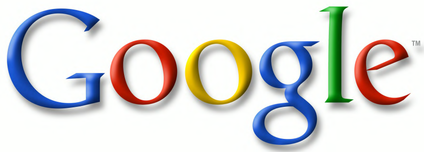

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

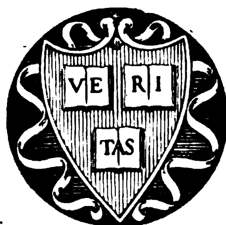
+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at http://books.google.com/

Slav 7205.25

HARVARD COLLEGE
LIBRARY

FROM THE BEQUEST OF

JOHN AMORY LOWELL

CLASS OF 1815

ARCHIV ČESKÝ

ČILI

STARÉ PÍSEMNÉ PAMÁTKY

ČESKÉ I MORAVSKÉ,

SEBRANÉ Z ARCHIVŮ DOMÁCÍCH I CIZÍCH.

NÁKLADEM DOMESTIKÁLNÍHO FONDU KRÁLOVSTVÍ ČESKÉHO

VYDÁVÁ

KOMMISSE K TOMU ZŘÍZENÁ PŘI KRÁLOVSKÉ ČESKÉ SPOLEČNOSTI NÁUK.

REDAKTOR: **JOSEF KALOUSEK.**

DÍL XXIII.

Řády selské a instrukce hospodářské 1627—1698.

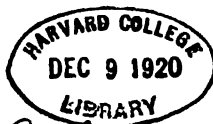
Vydal

Josef Kalousek.

V PRAZE 1906.

Knihtiskárna: Dr. Ed. Grégr a syn. — V kommissi knihkupectví: Bursík & Kohout.

Slav 7205.25

J. A. Lowell fund

D. XXII.

ŘÁDY SELSKÉ A INSTRUKCE HOSPODÁŘSKÉ.

Vydává **Josef Kalousek.**

Čísla této sbírky 1—193 z let 1350—1626 vyplňují díl XXII. Archivu Českého.

194.

Právo selské v Obnoveném Zřízení Zemském

království Českého z 10. května 1627 a markrabství Moravského z 10. května 1628.

Zde podávám největším dílem jenom kratičké výtahy z jednotlivých článků; ty výtahy tisknou se zde písmem prostředním; jenom nemnohé články uvádějí se zde v plném znění, a ty se tisknou písmem největším. Vše vybírám z nových otisků Hermenegilda Jirečka, kterýž vydal Obnovené Zřízení Zemské království Českého nákladem Tempského v Praze 1888 (což zkracuji ČOZZ), a Obnovené Zřízení Zemské markrabství Moravského též u Tempského v Praze 1890 (zkrácené MOZZ), kdež najde se text český i německý pohromadě. Každý článek zde vytažený z Českého OZZého má na začátku signaturu svou, kteráž se skládá z písmene a z čísla.

Pod článkem připojil jsem menším písmem poznámky o tom, kde ten článek najde se v Moravském Obnoveném Zřízení Zemském, kteréž největším dílem bylo přepsáno z Českého OZZho a jen tu a tam ve formě nebo ve věci něco málo změněno, aby se hodilo na Moravu. V Moravském OZZém články nejsou označeny písmeny a číslicemi, jako v Českém, ani jinak, tak že staré vydání může se citovati jenom podle stránek; ale Jireček těchto starých stránek nepoznamenal ve svém novém vydání, a stránky jeho se neshodují se starými; MOZZ v starém tisku rozděleno jest na 113 kapitol, dílem velmi dlouhých, tak že se nehodí k citování; římské číslice těchto kapitol Jireček otiskl, a mimo to rozdělil celé MOZZ na 689 článků, jež označuje číslicemi arabskými. Zde při článcích MOZZého udávám Jirečkovu stránku a Jirečkovo číslo článku. Též jsem poznamenal při jednotlivých článcích jejich původ ze starších Zřízení Zemských nebo ze snešení sněmů českých v době předbělohorské, při čemž často odkazuji k XXII. dílu Archivu Českého, kdež tištěny jsou o tom širší údaje.

(Z kapitoly o tom, co náleží k soudu zemskému.) Co se pokut a rukojemství lidí poddaných dotejče, ačkoliv s strany těch vedle starodávného obyčeje na již psanej spůsob před soud (zemský) se poháněti může, však co se panských neb sedlských

dluhův u sedlákův a zase sedlákův v městech našich aneb ve vsech jejich, rvanic a pranic (jestli by ty skrze vrchnosti s obojí strany porovnány býti nemohly) dotejče: takové nemají před soudem zemským, ale před právem městským aneb na dědině vedle starodávných smluv a porovnání rozsuzovány býti.

Tento článek stojí jenom v MOZZém str. 79 čl. 66; text německý jest srozumitelnější, konec zní: solche sollen nicht beim Landrecht, sondern dem Stadt- oder Dorf-Recht, vermög deroselbigen alten Berednussen und Gewohnheiten gesucht und determiniret werden. — V Českém OZZém není takového článku, nejspíš proto, že v Čechách již v době předbělohorské poddaní nebyli o takové věci poháněni k soudu zemskému, ani nemohli poháněti.

(*Z kapitoly o svědcích.*) C. 46. Každý, nechť jest kterého koli stavu neb řádu, může dobrovolně o čemkoli vydati svědectví při dskách zemských ústně, nebo listem pod pečetí svou, nebo instrumenta položiti, nebo poddané své bez obeslání postaviti.

Totéž slovy málo rozdílnými předpisuje MOZZ str. 149 čl. 137.

C. 48. Lidí sedlských a jiných obecných, kteří se živí prací rukou svých a nejsou měšťany v městech usedlými, nikdo nemůže obsílati k svědomí, leč při tom úřadu, k němuž je obsílá, složí po 2 gr. č. od míle, kteréž jim odevzdá při dskách zemských starosta a při jiných úřadech písař, kteříž vydávají obsílky k svědomí.

Také články C. 49—C. 51 týkají se peněžité náhrady za chůzi svědkům selským a jiným obecným. — Tytéž předpisy jsou v MOZZém str. 149 a 150 čl. 139—142.

C. 55. Když někdo vede své poddané a služebníky za svědky, ti mají býti pilně vyslýcháni po odevzdaných artikulích a otázkách.

Slovy málo rozdílnými totéž v MOZZém str. 153 čl. 146.

C. 56. Jestliže by kdo pro postavení *k svědomí proti sobě* poddaných aneb čeledi své byl obeslán, nemá od nich v věci své vlastní, — leč by je prvé vedle obeslání druhé straně ku právu postavil a z povinnosti. co se té samé věci dotýče, propustil, — svědomí bráti.

Totéž v MOZZém str. 153 čl. 147. — Částečně jinak předpisovalo ZZ 1564: P. 11 (AČ. XXII. str. 216).

(*Z kapitoly o svědcích s měst.*) D. 1. Když osoba stavu panského nebo rytířského buď pro sebe nebo na místě svých poddaných potřebuje svědomí k zemskému nebo jinému soudu od města, měšťana, obyvatele v městě nebo od jich lidí, má písemně požádati purkmistra a konšelů, aby svého souseda, obyvatele neb lidi své přidrželi k svědectví anebo poddané své postavili k svědomí.

Totéž v MOZZém str. 155 čl. 158, avšak s dodavky.

D. 4. Když město nebo obyvatel města k svému soudu potřebuje svědomí pána nebo rytíře anebo jejich poddaných, a vyhledává-li toho psaním pod pečetí městskou, aby ta osoba panská nebo rytířská svědomí vydala nebo své poddané lidi k svědomí postavila: má tak každý učiniti, pod pokutou.

Podobně v MOZZém str. 157 č. 161.

D. 5. Kdo by na soudě městském potřeboval svědomí poddaných a lidí selských, má tomu, proti komu je vésti chce, napřed oznámiti jmena svědků, i artikule (o nichž mají svědčiti) a místo i den.

Totéž v MOZZém str. 159 č. 162. — V ten smysl předepsáno též v ZZém 1549 : S. 1, i dříve, viz v Archivě Českém XXII. str. 143.

D. 8. V městech, kteráž nejsou zdmi hrazena a dskami zemskými nebo jinak vysazena nebo osvobozena, od selských a jiných obecných lidí nemají se přijímati svědomí (chystaná k soudu zemskému), než toliko v zavřených městech nebo městečkách, v nichž se nacházejí přísežní notáři a písaři.

Vzato ze ZZého 1549 : S. 19 (AČ. XXII. str. 143). — Přešlo do MOZZého str. 161 čl. 165.

F. 16. Před menší soud zemský náležejí, krom jiných věcí, též pokuty pro *nevydání lidí poddaných* a čeledi zběhlé.

Tak předpisovalo ZZ 1549 : H. 40 i starší nálezy (AČ. XXII. str. 140). Nepřešlo do MOZZho.

(Z kapitoly o věcech, které před *moravského hejtmana zemského* náležejí.) Jestli by lidé poddaní roku aneb odkladu od hejtmana zemského dosáhli, ti mají vedle starobylého obyčeje ještě při trvajícím soudu v pátek před hejtmanem slyšáni býti.

MOZZ str. 195 čl. 212 č. 5; tím ustanovením byl zachován zvláštní řád, podle něhož poddaní v markrabství Moravském mohli na své vrchnosti žalovati, jakž toho dotčeno v AČ. XXII. str. 348 č. 152. V Čechách nic takového není ani v době předbělohorské ani v OZZém.

(*O stavuňcích.*) H. 7. Když předešle poddaný poddanému (cizímu) byl dlužen anebo se postavil za rukojmí, a vrchnost věřitelova požádala vrchnost dlužníkovu ohradním psaním za dopomožení, tedy pán dlužníkův nebo v městě purkmistr s konšely byl povinen do dvou neděl dopomoci takového dluhu na poddaném nebo na sousedu svém, anebo dlužníka vydati věřiteli. Pakli nedopomohl, pak věřitel mohl jiné lidi poddané toho pána nebo měšťany města neb městečka pro nedopomožení obstaviti. Z toho zůstává v platnosti, co se týče dopomožení po ohradním listě; ale vyzdvihuje se jako věc příliš těžká, aby poddaný nebo spoluměštěnín měl za druhého trpěti, obstavován a u vězení zdržován býti. A nařizuje se: Jestliže by pán v kraji nebo purkmistr a konšelé v městech po ohradním listě nechtěli práva dopomáhati a udíleti na svých poddaných nebo spoluměšťanech, aby byli povinni původovi nebo věřiteli odpovídati z toho a právi býti. A když by se prokázalo, že nechtěli dopomáhati k spravedlnosti, aby ten, kdož dopomáhati nechtěl, byl povinen s náhradou škod a útrat dvojnásob složiti to, co dlužník dáti měl. A když by dlužník nebo jeho movitý statek, nebo dluhy, byl jinde postižen, než kde usedlý jest, věřitel bude moci obstaviti jej nebo dotčené jeho jmění, a každé právo jest povinno dopustiti toho stavuňku, jako předešle.

Tento nový článek jest v MOZZém str. 231 čl. 268 lépe upraven. — Starší předpisy o obstávkách platné někdy v Čechách viz v AČ. XXII. str. 142 při čl. R. 31 ZZého 1549.

M. 24. „Žádný měštěnín a obyvatel v městě od poddaného cizího pána peněz, stříbra nebo jiných věcí sobě *k svěření* přijímati nemá.“ Přijal-li by přece, a poddaný by na smrtelné posteli o tom oznámil: tehdy měštěnín má to spraviti přísahou, že nic nepřijal; nespravil-li by a nenavrátil, a byl usvědčen, tehdy bude povinen nahraditi dvojnásob, a k tomu každá vrchnost má dopomoci v šesti nedělích.

Totéž v MOZZém str. 289 čl. 373, avšak bez první zapovídací věty.

(*O handfeštích.*) M. 25. Chce-li který pán na svých gruntech někomu osvoboditi ves, dvůr, mlýn, lesy nebo louky k užívání pod plat nebo s jinou povinností: to může učiniti a na

to vydati list s pečetí, jenž slove handfešt. A jakžkoli pán narovná s tím, jemuž dal takovou svobodu, při tom mají býti oba zůstaveni.

MOZZé str. 289 čl. 374.

M. 26. Držel-li by někdo *grunt bez handfeštu* a bez písemné jistoty, z něhož dřívější držitelé vybývali úrok a jiné povinnosti, a ten držitel by nechtěl jich zapravovati: budiž od pána napomenut, a když by to neprospělo, může pán po 3 letech a 18 nedělích zmocniti se toho gruntu a jej obrátiti k svému užitku. Držitel může si stěžovati u soudu zemského, jenž rozhodne.

MOZZé str. 291 čl. 375.

P. 29. Držel-li by poddaný jaký *grunt, nemaje naň zápisu*, tomu neprospěje vydržení let proti pánovi toho gruntu; než má-li takový poddaný nějaké právní průvody na to, že s vůlí a vědomím gruntovního pána koupil ten statek pod plat nebo jinak, ten toho má užiti.

Málo jinými slovy řečeno již v ZZém 1564: D. 47 (AČ. XXII. str. 214). Není v MOZZém.

(*O nepřechovávání cizích poddaných.*) Q. 1. Žádná osoba stavovská ani sedlák nemá bez listu fedrovního přijímati do služby cizího poddaného aniž přechovávati, a to pod pokutou 25 kop gr. č., není-li poddaný ten, kdož ho zdržuje; pakli jest poddaný, tedy 10 kop gr. č. K dobytí té pokuty dědičný pán zběhlého poddaného může písemně požádati gruntovního pána, kdež se zběhlý zdržuje, aby se jím ujistil a pokuty dopomohl; potom (když by to zůstalo bez účinku) může obeslati toho gruntovního pána před soud zemský nebo před hejtmana krajského; hejtman krajský má tu věc v 6 nedělích skoncovati a dáti o tom relaci k úřadu nejvyššího purkrabství Pražského, odkudž potom tomu, kdož pokutu vysoudil, má býti vydán list zatykací na toho, kdo pokutu propadl. Kdo pokutu dostane, nechá z ní jednu polovici sobě, a druhou jest povinen dáti tomu, kdož mu oznámil o zběhlém čeledínovi.

Tento článek přešel do MOZZého str. 359 čl. 495, toliko s tou změnou, že v Moravě obsílka z pokuty měla jíti „buď před soud aneb před hejtmana země, kdež hejtman zemský“ má té věci v 6 nedělích konec učiniti a tomu, kdož pokutu obdržel, vydati zatykač na obžalovaného. — Článek tento vznikl nevelkou proměnou z dřívějšího práva v Čechách platného, o němž stanovilo ZZé 1564: M. 34 (AČ. XXII. str. 215) a snešení sněmu českého 1585 (tamže str. 239).

Q. 2. Kdo se v dědičném našem království Českém za svobodného aneb poddanosti osvobozeného vydává: ten *listem vejhostním*, že od vrchnosti své propuštěn jest, ukázati má.

Týž nový text jest v MOZZém str. 361 čl. 496.

Q. 3. Jeden každý z stavův dědičného našeho království Českého může *cizozemce*, kterýžby dobrovolně a bez přinucení to učiniti chtěl, za poddaného svého přijímati.

Totéž v MOZZém str. 361 čl. 497. — V Čechách takové právo platilo již dříve, a předpokládá se také v ZZém 1549: I. 17 (AČ. XXII. str. 141).

Q. 4. Pražané pak a jiná *města*, když by kdo před nimi spolusouseda jich obvinil za příčinou zdržování a *přechovávání poddaného* svého, povinni jsou v šesti nedělích strany spravedlivou vejpovědí poděliti. Od kteréžto vejpovědi toliko appellací se připouští, ale odtud na revisi se nebere. A jestliže by purkmistr a rada

v tom obžalovanému svému spolusousedu folkovati chtěli, budou povinni sami tu pokutu dáti.

Na moravská města bylo vztaženo to pravidlo v MOZZ str. 361 čl. 498. — Co v Čechách posledně 1585 o tom ustanovil sněm, jest naznačeno v AČ. XXII. str. 239.

Q. 5. Když by pak zběhlý poddaný *na horách* do dolův a šachet lezl, pro takového z té oznámené pokuty viněno býti nemůže. Než zběhl-li by který poddaný do města nebo do městečka, kde hory jsou: tehdy může dědičný pán purkmistru anebožto komoře naší české psaní učiniti, aby z poručení jich takový zběhlý poddaný vrchnosti své bez prodlení a beze všeho folku vydán byl.

V tomto článku jest rozvinutěji vyloženo, co řečeno již v snešení sněmu českého 1585, z něhož výtah v AČ. XXII. str. 239 ku konci. Na Moravu to nepřešlo.

Q. 6. Jestliže by kdo, byv požádán o vydání (zběhlého) čeledína, poddaného nebo sirotka, *nevydal* ho, než až by byl o to obeslán: tehdy původ má již na vůli, buď poddaného svého přijmouti nebo obsílky se držeti.

Ten předpis pojat byl do MOZZého str. 361 čl. 499. — Jeho český vznik označen v AČ. XXII. str. 141 při čl. I. 14 ZZého 1549.

Q. 7. Ovdoví-li *kmetična* (poddaná) pod kterým pánem, nemá bez jeho vědomí a vůle vdávati se na jiné panství. A o to před menší soud zemský obsíláno bude.

První věta přešla do MOZZého str. 361 čl. 500; namístě druhé věty jest tam nový dodavek: „Učinila-li by to, tehdy statek svůj ztratí." — Oba předpisy ČOZZého jsou starého původu, jenž jest poznamenán v AČ. XXII. str. 140 při čl. I. 11 ZZého 1549.

Q. 8. Držel-li by kdo statek, nemaje k němu práva, a *propustil-li* by tam některé poddané z poddanosti: takové propuštění neplatí, a soudí o tom úředníci menší.

To pravidlo pojato do MOZZého str. 363 čl. 501. — Původ jeho ukázán v AČ. XXII. str. 140 při čl. I. 13 ZZého 1549.

Q. 9. Slíbil-li by který *cizozemec* dobrovolně někomu v Čechách člověčenství, a pak by od něho ušel k jinému v zemi, má onomu býti vydán týmž obyčejem a pod touž pokutou, jakoby pod ním byl zrozen, a nemůže se zastírati propustním listem z cizí země.

Přešlo do MOZZého str. 363 čl. 502. — Původ toho viz v AČ. XXII. str. 141 při čl. I. 17 ZZého 1549.

Q. 10. Byl-li by kdo požádán, aby se ujistil čeledínem (zběhlým na jeho statek), a on by jej vsadil do vazby, *čeledín* by však z ní *ušel* proti jeho vůli: takový jsa žalován pro nevydání poddaného, nebude pokutou povinen.

Pojato do MOZZého str. 363 čl. 503. — Původ ukázán v AČ. XXII. str. 141 při čl. I. 18 ZZého 1549.

Q. 11. Měl-li by kdo svého poddaného pod jiným, a neposlal-li by o něho a nevinil dle práva, nýbrž navedl by jej, aby nočně nebo jinak k němu *se vykradl zpět*: o takového poddaného může ten, od koho se tak vykradl, poslati, a nebyl-li by mu vydán, viniti dědičného pána jeho z pokuty vyměřené na nevydání poddaného.

Přešlo do MOZZého str. 363 čl. 504. — Starý původ ukázán v AČ. XXII. str. 141 při článku I. 19 ZZého 1549; jiným způsobem opakováno tamže I. 23.

Q. 12. Než když takový poddaný bude navrácen i se statkem, s kterým se tajně vystěhoval, tehdy jeho pán dědičný bude moci o něho hleděti zase podle práva.

Totéž v MOZZém str. 363 čl. 505, ale s omylem v českém překladě. — V starších českých ZZých tento článek byl spojen s předešlým v jeden, viz AČ. XXII. str. 141 čl. I. 23 ZZého 1549.

Q. 13. *Propustí-li* kdo svého poddaného někomu jinému rukou dáním, ústně nebo písemně, má to touž platnost, jako list výhostní. — Města královská, měšťané i jiné osoby v nich, kteříž mají svobodné statky v zemi, jsou povinni vydávati z nich zběhlé lidi, sirotky a čeleď, tak jako činí osoby z vyšších stavů.

Totéž v MOZZém str. 365 čl. 506. — Tento článek s dvojím rozdílným předpisem vznikl ze dvou starších článků, o nichž viz AČ. XXII. str. 141 čl. I. 21, I. 22 ze ZZého 1549.

Q. 14. Kdož by cizího poddaného nebo čeledína propustil na rukojmě (spletitý případ).

Totéž v MOZZém str. 365 čl. 507. — Starší původ tohoto článku jest ukázán v AČ. XXII. str. 141 při čl. I. 24 ZZého 1549.

Q. 15. Když by ušel *čeledín*, jenž měl rukojmě na svoje dosloužení, a pán hleděl by o něho k tomu, ku komu ušel, a pro nevydání by ho vinil: takovému nebude pokuta přisouzena.

Totéž v MOZZém str. 365 čl. 508. — Starší původ toho článku viz v AČ. XXII. str. 141 při čl. I. 25 ZZého 1549.

Q. 16. Kdo by přechovával cizí čeládku nebo lidi zběhlé, *glejtem* se zastíraje, a nevydal by jich, nebo by je pryč poslal: takový může býti obviněn z 20 kop gr. č., nechť jest kterého koli stavu.

Totéž v MOZZém str. 365 čl. 509. — Starý původ udán v AČ. XXII. str. 142 při čl. I. 27 ZZého 1549. — V českém překladě ČOZZého stojí omylem „ze sta kop“ místo z 20 kop.

Q. 17. Kdož by *čeledínu* jednou preč kázal, nemá naň více sahati ani koho z něho obsílati.

Přešlo do MOZZého str. 367 čl. 510. — Odkud ten článek pocházel, ukázáno v AČ. XXII. str. 142 při čl. I. 30 ZZého 1549.

Q. 18. Když by kdo *vypověděl poddaného* svého a kázal mu se vyprodati, a ten poddaný osadil by grunt člověkem hodným: tehdy pán má takového poddaného propustiti a více k němu se netáhnouti. Měl-li by takový člověk u sebe děti mladší devíti let, ty mají s otcem býti propuštěny z poddanosti; které děti by byly starší než 9 let, ty zůstanou pod svým pánem. Pakli pán některé z dětí dříve, než došly devíti let, potřeboval anebo je rozdal na služby a řemesla nebo jinam k vychování dal: takoví tolikéž zůstanou v poddanosti a neužijí svobody otce svého.

Totéž v MOZZém str. 367 čl. 511. — Ten článek vznikl v Čechách na dvakrát, viz AČ. XXII. str. 142 čl. I. 31 ZZého 1549.

Q. 19. Která by poddaná, nechť jest osedlá neb neosedlá pod dědičným pánem, zplodila *děti na cizích gruntech:* ty děti zůstanou v poddanosti tomu pánu, na čích gruntech jsou *zrozeny.*

Totéž v MOZZém str. 367 čl. 512. — Vyskytá se v ZZém 1564: M. 32, AČ. XXII. str. 215.

Q. 20. Našel-li by kdo svého poddaného nebo čeledína *u poddaného* jiného pána, kterak se má o to hlásiti u tohoto poddaného hospodáře, i u jeho pána, a v nepřítomnosti hospodáře u rychtáře a konšelů.

Totéž v MOZZém str. 367 čl. 513. — Ten článek vznikl v Čechách na dvakrát, viz AČ. XXII. str. 142 při čl. I. 32 ZZého 1549.

Q. 21. Pakli by hospodář nebo *rychtář a konšelé* nechtěli tím zběhlým poddaným nebo čeledínem se ujistiti, kterak k tomu mohou býti puzeni, i jich pán, když by jich nechtěl vydati do vazby tomu pánovi, od něhož poddaný nebo čeledín zběhl. — Na *královských panstvích,*

když by se tam přechovávali zběhlí poddaní, má o ně býti hleděno k hejtmanům a purkrabům, a tito rovněž mají o poddané ušlé viniti (jiné pány), pod něž by zběhli.

Totéž nachází se v MOZZém, str. 367 čl. 514. — Prvější ustanovení toho článku, velmi obšírné a zde jen krátce naznačené, pochází ze ZZého 1564: M. 38; druhé ustanovení, jež se týče statků královských, jest původu ještě staršího, viz AČ. XXII. str. 142 čl. I. 33 ZZého 1549.

Q. 22. Žádný poddaný bez povolení pána svého aneb ouředníka jeho výšeji *tří kop* gr. č. se *dlužiti* a nad to vejš v žádné rukojemství se dávati nemá. Pakli by se toho dopustil, tehdy pán neb úředník víceji nad summu již oznámenou dopomáhati povinen nebude, ani pro to dále viněn býti nemůže.

Pojato do MOZZého str. 371 čl. 515. — Tento předpis vyšel ze sněmu českého 1575, viz AČ. XXII. str. 259 č. 111. — Takové obmezení úvěru nehodilo se zvláště na obchodníky poddané, a skladatelé OZZého na tento předpis nejspíš nemyslili, když psali článek L. 24 ČOZZého = MOZZ čl. 338, kterýž předpisuje, když kupci z panských nebo rytířských měst a městeček zdělali větší dluhy, než zač mají jmění, že jejich majetek má se rozděliti poměrně mezi všechny věřitele domácí i cizozemské, a každá vrchnost že má k tomu dopomahati. Výslovně byl článek Q. 22 OZZého vysvětlen 10. června 1768 tak, že nevztahuje se na *obchodní dluhy poddaných*, kteří obchodují se svolením vrchnosti.

Q. 28. Jestliže úředník, služebník nebo člověk poddaný *učinil co komu*, má o to býti posláno ku pánu jeho; a vyzná-li pán nebo bude-li usvědčen, že se to stalo s jeho vůlí, budiž o to hleděno k pánovi; pakli by vinen byl sám úředník nebo poddaný, budiž to na nich postiháno.

Pojato jest do MOZZého str. 371 čl. 520. — Týmž duchem nesou se články D. 2, D. 3 a L. 42 ZZého 1564 (viz AČ. XXII. 214), ač žádný z nich nespadá v jedno s přítomným obecnějším předpisem OZZého.

(*O zápovědi gruntův.*) Q. 30. Když by jeden druhému (vrchnost vrchnosti) chtěl grunty zapovídati, má jemu dáti věděti listem pod pečetí nebo dvěma hodnověrnými lidmi, že zapovídá grunty své jemu, jeho poddaným, služebníkům a čeládce jeho náchlebné, též myslivcům a ovčákům, aby prázdni byli těch gruntů chozením, jezděním, nebo pasením, anebo myslivosti provozováním, kromě cest a stezek svobodných.

Totéž v MOZZém str. 373 čl. 522. — Kratčeji to obsaženo v ZZém 1564 L. 47, a již v ZZém 1549: Q. 23 v jedné větě uprostřed článku.

Q. 31. Kdež *dva nebo tři páni v jedné vsi* lidi poddané mají: tehdy budou moci pásti zespolka jedni druhým na týchž gruntech; neb takoví společní držitelé (gesambte Inhaber) jedni druhým grunty zapovídati nemohou. A kdo by přes takovou zápověď*) co komu přečinil, ten v pokutu o pychu vyměřenou upadne, kteráž nahoře psaným pořadem práva buď na pánu neb lidech poddaných dobývati se může.

Totéž v MOZZém str. 373 čl. 523. — *) V německém textě stojí: wider dergleichen Gebot, což v MOZZém přeloženo srozumitelněji: proti tomuto nařízení. Společná pastva ve smíšených vsech byla nařízena již v ZZém 1549: Q. 28 v poslední větě, kteráž přešla jako samostatný článek do ZZého 1564: L. 48. — ZZ 1549: Q. 22 = ZZ 1564: L. 44 z jiné strany osvětluje poměry právní ve smíšených vsech, majících několik pánů: Kdo by měl někde ves, a jiný by měl v té vsi člověka nebo více, tam jeden pán bez vůle druhého nemá cest ani obcí zatopovati děláním rybníka, ani převozovati jinam cesty a obce, ani dělati na obci strouhy a vedení vody, ani jiných věcí. Pokuta na to jako na pych.

(*O zájmu dobytkův.*) Q. 32. Když jeden zajme druhému dobytek na škodě na svých gruntech bez zápovědi (nezapověděv jich jemu), má škodu přísežnými lidmi dáti spatřiti čili obvésti; ten, čí jest dobytek, má jemu v témdni nahraditi odhadnutou škodu i to, kolik zajatý

dobytek protrávil; nezaplatil-li by, může ten, kdo dobytek zajal, opatřiti si náhradu prodejem dobytka, a ostatek vrátiti vlastníkovi.

Totéž v MOZZém str. 375 čl. 524.

Q. 33. Zajal-li by jeden druhému po zápovědi dobytek na škodě na svých gruntech, a nechtěl-li by škody obvésti, má jemu vlastník zajatého dobytka dáti po jednom gr. č. z každého kusu dobytka.

Totéž v MOZZém str. 375 čl. 525.

Q. 34. Kdož zajav dobytek, nechtěl by přijmouti záplaty za odhadnuté škody, ani náhrady po 1 gr. č. z kusu, ani vrátiti zajatý dobytek jeho vlastníkovi: může za to býti obviněn z pychu.

Totéž v MOZZém str. 375 čl. 526.

Q. 35. Žádný druhému nezajímej dobytka na cizích gruntech. Zajal-li by, vlastník zajatého dobytka zaplatí mu sice zárožné z každého kusu i náhradu za útraty, ale může ho pohnati pro ten nepořádný zájem na soud zemský nebo komorní, a provede-li žalobu, zajímatel musí mu navrátiti zárožné i náhradu za útraty, a nad to propadne 50 kop gr. č. pokuty.

Totéž v MOZZém str. 377 čl. 527, toliko vypuštěn soud komorní.

Q. 36. Stala-li se komu škoda od dobytka bez zápovědi, a pán dobytka nenahradil-li by hned odhadnuté škody, a poškozený nechtěl-li by dobytkem sobě zaplatiti: může právem obstaviti jiné věci toho, čí jest dobytek.

Totéž v MOZZém str. 377 čl. 528.

Q. 37. Kdož by po učiněné zápovědi nemohl zajmouti dobytek na svých gruntech, protože mu ušel na cizí grunty: ten upomínej o zárožné z každého kusu po groši č., a nechtěl-li by platiti ten, číž jest dobytek, může ho viniti pro to z pychu.

Totéž v MOZZém str. 377 čl. 529. — Obsah všech 6 článků Q. 32 – 37 o zájmu dobytka na škodě největším dílem najde se také v ZZém 1549: Q. 23, v jediném dlouhém článku; toliko začátek jeho, jenž přešel do OZZho Q. 32, končí se tam jinak, totiž dokud vlastník dobytka nezaplatí škody rozeznané, „aby jemu dobytek dotud nebyl puštěn,“ (tedy zajimatel dobytka neměl sobě zaplatiti prodejem jeho). Ve ZZém 1564: L. 46 jsou také všechny předpisy o zájmu dobytka zavřeny v jediném článku, ten však jest při počátku svém již předělán tak, jak přešel potom do OZZého, že totiž zájemce dobytka může sobě také zaplatiti sám prodejem jeho.

Q. 38. Vykopal-li by kdo komu *mezník* nebo jinak předělal, propadne 20 kop gr. č. za každý proměněný mezník. Učinil-li to poddaný bez vůle pána, propadne 10 kop gr., a o to se pohání před větší soud zemský. Neměl-li by poddaný vinník za tolik, odslouží si to rukama svýma u toho pána, komu mezník změnil.

Totéž v MOZZém str. 377 čl. 530. — Pochází ze ZZého 1549: E. 21, viz AČ. XXII. str. 140.

(*O myslivosti.*) Q. 54. Žádný sedlák nemá míti zaječích a jiných tenat k užitku svému, aniž honiti na gruntech svého pána bez jeho vůle, lečby na to měl výsadu. Bude-li sedlák z toho usvědčen před pánem svým, pán jeho má mu rozkázati vydati tenata tomu, kdo ho obžaloval. Nerozkázal-li by, původ bude moci pána toho sedláka obeslati před soud komorní ze sta kop gr. č.

Totéž v MOZZém str. 383 čl. 541, leč že v Moravě mělo se poháněti na soud zemský (ne komorní). V českém textě ČOZZého vypadnutím slova „pána“ vznikl chybný smysl, jakoby sedlák měl býti pohnán o sto kop k soudu komornímu. — Tato závověď jest obsažena již ve ZZém 1549: V. 23, ale pán mohl tehdáž býti pohnán jenom z 20 kop, viz AČ. XXII. str. 144.

Q. 56. Osoby stavovské, i města, mohou na svých gruntech provozovati *myslivost* podle líbosti. Než sedlák nemá užívati žádné myslivosti na gruntech svých ani cizích, s ručnicemi, kušemi, tenaty, jamami, ani jinak; pakli by se toho dočinil, má seděti u vězení dvě neděle. Ale mohou provozovati myslivost na ptáky, na čihadlech nebo jináč, s vůlí a vědomím toho pána, čí jsou [grunty].

Totéž v MOZZém str. 385 čl. 543; konec jest tam lépe přeložen: pánův těch, jichž jsou gruntové = dem solche Gründ zustehen. — Rovněž tak ustanoveno v ZZém 1549: V. 25, viz AČ. XXII. str. 144.

Q. 61. Obyvatelé neosedlí v městech královských, též řemeslníci, nádenníci, čeledínové a jací koli lidé obecní nemají *s ručnicemi* dlouhými ani krátkými choditi ani jich užívati v nižádném místě, pod pokutou 10 kop gr. č. Totéž v MOZZém str. 387 čl. 548.

Q. 62. Dědinníci, svobodníci a nápravníci, kteří by od starodávna neměli právo myslivost provozovati a *s ručnicemi choditi*, též lidé poddaní po vesnicích, čeleď jich neb jiní lidé obecní nemají s ručnicemi jezditi, choditi ani jich v nižádných místech užívati, pod pokutou 10 kop gr. č.; pakli by jich neměl, a pán by jich za něho nezaplatil, má býti vydán původovi; pro nevydání může pán býti viněn z 50 kop gr. č. u soudu komorního.

Totéž v MOZZém 389 čl. 549, kdež však místo soudu komorního jest příslušný soud zemský.

Q. 63. Byl-li by kdo z neosedlých obyvatelů měst a městeček, též z lidí sedlských osedlých i neosedlých a z čeledi jich postižen *s ručnicí*, a neměl by statku svého za pokutu, a nikdo by jí za něho dáti nechtěl: takový má býti vzat do vězení na hrad Pražský a z něho bez vůle původovy nepropouštěn do půl leta.

Totéž v MOZZém str. 389 čl. 550, leč že se hrad Pražský nejmenuje. — Podobná tomu starší nařízení, platná v Čechách, viz ve ZZém 1549: V. 29, V. 30, X. 3 (AČ. XXII. str. 144).

(*O krčmách.*) Q. 66. Krčmy a hospody, které jsou v užívání od 30 let, mají zůstati. Byla-li krčma před 30 lety v užívání, a potom zanikla: takovou pán té vsi může opět zříditi v též vsi, nebo ven ze vsi, avšak na gruntech té vsi, a ne jinde. Držel-li by kdo krčmu, která před 30 lety nebyla, tehdy soused jeho, jemuž jest na škodu, může požádati o zastavení takové krčmy ve 4 nedělích; pakli by držitel nezastavil, může ho viniti ze 20 kop gr. č.

Nebylo pojato do MOZZého. — V Čechách předepsán takový řád již v ZZém 1549: E. 16. (AČ. XXII. str. 140).

Q. 67. Měl-li by kdo pustou ves, v kteréž prve krčma nebo krčmy bývaly: ten může v té vsi jednu nebo více krčem vystavěti a jich užívati, jakož bývalo od starodávna.

Vzato z ZZého 1564 : T. 8, kdež to ustanovení jest přidáno ku předešlému artikuli. Nepojato do MOZZého.

S. 13. (*O zprotivilých poddaných.*) Když by lidé poddaní proti pánu svému se pozdvihli a zprotivili, chtíce mu něco zlého učiniti, a statek jemu odňali nebo zloupili: takoví mají skutečně býti trestáni podle provinění svého i s těmi, kteří jim byli nápomocni skutkem nebo radou. Přijal-li kdo takové poddané v ochranu, nebo s nimi vojensky táhl proti pánům jich, anebo statek pánu odňatý k sobě přijal: ten propadne králi statek svůj i hrdlo.

Přešlo do MOZZého str. 419 čl. 597. — Ten článek vznikl z nálezu vyneseného nad Daliborem z Kozojed 1498, viz AČ. XXII. str. 143 při čl. V. 1 ZZého 1549.

T. 10. Bylo-li by pak to kde za právo, že by pro *všetečně spáchaný mord* (muthwilligen Todschlag) toliko pokuta peněžitá uložena byla: poněvadž proti božským právům čelí, to se od nás dokonce zdvihá, kazí a v nic obracuje.

MOZZ str. 431 čl. 614. Články předcházející i články nejblíže potom následující týkají se vražd, kde by vrah i zavražděný byli z tří privilegovaných stavů, panského, rytířského nebo městského. Další však články zde vytažené, kde jde o zavražděného poddaného, dávají znáti, že přítomný článek T. 10. vztahuje se také na případy, kdy poddaný byl zavražděn osobou stavovskou, a tedy že tento článek OZZého odstranil pravidlo obsažené v ZZém 1530 čl. 189 (viz AČ. XXII. str. 88), podle něhož osoba stavovská, zavraždila-li člověka selského (bez potřeby sebeobrany), byla jen pokutována 150 kopami gr. č., a později 300 kopami podle ZZého 1549 : R. 36, viz AČ. XXII. str. 142.

T. 17. Jestliže by osoba stavovská zamordovala *člověka sedlského*, a mordéř by byl postižen při skutku: tehdy gruntovní pán zabitého má mordéře, je-li dosti usedlý, zavázati pode ctí a věrou, že se postaví na soud. MOZZ str. 433 čl. 621.

T. 19. Zamordoval-li by pán nebo rytíř na cizích gruntech cizího poddaného, tehdy pán zabitého má požádati pána gruntů, kde mord spáchán, aby se ujistil mordéřem; pakli nebyl při skutku postižen, má býti obeslán. Pakli by se pán neujal svého poddaného (zabitého), „a náš prokurator o tom přezvěděl: nemá toho bez pomsty nechati, nýbrž toho mordéře obešlíc, o hrdlo s ním soud míti.“ Pakli by se týkalo osoby městské usedlé, ten má býti obeslán od toho práva, pod které náleží. Pakli by pán zabitého nebo přátelé jeho nechtěli žalovati: tehdy to právo, pod kterým mordéř jest usedlý, má k němu z povinnosti hleděti, a královský rychtář pozor na to míti. MOZZ str. 433 čl. 623.

T. 20. Zabil-li někdo někoho *bez úmyslu*, (ale že se musel brániti), může býti odsouzen k 300 kopám pokuty. — T. 21. Kdo zúmyslně jiného zavraždil, buď trestán na hrdle.

Oboje vysloveno slovy poněkud rozdílnými v MOZZém str. 435—7 čl. 624, 625.

T. 23. *Zamorduje-li sedlák* poddaného jiného pána, a byl by postižen při skutku, má býti jat. Žádá-li pán zabitého na mordéře práva, budiž dodán k nejbližší popravě a právo naň puštěno. Nebyl-li mordéř přistižen při skutku, pán zabitého má ho dáti hledati na gruntech svých i cizích a jím se ujistiti.

Podobně v MOZZém str. 437 čl. 627. — Částečně uzákoněno již v ZZém 1530 čl. 189 (AČ. XXII. str. 88).

T. 30. Kdož by kterého *poddaného* v vězení měl, a jeho v něm hladem, zimou neb jakkoli *umořil*: k takovému tak jako jinde v tomto našem Zřízení Zemském vyměřeno a opatřeno jest, přikročeno a hledíno býti má.

MOZZ str. 441 čl. 634. — K tomu náležejí články o vraždách T. 10—23 a čl. Z. 6 níže uvedený.

(Z kapitoly *o loupežnících.*) T. 32. Poněvadž *rybnikáři* začasté na takové nešlechetné věci se oddávají: pročež mají při sobě míti listy fedrovní a zachovací, jako jiní obecní lidé, a bez takového listu žádný ho nemá přijímati k službě. Který pán ke vzdělání nebo opravení rybníků chová rybnikáře, jest povinen tak to opatřiti, aby před nimi na cestách bezpečno bylo a od nich loupeže a mordy se nedály.

MOZZ str. 443 čl. 639. — Srovnej o rybnikářích ZZ 1549 : V. 11, 12, AČ. XXII. str. 144.

(*O žebrácích a tulácích.*) Y. 1. Chodci a povaleči, cizí i domácí, kteříž pánův nemají a žádným pánům neslouží, žádného obchodu a práce neprovozují, na loupeže a zlodějství se vydávají: takoví, nechť jízdní nebo pěší, nemají v této zemi míti průchodu; pročež hejtmané na panstvích královských, též každá vrchnost v kraji i v městech mají nařiditi při poddaných a lidech svých, aby žádného stavuňku, fedruňku a přechovávání nikdež neměli.

MOZZ str. 463 čl. 670.

Y. 3. Kdo by zvěděl o takových lidech, může gruntovnímu pánovi to oznámiti a ho požádati, aby pomohl je jímati; kdo by nepomáhal, může býti obeslán před krále, nebo před místodržící nebo na soud zemský, a neomluvil-li by se dostatečně, dá 50 kop gr. č. pokuty tomu, komu by se byla škoda stala, a má 4 neděle ve vazbě seděti.

MOZZ str. 465 čl. 672.

Y. 4. Pakli by *poddaní takové lidi trpěli* v obydlích svých, v krčmách, nebo jim potravou anebo jinak pomáhali: ten, komu by se stala škoda od nich, může gruntovního pána požádati, aby se tím poddaným ujistil a jej před hejtmany krajské postavil.

MOZZ str. 465 čl. 673 předpisuje totéž, avšak beze zmínky o hejtmanech krajských.

Y. 5. Poddaný tak postavený, bude-li shledán vinen, má na hrdle býti trestán. Pán, jenž by ho nepostavil, propadne 50 kop gr. č. tomu, od koho by byl žádán za ujištění.

MOZZ str. 465 čl. 674. — Také v článcích Y. 7—9 ukládá se sedlákům i měšťanům za povinnost, aby neměli u sebe zahalečův v podruží. (Podobně nařizovalo ZZ 1549: U. 8, viz AČ. XXII. str. 143). Články Y. 10, 11 předpisují, aby žebráci, kteří pracovati nemohou, se netoulali, nýbrž aby zůstávali ve špitálích. Vše přešlo do MZZého čl. 676—680.

Z. 1. Jeden druhému *lidí poddaných svévolně* bez hodné příčiny aby *do vazby* nedával a jich u vězení nezdržoval. Stalo-li by se pak co toho: tehdy, číž by ten člověk nebo ti lidé byli, má to na hejtmana toho kraje vznésti. A krajský hejtman nebo hejtmané hned, jak by na ně to vzneseno bylo, mají bez všech odtahův to tak opatřiti, aby ten, kterýž ty lidi poddané v vězení zdržoval, hned je buď z vězení propustil, neb slušné takového jich do vězení vzetí příčiny oznámil.

Totéž v MOZZém str. 471 čl. 684, kdež však namístě hejtmanů krajských příslušným jest hejtman zemský.

Z. 2. Byli-li (jinopanští) poddaní držáni ve vězení bez slušné příčiny, hejtmané krajští rozkáží je propustiti; a pán, který by tak bez příčiny věznil poddané, každému dáti má pokuty 50 kop gr. č.

MOZZ str. 471 čl. 685. — V podobný smysl nařizovalo ZZ 1530 čl. 184, rozvinutěji ZZ 1549: R. 21 opět s novými přídavky ZZ 1564: R. 14.

Z. 6. Jestliže by pak kdo, maje u vězení cizího poddaného, jej *umořil* neb umořiti dopustil, aneb o hrdlo zoumyslně připraviti dal, neb na zdraví jemu jakým koliv způsobem ublížil: ten v pokutu o mordech tímto naším Zřízením Zemským vyměřenou upadne. A ten, číž poddaný o hrdlo a zdraví přišel, na vůli má, jej z toho před nás nebo soud náš zemský obeslati.

Totéž ustanoveno v MOZZém str. 475 čl. 688. — ZZ 1530 čl. 184 předpisovalo na umoření cizího poddaného pokutu 100 kop gr. č., při ublížení na zdraví 50 kop gr. č. — ZZ 1549: R. 21 pokutu za umoření zvýšilo na 300 kop gr. č., při ublížení na zdraví ponechalo 50 kop ve prospěch poškozeného. Ve ZZ 1564: R. 14 přibylo ustanovení, že kdo by cizího poddaného umořil nebo o hrdlo připravil, může (kromě pokuty 300 kop) býti od pána nebožtíkova pohnán před krále nebo na soud zemský; a vzal-li kdo cizího poddaného do vězení, a jej pak propustil po rozkazu hejtmanů krajských nebo bez rozkazu: nenalezne-li se slušná příčina k té vazbě, zaplatí 10 kop gr. č. pokuty uvězněnému bez viny.

195.

1628, 19. července: Dávky osadníků k faře Lodhéřovské u Jindřichova Hradce.

Vedle jistého nařízení od nás Viléma hraběte Slavaty, vládaře domu Hradeckého, z Chlumu a Košmberka, pána na Košmberku, Hradci, Stráži, Melníku a Telči oc, a Lucie Otilie hraběnky Slavatové rozené z Hradce na Hradci, Telči a Stráži oc.

Nemohouce záduší Lodfýřovskej panem farářem jistým pro nevychování jeho náležitého [sic] opatřeno býti, takto se jest, ač dosti pracně, s vesnicemi v nich usedlými, k témuž záduší přináležejícími, přivedlo a ustanovilo: takž aby místo desátku dávali:

ze vsi Lodfýřova s Najdekem žita 55 měr, ovsa 55 měr, z týchž obou vesnic slepic 20;

ze vsi Německé Radouně žita 41 měr, ovsa 41 měr, slepic 10;

ze vsi Velkého Radmírova žita 30 měr, ovsa 30 měr;

ze vsi Studnic žita 23 míry, ovsa 23 míry,

a po jednom kloubu lnu z gruntu, i letníky jako na jiných farách tím spůsobem odvozovali, farní roli vorali a zdělali. Čemuž jsou jednomyslně všickni a radíce se s pilností přistoupili a dosti učiniti připověděli.

Naproti tomu pan farář povinen bude: předně faru spravovati, aby nesešla, lečby dokona co sešlého spadnouti mělo, to osada stavěti povinna bude.

Item mírnost ve všem zachovati, lidí nešacovati.

1. Ode křtu nemá nic žádati od těch, kteříž ten desátek dávají, jen co z dobrý vůle jemu bude chtíti dáti.

2. Od zplozeného cizolostva neb smilstva podle uznání nepravosti a osob hříšných žádati může více nebo méně.

3. Od ouvodu šestinedělky a nevěsty 6 d.

4. Od zpovědi 2 d.

5. Od oddávek 2 slepice a 7 kr.

6. Od pohřebu 3 kr., a kdyby domů s křížem jíti měl pro mrtvé tělo, tehdy má se mu dáti 5 kr.

7. Od vigilijí a mše svaté svíčku a 14 kr. Item kdyby hospodář neb hospodyně umřela, obiet se má vypraviti.

8. Kdyby svátost přes pole nesl k posluhování 5 kr.

9. Při výročních svátcích všickni k oběti mají jíti, a při velkonoci vejce dávati.

Pro lepší a budoucí paměť toho dali sme toto ustanovení na dví přepsati, tak aby jedno na zámku zdejším našem při kanceláři, a druhý v kolleji Societatis

Jesu zdejší zůstávalo, a v nich sme se rukami našimi podepsali, a pečeti naše přitisknouti dali. Jemuž jest datum na zámku našem Hradci Jindřichově ve středu po Rozeslání svatých apoštolův božích, totiž 19. dne července leta 1628.

Vilém Slavata. Lucie Otilie hraběnka Slavatová z Hradce.
L. S. L. S.

Z opisu učiněného okolo 1780 v hrabécím archivu J. Hradeckém, El. Nr. 1271—2, Paket 80.

196.

1628, 1. října: František svob. pán z Magny jakožto vrchnost panství Strážnického na Moravě vsi Novým Lhotkám uskrovňuje robot a za náhradu osvobozuje tamnější sirotky od služeb panských.

Já František svobodný pán z Magny, na Žlebích, Moravci, hradě Mitrově, Blansku a Strážnici, rytíř, JMCské válečná radda a nařízený nejvyšší, pravý a dědičný pán panství Strážnického a Velického s erby a potomky svými, známo činím tímto listem obecně přede všemi, kdežkoliv čten aneb čtouci slyšán bude: Jakož lidé z Nových Lhotek, poddaní moji věrní milí, od nebožtíka dobré paměti urozeného pána, pana Jana Fridricha z Žerotína a na Strážnici, pana předka mého, sobě mají daný list a obdarování, jak mnoho stálých robot ke dvoru Velickému vykonávati povinni jsú, že mimo takové stálé a vyměřené roboty některými [čti: některými] jim obtížnými robotami k zámku Strážnici potahováni byli, žádajíce mě pokorně, poněvadž jich na ten čas malá částka jest, jsouce také skrz ty dlúho trvající nepokoje a války skaženi a na nejvyšší núzi a chudobu přivedeni, že bych s nimi o roboty a jiné povinnosti, které by stále ke dvoru Velickému vykonávati měli, dobrotivě narovnal.

Kdež uznávajíce já pokornú a snažnú žádost jejich, a prohlídajíce také na to, že ne [sic] všelijak rovnost v živnostech svých pro nepříležitost položení, kdež bydlení své mají, spolu s jinými vesnicemi zároveň roboty a povinnosti vykonávati nemohú. Tou příčinú vidúc jejich všelijakú poddanost a poslušenství, jak k předešlým pánům předkům mým, tak i ke mně konané, a jsouce k nim milostí a láskú svú nakloněn, takto sem se s nimi o všecky ty roboty a povinnosti, které by ke dvoru Velickému vykonávati měli, smluvil a porovnal; mimo kteréž nemají o nic více, jak ode mne tak i od budoucích erbův mých a potomkův držitelův panství Strážnického potahováni býti nyní i v časích budúcích.

Předně mají ten plat stálý, kterýmž jsú podle správných register povinni při každém sv. Jiří a sv. Václavě, tolikéž i slepice do důchodův panství Strážnického bez zamestkání [zameškání] odvozovati.

Druhé podvolili se každý, který má grunt s rolí, v jednom roce tři dni při dvoře Velickém orati, totiž dva dni na podvržkách a jeden den k setí; však mají z východem sluncem přijížděti a západem sluncem zase domů odjížděti.

Třetí, mají také tři dni obilí při tomž dvoře žíti všickni, jak ti, kteříž grunty s rolí mají, tak také i podsedníci.

Čtvrté, povinni jsou lúku slově Omižnú sami všecku poséci, seno zhrabati a do kozlův pěkně složiti, když se jim rozkáže.

Páté, také povinni jsú dříví všelijaké v horách k stavení dvoru Velického, když se jim rozkáže, rúbati, jako i předešle tím povinni byli.

Šesté, pěší roboty všelijaké ke dvoru Velickému i na hon, když se jim rozkáže, povinni jsou choditi a vykonávati, a hofeři jejich jim v tom nápomocni býti mají, jako to i předešle činívali.

Sedmé, když jakých vart buď k zámku Strážnici aneb ke dvoru Velickému potřebí bude, tolikéž výprav na vojnu, tu také s jinými vesnicemi zároveň, jakž se jindy zachovávalo, v tom státi mají.

Osmé, hofeři, kteří sobě dobytky chovají, povinni jsou každý konopí neb lnu panského po jedné kopě, a kteří dobytku nemají, po půl kopě natrhati.

Deváté, hoferkyně povinny jsou konopě neb len tříti.

Desáté, hofeři a hoferkyně povinni jsú v zahradě panské při dvoře Velickém pleti, zelí okopávati, mrkev, řepu a cibuli vykopávati a vybírati.

Jedenácté, ovce panské povinni jsou práti a holiti.

Dvanácté, povinni jsou také všickni, jak kdo sedí, po čtyrech praze [příze?] v klubkách z panských konopí aneb lnu napřásti, oprati, svíti a na zámek Strážnický přinésti.

Třinácté, také podvolili se jeden každý z nich, jak ten který má grunt z rolí, tak i poczedník, každý v roce k zámku Strážnici po šesti sáhách drev v lese Strážnickém nadělati, anebo kde se jim ukáže.

Čtrnácté, povinni jsou víno, pivo panské šenkovati, a do důchodův panství Strážnického peníze odvozovati.

Patnácté, podvolili se také každý rok při vánocích jednoho pacholka k službě buď [k] koňóm neb volóm panským za záplatu panskú objednávati a na zámek Strážnický odvozovati a dostavovati.

A mimo to, co se tuto zejmena pokládá, v nic více ani v nejmenší věci koňmi [sic] ode mne, erbův a budoucích potomkův mých, držitelův panství Strážnického, jak ke dvoru Velickému, tak ovšem k zámku Strážnici, ani nikam jinam žádným vymyšleným spůsobem potahováni bejti nemají, nyní i v časích budoucích.

Naposledy tíž lidé z Nových Lhotek přednesli a oznámili mi, kterak z dopuštění pána Boha skrze vpády lidu nepřátelského a pohanského od Turka pohana

mnoho lidí, manželek i dítek jejich do věčné poroby pohanské jest zavedeno, prosíce mne snažně a poníženě, abych je i budoucí potomky osvobodil, aby sirotkův svých na zámek Strážnický nestavěli, ani také aby sirotkův jejich k žádným službám panským bráno nebylo. Kdež já zvrchu psaný František svobodný pán z Magny prohledaje a uznávaje, že slušné věci vyhledávají a žádají, jsouce k nim milostí a láskú svú nakloněn, také aby se lépeji osazovati a vzdělávati mohli, sám od sebe, erbův a budoucích potomkův svých panův Strážnických ty lide z Nových Lhotek nynější i budoucí propúštím a osvobozuji, aby nebyli povinni žádných sirotkův svých přede mne neb budoucí pány Strážnické ani před ouředníky a jiné služebníky jejich staběti, ani také sirotkové jejich k žádným službám panským bráni a potahováni býti nemají, nyní i na časy budoucí a věčné. Za kterúžto milost jim ode mne učiněnú podvolili se jeden každý soused, jak kdo sedí, nynější i budoucí, do důchodův panství Strážnického v roce pořád zběhlých po vyjití dvaceti groší bílých dávati, a to rozdílně, totiž při sv. Jiří deset gr., a při sv. Václavě deset gr. bílých, beze všech zamestkání odvozovati. Pakliby takový plat na dočtěné terminy nebo nejdéle ve dvúch nedělích pořád zběhlých po vyjití sv. Jiří nebo sv. Václava do důchodův neodvedli, budú povinni dvojnásobné jmenované platy za pokutu dáti a odvésti, tak aby fojtové a hejní neměli s nimi ostudy, vybírajíc a upomínajíc takové platy i slepice.

A nad to nade všecko přijímajíce dočtení lidé Novolhoťané poddaní moji takové dobrodiní a milost od mne jim v svrchu rozepsaných artikulích učiněnú s vděčností, protiv tomu na dokázání ke mně poddané věrnosti, v tom se mně znamenitě zamluvili: poněvadž se jim ode mne toto polechčení stalo, že chtějí o to péči jmíti a všelijak se vynasnažiti, aby obec jejich Novolhotská tím dřívěji vysazena a lidem naplněna býti mohla.

Však sobě toto vyměňuji, aby týž lidé Novolhotští nynější i budoucí sirotkův svých na jiného pána grunty, jak k službám, tak ani k manželství, bez vůle mé, erbův a potomkův mých panův Strážnických a ouředníkův jejich nepropúštěli, toliko sami mezi sebú na panství Velickém a Strážnickém týchž sirotkův k službám svým za náležitú záplatu jejich — načež mají fojt a starší pilný pozor dáti, aby se žádnému ublížení nedálo — svobodně mohú užívati, i také k manželství řádnému a poctivému v táž místa nahoře jmenovaná bráti. Však v tom fojt a starší mají bedlivost jmíti, a jak sirotky tak i spravedlnosti jejich náležitě opatrovati, aby žádnému nic nezhynulo, tak aby potom na takovú správu a opatrování jejich sirotci nenaříkali a o to vrchnosti zaneprazdňovati nemuseli.

A že se tomu všemu, což se svrchu píše, zadosti státi má, toho na jistotu pečeti svú k tomuto listu přitisknúti sem dal a v něm se rukú vlastní podepsal; kteréhož jest datum na zámku Strážnici v neděli po památce sv. Václava, léta tisícího šestistého dvacátého osmého.

Tato listina jest celá vložena do potvrzení psaného na pergamené, kdež „František S. Ř. říše hrabě z Magny a na Strážnici, pravý a dědičný pán panství Strážnického a Velického,“ vyznává, že před něho jako pána svého dědičného předstoupili lidé z dědiny Nových Lhotek, a přednesli mu „povinnosti své v listu na papíře obsažené,“ kterými jsou povinni vrchnosti, jakož sobě to týmž listem od nebožtíka vys. uroz. Františka svob. pána z Magny, „pana strejce mého nejmilejšího pod pečetí jeho s podpisem ruky vlastní ujištěné mají;“ a prosili, aby jich s potomky zanechal při těch povinnostech a jim toho listem pod pečetí svou potvrdil. Což hrabě činí „pro jejich vždycky věrné a poslušné jak ku pánům předkům mým tak i ke mně se chování,“ a obnovuje i potvrzuje jim ten list svého strýce na budoucí věčné časy. Pro jistotu „pečeť svou vlastní s jistým mým vědomím a wouli [vůli] dobrovolně k listu tomuto přitisknúti a přivěsiti jsem dal, a v něm rukú svú vlastní podepsal. Kteréhož datum na zámku Strážnici ten pondělí před nedělí Cantate, jinak pátého dne Maij, leta šestnáctistého padesátého devátého počítajíc“ (5. května 1659). Ale podpis hraběte schází, a rovněž pečeť jeho nebyla skutečně přitištěna ani přivěšena, ježto po ní nejsou na pergamené žádné stopy. Rozměry pergamenu dole přehnutého jsou 56 × 87 cm. Listina jest psána pečlivě s mnohými okrasami způsobu lidového, kreslenými pérem v iniciálce J a při celém prvním řádku (s ptáky a hlavami lidskými). Jest to tedy originál nedodělaný, a není patrno, bylo-li to potvrzení skutečně tak vydáno. Chová se v archivě Česk. Musea v Praze.

Dvůr Velický v listině jmenovaný jest v městečku, jež nyní slove Velká a stojí 15 kilometrů na východ od města Strážnice u říčky řečené Velička. Výše na horách nedaleko hranice uherské, 6 *km* východně od Velké, stojí ves *Nové Lhotky*, nyní také Nová Lhota řečená. Podle Volného (kraj Hradištský 397) ves Nové Lhotky byla založena teprv okolo r. 1598 od Jana Jetřicha z Žerotína, při čemž osadníci byli na několik let osvobozeni ode všech dávek z polí a pastvisk jim vykázaných; syn a nástupce zakladatelův Jan Fridrich z Žerotína listinou danou na Strážnici v pátek před nedělí Laetare (19. bř.) 1610 určil jim roboty a jiné povinnosti k panskému dvoru Velickému, k čemuž táhne se také přítomná listina z roku 1628. Jan Fridrich z Žerotína držel panství Strážnické celkem v letech 1599—1617. Svobodný pán František z Magny, nejvyšší v císařském vojště, koupil je r. 1620, a zemřel r. 1652 bezdětek. (Volný tamže 377.)

197.

Osvobození vesnic kláštera Kladrubského od odúmrtí roku 1628;

povinnosti ke klášteru podle lánů 1562—1628.

Mezi pozemkovými knihami, jež nyní se chovají v zemském archivě v Praze, nachází se také šest starých gruntovních knih někdejšího kláštera Kladrubského v Plzensku z let 1562 až 1627, česky psaných. Když v druhé polovici XIX. století ty knihy byly u okresního soudu ve Stříbře, dostaly tam čísla, jimiž i zde chceme je znamenati. Kniha č. 14. byla založena roku 1562, a obsahuje vsi Vostrovo, Radivice, Lochousice a Miřivice; kniha č. 6. též z roku 1562 obsahuje vsi Zhoře, Skapec, Krtino (Guratin); č. 13. z r. 1563 vsi Brod a Láz; č. 19. z r. 1563 vsi Tynochody, Milívo, Borovany; č. 5. z r. 1571 vsi ř. Lhota, Hněvnice, Kbelany, Kostelec; a novější kniha č. 18. byla založena r. 1627 opět pro vesnice Milívo a Tynochody.

Z těchto knih otiskuje se zde nadpis urbáře aneb gruntovní knihy č. 14. z r. 1562, jenž oznamuje o založení a účelu té knihy; pak nadpis gruntovní knihy č. 18. z roku 1627, z něhož se dovídáme, že listina na osvobození od odúmrtí byla vydána roku 1628, i podobá se, že byla vydána všem vesnicím kláštera Kladrubského.

U některých vesnic hned na počátku před záznamy o jednotlivých usedlostech jest krátce zapsáno, jaké povinnosti měli poddaní z každého lánu k vrchnosti; tyto všeobecné zápisky též se níže otiskují.

Konečně otiskujeme opatskou listinu na osvobození od odúmrtí, kteráž jest vepsána v knize čís. 18. před vesnicí Milívem, a dle znění svého platí vsi *Milívu;* datum v tomto knihovním opise jest vynecháno, ale nadpis knihy č. 18. svědčí, že byla vydána roku 1628. Zajímavý jest v té listině zvláště výčet pohnutek, které klášter přiměly, aby za jistou náhradu vzdal se práva odúmrtního.

[Nadpis knihy vsí Ostrova, Radivic, Lochousic a Miřivic č. 14. z r. 1562.] Ve jméno svaté a nerozdílné Trojice Buoha jednoho amen. Léta ↄc LXII v středu postní po neděli Letare [11. března 1562] kněz Jozef Vron z Dorondorfu a Biskupova, z buoží milosti pan opat kláštera Kladrubského, znamenavši veliké nespuosoby a neřád při poddaných svých a konventu svého ve všech vesnicech klášterských býti strany sirotkuov, vdov, prodajuov gruntuov v týchž vesnicech: když takovéž*) věci spisem v paměť uvozovány nebyly, mezi lidmi tudy nevuole a ruoznice vznikaly a pánu JMti, tudíž ouředníku starost a daremný zaneprázdnění se činilo, a někdy i sirotci k nápaduom a spravedlnostem svým a jim náležitým přicházeti pod jakýmžkoli**) spuosobem nemohli; aby takovéž neřády přetrhnouti se mohly a v dobrý řád uvedeny byly, puovodem JMti nahoře psaného kněze Jozefa pana opata kniha tato vesnicem těmto jest vydána, zejména Vostrovu, Radivici, Lochousici, Miřivici, tak aby do nich všecky a všelijaké trhy gruntovní a prodaje, kderéž by se dály, též sirotčí peníze kterým sirotkuom a na kderém gruntu by náležely, tíž dluhové a všelijaké smlouvy mezi lidmi činěné poznamenány a zapsány byly, a mimo nařízení těch kněh, což svrchu poznamenáno jest, buď zápisové neb trhové, dluhové i smlouvy žádné moci jmíti nemají a nebudou jmíti. Act. ut supra.

Takový nápis i se jmenem opata Jozefa Vrona z Dorondorfu a z Biskupova mají také knihy č. 13. z roku 1563 v pátek sv. Vincencia (22. ledna), a č. 19. z roku 1563 ve středu po sv. Apolonii (10. února). — *) Ve všech třech exemplářích toho nadpisu psáno „takovuož" místo takovéž. — **) Ve všech třech exemplářích psáno to slovo nesrozumitelně asi „gakimižkoli." Písař patrně neuměl dobře česky.

[Nadpis knihy vsi Milíva a Tynochod č. 18. z r. 1627.] Ve jméno svaté a nerozdílné Trojice, jednoho mocného a věčného pána Buoha amen. K dobrému a prospěšnému všech lidí poddaných kláštera tohoto, jakož i pro zachování dobrého řádu a obyčeje země, založeny jsou knihy tyto gruntovní léta 1627, a to od duostojného a velebného pana preláta, kněze Jakuba Krystofa Rybnicského toho času opata kláštera Kladrubského, v kterýchžto grunty všech lidí poddaných pořádně po vesnicech zaznamenané, jich trhy a spůsoby s starými kněhami s pilností konferirované, placení i neplacení bedlivě sečítané, a jak spravedlnosti všech a jednoho každého obzvláštně, tak také i odoumrtě klášteru právem země této až do léta 1628 (kteréhožto na svobodné kšaftování gruntů a statků svých obdarování dosáhli) nále-

žitě sou vysvětlené a vyjádřené. Vše ke cti a chvále pána Buoha všemohoucího, blahoslavené panny Marie rodičky buoží, svatého arciotce Benedikta, všech milých svatých božích.

1. [Z čísla 14. z r. 1562 fol. 1v.] Ves *Vostrovo*, jest vosedlejch lidí X, a drží dědin s jejich k tomu příslušenstvím $9^1/_2$ [lánu]. A z těch lánů s jednoho každého lánu platiti povinni jsou na sv. Jiří 1 ſſ míš. ouroku a při sv. Havle tolikéž 1 ſſ míš. Item dávají společně všickni při každejch vánocech X ſſ míš. A jeden den roboty ženné na pšenici s jednoho každého lánu po VIII dnech dělati povinni jsou rozdílně, na velikú IIII dni a na malou tolikéž IIII dni. A každého roku dávají z lánu po III slepicech a po XX vajec.

2. [Z čísla 14. z r. 1562 fol. 53.] Ves *Radivice*, jest vosedlejch VI, a drží VI lánů dědin s jejich k tomu příslušenstvím. A z těch níže poznamenanejch lánů s jednoho každého lánu platiti povinni jsou na sv. Jiří I ſſ X gr. míš. ouroku a při sv. Havle tolikéž I ſſ X gr. m., a při každejch vánocech platí všickni společně z lisku [sic] ɉ ſſ a po hrsti přediva. A každého roku též dávají s jednoho lánu II slepice a po XX vejcích.

3. [Z č. 14. z r. 1562 fol. 89.] Ves *Lochousice*: jest vosedlejch lidí XVIII, a drží XXII lánuo dědin s jejich k tomu příslušenstvím. A z těch níže poznamenaných lánů z jednoho každého lánu platiti povinni jsou na sv. Jana 1 fl. ouroku a při hromnicech tolikéž po 1 fl. Item dávají beranči s jednoho každého lánu po III gr. o svátcích velikonočních. Roboty s jednoho každého lánu po V dnech dělati povinni jsou rozdílně, na velikú IIɉ dne a na malou tolikéž IIɉ dne. Též také vosep dávají s jednoho každého lánu po IIII kb.*) vovsa klášterské míry. A každého roku též dávají s jednoho lánu po VIII slepicech a po XL vejcích. It. VI sýrcuov s každého lánu anebo I gr. za ně dávají.

*) kbelce.

4. [Z č. 14. z r. 1562 fol. 197.] Ves *Miřivice*: jest VII vosedlejch lidí, a drží VIIII lánů dědin s jejich příslušenstvím. A z těch níže poznamenaných lánů s jednoho každého lánu platiti povinni jsou na sv. Jiří I ſſ IIII gr. míš. a na sv. Havla tolikýž I ſſ IIII gr. míš. Roboty s jednoho každého lánu po XII dnech povinni sou dělati rozdílně, na velikú VI dní a na malou tolikéž VI dnuov. A každého roku též dávají s jednoho lánu po VI slepicech a po 1 ſſ vajec.

5. [Z. č. 6. r. 1562 před fol. 1.] Ves *Zhoře*. Jest vosedlých lidí XVIII, a drží XXIII lánuo dědin s jejich k tomu příslušenstvím. A z těch z jednoho každého lánu platiti povinni jsou na sv. Jiří L gr. míš. ouroku a při sv. Havle tolikéž L gr. míš., a při sv. Janě dávají všickni vespolek říkávají senného II ſſ V gr. Roboty s jednoho každého lánu po VI dnech dělati povinni jsou rozdílně, na velikú III dni a na malú tolikěž III dni. Též také dávají vospu s jednoho každého lánu 1 kb.

žita, 1 kb. ječmene, všecko na jich míru k tomu obzvláštně spuosobenou, a každého roku též dávají s jednoho lánu po 1 slepici a po XL vejcích, a po hrsti předivа.

6. [Z č. 6. z r. 1562 fol. 112.] Ves *Skapec.* Jest vosedlejch lidí VII, a drží XII lánuo dědin s jejich příslušenstvím; a z těch níže poznamenaných lánuo s jednoho každého lánu platiti povinni jsou na sv. Jana 1 ß míš. ouroku a při hromnicech po 1 ß míš. Roboty s jednoho každého lánu po 2 dnech, jeden den na velikú a jeden den na malou, povinni jsou dělati. A každého roku též dávají s jednoho lánu po 2 slepicech a ½ ß vajec.

7. [Z č. 6. z r. 1562 fol. 158.] Ves *Krtino.* Jest vosedlejch lidí VI, a drží VI lánů dědin s jejich k tomu příslušenstvím. A z těch níže poznamenanejch lánů platiti povinni jsou na sv. Jiří 1 ß IIII gr. míš. ouroku a při sv. Havle tolikéž 1 ß IIII gr. míš., a každého roku též dávají s jednoho lánu po IIII slepicech a po ½ ß vejcích. Roboty s jednoho každého lánu po IIII dnech povinni sou dělati rozdílně, na velikú II dni a na malou II dni.

8. [Z č. 13. r. 1563 fol. 1v.] Ves *Brod* má lánů 13, vosedlých 10, roboty z lánu ženný 4 dni, vorby 2 dni, slepic 2, vajec 30, hnůj a dříví vorový vozí jako jiní. Platu při sv. Jiří 30 gr. míš., při sv. Havle 30 gr.

9. [Z č. 13. r. 1563 fol. 52.] Ves *Láz.* Má lánů 16, osedlých 15, ouroku sv. Jirského 1 ß, sv. Havelskýho 1 ß, kuřat 6, vajec 30, roboty 6 dní, vorby 2 dni, mrvu voziti 1 den.

10. [Z č. 19. r. 1563 fol. 1v.] Ves *Tynochody* má lánů 9 a 1 čtvrt, platu při sv. Jiří 30 gr., při sv. Havle 30 gr. It. 2 slepice z lánu, vajec 20. Roboty ženní 2 dni, vorby 2 dni.

11. [Z č. 19. r. 1563 fol. 51.] Ves *Milívo.* Jest vosedlejch lidí VIIII na dvořích, a drží XIII lánův s jejich k tomu příslušenstvím, každý obzvláštně. Z těch všech lánův každý obzvláštně platí ouroku při sv. Jiří 40 gr. míš. a při sv. Havle tolikéž; ospův též každý z nich z lánu dávají 4 míry žita, 2 míry ječmene a 2 míry ovsa, vše na starú míru jejich, kderú od starodávna mají, po 2 slepicech, po 20 vejcích, a po 3 dnech roboty ženní a po 1 žemli [t. j. žemni] přediva, co můž v hrst obsáhnouti, všeckno z každýho lánuo.

12. [Z č. 5. z r. 1571 fol. 64.] Ves *Hněvnice.* Jest vosedlejch lidí XVI, a drží XX lánuo dědin s jejich k tomu příslušenstvím. A z těch níže poznamenaných lánů s jednoho každého lánu povinni jsou ouroku při hromnicech tolikéž po 1 ß m., a při tom času hromničným dávají s pusté vsi Charvátska V ß m. tak společně, roboty s jednoho každého lánu po X dnech dělati povinni jsou, a V dnuov nad to vejše; při času sv. Jiří dávají za robotu jim ulevenou VII ß m., též také dávají vospu s jednoho každého lánu III kb. žita, 1 kb. pšenice, II kb. ječmene,

III kb. vovsa, všecko na jich míru k tomu obzvláštně spuosobenou; a každého roku též dávají s jednoho lánu po VI slepicech a po XL vejcích.

13. [Z čísla 5. z r. 1571 fol. 145.] Ves *Kbelany*, jest vosedlejch lidí VII, a drží X lánů dědin s jejich k tomu příslušenstvím. A z těch níže poznamenanejch lánů s jednoho každého platiti povinni jsou na sv. Jiří I ff m. ouroku a na sv. Havla tolikéž I ff m., roboty s jednoho každého lánu po 1 dni. Též také dávají s jednoho každého lánu vosep po V kb. vovsa.

14. [Z č. 5. z r. 1571 fol. 185.] Ves *Kostelec*. Jest vosedlejch lidí XIII, a drží XVI lánů dědin s jejich k tomu příslušenstvím. A z těch níže poznamenaných lánů s jednoho každého lánu platiti povinni sou při hromnicech XV gb.*) a při sv. Janu Křtiteli Páně XV gb.,*) vovsa osepního po IIII kb., po slepicech IIII a XL vejcech, roboty ženné s jednoho každého lánu po VI dnech. *) Snad grošů bílých.

15. [Z čísla 18. z r. 1627 fol. 1.] Ves *Milívo*. Jest vosedlých lidí . . . a drží . . . lánů s jejich k tomu příslušenstvím. Z těch každý z lánu platí ouroku při sv. Jiří 40 gr. a při sv. Havle tolikéž 40 gr. Ospův každý z lánu 4 míry žita, ječmene 2 míry, ovsa 2 míry na jejich míru, kterou od starodávna mají. Item po slepicech 2, vejcech 20, roboty znie [ženné] po 3 dnech, a přediva po 1 žemli, co můž v hrst obsáhnouti, dávati mají.

16. [Z čísla 18. z r. 1627 fol. 61.] Ves *Tynochody*. Jest vosedlých lidí . . . a drží . . . lánů s jejich k tomu příslušenstvím. Z těch psaných lánů platí ročně ouroku při sv. Jiří 30 gr. míš. a při sv. Havle tolikéž 30 gr. míš. Item slepice z lánu 2, vajec 20, roboty znie 2 dni, vorání 2 dni.

[Klášter Kladrubský se vzdává práva odúmrtního ve vsi Milívě 1628; z čísla 18.]

My kněz Jakub Kristoph Rybnický opat, kněz Řehoř František Čichovský převor i všecken konvent kláštera Kladrubského řádu a zákona sv. Benedikta v diocesi arcibiskupství Pražského, tímto listem, kdež čten anebo čtouci slyšán bude, přede všemi vyznáváme a vůbec v známost uvozujeme, že sou před nás předstoupili lidé poddaní naši a konventu našeho, rychtář, konšelé i všeckna obec ze vsi Milívo, nás snažně a poddaně žádajíce, poněvadž jim dobře vědomé jest, že v tom království Českém ten a takový obyčej se zachová a jest, když pan Bůh všemohoucí kderého z poddaných našich prostředkem smrti bez dědicův mužského pohlaví povolati jest ráčil, tehdy všecek a všelijaký statek pozůstalý na nás a konvent náš (když jsme toliko manželce po manželu a dcerám po otci z statku tak pozůstalého díl vydali), právem odoumrtním připadl, abychom jim a jich potomkům takovou

milost učinili a ji listem pod pečetí naší opatskou a konventskou stvrdili, aby oni a budoucí jich statek svůj, kderýž by jim pán Bůh z milosti své popříti ráčil, pořádně, komu by se jim vidělo, odkázati a kšaftovati mohli.

Kteroužto žádost jich majíce v svém bedlivém uvážení, a s radou dobrých našich pánův a přátel, že by k našemu a konventu našeho zlepšení se schylovalo, uznávajíce zvláště, ponévadž začastý jak peníze tak svršky a nábytky po vykročení z toho světa lidí našich poddaných pozůstalé, dříve nežli k pořádnému popsání a k náležitému opatření přicházelo, jsou se ustraňovaly na škodu naši velikou. Nad to odtud pocházelo, že poddaní hospodářství svého náležitě nevyhledávali, nýbrž grunty spouštěli a v zahálku darmotratně se vydávali.

Těmi tehdy a jinými podstatnými příčinami jsouce hnuti, nadepsaným poddaným našim a konventu našeho, obyvatelům osedlým i potomkům jich (nápravníka vyměňujíc) wssi nasse [vsi naší] N. svobodu a povolení své mocí listu tohoto dáváme, že často psaní poddaní naši a konventu našeho v jmenované vsi N. o všem svým jmění a statku mohovitým i nemohovitým, kteréhož jim pán Bůh uděliti ráčil a ráčí (nic ovšem nevyměňujíc), pořádně tak, jakž Práva Městská tohoto slavného království Českého ukazují a s sebou přináší, říditi a kšaftovati, komuž by se jim koliv vidělo a zdálo, mohou a moc mají. Pakli by některý z též vsi bez pořádného kšaftu skrz časnou smrt z tohoto světa uvolán byl, tehda všecek jeho statek mohovitý i nemohovitý na pozůstalou manželku a dítky jak mužského tak ženského pohlaví, a pokudž by žádné manželky a dítek nebylo, na krevní a nejbližší přátele obojího pohlaví v třetím stupni krevního přátelství zůstávající aby připadl, nařizujeme; s tou však podstatnou ohradou, že kdyby některá osoba buď mužského neb ženského pohlaví bez dědicův obojího pohlaví a krevních přátel, jakž nahoře doloženo, kdeří by v třetím stupni krevnosti nebyli [sic], tehdy všeckno jmění též osoby beze všeho odporu aby na nás a konvent náš připadl, tímto listem mocně vyměřujeme.

Za kderoužto od nás jim z lásky prokázanou a udělenou milost nadepsaní rychtář, konšelé a všecka obec častopsané vsi N. sami za sebe a budoucí své k nám jakožto dědičné vrchnosti své i budoucím potomkům našim, jakož na věrné a poslušné poddané náleží, věrně a upřímně se chovajíce, ve vší poddanosti a poslušnosti náležité a povolné nyní i na časy budoucí státi a z jednoho každého lánu dědin jeden kb[elec] Plzenské míry dobrého a příhodného ječmene, a z půl lánu tolikéž půl kb. na sladovnu naši na časy budoucí i věčné při času sv. Havla každoročně dávati a odvozovati dobrovolně svolili. A že tomu všemu, což se nadpisuje, dosti činiti povinni jsou a budou, připověděli a mocí listu tohoto sebe i potomky své v tom zavázali.

Pokudž by pak oni aneb potomci této naší jim udělené milosti nenáležitě užívati chtěli, a obzvláště kdyby od sv. římské katolické víry odstoupili, aneb proti

nám a konventu našemu a potomkům našim se sprotiviti (čehož pán Bůh milostivě ostříci rač) usilovali, tehdy pro takové jich přečinění takovou naši jim udělenou milost oni i potomci jejich mají tratiti, o ni přijíti a jí v ničemž nikdy a na časy budoucí užívati moci nebudou a nemají.

Pro lepší jistotu a bezpečnost toho všeho, což se nadpisuje, k dostičinění a zdržení dali sme tuto milost naši jim učiněnou a jejich proti tomu svolení pečetmi našimi opatskou a konventskou stvrditi. A dán jest tento list v klášteře Kladrubském ɔc.

Domněnka, že otištěné zde osvobození od odúmrtí bylo uděleno všem vsem kláštera Kladrubského, nabývá pravděpodobnosti dvěma listinami, jež také někdy byly v pozemkových knihách statku Kladrubského. Roku 1888 přineseny byly do Prahy dva listy z města Stříbra, na nichž archivář dr. J. Čelakovský poznamenal: „1627 aus dem Grundbuche von Kladrau.“ Jest na nich psána listina, kteráž úplně se srovnává s listinou Milívskou zde vytištěnou, leč že jest vydána pro vesnici *Ostrov*; některá slova v ní scházejí, jsouce utržena; několik slov v listině Milívské, v nichž písař zjevně pochybil, opravil jsem v předcházejícím otisku z listiny Ostrovské; dva nebo tři poklesky jsou v obou listinách, pročež jsem je nechal také v předcházejícím otisku. Také v listině Ostrovské nachází se chybná vazba: „všeckna obec ze vsi Wostrow“. Na konci schází datum, tak jako v listině Milívské.

V zemském archivě v Praze nachází se opis, udělaný v Stříbře z pozemkové knihy Hněvnické, dokud ještě pozemkové knihy se chovaly u okresního soudu v Stříbře, a tento zánovní opis opět obsahuje osvobození poddaných kláštera Kladrubského od odúmrtí, a sice pro obec „ze vsi *Hněvnice*“. Text listiny Hněvnické zase úplně se shoduje s textem Milívským a Ostrovským; tak jako tyto, obsahuje rovněž výjimku: „nápravníka vymiňujíc,“ kteráž tuším nehodila se do každé vesnice; také všechny tři texty mají stejnou věcnou chybu: „kteří by v třetím stupni krevnosti nebyli“ (namístě „byli“). Před počátkem privilegia „My kněz Jakub Rybnický“ text Hněvnický má nápis s důležitou poznámkou, která se nenachází v ostatních dvou textech, totiž: „Privilegium na svobodné kšaftování statkův poddaným dané, však chalupníci ani podruhy [sic] se v to nepočítají.“ Na konci textu Hněvnického stojí datum úplné: „A dán jest list tento v klášteře Kladrubském 31. Decembris 1628.“

Na novém opise právě zmíněném v archivě zemském jest také poznamenáno, že v pozemkové knize pro *Benešovice* (ves někdy kláštera Kladrubského) též začal se vpisovati týž list na kšaftování, ale nebyl tam dopsán. Dle všeho podobá se, že klášter Kladrubský všem svým vesnicím, jichž bylo asi dvacet, udělil na tento způsob právo volného pořizování o statku, ale jisté to přece o všech není; neboť mohlo se také státi, že některá ves nechtěla se uvoliti odváděti za to požadovanou dávku ječmennou, a že proto nedosáhla osvobození od odúmrtí.

198.

INSTRUKCE FRIDLANDSKÁ

sestavená r. 1628.

Pod názvem instrukce Fridlandské kolovala po Čechách sbírka rozmanitých naučení, pravidel a nařízení, sebraná a složená ku potřebě hospodářských úředníků na panstvích Albrechta z Waldšteina v zakládaném od něho knížectví Fridlandském. V literatuře byl jeden její rukopis oznámen Jungmannem (V. 617) s poznámkou Bočkovou, podle čehož bylo lze se domnívati, že onen rukopis nachází se v rukopisné sbírce Bočkově v Brně. Tam ho hledal prof. Kameníček, ale nadarmo; oznámil to prof. Rezek v Dějinách Čech a Moravy nové doby (II. v Praze 1893 str. 261), kdež také poznamenal, že K. J. Erben měl opis Fridlandské instrukce vlastní rukou zdělaný, i že „víme, kam byl uložen, ale nelze věděti, kde se nyní nalézá." Mně jsou povědomy čtyři opisy instrukce Fridlandské, ovšem nestejně úplné, kterých jsem použil při tomto vydání. Povím napřed o každém zvláště:

I. *Opis Pražský* v archivě města Prahy, psaný ve foliovém sešitě na stranách 3—80, asi v prostředku 19. století. Strany 3—6 jsou psány neznámou rukou a pravopisem novějším, totiž s písmeny *ou*, *v*; ostatní strany 7—80 jsou psány písmem snad Erbenovým (ač jistiti toho nemohu) a pravopisem málo starším, totiž s písmeny *au*, *w*, *í*, *j*. Na sešitě kromě štampilie archivu města Prahy jest také vytištěna štampilie Historického Spolku v Praze, jejž K. J. Erben r. 1869 pomáhal zakládati. Na straně 2. při poznámce z jiné mladší ruky, kde se ukazuje na Jungmannovu Historii literatury, jest tužkou podepsán Plaček s datem 30. května 1870. Nepochybně jest to onen opis Erbenův, o němž prof. Rezek věděl, ale nemohl se ho dopíditi. Nadpis jest při něm dvojí; jeden hned na počátku str. 3:

Instrukcí Fridlandská, o všelijakých k hospodářství náležitých věcech hejtmanům, ouředníkům i jiným k správě potřebná.

Druhý nadpis jest na straně 33 tento:

Poznamenání věcí všelijakých a rozvržení, podle nichž se za regirování urozeného a statečného rytíře pana Adama Chvala Kunáše z Mahovic, nařízeného nad hospodářstvím splnomocněného kommissaře v knížetství Fridlandského, řídilo a spravovalo, leta páně 1638.

Jungmannův záznam (V. 617) byl patrně sestaven z těchto dvou nadpisů, při čemž v druhém nadpise byla vynechána některá slova a opraveny dvě chyby v něm se vyskytající (Mahovic místo Machovic, Fridlandského místo Fridlandském), ale letopočet 1638 byl ponechán. Podle těchto shod, jmenovitě za příčinou stejného letopočtu 1638, přijímám za jisté, že náš opis Pražský byl učiněn z onoho starého rukopisu, o kterém Boček napsal Jungmannovi zprávu pro Historii literatury, a který se nyní v Brně pohřešuje. Bylať ta sbírka instrukcí sestavena Kunášem roku 1628; pročež letopočet 1638, nepovstal-li pouhým omylem písařským, označuje nejspíš čas, kdy byl psán opis Bočkův; k tomu hodí se také okolnost, že v druhém nadpise užito jest času minulého (řídilo a spravovalo), nikoli přítomného.

Podle nadpisů těchto i jiných v ostatních opisech byla ta sbírka instrukcí v užívání v *knížetství Fridlandském.* Toho jména knížetství Albrecht z Waldšteina za posledních 10 let svého života zřizoval si v Čechách na pravém břehu řeky Labe se svolením císaře Ferdinanda II. jakožto krále Českého; ono vyštipovalo se z obce království Českého, a mělo jakožto zvláštní země souviseti s korunou Českou svazkem manským. Panství Fridlandské a Liberecké koupil Waldštein r. 1622, v následujících pak šesti letech získal k tomu koupěmi, směnami a jinak veliký počet statků a statečků v severovýchodních Čechách (výčet jich v Riegrově Slovníku Náučném IX. 865). Albrecht z Waldšteina dosáhl od císaře v září 1623 povýšení do stavu knížecího; panství Fridlandské a ostatní Waldšteinské statky k němu připojené byly povýšeny v dubnu 1625 za knížetství, a toto knížectví Fridlandské v lednu 1627 vyhlášeno za vévodství (Bílkovy Konfiskace 732). Jičín měl v něm býti hlavním městem. Po zavraždění Waldšteina 1634 ten nebezpečný novotvar vzal za své.

Adam Chval Kunáš z Machovic, za jehož vrchní hospodářské správy užívalo se této sbírky instrukcí v knížectví Fridlandském, pocházel ze starého rodu vládyckého, jenž již před válkou husitskou seděl na tvrzi Machovické u Hluboké. Otec jeho Jan zemřel r. 1597 na Chřenovicích u Hluboké. Adam Chval Kunáš přišel v konfiskaci r. 1623 o Chřenovice a Dubno u Budějovic proto, že v povstání r. 1619 propůjčil se protestantským stavům ke správě jednoho panství jimi sekvestrovaného. Podle Sedláčka (Ottův Sl. N. XV. 364) Adam zemřel před rokem 1629, Bílek (Konf. 364) klade jeho smrt určitě do roku 1628. K tomu možno dodati, že dne 14. června 1628 byl ještě na živě, ježto toho dne jest datována instrukce, kterou vydal k hejtmanům, purkrabím a písařům, jakž se dovídáme z rukopisu popisovaného zde pod č. II.

Vidí se z těchto údajů, že rytíř Adam Chval Kunáš z Machovic, jsa nebohatý, hledal si lepší obživu v hospodářské službě pod revoluční vládou; a když po pádu povstání přišel o tu službu i také o nevelký svůj majetek zděděný, podařilo se mu zjednati si znamenitější službu u Albrechta z Waldšteina na jeho knížetství Fridlandském, kdež nepochybně on byl hlavním organisatorem hospodářství polního, v němž musel míti velkou zkušenost a dobrou pověst.

Z nedostatku jiného bezpečného pojmenování nazývám rukopis archivu města Prahy opisem Pražským. Pověděl mi o něm a zapůjčil mi jej k použití nynější archivář města Prahy, pan prof. dr. Jaromír Čelakovský. Pan František Dvorský, dřívější ředitel archivu zemského v Praze, byl si již dříve dal opsati tento rukopis Pražský, a daroval mi ten nový opis k vydání tomuto.

II. *Opis Čelakovského.* V staré rukopisné knize professora Čelakovského, kterou jsem oznámil a popsal v Archivě Českém XXII. str. 360 pod číslem III., vepsána jest na druhém místě instrukce Fridlandská; zaujímá tam 35 listů zvlášť o sobě číslovaných. Na předním nečíslovaném listě jest nápis: „Instrukcí Fridlandská, vydaná v letu páně 1628.“ Na listech 1—8a. jsou drobná naučení pro hospodáře a údaje více statistické nežli závislé na vůli vrchnosti. Vlastní instrukce a nařízení počínají se na straně 8b, kdež čte se tento nápis:

Artikulové, kterak se kde a jak při hospodářství na panství JMti K[nížecí] v kraji a v knížetství Fridlandském hejtmané, purkrabí a písaři chovati mají, a jiné všelijaké při tom nařízení od pana Adama Chvala Kunáše z Machovic, od JMti K[níže] Fridlandského a Saganského v knížetství Fridlandském tehdáž nařízeného kommissaře, vydané 14. Junij 1628.

V tomto nápise slovo „tehdáž“ naznačuje, že ten opis není současný, z roku 1628, nýbrž že byl udělán později. Podle písma a jiných okolností domnívám se, že byl psán asi uprostřed 17. věku. Na listech 34, 35 jest přehled obsahu této sbírky, kteráž se tam opět

nazývá instrukcí Fridlandskou; a ten rejstřík kusů vztahuje se nejenom ke skutečným nařízením, jež se počínají na straně 8b, nýbrž i ke statistickým vědomostem, psaným na listech 1—8. V nadpise nazývá se Waldštein také knížetem Saganským; toho titulu nabyl koupí knížetství Zahanského ve Slezích 1. září 1627 a udělením léna na ně od císaře 15. února 1628.

III. *Opis Turnovský 1645.* V archivě města Turnova, jejž srovnal a uspořádal p. prof. dr. J. V. Šimák, zachoval se sešit formátu kvartového o 96 stranách, jenž až do strany 91 jest naplněn instrukcí Fridlandskou a některými přídavky k ní. Na první straně čte se v kresleném rámci tento nápis:

Poznamenání věcí všelijakých, podle nichž se za regirování urozeného a statečného rytíře pana Adama Chvala Kunáše z Machovic, nařízeného nad hospodářstvím zplnomocněného kommissaře v knížetství JMti K[nížecí] Fridlandském řídilo a spravovalo. V nově přepsané leta 1645 ode mně Václava Johannidesa Čáslavského písaře manu propria.

Nad rámečkem napsáno jest jinou pozdější rukou heslo: Unica spes nostra Deus est. Na stranách 3—31 jsou opět drobné vědomosti užitečné k hospodářství, rázu více statistického. Opravdové instrukce počínají se na straně 32. Po instrukci o ovčínich a ovčácích přidány jsou na str. 51, 52 recepty k léčení ovec, pak na str. 55, 56 recepty o chovu ryb, a ku konci na stranách 74—91 jsou opět rozmanité recepty, dílem pouhé pověry, jak zacházeti s dobytkem, s obilím ajv. Z instrukce Fridlandské, tak jak ji máme v opise Pražském, bylo do opisu Turnovského pojato mnohem méně, než do opisu Čelakovského. Kde a pro koho písař Václav Johannides Čáslavský učinil r. 1645 tento výtah z instrukce Fridlandské, není patrno. Město Turnov s panstvím Hruboskalským náleželo tehdáž hraběti Maximilianovi z Waldšteina, jejž Albrecht vévoda Fridlandský chtěl učiniti svým dědicem; panství Skalské bylo přiřčeno Maximilianovi od císaře r. 1635.

Starý opis Turnovský půjčil mi k tomuto vydání prof. Šimák, i daroval mi také nový opis z něho.

IV. *Opis Hradištský 1656.* Některé kusy z instrukce Fridlandské jsou také vepsány do sborníka četných podobných instrukcí českých i německých, jenž se chová v knihovně university Pražské (XV. E. 16); Jungmann (V. 318) oznámil jej pod názvem: „Instrukcí a informací hospodářská pro panství Hradištské (Münchengrätz), sine anno (c. 1663).“ Na první straně sborníka jest pozdější rukou připsán nápis: „Unterschiedliche zur Herrschaft Münchengratz, böhmisch Hradisstě genannt, gehörige, theils in teutscher Sprach, theils in böhmischer Zungen geschriebene Würthschafts-Instructiones und Informationes.“ Jest to nevelký foliant, do něhož jednou rukou jsou vepsány instrukce a jiné záznamy z rozličných panství Waldšteinských v letech 1656—1665 a snad i málo později. Napřed na listě 1b jest česká sazba platů, kolik se dává na panství Hradištském čeledi a rozličným dělníkům; f. 2—3 praktické pokyny o obchodě se solí Hallskou do Čech, f. 4b, 5a o obchodě se suknem. Na listech 5b—7a jsou německé výkazy o výsevku a o dobytku panském z let 1664 a 1665 na panství Loučeňském, které tehdáž náleželo hr. Karlovi Ferdinandovi z Waldšteina, jenž byl druhým synem právě zmíněného Maximiliana. Na listě 8a jiný výkaz o výsevku a sklizni poddaných z Loučeňska jest datován v Mnichovém Hradišti 10. prosince 1665, a poznamenán na něm Karel Fridrich Plateyss z Plattenšteina jakožto hejtman panství Hradištského, Svijanského a Loučeňského. Jiné hospodářské výkazy jdou až do listu 15a, kdež jest nápis: „Instrukcí a informací k hospodářství všelijakému přináležející, přepsaná dne 24. m. Julii 1656;“ pod tím následují výpisy z instrukce Fridlandské, ale to jméno se tam nevyskytá. Drobná poučení povahy

statistické, která zde se tisknou pod čísly II.—IX. a XXXXV., stojí tam dílem na počátku hned pod nadpisem právě uvedeným f. 15a—17b, dílem jsou rozptýlena dále mezi jednotlivými většími kusy. Na listech 17b—26 vepsáno jest tam čtrnáctero instrukcí, ty které níže otiskujeme pod čísly XXIII.—XXXVI., a jsou tam psány za sebou v témž pořádku, v kterém přešly z opisu Pražského do tohoto otisku. Pak na listě 26b jest psáno poučení o měrách zeměměřických, (dílem chybné), kteréž nenachází se v jiných instrukcích Fridlandských mně známých. Potom po krátkém poučení f. 27b, kolik mléka a omastku lze obdržeti od jedné krávy v každém měsíci, následuje na listech 28, 29 instrukce o hejtmanech, purkrabích a písařích, kteráž zde jest otištěna pod č. XXII. Tím již přestává shoda mezi sborníkem Hradištským a instrukcí Fridlandskou, obsaženou v popsaných třech rukopisích, kromě že jsou v něm ještě dále roztroušena drobná poučení statistická. Dále nacházíme jiné kusy pro nás důležité, jež se otisknou níže k letům 1650, 1651, 1652 a 1656: patenty z 20. července 1652 o dětech lidí svobodných (f. 30), z 27. července 1650 o přechovávání lidí poddaných (f. 31); instrukce z 1. února 1651 o soudech purkrechtních (f. 34—36), v níž jest obsaženo dědické právo poddaných; krátká instrukce hejtmanská (f. 37), artikule o soudech výročních (fol. 40—45), a 13 krátkých artikulů o soudech výročních (fol. 75). Mezi tím na 25 listech (fol. 50—74) jsou české formule dopisů, listin a jiných akt, jakž o věcech drobných i velikých psávaly se v kancelářích hospodářských. Také instrukce kostelníkům na panství Svijanském (fol. 76—79) úvodem svým podává se jako formule, z které hejtman měl předpisovati kostelníkům, kolik by za dobré uznal; instrukci podle toho vzoru skutečně vydanou r. 1645 na panství Svijanském uveřejnil Šimák ve Věstníku Kr. Č. Spol. Náuk 1897 č. XII.*). Za tím psány jsou ve sborníku Hradištském ještě čtyři německé instrukce pro úředníky panské, a sice instrukce daná hejtmanovi na panství Svijanském a Loučeňském o 28 článcích (f. 82b—84), zatímná instrukce purkrabímu na panství Loučeňském o 30 článcích daná v Loučeni 9. srpna 1665 (fol. 84b—85), zatímná instrukce písaři důchodnímu a obročnímu na panství Loučeňském o 11 článcích daná v Loučeni 9. srpna 1665 (f. 86), a instrukce pojezdnému Loučeňskému o 42 článcích bez datum (f. 86b—88). Naposledy jest do sborníku Hradištského vepsáno (f. 88b—99a) několik privilegií města Mnichového Hradiště (z 12. března 1663 od hr. Karla Ferdinanda z Waldšteina, z r. 1602 od Václava Budovce ajv.).

---

*) Rozdíly mezi rukopisnou instrukcí ve sborníku Hradištském a mezi instrukcí tištěnou od Šimáka jsou tyto: Na místě tištěného úvodu str. 2 „Instrukcí kostelníkům × sobě dáti mají“ stojí v rukopise tento úvod všeobecnější:

„Instrukcí kostelníkům na panství Svijanském. Z těchto níže položených pamětí, pokudž se panu hejtmanu panství Svijanského za dobré uznati a viděti bude, kostelníkům na týchž panstvích ku povinnosti jejich instrukcí vydati, a jim ji ihned po vydaném závazku přečísti dáti; kterážto instrukcí při počtech zádušních přiložena býti moci bude, a může se jí vejpis každému kostelníku staršímu vydati, tak aby se věděli budoucně při svých povinnostech jak chovati.“

Po tomto úvodě v rukopise následují články 1—28 v tom znění, jak je Šimák uveřejnil na str. 2—6. Scházejí však v rukopise texty, jež Šimák uveřejnil jakožto články 29. o pytlíčkách k prosbám, a 30. o pokutě za nepřijití do kostela. Rukopisná instrukce má však předce také 30 článků; článek 29. zní v ní takto:

„29. Zvonění na klekání každodenně ráno, o polednách a večer při každém kostele kostelníci aby vykonávali.“

Jakožto článek 30. jest ve sborníku Hradištském číslován text „Naposledy bude × dosáhnouti mohli,“ jejž Šimák vytiskl bez čísla na straně 7. Datum v rukopise není, ani jméno skladatele nebo vydatele té instrukce, kteráž tuším byla složena již před rokem 1645.

Tři opisy instrukce Fridlandské, Pražský, Čelakovského a Turnovský, shodují se mezi sebou ve větším počtu kusů, ale při tom každý z nich obsahuje také takové kusy, jež nejsou v ostatních dvou. Kterak vznikly tyto rozdíly v rozsahu jich při posloupném přepisování, zdali přidáváním nových kusů a článků, nebo vynecháváním starých kusů a článků, nebo obojím způsobem zároveň, o tom bylo by marno dohadovati se, zvláště když nemáme před sebou prvopisu psaného roku 1628.

Domnívám se, že jednotlivé kusy celé sbírky, jež roku 1628 dostala jméno instrukce Fridlandské, byly původu velmi rozdílného. Některé z nich kolovaly tuším drahně času dříve po Čechách, jmenovitě ty, které obsahují pravidla ze zkušenosti známá (ku př. kolik kuřat a vajec dostane se za rok od jedné slepice) anebo zvykem utvořená a ustálená (ku př. jaké mzdy za práci se platí), a všeliké poučky *statistické;* toho způsobu jest obsah tištěných zde čísel II.—IX. a XXXXV. Některé pak kusy obsahují technická i správní pravidla k praktickému *hospodaření* v jednotlivých oborech, sepsaná od zkušených hospodářů k *obecnému poučení* pro každého, kdo by o ně stál, podobně jako i tiskem vyšly praktické návody k hospodaření od Brtvína, od Černobýle, Knoblocha z Pirnsdorfu a j.; k tomu druhu zdají se mi náležeti kusy XIII.—XXI. V kterých instrukcích dává se vrchnosti titul Jeho Milost pán, ty tuším byly psány *pro určité panství* pod jistou vrchností, kterou nebyl vévoda Fridlandský; titul Jeho Milost, jenž jest pro knížete malý, vyskytá se v kusích I., XI., XII., XXXVII.—XXXXII. Mám za to, že Kunáš tyto instrukce dvou druhů právě dotčených toliko sebral nebo sebrati dal z rozličných panství, aby sloužily ku poučení podřízeným jemu úředníkům a za pomůcku jemu samému při sestavování závazných instrukcí nových. Jenom v jedné z těchto instrukcí opsaných odjinud nacházím toho známku, pro které panství byla psána čili odkud přišla do sbírky Kunášovy; jest to instrukce písaři rybničnému č. XXXX., kdež v článku 24. slova: „zde na panství Dimoknirském“ ukazují k tomu, že ta instrukce byla psána pro panství Dymokurské, a nepodobá se, že by se to bylo stalo pod Albrechtem z Waldšteina. Statek Dymokurský byl r. 1621 skonfiskován po Albrechtovi Smiřickém a hned od komory zastaven v dluze cizozemci Janovi Eusebiovi Khanovi sv. p. z Belazy; v prosinci 1622 prodala sice komora ten statek Albrechtovi z Waldšteina, ale ten jej opět postoupil Khanovi, jenž jej již držel zástavou (Bílek 528, 541, 545). Tuším, že instrukce rybničnému písaři č. XXXX. byla psána již pod některou dřívější vrchností v Dymokurech.

V některých kusích jest výslovná zmínka o *knížectví Fridlandském*, anebo vrchnost označuje se zkráceným titulem JMK, což nemůže se čísti jinak, než Jeho Milost Knížecí, a vztahuje se tedy na vévodu neboli knížete Fridlandského Albrechta z Waldšteina. Takové kusy mohly sice vznikati také pouhou úpravou pravidel všeobecných nebo instrukcí vypůjčených z jiných panství; ale podobá se, že po většině byly psány nově a samostatně od Kunáše roku 1628; jsouť to kusy nejlépe a nejšíře vypracované. Titul JMt Knížecí shledává se v číslích XXII., XXV.—XXVIII., XXXI., XXXXIII., XXXXIV.; a zasluhuje povšimnutí, že v týchž článcích, pokud přešly do opisu Turnovského 1645 a Hradištského 1656, byl podržen titul JMK, ačkoli byl již nevčasný. Totéž platí o výraze: knížectví Fridlandské; ten se vyskytá v č. I., VII., XXIX., XXXV., XXXXV.; předposlední dva kusy dostaly se také do sborníka Hradištského i s tím výrazem, ačkoli r. 1656 bylo knížectví Fridlandské již dávno věcí minulou. Artikulové č. XXXXIII. jsou většinou nepochybně původu staršího; v nich články 1. a 2. mluví o náboženství způsobem předbělohorským; ale čl. 5. nařizuje zpověď, a v něm i v čl. 50. jest zmínka o JMti knížecí; byly tedy ty dva články 5. a 50. přidány r. 1628 ke starším

článkům podle nových okolností času. A tak tuším také v č. I. článek 37. s „JMtí páně“ ponechán starší, a čl. 42. s „knížetstvím Fridlandským“ přidán nový.

Opis Pražský jest nejúplnější čili nejhojnější, pročež přijal jsem jej při otisku za základ, zvláště pokud se týče pořádku, v kterém jednotlivé kusy v něm po sobě následují (v ostatních opisích jest pořádek namnoze jiný). Celý obsah opisu Pražského rozdělil jsem na 42 kusů větších menších, kteréž v následujícím otisku jsou označeny římskými číslicemi I.—XXXXII., postavenými do hranatých závorek. Při každém kuse jest drobným písmem také poznamenáno, na které straně nachází se psán v opise Pražském, v opise Čelakovského, i v opise Turnovském a Hradištském. Při četných kusích ukazuji toliko k opisu Pražskému, poněvadž ty kusy v ostatních opisech nejsou; takž na začátku č. I. a ku konci čísla XXXVII.—XXXXII. vyskytají se jenom v opise Pražském. Na konec postavil jsem kusy, které nejsou v opise Pražském: čísla XXXXIII. a XXXXIV. jsou jenom v opise Čelakovského, a číslo XXXXV. vyskytá se v opise Turnovském, v knize Čelakovského i v Hradištské.

Ve všech čtyřech opisích jsou tu a tam chyby písařské, někdy tak hrubé, že smysl jimi se ruší nebo v nesmysl obrací. Na štěstí v každém opise bývají chyby jiné, a tak co v jednom opise jest pokaženo, napraví se z jiného. Zvláště v číselných údajích všechny opisy vykazují poměrně mnoho chyb, kteréž na první pohled bývají podezřelé, ale bez pomoci jiných opisů nedaly by se z pouhého domyslu na jisto opraviti. Tím způsobem text opisu Pražského, jenž při tisku sloužil za základ, opravil jsem na mnohých místech podle opisu Čelakovského nebo podle opisu Turnovského; na místech, kde chyba byla samozřejmá, učinil jsem opravu mlčky; někde slova, přijatá z ostatních dvou rukopisů, postavil jsem do hranatých závorek na znamení, že nejsou v opise Pražském; a kde bylo potřebí opravy větší, nebo kde jest pochybno, který text jest správný, upozornil jsem výslovně, co pochází z jiného opisu, než z Pražského. Kusy, které se vyskytají jenom v jednom opise, nemají tolik hmatavých poklesků.

Některé kusy, jež přicházejí v opisích instrukce Fridlandské, vynechal jsem v tomto otisku jakožto nepotřebné; imenovitě pominul jsem několikeré číselné tabulky, o nichž jsem učinil zmínku pod čísly V. a X.; též jsem vypustil všechny recepty, kteréž zvláště v Turnovském opise jsou hojné (str. 74—91).

(Tištěno z opisu Pražského str. 1—6.)

Instrukcí Frydlandská o všelijakých k hospodářství náležitých věcech hejtmanům, ouředníkům i jiným k správě potřebná.

Předně. Co se cti a slávy Boží dotejče, o tom lidem při soudech v obšírných artykulích se čítá a poroučí. Potom při hromadách na sebe, pak ve všech chvalitebných Bohu i lidem věcech předně dobrý příklad hejtman má dávati.

Druhé. Jak kde jakýkoliv obyčej jest, ptáti se na artykule, kterýmiž se všecky neřesti, jako také po vesnicích povyky zapovídají, a to vše lidu sedlskému při soudech oznamuje.

[I] Hejtmana neb ouředníka povinnost.

[1] Na *důchody* dobrý a bedlivý pozor dávati, aby jich neubývalo, nýbrž raději přibývalo.

[2] Peněz zbytečně za nic nevydávati, a když se peníze zač dávati mají, to dobře uvážiti.

[3] Při *stavení* a všelijakém hospodářství pilnu toho býti, aby se stavení nespouštělo, a hospodářství, kdy čemu čas slouží, se nezameškávalo.

[4] K vypekání muk na *chleby* taky, co nejspořeji býti může, počítaje na jednu osobu za tejden míry Pražské žita $1^1/_2$ čtvrtce dávati; kde jest špatné obilí a nevejmelné, tu se dává více.

[5] *Mlejnové* časně, což s nejlepším vrchnosti býti může, aby mlynářům jistým pronajímány bývaly.

[6] Při *dvořích* časně rolí k setím hotoviti, hnoje vyvézti a čeledi nedopouštěti zaháleti.

[7] *Mlatci* v stodolách obilí všelijaké aby dobře vymlacovali a zrna v slamách nenechávali.

[8] Písař obroční aneb šafáři stodoly aby zamykali i zase odmykali, a ne mlatci, anebo kde hospodáři jsou, jakož to nyní všudy obyčej jest, aby to konali.

[9] Slámy a plevy, ouhrabky šetrně v místa náležitá vkládati, aby to k pokažení nepřišlo.

[10] Na *obilnicích* na nové měsíce obilí přesejpati dáti, za příčinou, aby se nazapařilo a muškami nebo jinou neřestí k pokažení nepřicházelo.

[11] Před novým coby žit nečistých mlejnských bylo, kdyby k speněžení přijíti nemohlo, to jistým lidem (k oplacování zase k setí pěkného obilí) *půjčovati*; jakž nyní v mnohých místech toho obyčej jest, že za korec v nový rádi po 5 věrtelích oplácejí.

[12] Do *pivovárů* co nejčastěji býti může dohlídati, aby sládkové dobře slady dělali, jich nepřeroštovali a piva nepřebírali. Kde jest velký pivovár, za nejlepší se soudí, aby písař varní, buď ve dne aneb v noci aneb kdykoliv, při spílání piva bejval a na to pozor dával.

[13] *Zahalečův* pivovarských ani jiných mimo osoby, kterým v pivováru býti náleží, nepřechovávati, dadouc některému truňk piva, aby šel svou cestou, nebo takovými pivo snadně se pokaziti může; načež staršímu mistru sládku sluší pozor dáti.

[14] Na *krčmáře* pozor dáti, aby oni pivo za pivem měli, a odjinud cizích piv pod pokutou, kteráž by se na ně uložila, nebrali; na cizí pod pokutou aby lidé píti nechodili, zapovědíti.

[15] Za *řídké pivo*, co nejvíc možné, aby se utržilo, a komu se prodává, aby se zapisovalo.

[16] *Kvasnic* aby sládkové neprodávali, nýbrž co by jich k spálení na pálené vinopalovi odvozovali, na to vruby aby měli.

[17] Na sudy sládek s *krčmáři* aby vruby měl, a kde se pivo vystaví, sudy aby se vroubily.

[18] Co v kterém *pivováře* piva bílého na var se béře, a po čem sládku pšenice neb sladu na var se dává, i také chmele, o tom v cedulích týhodních vejslovně pokládati dáti; tak když se do cedule pohlídne, aby byla příkladem zrcadla, což se vše má specificirovati.

[19] Písař důchodní i obroční *dluhy* se vší bedlivostí aby upomínali a za lidmi zoumyslně jich nenechávali, časně jich hejtmané, ouředníci neb správcové mají napomínati a sami k nim dohlídati.

[20] Všelijaké věci, když se co zač prodá neb *přijme*, to aby se do cedulí týhodních vpisovalo a za příjem podávalo.

[21] Cedule týhodní bez prodlévání a zadržování aby se odvozovaly, a hejtmané neb ouředníci je přehlíželi a nic zmatečného na škodu v nich psáti nedopouštěli, v nich se podepisovali, a kde náleží odesílali.

[22] Zámky a sídla časně aby se zamykaly, a klíče v jisté místo odvozovaly. Které osoby zvláště času nočního na zámku bývati mají, na to pozor dáti má hejtman, ouředník aneb purkrabí, aby se jinde po koutech nezdržovali.

[23] Klády ku pilám, *dříví* ku pivováru na kopně vypraviti, a v zimě časně dáti navézti.

[24] *Rybníky* časně jak na podtěr, na vejtah, jako i na kapry nasazovati a loviti.

[25] Rejstra rybničná aby spravena byla, z nichžby se správa, kdy cokoliv potřeba vzíti a učiniti, mohla.

[26] V zimě prosekávání ledu na rybnících nepromeškávati, a na to obzvláštní pozor míti, aby ryby k zmoření nepřicházely; k čemuž každý ouředlník aneb správce má dohlídati. Kdyby se pak ryby zdvihati chtěly, dávati jim slady, hrachovin a co se jim více dává, aby spomožíno bylo; na to se, kde jak činí, doptati.

[27] Ryb všelijakých, co by při *lovení* rybníkův odbyti se mohlo a do sádek svezlo, časně odbyti.

[28] Šifmejstři*) a holomci nádobí rybničné dobře opatrovati mají, v místo náležité shromážditi, a skrze zanedbání ničehož ke škodě nepřivozovati.

*) Čti: Fišmejstři.

[29] K *sádkám* kde by ryby svezené byly, taky časně dohlížeti; aby se od žádného škoda na rybách nečinila při lovení rybníkův, toho šetřiti.

[30] *Rybníky* vodami časně naháněti a toho šetřití, aby dobře držány byly, zvláště kteří k lovu kterého leta býti mají.

[31] Do *dvorův* hejtmané, ouředníci, purkrabové, kde se chovají, i písaři obroční, aby často dohlíželi, aby se při všech dvořích a věcech dobře hospodařilo.

[32] *Koně,* klisny a hříbata aby dobře hlídány byly, a kdy čas pouštění koní k klisnám jest, na to pozor dáti.

[33] *Šafářky*, co nejvíce možné, aby omastku nadělávaly a jeho nikam neustraňovaly; jak jejich obyčej jest, že v mnohých místech šafářky pacholkům smetany a omastky rozdávají a tudy jich, což má spravedlivě naděláno býti, nenadělávají.

[34] *Telat* co by se odchovati mělo, ty aby se o[d]stavovaly, a co se rozumí, odprodalo. Ty pak ostavené telátka vždycky jest lépe chovati na suchém obroce, nežli na čerstvém, nebo i zrůstnější telata z takového suchého obroku budou, nežli z trávy.

[35] Týmž způsobem i pohlaví svinského a kurních věcí, co se toho kde urodí, s bedlivostí to opatrovati.

[36] Dobytka *ovčího* co se v kterém ovčíně přechovati může, na to se sluší každému hejtmanu ptáti.

[37] A summou jeden každý hejtman neb ouředník, co s nejlepším oužitkem JMti páně jest, všecky věci tak spravovati, a skrze zoumyslné obmeškávání ničehož ke škodě nepřivozovati a nedopouštěti.

[38] *Čeledi* zbytečné v žádném místě aby chováno nebylo; a jak by se čeleď kde v kterém místě neb dvoře chovati měla, na to se sluší každému hejtmanu, ouředlníku a správci doptati.

[39] K *lukám*, voborám, aby se trav nevykrádalo, časně dohlížeti, jako také i na ohrady pozor dávati, a zvláště kde klisny, hřebce a hřebice na pastvě jsou, poručiti těm lidem, kteří je pasou, pozor na ně dáti, aby k zmrhání a rozkrádání nepřišly.

[40] Šafářové aby čeleď k tomu měli, co se kdy při jakých *opravách*, ohradách i jiného čeledí udělati může, na to zbytečně aby se na dělníky nenakládalo; sluší také každému hejtmanu a správci na to pozor dáti.

[41] Čeho by pak kdy jaká potřeba byla, nejsouc možné všeho vypsati, to každému hospodáři samo se před oči ukáže.

[42] *V důchodech peněz*, co za písaři peněz zůstává, to se z cedulích týhodních vyzvěděti může. Však nyní jest v knížetství Frydlandském ten obyčej, že se za písaři důchodními mnoho peněz nenechává, nýbrž jen truhlice, k níž jsou dva zámky a klíče, jeden klíč má hejtman, a druhý písař důchodní; a tak jeden bez druhého do truhlice nemůže, a to jest nejlepší opatrnost.

[43] O všelijakých věcech, svršcích a nábytcích hospodářských patrně *inventářové* ukazovati mají, o kteréž má každý správce k písařům hleděti a jich v tom napomínati.

[44] Když se pak *počtové* od písařův a jiných osob přijímají, tu teprv může se poznati, jestli kde [v] jaké věci, a zvláště v hospodářství, jako [jaký] nedostatek

se stal; při kterémžto přijímání počtův může se skutečně napravení při všech věcech státi, však šetřiti, aby [se] to skutkem vykonalo.

[II] Pokládá se obilí ozimého:

(V opise Pražském str. 6, Čelakovského fol. 1, Turnovském str. 3.)

Na 1 lán, totiž na 12 ſſ záhonů, 60 korců vyseti, tak na každou kopu záhonů přijde 5 korců; na záhon se dostane $1^1/_3$ čtvrtce. A místy šetříce toho, kde rolí lepší jest, na lán se pokládá 72 korců, tak aby na jednu kopu záhonů přišlo 6 korců, a na jeden záhon vyseti $1^1/_2$ čtvrtce.

Po vysetém jednom korci obilí ozimého neb jarého, když se povolné léto trefí, *co se nakliditi může*:

Pšenice po 1 korci Pražském naklidí se 8 mandelů; žita po 1 korci naklidí se více nebo méně též 8 mand.

Jarého obilí, po jednom korci více nebo méně:

pšenice	$5^1/_2$	mand.,	žita tolikéž	$5^1/_2$	mand.,	ječmene	$5^1/_2$	mand.
hrachu	2	vozy,	ovsa	$5^1/_2$	„ ,	prosa	32	„
pohanky	8	mand.						

[III] O předivu:

(V opise Pražském str. 6—8, Čelakovského fol. 1, Turnovském str. 4—7.)

Rozvržení, co se po vysetém 1 věrteli míry Pražské, dle těch věcí jistého prubování, vysetém semenci a semenu lněném obrodí, z toho semene přijme, konopí nebo lnu natříti, zase navochlovati, napřésti, i zase plátna tenkého, pačesného i tlustého nadělati může.

O konopích: Po vysetém 1 věrteli semence nakliditi se může hlavatých konopí 2 ſſ, a poskonných též 2 ſſ snopkův, více anebo míň; činí obojích 4 ſſ snopkův. — A namlátiti se může z 1 ſſ hlavatých semence 3 čtvrtce, činí ze 2 ſſ snopkův $1^1/_2$ věrtele semence. — Natříti se může ze 4 snopkův konopných po 1 libře, dostane se ze 4 ſſ snopkův natříti 60 liber. — Navochluje se z 60 liber konopí nevyvochlovaných čistých 30 liber, pačesův 15 liber, koudele zůstalo 15 liber. Srazíce, což pazdera odejde, [na každých 5 librách 1 libru, učiní 3 libry, a tak] zůstane čisté koudele 12 liber. — Napřísti se může z 1 libry konopí vyvochlovaných, počítajíce do čteníku po 10 pasmích, do pásma po 40 nitech, čteníky tři; a tak ze 30 liber napřísti se může 90 čteníkův. — Plátna se nadělati může z každých 3 čteníkův 2 lokte; a tak učiní z 90 čteníkův plátna 1 ſſ loket.

Item*) napřísti se může z 1 libry pačesů 3 šteníky, a tak z 15 liber pačesův napřede se 45 šteníkův. — Plátna pačesného se nadělati může z každých 3 šteníkův 2 lokte, a tak

[ze] 45 štenikův se nadělá 30 loktův. — Napřísti se může z 1 libry koudele 2 šteníky, a ze 12 liber koudele napřísti se dostane 24 šteníky. — Plátna se nadělati může z každého šteníka po 1 loktě, ze 24 šteníkův 24 lokte.

*) Následující poučení o přádle jest v opise Turnovském na str. 5 a v knize Čelakovského str. 1b.

O lnu: Po vysetém 1 věrteli semene lného nakliditi se může snopkův 3 ß; namlátiti se může z každé kopy snopkův 2 čtvrtce, činí ze 3 ß snopkův $1\frac{1}{2}$ věrtele; natříti se může z 8 snopkův lněných lnu 1 libra, a tak z 1 ß $7\frac{1}{2}$ libry, činí z 3 ß snopkův natřeného lnu $22\frac{1}{2}$ libry; navochlovati se může ze $22\frac{1}{2}$ libry lnu nevochlovaného, čistého lnu $11\frac{1}{4}$ libry. Pačesův 5 liber; koudele by přišlo $6\frac{1}{4}$ liber, ale srážejíc pazdeří $40\frac{1}{2}$ lotů, to jest $1\frac{1}{4}$ libry, zůstane 5 liber. Napřísti se může z 1 libry vyvochlovaného lnu 6 čteníků, facit z $11\frac{1}{4}$ libry napřísti příze $67\frac{1}{2}$ čteníku. Plátna se nadělati může z každého čteníku $\frac{1}{2}$ lokte, a tak z $67\frac{1}{2}$ čteníku činí plátna $33\frac{3}{4}$ lokte.

Z pačesův napřísti může z každé libry 3 čteníky, a tak z 5 liber se napřede 15 čteníků. Plátna pačesného udělá se z 15 čteníků 10 loket.

Koudele se napřísti může z každé libry 2 čteníky, a tak z 5 liber napřísti se může 10 čteníkův; plátna tlustého z každého čteníku nadělati se může 1 loket, a tak učiní toho plátna udělati 10 loket.

Od dělání pláten:

Od 1 ß	loket	plátna lněného	platí	se	2 ß	míš.
Od 1 ß	„	konopnýho	„	„	1 ß	míš.
Od 1 ß	„	pačesného	„	„	36 gr.	míš.
Od 1 ß	„	tlustého	„	„	18 gr.	míš.

[IV] Rozvržení obroku.

(V opise Pražském str. 8, Čelak. fol. 2b, Turn. str. 8.)

Na přechování přes zimu dobytka *hovězího a skotu* ovčího, kderak vystačiti může: Na 15 kusů hovězího po 30 mandelích obilí vystačiti může slámy přes zimu 30 mandel. — Na 15 kusův skotu ovčího vystačiti může sena 1 vůz; pakli sena nejní, tehdy hrachovin 2 vozy. Od holení ovec starých po 3 d., od jehňat po 2 d.

Rozvržení, čím se *drůbež pernatá* ročně užiti má, a šafářky od nich mladých odchovati mají a mohou:

Od jedné staré husy 6, 4; kachen 12, 8; slepic 4, 3, a vajec od každé slepice více nebo míň 1 ß.

[V] Rozvržení o vyprubování mlíčného.

(V opise Pražském str. 8, Čelakovského fol. 3, Turnovském str. 9.)

6 žejdlíků smetany dá másla 1 libru, a tak mlíka 36 žejdlíků dá másla 1 libru. Ze 30 žejdlíků mlíka může se udělati sejrů 2 libry. Z 16 žejdl. smetany, když se máslo ztluče, zůstane syrovátky 10 žejdlíků; ze 12 žejdl. podmáslí, když se uvaří na tvaroh, zůstane syrovátky 6 žejdl. Ze 35 žedl. syrovátky z mlíka udělá se tvarohu 1 libra; ze 24 žejdlíků podmáslí udělá se tvarohu 1 libra. Summou do roku od každé krávy nadělati se může omastků, mimo přechování čeledi, víc nebo míň másla 50 liber, a tak ode 4 krav jedna tůna v 10 konví; však ne všudy se to trefí, nýbrž jak kdy pastvy a dobrý dobytek, obzvláštně v kraji, a kde se dobytek ovčí chová a dojí. Ale v horách od 5 krav na jedné tůně může přestáno býti, a tak každá tůna bez dřeva má 2 centnýře.

V opise Turnovském str. 9 a v Čelak. f. 3 zní toto poučení poněkud jinak, a sice takto:

Mlíka 36 žejdlíků dá smetany 6 žejdlíků. Smetany 6 žejdlíků dá másla 1 libru. Zůstane mléka po sebrání smetany 30 žejdlíků. Sejra se nadělati může z těch 30 žejdlíků 2 libry. Podmáslí po 6 žejdlících smetany zůstane 4 žejdlíky. Syrovátky po 30 žejdlících mléka, když se sejr udělá, zůstane 26 žejdlíků, činí obojího 30 žejdlíků.

Když se podmáslí a syrovátka převaří, nadělati se může tvarohu 1 libra.

A poněvadž od každé krávy do roka nadělati se může omastku, mimo přechování čeledi, másla 50 liber, sejra 100 liber, tvarohu 50 liber; to jsouc na 13 termínů rozvrženo, dostane se nadělati, jakž na druhé straně psáno jest.

Na následujících stranách 10—13 opisu Turnovského a na fol. 4b, 5 Čelakovského jsou dvě tabulky, které otiskovati nevidí se zde potřeba. Ukazují ty tabulky, kolik kterého výrobku může se dostati od jedné krávy přes celý rok, a sice I. tabulka ukazuje, kolik se dostane čeho v jednom každém čtyřnedělním terminu (čili měsíci), jakých by šlo 13 na rok; II. tabulka ukazuje čísla čtyřikrát menší, totiž kolik kterého výrobku může se dostati v jednom témdni toho nebo onoho měsíce čili vlastně terminu čtyrnedělního. Výnos týdenní přijímá se za jednostejný v každém jednotlivém měsíci; v prvním měsíci jest nejmenší, pak stoupá v každém měsíci, v letním čase čili v měsících 6.—9. jest největší a neměnivý, pak zase padá, až v 13. měsíci jest tak malý, jako v měsíci prvním. Poněvadž jest v těch tabulkách mnoho libovolného, a v rukopisích jsou také některé rozdíly, postačí postaviti sem z nich jen výtah, kolik výrobků počítá se od jedné krávy vždy za 4 neděle v zimních (nejšpatnějších) měsících, kolik v letních (nejlepších) měsících, a kolik dohromady za celý rok čili za 13 měsíců čtyřnedělních:

	v 1. a v 13. měsíci	v 6., 7., 8. 9. měsíci	za celý rok
mléka se nadojí	36 žejdlíků	252 žejdlíků	450 pinet
smetany se z něho nasbírati může	6 žejdlíků	42 žejdlíky	75 pinet
másla se z té smetany natluče	1 libra	7 liber	50 liber
po sebrání smetany zůstane mléka	30 žejdlíků	210 žejdlíků	375 pinet
sýra se z něho nadělati může	2 libry	14 liber	100 liber
po stlučení smetany zůstane podmáslí	4 žejdlíky	28 žejdlíků	50 pinet
po udělání sýra zůstane syrovátky	26 žejdlíků	182 žejdlíky	325 pinet
podmáslí a syrovátky učiní dohromady	30 žejdlíků	210 žejdlíků	375 pinet
tvarohu se nadělati může, když se obojí převaří	1 libra	7 liber	50 liber

Součty jsou správné. Na pintu počítají se 4 žejdlíky.

Na stranách 14—15 v opise Turnovském znova udává se, „jak mnoho vomastku v jedném každém měsíci od krávy jedné udělati se může;" součet z toho za celý rok činí 49 liber másla, též se udává 98 liber sýra taxlovaného. Při tom 13. měsíc (od sv. Ondřeje do Nového leta) se nepočítá, ježto mléko nechává se k vychování telete pod krávou.

[VI] Vyprubování a rozvržení soli, též jí vydávání.

(V opise Pražském str. 9, Čelak. 4b, Turn. str. 16.)

Na vysolení 1 tůny másla 2 čtvrtce; tůna má držeti 2 centnýře, a tak na 1 centnýř přijde soli 1 čtvrtce. Soli 1 čtvrtce váží 8 liber, a centnýř držeti má 100 liber. [A tak na jednu každou libru másla přijde soli 2½ lotu.] Na vysolení 1 centnýře sejra počítá se soli 1½ čtvrtce. Na vysolení 10 věder zelí kyselého počítá se 2 libry [sic].*)

Na 100 kusů skotu ovčího, totiž bahnic, na měsíc může se dáti a dává po 1 čtvrtci, to jest 8 liber; na 100 kusů skotu ovčího jalového po půl čtvrtci.**)

Soli dávati se má na čeleď dvorskou na 1 osobu do týhodne 8 lotů; učiní vydání soli na 1 osobu za rok pořád prošlý 13 liber. Z každé prostice soli může se vyměřiti soli 1 korec 1 věrt. [čti: čtvrtce] pražské míry a časem více.

[VII] Poznamenání, po čem se ročně čeledi dvorské platu peněžitého v knížetství Frydlandském vydávalo a vydává za celý rok:

Šafářům po 9, 11, 12 ƒl míš.; pacholkům a nádvorníkům po 7 ƒl míš., pohůnkům po 6 ƒl míš.; hříbkovi 6 ƒl, šafářce 6 ƒl; děvce 4 ƒl; skotačce 3 ƒl; husařce 2 ƒl míš.

[VIII] O vorání rolí.

(Čísla VII., VIII. a IX. jsou v opise Pražském str. 9, Čelak. fol. 4b, 5, Turn. str. 17.)

Na zimu jedním potahem, totiž 4 koňmi, může se zvorati 4 ƒl záhonů; na každou kopu záhonův k vysetí počítajíc k zadělání 6 korcův. Na jaře jedním potahem, ut supra, zavorati může 5 ƒl záhonův, vyseti na 1 ƒl záhonů 5 korců. Volmi na zimu zavorati může 4, 3 ƒl záhonův, a na jaře 4 ƒl záhonův.

[IX] Strava se dává.

Na každou osobu do týhodne na chleb obilí vejmelného po 1½ čtvrtci, a na 4 týhodne přijde 1½ věrtele; do roku činí žita 4 korce 3½ věrtele. Z korce obilí napeče se chleba 120 liber.***)

---

*) V opise Turnovském str. 16 a Čelakovského fol. 4b čte se: Na vysolení sejra 1 centnýře 12 liber totiž 1½ čtvrtce [soli]; na vysolení 1 tůny tvarohu 2 čtvrtce, a tak na jednu libru tvarohu 2½ lotu. Na vysolení 10 véder zelí sekaného passiruje se 8 liber, činí 1 čtvrtci. — **) V Turnovském opise str. 16 též udáno: Vlny ze 30 kusů má vycházeti kámen 1. Každá prostice soli má držeti 16 aneb 17 čtvrtcí, a čtvrtce 8 liber.

***) V Turnovském opise str. 17 a v Čelakovského fol. 5 pod nápisem „strava se dává" stojí toto: Na

[X] Správa, po čem se jedna každá věc v kraji aneb v horách taxirovati může, a kopa každá v platu stálém aneb běžném po čem se pokládati má.

(Z opisu Pražského str. 10—13, Čelak. fol. 6—8, Turn. str. 18—20.)

Taxiruje se každá věc: Zámek v 2000 ß m., tvrz dobře vystavená od kamena v 1000 ß, jest-li ode dřeva, tehdy v 500 ß. Dvůr ve 200 ß, 300 ß, 400 ß. Mlejn dobře vystavený ve 200 ß, jinší jakékoliv dobré stavení neb zlé, to podle dobrého zdání taxirovati se může po 100 ß, jako i pila ve 200 ß. Za zvůli, tu jak kde příležitost jest, podle dobrého zdání taxirovati a pokládati může někde v 1000 ß a jinde i ve 2000 ß.*)

Platu stálého každá kopa pokládati se může v kraji po 50 ß míš., v horách po 40 ß míš. Platu běžného každá kopa pokládati se může v kraji po 25 ß míš., v horách po 20 ß míš.

V platu stálém co se a které věci pokládají: Předně platy všelijaké ouroční, co se toho ročně sejde, ouroků Sv. Jiřského a Sv. Havelského. Obilí všelijaké, co se ho sejde, to se taxiruje, po čem se v trhu dostati může. Ouroční kapouni po 12 i 15 gr. míš., slepice po 6 a 7 gr., kuřata po 4 a 5 gr., hladový husy po 12 i 15 gr., vejce po 2 d.

Dále jednu každou věc berouce i jinší, což se platu stále odvozuje, po čem se toho ten čas dostati může, se taxiruje. Povinnosti, *roboty ruční i s koňmi*, ty se za stálý plat pokládají, dle urbarů, co která ves toho vykonati povinna jest. Ty pak povinnosti takto se taxirují, totiž: Roboty vorné za den se klade 20 gr. m. pakli na záhony, 1 gr.; branami vláčení za den 14 gr.; hnoje vození od vozu 4 gr.; obilí vození po 6 gr.;**) hnoje rozkydání od řadu po 6 gr.;***) sena vožení od vozu po 6 gr.; dříví vození od vozu po 6 gr.; obilí žítí za den 6 gr.; hrabání sena za den po 6 gr. [Čel. 4 gr.]; vázání ovsa za den po 4 gr.; ovsa a ječmene sečení od záhonu po 1 gr. 1 d. A dále za den podlé uznání, kolik by honních záhonů poséci mohl, pokládati, aneb poséci po 8 gr. — Od daleké fůry přes pole za den se pokládá po 45 kr., chmele česání po 4 gr., ovec stříhání 4 gr., pletí lnu 4 gr., pletí prosa 4 gr., tření konopí 4 gr., pletí vaření 4 gr., zelí sázení 4 gr., zelí okopávání 4 gr., trhání konopí 4 gr., [Čel. 5 gr.], trhání lnu 4 gr., řepy rytí 4 gr.' máku pletí 4 gr. A tak jedna každá věc ruční lehčejšího díla pokládati se může

---

každou osobu do téhodne, na chleb obilí vymláceného [Čel.: vejmelnýho] $1^1/_2$ čtvrtce. Vaření dává se troje každého téhodne po 1 zamircze [Čel.: po 1 mírce]. Na maso do téhodné šafaři a šafářce po 2 gr:, jinší čeládce po 1 gr.

*) Opis Turnovský str. 19 cení zvůli s větší pravdě podobností „někde ve 100 kopách, někde ve 200 kopách,“ v knize Čelakovského 200 kop.

**) V knize Čelakovského str. 7a cení se jinak: hnoje vození za den 15 gr., obilí vození za den 15 gr.

***) V knize Čelakovského jinak: hnoje rozkydání za den 6 gr.

po 4 gr. — Od vochlování neb tření konopí a lnu od každého pověsma, počítaje do pověsma žemní 10, co toho podle urbaru vykonávati povinni jsou, po 2 d.; od předení příze od štuky 10 gr., místem se klade po 16 gr. Dříví dělání na sáhy po 8 gr.

V platu běžném se pokládá: Loj ouroční z krámův mastných, co se toho sejde, každý kámen klásti po 2 ſſ míš. Z šenku vína, z pálení páleného, z šenku páleného, z pily užitek, z zábojův, z řemesel, z rolí, z luk, z potokův, čím se která věc dle sečtení užiti může, pokládati. A jinší všelijaké užitky a platy běžné, které se [z] jakékoliv věci scházejí, ty se počítají. Užitkové dvorův, mlejnův, pivovárův, ovčínův, rybníkův, potokův, lesův, štěpnic, to vše v platu běžném [se] pokládá. — Užitek dobytka a drůbeže všelijaké, a jiných některých více, klade se jakž následuje:

Kolik se klisen chovati může, od nich pokládati třetinou hříbat a čtvrtý díl, a za každé hříbě po 10 ſſ užitku;*) z každé krávy 2 ſſ., z jalového dobytka po 1 ſſ, z každého skotu ovčího kusu užitku ročního po 15, 18 i 20 gr., jak kdy svůj rok ovce mají. Kozího pohlaví po 6 gr. Svinského po 10, 15 i 20 gr. Drůbež pernatá, ta k zvůli každého statku se přidává. Násady kaprové klade se ſſ po 10 i po 12 kop. míš.; vejtažního po 5 i 6 kopách; podtěrní rybníci, ti se k službě druhých zanechávají.

*) Čel. Kolik se klisen chovati může, od nich pokládati čtvrtý díl hříbata, za každé hříbě po 10 kop.

Taxirování některých obzvláštních věcí, totiž: Lesu jedna každá leč se klade černýho po 300 kop, a bílýho po 200 ſſ.*) Lúky, ty se k zvůli dvorův přidávají. Když se užitek z dobytka neklade, tehdy se může taxirovati: a někde se klade, po mnoholi se vozův sena i votavy bere. Za každy vůz po 1 kp., v platu běžném po 25 kopách. Kollatury dle obyčeje se pokládají každá ve 200 kop, filialní v 100 kp. Lán rolí i s osetím ozimem pokládá se, kde je dobrá rolí, za 500 kop, při horách, kde horší, po 400 kop, někde i po 300 kop. Cihelna se pokládá, v které se pro domácí potřebu dosti cihel napáliti může, ve 250 kopách, a co se přes potřebu cihel napáliti může, to v platu běžném se pokládá. Vápenice týmž způsobem se pokládá.

*) Co zde dále následuje pod číslem X., stojí jenom v opise Pražském.

Forma, jak by se měla [z]práva o užitcích kterého panství sepsati.

Nejprvé o zámku neb tvrzi jmenovati, jak jest stavení dobré, kolik světnic, komor, sklepův a jiného stavení. O dvořích takto: Dvůr tento N., jaké stavení, a jak dobrý, rolí vorné lánův; vysívá se žita, pšenice a jiného obilí na zimu N., na jaro N., naklizeno tolik, vynáší tolik, ječmene, ovsa, hrachu, prosa, sena, votavy, vše tím způsobem. Zahrady pro vaření N., vohrady jmenovati N., pastviště a oulehle s voborami jmenovati. Koně, klisny, krávy, jalový dobytek, pohlaví svinské, ovčí, drůbeže

kurní, co by toho býti mělo jmenovati; naposled summu těch všech věcí po sepsání dvorův učiniti. Správu učiniti, kolik jest mlejnův a co se z nich platí vejmelného a vepřův. O pilách, co se prken nařezati může. Kolik jest lidí osedlých s koňmi, zahradníkův, chalupníkův, co platí platu stálého aneb běžného, kurních věcí, co robot všech vykonávají, co je ouročního platu. O pivováru správu sepsati, na kolik sudův se vaří, co se sladu na várku dává, co chmele, a co se za rok piva vystaviti může, co jest krčem, co se posudního schází. Správu o chmelnicích sepsati, co se chmele naklidívá. Správu sepsati, byl-li by kde vinopal. Správu sepsati o rybnících kaprových, co se do kterého plodu tříletého schází; o rybnících vejtažních podobně; o podtěrních tím způsobem. O lukách, pastvištích, o štěpnicích. Správu z toho sepsati o řekách a potocích, jak jich mnoho a kde jsou; sepsati o volejnách, co se v postě trží. O cihelnách zprávu také sepsati, co se cihel pálí. O kostelích a kollaturách správu, a to k posledku sepsati. Položení lesův oznámiti, jak se který jmenuje a co lečí drží, jest-li les černý aneb bílý; s kterými pány sousedy by to panství mezovalo, oznámiti. Pivovár na panství N. jest, v témž pivováře vaří se na N. sudův, dává se na várku pšenice korců N., vaří se z každého týhodne várek N.; krčem k témuž pivováru jest vejsadních, do nichž se pivo vystavuje; chmelnice při témž pivovaru, na níž chmele s potřebu domácí se nakliditi může.

V Pražském opise instrukce Fridlandské (str. 14) následuje „Zpráva, podle níž by hodiny na celý orloj i na půl orloje spravovány býti mohly;“ jest to tabulka ukazující, kolik v kterém měsíci jest hodin na celém orloji a kolik na půl orloji při východě slunce, o polednách a při západě slunce. To vypouštím.

Turnovský opis str. 18—20 má jenom několik málo údajů o taxacích, jež jsou zde otištěny na str. 36, ostatek tam schází, také formulář zprávy o užitcích panství odhadovaného i také tabulka k převodu hodin. — Dále na straně 20 Turnovského opisu jest nadpis: „Poznamenání ouroků z summ hlavních, vedle nového nařízení v království Českém z každého sta po 6 kopách počítajíce, co se ho z desíti tisíc až do jednoho groše, počna od desíti let až do jednoho téhodne, sjíti má.“ Tabulky k tomu nadpisu náležité zaujímají stránky 21 až 27; zde je vynechávám.

V Turnovském opise str. 28—31 následuje řada kratičkých poučení povahy statistické; otiskuji z nich zde ty kusy, jež scházejí v opise Pražském:

Na záhony. Záhon má míti 7 brázd, a druhý 8 brázd. A tak ve dvouch záhoních v mírné rolí činí 15 brázd. V lánu královském jest 12 kop, v kněžském 11 kop, v panským neb zemanským 10 kop, v sedlském 8 kop.

Vejsívek. Na lánu rolí míry pražské 60 strychův, na $^1/_2$ lánu 30 strychův, na $^1/_4$ lánu 15 strychův; na jednu kopu záhonů přijde 5 strychův, a na záhon přijde $1^1/_3$ č[tvrtce].

Hony. Jedny hony drží v sobě 5 provazcův, a loket 210.

Míle. Drží v sobě míle 60 honů, a provazců 300, a loktů činí 12.600 loktů. Jitro neb provazec luk se počítá, co může sena s dobrý vůz nabrati. Lán luk drží 129 jitra nebo provazce. Lán rolí, co se může 60 korců obilí nasíti.

V Turnovském opise str. 29 stojí zde článek o předivě ve 4 paragrafích (K desíti kravám jedna dívka), kterýž se najde v týchž slovích níže pod číslem XXXIV.

Kde *luka a zahrady* i dobré pastviště pod rybníky jsou, dáti časně při sv. Filipu a Jakubu anebo, jestli se velmi zanášejí, podruhé o sv. Bartholoměji, a tak dvakráte v roce,

zvláště pak kde mlejny jsou, strouhy cíditi, vymietati z nich bláta, a rákos posekati. A když jací přívalové a pršky jsou, pomalu rybníky před kalnými vodami poodtahovati, aby ta zbyteční voda, budoucí kalní přívalové, ustoupiti mohli, tak aby se škoda podokalením trav na pastvách, lukách, zahradách a ohradách neudělala.

Pšenice na zimu ositá, též žito do mírnější a sušejší rolí na zimu seto býti má.

Když se mlatcův nedostává pro mlácení obrokův, dává se dosti skrovně *ovsa v snopích* na klisny, na jeden potah nebo 4 klisny po 10 snopech, až i po 1 mandeli aneb po 15 snopích.

Při prodaji dříví, kdy kdo prodává a jak se za ně peníze zvyupomínají.

Stavení pro nepřikrývání na skrovný náklad se boří, a tak na mizinu dobré stavení jde.

Rolí: pro nehodné robotných sedlákův, poněvadž čím dělati vrchnosti ani sobě, za pastviny, a užitky žádné vynášeti nebudou, a tak daremně se semen metání do země bude [sic].

Vobory pro zvěř by zvejši 11 aneb 12 šarholcův, v koncích, kde se vchází, po dvouch vražených sloupích, a prostředku dva jalový se dáti mají.

Od *30 krav* v nejlepším dojivě, když se jim trávy dosti dodává, na tři téhodny před sv. Janem, když ráno $3^1/_2$ konve mléka, o polednách 4 konve a u večer $3^1/_2$ konve, a tak za den po 11 konvích nadojiti může, víceji nežli tunu másla od 5 krav, 6 tun zachovati.

Řemeslníkům při dvořích od všelijakého díla, tuto se v registrách pod rubrikou nachází se, co platí: Za vykrmení vepřův ze mle[j]na v roce 12 fl. Za plod tříletý po 1 fl., dvouletý po 24 kr. Od postavení kamen po 1 fl.

[XI] Správa v krátkosti sepsána, kterak by se nejbezpečněji a pořádně v hospodářství postupovati mělo.

(Z opisu Pražského str. 14—19. Srovnej kratičké artikule podobného obsahu, tištěné výše str. 28 č. I.)

[1] Přede všemi věcmi, kdež grunt a pravidlo všelijakého hospodářství založen jest, mají officíři vyšší i menší příležitosti stálých i běžných důchodův, jak penežitých tak i obilních, o[d] hospodářských se vyučiti; při tom ani tej nejmenší věci, která by třebas půl halíře neb ještě míň užitku přinášela, nepomíjeti. Aby to pak snadněji a v jistotě dosáhnouti mohli, mají všickni společně staré správné registra před sebe vzíti, jejich jeden každý artykul považovati, co jest zjinačeno anebo privilejimi odcizeno, toho z paměti nevymazovati, a co v nově jest přiopraveno anebo přidáno, řádně počítajíc peníze na zlatý rejnský, krejcary a peníze, obilí pak v slámě na snopy a suté na měřice přikládati, krátce mluvíc, *nové urbarní registra* sepsati.

[2] Aby pak to vše s náležitou a pohodlnou rozšafností konati se mohlo, pokavadž by officirové dnem i nocí na zámku býti neměli, povinni jsou se každého dne do *kanceláře* scházeti, když po hospodářství nejdou, o šesti hodinách ráno až do 11 hodin, a po poledni ve 2 hodiny až do 5 hodin s ouředníkem setrvati, své povinnosti do cedul týhodních spisovati, cedule srovnávati, a do register hlavního počtu dobře, věrně a upřímně srovnané vtahovati, [s] dostatečným uvažováním, kterak by každý příjem a vydání dosvědčili, poněvadž bez poručení a psané rekognicí, kde by tak co vydáno bylo, při počtech se nic nezapisuje.

[3] Po hospodářství zvláště purgkrabí a obroční mají ode dvoru do dvoru *jezditi*, aby šafářové ve dvořích a na polích, fišmejstři na rybníkách, mlynáři ve mlejních, ovčáci v ovčírnách, hejní na lesích a na lukách, vincaurové na vinicích, jak povinni jsou, spravovali, napomínati, zlé a nedbanlivost trestati a zvláště JMti pánu oznamovati.

[4] Však aby tomu lépeji spomoženo bylo, a purkrabí neb obroční šafářům, fišmejstrům, mlynářům, ovčákům, hejným a vincaurům nepřikládali, má ouředník všudy dojížděti, nejméně každý dvě neděle, na čem officíři dohlídání a napomínání své k dobrému JMti páně užitku postavují, aneb jestliže na škodu JMti páně se co působí, vyšetřiti, zlé přetrhovati, a bez ušetření podle zasloužení jednoho každého trestati.

[5] *Písař důchodní* nemá nikdež jinde pokoutně peníz přijímati, než v kanceláři, tak aby sobě pořádně všecko zapisoval, a co kdy přijme, náležitě každého quitoval; nebo [pro] pokoutné přijímání mnohé k zapomenutí přichází, a příležitosti ku quitování ne vždycky mívají, vymlouvajíc se, že [se] tu papíru nebo ingoustu nedostává.

[6] Aby pak hospodářství dostatkem vždycky opatřeno bylo, mají se ouředník, officirové i šafářové každou sobotu ráno na kancelář scházeti, tu, jest-li co obmeškáno jest, *společnou radou* napraviti, a co by se následujícího týhodne konati mělo, nařizovati, a nejináče než podle dobrého nalezeného zdání a zavření postupovati.

[7] Jakož *písař důchodní* velice šetřiti má, aby toho nic v ceduli týhodní nevypustil, co purkrabí a písař obroční za prodej položil, tak rešty své dělati má, na hotových penězích zvláště a na dluzích zvláště; a ty dluhy každýho čtvrt léta specificirovati a liquidirovati povinen jest, aby se poznati mohla pilnost v upomínání písaře důchodního, a poddaní neupomínáním officírův do dluhův větších zavedeni nebyli.

[8] Netoliko písaři důchodnímu k *pivováru*, ale i ouředníku sluší obzvláště přihlídati, aby pivovár i sladovně dostatky opatřeny byly, dobré pivo a často se vařilo, na stranu nic se neutrhovalo, na slad toliko jedna měřice pšenice štrejchovaná pro jeden sud piva vydávalo a ne jináče.

[9] Za *pozadní* prodané *pivo*, jakož i za kaly mají se při každej várce peníze za příjem pokládati; anobrž jinde se ani kvasnice sládkům nepasírují.

[10] *Písař důchodní* povinen jest dvě neděle před terminem přicházejícím od poddaných peníze, jakož i obroční obilí upomínati, a terminu přejíti bez položení ourokův a jiných platův žádným způsobem nedopouštěti.

[11] Písař důchodní a obroční, též purkrabí v cedulích svých týhodních i v počtech *podpisovati* se povinni jsou, a k těm, které ouředník za pořádné a do-

statečné uzná, podpis svůj také učiniti, a nepořádné napraviti aneb dokonce kassirovati má.

[12] Písaři a purkrabí bez podpisu ouředníka aby nic *nevydávali*, nebo nebude-li míti na každou věc approbací s podpisem od ouředníka, pasirovati jemu se při počtu takové vydání nebude.

[13] *Odoumrtí* a co jest tak po lidech zběhlých a zlé chovalých peněz aneb jiných věcí JMti páně připadlo, pilně vyšetřiti a do register za příjem, co se každého roku vzíti dostane, zapisovati. Proto má ouředník každého roku *posudky* o masopustě držeti a gruntovní registra přehlídati, aby se gruntové čistili, a co komu náleží, zapisovalo.

[14] I to by za slušné a užitečné býti mohlo, kdyby se officírům *pacholata* chovaly, které by se v psaní a počtech cvičily, hospodářství učily, a naučíce se, JMti pánu sloužily; oni mají officíři takové písaříky k spisování cedul a register, mohou časněji k hospodářství dojížděti.

[15] *Viktualie* všelijaké ze dvorův na kuchyni JMti páně, jaké by se koliv zejmena z kterého dvoru a kterého týhodne [vzaly?], od purkrabího v ceduli měsíčně pokládati se mají, a od písaře důchodního v penězích za příjem (tu se musí od JMti pána, jak draho by každá věc šacována býti měla, poručení žádati) i zase za vydání neminutedlně klásti.

[16] Co se koliv *na dluh* prodá, komu koliby, ihned jak se prodá, to sobě písař za příjem položiti má, a reštant za to vykazovati, až do terminu určitého, potom skutečně upomínati.

[17] Obročník má toho znamenitě šetřiti, aby co do *mlejnův* na mouku dává, aby ze mlejnů po jedné měřici žita aneb pšenice pět čtvrtí mouky přijímal a jednu čtvrt otrubův počítal.

[18] *Obročník* povinen jest, sutá a ležatá obilí na špejchařích nejméněji každé čtyři neděle přemítati, aby nemuškovatělo a jinak k skáze nepřišlo. *Míry* obilné všelijaké při dvořích, špejchařích, pivováře, mlejních, začasté přeměřovati a probovati, aby větší na příjem a menší na vydání nebyly, zapotřebí jest.

[19] Obročník, když čas *žní* přijde a obilí se vázati bude, má k žencům a sekáčům dohlídati a vazačův skutečně napomínati, aby snopy jednostejně vázali a do mandelův po 15 snopích rovně, aby v čas dešťův do nich neteklo, skládali; co se každého dne a na kterým poli jmenovitě kop složí, přijmouc šafáře a dvě osoby přísežné k sobě, přečísti, zapsati; a šafář aby s přísežnými osobami na to rabuše měl a na kopy (počítajíc 60 snopův aneb 4 mandele do kopy) bedlivě nařezoval, tak jeden díl rabuše šafář aby za sebou měl, a druhý přísežné osoby.

[20] Kdy se obilí jakékoliv svážeti bude, tu obročník na polí k fůrákům dohlídati má, aby obilí pěkně nakládali a zrna přehazováním nevyráželi, do stodol

anebo k stohům panským vezli; v stodolách pak a při stozích šafář a dvě osoby přísežné býti mají, a co do vrstvy anebo do stohu se přiveze a složí, pilně počítati, a na nové rabuše nařezovati mají.

[21] Po tak sklizeným a složeným *obilí* má ouředník u přítomnosti dvou přísežných osob a šafáře každého obilí 1 kopu dobře vymlátě *zprobírovati*, co vynese, zapsati, a takové proby přípis jeden za sebou a druhý za přísežnými osobami zanechati, tou se říditi při přehlídání cedul týhodních; a pokavadžby přebíhání anebo velký nedostatky se našly, hned zase jinou probu vzíti, an z jednoho pole obilí více vydává nežli z druhého, obročníci pak rádi k probě lehčejší obilí podstrkují.

[22] Při *rozsívání* všelijakého obilí má obročník osobně, až se rozseje, býti, přísežným osobám měřiti, k semenu dáti, to nařizovati, a co na který kus pole vyseto jest, jmenovitě zapsati, a šetřiti, aby se náležitě rozsívalo, dostatkem semena dalo a nepřehušťovalo. Nebo nešetrnosť rozsevačův míra pole ukazuje, kdež se na jedné hony, pět provázkův dlouho a široko, toliko devět měřic ozimního a nejvíce 8 měřic jarého vydává. Provázek drží 14 sáhův, a sáh 6 střevícův obyčejných na 12 coulův dlouhý.

[23] K *mlatcům* musí šafář a obročník, aby dobře vymláceli a slámy vytřásali, dohlídati, a na to ouředník pozorovati, aby JMti pánu nedbanlivostí dohlídačův škoda nestala se a obilí z mlatu se nestranilo. Každý tejden má dáti obročník obilí víti. Při tom osoby přísežné aby byly, kolik mandelův se zmlátilo, a z toho omlácení zrna naměřilo, na rabuších řezati, jakož i písař obroční sobě zapsati, a tak vydání obilí v slámě a příjem obilí na zrně do cedul týhodních klásti má.

[24] Mezi důchodním písařem a obročním mají ceduli býti, co obroční z poručení Milosti páně aneb ouředníka a jak draho komu prodal, to a tak draho důchodní písař aby specifice peněz příjem sobě a toho týhodne pokládal.

[XII] O pivováru a sladovních.

(Z opisu Pražského str. 19—21.)

[1] Sládek s tovaryši svými povinen jest stále při pivováře a sladovnách zůstávati, na žádného jiného, ani na vandrovní tovaryše se nespoléhati, anobrž vandrovních tovaryšův v dílo nepotahovati, nýbrž jich hned i pěkně odbýti, aby nějaký překážky na vaření neučinili, nebo z tej škody mistr sládek a tovaryši odpovídati musili.

[2] Aby pivovár tím lépeji šel, má sládek se o dobré slady starati, majíc pšenice hodné a dosti jednu měřici na 1 sud, to rostem nepřetahovati.

[3] A jakož z každej várky officírům *deputáty* vycházejí, kdyby se trefilo dvakráte anebo častěji za tejden vařiti, nemá deputátu než jednou v týhodni vydá-

vati, než co víceji vařil, k ruce panský na šenk vystaviti, a písař důchodní povinen bude za příjem pokládati.

[4] Toho se sládek znamenitě varovati má, aby své dolívky aneb officírských deputátův na šenk žádnému nevystavoval.

[5] *Dolívky* mimo obyčejný sud nemá sládek sobě více, kdy vaří, na 20 sudův zachovávati; a když dvakráte aneb častěji za tejden vaří, toliko půl sudu, a druhýho půl sudu k ruce panský na šenk vystaviti; na to máouředník a písař důchodní znamenitý pozor dáti, aby se Mti páně důchodův nic neubližovalo.

[6] Při dobrým hospodářství, kde a kdy se často vaří, *voli* se *mlátem* krmějí na prodej, a kdy se vykrmějí hodně, ty se prodávají a jiné uvazují; však staří musí býti pěti-, šestiletí, aby na sebe maso přijímali a dobré peníze přinášeli. Kdy se ti vykrmí a zpeněží, ihned se, to jest každého čtvrt leta, jiní uvazují; však mezi mláto musí drobnou řezanku přimišovati. A na 4 měřice sladu uvazuje se jeden vůl.

[7] Nechati mláta se taky musí pro svinský dobytek a drůbež pernatou, zvláště indiány, husy, kačeny a slepice.

[8] Od*) sv. Havla až do sv. Jiří má *sladův* tolik naděláno býti, do sv. Martina co by nejméněji stačilo.

*) V opise Pražském psáno omylem Do.

[9] Žádný sládek pšenice ani sladů za sebou míti nemá, než písař důchodní aby pšenice na slady vydával, a zase co každého týhodne sladu od sládka přijme, neminutedlně zapisoval.

[10] Písař důchodní má obzvláštní rejstřík na *vejstav piva* míti, a každého, kterému šenkýři vystaví, jmenovitě zapisovati, a co se řídkého piva koliv a kvasnic prodá při každé várce, věrně znamenati.

[11] *Dříví* ku pivováru a hvozdu, to aby se mezi velikonoci, nežli větší díla přijdou, nadělalo, přes leto vyschlo, a v zimě při dobrých cestách svozilo a do hranic vložilo a srovnalo; nebo v letě klízení sen, obilí a spravování rolí k tomu času nedá.

[12] Officíři pozorně dohlídati mají, aby šenkýři vždycky pivo na pivo měli, pod jistou pokutou.

[13] *Chmelnice* povinen jest sládek opatrovati, aby se časně vzdělávaly, přihlížeti; kde která sádka vyhynula, zase jinou dobrou vsaditi; při uzrání a česání býti; chmel sušiti, po usušení před přísežnými osobami písaři důchodnímu odměřiti; a písař důchodní přijmouc chmel, má v suchém místě do truhel připravených a přikrytých, aby chmel nevyvětral, chovati, a jak přijal, tak z toho (znamenajíc, co se na každou várku vydá) počet činiti.

[14] Inventář na sudy a jiná sladovní a pivovární nádobí má sládek míti, aby se nic nezmařilo, opatrovati, a pakli by jemu se čeho, jak přijal, nedostávalo, to má nový dosaditi.

[XIII] O vinopalích.

(Z opisu Pražského str. 21.)

Jest jeden tak nemalý důchod z páleného. Jinde, kteří pálí, z kotlův pánům plat jistý dávají: a jinde sami páni platy dávají, pálené šenkýřům vystavují aneb prodávají, z vejpalek pak svinský i hovězí dobytek krmí a prodávají. Dává se z jedné měřice žita dobrého páleného 20 žejdlíkův, a žejdlík se platí po 3 kr. nyní, a vždycky podle proporcí, jak drahé žito jest, někdy dráž, někdy laciněji. Však na jednu měřici nejméněji 1 fl. užitku na páleným se zachová, a vinopalky [výpalky?] darmo zůstávají, z kterých vykrmený dobytek draho se prodává.

Nechce-li pán nákladu na to vésti, pouští ten užitek osobám pod plat dle příležitosti odbytu na pálené, aby ten artikul důchodní v počtech prázný nestál, nýbrž jaký užitek ukazoval, a ne jinam ucházel; jako se lidé nacházejí, kteří po městech, městečkách a vesnicích páleného cizího v hojnosti roznášejí. Mohou-li cizí pálené platiti, proč by poddaní toho důchodu raději vrchnosti své nepřáli, příčiny nejní.

[XIV] O rybnících.

(Z opisu Pražského str. 21.)

[1] Ponejprvé se musí *rybníky rozlosovati*, kteří mají býti na tření; a ty musejí býti nejmenší, totiž suchý aneb pískovatý; byly-li by pak blátlivý, mají se prosušovati jeden rok a druhý nasazovati. — Druhý rybníci musejí býti na rozsazování ročního plodu, aby zdvouletnil; není potřebí sušiti, než náleží, aby byly větší, nežli jsou na tření, pro obšírnější průchod a lepší výtah plodu. — Třetí rybníci mají ještě větší býti na 2letý plod, aby stříletnil a pěkně zrostl; těch taky rybníků není potřebí sušiti, leč časem, aby větší plod vyrostoval. — Čtvrtý rybníky jsou na vysázení tříletního plodu, na kapry na dvě leta; ty mají největší býti.

[2] *Násada* do těch rozličných rybníkův má se dávati podle váhy, jednoho každého rybníka velkosti a půdy dobroty; neboť byť byl rybník dosti velký a půdy dobré neměl, nemohl by tak velké a dobré ryby vydati; a protož musí ho nepřesazovati, než raději míněji nežli víceji do něho dáti.

[3] Při *lovení* rybníkův na podzim sluší pěknější kapry na tření vybírati, co se [do?] rybníků potřebovati může, a vždycky ne párem, než dva jikrnaté a jeden mlíčný, ty do obzvláštní sádky dáti a nimi v zimě nehýbati, až by z jara se rozsazovati měli.

[4] Starší jaloví a nehodní trdelníci mohou se zpeněžiti, anebo za vůdce mezi plody vsaditi. Když se hodnými kapry na tření nasadí s 15 kusy rybník, může se mezi ně dáti vejstřeikův 21 kusů, e contra 14 mlíčných a 7 jikrnatých, a tak dále proportionaliter, jak rybník velký jest.

[5] I toho se neopobízeti [neopomíjeti?] náleží ve všech plodových násadách, aby, kde *rybníky mělké* se nacházejí a na jisté vodě nejsouc, aby přes zimu obstáti mohli, tehdy před sv. Václavem takové rybníky zloviti a na jistější grunt a vody přesaditi se musí, a potom z jara rozsazovati do určitých míst a rybníkův.

[6] Při *rozsazování* plodův a nasazování rybníků má se na to pozor dáti, aby bez velikého tam i sem přesypování a daremného přenášení plody se pořádně vyčítaly, do lejt nakládaly, a do kterého rybníka obráceny budou, odvážily, tam na vatky nebo koše pěkně vyložily, těm 2 osobám při vatkách a koších zastávajícím odvedly, až by se vylkaly, a když se vylkají, a jeden z officírův k tomu přijde, zase do rybníka vyčítaly, co se vyčte zapsaly. Officír pak, který k tomu poslán byl, má vyšetřiti, jak se rabuše na rybníku řezané při nakládání s vyčtením do rybníka srovnávají; nebo fůry rády pro sebe, zvláště z větších plodův a kaprův ustraňují, a protož, nepřijdou-li na počet, tak kolik se jim nedostane při skládání, platiti mají.

[7] Nejní dobře *kaprův na tření* přes dvě tepla nechávati proto, že někteří prvního roku se podetřou a jiní druhého; tak se plody roční a 2letí zmíchají, přehurtí a při brakování otrou, tak že potom ani růsti nemohou, anebo rovní zůstanou; tolikéž snadno se nepozná, který jest dvouletý a který 3letý.

[8] *Štik ani vokounův* mezi plody nedávati, nýbrž kdyby co takového, i ta nejmenší štika nebo vokounek se nacházel, to vyplemeniti a na struhách dobře plotky opatřiti, aby po vodě aneb proti vodě toho nic mezi plody nemohlo.

[9] Rybníky, které na jistých vodách nejsou a na podzim zlovené, se mají z jara plné vodami naplniti, při troubách dobře zahraditi, aby nikdež voda neucházela, jako i na splavích zastavením zvýšiti podle potřeby vody, aby se jí tím víceji držeti mohlo.

[10] Tarasův při rybnících nespouštěti, aby vlny na hrázech škody nečinily.

[11] Po okrajcích rybníkův, zvláště kde kapři jsou na tření dáni, nemá se dobytek pásti, nebo kapry z jejich příčin dobytek vyhání, a pastevci dobytek bijí aneb chytají.

[12] K rybníkům musí, které na blízce jsou, *dvě osoby* nařízeny býti, které by k nim bedlivě a často dohlédaly, aby se od povodně neb jináč škoda nestala. V zimě pak aby rybníky prosekávaly, a tři, čtyry aneb více, podle velikosti rybníků, prohlubní každodenně otvíraly, okolo čepův a prlení obsekávaly, aby ledy čepu a prlení nevyzdvihly. Však fišmeistr a holomci aby též po všech rybnících chodili, nejvíce po přívalích a deštích, a co zapotřebí jest, ouředníku a officírům oznámili, jsou-li plotky aneb prlení na splavích spravené, dohlídali, opravovali, až [u?] splavu vody upouštěti nedopouštěli, leč právě v čas přívalův, jináče aby rybníky plné vodou drželi.

[13] Kde rybníky na tření jsou a žádného *rákosí* nemají, tu musejí fišmejstři a hejní některou březu anebo vrby neoklištěné vzíti, blízko chobota po krajích nametati, aby kapři na čem jikry své zavěšovati měli.

[14] Při *lovení* rybníkův má ouředník a officíři býti, a sobě ku pomoci 3 osoby přísežné přivzíti, a ty aby vyčítání kaprův, každý brak obzvláště, i štik na kopy nařezovaly, a co se každého dne chytí, specifice znamenaly; všeckno při lovení rybníků, kapry, štiky aby na kopy, jako i větší karasy, okouny, bělice, líny a dlešce počítaly; jinou pak drůbež na džbery měříc nařezovaly.

[15] To se má znamenitě šetřiti, aby při brakování drůbeže malé *štíhlata* se vybíraly pro násadu zase do kaprových rybníkův; nebo taková malá štíhlata 3letému plodu uškoditi mohou, než při tom vyrostou, a potom za pěkný peníze se prodají. Mřenův a hrauzkův do plodových rybníků přisazovati nezlé jest, nebo ti plodům nic neškodí a do kuchyně vzácní bývají.

[16] Co se *rybníkův pustých* dotýče: to by slušelo bez odkladův zase opraviti, nebo za krátký čas může se ten náklad zase z nich utržiti.

[17] Všeckny *strouhy*, jimiž voda se do rybníkův táhne, vyčistiti, aby voda do rybníkův docházeti mohla, an v tak zarostlých a zavřených struhách voda se toliko tratí, a rybníky naplňovati se nemohou, kdež i pastvy rybám se ujímá.

[18] Když v rybnících ryby růsti nechtějí, znamená se, že by ten rybník *sušení* potřeboval; a protož musí se sušiti, a může obilím, zdělaje příkopy, aby se voda stáhla, jako ječmenem, ovsem, prosem a pohankou pro leto rybníku dobře užiti.

[19] Fišmejstr a holomci nevody a vázky [vazby?] jiné k rybníkům dobře opatrovati, po lovení pěkně vypírati, vysušiti, zavěšovati, vytvrzovati, a co možná nové dělati; naposledy ze všeho počet učiniti povinni jsou.

[XV] O ovčírnách a ovčácích.

(Z opisu Pražského str. 25, 26.)

[1] Nejbezpečněji jest ovčáky na kmen, to jest *osmou ovci* a všeho užitku osmý díl chovati: tak kdy panských ovcí jest 700, mezi ty vžene ovčák svých osmé sto, a bude při počtu užitku osmého dílu očekávati; kdyby pak ovce na dělení přišly, tehdy jak stádo jde, jedna za druhou, osmá ovčákovi, osmý jalový a osmý jehně bude. Proto má příčinu pilněji ovce opatrovati a náležitě pásti; nebo zhyne-li co, osmý díl jemu také zhyne.

[2] A jakož se ovcám [sic] *sůl* dává každý měsíc, tu ovčák osmý měsíc sůl opatřiti povinen jest; dává se pak sole na 100 bahnic 8 liber, a na 100 kusů jalového 4 libry; a to zmíchati se má u přítomnosti purkrabího [s] popelem a kořením, které ovčák přinese naschvál ovcím nejzdravějším.

[3] Mistru ovčáku *dvě krávy* z panského stáda se pasirují, těch aby užíval; a kdyby se uznalo, že jsou dobře vykrmené, ku prodeji vrátiti ty proti jiným 2 kravám sobě daným povinen byl.

[4] Dojivo *ovec* může se ovčáku aneb jinému projednati po 18 kr.; však nemá prvé začíti dojiti, ale ve 2 nedělích po stříži, a o sv. Václavě přestati.

[5] Jinde v létě po stříži ovčáci s ovcemi na polích, v lesech, ve dne i v noci, kde se jim ukáže, *stávají* a tak role vyhnojívají, a každý den lísy přestavují; k tomu purkrabí a šafář dohlídati má, aby se pořádně role vystavily (vystávaly?], po těch se může pšenice na zimu seti.

[6] *Sena* ovčákům se dává na přechování 100 bahnic a přechování 100 jalových 6 vozův [sic]. Hrachu a čočovice aby se tím víceji sívalo, nebo taková sláma jest ovcám velmi užitečná.

[7] A žádný ovčák ani pacholek aby bez opovězení svých ovec *neprodával*, pod skutečným trestem.

[8] Jak se ovce *ostříhají*, má se vlna hned zvážiti a do příjmu položiti.

[9] Jak se ovce *bahniti* začnou, má ovčák s šafářem vruby zdělati, a počna hned od prvnějšího jehněte, co jich každého dne se narodí aneb zhyne, nařezovati; k tomu povinen jest purkrabí bedlivě dohlídati, a každého dne co v ovčírni se našlo aneb ubylo, do cedule zapisovati.

[10] Ovčák má všecky *kůže* z umrlého dobytka a z jehňat i spratky dobře natažené sušiti a při počtu skládati. Pakli by kůži kterou zmařil aneb shnojil, povinen ji bude zaplatiti.

[11] Ovce se mají častěji, nežli o sv. Jiří a o sv. Václavě, *vyčítati*, a to kdy se ovčák nenaděje; nebo mnohokráte ovčáci dvě, tři i více ovec, zvláště dobrých skopcův, ustraní a prodají, a potom lecjakými dosadí, kde o počtu vědějí.

[12] Ovčák povinen jest v zimě ovčírny všudy opatřiti, aby ovce, zvláště jehňata, nenastydly.

[13] *Stříhati* ovce z jara náleží na nový měsíc, aby ihned zase vlna rostla; a na podzim na starý měsíc, aby vlna pomalu růstla a potom tak snadně neslezla.

[14] Ovce nejlépe jest *práti* na tekoucích vodách, aby, kdy se perou, vždycky kal odcházel.

[15] Hnojem ovčím nejpříjemnější jest na pole pod pšenici hnojiti.

[16] Lísy a řebříky povinen jest ovčák sám dělati anebo na svůj náklad dělati dáti.

[XVI] O setí a sklizení obilí.

(Z opisu Pražského str. 26, 27.)

[1] Semeno k setí přihotovené má ouředník a purkrabí všecko zhlídnouti; pokudby hodné a čistotné nebylo, neslusí ho rozsívati, než čistotnější naříditi.

[2] K semenu se má co nejspíšeji možná mlátiti, aby potomně role připravená na semeno nečekala. Často se přitrefuje, že v zimě pšenice vyhynou, a protož aby pustě rolí neležela, takové místa ječmeny zaseti se mohou, a po ječmeništi potomně hrachy.

[3] Role sluší na *tři traty* rozděliti, do jedné aby se selo na zimu, do druhé z jara, a třetí aby ouhorem ležela a potom k podzimnému osívání strojila.

[4] Na zimu se neseje než pšenice, rýž a ozimní ječmen. Jiná semena všecka z jara, však každé má čas. Nejraněji se sejí hrách, jará pšenice, jará rýž; oves pó velikonoci; ječmen, hrachy v křížové dni, a len po sv. Duše, konopí, pohanka, o sv. Vítě sází se zelí.

[5] Jak se pole sklízeti má, jest prvé psáno. Však kdy se *len a konopě* trhají, dáti je do snopkův vázati, a kolik se při každém dvořẹ snopkův, mandelův neb kop najde, zapisovati, zvláště hlavaté konopě; a když se vymočí, usuší a vytřou, do kloubův svázati, a co kloubův bude, pořádně sčísti; potom kdy se vyhachlují, tu koudel vzláště a pačesky vzláště převážiti, za příjem položiti, potom podle rozvržení do dvorův a mezi poddané přísti dáti, a přízi na plátna zdělati; čisté pak konopě, zvláště tenší poskonky, mohou se taky přísti, než další konopě na provazy, tenata a všelijaké vazby převážíce zanechati; než len co nejpěkněji přísti dáti, jako i lněnou koudel a pačísky.

[6] Hnoje na ouhory k zelí, konopiam, mají se všecky, kdy jiného díla nejní, ze dvorův a ovčírny vyvážeti.

[7] Item natříti se může ze 4 snopkův konopí 1 libra, ze 4 kop 60 liber, nahachlujíce z 60 liber čistých konopí 30 liber, pačísek 15 liber, koudele 12 liber. Napřede se z 1 libry hachlovaných konopí (počítajíc do čten[í]ku po 20 pásmech, a do pásma 40 nití) 3 čteníky. Lnu natříti se může z osmi snopkův 1 libra, a tak z 1 kopy $7^1/_2$ lb., ze 3 kop snopků $22^1/_2$ libry. Vyhachlovati se může ze $22^1/_2$ libry lnu čistého $11^1/_4$ libry, pačísek 5 liber, koudele 5 liber. Napří[s]ti se může z 1 libry čistého lnu 6 čteníkův, z pačísek 3 čteníky, z koudele též z 1 libry 2 čteníky. Konopného plátna nadělati může ze tří čteníkův 2 lokte, pačesného ze 3 čteníkův 2, koudelnýho z jednoho čteníku 1 loket. Lněného plátna z každého čteníku půl lokte, pačesného ze tří čteníkův 2 lokty, koudelného z jednoho čteníku 1 loket; tuto rozuměj krátký loket na 24 coulů.

[XVII] O zahradách a štěpnicích.

(Z opisu Pražského str. 28.)

[1] Na štěpnicích má se všeckno již vyrostlé stromoví na zimu vykopati,*) v zimě sněhem zaházeti; na jaře, nežli teplo přijde, housenky sbírati, štěpy staré ostrouhati, suché větve vysekati při samým dřevě a to místo kravským lejnem zamazati; z zahrady nečistoty vyhrabati, a okopávané stromoví zase zemí prvé vykopanou zahrabati.

*) Rozuměj: okopati, jak i níže stojí.

[2] Ovoce nejlépeji jest na stromích prodávati, však pro domácí potřebu předně nejhodnější vymíniti sluší.

[3] Zahrady a štěpnice mají se, a to na podzim, planím mladým [čti: pláněmi mladými atd.] hruškovým a jabloňovým, kdy měsíc roste, podsazovati, aby se ujaly, potomně dobrými rouby štěpovati mohly, aby zahrada nescházela.

[4] Za užitečné se pokládá, kdy včel kopa neb víceji oulův v zahradách a štěpnicích stojí, a čistotně opatrují. A mají štěpnice i zahrady náležitě ohraděny býti, aby tam snadno v nich škoda činiti se nemohla. Tráva v štěpnici může se na seno síci.

[XVIII] O mlejních.

(Z opisu Pražského str. 28.)

[1] Mlejny mají mlynáři spravovati, na kolních půdách, truhlicích a střechách, časně. Však co starého jest a toliko oprávka, od toho se mlynáři neplatí; ale co nového by z poručení a ne o své ujmě dělal, od toho se mu podle slušnosti platívá, totiž od vodního kola 1 fl. 30 kr., od palečního kola 2 fl., od řídele 1 fl., od kroužení běho[u]na 1 fl. 30 k., od kroužení spodků 1 fl., od vybíjení 1000 nového šindele na střechu 24 kr.

[2] Mlynář povinen jest kamenů šetřiti a ne přepříliš křesati; a kdy se kamení kupuje, má sobě mlynář dobrý kámen vybrati; jináče vybere-li nehodný, ten mu se přivrhne, a lepší za své peníze koupiti musí.

[3] Kde mlynář z míry slouží, aby křivdy neučinil, povinen jest obročník pilně k tomu dohlídati.

[4] Stavy, kde se voda do příkopy žene, i splavy, kde vody nadržují, mají mlynáři opatrovati, aby se nestrhly, a co potřebí ihned opravovati, jakož i na příkopy pozor dáti, aby se netrhaly, a kde potřeba ukáže, škodu předcházeti.

[5] Mlynář povinen jest ono právo dokonale zachovati: kdo prvé do mlejna přinese, aby také prvé mlel, pod pokutou 1 měřice pšenice. Co se k ruce panské a do dvorův mele, z toho nesluší mejta bráti.

[6] Purkrabí má na všecky ve mlejně více [věci] náležitý inventář s mlynářem míti.

[7] Radči [?] mlynáři holuby chovají, toho se nejináče dopustiti má, než z polovice, totiž aby jeden pár holoubat do kuchyně panské a druhý mlynáři náležel.

[XIX] O šafářkách.

(Z opisu Pražského str. 29.)

[1] Šafářka má býti žena čistotná, obratná, věrná, na čeládku ohrozlivá, pilná, a při spravování mlíčného dobře zběhlá. Při dojení krav mnohé lenivé dívky více spí nežli dojí, a protož šafářka má na ně pozor dáti, a jestliže krávu dobře vydojily, sama podojovati; najde-li, že dívka nedbanlivě dojila, skutečně ji trestati, nebo se tak krávy pokazí, a prvé času mlíka dávati přestanou i zjalovějí.

[2] Žádné krávy nemá šafářka odstavovati, než 4 neděle před otelením, než každou dojiti, dokud krapku mlíka dává; nebo musí na to mysliti, že od jedné krávy každé 52 libry másla a 100 liber sejra (tvaroch se pro čeládku zanechává) po ní se do roku žádá.

[3] Jak se krávy podojí a mlíční spraví, má šafářka dívky v letě na trávu hnáti, a kravám aby tím lépeji přidati se mohlo.

[4] Šafářka má mezi dívkami řád držeti, jedna aby vařila, druhá aby svině a prasata opatrovala, třetí aby telat hlídala, a čtvrtá peřnatou drůbež šetřiti pomohla.

[5] Od jedné každé slepice, berouc jednu druhej na pomoc, povinna šafářka dvésti nejméněji kuřat 4, a 1 kopu vajec; od husy housat 5, od indijánek mladých 4, od kačen mladých 10; kdy to učiní, přestane se na tom; dá-li více, to věrnosti a pilnosti její se připíše.

[6] Jedna každá šafářka má se snažiti, aby stravú čeládku i dobytek na zimu opatřila; šafáře napomínala, aby tím víceji země k zelí, řepě a mrkvi připravil, mrkev, řepu svého času sel a zelí sázel. Však šafářka povinna jest takové semena dávati, nebo vždycky košťálův nejpěknějších, vybraných, mrkve a řepy z jara má s dostatkem nasázeti a odtud semena zbírati; pokud by pak toho zanedbala, musí semena za své peníze koupiti.

[7] Kdy se mrkev a řepa obrodí, tehdy ji dáti co nejmenšího jest nasušiti, zelí pak kroužiti neb sekati a kvasiti; k tomu všemu má purkrabí dohlídati a do inventářův šafářčiných zapisovati. Nebo jestli by co mimo potřebu bylo, to by se mohlo speněžiti. Dokud řepy a mrkve před rukami jsou, má písař obroční jednoho vaření pro čeládku nedávati.

[8] Soli na 10 věder zelí pasiruje se jeden špížek, a na jednoho čeledína ¼ libry za tejden; jakož za den na 8 dělníkův ¼ libry, na centnýř sejra 12 liber, na cent solení másla 8 liber.

[9] K desíti kravám dosti má šafářka na jedné dívce; a ty dívky mají zimního času přísti, a jiná čeládka peří odtrhávati.

[XX] O šafářích.

(Z opisu Pražského str. 30, 31.)

[1] Šafář má rozumný a správný býti, tak [aby] netoliko čeládku říditi, ale také i věci hospodářské, pluhy, rádla, brány, řebřiny, a co tak okolo domů potřebí jest, zvláště i na střechách, opraviti uměl.

[2] Má sobě šafář všecka pole k jeho dvoru v *traty* rovné rozlosovati, jak velká a dobrá která trata jest vyšetřiti, aby věděl oznámiti, že tuto pšenice, tuto rýž, tuto ječmen, tuto hrách, oves, proso, pohanky bezpečně se síti mohou, a ty role potřebují hnojení, ty pak dosti hnojené jsou.

[3] Šafář při voráčích, aby dobře vorali, při sekáčích, aby dobře sekali, při hrabáčích, aby pěkně hrabali, usušené seno do velkých kup skládali, šlapali, aby kupa nejméněji z jeden vůz byla, na suše pěkně rovně složena a ohrabána stála, aby jí mokro a dešť uškoditi nemohly.

[5] Při rozsívačích s obročníkem, aby náležitě semena dávali a ne ledajaks házeli, má dohlídati, i při nich, až takové dílo vykonají, býti.

[5] S pacholky povinen jest šafář vyjížděti, jestliže s potahy jak sluší dělají, pohleděti; a zahálejí-li nebo nedobře dělají, pacholky dobrejmi slovy, nestačí-li dobrá slova, kyjem jich napraviti, an jsou povinni jeden potah nejméněji pod 3 měřice obilí zvorati za jeden den.

[6] Šafář má pozorovati, aby žádná panská role v úlehly puštěna nebyla, nýbrž jestliže by jaká rolí úlehlem ležela, tu rozvorati, a k osetí, jakémukoliv obilí se hodí, strojiti dáti má.

[7] Aby hnojové časně v zimě vyvezené byly, šafář purkrabího nabíhati má bez ušetření.

[8] Uhlídal-li by šafář, že na střeše dvorské kde jaký šindel nebo došek vypadl, hned to zapraviti má, aby do stavení na sena a obilí neteklo.

[9] Na slámy má šafář dáti znamenitý pozor, aby se neroznášely a daremně nestály, nýbrž pěkně do stohův rovnati a chovati, nebo se ne každého roku slam dostává.

[10] Každého dne sobotního povinen jest šafář na kancelář mezi officíry se dostaviti, co jest minulého týhodne vykonal, správu dáti, a co následujícího týhodne

předsevzeti [by se] mělo, přednésti, a potom dosáhnouce dobrého naučení a vyměření, nejináče hospodařiti.

[XXI] O forštu a prodaji lesův.

(Z opisu Pražského str. 32.)

[1] Myslivec dobrý, věrný a pilný může se za foršta vystaviti. Však žádný foršt ani hajný bez vůle a přítomnosti ouředníka dříví prodávati nemá, a protož mají se všickni společně na tom snésti, do lesův vyjeti, a co kde by se bez škody prodati mohlo, příležitosti zhlídnouti.

[2] Též žádný ouředník ani regent buď k stavení nebo ku palivu žádného dříví bez vykázání foršta a hajných sekati nemá, a takové dříví ihned při přítomnosti ouředníka a foršta aby se vycejchovalo.

[3] Při sv. Havle aby se dříví prodávati začalo; a cokoliv lesu se prodá, každý, jenž koupil, aby to do sv. Jiří vyvezl. Pokud by toho neučinil, ten les a dříví jemu vzato bude. Na dluhy pak žádného dříví neprodávati. Každého roku co se koliv mnoho nebo málo dříví prodá a jak draho a komu, má se obzvláštně rejstřík sepsati, místo, kde les prodán jest, a jak mnoho provázkův, kmenů neb vejstavků prodáno jest, specifice dokládati; a ten rejstřík ouředník, purkrabí a foršt podpíšíce, písaři důchodnímu odvésti, aby ten při počtech za approbací položiti mohl.

[4] Do mladých sečí dobytka žádného nemá se honiti dopouštěti, nýbrž suché dříví ku potřebě dvorské má se z lesů vykliditi.

[5] Foršt povinen jest znamenitě toho šetřiti, aby se pořád od kraje dříví sekalo, a ne jeden provázek tu a druhý prostřed lesu, an skrze takovou neprozřetedlnost, kdy se les v prostředku otevře, větrové velkou škodu činí.

[6] Foršt má netoliko na les, ale i myslivost, zvěř i ptactvo pozor dáti.

[7] Tenata velký i malý má foršt v svým opatrování míti, aby nehnily a od myší sekané nebyly, šetrně zavěšovati, zlé tvrditi a podle potřeby opravovati, sošky také hotové vždycky míti.

Poznamenání věcí všelijakých a rozvržení, podle nichž se za regirování urozeného a statečného rytíře pana Adama Chvala Kunáše z Mahovic, nařízeného nad hospodářstvím splnomocněného kommissaře v knížetství Fridlandského, řídilo a spravovalo, leta páně 1638.

Co předchází, jest nápis v opise Pražském str. 33. — Správnější jest nápis v staré knize Čelakovského fol. 8b, jenž zní takto:

Artikulové, kterak se kde a jak při hospodářství na panství JMti K[nížecí] v kraji i v knížectví Fridlandském hejtmané, purkrabí a písaři chovati mají, a jim při tom všelijaké nařízení od pana Adama Chvala Kunáše z Machovic, od JMti k[nížete] Fridlandského a Saganského v knížetství Fridlandském tehdáž nařízeného kommissaře, vydané 14. Junij 1628.

[XXII] O hejtmanich, purkrabich a písařich.

Zde tiskne se tato instrukce z opisu Pražského str. 33—38 s některými opravami z knihy Čelakovského str. 8b—12b. V opise Turnovském str. 40—44 jest jenom 18 článků, totiž články 1—16, 36, 37. Ve sborníku Hradištském f. 28a—29b jest článků 30. — Srovnej podobné artikule z opisu Pražského tištěné výše str. 28 č. I, a str. 39 č. XI.

1. Přede všemi věcmi, kdež grunt a pravidlo hospodářství jest, věděti příležitost všech a všelijakých důchodův, jak peněžitých tak i obilních, stálých i běžných platův: aby hejtmané *rejstra urbarní* nejdále do dvou neděl sem do buchhalterie odeslali.

2. Každý hejtman, purkrabí, písař důchodní, obroční, jako i jiní služebníci aby při zámku pospolu, kde se věc JMti Knížecí řídí, *zůstávali,* a poněvadž JMti Kcí slouží, ne v svých dvořích anebo jinde se zdržovali; nebo tu veliká škoda neb meškání důchodův jest, že své věci spravujíc, povinnost JMti Kcí obmeškávají. Což se tuto na oko spatřiti může, jak pěkný řád po panstvích jest a pochází. Též aby žádných *zbytečných písařův,* pacholat při zámku mimo ty, kteří jim přidáni jsou, nechovali, sami svá registra sobě, nespolehajíce se na jiné nedbalce, spravovali, a tudy ke škodě, z kteréž sami odpovídati mají, nepřicházeli.

3. Žádný hejtman ani žádný jiný, kdo v službě zůstávají, aby žádného *dobytka* ve dvořích JMti Kcí ani mezi lidmi poddanými pod propadením toho všeho nechoval.

4. Týž každý hejtman aby každého týhodne anebo, nechce-li, ve dvouch nedělích dvory, rybníky, mlejny, ovčírny a jiné hospodářství sjezdil, též k gruntům vorným *dohlídal,* jak se pilně, co kdy čeho čas ukazuje, při hospodářství spravuje, nebo zdali potahy, dobytkové a drůbež v dobrém a bedlivém opatrování jsou; a zvláště pak, na čemž nejvíceji záleží, při setí, klizení obilí, nasazování a lovení rybníkův.

5. Pivovár a sládky, to může vždycky na dobrém pozoru míti.

6. Při šafářích s purkrabím to naříditi mají, aby za půl dne pod jeden strych rolí *zvorali,* a tak za jeden den jedním potahem dva strychy, to vše dobrým dílem, k čemuž oba dohlídati mají.

7. *Hnoje* zimního času ze dvorův za dobrých cest a tehdáž za dobré prázdnosti dáti voziti, z ovčínův pak dříve sv. Ducha.

8. Jak mnoho kterýho *dobytka* při každém dvoře se chovati a přes zimu se zavříti má, toho všeho jisté poznamenání býti má.

9. Po gruntech, lukách, rolích, pastvištích, kdež žádných cest nejní, jezditi brániti; příkopy časně vzdělati, ploty zahraditi; na lukách hned po jaru kopce krtečné rozmítati, srovnati; kde jaké křoví a pařezy, vyklestiti, a toho šetřiti tehdy, když mízha jest; břehy při struhách nebo potocích, kde by tak potřeba byla a kázala, zvopravovati dáti, aby vystupováním voda trav na lukách nepodkalovala.

10. Semena lněná, semence a jiné obilí vyměřiti tak, aby k budoucímu roku vedle uložení semen s potřebu bylo.

11. Role neb oulehle *ladem* ležící, kde by se koliv při kterém dvoře nacházely, neprodleně všecky zvorati a zaseti dáti, aby nikdež nic takového prázdného na škodu JMti Kcí bez oužitku zanecháno nebylo; pakli by co zoumyslně od hejtmanův pominuto bylo, na něm té škody postíháno bude.

12. Nájemníci co od *drůbeže*, indiánův, husí, kačen, slepic, kuřat a jiného restirují, to časně zupomínati, do dvorův dosaditi, a nimi ten počet, co na každý dvůr uloženo jest, doplniti.*)

*) Tento článek jest též v opise Turnovském i Hradištském, ale schází v knize Čelakovského, a následující články 13—37 mají v ní čísla 12—36.

13. A co takové drůbeže, indiánův, husí, kačen, slepic, kuřat po dosazení jich s potřebu dvorův přebejvati bude, to pro kuchyni JMti Kcí kde náleží odvésti, a jiné přebývající zprodati a spenežiti se může.

14. *Koní*, klisen ani žádného konského pohlaví aby se bez vůle a vědomí komory neprodávalo; a jestliže z kterého dvoru kdy a kterého dne buď do jiných dvorův se dají, tehdy aby vždy v cedulích týhodních ihned ten tejden za vydání z toho dvora, kde by vzaté byly, se položilo, a v druhém dvoře, do kteréhož přijato jest, zase za příjem se položilo, a tak věděti mohlo, kdeby vzaté byly a kde se co toho poděje, jakž se tomu z přípisu cedulí dobytčích, jakž spisované býti mají, porozuměti moci bude.

15. *Cedule týhodní* aby se vedle formy písařům vydané spisovaly; reštant penežitý od hotové summy rozepsati, a každého týhodne, co se od kterého dlužníka na dluh jeho přijme a co za kým jakého dluhu ještě zůstává, to vykazovati, a to každou materii a postu zvláště.

16. Též cedule týhodní písaři aby každej tejden spolu srovnávali, co má jeden za příjem anebo za vydání, a na kterého písaře cedule se vztahuje, aby to týž písař každého týhodne za příjem nebo za vydání položil.

17. Cedule své aby každy písař podpisoval, a každý hejtman, když cedule přehlídne, aby je též podepsal; žádný písař bez podpisu hejtmana aby nic nevydával, nebo nebude-li míti písař na každou věc approbací s podpisem hejtmana, takové vydání při počtě jemu se pasirovati nebude.

18. Toto pak jisté nařízení jest, aby při všech panstvích zadosti tomu učinili: cedule týhodní všecky i [s] správami hospodářskými aby každého týhodne, v pátek totižto, jistotně do buchhalteře odvedené byly, nebo po zavření cedule v sobotu dosti jim času tři neb čtyry dni ku přepisování jich bude.

19. Z kteréhož pak panství by tak se nezachovali, tehdy každému hejtmanu za čtvrt měsíce služby tolikrát, kolikrátby se toho dopustiti opovážil, tak že by cedule časně odvedeny nebyly, se porazí, a več mu to dále obráceno bude, toho ještě k tomu očekávati má.

20. Písař pak každý, který by se toho dopustil, též aby za $^1/_4$ měsíce služby mu vyraženo bylo, a 4 neděle v poutech zůstával; a jestliže by pak toho předce přestati nechtěl, co mu z toho dále následovati bude, aby budoucně žádnému jinému viny než sám sobě nedával.

21. Co se pak cedule *písaře obročního* dotejče, ten aby každého týhodne jedno každé obilí, obzvláště jak mandele, co se jich vymlátí, též co se zrna naměří, v cedulích kladl; a zase při každém dvoře co mandelův každého obilí v stodolách, též na zrně na sejpkách, se každého obilí, zejmena jmenujíc, na hotově nachází a jest, též na dluzích a za kým jakého obilného dluhu zůstává, za restant vykazoval, a ne tak všechno v hromadu spleteno bylo, jak se to v cedulích mnohých nachází.

22. *Žita ze mlejnův* za příjem, též zase do mlejnův vydané za vydání pokládati; mouky po jednom každém strychu žita po 8 čtvrtech*) zase od mlynářův přijímati, tak aby mouka jako žito zvláště v svém počtu bylo, odkudž se vždycky věděti bude, jak mnoho žita, též i mouky obzvláštně každého týhodne v restu zůstává.

*) Jest snad chyba v opise Pražském; v knize Čelakovského i ve sborníku Hradištském stojí: „po 5 vertelích," rozumí se mouky, jakž předpisuje také instrukce komorní v AČ. XXII. str. 415 čl. 97.

23. *Resty* buďto peněžité neb obilné, které písaři každého týhodne vykazují, má hejtman všecky ty osoby v jednom aneb ve 2 měsících obeslati, takové vykázané obilné dluhy jim přečísti dáti, znají-li se k nim jich se dotazovati, takové přiznání i odporování znamenati, a k čemu se přiznají a co odporují, ihned na druhý den do buchhalterie poznamenání odeslati.

24. Každého týhodne aby písař důchodní, co *peněz* přijme, ty do sklepův do truhly skládati a ji zamykati má, od kteréž hejtman jeden klíč a písař důchodní druhý aby měli; a co tak kterýho týhodne peněz na jaké minci složeno bude, min-

covní ceduli jednu do tý truhlice k těm penězům přiložiti, druhou týž podobnou hejtmanu odvésti, a třetí při sobě zanechati povinen jest.

25. Jak mnoho *pokuty* za jakékoliv provinění od lidí hned od ujití panství k ruce JMtí Kcí přijato jest, a kde v kterém počtu za příjem uvedené jsou, toho všeho pořádné poznamenání do buchhalterie odeslati.

26. Též jak mnoho *luk* při forštu ležících ke dvorům náležejících anebo při jiných jakýchkoliv gruntech jest, jak mnoho se na nich sena a otavy naklizuje, a jak mnoho z jedné každé, kdy a při kterém času platí, též poznamenání se odeslati má.

27. *Odoumrtní peníze*, co jich jest po lidech zběhlých, zle zachovalých, do důchodův hned od ujetí těch panství k rukám JMti Kcí připadlo, to aby jeden každý hejtman vedle dobrého svědomí a povinnosti své s pilností v rejstřích sirotčích vyhledati dal a sám též to přehlídl, a takové poznamenání, co by se těch peněz našlo, jistotně dříve dvou nedělí pořád zběhlých do buchhalterie odeslal.

28. Každý hejtman, purkrabí, písař důchodní, obroční *pacholata* při kanceláři po jednom chovati mají a je v prácech, v psaní a v počtech cvičiti.

29. *Victualia* všelijaké jakékoliv ze dvorův pro kuchyni JMti Kcí se odsílají, zejmena z kterého dvoru, kterého týhodne, od purkrabího v rejstřích dobytčích to za vydání při jednom každém dvoru, od písaře důchodního též v penězích za příjem i zase za vydání vedle mírného každé věci prošacování neminutedlně kladeno býti má.

30. Písař obroční*) časně před vycházením terminův *nájmu mlejnův* po mlejních sjeti, mlynáře napomenouti, aby jeden každý nedadouc času projíti, při každém terminu obilí hodné vedle nařízení, a ne nějaké snětlivé,**) odvozoval; a takové obilí ihned při pronájmu mlejnu za příjem sobě do počtu položiti má, a každého týhodne na každém mlynáři, co téhož nájmu pozůstává, rest vykazovati má.***)

*) V opise Pražském stojí: důchodní. — **) Tak stojí v Čelak. V opise Pražském: nějakou smetlaku; v Hrad: nejakau smotlachu. — ***) Tímto článkem 30. končí se ta instrukce ve sborníku Hradištském 28a—29b.

31. Také všecka ležatá obilí, sutá na *špejchařích*, bedlivě na ně pamatujíce, aby jeho neopatrností nezmuškovatělo a jinak k skáze nepřišlo, zvlášť kdež sejpky nad maštalemi a nad chlívy dobytčími jsou, kdež obilí od páry z marštale porušení berou, vždycky každého týhodne, a na suchých a pohodlných špejchařích každé čtyry neděle, a to při nastání měsíce nového dáti přeházeti.

32. Všickni pak purkrabové a písaři *cedule téhodní* své a zprávy týhodní dvakráte přepsané do buchhalterie odsílávati, a k napřed jmenovanému dnu, jakž o tom doloženo jest vejš, zhotoviti.

33. *Míry* obilné všelijaké, jako i každé *závaží* při dvořích, špejchařích, pivováře a mlejních začasté přeměřovati a průbovati mají, aby větší na příjem a menší na vydání nebyly; kdo by se toho dopustil, ten jiným ku příkladu ztrestán bude.

34. *Koní,* klisen žádných ze dvorův aby vydáno nebylo, nežli proti jistým kvitancím štutmistra.

35. Koně a klisny, pokudž by nehodné byly a ku práci se nehodily, o tom časně aby od hejtmana oznámeno bylo, nehodné vybrati, a na to místo zase jiné hodné dosaditi.*)

*) Články 17—35 scházejí v opise Turnovském.

36. *Kontribucí* co se od koho přijme, kdo jak mnoho jí za který termín odvede, každý má zejmena z jedné každé vsi obzvláštně položen býti.

37. Co se *na dluh* komu koliv prodá, ihned, jak se prodá, to sobě písař za příjem položiti, a restanty za to vykázati má.

[XXIII] O pivováře a sladovnách.

(Tištěno podle opisu Pražského str. 38—42, s opravami z opisu Turnovského str. 32—36, a z knihy Čelakovského str. 12b—16a. Ve sborníku Hradištském f. 17b—19. — Srovnej výše str. 42 č. XII.)

1. V pivováře a sladovnách sládek s *čeládkou* svou aby vždycky zůstával a práci se nevyhejbal, aby jiní darmochlebové a zahaleči, jak se jich často bezpotřebných při verštatech nemálo zdržovalo, za něho nepracovali, jemu škody nějaké, z kteréž by sám odpovídati musel i ji platiti, neudělali, nýbrž mimo jistou čeládku, která k jeho práci přidána jest, žádných vandrovních tovaryšův a jiných zahalečův přechovávati nemá, pod trestáním.

2. Při vaření piva nikdá víceji sladu nemá bráti, nežli na jeden sud piva po třech věrtelích sladu, jak se vůbec ten obyčej zachovává.

3. Z první várky *deputáty,* co komu náleží dáti, aby vycházely, z druhých pak várek v témž týhodni učiněných k dobrému JMti Kcí za příjem klásti, i do varního rejstříku, komu co a kdy se toho vystaví, poznamenati, jakž toho forma v cedulích ukazuje.

4. *Piva řídkého* aby polovici tolik udělal, jako bílého, každý sud piva řídkého po 24 kr.

5. Pro čeládku z první várky piva řídkého se pasiruje polovice, a druhou polovici k prodaji; z jiných várek všecko též k prodaji. Ze dvou sudů piva bílého má dávati sládek jednu konev kvasnic, anebo za konev kvasnic [po 12 kr. platiti; tím způsobem kalů tolik jako kvasnic aby dával, aneb za každou konev]*) po 6 kr. aby platil.

*) Slova v závorkách jsou vzata z opisu Turnovského a z knihy Čelakovského.

6. *Dolívky* větší aby sládek mimo obyčejný sud nikdy nemíval; na 20 sudův z první várky jeden sud se jemu pasiruje, z víceji várek v tom týhodni po půl sudu; ostatek aby se za příjem každého týhodne do důchodův k dobrému JMtiKcí do cedulí týhodních pokládalo.

7. Kde se tři strychy sladu dávají, tu aby se jeden *vůl* k témuž 3. strichu mláta, a kolik koliv várka sebou přináší, tolik volův aby se krmilo při tomž pivováru.*) Takové mláto s drobnou řezankou míchaje, tím voly vykrmovati; kterýžto voly vyspělé 5, 6 neb 7leté aby se kupovaly a ke žlabu vázaly.

*) V knize Čelakovského zní první věta: „Kde se várky činí, a blízko dvory jsou, tu aby se v každém jeden vůl mlátem krmil, třemi strychy mláta, a kolik koliv várek z sebou kde přináší, tolik volův aby se krmilo při témž pivováru." — Oba texty zdají se býti pokaženy. V opise Turnovském není tento článek. Viz podobný článek [6] výše str. 43.

8. Každého čtvrt leta vykrmené voly prodávati a zase na to místo dobré, jakž dotčeno, k žlabu vázati.

9. *Mláto* jestli někam jinam, kromě vedle nařízení, by se vydávati a ustraňovati mělo, a to vskutku shledáno bylo, tak jakž se to již při některém panství shledalo: tehdy sládek s písařem i ten každý, kdož by takové mláto přijímal, mají na svém všelijakém jmění tolikrát, kolikrát se toho dopustil, pokutován a trestán býti.

10. *Sladu*, počnouc od sv. Havla v tom čase až do sv. Jiří, aby se při pivováře tolik nadělalo, co by do času vánoc anebo při nejmenším sv. Martina forratu na várky vystačiti mohlo.

11. Takové slady na díle aby přetahované nebyly, toliko z jednoho korce pšenice pět věrtelů sladu aby uděláno bylo, načež obzvláštní pozor sládek dáti má; k čemuž od hejtmana, purkrabího a důchodního*) písaře dohlížeti se má, aby se sladové jakž náleží a v čas oupravně zdělaní připravili.

*) V knize Čelakovského stojí: pivovarního.

12. *Pšenici* každého týhodne, co jí na vzdělání sladu dá, tu za vydání, a z ní slad zdělaný zase za příjem s přídělkem jeho na strichu po 1 věrteli počítati má, aby vydání pšenice a z ní příjem sladu zvláště kladeno bylo, a tak pšenice s sladem za jedno do restu míchána nebyla; odkudž se vždycky viděti moci bude pilnost sládka, jak mnoho sladu zděláno míti bude.

13. Žádný sládek za sebou pšenice ani *sladu* míti nemá, nýbrž písař, který v svém počtě a opatrování pivovár má, sládkovi aby pšenice na sladu dělání každého týhodne vydával, a zase co každého týhodne sladu nadělá, ten aby na sladovně se vyměřil.

14. Slady zdělané, na jednu každou várku co jeho náleží, aby na hromádky obzvláštně rozděleny byly, aby se dohromady nesypaly; nebo kdyby na velké hromady slad vyměřovati se dáti musil, že by toho potřeba ukázala, měřením jeho že by se hrubě zetřel, tudy by se v něm škoda stala; z těch hromádek se mnohem lépeji než na velké hromadě poznati může, jak ho mnoho v restu pozůstává.

15. Při várce aby sládek při nejmenším každou vodu na pánvi dvě hodiny *vyvařoval*, a na každém rmutu též dvě hodiny na každé vodě, aby se jemu na

pánvi vyznamenalo a to vyprůbovalo, jak mnoho vody na každou pánev nalévati a zase vody v míru svařovati má, a to pak při vaření rmutu aby se zachovalo.

16. Na obzvláštní *káď*, když se rmuty na pánvi vyvaří, aby se slívalo, ne do té kádě zase, do které se slad sype, jakž se močí slad, což pro lenost činí; a to není možné, aby se piva dobře vyvařovaly, a hodně dělati mohly.

17. A tak když jednou mírou vždycky bude na pánev se nalívati i také zase vyvařovati, tehdy piva nebudou přebrané, jak jednou tak i podruhé dobře jednostejně vyvařena budou; nevím potom jakou by sládek vejmluvu míti mohl, když toliko v udělání sladu pilnost zachovává, aby v díle pokaženy nebyly.

18. Při *spílání* aby do menších *sudův*, mimo sud a půlsudů, kromě deputátu v první várce, pivo lito nebylo.

19. Co se *vystavování* piv do krčem dotejče, toť aby se každého týhodne*) v cedulích, do které krčmy se co vystaví, rozpisovalo, mimo varní rejstřík obzvláštně a [s] krčmáři, každého týhodne hejtmanu zprávu učiniti, jak mnoho jim toho měsíce piva vystaveno jest.

*) V knize Čelak.: každého dne.

20. Osoba k tomu jedna aby nařízena byla, která by stále po krčmách šla neb jezdila, a kterýby krčmář piva vždycky za pivem neměl, o tom aby oznámila; nebo krčmáři pivo za pivem míti mají. Pakli by se pivem nezásobili a piva žádného ve dvouch dnech neměli, tehdy čtyry tolary říský pokuty dáti musí, tomu polovici, kdo oznámí, a druhou polovici té pokuty do důchodův aby obráceno bylo.

21. Jestli by pak ten zřízený člověk v tom se spravedlivě nezachoval, anebo pilností svou to obmeškal, tedy trojnásobní pokutu složiti aby povinen a jiným ku příkladu strestán byl.

22. Při skupování *pšenice* to zachovati, aby každý písař rejstřík skláda a každého zejmena poznamenával, od koho, po čem korec, jak mnoho kterého týhodne pšenice koupil; tak kdyby jaký fortel při skupování pšenice býti chtěl, mohlo by se na tom každém, kdo prodával, vyzvěděti; a to při každé týhodní ceduli aby skládal.

23. Pšenice na slady hleděti ihned v nově na pivovár kupovati, nebo jich tehdáž laciněji nežli jindy dostati může, a do sv. Martina všecknu koupenou míti.

24. Pro uskrovnění vydání peněz, kdyby se pšenice na pivovár pro nedostatek skupovati musily,*) co se těch vejmelných žit dotýče, aby poddaným 5 věrtelův *zapůjčováno* bylo, a oni zase v nový po 1 korci pšenice za též žito opláceli.

*) Odtud konec článku zní v knize Čelakovského: „místo těch kupovaných aby se vždycky časně lidem poddaným 5 věrtel žita zapůjčovalo, a zase v nový po 1 strychu pšenice za též žito oplácelo.“

25. *Dříví* do pivováru a hvozdu aby se mezi Velikou nocí a svatým Duchem, prve nežli jaká jiná díla přijdou, nadělati dalo, a času zimního, an tehdáž nejpříležitější čas toho jest, vyšetřivši dobrých cest, aby se pořád navozilo, do hranic

srovnalo, a ne teprva času jarního a letního, když z luk a polí klizení sen a obilí bejvá; tak aby takové dříví přes všechna díla při nejmenším do sv. Martina forratem suchého dříví dostačiti mohly.

26. *Chmelnice*, kde jaké jsou, ty aby se časně vzdělávaly, a ne po jiných posledních dílech, dobře zřezati, rýti, tyčiti, kde sadba vyhynula, zase jinou drobnou*) posaditi a přidělávati dáti. Při klizení a česání má se změřiti na korce, a za příjem do cedulí položiti, bez potlačení svézti, sušiti, a usušený do sudů anebo truhel k tomu připravených, dobře po vrchu uhradíce, aby nevyvětral, sklizovati, v suchém místě chovati, a odtud, co na várku náleží, bráno a zapisováno, a proti příjmu za vydání kladeno bylo.

*) V opise Turn.: dobrou.

27. *Sudů* pivných co při každém pivováru zůstává, do kolika se pivo naspílá, do krčem kolik se jich vystaví, co jich ve spílce nevystavených s pivem i co prázdných zůstává, každého týhodne do cedule písař důchodní připisovati povinen jest. Sudy čistotně aby se vymejvaly, aby k zasmrazení a k skažení nepřišly, a tak do nečistých aby spíláno nebylo; i bude-li který zoumyslně zmařen, písař důchodní jej s sládkem platiti bude.

28. *Slady ječné* mezi pšeničné sládek žádným způsobem aby nemíchal, pod ztracením hrdla, jestli to naň shledáno bude.

[XXIV] O vinopalích.

(Z opisu Pražského str. 42; v knize Čelakovského str. 16a; ve sb. Hradištském 19b; první dva články jsou též v opise Turnovském str. 36. — Jiný předpis viz výše str. 41 č. XIII.)

1. Při vinopalích aby se na každém panství každého měsíce se vší pilností kotly přehlídly, jestli se jich více vynašlo, nežli z kterých plat měsiční nebo roční vychází.

2. Našel-li by se kdo, že by pálené pálil a z kotlův neplatil neb se poznamenati nedal: takový jistý aby na svém všem jmění pokutován, jiným ku příkladu trestán byl.

3. Pakli by se nějaké peci neb přípravy v kterých domech neb bytech nalezaly, a ty že by z páleného neplatily: takové peci neb přípravy ihned dáti rozházeti; a budoucně, kdyby se našla taková příprava u někoho, v vejš psanou pokutu upadnouti má.

[XXV] O šenku vína.

(Z opisu Pražského str. 43; s opravami z knihy Čelakovského str. 16a; sb. Hrad. f. 19b; v opise Turnovském str. 37 jsou jenom články 1, 2, 5, 7.)

1. Každého týhodne aby se ihned v každé ceduli za příjem pokládalo, kde v kterém místě kdo jaký sud vína načíti dáti chce, aby jej opověděl, a z něho *kontribucí*, prve nežli by jej načal, odvedl, a kolik věder ten sud drží, aby oznámil.

2. Nic méně každý ten opatřiti se má, zdali tolik věder drží, co jest ho opověděno a co z něho k ruce JMtiKcí kontribucí přišlo, a ne tak, jak předešle do sklepů a do hromady kladeno bylo.

3. Jestliže by se to budoucně vynašlo, a ten, kdokoliv by jaké víno šenkovati dal, se neopověděl a neodvedl z něho do důchodův JMti K[nížecí]: tehdy tomu každému takové víno aby v pokutě JMti Kcí vzato bylo, anebo peníze, po čem by to víno sazeno bylo, aby odvésti povinen byl.

4. A kdekoliv v jakémkoliv místě jakékoliv víno k šenku se přiveze, dříve nežli kterým osobám k tomu zřízeným tu, kdež náleží, o něm oznámí, jeho z vozu skládati, nad to spouštěti do sklepů dáti nemá: odkudž se porozumí, zdali se ze všeho toho vína složeného kontribuce odvozuje.

5. Hejtman, purkrabí, písař aneb jakýkoliv správce žádného *páleného* páliti, prodávati, vína neb piva šenkovati aby nedali, ano i také v zámku JMti Kcí šenkovních domův anebo krčem aby sobě nečinili, jakž se to i v skutku shledalo.

6. Jestli by přes to toho se kdo dopustil, ten každý aby za pokutu 100 tolarův říských složil, a dáleji jaké mu trestání od JMti Kcí nalezeno bude, aby očekával.

7. Poddaní lidé aby do *cizopanských krčem* a hospod na pití nikam nechodili, pod jistou pokutou jim se to zapovídati má.*)

*) Tento článek 7. schází ve sborníku Hradištském f. 20a.

[XXVI] O forštu a prodaji dříví.

(Z opisu Pražského str. 44, s opravami z knihy Čelakovského str. 12, též v opise Turnovském str. 38, 39; sb. Hrad. f. 20. Srovnej instrukci částečně podobnou výše str. 52 č. XXI.)

1. Žádný forstmistr žádného dříví bez vůle hejtmana prodávati nemá, nýbrž se o to společně snésti, do lesův vyjeti, a kde by se prodávati mohlo, příležitosti se shlídnouti mají; a když se prodává, tu hejtman při prodaji, snesouce se o jistý den s forstmistrem, býti má.

2. Též žádný hejtman ani regent buď k stavení neb ku palivu žádného dříví bez vykázání forstmistra sekati dáti nemá, a takové dříví ihned při přítomnosti hejtmana a forstmistra aby se vycejchovalo.

3. Při sv. Havlu aby se dříví prodávati začalo, a co se koliv dříví prodá, to aby každý z lesu do sv. Jiří vyvážeti dáti povinen byl; kdyby se pak to dříví nevyvezlo, aby bylo k dobrému JMti Kcí obráceno. A na dluh žádného dříví aby se neprodávalo.

4. Každého roku co se komu dříví prodá a zač, na to obzvláštní rejstřík učiniti, zejmena každého poznamenati, místo, v kterémž prodáno jest, a jak mnoho

v něm provazcův a kmenů neb vejstavků prodáno, položiti, v témž rejstříku hejtman i regent se podepsati, a jej ku počtu hlavnímu zložiti mají.

5. Do mejt mladých aby žádného *dobytka* honěno nebylo. A dříví suché do dvorů ku palivu obrátiti, aby se lesy vyčišťovaly.

6. Seno, votavy i také jednoroční staré trávy, co by kde v kterých místech mimo potřebu forštu zbejvalo, o tom forštmistr správu učiniti má, tak aby to časně opatřeno, do sucha svezeno, a v nedostatku píce při dvořích na koně, klisny a dobytek dvorský obráceno býti mohlo.

7. V lesích, kudy vozové cesty jdou, aby se prosekaly, tak aby ještě na šíř za jednu vozovou cestu prosekáno bylo.

[XXVII] O rybnících.

(Tištěno z rkp. Pražského str. 45—49, s opravami z knihy Čelakovského str. 17b—21a; sb. Hrad. f. 20b—22b; v opise Turnovském str. 44—50 jest jen 20 článků, scházejí články 10, 15, 17, 20—24, 27—29, 21. — Srovnej instrukci částečné podobnou výše str. 44 č. XIV.)

1. *Kapry na tření* ihned na podzim při lovení rybníkův kaprových (šetřiti toho: dva díly jikrnatých a třetí díl co nejpěknějších mlíčných) vybrati, obzvláštně do bezpečného rybníku neb sádky je svésti dáti, tak aby se nimi celou zimu nehejbalo.*)

*) V knize Čelakovského fol. 17b k tomu přidáno: „Poštěváčků mlíčných kaprů též mezi né přidati."

2. Když se do rybníkův nasazují, rozvážejí je na jaře, tu se toho šetřiti má, aby se neotloukli, na vatku na rybníce se dali.

3. A když se do rybníkův nasazují, kde se dva kapři jikrnatí dají, tu jeden kapr mlíčný poštěváček.

4. Když se dobře na vatce vylknou, z vatky je pěkně vypustiti, anebo na plachtách na hlubinu rozvésti dáti, jakož toho sám rozum ukazuje. Vždy toho šetřiti, když pěkný čas toho jest.

5. Potom každého roku ten jednoletý plod na podzim vyloviti, totiž v kterých rybnících by seděti nemohl, do jiných hlubších rybníkův je rozvésti.

6. Po jaru zase sloviti a do dvouletních vejtažních rozvésti dáti; z příčiny té jednoletý plod z každého rybníku loviti se bude, předně proto, že se věděti bude jistotně, že jednoletý plod jest; druhé, že se s ním netřeba přebírati a při lovení jeho měřiti;*) nebo když se na dvě leta na tření nechá, kteří se toho roku nevytrou, tehdy se druhého roku třiti musejí, pročež nejní možná toho ušetřiti, aby se dvouletní a roční plod zmíchati neměl.

*) V knize Čelakovského i v opise Turn. stojí: mořiti.

7. A tak ryba, když se takový plod nasadí na kapry, bude nerovná, jedna pěti, druhá šestiletá; a když kapr šestiletý jikrnatý na tvrdé dno přijde, rád se v rybníce podetře, čemuž každý rozuměti může, když v rybníce první rok mnoho set plodů se podetře, a ten druhý rok na těsně zase věží. Protož mnohem lépeji jest, do vejtažních rybníkův, totiž dvouletých, dáti rozsaditi, takže kde prvé v jakém místě sto kop toho plodu se dalo, ti se na prostrannější místa rozsadí; potom hodnější plod býti může, když z užších aneb menších pastev do lepšího dna aneb šíře přijdou, a tak jest lepší naděje k dobrému vejrostu plodu dvouletého.

8. Při rybnících plodových tento způsob aby se zachoval a na to dobrý pozor dal: kde by se dvouletý plod rozsazoval a na nich zůstával, tehdy tím způsobem, jak svrchu psáno jest, kde by pro mělkost vody přes zimu přeseděti nemohl, též jej vyloviti dáti; a takový způsob po jaru zachovati a na rybníky vejtažní tříletý jej dáti rozvésti.

9. Plod tříletní pak vejtažní, když rybníky kapry se nasazovati budou,*) toho se šetřiti má, aby vždy lepší dno a větší šíř plod tříletý, nežli dvouletý, v rybnících měl; a to z té příčiny: kdyby dvouletý plod větší šíř měl a v lepším dnu, nežli tříletý, mohly by zakrsnouti a zhuběněti; což šetřiti, aby plod z menšího vždycky do většího místa a šířky se dostával.

*) V knize Čelakovského a v opise Turnovském zní začátek: „O tříletý pak vejtažní rybníky, když již plod odtud na rybníky kaprový nasazovati budou."

10. Též na to bedlivý pozor dáti, aby, kde se plody nasazují, žádných *štíhlat**) mezi ně se nedávalo ani odnikud do toho rybníku přicházeti nemohlo. Jestliže jsou jaké potoky a řeky, kterými voda do rybníka jde, ty hleděti dobře hustejma prkny zaopatřiti,**) aby štiky, vokouni do rybníku přicházeti anebo zase plodové z rybníku vyjíti nemohli. Na splavcích, kudy zbytečná voda z rybníkův vychází, tu hleděti dobře plotky opatřiti anebo prkny dobře dáti zabiti, aby se plod z rybníkův protlačiti a ujíti nemohl. Také při rybnících, kteří na kapry nasazeni jsou, tím způsobem to hleděti zaopatřiti.

*) V knize Čel.: štik. — **) Čel.: hustým plotem zaplésti.

11. Rybníky na jaře co nejvíceji možné jest, kteří na jistých vodách nejsou, vodami je nahnati, při trubách a hrázích dobře zahraditi, aby nikudy voda neucházela, jako i na stavích zastavováním vedle potřeby vodu zvejšiti, aby se jí tím víceji držeti mohlo.

12. *Tarasy* dáti dobře spraviti anebo v hrázích zavésti, aby se na nich od vln škoda nedělala; jestliže by pak kterýkoliv z rybníkův v hrázi opravy, podvezení aneb jinak v troubě neb splavcích potřeboval, to dáti ihned, jak se sluší, náležitě spraviti.

13. Po *okrajích* rybníkův nedopouštěti žádného dobytka pásti aneb hnáti; nebo když ryby do pastvy jdou, jest jim ku překážce, obzvláštně pak v podetřených rybnících.

14. K rybníkům z tejž vsi, od kteréž nejblíže rybníci jsou, dvě osoby hodné k tomu nařídíti, které by k nim dohlížely, kdyby se jaká škoda buď od povodně nebo jináč dála, fišmejstru a holomku věděti dáti, a tu věc ihned časně v též vsi opatřiti dáti hleděli.

15. Jestliže by pak to věděli, že by nějaká veliká škoda následovala a díti se chtěla, tehdy aby ihned co nejrychleji bez meškání hejtmanu nebo purkrabímu oznámili; však fišmejstr a holomci aby vždycky po rybnících, nejvíceji pak po deštích a přívalech chodili a dohlíželi, a co by zapotřebí bylo, to časně opraviti hleděli, zvláště pak v zimě každého dne, když mrazy jsou, prohlubně prosekávali.

16. Plody když se vezou, při nasazování jich vždycky holomek a rychtář a konšel u každého rybníka bývati, plodu na vodě dobře vylknouti dáti, a kde nejčistší voda a hlubina, tu jej do vody vsaditi pilně hleděti.

17. Při lovení rybníku každého kapry aby se na kopy počítaly; nejprvé tři neb čtyry džbery naměříc, co jich do každého džberu vejde, to sprůbovati; i zase nasazujíce rybníky, kapry na kopy počítati. Mezi drůbeží, když se rybník loví, malá štíhlata, totiž násadu štičí vybrati a do kaprových rybníkův nasaditi dáti, nebo když již tříletý plod jest, tak ta štíhlata nic mu škoditi nemohou.

18. Též při každém rybníce, když se loví, pěkných a velkých mlíčných kaprův, a ne jikrnatých, dáti vybrati a ty obzvláštně chovati: a když se rybníky nasazovati budou, kde dobrá dna jsou a že v těch rybnících ryby bahnem nesmrdívají, dáti do nich po některé kopě vsaditi, a takových kaprů pro vlastní stůl JMti Kcí zanechati.

19. *Pstruhový rybníky*, ty aby hleděli, nachytajíce pstruhův z potoka, vedle rozvržení jich nasaditi, tak aby pro JMt Kcí hodné a velké pstruhy se dosazovaly, a vždycky na snadně jako před rukami aby býti mohly.

20. Obzvláštně na to bedlivý pozor dáti: poněvadž těch rybníkův pstruhových na méle jest, aby*) se jich od jiných rybníkův vzíti, a také místo a příležitosti vyhlídnouti, kde by se jich více přidělati mohlo.

*) Odtud konec zní v knize Čel.: aby se jistá místa a příležitosti, kde by se jich více přidělati mohlo, vyhledaly a shlídly.

21. Tolikéž při pstruhových rybnících a potocích, na kterýchž by letního času, když sucha jsou a nedostatku vody obávati se jest, tu aby se při tůních zájezky zdělaly, tak aby tím hlubší tůně pro zdaření pstruhův býti mohly.

22. Kteréžto tůně haluzím dáti zaházeti; k tomu osoby dvě hodné vybrati, kteréž by k dotčeným potokům ve dne, nejvíceji také v noci, (kteréhožto času nej-

víceji se krádeže dějí), bedlivě dohlídaly a takové potoky opatrovaly, jimž na to obzvláštní povinnost aby dána byla.

23. *Mřenův a střevlův*, kdež na pramenitých vodách rybníky plodové jsou, dáti nachytati a do týchž rybníkův jich dáti nasaditi, tak aby se rozplemeniti mohli; a budoucně potom při lovení jiných rybníkův plodových to z jednoho rybníka do druhého rozsaditi a šetrně s tím zacházeti, a tak v těch rybnících ten řád zachovati a srovnati.

24. Nic méně i ten způsob při tom zachovati, jak se rybníky jakou koliv násadou nasadí, je rozepsati, v poznamenání uvésti, co do kterého plodu zavřeno jest; takové poznamenání, kdy a kde poručeno bude, tu je odevzdati.

25. Při *lovení* každého rybníka to poznamenati, jak se mnoho v něm našlo buďto kaprův velkých, prostředních aneb menších; též i s plodovými rybníky tak činěno býti má.

26. O *štikách* podobně: větší, menší, prostřední, obloučky*) i násadu štičí, vše na kopy vyčítati, co jich v kterém rybníce se našlo, vše zapsati. Nápodobně i drůbež, jak mnoho se jí našlo a co za ni od ruky na kterém rybníce utrženo jest.

*) Čel.: oblouční; Turn.: obloučky i na násadu.

27. Co se rybníkův *pustých* dotýče, které pusté aneb stržené zůstávají, ty aby všechny k náležitému spravení přišly, a na dělníky podle spravedlnosti žádného nákladu se v té příčině nelitovalo; nebo ty rybníky ten náklad na ně učiněný zase dobře vynahraditi mohou.

28. Též na to bedlivý a obzvláštně pilný pozor dáti, při lovení rybníkův pro tabuli JMti Kcí co nejpěknějších kaprův, štik, vokounův a karasův vybrati a do obzvláštních sádek je sázeti, aby ti od fišmejstra a jiných osob pilně opatrováni byli.

29. Když pak které *rybníky se suší*, protože by jakého spravování potřebovaly, tehdy na to pozor dáti: jestli jeden rok s ním se obmešká, tehdy druhého roku na jaře aby vejstřelkem na jedno teplo nasazeny byly, tak aby s jinými rybníky, k kterým připojeny jsou, zároveň k lovení přišly, a více se rybníky tak k lovení spolu srovnané nikdá neměnily.

30. Fišmejstr a holomci *síti*, vadky*) a nádobí rybničné dobře spravovati a v bezpečném suchém místě chovati mají, staré vazby tvrditi, nové zimním časem vázati, i jiné, co k jich práci přísluší, bedlivě vykonávati mají. *) Čel.: vazby; Turn.: vádky.

31. Pronájem potokův do konce aby zastaven byl, nýbrž k dohlížení k takovým potokům a struhám jisté osoby zříditi se mají.

32. Po rybnících na hrázi, kudy se jezdí, dáti porostliny posekati, aby se volně s vozy a koňmi jezditi mohlo.

[XXVIII] O ovčírnách a ovčácích.

(Tištěno z opisu Pražského str. 49—51, s opravami z knihy Čelakovského str 21, 22; sb. Hrad. f. 22b. V opise Turnovském str. 50—52 jest 11 článků, scházejí články 1, 6, 9, 11, 14, a jeden článek (10.) jest nový. — Srovnej podobnou instrukci výše str. 46 č. XV.)

1. S ovčákem aby se na *osmou ovci* kmenovalo, a takový díl*) ovčáku stráty i zisku jest; pročež on má příčinu pilněji ovce opatrovati; na kterėžto ovce on také osmej měsíc**) sůl dávati povinen jest.

*) Hrad.: tak osmý díl. — **) Čel.: osmý díl; Hrad.: sedmý měsíc.

2. Když jest 600 bahnic ovcí, a jalového něco více nebo méně, tehdy se k tomu tři *pacholci* chovati mají; na každého pacholka deset jehnic*) a deset jalového; chleb a strava se na něj dává, co na jiného čeledína. *) Čel.: bahnic.

3. Mistru ovčákovi *dvě krávy* se pasirují, však aby se jim z důchodův krávy dávaly, a on od nich mlíčný bráti může: od takové krávy budou se moci telata každoročně prodati, poněvadž se panskou pící krmí, anebo pro potřebu kuchyně vzíti.

4. *Soli* se dává každý měsíc na sto kusův jehnic 1 čtvrtce, a na sto kusův jalového ½ čtvrtce: avšak když se jemu sůl dá, aby ji ihned při přítomnosti toho, který sůl dává, s kořením zmíchal.

5. *Dojivo* ovec aby se ovčáku každoročně pronajalo, aby on z každé ovce za též dojivo po 21 kr. dáti povinen byl, vyjímajíc jeho ovce, co jemu na kmen přijde.

6. A potom takové peníze, co jemu z toho nájmu mlíčného dáti přijde, může mu se každoročně při prodaji skopcův, vlny poraziti, a ostatek dodati.

7. Také nemá dříve začíti dojiti, až ve dvou nebo ve třech nedělích po sv. Jiří, a zase přestati dojiva před sv. Václavem dvě neděle, totiž když čas k ovcím*) pustiti jest. *) Opis Turnovský i Hradištský mají též k ovcím; Čelak.: k korytcům.

8. Jak počne dojiti, aby na poli v lísách vystával, dokud nemrzne a se lísy přibíjeti mohou; leda když nějaké pršky a sloty jsou, to se samo vymlouvá: však purkrabí a šafář k tomu dohlídnouti mají, aby ovčák každý den lísy přibíjel.

9. Též každý den při hospodářské správě dáti znamenati, kdy v který den buďto pro deště anebo jakou jinou příčinu v polích státi nemohl.

10. Když nejní zbytek *sena*, 5 fůr*) na sto bahnic, a na dvě stě jalového též 6 fůr spolu s otavou aby se dávalo na přechovávání jich přes zimu.

*) V opise Turnovském a Hradištském stojí: 6 fůr, v Čel. 5 fůr.

11. *Hrachu* tím víceji aby se sívalo, nebo dobrá pomoc pro ovce jest: hrachové plevy pro dobytek svinský; ječné a pšeničné drobné slámy, ty též při ovčírnách dávati se mohou; též pro jalový dobytek řezanku drobnou dáti řezati a plevami pšeničnými promíšiti.

12. Žádný ovčák ani pacholek pod ztracením ovcí svých aby žádných ovec, skopcův a jehňat bez vůle a vědomí hejtmana neprodával; ovce pacholčí aby jiným*) znamením, než ovce kmenový, znamenané byly. *) Turn.: jiným; Čel.: nejiným.

13. Jak se ovce *ostříhají*, tak hned aby se vlna vážila a do cedule, co váží, za příjem položila.

14. Místa a příležitosti aby hejtman na panství vyšetřil, kde by jaké dobré průhony a pastvy byly, ano i že by píce pro chování ovec byla, aby se více ovčínů přidělalo.

15. Ovčí dobytek hodný vyrostlý, bílého rouna, do ovčínův JMti Kcí aby skoupen byl; zatím kde při dvořích jaké kůlny nebo chlívy prázdné jsou, ty dáti zahraditi a tam přes zimu dobytek zavírati, a v zimě dříví forot na vystavení na jaře přihotoviti.

V opise Turnovském str. 52 článek 10. zní: „Ze 30 kusů ovec starých vlny 1 kámen, a z 60 mladých 1 kámen." Ve sborníku Hradištském fol. 23a. ta slova tvoří článek 16.

[XXIX] O setí a klízení obilí při dvořích.

(V opise Pražském str. 51 a v knize Čelakovského str. 22b—24a; sbor. Hradišt. 23. Neúplné v opise Turn. str. 57—60. — Srovnej instrukci výše str. 48 č. XVI.)

1. Semeno k setí žádné aby se nebralo, nežli hejtman a purkrabí je zhlídl, pokudž by čistotné bylo, též dobře podsýpalo*) a k setí za hodné se uznalo, a jest-li ho tolik při každém dvoře na sejpkách, co se síti a potřebovati má, na hotově, tak aby semena hodná na sejpce pohotově byla, když se první setí začne, a semena na rolí, a ne rolí na semena aby čekaly.

*) Čel.: podsívané bylo; Turn.: posívané nebylo. Hradištský: podczywano.

2. Než i to v paměti míti sluší, co se na zimu vyhnojiti může, tu aby se všecko pšenice síly; a když se ty pšenice sežnou, tu se zase k jarním pšenicím strojiti a co nejvíceji jich zaseti; a kdyby bezelstně [gruntové zvláště při horách]*) k setí jarých pšenic [příhodni]*) nebyli, tu ječmeny aby se osily, odkudž by na pivovary dobrá pomoc na sladu se učinila, i z vydání peněz za pšenice vyšlo.

*) Z knihy Čelak. a ze sborníku Hradištského

V knize Čelakovského jest na listech 22b—24a kapitola „O setí a klízení obilí", a na listech 24a, 24b kapitola „O zahradách a chmelnicích". Přehlídnutím tří stran uprostřed vznikla z těch dvou kapitol jedna kapitola, kteráž v Pražském opise má nápis: „O setí a sklízení obilí při dvořích a zahradách", a skládá se z článků 1—2, vzatých z kapitoly o setí a klízení obilí, a z článků 3—7, vzatých z kapitoly o zahradách a chmelnicích. Náležité sem články 3—9 čtou se v knize Čelakovského jak následuje:

3. Co se těch míst, kdež jen oves toliko a žito se síti může, dotýče, toho se v těch místech zanechává.

4. Při pšeničništích i ječništích, totiž v ouhořích, kde pšenice jará i ječmene setí bylo, tu aby se hrách sil pro lepší forot ovcím; nebo lépe jest po ječništích

hrách síti, nežli do hnojů, protože hrách po hnoji velmi hrubě roste a potom zlehne, a hrachoviny z něho zhrublé, tak že ani ovcím užitečné, ani na zrno ani na plívy užitečné nejsou; ale na ječništích hrách setý, ten prostředního zrostu bývá, i také plivnější a na hrachoviny užitečnější pro dobytek sou. Na pšeničništích měly by se zase z jara ječmeny síti; však ovsy a hrachy jednou rolí zamáchají, mohouc hrachy do ouhorů, kde ječmeny byly, síti. Tudy užitek s tím pletením, mohouce víceji síti, nemalý uchází.

5. Též jakž se na zimu pšenice a žito zaseje, aby se z každého panství mnoho lánův a záhonův posíti, a jak mnoho pšenic neb žita vyseto, sepsati a dříve sv. Martina takové sepsání do puchalterie knížectví Frydlandského, aneb kde jinde náleží, odeslati, a to každý dvůr obzvláštně rozděliti, a tím spůsobem jarní obilí vysetí všelijakého dřívěji svatého Ducha sepsati a odvésti. Co se pak jiného pozdějšího vysetí a setí hlavatic dotýče, to též oznámiti, na kolika záhonech a při kterém dvoře síti anebo sázeti bude.

6. A po sklizení ozimýho nebo i jarého obilí všelijakých vysetých věcí, jak mnoho se mandelů nebo čeho obrodí, naklidí, a vedle proby, co každé obilí vynáší, zase rozvržení učiniti, co by toho roku na vysetí zimní a jarý býti muselo, a na čeládku přes nové co by se spotřebovalo, tím způsobem i na dělníky všelijaké jak by mnoho zanecháno býti mělo; a po sražení všech výš psaných vydání, co by mimo potřebu kterého obilí zbejvalo při každém dvoru obzvláštně, to dříve sv. Havla v poznamenání uvésti a v místo výš psané odeslati jest povinno.

7. Když se *len a konopě* trhají, tu snopků co při každém dvoře bude naklizeno, aby se vyčtly, hlavatý konopě zlášť, též i poskonný. A když se vytrou, tehdy dáti je ihned v obláče svázati, a co obláčů, pořádně sečísti. A když se zvochlují, tu koudel zláště a pačesy také zláště dáti převážiti, a za příjem položiti; potom vedle rozvržení do dvorův a mezi poddané dáti zpřísti, a na plátna zdělati; načež aby se obzvláštní registra držely a pořád vše zapisovalo, jakž na to náleží.

8. *K stodolám* dvě osoby hodný a možný, kteréž by se k tomu hodily, aby při každém dvoře nařízeny byly; těm když se v polích obilí v mandelích při přítomnosti hejtmana aneb purgkrabího, vyčtouce jim, odvedou, to oni v opatrování aby měli, stodoly zamykali, k mlatcům dohlíželi a z něho odpovídali, tak aby dobře vymlacovali, obilí dobře vypravené a čistotné na sejpky se přijímalo, a sami od něho klíče míti mají; každého téhodne písaři obročnímu, co kterého téhodne a jakého obilí se omlátilo a zase zrna z toho naváto jest, anebo co kterého obilí komu vydali, pořádné poznamenání učinili; s nimi písař obroční pořádný registřík aby měl a to sobě každého téhodne do cedulí pokládal.

9. Také když toho čas, sviňky malé nunvovat a kančata opravovati dáti, to na pozoru míti náleží.

[XXX] O zahradách a štěpnicích.

(Z knihy Čelakovského str. 24a, 24b; z opisu Pražského str. 51, 52; z opisu Turnovského str. 61—63; ve sb. Hrad. f. 24. — Srovnej instrukci podobnou výše str. 49 čl. XVII.)

1. Štěpnice aby dobrými ploty ohrazeny byly, aby se škoda od zlodějův nedělala.

2. Především, nežli by jaké ovoce na štěpnicích prodáno bylo, tu se v každé štěpnici, kdekoliv jaké štěpy zůstávají, všecky, jak jabloňové tak hruškové, každý zláště, zčísti a vyznamenati mají. Co se míšenských jablek a hrušek pargamentek dotýče, ty každé obzvláštně vyznamenati se mají. Jiné pak štěpy jabloňové a hruškové každé zláště netřeba, ale ouhrnkem do jedné summy položiti, takové poznamenání na buchalterii odeslati; vezma k tomu lidi, s nimi to shlídnouti, jak by mnoho podle dobrého zdání ovoce nadáti se mohlo.

Předcházející články 1—2 scházejí v opise Pražském následkem chyby, kterou jsem oznámil na str. 67 po článku 2.

3. *Štěpy* na podzim každoročně dáti odkopati a v zimě sněhem zaházeti; na jaře, prvé nežli míza přijde, housenky dáti zbírati, štěpy vystrouhati,*) suché větve při samém dřevě vysekati, a to zas kravskejmi lejny zamazati dáti, tolikéž**) větve sťaté jinam hrabati.

*) Čel.: klestiti; Turn. i Hrad.: vystrouhati. — **) Odtud konec zní v Čel., Turn. i Hrad.: nečistoty z nich vyhrabati dáti.

4. Co se pak švestek, třešní, hrušek, jablek i všelijakého jiného ovoce dotýče, co pro potřebu, to otrhati dáti a usušiti; ostatek pak prodati. Což vše nejprvé za příjem položiti, a když se co pro potřebu JMti Kcí vydá nebo prodá, to za vydání klásti.

5. Také šetřiti na to, aby při každé štěpnici plání jak hruškových, tak jabloňových a jiného ovoce každého roku se *přisazovalo;* však toho šetřiti, aby takové pláně vždycky z horší do lepší země vsazovány byly, a dobrými hruškovými a jabloňovými rouby aby štěpováno bylo.

6. Stromoví při vesnicích a v polích od sedlákův jabloňovými a hruškovými rouby aby se štěpovalo.

7. *Včel* při každém dvoře v sadech a zahradách po 6 oulech aby zaopatřeno bylo.

[XXXI] O mlejnech a pilách.

(V opise Pražském str. 52.; v knize Čelakovského str. 25a; v opise Turnovském str. 64, 65; sb. Hrad. f. 24b. — Srovnej výše str. 49 č. XVIII.)

1. Při mlejnech jestli kde kola sešlá a pustá jsou, aby se zase spraviti dala; jinak zanedbá-li se toho, tehdy hejtman s purkrabím, co jest ročně z téhož kola vejmelného přijíti mělo, zaplatiti musí.

2. Na mlynáře aby se uložilo, kde jest při horách, aby polovici vejmelného z pronájmu dávali: co se pak v krajích nebo polích mlejnův dotejče, tu aby všechen pronájem žita čistého odvozovali.

3. Mlynář každý aby 2 páry holubův choval, a každý dva*) měsíce pro kuchyni JMti Kcí 2 páry holoubat aby odsílal; podobně šafář po 2 párech holubův chovati a jich ve 2 měsících po 2 párech odsílati.

*) Turn. i Hrad. též dva; Čel. tři.

4. Při každé pile, jak vodu stálou má, shlídnouti, a co by se ukázalo, že by ročně prken nařezati měl, tolik [aby] na něj uloženo bylo; a taková prkna, též i krajiny z každé pily obzvláště za příjem do cedule pokládati.

5. Jestli by pak jich mlynář, co by nařezati měl, nenařezal, tehdy aby je jako prkna platiti povinen byl.*)

*) Čel., Turn. i Hrad. k tomu dodávají: A pokudž by pak hejtman navežením špalků obmeškal, aby za ně sám platil.

6. Místa zhlídnouti, pokudž se může ještě víceji kde pil v lesích nadělati.

[XXXII] O šafářkách.

(Tištěno podle rkp. Pražského str. 52, 53, s varianty z knihy Čelakovského str. 25b, 25a, a z opisu Turnov. str. 65, 66, kdež čl. 1 jest rozdělen ve dva, a čl. 4 schází; sb. Hrad. f. 25. — Srovnej výše str. 50 č. XIX.)

1. Každá šafářka od každé slepice morky*) do roku aby příplodku**) zachovala: kuřat 4,***) od jedné husy mladých odchovati 4, od indianův 2, od kačeny 8 kusův. Vajec od každé slepice do roku 1 kopu aby odvedla, totiž každého týhodne po 1 vejci, kromě k velikonoci a s. Duchu po 5 vejcích.

*) Čel.: slepice mladý. Hrad. i Turn. jen: slepice. — **) Čel. mylně: tři plodku. — ***) Čel. i Hrad.: dwý; Turn. 2.

2. Jestli že by která tak pilná byla, nečekajíc na rok ten, tím dřívěji, co na ni uloženo, odvedla, nebude z nich po druhé povinna.

3. Též aby každá šafářka hleděla mrkev, košťály, zelí, řípu, cibuli sázeti, aby každoročně své semeno měla; sice jestliže by toho neopatřila, bude se jí na její službě porážeti.

4. Při každém dvoře řípu a mrkev aby sušili, a když usušeny budou, za příjem jako jiné věci položiti. Též co se koliv při kterém dvoře zelí nasázelo, a jak

mnoho věder naseká, poznamenati: ale košťály zelný, které čerstvé a pěkné jsou, vybrati, kůru z nich zvundati, je mezi zelí usekati dáti, nebo tak pěkné a oužitečné jsou, jako z hlav a chřástův zelných; však dáti to tak spraviti a šetrně usekati, aby se ku prodaji hoditi mohlo;*) ostatek pak co špatnějšího, to pro krávy zanechati.

*) Čel. dodává: a v té pří[či]ně správcům přivrženo nebylo.

5. Dokud mrkev a řepy před rukami jsou, dotud jednoho vaření pro čeládku nedávati, krup anebo hrachu.*)

*) V Turn. i Hrad. stojí rovněž tak. — Čel. má konec srozumitelnější: odtudto místo jednoho vaření, krup aneb hrachu, pro čeládku vydávati se nařizuje.

6. Suchá pak mrkev a řepa, ta se ku postním dnům pro čeládku obraceti může, tak aby ne vždycky všecko na sejpce na obilí.*)

*) Čel.: tak aby se ne vždycky na obilí a na sejpku leželo; Turn. a Hrad. nejsprávněji: tak aby ne vždycky všecko na obilí a sejpce leželo.

7. Soli na 10 věder sekaného zelí k vysolení pasiruje se 1 čtvrtce, na jednoho čeledína na tejden 1/4 mázu,*) na 8 dělníků na den 1/4 mázu.**)

*) Tu jest omyl: Čel., Hrad. i Turn. mají 1/4 libry. — **) Hrad. 1/4 libry: Čel. správně a určitě: „1/4 libry, totiž 8 lotů"; Turnovský zmateně „na den 1/4 libry za půl dne."

8. Pro slepice a drůbež všelijakou žádných ovsův aby se nedávalo, ani jiného obilí, nýbrž z každého obilí, které mlátí, z každého korce 1/2 čtvrtce odmětkův se pasiruje, tak aby žádným jiným obilím hejbáno ani do počtu kladeno nebylo.

9. Však správcové takové odmětky v každém dvoře k sobě přijímati, a každého téhodne*) šafářce ku prosejpání drůbeži vedle uznalé potřeby to vydávati mají.

*) Turn. a Hrad. též: každého téhodne; Čel. každého dne.

[XXXIII] O mlíčném.

(Tištěno podle rkp. Pražského str. 53, 54, s opravami z knihy Čelakovského str. 26a—27a, i z opisu Turnovského str. 67—69; sb. Hrad. f. 25b. — Srovnej výše str. 34 č. V.)

1. Každá šafářka aby od jedné každé krávy, jakž čas a terminy rozepsané jsou, sejry a máslo v každém týhodni odvozovala: která by pak jakou výmluvu kterého týhodne v tom měla a tolik vedle rozvržení a uložení neodvozovala, tehdy aby hejtman aneb purkrabí to za jeden den*) zprůbovali a krávy všechny podojiti dali: a když krávy nakrmí, aby chlévy zamkli, tak aby je děvečky podojovati nemohly: jestliže by pak letního času bylo, a krávy se do pastvy hnaly, tehdy dvě osoby hodné k tomu má nařříditi, aby při tom dobytku jak ráno tak i o polednách, když se pásti bude, zůstávaly, tak aby se dobytky jako i jindy prvé dobře pásti daly, i také na pastvě aby krav podojovati nemohli. A to mléko nechajíce státi, aby zamkli, aby ho uliti a vody k němu přiliti nemohli; i potom, když se ve třech

nebo ve čtyrech dnech ustojí, smetanu dáti sebrati a stlouci, z mléka sýr udělati, a z podmáslí a syrovátky tvaroh tím způsobem udělati. A tak tu se vyrozumí, co za den**) ta průba vynese, a co by za 7 dní, totiž do týhodne, dáti měla a mohla. Což když se jim jednou anebo podruhé vynajde, že jsou v tom šafářky fortele užívati chtěly, proto strestány budou; zanechají potom svých výmluv.

*) Turn. a Hrad. též: za 1 den; Čel.: tejden. — **) Turn. a Hrad. též: co za den; Čel. omylem: co za tejden.

2. Každého týhodne, když se máslo od šafářky z každého dvoru odvozovati bude, na váhu aby se odvozovalo, písař aby je v svém počtu měl a s šafářkou vrub, co a jak mnoho která odvedla každého týhodne, za příjem jak máslo tak i sejry pokládal, tak aby se jim křivdy neučinilo; a co který rok šafářka předá, to aby na druhý rok jí k lepšímu přišlo.

3. Klíčnice správná při zámku aby se chovala, kteráby k mlíčnému dohlížela, másla čistotně vypírala, do tůn skládala a nasolovala. *)

*) Tento článek 3. schází v opise Turnovském, v němž počítá se 5 článků.

4. Ve čtyrech nedělích aby každá šafářka sejry dobře vysušené a vypravené odvozovala, v sklepě, kterýž k tomu obrácen bude, pěkně sobě *) skládala; a když ku prodaji přijíti míti budou, aby před ní odvážený byly, a jak by mnoho centnýřů nebo liber vyneslo, tu aby s ní písař pro budoucí počet její roční, co by z krav dáti měla, vruby vzdělané měl.

*) Čel., Hrad. i Turn.: na obzvláštní prkna.

5. Na vysolení 1 centnýře sýrův soli se pasiruje $1^1/_2$ čtvrtce, a na jeden centnýř másla 1 čtvrtce, na 1 libru sejra po $3^1/_4$ lotu.

6. Též do každé tůny másla čistého 240 liber, nic méně ani více kladeno býti nemá.

[XXXIV] O předivu.

(Tištěno podle rkp. Pražského str 54, 55; s opravami z knihy Čelakovského str. 47a, i z opisu Turnovského str. 29; sb. Hrad. f. 25b. — Jiná pravidla o předivu viz nahoře str. 32 č. III.)

1. K desíti kravám jedna dívka aby se chovala, a každá dívka aby napředla příze od času sv. Havla až do sv. Jiří 24 liber, totiž lněného tenkého 6 liber, pačasného 6 liber, koudelného 6 liber, konopného 6 liber.

2. Šafářka polovici tolik, jako děvečka, napřede a napřísti má.

3. Mezi poddané, co by se zpřísti mělo, kteří robotou přádla nemají, proti mírné záplatě aby se jim každoročně k předení rozdělilo, totiž z 1 lánu 8 liber, každé příze z lánu po 2 librách, chalupník 4 libry, každé příze po 1 libře, a podruh 1 libru.*)

*) Čel. ani Turn. nemá slov: „a podruh 1 libru," kteráž nepochybně vznikla jen nedopatřením. Text Hrad. jest tu pomaten zcela. Opis Pražský vypadnutím některých slov stal se nesrozumitelným: „z 1 lánu 8 liber, chalupník 4 libry každé příze a podruh 1 libru;" opominutá slova doplnil jsem z rkp. Čel. a Turn.

4. Ostatek konopí hlavatých, jak by potřeba ukázala, rozděliti, něco k udělání nití na vazby k rybníkům, a něco na tenata, kde by potřeba byla, a ostatní pro potřebu dvorův k nadělání provazův a jiných věcí zanechati.

[XXXV] O nespouštění stavení.

(Tištěno z opisu Pražského str. 55; s opravami z knihy Čelakovského str. 27b, i z opisu Turnovského str. 69, 70; sb. Hrad. f. 26.)

1. Stavení, a zvláště na střechách, též ploty a všelijaké potřeby, prve nežli by jiná díla nastala, náležitě dáti spraviti, a zvláště ovčírny *) dáti opraviti, aby nespustly.

*) Čel.: ovčíny, v kterých nyní ovcí není; Turn.: ovčíny, v kterých není ovec.

2. Co se pak slam při dvořích dotejče, aby se každoročně při dvořích dlouhá sláma vytřásla a na došky zdělala, a kde při chlívích nebo stodolách šindelný střechy scházejí, to těmi došky dáti krejti; *) nebo když doška **) a dochovina sejde, dadouc jinou dochovou, střechu, stará se k stlaní hodí. Nebo kdyby se mělo všudy při dvořích šindelem krýti, veliká summa ve všem knížetství na samé střechy šindelní peněz by vycházeti musila, ***) a lesové by se na něj vysekali; a když šindelná střecha sejde, k malému zisku přichází.

*) Čel. přidává: kalený vrchy z doškû nahoře klásti; Turn.: kalení vrchních doškův vrchy klásti; Hrad.: kaleni wrchach došku na wrch klasti. — **) Čel., Hrad. i Turn.: střecha. — ***) Odtud ostatek článku schází v Čelakovského opise.

3. Co se šindele obije, *) co lepšího, vybrati, a staré hřebíky napraviti dáti, potom zase střechy staré tím starým přebraným lepším šindelem stvrzovati dáti, tak aby jedno s druhým sešlo. Na to místo, co tu slámy ubude, aby se toho pilně šetřilo: okolo rybníků, jak nejvíceji možné, na podzim i v zimě na ledě, když zamrzne, rákosí nasekati, a do dvorův k stlaní dobytkům svésti, neboť tím způsobem dobrý díl stlaním *) se obhájiti může.

*) Lépe Turn. a Hrad.: odbije: mylně Čel: dotýče. — **) Čel. místo mylného ‚stlaním' má: slam; Turn. a Hrad.: dobrých slam.

4. Vrbiny kdekoliv vedle struh vysazované býti mohou, aby časem svým na všelijaké ploty a hráze dostatek proutí býti mohlo.

[XXXVI] O pohodným.

(Tištěno podle opisu Pražského str. 56; s opravami z knihy Čelakovského str. 28, i z opisu Turnovského str. 71; sb. Hrad. f. 26.)

[1] Co se pak pohodných *) na panství dotejče: co v kterém dvoře umře, to povinen jest darmo vytáhnouti; a co by se ku potřebě vzalo, aby jemu každá

kůže po 45 kr. **) k placení přišla, a on ji platiti povinen byl. Menší kůže z vostárků za jednu velkou dvě počítati, a za jednu velkou 4 telecí.

*) V Čel., Hrad. i Turn. píše se to slovo: pohodlný. — **) Odtud Čel., Hrad. i Turn. srozumitelněji: placena byla, a ostatek aby on též za každou kůži po 45 kr. platil.

[2] Strany dobytka zmrlého, co by se jeho mezi poddanými našlo, to aby každého týhodne na kanceláři buď rychtář neb konšel z každé vsi oznamoval a pravdivou správou, jak mnoho hovad velkých nebo malých zemřelo, činil. Šafářové a správcové tím způsobem se chovati mají.

[3] Jestliže by pak toho neučinili a to se na ně proneslo, že se v tom spravedlivě nezachovali: tolikrát, kolikrát by se toho dopustili, 40 sáhův dříví konšel a rychtář aby ku pivováru nadělati povinen byl, a jeden tejden*) v trdlici seděl.

*) Čel. i Turn.: jeden den; Hrad.: jeden tejden.

[4] V městech a městečkách tím způsobem se zachovati a oznamovati mají.

[XXXVII] Instrukce purkrabímu při povinnosti jeho.

Následující instrukce (a přísahy) č. XXXVII—XXXXII schází v staré knize Čelakovského i v rukopise Turnovském, a tisknou se zde jenom podle rukopisu Pražského str. 56—80.

(Srovnej instrukci výše str. 53 č. XXII.)

1. Má svého milého Pána Boha na paměti míti, čeládku k pobožnosti vésti, dobré zvelebovati a zlé přetrhovati.

2. Hejtmana představeného má sobě vážiti, ním se spravovati, a což by k dobrému vrchnosti sloužilo, s ním se raditi, a což by ke škodě bylo, přetrhovati, což bedlivým a věrným služebníkům činiti náleží.

3. Též purkrabí má dobrým a pilným hospodářem býti, do dvorův každodenně jezditi, do všech koutův, jak šafář, šafářka, čeládka se spravují a při svém hospodářství chovají, pohlídnouti; najde-li co nepořádného na škodu vrchnosti, ihned to napraviti a zlé potrestati.

4. Povinen jest týž purkrabí rolí časně a dobře dáti zdělati, hnoje pak ze dvorův, tak ovčínův vyvážeti; čeládka vyjedouc ven, aby nezahálela, nýbrž šafářové na čeládku aby pozor dali, a co mohou za [čti: na] jednu zápřež udělati, z toho aby dvě zdělali [čti: nedělali], jakž mnohých lenochův a nedbalcův ten obyčej jest.

5. Má týž purkrabí v *čas setí* též na to pozor dáti, aby semena pěkná a hodná, nestuchlá chystali a časně přihotovili; a když čeho, jakého semene síti čas jest, na to pozor dávati, tak jakž obyčej dobrých hospodářův jest.

6. V čas *žní* týž purkrabí má a povinen jest na to bedlivý pozor dáti, aby obilíčko časně se klidilo, suché do stodol sváženo bylo, a při mandelování jako i vyčítání žádných fortelův na škodu vrchnosti se nečinilo, tak jakž mnohých šafářův, aby z počtu vyšli, obyčej jest.

7. Na *mlatce,* aby obilí dobře vymlacovali, slámy svazovali, do suchých míst, aby nehnily, dávali, jako i plevy a ouhrabky shromažďovali, tak aby zimního času pro dobytek dosti píce bylo: na to sluší též bedlivý pozor purkrabí dávati, a netoliko, že to povinnost písaře obročního jest, ukazovati, nebo vše to jednoho pána jest.

8. V čas *sen klizení,* o tom se přísně témuž purkr. poroučí, aby hleděl časně co nejvíceji sen nakliditi, je suché do dvorův nebo ovčínův, jako i votavy dáti svážeti: a ne, jakž nedbalcův obyčej jest, posekajíc trávy, je na lukách nechávají, aby zhnily. A co jen zbyde, to se k druhému roku hodí. A kdyby ovčíny a dvory dobytky jak náleží se osaditi měly, ještě více se toho spotřebovati může, jako i pro koně jízdné a kočovské nemálo se potřebuje.

9. Na *stádo koňské* má bedlivý pozor purkrabí dávati, aby čeládka pilně klisen hlídala, je chovala čistotně, klisen shřebných šetřila, jako i hříbata odstavená aby dobře hlídány byly.

10. Tolikéž jest povinnost téhož purkrabího, aby na všelijaký *dobytek* pilný pozor dával a dobrý, a šafářky k tomu měl a napomínal, aby dobytka pilny byly, jej rozmnožovati a osazovati, což hodného k osazení jest, hleděly, tak aby se dvorové jak náleží mohli dobytkem osaditi a vrchnost užitek z toho míti. Vomastku pak má týž purgrabí šafářky k tomu míti, aby pilny byly, a od každé krávy dojné 50 liber másla a 50 liber sejra [sic] do roku postavily a nadělaly, což lechce, když jen dobytek pilně hleděti a šetřiti budou, dovésti mohou. *Drůbežc* kurní všelijaké, husí, indiánů, kapounův, kachen, neb se toho pro kuchyni JMti páně nemálo spotřebuje, aby též hleděly co nejvíce osazovati; kapounů dáti nadělati; co másla a sejra na zámek přinesou a odváží, ihned vepsati, jako i co drůbež má, nebo co jí kam vydá, co umře, též poznamenati.

11. Na *ovčáky* pak jakožto na ty, kteříž všelijaké fortele proti vrchnosti užívají, sluší obzvláštní pozor dávati, k nim často pohlížeti a na jejich správy i činy, jestli kde jaký dobytky prodávají aneb jaké šibalství páší, se doptávati; jako i dobytek časem k tomu příhodným vyčísti; senem, obroky hodnými časně, jakožto přední důchod, zaopatřiti, tak aby neměli příčiny sobě, kdyby se jaká škoda na dobytku jejich neopatrností a nepilností stala, vrchnosti sobě stěžovati: jakž pak mnoho ovčákův ten obyčej jest, když dobytky sobě potráví aneb pastvou pokazí, že obroky nehodné, shnilé i skažené byly, žalují.

12. Co by pak nehodného aneb se prodati od jakéhokoliv dobytka zapotřebí bylo, má hejtmanu purkrabí o tom oznámiti a to společně prodati; což prodáno bude, ihned písaři důchodnímu oznámiti, aby sobě písař důchodní ihned za příjem položil, a purkrabí v své ceduli za vydání.

13. *Cedule dobytčí* jest povinen každého měsíce týž purkrabí, jako i sklepovou všelijakých věcí hospodářských vydaných, sepsati a hejtmanu podati; a hejtman bez vědomí purkrabího aby dobytkem ve dvořích nehejbal, nýbrž kdyby co za potřebu uznal, purkrabímu poručil, tak aby purkrabí mohl pořádně své cedule spisovati.

14. Při dvořích vaření všelijakého a co nejvíce od mrkve, řepy, zelí, cibule, dáti každého roku pro čeládku síti.

15. *Konopí* při každém dvoře dáti co nejvíce možné dobrých naseti, a tak aby ku potřebám zámkům a dvorům konopí dostatek se nacházelo a kupovati zapotřebí nebylo, jako i plátem ku potřebám zámku, dvorův i na prodej aby naděláno býti mohló.

16. Co by kde *stavěti* u kterého dvora zapotřebí bylo, má s hejtmanem radu ó to vzíti a společně se o to poraditi, jak by nejlépe to opatřeno a nejlaciněji to dílo projednáno býti mohlo; dříví pak k takovému stavení, co by se staviti musilo, v zimě dáti za dobrých cest navoziti, aby nebylo potřebí v letě, když se v rolích dělati má, čeládky neb poddaných odtrhovati. Stavení pak ve dvořích, mlejnech nespouštěti, nýbrž, kde co zapotřebí, časně to dáti opraviti, dokud by větší škoda se nestala a větší náklad na to se státi nemusil.

17. Tím způsobem *ku pivováru dříví* hraničného i hvozdového purkrabí má v zimě, dokad se v rolí nedělá, nachystati a navoziti dáti; sládkovi hranice vyčísti, a na kolik by várek jich míti mohl, tolik odvésti; on majíce je sobě odvedené a poručené, bude sobě lepší pozor na dříví dávati, aby mu rozebrané a od ledakoho páleno nebylo.

18. Když purkrabí o jaké robotíře a *roboty* rychtářům jmenem hejtmana nařizovati bude, má na to bedlivý pozor dáti, aby rychtáři časně vycházeli, vejdouc do díla nezaháleli, nýbrž co nejpilněji dělati a pracovati hleděli, tak aby jim plat darmo nešel; a ty pak, kteří by nevyšli a do díla se nepostavili, dle slušnosti ztrestati.

19. *Spolkův* neb užitkův svých jakýchkoliv, jak by se ty vymysliti aneb vyjmenovati mohly, nemá žádných [s] vrchností míti, a jich sobě bez jistého vědomí vrchnosti nikdež na ničemž nepřivozovati, nýbrž jako věrný služebník se chovati má.

20. Tolikéž povinnost purkrabí jest, aby při *prodaji dříví* spolu býval, a co dříví, zač stojí, šacovati a prodávati dle dobrého svědomí hleděl; takové pak prodaje dříví v místech vrchnosti beze škody aby činěny byly, a tu hned kupujícím přísně poručiti, aby pod pokutou dříví časně vyváželi a potom na místech škody nečinili.

21. Ku *pilám* klády za dobrých cest dáti co nejvíce navézti a přichystati

22. Jest také povinnost purkrabí, aby na luka, vohrady, vobory pozor dával, šafáře napomínal, aby často k nim pohlíželi a trav vyžínati ani žádnému pásti nedali.

23. Jako i na to bedlivý pozor purkrabí dávati a šafáře k tomu dostatečně míti má, aby s čeládkou, když by toho potřeba ukazovala, při ohradách aneb ve dvoře jaké *oprávky* zapotřebí bylo, aby to hleděl spraviti a opraviti, a zvláště v svátky, když se do pole nejede, tak aby nebylo potřebí na takové oprávky dělníkův jednati a od toho platiti.

24. Do dvorův šafářové a čeládka má býti s radou hejtmana dosazována, a bez vědomí purkrabího nemá hejtman žádného propouštěti, jako i purkrabí bez vědomí hejtmana žádného do dvorův bráti ani z něho propouštěti, nýbrž o všechno se spolu snésti pěkně a poraditi, a co by k dobrému vrchnosti bylo, tak se říditi.

25. Též za nejlepší jest, v každém dvoře na každý *potah*, co by rolí dobře a užitečně jedním potahem zdělati na tři brázdy na zimu i na jaro mohl, uložiti; totiž na zimu, kde role lehké jsou, může lehce potahem konským 5 kop záhonů i více, a volmi 4 ß záhonů zadělati, na jaro pak mnohem více.

26. Tolikéž i o tom purkrabímu se nařizuje a poroučí, aby šafáře k tomu často napomínal, aby *komíny* ve dvořích každé 4 neděle vytírati dávali, na ohně a světla pozor dali, čeládce [s] světlem po stavení, a zvláště [s] loučí ani choditi nedopouštěli; když do chlívů neb maštal jdou, aby svíčku v lucerně měli, a šafář neb šafářka sama s čeládkou aby šli, aby se žádná škoda nestala, na to pozor dávali; jakož i purkrabí má sám k tomu přihlížeti a na to pilný pozor dávati.

27. *Mosty*, hatě a kde jaké cesty jsou, a panský dobytek přes ně honiti aneb s potahy jezditi [by] měli, poručiti je časně spravovati, tak aby na klisnách nebo dobytku JMti páně pro nečasné toho spravení žádné škody se nestalo.

28. A poněvadž ve dvořích žádnou loučí neb třískami svítiti bezpečno není, a svíčkám aby se uspořilo, má purkrabí se o to přičiniti, aby řep květlic dal u každého dvoru něco síti, anebo kolníku na semeno nechati, jak z těch, tak i z jiných semen dáti *voleje dělati*, a ve dvořích v lampách dáti svítiti; však aby světlo darmo nehořelo, co každá děvečka, kolik čteníků za tejden má napřísti (posoudíce, jaké dílo mají), na ně uložiti.

29. *Dobytky* všelijaké jak konské, hovězí i ovčí, malé i veliké scejchovati a *znamenati* dáti, a žádného dobytka starého nebo mladého ve dvořích neznamenaného nemíti, nýbrž ihned, jak se co ostaví, scejchovati aneb znamenati se předně má.

A in summa což by v tejto instrukci pojato aneb položeno nebylo a k dobrému a užitečnému vrchnosti patřilo a od něho seznáno bylo, má to vše konati, a co by pak ke zlému sloužilo, to ihned bez odkladův jakých přetrhovati.

[XXXVIII] Instrukce písaře důchodního, kterak se při povinnosti své chovati má.

1. Předně a nejprvé při důchodu sobě svěřeném věrně a upřímně a spravedlivě se chovati má.

2. Na důchody dobrý a bedlivý pozor dávati, aby jich raději přibývalo, než ubývalo; peněz za nic zbytečně aby nevydával, nýbrž toho šetřil, aby co nejvíce možné vydání uskrovňovati mohl a peníze hotové v důchodu zdržeti hleděl; a když co vydati má, má to s jistým vědomím a poručením s podepisem vlastní ruky p. hejtmana činiti, nic jináče.

3. *Dluhy* všelijaké, jak mezi lidmi poddanými i jináče vzešlé, pilně a bedlivě upomínati, aby co nejméně za ním reštu zůstávalo.

4. *Cedule týhodní* každého týhodne bedlivě a dobře spočítané, skorigované, svou vlastní rukou podepsané a s approbacími časně na hotově míti, a hejtmanu k rukám podávati; a kdy se co prodá, to bez odkladu každého týhodne do týž cedule srozumitelně, od koho komu a zač prodáno, pokládati.

5. Po *pivováru* často pohlídati a toho šetřiti, aby sládek v čas náležitý slady dobré a hodné dělal, jich mimo náležitost nepřetahoval a nepřeroštoval, piva dobrá a hodná vařil, jich nepřebíral, nýbrž ve všech věcech vedle instrukce od JMti sobě vydané věrně a spravedlivě se chovati hleděl, žádných zbytečných zahalečův v pivováře na škodu netrpěl.

6. Tolikéž písaře důchodního ta povinnost jest, při *spílání* piva v pivováře býti a odtud neodcházeti, až se pivo do sudů naleje, tak aby se při tom žádného fortele nestalo, a aby se za řídký pivo co nejvíce utržiti mohlo.

7. Sládkovi o tom tolikéž poručiti, aby s *krčmáři* vruby na sudy měl, kde se co piva do krčem vystaví, aby sudy pořádně zase časně k várce dostávali,*) za sebou jich nenechávali a nekradli; a co se sládkovi sudův odvede, to do jeho inventáře poznamenati, aby on z nich hleděl počet dělati, a co se jich při počtu nedostane, má je platiti aneb jiné koupiti.

*) Čti: dostavovali.

8. Na krčmáře pilný a bedlivý pozor dávati a k nim začasté přihlížeti, aby vždycky *pivo za pivem*, též i *pálený* měli, a odnikudž jinud mimo JMti páně piva a páleného cizího nebrali a nešenkovali, pod pokutou jim vyměřenou; sládek pak piva žádnému krčmáři bez poručení písaře důchodního nemá vystavovati, načež písař důchodní má pozor dáti.

9. Písař v každé ceduli, když var piva pokládá, co se na var sladu a chmele dává, též zřetedlně do cedule aby položil.

10. V *kanceláři* každého dne sám životně seděti, na povolání a povinnost svou pilný a bedlivý pozor dávati má, a na *pacholata* neb menší pomocníky své se

nebezpečiti, tak aby lidé ve všelijakých příčinách jej kde hledati věděli. Kromě kanceláře nikdež se nemají peníze přijímati aneb vydávati, jakž toho mnozí písaři obyčej mají: sami budou doma píti, a pacholata budou v kanceláři za ně povinnost jejich konati, a tudy mnohokrát s ublížením chudých lidí jest.

11. *Ouroky* od lidí a stálé platy vedle urbářů časně bez odkladův v každém počtě zvyupomínati, a na dluzích nic nenechati.

12. *Kontribucí* od lidí poddaných nic více, nežli by se jí scházelo, neukládati a nepřebírati, a na všechno rychtářům quitancí dávati, pod pokutou a trestáním.

13. Mimo vůli a vědomost hejtmana žádných *zápisův* sám o své ujmě na grunty lidem, pokudž kde toho písaře důchodního povinnost jest, nečiniti, nýbrž kdy se co takového trefí, hejtmanu to přednésti a [s] nařízením jeho činiti.

14. *Rejstra čelední* i dluhová má pořádně sepsána míti; a kdyby který čeledín ze dvorův ušel, služby jeho zouplna nepočítati a u vydání neklásti, nýbrž to k dobrému JMti páně hleděti přispořiti a obrátiti.

15. *Akcidencí* anebo užitků žádných jakýchkoliv sobě na ničemž nikdež, jakž by se to vymysliti mohlo, mimo jisté povolení JMti pána nepřivozovati a nečiniti, pod pokutou a trestáním od Mti páně nařízeným.

16. *Čeládce* každého ¼ leta, co se jim služby při zámku nebo dvořích schází, má písař důchodní všechněm sám zaplatiti, a to sobě ihned za vydání pokládati.

17. Též i to písaři důchodnímu náleží a přísluší, aby jak [s] sládkem na slady, tak i s řemeslníky na díla jim projednaná *cedule řezané*, a s krčmáři a jinými dlužníky rejstříky, co kde na dluhy své kdy odvád[ěj]í aneb co restyrují, zdělané měl, ten [sic] aby časem (což se dosti toho příkladů nachází) mezi osobou jeho a dlužníky spor nějaký nevzešel, čímž zaopatřeni souce, jemu víc zapříti nemohou.

18. Na příjem peněz od poddaných má písař důchodní každému dlužníku quitancí, co jest peněz na dluh svůj odvedl, aneb že jej zaplatil, dávati.

19. Na *slepice, vejce* ouroční má písař s rychtáři rejstříky míti, do nichž by se poznamenávalo, co kdy rychtářové slepic a vajec odvedou; takové pak slepice a vejce mají se každoročně zcela a zouplna zvyupomínati, a na dluzích nic nenechávati.

20. Co kdy od jakého díla řemeslníkům aneb jakým dělníkům od čeho se platit má, takoví řemeslníci neb dělníci mají s podpisem ruky hejtmana, co od takového díla býti má, písaři důchodnímu cedulku přinésti; a jestli dílo také hodně a náležité uděláno jest, dříve než se od něho zaplatí, má se shlídnouti; takové pak podepsané cedulky za approbací ku počtu svému má písař míti. A kde by se takových cedulek nenacházelo, nebude se takové dílo písaři pasirovati.

21. Na to pozor sluší též dáti, když den kratší jest, aby se tesařům jako na dlouhým dni zároveň neplatilo.

22. Co se od vysoké, černé, pernaté i škodné *zvěři* myslivcům platí, jim od toho, dokud cedulky s podpisem ruky pana hejtmana nepřednesou, neplatiti; takové pak cedulky podepsané k approbací počtu svého při každé ceduli znumerirované a složené na hotově ku počtu míti. A pan hejtman žádnému myslivci cedulky od zvěři škodné dávati nemá, leč z toho hlavu přednese, kteroužto ihned zkaziti aneb spáliti dáti má, aby jich podruhé hejtmanu nepřednášeli; a na to dobrý pozor dávati, jaký taký hlavy jsou: nebo mnozí myslivci, když se na to pozor nedá, všelijakých fortelův užívají, a místo hlav vorlových kání z velkých kání, na místo kuny od kolčav a thořův, a na místo thořův od ježkův i jiných k tomu podobných zvířat, jako i kdež se liščí kůže neodvozují, psí hubu s dvěma zuby přinášejí, a tudy vrchnost svou podvozují. Pročež nejlépe a nejužitečněji jest, od takových srstnatých zvířat kůže, buď že pěkné neb škaredé jsou, přednášeti. A písař důchodní, kde se dívají neb za kým zůstávají, při počtu svém správu zřetedlnou má učiniti.

23. *Prodaj lesní* když se zavře, má pořádně od purkrabího sepsán a písaři důchodnímu podán a vlastní rukou prodávajícího podepsán býti; kterýžto prodaj lesů podepsaný má se ku počtu složiti.

24. Při každém *počtu* registra hlavní, cedule týhodní, regimen, registra dluhová, čelední, varní, solní, hajenská, kontribualní pořádně sepsaná, též cedulky na vydání všelijakých peněz na poručení Mti páně neb hejtmana s podpisem ruky k approbací počtu svého i se všemi allegaty k tomu příslušejícími míti, skládati má a povinen jest.

A což by v tuto instrukci vepsáno a pojato nebylo a vrchnosti že by s užitkem bylo, tehdy má to, což dobrého a užitečného by bylo, vykonávati, a co zlého přetrhovati: což vše jako věrnému a pilnému služebníku náleží, dále činiti, a na to pozor dávati, chce-li od vrchnosti své lásku a jaké milosti dále užiti.

[XXXIX] Písaře obročního instrukce při povolání jeho.

1. Má a povinen jest, v věcech sobě svěřených věrnost zachovati, aby jinší příkladem jeho jdouce, šlápěje jeho následovali.

2. Každého týhodne do dvorův dvakráte neb třikráte sjeti, a na to, níže psané věci, pilný a bedlivý pozor dávati; totiž:

3. Přijdouce do dvorův, nic se na to neohlížeti, že purkrabího neb toho povinnost jest, toto neb ono zaopatřiti, nýbrž vědouce, že tak dobře jako jiný služebník JMti páně jest, má do všech koutův bedlivé pohlídnouti, a zvláště na mlatce a pacholky, kde se klisny chovají, jestli klisnám kradou a obilí vynášejí;

a vynašel-li by jaký neřád aneb zlodějství, má o tom ihned hejtmanu oznámiti, a časně to přetrhnouti.

4. Letního času, když *se obilí klidí*, k tomu pilně dohlížeti, aby suchý obilí do mandelův se shromažďovalo; mandele pak sám životně počítati a na to pozor míti, aby více mimo 15 snopův do mandele — jakž toho místy obyčej jest, že pro užitek svůj šafářové a poklasní po 17 i 20 snopích do mandele skládají — se nepočítalo. Aby pak tou příčinou, že sobě sám počítá, v podezření nepřišel, má za to p. hejtmana žádati, aby jisté osoby k tomu obrány byly a nařízeny, které by také takové obilí v poli počítaly. Šafářům pak a poklasným, aby sobě obilí do stodol počítati v poli měli, toho se nemá dopouštěti.

5. *Obilí*, které kleštěné a co nejčistotnější *k setí* jsou, poručiti šafářům v místo obzvláštní v stodolách skládati, aby nečistotné dohromady s tím, které k setí býti má, nemíchali, a tou příčinou lecjakási šmotlacha v setí do země se neházela.

6. Ihned jak se obilí sklidí, při všech dvořích ze všeho obilí *probu* sám životně, a kde sám dostačiti nemůže, tehdy purkrabího a jiných správcův a officírův pomocí vzíti; a co jakého obilí mandel vynese, na to extrakt učiniti, co též obilí z průby méně nebo více vynese, co k setí na zimu neb na jaro vystačí, co se celoročně pro dvůr Mti páně, pro čeládku při zámku a dvořích, též pro dělníky v ženn i jiná díla a ve všelijakých jiných příčinách spotřebuje, a po takovém vydání co na čisto obilí, buď že více aneb méně průba vynese, ku prodaji zbývati bude.

7. Co nejčasněji obilí *k setí* dáti hotoviti, a na to pozor dávati, aby zapařené obilí z hořeních vrstev, tak jakž se do nich obyčejně pára vyráží, k setí se nenechalo, nýbrž takové obilí z vrstvy hoření do mlejnův k semlení na mouku dáti, a čistotně k setí pěkně tence po půdě, aby se nezapařilo, dáti rozhrnouti a tence sypati.

8. *Poklasné,* lidi dobře zachovalé k tomu obrati a nařízeni, při nejmenším v každém dvoře dva, kteříž by při mlatcích, když se mlátí, byli, jim krásti nedopouštěli; aby pilně a dobře obilí vymláceli, k nim dohlíželi; špejchary a stodoly aby sobě též poručené, klíče od špejcharův i stodol měli, sami ráno mlatcům stodoly odmykali a večer zamykali.

9. Když písař obroční do dvorův přijde a v nich se mlátí, má sobě dáti votep anebo dvě slámy vyhoditi aneb sám vzíti, a do ní bedlivě pohlídnouti, jak dobře mlatci obilí vymlácejí; a pokudž dobře nevymlacují, na ty, kteříž při nich jsou, se domluviti; a kdyby po napomenutí jednom neb druhém toho se dopouštěli, tehdy poklasné i mlatce dle zasloužení trestati.

10. Má týž písař obroční v stodolách, když se mlátí, do slam všudy pohlídnouti i do vrstev, vynašlo-li by se kde jaké obilí kradené od mlatcův zachované; neb oni na větším díle do slam, do vrstev, ouhrabkův a plev taková zlodějská obilí zchovávají.

11. *Omlaty*, co se jich koliv a z jakéhokoliv obilí za tejden sejde, pořádně na obzvláštním rejstříku sepsané míti. a tak sepsané důchodnímu písaři na kancelář podati, aby od něho více anebo méně placeno nebylo, než vedle téhož rejstříku na kancelář důchodnímu podaného: a tak rejstra jedna s druhými aby se dobře v té příčině srovnávati mohly. ne aby v důchodního od víceji zaplaceno se vynacházelo, a v obročního počtu třebas méně příjmu, a tudy jeden neb druhý od vrchnosti v podezření přicházeti mohl.

12. Mlatci aby sobě sami peníze od mlácení přijímali, na to písař obroční pozor dávati má, ne poklasný aneb šafářové aby jim je v sobotu na kanceláři brali; nebo dosti se od nevěrných příkladů vynašlo, že od méně omlaty na kanceláři oznámí, a sami přijdouce domů, penězi svejmi mlatcům doplatí a obilí ustraní.

13. Bez vůle a vědomí hejtmana obilí jak ku prodaji tak ani k půjčce ani do mlejnův neb k jakýmkoliv jinším potřebám žádnému nevydávati. nýbrž co by čeho kdy zapotřebí bylo, p. hejtmanovi časně oznámiti, a s jeho nařízením a vědomím všeckno činiti. A co by obilí nehodného mimo domácí potřebu zbejvalo, to hleděti před novým lidem poddaným vystaviti, aby za korec obilí k setí po 5 cent.*) hodného spláceli.

*) Nepochybně má zde státi: 5 věrtelích.

14. *Míry* jednostejné ve všech dvořích aby měl: sice najdou-li se míry menší a větší a nějaké fortele, má býti skutečně trestán a pokutován.

15. Jako i v tom fortele žádného aby neužíval, od mlatcův míry s vrchy nepřijímal, a zase shrněnou nevydával, nýbrž jak od mlatcův přijímá. tak zase vydávati. pod pokutou od JMti páně vyměřenou. hleděl.

16. V mnohých místech majíce písaři *pacholata*, sami písaři doma sedějí a pijí, a pacholata k přijímání neb obilí vydávání do dvorův posílají. a tudy všelijakých pletich na škodu vrchnosti nadělají: pročež nejlépe jest písaři samému osobně všudy býti. obilí přijímati jako i vydávati, a na pacholata se nebezpečiti.

17. Při *setí* na to bedlivý a pilný pozor dáti. aby se s obilím rozšafně zacházelo; lidé jistí a víry hodní hned také při setí aby nařízeni byli. kteřížto jak se obilí na špejchaře k setí naměří. s ním aby na pole jeli a odtud neodcházeli. až se všechno do zrna rozseje a rozhází: nebo dosti toho shledáno jest, že ti, kteříž obilí rozsívají, když se na to pozor nedá. obilí ustraní a pokradou. a šafářové místy více na pole, než naměří. počítají, a tudy vrchnost i role škrabí a obilí řídí.

18. Mouky a vaření vždycky písař dosti v forotu míti má. tak aby v čas žních i jiných děl příčinou jeho zanedbáváním dělníci a čeládka v chlébě obmeškáváni nebyli a nedostatku netrpěli.

19. Toho též šetřiti má, aby *zadnější* a sněšnější obilí aneb vejmelné k *semlení* na mouku pro čeládku a dělníky vydávati hleděl, čistotnější pak ty co nej-

více ku prodaji a jiným potřebám zdržeti, leč co na vejražek pro potřebu zámeckou, v mírnosti čistotné obilí vydávati.

20. Na *pekaře* písaři obročnímu sluší též pozor dávati, aby chleb jak náleží hrubý pekl, čeládce neubližoval a křivdy nečinil, nýbrž podle váhy, co by z korce neb měřice chleba vypéci mohl, sprůbovati, a chleb aby jednostejný byl, na to pozorovati.

21. Když kterého čeledína ve dvoře se nedostává, buď že stůně neb uteče, na to pozor dáti, aby pekař chleba na něj nepokládal ani vaření, spravedlivě a věrně aby se choval při své povinnosti.

22. Chleba každého týhodne co pekař na hosti, posly a porozličně vydá, má na rejstřík uvésti, a v sobotu s podpisem pana hejtmana aneb hofmistra písaři, jest-li vydání slušné, náleží přednésti.

23. Na *mlynáře* pilný pozor obroční má míti, aby po tolika korcích jednostejně beze všeho fortele mouky čistotný, jako i vaření, kolik se mu korcův do mlejna obilí dá, hleděl odvozovati, a na to neukazoval, jakž obyčej fortelných mlynářů některých jest, že jest obilí jedno lepší nežli druhé, ale prostředku v tom užívati, a lepší k špatnějšímu srovnávati sobě hleděl; a pokudž obroční vystačiti může, sám při míře mouky, když se pekaři odvádí, ve mlejně má býti.

24. S *pekařem* obzvláštní rejstřík, co se mouky ze mlejnův kdy a kterého týhodne nebo dne odvede, a co se zase kterého týhodne pro potřebu zámeckou, též pro čeládku do dvorův anebo pro dělníky mouky na chleb speče, proti témuž příjmu jemu porážeti, a součet častý s ním činiti.

25. *Obilí*, kterého mnoho jest na hromadách, každého měsíce na nově *přeházeti* dáti, aby od mušek a jiné neřesti jeho zanedbáním škoda se na něm nestala. Špejchary, pokudž na nich kde střechy zlý jsou, p. hejtmanovi aneb purkrabímu časně oznámiti, aby to opatřiti dali, aby se na obilí škody nestalo.

26. *Cedule týhodní* z každého týhodne z příjmu a vydání všelijakého na hotově míti, je zároveň s písařem důchodním panu hejtmanovi dobře spočítané, skorrigované a svou vlastní rukou podepsané skládati má.

27. Když se co jakého obilí ku prodaji vydá, to ihned beze všeho odkladu do cedul a rejster klásti, tak aby jednostejně, když on co ku prodaji obilí vydá, jako v důchodního počtě toho týhodne aneb při počtu se vynaleznouti mohl[o].

28. Na *slady* obilí hodné, ne pokažené neb zrostlé, sládkovi i na *vinopal* [sic] vinopalovi časně vydávati, tak aby příčinou jeho tíž řemeslníci, kdyby důchod Mti páně hynul, se vymlouvati příčiny neměli; s kterýmižto řemeslníky vruby aneb rejstříky, co jim vydá, míti má, a důchodnímu časně též oznámiti, kdy co obilí na slad neb vinopal vydá, aby on slad do register svých zároveň s obročníkem sobě ihned toho týhodne a dne položil.

29. Též na to míti písař obroční pozor, aby na žádnou *čeleď zbytečnú*, jak při zámku i dvořích, chleb a vaření bez vůle hejtmanovy se nevydávalo, než právě na tu, bez které býti nemůže; a jestliže by se kdo ve dvoře z zahalečův vynacházel, a naň by chleb a vaření šlo, má to časně hejtmanovi oznámiti, nebo jináče v počtu jeho to se pasirovati nebude.

30. Rejstřík všech osob při zámku i při dvořích, zejmena komu co chleba a vaření každého týhodne vychází, sepsaný míti, a hejtmanu jej začasté přednášeti, i při počtu k registrům hlavním složený míti má.

31. Též při počtu svém zejmena vyznamenané osoby, kde co *obilí na dluzích* za lidmi zůstává, na obzvláštním rejstříku složiti; kteréžto osoby od p. hejtmana dosazeny [dotázány?] býti mají, a na to přiznání učiniti.

32. Za mlynáři nájemnými i jinými dlužníky aby dluhův nenechával, nýbrž co nejvíce na *restanty* své zvyupomínal, nechce-li sám vrchnosti z svého platiti a restant vyplniti.

33. Šafářům časem jarním nabízeti, aby semena sobě zaopatříc je, když čas toho slouží, seli, vařením syrový[m] jeden nad druhého se zachystati a zaopatřiti hleděli, a ne k samému suchému vaření toliko vždycky hleděli.

34. Když obroční písař čas uhlídá, buď v podzim, v setí neb jaře, nebo když se pilně mlátí, žádnému nic, leč hejtmanu neříkaje,*) co nejrychleji obilí ve všech dvořích dáti vyměřiti; i vyhledá-li se v kterém dvoře přiměřeného obilí, mimo restant, v ceduli týhodní položiti; jakož sic bez toho, kde se obilí mnoho přijímá, býti nemůže, aby nic přebýti nemělo; má o tom hejtmanu oznámiti a do počtu za příjem položiti.

*) Rkp. naříkaje.

35. Slámy, ouhrabky, plevy v jistá místa pěkně dáti uklízeti a shromaždovati, a ne*) před stodoly a do hnoje, jakž nedobrých**) hospodářův obyčej jest, to dopouštěti vyhazovati.

*) Rkp. chybně: na. — **) Rkp. na dobrých.

36. Dělníkům v čas děl ženních neb robotníkům jak pekař chleb pořádně vydává, na to pozor dávati; jako i vaření, na kolik osob po měřici se počítá, kdo na takové dělníky přijímá, k počtu svému takového vydání jistou a patrnou approbací složiti.

37. Na drůbež, když se mlátí, zadniny na špejchar aby brali poručiti, a ty, kde jak mnoho toho potřeba jest a kde jak mnoho šafářky drůbeže mají, dle uznání od písaře [aby] vydávány byly, tak aby potřebí nebylo, semene pěkného na drůbež bráti a dávati.

[XXXX] Instrukce rybničnému písaři, jak se při povinnosti své chovati a nač pozor dáti má.

(Srovnej instrukce o rybnících výše str. 44 č. XIV, str. 62 č. XXVII.)

1. Při své povinnosti písař rybničný aneb fišmejstr, kterémuž jsou rybníky k správě poručené, má písař [podle] své povinnosti věrně a spravedlivé se chovati, pilen býti, dobrého a užitečného vrchnosti vyhledávati.

2. Rybníky, když toho čas ukazuje, plodem pěkným, hodným a náležitým *nasazovati*, při nasazování každého rybníka sám býti a na to pozor dáti, jak pěkně a čerstvě se plod sadil; jakož nejlépe jest, přivezouce plod na rybník a když se z lejt vysejpají, do plachet sypati a jej na vazby neb koše dáti, dobře na vodě čistotné a nekalné pod větrem vytříti, aby zčerstvěli, a vidouce, že plod čerstvý jest, jej pěkně do rybníku na hlubinu pouštěti.

3. Když se pak plod odkud na rybník veze, na vozy pozor dávati a při nich věrné osoby z rychtářů míti, aby od čeládky plod nebyl kraden, a na cestě čerstvou často vodou prolíván byl.

4. V lejtách když se pro plod jede, aby vodou pěknou a čerstvou nalívány bývaly, a ne nějakou smradlavou; jakž se to mnoho od lotrovské čeládky trefuje, že neopatrností a nedohlídnutím fišmejstra mnoho plodu se takovým způsobem pomoří; načež sluší dobrý pozor dávati, nechce-li potom fišmejstr takový plod platiti.

5. Jakož i na to sluší pozor dáti a toho šetřiti, aby domácích plodův dostatek bejvalo a se dostávalo, a jich potřebí kupovati nebylo; nebo lepší užitek vrchnost pozná, nežli když každého roku za plody na sta neb na tisíce vydá.

6. Když pak bezelstně a pro nedostatek domácích plodův se jinde koupiti musí, hleděti plod pěkný mladistvý z hor, široký s malou hlavou koupiti, dle oznámeného způsobu nasaditi.

7. *Kapry pro tření* pěkné mladistvé časně, dva díly jikrnatých a třetí díl mlíčných, vybrati, takové kapry někde na jistou vodu do sádky prostranné aneb nějakého rybníka přes zimu dáti, tak aby se nevyseděli a nevymořili. Z jara pak před nasazováním takové kapry do sádky na vodu čerstvou a do sádky těsné dáti, je tak asi za tři týhodne na sádce pomíti, a máje měsíce, když jabloň kvete a měsíc na nově, třetí neb pátý den do rybníka, který byl po sušení, ve jmeno pána Boha pustiti.

8. Jest také písaře rybničnýho povinnost, aby začasté nebo každodenně okolo rybníkův jezdil, a zvláště když ryby do krajův a pastev v letě jdou, pilný pozor dával, aby žádný ryb nekradl, na ně měchův neb tenátek nekladl a nechy[s]tal; kdež i časem vezmouce pacholky rybničné, má dáti krajem rybník, co stačiti by mohli, projíti a takových vázek*) nebo měchův hledati.

*) Čti: vazeb.

9. Rybníky, které ty [kdy?] k lovu přijíti mají, má dáti časně fišmejstr co nejvíce *vodou nahnati*, tak aby ryba do pastev a k krajům rybníka jíti a se pásti mohla. Rybníky pak plodové, které na jistých vodách nejsou, hned na podzim dáti dobře zahraditi, náhony, kde jaké spády jsou, dáti nadělati, provorati, a takovou vodu do rybníkův obraceti; takovým způsobem, když se na to pozor dá, mohou se rybníky za zimu vodou sněžnou a potom v jaře nahnati.

10. *Tarasy*, splavy, prle nebo plotce všudy při rybnících dáti časně spravovati, a zvláště k prlím a plotcům zacasté pohlížeti, aby napeřené byly a spravené, aby ryby proti vodě aneb vodou jíti nemohly.

11. Zimního pak času rybníky každého dne dáti, jako čepy, osekávati, a na to pozor dávati, aby se ryby nezdvihly a škody žádné neopatrností aneb nedohlídnutím písaře rybničnýho nestalo.

12. Volavky a jiné *škodlivé ptáky* dáti vybírati a hubiti, jako i čápy, kde ve vsech mladé blízko rybníku mívají, netrpěti; nebo čápi na plod velikou škodu dělají, a zvláště když mladé mají.

13. Rybníky kde *rákosím* hrubě zarostlé jsou, dáti jej hubiti; jestli suché kde jsou, v letě je vypáliti, a potom dobytek v něm pustiti a vytlačiti; na ledě, když zamrzne, může se také sekati; a upouštěním vody a zase připouštěním i jinými mnohými způsoby jej dáti hubiti.

14. Rybníky, které se *k lovu* chystají a pouštějí, sluší též bedlivost na ně míti, aby jak náleží k tomu v čas příhodný přihotovené bývaly, a ryby do lovišť aby se scházely, tak aby se na rybách škoda mrazem aneb pro nedostatek vody nedála, a co za tejden neb některý den sloviti se může, kolik neděl se nelovilo; při kterýchžto rybnících, když tekou aneb se loví, mají osoby přísežné, víry hodné, jich ve dne v noci hlídati, tak když se lovu nechá, aby se od žádného ve dne i v noci škody nedálo a upuštěním vody na rybách nestalo; načež obzvláštní pozor písař neb fišmejstr má dávati, a sám osobně při lovení býti.

15. Při lovení rybníkův a ryb vyčítání mají osoby hodnověrné a přísežné býti, a když se vyčítá, bedlivě vroubiti a se nemejliti, aby haltýřníku ani vrchnosti méně neb více nenavroubil[y] a křivdy žádnému nečinily, tak aby haltýřník mohl z počtu vyjíti.

16. Z *štik* jest nejlépe a nejužitečnější toliko dvojí brak dělati, totiž hlavní a prostřední. Štíhlata neb vobloučky, ty hned z rybníků mají zase na jiné rybníky, které přes rok k lovu přijíti mají, jak štíhlata sou, buď na jedno neb dvě tepla, po lidech hodnověrných poslati a nasazovati; nebo majíce haltýřníci na haltýřích, mohou s nimi fortelův užívati, jakž mnozí to činívají.

17. *Drůbež velkou*, totiž karasy, vokouny, líny, jest nejlépeji a nejspravedlivěji na rybníce na kopy vyčítati, a na sádku posílati. Na džbery odměřovati, to vrchnosti s žádným užitkem nejní.

18. Co se pak kaprův, štik, drůbeže velké *pomoří*, má to haltýřník v komíně sušiti, a buď každý tejden aneb každý měsíc, jak hejtman poručí, tak uzené, sušené před hejtmana s písařem rybničným přednésti a je okázati; hodí-li se pro cedulku, mají se kuchlmistru odvésti; nehodí-li se, tehdy před hejtmanem zkaziti, a hlavy jim utínati a zahoditi, tak aby je po druhé haltýřník ukázati nemohl.

19. S *haltýřníkem* má písař rybničný rejstřík obzvláštní míti, co z kterého rybníka jakých ryb vyloveno a na sádku haltýřníku odvedeno jest, to bedlivě za příjem položiti, jako i co se kdy prodá, vydá neb umře, za vydání, menujíc který den, výslovně vepsati.

20. Písař pak rybničný *registra* svá rybničná má bedlivě spisovati, a jak vylovení kaprů, štik, drůbeže velké a malé, jako plodův tříletých, dvouletých, pilně, na kterém rybníce jakých ryb neb plodů se vylovilo a našlo, kam zase a na které rybníky rozsazeno a vezeno, kdo a při přítomnosti koho se na ten a na ten rybník sázelo, pokládati; tak vhlednouce do register rybničných, aby se mohla správa v čas potřeby vzíti a Mti pánu učiniti.

21. Nádobí rybničná, vlaky, saky, vadky, kádě, lejty, džbery, a což více se k tomu potřebuje, má na to písař neb fišmejster pozor dávati, aby do míst suchých takové nádobí opatřeno bylo, a zvláště vlaky: a co od jakých *vazeb* jest, to dáti pěkně pověsiti, aby myši škody na tom nedělaly. Jestli by pak co potrháno bylo, to haltýřník má opraviti, jako i za celý rok, nemaje co na práci, může od vazeb, co by tak zapotřebí bylo, uvázati, tak aby potřebí nebylo jinému od toho platiti.

22. *Haltýřníci* pak na sádkách aneb haltýřích mají lidé rozumní a věrní, kteří by rybám, vodám rozuměli, pilní a bedliví býti: majíce za některý tisíc ryb pod správou svou, aby škody neučinili, chováni a dosazováni pod závazkem býti.

23. Jakož i na to pozor dávati, aby ryby z rybníkův, aneb ne dlouho jich na sádkách nechávané,*) prodávány rybářům bývaly, což s mnohým užitkem vrchnosti jest.

*) Snad: nechaje.

24. A poněvadž zde na panství Dimoknirském*) písař porybní peníze za ryby přijímá, o tom nařizuji, aby každý tejden, co se za takové ryby utrží, písaři důchodnímu peníze odvozovány proti quitancí jeho od písaře porybního byly; nebo by někdy se přitrefiti mohlo, že by týž písař buď skrze oheň aneb skrze soldáty o takové peníze přijíti a vrchnost ke škodě přivésti mohl.

*) Čti: Dymokurském.

25. Při *prodaji* a vážení ryb nemá nikdy sám písař bez přítomnosti hejtmana žádnému ryb vážiti a prodávati, ale hejtman má přítomen býti; a co kdy se

jakých ryb odváží, jakého braku, co na centnýř jich vchází a kdy kterého dne odváženo a komu co prodáno, vše srozumitelně doložiti.

26. Jako i co komu od Mti páně jakých ryb jest kdy darováno o poručno [sic] posíláno, má na to poručení od Mti páně aneb od hejtmana s podpisem vlastní ruky míti, a za approbací ku počtu svému skládati.

27. Při počtu a do register svých má toho dokládati, kdy se který rybník začal loviti, a kterého dne se dolovil, a na jaký summě ten rybník a jakým plodem nasazen byl, a co jest z téhož rybníka kaprův zase, jako štik, drůbeže velké jako malé, kolik škopíčků, vše sumovně jednu každou rybu zvláště položiti, a potom každý brak rozdělovati; a tak pořád vylovení rybníku za příjem pokládati, a zase pořád vydání klásti, a příjem s vydáním summirovati a srovnávati, tak vhlednouce do register jeho, aby mohlo se všemu porozuměti.

28. Plodové pak rybníky také obzvláště jeden po druhém, tím nahoře oznámeným způsobem, pořád vylovení jich u příjmu položiti a sumirovati, a zase vydání pořád kam se co a na který rybník který den vezlo a nasazeno bylo, pokládati.

[XXXXI] Instrukce sládkovi při povinnosti jeho.

(Srovnej instrukce o pivováru výše str. 42 čís. XII, str. 57 čís. XXIII.)

1. Jest jisté a přísné JMti páně nařízení, aby mistr sládek spolu s tovaryši svými P. Boha se báli [a] na paměti měli. všech pověr, kouzlův, které mnozí zbytečně užívají a Pána Boha tím hněvají, na straně zanechali, nýbrž k práci své Pána Boha za požehnání žádali.

2. Ve verštatě neb pivováře čistotně nádobí své, kádě, sudy chovali, žádných *zahalečův* nepřechovávali, nýbrž přijdouce vandrovní tovaryš, dadouc mu fedruňk, jej odbýti, a že vrchnost žádného tu trpěti nechce, oznámiti.

3. Při povinnosti své věrně spravedlivě a beze všech fortelův aby se sládek chovati pod pokutou hleděl.

4. Piva dobrá a hodná aby vařil, je nepřebíral a žádných fortelův, jakž by ty se vymysliti mohly, při spílání, v sladu dělání a jinak neužíval, kdež na sud jemu sladu N. se vydávati bude.

5. *Slady* dobré, hodné časně aby sobě hleděl dělati, je na nejvyšší nepřetahoval a nepřeroštoval, nýbrž forotem a sladem hodným a dobrým sladovnu sobě opatřiti hledël a se staral, a hejtmanovi aby obilí dobré časně jemu dáno bylo, připomínal.

6. Má sládek na *sudy* dobrý pozor dávati a s krčmáři na ně vruby míti, z nich každého půl leta purgrabímu počet činiti, a co by se jich koliv nedostalo

a straceno bylo, má zase počet ten, co mu jich odvedeno bylo, sám ze svého měšce doplniti.

7. Hranice též *dříví* hvozdového, má purgrabího časně napomínati, aby mu dal dělati, aby dříví suché bylo, nebo spořejší jest; a v zimě co by na celý rok dosti měl, jest povinen je přijíti, sobě opatrovati, na ně pozor dáti, aby mu bráno, kradeno nebylo od jiných: vyčtouce mu na tolik várek hranice purgrabí, musí jich tak dlouho míti, dokudž by ty várky nevyšly, a kde by mu se dříví nedostávalo, tehdy bude povinen tolik dříví koupiti, až by ty várky vyšly.

8. Mláta, pomej aby žádnému rozbírati nedal, nýbrž do dvorův aneb kam obráceno jest, všecko v celosti zanechal.

9. *Šrůtky* více, nežli by náleželo, též od krčmářů aby nežádal.

10. *Chmelnice*, poněvadž ta práce sládkova jest, aby časně a bedlivě spravovati a je zdělávati, vyhnojovati a rozsazovati hleděl, tak aby chmele k domácím potřebám se dostávalo a jich kupovati potřebí nebylo.

11. Slady, když se do *mlejna* vezou, s nimi sám aby jezdil anebo někoho věrného vypravoval, aby ve mlejně nic od sladu ukradeno nebylo; načež bedlivý pozor sluší sládkovi dávati, nebo dosti příkladů jest, když se na to pozor nedává, že mlynáři slad kradou, potom sami pro sebe pivo vaří.

12. *Kvasnic,* když se pálené při zámku pálí, povinen jest sládek k vinopali s potřebu vydávati, a co přes potřebu vinopalů přebejvá, to se sládkovi pasiruje.

13. *Dolívky* na deset sudův pasiruje se sládkovi jeden sud, který nemá nic více držeti, než jak drží vejstavní sud.

[XXXXII] **Přísaha ouřadu, totiž předně primatora, purkmistra, potom jinších.**

Ve jmeno Boha otce, Boha syna, Boha Ducha Svatého amen. My N., kteří jsme v tento úřad povoláni, přísaháme pánu Bohu všemohoucímu, blahoslavené Panně Marii, matce boží, též JMti urozenému pánu N., vrchnosti naší milé a dědičné, že chceme v tomto ouřadu, ku kterémuž jsme povoláni, věrně a chvalitebně se chovati, bohatému, chudému, přespolnímu i domácímu (neprohlídajíce na přízeň, ani nepřátelství) k spravedlnosti dopomáhati, náležitě ortele vynášeti, vdovy, sirotky ochraňovati, žádné křivdy na ně nedopouštěti, zlé tupiti, dobré zvelebovati; což by k dobrému obecnému bylo, všelikterak obmejšleti, a pro žádnou přízeň neb dary žádný[ch] schůzek neb hromad, zvláště což by proti pánu Bohu a vrchnosti naší bylo, nedopouštěti, nýbrž věděli-li bychom co o tom, pro přetržení téhož zlého vrchnosti naší časně oznámiti, jako i JMti pánu erbům N., vrchnosti naší milé a dědičné, anebo

od ní správcům nám představeným ve všem náležitě věrni a poslušni býti. všelijakou uctivostí a vážností předcházeti. Toho nám dopomahej pán Bůh všemohoucí, blahoslavená Panna Marie matka Boží. Amen.

Přísaha aneb závazek konšelům.

My N., kteří jsme k tomuto ouřadu konšelskému povoláni, přísaháme pánu Bohu všemohoucímu, Panně Marii matce boží, též JMti urozenému pánu N. a erbům, vrchnosti naší milé a dědičné, že chceme v ouřadu tomto na nás vzloženém předně cti a chvály boží vyhledávati, řád dobrý vzdělávati, nad ním ruku držeti, i sami na sobě dobrý příklad pronášeti, zlé tupiti, dobré zvelebovati, nic neslušného a nenáležitého nepřehlížeti, tejnost a věrnost ve všem, což by nám tak od vrchnosti naší neb nám představených svěřeno bylo, zachovati, tejnost rady nepronášeti, spravedlnost fedrovati, vdovy a sirotky opatrovati a jim křivdy nečiniti ani dáti a dopouštěti, nýbrž jednomu každému, bohatému i chudému, přespolnímu i domácímu ji uděliti, nehledíce v tom žádného přátelství neb nepřátelství, přízně ani nepřízně, nižádných dvorův [darův], jako i M. pánu, erbům N., vrchnosti naší milé a dědičné, nebo od ní nám představeným správcům ve všem náležitě věrni a poslušni býti, všelijakou uctivostí a vážností předcházeti. Toho nám dopomahej Bůh všemohoucí, blahoslavená Panna Marie matka boží. Amen.

Závazek rychtářský.

Já N., kteříž jsme [sic] k tomuto ouřadu rychtářskému povolán, přísahám pánu Bohu všemohoucímu, blahoslavené Panně Marii matce boží, též urozenému pánu, erbům N., vrchnosti naší milé a dědičné, že chci v tomto ouřadu, ku kterémuž jsem povolán, věrně a chvalitebně se chovati, bohatému, chudému, přespolnímu i domácímu k spravedlnosti dopomáhati, náležitě ortele vynášeti, zlé tupiti, dobré zvelebovati, vdovy a sirotky ve všem náležitým zastávati a jim křivdy dáti činiti nedopouštěti, a což by k dobrému bylo, všelijak obmejšleti, a to pro žádnou přízeň neb nepřízeň, přátelství neb nepřátelství, ani pro žádné dary: žádných schůzek, zvláště co by proti pánu Bohu a vrchnosti mé bylo, nedopouštěti, nýbrž věděl-li bych co o tom, pro přetržení toho zlého vrchnosti své časně oznámiti, jako i JMti pánu, erbům N., vrchnosti mé milé a dědičné, nebo od ní mně představeným správcům ve všem náležitě věrný a poslušný býti, všelijakou uctivostí a vážností předcházeti. Toho mi dopomahej Bůh všemohoucí, bláhoslavená Panna Marie matka boží. Amen.

Závazek kostelníkům.

My N., kteříž jsme v tento ouřad kostelnický povoláni, přísaháme pánu Bohu všemohoucímu, blahoslavené Panně Marii matce boží, též urozenému pánu, erbům

N., vrchnosti naší milé a dědičné, že chceme se v tomto ouřadu a povolání věrně a spravedlivě chovati, zádušního dobrého vždy vyhledávati, jako i věcí kostelních, co nám odevzdáno bude, dobře a věrně se vší spravedlností opatrovati, a nic od záduší neodcizovati a oddělovati; a kdyby se pak jaká příčina dála, že by se skrácení a ujma záduší nám svěřenému nějaká činiti chtěla, to nejprvé správci duchovnímu, tolikéž vrchnosti dědičné, anebo správci nám představenému přednésti a oznámiti. Toho nám dopomahej pán Bůh všemohoucí, blahoslavená Panna Marije matka boží.

Závazek obecním starším.

My N., kteříž jsme v tento ouřad za obecní starší povoláni, přísaháme pánu Bohu všemohoucímu, blahoslavené Panně Marii matce boží, též urozenému pánu, erbům N., vrchnosti naší milé a dědičné, že chceme se v témž ouřadu věrně a spravedlivě chovati, k mírám, váhám všelijakým spravedlivě dohlídati, a což by k dobrému obecnému býti mohlo, nad tím ruku držeti; toho nám dopomahej pán Bůh všemohoucí, Panna Marie matka boží a sv. evangelium. Amen.

Přísaha hajným.

My N. přísaháme pánu Bohu všemohoucímu, Panně Marii matce boží, též urozenému pánu N., erbům, vrchnosti naší milé, že jakož jsme do ouřadu hájenského povoláni, máme a povinni jsme v hájích, lesích i všelijakých JMti páně náležejících porostlinách, dobrý a pilný pozor na to všecknu dáti, žádné škody vykradením dříví aneb mejt vypasování nedopouštěti dáti [sic], jak domácím tak cizím, pro přízeň neb nepřízeň, též pro nižádné přátelství aneb dary, které bychom brali aneb bráti mohli. Toho nám dopomahej pán Bůh všemohoucí a blahoslavená Panna Marie matka boží a svaté evangelium. Amen.

Přísaha fišmejstrům.

My N., kteříž jsme v ten ouřad povoláni, přísaháme pánu Bohu všemohoucímu, matce boží, a urozenému pánu N., vrchnosti naší milé a dědičné, že chceme v též povinnosti fišmejsterské na nás vložené, na rybníky a všelijaké řeky a potoky při jedné každé vsi, kde by se vynacházelo co, pilný a bedlivý pozor dávati, jak zimního času prosekáváním prohlubní časným, tak také i letního, kdyby jaké povodně a přívaly přicházely, aby se žádná škoda na rybnících a rybách nestala; podobně v řekách a potocích ryb ani rakův žádnému chytati a lapati nedopouštěti chceme; a kdyby se tak co přitrefiti mělo a přitrefilo, buďto vyzdvižením ryb zimního času, a letního od povodní na rybnících státi mělo, neprodleně to vše v známost vrchnosti naší aneb od ní nám představenému přednésti. Vody žádné z rybníkův neupouštěti ani nedati [žádným?] vymyšleným fortelem, vykrádáním ryb a raků

v potocích neb na udice lapáním, netrpěti a nedopouštěti dáti [škodu?] dělati, buďto pro přízeň nebo nepřízeň aneb dary, které bychom bráti měli, ve všem věrnost zachovati chceme; k čemuž nám dopomahej pán Bůh, matka boží a svaté evangelium. Amen.

Přísaha nařízeným osobám k stodolám a obilí.

My N. přísaháme pánu Bohu všemohoucímu, Matce boží, a urozenému pánu N., vrchnosti naší milé a dědičné, že chceme v dohlídání k stodolám a k obilí, tu kdež jsme nařízeni, když mlatci mlátí, pilni býti, obilí všelijaké v poli, prve než se sveze, bedlivě sčítati, na to na všechno, jak na omlácení tak také na příjem zrna, vruby vzdělati a s mlatci je míti, vše nařezovati, vroubiti, a v tom žádného fortele neužívati ani nečiniti, nýbrž ve všem se věrně a spravedlivě zachovati; k čemuž nám dopomahej pán Bůh všemohoucí, Matka boží a svaté evangelium.

Předcházejícími formulemi přísah č. XXXXII. končí se opis Pražský.

V knize Čelakovského na konci instrukce Fridlandské nacházejí se také soudní artikule čítané poddaným k následování (fol. 28b—32b), kteréž nejsou v opise Pražském ani v Turnovském, a formule přísah (fol. 33—34) poněkud rozdílné od předešlých. Zde otiskují se tyto artikule pod čís. XXXXIII i přísahy pod čís. XXXXIV.

[XXXXIII] Artykulové, kteří se lidem poddaným při řízení soudu každoročně při nejmenším jednou čísti mají.

1. Přede všemi věcmi aby jeden každý z vás na spasení duše své pamatujíce, na pokání svaté se obrátil, přikázání boží zachovával, k službám božím v sváteční den chodil, pilně se modlil a podle naučení správce svého duchovního život svůj vedl, tak aby se všemohúcí pán Bůh milostivě ohlédnouti, věčné nemoci a drahoty (prací vašich požehnávajíce) od nás odvrátiti ráčil.

2. Jeden každý hospodář s hospodyní, s dítkami a čeládkou svou aby správcem duchovním tu, k které faře přináleží, a ne jiným, vzláště co se *velebné svátosti* dotýče, se řídil, a co nejen knězi nebo k záduší náleží, ale i jiným povinných náležitostí za sebou nezadržoval.

3. Starší, *konšely a rychtáře* všecky jeden každý z obce abyšte jedenkaždý v poctivosti měli, jim poslušnosť zachovali, ouřadu jejich nelehčili a ničímž se neprotivili, pod stracením hrdla i statku.

4. Na druhou stranu aby starší a rychtář na své hrozné závazky pamatovali, spravedlivě činili, o zadnější sirotky a vdovy dobře pečovali a je zastávali.

5. A jakož jest církev svatá, věrná matka všeho křesťanstva, starajíce se o spasení dítek svých, nařídila a ustanovila, aby jeden každý křesťan aspoň jednou v roce k *spovědi* svaté, a to o velikonoci, a přijímání velebné svátosti k oltáři přistupoval: v tom vás dostatečně napomínám a na místě JMti K[nížecí] poroučím, abyšte jeden každý s manželkou a čeládkou svou se k tomu přihotovil a přikázání církve svaté naplnil.

6. *Oheň* jeden každý hospodář aby v domě svém opatroval, s pochodněmi a světlem aby bez lucerny do marštale ani stodoly nechodili, pod stracením hrdla i všeho statku. *Lání*, hromování, daremního přísahání aby zanechali, a pána Boha lehkomyslně neuráželi.

7. *Hry* a pokřiků nočních rychtářové a starší pod neprominutedlným trestáním aby nikdež nedopouštěli.

8. V *lesích obecních* abyšte žádného dříví nesekali, pod pokutou 3 kop gr. českých; ne proto, jakoby sobě to JMt Kcí osobovati měl, ale proto, aby v čas potřeby dříví tím vyrostlejší bylo a pro stavení vaše se vykázati mohlo.

9. Rychtář a starší aby neodkládajíce osoby volili, které by, jak kdo před *ohněm* opatřen jest, každého téhodne dohlídaly.

10. Lnu a konopí aby žádný v domě svém nesušil, než v obecních *pazdernách*, pod pokutou 5 kop gr. českých.

11. Pastevci aby žádný do lesa ohňův nenosil, pod skutečným trestáním, a to toho hospodáře, kterého by pastvec byl.

12. *Myslivosti* všelijaké, malé i hrubé zvěři, jako též i ryb a raků v rybních řekách a potocích lapání, ty se vám dostatečně zapovídají, pod stracením hrdla i statku.

13. Též se vám zapovídá, aby žádných *psů* do pole a lesův z sebou nebrali ani bráti nedopouštěli, pod pokutou 1 kopy gr. č.

14. Jeden každý hospodář aby svého gruntu pilen byl, ten spravoval a jeho v ničemž nespouštěl, pod skutečným trestáním; a k tomu rychtář a starší aby pilně dohlídali, nechtějí-li oni té pokuty nésti.

15. Jeden každý hospodář aby sám na svých polích osíval, a jinému žádnému rolí svých bez dovolení vrchnosti neprojednával a na *spolky* nesil, pod propadením toho všeho, co by koli síti dal, a více pokuty 5 kop gr. č.

16. Jeden druhému aby rolí *nepřivorával*, na jeho rolí kamení neházel ani vody nevedl, pod pokutou 10 kop gr. č.

17. *Příkopy* své mezní, ty aby každý, jak od starodávna bejvalo, vypráznil, a *ploty* zláště od průhonův aby zdělal, tak aby skrze jeho plotů neopatření jinému sousedu od dobytka škoda se nestala.

18. Když *dobytek* domů přijde, ten má jeden každý dáti zavříti, aby nikomu do *škody* nepřišel, pod pokutou 1 kopy gr. č.

19. Pakli by komu čí dobytek do škody vešel, má ten dobytek pěkně zajíti, na právo hnáti a škodu obvésti; rychtáři pak a starší za spravedlivé jemu učiniti mají. Ne tak, aby dobytek měl zbiti neb ochromiti; nebo který by se toho dopustil a dobytek zbil, musí bez milosti položiti 3 kopy gr. č.

20. *Cest* a stezek nových aby žádný nezamejšlel, a starých žádným spůsobem nehyndroval.

21. Cla a *mejta* aby žádný neprojížděl. Než kdokoliv kde na mejta a cla přijede aneb dobytek přižene, mejta aby vypravoval, pod propadením toho všeho, z čehož by clíti měl.

22. *Pastvy* na lukách, pasekách a lesích vám se znamenitě zapovídají, vzláště obor, zahrad a luk aby každý prázen byl, a při čeledi své to nařídil, aby JMti Kcí statku se nedotýkali, pod pokutou 5 kop gr. č.

23. Platy, *ouroky*, *kontribucí* a daně starodávní i nové, sněmy uložené, aby časně zouplna bez napomínání odvozovali, a staré dluhy peněžité nezanedbávali, pod nemilostí Jeho Kcí Mti a hrozného trestání uvarováním.

24. Na *roboty*, jakž by od JKcí Mti rychtáře poručeno bylo, tak a nejináč abyšte hned ráno jeli anebo šli, anebo na svém místě ne děti, nežli náležité dělníky odeslali, pod pokutou šesti grošův č. Anebo kdyby který hodinu na den obmeškal, toho robota nebude počítána než za půl dne. Pakliby teprva dvě hodiny na den přišel, ten do večera dělati, a na druhý den k tomu půl dne odbýti musí. A jestliže by celý den zameškal, beze vší milosti musí dáti 30 grošů českých.

25. Na roboty, jakž se vám poručí, abyšte ihned nečekajíce na kolikero napomínání, ochotně vypravovali. Nebo kdyby toliko o jednu hodinu obmeškal, též musí dáti 30 grošů č.

26. *Rychtář* pro koho by poslal, aby hned k němu každý šel, a pakli by, jsa v domě, nepřišel, dá pokuty 1 kopu gr. č.

27. O lov kdyby poručeno aneb na zvon zvoněno bylo, tehdy pro starost, pro mladost, každý jíti má, pod pokutou trestáním a dáním 2 kop. gr. č.

28. Též se vám zapovídá, abyšte velikého i malého *dobytka* bez dovolení vrchnosti neprodávali, pod propadením toho všeho, co by prodal.

29. Jakož již víte, kteří k kterým *mlejnům* náležíte, do těch vozte a noste, pod trestáním a pokuty dání[m] 3 kopy gr. č.

30. Krčmáři a kteří piva šenkují, aby vždycky *pivo za pivem* měli, pod pokutou, když by který, že by piva neměl, postižen byl, 3 kop gr. č.

31. *Míry a váhy* spravedlivé abyšte měli. Nebo u kohož by nespravedlivá váha neb jakákoliv míra, buď strych, věrtel, čtvrtce, měřice aneb loket, se našla, bez milosti trestán bude.

32. To se vám znamenitě zapovídá, aby žádného *umrlého dobytka,* když tak co umře, žádný se nedotýkal ani čeládky své k tomu nenutil, nýbrž ovčáku o tom oznámil; a tomu, kdož oznámí, bude dáno od ovčáka 6 kr.

33. Na cizích gruntech aby se žádný *nedlužil ani nesliboval.* Pakli by se svévolně zadlužil aneb rukojemstvím zavedl, ten nejprve tu summu, v kterouž se uvolil aneb za kterou ručil, musí do důchodů JMti Kcí složiti, a potom dále sobě sám pomáhati bez zastání vrchnosti.

34. *Čeládky* jeden druhému louditi nemá, pod pokutou 3 kop gr. č. a té čeládky propuštění. Pakli komu čeládka dříve dosloužení odešla, tý nepřechovávati, pod propadením 5 kop gr. č.

35. *Krádeže* od čeládky sousedové ani od žádného kupovati nemají, pod propadením hrdla i statku.

36. *Dětí* svých aby žádný nezašikoval aniž komu jakžkoli zamlouval aneb na řemeslo dával bez dovolení vrchnosti, pod pokutou 5 kop gr. č.

37. Syny vaše, kterékoliv *ve školách* se cvičí, těch abyšte žádný z učení nestrhovali, nýbrž raději jako dobří rodičové jim k učení potřebami napomáhali.

38. *Podruhů* neslušných a *lidí cizopanských* ani věcí jejich abyste nepřechovávali, pod propadením všeho statku. Však přišel-li by k někomu některý člověk přespolní a chtěl by tu na čas podruhem býti, má se v tom rychtáři a starším opověděti, a čemu oni povolí, tak se zachovati, s dovolením vrchnosti.

39. Na kterýchž se gruntech *koně* chovali, o tom se dostatečně poroučí, aby se zase koňmi zaopatřili: k čemuž rychtář a starší mají je nutiti, aby lepšími hospodáři byli.

40. Kdo *grunt prodává* anebo kupuje, toho nemá bez přítomnosti rychtáře a starších před se bráti a koupě bez dovolení vrchnosti zavírati, pod pokutou 2 kop gr. č.

41. Kdo pak komu grunt prodá aneb koupí s vůlí vrchnosti, ten každý do vyjití 6 neděl má sobě do *register purkrechtních* jej dáti vložiti, a to pod propadením toho gruntu.

42. Kdo za který grunt peníze klade, aby je při jejich registrách kladl, a ne pokoutně jinde, tak aby se gruntové čistili a zapisovali; nebo lidské paměti hynou, a zápisové zůstávají.

43. *Piva vaření* abyšte zanechali doma na kotlích, pod pokutou 10 kop gr. č.

44. *Vína* abyšte žádného, krom panského, nešeňkovali, pod pokutou 10 kop grošů č.

45. *Pálenýho* a *soli* abyšte odnikud odjinud nebrali, než jak vám prvé ukázáno jest, pod pokutou 5 kop gr. č.

46. *Mocí* jeden na druhého sáhati nemá, pod propadením 4 kop gr. č. Nebo jestliže jest komu co od koho ublíženo, má to na rychtáře a právo vznésti, od kteréhož bude jemu za spravedlivé učiněno.

47. Svádův mezi sousedama, aby se jedna s druhou hádati neb *vaditi* měla, toho aby žádný manžel manželce své nedopouštěl a netrpěl, pod pokutou 1 kopy gr. č. a ženě v trdlici stání.

48. U *studnic*, kde lidé vody k vaření potřebují i dobytku, tu aby žádná neprala ani nemáchala, pod trestáním 12 hodin v trdlici stání.

49. *Dva bratři* aby na jednom gruntu nebejvali, než jeden aby od druhého koupil a hospodářem byl, pod propadením své spravedlnosti a téhož gruntu.

50. Naposledy rychtářům, starším a konšelům i jednomu každému z vás se dostatečně poroučí, abyšte platův spravedlivých JMti Kcí náležejících, jako i na podruzích všelijakých nijakž nezamlčovali, ale raději ty věrně, upřímně a poddaně správcům JMti Kcí oznamovali. Pakli by se kdo toho opovážil, něco zadržel aneb zamlčel, ten bude bez milosti jako jiný zloděj na hrdle trestán.

[XXXXIV] **Formule přísah.**

(Z rukopisu Čelakovského fol. 33, 34.)

Přísaha purkmistrům. Přísahám pánu Bohu, Panně Mariji matce boží i všem svatým, a JKcí Mti (tit.), pánu mému milostivému a dědičnému, že tento ouřad purkmistrský, od JMti Kcí sobě poručený věrně podle artikulův řemesla mého [sic] právě a spravedlivě spravovati, a spolucechovnímu aby od řemesla našeho*) jednomu každému náležitě učiněno bylo, dohlídati chci, neohlédajíce se na přízeň i nepřízeň, na přátely i nepřátely, na žádný dary ani nedary, na žádnou hrůzu ani strach. Tak mi toho dopomáhej pán Bůh, Panna Maria a všickni svatí amen.

*) Tato formule přísahy purkmistrské jest pomíšena s cechmistrskou.

Přísaha rychtářská. Přísahám ꝛc. že tento ouřad rychtářský, na mně vzložený, věrně, právě a upřímně spravovati, sirotkům, vdovám, chudému i bohatému i jednomu každému podle nejvyšší možnosti za spravedlivé učiniti, neřádův nižádných, Bohem i vrchností zapověděných, nepřehlížeti, pravdu velebiti, křivdu tupiti, zlé trestati a dobré rozmnožovati chci, a to neohlídajíce se na přízeň i na nepřízeň, na přátelství i na nepřátelství, na nižádné dary ani nedary, na žádnou hrůzu ani strach. Tak mi toho dopomáhej ꝛc.

Přísaha ouřadu. My N. přísaháme ꝛc, že v této povinnosti na nás vzložené, věrně a upřímně, jak bohatému tak chudému [se] chovati a jednomu každému podle nejvyšší možnosti spravedlivě učiniti, tajnost raddy nepronášeti, neřádův žádných,

Bohem i vrchností zapověděných nižádným spůsobem nepřehlížeti, pravdu velebiti, a křivdu tupiti chceme, a to neohlídajíce se na přízeň i na nepřízeň, přátelství i nepřátelství, na dary i nedary, ani pro žádnou jinou věc, jakž by to lest lidská vymysliti mohla. Tak nám toho ɔc.

Přísaha kostelníkův. Přísahám ɔc, že v této povinnosti kostelnické se věrně a upřímně chovati, a spravedlivě věci posvátné aneb neposvátné, též důchody všelijaké k záduší přináležející v svém pilném a bedlivém opatrování míti, a na ně skutečný pozor dáti, aby jich k dobrému záduší přibejvalo, chci. A jestliže bych kdykoliv jaký peníze zádušní měl, těch nechci rozmrhati a nejistým osobám sám od sebe bez povolení jistého vrchnosti a správce našeho duchovního ouřadu nepůjčovati; počty každoročně od sebe odvozovati chci, a ze všeho příjmu se náležitě vyměřiti. Toho mi dopomáhej ɔc.

Přísaha hajným. Přísahám ɔc, že tento ouřad hajný se vší pilností opatrovati, komory JMti Kcí šetřiti, rybníky, potoky a louky často obcházeti a v nich žádné škody činiti nedopouštěti; a kdybych koho v čem zastihl, toho (pokavadž možná) dodržeti, na zámek N. přivésti, a pakli by možná nebylo, o tom dostatečně oznámiti chci, neohlídaje se na žádnou hrůzu, strach ɔc.

Přísaha officírům. Já N. N. přísahám ɔc, že tento ouřad, na mne vzložený, věrně, upřímně a pilně podle instrukcí JMti Kcí mně dané a podle raddy pana hejtmana spravovati, dobrého JMti Kcí vyhledávati a všecko s náležitou bedlivou pilností opatrovati, a co jak k mému ouřadu patří, dostatečně popisovati a cedule dle instrukcí skutečně vykazovati chci. Tak mi toho dopomáhej ɔc.

V knize Čelakovského str. 34a—35a následuje ještě přehled obsahu pod nápisem: „Extrakt pořádnosti pro spěšnější jedné každé věci v této instrukcí Fridlandské vyhledání.“

[XXXXV. **Sazba střelného.**]

Stojí v opise Turnovském na stranách 72—74 pod nápisem:

Vyznamenání, co se myslivcům v knížetství Fridlandském od všelijaké zvěři a ptactva, jak pro kuchyni tak i škodlivé, platí.

Táž sazba čte se v knize Čelakovského na straně 5b. s nemnohými odchylkami, jež v přítomném otisku postaveny jsou do hranatých závorek; nápis tam zní: „Poznamenání, po čem se myslivcům od všelijaké zvěři i ptactva platiti má a platí.“ Nachází se také ve sborníku Hradištském f. 36b.

Od jelena neb laně 1 zl. 10 kr.
od černého kusu 1 zl. 10 kr.
od vlka 3 zl. 30 kr. [Čel. 3 zl. 10 kr.]
nedvěda 3 zl. 30 kr. [u Čel. schází]

bobra 1 zl. 10 kr.
rysa 3 zl. 30 kr.
staré lišky 23 kr. 2 d.
mladé lišky 11 kr. 4 d.

od divokého kocoura a kočky 35 kr.
srny 23 kr. 2 d.
zajíce 4 kr. 4 d.
kuny 35 kr.
tchoře 11 kr. 4 d.
kolčavy 11 kr. 4 d.

Od pernaté zvěři:

Od vorla 23 kr. 2 d.
divoké husy 4 kr. 4 d.
od velkého a malého kačera [Čel. káčete] 3 kr.
roháče 3 kr.
holuba divokého 3 kr.
káně 4 kr. 4 d.
krahulce 4 kr. 4 d.
starého jestřába 11 kr. 4 d.
mladého jestřába 5 kr. 5 d.
vejra 35 kr.
sovy 3 kr.
straky 3 kr.
volavky 3 kr.
krkavce 6 kr.
starého raroha 7 kr.
mladého raroha 4 kr. 4 d.
vodního havrana 7 kr.
pochopa 23 kr. 4 d. [Čel. 23 kr.]
nesejta 35 kr.
bažanta 30 kr.
koroptve 4 kr.
jeřábka [Čel. řežábka] 7 kr.
tetřeva 7 kr. [Čel. 23 kr. 2 d.)
skřivánka 4 kr. [Čel. 2 d.]
křepelky 4 d.
kvíčaly a prskavce 1 kr. 1 d.
drozda, cvrčaly, kosa, špačka po 4 d. [u Čel. schází cvrčala]
křivonoše [Čel. skřivánka], hejle a dlaska 3 d.
větších a menších ptákův 1 d. [od jiných dobrých 1 d.].

199.

1628, 1. května obnoven řád mezi obcemi Hořejším a Dolejším Jiřetínem a Čtrnáctidvory o rybolov a pastvy u jezera.

Ves Hořejší Jiřetín, městečko Dolejší Jiřetín a ves Čtrnáctdvorů (Obergeorgenthal, Untergeorgenthal, Vierzehnhöfen) dohodly se 1628 a obnovily starší řád o lovení ryb a o užívání pastvin, ve 4 článcích. Uveřejnil L. Schlesinger v Mitth. d. Vereins für Gesch. d. Deutschen in Böhmen XXII. (1884) str. 27—29 jakožto přílohu článku nadepsaného „Eine alte Dorfurkunde" str. 11—32. — Tamže str. 22—27 vytištěn jest starší řád, nejspíš ze 16. věku, jenž v nadpise slove Specification, a v úvodě Contract; dohodly se oň obce Hornojiřetínská a Dolnojiřetínská, usnesše se ve 27 článcích o pasení a žetí trávy, o vybírání příkopů, o lovení ryb, též o opatrování ohně, o výroční obnovování mezníků i o usazování cizích v obci. Řád tento jest psán německy; na konci jest v něm zmínka o starém českém listě, jenž po 40 letech byl opět nalezen; do něho prý jest dlužno nahlédnouti, obsahuje-li něco o lapání ryb, aby se to opět zachovávalo. — Spory o pastviska v těch obcích obnovovaly se až do 19. století;

Schlesinger vytiskl (str. 29) pravidla o užívání pastvin, jež 25. března 1664 jmenovaným třem obcím předepsaly jich vrchnosti, a (str. 31) smlouvu, kterou opět ty tři obce mezi sebou ujednaly o pastvách r. 1745. — V starších dobách oba Jiřetíny mívaly spor o pastvy také s Komořanskými, jakž vidno z rozsudčí výpovědi z r. 1459, tištěné v Schlesingerově Stadtbuch von Brüx str. 154.

200.

1629, 14. srpna: Král Ferdinand III. potvrzuje vsi Hodějovicům privilegium z r. 1419 na osvobození od roboty, jež však obmezuje.

Extractus privilegii, welches der Kaiser Ferdinand der III. dem Dorf Hodowitz anno 1629 verliehen hat.

Zum Vierten: Entheben wir sie Hodowitzer von denen Gemeinroboten, wie sie solcher anno 1419 von Johann Tohnitz [sic] von Wydow und seinem Sohn Johann befreiet worden, doch dergestalten und mit diesem Vorbehalt: dass zur Zeit der Noth, gleich andern der Herrschaft Wittingau Inwohnern, bei denen Teuchten, auch wann künftig die Brucken über unsern Rosenberger Teicht wiederumb zu erbauen, sie alsdann nit weniger zu helfen schuldig sein sollen. Insonderheit sollen sie verbunden sein, zu der Mühl Widow alle nothwendige Fuhren und Handrobot, wie die Namen haben mögen, zu verrichten; doch solle ihnen auf diesmal das [zum?] Wehr, und was noch bei solcher Mühl jetzt zu bauen vonnöthen ist, Hilf gethan und verschaffet werden; dafern auch künftig durch grosses Wasser solches Wehr abgerissen oder der Mühl sonst Schaden zugefüget würde, und ihnen solches wiederumb unmöglichen, so sollte ihnen gleichfalls Hilf von der Herrschaft verschafft und geleistet, auch durch sie das notwendige Bau- und Brennholz in die Mühl geführt werden.

Z kopie 18. věku v archivě Třeboňském VI. G*β*. 35. — Ves Hodějovice zde míněná, něm. Hodowitz, stojí 3 kilometry na jihovýchod od Budějovic; ves Vidov 5 *km* na jih od Budějovic u řeky Malše. Dle Sedláčka (Hrady III. 191) Jan řečený Tožice z Tožice koupil r. 1418 Vidov s dvorem poplužním, mlýn na řece Malši s rybáky a ves celou Hodějovice s platy a s řekou Malší za 505 kop gr.; pak r. 1419 osvobodil své poddané Hodějovské od robot za to, že mu zaplatili 100 kop gr.; syn jeho psal se Jan Tožice z Vidova. V pozdějších časích vsi Vidov i Hodějovice dostaly se pod pány z Rosenberka ku panství Třeboňskému. Dědicům po Rosenbercích Švamberkům bylo panství Třeboňské po bitvě Bělohorské skonfiskováno, a potom střídali se v držení jeho císař Ferdinand II. i jiní členové panujícího rodu, až roku 1660 dostalo se Schwarzenbergům. Dle přítomného výňatku z privilegia r. 1629 král Ferdinand potvrdil sice Hodějovským staré osvobození od obyčejných robot, ale uložil jim nové roboty mimořádné k rybníkům, ke mlýnu Vidovskému a k jeho jezu.

201.

1629, 29. září: Jan Vilém z Švamberka a na Červeném Újezdci poddaným svým v desíti vsech odpouští odúmrti, aby mohli majetek odkazovati přátelům svým tu bydlejícím; za to budou robotovati o dva dni ve žních více.

Já Jan Vilím z Švanberka na Boru, Kestřanech a Souměři a Červeném Oujezdci, JMCé komorník, vyznávám tímto listem, kdežkoli čten aneb čtouci slyšán

bude, zvláště pak tu, kdež náleží, na svědomí dávaje: že jsou dědiční poddaní moji věrní milí, robotní rychtářové a konšelé na místě vší obce z desíti mých vesnic k statku mému Oujezdci přináležejících, totiž ze vsí Vlastce, Tuklek, Spole, Louky, Kašny Hory, Jamnýho, Třešně, Novosedlí, Svatonic a ze vsi Záhoří, též také i břežáci při vodě Vltavě i řece Písecké bydlející, ke mně přišli, v poníženosti slzavě oznamujíce, jakou jsou nenabytnou škodu od začátku té v království tomto Českém povstalé vojny jak na statcích, tak také na tělích svých zakušovali, tak že mnozí z gruntův těch od vojska semo tam zahnáni a splundrováni byvše, s prázdnem odcházeti a všechno všudy opustiti, jiní pak hrdla svá a smrt ohavnou podstoupit museli; ve vší pokoře mne při tom prosíce, poněvadž tudy k veliké záhubě přivedeni jsou a již, kterak by pusté a zlehlé grunty polní zase vzdělávati a odtudž s manželkami a dítkami svými živnost míti mohli, odkudž bráti nevědí, abych jim milost a pomoc nějakou učinil.

I maje já sobě od ouředníkův svých i jiných lidí o tom dokonalou zprávu učiněnou, a jsa také na díle sám toho povědom, že jsou oni jak dobré paměti pánům předkům mým, držitelům téhož statku Oujezdeckého, tak také mně po všecky časy věrnost a poslušnost zachovali, a všelijaké povinnosti pilně a s ochotností vykonávali: protož jsem tuž žádost jejich oslyšeti nemohl, nýbrž prohlídaje k tomu a rozvažujíce sobě to, aby budoucně a potomkům mým, držitelům téhož statku Oujezdeckého, čím dále tím ochotněji služby dokazovali, a tím poslušnější byli, tuto jim milost činím a mocí listu tohoto takové jim privilegium s dobrým mým rozmyslem dávám:

tak aby oni všickni, dědicové i budoucí jejich obojího, mužského i ženského pohlaví, všeho a všelijakého odoumrtí, kteréž od starodávna pánům předkům mým dobré paměti, a mně až posavad dědičně přináleželo, osvobozeni byli, — na kteréž ani já, ani dědicové a potomkové moji se více a dále potahovati nechceme, nemáme a moci míti nebudeme, — na ten a takový spůsob, aby jeden každý z týchž poddaných v nahoře dotčených desíti vesnicích osedlí i neosedlí, nemajíce dítek svých, mohl a moc měl, bez mé, dědicův a budoucích mých i potomních pánův a držitelův téhož statku Oujezdeckého i jiných všech lidí hyndruňkův a všelijaké překážky, o statečku svém mohovitém i nemohovitém, tak jakž v jiných místech za řád a právo jest, však toliko přátelům svým tu na gruntech bydlejícím a se zdržujícím, svobodně říditi a kšaftovati, dáti a odkázati podle své nejlepší vůle a libosti, a to od datum listu tohoto až na budoucí a věčné časy.

Za kteroužto prokázanou milost všickni jednomyslně a jeden každý zvláště jsou se svolili a povinni budou od nynějšího datum až na věčné časy nad prvnější roboty a povinnosti každoročně po dvou dnech v čas žně mně, dědicům a budoucím

pánům držitelům k ruce obilí žíti, kde a na jakékoli dědině panské jim od ouředníkův téhož statku Oujezdeckého k vykonávání poručeno a vykázáno bude.

Na potvrzení toho všeho pečeť mou vlastní s jistým mým vědomím a vůlí k tomuto listu jsem přivěsiti dal, a svou vlastní rukou se v něm podepsal; a pro lepší jistotu dožádal jsem se urozeného pána, pana Ferdinanda Rudolfa Lažanského svobodného pána z Bukové na Mladějovicích, Milenovicích, Voseku a Bratronicích, řádu sv. Michala archangela rytíře, a od JMCé nařízeného nejvyššího leitenambta; též urozeného a statečného rytíře pana Albrechta Benedy z Nečtin na Brloze a Záboří, že jsou také pečeti své vlastní k tomuto listu, sobě však a dědicům jejich beze škody, podle mé přivěsiti dali, a se též rukami vlastními podepsali. Stalo se od narození Krista Pána tisícího šestistého dvacátýho devátého, den památný sv. Michala archangela božího.

L. S. Fer. R. Lazansky z Bukowe m. p.
L. S. Hanz Willhelm Her von Sswanberg m. p.
L. S. Albrecht Beneda z Nečtin m. p.

Toto privilegium nadepsané my purkmistr a rada města Písku v knihy tyto zápisné městské dali jsme ingrossirovati k žádosti poddaných JMti pána, pana Jana Vilíma z Švanberka, zejmena těchto: Pavla Zíky rychtáře ze vsi Svatonic, Jiříka Ziaka konšela ze vsi Vlastce, Klímy konšela ze vsi Jamnýho. Stalo se v místě radním 9. 7bris Ao 1638 za ouřadu pana Bohuslava Kroupy, a nachází se v knihách zápisních městských listy žlutými folio 513 a 514.

V knížecím archivě Vorlickém V. AU. Nr. 3 pověřený výpis z knih města Písku, na němž pečeť městská má opis: „Sigillum majus civitatis Pisecensis 1659." Již podle toho letopočtu tento výpis z knih Píseckých byl zdělán dlouho po ingrossování; stalo se to nejspíš teprva r. 1722, když sedláci dožadovali se na knížeti Schwarzenbergovi potvrzení toho privileje; to potvrzení (viz níže pod datum 25. září 1722) odvolává se na kopii z knih Píseckých. — Červený Újezd neboli Újezdec s 10 vesnicemi v privilegii jmenovanými (mezi Otavou a Vltavou) náležel ke hradu Zvíkovu do r. 1612, kdy Jiří Ehrenreich ze Švamberka prodávaje Zvíkov svému strýci ke hradu Vorlíku, vymínil si Újezd jako samostatný statek. Po jeho smrti 1614 držel jej jeho syn Jan Vilém do své smrti 1651, jehož dcera prodala jej r. 1662 opět ke hradu Zvíkovu, jenž tehdáž náležel Eggenberkům; po nich přešel 1719 na kn. Schwarzenberky; Tyl, Paměti Zvíkovské 1888 str. 131, 168.

202.

1630, 18. března: O svobodnících; z instrukce vydané královskému prokuratorovi.

Císař Ferdinand II. jakožto král Český vydal 18. března 1630 instrukci královskému prokuratorovi v Čechách Samuelovi Albínovi z Weissenbluthu o 9 článcích, v níž se dílem opakuje a dílem se mění instrukce vydaná císařem Rudolfem 17. srpna 1605, tištěná v AČ. XXII. str. 496—499. V článku 1. přidáno, že prokurator má míti dobrý pozor na takového každého a jej udati, kdo by „sonst etwas wider unsere Verneuerte königliche Landesordnung, publicirte Patenten, Edicta, oder auch die unsern kgl. Statthaltern insinuirt- und der Landtafel unsers Erbkönigreichs Böheim einverleibte Resolutiones ichtwas vorzunehmen oder in fraudem derselben einzuführen unterstehen würde." Ve článku 6. Ferdinand s četnými ale nedůležitými změnami opakuje předpis Rudolfova článku 10. *o svobodnících,* kterak prokurator

má se starati o to, aby jich neubývalo čili vlastně aby neubývalo potažných služeb povinných k zemi ze statků svobodnických. Instrukce z 18. března 1630 tištěna jest ve Weingartenově Codexu 1720 str. 144—5 pod číslem 39. Tamže na str. 183 pod č. 76 vytištěn jest doslovně týž článek 6. samotný jakožto Extract fisci instructionis s datem 8. března 1639, bez jmena císařova, což by musel býti Ferdinand III. Možná že Weingartenovi přihodil se omyl v datum, a že instrukce prokuratorovi s takovým článkem 6. nebyla vydána znova 8. března 1639, nýbrž že vyšla jenom 18. března 1630, ježto u něho na str. 144 se počíná jmenem císařovým: Ferdinand der Andere. — Ostatně článek o svobodnících téhož smyslu opakuje se v instrukcích dávaných prokuratorům královským v Čechách již od roku 1572; viz instrukci danou 9. června 1572 prokuratorovi Albrechtovi Bryknarovi z Brukšteina, tištěnou v Demelových Dějinách fiskálního úřadu 1904 str. 250 čl. 10, a instrukci Matyášovu danou prokuratorovi Adamovi Risenberskému z Janovic 13. ledna 1617, tištěnou tamže str. 254 čl. 10. Článek o svobodnících z týchž dvou instrukcí vytiskl také Václav Müller ve spise „Svobodníci" vyšlém 1905 v Kr. Č. Spol. Náuk, str. 109, kdež však instrukce Maximilianova jest datována 13. června 1571, v instrukci pak Matyášově z 13. ledna 1617 vloženy jsou do závorek varianty vzaté z archivu spol. ministeria financí, Gedenkbücher für Böhmen, 1626 Januar; těmi varianty přiřaděny jsou k svobodníkům také *chodové*, *svobodní rychtáři* a jiní privilegovaní úroční lidé: Freisassen, als Choden und andere Freibauern, Freirichter und andere kraft erlangter Privilegien kammerzinsbare Leut. — Srovnej níže výtah z instrukce prokuratorovi dané 2. září 1651.

203.

1630, 25. května: Řád rybářův dolejších v Praze.

Vydán byl od úřadu mostského a zástupcův rady Staroměstské rybářům dolejším čili podmostským na levém břehu Vltavy při Menším Městě Pražském, o 7 článcích. Uveřejnil jej spolu s jiným ještě menším řádem týchž rybářů podmostských z roku 1531 dr. Josef Teige v Časopise Spol. Přátel Starožitností v Praze XII. (1904) str. 99, 100.

204.

1630: Platy služebníků a čeledi na panstvích Wartmberském a Lemberském.

Otiskl je dr. J. V. Šimák v Časopise přátel starožitností 1898 VI. str. 178—180 se starým nadpisem: „Poznamenání, co se jest jakého platu za předešlý vrchnosti a před pronajímáním dvorův služebníkům a čeledi při dvořích na panství Wartmberském a Lemberském vydávalo." Při každém dvoře zvlášť vyčítají se čeledínové se svými platy.

205.

Zřízení Meziříčské

vydané Janem Jetřichem Berkou z Dubé městu Velkému Meziříčí a vesnicím panství Meziříčského v Moravě okolo r. 1630.

V knize řečené *Oeconomus*, chované nyní v Pardubicích, o níž stala se zmínka v AČ. XXII. str. 502 v úvodě k č. 169, vepsány jsou také dvoje artikule zde následující, jež byly od vrchnosti vydány, jedny pro město Velké Meziříčí nad Oslavou, druhé pro městečko Radostín a pro vesnice panství Meziříčského. Datovány nejsou. Původce jich jmenuje se Jan Jetřich Berka z Dubé a z Lipého. Otec jeho Ladislav Berka měl Meziříčí a jiné statky v Moravě, a s druhou svou manželkou Eliškou z Žerotína († 1611) dostal se v držení Heřmanova Městce v Čechách, k němuž přikoupil r. 1608 Stolany; jakožto nejv. komorník markrabství Moravského způsobil si úřadováním svým velikou nenávist u nekatolíků moravských; přestěhovav se pak do Čech, zemřel v Městci 1613. Zůstavil po sobě dva syny nedospělé. Mladší z nich, Jan Jetřich, došed let r. 1624, uvázal se ve statky otcovské; zemřel r. 1636 bez mužských dědicův. Podle toho přítomné dvoje artikule byly vydány od něho někdy mezi lety 1624—1636, čili okolo r. 1630. Vidí se v nich, jaké podoby a jaké rozdíly bývaly ve zřízení města a ve zřízení vesnic stojících pod touž vrchností; městečko Radostín bylo zahrnuto v působnost zřízení vesnického.

Zřízení Meziříčské vydal z téhož rukopisu Pardubského dr. Sigmund Vašátko v časopise Národ a Škola, vycházevším ve V. Meziříčí 1883, a sice zřízení městské na str. 11, 19, 28, zřízení vesnické str. 35, 44, 62, 70, 77, 87. Zmínku o artikulích Meziříčských učinil Rybička v Pam. Arch. XIV. 506, kterýž tam podává zprávy o Janu Jetřichovi Berkovi, i také (570) výtah z urbáře Městeckého, jejž roku 1658 dala zdělati dcera a dědička Jana Jetřicha Berky Anna Maria, provdaná za hraběte Khiessla.

[Zřízení města Velikého Meziříčí.]

Já Jan Jetřich Berka z Dubé a z Lipého na Mezeříčí, Městci Heřmanovém a Stolanech, JMCské radda a komorník, známo činím všem lidem mým poddaným v městě Mezeříčí nad Oslavou usedlým, o těchto nížepsaných artikulích, a jak by se jeden každý z vás chovati měl, nařizuji:

[1] Předně tomu chci a přísně poroučím, aby všickni s manželkami, s dítkami i s čeládkou svou každý den sváteční, tak v neděli jako i jiné dni zasvěcené od církve sv. Římské katolické, i od správcův duchovních vyhlášené, *do kostela* ke mši svaté na kázaní slova božího i na nešpor pilně chodili, a tu až do skonání služeb božích setrvali, a slovo boží, které se jim k spasení duší jejich káže a předkládá, pilně rádi poslouchali, prací svých hmotných na straně zanechávajíce. V čemž primas, purgmistr, osoby radní, též rychtář, i jiní přísežní na sobě dobrej příklad

dávati mají, ouřad s rychtářem na to bedlivý pozor míti mají, a skrze desátníky dostatečně předzvěděti, jestližeby kteří služeb božích, jak mše sv. tak kázání slova božího, přítomni nebyli. A našlo-li by se to při kom, že maje do kostela jíti, a on mezitím do šenkovního domu šel, tam pil a hrál, anebo bezpotřebně po polích se toulal, neukázal-li by slušné toho příčiny, kteráž by jej vymluviti mohla, takového bez milosti do vězení za kládu dáti, a odtud nepropouštěti do třetího dne, a k tomu pokuty 1 libru vosku dokud nedá. A kterej by se hospodář toho dopouštěl, že by v čas služby boží na řád jakýkoliv pití a pálený dával, anebo hry dovoloval a přehlídal, podobnou měrou ten hospodář i s tím hostem tu pokutu podstoupiti musí. Pakli by se to shledalo a našlo, žeby ouřad s rychtářem, vědouce o takových neřádích, s tím mlčeli a to přehlídali, anebo i sami toho se dopouštěli: takový jedenkaždý trojnásobným trestáním spokutován a strestán býti má.

[2] Tolikéž o tom přístně poroučím, aby jeden každý nový purkmistr ten den, když sobě *ouřad přijímá*, se všemi ouřadními osobami o 7 hodinách ráno na půl orloji do kostela šli, pana děkana, aby jim mši sv. sloužil, požádali, a tu při mši svaté pána Boha všemohoucího za dar Ducha Sv. žádali, a prospěchu všech spasitedlných i obecních věcí prosili, a potom teprva k obecním prácem se obrátili. A kdybyste koliv vy ouřad na rathauz jíti měli, nejprvé do kostela jíti, a pánu Bohu podle křesťanského starobylého obyčeje se pomodliti máte.

[3] Tolikéž aby *cechové* korouhve své i podstavníky, když procesí a výroční slavnosti a svátky jsou, nosili, a v kostele při službě boží, když toho čas jest, rozsvěcovali i zhašovali. K vejročním pak svátkům jedenkaždý cech pospolu k službě boží a k *zpovědi* najíti se dejte; pakli by se tak kterej nezachoval, aby víceji v témž cechu trpín nebyl.

[4] Též *posty* abyste pilně zachovávali, a žádného masa v pátek ani v sobotu i přes celej půst i jiné zapověděné dni nejídali; pakli by kdo toho se dopustil, v zapovědené dni maso jedl, ten každý má do kostela dáti pokuty 10 lib. vosku, a vězením 2 neděle jako neposlušný a protivník církve sv. trestán býti má.

[5] A jakož mnohými a rozličnými sněmy ode všech 4 stavův tohoto markrabství Moravského ano i posledňějším přístně poručeno a nařízeno jest, kdykoliv ráno, v poledne i u večer velkým zvonem *na klekání se zvoní*, aby jeden každý, kdekoliv jej zvonění zastihne, ihned na kolena poklekl, a pánu Bohu za pokoj svatý se pomodlil. A kdož by se tak nezachoval, ten ku příkladu jiným, buď on kdo buď, strestán, a do trdlice ať jest dán.

[6] Rodičové, všichni sousedé, kteříkoliv dítky malé máte, ty abyste hned z mládí ku pobožnosti vedly, do staré *školy*, a ne jinam přes pole, na učení dávali a posílali; tak aby vrchnosti své, rodičům i dobrým jiným lidem hoditi se mohly. Pakli by kdokoli syna svého přes pole na učení odeslati chtěl, nemá toho o své

ujmě učiniti, nýbrž nejprvé mně to v známost uvésti. Pakli by někdo nepilností rektora aneb kantora se vymlouval, a to se vyhledalo, má se to panu děkanovi oznámiti, tak aby oni jakožto správcové školní postranných zanechajíce věcí, v učení mládeže pilnější byli, od něho přidržáni byli.

[7] *Lání*, zlořečení, hromování, i všeliké *hry*, tance, bitvy a rvačky, též noční povyky se zapovídají, s tím dalším oznámením, aby takovým hráčům, kdebykoliv postiženi byli, rychtář peníze pobral, a hospodáře i s nimi do šatlavy dal, jako i jiné zlolejce, tanečníky, rváče, bitce, a noční povyky činící vězením přidržel, a odtud nepouštěl, ažby každej z nich pokuty 2 fl. k ruce mé jakožto pánu položili; a kolikrátby se koli kdo toho dočinil, pokaždé tím nadepsaným způsobem strestán i spokutován býti má.

[8] *Smilstvo* a cizoložství i jiné nečistoty, jak božskými, tak i světskými právy tuze pod ztracením duše i těla, cti i statku zapověděné, aby se toho žádnej, jak z poddaných mých tak i čeládka jich, se nedopouštěli, též se přísně zapovídá; a bylo-li by co toho na kterým svobodném neb nesvobodném shledáno, ten jiným ku příkladu na hrdle trestán býti má. A u kterého by souseda takový hřích spáchán byl, buďto že by dcera jeho se zmrhala, anebo syn jeho s jinou se toho dopustil, tehdy ten každý hospodář, že na své děti pozoru nedával, pokuty 100 fl. mor. mně k ruce do důchodův mých složiti musí; a oni vedle vejšpsaného vyměření strestáni budou. Což i o čeledi přespolní rozumíno býti má.

[9] Také se o tom přísně poroučí, aby žádný pod žádným vymyšleným spůsobem, bez vědomí a dovolení mého vlastního, žádného *sirotka na grunty cizí* nešikoval, aneb v tejnosti neprojednával. Jestliže by pak kdo z poddaných mých toho se dopustil, má jiným ku příkladu skutečně strestán býti; nicméně ten zběhlý již komu projednaný sirotek. Hospodář bude povinen, to na zámek oznámiti; pakli by neoznámil, tehdy toho sirotka sám hledati, nahoru postaviti, a k tomu skrze zatajení toho za pokutu 2 neděle vězením trestán býti má. Hospodářové a hospodyně s sirotky vám projednanými tak nakládati hleďte, aby příčiny neměli od vás utíkati; pakliby se to na koho shledalo, že zkrze přísnost jeho sirotek preč utekl, ten hospodář bude skutečně strestán, a sirotka toho hledati i na zámek dostaviti musí.

[10] *Čeládky* jeden druhému neodluzujte, ani jakýmkoli spůsobem nepřechovávejte; načež ouřad bedlivej pozor dáti mají. A na koho to bude uznáno, přísně strestán býti má.

[11] Berně, ouroky a všelijaké *poplatky* k zemi i vrchnosti povinné v čas určitý hleďte odvozovati. O čemž se ouřadu tuto poroučí, aby vždy 3 neděle před dojití[m] terminu, buď o sv. Jiří aneb o sv. Václavě, i jinších uložených časův, peníze pospolu míti se snažili, a takové písaři důchodnímu odvozovati nepomíjeli;

pakli kdo, čím povinen jest, toho zanedbal, takového vězením přidržeti a odtud nepropouštěti dotud, dokud by, co zadržuje, nezaplatil všeho.

[12] Co se *sirotkův* a jejich *peněz* na jejich spravedlnost jim náležejících dotejče, ty obzvláštně chované býti mají v truhlici bezpečné; a jak mnoho jedenkaždý sirotek k městu přináležející spravedlnosti má, kde a za kým taková spravedlnost zůstává, a z čího gruntu vycházeti má, knihy nebo registra obzvláštní, do nichž by se zapisovalo, aby držány byly, to míti chci pod skutečným a přísným trestáním. A z takových peněz sirotčích celej ouřad, a ne jedna anebo dvě toliko osoby, každoročně počet činiti mně budou. Ale poněvadž se nemalý, než veliký neřád při městě nachází, že ouřad přijímajc sirotčí peníze z gruntův na rathouz [sic]. Na to obzvláštní pozor dáti mají, aby některé nedbalce dostatečně k tomu přidrželi, aby takové peníze gruntovní rok po roku pokládali; a tudy množí, když se jim folkuje, několik vejrunkův zadržují, tudy se gruntové spouští, hospodáři v nouzi a sirotci o svou spravedlnost přicházejí. Protož o tom dostatečně nařizuji a poroučím, aby ouřad těm nedbalcům více toho nepřehlídal, nýbrž je přidrželi, aby rok po roku platili.

[13] Každého čtvrt léta obecním konšelům poraučím, a za mostem Hornovským, aby do domův nahlédnauti nelenovali se, a uhlédali-li by, an někdo maje grunt zaplacenej i nezaplacenej, *dům* po jednom i druhém napomenutí *spravovati* nedbá, takového do vězení dáti, a odtud nepouštěti, až by zaručil, že chce do jistého času dům spraviti; anebo aby dům lepším hospodářem zaopatřil.

[14] Panu *děkanovi*, kterýž o duše vaše péči a starost míti musí, ním abyste se všichni napořád řídili, a přes pole k jinším kněžím nikam se neucházeli, ani jich k sobě potajemně do domův neloudili, obzvláště *praedikantův* nepřechovávali a nefedrovali, nýbrž jich všelijak prázdni byli, skutečně a přísně poroučím.

[15] Také jak vám od téhož pana děkana vzkázáno bude, *desátky*, a to což jemu od starodávna spravedlivě náleží, bez všeliké odpornosti časně vykonati nemeškejte. Kdo čím kterému *záduší* povinen jest, jsa napomenut, hned bez prodlení aby složil a vypravil, tak aby skrze nedbalce záduší nehynulo. Též věcí zádušních žádných sobě nepřivlastňujte; raději kdybyste věděli, v čem by mohlo záduším spomoženo býti, toho netajte, ale panu arciděkanovi aneb auředníku mému v známost to uveďte.

[16] *Ouřad* i všecka obec v lásce a v svornosti zůstávejte; mladší k starším uctivost a poslušenství v věcech slušných dokazujte. Kdyby koliv purgmistr a rychtář někoho k sobě obeslal, má hned beze vší vejmluvy jíti, a co mu poručeno bude, ochotně a volně vykonati; jinak přestoupí-li, pokuta i trestání přísně bez ušetření osoby vedle zasloužení skutečně jej následovati bude.

[17] Když ouřad který den v radě seděti a rozepře lidské *souditi* mají, ten den žádný z prostředku jich bez povolení primasa neb purkmistra z města nevycházej, tak aby od domácích ani přespolních naříkáno nebylo, že se jemu v jeho spravedlnosti skrze neshromáždění ouřadu skrácení děje; a to pod pokutou k rucc vrchnosti (z jejich vlastního a ne z sirotčího neb obecního měšce) aby 4 fl. mor. složiti povinni byli.

[18] Ouřad bez vědomí vrchnosti aneb ouředníka nemají *obec* na rathauz *svolávati*, pod pokutou 100 kop m. Pakliby toho potřeba byla, obec svolati, tehdy ouředník anebo ten, kdož by k tomu nařízen byl, jejich jednání obecního má na rathouze doslejchati a přítomen býti.

[19] *Řezníci* nejlepšího masa, a zvláště prve, nežli by město masem zaopatřili, ven jinam nevyvážejte, jak se to až posavád dálo. Tolikéž maso na váhu, kdokoliv chudý neb bohatý potřebuje, spravedlivě, ne někomu maso a jinému kosti, prodávejte a odvažujte, a podle hodnosti maso aby šacováno bylo. A našlo-li by se to, že někdo o 1 peníz dráže, nežli mu sázeno bylo, prodává, ten za pokutu mně půl centnýře loje bez milosti propadnouti a odvážiti musí. V pastvě*) žádného dobytka aby řezníci nebili, a masa žádného neprodávali tejně, nad to zjevně, a to pod ztracením řemesla, kdoby se toho koliv dopustil.

*) Snad: V postě.

[20] *Váhy a míry* aby se spravedlivě u jednoho každého zachovávaly; pakliby se u koho našel jakej fortel, takový do vězení dán býti a s dalším nařízením mým bez litosti k vejstraze jinším přísně strestán býti má.

[21] *Pekaři* aby dostatek chleba v městě mívali, bílého i režného, a v pečení chlebův mírnost a spravedlnost zachovávali, aby na ně lidé nenaříkali; načež ouřad dobrý pozor dávati, a raděj začasté chléb průbovati mají; a našla-li by se nespravedlnost, strestáni budou.

[22] *Nákladníci* a varčí piva hodná náležitě vyvařená, nepřirážeje více sudův na jednu každou várku, nežli vedle starého spůsobu [a] od dobré a slavné paměti pána pana Ladislava Berky ꝛc nařízení, aby vařili; tak aby jak od domácích tak přespolních lidí na nehodnost piva jejich naříkáno nebylo. Načež osoby ode mně k dohlídání nařízené pilný pozor dávati mají; jestliže by se u koho našlo, a on více sudův, nad počet vyměřený přebíral, anebo nehodné pivo vařil, o takovém na zámek oznámiti mají, a ten takový skutečně strestán bude.

[23] *Šenkýři a šenkýřky*, kteří víno anebo pivo šenkujete, spravedlivý máz i žejdlíky mějte; a hleďte se hojným nápojem opatřiti; a vy, k dohlídání nařízené osoby, budte toho pilni, aby se spravedlivá míra při všem nacházela. Pakli by se u koho jakej fortel našel, anebo že by nápoj nehodný lidem dával, ten každej ostře strestán bude, a k tomu pokuty bez milosti 5 kop propadne k ruce mé.

[24] A jestliže by kdo gruntu svého zdržeti nemohl, a jej prodati musil, tehdy při oznámení zápisu aby hned *zbroj k gruntu* jeho náležející na rathouz přinesl a kupci svému postoupil, tak aby taková zbroj vždycky při gruntě zůstala.

[25] Kdo by grunt a *stavení opouštěl*, rolí neobsíval, odprodával aneb zastavoval, ten má určiti a grunt jinému do 2 neděl pořád zběhlých prodati, sám pak s ženou i s dětmi v podružství zůstávati. A ten, kdo tak kvapně o svý ujmě bez povolení mého od kterého gruntu co odkoupil, anebo na něj zapůjčil, o to přijíti má. Kupec pak toho bez překážky užívati moci bude.

[26] Žádnej osedlej v městě aby *dvouch gruntův* a statkův nedržel, ani drže prve jeden, druhého nepřikupoval. Nad to má-li prve již dva statky, aby jeden z těch v 8 nedělích pořád zběhlých prodal, a jej dobrým hospodářem opatřil. Pakli by kdo bezelstně jej prodati aneb kupce naň míti nemohl, ten aby to v tom čase na mně vznesl, a příčiny slušné, proč nemůže prodati, ukázal.

[27] *Mocí* jeden na druhého *nesahej*, ale právem živ buď. Má-li proti komu jakou stížnost, to na právo vznášej, a to pod pokutou vedle uznání velikosti skutku.

[28] Kdoby koliv na ouřadníka, primasa, purgmistra, rychtáře neb jiné *osoby ouřadní*, mocí sáhl, ten na hrdle anebo na zdraví strestán býti má; pakli by z nich koho slovy nenáležitými uhaněl, ten pokuty 30 kop mné k ruce propadne, a k tomu vězením strestán bude.

[29] Žádnej domácí do šenkovního domu *se zbraní* nepřicházej, pod pokutou 2 kop na mně pána vašeho.

[30] Ženy, které se *rády vadí*, jiné plundrují a hanějí, kolikrát by se koliv toho dopustili, vězením strestány ať jsou; pakli by ani tak toho přestati nechtěla, v koši řezati se musí.

[31] Dále přísně se poroučí, aby jeden každý z mužského pohlaví i ženského *lesův panských* prázen byl, v nich dříví na hole, obruče neb jakékoliv jiné potřeby podtají nesekal, ani trávy nežal, dříví neloupil, a jak v seči, tak v lukách mých i jiných, nad to v obilí škody nečinil; byl-li by pak kdo v jaké škodě postižen od hajného, s tím se vším, v čemž postižen byl, má jat a na zámek dodán býti. Pokuty pak buď na penězích, neb na těle trestání ho nemine, a k tomu hajnýmu 10 gr. alb. pokuty aby dal, to nařizuji. Kdobykoliv dřevo v lese sťal bez vědomí ouředníka nebo hajného, ten vrchnosti pokuty 2 kopy a hajnýmu 10 gr. alb. pokuty položí, a k tomu v kruhu u rathouze po 3 trhy státi musí.

[32] Všelijaká *myslivost*, buď v lesích neb polích, při rybnících neb potocích, aneb jakými by koli jmény jmenována býti mohla, na tom celém panství se zapovídá. Jestliže by pak kdo v jaké koli myslivosti postižen byl, ten i s tím se vším, co při sobě má, od hajného aneb rychtáře jat a na zámek dostaven býti má.

[33] *Psův* žádnejch jak sami hospodářové, tak čeládka jich ať [s] sebou do pole a do lesa neberou, jinak psům bude jedna noha každému uťata, aneb zastřelen bude, a ten, kdo se toho dopustil, trestání neujde. Řezníci pak když do vsi na koupi jdou, psy ať mají na provaze uvázané, (neb se to zřetedlně poznává, že psi na mladé zvěři velkou škodu dělají), pod pokutou 15 hlávek soli, kdo bude v tom postižen, an se vedle této mé přísné zápovědi nezachoval.

[34] Tolikéž se přísně ouřadu poroučí, poněvadž město k nim patří, aby *cesty a silnice* skrze grunty jdoucí, kde by koli toho byla potřeba, pro pohodlí lidské spravovati dali; tak aby panstvo a jiní lidé přespolní neměli příčiny na stranu ani jinými cestami jezditi, aby snad vyhýbajíce zlý cestě, do louk anebo obilí vyhejbati a lidem škody dělati nemusili, to bedlivě zaopatřiti.

[35] Cesty a *stezky prve nebývalé*, buď v rolích aneb lukách, žádný buď skrze grunty své, neb jiných sousedův nových aby nedělali, ani starých a svobodných nebránili, nehradili ani nezavorávali. V čemž bude-li kdo postižen, dá pokuty 2 kopy, a 1 kopu k obci, a k tomu ještě vězením strestán býti má.

[36] Kdež by koliv (čehož pane bože uchovej) *oheň* vyšel, a ten by pokřiku neučinil, až by se oheň rozmohl: má skutečně trestán býti, a bude k němu hledíno, jakoby zaumyslně sám zapálil. A kdo by jiný, vida oheň, pokřiku neučinil, týmž spůsobem k němu hledíno bude.

[37] K tomu i to míti chci, aby jedenkaždej soused dlouhej *řebřík* v tom místě, kde by za nejpotřebnější uznával, k střeše vždyckny přistavený měl, a tlouky nejméně dva. Obec podobně aby při rathouze měli dlouhé háky, žebříky a kožený korbele v jistém místě pohotově vždycky.

[38] Tolikéž poroučím, aby jeden každý osedlý před domem svým džber aneb *soudek vodou* naplněnej vždycky, pokudž by nezamrzla, obzvláště u veliké sucho, pohotově měli; kdo by se tak nezachoval, pokuty 2 kopy dáti, a k obci pak půl kopy složiti musí, pokaždé, kolikrát by se toho dopustil.

[39] *Lucerny* každej hospodář v domě mějte, a bez nich s žádným loučem anebo s třískami na dvůr neb do chlíva a maršteli nechoď, ani čeládce choditi nedopouštěj, ani svíček k stěnám i jinam nepřilepujte, ale šetrně s ohněm zacházejte; jinak vězením i pokutou strestání budete.

[40] A tak vědauce jedenkaždý o takovém nařízení a mé jisté vůli, a poručení znajíce, hleďtež se ve všem oddaně a poslušně chovati, sebe i jiné před trestáním, pokutou a nemilostí mou vystříhati, kteréžto žádného přestupníka nemine. Aby předně Boha nehněval, a u své vrchnosti lásku zejskal, a skrze to od Boha požehnání, a ode mně pochvalu, ochranu a pomoc zejskati a dojíti mohl. Amen.

Artikulové k soudům vesnickým na panství Mezeříckým.

Já Jan Jetřich Berka z Dubé a z Lipého, na Mezeříčí, Městci Heřmanovém a Stolanech, JMCé radda a mundšenk, známo činím všem lidem poddaným mým z městečka Radostí[na] a na všech vesnicích po panství mém Mezeříčském, jakby se jedenkaždý chovati měl, nařizuji.

[1] Předně tomu chci a přístně poroučím, abyste všickni s manželkami i s dítkami a s čeledí svou každou neděli a v zasvěcený svátky, od církve sv. katolické i od správcův duchovních prohlášené, *do kostela* ke mši sv. a na kázaní slova Božího, kteréž se vám k spasení duší vašich od kněží mých jak při městě Mezeříčí, v městečku Radostíně a v Rudvíkově*) káže a předkládá, (jinam přes pole nikam se neutíkajíce, pod uvarováním těžkého trestání, v ničemž se jinými, zvláště nekatolickými kněžími se neřídíce), pilně a bedlivě poslouchali, a prací svých hmotných těch dnův zanechali. V čemž rychtář a konšeli a jiní přísežní lidi na sobě dobrý příklad dávati, a na to bedlivý pozor míti mají. Jestližeby kteří božích služeb, jak mše sv. tak i kázaní od počátku až do konce nevytrvali, aneb při nejmenším z jednoho každého domu jedna osoba v kostele nebyla, anebo hospodář, maje do kostela jíti, mezitím do šenkovního domu šel, tam pil, hrál, anebo bezpotřebně po polích se toulal, jestliže by neukázal slušné příčiny, v čem by vymluven býti mohl, bez milosti do klády ať se dá, a odtud nepouští, až by pokuty 1 lib. vosku tomu kostelu, ku kterémuž náleží, položil; a to pokaždý, kolikrátby se koli toho dopustil. Šenkýř, kterejby ten čas, když se služby boží konají, na řád jaké pití dával, anebo hry přehlídal, podobnou pokutu hospodář s hostem podniknouti aby povinen byl. Pakli by se to našlo, že by rychtář s ouřadními osobami, vědouce o takovém přestupníku nařízení mého, to přehlídali, aneb sami toho se dopouštěli, tehdy jedenkaždý takový trojnásobním trestáním spokutován a strestán býti má.

* Nyní Rudíkov, ves s kostelem u silnice z Meziříčí do Třebíče.

[2] *Posty* abyste pilně zachovávali a žádného masa v pátek ani v sobotu, též přes celej půst, suché dni a jiné ustanovené posty, nejídali; pakli by se kdo toho dopustil, a v dotčené dni maso žral, ten každý musí pokuty dáti do kostela 10 lib. vosku, a vězením 2 neděle strestán bude, jako neposlušný syn církve sv.

[3] Také vám všem vůbec i jednomu každému poroučím dostatečně, *ouředníka* mého na ten čas vám představeného abyste u vážnosti měli, a co by vám koliv poroučel, buď oustně aneb skrze cedule anebo posly k dobrému mému, to abyste hned beze všech odtahův a vejmluv vykonali; pakli kterej rychtář, konšel anebo jiný z obce podle poručení a rozkazu jeho tak se nezachoval, toho každého jako neposlušného ouředník můj podle poručení mého bude věděti jak trestati a pokutovati vedle zasloužení.

[4] I to také od vás míti chci, abyste *rychtáře*, konšely i jiné představené osoby u vážnosti měli, a jejich soudy aby žádný nepohrdal; než co oni spravedlivě podle náležitosti usoudí, to aby každý držel, a podle toho tak se zachoval. A jakož se to trefuje, že někteří lehkomyslní vožralci časem nevážně a spurně k rychtáři a osobám ouřadním se chovají, a v tom ani ouřadu jim ode mně nešanují svěřeného: takovým všem přísně přikazuji a poroučím, aby se toho více nedopouštěli pod skutečným trestáním.

[5] Též i vám všem rychtářům a konšelům v dědinách poroučím a tomu chci: Jakož se to mnohdykrát stává a přihází, že někteří nevážní, od lidí *statky* jejich *kupujíce*, vymluví, anebo v městě i jinde peníze vypůjčí, a potom lidem *neplatí*. Jestližeby se kterej takovej na dědině našel, a lidi za sebou neplatíce povozoval, a věřitel dlužníka svého, přijda na dědinu, před rychtářem obžaloval a za dopomožení žádal: to oni vyslyšíce, a byl-li by dluh spravedlivý a odporu nebylo, hned toho dlužníka, nečekajíce obzvláštního z zámku poručení skrze cedule, vězením k zaplacení přidrželi, a lidem darebných outrat a zbytečného odkladu nečinili, a na zámek, moha to doma spokojiti, neukazovali; však tak, abyste žaloby jedny na druhé nepřijímali a sobě v rozepřech zmatku žádného neučinili.

[6] Tolikéž vám rychtářům a starším pod nemilostí přikazujíce poroučím: co se *zlodějstva, mordu*, i jiných hříchův proti pánu Bohu, na ublížení cti a poctivosti, zhanění, pohrůžek a jiných nenáležitých vejstupkův dotejče, kteříž se mezi lidmi bohaprázdnými a nevážnými často stávají, toho více ouřadové na dědinách pokutou nesrovnávejte, ale na zámek, zaručíce nejprve, sem to ouředníku mému k rozeznání podávejte. Jestližeby pak v některé dědině co se toho stalo, a rychtář to spolu s staršími urovnali a zatajili: takové bych musel jako potupníky poručení mého a činící proti závazkům přístně dáti potrestati.

[7] Než co se menších věcí dotejče, totiž o *škody*, bez kterýchžto mezi sousedy časem býti nemůže, a o jiné těm podobné věci, když se poctivosti a hrdla nedotýče, o tom vám všem rychtářům a starším poroučím, to abyste na dědinách mezi sousedy pokojili a srovnávali, a lidem bezpotřebného chození na zámek a zkrze to ouředníků zaměstknávání a zaneprázdnění nečinili. A jestliže by pak který tak nevolný*) se našel, a rychtáře i starší v tom opovrhl, a tak malou věcí mně a ouředníka mého zanášel, bude proto skutečně strestán i pokutován. *) svévolný?

[8] *Smilstvo* a cizoložstvo i jiné nečistoty božským i lidským právem pod ztracením duše i těla zapověděné, aby se toho žádnej jak z poddaných mých tak z čeládky nedopouštěl, přístně se ode mne zapovídá. A bylo-li by toho co na některým nesvobodným [sic] shledáno, tehdy jiným ku příkladu na hrdle strestán býti má. Pakli se toho svobodný dočinil, půl leta vězením a potlom [sic] metlami mrskán bude, kromě té pokuty, kteroužto já sobě v moci mé pozůstavuji. U kterého by hospodáře

takovej hřích spáchán byl, buďto že by dcera jeho se zmrhala, aneb syn a čeledín s jinou se toho dopustil, ten každý hospodář, že na své děti pozoru nedal, pokuty 50 kop složiti povinen bude, a oni podle vejš psaného vyměření strestáni býti mají; což i o čeládce rozuměti se má.

[9] A jakož někdy rodičové syny své o své újmě *na řemeslo* dávají, toho více míti nechci; nýbrž jeden každý otec prveji od vrchnosti své aneb od ouředníka [povolení] dostati má, pod pokutou 10 kop.

[10] Otcové, matky ani jiní kteří přátelé synův aneb dcer na cizí grunty, aby se ženili neb vdávaly, ani *k manželství zamlouvali*, nedovolujte bez vůle a vědomí vrchnosti, a to pod pokutou 10 kop.

[11] Co se pak *ohňův* dotýče, to jeden každý v domě svém dostatečně opatř, aby topení, i jiné všecko, kde jaká světla bývají, v bezpečnosti byly, a rychtář s konšely k tomu, aby každý 4 neděle bedlivě dohlídali, a kde by jaké nebezpečenství spatřili, tomu aby hned topiti nedali, až to dá opraviti. Pakli že by toho opraviti zanedbal, tehdy rychtář takového nedbalce a neposlušného do klády dej, a jeho za 3 dni nepouštěj, až by to spraviti dal. Jestliže by pak od koho skrze neopatření oheň vyšel, a škoda se lidem stala, k takovému každému jako k jinému paliči přikročeno buď.

[12] Co pak se všelijakých *myslivostí* dotejče, na zajíce a na jinou zvěř honění, tolikéž strunami a rozličnými jinými nástroji, jakž vyjmenovati se nemohou, a se někteří mezi vámi nacházejí, že takové věci strojí a s rozličnou myslivostí zacházejí a ji potajemně provozují: o tom vám všem sumou i jednomu každému obzvláště poroučím, přísně a pod nemilostí přikazuji a to míti chci, abyste všech takovejch myslivostí zanechajíce, prázdni byli. Budeli kdo v tom postižen, jakž o některých již vědomost mám, takového každého na hrdle trestati dám.

[13] A vy *hajní* na to zvláštní pozor dejte, aby se takových oukladných myslivostí nedílo. A kdybyste koho s ručnicí na gruntech mých spatřili, takového sem na zámek přede mně aneb před ouředníka mého dostavte. Jestližebyste vy, kteří k přetrhování toho moc máte, co toho vědomě přehlídali, a mně neb ouředníku mému toho neoznámili, a já dověda se toho, těžce bych vás trestati dal. I o tom vám také poroučím, jestližebyste koho na gruntech mých s tenaty na zajíce, anebo s rukávníkem na kurotvi líceti postihli, abyste šli a ohledali hned, kdo by byl. Nebyl-li by služebník můj z zámku, nýbrž něčí cizí, toho hned vezmete a na zámek ke mně i s těmi věcmi dostavte.

[14] Hajní vy všichni, jakož ste o tom od předešlých vrchností i ode mně dostatečně poručeno měli, abyste žádnému nedali na *čihadlech* s síťkami, s lepem, neb jinak ptákův lapati, dokudž by vám ten, který by lapati chtěl, cedulky od ouředníka mého neukázal; ale jak vy se v tom i v jiném chováte, patrně vidím.

[15] Co se hajných dotejče, o tom vám přísně přikazuji, a to míti chci pod hrdlem i statkem, z strany *lesův*, aby v nich hned žádný žádného dříví nesekal bez jistého v tom od ouředníka mého hajnýmu, buď oustního neb psaného poručení, a tolikéž opovědění se v tom hajnýmu, kterýž od ouředníka mého na místě mém ustanoven a nařízen bude. Nicméně dříví žádného nepodlupovati, ani loučí jak z pařezův tak z stojatého dříví v lesích mých nesekati, a dobytkův žádných do sečí nikdež do lesův mých aby nehonili. Pakli že by se v tom vedle tohoto mého poručení které dědiny nezachovaly, a do lesův dobytky honiti daly, takové strestati dostatečně poručím, a pokuty 5 kop dáti musí.

[16] A protož vy hajní na to pilný pozor dejte, do lesův často dohlídejte, a postihnete-li koho, an nemaje ode mne aneb ouředníka mého dovolení, dříví seká aneb podlupuje, aneb dobytek pase: takového každého v řetězích ke mně na zámek dostavte, anebo kde byl, na něho sobě osvědčte, a v tom aby žádného přítele ani nepřítele nezastávali.

[17] Co se provozování *myslivosti* všelijaké dotejče, těch aby jeden každej pod trestáním na hrdle i jinak prázen byl. A vy hajní k tomu bedlivě dohlídejte, a bude-li kdo postižen, toho vemte; pakli s něj býti nemůžete, osvědčiti sobě a mému ouředníku o tom oznámiti. Jestliže vy hajní co toho dopustíte aneb na někoho zatajíte, a já se toho dovím, tehdy vás skutečně jako křivopřísežníky jiným k vejstraze na statku i na hrdle strestati poručím.

[18] Tolikéž hajní žádnému dryv [drev] k palivu ani jiného *dříví* žádného, žádným vymyšleným spůsobem, aby *neprodávali*, ani aby sobě sami co z mých lesů brali bez jistého vědomí a dovolení ouředníka mého, leč by ten, kdož by kupovati chtěl, od ouředníka hajnýmu cedulku přinešenou dodal, aneb sám ouředník k tomu prodaji přijel. Jináče jestli [by] se na kterého hajného zvědělo, že něco o své újmě prodává, nemaje o tom poručení žádného, k takovému nevěrnému křivopřísežníku bude hledíno, a k vejstraze jiným bude skutečně strestán.

[19] Co se *rybníkův* mých dotejče, o tom přísně poroučím všem i každému obzvláště, abyste jich všelijak pilni byli, a v zimě nespolehajíce se na ledakohos, ale sami hajní, ouřadní osoby, aneb z obce, na něž by se bezpečiti mohlo, prohlubně prosekávali; a byla-li by toho potřeba, a tak třeskuté mrazy jsouce, nerci-li hned z rána, co pán Bůh den dá, ale znovu večerního času na rybníky aby vysílali, a prohlubně zase znovu vysekávali, anebo sochory proráželi, obzvláště pak, když by rybníci kaproví neb plodoví loviti se měli.

[20] Předně rychtář s ouřadem i všecka obce všelijakých *škod* vyšetřovati; nebo o tom víte, stalali-by se nešetřením anebo zanedbáním rychtáře, konšelův, vší obce jaká škoda, vědouce, že ti rybníci k vaší starosti a všelijaký šetrnosti vám patří, uzná-li se jaká škoda, komu bude hůře, jako vám, jestli toho časně ne-

předejdete a ouředníku mému v známost neuvedete? Tehdy o tom vězte, že netoliko k vám přísežným, ale i ke vší obci ty dědiny o to hleděti se bude; a nepostačil-li by všech statek za tu škodu, tehdy jako vrchnost Bohem vám nařízená, pro vejstrahu a příklad jiným, k hrdlům vašim sáhnouti bych přinucen byl a musil. Protož vám všelikterak při všelijakých věcech mých, jakž by se ty vysloviti a vyjmenovati mohly, jest mysliti, aby nevinní s vinnými nenesli, tak aby skrze nepilnost vaši mně se žádná škoda nestala. Ryb buďto bez vůle mé aneb ouředníka mého aby nelapali nijakž žádným vymyšleným spůsobem, ani v struhách rybničných ani v poltrubích, pod trestáním na hrdle i statku. Bude-li kdo v tom postižen od čeládky mé aneb od rychtáře, tehdy jsou povinni toho vzíti, na zámek přivésti, bude se věděti k takovému s trestáním jako k jinýmu zloději přikročiti.

[21] Z strany *řek*, které jsou lidem pod platy puštěny, to míti chci a přísně přikazuji, aby rybářům, kteří mně z toho platy dávají, žádné překážky lapáním ryb, raků do čeřenův, vrší aneb do sakův neb jakýchkoliv nástrojův nečinili. A pakli by který od rybáře toho, jemuž ta řeka pronajata, postižen byl, a on to na něho dosvědčil, anebo jej před rychtáře a starší přivedl: takový aby na zámek dodán byl a vězením opatřen, a potom jako jiný zloděj na těle strestán.

[22] Z strany *platův* všelijakých, kteříž mně lidé a předkům mým od starodávna, i JMCé aneb k zemi povinni jste, ty a takové rychtářové s staršími vybírati a na zámek odvozovati časně mají; což já od vás skutečně míti chci, aby takové všecky stálé i běžné poplatky, nedadouce terminu projíti, vyupomínali a sem donášeli. Kteří by koliv z rychtářův takové platy po času vyměřeném nepřinesli, ten bude do vězení dán, a z něho nevyjde, až pokuty pokaždé 2 kopy položí bez prominutí.

[23] *Frejmarkův* o grunty, koně, krávy, telata, ovce a jiné rozličné věci v krčmě ani v poli ať více se neděje; toho na krátce trpěti nechci a nemohu.

[24] Též aby žádný bez vůle mé aneb ouředníka mého *gruntův neosazoval*; pakli by se kdo vytrhl, ať o tom rychtář a starší ouředníku mému oznámí, bude se věděti k tomu každému jak zachovati, aby tomu, kdož koupí, odjato bylo, a prodavač musí za pokutu dělati 50 sáhů dříví k ruce mé.

[25] Tolikéž vám všem přísně, předkem rychtářům a starším, poroučím o tom, abyste na to pozor dali, jakž někteří nedbalci svého dobrého, rolí, louky a lesy zastavují anebo *odprodávají*, abyste vy rychtářové a starší na to pozor měli, a kdež by se takový, kterej zastavuje anebo prodává, nabyl [sic], o takovým hned abyste ouředníku mému oznámili; má se to jemu odníti, a takové oba, i kupce i prodavače, do vězení vzíti, a jich dotud nepouštěti, leč by dvojnásobní summu, zač by ta koupě neb zástava byla, každý složil.

[26] Také vám rychtářům a starším o tom přísně poroučím a to míti chci, abyste na to dobrý pozor měli, každej z sousedův svý *rolí aby obsíval*, buď jaří neb ozimí, a nic pustého aby nenechával. Jestliže by se pak kterej našel, že by rolí své v kterýkoliv tratě neobsíval, vy rychtářové a starší takového na zámek postavte, já takového nedbalce a mrhače sám strestati poručím. A vy rychtářové majíce to jiným přetrhovati, sami se toho dopouštíte, a mý poddaný lidi ochuzený škrabete. Kdo by se z vás toho dopustil, mimo tuto mou zápověď, ten ať se na to bezpečí, že bude čtvernásobní pokutou strestán.

[27] Tolikéž vám o tom poroučejíce, to míti chci, co se prodaje gruntů a dvorů dotejče, jakž se to trefuje, že jedni druhým prodávají, aby žádných *vejminek* buď od obilí neb píce nevymiňoval, neb odprodati dráže nemůže, a ten kdož koupí, aby se volně živiti mohl.

[28] Co se pak dotejče těch *nedbalých* a nepilných hospodářův, jichž se zhusta a velmi mnoho nachází, kteříž nanejvyžší grunty své skrze nepilnost svou a příliš časté žraní spouštějí, že skrze to stavení klesá, rolí oulehlema ležejí, a snad kdyby se jim to déle přehlíželo, přišly by gruntové na nic. Protož vám všem rychtářům a jedné každé dědině o tom dostatečně a pod nemilostí přísně přikazuji a poroučím, abyste na tako[vé] mrhače a nedbalce hned neprodleně nastoupili, a je k tomu přidrželi, aby jedenkaždý grunt svůj dýleji neodkládaje opravoval, a těm ožralcům, kteří často v krčmě žerou, taky toho dýle netrpte a nepřehlížejte; pakli by vás v tom jednom i druhém uposlechnouti nechtěli, o takovém dejte známost ouředníku mému, já takového mrhače ku příkladu jiným potrestati dám. A jestliže vy přísežní jim to přehlídati budete, trojnásobně pokutováni a strestáni budete.

[29] Jestliže by se pak mezi vámi kterej našel, jakž se to od nevážných často děje, že by sadovce anebo *kamení hraničné vyvaloval*, anebo dříví hraničné podtínal, dávejte na takové nevážné lidi vy přísežní i sousedé dobrej pozor; a našlo-li by se toho co mezi vámi, netajte toho, ale hned ouředníku mému to oznamte.

[30] Koní ani žádného *dobytka* od neznámých handlířův nekupujte; trefilo-li by se co toho, tehdy rychtářové k tomu kupu nepovolujte, leč byste to nejprve na ouředníka mého vznesli. Pakli by někdo přes to něco koupil, a nějaká závada skrze to by následovala, ten sám z toho odpovídati a k tomu pro neposlušnost strestán býti musí.

[31] Z strany pak těch zlolejčnejch a nevážnejch lidí, kteří zvykli, vožera se, *zlořečiti*, hromovati, přísahati, sebe i jiné hrozně proklínati, v tom ani Boha se nebojíc, ani lidí nestydíc, pro jichžto zlořečení mohl by se pán Bůh spravedlivě rozhněvati i jiné pro ně trestati; pročež vám rychtářům ostře a pod velikou nemilostí o tom poroučím, abyste na to bedlivý a obzvláštní pozor měli, a kdybyste takové hanebné zlořečení hned nejprvé od koho zaslechli, tehdy do trdlice zlolejce dejte,

a nevypouštějte, až pokuty rychtáři 5 gr. alb. položí. A té pokuty nemá rychtář žádnému promíjeti, nechceli sám větší pokutou strestán býti.

[32] *Sirotkův* mých žádnej na jiný panství, ani z jedné vsi do druhé, bez mého aneb ouředníkového dovolení neprojednávejte. Tolikéž jedni od druhých, kdež projednáni jsou, neodluzujte, ani je při sobě nepřechovávejte; jestliže by se kdo toho dopustil, má od ouředníka mého skutečně strestán býti a pokutován.

[33] *Psův* žádných na pole ani do lesův s sebou neberte; pakli se tak kdo nezachová, tomu psu bude noha uťata, a ten bude skutečně potrestán.

[34] *Povalečův* a zahalečův, jenž nic nedělají, jen po krčmách jdou, žerou a hrají, žádnej ani šenkýř ať jich nepřechovává, ani ničímž nefedrujte takových darmochlebův, a to pod jistým a neproměnitedlným trestáním.

[35] Kdyby o nějakém *škůdci* a zloději pověst byla, aby honěn byl a ku právu dodán, takových žádnej nepřechovávejte proti zřízení zemskýmu; a pakli by v které vsi takové trpěli, muselo by se tomu rozuměti, že s nimi spolek mají, a byli by takoví zároveň jedním spůsobem strestáni.

[36] *Podruhův* žádných do městečka bez vědomí úředníka nepřijímejte, leč by on na místě mém vám povolení dal, tehdy aby ten podruh věrnost a poslušnost rychtáři na místě mém slíbil. Jináče která dědina podruha přijme o své újmě, budou 2 neděle v věži seděti, a 50 sáhů dříví k zámku nadělati musí za pokutu.

[37] Jakož se pak to časem trefuje, že někteří *dobytky* své jinam *prodávají*, ježto jest to vám prvé ode mně zapovědíno, abyste žádných velkých ani malých neprodávali, leč byste měli od ouředníka mého povolení; ale vy mnozí na takovou zápověd málo dbáte, v žerty to obracujete, ovšem vy rychtářové, maje na sobě dobrý příklad poslušnosti ukazovati, sami pohoršení dáváte. Pročež jestli se toho kdo více po tento den dopustí, a co dobytka bez opovědi se ouředníku mému prodá, ten bez milosti 2 neděli věží bude strestán, a pokuty 2 bečky veliký soli dáti musí; pakli v tom rychtář uznán bude, dvojnásobní pokuta i trestání potká jej. A [k] tomu konečně vězte, že se s vámi žertovati více nebude.

A jaké voly kdo má, [u] rychtáře zapsati a ouřed[níkovi] poznamenané dejte. Kozího pokolení na panství mém v žádné dědině abyste nechovali, to přísně zapovídám; kdo by tuto zápověd mou přestoupil, přístně strestán býti má bez ušetření.

[38] Co se pak dotejče *mlejnův* mých na panství, a zvláště kteří mejta určitého nedáváte, které dědiny ku kterému mlejnu připojeni jste, aby do těch a nejinam své obilí vozili; ale uznávám, jak málo na jiné poručení mé dbali, tak i tuto žádných pohrůžek se báti nechcete, až vás trestání i pokuta, kterou se hrozí, potká. Protož vám všem přísně ještě přikazuji a poroučím, abyste nikam jinam žádného

obilí ke mlení nevozili ani nenosili, než do mlýnův mých, kam kdo přináleží, poněvadž se od vás v nich nebere více, než jako v jiných mlejních. Pakli by se kdo tak nezachoval, a z pouhé všetečnosti do jiných mlýnův se o mlení ucházel, tehdy dávám mlynářům tu moc, aby, přistihnou-li koho, an jinde, než kde od starodávna náleží, se utíká, tehdy to obilí aby jemu vzato, a polovici mně, a druhou polovici mlynáři za pokutu dáno býti má.

[39] A jakož vy pak poddaní moji mnozí drahně *lesů k gruntům svým* máte, a takové lesy sekáním v nich dříví na milíře i jinak zbytečně hupíte [sic], kazíte a na cizopanství prodáváte: i o tom vám všem přísně přikazuji, kteří jaké lesy máte, abyste žádných dříví buď na milíře ani na prodej jiným lidem pod nemilostí nesekali, leč se prvé u ouředníka mého opoví, kdo a k jaké potřebě co sekati chce. A pakli by se kdo toho dopustil, ten každý skrze neposlušnost bude strestán. A vy rychtářové a starší k tomu pozorně dohlídejte, a shlídnouce něco, ihned ouředníku to oznamujte. Pakliže byste jim to přehlídali, duplovaného trestání neujdete.

[40] Také vám všem i jednomu každému poroučím a obzvláště přikazuji, aby žádný z poddaných mých na cizopanství *v rukojemství* se potřebovati nedával bez povolení mého aneb ouředníka; pakli-by kdo bez povolení tam slíbil, a v tom rukojemství se zavedl, sám sobě v tom pomahej, a k tomu pokuty vedle zasloužení neujde.

[41] Jakož jsou pak na mne vznesli cechmistři řemesla krejčovského, poddaní moji z města Mezeříče, oznamujíc, kterak v některých vesnicích sobě ty *toulavé krejčí* přechováváte, že vám a čeledi vaší šaty pletou a dělají, což jest proti jejich obdarování a řádu. Protož vám rychtářům o tom poroučím, abyste takových tulákův na dědině netrpěli, nad to jim dělati a šíti nedopouštěli, a budou-li u koho v díle postiženi, tehdy ten strestán bude a pokuty 5 kop složí.

[42] Také toho jistou zprávu mám, že někteří poddaní moji v některých dědinách, kterých ještě nejmenuji, nemalé kusy *lesův*, *rolí*, louk mně spravedlivě náležejících jste sobě *přivlastnili* a jich užíváte, a mně z toho žádného platu nedáváte; ač vy mnozí rychtářové i hajní o tom dobře víte, však abyste souseda sobě podobného lotra nerozhněvali, s tím mlčíte. Nu, hle, jak vy na přísahy a závazky své pamatujete, kteréž jste pánu Bohu a vrchnosti své učinili, a jak pánu Bohu i pánu svému věrni jste, posuďte. Však nejsouce neštěstí vašeho a těžkostí žádostiv, vás otcovky napomínám: kteří jste v tom, nebuďte sami sobě v cestě, toho déle netajte, ale ouředníku mému o tom v městě oznamte a věděti dejte. A jestliže pak vždy v té nešlechetnosti trvati, a vrchnosti své nevěrni budete, vám se v tom ohlašuji, že vás zejména nahoru postaviti poručím, a vás tak strestati dám,

jak na takové nevěrné a neposlušné poddané sluší, jiným okolním k vejstraze, že se vámi musí mnozí káti.

[43] Jakož se toho velmi mnoho dálo a posavád místy se děje, že bohatší v mnohých dědinách *na jiných rolích sejí*, a skrze to rolí vyžívali, skrze což potom pánu grunt pustne; protož já toho více na gruntech mých dopouštěti nechci, a kdo bude koliv na cizí rolí seti, to všecko jemu dám pobrati, a k mé ruce to připadne, a k tomu ti oba budou dostatečně strestáni. Kdo by pak koli na jaru čím rolí svých obseti neměl, nechť mi oznámí; nebudu-li já moci jej semenem fedrovati, potom maje ode mne další poručení, bude se věděti čím spraviti. Protož vám všem rychtářům a starším přísně poroučím a přikazuji pod skutečným trestáním, abyste to při každé dědině bedlivě a spravedlivě vyhledali, kdo jest s kejm a jak mnoho na podzim na spolek vsel, a to sobě dadouce sepsati, konečně první sobotu v postě na zámek to poznamenání mému ouředníkovi dodejte, a v tom se hleďte spravedlivě zachovati, na sebe rychtářové nezapomínajíce a nešetříce žádného, pod těžkým trestáním.

[44] Také vám všem rychtářům a ouřadním osobám přísně poroučím, kterákoliv dědina jakékoliv a na čemkoli *oužitky k obci* má, buď jaké rolí, lesy, louky, rybníčky, abyste sobě to, co každý rok z toho oužitku přijmete aneb vydáte, poznamenati dávali, a to ouředníku v první sobotu postní nahoru konečně přineste, jináče nečiníce.

[45] Tolikéž co se dotejče *robot* všelijakých, kterými jste mně od starodávna povinni, v tom se jistě velikej neřád od vás a zvláště od rychtářův děje, že vy opovědouce sedláky na robotě, sami s nimi nebýváte, a tudy to jde, že mnohokráte na ty roboty ne pospolu přicházejí, jedni v svítání, druzí v poledne, že dosti málo časem udělají, a tak moha jedním vyjitím to časně spraviti, musejí po dvakráte choditi nebo jezditi, a tím sobě sami robot přiděláváte, a doma své skrze tu nesprávu obmeškáváte. A protož vám všem rychtářům o tom mocně přikazujíce poroučím, kdykoliv na robotu komu poručeno bude, jeden každý rychtář s svými choď, a při nich zůstaň, aby pilně a dobře dělali, napomínej, dohlídej, na jiného se nespolíhaje. Jestliže by pak kterej rychtář tak se vedle tohoto poručení a nařízení mého nezachoval, a s robotíři sám nebyl, takového pokaždé úředník věží potrestati má, a odtud nepouštěti, až bečku soli dá. Jinší pak poddaní mojí, kteří by dosti časně na robotu nepřijeli, spolu s jinými zároveň, anebo nechodili, berouce sobě za vejmluvu, že pro toto neb onono státi se nemohlo: tehdy bez milosti za pokutu pěší 2 sáhy a s koňmi 4 sáhy drev nadělati povinni budou, kolikrát by se koli toho dopustili, a opovážiti směli. Pakliby rychtář bedlivě sobě toho neznamenal, a jiným v tom folkoval, a zameškání robot někomu přehlížel, tehdy on sám rychtář předně věží strestán býti, a potom ještě dvojnásob tolik toho dříví ku potřebě zámecké bez milosti nadělati musí.

[46] Z strany *kupování* všelijakého *obilí po vsech*, kromě trhu, to se zapovídá zřízením zemským. Jestliže by pak kdo z vás tak se nezachoval, a něco toho po vsech kupoval anebo na obilí půjčoval, tomu to všechno pobráno býti má, a k tomu skutečně ještě strestán bude.

[47] Na *meze* každého roku obyčejně v svátky velikonoční a svatodušní po službách božích staří s mladými abyste vycházeli, a jak daleko, a s kejm grunty se stejkají, starší mladším ukazujte, tak aby po smrti vaší tito mladší toho pamětníci povědomí zůstávati mohli.

[48] Lnu a konopí v žádným rybníku ani v jiné vodě tekuté, krom obecních *močidel*, nenamáčejte, pod pokutou vrchnosti 4 kop, kolikrát by se toho koliv dopustili.

[49] Z strany *šenkýřův* v městečku mém Radostíně, i ve všech jiných vesnicích, aby šenkýři spravedlivé mázy, žejdlíky, třetinky měli, a vždy pivo za pivem mívali, a nic drážeji pivo nešenkovali, nežli jak v městě ode mně aneb od ouředníka mého sázeno bývá. Pakli by se u kterého šenkýře nespravedlivé míry našly, anebo že by pivo za pivem buďto v létě nebo v zimě neměl, tehdy vám rychtářům a starším o tom přísně a pod nemilostí poroučím, že takové dle povinnosti napomenete, aby bez meškání se zaopatřil. Pakli by sobě napomenutí rychtářův a starších lehce vážili, a vše sobě to za hřbet zakládali, tehdy ihned takového tvrdošíjného abyste sem na zámek dostavili. Pakli by od rychtáře a osob ouřadních mlčením pominuto bylo, a kdy který šenkýř jen jediný den piva neměl, tehdy pokutou ne k šenkýři, ale k ouřadu aby přistupováno bylo.

[50] Jestliže by pak v které dědině sami *rychtářové šenkovali*, a majíce oni ve všem dobrém jinší předcházeti a dobrej příklad na sobě dávati, a oni proti mému nařízení co se toho dopustili, tehdy dvojnásobně pokutou i trestáním k nim od ouředníka přikročeno bude.

[51] *Cedule*, kteréž se posílají *z zámku* z příčin všelijakých, o tom vám dostatečně poroučím a pod přísným trestáním nařizuji, abyste takových za sebou nezadržovali, nýbrž bez meškání a ušetření času, kam náleží, tam stěžně je odsílejte; pakli by se při kom jaký neřád a nedbanlivost shledala, ten takový k vejstraze jiným strestán i spokutován bude.

[52] A nápodobně též napřed vám oznámeno jest, nečekajíce pokaždý na cedulky a vlastní poručení mé neb ouředníka mého, nýbrž jakž by z kterého dvoru mého od šafáře aneb čeledína dvořského aneb koho z poddaných mých vzkázáno a oznámeno bylo jménem mým neb ouředníka mého, vědouc, že mně k dobrému a zaopatření *robot* všelijakých neb jinších věcí zapotřebné jest, hned neprodleně bez všelijakých odkladův podle vzkázání tu robotu odpraviti se přičiňte, jakoby vám to skrze ceduli poručeno bylo.

[53] A jakož se to nejednou přihází, a zvláště časem zimním, když jsou metelice a nečasy, že lidé přespolní, chudí i bohatí, známí neb neznámí, sejdouce s silnice, leckdes *do vsi zabloudí,* a za peníze své rádi by někoho užili, který by je zase na pravou cestu uvedl, toho však časem od vás pro velikou hrdost a pouhé troupovství vaše užiti nemohou; nepamatujete na to, že povinnost křesťanská poroučí, pocestné sobě poručené míti a je vším dobrým fedrovati. Ale jak jste vy se k lidem přespolním chovali, zvláště když se mezi vás do šenkovního domu zahodili, jest dobře známo. Pročež shledalo-li by se to při kom, a přišla by na něj stížnost, takovej bez milosti k vejstraze jiným potrestán býti má.

[54] V *středu* a v *sobotu* aby k ouředníkovi přicházeli, a jeho darebně každodenně a téměř každé hodiny nezanášeli, leč by toho nevyhnutedlná potřeba ukazovala.

[55] Co se *mistra popravního* dotejče a čistce při městě mém Mezeříčí, poněvadž bez takových lidí nelze býti, a panství tomuto k nemalému pohodlí jest; protož vám všechněm poddaným mým dostatečně poroučím a to míti chci, jestliže komu jakýkoliv hovado z dopuštění božího zhyne, abyste se s takovými mrchami sami nenatahovali, anebo leckams do pole nevláčeli ani zakopávali, nýbrž abyste tomu mistru do města vzkázali, aby takový dobytek zdechnutej z cesty sklidil a pryč odvezl; a on týž mistr povinen bude poslu za oznámení zpropitné dáti. Načež rychtářové a konšelé bedlivej pozor dejte, aby tak a nejinak postupováno bylo, pod trestáním.

[56] Z strany sirotkův *zle zachovalých* a zběhlých, který by rychtář co zatajoval, a věrnou pravdu neoznámil, a to se napotom vyhledalo: jakou by pokutou pokutován býti měl, toho při sobě zanechávám.

[57] Ano také stal-li by se ve vsi jakej *mord* a jinej neřád, a vědomě rychtář to na sobě zdržel a tajil, takovou pokutou trestán má býti, že se ním všickni budou káti.

[58] A protož vy všickni obecní lidé i starší, slyšíce tuto mé jisté poručení, nařízení i také zápovědi a napomínání, hleďte se napraviti, předně pána Boha všemohoucího bázní synovskou se báti, jej milovati, přikázání jeho pilně ostříhati, a slova jeho rádi s milostí poslouchati, ctně a pobožně na tomto světě živu býti, a modlitbami svatými hněv boží krotiti.

[59] Co se pak jiných zápovědí, kteréž se k dobrému řádu vztahují, a co od vás míti chci, dotejče, to hleďte pilně v pamět skládati, ač chcete-li ode mně nemilosti a přísného trestání i také pokut vyměřených se uvarovati.

[60] Jestliže vy pak rychtářové a starší nad těmito zápověďmi vám ode mně vydanými a punkty v ochraně a přísnosti obzvláště držeti [sic] a podle nich se chovati nebudete, tehdy já nad vámi, jako těmi, kteří rozkazem své vrchnosti po-

hrdají, s přísnou rukou, s trestáním opravdově přikračovati budu. Což o vás jakožto o poslušných a věrných poddaných jináče se nenaději, než že vy k takovému trestání sami příčiny nedávajíce, toho se vystříhati budete, tak abyste k sobě pána Boha milosrdného a vrchnost laskavou zejskati mohli.

Srovnej, co oznamuje se níže při roce 1650 o obnově tohoto řádu vesnického na panství Meziříčském.

Některé články tohoto zřízení Meziříčského, městského i vesnického, srovnávají se s články řádu poddanského na panstvích Rychmburském, Rosickém a Slatiňanském (tištěného v A. Č. XXII. 555—565), nezřídka do slova stejně znějíce; obě zřízení jsou skoro současná, a není pochyby, že jedno pochází částečně z druhého, anebo že oboje zřízení bylo skládáno podle společné předlohy. Aby se tak stalo, k tomu mohlo přispěti jednak blízké sousedství Rychmburka a Slatiňan s Heřmanovým Městcem v Čechách, jenž s Velkým Meziříčím měl tehdáž společnou vrchnost, jednak a zvláště ta okolnost, že Jan Jetřich Berka, původce zřízení Meziříčského, byl bratranec Lva Buriana Berky, jehož manželka po jeho smrti vydala řád Rychmburský; děd jich obou byl Zdeněk Berka († 1572), který r. 1558 koupil Rychmburk; ze synů jeho Václav (otec Lva Buriana) dědil Rychmburk († 1600), a Ladislav (otec Jana Jetřicha) získal Meziříčí v Moravě a Heřmanův Městec v Čechách († 1613). O tom příbuzenstvě viz Ottův Slovník Naučný III. 818.

206.

1632, 22. června: Zpráva o hospodářství panském na panství Kostském.

Albrecht z Waldšteina vévoda Fridlandský koupil roku 1632 panství Kostské od paní Polyxeny Lobkovské rozené z Pernšteina; koupě ta byla 1634 po zavraždění Waldšteina zvrácena, jakž o tom vypravuje Sedláček v Hradech X. 93, kdež také vyčítá dvory a vesnice k tomu panství tehdáž náležité. Úředník komory Waldšteinské Václav Králík hned po uzavření koupě napsal dne 22. června 1632 zatímnou instrukci nebo zprávu pro hejtmana a jiné úředníky panství Kostského o tom, jaká jest tam správa hospodářská a jak se má v nejbližším čase dále vésti; jedná o vaření piva, o šenku vína v městech, o užitku z páleného, o dobytku hovězím, jehož se mělo přikoupiti, o mlýnech, o pohodném; o koních, kterých se mělo přikoupiti k potahům dvorským, o počtech všelikého dobytka, zastiženého v pěti poplužních dvořích při koupi toho panství; kolik platu má se dávati kterému úředníkovi a kolik čeledi robotné při jednotlivých dvořích, též co se platí od některých prací. Zprávy tyto aneb instrukce uveřejnil dr. Šimák v Časopise přátel starožitností VI. (1898) str. 173—178.

207.

1632—1646: Soudy veské oč a kterak se konají, a překážky jich v časích válečných.

O tom poučují následující výňatky z dopisů komory české k hejtmanům komorního panství Pardubského, kteréž jsou opsány v kopiáři toho panství z let 1632—1687 (fol. 1—4), chovaném v archivě Českého Musea v Praze.

(fol. 1) Komora česká rytíři Jiljímu Fuksovi z Neynburku, JMCé radě a panství Pardubského hejtmanu, v nepřítomnosti jeho místohejtmanovi: Poddaní Pardubští toho vyhledávali, aby z příčiny škody od mrazův a krupobití odložili se do budoucího roku „soudové vesští,“ kteří „vedle předešlého spůsobu pro vyhledávání a docházení spravedlnosti peněžité sirotkům jako i jiným lidem přespolním i domácím, tak také na JMKou právem odoumrtním a po si-

rotcích zběhlých neb se zle chovajících přicházející, [se] držeti mají." Poněvadž by poddaným těžce přicházelo, kdyby budoucně za dvě letě najednou měli peníze si opatřovati, protož komora nařizuje, aby se soudové přece konali, však se zřetelem k možnosti jednotlivých povinníků. V městě horním Č. Budějovicích čtv. 9. Sept. 1632.

(f. 2) Komora rytíři Jozue Kořenskýmu z Terešova, JMCé radě, též JMti Uherského a Českého krále panství Pardubského hejtmanu, poroučí, „abyste takové soudy co nejdříve možné zase před sebe vzali a na interesse JMKé obzvláště pozor dali." Krom jiných účelů: „jak mnoho lidé poddaní ouroků a kontribucí dlužni pozůstávají." Na hradě Pražském 5. Sept. 1635, JMti Uherského a Českého krále rady zřízené komory v král. Č.

(f. 2b) Komora témuž k jeho dotazu z 15. t. m., prohledajíc k nynější nemožnosti poddaných, svoluje, „abyste od týchž lidí poddaných, pokudž nemohou od sebe povinné summy zcela a zouplna odvésti, na snesitedlné termíny, což při vaší diskreci se zůstavuje," přijímali při držení soudův. Na hr. Pražském 20. Sept. 1635. Týž podpis.

(f. 4) Komora č. ryt. Janovi Purkhartovi Kordulovi z Sloupna na Sounově a Běstvině: On psaním 13. Aug. ptal se o naučení, ježto soudové od roku 1644 na Pardubsku se neřídili, má-li za leta prošlá říditi atd. Komora poroučí: abyste takové soudy jak v městech, městečkách a vesnicích na panství Pardubském, šetříce k tomu příhodného času, držeti hleděli, na interesse JMCé dobrý pozor dali, peníze pak sirotčí malým sirotkům nezletilým přicházející od lidí poddaných pro dobrý řád za příjem do počtu písaře sirotčího uvésti nařídili, a zase takové peníze, prohlížejíce k tomu, že nyní ta obtížnost vojenská na všechněch zůstává, na snesitedlné termíny, tak aby lidé při gruntech svých zdržeti se mohli a gruntové pro tu příčinu pusti nezůstali, přijímati nařídili. Kteří poddaní by nic dáti nemohli, tomu do lepších časů sečkání učiniti nařídili. Což se při vaší dobré rozvážlivosti pozůstavuje. Na hr. Praž. 21. Sept. 1646.

208.

Artikulové soudní z arcibiskupského panství Červeno-Řečického,

doplnění roku 1633.

Pan Antonín Tomíček, poštovský officiál v Litomyšli, vydal větší část těchto artikulů ve Věstníku Kr. Č. Společnosti Náuk 1897 č. XV, a sice z původního čistopisu, z něhož bývaly ty předpisy na panství Červeno-Řečickém čítány. Ten rukopis chová se nyní v Museu města *Litomyšle*; popis jeho podal jsem v úvodě k dotčenému otisku.

Z tohoto rukopisu Litomyšlského pocházejí písemnosti níže znova otištěné: I. Paměť, jak se soud začíná, o 10 kratinkých kusích; II. artikulové na výročních soudech čítaní, a sice články 1—43 (po nichž v rukopise Litomyšlském jest papír ustřižen), pak článek 60., jenž v Litomyšlském rukopise stojí na místě posledním, též Závěrek, kterým panský úředník soud zavíral; III. otiskuje se zde také formule zahájení soudu, před kterouž v rukopise předcházejí formule přísah, jež vynecháváme.

Prvotní nadpis II. částky: „Instrukcí aneb artikulové“ ɔc byl později přeškrtnut, a vedle napsán nadpis kratší písmem drobnějším: „Správa a artikulové“ ɔc. Týmž drobným písmem jsou připsány k některým artikulům doplňky nebo proměny, při čemž prvotní text někde zůstal celý v platnosti, někde některá slova byla přeškrtnuta. Rukopis není datován; ale obojí písmo, jak prvotní větší, tak i pozdější drobné, musí pocházeti z let 1626—1667; neboť přísahy psané první rukou vztahují se na Arnošta Harracha kardinála arcibiskupa Pražského, a také novější nadpis artikulů i jiné přípisky drobného písma zmiňují se o kardinálském důstojenství vrchnosti. Arnošt Harrach stal se arcibiskupem Pražským r. 1623, kardinálem 1626, a zemřel 1667.

K bližšímu určení doby, kdy ty artikule byly sepsány i měněny, přišel mi r. 1898 v hod nález pana Ferdinanda Menčíka, kustoda dvorní knihovny ve Vídni. Našelť v hraběcí *Harrachovské* knihovně ve Vídni rukopis z roku 1633, psaný jazykem vlaským, v němž jsou přídavky připisované vlastní rukou kardinála arcibiskupa Harracha. Nadpis tohoto rukopisu jest: „Instruttione che si prelegge ogni Schreibtag alli sudditi di Recitz“. Za tím nadpisem následuje 60 článků; články 1.—43. a 60. rovnají se obsahem artikulům rukopisu Litomyšlského, jenže vše v nich jest vyjádřeno mnohem stručněji, až příliš úsečně, a k některým článkům učiněny jsou rukou kardinálovou přídavky, kterými obyčejně ustanovují se nové pokuty na přestupky poddaných. Tyto nové pokuty nalézáme také v rukopise Litomyšlském, a sice jsou tam připsány písmem drobným, jinou rukou, než která prvotně ten rukopis psala. Z toho jest na jevě, že opravy a přídavky v rukopise Litomyšlském byly učiněny následkem nařízení kardinála Harracha, k němuž náčrtek zachoval se v Harrachovském vlaském rukopise Vídeňském z roku 1633; a dále z toho následuje, že prvotní artikule rukopisu Litomyšlského musely býti sepsány již dříve, tedy v letech 1626—1633. Artikul 43. v rukopise Litomyšlském jest psán druhou novější rukou, prvotní rukopis velkého písma nic takového neobsahuje; z čehož vysvítá, že ten artikul byl připsán teprv následkem nařízení kardinálova z roku 1633; a rovněž tak články 44.—59. ve vlaském rukopise Vídeňském jsou zcela nové, vyšly tedy z hlavy arcibiskupa Harracha teprv r. 1633. Článek, který stál v prvotní instrukci na konci, arcibiskup r. 1633 ve svém vlaském výtahu postavil na místo 60.

Nové články 44—59 byly potom v Čechách širšími slovy po česku vyloženy, a dřívější instrukce byla jimi doplněna. Český jich text nezachoval se v rukopise Litomyšlském, ale pan Menčík našel je spolu se staršími artikuli v rukopise archivu *Jindřichohradeckého*,*) kdež jsou též číslovány 44.—59. Dle opisu páně Menčíkova otiskují se také tyto novější artikule níže pod týmiž čísly. Z vlaského náčrtku kardinálova podávám jen některé výňatky pod jednotlivými články drobnou literou.

Co v rukopise Litomyšlském bylo psáno prvotní rukou, ale později bylo vyškrtnuto při opravování těch artikulů roku 1633, to v následujícím otisku postaveno jest do oblých závorek ( ). Co v rukopise Litomyšlském druhá ruka drobným písmem r. 1633 nebo později připsala, to dali jsme mezi hvězdičky *...* Takovýmiž hvězdičkami opatřeny jsou články 44.—59., jichž český text je vzat z rukopisu Jindřichohradeckého, tak aby všechna nařízení novější, vydaná roku 1633, rozeznávala se od pravidel starších.

Že přítomné artikule byly vydány pro panství Červenořečické, to nám napovídají články 14., 21., 31., 42. a 60., a též jest to řečeno v nadpise vlaského výtahu a v novějším

*) Sedláček v Hradech IV. 259—263 uveřejnil volný výtah z tohoto rukopisu Jindřichohradeckého, jehož obsah klade do roku 1633.

přídavku k českému článku 24. Avšak v nových článcích 58. a 59. mluví se o hejtmanech v množném čísle, z čehož možno se domnívati, že ne-li všechny přítomné artikule, aspoň některé z nich byly v témž znění předepsány také na jiných panstvích arcibiskupa Pražského. To by mohlo platiti o panstvích Světeckém, Vltavo-Týnském, Novo-Rychnovském, Rožmitálském a o seminářském statku Sovineckém, kteréž kromě Červené Řečice stály pod správou kardinála Harracha jakožto arcibiskupa Pražského.

Titul, jenž této vrchnosti dává se v našich artikulích, jest nestejný. V starších artikulích z doby před rokem 1633 píše se ten titul zkráceně JVKMt, což četlo se dle čl. 15. Jeho Vysoce Knížecí Milost, anebo dle čl. 23. Jeho Velebná Knížecí Milost. Podle toho se podobá, že tyto starší artikule byly složeny hned v prvních letech arcibiskupa Harracha 1623—1626, dokud ještě nebyl kardinálem, ač psány byly do rukopisu Litomyšlského teprv v době kardinálské 1626—1633. V přídavcích nařízených r. 1633 píše se titul někdy JKEminencí (24., 28. a v Závěrku), v nových článcích pravidelně JVKEminencí; také však tento kardinálský titul pokoušeli se přeložiti do češtiny: JKVyvýšenost, jakž se čte v novém nadpise artikulů a v novém článku 58. Ve vlaském výtahu starých článků (9., 12., 26.) i v nových článcích (51., 58., 60) vrchnost označuje se zkratkou S. E. = Sua Eminenza, častěji však pouhým slovem *patrone* (17., 20., 23., 33., 34., 39., 41., 52.).

Při těchto artikulích padají nejvíce do očí mnohé pokuty, jež arcibiskup nově předepsal na některé přestupky poddaných; přímo neopatrným dlužno nazvati článek 58., který horlivost hejtmanův v ukládání pokut povzbuzoval přiřčením jedné třetiny k jich užitku. Nerozmyslným ukládáním peněžitých pokut arcibiskup Harrach hověl současné špatné módě, kteréž byl jako jiné vrchnosti oddán; důkaz na to jest také v privilegii, kterým dne 3. prosince 1629 městečku Červené Řečici udělil sice některé drobné výhody, ale zároveň uložil tamějším měšťanům roboty potažné i pěší, kterých dříve neměli. (Pam. Arch. V. 336. Sedláčkovy Hrady IV. 157.).

Když přítomné artikule soudní i s předcházejícím úvodem měl jsem již připravené k tisku, dověděl jsem se od dra. Josefa Teige, že v archivě kláštera Strahovského chová se rukopis řádu poddanského, vydaný na statcích arcibiskupských r. 1633. Laskavostí správy archivu a knihovny Strahovské nabyl jsem příležitosti, abych srovnal přepis *Strahovský* (tak jej chci nazývati) s textem sestaveným z rukopisu Litomyšlského a Jindřichohradeckého. Přepis Strahovský nachází se s jinými písemnostmi v rukopisné knize zelené vazby s nadpisem: „Diversa collectanea D. Norberti. XV. A. 3." Foliový sešit tam všitý pod č. 8. má nápis: „Práva a artikulové na panství Jeho V. K. Eminencí pána pana kardinála z Harrachu, arcibiskupa Pražského, od Jeho K. Vyvýšenosti vydaná a ustanovená, kterýmiž se všichni lidé Jeho K. Eminencí poddaní na všech panstvích, jak v městech, městečkách i vesnicích říditi, spravovati a je zachovávati povinni jsou, a to pod uvarováním hněvu a nemilosti Jeho K. Eminencí, trestáním a pod pokutami vnitř doloženými; z milostivého JKEminencí poručení obnovená leta Páně 1633." Celý přepis tento jest psán jednou rukou, velmi bedlivou, nemnoho pozdější. Částky jeho následují po sobě v tomto pořádku:

Paměť, jak se soud drží, 10 kratinkých článků, tištěných zde pod č. I. — Devatero formulí přísah, a sice přísaha konšelská v městech, přísaha písaře městského (částečně podle artikule Práv Městských B. 54), přísaha rychtářův, přísaha konšelův, přísaha obecním, přísaha kostelníkův, přísaha hajným, přísaha fišmeistrův, a přísaha sládkovi; všecky přísahy vztahují se na Arnošta kardinála z Harrachu, arcibiskupa Pražského, také na hejtmana, a vesničtí

rychtáři, konšelé a obecní starší přísahali také „této obci". — Po přísahách napsáno Zahájení soudu, opatřené číslem 10., jež níže jest tištěno pod č. III., a pak Proba od přísežných mlynářův Pražských, kterou na konci též otiskujeme. — Dále následují „Práva [nikoli Správa] a artikulové Jeho Knížecí Vyvýšenosti pána pana kardinála z Harrachu, arcibiskupa Pražského," o 60 číslovaných článcích a se Závěrkem, což vše se srovnává s rukopisem Litomyšlským, doplněným z nařízení arcibiskupova r. 1633, i s opisem Jindřichohradeckým, tak jakž níže jest vše tištěno; o několika odchylkách, jež se vyskytují, učinil jsem poznámky v otisku. — Po Závěrku jest přidána jen ještě tato formule: „A pro lepší toho stálost a důvěření i vědomost jednomu každému vysoce jmenovaná knížecí Milost ráčil jest tyto práva a artikule vydané svou vlastní pečetí potvrditi, a milostivou rukou podepsati: A. kard. z Harrachu mp. L. S."

Jest patrno, že rukopis Litomyšlský (jenž však nedochoval se nám celý) obsahuje prvotní text selského řádu na panství Červenořečickém předepsaného, kterýž potom byl doplněn podle arcibiskupových předpisů z roku 1633, a text takto doplněný byl pak přepisován pro ostatní panství arcibiskupská i za vzor pro jiná panství; z těch opisů zachoval se jeden v Jindřichově Hradci a druhý na Strahově. Klášter Želivský r. 1650 podle toho vzoru nařídil řád selský na svých statcích; viz níže při roce 1650.

I. Pamět, jak se soud začíná.

1. Oznámiti příčinu soudu.
2. Na rychtáře a konšely dotázku učiniti, když vystoupí, jak jsou jich poslušni byli toho roku.
3. Rychtáře a konšely z závazku propustiti.
4. Na sousedy dotázku učiniti, stalo-li se od rychtářů a konšelův jaké ublížení komu, poněvadž sobě nyní rovni jsou.
5. Poněvadž bez rychtářů a konšelů býti nemohou, jim zase jiné voliti.
6. Kdo se budou jmenovati, bez vejminky a obrany vystoupiti.
7. Na sousedy dotázku učiniti, hodí-li se k těm ouřadům a jsou-li jich hodni.
8. Závazky rychtářům, konšelům i jiným dávati.
9. Po závazku oznámiti, kdo jsou nad nimi ustanoveni, aby jich poslušni byli.
10. Čtení artikulův oznámiti.

II.

(*Instrukcí neb artikulové,* kteříž se jak ouřadům a obcem v městech, tak i rychtářům a všem jiným lidem poddaným J[eho] V[ysoce] K[nížecí] M[ilosti] pána pana Arnošta arcibiskupa Pražského při soudech a počtech kostelních z jistého JMti poručení a nařízení každoročně čísti mají.)

Správa a artikulové Jeho K. Vyvýšenosti p. p. kardinála z Harrachů arcibiskupa Pražského.

1. Poněvadž člověku křesťanskému nic na světě není potřebnějšího, jako aby znajíc Pána Boha, stvořitele svého, také pravé víry a pravého *náboženství* se přidržeti; z té příčiny JVKMt chtíc a vinšujíc, aby jak v celém tomto království Českém, tak obzvláště na gruntech Jeho VKMti mezi poddanými řád a láska, pokoj a jednota zachovávána byla, to ráčí chtíti od svých poddaných míti, aby všichni s JVKMtí jakožto s svou dědičnou vrchností v náboženství katolickém se srovnávali, a zanechajíce všech nevěr a bludův kacířských, k pravé katolické církvi přistoupili a v jednotě víry křesťanské živi byli. Protož poroučeti ráčí předně purkmistru, ouřadu, starším, rychtářům a konšelům, aby k službám Božím do chrámu Páně, v neděli svatou a v jiné svátky, ke mši sv. a na kázání i též na processí a nešpory, když se vykonávají, se scházeli s manželkami, syny a dcerami svými i s čeládkou, a při týchž službách Božích do konce setrvali, a ne hned, nakoukna do kostela, zase běželi; tak aby jiní obecní lidé, vidouce to, od nich dobrý příklad z nich sobě vzali a jich v takové pobožnosti následovali. Podle toho na to pilný pozor dáti, aby na týž sváteční dny sročení, smlouvy, soudy a k těm podobné věci sobě neukládali; tolikéž kupování, prodávání a zvláště šenku neb dávání páleného, dokud služby Boží v kostele se konají, *pakliby kdo v tom nalezen byl, že by pálené prodával, tedy šenkýř 3 kopy a host 2 kopy pokuty složiti má*, nadto pak nějakého hmotného díla nedopouštěli pod pokutou, kdož by se toho dopustil, k záduší 2 kopy míš. Rychtář aby na to pozor měl a toho šetřil, a koho by tak postihl, aby ten ještě k těm dvoum kopám míšenským, který k záduší jíti mají, rychtáři 10 grošů a poslu 2 groše aby dal. Jiní pak, kteříž v čas kázání po rynku, po ulicích, po lukách a dědinách se toulají aneb hrají, aneb jiné rozpustilosti provozují, aby rychtář do kostela hnal a časem je i šatlavním aneb i jiným vězením potrestal.

*) Co jest tištěno mezi hvězdičkami *...*, jest vsuvka učiněná následkem přídavku připsaného 1633 kardinálem Harrachem ke vlaskému výtahu z tohoto článku: Chi vendesse acqua vita avanti messa, 3 ff, et chi la beve, 2 ff.

2. Všem vůbec se přikazuje, aby všickni, jak starší a rychtářové, tak i obec s manželkami a dítkami svými, ve dvanácti letech stáří, a dříve nic, nejméně jednou každého roku při slavnosti velikonoční konečně vyznajíc a *zpovídajíc* se prvé svých hříchův před knězem svým, na místě Božím vystaveným, s Pánem Bohem se smířili, pokání za hříchy své činili a předrahou velebnou svátost těla a krve pána Ježíše Krista pod jednou spůsobou se vší ponížeností a pobožností přijímali. Pakliby kdo, buď z přísežných nebo z obce, nechtěl se kněžími katolickými římskými, od JKMti vystavenými, říditi a spravovati, aby jemu ihned všecky živnosti a obchody městský

složeny byly, a ten a takový aby jich žádným vymyšleným spůsobem neužíval, dokudžby k víře svaté katolické nepřistoupil; a umřel-li by v tom čase, nemá tělo jeho na posvátném místě mezi jinými věrnými křesťany pochováno býti. Jestli by kdo, sám katolickým jsouc, manželky a dítek svých k tomu neměl, aby bez městských živností a obchodův prázen byl.

3. *Nedělní a sváteční dny*, od církve sv. nařízený a zasvěcený, když se služba Boží děje, aby každý hospodář do kostela a chrámu Páně ke mši svaté a na slovo Boží šel, a nemohl-li by sám [z] bezelstných příčin, tehdy aby aspoň jednu osobu z příbytku svého, buď mužského neb ženského pohlaví, do kostela poslal; a kdožby toho neučinil, aby ten každý hospodář a hospodyně povinni byli k Božímu domu, tu kdež náleží, (jednu libru) *dvě libry* vosku anebo peníze za ni dáti, a to odvésti kostelníkům, *a za čeledína 1 libru*.*)

*) Kardinál Harrach 1633 zvýšil pokutu hospodářovu z jedné libry na dvě libry vosku, a připsal pokutu za čeledína jednu libru; ve vlaském výtahu změnil totiž slova „una libra" v „due libre," a připsal „pro parte sua, et per la famiglia una."

4. *Lání, přísahání, hromování*, nevážná mluvení, a zvláště bezbožná rouhání proti Pánu Bohu, proti Matce Boží a svatým a svátostem velebným, buď z ožralství neb z oumyslnosti, všem přístně se zapovídají. Žádný také v domu svém žádných kněh neb obrazův a jiných těm podobných věcí proti a na potupu církvi katolické ať nechová, pod přístným trestáním *a pokutou 2 kop grošů míšenských*.*)

*) Míru pokuty připsal kardinál: „sotto pena di 2 ff."

5. V páteční, sobotní a *postní dni*, i ty v postě hned od počátku postu, žádného masa aby nepožívali a lidem přespolním nedávali. Při tom i řezníci tolikéž žádného masa v postní a v páteční dni prodávati nemají. Kdožby se toho dopustil, má trestán býti (a pokuty prostici soli propadnouti) a *5 kop míš. pokuty propadnouti*.*) K tomu i k jiným napřed jmenovaným věcem mají se všudy nařiditi (desátečný, a každý v svém desátku) *jisté osoby, a každý rychtář v své obci* jednoho každého týhodne *k tomu* dohlídati mají, a v čem by kohokoliv zastihl, tehdy to nemá zamlčeti, nýbrž tu, kdež náleží, vznésti, buď na právo nebo na vrchnost, neb žádnému v tom folkovati nemá a nebude.

*) V přepise Strahovském stojí pokuta 5 kop gr. českých.

6. *Co se manželstva dotýče*, o tom takto se nařizuje: Aby jeden druhému k budoucímu manželstvu v soukromí se nezamlouval a slibem nezavozoval, ale v místě poctivém a v přítomnosti dvou neb tří svědkův hodnověrných. A kteří by se ženiti a vdávati chtěli, to nechť sobě s vědomím a povolením pana hejtmana JVKMti k místu přivozuje; jináče sic jestliže bez povolení se ženiti a vdávati budou, jeden každý takový neposlušný o svou všecku spravedlnost přijde, a nebude nijakž propuštěn a propuštěna. Každý též dříve, nežli v stav manželský vstoupí, třikráte

v kostele na kázání dle starobylého obyčeje dá se zkrze pana faráře oznámiti s tou, kterou jmíti má. O voddavky ať nikam jinam pod skutečným trestání[m] se neutíkají, jediné k svému panu faráři. Mají tolikéž ty osoby, kterýž v stav sv. manželství vstoupiti chtějí, před tím při nejmenším asi tři dni, nežli vdavky a svadební veselí se vykoná, hříchův svých před knězem se vyznati a velebnou svátost oltářní se vší pobožností, tak aby jim Pán Bůh štěstí a požehnání k čistotnému a k svornému manželstvu dáti ráčil, přijímati, sice že k vodavkům jim povoleno nebude. A jestliže by kteří, pacholek a mládenec, vdova neb děvečka, neřádně se chovali a tudy o poctivosti své přišli: takoví spravedlnosti své ztratiti a o ni přijíti mají, i trestáni budou. V časích pak od církve sv. zapověděných, jako v adventu a v postě, aby žádný svadby se nevykonávaly.

7. *Správce své duchovní*, pány faráře, poněvadž na místě Božím jsou a cestu vám do království nebeského ukazují, ve všeliké šetrnosti a uctivosti jmějte, desátky a jiné platy jim náležející časně a s ochotností odvozujte; nebo co božího Bohu, co knězi to knězi, a co císaři to císaři, *a to pod pokutou 5 kop gr. č.* *)

*) Vlaský výtah toho článku zní krátce: „Rispettino il loro paroco, et paghino prontamente le decime;" k čemuž kardinál připsal: „sotto pena di 5 ff."

8. Kdeří *Boží muka* lámají, sekají, loupají a kříže z nich srážejí, k zlořečenému čarodějnictví toho užívají: který by v tom lehkomyslném skutku shledán byl, takový právně souzen býti má. A poněvadž pak taková Boží muka od lidí pobožných a bohabojných za tou příčinou se postavují, aby lidé taky, jdouc i jezdíc, i patříce na ně rozpomenuli se na veliké trápení a ukřižování Pána Krista a Spasitele našeho; protož se o tom přístně všem poroučí, abyste netoliko polámané zase spravili, ale i nové Boží muka před i za městem, před i za každou vsí, sdělati a postaviti dali, buď z dřeva aneb z kamene, jak sic býti může.

9. *Rychtáře a konšely i jiné ouředníky* od JVKMti zřízený aby každý *v uctivosti* měl, a jim ve všem dobrém a náležitém poslušen byl, pod skutečným trestáním. Naproti tomu rychtáři a konšelé týž k jednomu každému také se chovati mají, aby jednomu i druhému ublížení se nestalo. Obzvláštně *purkmistr, starší,* rychtářové*) aby hromad nedělali bez vlastní potřeby JVKMti neb obecní. A kdyžby se hromada dělala, jeden každý soused sám osobně do hromady choditi má; který by pak z oumysla nepřišel, jsa doma, byť i na místě svým někoho jiného neb ženu, jakž někteří ten obyčej činiti mají, poslal, ten každý aby pokutu 5 gr.**) dal, kterážto pokuta k obci obrácena býti má.

*) Ve vlaském výtahu namístě tří posledních slov stojí jenom „il giudice;" následovně „purkmistr, starší" byli připsáni teprv českým úředníkem.
**) Vlaský výtah má „sotto pena di 1 gr.," snad omylem.

10. *Děti* své k dobrým ctnostem a mravům jeden každý veď; obzvláštně pak co se pacholat dotýče, ty kdo má, *do školy* dávejte, aby se učili znáti vůli

Boží a báti se Pána Boha všemohoucího. Neb bývá to, že skrze nedbanlivosti rodičóv potom mnohdykráte na sebe i na rodiče své, místo děkování, zlořečí a túžebně naříkají; ale když se čemu naučí, z toho rodičové potěšeni bývají a časem i pomoci od nich docházejí. *Kdoby toho neučinil a dítek svých k umění liternímu neodevzdal, tedy bude skutečně trestán a pokutován*. *)

*) Při kratinkém výtahu vlaském není této pohrůžky trestem.

11. *Hejní, kostelníci, mejtní,* o tom se jim poroučí, aby povolání svého pilní byli, z něho nevystupovali, ani se nedomnívali, že by takových závazků, jako k ouřadu konšelskému, neučinili, chtějíce sobě toho něco za obranu bráti; jistě v tom by zklamán byl, kdožby sobě svého závazku tak lehce vážil; přišel by tak brzo o duši svou, jako ten, který jest přísahu k ouřadu konšelskému nebo rychtářskému učinil. Protož se jednomu každému vejstraha dává, aby se raději podle povolání svého choval a z něho nevykračoval, chce-li předně pokuty a trestání od Pána Boha a potom od vrchnosti své ujíti.

12. *Sirotkův* žádných ani dětí svých ať žádný z vás na cizí grunty nešikuje, neprojednává, ani na žádné řemeslo nedává bez povolení a oznámení, též v manželství bez vůle JVKMti nezadává, *pod pokutou 10 kop míš.* *) Než sirotek každý, nechť se, buď chudý nebo bohatý, k JVKMti pánu pánu svému hlásí a na den oznámený ať se staví. Tu potom každý sirotek na slušné mzdě, kdožby ho projednati chtěl, projednán bude.

*) „Sotto pena di 10 ff“ jest připsáno rukou kardinálovou ve vlaském výtahu.

13. *Odjinud sirotkův cizích* žádný sobě bez vědomí vrchnosti jeji[ch] nebeř a nekraď, ani bez vůle také pana hejtmana JVKMti k manželství na cizí grunty nezadávej, než jeden každý s volí vrchnosti své to sobě řiď a konej, aby potom zkrze tvou všetečnost JVKMti aneb pana hejtmana zaneprázdnění se nestalo. *Pod pokutou 50 kop míš.* *)

*) O této pokutě nestojí nic ve vlaském výtahu.

14. *Ouroky, platy ouročné, obilí* a jiné všelijaké důchody, též berně císařské, kdy a na které časy co náleží a se poručí, takové platy všecky rychtářové *) abyste pojednou na jistej den vám jmenovanej od sebe zouplna odvozovali, aby také rychtáři do důchodův, komuž náleží, takové platy pořádně zouplna odvésti mohli. Kdožby pak takových platů, maje sobě častně oznámeno, nedal, takového každého rychtář s sebou na Staré Červené Řečici na zámek přivésti povinen jest, kterýžto do vězení dán bude, a odtud nebude puštěn, až ten plat položí, a by i pak položil, tehdy vězením nejmíně tejden pro neposlušnost trestán bude *a k tomu 5 kop gr. pokuty dáti musí*. **)

*) Čti: rychtářům. — **) Pokuta 5 kop jest připsána rukou kardinálovou.

15. *Mejt aneb cel*, které se Jeho Vysoce Knížecí Milosti pánu pánu platí, těch abyšte projížděti nedopouštěli; a vy mejtní na to pozor mějte. A kdožby pak projel, aneb se ho dáti zbraňoval, tehdy koně jeho, z kterýchž by mejto dáti jměl, kromě vozu a nákladu, nechaje mu ho tu na tom místě, kde jest postižen, vzíti můžte, a koní nenavracovati bez vůle pana hejtmana. A vy sousedé takového každého s mejtným honiti nápomocni povinni jste.

16. Jestliže by pak kterému z vás *přes svět jeti* po potřebě své vlastní aneb z ouplatku se stalo: na to pozor míti máte, aby cla, mejt neprojížděli, abyste pro tu špatnou kořisť na statečku svém k velký škodě nepřišli.

17. *Lesy panské* se vám pod hrdlem zapovídají, abyste v nich žádný nesekali a jich prázdni byli. Též i vlastní vaše obecné lesy bez vůle a vědomí vrchnosti abyste bezpotřebně neplundrovali; než komu by bylo zapotřebí, o tom ať ten oznámí, a když se uzná, že mu zapotřebí jest, povolí se. Dobytků, kde se mejtí, nepásti. A vy hejní, pamatujíc na svý závazky, abyšte nad tím bedlivost měli, v nich sekati nedali, ani pásti nedopouštěli, aby zase mladý vyrosti mohly, čehož potom po letech i pohodlí od dříví míti můžte. Jestliže by kdo pak svývolně se vytrhl, o čemž naděje není, a že by přece v lesích panských sekal, tehdy za každý dřevo, které by se toliko na krokev hoditi mohlo, po 1 kopě míš. pokuty položiti povinen bude. *A hejnej, kterýžby to přehlídal a neoznámil, bude na hrdle, ku příkladu jiným zlodějům, trestán.* *)

*) Trest na nedbalého hajného není zmíněn ve vlaském výtahu.

18. *Kopanin* žádných bez vůle a povolení aby nedělal; než když se to vyhledá a sezná-li se, že by beze škody lesův bylo, bude mu dovoleno. Pakliby kdo svývolně přece kopali, obilí to, co na té kopanině se urodí, *též dříví*, bude mu pobráno, a k ruce JVKMti pro jeho neposlušnost obráceno. *A takový neposlušný trestán bude a k tomu 5 kop gr. pokuty dáti musí.* *)

*) Článek 18. zní ve vlaském výtahu: „Non tagliono nelle selve per seminare senza licenza, sotto pena di perder tutto quello havranno seminato al fisco;“ k tomu připsal kardinál: „et 5 ff pena di più.“

19. *Luk a dědin žádný od svého gruntu* neprodávej ani nezastavuj, ani při prodaji obilí a píce od gruntu sobě nepozůstavuj pod žádným spůsobem; nebo skrze takové odprodávání a zastavování gruntové JVKMti by pustnouti musili, a vožralci a mrhači, nadlužíce se a spustíc grunty, zucházeli by. Ani žádného obilí na poli v slamách aby neprodávali. Kdoby se toho dopustil, bude skutečně trestán. K tomu grunt jinejm hospodářem hodným osaditi musí. A zvláště kdožby bez vůle JVKMti aneb pana hejtmana nač takového půjčoval anebo obilé na poli by skupoval: bude mu k ruce JVKMti pobráno.

20. *Rybníků, řek, potoků* JVKMti všelijak abyste prázdni byli, v nich nelovili, buďto ryb neb raků, jakýmikoliv nástrojmi, udicemi neb obmysly. Vy hejní nad

nimi bedlivost abyste měli, k nim často, i v noci letním časem, dohlédali, poněvadž v noci již s pochodněmi do řek se naučili. Kdožby pak v rybnících, řekách a potocích postižen byl, ten bude ku příkladu jiným zlodějům na hrdle trestán.

21. *Myslivostí* všelijakých, s ručnicemi, s kušemi a všelijakými nástroji, i drobný zvěři, koroptví a jeřábků, abyste prázdni byli, jí neprovozovali a nijakž se toho nedopouštěli, živností svých s pokojem hleděli, cizích myslivců nefedrovali. Kdoby se toho dopustil, bude s jinejmi zloději na hrdle trestán. Co se pak dotýče myslivosti času podzimního anebo letního: kdoby ptáky drobný a běžný jakkoliv buď pod sítí, na drobný lep a do pletek chytati uměl, toho mu se nezbraňuje, však tak a na ten způsob: což toho koliv chytí, aby takové ptáky na zámek Staré Červené Řečice donášel a odsílal; bude mu v slušnosti za ně placeno. *Kderý by pak číhař bez povolení ptáky jinam prodával, a na něj to uznáno bylo, tedy vězením trestán bude, a k tomu 2 kopy gr. č. pokuty složiti musí.* *)

*) Co zde stojí mezi hvězdičkami, vzniklo z kardinálova přídavku: „faciendo altrimente, pagara pena 2 ff.“

22. *Na lovy a shony* když se oznamuje a rozkazuje, buď na velkou zvěř, nebo na zajíce: tu aby jeden každý ihned sám šel, anebo na místě svém pacholka jednoho vypravil. *Kdoby toho zanedbal, tedy pokuty myslivcům 15 gr. míš. a jeden strych ovsa složiti musí.* *)

*) Kardinál zde připsal: „sotto pena di 15 grossi alli cavaglieri et Strich biada.“

23. *Na díla* Jeho Velebný Knížecí Milosti všichni, kdy a kterého času se rozkáže, aby se ráno scházeli; a rychtář se všemi sousedy svými, když na jaké dílo buď jeti aneb pěšky jíti mají, ať sám přichází a při nich jest, tak aby taková díla hodně a náležitě sobě vykonati nápomocni byli. *Kdoby na robotu nejel, pokuty 1 kopu, a kdoby pěšky nešel, 15 gr. složiti musí.* *)

*) Pokuty připsal kardinál v tato slova: „sotto pena, se non viene, 1 ff, se non viene à piedi, 15 gr. et una libra;“ čeho libru mínil, nenapsal.

24. *Psův* žádných, buď panských aneb svých, na pole sebou neberte, a zvláště pastevci s těmi dobytky. Jestliže bude kdo v tom postižen, že takového věžníka svého na pole s sebou beře aneb zapouští: pro takového psa bude skutečně pokutován. *Pod pokutou 1 kopy gr. č. A poněvadž v městečku Řečici Jeho Knížecí Eminencí sobě myslivost pozůstaviti a jim na jiných robotách zlehčiti ráčil; tehdy ráčí chtíti jmíti, aby každý soused jednoho psa náležitě Jeho kn. Eminencí pro lovy a hony drželi, a jiných žádných psů věžníkův nechovali pod trestáním. Podobně i [v] vesnicích se zachovati mají. Kdo by pak svévolně takového voháříka zmrhal, tedy pokuty Jeho kn. Eminencí 5 kop gr. českých složiti musí.* *)

*) Ve vlaském výtahu zní článek 24: „Nissuno meni seco cani in campagna sotto grave pene;“ k tomu připsal kardinál: „cioè ff un Schock,“ a nic více. Co dál následuje nového v rukopise Litomyšlském, přešlo také do přepisu Strahovského, kdež však psáno: „v méstu Řečici.“

25. *Bitev, rvaček, lání, hanění,* toho abyste se nijakž nedopouštěli. Jestliže kdo co komu ublíží, žaluj na něho rychtáři a konšelům. Jestliže od rychtáře a konšelův na právo nestane, můžeš sobě stěžovati to p. hejtmanu, budeš v tom podle spravedlnosti své opatřen. *Kdo by se toho dopustil a zlořečil, pokuty 2 libry vosku složiti a k tomu po tři neděle před kostelem v trdlici seděti má. Podobně kdo by to od něho z ouředních osob aneb jiných sousedův slyšíc, toho neoznámil a to zatajil, v touž pokutu upadne.* *)

*) Přídavek kardinálův zní takto: „se biastemiaranno [? bestemmiaranno], appresso paghino 2 ff, et stiano tre domeniche alla berlina avanti la chiesa; et quelli del senato, chi lo cadese [snad čísti: udisse] sensa dirlo, l'istessa pena."

26. *Podruhů, podruhyní* žádných od [čti: do] žádné obce nepřijměte, a zvláště bez listův a bez oznámení pana hejtmana aneb rychtáře a konšelův, aby se to prve uvážilo, co by za člověka byl, jak se jinde choval, byl-li by hoden do té obce přijíti, abyste sobě do svých domů tak brzo zlodějův a kubín nepřijímali. Ti také aby byli povinni JVKMti, však z peněz, svou prací sloužiti. *Kdoby se toho dopustil a podruha nebo podruhyni do obce bez vědomí pana hejtmana přijal, tedy 5 kop gr. pokuty složiti musí.* *)

*) „et ciò sotto pena di 5 ff," přídavek kardinálův.

27. *Zlodějův, povalečův, krosnářů,* též žen neřádných aneb nevěstek žádný v ničemž aby nefedroval, v svých domích jich nepřechovával, ani k sobě přijímal. Jestliže by se kdo toho dopustil, a škoda by někomu od takového lotra neb lotryně se stala, spolu s ním neb za něj na hrdle trestán bude. Chodců, rybníkářů, štercířů žádný v ničemž nefedruj, hned preč jich vybuďte. Jestliže by se pak co ti takoví, zvláště i vojáci, mezi vámi nenáležitě chovali a spurně se stavěli: ty hned vezmouc, nahoru je dodejte, a sobě ubližovati nedopouštějte.

28. Žádný ať neprodává a nevěří na *cizí grunty* lidem, statkův a věcí svých. Také v žádné rukojemství bez vůle pana hejtmana se nedávej; k tomu také v rukojemství lidí cizích nepřijímej *pod pokutou 5 kop gr.* Než má-li kdo jakého koně, klisnu aneb co jiného, prodej komukoliv za hotový; nebudeť potřebí upomínati a vrchnost svou v tom zaneprazdňovati. *Kdo se proti tomuto artikuli dopustí, tedy propadne svou věc J. kn. Em. v pokutu.*

Kardinál při tomto článku učinil jen jeden přídavek, a to při zápovědi dávati se v rukojemství bez vůle hejtmanovy: „sotto perditta di queste cose."

29. Na pole svá žádných obilí žádnému, buď z ouplatku anebo z jaké přízně, žádný ať se toho, *aby měl s kým síti,* nedopouští. Kdo síti bude, trestán bude a obilí k ruce JVKMti pobráno bude.

30. Dobytku *cizím řezníkům,* mimo opověď a vůli pana hejtmana, aby neprodávali, skopce, telete ani krávy, pod skutečným trestáním, a pokuty 10 kop m.

31. *Na jarmarky a trhy* do Staré Červené Řečice, o kterýchž již dobře víte, časně abyšte se všickni scházeli a sjížděli, a tu vlnu přinášeli a prodávali *pod pokutou 2 kop gr. č.*. *)

*) „sotto pena di 2 ff" připsal kardinál.

32. *Peněz gruntovních* cizím lidem ani domácím nikdež jinde, kromě o soudě při rejstřích, ať nekladou, a bez vůle vrchnosti pod pokutou a trestání[m] peněz ať neprodávají. Kdo by pak bez vůle koupil, by zaplatil: takové peníze budou se k ruce JVKMti pána bráti.

33. *Štěpnic a zahrad panských* trháním v nich ovoce a jináče abyšte prázdni byli. Kdoby jakoukoliv škodu na štěpích i také zahradních věcech učinil a postižen byl, aneb že by to na něj vyhledáno bylo, ku příkladu jiným jako zjevný zloděj na hrdle trestán bude.

34. *Luk panských* všelijakých žetím v nich (i pasením dobytka), ano také v obilích panských žetím a škod děláním, abyšte všickni prázdni byli, a toho se nijakž nedopouštěl[i], *pod pokutou 2 kop gr. popadením.* (A ani také sami sobě na ničem škody nečinili pod skutečným trestáním.) *Podobným spůsobem kdoby pasením dobytků komu škody učinil, má dle uznání soudcův škodu platiti. A kdoby jeden druhému svině neb husy na osení i jinde vypustil a škodu činil, má pokuty 10 gr. č. složiti, polovici k záduší, polo* *)

*) Ostatek věty jest v rukopise Litomyšlském ustřižen; v opise Strahovském zní konec toho článku: „polovici k záduší, polovici k obci; a který by soused věda to, an se druhému škoda děje, zamlčel a neoznámil, má podobnou pokutou bez ušetření trestán býti." Ve vlaském výtahu zní ten článek takto, při čemž přídavky kardinálovy klademe mezi hvězdičky: Non faccino danno nelli prati o seminati del patrone *sotto pena 2 ff*, nè anco delli particolari sotto grave pena, *et chi lo facesse, paghi 10 gr., 5 pro la chiesa, et 5 pro la communità; et chi lo vedesse senza di arrestarlo* — Věta není ukončena; schází určení pokuty na to, když by kdo viděl škůdníka a nezajal ho.

35. *Přediva* žádná ať v světnicích, jizbách, kamnách i pecích chlebovních nesuší, kromě v pazdernách k tomu naschvále postavených, *pod pokutou 2 kop grošů.* *) Konšelé aneb dva z obce k *komínům*, a jiným všelijakým topením, aby ve 2 nedělích dohlídali, a na to pilný pozor měli, aby se skrze nešetrnost a neopatrnost JVKMti ani sousedům škoda nestala. Našel-li by u koho jakékoliv topení aneb kamna zlý, (to jemu rozkopati a rozházeti a poručiti, aby sobě bezpečnější ustavěl a spůsobil). *Uložiti jemu, aby v osmi dnech sobě komín spravil; jestli toho obmešká, tedy do vězení má dán býti a pokuty 5 kop gr. propadnouti*. **)

*) Vlaský výtah nemá té první věty, ale jest při něm připsáno na okraji: „Przediwa non facciano, se non w pazdernach, sotto pena 2 ff;" z toho se zdá, že kardinál měl před sebou také český text, z něhož doplnil výtah, a zároveň ten předpis zostřil pokutou.

**) Kardinál připsal k výtahu: „se non si fa, il tale vada in prigione et paghi di più 5 ff."

36. *Strany vohňův* odkudžby aneb od koho vyšly, buď zkrze nešetrnost anebo zlé lidi: nad tím abyšte bedlivosti jměli. A v každé obci háky, řebříky sobě

opatřte, o tom se vám poroučí. A když ta nešťastná chvíle přišla, tehdy každý bez meškání, vezma sebou nádobu, buď vědro nebo škopek, běžeti nemeškej. *Kdyby pak, čehož P. B. uchovati rač, na zámku nebo ve dvoře JVKEm. i jinde oheň vyšel, tedy všickni poddaní se zavazují pod propadením všeho svého jmění, aby povinni byli hájiti, hasiti bez prodlévání; a kdyby ten škůdce, kdoby takový oheň položil, postižen byl: má býti bez milosti do ohně vržen a spálen.*

Při vlaském výtahu nestojí nic o tom, co jest obsaženo v nové druhé polovici tohoto článku.

37. *Dříví pivovarská*, každý [čti: klády] k pilám na prkna častně aby sobě tu, kdež mu uloženo bude, hodné nadělal, a kde náležeti bude, když se poručí, aby je dodával.

V opise Strahovském zní začátek: Dříví pivovarské, kladí k pilám na prkna . . .; vlaský výtah mluví jen o dříví pivovarském, pořizovaném robotou: „La legna per la birrara, ognuno la tenga pronta, acciò venendo dimandata, la posse dare subito."

38. *Piva* kdokoliv šenkujete, aneb porůznu berete, sudy prázdné nahoru sládkům ihned dodávejte, a za piva pak, jakž vydáte, peníze nahoru písaři důchodnímu odvozujte. *A žádný šenkýř přes 2 hodiny na noc hostům piva dávati, aneb hry nějaké v domě dopouštěti, ani pod 4 gr. piva věřiti nemá, pod pokutou 1 kopy gr.* *) A v tom se všickni ve všem spravedlivě a upřímně beze všech fortelův chovejte. Pakli-by se kdo v tom tak nechoval, a sudy panský u něho nalezeny byly, pokuty a trestání žádný neujde.

*) Všechna nová ustanovení jsou již připsána ve vlaském výtahu.

39. *Čeládky panské* aby také krčmáři ani žádný jiný, zvláště pak v noci, nepřechovával a nefedroval.

40. *Čeládky* žádný *cizí*, jiných pánův poddaných, bez listu sobě nejednejte, ani jich u sebe nepřechovávejte, aby potom, dověda se pán toho poddaného svého při tobě, nemusil pokuty sněmem vyměřené položiti.

Vlaský výtah vůbec zapovídá přechovávati v domě cizopanské poddané: „Non piglino in casa sudditi d'altri patroni, acciò non incorrino la pena del Landtsordnung."

41. *Do mlejnův* JVKMti kteří voziti máte, tak se chovejte, a jinam se neutíkejte, pod pokutou a skutečným trestání[m], pod propadení[m] bečky soli, kolikrátkoli by se toho dopustil.

42. *Soli* žádný z vás odnikud jinud, pod trestáním skutečným, mimo solnici Řečickou, abyšte nebrali, sobě žádných postranních skladů nezarážeti. Kdoby se toho dopustil, pokutu JVKMti propadnouti a prostici soli složiti má.

43. *Ouřad rychtařovní, konšelé na to bedlivý pozor dáti mají, aby žádný z sousedův, nad to z ouředních osob, *s židy* žádného tovaryšství, společností, handlův, obchodův nemívali, s nimi nejarmarčili, neprodávali, pod propadením toho statku*. *)

*) Další pokračování tohoto nového článku jest v rukopise Litomyšlském ustřiženo, jakž ukazují

zbylé vrcholky písmen. V opise Strahovském začátek psán správněji: „Ouřad, rychtářové, konšelé,“ a na konci článku jest přidáno: „A kterýby rychtář, konšel to přehlídal a zamlčel, tehdy pokuty 1 kopu gr. složiti musí.“ Ve vlaském textu zní ten článek úsečněji i srozumitelněji: „Attenda il senato, acciò non si facciño trafficbi con gli Hebrei, sotto pena di perdere la sostanza del traffico, et il senato negligente in ciò pagara pena 1 ff.“

V rukopise Litomyšlském po článku 43. následuje článek o řemeslích, jejž otiskujeme níže pod číslem 60. Další články 44—59 otiskujeme zde z rukopisu archivu Jindřichohradeckého.

44. *Žádný rychtář ani konšel do žádné obce *cizích lidí*, jiných pánů poddaných, aby nepřijímali, jich nepřechovávali, ani mezi sebou netrpěli bez vůle a vědomí pana hejtmana, pod propadením 25 kop gr. č.*

Smysl tohoto nového článku jest již obsažen v starém článku 26., ač s menší pokutou, a částečně také v čl. 40.

45. *Všechny a všelijaké *cesty* vozové, též stezky nebejvalé, buď přes pole JVKEmin. aneb jiných sousedův, JVKEmin. zapovídati ráčí pod pokutou 2 kop gr. č.*

46. *Purkmistr, konšelé i starší v městech a v městečkách aby *pečetí* svých k žádným listům bez vůle a vědomí JVKEmin. neb pana hejtmana netiskli a nepropůjčovali pod hrdlem a propadením jich privilegií.*

Ve vlaském textu není vysloven trest smrti, než jen „pena di perdere i privilegii.“ Opis Strahovský má též „pod hrdlem.“

47. *Co se pak přestupníkův přikázání božích dotýče, kteří by se koliv cizoložstva, *smilstva* dopustili, a neřádně se chovali: takové všechny rychtář s konšely panu hejtmanovi přednésti, a o jejich zlém chování patrnou pravdivou zprávu učiniti povinen bude. Pakliže by takovou nešlechetnost a neřád který rychtář neb konšel zatajil a ihned neoznámil, tedy pokuty JVKEmin. 25 kop gr. č. složiti musí, a k tomu trestán bude.*

48. *Kdo by pak koliv ženy neřádné, *nevěstky* od práva aneb vrchnosti vypověděné, u sebe přechovával, a na ni [čti: naň] to uznáno bylo: ten a takový spolu s nimi na hrdle trestán býti má. Jiné pak nevěstky*) kdo by do třetího dne u sebe přechovával, pokuty 6 kop gr. č. složiti musí. A rychtář neb konšel jestli by to zatajil, v touž pokutu upadne.*

*) Ve vlaském textě stojí zde výraz obecnější: altre forastieri (forestieri), jiné cizinky; taková zápověď rovnala by se článku 26., kdež i skoro takováž pokuta jest ustanovena. Vlaský text čl. 48 stanoví 6 grošů pokuty, snad omylem.

49. *Ženy, děvečky, jestliže by se *vadily* a mezi sebou zlořečily, jedna druhou hanělу, klevetaly, mají košem trestány a potom do trdlice vzaté býti;*) k tomu každá 10 pytlů nových v pokutu na zámek, a k kostelu 2 libry vosku složiti.*

*) Ve vlaském textě: devono essere castigate col Korb e la berlina ɔc.

50. *Všelijaké zbytečné žraní, *hodování*, *hry*, tance, noční schůzky, pokřiky i přástky, poněvadž poddaným lidem velmi škodlivé jsou, JVKEmin. zapovídati ráčí, pod propadením 6 kop gr. č.* *)

*) Též zde stojí ve vlaském textě 6 grošů, snad omylem.

51. *Ve dni *nedělní* ani ve dni sváteční žádný [z] lidí poddaných jak JVKEmin. tak i pana hejtmana v žádných příčinách, leda by toho nevyhnutedlná potřeba kázala, nemá zaneprazdňovati, nýbrž jak vrchnosti, tak i sobě pokoj dáti, pod skutečným trestáním to JVKEmin. zapovídati ráčí. Než jestli komu z lidí jaká potřeba buď při JVKEmin., panu hejtmanu aneb jiných správcích čeho vyhledávati, tedy v jiné všední, a též od pana hejtmana uložené střední aneb sobotní dni, když svátku není, přijížděti aneb přicházeti, a o své potřeby jednati mají. Též pro pivo*) ve dni sváteční aby nejezdili, pod pokutou, která pro nesvěcení svátkův vyměřena jest.*

*) Ve vlaském textě jest výraz všeobecnější: la robba; roba = zboží, zvláště potraviny.

52. *Kdyby koliv kdo z lidí poddaných buď od JVKEmin. aneb od pana hejtmana i jiných správcův obeslán byl*) a na poručení ihned se nepostavil: tedy pro první *nepostavení* pokuty 1 kopu gr., a byl-li by podruhé obeslán, též se nedostavil, tedy pro druhé nedostavení 2 kopy gr. pokuty aby složiti povinen byl, a k tomu má 2 neděle pro tu neposlušnost vězením trestán býti. Pročež ať se jeden každý s pilností toho vyvarovati hledí a tímto nařízením se spraví.*

*) Vlaský text má smysl užší: když by *vrchnost* poddaného volala ke službě. Chi de' sudditi chiamato per servitio *dal* patrone non comparesse subito, paghi la prima volta 1 ff, la seconda 2 ff, e sia 15 dì in prigione. Nejspíš má se čísti *del* patrone (= když by kdo byl volán ke službě *panské*), což pak souhlasí s výkladem českým.

53. *Žádný z sousedův, buď ten chudý nebo bohatý, nemá bez vůle a vědomí JVKEmin. aneb pana hejtmana od živnosti a gruntu svého nic *odprodávati*, měniti aneb zastavovati, pod trestáním a propadením hlavní sumy; a jestli by to od ouřadu, rychtáře neb konšela přehlednuto bylo a zatajeno, jeden každý rychtář neb konšel pokuty 1 kopu gr. složiti musí, a k tomu vězením trestán bude. Též na půlku aneb jináč gruntův osívati pod pokutou 5 kop gr. a propadením téhož obilí.*

54. *Žádný z lidí poddaných, usedlých i neusedlých, nemá *dítek svých* jinam na cizí grunty do žádné služby pronajímati, projednávati, pod pokutou 5 kop gr. č. a přísným trestáním, bez povolení pana hejtmana JVKEmin. a bez listu vydaného.*

55. *Žádný poddaný aby do domu svého žádného podruha, *cizopanského poddaného*, bez vůle a vědomí JVKEm. pana hejtmana nepřijímal, pod pokutou 5 kop gr. č.* Srovnej čl. 26., 40. a 44.

56. *Kteří koli obecní i své vlastní gruntovní *rybníky* plodové i jiné mají, takových žádných i nejmenších rybníkův bez opovědi, vědomí, vůle JVKEm. pana hejtmana žádný loviti nemá, pod propadením pokuty JVKEm. 5 kop gr. č.*

57. *Podobným spůsobem po dnešní den žádných koní, klisen, velkých i drobných *dobytkův* a sumou ničehož bez opovědi a povolení JVKEm. pana hejtmana žádný z poddaných nikam prodávati nemá, pod pokutou 5 kop gr. č.*

58. *Ačkoliv po ten čas v tato nepokojná leta a neřestí plná přestupníkům a rušitelům těchto práv a artikulův od JVKEm. vydaných mnoho se skrze prsty přehlídalo: však již budoucně více, buď ten kdo buď, nejmenšího přehlídati ani folkovati se nebude; nýbrž kdo by koliv čeho nejmenšího proti právům a zápovědem těmto se dočinil, dopustil a je přestoupil, tedy beze všeho ušetření jak trestáním, tak i pokutou dle vyměření k němu přistoupeno bude. Za kteroužto příčinou, aby ve všem lepší řád býti mohl, a nad právy, též důstojností knížecí ruka držána, ráčila jest vysoce jmenovaná knížecí Vyvýšenost hejtmanům svým na panstvích všech svých *třetí díl těch všech pokut* nyní i na budoucí časy darovati.*

Vlaský text toho neštastného článku zní krátce: S. E. concede à suoi capitanei la 3tia parte di queste pene. — Opis Strahovský srovnává se zde úplně s Jindřichohradeckým.

59. *A aby se žádný nevědomostí nevymlouval, a na tato od JVKEm. vydaná práva tak brzo nezapomenul, a tedy sebe k trestání a pokutám nepřivedl, ráčí JVKEm. tomu milostivě povolovati a při svých hejtmanech nařizovati: kdy by koliv rychtářové, konšelé výpisů z týchž práv od pánův hejtmanův požádali, budou jim i s pokutami doloženými sumovně vydány; a oni rychtářové takové artikule u sebe chovati a při společnosti neb hromadách lidem opakovati, a jak sebe samé, tak i lidi jinší před trestáním a pokutami vystříhati mají. Čímž se jeden každý spraviti moci bude.*

60. A poněvadž slušná věc jest, aby se nad *cechy a řemesly* všelijakými ochranná ruka držela:. všem se vůbec, jak řezníkům, ševcům, krejčím, tkadlcům, pekařům, kovářům, kolářům, kteří by se na gruntech JVKMti zdržovali a řemesla svá nepořádně provozovali, přísně poroučí, aby cech a dobrý pořádek s řemeslníky Řečickými ujali. Kdožby toho učiniti se zbraňoval, tedy tomu takovému aby mohli a moc měli cechové Řečičtí, jak jeho samého vzíti, tak i řemeslo složiti a věci k řemeslu jeho náležité pobrati. Kdoby pak proti zápovědi této z lidí obecných poddaných kterého z těch huntlířův u sebe přechovával, tedy ten každý povinen bude pokuty prostici soli vrchnosti své propadnouti, a k tomu více 2 neděle trestán býti má.*)

***) Tento starý článek v rukopise Litomyšlském jest poslední, za 48.; ve vlaském výtahu postaven byl také na místo poslední, a jest tam v řadě 60tý, a rovněž v přepise Strahovském.**

Závěrek. A tak vám rychtářům a konšelům na ten čas voleným a ustanoveným poroučí se a přísně přikazuje, abyšte při těchto všechněch výš jmenovaných artikulích dobrý, chvalitebný pořádek drželi a zachovávali, zlé přetrhovali, dobré velebili. A vy obecní lidé *usedlí i neusedlí obyvatelé a Jeho K. Em. poddaní, znajíce jaké práce, péče, starosti a bedlivosti, ano i nebezpečenství snášeti musejí vrchnosti a týž přísežní lidé, za takové své práce žádné hodné mzdy ani záplaty neočekávajíce: protož také na vás ta povinnost se vztahuje, abyste jich ve všem poslušni

a poddani byli a je v poctivosti měli, k nim se uctivě chovalí, a sobě jich jakožto otcův svých vážili, rozkazy jich dobromyslně podnikali, a cožby od nich na koho jakákoliv, k dobrému JKMti aneb obecného dobrého vzdělání, práce vyložena byla, tu bez odpornosti vykonávati hleděli, jich nepomlouvali, neobouzeli, ani tajně ani zjevně jim neutrhali. Nebo příkladové jsou zjevní, že ti, kteříž svévolně soudcům a lidem přísežným ubližovali, a jich sobě lehce vážili, zřídka kdy pokuty Boží jsou ucházeli, proto že Pán Bůh nechce, aby jeho nařízení zlehčována a jako v potupu uvozována byla, ale to míti chce, aby jeden každý svým v tomto světě vrchnostem poddán byl a jimi se ve všem dobrém vždycky spravovati hleděl* (abyšte poslušenství rychtářům a konšelům zachovali). Nebo jiné vůle JVKMt býti neráčí, než nad těmito zápovědmi ruku svou držeti, aby mezi vámi dobrej pořádek vyzdvižen byl a zlej přetržen; vo čem JVKMt pochybovati neráčí, znajíc takové slušné napomenutí a tyto artikule zřízené a vám všem vůbec vyhlášené, že se při nich tak poslušně zachováte; a JVKMt poznajíce, že k dobrému pořádku náchylni jste, vám to vší milostí a láskou svou jakožto pán pán váš nyní i v časích potomních spomínati a milostivou ruku nad vámi držeti ráčí.

Závěrek tento vzat jest z rukopisu Litomyšlského: co jsme v něm postavili mezi hvězdičky, to v rukopise Litomyšlském bylo připsáno jinou rukou, již třetí, a to zjevně později, než jsou psány ostatní přípisky, jež pošly z předpisů kardinálových r. 1633; avšak i tato vsuvka v čl. 60 byla tam vepsána ještě za arcibiskupování kardinála Harracha, jakž vidno z titulu Jeho K. Eminence. – Z rukopisu Litomyšlského celý text Závěrku přešel do přepisu Strahovského, vyjma slova přeškrtnutá: (abyste poslušenství rychtářům a konšelům zachovali).

III. Zahájení soudu.*)

Já N. tento soud hájím Boží mocí, Jeho VKMti knížete a pána pana Arnošta Druhého, z Boží milosti sv. církve římské kardynála z Harrachů, arcibiskupa Pražského, pána našeho dědičného a milostivého mocí. A k tomuto ctnému soudu připovídám všecku uctivost a spravedlivost. A kdožby koli chtěl před toto ctné právo o potřebu svou předstoupiti, přistup s odpuštěním a odstup zase s odpuštěním. Také žádný s žádnou zbraní před toto ctné právo aby nepředstupoval, a kdožby se tak nezachoval, bez viny nebude. A kdož by jeden druhému před tímto ctným právem v řeč vskakuje, překážku činil, bez pokuty nebude, nežli aby jeden druhému vyslyše, každý svou potřebu volně a svobodně spraviti mohl. A kdožby koliv před tímto ctným právem co přemluvil, má pokutu trpěti a nápravu činiti, pokudž mu soudem nalezeno bude. Jestliže by pak kdo na koho mocí před tímto ctným právem sáhl: ten hrdlo ztratiti má. A kdožby koli co skrze toto ctné právo vysoudil, buď jemu to pevně, vážně a stále, jakoby na svobodném trhu za hotové peníze koupil. A kdož by koli skrze toto ctné právo co prosoudil, buď jemu to také tak pevně, vážné, stálé, jakoby to na svobodném trhu za hotové peníze prodal.

*) V rukopise Litomyšlském i Strahovském tento kus má číslo 10. Před ním předcházející formule přísah pod čísly 1—9 vynecháváme. — Také v rukopise Jindřichohradeckém, z něhož pocházejí hořejší články 44—59, jsou formule přísah; odtudž p. F. Menčík vypsal také následující pravidlo o tom, kolik z čeho má se namlíti výrobků mlýnských:

Proba od přísežných mlynářů z měst Pražských.

Jeden každý mlynář po 1 strychu pšenice na mouku dané má dáti mouky bílé 1 strych, otrubů 1 věrtel.

Po 1 strychu pšenice, když by se poručilo, krup pšeničných 1 strych.

Po 1 strychu pšenice na krupici dané, krupice 2 věrtele, mouky 2 věrtele, otrubů 1 věrtel.

Po 1 strychu žita dobrého má dáti mouky 1 strych 1 věrtel, otrubů 1 věrtel.

Po 1 strychu ječmene na kroupy, krup $2^1/_2$ věrtele.

Po 1 strychu ječmene na krupici, krupice $2^1/_2$ věrtele.

Po 1 strychu pohanky krup pohanských 2 věrtele 1 m.

Po 1 strychu prosa jahel 2 věrtele.

Tato Proba nachází se věrně opsána také v přepise Strahovském, a sice po zahájení soudu a před Právy a artikuli.

209.

Poddanský řád panství Novohradského

(u Litomyšle), vydaný za hraběte Jana Františka Trautsona r. 1636.

Následující artikulové byli zapůjčeni od p. Václava Tichého z Vysokého Mýta na výstavu národopisnou 1895 do Prahy, odkudž mi p. Hynkem Kollmannem byli půjčeni k opsání. Jsou psáni v sešitě foliovém, jehož některé listy jsou prázdné. Na první straně jsou dvě staré signatury, jedna Fasc. A. Nr. 4, druhá Fasc. 8 Nr. 1; na výstavě dostal ten sešit označení Jus 24; na poslední straně bylo asi v polovici 19. věku poznamenáno méně správně: Artikeln bei Dienstbotengestellungen de anno 1636, Nr. fas. 38.

Držitelem panství Novohradského, jež se prostírá mezi Litomyšlí a Skutčí, byl v letech 1620 - 1663 hrabě Jan František Trautson. Otec jeho Pavel Sixt z Trautsona, hrabě na Falkenšteině (v Dolních Rakousích) dědičný maršálek Tyrolský a do roku 1600 přední milostník císaře Rudolfa, zdědil panství Novohradské po své manželce Anně z Lobkovic, zemřelé r. 1604. Podle znění článku prvního, kteréž záhy bylo jinou rukou opraveno, podobá se, že tyto artikule vydal vlastně úředník Trautsonský na Novém Hradě, rytíř Matyáš Cyrill Hein z Heinberku, o němž psal prof. Smolík v Památkách Arch. IX. 391; hejtman Hein měl nemovitosti ve Vysokém Mýtě, kdež po jeho smrti 1653 žila vdova po něm.

Artikulové, kteří se o soudech čtou, 1636.

JMt*) urozený a statečný rytíř pan Matyáš Cyrillus Hein z Heinberku, na ten čas vrchnost naše, vidouc velikou vaši k slovu božímu nedbanlivost a neváźnost, pro kderoužto v hanebné a mrzké hříchy, smilstva, ožralství, hry, jeden druhého

plundrování, na poctivosti a svědomí utrhání i v jiné mnohé nestydatosti jste se vydávali, a na Jeho Mti a správcův JMti všelijaké poručení nic zhola jste nedbali; i chtějíc jakožto pán křesťanský, aby mezi vámi předkem pobožnost, svornost, láska a jiné ctnosti se vzdělávaly, otcovským napomínáním přísně již nyní o tom poroučeti ráčí. O kterémžto JMti jistém poručení jeden každý vědouc, aby se jak a nejináč v tom ve všem, co se doleji oznamovati bude, jako věrnej poddanej poslušně zachoval, ač chce-li se pokut níže psaných, kteréž žádnému nemají bejti prominuty, uvarovati.

*) Za slovem Milost přidělán komment, a k němu připsáno rukou jinou: „Exc. vysoce urozený hrabě p. p. Jan Frantz Trautsohn, titul."

[1] Předně a nejprvé vás napomínati ráčí, abyšte se Pána Boha všemohoucího báli, do kostela v neděli a v svátky vám od kněze zasvěcený i s čeládkou ke mši svaté a k slovu božímu rádi chodili a jím se spravovali, a zvlášť kteří k tomu záduší náležejí, pod pokutou 2 liber vosku do kostela; jako i také k sv. zpovědi, jak sami sebe, tak také i manželky, dítky a čeládku svou všechnu abyšte k tomu měli; tak aby i jiné věci tělesné podle toho vám přidány bejti mohly.

[2] V kostele když se služby boží dějí, v neděli páně a v jiné zasvěcené svátky, aby žádný páleného nepil, ani pití všelijakého nešenkoval. Kdožby se pak toho dopustil a tak nezachoval v jednom i v druhém, [a] od rychtáře neb od koho koliv jiného shledán byl: takový každý z trestání obecního aby nevycházel, až by k záduší 1 libru vosku a rychtáři 2 groše česká dal. Při tom také posty, vigilie od církve sv. katolické vyměřené aby se zachovávaly, a od všelijakého masa se zdržovali, pod touž pokutou.

[3] Kdožby koliv jaké věci, buďto pole, lúky, lesy panské aneb zádušní držel, a z toho žádného platu nedával: v to rychtář s konšely spravedlivě nahlídnouc, má opatřiti, aby JMti pánu hraběti platu neubejvalo, též záduší křivda ani ujma se nedála.

[4] Smilstva, hry a jiní povykové proti vůli boží a JMti páně i správcův rozkazu a poručení, kterýchž se zhusta až posavád u mnohých z vás dopouštělo, aby se přetrhovaly. Kdož by se pak toho proti tomuto poručení dopustil, ten každý jiným ku příkladu dostatečně a skutečně trestán bude; jsouc tím jisti, že žádnému více již dokonce prominuto a tak lehce váženo nebude.

[5] Kdožby koliv buďto na rychtáře anebo na jiné osoby ouřední JMti páně skutkem sáhl, že takový skutečně trestán bude. Pakli by jej slovy nenáležitými shaněl, 10 kop gr. č. pokuty propadne.

[6] *Poplatky* JMti pánu povinné jaké koliv, kterými jste povinni, abyšte hned bez odtahův po rozkazích rychtářských dvě neděle před sv. Jiřím neb sv. Havlem

zvyupomínali. Takoví platové na den sv. Jiří a sv. Havla aby od rychtářův na zámek přinášeni bejvali.

[7] Na *roboty* a jiné povinnosti, v kterýchž jste dosti nedbanliví až posavád bejvali, jakž by od rychtáře oznámeno bylo, abyšte osoby hodný a statečný vysílali. Kdož by se v tom zachovati zanedbal, deset sáhů drev pokuty propadne.

[8] *S ohněm* a světlem buď v domích anebo náves [sic] abyšte opatrně zacházeli, aby se předkem vám na vašich statcích škody nestalo, a JMti pánu platu neušlo. Od kohož by pak koliv oheň, čehož Pán Bůh uchovej, vyšel, ten aby v pokutu vedle vůle JMti upadl.

[9] Škod žádných JMti pánu ani jedni druhejm aby nečinili. Pakli by se kdy co toho trefilo, tehdy ten, kdož tu škodu učiní, skutečně trestán bude, a škodu podle uznání platiti musí.

[10] *Cest* a stezek nesvobodných, přes pole a jiná místa nesvobodná aby činěno nebylo; než kudy od starodávna se jezdí a chodí, ty aby v své míře zůstaly.

[11] Jestliže by kdo jakou faleš v čem provozovati chtěl, o takovém každém aby se na zámek znáti dalo.

[12] Kdož by koliv v svém příbytku jaké *povaleče* přechovával, ten aby 5 kop gr. č. pokuty propadl.

[13] Jestliže by se kdy trefilo, že by někdo do městečka anebo do vsi neznámý přišel, a snad někdy odjinud vyhnán byl, ten aby bez vůle JMti pána přijat nebyl.

[14] Kdož by koliv na jakéž koli *dílo* JMti páně po rozkazu rychtářským nešel: jest-li soused, aby deset sáhův drev propadl; pakli podruh, tehdy pět sáhův.

[15] Aby se žádnej na cizopanské grunty v nižádné *rukojemství* za žádného nepostavoval, ani také přes 3 kopy gr. č. nevěřil; nebo jest i svolením neb snešením sněmovním zapovědíno. Ani také žádné cizopanské čeládky bez povolení pána jeho u sebe nepřechovával. Jestliže by se kdo v tom pak jináče zachoval, a skrz to potomně jakou škodu nesl, sám sebou vinen bude.

[16] Žádnej aby *gruntu* svého jinak neprodával, než knihami, k kterým přísluší, aby se zápis stal: jinak o svou spravedlnost přijde.

[17] Žádnej aby rolních peněz bez vůle JMti páně neskupoval, rolí nezastavoval, ani na ně nepůjčoval, na nich neosíval ani přisíval, pod propadením toho všeho, totiž peněz i obilí.

[18] Cizopanských *piv a pálený*, buď k svatbám, posvícením a jiným kvasům, bez povolení sobě od vrchnosti daného aby žádnej nebral, pod propadením téhož piva i pálenýho, pokuty bečky soli, trestáním věží skutečného [sic].

[19] *Pálený* pak od vrchnosti každotýhodne do vesnic *vyměřený* aby bez projití téhodne bráti hleděli a pánu peníze do důchodu odvozovali. Kdo by pak

jináče dělajíce a s týmž páleným odkládal neb nebral, pro pokutu že zaplatiti, jak by vzal, musí.

[20] *Na cizopanská piva* žádnej aby do krčem na cizí grunty nechodil, pod pokutou jedny bečky soli a trestáním věží skutečným. Což žádnému nikoliv prominuto a lehce váženo nebude. Pro vyhledání toho každej rychtář ve dvou nedělích svejm do hromady jíti poruč, a tu, jestli kdo takovou zápověď přestoupil, hned na zámek má oznámiti, nechce-li sám skutečně trestán bejti. Krčmářové pak aby lidem míru spravedlivou dávali, podle vyměření: pakli by se kdo tak nezachoval a lidem domů i na řád míry spravedlivé nedal, propadne JMti pánu 1 kopu gr. č., a k tomu vězením trestán bude.

[21] *Myslivostí* všelijakých, řek, potokův, lesův, pod hrdlem aby každý prázden byl, a v čihání na ptactvo bez panského povolení aby se žádnej nevydával, pod pokutou bečku soli. Též ptáky aby na zámek a ne jinam prodávali.

[22] Jestliže by se soused z sousedem druhým zoumyslně *svadil*: ten každý aby dostatečně trestán byl, a pokuty 40 sáhův drev aby propadl. Rychtář aby takových rozepří k sobě víceji nepřijímal, nýbrž nahoru takové žaloby aby odsílal; kderý rychtář toho zanedbá, tehdy sám z takové pokuty upomínán bude a ji dáti musí.

[23] Kdož by koliv *sirotky* z gruntův JMti pana hraběte vydával, aneb o zběhlých ze dvorův panských neb od kohož koliv, kde přijednáni jsou, přezvěděl a o nich neoznámil: pokuty 5 kop gr. č. propadne.

[24] Tolikéž když by otec syna nebo dceru svou na cizopanský grunty chtěl *ženiti neb vdávati*, aby se toho žádnej bez jistého vědomí a povolení vrchnosti své nedopouštěl, ani nepřijednával, pod pokutou svrchu psanou a skutečným trestáním.

[25] O tom se obzvláštně rychtářům a konšelům od JMti pána poroučí, aby na to pilně pozor měli, aby každej soused dům svůj a *stavení opravoval*, též ploty okolo domův svých aby spravovali. Pakli by se kdo tak zachovati nechtěl, a zoumyslně stavení své spouštěl, ten aby bez protahu nahoře oznámen byl, a grunt JMti pánu osadil.

[26] Při tom též se o tom přísně a dostatečně poroučí, do *mlýnův* JMti páně kteří dle předešlého JMti vyměření voziti a nositi máte, tak se chovejte a jinam se neutíkejte, pod pokutou propadením jedny bečky soli, kolikrát koli by se toho dopustil.

Toto číslo 26 psáno jest druhou rukou, a pak přetrženo, protože obsah opakuje se níže čl. 33 obšírněji. Následující články jsou psány třetí rukou, nepochybně současnou.

[27] Při tom kdež JMt pán mnohé mezi vámi svývolně a zoumysla *mrhače* svých statkův uznávati ráčí; i nemohouce vás napomínáním ani otcovským shovíváním ani trestáním strestati, a vy čím v dluhy a v lidí pokládání se vydáváte:

protož vám JMt pán oznámiti poroučeti ráčí, že jednoho každého takového, jakož by žaloba na něj zašla, hned vydati poroučeti ráčí, aby takového dluhu vězením svým odbejval, a JMti pánu skrze takové dluhy gruntové aby se neplundrovali.

[28] Co se *psův* dotýče, poněvadž toho mnozí na nejedno poručení až posavadž nevykonávali, a psům noh nezutínali, nýbrž že psův po několika do lesův vodíte, ježto vám JMt pán o tom přísně poroučeti ráčí, abyšte ihned se tak zachovali, a jeden každý psu svému nohu aby ufali nebo utíti dali. Pakliby toho nevykonali, u kohož koliv by se pes s neufatou nohou našel, pokuty podle vyměření sněmovního 2 kopy gr. č. propadne.

[29] Co se pak *lesův vašich* sedlských dotýče, těch žádný abyste neprodávali, kromě co by k stavení aneb k palivu potřeba byla, to abyšte mejtili, však pořád jináče nic, pod pokutou 3 kop gr. č.

[30] Druhé kteří by jaké *dříví kupovati* chtěli, buď k stavení aneb klády k pilám, tolikéž k palivu: to aby v lesích panských a ne na cizích gruntech kupovali, pod pokutou jedny bečky soli.

[31] Kdeříž ste povinni *dříví sáhové* i také k pivováru dělati, poněvadž se v tom nemírně a nespravedlivě chováte, sáhy ujímáte a dří[ví] malé a drobné děláte: protož vám JMt pán o tom poroučeti ráčí, abyšte každej z vás hned teď na jaře svý sáhy, čím kdo povinen jest, spravedlivě zdělali a postavili; a když je hotovy jmíti budete, nařízeným služebníkům aneb písaři nahoru abyšte oznámili, tak aby je spatřil a vyčetl; a prvé toho vyčtení abyšte jimi nehýbali ani k pivováru ani nahoru nevozili, pod pokutou 10 sáhů dříví.

[32] It. kteří trouby a *vodu na zámek* spravují, aby toho pi[l]ni byli a k tomu časně dohlíželi, tak aby ustavičná a bez nedostatku na zámku byla.

[33] It. co se dotýče do *mlýnův* panských vožení i nošení: poněvadž se to na oko vidí, že ani na pohrůžky ani na pokuty nic nedbáte, protož po dnešní den kdož by se toho dopustil a jinam než do panských mlejnův vozil a nosil, ten má věží trestán bejti a JMti pánu bečku soli propadnouti. Pakliby který mlynář, který mlejny na gruntech JMti pána kdy [sic] mají, v tom zastižen byl, že od lidí poddanejch meyliwo přijímá, tomu voda odňata, a on věží bez milosti trestán bejti [sic].

[34] It. kdo by jinam do mlejna panského nesl a jemu nepřináležel: který by mlynář od něho přijímal, má vězením trestán bejti, a ten, kdož k němu nesl, pokuty 1 kopu míš. propadnouti má.

[35] Jestliže by se pak *mlynáři* mejmelných JMti pánu [čti: ve mlýnech JMti pána] k poddanejm strany meliva nespravedlivě chovali, a jinou míru nespravedlivou vracovali: ten každej bude moci to na vrchnost vznésti, má jemu za spravedlivé učiněno, a mlynář skutečně trestán bejti.

[36] It. *podruhové* aby nebyli do žádnejch obcí bez vůle pána svého, rychtáře a konšelův přijímáni; a kdo by se toho dopustil, aby byl věží trestán do vůle vrchnosti.

[37] It. zběhlé *ženy* aby žádnej nepřechovával, ani krčmářové déle přes noc, pod propadení[m] JMti pánu 1 kopy gr. pokuty.

[38] Ač také se nachází, že mnozí majíce manželky své, s jinejmi *neřádně* proti Pánu Bohu a dobrému pořádku obcují, čehož i mnohé ženy proti mužům svým, majíce muže své, téhož se dopouštějí: ten a takový, kdežby koliv nalezeni byli, buď mužského neb ženského pohlaví, s poručení JMti pána katem trestáni u katouně budou.

[39] It. *zbroj* na kohož jaká uložena jest, ten aby tu vždycky v svém domě pohotově jměl. A prodá-li statek jeden druhému, té zbroje aby při tom gruntu nechal a s tou zbrojí prodal, pod trestáním skutečným.

[40] Rychtář a konšelé když jakou *hromadu* položí, buď [pro] potřebu obecní anebo panskou, do té hromady každý soused aby sám osobně šel. Pakli by kdo nešel, povinen dáti bude konšelům a rychtáři k vobci 3 gr. alb.

[41] Aby žádnej bez vůle a povolení pana hejtmana žádného *dobytka* buď konského anebo hovězího na cizí grunty neprofrejmarčil, ani jakým koliv spůsobem neprodával, pod uvarování[m] skutečného trestání.

[42] Nad těmito všemi nadepsanými artikuli předkem rychtář a konšelé aby pozor měli, a která by se koli osoba toho co dopustila, tu hned nahoru přivedena, aby oznámili. Pakli by toho neučinili, pod čí koli správou se co toho stane aneb uptá, touž pokutou tolikou povinen bude.

Následující seznam rychtářů a konšelů psán jest zase první rukou:

A[0] 1636. *Na rychtě Chotovský:*

Volen za rychtáře Jiřík Dospěl; za konšely; Jan Houser, Jiřík Kudrna.

Volšany, za konšely: Vít Souček, Ondřej Sádecký.

Nová Ves, za konšely: Jan Sopoušek, Adam Břicháček.

Příluka, za konšely: Jiřík Macák, Jíra švec.

Suchá Lhotka, za konšely: Jakub Soukup, Jan Krutina.

Podhradí: za rychtáře volen Jakub Benda; za konšely: Matěj řezník, Jan Kaplan, Jan Mládek.

Rychta Prosecká:

V městečku Proseči za rychtáře volen Jan Binko, za konšely: Jakub Loukota, Jakub řezník, Jan krejčí, Urban Herynk.

Záboří, za konšely: Vít Vitoušek, Jakub mladší Loukota.
Podměstí, za konšely: Matěj Vlček, Havel Uher.
Zderaz, za konšely: Jakub Novák, Šimon Houser.
Bor, za konšely: Jíra Kudlatej, Jan Vovsík.

Rychta Leštinská:

V Leštině za rychtáře zvolen Jan Janda, za konšely: Václav Černín, Mikuláš Kubík, Matěj Mokrejš, Jiřík Trunec.

Doubravice, za konšely: Jan Adamec, Jiřík Koblasa, Václav Vich.
Dvořiště: Mikuláš Kolář, Martin Pulda.
Rybníček: Adam Zelinka.
Podhořany: Václav Pravec, Jíra Michálek.
Mokrá Lhota: Jan Pešina, Petr Drbal.

Za hajný voleni jsou tito: V rychtě Prosecký Jakub Tollman myslivec, Václav Bednář, Vavřinec Šlapák. — Ve Zderazi: Matěj Drbal. — V Boru: Ondřej Zucz. — V rychtě Leštinský: Jan Šimánek.

Trubaři, kdeří vodu spravovati mají: Jan Dušánek, Martin Hulík, Jan Vodehnal, Marek Krbušek, Jíra Navrátil, Jakub Votroubek.

Následující německý seznam může býti o sto let pozdější:

Under Schloss: Jann Schwecz Richter, Mathie Rsessnik, Lukass [?] Perssan [?].
Chotowicz: Jann Wich, Jira Gudrna, Jira Dospiel, Geschworne.
Prziluk: Jira Mazak, Jirsik Schwecz, Geschworne.
Sucha Lhotka: Lukass Michael, Babra Kosina, Geschworne.
Wolssan: Waczlaw Barta, Jan Forney, Geschworne.
Neudorf: Martin Martinek, Mathie Kussey, Geschworne.
Prossecz: Jakub Rsessnik [přeškrtnuto].
Lesstin: Jira Trunecz [přeškrtnuto].

Prossecz: Jakub Rsessnik Richter, Jakub Kregczi, Jan Petnarz, Mathie Gerhel [?], Viktor Sougal.

Zaworzi: Marek Zifeith, Waniek Maresch.
Podmiesti: Mathie Sougal, Jann Kurschiek.
Sterass: Jira Nowak, Mathie Klad.
Porr: Peter Reymann, Hawel Uher.
Lestina: Jira Trunecz Richter, Jira Mussilek, Waczlaw Wukhess, Jan Kubiek.
Doubrawicze: Jira Kowlas, Mathie Michael, Pouszlaw Klobal.
Dworssziestj: Jan Janda.

Podhorschan: Waczlaw Dutialek, Thomass Prawecz.
Ribniczek: Wondra Slubeczkey.
Lhotka: Jan Mussilek, Jira Kudlaczek.

Následuje 8 listů prázdných, a potom na dvou posledních listech jest psáno opět starou rukou, blízkou roku 1636, na pohled spíš starší, než která psala napřed:

Na rychtě Leštinský:

Rychtářem Václav Blaum. Konšely v Leštině: Černín, Vokrejš, Koblasa.
Konšely v Doubravicích: Adamec, Vich, Michálek.
Konšely v Dvořišti: Janda, Kallav [?].
Konšely v Podhořanech: Kaplan, Pravec.
Konšely v Mokrý Lhotce: Jan Pešina, Petr Drbal.
Konšely v Rybníčku: Zelinka.

V rychtě Chotovskej:

Volen za rychtáře Kudrna, konšely Jan Němec, Jíra Dospěl.
Na Volšanech: konšelé Jíra Krejčí, Sádeckej.
Nová Ves: Pavelka, Sopoušek konšelé.
V Příluce: Jíra Macek, Viktorin, konšelé.
V Suchej Lhotce: Soukup, Kusey.
Podhradí: Volen za rychtáře Štěpán Pekař, řezník Matěj, Holomek, konšelé.

V rychtě Prosecký:

Volen za rychtáře Jan Binko; konšelé: Loukota starej, Krejčí, Kuba Mládek, Herynk.
V Záboří: konšelé Vitoušek, Jan Cyffathů.
V Podměstí: konšelé Vložek [Vlček?], Uher.
Ve Zderazu: konšelé Šafář, Šimon.
V Boru konšelé: Kudláček, Jan.

210.

1637, 10. června: Ferdinand III. poddaným v král. Hvozdě potvrzuje recess čili rozhodnutí Ferdinanda II. vydané 1631 ve sporu, jenž o roboty a povinnosti vzešel mezi nimi a jich zástavnou vrchností Huertou.

V kvaternu trhovým tělným třetím leta 1641 v pondělí po sv. Petru a Pavlu t. j. 1. Julij pod lit. J. 12.

My Ferdinand Třetí ... známo činíme tímto listem všem, že jsme od rychtářův, konšelův i jiných všech obyvatelův královského lesu, slove Hvozd, ve vší poníženosti prošeni,

abychom jim tu cís. a královskou milost prokázati, a ten mezi urozeným Martinem de Hoefhuerta svobodným pánem na Velharticích, válečnou radou naší a nařízeným nejvyšším, věrným milým, jakožto zástavným držitelem naddotčených vesnic královského lesu s jedné, a nyneg obyvateli týchž vesnic a lesu z strany druhé, v příčině robot a povinností jejich vyšlý recess pod datum 22. dne měsíce února leta minulého 1631, a vedle takového recessu i prošlé psaní a poručení na komoru naši královskou Českou pod týmž datum, — které oboje slovo od slova takto zní:

JMt Římský císař, Uherský a Český král, pán nás všech nejmilostivější, ráčil jest spolu s tejnými i jinými radami svými stížné supplikování, průvody, relací, kommissařův zprávy, a dobré zdání presidenta a rad svých zřízené komory v král. Českém, i jiné všelijaké spisy a akta, k tomu sporu mezi urozeným Martinem de Hoefhuerta . . s jedné, a obyvateli lesu královského Hvozdu, s lidmi poddanými a na ten čas jemu Martinovi de Hoefhuerta v jisté sumě zastavenými, z strany druhé, vzniklému náležející, i dále to vše, co jest tak koliv k též věci náležitého od obou stran přednešeno a ukazováno bylo, v svém bedlivém povážení míti. A poněvadž z toho všeho, zvláště pak z listu zástavního to se patrně nachází, že ty všechny vesnice dotčeného král. lesu Hvozdu [se] vším a všelijakým k nim od starodávna přináležejícím příslušenstvím, však také v tomto plném právě, v těch mezech a hranicích, v nichž nadepsané dědictví JMCské od starodávna záleží, a jakž to všechno JMCská při témž statku Království, slove Hvozd, v držení a jakým koli spůsobem v užívání bejti ráčil, jemu Martinovi de Hoefhuerta v jisté sumě v listu zástavním doložené, postoupené a odevzdané, tak že oni obyvatelé a poddaní téhož král. Hvozdu jemu Martinovi de Hoefhuerta, dědicům a budoucím jeho, dotud a tak dlouho, dokavadž by taková summa jim zase zaplacena nebyla, to vše, čím jsou předešle JMCské jakožto pánu svému pravému a dědičnému, jako i předešlým zástavným držitelům dotčeného král. Hvozdu zavázáni a povinni byli, tolikéž beze vší odpornosti každého času časně vypravovati, a ním Martinem de Hoefhuerta jakožto nynější zástavnou vrchností svou podle předešlého starobylého spůsobu a obyčeje, tak jakož na lidi poddané náleží, se říditi a spravovati, a platy dědičné, kteréž jsou, jakž dotčeno, předešle JMCské a jiným zástavným vrchnostem svým odvozovali, jsou povinni. Však naproti tomu tolikéž při všech svých starobylých dobrých a chvalitebných zvyklostech, právích a nadáních bez přerušení zůstaveni a chráněni býti mají. Čímž se strany zpraviti mocti budou. Actum in cancellaria Regia Bohemica Aulica Viennae die 22. Febr. 1631. Vilím hr. Slavata, M. Nappor, ɔc.

Ferdinand ɔc. Vysoce urození, urození a stateční věrní naši milí! Přednešena jest nám obšírná zpráva a dobré zdání vaše, které jste nám v příčině toho sporu mezi urozeným Martinem de Hoefhuerta . . jakožto zástavným držitelem vesnic našeho král. lesu slove Hvozd z jedné, a obyvateli týchž vesnic a lesu strany druhé,

v příčině robot vzniklého učinili; v kteréžto příčině po bedlivém toho všeho uvážení ráčili jsme z mocnosti naší cís. a královské mezi nima stranami spravedlivé vyměření a vejpověď učiniti, jakž [z] příležitého přípisu obšírněj vyrozumíte; při kterémžto vyměření a vejpovědi aby jedna i druhá strana beze všeho odporu držána, chráněna a zachována byla, tomu milostivě chtíti ráčíme. Nebo ačkoliv nadepsaný Martin de Hoefhuerta k dolíčení intencí své proti nim obyvatelům král. lesu našeho Hvozdu Crimen laesae Majestatis a provinění jich rebellské, kteréhož jsou se v času jminulého [sic] rebelie dopustili, allegiroval, a tudy větší právo a spravedlnost, nežli předešlí držitelové jich, k nim jmíti [se] domníval; však poněvadž z týchž akt se nachází, že oni obyvatelé téhož lesu za času šťastného kralování pana strejce a otce našeho nejmilejšího, císaře Matyáše jakožto krále Českého slavné paměti, jsou se od tehdejší zástavné vrchnosti své pěti tisíci kopami míš., peněz svých vlastních, vykoupili, a na to od téhož císaře Matyáše pořádné assekurací, že víceji zastaveni býti nemají, a pakli že by se to mimo nadálosti stalo, tehdy jim takové peníze zase navrácené býti jměly, dostali; nyní pak dotčené assekurací ex puncto rebellionis cassirované, jim to právo týchž peněz vzato, a tudy pro své přečinění strestáni jsou, tak že tu jemu Martinovi de Hoefhuerta nic míněji neb víceji, než co jiným předešlým zástavným držitelům se zastavovalo, propůjčeno neb zastaveno není. Protož bude se *) věděti podle resolucí a vyměření našeho, čím se dále v též věci zpraviti, a práva a spravedlnosti týchž lidí poddaných našich, tu kdež by toho potřeba ukazovala, náležitě zastávati. Vědouce, že na tom jistá a mil. vůle naše cís. a královská naplněna bude. Dán v městě našem Vídni v sobotu dvacátého druhého [22.] února 1631, a království našich Římského 12ho, Uherského 14ho a Českého 14ho. Ferdinand. Gulielmus comes Slawata R. B. cancellarius. Ad mandatum Sac. Caes. Mtis proprium M. Nappor.

*) Čti: Protož budete.

pro budoucí paměť a lepší jich bezpečnost listem pod pečetí větší a podpisem ruky naší císařské a královské vlastní potvrditi ráčili. K jichžto ponížené a snažné prosbě milostivě nakloněni jsouce, s dobrým rozmyslem naším, jistým vědomím, s radou věrných našich milých, a mocí královskou v Čechách, nadepsaný recess a poručení schvalujíce potvrditi jsme ráčili, a tímto listem naším u všem jich znění, položení, klauzulích a artikulích schvalujeme, obnovujem a potvrzujem. Chtíce tomu konečně, aby oni obyvatelé týchž vesnic král. lesu Hvozdu řečeného při tom při všem od každého člověka jmíni, držáni a neporušitedlně zachováni byli, bez naší a budoucích našich králův Českých i jiných všech lidí všelijaké překážky a odpornosti. Protož přikazujeme všem obyvatelům a poddaným našim ze všech stavův děd. království našeho Českého, a zvláště držitelům často psaných vesnic král. lesu Hvozd, nynějším i budoucím věrným našim milým, abyste je při nadepsaném recessu a poručení a tomto schválení, obnovení, potvrzení našem bez všelijakých zmatkův a odporností nyní i na budoucí věčné časy zachovali, žádných jim v tom překážek sami nečiníce, ani komu jinému činiti dopouštějíce. A to pod uvarováním hněvu a nemilosti naší cís. a král. i dědicův našich budoucích králův Českých. Tomu na svědomí pečeť naši cís. a král. větší k listu tomuto přivěsiti jsme

rozkázati a v něm se vlastní rukou podepsati ráčili. Jenž jest dán na hradě našem Pražském 19. června 1637, království našich Římského prvního, Uherského 12ho, a Českého 10ho leta.

Ferdinand
Gulielmus comes Slavata, Regis Bohemiae S. cancellarius.
Ad mandatum S. Caes. Mtis propr. Ad. Peczelius.

Tento vejpis z král. desk zemských jest [vydán] s povolením uroz. a stat. rytíře p. Petra Mikuláše Straky z Nedabylic na Podhořanech, Horních Malobratřicích a Hostačově, JMCské raddy, král. místodržícího, soudce zemského, a nejv. písaře v král. Českém. Pod pečetmi Jana Kunáše z Machovic, Brandšteina a z Oppurgku a na Svatém Poli, a Václava Hložka z Žampachu, JMCské radd, slavných soudův komorního a dvorského soudcův, a respective místosudího a místopísaře v král. Českém. Dne 19. Juny 1708.

(Pověřený výpis tento s dvěma pečetmi chová se v archivě zemském v Praze.)

211.

1638, 10. března: Hraběnka Bukvojová povoluje poddaným v rychtářství Německo-Rychnovském na panství Novohradském stálý výkup roboty, však ne celé.

Wir Maria Magdalena Gräfin von Pucquoi, Freiin von Vaux, geb. Gräfin von Biglia, Frau der Graf- und Herrschaften Rössenberg, Gräzen und Liebegitz, sammt unseren geliebten Sohn, dem hoch- und wohlgeb. Carolo Alberto von Longueval Grafen von Pucquoi, Freiherrn von Vaux, auf Rossenberg, Gräzen, Gaulhin, Farchiens und Liebegitz, Röm. kais. wie auch Ihrer kgl. Mt zu Hispanien, sowohlen Ihrer kgl. Hoheit Cardinanten [?] Infante Camerern, Comendatoren des Calatraver Ordens, kgl. Kriegsrath, Obristen über ein Tausend Courassir, obristen Land- und Wolfs-Jägermeisters in Artois, Gubernator der Stadt Valenciennes, wie auch Gubernator und Superintendanten des Lands und Grafschaft Haynau ɔc;

bekennen für uns, unsere Erben und Nachfolgere . . ., demnach für uns gehorsamtlich kommen und erschienen sein die ehrbaren Peter Spörckher Oberrichter in Teutschen Reichenau, beneben seinen jetztigen untergebenen Richtern, Obleuthen und Geschwornen, anstatt und im Namen der Gemeinen und sammentl. Unterthanen der Dörfer Teutschen Reichenau, Hardetschlag und Waldetschlag, alles zu obgemeldten Obergericht Reichenau ständig und in dieser unserer Grafschaft Gräzen gelegen, und haben an uns in Unterthänigkeit demüthigst supplicando gebracht:

welchergestalt sie sich von Uralters hero dahin verstrickt und verpflichtet befinden, sowohlen uns, als hievor unsern Antecessoribus, wie auch nicht weniger unsern Erben und künftigen dieser unserer Grafschaft Gräzen Inhabern und Obrigkeiten, all erforderte und dies Lands und Orts gewöhnliche Hand- und Zaugroboten zu verrichten; welche ihnen aber zu jedesmalen aus [auf?] unser und der unsrigen Erfordern werkstellig zu machen, zum Theil etliche umb Weite und Entlegenheit des Wegs, andere umb Veräusserung und Unvermögenheit der Züg, und auch

sonsten umb allerhand Saumsal, Hinderung und Abhaltung bei ihren Wirthschaften sehr beschwerlich und unerträglich will fohlen [fallen?]; derentwegen sie sich unter einander einhelliglich dahin beredt und verglichen hätten, uns für solche Roboten jährlich ein gewisses und genanntes Geld, von einem jedweden Haussässigen, soviel sich deren nach Inhalt und Ausweisung unserer Urbaribücher befinden werden, (doch die öden und unbewohnten, so lang sie nicht beulich erhebt und gestiftet werden, ausgenommen), zu sechs Gulden, und für einen Hüttler oder Käluper drei Gulden, aber in 2 unterschiedlichen Terminen, als auf S. Jacobi Majoris ein jedweder den halben Theil, und den andern und übrigen halben Theil auf Martini episcopi, zu unsern Rentamt zu bezahlen, und das für künftige, jetzige und ewige Zeit zu continuiren, als nämlich:

das Dorf Teutschen Reichenau von 50 Haus und 3 Khälluben 309 fl.,
das Dorf Hardetschlag von 25 Haus 150 fl., und
Waldetschlag von 15 Haus 90 fl.,
Summa thuet in allen von 90 Haus und 3 Khälluben 549 fl.,

mit allergehorsamst und unterthänigster Bitte, wir wollten ihnen die sonderbare obrgkeitl. Gnad und Willfahrt zu erzeigen, von ihnen solche obspecificirte Summa Gelds zu obangedeuten Terminen jährlich annehmen zu lassen, und sie hinentgegen solcher Roboten von obrgkeitl. Macht und Gewalt gnädig zu entheben und zu befreien geruhen.

.. als haben wir uns der Sachen mit Zuziehung der unsrigen auf nachfolgende Weis und Gestalt gnädig resolvirt, und thun derowegen .. die Gnad .., dass .. [za onu summu] wir sie hinentgegen sammentlichen aller solcher uns schuldigen Hand- und Zaugroboten, wasserlei die seind und wie sie genennet werden mögen, entheben und befreien, mit denen sie von uns, unsern Erben und künftigen Obrigkeiten in keinerlei Weis beschwert und beunruhigt werden sollen; ausser dieser wenigen, die wir uns, für unsere Erben und Nachfolger austrücklich wollen bedingt, reservirt und vorbehalten haben, darzu sie dann sammentlichen ihre Einwilligung gegeben, also

1. dass ein jedweder Angesessener, und der sich der Gründ und Zaug bedient, auf Erwedern [Erfordern?] und zu seiner Zeit ein Ploch [= Block] zu der Sagen, wo ihme angewiesen wird werden, führen solle,

2. ein jedweder jährlich ein Klafter Holz zu unserer Residenz oder auf das Preuhaus zu führen,

3. von Haus zu Haus ein Tag Tung auszuführen; item

4. jedweder einen Tag zu mähen,

5. zu Erntezeit ein jedweder das Getreid helfen abschneiden; und

6. nach begebenter Gelegenheit dem angestellten Hasen-Jagd auf Erfordern beizuwohnen.

Ueber diese jetzt erzählte .. 6 Puncten thuen wir sie .. für uns, unsere Erben und Nachkommen hiemit versichern und vergwissigen, dass dieselben in keinerlei Weis weiters mit Nichten beladen .. werden sollen. Dafern .. sie künftighin von uns, unsern Erben und künftigen Obrigkeiten, über diese 6 ausgenommene Puncten, zu einem Mehreren angehalten und gezwungen würden, dass sie alsdann .. nicht schuldig sein werden noch sollen, das verwilligte Geld zu geben ... Geben in unser Residenz Grazen .. 10. Mart. 1638.

Maria Magdalena Gräfin von Bucqvi. (L. S.)

Opis v kníž. archivě Třeboňském II. 85. 2.

212.

Řád poddanský,

jejž Jaroslav z Martinic dal poddaným na panství Smečenském r. 1602, potom málo změnil a snad r. 1638 vyhlásil na panstvích Slanském a Plánickém.

V archivě panství *Citolibského* blíže Loun, kteréž od roku 1802 náleží knížatům ze Schwarzenberka, chová se pod sign. V. AU. 1ª/₁ opis artikulův, v kterých pan Jaroslav Bořita z Martinic předepsal řád svým poddaným na panství Smečenském. Ten opis nachází se ve zvláštním sešitě v malém foliu o 17 listech neboli 34 stranách; popsány jsou strana první čili zevnější, na níž stojí nadpis a letopočet 1602, a strany 3—31. Podle písma lze toliko souditi, že ten opis byl udělán někdy v 17. století; podle jiných okolností myslím, že se to stalo mezi lety 1623—1630, snad že katolická vrchnost na Citolibsku chtěla míti vzor, podle kterého by mohla přidržovati své poddané k náboženství katolickému. Tvrz a ves Citoliby náležela v letech 1570-1635 vládykám Hruškům z Března, kteříž v prvním dvacetiletí 17. věku nejspíš byli nekatolickými. V čas bitvy Bělohorské dědicem statku Citolibského byl nezletilý Jan Adam Hruška; hospodařil za něho poručník Adam Jindřich Hruška; tomu pro účast v povstání byly jeho vlastní statky r. 1623 odňaty a postoupeny věřitelovi komory Adamovi hraběti z Herbersdorfu; při tom omylem byl také statek Citolibský zabrán a Herbersdorfovi postoupen, potom však r. 1630 byl vrácen Janovi Adamovi Hruškovi, kterýž dokázal svou nevinu. V letech 1635—1651 držela statek Citolibský Dorota Barbora Bissingerová, dcera pokutovaného Adama Jindřicha Hrušky z Března, po ní pak tam vládl Arnošt von Schützen und Leupoldsheim a jeho rod až do roku 1723.

Jmeno pana Jaroslava Bořity z Martinic není sice psáno v těchto artikulích, ale jest jisto, že pocházejí od něho. Děkanství Smečenské jest zmíněno v článcích 8 a 61, špitál Smečenský v čl. 64; též druhé tehdejší jmeno města Smečna, Muncifaj, vyskytá se v článcích 18, 65, 66 a 67. Na první straně při nadpise ke slovu „na statcích“ přidáno jest na okraji

jinou rukou slovo „Smečanských“, a zase přeškrtnuto. Letopočet 1602, stojící pod nadpisem na první straně, označuje, kdy ty artikule byly složeny a vydány. Držitelem *panství Smečenského* tehdáž byl proslulý pan Jaroslav Bořita z Martinic, jenž právě roku 1602 poprvé stal se pověstným z té příčiny, že začal své poddané na panství Smečenském násilně reformovati na katolíky.

Přítomné artikule s velkou část také směřují k tomu, aby poddaní byli přidržáni ku konání náboženství katolického, a pokud by ho nevyznávali, aby byli k němu mocí přinuceni. Pročež tato písemnost má svou zajímavost netoliko v hospodářských dějinách vlasti, ale jest důležita i pro historii politickou a církevní. Tehdejší držitel panství Smečenského těmito předpisy překročil starý zákon zemský, ujednaný na sněmu Kutnohorském r. 1485 (AČ. V. str. 418—423 č. 31), obnovený na sněmu r. 1512 a uznávaný ve Zřízeních Zemských (1564: A. 32—34), kterým obě strany náboženské, pod jednou a pod obojí, zavázaly se zachovati pokoj mezi sebou, neutiskovati jedni druhých a nehaněti, též poddaných žádnou mocí nenutiti ke své víře, a když by kdo v některé farnosti měl obyčej jinak přijímati, než tam kněz podává, „ten v přijímání svém může svého spasení hledati, kdež se jemu bude zdáti.“ Protestanti jakožto dědici kališníků spatřovali v jednání Martinicově zjevné porušení zákona zemského a vzali si z něho příčinu k velké stížnosti; v dalším nešťastném vývoji násilné pokatoličování poddaných pomáhalo vésti ku povstání, jež se počalo vyhozením Jaroslava Bořity z Martinic z okna hradu Pražského 23. května 1618.

Citolibský starý opis nabídl mi laskavě a půjčil dr. Josef Salaba, úředník knížecího Schwarzenberského archivu v Třeboni; bylo to v lednu 1905, kdy text dílu XXII. Archivu Českého byl již vytištěn, pročež řád Smečenský nemohl v něm již býti zařaděn k roku 1602, kdy jej Jaroslav z Martinic poprvé vydal.

Mám v rukou také pozdější text téhož řádu, jejž prof. J. Čelakovský dal si opsati z pamětné knihy města *Slaného* od roku 1636, kdež jest vepsán na listech 36—52 bez datum. Před tím na listě 35 jest v té knize vepsán dlužní list z roku 1678; ale z toho nenásleduje, že by naše artikule byly tam vepsány teprve r. 1678 nebo později, neboť písemnosti v té knize následují po sobě skoro beze všeho časového pořádku; první kus v té knize opsaný (fol. 1) jest listina z roku 1638, za ní následuje několik listin ze 16. století; na listech 64—70 jsou privilegia Slanská ze 14. věku, jež tam byla opsána r. 1654 z opisů, a na prázdné listy bylo ještě v 18. století do té knihy zapisováno.

Srovnávaje oba texty mezi sebou, přišel jsem ku přesvědčení, že text Slanský vznikl ze Smečenského (zachovaného v opise Citolibském) těmito proměnami: Prvotní titul vrchnosti, která ten řád r. 1602 vydala na Smečensku, zněl „Jeho Milost pán,“ a v opise Slanském stojí na tom místě vždy JVHMt = Jeho Vysoce Hraběcí Milost (pan Jaroslav Bořita z Martinic dostal titul říšského hraběte 10. dubna 1621, a ten mu byl uznán pro země české 6. ledna 1622). Z prvotního textu byla při jeho opravě vynechána vlastní jmena Smečno a Muncifaj, a na jejich místa postaveno písmeno N, tak aby opravený text hodil se na kterékoliv panství, a ne toliko na Smečenské. Opravený text, (tak jako původní), dává si velice záležeti na tom, aby poddaní byli přivedeni k víře katolické a ji skutky plnili, někde však počíná si v tom poněkud mírněji; zejmena v článku 1. přidal některá slova, jež by prostou mysl mohla nakloniti k víře katolické, a v čl. 2. a 3. jsou vynechány vrchnostenské tresty, jimiž řád Martinicův r. 1602 hrozil poddaným, kteří by zanedbávali velikonoční zpověď a nechodili v neděli do kostela. Krom toho vynechány byly články 63. a 64. o akcidencích úředníků panských. Pokládám za jisté,

že všecky ty proměny řádu poddanského z roku 1602 provedl sám Jaroslav z Martinic, když již byl hrabětem, tedy po roce 1621, a že, když z konfiskací roku 1623 a později i jinak nabýval nových statků, nařizoval potom svým novým poddaným starý svůj řád Smečenský, jen nemnoho pro ně předělaný. Roku 1623 obdržel v zástavu královské město Slaný s vesnicemi a dvory (výčet jich v Lacinových Pamětech kr. m. Slaného, 1885 str. 164); zároveň 1623 koupil v okolí několik jiných vesnic po Odolanovi Pětipeském z Chyš a přivtělil je dílem k panství Smečenskému, dílem k Slanskému (Bílek, Konfiskace 430). Roku 1638 dokoupil od komory k dědictví panství Slanské, a téhož roku ujal zaokrouhlené panství Plánické v Klatovsku výměnou za polovici panství Zelenohorského, kterou si koupil r. 1630 (Sedláčkovy Hrady IX. 235). Domnívám se, že nejspíš roku 1638 byl vyhlášen Martinicův opravený řád poddanský vesnicím panství Slanského a snad i na panství Plánickém. Pro město Slaný, jež z trestu přišlo o privilegia královského města, nejspíš tento řád poddanský nebyl nikdy vyhlášen; prof. Petr Hrubý pátraje o tom k mé žádosti ochotně v archivě města Slaného, nenašel žádné stopy v knihách městských po takovém vyhlášení; jen zvláštními nařízeními Jaroslav z Martinic pudil Slanské k návštěvě služeb božích hned od r. 1623 pod pokutou 1 libry vosku, jakož i řád z r. 1602 předpisoval. Po smrti Jaroslavově († 21. list. 1649) Slanští dostali na místo ztracených privilegií nové menší privilegium od jeho syna hraběte Jiřího Adama Bořity z Martinic dne 1. ledna 1651; v něm mezi důvody toho obdarování uvádí se výslovně, „zvláště že lidé dobrého katolického obcování jsou“ (Lacina, Paměti 212); podle čehož tuším lze souditi, že jako měšťané, tak i vesničané na panství Slanském dílem opravdově, dílem aspoň zevně již byli přijali víru katolickou, a že usilování o jich pokatoličení, jež se jeví v přítomném řádě poddanském, mohlo míti svůj smysl ještě ve válce třicetileté, nikoli však na sklonku 17. věku po roce 1678.

Z těch důvodů, při nedostatku určitého vročení řádu opraveného, kladu zde k r. 1638 obojí text řádu poddanského, jak ten, jejž Jaroslav Bořita z Martinic r. 1602 nařídil svým poddaným na panství Smečenském, tak i ten, jejž za války třicetileté málo změněný a zkrácený vydal také poddaným na svých panstvích a statcích nově nabytých. Oba texty spojil jsem v jeden, ale tak, že v něm oba zračitě se rozeznávají: co stojí jenom v prvotním textě z roku 1602 a bylo později vynecháno, to postavil jsem mezi křížky †..†; co stojí jenom v opise Slanském jakožto novota naproti textu staršímu, postavil jsem mezi hvězdičky *..*; ostatní vše nachází se v obojím textě. Některé zjevné chyby rukopisu Citolibského opravil jsem mlčky podle rukopisu Slanského, jako také drobné chyby rukopisu Slanského pomíjel jsem rovněž bez poznámky. Číslování článků pochází ode mne.

Artikulové, †kterak a v čem se všichni lidé poddaní na statcích) JMti páně zachovati a čeho se varovati mají, kteréž jim při soudech každoročně vždyckny a ku paměti pro budoucí vejstrahu předloženy a srozumitedlně nahlas vůbec přečteny bejti mají.†*

†1602†

A tak vám všem Jeho *Vysoce Hraběcí* Milost, pán váš milostivý, skutečně poroučeti ráčí:

1. Abyste všichni *věrní podaní* Pána Boha všemohoucího nade všecko †jiné†

*) Po straně připsáno jinou rukou „Smečanských,“ a zase přeškrtnuto.

milovali, jej vroucně ctili a chválili, *jeho se báli a* v něj silně věřili, †a zanechavše již† *totiž zanechajíce* všech a všelijakých sekt, nevěry, falší a bludův kacířských, *a dadouce se pořádně svěceným kněžím, správcům svým duchovním, na gruntech Jeho Vysoce Hraběcí Milosti zůstavajícím, v tom pilně vynaučiti,* k té jediné pravé, svaté a *samospasitedlné všeobecné víře,* *(k nížto JVHMt jakožto vrchnost vaše milostivá, netoliko o šťastný prospěch v živnostech vašich tělesných na tomto světě, ale také tím více o spasení duší vašich upřímně se starající, vás otcovsky napomínati ráčí)* †šťastně přistoupivše†, *dobrovolně brzy přistoupili,* v ní *se s Jeho Milostí Císařskou jakožto králem Českým a s Její Milostí císařovou jakožto královou Českou, nejvyšší a nejmilostivější vrchností vaší, a s Jeho Vysoce Hraběcí Milostí pánem naším milostivým se srovnajíc, napotom vždyckny až do smrtí svých* †jednosvorně a s† upřímným srdcem horlivě stále až do smrtí svých trvali, a nikdá od ní žádným vymyšleným spůsobem svésti se nedali a neodstupovali, nýbrž v společnosti a pravém poslušenství sv. všeobecné Římské církve pevně stojíce a pobožně živi jsouce, Pánu Bohu ze všech hojných darův jeho, velikých dobrodiní, nám všem nehodným milosrdně prokázaných, vděčně děkovali, a jak jeho božská, tak i †svaté† všeobecné církve, jakožto choti jeho, spasitedlná přikázání všecka rádi plnili a vždycky poslušně vykonávali; svaté nařízené ceremonie netupíce, ochotně zachovávali; každého času všickni čest a chválu boží, tudíž i spasení duší svých bedlivě vyhledávajíce, hříchův se všelijak varovali, a tak nejškodnějším svým nepřátelům, totiž ďáblu, světu a tělu, v pokušeních silně odpírali; tuž svatou víru naši dobrými skutky a cnostmi užitečně ozdobovali. Neb sice víra, ačkoliv pravá a svatá i přední základ a jedinká cesta k †věčnému† blahoslavenství †jest†, však bez dobrých skutkův sama jako mrtva zůstávajíc, k dokonalému *věčnému* spasení duší našich postačiti nemůže, vedle propovědění Krista Pána a Spasitele našeho, u sv. Matouše v 7. kapitole [verši 19]: „Každý pak strom, kterýž nenese ovoce dobrého, vyťat a na oheň uvržen bude;“ a u sv. Lukáše v 12. kapitole [v. 47]: „Služebník pak ten, kterýž jest poznal vůli pána *Boha* svého a nepřipravoval se a nečinil vůli jeho, ranami bit bude mnohými;“ též i sv. Jakub apoštol v 4. kapitole [v. 17] praví: „Kdo dobré zná a nečiní ho, tomu jest hřích.“

2. Pro snadší pak uvarování hříchu a zejskání milosti boží, aby jeden každý nejméně třikrát do roka, o větší vejroční slavnosti a svátky, totiž nejprvé o vánocích, podruhé na velikou noc, po třetí okolo dne Nanebevzetí aneb Narození blahoslavené Panny Marie, upokojíce se v svědomí svém, s Pánem Bohem se smířil, panu děkanu, farářům a kaplanům na kolaturách J*VH*Mti †páně†, každý vystavenému správci svému duchovnímu, z hříchův svých skroušeným srdcem upřímně se vyznal a věrně se *spovídal,* velebnou a nejsvětější svátost oltářní, tělo a krev, celého živého a nerozdílného Boha pod jednou spůsobou, jakž leikům od církve svaté, (kteráž jsouc duchem

svatým každého času řízena, nikdá v ničemž chybiti nemůže), dobře vyměřeno jest, uctivě a pobožně přijímal a pokání od zpovědníka sobě uložené s pilnosti vykonal, i napotom svého života polepšiti hleděl. Nebo každý věrný a pravý křesťan nemá toho nikoliv zanedbávati, v hříších zavedený dlouho vězeti, a tak ukrutně nad svou duší zapomínajíc, ji v ustavičném nebezpečenství věčného zatracení zanechávati. †Kdož*) by pak koliv ze všech lidí poddaných mých obojího pohlaví kdežkoliv zůstávajících, buď z sousedův osedlých aneb podruhův, též žen, dětí sedmi a dvanácti let došlých, i čeledi jich, nejméně aspoň jednou v roce, a to zajisto okolo velikonocí, totiž od neděle pátý v postě, slově Smrtedlné, až do neděle první po velikonoci, slové Provodní, to jest v těch třech týhodních (nic dáleji neodkládajíc) na kolaturách a v kostelích JMti páně u správy boží, zpovědi svaté a stolu páně (jakž prvě povědíno) nebyl, a tomu od všeobecné církve svaté vyměřenému času projíti dal, tehdy konečně to jemu nikoliv přehlídnuto nebude; pročež JMt pán primasovi a všem rychtářům přísně poroučeti ráčí, aby oni mezi sebou na to obzvláštně pozor dali a beze všeho zatajování takového bezbožného jakéhokoliv mužského a ženského pohlaví člověka, který by se tak nezachoval, hned vzali, na zámek přivedli, a před JMt pána neb p. ouředlníka postavili; jak potom dále JMt pán aneb na místě a z poručení JMti páně pan ouředlník s ním zajde, a potom jej jiným k hrozné vejstraze pokutovati a trestati bude, z toho každý sobě sám vinu dáti a to zoumyslně z [sic] své neposlušnosti a bezbožnosti přičítati musí. Pakliby primas a rychtářové na to pozoru nedali, a věda o takovém lehkovážným člověku, hned JMti pánu aneb p. ouředlníku neoznámili a brzy jej nahoru nepřivedli, ale to (někomu folkujíce) mezi sebou zatajili, ježto by se na ně to potom odkudž koli zvědělo, tehdy také sami pro tu nevěru a nepoddanost svou JMti pánu v nemilost a v neprominutedlnou pokutu i těžký trestání upadnou.†

*) Odtud ostatek článku schází v opise Slanském.

3. Všechny nedělní a *sváteční dni* od Pána Boha a církve jeho svaté k zasvěcení nařízený a zde v tomto království Českém skrze duchovní sněm vyhlášené (jakž pak také sám J*VH*Mt †pán† pořádně jich poznamenání vytisknouti, několik exemplářův do města a vesnic svých vám vůbec pro dokonalejší vědomost rozdati †ráčil† *chtíti ráčí*, aby jeden každý náležitě světil, v nich nedělal a nepracoval, nýbrž hned ráno (ničímž se nezaměstknávajíc) ke mši svaté a na kázání slova božího, též i po poledni na nešpory do kostelův katolických, (a nikoliv do jiných cizích sektářských) rád ochotně chodil, též každej manželku, děti a čeládku svou k tomu vedl i skutečně přidržel. Pročež také J*VH*Mt †pán† *panu* primasovi a rychtářům i kostelníkům, — †a zvláště těm, kteříž k tomu, aby jak lidi do kostelův chodí, pilně dohlídali, obzvláště povinností a přísahou zavázáni a nařízeni jsou†, — dostatečně poroučeti ráčí, aby oni vždýckny na to bedlivý pozor dávali,

pokudž by dokonce všichni z slušných a nebezpečných příčin z domů svých odjíti nemohli, ale aby aspoň z jednoho každého domu vždyckny nejméně dvě aneb tři osoby do kostela šly*), †a z kterého by koliv domu nejméně dvě osoby, zvláště pak sám hospodář neb hospodyně i také z dětí a čeládky jich v kostele při službách božích nebyli, tehdy hospodář domu toho jednu libru vosku aneb za ni 24 gr. m.; nad to pak vejše, jestliby se kdožkoliv do některého cizího nekatolického kostela k těm nepořádným sektářským predikantům a duší lidských svůdcům jíti opovážil, tu pokaždý 10 kop m. pokuty k záduší hned kostelníkům dáti a složiti má. Však v čem by tak kdy podruh aneb čeledín prohřešil, tu zase na něm hospodář jeho takové škody postihati, i sobě ji v placení jemu služby neb od díla vyraziti mocti bude. Kdož by ty pokuty dobrovolně složiti nechtěl, toho primas neb rychtářové neprodleně k tomu trestáním skutečně přidržeti, a kostelníci takové pokuty k sobě přijmouce, hned je sobě za příjem pořádně položiti, i z nich potom při soudích spravedlivý počet učiniti mají.†

*) Zde se končí ten článek v opise Slanském.

4. Item v každý pátky a soboty z rok do roka vždycky (krom kdyby se na ten některý den vánoce přitrefily) abyste se všichni od masa všelijakého, slanin a k tomu podobných pokrmův upřímně zdržovali; tolikéž podobně *půst* veliký čtyryceti dnův před velikou nocí, čtvery suché dni, a jiný dni zdrženlivosti od masa, jako před Nanebevstoupení Krista Pána, křižové dni a den sv. Marka evangelisty (když se processí okolo obilí vykonávají), též vigilias a posty před jistými svátky od sv. Římské katolické církve ustanovený a v témž vejš dotčeným vytisknutým poznamenání specifice doložený, každoročně náležitě zachovávali, v dotčené časy a dni zdržendlivý a postní žádných masitých pokrmův, jakž prve oznámeno, nepožívali; nýbrž na rybách, vaření všelijakým a jiných postních jídlech (seč tak kdo bejti může) střídmě přestali, jednou toliko za den o polednách jedli, a tak právě příkladem samého Krista Pána a mnohých svatých vyvolených božích pobožně se postili, tudy za naše mnohé a těžké hříchy, jimiž Pána Boha hrubě hněváme, na budoucí duší našich spasení, v tom těla svá k hříchům náchylná a schopná skrocujíce a z nepravostí trestajíce, polepšiti se hleděli. Nebo k tomu, jakž v písmě svatém u sv. Tobiáše v 12. kapitole [v. 9] psáno stojí: „Dobrá jest modlitba s postem a almužnou.“

5. *Lání* všelijaké, přísahání, hromování, zlořečení, též nestydaté †oplzlé† a nevážné mluvení, buď z ožralství aneb sice z nešlechetné svévolnosti, i jiné všelijaké neřády, kterýž proti Pánu Bohu a dobrým mravům jsou, všem se přísně zapovídají; i vám *pane* primase a rychtáři skutečně se poroučí, abyste vy uslyšíce aneb zvědouce to, že se kdokolivěk toho dopustil, časně jej z takového vejstupku sami trestali; a jestli by jednou, po druhé toho nepřestal, ale víceji se dopouštěl,

takového abyste na zámek J*VH*Mti †pánu† aneb p. ouředlníku k spravedlivému ztrestání dodali, s ním tu dále žertováno býti nemá.

6. J*VH*Mti †pánu† aby jeden každý ve všem pravou *věrnost a poddanost*, i ku p. ouředlníku jakožto vám na místě J*VH*Mti †páně† vystavenému správci náležitou uctivost a poslušnost zachoval; a věděl-li by kdokoliv, že by od někoho proti J*VH*Mti †pánu† co zlého mluveno nebo jednáno a skládáno bylo, aneb že by se od kohož koliv nějaká škoda J*VH*Mti †pánu† ve dvořích, pivováře, při rybnících a lesích i jinde na čemkoli, buďto kradením neb jakžkoliv jinak činila, hned to J*VH*Mti †pánu† aneb p. ouředlníku každej jako věrný poddaný časně oznámiti jmá.

7. K lidem *duchovním*, pravým a pořádným katolickým kněžím, zvlášť k správcům svým, totiž panu děkanovi a farářům, abyste všichni náležitou šetrnost a uctivost zachovávali; jim také i k záduším, †podobně též do seminarium a špitálu† všecky povinné peněžitý platy, desátky a ospy obilní, vše dobrý a hodný na berný minci a spravedlivé míře pořádně v určité časy zouplna odvozovali, i jiné pomoci pilně vykonávali. Kdož by pak toho panu děkanovi aneb farářům, i také k záduším, †do seminarium a špitalu†, čím kdo povinen jest, časně dáti a vykonati nechtěl, toho každého primas a rychtář hned k tomu vězením skutečně přidržeti má.

8. Též aby z lidí poddaných J*VH*Mti †páně† jinam na cizí grunty, kollatury a fary neb do kostelův *k jiným kněžím* aneb farářům na služby boží a kázání, též o křty, voddavky i jiné svátosti se *neutíkal*, než majíce na gruntech J*VH*Mti †páně dostatek pořádných† *pořádné* kněží, jak zde na děkanství †Smečenském† *N* pana děkana †s dvoumi kaplany†, tak i jinde na farách faráře dosazené, k nim jakožto k správcům svým duchovním, pod kterýž *kdo* náleží, všickni ve všech svých duchovních potřebách, jak na kázání a jiné služby boží, tak i o všeliké svátosti přicházeti mají; kdež se od nich každému vedle křesťanského spůsobu a obyčeje volně s ochotností bez nemírného ouplatku vykonají a udělí. Kdož by se pak tak nezachoval, a kdežkoliv jinde na cizích gruntech a farách buď se oddati, neb své dítě okřtíti dal, aneb do jiných nekatolických kostelův chodíval, tehdy ten jistý pokaždý, kolikrát koliv by se toho dopustil, proto netoliko skutečně vězením strestán bejti, ale také pokuty k tomu záduší aneb kostelu, kdež on příslušejíce, takové svátosti hledati měl, 6 kop m. propadnouti, a †neprominutedlně† *neprodleně* jednu polovici kostelníkům k dobrému téhož záduší složiti, a druhou polovici, totiž tři kopy m., panu děkanovi aneb faráři tomu, pod kterého správu duchovní náleží, (tak aby oni tím lepší pozor sami na to dali a o tom, kdo by se toho dopustil, na zámek J*VH*Mti †pánu† aneb panu ouředlníku rádi oznamovali), odvésti a dáti jmá. Každá také žena po porodu svým, když †v† *s* šesti neděl po času očištění svého vychází, aby dle starobylého křesťanského chvalitebného obyčeje

k ouvodu do kostela jíti nikoliv nezanedbávala, k tomu od muže svého napomenuta, i od rychtáře přidržána býti má.

9. *Primasa i rychtáře* a konšely, od J*VH*Mti †pána† zřízený, aby každý v uctivosti jměl a jim poslušen byl, pod skutečným trestáním. Když by koliv *jaká cedulka* od J*VH*Mti †pána† neb *pana* ouředlníka do města *N* (aneb †kteréť vsi *N*) †cedule† odeslána byla, hned ji sobě primas (aneb rychtář), a v nebytí doma primasa (neb rychtáře) starší konšel, přečísti dáti, a to, oč se píše neb vskazuje, aby hned bez všelijakého †zaměstkání† *zameškání* a prodlévání spraveno, vyřízeno a vykonáno bylo, se vší pilností opatřiti jmá; a když jest †tedy† *který* na zámek obeslán, hned jeden každý, ničímž se nevymlouvajíc, najíti se dej, pod skutečným trestáním.

10. Rychtářové a konšelé aby *hromady* nedělali bez vlastní potřeby J*VH*Mti †páně† aneb obecní. A když by se pak hromada buď pro J*VH*Mti †páně† potřebu aneb obecní dělala, tehdáž jeden každý soused sám osobně do hromady choditi má. Kterýž by pak zoumyslna nepřišel, a jsa doma, byť i na místě svém ženu svou (jakž někteří ten obyčej mají), aneb sice někoho jiného poslal, ten každý aby k té obci 15 gr. m. dal.

11. Ouroky a jiné *peněžité †platy†* aby ode všech zouplna konečně tejden před svatém Jiřím, a tejden před svatém Havlem, též berně a zbírky všelijaké po napomenutí od *pana* ouředlníka aneb písaře důchodního před časem v sněmích doloženém vybírány a spravovány byly, a to na dobré minci české; tolikéž osepní obilí na dobré míře, též slepice, vejce a jiné věci dobré a hodné časně odvozovati mají; a kdož by při tom kterém určitém čase toho, čímž spravedlivě povinen jest, nedal a nespravil, ten má proto dostatečně ztrestán i pokutován býti.

12. Jestliže by †kdo† z některých míst a porostlin *vnově vykopaných* a rozdělaných na gruntech J*VH*Mti †páně†, ujímajíc jich, platu nedával, a tak jej ukrýti chtěl: bude-li to na koho shledáno, tehdy tím neplacením o to, co tak bez platu drží, přijíti a k tomu skutečně ztrestán býti jmá.

13. *Řezníci,* kteří ve vsech dobytek na prodej bijí, jakž který hovado, vola nebo krávu zabije, byť pak za celý rok nic více než toliko jediný *kus* zabil, tehdy hned jest povinen J*VH*Mti †pánu† ročního platu jeden kámen loje dáti, kterýžto lůj rychtářové při času sv. Havla od nich zvyupomínati a na zámek písaři důchodnímu odvozovati mají.

14. †Když by† *Kdož by z* lidí poddaných jaký *dobytek hovězí prodati chtěl,* nemá toho bez vědomí a vůle J*VH*Mti †páně† neb pana ouředlníka činiti, a nikam jinam prodávati, než hned v tom se nejprve na zámku panu ouředlníku opověděti, zdaliž by se takový dobytek pro potřebu J*VH*Mti †páně† koupiti chtěl; tu jednomu každému podle slušnosti z důchodův J*VH*Mti †páně† placeno, aneb

když by se toho †ne†potřebovalo, jinam svobodně prodati dovoleno bude. Pakliby kdo bez ohlášení se v tom na zámku a dovolení J*VH*Mti †páně† neb †p. ouředlníka† *pánův ouředlníků* kdežkoliv jinam co toho prodával, pokuty za to tři kopy m. do důchodův J*VH*Mti †páně† propadne.

15. Žádný šenkýř aneb krčmář na grunty J*VH*Mti †páně aby bez jistého a vlastního JMti páně povolení žádných† *vín ani piv cizích* *ať nebere,* pšeničných ani ječných †nebral†, a to pod pokutou a propadením hned †JMti pánu† toho vína nebo piva i s sudem, též na penězích 8 kop m., *z nich 6 kop m.* J*VH*Mti †pánu†, a tomu, kdož by o tom J*VH*Mti †pánu† nebo p. ouředlníku oznámil, 2 kopě m. k dobrému přijíti mají.

16. A který by šenkýř neb *krčmář* piva z pivováru J*VH*Mti †páně† časně nebral, a bez piva den nebo dva nalezen byl, pokuty 2 kopy m. J*VH*Mti †pánu† propadne. Podobně kdyby rychtář o tom vědouce, †o tom† J*VH*Mti †pánu† neb panu ouředlníku neoznámil, túž pokutu dáti povinen bude.

17. Také žádný z poddaných J*VH*Mti †páně† *na cizí grunty na pití* nechoď, poněvadž piva J*VH*Mti †páně† hodné jsou, při tom každý zůstaven buď; neboť mnozí jdouce na trh aneb sice v potřebách svých do města, přijedouce zase domů, k živnostem svým se navracovati neumí, ale tam celý den, dva i více zůstávají a žraním peníze a statky svý mrhají. Protož se vám dostatečně poroučí, abyste toho zanechali, v městech okolních nikdá déle než nejvíc do dvacíti hodin českých nezůstávali, nýbrž pojednajíc a spravíce svou věc a potřebu, časně se domů zase navrátili, a to pod pokutou jedné kopy m. J*VH*Mti †pánu†, a tomu, kdož by to o něm oznámil, †půl kopy† *30 grošů* m. propadením.

18. A poněvadž také v *vinopalně* J*VH*Mti †páně† ustavičně dobrý a hodné pálený čistotné se pálí a v slušnosti vůbec prodává a vystavuje, tak že tu jeden každý dostatek dobrého pálenýho vždycky najíti a za mírné peníze dostati může: protož se všem přísně zapovídá, aby ho žádný sám pokoutně nepálil, a na gruntech J*VH*Mti †páně† lidem poddaným ani žádnému neprodával; podobně též aby nižádný, zvláště pak z šenkýřův, krčmářův a hokyň, nikam jinam (mimo dotčenou J*VH*Mti †páně† vinopalnu) na pálený *ne*chodil, je nekupoval a cizího pálenýho nepil, u sebe neměl a nechoval, mnohem pak méněji odjinud na grunty J*VH*Mti †páně† je *ne*nosil a lidem poddaným *ne*prodával, a to pod skutečným trestáním a toho všeho palenýho propadením. Než z vinopalny J*VH*Mti †páně† toliko samé, a od nikud jinud, každý vedle své potřeby pálený kupovati, je píti, nic méně i šenkýři a krčmáři, též jisté hokyně (jimžto †toho† *se ho* i na dluh †více† *něco* věří), všudy jak v městě †Muncifaji† *N*, tak ve vsech po gruntech J*VH*Mti †páně† svobodně prodávati mohou a mají.

19. Při tom se též jednomu každému šenkýři neb krčmáři dostatečně poroučí, aby *noční sedání* do půlnoci i do dne a žraní přílišné, povyky nenáležité a z nich pocházející hanění, lání, rvanic i jiných neřádův v hospodách aneb v krčmách nedopouštěli, ani štveráků̊v, kteříž v karty aneb v kostky o peníze hrají, též povalečův, lotrův a kurev u sebe nepřechovávali, takových neřádův a rozpustilostí proti Pánu Bohu jak předně sami k zlému příkladu se nedopouštěli, tak ani žádnému jinému jich nepřehlídali. Jestliže by se pak který šenkýř a krčmář aneb kdokoliv jiný takového zlého buď sám dopouštěl aneb jiným přehlídal, tehdy primas neb rychtář hned jej skutečně strestati, podruhé pak J*VH*Mti †pánu† neb *panu* ouředlníku v známost uvésti jmá, pod pokutou dvouch kop m.

20. Že pak také někteří šenkýři aneb krčmáři *čeládku* J*VH*Mti †páně† ze zámku i ze dvorův, jak ve dne tak i v noci, u sebe *přechovávají,* a tu jim folkujíce, †užívání† *řvaní*, her, tancův, rvaček i jiné nešlechetnosti †přehlídali† *přehlídají*, tak že mnohdykráte J*VH*Mt †pán† neb ouředlník potřebujíce někoho v službě k vykonání povinnosti a práce jeho, teprva je s nemalým †obtížením† *obtížem* po šenkovních domích aneb krčmách sbledávati dáti musejí. Protož se to všem šenkýřům aneb krčmářům skutečně zapovídá, aby se toho podnes žádnej více nedopouštěl, a u sebe žádného z čeládky J*VH*Mti páně nezdržoval. Pakli by se kdo tak nezachoval, tehdy tolikrát, kolikrátžkoliv toho se dočiní, pokuty dvě kopě m. †JMti pánu† propadne.

21. Z strany pak *ohně,* jakž se to často stává, že skrze nedopatření a zvláště †nedbandlivého čeládky nešlechetnou† *nedbanlivé a nešlechetné čeládky*, ano i někdy samého hospodáře †nedbanlivost† *nedbalce* oheň vychází, a tu velká škoda shořením netoliko jednomu, ale mnohým nevinným se děje: protož mají všady, jak v městě *N* tak i v jedné každé vsi, k tomu *osoby* nařízeny býti, kteréž by v každý měsíc jednou do každého domu nebo dvoru šly, a komíny, jak pilně se vymetají, *pohlídaly*. A jestli by ty osoby nějakou neopatrnost a neřád v tom našly, tehdy to hned na primasa aneb rychtáře vznésti, a on každého takového nedbalce skutečně strestati aneb o něm vrchnosti nahoru oznámiti jmá.

22. S *loučí* rozsvícenou žádný do marštalí, chlívův ani do stodol pod přísným trestáním nechoď, než jeden každý lucerny k tomu užívej.

23. Konopě a lny v jizbách aneb světnicích aby *sušeny* nebyly, neb takovým sušením často ohně †pocházejí† *přicházejí*.

24. *Oheň* kdyby od koho vyšel, buď ve dne neb nočním časem, a ten o tom věda, že by hned pokřiku k hájení †udělal† *neučinil*, až by se již oheň rozmohl: takový na hrdle trestán bejti jmá. Protož jakž by kde oheň z dopuštění božího vyšel, kdož by jej koliv nejprve shlídl, ten ihned pokřik učiniti, a sousedé všichni

i s podruhy a čeládkou svou sběhnouti se a hájiti mají, vezmouce jeden každý žebříky, háky, konve a jiné k tomu platné potřeby a nádobí. Kdož by pak †zoumysla† *zoumyslna* jíti, aneb, přijdouc toliko na divadlo, hájiti nechtěl, ten také pro to přísně trestán býti jmá.

25. *Zhoubcův zemských*, zlodějův, mordéřův, loupežníkův i jiných škůdcův všelijakých aby žádný při sobě nepřechovával, ani jakým vymyšleným spůsobem fedroval; nýbrž stal-li by se kdy od koho jaký pokřik, buď z domácích neb přespolních lidí, tu hned jeden každý je honiti pomoci jmá, tak aby škůdcové takoví svého průchodu v zlém neměli, nýbrž pro ochranu jednoho každého se vyplenili. Kdožby pak zoumysla toho učiniti zanedbal, ten skutečně pokutován aneb na hrdle trestán býti jmá.

26. Kdož by komu *grunt* a statek s povolením J*VH*Mti †páně† *prodal,* to aby sobě, tím neodkládaje, do register gruntovních nejdéle ve dvouch nedělích, zač a za jakou summu co prodáno jest, zapsati dal; tak aby z toho †nikdy† *někdy* nějaké nesnáze a zmatkové nepošli, ano i škody skrze to nezašly.

27. *Peníze* všelijaké *gruntovní* aby časně beze všeho zadržování na zámku, jakožto na vrchním právě, a ne pokoutně, kladeny byly, pod pokutou ještě jednou tolik propadení, tak aby lidé k svým spravedlnostem přicházeti mohli.

28. *Sirotkův* poddaných J*VH*Mti †páně† aby žádný sám sobě ani jiným k službě, zvláště pak na cizí grunty, bez vědomí J*VH*Mti †páně† aneb p. ouředlníka nepřistavoval, než na zámek před vrchnost každého roku při času sv. Martina aby rychtářové je stavěli; kteřížto potom vedle vůle J*VH*Mti †páně† skrze p. ouředlníka v hodný místa služby, k jakéž koliv práci, s dobrým a užitečným jejich obráceni býti mají.

29. Kdož by koliv o kterých *poddaných* J*VH*Mti †páně†, že by se kdežkolivěk *na cizích gruntech* bez jistého a vlastního J*VH*Mti †páně† povolení a listu fedrovního zdržovali a zůstávali, vědomost jměl: tehdy ten každý jako věrný J*VH*Mti †páně† poddaný hned o takovém každém bez †ušanování† *ušetřování* osob J*VH*Mti †pánu† aneb p. ouředlníku oznámiti má, čímž J*VH*Mti pánu zvláštní zalíbení učiní. Pakliby kdo věda kohožkoliv svévolně zatajil, ten pro to skutečné ztrestán býti má.

30. Sirotci, kteří jsou *zběhli* a při teď pominulým sv. Martinu se nestavěli, těm aby pověděno bylo, nebudou-li se konečně při sv. Martině příštím stavěti a za milostivé odpuštění žádati, že každý o svou spravedlnost přijíti jmá.

31. Jestliže by která vdova pozůstalá v vdovství, neb děvečka v panenství svém, neřádně se zachovala a *poctivost svou potratila,* †to† *té* vdově ani děvečce zmařilé hned se nic spravedlnosti její propouštěti nemá, ale J*VH*Mti †pánu† k ruce obrácena bude.

32. Když by se také který pacholek *†sirotek†* v tom nezachoval, a jsouce od J*VH*Mti †pána† aneb pana ouředlníka k službě na zámek neb do dvorův i jinde v dobré místo dán, potom by bez vědomí a odpuštění pryč *†ušel†* *odešel*, a při tom čase, když se sirotci stavějí, zase se nenavrátil a nedostavil: tehdy takový každý neposlušný zrádce o svou spravedlnost přijíti, a ji J*VH*Mti †pánu† propadnouti jmá.

33. *Čeledi* jedni druhým aby *neloudili,* a kdož by v tom shledán byl, má proto náležitě ztrestán býti. Též čeledi vandrovní a od jiných hospodářův zběhlé aby žádný proti zřízení zemskému a snešení sněmovnímu bez listu fedrovního a vědomí J*VH*Mti †pána† neb p. ouředlníka nepřijímal. Pakliby se kdo toho dopustil, tehdy sám pokutu vyměřenou jeho vrchnosti dáti, a k tomu skutečně ztrestán býti má.

34. *Škod* na lukách, polích, zahradách jedni druhým aby nečinili, a zvláště na †osetí pasením† *osení* od dobytka neb žetím, ani jakkoli jinak †aby jedni druhým nečinili† *nedopouštěli*; kdo by se pak toho dopustil a v tom postižen byl, aby ten každý z takové škody, komuž by ji učinil, podle obvedení od úřadu práv byl; k čemuž i vězením přidržán býti jmá.

35. Slibův žádných ani *rukojemství* za žádného, zvláště na jiné cizí statky, aby žádný bez povolení J*VH*Mti †páně† nečinil; neb pro takové sliby mnozí o živnosti své přicházejí. Pakli by se kdo toho dopustil, trestání skutečného neujde.

36. Stezek a *cest neobyčejných* přes pole, louky neb jinde přes obilí, co by komu na škodu bylo, sobě zarážeti aby žádný nedal. Však také silnice a svobodné cesty při všech těch místech aby se náležitě opravovaly, též ohrady a ploty všudy, kdež toho potřeba jest, aby k uvarováni své vlastní škody sobě časně dělali a opatrovali.

37. †Rolí† *Polí*, luk a zahrad ani †ničehéhož† *ničehož* aby jedni druhým bez vědomí JMti pána aneb p. ouředlníka *nezastavovali,* ani od gruntův *neodprodávali,* pod pokutou J*VH*Mti †pánu† toho všeho propadení.

38. Žádný také jak na cizích gruntech, tak ani na gruntech J*VH*Mti †páně† dědin z *nápolku*, bez jistého vědomí a povolení J*VH*Mti †pána† aneb p. ouředlníka, ať neosívá, než ať každý sám k svému užitku hledí na své rolí osívati a je nespušťovati, pod pokutou toho obilí †JMti pánu† propadení.

39. Do mlejnův na cizí grunty aby žádný obilí nevozil, než na gruntech J*VH*Mti †páně†, kdež mlejny †JMti páně† *jsou JVHMti* vlastní aneb lidí poddaných, tu aby sobě každý mlel, a to pod pokutou propadení jednoho strychu pšenice

40. *Mezníky*, kde který jest od starodávna, buď v polích, lukách, lesích neb kdekoliv jinde, aby žádný nehejbal, pod pokutou hrdla stracení.

41. Vždycky každého roku při začátku měsíce máje, to jest hned po památce svatých Filipa a Jakuba apoštolův páně, ať jedna každá obec *na mezníky vychází*, a staří lidé, kteříž dobře *jich* povědomí jsou, ať mezníky, hranice, kopy, †maršali† *marstaly* [snad maršejdy, Markscheiden] při tom času mladším ukazují a je obnovují.

42. Také žádný ať sobě žádným vymyšleným spůsobem v polích a lukách †převorávati† *přivoravati* nedopouští, ani sám toho jiným nečiní; a pokudž by se kdo cizí v grunty zoumyslně a všetečně vkládati chtěl, tehdy to hned na J*VH*Mt †pána† anebo p. ouředlníka vznésti nemeškejte, pod přísným trestáním.

43. Při *rybnících* jestli by kdo čepy hnul, aneb jiné překážky v trubách neb v hrázích, na škodu buďto J*VH*Mti †páně† *aneb pánů ouředlníků* vlastní aneb lidí poddaných, svévolně činil, tehdy takový lehkomyslný člověk pro to na hrdle trestán býti jmá.

44. *Z* *Rybníkův* J*VH*Mti †páně† kdyby který tekl a voda se hrází probírala, kdožkoli to spatří, hned o tom †JMti pánu† *Jeho Vysoké Hraběcí Excellencí* neb p. ouředlníku oznámiti jmá. Nad to pak jestli by již přívaly a povodně na kterej rybník přišly, a on se †trhati† *strhati* chtěl, tehdy aby jeden každý bez prodlévání šel a hájiti všelijak pomáhal, pod přísným trestáním.

45. Okolo rybníkův J*VH*Mti †páně†, když se ryby †lovějí† *loví*, aby sviněmi žádný *nepásl,* pod propadením těch sviní.

46. V *lesích* J*VH*Mti †páně† (poněvadž sice žádný poddaný lesův svých žádných nemá) abyste nic nemejtili, a žádného dříví nesekali ani loučí neloupali; kdož by se pak jináče zachoval, dříví †ňáké† *nějaké* sobě osobovati směl, a nemajíce od J*VH*Mti †pána† sobě je prodáno aneb †darováno† *dáváno*, bez povolení J*VH*Mti †páně† mejtil, sekal a tak ustraňoval: ten každý netoliko tu škodu J*VH*Mti †pánu† dvojnásobně nahraditi a zaplatiti, ale také přísně jako jiný zloděj ztrestán býti má. Načež hajní přísežní bedlivý pozor dávati, a zvěda o něčem takovým, ihned o tom beze všeho †zatajení† *zatajování* a prodlévání J*VH*Mti †pánu† aneb p. ouředlníku i polesnýmu oznámiti jmá.

47. To také J*VH*Mt †pán† všem skutečně zapovídati ráčí, aby žádný na zbírání drobného *suchého dříví* do lesův a hájův nikdá v jinej den nechodil, než toliko jedinou v týmdni, totiž ve středu (krom když by se v týž den ňáký svátek natrefil, toho do následujícího čtvrtku zanechati mají); a tu nic syrového nelámajíc, jen to drobné suché dřívíčko, kteréž tak samo odpadlo, na zemi zbírati a sobě domů pěkně odnésti mohou. Však žádnému cizopanskému té svobody, aby v lesích J*VH*Mti †páně† suché dříví zbírati mohli, užiti polesný ani hajný dopouštěti nemají, lečby prvé sám v kanceláři J*VH*Mti †páně† postavíce se, za to žádal, a do obzvláštního registříku zapsati se dal, a na to †odpověď† *od* pana ouředlníka

cedulku aneb jisté znamení dostal; kteréž, jdouce do lesův, vždyckny při sobě jmíti, a polesnýmu neb hajnýmu pro důvěření ukázati jmá; také aby potom v letě jeden každý za to J*VH*Mti †pánu† po jednom dni roboty †žennít† *zimní* [?] vykonal. V kterýžto den, totiž každou středu, také s každé vsi některej hajnej do lesův a hájův choditi, ano i polesnej všudy k tomu pilně dohlížeti jmá, aby se při takovém suchého dříví zbírání žádná škoda J*VH*Mti †pánu† na syrovým dříví nečinila. Pakliby kdožkoliv, by pak i poddaný J*VH*Mti †pánět† byl, v jinej kterej koli den, mimo středu, v lese na zbírání dříví shledán, aneb také i v středu v dělání škody J*VH*Mti †pánu† postižen byl, ten má hned na zámek přiveden, a tu jiným k vejstraze pokutován a ztrestán bejti, i také hajným neb tomu člověku, který ho v lese postihl a nahoru přivedl, z pokuty 30 gr. m. †pokuty† dáti musí.

48. V mladinách všelijakých, netoliko v ročních a dvouletých, ale též v 3, 4, 5 i šestiletých, aby žádnej dobytky *nepásl*, pod zajetím týchž dobytkův, kteříž by kdy v takových mladinách postiženi byli, a polesnýmu neb hajným, kdož by o tom pověděl, jedny kopy m. propadením.

49. Žádných *†kozí†* *koz* na gruntech J*VH*Mti †pánět† bez jistého povolení aby žádný nechoval, pod skutečným trestáním a těch všech koz, u kohož by se koliv našly, propadením.

50. *Lovův*, †z† ručnic i z †kuše† *kuší* střílení, a jiných všelijakých myslivostí v lesích i v polích, též i ryb a rakův kdežkoliv v rybnících, potocích a struhách lapání žádnej se nedopouštěj, pod přísným trestáním a dle uznání pokutováním. Jestliže by pak jeden do druhého †co toho† *to* věděl, a J*VH*Mti †pánu† neb p. ouředlníku neoznámil, na koho by se to koliv shledalo, ten zároveň s činícím trestán bude.

51. Jestliby kdo koliv cizí na gruntech J*VH*Mti †pánět† jakoukoli *myslivost*, buď s chrty, jestřáby, s rukávníky, sítěmi, tenátky a voky, aneb *s* ručnicí, kuší i jinak provozoval: poněvadž J*VH*Mt †pán† toho žádnému dopustiti a povoliti chtíti neráčí, kdožby koliv jej spatřil, aby každej nemeškaje o tom rychtáři a konšelům oznámil; a oni spolu s jinými sousedy svými spěšně vyjíti, za ním pospíšiti, jeho se, kdo by byl, na jméno i příjmení ptáti. A pokudž by osoba z stavu panského aneb rytířského byla, tu hned ji dostatečně usvědčiti; potom pak neprodleně také to J*VH*Mti †pánu† aneb p. ouředlníku v známost uvésti mají; nicméně i k tomu se přičiniti, aby chrta nebo jiného psa, vyžle, vohaříka, na znamení jemu zajali a J*VH*Mti †pánu† dodali. Pakli by prostý člověk byl, takového bez šanování s ručnicí, sítěmi i jinými mysliveckými přípravami, kteréž by sebou měl, zmužile vzíti a na zámek přivésti mají, v čemž J*VH*Mti †pánu† obzvláštní zalíbení učiní. Naproti pak tomu, jestli se tak věrně v tom nezachovají, tehdy beze vší milosti pokutováni a trestáni budou.

52. *Čihadel* na ptáky bez povolení vrchnosti žádnej sobě nestroj, a tudy škody na dříví nedělej, pod skutečným trestáním. Než †kdežť *kdyžť by od J*VH*Mti †pána† neb p. ouředlníka komu číhati povoleno a místo čihadlu vykázáno bylo, tehdy z každého čihadla na gruntech J*VH*Mti †páně† každej čihař to, co a jak s ním smluveno bude, buď na penězích neb na ptácích, každého roku náležitě odvozovati má. To se tak všem čihařům pod skutečným trestáním zapovídá, aby, což tak koliv ptákův chytí, jinam je neroznášeli, ale vždyckny nejprve nahoru na zámek ptáky nosili neb posílali, a zdaliž *by* jich pro kuchyni J*VH*Mti †pána potřebují† *potřebovali* neb koupiti †chtějí† *chtěli*, se dotazovali; tu jednomu každému podle slušnosti od písaře důchodního zaplaceni budou.

53. Žádný do lesův ani do pole na gruntech J*VH*Mti †páně† *psův* ať sebou nevodí a nebere; než kdo je chovati chce, ať je doma na řetěz váže, pod pokutou jednoho strychu ovsa; neb se takovými psy nemálo zvěř rozhání a rozptyluje, i také mnoho mladých zajícův a koroptví pohubí. Též kdožby koliv kdy, jako obyčejně při času luk klízení, vejce bažantí neb koroptví shlídl a našel, nedotejkajíce se jich všetečně, ale nechajíc okolo nich něco neposečené trávy, v níž by skryty *byly a* zůstávaly, ať s nimi žádný nehejbá, pod přísným trestáním.

54. Žádný bez povolení J*VH*Mti †páně† aby v cizích horách neb *skalách* nedělal, ani sobě je od žádného nenajímal, pod pokutou dvouch kop m., ale raději v horách J*VH*Mti †páně† a v svých vlastních skalách, kdož je má, aby každej pilně dělal. A kdožkoli kámen mlejnský ulomí, ať hned ouředníkům horním nad skalami právo J*VH*Mti †panu† náležitě zouplna odvede; sice na kterého by se to uznalo, že by hned po ulomení práva nedal, a tak je ukryti chtěl, pokuty J*VH*Mti †pánu† tři kopy m. a horním ouředlníkům 30 gr. m. propadne.

55. *Přímluv* aby žádnej †nikdežť *nikdy* u žádného nehledal, nýbrž jestli by kdo v čem na p. ouředlníkovi slušně přestati nemohl, tehdy se o to k J*VH*Mti †pánu i k Její Mti paní† (poněvadž †Jich Milost† *JMt* každému v čas potřeby, když se opověděti dá, volného ucha propůjčiti chtítiráčí) utéci, a tu svou potřebu volně přednésti může. Neb od též vrchnosti své milostivé jeden každý podle spravedlnosti opatřen bude bez mnohých outrat, darův a zbytečných zaneprázdnění. Pakli by kdo přes to vždy přece jinde přímluv sobě hledal a †zoumysla† *zoumyslna* zaneprazdňoval, ten by již pro to †slušně† *skutečně* ztrestán bejti musel.

56. Kteří J*VH*Mti †pánu† do *truhlic sirotčích* neb zádušních, †seminární, špitální† a obecních, též panu děkanu, farářům, krčmářům a jiným lidem co dlužni jsou, to aby jedenkaždý nejdéle do hromnic nejprve příštích bez dalšího prodlévání pod skutečným trestáním zaplatil, tak aby žádnej v dluzích vězíce, nimi se †dokonce† nezavedl.

57. Při kterém gruntu *koně* neb klisny chovati náleží, a kdež je předešle chovali, ten každý hospodář beze vší vejmluvy grunt svůj takovým potahem hned záhy z jara opatř. Kdož by pak toho učiniti †zanedbal† *zameškal*, ten časně jinýmu grunt svůj prodati musí; neb J*VH*Mt †pán† takových nedbalých lidí a zlejch hospodářů, kteří statky spouštějí, na gruntech svých trpěti chtíti neráčí.

58. Každý hospodář aby tolik *podruhův*, kolik se jich kde chovati má, rád choval, avšak žádného cizopanského bez listu fedrovního a bez vědomí J*VH*Mti †pána† neb p. ouředlníka k sobě nepřijímal. Kdož by se pak podruhy neopatřil, tehdy hospodář sám za každého roboty zemní*) při nejmíň jeden den vykonávati musí.

*) V obou rkpsích stojí ‚zemní', nejspíš chybou místo ‚ženní'.

59. Když kdo koliv buď z sousedův aneb podruhův, manželek, dětí jich stůně a *nemocný leží*, byť se tak nebezpečná a hrubě těžká nemoc bejti nezdála, proto přece †nic† *mezi* tím zhřešeno ani nemocnýmu uškozeno nebude, což J*VH*Mt †pán† všem vám, obzvláštně pak rychtářům pod nemilostí dostatečně poroučeti ráčí, aby jeden každý, kdož by o takovém nemocném člověku věděl, hned časně, tím neprodlévajíc, pro správce svého duchovního kněze katolického na kollatury J*VH*Mti †pánět† (a ne jinam) poslal, a k němu ho uvedl, tak aby týž nemocný duši svou potřebnými svátostmi dobře opatřiti mohl; nebo ne hned pro to umře, když, co věrnému křesťanu náleží, vykoná, nýbrž takové svátosti každému netoliko po smrti k duši jeho spasení, ale pokudž vůle boží v tom jest, i k brzkému na těle pozdravení velmi užitečné a prospěšné jsou. Pakli †byt† kdo (čehož Bůh uchovati rač) nemocného, věda o něm, svévolně před smrtí zameškal, a tak †nepokání i proto† třebas věčného zatracení jeho vinen a příčinou byl, ten každý bez milosti přísně trestán býti jmá.

60. A kdyžby který *hospodář* osedlý aneb také podruh, něco svého na penězích mající, prostředkem smrti s tohoto světa *sešel*, hned rychtář o tom J*VH*Mti †pánu† aneb †úředníku† *ouředlníku* oznámiti, a to, aby se zatím nic po umrlým nerozmrhalo a nerozundávalo, náležitě opatřiti jmá; tak aby se potom všecek a všeliký statek jeho, na čem ten koliv, na mále neb na mnoze pozůstane, zinventovati mohl; a buď že by děti sirotky po sobě zanechal, aby těm až do let jejich bez umenšení spravedlivě dochován byl; aneb když by žádných dětí mužského aneb ženského pohlaví po něm nezůstalo, ani žádný kšaft udělán nebyl, tu aby takový statek nejbližším krevním přátelům nápadním právem obyčejným, aneb pokudžby nebožtík kšaft pořádný †udělal† *učinil*, aby těm, kterýmžby ten kšaftující člověk obojího pohlaví co dal a odkázal, po smrti jeho postoupen a vydán byl; tak aby to vše dobrým řádem jíti a spravedlivě jak náleží opatřeno a rozděleno býti mohlo.

61. Co se dětí, obzvláštně mužského pohlaví pacholat dotejče, v tom se veliký neřád bejti spatřuje, že rodičové, maje někteří z požehnání božího čistý, po-

dařilý a vtipný dítky, do školy je neposílají, a k *literními učení* aneb vždy na †ňáké† *nějaké* *řemeslo* nedávají, ale raději doma v zahálce chovají, potom k pohánění koní, krav, telat i husí pasení a hlídání je užívají, a tak se jim nejlepší jejich léta †maří† *zmaří*, ježto mnozí [sic] děti, když k létům svým přicházejí, teprva na své rodiče těžce naříkají; protož J*VH*Mt †pán† pod skutečným trestáním poroučeti ráčí, aby jeden každý, a zvláště možnější, syny své, též i sirotky, které při sobě má, hned z mládí v 5, 6, 7 a 8 letech do školy na děkanství †Smečenské† *N* a do seminarium *N* i jinam (však kde katolického náboženství jsou, a ne mezi sektáře) na učení aneb někam na ňáké hodné řemeslo, však vždycky s vědomím a povolením J*VH*Mti †páně† odsílali a dávali, tak aby oni naučíce se něčemu, potom se ke cti a chvále boží vrchnosti své milostivé a jiným dobrým lidem uměním aneb řemeslem svým hoditi, a při tom také sami se dobře živiti, †a† *ano* i v čas nastalé potřeby rodičům pomáhati mohli.

62. A jakož se veliká bezbožnost proti pánu Bohu buď od zlořečených *čarodějných* aneb jiných lehkomyslných lidí v tom působí, že *boží* †mouka† **muka** od dobrých lidí z obzvláštní pobožnosti z kamene neb dřeva ustavená, v své celosti státi nechati a trpěti nemohou, ale je lámí [sic], sekají a kříže z nich †srážejí† *schazují* i také někdy celý a nový boží muka dokonce na zem porážejí, jakoby tu znamenité rekovství provozovali. Protož J*VH*Mt †pán† všem i jednomu každému skutečně poroučeti ráčí, †abyste† *aby* se toho podnes žádný nedopouštěl. Kterýž by pak v takové nešlechetnosti shledán a uptán byl, ten, buď on poddaný neb nepoddaný, beze vší lítosti a milosti jiným k budoucí vejstraze přísně trestán bude. A poněvadž boží taková muka lidi tudy jezdící a chodící, když je spatřují, bez pochyby k †rozpomenutí† *rozpomínání* se na ukřižování a velký trápení Krista Pána a Spasitele našeho a tudy k větší pobožnosti je vzbuzují: z té příčiny J*VH*Mt †pán† to jmíti chtíti ráčí, abyste netoliko polámané a zbořené zopravovati, ale i nový boží †mouka† *muka*, kdežkoliv prvé nejsou, před i za každou vsí, kudy se do ní vjíždí a zase z ní vyjíždí, zdělati a postaviti dali. A v kteréžby vesnici lidi tak možní nebyli, aby z kamene je zdělati dáti mohli, tehdy ať dřevený postaví. Pokudž dřev k tomu hodných sami nemají, když na zámek přijdouce, za to žádati budou, J*VH*Mt †pán† k takovému pobožnému skutku ráčí jim chtíti dřeva hodný sám milostivě darovati.

63. †Aby*) každý věděti mohl, co by kdy v některých potřebách svých od čeho a komu jakým [čti: jaké] *případnosti dávati* a platiti jměl, takový v tom řád JMt pán ráčí nařizovati, tak aby žádnej vejše i více mimo to od nižádného šacován a potahován nebyl:

*) Články 63 a 64 jsou psány v opise Citolibském, ale scházejí docela v opise Slanském.

a) Předně od *zápisu* trhového z každého sta kop m. po jedné kopě m., totiž půl kopy m. kupující dávati [sic], a z toho se tři služebníci JMti páně, totiž pan správce všeho JMti páně hospodářství, pan ouředlník, též důchodní a spolu sirotčí písař rovnými díly spravedlivě rozděliti mají. Tolikéž vejmazného při doplacování gruntův, že se v registřích gruntovních od p. správce JMti páně doloží tyto slova: „A tak majíc grunt svůj zaplacený“, za to témuž panu správci samému dva gr. m. dávati se má.

b) Item při soudích od propuštění *peněz gruntovních* z každé kopy m. lidé poddaní JMti páně po jednom gr. m., a přespolní po dvouch gr. m. dávati; a z toho všeho, což se koliv sejde, dotčený tři osoby také na tři rovné díly spravedlivě poděleny býti mají.

c) Dále při *prodávání dříví* v lesích JMti páně, co se koliv za dříví utrží, z každý kopy m. JMti pánu do důchodův přijato, mimo to vždyckny ještě sekerního neboližto pařezného po pěti gr. m. od toho, kdožby koliv dříví koupil, přidati se má. Z toho má přijíti dotčenému p. správci jeden gr., ouředlníku jeden gr., důchodnímu písaři jeden gr., polesnýmu jeden gr., a hajným všem spolu na rovný díl též jeden groš, vše míšenský. Kdež pak žádného polesného není, tehdy ten jeho díl hajným všem společně náležeti jmá.

d) Item při *prodávání ryb* z rybníkův neb sádek JMti páně kupující z každého džberu kaprův práva neb podžberného po 6 gr.; pakli by se na kopy prodávali, tehdy s každé kopy kaprův po 8 gr., vše míšenských, složiti, a z toho se nadepsaný pan správce, p. ouředlník, důchodní písař,*) fišmistra ani opatrovníka sádek nechovalo, tehdy na místě fišmistra ten jeden groš panu ouředlníku, a na místě opatrovníka sádek též jeden groš důchodnímu písaři přibýti má.

*) Zde vypadlo několik slov, snad: fišmistr a opatrovník sádek poděliti mají rovným dílem; kde by se pak fišmistra ...

e) Když se koliv z obilnice JMti páně *obilí prodává* aneb *půjčuje*, tehdy od vyměření jednoho každého strychu pšenice, též jednostejně od hrachu a pohanky vždy po jednom gr. m., od jednoho strychu žita po 6 penězích, od strychu ječmene po čtyrech penězích, od strychu ovsa po třech penězích, vše míšenských, kupující obilnému písaři dávati má.

f) Item v *prodeji vína* ze sklepů JMti páně, kdož je kupuje, z každého vědra vína, v jakýmkoliv sudu počítajíc, klíčníkovi po pěti gr. práva, i k tomu sládkům po jednom gr., vše míšenských, šrůtky, a tak tolik, co se koliv v kterém sudu věder sečte, odvozovati má.

g) Též při *vystavování piv* z pivovárův JMti páně všickni šenkýři, krčmáři i jiní lidé berouci pivo, z jednoho každého věrtele piva bílého po třech gr. m., a z každého dvouvěrtelního sudu, slově polovozí, piva starého po šesti gr. m. sládkům dávati mají

h) Nicméně písaři JMti páně listovnímu od každého *vejhostního listu*, nímž by JMt pán koho na cizí grunty propustiti ráčil, bohatší lidé po dvou kopách, chudší pak toliko po jedné kopě m. dávati mají.

i) Podobně také listovnímu písaři od každého *listu fedrovního*, když JMt pán komu se spovandrovati a jinde bydleti aneb sloužiti do jistého času povoliti ráčí, po 10 gr. m. dáváno býti má.

k) Nicméně od každého *psaní*, v příčině kohokoliv někomu učiněnýho a vypravenýho, vždycky od kratšího po třech gr., a od delšího po čtyrech gr., vše míšenských, témuž písaři listovnímu odvozovati se má.

l) Naposledy též i všem jiným *suplikací* spisovatelům na gruntech JMti páně, lidem poddaným JMti, od každé potřebné suplikací, kratší po 3 gr., a od delší po čtyrech gr., vše míšenských, placeno bejti má.

m) A mimo toto jisté vyměření žádný služebník JMti páně nižádného člověka, zvláště pak poddanýho JMti páně, v nic více potahovati a přespříliš šacovati nemá, pod skutečným trestáním.†

64. †Z toho pak všeho nadepsaného placení netoliko JMt pán jakožto vrchnost, aby [čti: ale] i všeckna záduší na kollaturách JMti páně, též seminarium a špitál Smečenský, docela *se vynímají* a toho všeho osvobozují; kterýmž všem každého času to všecko zdarma ochotně vykonávati, propouštěti a vydávati se má.†

65. Že pak také slušná věc jest, aby lidé poddaní J*VH*Mti †páně† pod jednou svou milostivou vrchností (jsouce †tak† *také* všichni jednosvorně svaté a pravé víry katolické) jakožto domácí vespolek se upřímně milovali, sebe sami neopouštěli, nýbrž nad jiné cizí ve všem dobrým a užitečným jednomyslně rádi *se* fedrovali: protož J*VH*Mt †pán† vám všem věrným poddaným svým milostivě *a dostatečně* poroučeti ráčí, abyste *soli* žádný nikdež jinde na cizích gruntech nekupovali, pod pokutou pobrání té soli a dvouch kop míšenských k obci †Muncifajské† *N* propadení. Ale poněvadž při obci v městě †Muncifaji† *N* vždycky sůl dobrá v forotu se nachází, tu jeden každý k potřebě své koupiti může.

66. Též J*VH*Mt †pán† přísně zapovídati ráčí, aby se hokyněm pro *bílý i režný chléb* na cizí grunty choditi, a jej jako v městě †Muncifaji† *N*, tak ani v žádné vsi na všech gruntech J*VH*Mti †páně† prodávati nedopouštělo; nýbrž aby všecky hokyně, které s chlebem bílým i režným na gruntech J*VH*Mti †páně† handlovati chtějí a handlují, podnes nikam *jinam* do okolních měst, než toliko do téhož města *N* †JMti páně Muncifaje† pro takový chléb k domácím pekařům chodily, a od žádného †jiného† jinde, než tu od nich, jej kupovali; poněvadž v témž městě *N* také hodní pekařové jsou, kteří obilím a †moukou† *mukou* vždyckny se zásobovati a časně opatrovati, chleby bílý i režný, dobrý a hodný spravedlivě napékati, a týmž hokyněm v slušnosti i s nádavky, tak jako jinde tu v okolních

†městech† *místech* jiní pekaři dávají, dostatek chlebův dodávati a prodávati se zakázali. Kteráž by se pak hokyně tak nezachovala, chleby bílý i režný od cizopanských pekařův brala, a po gruntech J*VH*Mti †páně† nosila a prodávala: tehdy ji v městě i ve vsích od rychtářův takový cizí chléb všecek, s kterýmž by postižena byla, pobrán, a chudým lidem do špitálu dán, i k tomu ještě ona seděním v trdlici za jeden den ztrestána bejti má. Pakliby který rychtář hokyním ten neřád přehlížel a z něho je netrestal, pokuty dvě kopě m. do cechu řemeslníkův města †Muncifaje† *N* dáti bude povinen.

67. Podobně aby sobě žádný těch *řemeslníkův*, kterýchž se v městě J*VH*Mti †páně Muncifaji† nachází, nikdež jinde nehledal a peníze své na cizí grunty zoumysla nevyvážel; ale poněvadž v témž městě †Muncifaji† *N* také hodní řemeslníci jsou, tu aby jeden každý při nich potřeby své dělati dal, od nich kupoval, a jim jakožto domácím spolupoddaným J*VH*Mti †páně† raději, nežli cizopanským, ten některej peníz dopřál; neb také od nich všechno jednomu každému za slušné peníze uděláno a prodáváno bude, tak aby v témž †městě† *místě* poctivý řád cechovní zvelebován byti mohl. Kdož by se tak nezachoval, pokuty do cechu †Muncifajského† *N* dvě kopě m. propadne.

68. †Kdo by† *Kdyby* jaké *krávy pronajíti* chtěl, ať je raději na gruntech J*VH*Mti †páně† poddaným, nežli cizopanským, najímá.

69. *Umřelo-li* by komu jaké *hovado*, ten ovčáku J*VH*Mti †páně† o tom znáti dej, a k té práci žádného cizího ovčáka nepotřebuj.

70. A co se kde s čeho koliv jakých †oužitečkův† *oužitkův* a *důchodů obecních* schází, nemají to lidé mezi sebou prožírati a mrhati, ale obec neb každá osada, dadouc sobě na to obzvláštně truhličku udělati, v ní takové peníze k dobrému vší obce bezpečně chovati a je věrně opatrovati mají.

71. *Truhlice* pak *sirotčí*, *zádušní* †a *špitální*† *seminární* i *obecní* všechny zde na zámku ve sklepě bezpečným dobře opatřené zůstávati, od kteréhožto sklepu zapaditého zámku velký klíč sám J*VH*Mt †pán†, a od zámku visutého †menší† klíč pan ouředlník, od truhlic pak sirotčích a obecních, dvěma zámky rozdílnými dobře zamčených, v městě primas a ve vsech rychtář, každý od svý jeden klíč, a k tomu přední konšel druhý klíč; též od zádušních truhlic dva přední kostelníci rozdílný dva klíče, podobně od seminární i špitální truhlice od každý *též* rozdílný dva klíče ouředníci téhož seminarii a špitála †Smečenského† *N* jmíti mají; tak aby nikdá jeden bez druhého, a zvláště bez vůle a vědomí J*VH*Mti †páně† i ouředlníka k takovým penězům přijíti nemohl; a z těch všech peněz každého roku při soudech pořádní počtové činiti se mají.

72. Naposledy poněvadž tato dobrá a chvalitebná předložení ke cti a chvále boží, i také k obecnému dobrému od J*VH*Mti †pána† spravedlivě zřízena jsou:

protož ráčí J*VH*Mt †pán† ke všem té naděje bejti, že se všickni jako věrní poddaní v tom ve všem tak a nejinakž poslušně zachováte. Což když skutečně učiníte, J*VH*Mt †pán† ráčí vám to svou milostí spomínati, a v věcech slušných vás milostivě a otcovsky chrániti. Kdožby se pak tak nezachoval a poručení J*VH*Mti †páně zlehčíce† *zlehčuje* v čemkoliv některý z těchto artikulův přestoupil, ten každý jakožto neposlušný má pro to skutečně trestán býti, tak že se ním jiní káti mají. A jsouce to vám všem v známost uvedeno, již se žádný nevědomostí vymlouvati nemohouce, bude se věděti každý čím spraviti.

73. Že pak pro rozličnost a množství jiných věcí (kteréž na díle časem k proměnění svému přicházejí), všeckno tuto vysloveno býti nemohlo: protož kdykoliv co dále tak neb jinak J*VH*Mt †pán† komu poručiti, aneb skrze p. †oufedníka† *ouředlníka* nařídíti ráčí, to vše jeden každý ochotně a poslušně vykonati, a v tom se vždyckny věrně a upřímně poddaně zachovati jest a bude povinen.

Pán Bůh rač dáti štěstí.

213.

(Ok. 1640.) Čtyři formule přísah, jak byly činěný od hospodářských zřízenců za knížete Jana Antonína z Eggenberka na panstvích Krumlovském, Vimberském a Drslavském.

[I] *Přísaha písaře obročního a hospodářského na panstvích.* Slibuji a přísahám Pánu Bohu všemohoucímu, blahoslavené Panně Mariji a všem Božím svatým, též osvícenému knížeti a pánu panu Janovi Antonínovi herzogu na Krumlově a knížeti na Eggenberku, hraběti z Adlsperku, pánu na Petově, na Kherspurgku, Ehetenhausu a Strosu, nejvyššímu dědičnému maršálku v Horních i Dolních Rakousích nejvyššímu komorníku v Štýrsku, a nejvyššímu dědičnému šenku v Korytanech a v Srbích, knížeti a pánu mému milostivému: že chci v povolání svém, do kteréhož sem uveden, jak na přijímání obilí desátečního dvořského i mlejnského, též také dobytka, mlíčného, havědi i všelijakého jinšího hospodářství při zámku a dvořích, též obročnicích JMtiKcí panství Winterberského a Drzslavského, věrně a upřímně se chovati, míru spravedlivou od lidí bráti a zase vydávati, [k] vobilí a jinšímu hospodářství pro ubyté škody začasto přihlídati, a aby jak od železa starého i jinšího hospodářství, což by se dále k užitku přivésti mohlo, nic daremně se nerozundávalo nebo ustraňovalo, nýbrž zase mezi jinší železo neboližto potřeby se obrátilo a potřebovalo, na to bedlivě pozor míti; neřády všelijaké, pokudž by se jaké při obročnicích a hospodářství díti chtěly, dle nejvyšší možnosti přetrhovati a o nich vrchnosti mně představené oznamovati, a in summa ve všem tak věrně a náležitě sloužiti

a se chovati, neušetřujíc v tom žádného přátelství, bratrstva, tovaryšstva, ani které jiné věci pod nebem. Toho mi dopomáhej Pán Bůh všemohoucí i všickni svatí Amen.

[II.] *Přísaha rybákův.* Přísahám Pánu Bohu všemohoucímu a všem Božím svatým, též osvícenému knížeti a pánu, panu Janovi Antonínovi ɔc, knížeti a pánu mému milostivému, že chci věrnej a pilnej rybák býti, na vody neboližto potoky mně svěřené pilně dohlídati, a v nejmenším na nich žádné škody činiti nedopouštěti, ani sám se čeho dočiňovati, buďto nečasným chytáním anebo příliš hrubě vod vylovením, jakž by se státi mohlo; co se pak koliv od ryb i jiného chytí, to vše věrně k JMtiKcí zámku a potřebě a jinam nikam dodávati a obraceti, a in summa na vše, co by k mému povolání příslušelo, tak aby se na vodách JMtiKcí v nejmenším žádné škody nestalo, pilný pozor míti, a kdyby se co nescestného [sic] přitrefilo, to časně tu, kdež náleží, vznésti, žádného v tom neušetřujíce pro přízeň, přátelství, bázeň aneb dary, ani kterou jinou vymyšlenou věc. Tomu mi dopomáhej Pán Bůh všemohoucí a všickni svatí. Amen.

[III.] *Přísaha forštův.* Já N. slibuji a přísahám Pánu Bohu všemohoucímu, Blahoslavené Panně Mariji matce jeho a všem milým Božím svatým, též milostivé JMtiKcí vrchnosti, tak jakož jsem za foršta učiněn, že v tomto mém povolání v revíru N. mně svěřeném vždycky náležitý pilný a věrný bejti chci, předně na lesy JMtiKcí a dříví, též rybný potoky, jako i na mezníky a hranice, aby takový vyvržovány, skaženy aneb v nic obráceny nebyly, též na všelijakou pernatou a srstnou červenou a černou zvěř dobrý pozor dávati, žádnou škodu, jak skrze okolní, tak semo tam se toulající cizí myslivce v stanovištích činiti nedopouštěti, aneb sám co takového se dočiňovati, zpronevěřiti, ustraniti, ani pro užitek můj prodávati, aneb pro přátelství rozdarovati, aniž takových škod, kdybych se dověděl, zamlčeti a zatajiti, nýbrž všechno malé i veliké, a cokoliv bez náležité cedulky v lesích sekaného najdu, to ihned i dočiňujícího mé vrchnosti oznamovati, jako i také bez vůle, vědomí a poručení JMtiKcí a oberjägra, mé představené vrchnosti, žádnou velikou zvěř stříleti aneb jiným toho se dočiňovati dopouštěti. Co by pak s náležitým povolením skrze mne aneb skrze jinší cizí kradmo zastřeleno bylo, to vše, jako i co sice od malý zvěři, ptactva, též jiné škodlivé stříleti povinen jsem, nikam jinam než k zámku Krumlovskému odevzdávati, a žádnému jinému, buď on kdo buď, nic z toho prodávati; všelijaké prodané a k JMtiKcí vlastní potřebě obrácené dříví v místech těch, kde by staništi beze škody bylo, vykazovati; item na louky a rejty, které vyplaněné budou, dohlídati, o takových ihned vrchnosti oznámiti, tak aby pokaždý, když takový při začátku se vyplaní aneb potomně rozšíří, časně ourok a plat jistej na ně uložen býti mohl. In summa všelijakou škodu, která by se najíti mohla, vyjeviti, a v tom ve všem se tak zachovati, jak na poctivého a věrného foršta náleží a sluší, a toho jinak nečiniti buďto pro přízeň aneb nepřízeň, přátelství

a jakoukoliv jinou příčinou, která by pod nebem vymyšlena býti mohla. Toho mně dopomáhej Pán Bůh všemohoucí, blahoslavená Panna Maria matka jeho i všichni milí Boží svatí. Amen.

[IV] *Přísaha hajnýho.* Já N. slibuji a přísahám Pánu Bohu všemohoucímu, blahoslavené Panně Mariji matce jeho, a všem milým Božím svatým, též JMtiKcí, mé milostivé vrchnosti, tak jakož jsem za hajnýho učiněn, že v tomto povolání vždyckny věrný a pilný bejti, k forstu mně svěřenému časně a začastý dohlídati, na všelijakou zvěř jako i na potoky rybný dobrý pozor dávati, žádnou škodu jak v lesích tak v staništích na zvěři a ptactvu činiti, ani toho jinýmu činiti nedopouštěti; žádnému svejm vědomím bez povolení vrchnosti a zámku JMtiKcí Krumlovského, též z důchodův obyčejným sekrytem shotovenou cedulkou [sic] žádný dříví prodávati ani sekati a z lesův vyvožovati dáti, též ani sám toho dočiňovati chci a mám; za dříví prodané od lidí peníze, jako i daně a ouroky z rejtův a planin, které lidé k svejmu užitku mají a z nich platy dávají, dobrý pozor dáti, aby žádný z nich bez platu žádného neužíval, a kdyby kdokoliv znovu sobě rejt vyplaniti chtěl, to časně p. písaři důchodnímu oznámiti, tak aby tu, kde by zvěři a ptactvu beze škody bylo, vykazováno a připsáno, jako i ourok jistý a obyčejný na to položený bejti mohl; ano ve všem, co by JMtiKcí k užitku a dobrému bylo, nic přehlížeti, nýbrž jak na dobrého a věrnýho hajnýho náleží, se vždyckny náležitě, spravedlivě a věrně chovati, a jinak nečiniti buďto pro přízeň anebo nepřízeň, přátelství nebo nepřátelství, pro dary nebo jakou koliv jinou příčinou, a to pod ztracením hrdla a jmění dle uznalého provinění. Toho dopomáhej Pán Bůh všemohoucí, blahoslavená Panna Maria matka jeho i všichni milí Boží svatí. Amen.

Vypsal p. Hynek Gross, adjunkt knížecího archivu v Č. Krumlově, z knížky přísah, chované v archivě Krumlovském pod sign. II A. 8 B. 1. Kníže Jan Antonín z Eggenberka, na nějž výslovně vztahují se přísahy I. a II. zde tištěné, vládl na Krumlově v letech 1634—1649. O zámku Krumlovském zmiňují se přísahy III. a IV., o panství Winterberském a Drslavském formule I. Také později v 17. věku zapisovaly se přísahy do též knížky Krumlovské, ale datovány nejsou, leč jedna, kterou vykonal dne 1. ledna 1676 knížecí Eggenberský Jägermeister Nikolaus Dunkl von Ausprun.

214.

1641, 2. srpna: Řád čelední města Vratislavě ve Slezích.

Rada města Vratislavě vydala jej prvotně již 14. dubna 1608; tištěn jest pod nadpisem „Ordnung des Gesindes bei der kaiserlichen Stadt Bresslau“ ve Weingartenově Codexu 1720 str. 210—211 jakožto součástka sbírky řádů Vratislavských (Gassenmeister- und Bausowohl der Maurer, Zimmerleute und andere zum Bauwesen gehörige Werkleute Ordnungen), kteréž byly městskou radou Vratislavskou dílem vydány již r. 1574, pak opraveny r. 1605, a znova vyhlášeny r. 1641 (u Weingartena vyplňují strany 201—213). Řád čelední předpisuje o lhůtách služebních, o přijímání do služby a vystupování z ní, o výpovědech ze služby, o prostředkovatelkách služeb, zapovídá zvyšovati mzdu a odluzovati čeleď; spory mezi čeládkou a pány soudil městský fojt.

215.

1641, 8. srpna město Kladruby obdrželo řád od vrchnosti klášterské.

Opat benediktinského kláštera Kladrubského Tomáš Benedikt Malahovský předepsal obyvatelům města Kladrub řád o 25 artikulích, psaný česky; německý výtah z něho uveřejnil Mayer v Mitth. d. Vereins f. Gesch. der Deutschen in Böhmen, ročník XXXX., str. 357—364. Ten řád městský měl býti každého čtvrt léta předčítán celé obci. Týkal se vyučování dětí, náboženství katolického a svěcení neděl a svátků, laní a křiků, postů, čarodějnic prorokujících, ubytování vojska; kdo by se vydával za svobodného a nepoddaného vrchnosti klášterské, měl dáti 50 zl. pokuty a seděti 15 dní ve vězení; zapovídaly se hry a hádky; nařizoval o nepřechovávání cizích poddaných bez listů fedrovních, o řeznících a pekařích; stavení veřejná aby se opravovala, studně aby se čistily, ohně opatrovaly; o hlásných a ponocných, o hnojích a nečistotách, o spravování cest; myslivost aby nikdo neprovozoval na klášterských pozemcích, aby poddanských pozemků nebylo užíváno od jiných lidí bez vědomí vrchnosti, o správě majetku sirotčího, o vaření piva od pravovarečníků; nařizuje se úcta k purkmistru a úřadu.

216.

1641, 30. prosince: Kolik který rychtář na Třeboňsku dostával odměny za práci.

V knížecím archivě Třeboňském (I A. VI. Gβ. 11) nachází se rejstřík na schodek ourokův Sv.-Jirského a Sv.-Havelského r. 1640, za slepice a vejce; které dvory shořely, jimž se za tři leta, aby se snáze vystavěly, passiruje (totiž odpuštěn jim úrok z gruntu povinný). Není jich na ten čas mnoho; celkem ze 14 vsí činí summa schodku 41 kop 5 gr. SJ (úroku Svatojirského), 55 kop 57 gr. SH (úroku Svatohavelského), 6 kop za slepice. Potom psáno:

Rychtářům za práce vedle starobylého obyčeje od vybírání ourokův se navrátily, totižto

	schodek na ouroce Sv.-Jirském		schodek na ouroce Sv.-Havelském	
Lomnickýmu . . .	25	gr.	25	gr.
Mezimostskýmu .	20	„	20	„
Leděnickýmu . . .	20	„	20	„
Bukovskýmu . . .	20	„	20	„
Cepskýmu	10	„	10	„
Suchdolskýmu . .	10	„	10	„
Jilovickýmu . . .	6	„	6	„
Kojakovskýmu . .	1	kopa	1	kopa
Radostickýmu . .	10	gr.	10	gr.
Doudlebskýmu . .	10	„	10	„
Hodějickýmu . . .	10	„	10	„
Zalynskýmu . . .	3	„	3	„
Slavošovskýmu . .	6	„	6	„
Zvíkovskýmu . . .	3	„	3	„

	schodek na ouroce Sv.-Jirském		schodek na ouroce Sv.-Havelském		
Vlkovskýmu . . .	3	gr.	3	gr.	
Štěpanovskýmu . .	10	„	10	„	
Přeseckýmu . . .	17	„	17	„	
Slověnickýmu. . .	18	„	18	„	
Mazelovskýmu . .	10	„	10	„	
Zablatskýmu . . .	15	„	15	„	
Neplachovskýmu .	15	„	15	„	
Ševětínskýmu . . .	5	„	5	„	
Vitínskýmu	—	„	4	„	*)
Drahotěšickýmu .	10	„	10	„	
Sedlikovskýmu . .	4	„	4	„	
Bošileckýmu . . .	15	„	15	„	
Svinenskýmu . . .	30	„	30	„	
Žišovskýmu . . .	18	„	18	„	

Horusickýmu . . .	24 gr.	24 gr.
Ponědrážeckýmu .	6 „	6 „
Ponědrážskýmu .	4 „	4 „
Koleneckýmu . . .	10 gr.	10 gr.
Novosedlskýmu . .	1 kopa	1 kopa

*) To jest jediný rozdíl mezi SJ a SH.

Summa SJ 8 kop 17 gr., SH 8 kop 21 gr.; na rejnsko učiní, co se vobojího městskejm i vesničnejm rychtářům navrátilo, v jedné summě 19 fl. 24 kr. 2 d.

Actum na Třeboni 30. Dec. 1641.

Vyškrtnuto jest v předešlém seznamu: „Dininskýmu 10 gr. SJ 10 gr. JH", a poznamenáno: „tomu nejní nic dáno ještě."

Na rok 1641 jest také takový seznam, který v cifrách u jednotlivých rychtářů srovnává se s předešlým. Rozdíly jsou tyto:

Jsou v něm sice napsáni, ale pak přeškrtnuti tito rychtáři s těmito odměnami: Hodějickému 20 gr. SJ 20 gr. SH, Slovénickému 18 gr. SJ 18 gr. SH, Vitínskému 4 gr. SJ 4 gr. SH.

Novosedlskému vyškrtnuta 1 kopa SJ, ale ponechána 1 kopa SH. Též jest vyškrtnut podíl Svatohavelský u těchto rychtářů: Daudlebskýmu 10 gr., Štěpanovskýmu 10 gr., Ponědrážeckýmu 6 gr,

Naproti tomu jsou tam jiní rychtáři, kterých není v předešlém seznamu:

Dininskýmu	6 gr. SJ	6 gr. SH
Řipeckýmu	— „ „	15 „ „
Hlinskýmu	5 „ „	5 „ „
Summy za 1641 jsou	7 kop 10 „ „	7 kop 59 „ „

217.

1642—1646: Záznamy o pohodném u města Úštěka.

V archivě Českého Musea chová se Liber Memorabilium panství Liběšického tehdáž jesuitského, kdež na straně 109 zapsány jsou tyto dvě paměti o pohodném při městě Úštěku (Auscha), jež toho času již valně se němčilo.

(Nr. 107. Memoria pensionis antiquae ex schinderia Auschensi.)

A° 1642 27 Nov. hat sich befunden, dass der Gregor Petersilge, Auscher Dienstbot, der gn. Obrigkeit jährlich schuldig von der Schinderei 10 Schock. Weilen aber von der Obrigkeit er alle Jahr 2 Strich 2 Viertel Korn bekommen soll, nämlich vom Tetschendorfer Forwerk 1 Strich und vom Auscher Forwerk 1 Strich 2 Viertel für seine Mühe, darzu er die Auscher Leut zu diesen Forwerken auf das Heu und Grummet gebiete und schaffe, solches Korn aber niemals bekommen: so wird ihme darvor abgerechnet 5 Schock. Worüber zur besserer Nachricht dies ertheilet. Amt Ausche 27. Nov. 1642 Joannes Foranowsky mp.

(Nr. 108. Memoria pensionis et obligationis posterioris ex schinderia Auschensi. Z kněh rychtářských list 127.*)

Leta 1646 28. Nov. S povolením důstojného a vysoce učeného pana patera Andresa Stredoniusa superiora Liběšického, učinivše oučet Řehoř Petruželka z chalupě slove rasovny, které jest místo v letu 1644 1. Julij ujal, co jest prostavěl, a ouroku JMti vrchnosti zadržel, že po témž oučtu při p. rychtáři panském činěném

našlo se, že týž Řehoř Petruželka v též chalupi splaceno má, jakoby na hotově obyčejný starý závdavek složil 24 kopy m. A kdyžby koliv tuž chalupu prodávati mínil, to se mu povoluje, že zase takových 24 kop, kdoby ji ujal, od něho dostati a očekávati má. Co se tkne ouroku z téhož gruntu, JMti vrchnosti při sv. Jiří 5 kop, a při sv. Havle též 5 kop odvozovati má; též ke dvoru prasata nunvovati, psy chovati, koně hojiti a jim pouštěti beze všeho ouplatku a odpornosti. Stalo se obnoveného zápisu Řehořovi Petruželkovi, manželce a dědicům jeho, od p. rychtáře panského p. Jana Derffle, za rychtáře Andresa Waltra. Actum ut supra.

*) Rozuměj, že tato paměť byla přepsána do pamětnice panství Liběšického z knih rychtářských města Úštěka.

218.

1643, 30. prosince: Vysvědčení zachovací od panského úředníka Smiřického pro mladíka z Černilova, jenž se chtěl učiti krejčovině.

Já Daniel starší Ausstetsky z Lestenberku, JExc. p. generallejtenanta hraběte Gallasa hejtman panství Smiřického, známo činím tímto listem, kdež čten aneb čtouci slyšán bude, a zvláště tu kdež náleží: že jest přede mne předstoupil Jan syn Jiříka Fruntara ze vsi Černilova na panství Smiřickém, k správě mé přináležející, za to mne uctivě žádaje, abych jemu o jeho pořádném na tento svět splození a jeho rodičův dobrém zachování toto listovní vysvědčení pod pečetí a podpisem ruky mé vlastní odporen nebyl. Kdež znajíce já jeho žádost slušnou a náležitou býti, tak činím, a představivši přede mne za svědky lidi starožitné víry hodné a na poctivosti dobře zachovalé, Lukáše Lochmana rychtáře, Ondřeje kováře, Jakuba řezníka, Krištofa Srdce, konšely ze vsi Černilova, jich jsem se dotazoval, čeho by tak v příčině této jak na svět splození jeho Jana, tak i rodičův jeho snětí a chvalitebného chování povědomi byli. Kteřížto jednomyslně seznali a vysvědčili, přijmouce to místo přísahy na ty závazky, též povinnosti rychtářské a konšelské, v kterýchž již mnoho let pořád trvají, ale i v tomto roce do nich voleni jsou: že jest Jiřík Fruntar s Magdalenou manželkou svou poctivě a řádně v stav svatého manželství vstoupil, a z téhož pořádného manželstva a lože počestného tohoto Jana syna svého, ukazatele listu, na tento svět poctivě splodil. I slyšíce já takové jejich náležité a hodnověrné vysvědčení, nepominul jsem je podle žádosti nadepsaného Jana Fruntara v list tento dáti uvésti. Za nějž se k VMti a vám, obzvláštně pak i poctivému řemeslu a cechu krejčovskému, kterémuž on se pořádně učiti míní, přimlouvám, a za to přátelsky žádám, kde by se koliv oznámený Jan Fruntar mezi VMt a vás zahodil, že jej do společnosti přijíti, ve všem dobrém fedrovati, lásku, též přízeň prokazovati račíte a budete, učiníce to pro jeho rodičův dobré zachování a mé VMti a vám se toho příjemné odměnění i odsloužení. Tomu na svědomí a pro

lepší toho důvěrnost pečeť svou k tomuto listu zachovacímu sem přitisknouti dal a v něm se rukou vlastní podepsal. Jehož jest datum na Smiřicích 30. dne měsíce prasince l. P. 1643. (L. S.) Idem qui supra mp.

Ten podpis jest psán částečně na papírku, jenž jest vtlačen na pečeť, částečně na papíře, na němž psáno jest vysvědčení. — Original v archivě Českého Musea v Praze, Smiřice.

219.

Instrukce hejtmanovi statku Chroustovického

daná panem Arnoštem Thraunem 1. října 1644.

Instruction von mir Herrn Ernsten Herrn von Thraun, auf Meissau, Herrn der Herrschaft Chraustowicz, Pockfluß und Gäbersdorf ɔc, der Röm. Kais. Mai. Hofkriegsrath, Cammerherrn, Generalveldmeister und Obristen zue Ross und Fueß, und mainer Frau Gemahlin Frauen Catharina Ursula Frauen von Thraun, gebornen Weberin Freyn zu Pisennberg ɔc, als Herr und Frau der Herrschaft Chraustowicz, auf den edl und vesten meinen Haubtmann gemelter Herrschaft Chraustowicz Leonhard Neuper von Neuperg und sein Ehefrau, so ich angenomben, wie und was gestalt von ihme die Herrschaft verwaltet und administriert werden solle, als volget:

[1] Als erstlichen. Weil die *Gottesforcht* ain Grund alles Segen und Glücks, so wuerdet er Haubtmann mit seiner aigenen Person sowol den Dienstpoten als den gesambten Unterthonen mit guetem exemplarischen gottseligen Leben fürzugehen, das Schloßgesünd an Son- und Feiertagen sowoll die Unterthonen zu dem Ambt der heiligen Mess, und [an] heiligen Festtägen zu der Commonion zu gehen eiferig anzuhalten, alles Fluechen, Gotteslöstern, wie auch allen Düepstal und Unzucht mit gebüehrenten ernstlichen Mitln abzustöllen und zu bestrafen wissen.

[2] Anderten. Weil bei disem Guet die Wüertschaft, darunter die fleißige Arbeitung der Äcker, das Preuhaus, die Teücht und Vüechzucht verstanden, das ainige Mitl, dardurch das Einkomben durch getreues Hausen eines Haubtmann und seiner Frau kan erhalten und verbessert, aus Nachlessigkeit und Unverstand aber gerüngert werden, fürnemblich weil ich, noch mein Frau Gemahlin nit gegenwertig sein, und das Guet selten besuechen können; dahero ich und mein Gemahlin das Guet sambt dem Einkomben in allem einem Haubtmann verthrauen mueß; also würdet er Haubtmann hiemit alles Ernsts vermohnet, die Administration des Guets mit solchem *treuen Fleisz* und eingespörter [sic] Sorg und Müehe anzustöllen und zu continuiren, damit in allem mein Nucz befüerdert, aller Schaden verhündert,

und in Summa alles das von ihme Haubtmann gethan und gelassen werde, wie es einem rödtlichen Mann gebüehrt, und er ihms gegen Gott und der Welt zu verantworten getrauet.

[3] Und wüerdet also er Haubtmann, zum dritten, sein eiferiges Aufsehen haben, damit fürnemblich im Schloß, also auch im Mayrhof und Preuhaus das *Feuer* allerseits fleißig verwahrt, damit nit in disem oder jenigen Ort ain Schad gescheche; nit weniger soll er sich bevleißen, nit allein hier im Schloß, Preuhaus, Müllen und Mayrhof, sondern auch in den andern Höfen und Müllen das, was im Tagwerch und sonsten im Gepreu mangelhaftig, alles *ausgepessert,* und wo Schaden zue gewarten, selbigem zeitlich fürkomben. Doch soll von ihme ainiges Neues oder Verenderung, Gepew, außer meines Wissen und Bevelch, im wenigisten fürgenomben werden; dann da dergleichen von ihme beschechen und ainiger Unkosten in Raitung eingebracht wuerde, selbiger nit passiert, sondern ausgestölt sein solle.

[4] Vierten, soll er Haubtmann sich bemüehen, weil bei dem vergangenen und noch wehrenden Krüegswesen die Äcker beim Schloß und den andern Höfen in etwas ihr völlige Arbeitung, und ich dahero der bössern Traid-Ertragung manglen müeßen, daß bemelte Äcker aller Orthen hünwider fleißig gearbeit, iedesmals mit allerlai *Traidsorten*, sonderlich lauterm gueten gerechten Waiczsamben angesäet, zu rechten Zeit eingeährnet [sic], im Stadel von der Nöß verwahret, und durch guete Trescher ohne Nachlessigkeit sauber ausgetroschen, auch volgents auf den Casten wol verwahrt, sonderlich Sommers Zeiten wochentlich wegen der Hücz zwaimal, Wünters Zeiten aber ainmal umbgeschlagen, und das, was über das Preüwerch und Hausnotturft überverbleibet, sovil müglich sparsamb zusamben gehalten, der Ordnung nach verrait, und wann es zum meisten gült, verkauft werden; doch mich dessen vorhero zu erindern. Auch solle er ihme die Pflanczung und Erczüglung allerlei guetes Opsts in den Gärten bevolchen sein lassen.

[5] Also auch fünftens, weilen beim Schloß und in den übrigen Maierhöfen durch Soldatesca die Pferd und anders *Vüech* maiste[n]s weckgenomben worden: so soll er Haubtmann sich bemüehen, daß nit allein Ründvüech auf den Höfen, weil es zum Thail alt, gegen jungen Khüen ausgewexlet, und die alten Khüee so hoch als müglich verkauft; sondern auch Roß wider erczogen. Item dahün gedacht sein, daß er mit ain zween gueten Bastuchen versehen, damit die Stueten zu rechter Zeit wol beschelt, auch bei den Knechten verhüet werde, daß durch ihr Verwahrlosung oder haimbliche Brauchanndte könste [sic] die Stueten an der Ertragung nit untauglich gemacht werden. Sowol auch, sovil müglich, die ieczigen verhantenen Wallochen und die könftig werden, wie dann die Vollen jungerweiß zuschneiden, außer sie wehren gar schön, gegen gueten jungen Stueten werden ausgewechslet,

damit man mit der Zeit, und sobald es müglich, zu bösseren Bestöllung der Wüertschaft auf den Mayerhöfen hünwider auf die alte Zahl gelangen kann.

[6] Und weil, für das sechste, bei diser Herrschaft das *Preuwerch* aines aus den bösten Einkomben, so wüerd er Haubtmann dahün gedacht sein, wie der Ruemb und Nucz wegen weitern Verkauf und Abgehung des Pier, massen es bei dem abgestorbenen Haubtmann Heinrich Khotte gewest, hünfüero zu erhalten, auch daß das Preuwerch, die [wie?] vor disem, nit von lauter Waicz, sondern thails Gersten, bevorab Wünters Zeit, zu verlegen, und also dises Einkomben, wo nit zu erhöchen, doch wenigistes bei des abgestorbenen Haubtmann gebrauchten Manier und Ordnung mit guetem Vortl zu geniessen seie. Und dieweil zu Zeiten das Malcz schlecht, kann auf ain Vass Püer ain und ain halbes Schöfel, da es aber guetes Malcz, nur ein Schöfel genomben werden. Er mueß auch die Unterthonen dahün halten, daß sie bei Leibstraf niergent kein Pier kaufen, als von der Herrschaft. Item so soll er auch alleczeit ein zimbliche Anczahl Malcz im Vorrath haben und zuerichten lassen, dann es bösser ausgibt, und auch bösser Püer daraus wüerd. Die Hopfen-Gärten fleißig arbeiten lassen, und auch alleczeit etwas ein Vorrath zu haben, damit man jährlich das Preuhaus zu Geberstorf daruon versehen kann, und das überig aber zu verkaufen ist. Damit auch alleczeit die völligen Gepreu verrait, und nichts abgeczogen werden, mueß der Preuer hünfüer alleczeit das Schloß-Püer, als von der ganczen ain E[i]mer, und halben Geprew ain halben Emer Püer absonderlich in das Schloß geben. Zum Fahl aber in 14 Tagen nicht gepreut oder noch lenger, und vorgesöcztes Deputat nicht erklecken wuerde, so soll alsdann die Notturft Pier vor den Trunck aus dem Preuhauß, doch ohne Überflüssigkeit, genomben, und bei der andern Preu sovil Malcz zugeben werden, domit der vorige Abgang ersöczt und jedes Gepreu obriger Ordnung nach vor voll in die Rechnung kann gesöczt werden. Bei disem Punct mueß der Haubtmann sich bemüehen, damit er jederczeit mit einem gueten Melczer versehen ist, dann in Mangel dessen, oder da ainer des Preuwerch nit verstehet, grosser Schad an dem Nucz des Preuhaus zu erfahren ist; dahero es sehr guet wehre, das ain junger Ways beinn ein zwainczig Jahren neben ainem gueten Melczer erczogen, und von ihme das Preuwerch recht begreifen thet, damit solcher könftig als ain Unterthon umb sovil lenger zum Preuwerch kann gebraucht werden.

Mit disem Punct hat es gleichwol bei jecziger übler Zeit und der Unterthonen Zuestend disen Ausnemb, daß die Nuczung des Preuhaus nicht in ain solche Ertragung kann gebracht werden, als solche vor etlich und pössern Jahren gewöst; dahero diser Punct ins Werck zu richten den Verstand hat: wann die Zeit und der Unterthonen Gelegenheit in ain reichlichern Zuestand gelangt, alsdann darnach diser Punct in sein Wüerckung zu bringen wehre.

[7] Gleiche Mainung, zum sibenten, hat es mit den *Teuchten*, auf die soll Haubtmann sein embsiges Aufsehen haben, daß welche so mit Rohr oder andern Unkraut verwaxen, sovil müglich ausgepuczt und gereiniget, nit weniger, wann die Zeit zum Besöczen ist, daß solches mit gueter gerechter Pruet bescheche; den Fischmeistern, so ihr orntliche Besoldung haben, starck nachersehen, sonderlich daß Wünters Zeit wegen fürfallender Köldten in Verbleibung des Aufeißen ainiger Schad nit Erfolge; nit weniger wann die Teucht gevischt werden, die Visch fleißig zusamben gehalten, alle freigebige Verschwendtung unterwegen bleibe, und auf das Höchste sovil müglich alsobald, doch daß mann die Kaüfleüt auch nit abwende, verkaufe; die kleinen Visch aber soll man meiner Frau Gemahlin absonderlich verraiten. Hierün ist dem Haubtmann auch eingebunden, weil etlich Teücht oft ain und zwai Jahr unbeseczt und ohne Wasser bleiben, hergegen mit Gersten und Habern besäet werden, daß solche Besäung mit aller Threw vor mich, desgleichen die Einföxung beschehe, und disfals der Haubtmann für sich kein Vortl brauche, oder dem Rennt- und Kornschreiber solches zu thun gestatte. Und damit aller Verdacht vermitten bleibe, soll der Haubtmann mier iederczeit, so oft ein Teucht besäet und geföxnet wüerd, ein orndtliche Designation, so der Haubtmann und zween Richter förtigen sollen, wievil Schefel ausgesäet, und hergegen wievil Schock Mäntl eingeföxnet, überschicken; darbei nit zu vergessen, daß alle Jahr mier der Haubtmann ain Verzaichnuß, was Früelings Zeit in die Teucht eingeseczt und im Herbst heraus gefangen wüerd, zueschicken solle.

[8] Was, fürs achte, der Unterthonen *jährliche Zünsz*, als Georgij-, Gally-, Hiener- und Ayr-Zünss betrüft, so sie in paarem Gelt raichen müessen, die soll er Haubtmann vermüg der ihme ausgehendigten Designation zu iedem Termin von ihnen Unterthonen orntlich einfordern, sowol was bei den Schaffern das Schmalcz- und Käs-Gelt ist, wie ich mit ihnen verglichen auf die bestimbte Termin, als Philippi-Jacobi und Michaeli, einnemben, an keinem Ort nichts anstehen lassen, und meiner Frau Gemahlin neben den kleinen Vischen und allem dem Geflügel verraiten, wie es bishero beschehen von dem vorigen Haubtmann.

[9] Dann, fürs neunte, weil die Unterthonen wegen der für sie ausgelegte und bezahlte *Contribution* nambhafte Summa Gelts mier zu beczallen *schuldig* verbleiben, so mueß er Haubtmann darauf gedacht sein, daß solcher Ausstend bei den Unterthonen vermüg der ihme angehendtigten Specification noch von Jahr zu Jahr eingefordert, und darczue alsobald der Anfang gemacht, aus Mangel Gelt von ihnen allerlai Getreid angenomben, und iedesmals, was ainer zahlt, ihme an seinem Rest unvergesslich abgeschriben. Und dieweil die Unterthonen auch von zwai und drei Jahren hero an Getraid, Gersten und Habern, so ihnen sowol zum Anpau als Contribution ist *gelichen* worden, noch dato schuldig verbleiben, also solle der Haubt-

mann Fleiß anwenden, solches ehest von ihnen wider einczubringen; also auch von [wenn] ihnen konftig von der Herrschaft widerumben etwas gelichen wüerd, alleczeit nach eingebrachter Fechsung daß es wider beczalt werden ɔc.

Dieweil wegen der Unterthonen augenscheinlichen Armueth und stets continuirten Contributionen diser Zeit unmüglich fölt, disen Punct zu volcziechen, ist solcher zue Nachrichtung, da die Unterthonen wider sich erholen, selbiger der Instruction allein inseriert worden; doch wüerd in des Haubtmann Wissenschaft [sic] gestölt, da ain Oedter [o]der ander Unterthon Mitl [sic], etwas zu czahlen, dass solcher darczue anczuhalten ist.

[10] Also auch, fürs zechende, so lang die *Contributionen* wehren, mueß der Haubtmann sich bemüehen, das was auf die Unterthonen geschlagen wüerd, iedesmals solcher Gestalt unter ihnen angelegt, daß der Reich den Armben übertrag, und iederczeit so bald als möglich zusamben gebracht, alles abgefüehret, und nichts anstehent verbleibe, damit nit durch die militarische Execution mier und den Unterthonen Schaden und Ungelegenheit beschehe. Disen Punct recht und ohne der Unterthonen Beschwer zu exquerenn [exequiren], will ich den Haubtmann auf sein Gewissen eingebunden haben, daß ja die Unterthonen, welche ohnedas bluetarmb, in wenigistem mit ainichem Vortl vor [von] dem Haubtmann nicht beschwert, noch mortificiert werden; zu dem End soll über jede von Prag oder denen Craiss-Commissarien ausschreibente Contribution, wievil destwegen und [sic] auf ain Unterthon kombt, und er beczalt, ain Registerl gemacht, und neben der Quittung zur könftigen Wissenschaft behalten werden.

[11] Fürs ailfte, soll er Haubtmann nit gestatten, daß von den *Pfarrern* zu Chraustowicz und Geberstorf weiter gegrifen, oder sich in Sachen einmischen, so ihnen nit gebüehret, sondern daß sie in ihrem geistlichen Beruef bleiben; darneben ich ihnen jährlich die von altershero gebreüchige Gebüehr orntlich anhendigen, und nichts anwachsen lassen, also auch den Zünß zu Prag zu St. Anna und der Kürchen zu Radthost jährlich abfüehren, sich darumben quitieren lassen, und solche Quittung verwahrter bei Handen behalten ɔc.

[12] Zum zwölften, die ihme Haubtmann vermüg Specification angehendtigte *Grund-Dienstbücher*, Waissen-, Wüertschaft- und Dienstpotenregister, soll er verwahren, in Handen haben und in gueter Ordnung halten, alles dasjenige, so vonnöten, zu könftiger Richtigkeit unverdrossen einschreiben lassen; auch laut der Specification iederczeit, wann ich für mich oder die meinigen begehre, fürczulegen, oder etwo bei seinem Abczug wider von Handen zu geben, und darbei dises schuldig und verbunden sein, ain richtige formbliche Raittung, wie es vorige Haubtmann im Gebrauch gehabt, über all und jede der Herrschaft Chraustowicz Einnamb und Ausgab, es sei Paar-Gelt, allerlei Traidsorten, allerlei Vüech, die jährliche Ertragung des

Preuhaus und der Teucht zu fuehren, alles in Empfang zu nemben, von Vüech, Getraid und Vischen, wie oft gepreüet, wieuil Vass und in was Werth solche verkauft worden, und was in allen obgesöczten Sorten be[i] Schliessung ieder Raittung ein Rest verbleibt, mit Ordtnung specificierter der Raittung einverleiben; und dergleichen Raittung müessen mier alle Quortal nach Wien geschickt, nach Ausgang des Jahrs aber zusamben in ein Jahrsraittung gebracht werden. Dargegen wann die Rechnung übersehen, die darün befündente Mangelsposten genugsamb erleutert, ihme Haubtmann ain jährlichen orndtlichen Raitschein ervolgen solle. Was sich nach Schliessung des Quartals im Geld-Rest befünd, soll er fleißig bei Handen behalten, im wenigisten ohne mein Wissen darein greifen, und mein Bevelch erwarten, damit es mir sicher, wohün ich es will, geschickt kann werden.

[13] Zum dreizehenten wolle der Haubtmann darauf gedacht sein, damit dasjenige *Holcz,* so man im Schloß, Preuhaus und Maierhofen zum Prennen braucht, mit müglichister Sparsambkeit werde angetragen; dann die Herrschaft von Holcz kein Überflueß. Vor allem aber mueß er Haubtmann von Pau- oder andern gueten jungen geschlachten Holcz nichts abhacken, weniger verkaufen, sondern solches schonen lassen, und das dergleichen Holcz zu den Müllen, Teuchten und Maierhöfen vonnöthen, ehenter bei dem negsten Herrn, da das Holcz wolfail zu bekomben, erkaufen, als in meinem Holcz, da wenig verhandten, abhacken. Und dieweil ich nit zur Stöll, und also Wildprät halber keinen Jäger bedarf, dahero er Haubtmann etwa einen Unterthon, oder wamb er will, das *Waidwerch* erlauben, und ihme etwas von Getraid von meinem Speicher, doch auf klüegiste, vor sein Bemüehung raichen; der Genuss aber von dem Waidwerch soll des Haubtmann sein, doch dass er der Jäger-Ordnung nach darvon vor ain oder das ander Stuck beczalle; jedoch soll er auf diss sein fleißiges Aufsehen haben, daß Niemants in mainem Wildpan und Hölczern sich nichts zu schiessen unterstehen, und Landsbrauch nach Niemant das Heczen auf meinem Grund gestatten, auch die Haßen zu schießen, sovil möglich, unterlassen, dieweil ich, wann ich in Böheimb komb, mein grösten Lust hab.

[14] Zum vüerzehenten, nachdeme bei den Maierhöfen ein zimbliche Anczahl von *Gesünd,* und ich doch bei Regierung meiner österreichischen Würtschaft der Mainung bin, solches umb etwas zu rungern, und gleichwohl das Vüech zu versehen seie: so wüerdet dis in sein Haubtmanns Erfahrung gestelt, wie disfals ein Rüngerung des Gesünds bis zu Erseczung der alten völligen Wüertschaft, damit gleichwohl die Unterhaltung neben dem Geldlohn erspart, anzustellen were.

[15] Zum fünfczechenten, so ist zwar von altershero bei der Herrschaft diser Gebrauch gewest, daß die Unterthonen alles, *was sie verkaufen wolln,* als Roß, allerlei Vüech, Geflügl, Air, Käs, Schmalcz, Leinwath, vorhero haben angefailt; item so haben sie alle Wochen ain Kolb und zwai Lemper der Herrschaft zur Haus-

notturft umb ainen billichen Werth lüfern müeßen, welches in disen schweren Kriegs-Zeiten aber nit ist observiert worden. Dahero dises darumb zur Observation geseczt wüerd, daß wann alles bei den Unterthonen in vorigen Wollstand gerathen wüerd, man darauf gedenken soll, könftig wider in den Gebrauch zu bringen, oder daß die Unterthonen, da sie dessen befreiet sein wollen, mit der Herrschaft sich auf ein andere Weis vergleich[en]. Unterdessen soll der Haubtmann, was er von Victualien von den Unterthonen will kaufen, ihnen, was solches billich werth, beczallen.

In disem Punct wüerdet ihme gemessen anbevolhen, daß er Haubtmann sich des Vorkaufs vor den Unterthonen von allerlei Ründvüech, vornemblich der Pferd und deren Auswexlung, sonderlich da ain Pauer ein hübschen Vollen oder Stueten hat*); es were dann Sach, der Pauer wolt das Pferd dem Haubtmann freiwillig verkaufen, und der Haubtmann selbiges also beczallen, was der Pauer von ein Frembten darfür haben kann. Ebenfals passier ich nit, daß der Haubtmann den Unterthonen wolte Roß, Ründvüech, noch Geflügelwerch zum Aufercziehen zustöllen. Uber mein Ordinarii-Gespunst sollen die Unterthonen auch nit von dem Haubtmann oder Haubtmannin beschwert werden. In übrigen soll der Haubtmann unfehlbarlich meiner Verordnung nachgelöben.

*) Schazí asi: zu enthalten hat.

[16] Zum sechczehenten, soll er Haubtmann, wie es von altershero gebreuchig gewest, alle Jahr die *Waisen* für sich stöllen lassen, aus denen er, wo vonnöthen, alsdann ins Schloß und die Maierhöf Knecht und Maid, so tauglich, ihme erwöhlen kann; und sovil die Müglichkeit zuelest, soll er die Dienstpoten mit Ledigstands-Persohnen in den Höfen versehen, damit man die verheiraten vor *Inleit* oder, was tauglich, auf die Lehren [leeren] Gartner oder andere wüeste Heusser seczen, und die Roboth leichter bestreüten kann. Und weil die böhembischen *Dienstpoten* gern *entlaufen* und ihren Lüthlohn im Rest lassen, also soll der Haubtmann dahin gedacht sein, daß wann dergleichen Rest verbleiben, solcher in kein Raitung vor Ausgab eingeseczt, sondern mier zum Besten und also iederczeit in Raittung des Entlofenen-Rest, wieuil solcher gewest, nominiert werden solle. Fürnemblich soll er Haubtmann ainczigen Unterthon, er seie hausgesessen oder ledig, Weibs- oder Mans-Persohnen, ausser meines Wissen und Bevelch, sonderlich an kein Ort, wo ich nit dergleichen zu hoffen, item wo meine Waisen ain Vermügen haben, damit solches unter der Herrschaft bleibt, nit *loszlassen,* sondern, da dergleichen etwas fürfüell, mich ausfüerlich und mit allen Umbstenden berichten. Die *Tax vor die Loslassung* mues der Haubtmann also nemben: von einer gar armben zwen Reichstaller, von einem mittelmässigen Vermügen vüer Reichstaller, von einer vermöglichen Persohn aufs höchste sechs Reichstaller, aber niemals mehr, es seie dann, daß es mit meinem Wissen und Consens beschiecht. Auch mues er das Waisen-Register und die Einschreibung selbiger in gueter Ordnung halten, kein Waisengelt durchaus

in seine Hennd nemben, sondern alleczeit den *Waisen-Gerhaben* zueordnen, und alle Jahr von ihnen Raittung aufnemben und zuesehen, daß das Waisengelt woll angelegt werde, daß ein jeder das seinige könftig bekomben kann. Die Waisen aber, so bei mier gedient und entlofen, deren Erbschaft sollen Niemands ohne mein Vorwissen ervolgt werden.

[17] Zum sibenczehenten, dieweil sich bei der Herrschaft noch vil *öede ungestüfte Heuser* befünden, die aber wider mit Leyden zu beseczen die höchste Notturft ist; also soll sich er Haubtmann bemüehen, damit solches algemach beschechen kann; wie ihme dann, damit solches umb souil leichter beschiecht, zuegelassen, solchen Leuten (doch wann zu spüeren, daß es an ihnen angelegt und die Herrschaft keinen Schaden zu gewarten) inen Getraid ein Darlehen zu thun. Und weil die Unterthonen nit alle fromb und etliche zu Zeiten strafmessig befunden werden: so ist doch dis mein Will und Mainung, daß er Haubtmann ainigen Unterthon, es were dann die Verwüerckung so groß, die er mier alsdann zu notificieren schuldig ist, (ausser meines Special-Beuelches) im wenigisten umb Gelt, sondern mit Eißen oder Gefenktnuß *abstrafen* solle, sich gegen ihnen gleichwohl einer solchen Schörf und Ernst gebrauchen, auch den Renntschreiber und andern, die so mit ihnen zu schafen, darczue anhalten, darmit ihnen Unterthonen nit Unbilliches zuegemuetet werde. Wenn sich was mollefizisch bei den Unterthonen zuetrueg, oder sonst frembte Leut betreten wuerden, soll er, wie es im Land gebräuchig und die Landsordnung ausweist, darmit procetieren und handlen.

[18] Zum achczehenten, souil die *Wüertschaft* in Haus, item die Vüechzucht, Schwein, Geflügelwerch und Leinwat und was demselben anhengig, auch was man jährlich nach Wien schicken mueß, betrüft, dasselb alles soll er Haubtmann und sein Frau, nach meinem Bevelch und Willen, auch der ihnen angehendigten Ordnung nach in allem thuen und verrichten.

[19] Zum neunczehenten, wüerdet ihme Haubtmann neben der Verwaltung über Chraustowicz auch hiemit des Aufsehen und Inspection über das Guet *Geberstorf*, in der Grafschaft Glacz ligent, solchermassen aufgetragen, nemblich so solle der jeczig und könftige Ambtmann in allem von ihme Haubtmann depentieren, und mit dem Respect auf ihne gewissen sein; dargegen er Haubtmann auf den Ambtmann, Schultheiß und Schaffer alda sein embsiges Aufsehen haben wüerdet, damit allda die Wüertschaft zu Veld, dann bei dem Ründvüech und Schafen aufs böst und nuczlich ist, so immer möglich, mit getreuestem Fleiß verrichtet, alle des Ambtmann und der anderen Aigennuczigkeit und Vervortheilung abgestölt; auch den ieczig und könftigen Ambtmann zu der orntlichen vüertljährigen Raittung angehalten, die von ihme Haubtmann alles Fleiß durchsehen, was Bedenckliches darinnen gefunden wüerd, abgestölt, oder [vom] Ambtmann Erleüterung darüber begert, volgents solche

Raittung mier nach Wien geschickt; sowohl Fleiß anczuwenden, daß die *öeden Heuser* zur Herrschaft gehörig überall gestüft, darmit der Dienst in Geld und die Robath geraicht. und verricht. Item das angefangene *Preuwerch* nit allein fortzuseczen, sondern zusehen, daß es verbössert, guetes Püer gepreuet, und kein frembdes Püer eingefüert, sonderlich daß beide Schanckheuser zu Geberstorf und Waltersdorf abgestölt werden. Ingleichen soll er Haubtmann wenigist im Jahr vüermal sich nach Geberstorf verfüegen, die Zährung aber mier in Raittung einseczen, sonderlich umb die Anpau-Zeit, da er aber Leibsindisposition oder anderer zue Chraustowicz notwendigen Verrichtung halber nit Zeit, dann Renntschreiber schicken, und an seinem Fleiß und Anordnung ja nichts erwinden lassen. Weil sowohl meine Gründ schlecht gearbeit und angepauet, als die maisten Heuser der Unterthonen gancz öed, damit meine Gründ widerumb fleißig angepauet, Vüech erczogen, die Schof, so anieczt darinnen, verfuehret, und daruon etwas Einnemb und Nuczen zu bekomben seie; nit weniger darob zu sein, daß, souil möglich, die öeden Heuser wider mit Unterthonen beczogen und zum Pau gebracht werden.

Gleichfals soll er auf das *Haus zu Glacz* sein Aufmercken haben, souil möglich selbiges bei Pau erhalten, die jährliche Steuer auf dem Rathaus abstatten, und nichts anstehen lassen; darneben sich bevleißen, solches im Bestand zu verlassen, darmit die Steuer und Pau-Bösserungen daraus genomben werden. Da ein Bstandmann das Haus becziecht, daß selbiges vor Feuer wohl verwahrt, nit abgeöedt, und das Bstand-Geld zu rechter Zeit erlegt werde; für sich aber alleczeit ein Zimber und Stall bevor behalten, sowohl auch den Poden zum Traidschutten.

Und weil das Guet Gebersdorf ein schönes *Gehülcz,* wolle er Haubtmann in Obacht halten und das Gehülcz jährlich bereüten, damit durch den Ambtmann, Schultheiß oder Schaffer (dann die Leut dort herumb ieczt Holcz bedürftig) nit etwo heimblich abgeben, dardurch Aböedung und Schaden entstehen möchte; meinen Unterthonen aller,*) so pauen wollen, kann nach Unterschied der Persohnen, thails gegen Beczallung, doch daß sie es zum Pawen gewißlichen brauchen, etwas ervolgen lassen.

*) Snad čísti: aber.

Dem Ambtmann ist zu bevelchen, das er die Pächel, so zu Zeiten *Forellen* geben, nit fische, selbige hüde und ihrer genczlich verschonen. Nit weniger soll er bei dem Guet Gebersdorf, was man jährlich im Hof für Holcz zum Bössern oder Prennen vonnöthen, keinen Überfluß passieren, sondern solches, wie auch was sich für übrige Dienstpoten bei dem Hof befünden, (dann die Wüertschaft und Ertragung gar gering), abstöllen, und alles sovil möglich und sich thun lest, auf das klüeglichiste richten und anstöllen lassen. Den *Flax* alle Jahr fleißig lassen ausarbeiten, und den Ambtmann dahün halten, daß er aller rein und aufs böste gespunnen und zur Leinwat gemacht; welche auch alle Jahr mit andern Leinwat soll von Chrau-

stowicz hünaus geschickt werden. Ingleichem wolle er Haubtmann, so lang die Contribution wehren, nit vergessen, daß von Geberstorf jedesmals die gebüehrente Contribution von Unterthonen zusamben gebracht, nichts anstehent verbleib, und gegen Quittung abgefüehrt werde; dann wegen voriger ausstendiger Contribution-Sach sovil Ungelegenheit eraignet und die Ruina dises Guetes darvon den Ursprung genomben.

[20] Zum zwainczigisten, weil er Haubtmann und sein Frau mit meiner Wüertschaft genuegsamb zu thun und ihren Lust haben können, weil ich selten das Guet bewohne, also will ich nit, daß sie umb *absonderliche Wüertschaften* trachten, so mier an meinem Dienst verhünderlich oder mier noch [sic] meinen Unterthonen schädlich were, dardurch das Meinige versaumbt und allerlai Verdacht und Argwohn verursacht wüerdet. Wie sie aber ihr paares Gelt nuczen, gebrauchen wollen, stehet bei ihrer Anstöllung, doch daß meine Unterthonen destwegen nit beschwert oder das Meinige verwahrloßet werde; sonderlich weil er Haubtmann noch derczeit sein aigenen Hof hat, wüerd er alle Aigennuczigkeit von dem meinigen auf sein Hof zu wenden, oder die Unterthonen mit Robath dorthün zu gebrauchen, daß solches im geringsten ervolge, zu obseruieren wissen ɔc.

[21] Und weil, zum ainundzwainczigisten, dann die Verrichtung diser Wüertschaft und die Administration der Herrschaft Chraustowicz und die Inspection über das Guet Gebersdorf, alles an dem Fleiß, Nachsehen und Sorgföltigkeit gelegen, sonderlich der Raittungen halber etwas müehesamb, also wüerd ihme ein *Rennt-* und *Kornschreiber* gehalten; welchen Kornschreiber er, weil der Renntschreiber nit überall sein kann, sowohl bei den Tröschern, auf dem Casten und sonst allerseits, was bei der Wüertschaft zu thun, gebrauchen solle, und die beede ohne sein Haubtmanns Entgelten besoldet; doch soll er auf sie beede, den Renntschreiber und Kornschreiber, sein Aufsehen haben, daß sie sich woll halten und der Schreiber in seinen Raittungen sicher gehe.

[22] Zwaiundzwainczigisten, dieweil, wie allzuvil wissent, sich ain grosse Anzahl *unbewohnter Heuser* und öeder Gründ befünden, und bei jeczigen Kriegszeiten nicht woll zuerhöben und zu Paw zu bringen sein; doch zum Fal sich die Zeit pössern und der liebe Frid zu hoffen were, wüerdet der Haubtmann alsdann sich bemüehen, damit die öeden Heuser wider mit Wüerten versehen, und die Gründ zu Pau möchten gebracht werden. Und weil der *wüesten Äcker* sehr vill sein, also da mann mit den Pferden aus den Höfen, sovil Zeit, were guet, daß etliche den Hofen negste Pauern-Felder gearbeit, von meinen Cästen angeseet, und die Fexung volgents daruon mir zu Nucz gebraucht wuerde. Die übrigen wüesten Felder aber, dann sie sonst gar verwilden, wil ich zuelassen, dass der Haubtmann selbige lasse durch andere pauen, und ihnen selbige vermiette, doch ohne Zuhülfnembung mein

oder der Unterthonen Pferd und Oxen. Der Unterthonen Armueth und Unvermüglichkeit ist alczuwahr, und daß sie sonderlich wegen der könftigen Contribution und des Somber-Anpau ohne Hülf nicht sein oder bei den Heusern bleiben können; dahero will ich den Haubtmann hiemit in sein Disposition gestölt haben, weil ihme am pösten wissent, wers bedüerftig, bei wembs angelegt und die Widererstattung zu hoffen, daß er selbigen könftig mit allerlai Getreid und etwas wenigs Gelt ain Hülf laiste, sie auch also, sovil mein Nucz und die Erhaltung der Wüertschaft erfordert, mit Manier regiere, damit sie bei Haus bleiben und alles unnotwendiges Clagen vermitten bleibe.

[23] Dreiundzwainczigisten, will ich auch, daß hünfüero soll dise gewisse unverenderliche Ordnung gehalten werden: so bald das *Getreid* gesambt in die Städl gebracht, soll mier der Haubtmann gleich ein *Lista* schicken, wievil iedes Jahrs von Waicz, Korn, Gersten, Habern, Arbes, Lünsen, Prein und Hanif, Schock, Mändel oder Heufel befünden, doch in iedem Hof abgesöndert. Die Abzählung der Männdel soll jährlich in Beisein des Haubtmann, Rennt- und Kornschreiber und Purggrauen beschehen.

[24] Vüerundzwainczigisten, soll nachvolgende *Thennordnung* ebenfals richtig gehalten werden: Bei allen vom Thenn in den Hofen abnembenden und auf den Cästen liferende Getreidsorten soll der Rennt- oder Kornschreiber, und bei iedem Hof der Richter sein; da soll der Rennt- oder Kornschreiber ein Rabisch, der Richter ain und die Trescher ain haben, auf welchem alles Getreid, so abgenomben, aufgeschnitten (welches alles gestrichen sein solle) der Prager Maß nach; ausser was zum Anpau gehörig, das soll Prager Maß Gupfer vom Thenn genomben, und auch zum Ausseen Gupfer ausgemössen und also verrait werden. Des Kornschreiber Rabisch behölt der Haubtmann, die andern aber beede der Richter und Trescher, und auch so lang, bis sie ich und mein Gemahlin oder unser Abgeordneter von ihnen abfordert, diese Summa Getraid ingleichen, wie manns zu teutsch nennet, das zusamben rechnet, oder khündten nach Abfüehrung der Mändl von dem Veld sowoll das Thenn reißet [?]; ingleichen da sich ein Überschuß von der Thenmaß auf dem Casten fündet, mueß der Haubtmann alles in sein Empfang und Verreitung nemben. In disem gehört alles mier zue, und hat sonst niemant kein Vortl darbei. Damit aber gleichwoll der Haubtmann und Kornschreiber in der könftigen Ausmössung des Getreids von dem Casten auch bestehen, soll iederzeit das funfczehente Schäffel in der Thenmaß Gupfer vor die Cästen-Geschwendt, und sonst nichts passiert werden.

[25] Fünfundzwainczigisten. Jährlich müessen die Unterthonen ain, auch woll zwo *Fuehren* heraus thun, welche sie verlohnen. Nun gehet ihnen zwar ein Uncosten darauf; ich verlang ihrer aber, was nuer müglich, mit allen Extraanlagen zuverschonnen, bis sie wider etwas störcker werden; dahero will ich auch in disem Punct

dise Ordnung gemacht haben: Es wüerdet ohnedas alleczeit, wievil Cenntenn gefüert wüerdet, zur Lursch abgewogen; selbige Waagzetl soll mier der Haubtmann mit der Fuehr herausschicken. Hergegen will ich auf dis, was ich hineinschicke, mit dem Fuehrmann hier schliessen. Souil nun die Wagzetl von der Lursch und die hieige Düngzetl auströgt, (welche beede ich allemal den Richtern gesambt), laß einschliessen, damit sie selbst auf die Unterthonen den Uncosten können anschlagen; dann ich mier keinen Überfluß, der auch sonst Niemant andern gehört, begehre. Darmit aber auch die Richter kein Vorthel darbei haben, sollen sie die Austheillung dem Haubtmann vorweisen, daraus kann er sehen, ob sie ein Gleichheit oder Vorthl brauchen.

[26] Obwohlen, sechsundzwainczigisten, die Unterthonen armb und noch etliche wüeste Güetter sein, so mues doch der Haubtmann darauf gedacht sein und sich ihr Lamentieren oder Clagen nichts abhalten lassen, oder ihnen in der Herrschaft *Robath* was nachsehen; dann solche will ich, daß sies verrichten müessen, wie vor disem. Zu dem End hat ihnen die Herrschaft so ain ansehenliches Darlehen in Geld und Getraid gethan, und souil Taußent Gulden geschencket. Dahero wolle der Haubtmann dahün gedacht sein, dass die Robath recht und woll verricht, zu gebüehrenter und nuczbahrer Zeit, und alle Nachlessigkeit abgestölt werde. Hergegen wüerdet der Haubtmann ihnen der *Soldàten* halber an die Hand zu stehen [sic] und souil müglich vor Gewalt und Insolenzen Schucz zu halten, hiemit nochmalen angemohnet.

[27] Sibenundzwainczigisten, da wider Verhoffen dis oder ain anders Jahrs über die alberait under heutigen Dato befündet *öede Heuser* noch mehr sollen wüest und nüt beseet werden, dieselben sollen mier alleczeit zu End des Jahrs benennt und überschreiben werden.

[28] Achtundzwainczigisten, alle Extra und Ordinarii, sonderlich die *Contribution* und *Pilergelter*, soll der Haubtmann, sovil die Möglichkeit zuelest und ohne mein und der Unterthonen Ruina beschechen kann, von den Unterthonen einbringen, in selbige nit greifen, sondern entweder nach Prag oder wohün sie deputiert (gegen Quittung, die er alsdann wohl verwahren solle) unsaumblich abfüehren.

[29] Neunundzwainczigisten, wüerdet hiemit ausgedüngt, zumfahl mier könftig der Haubtmann nit annemblich, oder ihme die Verwaltung meiner Herrschaft Chraustowicz und Geberstorf zue resigniern geföllig, iedweder Thaill dem andern ain halbes Jahr vor Ausgang des Jahrs die schriftliche *Aufkündung* thun solle.

[30] Schließlichen, zum dreißigisten, weil unmöglich alles und iedes, so bei den Wüertschaften von einer Zeit zur andern bald zu Nuczen bald zu Schaden sich begibt, alles auf dem Papier zu entwerfen und fürczuschreiben unmöglich, und die Nuczbarkeit nach Gelegenheit der Zeit durch des Haubtmann und seiner Frau Wissenschaft und Erfahrung anczustöllen und zu practicieren ist; also, wie Anfangs gemelt,

weil ich mich selten, sowohl mein Frau Gemahlin, kann hier befünden und die nuczbahre Administrierung und Ertragung dises Guetts und dessen Wüertschaft-Sachen ainig und allein dem Haubtmann und seiner Frau zu ihren ehrlichen getreuen Fleiß, Müehe und Sorgföltigkeit vertrauen mueß, also hoffe ich und vermahne ihne Haubtmann und sein Frau, si werden in allem die Wüertschaft dermassen anstöllen und haußen, wie es die Gewohnheit in disem Land und der vorige Gebrauch bei disem Guet mit sich bringt, damit ich dessen Nucz, und sie ein Rumb und Ehre haben. Auch da zuczeiten von Jahr zu Jahr, (weil wie mier als auch meiner Frau Gemahlin jährlich hürein zu reisen sowoll unmüglich als unbequemb), von uns jemants, wer der auch seie, bei dem Guet nachzusehen und bei ihme Haubtmann in ainem oder dem andern Erkundigung einczucziehen, hieher geschickt werden möhte: wüerdet er Haubtmann mit gebüehrenter Discretion gegen demselben sich zu erczeigen, und die begerte Information oder was ich für Bericht werde begehren lassen, zu thun wissen ɔc.

Und damit nun er Haubtmann und sein Frau sich nach diser Instruction zurichten, sein zwai gleichlautende Exemplar aufgericht, und das aine Thail anstatt mein und meiner Frau Gemahlin von mir mit Handunterschrift und Petschaftsförtigung bekröftigt, das ander Thail aber von ihme Haubtmann mit aigener Handschrift und Petschaftsförtigung verförtiget und zu Handen genomben worden. So beschechen zu Chraustowicz den ersten Octobris Sechczehenhundert vüerundvüerczigisten Jahres.

(L. S.) Leonh. Neuper von Neuperg m. propria.

Tištěno zde z originálu v sešitě foliovém o 16 listech, s Neuperovou pečetí v červeném vosku. Obdržel jsem ten sešit 1899 z Richmburka, a odevzdám jej do archivu zemského v Praze. — Tvrz a městečko Chroustovice s třemi dvory poplužními a několika vesnicemi, (jež vyčítá Bílek v Konfiskacích 119), byly roku 1623 z trestu odňaty rytíři Štěpánovi Gerštorfovi a prodány radovi komory dvorské Janovi Weberovi svob. pánovi z Pisemburka. Dcera Weberova Kateřina Voršila provdala se za rakouského svob. pána Arnošta Thrauna, s nímž držela statek Chroustovický a r. 1644 tuto instrukci vydala; přečkavši svého manžela, prodala Chroustovice r. 1655 hraběti Karlovi Ferdinandovi z Waldšteina (Sedláčkovy Hrady I. 237). V instrukci této na několika místech ozývají se zlé následky, jež měla válka třicítiletá na hospodářství panské i selské. Povšimnutí zasluhuje, kterak pan Thraun napomínal hejtmana, aby s poddanými nakládal mírně (čl. 22).

220.

1645: Instrukce vydaná kostelníkům od hejtmana na panství Svijanském.

Tiskem ji uveřejnil dr. Šimák ve Věstníku Kr. Č. Společnosti Náuk 1897, č. XII., str. 1—7. O původu jejím viz zde výše str. 26, kdež pod čarou jsou vytištěny dva varianty. Instrukce dělí se na 30 článků, kteréž skoro vesměs jednají o povinnostech kostelníků jakožto správcův důchodů zádušních a majetku kostelního; toliko ze článku 29. v obojím textu jest znamenati, že již tehdejším kostelníkům náleželo také konati ty služby, jež později zůstaly kostelníkům jakožto pouhým služebníkům kostelním.

221.

1647, 20. dubna: Vrchnost Děčínská obnovila privilegium dědičného rychtáře ve vsi Libouchci (Königswald v horách Krušných).

Markéta Anna hraběnka z Thunu (poručnice dědiců po hraběti Janovi Sigmundovi z Thunu) obnovuje privilegium Martina Waltra rychtáře v Königswaldě: Má míti právo, k nařízení mému nebo mých úředníků držeti Ehedingy s konšely; pivo, víno a kořalku prodávati, ale ode mne kupovati; chléb péci, (dobytek) porážeti a sůl prodávati, i jiné prodeje a řemesla (Hanthierungen) provozovati, 10 Schragen (sáhů?) dříví z lesa zadarmo (dostávati). Má držeti lenního koně, anebo za to ročně platiti 4 kopy; odváděti desátky faráři, o vánocích vrchnosti 1 kopu; z každého sudu piva 1 gr. český, a od sudu vína 8 gr. č. Od svého lenního listu má složiti 10 kop podle starého zvyku. Dáno v Praze 20. dubna 1647. — (Tomkův výpisek z archivu Děčínského. — Srovnej výpis o rychtě v Německém Chvojně z 19. čce 1616 v AČ. XXII. str. 219).

222.

1648, 18. ledna: Komora česká hejtmanovi panství Pardubského posílá punkta ke zlepšení důchodů toho panství, též o stravě pro čeládku a o mzdách dělníků. (Výtah.)

Uroz. p. Havlovi Gotthelfovi z Freydenberku, JMCské panství Pardubského hejtmanu. Majíce nynější veliké důchodu peněžitého na panství JMCské vám pod správu svěřeného se nacházející nedostatky v svém bedlivém uvážení, o všelijaké prostředky, kterými by se takový důchod rozmáhati a zlepšen býti mohl, jsme přemejšleli; a přicházejíce mezi jiným na veliké a škodlivé neřády, které se tak na dotčeném JMCské panství jak při officiřích tak i hospodářství vynacházejí, tato jsme punctatim [sic] a rozdílné artikule na papír uvésti dali, vedle kterýchžto chtějíce, aby co nejdříve a nejvíce možné skutečně pokračováno bylo: pročež.. opačené artikule všecky pro vyrozumění odsíláme a při tom poroučíme, abyšte do týchž s pilností nahlídli. A poněvadž se někteří, zvláště pak 12., s užitečným JMCské dobrým prakticirovati dáti mohou, abyšte se vedle nich skutečně zachovati ... a v tom při officiřích další nařízení učiniti hleděli; co se pak 5. a 6. artikule dotýče, na ty nám zprávu a odpověď svou, jako i na jiné všecky své dobré zdání, zdaliž a jakým spůsobem se v skutek uvésti [mohou], na komoru JMCské českou co nejdříve odeslati nepominuli.. Na hradě Pražském 18. Jan. 1648.

Punkta k vzdělání a zvelebení důchodu na JMCské panstvích:

1. Aby nájem pálení *páleného* kassirován, a takový užitek zase k důchodu JMCské panství obrácen byl, a to tímto spůsobem: aby jistá vinopalka byla, a jí z každého strychu žita, z kterého by pálený napálila, beze stravy 15 kr. placeno bylo. Ona pak po každém strychu žita a po půl věrteli pšeničného sladu 40 žejdlíků pálenýho, a každý žejdlík po 6 kr. (nebude-li moci dráženji býti) odvozovala.

Z vejpalkův pak po páleným aby se s ním [pan]ský dobytek, co nejvíce bude moci, krmil. Poddaným tolikéž (krom v městech, kteří na pálení pálenýho obdarování mají), aby jinde pálený kromě z panstvích nebrali, přísně zapověděno.

2. [Role a chmelnice aby se pilně vzdělávaly, tak aby se obilí a chmel pro pivovár kupovati nemusely atd.]

3. Poněvadž se do roka pro čeládku při dvořích, též od poddaných mnoho *soli* spotřebuje, a od cizích handlířův draho se kupovati musí: pročež aby páni hejtmani z důchodův s potřebu soli buďto z Prahy nebo odjinud, kde by lacinější byla, skrze jisté formany vždycky časně proti slušné záplatě na panství voziti, skrze důchodního nebo obročního písaře v tý ceně, jako handlíři prodávají, zase poddaným buďto do každé rychty, neb jak by toho příležitost panství ukazovala, vydávati a prodávati nařídili; poddaným pak, aby jinde krom tu sůl nebrali a nekupovali, zapověděli. Na každé jedné bečce soli po 1 fl. aneb nejméně 45 kr. k dobrému důchodu přivedeno býti může.

4. Před tím dávalo se ročně na deset osob při dvořích jedna bečka *soli*. Nyní pak téměř při všech panstvích nastal ten obyčej, že se dává každý tejden jedný osobě $^3/_4$ žejdlíka, a tak na pět osob do roka jedna bečka vychází. Pročež dle lit. A. přiloženého extraktu chovati se mají, a na osm osob jedna bečka soli do roka passirována býti má. Jakož také strany vaření, jaký by řád zachován býti mohl, to se z téhož rozvržení vynajde.

5. Když písař důchodní neb ouroční s světa sejde neb propuštěn jest, jeho nástupce vytáhni všechny reštanty ajv. pro pořádek.

6. Na *kontribuci* aby byla zvláštní registra. Počty peněžité i obilní po vyjití každého půl leta aby se skládaly, „an mimo panství Pardubské, Benátské a Mělnické žádné kontribuční počty složeny nejsou.“

7. Poněvadž se také vynachází, že platy čeledi a rozličným dělníkům vycházející nikoli zaplaceny nebyly, však nic méně tak, že za vydání kladeny bývají, když z nich dělníkův a čeledi který ze dvora ujde anebo umře, takový po něm zůstalý rešt písaři, když to zamlčí, k dobrému přijde. Pročež aby páni hejtmané na to bedlivý pozor dali, aby to, co zaplaceno není, za vydání kladeno nebylo.

8. Na nájmu mlíčném a z mlejnů . . .

9. Mezi dobytky velký jest rozdíl . . pročež aby všeliký hovězí i konský dobytek podle barvy a jak starý který jest, popisován a v rejstřících dobytčích specificirován byl.

10. Nežli se vlna prodá, aby . . hejtmani komoře zdání své podali, jak by každý vlnu nejdříve prodati mohl.

11. Jak mnoho vozů sena a otavy každoročně se naklidí, a jak mnoho nákladů na to vzejde, to aby pokaždé oznámeno bylo.

12. Na *posly,* po kterých cedule týhodní a psaní do Prahy posílány bývají, do roku mnoho vychází. Mohl by se budoucně tento řád zachovati: aby z Pardubic cedule týhodní po jistým poslu v týmdni anebo ve dvou nedělích pokaždý posílány byly; a ten posel aby se ve středu o polednách na Poděbradech u pana hejtmana pro cedule týhodní Poděbradské a Kolínské ohlašoval a ty sebou vzal; odtud na Přerov jdouce, tolikéž cedule z panství Brandejského sebou vzal, a aby s těma cedulema (což páni hejtmani, aby vždycky časně zhotovené a na určité časy a místa, totiž Kolínské na Poděbrady, a Brandejské na Přerov, dodávané byly, a těmi posel meškán nebyl, poručí) v konečnosti a pod pokutou ve čtvrtek večer v Praze byl, a nadřečené cedule, tu kdež náleží, odvozoval, nařiditi povinni budou. Ten řád by tolikéž při panství Zbirovském, Točnickém a Kralodvorském zachován býti mohl; z Křivoklátu, poněvadž do Kralového Dvora jen dvě míle jsou, aby cedule téhodní a psaní tam časně do Králového Dvoru dodávány a s jinými odtud do Prahy posílány byly. Však tím spůsobem to nařiditi, aby posel tolikéž ve čtvrtek na večer v Praze byl a cedule neb psaní, tu kdež náleží, odevzdal.

13. [Dosud inventář mobilií se dělal jen při změně hejtmana; příště půlletně nebo ročně buď obnovován a k počtům přikládán.]

[f. 28*v*] Poznamenání, kterak by se na jednom každým panství JMCské jak čeledi dvorské, tak všelijakým dělníkům na penězích platiti, též mouky na chleby, vaření, omastku vydávati mělo:

1. Šafáři, šafářce, pacholkům, pohůnkům, děvkám a jiné čeládce, jednomu každému na tejden po čtv[rtci] na chleb mouky žitné, aneb na 10 osob*) jeden strych žita. *) Snad má státi: 20 osob.

2. Na jednu každou osobu při dvoře sloužící na tejden trojího vaření, hrachu, krup velkých neb malých a mouky režné po jednom čtvrtňátku, však pokudž by se místo kterého vaření jahel neb krupice, pšenice dávalo, tehdy za jedno čtvrtňátko toliko půl čtvrtňátka vydávati.

3. K svátkům vejročním, t. vánoce, velikonoce a sv. Ducha, na jednu každou osobu na koláče po půl čtvr. mouky bílé.

4. Masa na tejden šafáři po 1½ libře, a jiné čeledi na osobu po 1 libře, neb na penězích po 3 kr., a k svátkům vánočním tuplovaně.

5. K zalívání mlíkem jídel na 7 osob jedna kráva ročně passirovati se může.

6. Soli do týhodne na 20 osob po 1 čtvr., počítajíce do jedné každé bečky po 1 strychu 1 věrteli, anebo za 4 týhodny na jednu osobu po 2½ žejdlíku [?]

[f. 29] Všelijakým dělníkům času letního beze stravy takto by se platiti mohlo:

1. Jednomu každému od žetí pšenice, žita a prosa a svázání jednoho každého záhonu, který by dýlku honu v sobě obsahoval, po 3 kr.

2. Sekáčům od sekání pšenice od záhonu po 1 kr., ječmene, ovsa, pohanky po 4 d., a od vázání po 3 d.

3. Sekáčům od sekání trav a hrabačům, to se zanechává při předešlém starobylém spůsobu.

4. Pokudž by se pak na některém panství tak prakticirovati nedalo, a dělníkům strava dávala, tehdy na tento spůsob se zachovati mají:

5. Na penězích dělníkům od žetí žit a pšenic na den po 4 gr. m., chleba na každou osobu na den po 1 bochníku, který by vážil 1½ lib.; pod polívky na 12 osob na den po 2 bochnících; však z jednoho každého strychu aby se napeklo chleba po 1½ lib. 80 bochníkův.

6. Vaření na 12 osob na den trojího každého po ½ čtvrtci.

7. Mlíka na 12 osob na zalívání jídel a na polívky na den po 6 žejdl., másla jeden žejdlík.

8. Soli na 12 osob na den na osolení jídel po 1 žejdlíku.

9. Vazačům od vázání všelijakého obilí beze stravy na den po 2 gr. m. a bochník chleba po 1½ lib.

10. Sekáčům od sekání všelijakého obilí beze stravy na den, totiž pšenice po 14 kr., ječmene, ovsa po 9 kr. 2 d., a každýmu bochník chleba na den, který by vážil 1½ lib.

11. Roboty pak všelijaké, kterými jsou vedle urburních register zavázáni, ty a takové beze stravy a záplaty vykonávati, a v partikuláři purkrabě je obzvláštně rozepsati povinen bude.

12. A při tom pak všem na to bedlivý pozor dáti, kteří by poddaní ouroku odvozovati nemohli, těm od takových děl místo placení hotovými penězi na týchž ourocích porážeti.

Z kopiáře panství Pardubského z let 1632—1687 fol. 24—29, v archivě Českého Musea. — Takové nařízení nepochybně vyšlo na všechna komorní panství po Čechách; ukazují k tomu plurály: na JMCské panstvích (v nadpise před článkem 1.), hejtmané (v článcích 7, 10, 12), též nadpis před druhou řadou článků na str. 192 ajv.

223.

Instrukce Černínská

vydaná asi r. 1648, s přídavky jiného původu.

V staré rukopisné knize professora J. Čelakovského, kterou jsem popsal v AČ. XXII. str. 360 pod čís. III. a v AČ. XXIII. str. 24 pod č. II., nachází se na třetím místě vepsána „Instrukcí hraběte Černína“ spolu s několika menšími písemnostmi podobného obsahu. Tato třetí částka celé knihy psána jest touž rukou, dobře vypsanou, ale málo dbalou, jako první dvě částky (instrukce komorní a instrukce Fridlandská), a podle písma náleží asi do prostředka 17. věku. Listy této třetí a poslední částky knihy jsou číslovány zvlášt o sobě 1—33, a obsahují tyto kusy:

I. Instrukci hraběte Černína, rozdělenou na 90 číslovaných článků na listech 1—20.

II. Artikule nařízené poddaným záduší sv. Mikuláše na Starém Městě Pražském, počtem 13, na listech 21—24.

III. Artikule poddaných kláštera Doksanského, 50 na počet, na listech 25 – 29a.

IV. Pamět o sirotcích zádušních, ve 4 článcích, na listech 29b, 30a.

V. Návod k řízení soudu purkrechtního, v 5 článcích, list 30b, 31a.

VI. Jiná forma neb návod o držení takového soudu, v 8 článcích, na listech 31b—33b.

Nadpis celé této třetí částky knihy rukopisné, kterou mi professor J. Čelakovský k použití zapůjčil, psán jest na nečíslovaném listě před listem 1., a otiskne se zde níže; jest v něm pověděno, ač neúplně, že kromě instrukce Černínské jsou tam opsány také jiné podobné písemnosti. Na konci rukopisu na straně 33b a následující napsán jest společný rejstřík k této sbírce, v němž uvádějí se nadpisy jednotlivých kapitol instrukce Černínské s odkazem na listy, kde která se najde, a rovněž tak nadpisy ostatních písemností (jež se zde označují číslicemi II—VI) s odkazy k jich listům. Tento společný rejstřík jest v rukopise takto nadepsán: „Extrakt pořádnosti prospěšnější [k] jedné každé věci v této instrukcí Černínské, jako i po té nazad jiných potřebností vyhledání.“

V Černínské instrukci v článku 34. (o mlýnech) stojí letopočet 1648 v nahodilé větě, že nájem mlýna „od sv. Jiří 1648 se začíná“. Soudím z toho, že roku 1648 instrukce Černínská byla buďto skládána anebo do této knihy přepisována; buď tomu jak buď, tolik můžeme přijmouti za jisté, že ta instrukce nebyla skládána později, po roce 1648. Jest to jediný letopočet v celé té knize.

Od koho a pro která panství byla ta instrukce vydána, toho můžeme se domysliti z nadpisu: „Instrukcí hraběte Černína“. Starobylý rod pánův a vládyk Černínův žil okolo roku 1648 v několika větvích, ale *hrabě* Černín byl tehdáž jediný, Heřman Černín, proslulý cestovatel po Turecku a jiných zemích východních. Ten narodil se ve stavu rytířském, r. 1607 byl přijat do stavu panského v Čechách, od císaře Ferdinanda II. obdržel r. 1623 titul svobodného pána v říši Německé a r. 1627 titul hraběcí v království Českém; při konfiskacích pobělohorských koupil panství Petršpurk, Andělskou Horu, Kysibel, Buchov, Žihle, Vroutek a jiné statky v Čechách; zemřel 7. března 1651 bezdětek. Hrabě Heřman Černín z některých svých statků zřídil fideikommiss, jenž po jeho smrti přešel na Humprechta Jana Černína; tento

byl vnukem Heřmanova bratra Humprechta, a r. 1652 byl s potomstvem svým povýšen též do stavu hraběcího. K fideikommissu Černínskému náležely tehdáž panství Petršpurk, Kysibel, Najdek, Milčoves se Sedčici a Velkou Černocí, panství Kost a jiné statky v Čechách. Tam tedy, i na jiných statcích Heřmanových, kteréž nepřišly k fideikommissu, snad měla platnost následující instrukce hraběte Heřmana Černína; vyniká nad jiné jadrnou mluvou.

O jiných řádech, kteréž v rukopise jsou k ní připsány a níže též se otiskují, poznamenám při tom o každém zvlášť, čeho jest potřebí.

[I] Instrukcí hraběte Černína

a při ní nazad pěkných artykulův 50, kteříž se při panstvích kláštera Doxanského od poddaných zachovávati i pro nezachování z nich kteréhokoliv pokutovati mají. Po těch obvzláštní paměť v příčině sirotkův zádušních, kteráž se i pro jiné trefuje. Item o začetí neb řízení soudu formy dvě, jedna po druhé, jakž z nich každý snadně vyrozuměti a k začetí soudu přistoupiti věděti bude, též i jak soud zahájiti.

O hejtmaních.

1. Má hejtman neb ouředník na to pamatovati, kterak má nad sebou pána Boha, jemuž nic tejno není, a že časem umříti, ze všeho tomu pánu počet učiniti musí. Tak aby se hleděl chovati, aby mohl jak zde své milostivé vrchnosti, tak i potomně pánu Bohu odpovídati, a vědouc, že jest smrtedlný, tím věrněji, pilněji svou povinnosť vykonávati, pobožně, šlechetně živ býti, *do kostela, též k svaté spovědi* rád bez nucení choditi, jako i svěřené poddané, též čeládku k pobožnosti, do kostela chození a svaté spovědi míti i je k tomu přidržeti; tak aby každý pána Boha na pozoru a paměti měl, a co jest pánu Bohu povinen, to každý dobrovolně od sebe vykonával, tak aby pán Bůh práce žehnati ráčil.

2. Má *lidi poddané* sobě svěřené chrániti, opatrovati, na ně *laskav býti*, jim neubližovati a s nimi lidsky nakládati, pěkně jim rozkazovati a poroučeti, ne pokaždý bitím, láním, zlořečením, proklínáním. Nebo kde se na hromu lehne, a na hromu vstává, bejvá tu špatné požehnání boží. Než kdo zaslouží, nemá bílýmu černý a černýmu bílý říkati, než dle rozšafnosti potrestati vězením; neb menší škoda jest na zdraví a menší škoda neb ublížení vězením, než každodenním tlučením, co nějakého hovada bitím; není to pěkné, sluší ve všem mírnost zachovati.

3. Všem neřádným *lehkomyslnostem*, řečem oplzlým, hromování, přísahání, sakramentování má časně vstříc vcházeti, nefolkovati, než přetrhovati, ani zniku žádného nedávati a nedopouštěti; vandrovních lidí a poběhlých kurev, čtverákův, zlodějův a nákeřníkův na gruntech netrpěti.

4. Má míti k tomu rychtáře, aby když jakého díla čas jest, časně jim poručíc, aby ranním jitrem, jest-li *robota* jízdná, tehdy s potahy, pakli pěší jaké koliv

dílo, hned ráno před východem slunce aby se sjeli neb sešli, tak aby jedni nedělali, druzí se nedívali, než všickni spolu zároveň dělali, a to dobrým hospodářským dílem; a když jest čeho čas, nedadouc času projíti, aby se dílo udělalo, ne po jiných, ale s pilnými hospodáři. Kdo nepřijde na dílo aneb nepřijede, den a noc v vězení zůstávati má; a každému dílo jeho vyukázati, a co má dělati, na něho uložiti.

5. Má hejtman neb ouředník též i purkrabě *mezi dělníky* bejvati, pilně k nim dohlídati, aby nezaháleli a dobře se dělalo. Neb když se k dělníkům dohlídá, pilně dělávají, a co by 2 dni dělali, kdyby při nich žádný nebyl, to za den udělají, a to lepším hospodářským dílem.

6. Má hejtman obvzláštní pozor dáti, aby co nejvíc *podruhův* na gruntech pro díla bylo, a poddaní aby po cizích gruntech se nezdržovali, ale na gruntech zůstávali.

7. Má se pilný pozor dáti, aby poddaní *stavení nespouštěli*, ale je pomalu opravovali a spravovali. Nebo menším nákladem může se opraviti, než nové vystaviti.

8. Aby *komíny* dobrý měli, vymazaný, spravený a vytřený, nařiditi při rychtářích a konšelích, aby žádná od nespravení neb nevytření komínův škoda se nestala. Tak též *světel* aby sobě i jiným se šetřilo, s loučí, třískami, kde jest sláma, se nechodilo, tak aby sobě i jiným žádný zle neposvítil.

9. Nemá nižádný rolí, luk od gruntu *odprodávati* ani nejméně frejmarčiti; neb to jest povaha zlého hospodáře, který grunty hubí, jen aby za kus chleba to prostrčil. A to jest škoda gruntu. Ani *lesův*, buď na smejcení aneb k posekání, tak zbytečně na sáhy dělání, prodávání zastaviti, a hejtman k tomu nedovolovati, než nechat hovět lesu; kdyby kdy pán Bůh oheň dopustiti ráčil, hodí se.

10. Poddaní, *čeládka* obojího pohlaví, aby na gruntech zůstávali a se projednávali, a k tomu poddané míti, u koho projednáni jsou, aby je k dobrému vedli, s nimi hospodáři i hospodyně zacházeli, službu platili, čeládky nerozháněli, nýbrž jim, co náleží a jak který neb na čem projednán jest, platili; však čeledi zaháleti nedali, neb jest hřích. A jestli který čeledín od kterého hospodáře ujde, má a jest povinen ho postaviti, k čemuž ho hejtman přidržeti má.

11. Nižádných *nápolků* s cizími poddanými žádný nemá [míti], méně z třetího neb čtvrtého mandele síti; neb jest to škoda, vyžijí se dědiny, a cizí poddaní užitek vezmou, a vrchnosti tu jest škoda. Nemůže-li který poddaný sám osíti, tehdy může s poddaným zdejším, však s vůlí a vědomím hejtmana, to učiniti. Však ten, kdoby sel, ať více nebere, než polovici.

12. Žádný poddaný nemá rolí, luk, rybníčkův svých *zastavovati*, ani na ně na cizích gruntech se dlužiti, pod skutečným trestáním, a hejtman k tomu nemá ovolovati.

O stavení zámkův, dvorův, ovčínův, mlejnův a pivovárův.

13. Má hejtman dáti pozor na *střechy*, jich nespouštěti, každoročně po jaru, když se již zasije, šindele na střechu, kde potřebí novou udělati, a zase starým šindelem přeberouc starý, který se hodí, tím jinou střechu, kde tak hrubě zlá není, vytvrditi; též doškami kde potřebí spraviti, aby nikdež na stavení neteklo, a tudy se nespouštělo. Starý hřebík dáti pěkně vytáhnouti, jej dobře rovnati, tak aby mnoho nového nevyšlo, než co nejskrovněji, aby se hřebík vybíjel a nerozundával.

14. Má všecko *stavení* míti dobře *spravený;* při všem stavení též chlívy dáti spraviti, aby nikdy nic pustého nebylo, nýbrž všudy náležitě spraveno a hospodářsky uděláno; i dvéře dobře u všeho stavení spravené býti mají, tak aby se nic nespouštělo, nežli spravovalo.

15. Nižádného *nového stavení* díla nemá hejtman o své ujmě projednávati, než JMti pánu oznámiti a dáti správu, jak jest co potřeba, co by od toho zaslouženo bylo, a vše s dostatkem oznámiti. Než oprávky, kde co potřeba, to může a jest povinen dáti spraviti bez pobídky.

O hospodářství při dvořích.

16. Má *šafáře* a pilné hospodáře míti, kteří by čeládku k dílu vedli a jim zaháleti nedali a nedopouštěli, aby čeládka ležeti a sedláci zať ně dělati měli, ani aby pacholci s děvkami místo díla se zabejvali, postavili*) a své lehkomyslnosti provozovali; nebo zahálka jest původ mnoho hříchů. Než každý aby své dílo dělal, a to upřímně, věrně, spravedlivě, k čemuž hejtman dohlížeti má, a zaháleti jim nedati; a co by nejméně [sic] scestného spatřil, hned přetrhnouti a zastaviti. Má též šafář k obilím, lukám dohlídati, aby se pasením, žetím škoda nečinila; též dvůr dobře zavírati, aby nočně zloději něco z dobytkův nepokradli; na oheň a světlo pozor dávati, aby (čehož Bože chraň) od ohně škoda se nestala; a střechy bez pobídky každý šafář na svém dvoře má sám náležitě spraviti a na žádnou pomoc nečekati.

*) Čti: postávali.

17. Má se *dříví k palivu*, též světlu v zimě od šafáře s čeládkou dosti navésti, tak aby v létě majíc v roli dělati, s dřívím se neparali. Nebo to není dobrého hospodáře povaha, v zimě letní a v letě zimní dílo dělati, než když jest čeho čas. Zimní nejlepší dílo jest dříví voziti.

18. Má hejtman šafáře*) míti, aby všecky *ploty* u zahrad, štěpnic a jiné hradby, buď u polí, kde průhony, aneb u luk, časně dobře s čeládkou zdělali, na sedláky nečekali, tak aby se od toho neplatilo, a sedláci s tím práci neměli. Neb který šafář chce pilný býti, může to všecko snadno udělati, když vypřáhne, s pacholky pobejti a hradby dělati. Pohůnci mohou voly pásti aneb krmiti.

*) Dodej: k tomu.

19. Má každý šafář od [do?] hospodářství *pluhů, rádel, bran*, řebřin dosti naděláno a zachystáno míti, a ne teprve když se co poláme, do lesa jeti a zatím potah zaháleti. Neb takové obmeškání jest škodné vrchnosti. Má též každý šafář pilně rolí dělati, poněvadž potahy a čeládka se chovají, aby nezaháleli. Má jak náleží ouhory zvorati, hnůj vyvésti, a to vždy od [sic] sv. Jana Křtitele, i uvléčeno [sic] míti, zemi *síti* i měsbu [sic] dobře uvléci, rolí na zimu časně dobrým dílem hospodářsky zasíti, a s potahy nestáti. Nebo kde se 4 kusy koňského chová, má nimi ouhoru zvorati, a to bez pomoci sedlské, na zimu zaseti 60 strychů a na zimu [čti: z jara] 60 strychů; volma 4 má zaseti 40 strychů na zimu a 40 strychů z jara. Na 1 kopu záhonů ma vsíti pšenice a žita 6 strychů, ovsa $5^1/_2$ strychu, ječmene 5 strychů. Hnoje má rozkydati, a to s čeládkou zavorati, a summou všecko co nejvíceji možné, dobře a hospodářsky zadělati.

20. Má šafář, jakž každého pilného hospodáře jest obyčej, *hnoje* pilně dělati, dobře stláti, tak aby od každé krávy neb velkého dobytka pod $^1/_2$ strychu pšenice neb pod jeden strych žita se udělalo dobrého hnoje. Od menšího dobytka dvou kusů tolik, ročních telat tří tolik pod pšenici. Kde jsou pšeničné země, nejprvé *podvorati*, hnůj vyvésti, zavorati, dvakráte přemísiti, a kdy čas síje, zvorati, a tak pšenici 4krát, žitům 3krát, ovsu 2krát, ječmenu přijde trojí rolí dělati. Hrách jak sobě kde libuje. Má se také u každého dvora 4 strychy pohanky sívati po oulehlích, a není-li oulehlí u dvorů, tehdy po pustých gruntech; a ovsům co nejvíceji na zimu zobhánět, nebo po jaru to se najde; ječmenům měkoty na zimu časně zdělati a na zimu přemísiti, a potřetí po jaru na setí zvorati a počtvrté dobře uvlícti.

21. *Zahrady* časně zasívati sama čeládka; vaření časně dáti vyplíti, a cibuli, zelí, když čas, okopávati, a všecko hospodářsky udělati; zelí pro potřebu jak čeládky tak krav sázeti, zbytkův žádných nenechávati; hnoje co zbude, po zahradách zelí, konopím, pšenicím, a kde pšenice sobě nelibuje, žitům hnojiti, na konopě hnojem nezapomínati, jakž dáleji o konopích nařízeno bude.

22. Má šafář na to pozor dáti a hejtman neb ouředník sám ke všemu pilně dohlídati, na které *louky* se voda vésti může, aby se podvozovaly a zavlažovaly, tak lépeji louky aby užitek vydati mohly; neb kde se louky podvozují, tu zisk bývá, a více tu kolikrátnásobně sena i votavy bývá, než na suchopárných.

O pivováře a chmelnicích.

23. Má hejtman do pivováru, a zvláště když se pivo vaří a spílá, pilně dohlídati, do sladovny, hvozdu, spilky, aby sládek sladu nepřetahoval, příliš nevyrostával, nic více jen z 10 strychů pšenice neb ječmene 2 strychy přídělku odvozoval; a tak, když se mu dá obilí 10 strychů, zase sladu 12 strychů, z žita pak 10 strychů 11 strychů sladu aby odvedl. Piva nepřejímal, než co nařízeno, to a nic

více nebral, žádných postranních piv nepřidělával a pokoutně neb postranně nenalíval.

24. Má se dávati *sladu* žitného na várku 7 strychů, ječného 12 strychův, a tak všeho 19 strychův; a písař tu, až sládek slad skropí, pobýti; a chmele 1 strych. Z něho má bráti na *vejstav* 10 sudů a více ½ sudu, a nic více; dolívky první a druhý čber neb vědro hejtmanu neb ouředníku, a tak všeho 11 sudů, tak a nejináč se chovati. Pivo pak hodné staré vařiti, a každý sud za 8 zl. vystavovati, písař důchodní za každou várku 80 zl. do cedule a register svých klásti a za příjem uvozovati. Obroční písař slady za vydání klásti, tak aby nic na stranu neodcházelo, ale vše věrně k zisku JMti pánu přicházelo. Sud nic větší, než 4 věder, a vědro má držeti 32 pinty; a z každého vědra pinty 2 za droždí se srážejí. A tak piva čistého v sudě zůstane 120 pinet aneb 8 kop žejdlíků.

25. Má hejtman neb ouředník na to pozor dáti, aby sladu v forotu vždycky dosti bylo, a ne když dražší obilí jest, časně buď za žito neb ječmen vyfrejmarčiti anebo co nejlaciněji zkoupiti, aby pro neopatření sladu várka nestála, důchod nehynul a škoda nebyla; však pokudž by domácího obilí dosti nebylo.

26. Má každý sládek náležitě *chmelnice*, k spravování poručené, časně a hospodářsky spraviti a ničímž jí neobmeškávati, tak aby dosti chmele bejvalo, s ním se nepohledávati, každý rok nové sazenice přisazovati a hospodářsky spravovati.

27. Nemá sládek *dřívím* pivovarským ani hvozdovým meškán bejti, než má se v zimě, když k tomu příležitost, dáti navézti. Však nemá ho sládek zbytečně páliti ani sobě ním topiti, než šetřiti, tak aby se v létě s ním nepohledávalo, a majíc v létě s pole voziti, tu se do lesa nemuselo jezditi. Není to pěkné hospodářství, než zlé, kde se to tak činí.

28. Nižádný sládek žádného *dobytka* hovězího, ovčího, sviňského ani slepic chovati nemá; neb jsouce čeledínem, čím má chovati, než vrchnosti krásti? Nemá žádných nápolkův s žádným síti, ani rolí najímati, je osívati, pod stracením a jemu všeho pobraním toho, což by koliv choval, se zapovídá; načež ouředník pozor dáti, pilně se vyptávati a to vyšetřiti má.

29. Má každý sládek JMsti pánu za *kvasnice*, řídký pivo peníze tržiti, a za každou várku kvasnic 45 krejcarů důchodu odvozovati. Však co dá koliv konví kvasnic, má vrub míti s vinopalkou; mají se konve vroubiti, a za každou konev 7 kr. poraziti. A za řídký pivo po 30 kr. odvozovati.

30. Má pivo vždycky stále v pivováře býti, a jedno za druhým pivo se vařiti, tak aby šenkýři na pivo nečekali, ním meškáni nebyli; nebo někdy se dá příležitost, že hodinou, dvěma sud piva vyjíti může, a někdy zase kolik dní se netrefí. Nemá žádný *šenkýř* ani půl dne piva nemíti, k čemuž rychtáři dohlídati,

a sládek často do hospod docházeti má; a kolikrátby šenkýř piva neměl, má každý dáti pokuty do důchodu 2 kopy.

31. Má každý šenkýř, jedouc pro pivo, sudy prázdné i peníze z sebou přinésti, nemá sobě sudů nechávati; a žádnému šenkýři nemá se víc věřiti, nežli za 1 sud a za druhý, který vezme; však když pro jiný pivo přijede, první ať zaplatí, tak aby se peníze tržily a dluhů nedělalo. Neb jsou lepší peníze, než dluhy, a šenkýř zadlužíc se, písař důchodní, za kterého by se dluhové zdělali, ať s ním platí, jemu se nepromine.

32. *Bečvář* majíce stálou službu, jest povinen všecko staré nádobí do pivováru spraviti a opatrovati, i staré sudy, zřezy, a každý rok 40 nových sudů darmo udělati, 16 nových pivovarských dčberův a 10 zřezů do pivováru postaviti, a summou vše nový do dvorův udělati.

33. Písař důchodní má a jest povinen pozor dáti, aby pivo za pivem v pivováře bylo, a šenkýři pilně šenkovali a bez piva nebývali, též aby se sudy svážely; sice jestli je šenkýři rozvundají, musí písař důchodní sám z svého na ně nakládati.

O mlejních.

34. Na to má písař obroční bedlivý pozor dáti, aby každý mlynář svůj nájem vedle nařízení každého půl leta odvozovali obilný; a jest lépe, aby panský *vepře* se mlynářům dávaly, a oni je tak chovali, aby každý vepř neb nunvice za 10 kop se prodal, kteréž každý mlynář zpeněžiti a důchodnímu peníze odvésti má a povinen jest. A ten nájem od sv. Jiří 1648 se začíná. Pakli by ve dvořích vyspělých vepřů neměli, místo vepře krmení, kolik jich vykrmit má, má za každého, když panského nevezme, po 7 kopách dáti. Z každého kola na potoce má nájmu dáti žita 25 strychů, pšenice 1 strych, krup pěkných 1 strych, a 1 vepře dobře vykrmiti.

35. Má obroční písař dohlídati, aby obilí, které se dá do mlejna, náležitě a pěkně mlynář zdělal. Z každého strychu žita po 1 strychu 1 věrteli 1 čtvrtci mouky na dělníky neb čeleď odvozoval, a více pro stůl JMti pána $1\frac{1}{2}$ čtvrtce pěkného vejražku, takže dá řežné [sic] mouky po 10 stryších žita 13 strychů 2 čtvrtce, otrubův 2 strychy 3 věrtele, a vejražku z 10 strychů 3 věrtele 3 čtvrtce, to zláště a vejše. Z ječmene pak 1 strychu má dáti krup pěkných tlustých neb drobných 3 věrtele. Šrotu žitného po 1 strychu má dáti zase 5 věrtel. Tluči ovesné po 1 strychu zase 1 strych 2 věrtele. Z té mouky na čeleď neb dělníky má napíci pekař chleba 120 liber. Z toho se má dávati do dvorův: šafáři 12 liber, pacholku 11 liber, pohůnku 10 liber, šafářce a děvkám po 9 librách, totiž i s polívkami.

36. Má ouředník pilně a bedlivě,*) aby mlynáři lidem dobře dělali, prázdných pytlův jim nevraceli. Též co se může spraviti, aby mlynář spravil a opravil, ne vždycky nový dělal. Než co bezelstně býti musí, od nového má se z důchodu platiti: Od vodního kola po 1 zl., od kamene kroužení i s osazením 1 zl. 15 kr., od spodku, když jej osazuje, 24 kr., od koše [nebo od] truhlíku dává se obyčejně 24 kr. Spouštěti dopouštěti nemá ouředník mlynáři mlejna, než spravovati; a má vždycky dobrý mistry do verštatu přijímati, a ne lotry, tuláky a nějaké mrhače, kteříž co vydělají, to prožerou, a potom čím platiti nemají. A k čemu přistoupí mlynář, to zase jinému postoupiti má.

*) Dodej asi: dohlížeti.

37. Má písař obroční, co jest který mlynář od sv. Jiří obilí dlužen,*) důchodní pak písař peníze zouplna zvyupomínati.

*) Zde něco schází.

38. Má každý mlynář JMti pánu za rok 6 kapounů dobře vykrmiti; a když se mu ze dvoru chovat dají, ať se zase dobře tuční od něho vezmou.

O ovčínich, mistřích a čeládce.

39. Má se ovčák po dobrém pilném hospodáři, kdyby koliv jaká proměna s mistrem byla, ptáti, ale co nejméně se s nimi měniti. Neb když jest dobrý mistr, nechat ho stále. Nebo který jest povědomý pastev (na čemž mnoho záleží), jest s užitkem dobytka, a také ne každému se daří dobytek. Jeden má lepší štěstí než druhý. Má sobě mistr dobrý pacholky opatřiti, a ne lotry, než kteří by svůj dobytek měli, a ne na cizích ovcích sloužili; tak kdyby co svou nešetrností zmrhali, aby čím dosaditi měli. Neb každý mistr, co k sobě přijme, z toho má odpovídati, a co se nedostane, dosaditi, a on sobě pacholků hleděti.

40. Má ouředník na to pilný pozor dáti, aby *sena*, votavy a všelijaké píce pěkné suché časně z luk se zklidily, a na dobytek ovčí sena pěkná drobná dávali. I votavy pěkné má se dáti na 8 ovec vůz sedlský, co se na 2 voly sena nabere, a 24 ovce vůz votavy [sic]. Na každou ovci 2 věrtele řezanky z pšeničné slámy ponejprv dávati. Item hrachoviny co nejvíce, a drobný ječný slámy. Ovesných slam aby se nekladlo a ovcím nedávalo, leč v čas nouze, neb po nich hrubě lezou a škoda se na vlně dělá. Na jalový ovčí dobytek sena na 14 kusů vůz, řezanky po 1 strychu, hrachovin a ječnou slámu.

41. Má se mistru *kmen* chovati, což každý mistr hodný dobytek do kmene dosaditi má, tak aby měl ve všem dobytku 7mý díl. Nemá se mu laufu pouštěti při stříži, než jak se ovce kmenovní ostříhají, má se vlna převážiti, a mistru z kmene hned 7mý kamen vlny vydati, tak aby on své prodati, a z čeho slouží, věděti mohl. Na *pacholky* má se chovati staršímu 50, mladšímu 40; jest-li veliký ovčín, kde se zavírá přes 1000 ovec, tu se musí chovati czuetreiber, na něho chovati bahnic 15, jalového 10; a hamelknechtu 60. A to takto: staršímu pacholku

30 bahnic, jalového 20, mladšímu bahnic 25, jalového 15, hamlknechtu bahnic 35, jalového 25 a 1 kráva. Mistru též 1 kráva, a jedna panská stará, která se nehodí k chování, má se mu dáti chovati, a klisna 1. Sviňského nikdy přes 6 kusů nemá míti; slepic 10 a 1 kohouta; nebo oni seno pařiti a sviňský dobytek krmiti umějí. Protož ouředník často do všech koutů v ovčíně má bedlivě dohlídati. Má se mistru kus, hamelknechtu též kus zahrady nechati, a mistru do každé strany pod 2 strychy a hamlknechtu pod 1 strych. Má míti mistr sedmý den mlíko, a na pacholky v neděli.

42. Ovčákům má se služba obilní bez zadržování od obročního písaře na tyto terminy vydávati: 1. díl 23. Decembris, 2. díl 25. Septembris, a rozdělit službu všeho obilí na 4 díly.

43. Má ovčák *píce* šetřiti, ní neplantovati, méně sobě více dobytka, než se mu povoluje, chovati; což kdyby sobě o 1 kus více choval, buď hovězího neb sviňského dobytka aneb ovčího, má to, co by víceji se nacházelo, do důchodu pobráno býti; a každý měsíc, ne na jeden den, pokaždý od ouředníka aneb regenta ovčí dobytek, a vzláště když v poli stojí, *vyčítati*, a tak někdy ráno mistra skrásti, někdy ráno, někdy v poledne, někdy večer to činiti, a pokaždý jinej den. Hnoje má pilně dělati, a v čas letní pilně v poli v lísách státi, nic nezameškávati. Od každého 100 kusů má hnoje udělati a vystáti pod 3 strychy pšenice aneb 5 strychů žita. Též má dobře a pilně vydojovati a mlíko zouplna odvozovati.

44. *Sůl* má se mu vždycky dávati v 6 nedělích, začnouce in Martio až do vánoc. Od vánoc nemá se sůl dávati. Tu jest povinen mistr před ouředníkem neb písařem hned s kořením zmíchati, náležitě vysušiti, suchou dávati. Mistr má dáti soli sedmý díl.

45. Má sobě mistr lis a jiného nádobí, jak do ovčína, tak do pole dostatek nadělati, aby žádného nedostatku neměl.

46. Co by z připuštění božího zcepenělo dobytka jakéhokoliv, má každýmu, kdož mu poví z poddaných, po 21 kr. na spropitný dáti, a sobě mistr *kůže* bráti. Ze dvorův panských z dobytka velkého ani malého, ani telat ani kozího ani sviňského, nemá bráti, než kůže do důchodu vraceti, dobře vysušíc, aby škody od molův nebylo.

47. Do dvorův do kolomasti mají mistři špik aneb lůj dávati, což zapotřebí jest.

48. Nemá nižádný ovčák žádného kusu dobytka, co by *zhynulo* ovčího, bez ukázání ouředníku z kůže vytahovati; a ouředník má hned před sebou dáti vytáhnouti, maso dáti psům hoditi, kůže schovati; neb ovčáci rádi cvoky za ucho ovcím bijí, vytáhnouc z kůže, maso schovají a potom sežerou. Protož když vidí, že se maso psům vyhoditi musí, takových lotrovských, šíbalských a zlodějských kusů

zanechají. Má s písařem obročním na zhynulý a vydalý [sic] dobytek vruby míti, a písař obroční cedule na dobytek ovčí každého dne obvzláštní dělati a odvozovati, tak aby se vědělo, co který tejden zhyne.

49. Nemá žádný mistr ani pacholek *s řezníkem spolku* míti, v ovčínu nepřechovávati, jemu v soukromí nočně buď v ovčíně, v lísách nic neprodávati, bez vůle a dovolení ouředníka a přítomnosti nic nevydávati, a nic nezašikovati, žádných frejmarkův, handlův s jinými mistry neprovozovati; nebo to jsou handle, zlodějským štrychem se trefují, než k čemu dobrému. Jestli by mistr anebo pacholek jednu ovci řezníku prodal bez vůle ouředníka, má všecken dobytek propadnouti.

50. Má mistr z jara a na podzim počet v lísách v poli a ne v ovčíně dělati, ouředníku má každý kus vykázati, a nemá mistr zapírati, ani co po 2 jehňatech ovce mají, ani co se špatníků od jarek urodí, než ve všem věrně právě se chovati, a ze všeho náležitý počet i s pacholčím učiniti, a ouředník pořádně na vrub uvésti a ceduli s mistrem míti má. Též má ouředník z jara svatého Kříže*) přičekati a ovec dříve stříhati nedati, a na podzim povýšení svatého Kříže**) den neb 2 nedočkajíc, dadouc ovce dobře vyprati, a potom suché ovce stříhati, vlnu pěkně seberouc, do žoků dáti skládati, a hned ten den ji dáti odvážiti, a co jest vlny, poznamenati, poznamenání pak s počtem ovčím odeslati.

*) 3. května. — **) 14. září.

51. Nemá ovčák pasením žádnému, jak vrchnosti, tak poddaným škody činiti, a učiní-li ji, tehdy ji má hned zaplatiti.

52. Nemá ovčák sobě dříví sekati, kde chce, než kde mu z poručení ouředníka od hajných ukázáno bude, za vděk přijíti.

53. Na lukách panských nežíti, nepásti; učiní-li škodu, dle slušnosti ať ji zaplatí.

54. *Psy* má míti, aby na zajících škody nečinili, knytle jim vázati; a který by pes bez knytle v poli se nalez, má ho myslivec zastřeliti.

O rybnících, potocích a řekách.

55. Má ouředník a povinen jest rybníky v svém pilném opatrování míti, k nim pilně dohlídati; hajný, kteří na to povinnost učinili, k tomu míti, tak aby od vody jarní neb z přívalů pocházející žádné škody na hrázích, buď skrze tarasy, tak i splavích se nedělalo. A tak splavy mají býti opatřeny a prlení zdělaný [?] všudy opatřeno, aby ryby s vodou jarní nebo přívalem nesešly, ani na hrázích škoda se nestala. Jestliže by se pak neopatrností ouředníka stala, on tu škodu nésti a vrchnosti zaplatiti musí a spravedlivě povinen jest.

56. Má sobě ouředník v paměť vzíti, aby hleděl pěkný *kapry na tření* dávati, je v zimě dobře zvězeti v haltýři, po jaru na nov měsíce dubna kopřivami pod břicha zmrskati, po písku pováleti, a do huby tlučeného pepře, do pysku vezmouc

fouknouti, a s tím do vody pustiti, do rybníčků malých, aby tráva v rybníčku byla; a dáti vždycky 4 jikrnatý a 1 mlíčného, tak mnoho a tolikrát, co by do rybníčka, jak velký jest, dosti bylo; to tak opatřiti, aby plodu domácího dosti bylo a s ním se nepohledávalo. Nebo jistější jest domácí plod, nežli ten skupovaný od ledajakýchs podtírků. Ti neporostou, než jak je nasadí, zůstanou, jen hlava bude velká, a ostatek nic, a tak tudy škoda jest vrchnosti.

57. Má rybníky větší než plodový, a ty, kde kapry vyrostají, zase sobě obrati, aby plod po jaru na *vejtah* rozsadil; do každého rybníčka, kde 1 kopa na kapry se sázela, 5 kop ať na vejtah saditi dá, aby plod vyrósti mohl.

58. Z takového rybníku má ouředník tříletým plodem rybníky *nasazovati*, a to měsíce dubna, když již dochází a jen ho 5 neb 4 až i 2 dni jest. To jest nejlepší nasazování. Má ten plod na koše dáti, a nechati, až sám od sebe ven vyjde. Má se, jestli jest teplo, v noci a při nejmenším hrubě ráno, takový plod loviti i nasazovati, aby nepomřel. Nebo když plod pomře a nic se neusadí, tehdy bláto se loví, a tudy jest větší škoda vrchnosti. Protož šetrnosti a přítomnosti jest potřebí ouředníka, aby byl při lovení takových plodových rybníkův i nasazování na kapry.

59. Má *rybníky rozděliti* na tři leta, a to tak rozvrhnouti, aby se rybníci ne jeden rok všickni lovili a 2 letě čekali, než aby jak jeden tak druhý i třetí rok se lovilo, a každý rok užitek JMti pánu šel. Kde není *štik*, tu štíhlata vsaditi; též karasi, jichž velký užitek jest, aby se vsadili. Ježdíky pak, kteří kaprům [v] pastvě překáží, vypleniti. Při každém lovení rybníka má ouředník bejti, na lidi pozor dáti, aby nekradli; nebo lidé mnozí jdou spíše na krádež než na koupi. A co se kaprův neb drůbeže *prodá*, má se hned vyčísti, a písaři důchodnímu peníze odvésti, a písař důchodní za příjem sobě, ano buď na rybnících neb na sádkách, prodané kapry položiti. Všelijaké ryby mají od regenta neb ouředníka s dobrým ziskem panským prodávané býti.

60. V řekách, potocích aby žádný nechytal, než JMti pánu pro kuchyni, má ouředník a hajný pozor dáti; a k každému pátku má *raků* JMti pánu po 2 kopách z každého panství odsílati, jako i ryby z potoků též posílati, v létě je dáti pěkně zpécti a do slámy svážíc poslati. Ti pak, kteří mají najaté jaké řeky, plat časně z nich odvozovati mají; a co se pro vlastní osobu JMti pána do kuchyně vezme, to se jim má na nájmu řeky poraziti.

O lesích.

61. Má ouředník do lesův každý měsíc jednou dohlídati, aby se sekáním a kradením *škoda* nečinila, a stane-li se, hned strestati, i toho, kdo by to učinil, do 4 kop míšenských pokutovati. A ta pokuta ať do důchodů JMti pána náleží.

Písař důchodní ať ji sobě za příjem položí, doložíce, zač a jakou pokutu a od koho přijal. Lesův mejtiti, strouháním mrti, mejlí lámáním nemá dáti sušiti a škody dělati. A s sekerou žádný ať do lesa nechodí, a kdyby šel, ať se mu vezme, a každý ten 3 dni a 3 noci v šatlavě ať jest.

62. Zajíců, řežábků, jelenů, srn a jiných *myslivostí* nižádnému, buď štvaním, střílením, chytáním, nemá dopustit, buď on kdokoliv, škody činiti a žádné myslivosti provozovati nedati. Pro JMt pána myslivci myslivosti ať jsou pilni, služby a stravy nevyzahálí, než zaslouží. Aniž má zbytečně lesy mejtiti, prodávati, než má jich šetřiti. Nebo les nenaroste co konopě; dlouho čekati na to, co se za den splundruje. Než mimo potřebu ouředník prodati má, a peníze písaři důchodnímu dáti, a on je za příjem položiti. Dříví pivovarské k hvozdu bukové neb březové, volšové okolo luk dáti dělati. Hodí se i pro pálení.

63. Nemá dopustiti v mejtech *pásti* nižádnému dobytku, než šetřiti, aby žádný nepás. Obvzláštně tam nepouštěti ani ovec, neb ony všecky [sic] pohryžou, a již neporostou. Tak místo budoucího zisku malinoví poroste, a dříví nic; dáti na to pozor, jako na štěpnice.

O štěpnicích.

64. Má pozor dáti, aby se pokaždý ve třech letech štěpy vystrouhaly, vyklestily, okopaly na zimu, a po jaru konopnými plevami drobnými a návozem zase zakopaly a zasypaly.

65. Nemá nic do štěpnice pouštěno býti, telata ani hříbata ani jehňata; obvzláštně těch škodných zahradníkův koz nepouštěti, a summou dokonce nic; neb to pohryžou, polámí, škody činí. Komu škoda, než vrchnosti? Z kteréžto škody ouředník práv býti má.

66. Má se každý rok na podzim plání ke Všem Svatým *sázeti*, každý poddaný 2 přinésti a saditi, rozdělíc poddaný, aby ne do jedné štěpnice, než do všech sázeli, a nejvíce hruškových a třešňových plání. Z jara pak nejlepšími rouby štěpovati, je, když čas, řezati dáti, ano i štěpovati dobrý hrušky, pěkný míšeňský jablka a uherský třešně. Mají se také každý rok při každém dvoře 4 ořechy vlaský po jaru vsaditi.

67. Co pán Bůh kdy naděliti ráčí, buď višeň, třešeň, jablek, hrušek, švestek nemá se dopustiti nižádnému trhati, než pilně dáti hlídati, aby se nic nerozkradlo, ale zcela zouplna k užitku panskému přišlo; kde jest na mnoze, tu aby se dal hlídač. A pakli ovoce může prodáno býti, na štěpnicích *prodati* hned po sv. Janu Křtiteli. A kdo koupí, ten ať sobě hlídá. Pakli se neprodá, má se opatřiti, aby k zmrhání nepřišlo. Co pěkného, to JMti pánu poslati, ostatní pak usušiti, a suché ovoce v sudech míti, a když nařízeno bude, to poslati.

68. Kde jest kořenná neb *kuchyňská zahrada,* nemá zahradník k užitku sobě nic přivozovati, neprodávati, než věrně, pilně užitek k ruce JMti pána odvozovati, a zahradu tak spravovati, aby všeho dostatek bylo; ať tím jest zahradník ujištěn, že bude-li na čem nejméně nějaký nedostatek, on to zaopatřiti, za své peníze koupiti a vše dosaditi musí. Ať jest pěkně spravena, a ne jako nějaká sedlská.

69. Při každém dvoře má se zahrada pohnojíc, zvorajíc (jakž předešle v artykuli 21. se dokládá), a dobře připravíc, časně zaseti. Má se na mírný záhon 2 lžíce *cibulnýho* semena, na delší 3 až i 4 síti. A jen toliko záhon cibule pro nemocný dobytek nechati. Ostatek cibule pro stůl JMti pána aneb prodej odvésti, a to na zámek. V každém dvoře má se 1 žejdlík cibulnýho semena síti, 1 záhon cibule sázeti; a v těch dvořích, kde se po 3 žejdlících síti bude, tu po 4 záhoních cibule nasázeti. A mrkve na semena sobě sázeti, tak aby se nikdy více nekupovalo. *Mrkve* malý na každou osobu záhonek; pakli kde dlouhý jest, tehdy na 2 osoby 1 záhon sívati, a na každý záhonek malý $^1/_2$ a na velký 1 žejdlík, a tak na každou osobu po $^1/_2$ žejdlíku mrkvového semena síti. *Máku* se má namíchati čtvrtý díl do cibulnýho semena. A má se zlášť na zahradě též máku 6 záhonů síti. Není-li jich tolik v zahradě, síti na pole. Každá šafářka má dáti JMti pánu máku z každého dvoru 1 věrtel 1 čtvrtci. *Řípy* pro čeleď nemá se síti, než pro stůl JMti pána u každého dvoru 3 záhony, a nic více. Hnoje pro semenec nechati, též pro pšenice a žita. A má každý šafář *košťálů* sobě dáti nasázeti, aby semena hlavatičný měl a s ním se neshledával, tak aby dosti hlavatice k sázení měl. Nebude-li toho který šetřiti, co se koupí, za jeho službu se koupí.

O setí semence a lnu.

70. Má se na zimu podvorati, hnůj vyvésti, dobře hnojiti, a zas na zimu zavorati, z jara dvakráte převorati; síti k sv. Duchu ten pátek, ostatní pátek před sv. Trojicí. Má se pozor dáti, aby holubi semence nezbírali, ano i, kdy *konopě* zralé jsou, vrabci nevyzobali. Má se dobře zavorati malými brázdami, a pěkně zavléci; a když se semenec zaseje, má se zadním semencem posíti pro poskonný konopě. Semence zase má býti při nejmenším po 1 strychu 2 strychy 2 věrtele; poskonných konopí po 1 strychu má býti 50 obláčů; však dobré obláče ať jsou, a do každého 10 žemní, tak aby, když se vymočí, vytře, vyhachluje, zůstala žemně velká a ne malá. Hlavatých 2 kopy (ale když se urodí, bývá i 3 kopy obláčů) má bejti. Má se pěkně v čas, nedadouc poskonným konopím klesnouti ani zelených trhati, než když se z nich práší aneb z nich pýření prší, tu trhati, a vysušíc, když zaschnou i hlavatý, též suché svésti, vymlátíc namočiti. Dáti pozor, aby nepřemokly ani nedomokly, než dobře vymočit. Nebo když se přemočí, v trdlici při tření padají a škoda se činí. Na každou *poddanou,* po kolika obláčích na ně přijde, rozpočítati,

aby jedna více a druhá míně netřela. Neb jak kdy po kolika obláčích na jednu přijde, to ať tře, ano i na druhý trdlici potře. Na zámek, komuž poručeno od ouředníka, ať odvede; a bedlivě se poznamená, co od koho jest přijato, a registřík jeden nechajíc při zámku, druhý JMti pánu poslati. Nemá se to po dvořích a ratejnách *sušiti,* než vézti do pazderny, tam sušiti i tříti; ani sedlkám domů se nemá rozdávati, aby doma braly. Hned se má ten den před a po sv. Havle zhachlovati, zhachlujíc, koudel zlášť a česání zlášť zvážiti, a co koudel neb česání váží, to poznamenati.

71. *Lnu* u každého dvoru má se síti 4 strychy; však u těch dvorův, kde se rodí, má se síti po konopišti. Má se rolí dobrá udělati, kamení vyzbírati, a tak rolí připraviti, jako na zahradě. Má se časně vypleti, jak náleží, i podruhý na něj vyjíti, svízel a všecky jiné trávy zase znovu vytrhati a svundati. Kdyby ležel, má se nastrkati dříví tisového, aby neschnil; však když dozraje, má se to dříví vyhoditi, a šetřiti, aby nic nepřišlo do lnu, neb by neumokl. Pakli ten 13. tejden od zasetí, má [se] mlatec šestnáctý tejden trhati; prahlý pěkně na železných neb dřevěných hřebeních časně, neb by se zapařil, zdrhnouti; v stodole na mlatě hlávky dáti tence na plachtu, kde slunce svítí, na největší slunce, vždycky nechati vysívati, semeno pěkně schovati, a jak náleží shromážditi. Má zase *semena* více nežli 3 strychy po 1 strychu bejti. Len pak někdy více, někdy míně se urodí. Má se mlatec vymlátiti, namočiti; nemá nechat přemočit, ani aby nedomokl. Když se vymočí, nemá se na hromadě nechávat, aby se nezapařil, než rozstavět. Když vyschne, do pazderny na prkna a lešení dáti, ne na kamna, a na slunce postavit jej. Než zimy přijdou, vytříti; jest lepší z slunce postavit jej ke tření, nežli když se topí, dadouc náležitě podepříti, schovati. A ten tejden před aneb po sv. Havle dáti pěkně nejprvé z koudele, potom z paćesků, zláště len, úředník u přítomnosti své má dáti převážiti, a co jest, zaznamenati.

72. Ten tejden o sv. Martině má se dáti *přísti* poddaným koudele po 8 librách, česání po 4 librách, pačesků po 4 librách, lnu po 2 librách. Však který se dá koudel, nedá se jiného nic; který pačesků, nedá se lnu; a který se len dá, nic jinšího se dáti nemá. Má zase se od nich na váhu přijímati. Přísti pékně tence; na len nejlepší hospodyně vybrati, a který jsou nejhorší, těm koudel dávati přísti. Co se odváží, když se dá přísti, má se všecka příze na motovidlách v zámku motati na kopy; není-li motovitel, mají se dáti 2 do zámku udělati, aby se motáním nemeškaly; a má domů každá poddaná vzíti, obvařiti, přinesouc převážiti, pěkně však a bíle vyvařiti a suchou přinésti. Poněvadž pazdero ujde, a když se vyvaří, ubude, má se koudelné příze $7^1/_2$ libry, lněný 2 libry méně 4 lotů odvésti, a nedostane-li se který, ať dodá. A *přízi* zase mají odvésti a snésti do Tří Králův. Děvečky ať předou česání a pačesku, každá od sv. Bartholoměje až do sv. Martina po 12

kopách nití, za každý od sv. Martina do Zvěstování panny Marie po 2 librách každý po 12 kopách nití, a každou sobotu odvozovati a vážiti; dáti jim česání po 6 neb pačesky po 5 librách, a když odváží za 1 tejden, co nespřede, má se jí předce zouplna, co na ni přijde, dáti. A když za 1 tejden co nespřede, aby se spředlo. Každá poddaná má svou přízi svíti na zámku. Koudelných 8 kop na klubka, česání 11 kop, pačesný 11 kop, lněný 15 kop má míti. Od čeládky pak vrátný, klíčnice a vinopalka svíti, a klíčnice schovati. Šafářka každá má napřísti příze pěkný od sv. Havla do Zvěstování panny Marie po 20 loktech, každý po 15 kopách, aby právě pěkné plátno bylo.

73. Má se *tkadlcům* na váhu dávati, a zase od tkadlcův na váhu přijímati; ne měřit, kolik loket; a co váží každé plátno, který tkadlec dělal, zlášť poznamenati, pilně a dobře dělati dáti, aby tkadlci hrubě neštrejchovali, než spravedlivě dělali. Na to pozor dáti, aby se plátna od tkadlcův vracely a mezi nimi se dlouho nezdržovaly.

74. Na tenata, obrve, a co za potřebu ouředník uzná, též na *provazy* a jiné potřeby co nejdelších hlavatých konopí, česání se má nechati, a z jara, když čas toho, dáti provazníku na váhu dělat, a zase na váhu přijímat. Obroční písař všecky provazy, jakýkoliv budou, též tenatní niti přijímati, za příjem klásti, a cokoliv na poručení ouředníka vydá, za vydání klásti, a nic bez nařízení nedávati. Má to do cedule obilný pozadu klásti. Jako též všelijaké železo přijímati, a co vydá (však ne o své újmě), za vydání položiti.

75. Mají se *tenata* každý rok vytvrdit, a 4 nový přidělat; a které tenata jsou zlý, 2 neb 3 dohromady zdělat, ne zahazovat, leč co se nehodí, tak aby škoda nebyla.

76. Má ouředník *šafářce*, která pilna bude a JMti pánu pilně sloužiti, dovoliti na panský rolí jeden záhon mírný konopí síti, a nic více. Lnu pak nižádným vymyšleným spůsobem žádný síti nedovolovati. Však která by nepilna byla, JMti pána dobrého nevyhledávala, té nemá dovolovati nic síti.

O šafářkách.

77. Má každá šafářka dobytek sobě svěřený v pilném opatrování míti, *děvky* v hrůzi a kázni k dílu míti, když se jim platí a strava dává, aby nezahálely; zimního času, co uloženo, aby napředly; v létě pilně trávy nosily, kravám dosti trávy do koryt dávaly, tak aby k prázným korytům nepouštěly, nežli aby v nich dosti trávy bylo, dobrý pomeje, syrovátku zmíchajíc; k čemuž každá šafářka má koryto v ratejně míti, tam pomyje dělati, odtud do dojníku dosti dáti nositi, aby krávy dosti měly. *Pasák* vždy má o poledních i večer, když se dojí, přikládati.

Krávy dobře vydojiti, nic pod kravami nenechávati, nebo se tudy dobytek ostaví a pokazí. Protož chce-li šafářka trestání ujíti, ať jest krav pilna.

78. A když se krávy dobře hlídati budou, má každá safářka od každé krávy za rok pořád zběhlý 50 liber *másla* dáti. Tele 6 neděl má se nechati pod kravou. Má se máslo pěkně do tun ve 4 vodách studničných vyprati, zase všecku vodu vytřepati, potom na neckách dobře z solí zmíchajíc a nasolíc všudy, aby nikdež neslané nebylo a tudy neplesnivělo a se nekazilo, na každou tunu 1½ čtvrtce soli dáti a dobře osoliti. Tuny nemají větší býti, než máslo bez dřeva aby vážilo 2 centnýře, s vrchem se udělati má. Máslo se má v suchým a studeným sklepě chovati. Z krávy do roku sejru 90 liber má dáti, a po udělání v týmdni odvážíce odvésti; a pro dělníky od každé krávy 10 liber tvarohu, a 1 kráva na čeleď se passiruje.

79. Má *telata*, co nejvíceji se hodí, osazovati a pilně hlídati, a co se k osadě nehodí, má se ouředníku povědít; on má je prodati, a písař důchodní za příjem do register i cedule týhodní položiti; lépe prodati, než to má mizerně zcepeněti.

80. V každým dvoře má míti šafářka k plemenu starých *sviní* 4, a kde jsou pivováry, po 6 starých sviních k plemenu, a po 1 kanouru od každé svině (poněvadž dvakráte do roka prasata mívají a míti mají). Za ten rok dvojí prasení po 12 prasatech; z nich 8 osadíc chovati. Lepší jarní osada jest, než podzimní. A 4 od každé svině JMti pánu poslati, však dobré a tučné prasata. Ze všeho musí počet učiniti. Co pak od mladých ročních neb starších sviněk prasat bude, má se šafářka spravedlivě věrně chovati a jich nezatajovati. Též má každá šafářka jiného sviňského plemene vepře neb nunvice, které každý rok po jaru se a na podzim spraviti mají, chovati, tak aby s tím do mlejnů se neshledávalo, peněz darmo nevydávalo, nežli raději mimo potřebu do mlejnů uprodávalo a do důchodu peněz přibejvalo, co za hladové vepře a nunvice se ztrží. Má úředník po sv. Mathouši*) dobytek sviňský přebrati, co po mlejních zbyde, to prodati, aby se na zimu, co se k prodaji hodí, nezavíralo. Na to ať šafářky pozor dají, ani jedno prase se passirovati nebude, leč co by z připuštění božího zhynulo a ouředníku se ukázalo, aby on o tom věděl.

*) 21. září.

81. Má každá šafářka hned při sv. Duše 1 svini starou vzíti, kopřivami, usušíc, sobě po jaru nanosíc, schovajíc, a vřelou syrovátkou spaříc, tím krmiti, aby k sv. Václavu *vykrmená* byla a za 7 zlatých dáti se mohla. A prodajíc ji, ouředník do důchodu peníze přijíti, písaři poručiti má; sice se šafářce na službě porazí a trestána bude každá, která by toho neučinila.

82. Má každá šafářka ve dvoře míti *slepic* 20, kohouta 1; od každé slepice má dáti vajec za rok 1 kopu; a tak všech 20 kop. Co JMt pán neráčí spotřebovati pro kuchyni, to prodati, a peníze do důchodův písaři důchodnímu odvésti, on za příjem nejmenší peníz položiti. Vejce pak písař obroční za příjem klásti, a co

se buď prodá aneb JMti pánu pošle, to za vydání; sice z toho nejmenšího vejcete počet učiniti a práv býti musí. Má také od každé slepice po 4 kuřatech, a tak všech 1 kopu 20 každá šafářka odvésti, a z těch 15 kapounků v každým dvoře dáti udělati. Ostatek co JMt pán pro kuchyni potřebovati neráčí, to prodati. Písař důchodní s obročním vruby míti má, za kolik peníze přijal, po čem prodal, položiti, přijmouc peníze a doložíc, z kterého dvoru, za příjem sobě uvésti. Jestli pak šafářka více vajec, nežli 20 kop, nachová, a 20 kop do důchodu odvede, též více kuřat, nežli*), (který, ne jak se vylíhnou, odvésti má, ale když na jídle jsou): tehdy co více přichová, to šafářce zůstati má.

*) Dodej: 1 kopu 20.

83. Má každá šafářka 4 *husy* a 1 housera míti, od každé 6 housat vyrostlých odvésti, je třikrát za rok dáti podšklubati, peří zlášť odvésti na zámek každé šklubání. Má též míti každá šafářka 3 *morky*, 1 moráka, a od každé morky, poněvadž na liččích*) vejcích seděti budou, má dáti mladých morek vyrostlých 5, od liček od každé 15 vyrostlých. Co se pro kuchyni JMti pána vezme, to vše k užitku, husy, ličky, morky, ouředník prodati, a písař důchodní za to peníze za příjem položiti. A jestli co šafářka neodvede dle toho nařízení, ať jest jista tím, že platiti musí, a z šatlavy nepůjde, až zaplatí.

*) Lička, kachna.

O obročním písaři.

84. Písař obroční má pilně do dvorův a *stodol* dohlídati, aby mlatci nekradli a v slamách nenechávali; kdyby co našel, hned ouředníku oznámiti, a ouředník to přetrhnouti má. Má sobě hned po sklizení obilí pilně do register poznamenati, co jakého obilí v slámě přijme, do cedule týhodní s registry srovnané, a co se k omlatě [sic] v slámě vydá, to bedlivě poznamenávati, též co se namlátí; a má každý den dáti zvíti, aby nenechávali přes noc na mlatě pro zloděje, neb oni rádi kradou, než skliditi z mlatu, a do register i cedulí, co se v kterém téhodni omlátí neb zrna namlátí, klásti.

85. Obilí na *špejchaře* má míti na pozoru, aby se nezahřílo, dobře vyvité a vysité přijímati, aby prachu nebylo; nebo se rádo skazí, když jest prašný; a vždycky ve 2 nedělích dne pátečního dáti přesejpati.

86. *Na čeleď* má mlynář 1 strych 1 věrtel 1 čtvrtci mouky po 1 strychu dáti, a on z něho chleba hodného a vypečeného 120 liber dávati. Obroční písař má chléb vydávati a z něho počet činiti, a chlebové cedule týhodní skládati. Mimo to má z každého strychu žita 1½ čtvrtce vejražku přijímati, jej chovati, aby se nezkazil, a tu, kde nařízeno bude, odvozovati. Na každou osobu na měsíc má dávati hrachu 1 čtvrtci, mouky režné 1 čtvrtci, a od sv. Jiří na 4 osoby na měsíc po 1 čtvrtci tlustých a po 1 čtvrtci drobných krup do všech dvorův až do sv. Bartoloměje, dále potom krup nedávati.

87. Má strych, věrtel, čtvrtci, půl čtvrtce za 1 mírku počítajíc, spravedlivou *Pražskou míru* míti, a žádné jiné, ani dvouch měr rozdílných nemá v žádném dvoře míti. S šafáři vruby na obilí v slamách míti, co se *omlátí,* tolik a nic více zřezati, a co mlátiti zůstávati má, bude vždycky na vrubu to míti, a tak šafář nebude moci nic ukrásti. Při vyčítání mandelů na poli mají 2 rychtáři nařízeni býti při každém dvoře, aby bedlivě vyčtli. Ouředník má též přečísti, a potom obroční písař má je sobě za příjem položiti. Má též pytle pilně sobě chovati, vysušovati, aby neschnily, a když potřebí, aby kde vzíti hleděl.

88. Má každé *obilí* zvlášť dávati, aby se nemíchalo, každé zvláště za příjem, a komu co vydá, klásti za vydání, však bez nařízení ouředníka nic žádnému nevydávati. Otruby každé za příjem, též chmel; a zase komu se vydá, klásti do cedul a do počtu. Obilí od mlynářův každého půl leta zvyupomínati, žádných restů nedělati, a sobě za příjem zejména jmenujíc, od koho přijal, klásti, a to při každém sv. Jiří a sv. Havle.

89. Má každého sv. Jana Křtitele a času vánoc polouletní počet JMti pánu skládati a dostatečně jak příjem i vydání approbirovati.

O soli.

90. Má důchodní písař v Praze sůl kupovati, a má míti vruby s obročním písařem, co mu jí každého půl leta odvede, a vruby k počtu polouletnímu skládati. Obroční písař má sobě každou bečku soli za 1 strych 1 věrtel 1 čtvrtci, (a do každé čtvrtce má vcházeti a počítati po 12 žejdlících s vrchem), za příjem klásti, a zase co vydá, za vydání; na každou osobu ve dvořích, jak mužskou, tak ženskou, má dávati na měsíc $1^1/_2$ žejdlíku, a nic více. Ouředníku na měsíc po 3 žejdlících, písařům všem, každému po 2 žejdlících. Má též na každý sejr, co se jich v kterém dvoře udělá, po $1^1/_2$ žejdlíku dávati. Na vysolení másla 1 tuny $1^1/_2$ čtvrtce, na vodu slanou pro sejry do dvorův o sv. Jiří, kde krávy mají, 1 čtvrtci, o sv. Janu Křtiteli 1 čtvrtci. Než kde jest jalový dobytek a sejru nedělají, tu není nic potřebí na slanou vodu dávati. A jak se ovčáku sůl dávati má, jest v N° 44 nařízeno.

O důchodích všelijakých.

[91] Má ouředník na to pozor dáti, aby písař všecky a všelijaké peníze důchodní, zač ty koliv jmenované býti mohou, zouplna za příjem kladl, a spravedlivé vydání (kteréž approbirovati musí) pokládal, sice ani krejcaru se jemu passirovati nebude, co vydá bez vůle a vědomí ouředníka. Má nejprv užitek z pivovárů klásti, též za řídký pivo a kvasnice dle nařízení. Potom má všecky ouroky neb jakékoliv platy, pořádně v summě do register položíc, jeden k registrům, druhý k ceduli, co jest přijal, i z pustých, za příjem uvésti; a u vydání zase ty pusté za schodky položiti. Konec.

[II] Artikule, podle kterýchž se lidé poddaní, k záduší sv. Mikuláše v Starém Městě Pražském přináležející, chovati mají.

Kostel sv. Mikuláše na Starém Městě Pražském, nyní ruský, býval v době předhusitské jedním z větších kostelů farských v Praze; v 16. století byli při něm kněží podobojí, a když ti po bitvě Bělohorské museli odejíti, dosáhl toho klášter Strahovský na základě nějakých nároků z počátku 14. století, že císař Ferdinand II. r. 1628 daroval jemu faru a kostel sv. Mikuláše. Ale potom již r. 1635 kostel sv. Mikuláše dostal se mnichům benediktinům, kteří se k němu přestěhovali z kláštera Slovanského čili Emauského a zřídili si při něm klášter; fara při tom zanikla, bývalá osada Mikulášská připojena dílem ku kostelu P. Marie před Týnem, dílem ku kostelu Matky Boží na Louži, a Týnskému kostelu připadl také majetek zádušní od kostela sv. Mikuláše. Kostel Týnský dostal tím způsobem vsi Kojetice nedaleko Lobkovic, pak Újezd Trněný a Zakolany u Budče; o tomto přenesení majetku zádušního není původního zápisu, ale roku 1664 bylo zjištěno, že Kojetice a Újezd Trněný náležejí k záduší kostela Týnského (Ekert, Farní osada Kojetická, 1881 str. 3—5; Posvátná místa II. str. 357). Možná, že klášter Strahovský r. 1628 proto nedomohl se majetku zádušního, náležitého ku kostelu sv. Mikuláše, poněvadž Strahovské nároky pocházely z doby dávné, a záduší Mikulášské bylo obohaceno v době pozdější; vsi Trněný Újezd a Zakolany darovala k němu paní Ofka z Reizšteina r. 1542 (Sommer, Rakovnicko 167), a Kojetice dostaly se k němu již dříve, snad asi roku 1492 od Václava Hamerníka z Božejova (srv. Tomek, Děj. Pražský IX. 106, a udaje Ekertovy str. 3; podle Sommera, Kouř. 286, Kojetice by byly vloženy do desk kostelu Týnskému již r. 1549).

V přítomných artikulích není zmínky o žádném klášteře, ale mluví se o záduší osady sv. Mikuláše, kteréž bylo spravováno od úředníků zádušních v Praze; článek první zná jenom víru katolickou. Netřeba pochybovati, že tyto artikule byly složeny od zádušní správy v Praze někdy v době od r. 1628, kdy Strahov uvázal se v kostel sv. Mikuláše, anebo od r. 1635, kdy zanikla fara Mikulášská, do r. 1648, kdy artikule byly připojeny k instrukci Černínské; vztahovaly se, pokud vědomo, na vesnice Kojetice, Újezd Trněný a Zakolany.

1. Při svátcích velikonočních podle katolického spůsobu jeden každý hospodář i s hospodyní k svému panu faráři, kdež záduším přináleží, z dítkami zletilejšími i přístavní čeládkou, rychtář a konšelé s vdovami a sirotky jich obojího pohlaví, předně *k spovědi,* potom bez odkladu k správě boží jíti a poslušně dostaviti se mají, pod pokutou jednoho každého 10 říšských tolarů.

2. Pod tím jedenkaždý hospodář i hospodyně dítky své a čeládku při sobě mající k pobožnosti aby vedli, o nedělní a sváteční den, kde se mše svaté vykonávají, do kostela chodili. Kteří by se pak tak poslušně nezachovali, a do chrámu páně (mimo bezelstnou příčinu nemoci těžké) nešli, ani na místě svém neposlali, z každého gruntu jednu libru vosku dáti povinni, a to k záduší, budou.

3. Pořádky mezi sebou aby zachovávali a je vyplňovali; dědiny, majíc potah, dle hospodářské správy dobrým dílem vorati dali; statkův svých ani chalup nespouštěli, je opravovali; nehospodáře, jinak mrhače statku, rychtář a konšelé pod pokutou 10 kop míšenských aby oznamovali.

4. Statky i chalupy též aby sobě pro budoucí opatření sebe, manželek i dítek svých, registry zádušními zapisovati dali, od nich žádným vymyšleným neb tajným způsobem bez vědomí a povolení vrchnosti své dědičné nic *neodprodávali*, ani mezi sebou nezastavovali, směny tolikéž jeden s druhým žádné nečinili, nýbrž každého roku podle své nejvyžší možnosti o to se starali, za statek neb chalupu svou (komuž podle trhu a zápisu register purgkrechtních zádušních klásti neb bráti náleží) předně náležitý závdavek, pod tím vejrunky při knihách zskládati, panu faráři svému desátky vypravovati, též polouletní ouroky ze všech od starodávna i vnově případností, platů zádušních*) na mnoze zadržalé při času náležitém skutečně odvozovati, a tou obojí příčinou sobě grunt očišťovati hleděli, pod pokutou z jednoho každého statku jedné bečky soli, a z chalupy vedle toho nařízení třetí díl. *) Čti: platy zádušní.

5. *Na polovici ani na třetinu* bez dovolení pana inspektora neb pánův ouředníkův s cizopanskými, ani mezi sebou bez vědomí rychtáře a starších po ohlášením [sic] se při pánich svých aby neosívali. Také za přespolní lidi svobodné neb cizopanské podací, pro uvarování častého zaneprázdnění i škody, aby kdekoliv a při kterémkoliv právě ani na žádné podpůrctví v nejmenší věci za *rukojmí* se užiti neb potřebovati nedali, pod skutečným trestáním, i nápolkův neb třetiny k záduší pobráním. A poněvadž tolikéž žádný pod [sic] 6 kop míšenských bez vůle a vědomí pánův ouředníkův, vzlášť mezi židy ani u cizopanskejch lidí, pro mnohé časem svým o dopomožení dopisování a vrchnosti zanášení, poddaný *dlužiti* se moci nemá: protož aby se toho o své ujmě nedopouštěli, nýbrž v čas důležité potřeby své jeden každý při pánich úřednících se ohlásiti a za povolení žádati povinen bude. Pakli by přes to jinak učinil, pokuty vrchnosti své dědičné 10 kop propadne aneb vězením za 2 neděle pořád zběhlé trestán bude. Což také dáleji při pozoru na sebe dání týchž poddaných se zůstavuje.

6. Cizopanských podruhův i přístavné podací čeledi, též povalečův, bez přednešení od vrchnosti jich dědičné neb úředníkův pořádných *listu fedrovního*, aby pro nadepsanou příčinu jich na gruntech nepřechovávali, ani k službě nepřijímali. Jestli by kdo z poddaných lidí toho se dočinil, i také pro pokutu přechovávání snešením sněmovním vyměřené [sic] usvědčen byl, z takové pokuty jeden každy sám odpovídati neb práv býti, a k tomu i trestáni zasloužiti má.

7. Jeden na druhým žádné *vejtržnosti* ani mezi sebou škodné krádeže a jiných scestných vejstupkův, nadto nešlechetné vraždy neb mordu bez hodné příčiny dopouštěti se nemají. Kdo by se toho lehkomyslně dopustil, skutečně na hrdle strestán býti, a díl statku jeho dědičné vrchnosti připadnouti má.

8. Od nebezpečenství *ohně* aby se pozorně stříhli, k komínům každého měsíce tím častěji dohlídali, s světlem šetrně chodili a zacházeli, háky, řebříky, vokovy dobře spravené každého času pro potřebu hájení a přetržení ohně na hotově měli;

ponůcky v času žně a sucha i pro zlé lidi škodné mezi sebou nařídili a drželi; komíny také v svých příbytcích nad střechu vyzdvižené stavěti i dobře opatřiti dali. U koho by tak nešťastně oheň z veliké nešetrnosti jeho vyšel, pokuty 10 kop dáti, a k tomu dle velikosti škody z takového nepozoru sobě i sousedům od kohokoliv pošlé k náhradě přidržán, a ještě i vězením strestán býti má.

9. *Roboty* a poslušenství ku potřebě všelijaké každé dědičné vrchnosti již slibem člověčenství zavázané, též od starodávna užívané, také pokudž by toho časem svým důležitá potřeba nastala, poddaní téhož záduší povinni budou na poručení pánův svých dědičných poslušně se v tom dáti nacházeti, a rozkazu rychtářskému neposlušenstvím žádné protimyslnosti nečiniti, pod pokutou vyměření spravedlivého a trestání zasloužilého.

10. *Krčmářové* na týchž gruntech šenk vedoucí nemají odnikud žádný o své ujmě, kde by se jim dobře vidělo a zdálo, bez vědomí a povolení pánův úředníkův zádušních na vejstav piva bráti, ani vejšeji přes dva věrtele piva bílého se dlužiti, než tu, kdež se snešení a povolení osadních starších a úředníkův za dobré uzná. Kteřížto krčmářové z šenku svého živnosť — (ač chtějí svatého požehnání šťastně účastni býti), bez rozpustilostí všelijakých a proti pánu Bohu rouhavých zlořečení, též proti dobrým mravům oplzlého mluvení, nedopouštěje se žádných podezřelostí škodných, Bohem i právy zapověděných, pod pokutou 2 kop grošů českých aneb 1 bečky soli, k tomu i trestání, — spravedlivě vésti mají.

11. Jestli by který hospodář, buď sirá vdova neb sirotek zletilý a nezletilý, na týchž gruntech zádušních v poddanosti zůstávající aneb jakou spravedlnosť mající, z přepuštění božího do nemoci přišel, a prostředkem *smrti* časné, buď jakoukoliv nepříležitostí z tohoto světa sešel: tehdy rychtáři z obce té má se od sousedův domácích neprodleně o tom správa dáti a oznámiti. Kterýž hned po smrti téhož hospodáře neb hospodyně vdovy, vzlášť pro dobré sirotkův i časem náležejícího odoumrtí osady záduší předepsaného, vezmouc k sobě v čas důležité potřeby jednoho neb dva konšely doma přítomné, v takové pozůstalosti, statku neb chalupě všecky a všelijaké svršky mohovité, na čemkoli záležející, též grunty, rolí, jak dobře hospodářsky zdělané neb zaosité jsou, se vší pilností popsati dáti; a do třetího dne pořád zběhlého pánům ouředníkům neprodlenou správu o všem učiniti, takový popis svrškův i jiného při tom k rukám jich odevzdati. Z strany pak zůstalých sirotkův podacích, kdyby časem některý doma neb jinde v službě jsouc umřel, toho v ničemž netajiti, ale dřív 2 neděli pořád zběhlých pánům úředníkům oznámiti. A jestliže by rychtář, též konšelé na skrácení sirotčí neb zádušní spravedlnosti takové oznámení (o nichž ta naděje není) učiniti zanedbal neb zanedbali, tehdy pokuty 15 kop grošův českých k osadě téhož záduší pro svou nedbanlivost pod vězením společně dáti povinni budou. Z kteréžto pokuty pánům úředníkům nynějším i budoucím pro

lepší na to pozoru dání 7 kop, a písaři 3 kopy, ostatek k dobrému záduší sv. Mikuláše pro další potřebu obráceno a do počtu zádušního položeno býti má.

12. Pokudž by kdy při konšelích neb sousedech svých rychtář co scestného a nenáležitého uznal (sám však na sobě předněji příklad dal), aby je dobrými slovy potrestal a k životu pobožnému napomínal. Pakli by napraviti a rychtáře v tom i jiném uposlechnouti, ním se řiditi, i také do *hromady,* když se jim poručí, každý osobně přicházeti, nad to všickni starší, kdyby toho časem svým jaká potřeba nastala, rychtáři v tom nápomocni býti nechtěli: tehdy na pány ouředníky vznésti, a spravedlivého týchž věcí přetržení i napravení očekávati.

13. A naposledy kdy by koliv kdo z poddaných lidí téhož záduší kteréhokoliv času za svou neb jinou příčinou do *měst Pražských šel,* a s svou vlastní neb spřáhnutou fůrou jel, aby povinen byl u předního pana ouředníka se zastaviti a tu přezvěděti, zdali by jaká čeho potřeba byla, rychtáři vzkázati, aneb se na některé věci záduší potřebné ptáti; a to pod pokutou, kdo by se tak nezachoval, jest-li chalupník, 30 kr., byl-li by sedlák, 1 kopy míšenské, pakli rychtář neb konšel, 2 kop od starodávna vyměřenou. K tomu trefilo-li by se, že by toho dne neb druhého po něm poselství vypraveno býti muselo (an se to nejednou trefuje, že pro ujití outraty dva i tři dni se očekává, zdali kdo přijde a se zastaví), tehdy k té pokutě jmenované poslu vyslanému aby, co náležitého jest, bez propuštění jeho zaplatil.

Závěrek. Jestliže by pak kdokoliv z poddaných toho záduší proti nadepsaným artykulům, pro dobrý řád a správu jich přednešeným, čeho se dopustil, a rychtář toho časně přednímu panu ouředníku neb druhému neoznámil, ale o mnohém tajil, pro každou věc pokuty 10 kop dáti povinen bude.

Kteroužto správu, k dobrému pozoru hospodářův i také vdov a sirotkův, ovšem pak odoumrtí zádušního obranou i schválenou, rychtář i konšelé, vezmouc ji sobě pamět i potřebu, vejpis pod pečetí zádušní, učiniti hromadu toliko ve 4 nedělích pořád zběhlých, aneb kdyby toho důležitá potřeba nastala, všechněm vůbec přečísti dáti mají. A takové správy neb artykulův v ní obsažených pokudž by mezi sebou přečtením nepřipomínali, a v tom čase proti pořádnosti této co svévolného učinil a se dopustil, touž pokutou rychtář i konšelé povinni budou. O čemž jeden každý z poddaných vědouc, bude se věděti čím spraviti, a před pokutou i trestáním uvarovati. Takť jest.

[III] Při panstvích kláštera Doxanského tito nížepsaní artikulové, jak se jeden každý poddaný chovati a čeho vystříci má, pod pokutou na to tuto níže vyměřenou.

Klášter panen premonstrátek v Doksanech měl 18 poddaných vesnic, kteréž leží v úhlu mezi nejdolejším tokem řeky Ohře a Labem; jmena jich jsou v Palackého Popise str. 42. Přítomné zřízení jim vydané liší se od jiných řádů selských náramnou zálibou v ukládání

pokut, jimiž se hrozí skoro v každém článku; asi polovice všeho textu jest věnována pokutám. Tato okolnost, připamatujeme-li si zároveň zevnější osudy kláštera Doksanského v půlstoletí 1600—1650, dává domýšleti se, že tyto artikule byly sepsány dosti dlouho před rokem 1648, tuším nejspíš mezi lety 1602—1618. Beneš v Památkách Arch. V. 169—172, a Čermák v knize „Premonstráti v Čechách a na Moravě" 1877 str. 160-4 vypravují, že nekatoličtí poddaní toho kláštera (jsouce znepokojeni tím, co se dálo ku povznesení víry katolické) v těch letech bouřili se proti své vrchnosti: roku 1604 vyloupili klášter a zbili probošta Sigmunda Kohela, v brojení proti novému proboštovi Melicharu Romanovi r. 1607 vyhořely stodoly klášterské naplněné úrodou, a r. 1619 klášter i kostel byl od poddaných vypleněn, jeptišky utekly do Roudnice, probošt jejich stěží ušel zabití. Za krátké vlády protestantů klášter i jinak mnoho trpěl. Ještě horší časy mu nastaly r. 1631, kdy byl od Švédů opětovně vydrancován a r. 1633 statky vyssáty od vojska císařského, které se v té krajině ubytovalo, po něm pak od Sasů i Švédů tudy táhnoucích. V takových strastech tuším klášteru muselo spíš záležeti na tom, aby rozuteklé poddané přiměl k návratu do opuštěných vesnic, než aby vyhlašováním lehkomyslných pokut je strašil. Příhodnější doba k vydání tohoto řádu byla v prvním dvacetiletí 17. věku, zvláště od roku 1602, kdy po obnově mandátu proti pikhartům některé katolické vrchnosti jaly se násilněji připuzovati své poddané k víře katolické. Článek 3. řádu Doksanského zapovídá choditi s potřebami náboženskými k jinému knězi, než k nařízenému; článek 6. zapovídá schůzky (patrně ku pobožnostem) mimo chrám boží; to zdá se ukazovati k době, kdy bylo ještě rozdílné náboženství a rozdílné kněžstvo v zemi; a čl. 7. dává na srozuměnou, že poddaní nechtěli se účastniti katolických pohřbů. Jest patrno, že články 1—7. hleděly připuditi poddané k víře katolické; ta snaha jeví se arcit také později v řádech od vrchností nařizovaných. Ale opětované zpoury poddaných proti klášteru Doksanskému v letech 1604, 1607 a 1619, kteréž měly namířeno nejvíce na probošta, musely míti svou zvláštní příčinu, a tou pobuřující příčinou mohl dobře býti přítomný řád poddanský se svou snahou po připuzení k víře katolické a se svým nepřetržitým diktováním pokut, vydaný snad před rokem 1604. Vrchnost v tomto řádě se označuje slovy: Jeho Milost pán; rozumí se tím jistě probošt, jenž klášter jeptišek premonstratských spravoval; v článcích 20. a 21. vedle něho jest zmínka také o úředníkovi, který pod proboštem vedl hospodářskou správu statku klášterského. Roku 1628 probošt Krišpin Fuck obdržel od papeže pontifikalie, a císař jmenoval jej zemským prelátem s právem místa a hlasu ve sněmu stavovském, což podrželi potom také následující proboštové Doksanští; kdyby přítomný řád byl skládán po roce 1628, myslím, že by neopomíjel dávati vrchnosti titul prelátský.

1. Při svátcích velikonočních podle katolického spůsobu jedenkaždý hospodář i s hospodyní k svému faráři, kdež přináleží, k svaté *spovědi* s dítkami i přistavní čeládkou a potom k správě boží jíti mají, pod pokutou 10 říšských tolarů.

2. Jedenkaždý hospodář i hospodyně dítky a čeládku v domě svém k pobožnosti aby vedli, v nedělní a sváteční den, kde se mše boží vykonávají, do *kostela* chodili. Který by pak hospodář v nedělní neb sváteční den, hospodář neb hospodyně, buď i čeládka do chrámu páně nešli, budou dáti povinni vosku 1 libru.

3. K *oddavkům* a ke *křtu* k jiným kněžím aby nechodili. Kdož by se toho dopustil, 10 kop dáti, a pana faráře, kterému by přináležel, spokojiti povinen bude.

4. *Posty* aby zachovávali, svátky světili. Kdo by jich nesvětil, pokuty 2 kopy dáti povinen bude.

5. V nedělní den a svátek do mlejna nevozte ani mouky neberte, pod pokutou propadení vosku 2 liber.

6. *Schůzky* mimo chrám boží, domácí ani přespolní, aby sobě žádné nečinili pod pokutou pepře 1 libry.

7. Na pochovávání umrlých lidí aby chodili, pod pokutou propadení 2 kop.

8. Pořádky aby zachovávali a vyplňovali, dědiny vorali, statkův svých a chalup nezpouštěli, je opravovali; nehospodáře rychtář a starší pod pokutou 10 kop propadení aby oznamovali.

9. Ouroky a daně v uloženém čase pod pokutou ½ libry šafránu aby odvozovali.

10. Obilné ospy časně, když se jim oznámí, pod pokutou 2 strychů ovsa aby odvozovali.

11. Od živnosti a statku aby žádný nic *neodprodával* ani nezastavoval, pod pokutou propadení 4 kop.

12. Na polovici ani na třetinu bez dovolení JMti pána jeden druhému nesejte. Kdo by se toho dopustil, takové obilí bude mu pobráno, a pokuty dáti musí 10 kop.

13. *Roboty* aby vykonávali, hodné dělníky, když se jim na robotu poručí, aby odsílali, pod pokutou ovsa 2 strychů.

14. Statky aby sobě *zapisovati* dali, pod pokutou štuku kmentu propadení.

15. Peníze dědičný každého roku aby skládali, pod pokutou 4 kop.

16. Za přespolní lidi aby žádný nesliboval, pod pokutou 10 kop aneb propadení šafránu 1 libry.

17. Rychtáře aby poslouchali, když se jim do *hromady* oznámí, sami osobně (dětí neposílajíc) aby se scházeli, pod pokutou k obci 10 grošův, rychtáři 5 grošův a JMti pánu 2 kop propadení.

18. *Povalečův* žádných abyšte nepřechovávali, pod pokutou 10 kop a naposledy statku propadení.

19. Jestliže by jaký *pokřik* byl, že by lotry honili, každej aby honiti pomáhal, pod pokutou zřízením zemským vyměřenou.

20. *Sváry* a různice rychtářové a konšelé abyšte urovnávali a uručili. A jestli by kdo uručiti nechtěl, toho každého abyšte do kláštera přivedli, a to pod pokutou 10 kop propadení. Pakli by co těžkého bylo a uvážení potřebovalo, do kanceláře na JMt pána neb ouředníka to abyšte vznesli.

21. Volal-li by se kdo před JMt pána neb ouředníka, rychtářové a starší pod pokutou 10 kop nebraňte žádnému.

22. Od nebezpečenství *ohňů* aby se stříhli, k komínům dohlídali, s světlem šetrně zacházeli, háky, řebříky na hotově měli. U koho by oheň vyšel, 10 kop pokuty dáti má, vězením též trestán.

23. Komínu kdo by koliv nad střechu v svém příbytku s opatřením udělaný[ho] neměl, ten každy pokuty dáti povinen bude 10 kop.

24. Rychtářové, konšelé a všecka obec o sirotcích a spravedlnostech jejich aby oznamovali, pod pokutou propadení kmentu 1 štuku.

25. *Podruhův* bez vůle JMti pána, cizopanských lidí, po dnešní den aby nepřijímali. Kdo by koli jaké měl neb přijal, pokuty povinen bude dáti 10 kop.

26. *Ženské* a panenské pohlaví aby se poctivě chovalo. U koho by se koliv toho čeho našlo, že by se zle chovalo, pokuty 50 kop každý hospodář dáti povinen bude a dvě neděle u vězení seděti, a po něm hospodyně tejden; a jestliže poddaná bude, svou všecku spravedlnost propadnouti má.

27. Na *přástky* aby nechodili. Ten kdo by je přijal, pokaždý pokuty dáti povinen bude 10 kop.

28. Do *mlejna* Doxanskýho každý abyšte vozili. Kdo by se dopustil a do jiného mlejna vozil neb nosil, povinen bude dáti pokuty 10 kop.

29. *Škody* žádné jeden druhému nečiňte. A jestliže by jakou škodu jeden druhému učinil, rychtářové a starší dopomožení té škody učiňte.

30. *Myslivosti* žádné neprovozujte. Kdo by se toho dopustil, bude povinen dáti pokuty 10 kop.

31. *Psy* aby doma vázali, do kláštera žádných s sebou nebrali; kdo by se toho dopustil, bude povinen dáti pokuty 2 kopy.

32. Na *shon* zajícův, když se vám poručí, pacholat, kteří by s tenaty neuměli, neposílejte, a v určitý čas v místo oznámené vysílejte. Pokudž by po shonu nebylo, se nerozcházejte. Kdo by se tak nezachoval, každý hospodář 2 strychy ovsa dáti povinen bude.

33. O peníze žádný aby *nehral.* Kdo by se dopustil toho, bude dáti pokuty povinen 6 kop. A hospodář, který by toho v domu svém dopustil, též pokutu ponese.

34. Žádný pod 6 kop bez vůle a vědomí JMti pána u cizopanských lidí se *nedlužte.* Kdo by se pak víc dlužil a psaní ohradní na sebe dopustil, pokuty dáti povinen bude 10 kop.

35. V *židech* aby se žádný nedlužil. Kdo by se toho dopustil, že by se dlužil aneb co prodal neb jaké handle s nimi měl, pokuty dáti povinen bude 10 kop.

36. Rychtáři když se od ouředníka poručí, aby k dluhům dopomáhal, a jestliže by k *stavunku**) přijíti dopustil, sám takovou škodu aby nesl a pokuty dáti povinen bude 10 kop.

*) Takové obstávky přestaly 1627 OZZ. H. 7.

37. Kdo by koho pohlavkem udeřil anebo *okrvavil*, bude povinen pokuty dáti 10 kop.

38. Kdo by koho *zamordoval*, ten hrdlo stratiti a statek na JMt pána připadnouti má.

39. *Dobytkův* žádných kromě kláštera aby neprodávali, pod propadením pokuty 10 kop. A kdo by to učinil, o takovém hned rychtář do kláštera oznámiti má.

40. Žádný na grunty cizí z poddaných se nedávejte, a kdožby se pak dal, ten každý dá pokuty 10 kop.

41. Sirotky zběhlé i nezběhlé, když se vám koliv poručí, stavějte. A kdož by se tak nezachoval, maje sobě poručeno, pokuty dáti povinen bude 10 kop.

42. Jestliže by od JMti pána neb ouředníka rychtář neb starší aneb soused, aby se do kláštera postavil, obeslán byl, a tak se nezachoval, bude vězením trestán a k tomu dá pokuty 10 kop.

43. Kdo by *hromoval* aneb jméno boží nadarmo bral, tři lžíce kolomasti snísti a k tomu trestání vězením vystáti musí.

44. *Krčmáři* ani žádný hospodář krom pivováru klášterského aby piva nebrali. Kdo by se toho dopustil, pokuty dáti povinen bude 4 kopy.

45. Krčmářové žádných muzikantův ani jiných rozpustilostí nedopouštějte. Který by se toho krčmář neb hospodář dopustil, pokuty dá 10 kop.

46. Rychtáři a starší mládeži nočních povykův nedopouštějte pod pokutou 10 kop.

47. Rychtář chtěl-li by koho vězením proč trestati, k žádnýmu bitím, leč by se protivil a do vězení jíti nechtěl, přikračovati nemá.

48. Všickni starší osedlí i neosedlí, rychtáři kdyby jaká potřeba čeho nastala, nápomocni býti mají, pod propadením každého pokuty 20 kop.

49. Jestliže by se kdokoliv čeho toho dopustil, jakž tuto přečteno jest, a rychtář věda o tom, do kanceláře neoznámil, to zatajiti chtěl, pro každou věc pokuty dáti povinen bude 10 kop.

50. Tento regiment rychtář a starší vždycky ve 4 nedělích, učiníc hromadu, všechněm přečísti dáti mají; a jestliže by v tom času čísti nedali, v tom času pokuty, kdo by se čeho toho dopustil, takovou pokutou rychtář a starší povinni budou.

[IV] Obvzláštní dobrá paměť v příčině sirotkův zádušních, kteráž i pro jiné se trefuje.

Tento řád podle podob s číslem II. str. 212 zdá se býti délán pro poddané záduší sv. Mikuláše v Starém Městě Pražském, anebo pro poddané některého jiného záduší Pražského.

1. Aby páni ouředníci rychtáři a konšelům při vejjezdích poroučeli: Jestliže by který z nich anebo sousedův spolu jejich skrze *smrt* z tohoto světa sešel, aneb

jsa nemocen, k zdraví jeho další naděje nebyla, aby časně, pro opatření manželky neb sirotkův po něm zůstalých, pánům ouředníkům v známost uvedli, a oni statček jeho se všemi svršky a nábytky, kteříž by se koli vyhledati a najíti mohli, popsati a zinventovati dali, tak aby sirotci dojda svých let, na více nežli jest bylo, se nepotahovali.

2. A jestliže by který sirotek dříve dojití let rozumných z tohoto světa prostředkem smrti sešel, tehdy in margine pro paměť vyznamenati náleží, a díl spravedlnosti jeho všecken (ač by se jaká vyhledala) tu obrácen býti má, kdež by se pánům osadním za dobré vidělo a zdálo.

3. Co se pak dotýče sirotkův na cizopanské grunty s *spravedlností* jich *propuštění*, za potřebné jest, aby pod každého gruntu zápisem neb trhem, z kteréhož by se sirotku jaká spravedlnost skládala, poznamenáno bylo, že Jan, Anna k snažné žádosti ABC i s spravedlností N jest propuštěn, a více svého za pány osadními že nic nemá. Načež kvitancí od vrchnosti jeho, prvé nežli se jemu summa vydá, dána býti má. Častokráte zajisto se trefuje, že skrze nepořádné těch věcí poznamenání omylové i mnohá zaneprázdnění a outraty pánům nastávají a přicházejí.

4. Naposledy i to v paměti zůstávati má: Který by sirotek spravedlnosti své za pány vejše 50 kop měl, a jinam na cizí grunty propuštěn býti chtěl, tehdy měla-li by se táž všecka summa jemu na cizí grunty propustiti neb vydati, to také [aby] při uvážení pánův bylo, vzláště pak kdyby za možnou manželku aneb bohatého manžela se dostati měl.

[V] O začetí neb řízení soudu.

Toto naučení zdá se býti sepsáno pro potřebu na menším panství, kdež vrchnost bývala přítomna u soudu (čl. 4, 6). Poukaz k instrukci Fridlandské v článku 5. byl nejspíš připsán dodatečné r. 1648.

1. Počátek řízení soudu takto krátce se učiniti může: Se vší pilností ptáti se při dostavení rychtáře a starších s jinými, poněvadž k dnešnímu dni pro vyhledání panský i sirotčí spravedlnosti, buď jiných nápadní [čti: nápadův], od N. N. vrchnosti tento soud jest uložen, také-li jest rychtáři o témž soudu držení časně dáno znáti i jiným, a jsou-li tu všickni z sousedův a soused vedle náležitosti přítomni?

2. Pod správou rychtáře N jak jsou regimentní artykule mezi sebou pořádně zachovávali, neb sobě při společnostech přednešení pamatovali?

3. Také-li jest rychtářem a staršími tato obec se náležitě řídila, a byli-li jsou z nich jeden každý poslušný? Tolikéž hajní nařízení zdali jsou podle povinností svých věrně a spravedlivě se chovali?

4. Nejní-li co na odporu, tehdy rychtář *palcát práva* před vrchnost složiti, potom z povinnosti hned i s staršími až i hajnými se *propouštějí*, a to předně vrchnosti své s poděkováním i rukou podání[m]. Po propuštění jich z povinnosti na

obec činí se otázka: Poněvadž již nyní sobě rovni zůstávají, má-li kdo do propuštěných rychtáře a starších, že by mu za nespravedlivé proti komukoliv činili, co sobě stěžovati, aby se oznámilo, a pro přátelství ani pro nepřátelství ničímž netajilo. Pokudž by se pak nic takového nenacházelo a nepřednášelo, s pochválením pána Boha býti z toho povděčnu, a jim po předložení o dobré správě náležitě poručiti vystoupiti. V tom hodnou osobu, kteráž by za rychtáře, i jiné za starší podle něho obráni býti mohli, povážiti, a tu, kdež náleží, dáti zapsati.

5. Po zavolání a vstoupení jich zase správce jim přednešení učiniti; a kteří tak za rychtáře, staršího neb hajnýho v knihách již zapsaný i vyhlášený bude, ten každý bez odporu všelikého, předně samotný rychtář a po něm spolu starší, též hajní k vzláštní povinnosti učinění přistoupiti mají. (NB. v Frydlandský instrukcí přísahy se nachází, kteréž se vynajíti snadně mohou.)

[6] A po vykonání takových povinností zase vrchnosti ruky podati povinni budou, kdež se jim štěstí a v práci dobré prospěch vinšuje. Za tím regiment panský slyšeti, a po přečtení náležitého přednášení a napomenutí doslejchati, a potom soud se hájiti má (jakž níže v druhé formě spůsob ukazuje); a rychtáři i starším poručiti se za stůl zasaditi, a truhlici obecní neb sirotčí před sebe přednésti. Pod tím vrchnost svou, pro vyhledání lidských (vzlášť sirotčích) spravedlností, kněh purgkrechtních za otevření i za pořádné statkův vyhlášení žádati.

[VI] Jiná forma k přednešení před začetí[m] soudu.

Také toto naučení bylo psáno pro statek pána nepříliš bohatého, ježto v článcích 3, 5, 8 předpokládá, že pán jest osobně přítomen u soudu výročního. Shoda čl. 4 str. 222 se čl. 50 str. 219 zdá se ukazovati na Doksany.

1. Mají na to dobrý pozor dáti ouředník a písařové, aby všecky knihy purkrechtní tý vsi anebožto těch vesnic sebou vzali, i s suplikacími, listy od starého soudu až do nového o spravedlnosti lidský a jiné, též také papír, ingoust, křídu, groše a všelijaké písařské potřeby (an by jich tu potřebí býti mohlo), tak aby potom skrze ty žádného zmatku státi se nemohlo.

2. Jak se na místo, kde se soud takový držeti má, přijede, tehdy ouředník *knihy*, v nichž se rychtářové zapisují i starší, truhlici sirotčí jménem panským přinésti dáti má.

3. Připravíc knihy a je zotvírajíc, k zápisům všickni obyvateli vsi (nebo těch vesnic) mají skrze rychtáře býti povoláni před JMt pána; od ouředníka má na místě JMti pána se otázka státi s připomenutím cedule jemu odeslané z strany soudu k rychtáři, také-li jest se tak poslušně zachoval a všem věděti dal, a jsou-li všickni přítomni, čili nestalo-li jest se dobře? Pakli ne, proč a z jaké příčiny? Dobrá kapitola a na pepř pokuta podle vyměření regimentu.

4. Má se na něm (to jest rychtáři a starších) dotaz učiniti, také-li jest artikule a *regiment*, sobě od JMti daný, každý 4 neděle čísti dal a nad ním ruku držel, a zdali jest kdo z sousedův co který artikul zlehčil a podle něho se nechoval. Našel-li by se kdo, ten podle vůle JMti pána ztrestán bude.

5. Vykonajíc ty otázky, ouředník k JMti pánu přivolati má rychtáře i starší, a jim dada každý ruku, JMti pánu aby *žíly rychtářské skládali*, od JMti pána propuštěni býti z ouřadův mají. Potom hned všickni ven vystoupiti mají, a neodcházeti, leč by z poručení JMti pána povolení měl.

6. JMt pán ráčí považiti s dobrými přísedícími lidmi všech příčin, a z obce osobu hodnou, usedlou, rozumnou, na poctivosti dobře zachovalou za rychtáře, a potom i jiné osoby, kolikkolivěk jich potřebí jest, vybrati, před sebe povolati a vprostřed postaviti poručiti ráčí. Potom se pak na nich všech sousedích *dotázka* učiní, vědí-li co zlého do osob vybraných a vystavených, a chovali-li jsou se dobře čili ne, aby oznámili, byli-li by bez ouhony, na poctivosti dobře zachovalí neb opatření? Jestliže by který tak nalezen byl, ten složen, a jiný hodný soused na jeho místě postaven býti má. Pakli ne, tehdy hned osoba za rychtáře volená předstoupiti má, a pod pokutou vyměřenou, ničímž se nevymlouvajíc, přísahu učiniti a podáním ruky JMti pánu slíbiti mají. Po něm i všickni starší voleni tím spůsobem. Vydada jim pak *regiment*, má se jim napomenutí státi, kterak se chovati mají. Hajným tím spůsobem i nad mlejny přísežnímu čti. Potom pak do kněh obecních, kdo k jakému ouřadu dosazen jest, zapsáni býti mají. — Potom opět otázka má učiněna býti na rychtáře, zdali jsou ho všichni poslouchali, ním se spravovali, do hromady sami-li osobně (tak jakž regiment vyměřuje), či děti*) neb čeládku aneb koho jiného vysílali? Item na vší obci má se otázka státi: poněvadž jsou sobě rovni, aby oznámili, mají-li sobě co do rychtáře stěžovati neb do starších, čili ne. Jestliže by se pak co takového škodného našlo, má strestán ku příkladu jiným býti.

*) Srv. čl. 17 str. 217.

7. Po vydání jim povinnosti mají se čísti artikulové aneb *regiment* panství toho sepsaní, až do konce s zavírkou dobrého a přivětivého napomenutí.

8. Po přečtení jim regimentu ouředník má poručiti *truhlici sirotčí* přednésti, a rychtáři i starším za stůl se posaditi. A potom všickni, kteříkoliv při tom soudu o spravedlnosti své přednášeti chtějí, pořádně voláni býti mají, aby před rychtářem a staršími vyčetl. A kdo bráti má, ten má s uctivostí před JMt pána předstoupiti a za propuštění žádati; a vzláště cizopanský má připsání od vrchnosti své přinesouc, tím spůsobem žádati. Pakliže by kterému sirotku peníze náležely, ty se do truhlice sirotčí obce té s cedulkou k nim přivázanou vložiti mají. Však žádnému žádným spůsobem propuštěny býti nemají, leč by prvé knihami purkrechtními kvitován byl, jakž za právo jest a to obyčej starý ukazuje. A potom tu hned vedle moci sobě od JMti pána dané ouředník má tímto spůsobem soud zahájiti:

Paměť o zahájení soudu. Z poručení a nařízení N. N. N. já tento soud purkrechtní na přítomným právě hájím, předně boží mocí, též JMti pána mocí. Kdo by koliv před tímto soudem co měl, ten své spravedlnosti vyhledávej náležitě. Pakli by se kdo jakého scestného nepříkladu před tímto soudem a právem dopustil, to bude spravedlnosti jeho k strátě podle starobylosti předešlých soudův, zvyklosti a zasloužilosti k skutečné panské pokutě, s jistým při tom trestáním (o čemž jeden každý doslejchaje, bude se věděti čím spraviti a před tímto zahájeným soudem čeho uvarovati).

A tak po práci vrchnosti buď přítomné aneb vyslaným, jak čas slouží, činí se vděčnost a potom poděkování.

224.

1649, 9. čce: Hrabě Adam Slavata zapovídá přílišnou lichvu v půjčování na úrodu polní.

Já Adam Pavel Slavata, sv. Římské říše hrabě z Chlumu a Košumberka na Hradci Jindřichově, Nové Bystřici, Žirovnici a Chlumci, JMCské říšská dvorská radda, vedle milostivého pozdravení známo činím tímto mým otevřeným listem všem a všelikým poddaným mým po všech panstvích v městech, městečkách, rychtách, vesnicích, in summa veřejně, jakého ti koliv stavu a obcování jsou:

Vyrozuměvše tomu z hodnověrných zpráv, ano i sám toho vlastní vědomost majíce, kterak tento přítomný rok, a hned od žně leta pominulého až do dnešního dne, mnozí z poddaných pro velikou nouzi a nedostatek obilíčka svá, co tak dosti na skrovně zaseli, rozdílným lidem na polích zastavovali, prodali a za dost ničemný quantum, jen aby o kontribucí hrdlováni aneb od hladu zahubeni nebyli, prostrčili. A nicméně sotva skrze neobyčejných pokrmů užívání životy své retovati mohli, nad čímž každý dobrý křesťanský bohabojný v srdci slušnou útrpnost nésti má. Jest sice tak slušné jako spravedlivé, aby jeden každý dlužník svýho věřitele vlastně vedle kontraktu aneb smlouvy kontentiroval, jakž světská práva sebou přinášejí. Považujíce ale toho, co povážení hodného jest, vynajde se, co zlého odtuď následovati může, kdyby takový přinucený a z nouze učiněný handle a smlouvy k svému utvrzení přijíti měly. Nebo jest jeden, jsou 2, 3, 4, kteří z požehnání Božího tolik mají, že jsou od mnohých chudých poddaných obilí skoupili, mnohým jeden strych za dva neb půldruhého v nový k oplacení půjčili; přijde nyní žeň, tento nebohý člověk obilíčko svý žíti, ale jinýmu s pláčem a naříkáním ano i klatbou oblaky pronikající do stodoly vézti má; ten takový, aneb takoví 2, 3, 4 nashromáždí drahně takového obilí, zavezou je na špýchary neb sýpky, budou chovati na drahotu, neprodají ani nepůjčí bez velkého zisku. Proti tomu tento chudý po žni a po zásetí

opět chleba nemá, od nich dobrodiní a půjčky opět neužije, leda jim zase své zasetí prodá, a tak in continuum mnoho chudých od málo možných lakomců utiskováno, užíráno a proti Bohu vysoce hřešeno bude. Aby tehdy oráči těžce zem dělajícímu, žeň k radosti a potěšení sloužila, drahota zoumyslně rozhojňována nebyla, a pán Bůh již k nám po tak dlouhém nás válkou a jinými metlami kárání, milosrdenstvím svým obrácený, poznovu rozhněván nebyl, nýbrž té hojné obrody, která ještě v jeho milostivých otcovských rukou jest, tím více požehnati ráčil, vidělo mi se strany takových prodajů a půjček obilí, toto nařízení učiniti:

Kdokoliv co takového jakéhokoliv obilí zastavil aneb prodal, má je sám do své stodoly skliditi, a věřiteli svému toliko to, co jest od něho přijal, zase navrátiti, však pro vděčnost něco vedle možnosti své a povahy přijatého dobrodiní z toho, co mu pán Bůh na poli požehnal, věřiteli svému učiniti má a může. Napodobně kdo jakéhokoliv obilí se vydlužil, mimo jeden věrtel nádavku dobře vyčištěného obilí, více odvésti povinen býti nemá.

Pakliby kdokoliv (žádného, ani služebníka a officírů mých, buď ti jakéhokolivěc vyššího i nižšího povolání, nevynímajíce) proti tomuto mému k obecnému dobrému patřícímu nařízení a ediktu handlovati se opovážil, dlužníka svého k zadosti učinění smlouvě bud zjevně aneb potejně přísnými neb dobrotivými prostředky doháněti chtěl, ten a takový nejen to, oč činiti jest, přijíti, ale i podle povahy osoby a skutku pro takové nepravé utiskování a od samého pána Boha vysoce zapověděné lichvy, těžce a nepromijitedlně trestán býti má. Jestliby pak v této materii poddaných cizopanských se dotýkalo, ti pokudž by se podobným spůsobem kontentirovati dáti nechtěli, při mne se ohlašovati a slušné satisfakcí dosáhnouti mají. Což tak jak opravdově a přísně proti odporným míním, tak proti tomu zase k volným milostí všelikou náchylen zůstávám. Datum listu tohoto na zámku Nové Bystřici dne 9. Julii 1649. (L. S.)

Orig. v českém i německém jazyku v archivu Jindřicho-Hradeckém pod rubr. Histor. — Opsal archivář p., František Tischer.

225.

1649, 5. srpna na Radúni (u Opavy): Hynek Václav z Tvorkova poddanému svému Matějovi Šerému uděluje svobody při držení svobodného fojtství ve vsi Hlubočci pod vrchním právem svým, aby to fojtství s pozemky mohl prodati nebo odkázati; osvobozuje ho od robot, a děti jeho od služeb panských; pivo a pálené jest povinen bráti od vrchnosti.

Já Hynek Václav z Tvorkova a z Kravař, dědičný pán na Radúni a Suchých Lascích*) oc. JKMti knížete Opavského a Krnovského rada, známo činím tímto

*) Suché Lazce, nyní Sucholazce, ves 7 *km* jihovýchodně od města Opavy, kdež na blízku také ves Radúň stojí.

listem obecně přede všemi, kdežkoli čten nebo čtouci slyšán bude, a zvláště tu, kdež slyšeti náleží: že jest přede mne předstoupil z přátely svejmi Matěj Šerý, fojt a poddaný můj z dědiny mej Hluboczcze,*) poníženě a poddaně prosíce, abych jemu, erbům a budoucím potomkům jeho živnůstku a statek jeho, — totiž fojtství k dědině Hlubočci, které jest od nebožtíka Jakuba Šerého otce svého vlastního za živobytí jeho odkoupil, i s tím dílem role za Vrtlíkem, jak se ke mlejnu jide, k Bilovci dvoje honce, co se jich prve ke dvoru panskému užívalo a od slavnej a spasitedlnej paměti JMti pana otce mého nejmilejšího již v Pánu Bohu odpočívajícího, náležejíc prve k tomuž sídlu jeho, leta 1634 dne 11. Martij jemu zase postoupeno, užívati dovoleno jest, — budoucně trvajícími spravedlnostmi a svobodami obdařil a zaopatřil. Kterejžto poníženej prozby jeho z dobrej a svobodnej vůle a z zdravým rozmyslem svým, tudíž za radú pánův a přátel mých jsem jemu odepříti nemohl, nýbrž k takovej nakloněn jsouce, touto [sic] níže psanou milost a svobodu jemu, erbům, potomkům jeho a budoucím držitelům téhož svobodného fojtství činím:

A předně já nahoře psaný Hynek Václav z Tvorkova a z Kravař z erby a budoucími potomky svejmi, jakožto dědičný, mocný a vrchní pán statku Radúnského a tejž dědiny Hlubočce, (však s touto jistou a zřetedlnou vejminkú, že sobě, erbům a budoucím potomkům svým na tomž svobodným fojtství vrchní právo pozůstavuji), jmenovanému Matějovi Šerému, jeho erbům, potomkům a budoucím držitelům téhož svobodného fojtství touto milost, svobodu a spravedlnost číníce řídím, ustanovuji, dávám a potvrzuji, tak že on z erby a budoucími potomky svejmi dotčeného svobodného statku a fojtství svého, jak nyní v svém stavení, ve všech mezech a hranicech, ničehož odtud nevyjímajíc, vcele ustaveno, neb na jiným v témž okrlšku [sic] zase v nově nákladem jeho vystaveno by bejti mohlo, totiž půl lánu role i s tím napřed dotčeným dílem role za Vrtlíkem, z zahradami, loukami, chrastinami, byly-li by jaké, a in summa se vším příslušenstvím, všemi a všelijakými mezemi a hranicemi téhož svobodného statku a fojtství, s týmž dílem rolí za Vrtlíkem, vždyckny na budoucí časy spokojně bez překážky jednoho každého člověka, z erby a budoucími potomky svejmi držeti a užívati moc a právo jmíti bude; též skrz všelijaké poctivé prostředky, handle, obchody a formanství. Také dobrým lidem prodati, zastaviti, zaměniti a všechno neb na díle, kdy jak a komu se jemu nejlípe zdáti a dobře líbiti bude, za zdravého života neb na smrtedlné posteli při dobrým rozumu oddati, odkázati a odporučiti, a každého času s ním jako z svým vlastním a svobodným statkem podle nejlepší vůle a líbosti své (však to vše s povolením jednej každej vrchnosti jeho) učiniti může. A když by tak kolikrát koli též svobodné fojtství z jeho příslušenstvím ku prodaji přišlo, povinen bude auffanku z jednoho každého

*) Hlubočec, nyní také Hlubotec, něm. Tiefengrund, jest ves 12 *km* na jihovýchod od města Opavy.

sta zlatých po desíti zlatých ihned napřed z peněz zavdankových vrchnosti své dáti a spraviti.

Také dotčenému Matějovi Šerému, erbům a potomkům jeho, z erby a potomky svejmi budoucími pány a držiteli statku Radúnského a dědiny Hlubočce, touto milost činím a ode všech a všelijakých robot koňských i pěších, buď na žnivo chození, obilí i trávy sečení, hrabání, povozův, dříví roubání, fůr solných i vinných a jiných všelijakých robot, jakými by koli jmény jmenované a vyslovené bejti mohly, též chrtův a psův chování, na hony chození, a in summa všech a všelijakých povinností panských dokonale a docela nyní i na časy budoucí osvobozuji. A jakož také týž Matěj Šerý na folvarku Radúnském při robotnících stával, toho víc [?] činiti nemá a povinen nebude; stolka kdyby se folvark Hlubočský v předešlý způsob uvedl a obsíval, tam na témž folvarku, a nikdež jinde, i z budoucími svými nad robotníky stávati jest povinen na budoucí časy. Osvobozuji tolkéž já Hynek Václav z Tvorkova a z Kravař sám od sebe, od erbův a budoucích potomkův mých, pánův Radúnských a dědiny Hlubočce, dítky dotčeného Matěje Šerého, erbův a budoucích potomkův jeho mužského i ženského pohlaví, od všelijakých služeb panských vrchnosti Radúnské a dědiny Hlubočce, tak že buď za živobytí rodičův neb po smrti jejich k žádným službám panským nahoru ani do dvorův nikdá bráni a přinucováni, ani jiným okoličným sousedům k takovým službám dáváni bejti nemají nyní i na časy budoucí.

Tolikéž Matějovi Šerému, jeho erbům a budoucím potomkům tuto svobodu a právo dávám: kdybych já neb erbové moji a budoucí páni a držitelé statku Radúnského pivo vařiti ani páleného páliti nedali, že bude moci pivo i pálené, kde se jemu [líbiti] bude, bráti a v tomž svobodném fojtství svým šenkovati; všakž při šenkování jednej každej kuffy piva Opavského bude povinen pobečevného jeden zlatý rýnský vrchnosti své dáti. Pakliže bych já neb budoucí páni Radúnští pivo vařiti, pálené páliti dali, tehda má a povinen bude takové pivo i pálené beze vší odpornosti (mimo cizí pivo a pálené) od vrchnosti své bráti.

Dobytka všelijakého při tomž svobodném fojtství se jemu, erbům a potomkům jeho chovati dovoluje tak mnoho, jakých bez škody panskej vychovati může; však aby sýpku pastýřskú mezi obcí jak jiný soused od něho dával.

A protoš já z počátku psaný Hynek Václav z Tvorkova a z Kravař jakožto mocný a dědičný pán statku Radúně a dědiny Hlubočce slibuji a připovídám z erby a potomky svými budoucími, vrchnostmi a pány Radúnskými, jemu často psanému Matějovi Šerému, erbům, potomkům jeho a budoucím držitelům téhož svobodného statku a fojtství, při těchto svobodách, nadání a spravedlnostech, ve všech artikulích, punktech a klauzulích v tomto listu obsažených stálc, pevně a neproměnitedlně mocně zachovati, ochraňovati, ruku nad tím držeti, a v žádným artikuli, punktu

a klauzuli, i summú v ničemž z erby a potomky mými, budoucími pány a držiteli statku Radúně a dědiny Hlubočce, často jmenovanému Matějovi Šerému i budoucím držitelům téhož svobodného statku a fojtství žádným vymyšleným spůsobem, jak by to vtip a chytrost lidská vymysliti mohla, ani skrz žádné duchovní ani světské právo žádnej překážky a těžkosti činiti nemám a nechci. Také jestliže by některý držitel toho svobodného statku a fojtství vrchnosti své na žádost dobrovolně něco učinil aneb přinuceně učiniti musil, čím by povinen nebyl; též jestliže by v tomto listu a nadání písařem něco zle napsáno, omýleno, některé artikule, slova a litery vypuštěné, přehlidnouté anebo něco na písmě, pečetech, vosku porušeno, pokaženo a zatměle dostaveno bylo, za kterými příčinami by erbové a potomkové moji, budoucí držitelé statku Radúnského, příčinu vzíti chtěli, tento list a nadání mé v nic obrátiti a kassirovati, aneb sobě odtud něco ku pomoci bráti (čehož však o erbích a potomcích mých, aby se o to opovážiti a něco toho neslušného a nenáležitého protiva tomuto obdarování mému před sebe vzíti měly, nikoli nesmejšlím), avšakž to všeckno jemu Matějovi Šerému a budoucím držitelům toho svobodného statku a fojtství, co by kolivěk vtip lidský vymysliti mohl, k žádnej škodě a kassirování tohoto nadání, k nejmenší zkáze a ouhoně bejti a se vztahovati nemá; nýbrž při tomto obdarování, potvrzení a všech těch tuto obsažených svobodách dokonale a nejináče nyní i na budoucí časy pevně, stále a neporušitedlně od jednej každej vrchnosti statku Radúnského a dědiny Hlubočce pozůstaveni, od každých duchovních i světských práv ochráněni a při tom zanecháni bejti mají.

Tomu na svědomí a tím stálejší toho všeho potvrzení na budoucí památku a jisté zdržení já s počátku psaný Hynek Václav z Tvorkova a z Kravař pečeť mou z jistým vědomím a vůlí k tomuto listu jsem přitisknouti a přivěsiti poručil, a vlastní rukú se podepsal; a pro širší toho vědomost dožádal sem se urozeného pána pana Vilíma Pražmu [sic] svobodného pána z Bílkova na Velkej Polomi, Horní Lhotě, Budišovicích a Gieraltovicích,*) JKMti knížete Opavského a Krnovského rady a nejvyššího sudího knížectví Opavského, a urozené a statečné rytíře pana Jana Mosse z Bittendorfu na Zlatníkách, též JKMti knížete Opavského a Krnovského rady, a pana Jana Krištofa Twardawu z Twardawy na Svobodných Dvořích při městě Opavě a v Hrabyni,**) že jsou také pečeti své podle mej k týmuž listu na svědomí přitisknouti dali a rukama vlastníma se podepsali, však erbům a potomkům svým bez škody. Jenž dán a psán na Radúni ve štvrtek před památkú proměnění Krista Pána, léta páně tisícého šestistého štyrydcátého a devátého počítajíc.

Orig. pergam. v archivě Českého Musea v Praze; visely 4 pečeti, z nichž jenom čtvrtá Twardawova jest zachovaná. Částky čtyř podpisů viděti jest na pergamenových proužcích, na nichž pečeti visely.

*) Heraltovice, nyní něm. ves při silnici z Benešova k východu do Opavy. — **) V originále psáno w Hrabyni, v poštovském slovníku Hrabýň, něm. Hrabin, na Šembercvě mapě Hrabina, v Catalogu cleri Hrabýň, městečko při silnici z Opavy na východ k Ostravě.

226.

1650, 27. března či 27. července patentem zapovídá se v Čechách přechovávati cizí poddané anebo je přijímati bez listu výhostného; pokuta v OZZském Q. 1 na to ustanovená se zdvojnásobuje.

My Ferdinand Třetí, z Boží milosti volený Římský císař, po všeckny časy rozmnožitel říše, a Uherský, Český, Dalmatský, Charvátský a Slovanský král, arcikníže Rakouské, markrabě Moravský, Lucemburské a Slezské kníže a Lužický markrabě, všem obyvatelům našim dědičného našeho království Českého, jakého-li koliv stavu, řádu neb povolání jsou, milost naši císařskou a královskou, též všeckno dobré vzkazujeme.

Věrní jmilí! Nečiníme vás toho tajna, že jest nás jistá a dokonalá zpráva došla, kterak v dotčeném království našem Českém rozdílných vrchností a obyvatelův země lidé poddaní na gruntech jich s manželkami, dítkami, jiným jměním svým odcházejí, na jiné cizí grunty se osazují, a tam od vrchností týchž cizích gruntů proti patrnému zřízení našemu zemskému, v něm vyměřené pokuty se neoslejchajíce, na velikou škodu a záhubu pravých a dědičných vrchností jich, svývolně, bez listův vejhostních neb fedrovních přijímáni, zdržováni a přechováváni jsou. A poněvadž nám jakožto králi a pánu země takových na skrácení, škodu a ublížení věrných obyvatelův našich se vztahujících a právy země vysoce zapověděných neřádův nikdež déleji trpěti a přehlídati nesluší, na čemž také my, aby při tomto z daru pána Boha pokojnějším času ve všem dobrý řád a správa zachována byla, dokonale ustanoveni *) býti ráčíme: pročež všem nadjmenovaným věrným a poslušným obyvatelům a poddaným našim ze všech stavův již psaného království našeho dědičného Českého, duchovním i světským, svobodným neb poddaným, o tom milostivě a dostatečně poroučeti ráčíme, abyšte ihned, jakž vás tento patent náš dojde, všeckny takové cizí, z gruntův dědičných pánův a pravých vrchností svých zběhlé poddané, na panstvích, statcích a gruntech svých pod nižádným vymyšleným spůsobem dále a více jak sami netrpěli, nezdržovali ani jiným zdržovati dopouštěli, nýbrž je ihned k týmž dědičným vrchnostem jich odsílali, anebo o nich, aby od pánův svých odtud vyzdvihováni byli, v známost uvedli, a déle takových nikdy bez listů fedrovních nepřijímali, jich na gruntech neb panstvích svých nezdržovali a nepřechovávali; nýbrž jakž by ti a takoví z gruntův pravých vrchností již zběhlí lidé kdekoliv postiženi, usvědčeni byli, ty ihned bez všelijakých odporův a se spečování týmž pravým vrchnostem jich volně a pokojně každého času propouštěti hleděli.

Pakli by se kdo tak, jakž se nadpisuje, nezachoval, nýbrž mimo naději takové poddané z cizích gruntův buď skrze jiného k sobě vábil a odluzoval, takové bez listův vejhostních, fedrovních a sice dokonalého povolení pravých vrchností jich

k službě neb jináče přijímal, neb je chránil, zastával a přechovával: tehdy ten každý, kolikrát by koliv toho dopustiti se opovážil a v tom shledán a postižen byl, pro jednu každou takovou cizí osobu týmž pravým a dědičným vrchnostem jich tu [v] Obnoveném Zřízením Zemským pod lit. Q. 1. vyměřenou pokutu tuplovaně, totiž pokudž takový svývolný přestupník osoba svobodná, jedno sto kop míšenských, jest-li pak poddaný, 40 kop míš. propadnouti; pakli by s to býti a takové pokuty pro nemožnost odvésti nemohl, tehdy dle slušného uznání jinším způsobem trestán býti má. Kteréžto pokuty každému takovému právně dobýti se dovoluje.

A protož místodržícím našim královským, též jinším všem zřízeným vrchnostem, ouřadům městským, zvláště pak hejtmanům krajským dostatečně poroučíme, abyšte nad tímto nařízením ruku ochrannou drželi, a z toho žádnému vykračovati nedopouštěli. A to pod uvarováním hněvu nemilosti naší císařské a královské. Dán v městě našem Vídni 27. dne měsíce července 1650, Uherského 25. a Českého 23.

Vepsáno ve sborníku Hradištském bibl. univ. Pražské XV. E. 16 fol. 31, jenž jest popsán výše str. 25, 26. Německý text tištěn ve Weingartenově Codexu str. 273 č. 143 s datem 27. Martii 1650.

*) Německy: dahin gnädigst trachten und bedacht seyn.

227.

1650, 21. června: Ferdinand III. připojiv důchody statků nejv. purkrabství Pražského ku komoře, dává instrukci hejtmanovi těch statků Jiřímu Mazánkovi ze Zlatého Pole.

Ferdinand Třetí, z boží milosti volený Římský císař, po všecky časy rozmnožitel říše, Uherský a Český král ↄc. Instrukcí poctivému pánovi Jiřímu Mazánkovi z Zlatého Pole, kterého jsme za hejtmana statkův nejvyššího purkrabství Pražského v dědičném království našem Českém ustanoviti, a takové důchody komoře naší české připojiti ráčili, jak by se v povinnosti své chovati a věci jemu svěřené opatrovati měl.

[1] *O stavení.* Předně a nejprve ráčíme jemu stavení k ouřadu téhož nejvyššího purkrabství Pražského, pivovár, sladovnu v Starém Městě Pražském, dvory poplužní i jiné k tomu přináležející věci, načež pozor dáti povinen, aby se jak od dešťův, ohně aneb jinak nad tím žádná škoda nestala, milostivě svěřovati. Stavení však nového aby bez vůle a povolení našeho neb komory naší české před sebe nebral, nýbrž to buď nám neb též komoře naší české přednesl, a na to další resolucí a vyměření očekával.

[2] *O inventáři.* Všecky svršky, které netoliko jemu pod jistým inventářem, to jest při pivováře, sladovně, dvořích, presích vinných i jinde k opatrování poručené jsou, mají od něho tak opatrovány býti, aby na týchž žádné škody učiněno

nebylo a se ne[ztratily]; a co se nového přikoupí neb přidělá, naproti tomu spotřebuje, o tom má od něho pořádné a obzvláštní poznamenání držáno a ku poč[tu] přidáno býti.

[3. *Registra.*] Knihy urburní, purkrechtní, listy výhostní a jiné všelijaké jak důchodův neb hospodářství, tak spravedlností lidských se týkajících pamětí, mají v obzvláštním zavřeném opatřeném místě, kde regent předešle býval, pořádně složené zůstávati.

[4] *O lidech poddaných, k pobožnosti a šlechetnému obcování jich napomínání.* Lidi poddané sobě svěřené, aby se Pána Boha všemohoucího báli, časně a, když toho čas jest neb náleží, k zpovědi svaté napomínati a vésti, ano i také aby se žádných neřádův, které proti Pánu Bohu všemohoucímu a zápovědi, JMCské ustanovením právním čelí, nedopouštěli, na to bedlivý pozor dáti a neřády přetrhovati.

[5] *O soudech veských.* Soudové aneb posudkové mají se každého roku času zimního hned po novém létě v přítomnosti rychtáře a konšelův pořádně podle knih purkrechtních říditi, počty, co se koliv peněz závdavečních i gruntovních z jednoho každého gruntu a po kom a komu zejména a jakým právem propustí, i co na nás připadá, dr[žeti], a po vyřízení těch soudův dotčené počty se všemi k tomu přináležejícími kvitancemi a approbacími komoře naší české ve čtyřech nedělích skládati.

[6] *Spravování lidí poddaných.* Lidi poddané v jich přednášení a spravedlnostech volně vyslýchati, kdy a kde toho potřeba ukazuje zastávati, a co by těžkého bylo, na naši komoru královskou českou vznésti a v tom vyměření očekávati; nicméně dotčené poddané k dobrému hospodářství míti i k nim dohlédnouti, a v týchž jich spravedlivostech každého dne sobotního tím raněji vyslýcháni, šafářové řízeni a časně zase odbýváni býti mají; a pokudž by kdy toho potřeba ukazovala, i jinší den k tomu obrati.

[7] *O gruntech podda[cích], které lidé svobodní drží.* Gruntové poddací bez obzvláštního komory naší české povolení lidem svobodným prodáváni býti nemají, a jakým kdo právem až dosavád který grunt drží, to vyhledati a na touž komoru českou vznésti.

[8] *O sirotcích.* Kdykoliv který hospodář osedlý prostředkem smrti této časné z tohoto světa vykročí, statek jeho, na čem ten koliv záleží, má zinventován, a to vše popsáno býti; jsou-li pak sirotci nezletilí, ty buď při mateři zanechati aneb k dobrým lidem dáti; peníze pod úrok jinším usedlým lidem poddaným s povolením komory naší české rozpůjčiti, neb do truhly sirotčí, od kteréž on hejtman sám klíče míti má, složiti, a když by k dospělému věku přišli, k hospodářství vésti, a tím spůsobem poddané v dobrém hospodářském spůsobu zdržujíce, na grunty osazovati, a komu by spravedlivě táž pozůstalost přináležela, mezi nápadníky rozděliti; nic-

méně na takové sirotky, jak stáři jsou a u koho zůstávají, registra držeti a každoročně skládati.

[9] *O čeledi.* Všecku a všelijakou čeleď, která jemu svěřena jest, nápodobně, jak o poddaných výše dotčeno, má k pobožnosti napomínati; aby, co jednomu každému k jeho práci robotné poručeno, pilně, bedlivě vykonávali a věrně se chovali, na to obzvláštní pozor dáti.

[10. *Zápověď hejtmanovi.*] Nemá žádných handlův s poddanými míti a vésti, dobytkův na stenčení důchodův a poddaných našich chovati, frejmarčiti, v důchodech se dlužiti, a mimo vyměřený pštalunk nic nejmenšího sobě přivlastňovati.

[11] *O pivováru a sladovně.* Forot obilný, to jest k dělání sladův pšeničných a ječných, vždycky a pokaždé dostatek dle možnosti zaopatřiti; a pokudž by se pak pro časté várky z domácích dvorův dostatek shromážditi nemohlo, časně, když se obilí nejlaciněji dostati může, přikoupiti, slady času zimního, když k tomu čas slouží, dáti dělati, a aby dobře zdělávané byly a se nepřetahovaly. Nápodobně dříví obojího, t. j. hvozdového a pivovarského k tomu spůsobného, obého v míru nařezaného vždycky dosti míti, na příjem a vydání dotčeného dříví partikulář držeti; piva hodná a dobrá vařiti, k spílání dohlížeti, jich nepřebírati; takové aby se předešlým spůsobem pilně odbývaly, i také v krčmách poddaní, jako i v domích na Oujezdě k témuž ouřadu nejvyššího purkrabství náležejících, piva za pivem měli, cizích nešenkovali, obzvláštní na to pozor dáti zapotřebí.

[12] *O dvořích poplužních.* Má také nadjmenovaný hejtman náš začasté do dvorův k hospodářství dojížděti, a mezi jiným na to se vší pilností pozor dáti, jak se rolí k semenám chystají, mlatci dobře-li vymlacují, vynáší-li proba obilná učiněná jednostejně, kterak se obilí k semenám opatruje; k setí, hlídání a chování dobytkův, zaopatříce k užitku hodný dobytek, často a každého téhodne dohlížeti, omastek pilně shromažďovati, dobytek odsazovati, odprodávati, při klízení obilí všelijakých také býti, v mandelích vyčísti, a aby se všeckno hospodářsky do stodoly sklidilo, na to bedlivý pozor dáti, a pokaždé po svezení do stodol prob obilných, kteréžto povinen sám vzíti a na naši komoru českou poznamenání odsílati; nad to nade všeckno aby dostatek pšenic i ječmenův domácích na pivovár bývati a vystačovati mohlo, o to se dle nejvyšší možnosti přičiniti.

[13] *O vinicích.* Aby dělníci, lidé zrostlí a ne děti, časně ranního jitra, kdy náleží a vyměřeno jest, do díla přicházeli, pilně pracovali, dříve určitého času odtud neodcházeli, tyček z týchž neodnášeli, vinaři kladením rozvodův i vysazováním hodnou sadbou vinice zahušťovali, sami vinaři sadeb neustraňovali, vína a ovoce dobře a věrně hlídali; vína již zralá, když toho čas náležitý přicházeti bude, sbírati dáti, při tom jsouc, dobře vypresovati, do sudův nalíti, a je tak opatrovati a vyhlídati se přičinili, aby se s dobrým a užitečným důchodu našeho co nejdrážeji

prodati mohly, a po sklizení, jak mnoho se takových obrodí, jistý partikulář komoře naší české ihned pokaždé skládal.

[14] *O ovčínech.* Ovčí dobytek má býti hodný, vyrostlý, a ten tak opatrován, aby se odtud užitek poznati mohl; a ovčíny náležitým počtem, jak mnoho se přechovati může, vždycky dosazené vynacházely. Skopci dříve tří let prodáváni býti nemají. Ovce brakové, když toho čas, a dobré jsou, co nejdrážeji zpeněžiti; při hamlování, jako i také stříži vlny a takové vyvážení má sám osobně pokaždé přítomen, taková pak vlna co nejdrážeji prodána býti, a s ovčáky vruby na skůt ovčí držeti.

[15] *O senné píci.* Sena časně klizená a náležitě usušená mají svezena a tak opatrována býti, aby se nic nejmenšího mimo dobytek náš vlastní neroznášelo a cizím dobytkem vytravováno, nápodobně trav od škůdců vyžínáno nebylo.

[16] *O platech stálých.* Platy stálé všelijaké, jak by ty koliv jmenované býti mohly, jakž z města privilegirovaného Velvar, od lidí poddaných z vesnic a hor viničných podle register urburních, tak jak se od starodávna vynachází a do toho času s rozšířením důchodův téhož purkrabství přijímané byly, mají upomínané a do počtův zcela a zúplně, nic ovšem nevypouštějíc, za příjem uvozované býti, a bez povolení komory naší české nic takového za schodek neb vydání nepokládati, nýbrž, jestli by se nějaké schodky vynacházely, časně to na komoru naši českou vznésti.

[17] *O platech běžných.* I na vycházení jich má pozor dáti, tak aby na týchž umenšeno nebylo, nýbrž k rozmnožování přicházely, a kdyby tak odkud a z jakých příležitostí takových přibývati mohlo, to na komoru vznésti.

[18] *O hliništi za branou Bruskou.* Takové každoročně co nejdrážeji, dokud by cihelna k témuž ouřadu náležející k vyzdvižení nepřišla, na ratifikaci komory naší české pronajímati.

[19] *O přívozích.* Nápodobným způsobem co nejdráže a s vědomím dotčené komory smlouvy s přívoznými zavírané býti mají.

[20] *O platu posudního z města Velvar.* Platíce oni do důchodův nejvyššího purkrabství z každého sudu piva čtyrvěderního po 5 fl., a z každého vědra vína vyšenkovaného po 4 pintách, aby se v tom žádný fortel nedál, povinen na to pozor dáti, a k počtům, co se toho ročně schází, od purkmistra a konšelův téhož města listy obyčejné přiznavací vezmouce, k počtům přikládati.

[21] *O regáliích.* Co se všelijakých regálií při prodávání, darování neb jiném postupování gruntův a vinic, což se vše s vědomím a povolením naším neb komory naší české státi má, od lidí svobodných dle spůsobu od starodávna zachovalého scházeti bude, na takové případnosti bedlivý pozor dán a pilně přijímáno a do počtu kladeno býti má.

[22. *Kassa.*] Peněz co se koliv do důchodův náležejících přijímati bude, mají do kassy skládané býti, a k nim on hejtman náš obzvláštní klíč míti, a toliko k každodennímu skrovnému vydání za písařem některý zlatý rejnský zanechati.

[23] *O placení lidem poddaným.* Co se všelijakých děl tesařských, ňádenických i jiných dotýče, o těch tím vším spůsobem, jakž se i minulých let platilo, má placeno; však naproti tomu jaké roboty poddaní vykonávati povinni, od nich skutečně vykonáváno býti.

[24] *O lesích, hájích a porostlinách.* Ty mají tak opatrované býti, aby k nenáležitému vysekávání nepřišly; co se pak kdy jakého dříví buď k potřebám téhož hospodářství vykáže, neb poddaným beze škody odprodati může, to má v obzvláštní počet zapisováno býti, a takový každého půl léta při počtech jiných také se skládati.

[25] *O skládání cedulí a počtův.* Cedule téhodní peněžité a obilné i dobytčí po zavření každého téhodne a sobotního dne ihned v následující úterní den mají komoře naší české, počty pak pololetní se všemi k tomu přináležejícími kvitancemi a approbacími po vyjití půl léta ve čtyřech téhodnech s vykázaním a liquidirováním restů skládané býti.

[26] *O vzdělání dluhův.* Dluhů nižádných nevzdělávati, obzvláště nejistým, kteří by odkud platiti neměli.

[27] *O listech zhostních.* Vyjednávání a propouštění lidí poddaných komoře naší české tak, jak na jiných všech panstvích našich v království Českém se zachovává, zanechávati ráčíme.

[28] *O rozšiřování aneb rozmnožování důchodův.* A co by se tak při témž hospodářství zlepšiti mohlo, vezmouc sobě před oči a na paměť předešlé a až posavád vycházející důchody a užitky, nic odtud nevypouštějíc, na to pozor dáti, aby v tom ve všem nic umenšováno nebylo, nýbrž raději naše dobré a užitečné pocházeti, rozmnožovati, a co by tak dále prakticirovati se dáti mohlo, to neprodleně komoře naší české s dobrým svým zdáním přednášeti, a tudy důchod rozšiřovati i dle nejvyšší možnosti podle hospodářství k vyzdvižení přivésti.

[29] *O mezech a hranicích.* A jakož také pro nedbanlivé dohlížení k mezem a hranicím časem rozličné zaneprázdnění s mezujícími pochází, pročež má on hejtman předně dáti sobě takové skrze starožitné a toho povědomé lidi ukázati, a netoliko sám k tomu dohlížeti, ale i také lidem poddaným, přidajíc jim mladé lidi pro budoucí paměť, obcházeti nařiditi, a pokudžby se při tom nějaké nedorozumění mezi kýmkoliv vynašlo, to na naši komoru vznésti.

[30] *Plat služby roční.* Co se pak služby roční dotýče, taková z důchodův často psaného úřadu nejv. purkrabství Pražského jemu hejtmanu našemu ročně za

všecko po dvou stech zlatých rejnských vycházeti a proti kvitanci jeho vydáváno býti má.

[31] *Písař* od něho k spisování cedulí téhodních a register přijatý, kteréhož na svůj vlastní náklad držeti a chovati povinen jest, bez vědomí jeho hejtmana žádných peněz ani obilí přijímati ani vydávati nemá, nýbrž má k němu zření své míti, a co od něho nařízeno bude, v tom se poslušně zachovati.

[32] *Závěrka.* A poněvadž pro rozličnost a množství jiných případností, kteřížto začasté k proměnění přicházejí, ty všecky věci jemu k správě poručené vysloveny býti nemohou, a v těch příčinách na pilnosti jeho hejtmana mnoho záleží; protož bude on povinen se o to všelijak, aby žádné škody při opačeném hospodářství se nestalo, nýbrž raději důchodové se zlepšovali a rozmnožovali, vždycky a pokaždé vynasnažovati; zanechávajíce my sobě i toho v další moci, tuto instrukcí zvětšiti, zmenšiti, zjinačiti neb docela složiti podle libosti naší, potřeby a příležitosti důchodův a hospodářství při témž statku; s tímto naším milostivým nařízením, aby jak nynější tak budoucí hejtmané při odstoupení svém od správy této originál této instrukcí při kanceláři hospodářské s jinými všemi listy posilacími, zprávami, relacími, smlouvami, zápisy, vejhosty a jinými všelijakými potřebami, poručeními a pamětmi budoucím správcům neb náměstkům svým pořádně odevzdávati, a při řečené kanceláři zanechati povinni byli. Na čemž na všem jistá a milostivá vůle naše císařská a královská naplněna bude.

Datum na hradě našem Pražském dvacátého prvního dne měsíce června, léta páně tisícího šestistého padesátého.

Vilém Albrecht z Kolovrat m. p.

(Pečeť.) Ad mandatum electi Domini Imperatoris proprium:

Hysrle m. p.

Z originálu v kondexu univ. knihovny Pražské, sign. II. A 27 (v druhé polovici), opsal p. Jura. — Vilém Albrecht Krakovský z Kolovrat byl 1650—1656 presidentem komory české.

228.

1650, 13. října sněm moravský nařizuje odzbrojiti sedláky.

Článek 21. snešení sněmu moravského z r. 1650 nařizuje o „sedláků disarmirování“: poněvadž v minulých válkách i sedláci zbraněmi se zaopatřili, i některá zlá chasa na loupeže se oddávají; „neslušíce při tomto svatém pokoji sedlákům (kromě myslivcům) žádných ručnic, obzvláště pak přes pole u sebe míti a nositi, méněji pak užívati“: pročež každý obyvatel [vrchnost] aby jim to zastavil, jakž Obnovené Zřízení Zemské vyměřuje. Též aby každý na svém panství zarostlé silnice a cesty, „obzvláštně při dolinách a v houštinách, z obojí strany na dva obyčejné zemské provazce zšíři vysekati a vymejtiti, zrostliny pak vypáliti“ hleděl. — Toto nařízení a odzbrojení sedláků obnovil sněm moravský roku 1654, poněvadž prý nebylo

zachovĂĄvĂĄno, „sondern dass das Bauerngesindel hin und wieder im Land, insonderheit aber in dem Olmützer Kreis bei denen Jahr- und Wochenmärkten, auch auf den Kirchtägen, durch muthwillige Zusammenrottirungen mit Pixen und andern verbotenen Gewehren hochstrafliche Excess und gar Todtschläge verüben.“ — Oboje snešení sněmovní otiskl D'Elvert v Beiträge zur Gesch. der Rebellion, Reformation ɔc, 16. Bd. der Schriften der historisch-statistischen Sektion, pg. 626—7.

229.

1650, 24. října—7. prosince: sněm český ku potlačení loupežníků vydal nařízení o odzbrojení sedláků a jiná, ježto se týkají všeho obyvatelstva.

V tištěných artikulích tohoto sněmu jest na stranách 35—46 článek nadepsaný: „O vyplemenění loupežníkův, jenž vůbec Petrovští slovou“. V něm stavové nejprvé děkují císaři, že pečuje o to, „aby silnice svobodné od takových zlých lidí očištěné“ byly, a že „na to od stavův jich dobrého mínění a zdání vyhledávati ráčí“. V královských patentích, vydaných ve Vídni 7. srpna 1650 a v království Českém vůbec publikovaných, jsou obsažena „mnohá dobrá a užitečná nařízení, jak by takovému zlému vstříc vkročeno býti mohlo“; nicméně aby táž nařízení tím snázeji k skutečnému vykonání přivedena býti mohla, stavové „následující připomenutí k týmž patentům za nevyhnutedlné a potřebné uznali, kteréž také JCská a Kská Mt milostivě oblíbiti ráčil“:

1. Aby každá vrchnost „poddané své a jiný na gruntech jich zůstávající lid (an nyní při tomto chvála Bohu se začínajícím žádostivým pokoji v této zemi jiného ničehož, jedině pod JCské a Kské Mti pokojnou správou milostivé ochrany se nadíti mají) ihned po zavření sněmu tohoto *disarmirovala*, jim všecky ručnice a jiné škodlivé zbraně pobrala, a je v obzvláštním místě pospolu složila, tak aby, když by se někdy na zločince a škůdce zemské jíti, jako i vedle vejš dotčených patentův k jímání Petrovských jistý počet lidí s zbraněmi shledán a opatřen býti měl, aneb i vrchnost sama vlastních poddaných k bezpečnějšímu věcí svých dodávání na cestách potřebovati chtěla, takové k naddotčenému cíli potřebné zbraně — však dadouce jim při tom pořádný, netoliko vlastní rukou podepsaný, ale tolikéž vlastní pečetí neb sekrytem upečetěný passzetl — až do jejich se zase navrácení jim zapůjčiti a svěřiti mohla. Pokudž pak kdo koliv, jenž by k žádnému stavu v království tomto nepřináležel, bez takového při nejmenším ode čtyr neděl datirovaného, jemu od vrchnosti stavu vyššího aneb správcův jejích uděleného psaného passu, buď na svobodné silnici aneb kde koliv jinde, obzvláště pak v lesích, proti JCské a Kské Mti přísné zápovědi, s ručnicí aneb sice jakou koliv jinou škodlivou zbraní postižen byl, a k jaké potřebě té zbraně užíval, neb že známý a dobře zachovalý aneb vandrovní a přes svět pracující člověk jest, toto ihned neukázal a ukázati nemohl: to proti němu za dostatečný potah ku podání jeho k právu útrpnému postačiti, a on ihned vězením stížen, na zlé činy útrpně tázán, i dále vedle uznání ortelován“ býti má; k jiným pak, kteří nejsouce podezřelí, byli by nalezeni se zapovězenou zbraní a bez listovních vysvědčení a passův, budiž přikročeno vedle patentův.

2. „Aby jeden každý z obyvatelův království tohoto na panstvích a gruntech svých v lesích *s jedné i druhé strany silnice dříví* velké toliko jen posekati a porážeti dajíc, je na tom místě, kde poraženo, tak ležeti nezanechával; nýbrž takové ihned aneb nejdéle v měsíci pořád zběhlém preč odkliditi, odvézti aneb spáliti, ano i budoucně každého roku v týchž mí-

stech zase se vystřelující mládí a křoviny jedněch honův zšíří, aneb co by z pistole přestřeliti moh, v konečnosti pod tou v tých JMti císařských a královských patentích vyměřenou neprominutedlnou pokutou mejtiti dával."

3. Podle OZZského vrchnosti v Čechách jsou povinny, aby v pochybných kriminálních případnostech braly naučení od appellace na hradě Pražském: však nyní uznáno za užitečné, aby každá vrchnost „takové buď vlastně při skutku postižené aneb sice patrně podezřelé Petrovské a škůdce zemské, jak by se jí nejlépe vidělo a zdálo a nejpříhodněji k tomu přijíti mohlo, bez odkladův a prodlévání z světa skliditi dáti mohla." Též vrchnosti i města, „k jichžto by právu skrze jich městské rychtáře takoví škůdcové zemští dostáni a dodání byli," mají je summovně a bez průtahův souditi a ortele své nad nimi exequirovati dáti.

4. „Má tolikéž jeden každý sedlák, ano i každý Petrovský, tím ujištěn a ubezpečen býti, kdykoliv by takového známého aneb při skutku postiženého" škůdce zemského buď zabitého aneb na živě vrchnosti jeho dodal, že mu bude vydána polovice jmění toho zločince; a pakli by se po něm nic nenašlo, tedy vrchnost jeho bude povinna zaplatiti 10 kop míš., a Petrovskému, který spolutovaryše tak dodá, odpustí se také jeho zlé činy.

5. V městech mají dvě osoby k tomu zřízené lidem pocestným a přes svět pracujícím vydávati palety, bez nichž tito nemají býti vpouštěni do měst ani ven z měst . . .

Kdož mají „na samotě a hluboko v lesích vystavené, Petrovským k jich předsevzetí výborně příležité hospody a jiné domky a v nich obývají," těm mají vrchnosti nařiditi, „aby bez pána gruntu aneb správce jeho patrného povolení žádného s ručnicí aneb jinou škodlivou zbraní opatřeného sedláka, pod ztracením takového domku i jiným dle způsobilosti věci budoucně vyměřeným trestáním, nepřechovávali."

V následujících sněmích bývaly o tom zmínky, že jest potřebí tato nařízení proti Petrovským úplněji provésti, než se již stalo. V artikulích sněmu, konaného 1654 od 13. dubna do 20. června na str. 41 mezi jiným dokládá se zvláště: Warbei wegen der angedeuten Strassenrauber, Petrowsky, noch dieses nachdrucklich ausgesetzt wird, . . und dass der von altershero im Brauch geweste vulgo genannte *Newod*, mit Zuthat der Städte Magistraten, auch Markflecken- und Dörfer-Richter und Geschwornen, durch der Gemeinen Ausschuss oder auch die im Land befindliche Soldatesca wiederumb vor die Hand genommen, solchen rauberisch- und mörderischen Gesindel aller Orten eiferig nachgesetzt . . werde.

230.

1650, 6. listopadu: Provinciál jesuitů P. Blažej Slaninus při visitaci residence jesuitské v Liběšicích nařídil, aby farář Úštěcký neukládal farníkům nových dávek, při konání svého úřadu duchovního neutahoval chudých, ale jednal milosrdně.

Requiritur a parocho Auschensi, ne tributa ulla personis vel rebus parochianorum imponat, cum ad id nihil juris habeat, neque antiquitus tribui solita pro suo arbitratu, vel etiam inductis ad id parochianis, ampliet vel extendat inconsulto aut invito patrono, qui ejusmodi acta rescissurus est jure suo, cum de eis certior factus fuerit.

Requiritur a parocho Auschensi, ut mercedes ministeriorum respectu pauperum nimias non exigat, v. g. a paupere famulo et ancilla copulandis imperialem,

a paupere mechanico ob baptismum post recentem sacri fontis consecrationem aureum ducatum; ab iis, quos non baptizavit neque ad sepulcrum comitatus est, nihilominus tantum, quantum baptizans et comitans exegisset. Et quia proximis judiciis paganis agetur cum parochianis de certa taxa, quam servare debeant in parocho contentando in similibus, ubi ea confecta et a patrono non sine ipsius notitia confirmata fuerit, ei se non gravate accomodet.

Parochus Auschensis aegros confessionem vel viaticum postulantes, uti et parvulos periclitantes, non negligat aut periculose differat; quosque ob defectum statim deponendae mercedis a sacramentis abstinere adverterit, pro remuneratione Dei misericorditer supportet.

Z Liběšické knihy pamětní, chované v archivě Českého Musea v Praze, str. 27, 28. — Srovnej níže kus daný 13. září 1668.

231.

1650, 24. října—7. prosince: sněm český osvobozuje všecky ty, kdož by pustý dům v městě znova vystavěli anebo pustý selský statek ujali a v něm obývali, ode všech kontribucí povinných císaři nebo zemi i od platů k vrchnosti na tři leta.

(O osvobození lidí v nově se osazujících.) Naproti tomu aby spustlá a v zkázu uvedená královská a jiná [města], městečka a vesnice v předešlý spůsob zase přivedeny, též na stavení vyzdviženy býti a lidé v nich obývati mohli: jak JCská a KskáMt z své milostivé a otcovské péče, kterouž o rozšíření a zase vyzdvižení království tohoto nésti ráčí, všeckny ty, jenžby dům neb grunt nějaký v nově vystavěli aneb zříceniny z rumu vyzdvihli [oder aus den Ruin erhebet] a v něm obývali, ode všech sněmovních JCské a Kské Mti neb zemi povinných kontribucí na tři léta pořád zběhlá, zcela a zouplna osvoboditi chtíti ráčí; tak také i stavové takovým v nově se osazujícím a v tomto 1650tém letě grunty pusté ujímajícím lidem a poddaným všeckny úroky a platy, kterýmiž by vrchnosti povinni byli, podobně za tři léta pořád zběhlá dokonce prominouti a odpustiti chtějí. S tou však při tom vejminkou, že ti naddotčení v nově přicházející lidé, kteří by se na kterého koliv z obyvatelův statcích a gruntech osaditi chtěli, předně takové grunty aneb domy, tak jakžby s prodávajícím o ně se namluvili, zaplatiti, jako i též vrchnosti té (pokudž by sice mezi nimi jináče namluveno nebylo) v poddanost se dáti povinni býti mají; to však osvobození na ty toliko měšťany a poddané rozumíno býti má, kteříž takové pusté domy a grunty skutečně ujali, je z svých vlastních prostředkův vyzdvihli, v nich se osadili a bydlili.

Z tištěných artikulů sněmu, kterýž konán byl na hradě Pražském od 24. října do 7. prosince 1650, str. 46—47. Německy otiskl též Weingarten v Codexu, 1720 str. 269b. — Srovnej snešení sněmu moravského o lhotnících pohořelých 1609 v AČ. XXII. 515 č. 174. Ani v Čechách tento způsob slevování berní nebyl novotou, ale snešením 1650 upevnil se a rozmnožil, jakž viděti jest v artikulích sněmovních z nestejného ozna-

čování poddaných, z kterých jednak vrchnost měla odváděti berni z vlastního měšce, a jednak od kterých měla vybrati berni a odvésti berníkům. Tito poddaní se definují v artikulích snémovních 1644 str. 4: „aby z jednoho každého nyní se nacházejícího, effective na gruntu usedlého poddaného, který by tak buď skrze oheň neb sice jináče na živnosti své zahuben a dokonce zkažen nebyl, nýbrž přes polovici rolí svých vlastním obilím osito měl, do úřadu JMCské berničného na hrad Pražský odvedeno bylo 8 zl. r.;" — r. 1650 str. 18: aby vrchnosti „cožkoli v městech, městečkách, vesnicích neb kde jinde na panství neb statcích svých, effective na gruntech lidí osedlích mají (pusté a shořelé domy, tolikéž chalupníky a zahradníky samé vynímajíce) z jednoho každého domu, v kterémž lidé skutečně bydlejí, podle předešlých příkladův 18 krejcarův" zapraviti povinny byly; — 1651, 4. prosince—1652, 13. března str. 13: aby ze všech panství, „žádného ze všech obyvatelův tohoto království, buď on kdo buď, a k jakému právu by náležel — mimo zahradníky a chalupníky, a ty, kteří leta 1650 a minulého leta 1651 pusté grunty aneb domy ujali, ty vyzdvihli a v nově se osadili, z té příčiny také od JMCské, dle znění minulého snémovního snešení, ode všech JMCské aneb zemských kontribucí na tři leta osvobozeni jsou — nevypouštějíce, z jednoho každého nyní se effective anebo skutečně na svém gruntu nacházejícího usedlého poddaného, který by tak buď skrze oheň aneb sice jináče na živnosti své zahuben a dokonce zkažen nebyl, nýbrž více než polovici dědin a rolí svých osetých měl, a to pán neb vrchnost z svého vlastního měšce 1 zl. a 10 kr., poddaný pak beze všeho rozdílu, buď že by v jakémkoli městě, městečkách aneb vesnicích bydlel, (však aby bohatý chudému nápomocný byl), 1 zl. 10 kr., a tak společně dvě kopě míšenský odvedl."

232.

Řád poddanský na panství kláštera Želivského

z roku 1650.

V zeleném rukopisném sborníku archivu kláštera Strahovského, o němž učiněna zmínka výše na str. 124, jest na 13. místě všit foliový sešit, jehož nadpis oznamuje, že jsou to „Práva a artikulové na panství vysoce duostojného a velebného pána pana Norberta Nikolaij z Amelunxen, opata kláštera Želivského, nimiž se lidé poddaní na témž panství pod uvarováním hněvu a nemilosti, též pokut obsažených říditi a spravovati mají. Vydaná leta Páně 1650." Hned na druhé straně titulního listu jest zaznamenána „Paměť, jak se soud začíná," o 10 malých článcích toho obsahu, jakž tištěny jsou výše str. 125. Na ostatních listech psána jsou „Práva a artikulové JMti vysoce duostojného a velebného pána pana Norberta Nicolaji z Amelunxu, opata z boží milosti kláštera Želivského." Artikulův jest 67; veliká jich většina, totiž články 1—56*a* i 65—67, jsou sepsány podle vzoru selského řádu na panstvích arcibiskupských, tak jak byl r. 1633 z nařízení kardinála Harracha především pro panství Červeno-Řečické doplněn, a již vytištěn jest výše na str. 126—138; ostatní pak články 56*b*—64 snad jsou podobně vzaty z nějakého poddanského řádu na panství kláštera Doksanského, k čemuž zdá se ukazovati poznámka připsaná stejnou rukou při článku 56*b*: „NB. Doxan"; článkem 56*b* počínají se artikule, kterých není v řádě Řečickém, a jdou až do 64. Co v řádě Želivském srovnává se s řádem Řečickým, není potřebí zde znova otiskovati, nýbrž vytiskneme zde jenom ty články Želivské z roku 1650, které značně se liší od článků Řečických z roku 1633 anebo které z Řečických nepocházejí.

Ve článcích, kterých zde neotiskuji, nacházejí se odchylky nevalné, na kteréž postačí upozorniti všeobecně. Když artikule Řečické se vypisovaly k vyhlášení na panství Želivském, muselo se ovšem proměniti jméno vrchnosti, na místě kardinála arcibiskupa postavili „JMt

pána“, někdy „opata a klášter“. V článcích 14. a 21. začali v Želivě opisovati výraz „na zámek Staré Červené Řečice“, ale písař nedopsal těch tří vlastních jmen, přeškrtal je a udělal z toho výraz příhodný: „na zámek nebo do kláštera“. Kde v Řečickém řádě jest jmenován purkmistr, to slovo v Želivě vynechali a napsali jen rychtáře a konšely. Začátek článku 31. Řečického „Na jarmarky a trhy do Staré Červené Řečice“ změnili takto: „Na trhy do městečka Senožatného“; a rovněž ve článku 42. na místo solnice Řečické postavili solnici Senožatskou.

Jiné rozdíly mezi artikuli Želivskými a Řečickými jsou tyto:

V článku 9. na konci pokuta 5 gr. jest v Želivě zvýšena, ale není jisto, má-li se čísti 10 gr. nebo 50 gr.

V článku 34. Želivském jsou poslední slova: „polovici k záduší, a polovici k obci.“

V článku 36. o *ohni* druhá polovice jest takto změněna: „Kdyby pak na klášteře (čehož Bože uchovej) ta chvíle něšťastná přišla, pod ztracením hrdla, cti i statku poddaní se zavazují, aby hájiti, hasiti bez meškání na pomoc přiběhli.“ (Poslední příkaz Řečický v tom článku, že by žhář měl býti vržen do ohně, v Želivě vynechali.)

Mezi dalšími články některé jsou v řádě Želivském naproti Řečickému rovněž změněny, a některé jsou odjinud vzaty; ty se zde otiskují celé:

38. *Piva* kdokoliv šenkujete aneb porůznu berete, sudy prázdné nahoru sládkům ihned dodávejte, a za piva pak, jakž vydáte, peníze nahoru odvozujte, a v tom se všichni upřímně a spravedlivě chovejte. Kdo by pak sudy panské u sebe choval, a nalezené byly, pokuty za každý sud 10 nových sudů udělati dáti musí, a k tomu trestán bude.

43. Ouřad, rychtářové a konšelé na to bedlivý pozor dáti mají, aby žádný z sousedův, nad to z ouřadních osob, s *židy* žádného tovaryšství, společnosti, handlův, obchodův nemívali, s nimi netarmarčili, neprodávali, pod propadením toho statku; a který by rychtář aneb konšel to přehlídal, 1 kopu pokuty složiti musí.

Článek 46. řádu Řečického o pečeti městské jest v řádě Želivském prostě vypuštěn; proto další články řádu Želivského mají čísla o jedničku menší, nežli stejné nebo podobné články řádu Řečického.

48. (= 49. Řečický.) *Ženy*, děvečky jestli by se mezi sebou *vadily* a zlořečily, jedna druhou haněly, klevetaly, mají košem trestány býti; k tomu každá 10 pytlů nových v pokutě na klášter dáti musí.

55. (= 56. Řeč.) Kdeří koliv obecní i své vlastní gruntovní *rybníky* mají, buď plodové neb na kapry, takových žádných i nejmenších rybníkův bez opovědi, vědomí a vůle JMti pána i hejtmana loviti nemají, pod propadením toho, což v rybníce jest, a skutečného trestání (čti: a pod skutečným trestáním).

Článek 56a o neprodávání dobytkův bez povolení hejtmana jest v tomto pořadí poslední, jenž se srovnává s článkem Řečickým, t. 57. Potom v řádě Želivském následují články odjinud vzaté, a to pod čísly 56b—64:

56b. Kdoby z synův a dcer *rodičům* svým poddán nebyl, jim lál, je pomlouval a poslušen nebyl, ten má ku příkladu jiným trestán býti; a pakli by rodiče své bil, pravá ruka jemu uťata býti má.

57. Když by pak kdo z poddaných klášterských, buď on muž neb žena, na smrtedlné posteli ležel: napomínají se všichni, aby nad *zádušim* nezapomínali, sice jináče, kdyby toho neučinili, z jejich pozůstalosti vrchnosti, aby se k záduší něco obrátilo, že by to nařiditi musila, příčina by se dala.

58. Kdo by na správce svého *sáhl*, neb [na] rychtáře neb konšely, ten předně vrchnosti pokuty 30 kop dáti musí, a pro vejstrahu jiným pravá ruka jemu uťata býti má.

59. Kdo by pak z lidí poddaných dřevo *hraničné* zoumyslně sťal a také odvez neb spálil, a dále hranice předělal: ten má skutečně trestán býti, a za takové dřevo JMti pánu 10 kop složiti. Kdo by pak z lesa dříví hvozdové bral, je vozil pryč aneb prodával, na hrdle trestán býti má.

60. Též kdo by korotví, jeřábčí aneb divokých liček *vejce bral,* aneb mladý hyndroval, má pokuty, na koho to shledáno a uznáno bude, bečku soli JMti pánu propadnouti; jako i kdo by mladé zajíce bral a v domě choval: u koho nalezen neb usvědčen bude, 5 kop pokuty složiti zaň musí, a k tomu trestán bude.

61. Všem se též našim poddaným zapovídá, aby mimo z kláštera *pivo*, to kderé se vaří, jak šenkýřové, tak i jiní obecní lidé nebrali pod pokutou 5 kop míš.

62. Kdo by v hospodě *při trunku* konví aneb žejdlíkem uhodil a se vytrhl, 20 kop pokuty JMti pánu propadne. A kdo by sice jináče mordýřským grifem k člověku přikračoval, vedle zasloužení svého a rozeznání dobrého má na statku i hrdle trestán býti.

63. Kdo by zemských *škůdcův,* když by uloženo od země a poručeno bylo, nehonil, jich nestíhal, poněvadž každý tím povinen jest: ten kdo by se tomu zpířel, o čest, o své jmeno přijíti a za nepoctivého držán býti má.

64. Kderý by *čeledín* zoumyslně, nemaje příčiny, od svého hospodáře ušel, ten všechnu svou spravedlnost při JMti pánu a při svém hospodáři službu potracuje.

Článek 65. řádu Želivského jest roven článku 58. řádu Řečického, jenom poslední zlá věta jest takto opravena: „Za kteroužto příčinou, aby ve všem lepší řád býti mohl a nad právy, též duostojností JMti pána ruka držána, ráčí JMt pán všech těch pokut přístně na panství svém skrze hejtmany poroučeti dobejvati“

Článek 66. řádu Želivského jest předělán z článku 59. řádu Řečického a zní:

66. Aby se žádný nevědomostí nevymlouval a na tato od JMti pána vydaná práva tak brzo nezapomenul a tudy sebe k trestání a k pokutám nepřivedl: ráčí JMt pán milostivě k tomu povolovati, aby sobě rychtářové takové artikule se vším dali vypsati, aby budoucně věděli, čeho se mají varovati a jak svou vrchnost poslušenstvím předcházeti.

Článek 60. řádu Řečického o cechách a řemeslích jest vynechán v řádě Želivském.

Závěrek řádu Řečického, tištěný výše na str. 137, 138, byl též přejat do řádu Želivského a obdržel tam číslo 67. Jiných předpisů neobsahuje řád Želivský. Na konci jest formule:

A pro lepší toho stálost a důvěření i vědomost jednomu každému vysoce duostojný a velebný pán pan Norbert Nicolaij z Amelunxen, opat kláštera Želivského, ráčil jest tyto práva a artikule vydané svou vlastní pečetí potvrditi a milostivě se podepsati. (L. S.)

233.

Soudní artikulové na statku Žitenickém

vydané proboštem Vyšehradským okolo r. 1650.

Následující písemnost mám z nového přepisu, učiněného pro archiv zemský v Praze. Stará předloha, z níž bylo opisováno, není v něm označena: byla nepochybně velmi schátralá a měla četné mezery větší i menší, jež jenom částečně bylo lze doplniti z domyslu, což vždy postaveno zde do hranatých závorek. Celkem však smysl jest všude nepochybný, a obsah zajímavý.

Čas, kdy tyto předpisy a artikule byly v tomto celku sepsány, není zevrubně znám. Z formul přísah toliko se dovídáme, že tehdáž byl proboštem Vyšehradským a tudy pánem statku Žitenického hrabě Ferdinand Leopold Benno z Martinic; tento syn proslulého Jaroslava Bořity z Martinic byl jmenován proboštem Vyšehradským roku 1635 a zemřel r. 1691, proboštoval tedy neméně než 56 let.*) Domnívám se, že přítomné předpisy a artikule nebyly složeny ani hned při začátku, ani teprv při konci toho dlouhého panování, nýbrž po válce třicetileté, ale brzo po ní, tedy asi roku 1650. Důvody k tomu zdání jsou: V celé písemnosti není nikde znamenati, že by byla vydána v čas války; mnohé vrchnosti po skončené válce třicetileté, která všechno hospodářství přivedla do hrozného nepořádku, přistupovaly k zavedení nových pořádků, tvrdších, nežli byly kdy koli před tím za paměti lidské; článek 20. o robotách zní poněkud neurčitě a ukazuje, tuším, na dobu, kdy vrchnostenská libovůle v tom razila si cestu, ale nebyla ještě u cíle. Ve formuli přísahy rychtářské zde otištěné (č. 8) proboštovi Ferdinandovi z Martinic přikládají se také tituly kanovníka Halberštadtského, Pasovského, Olomuckého a Pražského. Nynější správce archivu kapitoly Vyšehradské vdp. kan. F. Vaněček laskavě vyhledal, že kapitulárové Vyšehradští v Praze žijící v dopise z 16. února 1657 dávali svému proboštovi tytéž čtyři tituly kanovnické, a nad to nazývali ho též kanovníkem Salzburským a Řezenským. Soudím z toho, že přítomné zřízení Žitenické bylo od probošta Martinice vydáno dříve, než nabyl dvou kanonikátů posledně jmenovaných, a tedy že bylo vydáno nejspíš několik let před rokem 1657, a jistě nikoli po tom roce. Ve formulích přísah zde předepsaných schází ještě zmínka o neposkvrněném početí P. Marie, kteráž při universitě Pražské byla zavedena r. 1650, pak se po Čechách šířila, ač teprv r. 1691 byla císařským nařízením všeobecně přikázána. Že tito artikulové nepocházejí z konce proboštování Martinicova, k tomu ukazuje také ta okolnost, že jsou psány po česku; jak J. Jireček ze zápisné knihy výročních soudů na Žitenicku vyhledal (Pam. arch. X. 276), ten statek během 17. sto-

*) Rufferova Historie Vyšehradská 1861, str. 325.

letí znenáhla se poněmčoval, okolo roku 1680 nastala asi rovnováha, načež němčina vzala převahu.

Na statku Žitenickém, jenž po dlouhém odcizení dostal se r. 1621 zpět proboštovi kapituly Vyšehradské, byly tři vesnice: Žitenice, Skalice a Lbín. Všecky tři vsi mívaly výročně společné řízení neboli soud řízený úředníkem vrchnostenským, kdež zapisovaly se převody statků a splátky od držitelův složené, a obnovovali se rychtářové, konšelové, kostelníci a hajní; kolik takových úředních osob z občanstva v každé vsi bylo roku 1621, vidí se ve výpise Jirečkově (Pam. X. 275, nota 1). Kterak tak zvaný soud se konal, a jmenovitě kterak rychtářové a jiní úředníci vesničtí byli obnovováni a v jakou přísahu bráni, to se popisuje v první částce přítomného nařízení, jež nadepsána jest *předmluva*; jest z ní patrno, že také po válce třicítileté, jako dle vypsání Jirečkova před ní, všechny tři vesnice měly takový soud společný, a že v tom společném shromáždění byli obnovováni rychtářové a jiní úředníci vesničtí najednou pro všechny tři vsi toho statku. Jaká byla jejich práva a jaké měli povinnosti, viděti jest z formulí jich přísah, jakož i z některých artikulů dále následujících. Zvláštního povšimnutí zasluhuje artikul 5 str. 247, kdež vrchnost odnímá poddaným právo pořizovati poslední vůlí o statku, a mluví o tom tak, jako by tato zápověď vydávala se k dobrému poddaných. — Artikule (str. 246) jsou číslovány hned v opise archivu zemského, z něhož tento otisk pochází; v předmluvě však jen první tři články mají číslování staré, ostatní čísla 4—11 přidal vydavatel.

Předmluva, která se poddaným při [soudě] čísti a přednášeti náleží.

Předně a nejprve všem vám věděti sluší ..., že každá duchovní i světská *vrchnost* vyššího i niž[šího řádu] od samého pána Boha všem lidem, jakého by oni koliv [stavu] aneb povolání byli, na tom světě vystavena a k tomu [cíli, aby] všecko pod mocí svýma [svou?] majíce, *jako bohové světš[tí* sou]dili, spravovali, práva, povinnosti, ouřady, dobré a [chvali]tebné řády vyzdvihovali, zlé věci rušili, přetrh[ovali] a trestali, sirotky a vdovy i jednoho každého v je[ho spra]vedlnosti anebo v jakýmž takýmž ubližování zastávali, [nař]zena a ustanovena jest. V té příčině Jeho Vysoce [Hraběcí Milost] jakožto vaše milostivá a vzáctná duchovní vrchnost [o to se] starostlivě vynasnažovati, jak by vám všem na ča[sy bu]doucí a věčné dobrý řády ustanoviti, všechno dobré ... vás a podstatně způsobiti se mohlo, nemálo, než velice [pečo]vati ráčí.

Druhé. Podle JVHMti pána pana vašeho nej[milosti]vějšího a dle starobylého obyčeje a způsobu práv[a pur]krechtního *tento soud* a v něm lidské spravedlno[sti . .], kdo čeho při něm vyhledávati a potřebovati ... s pomocí Boha všemohoucího, vezmouce sob[ě spra]vedlnost, právo v této zemi zřízené a dobré s[vědo]mí na pomoc, jakožto váš ouředlník a správ[ce od vrch]nosti vaší nařízený a vystavený za spra- .... vy učiniti, připovídajíce jednomu každému zač ...

Třetí. Položte rychtářové vaše prav[a] .. přede mne z rukou vašich, a odstupte na stra[nu]. Vy konšelé, hajní, kostelníci, postavte se vedle rych[tářů], nebo vás mocí sobě danou z vašich povinností prop[ouštím, a moc] tu, kterou jste měli, od vás odnímám, a zase nové volení před sebe vzíti, a jak jste se v vašich povin-

nostech chovali, *ptáti mním,* a takto propovídám: Vy všichni přistojící a k tomuto soudu povolaní, pokudž jsou se vaši rychtářové, konšelové, hajní i kostelníci v svých povinnostech, tak jak jsou předně pánu Bohu a své milostivé vrchnosti přísahu činili, chovali, vdovy sirotky zastávali, chránili, ničehož žádnému nepřehlíželi, v obcech vašich dobrej činili řád a zachovali, v přijímání platův rovnosti užívali, vám žádného protivenství nebo outisku nečinili, — poněvadž nyní od svých povinností sprosti a zbaveni jsou, — beze všeho ostejchání oznamte, pravdu povězte, a podle dobrého svědomí ničehož nezatajujte. Vás se nyní dotazuji a ptám. (Tak se přednášeti a dotazovati náleží.)

4. Vyslyšíce všecknu věc anebo řeč neb žalobu na koho koliv se vztahující, na papír takovou uvedouce, dotejkalo-li by se spravedlnosti, práva a dobrého svědomí na ublížení vrchnosti, aby se svědky to, co se mluvilo, potvrditi, a zdali kdo z hněvu, z nepřízně, závisti a z nějakého [nedorozu]mění to mluvil, vyrozuměti mohlo, hned to, jak sama podstata, grunt a způsob toho vynalezen bude, rozeznati trestáním a povinnosti zbavením takové přednášení, šetříce skutkův, jaké by byly, i pokutami napravovati sluší.

5. Potom hned, aby sousedé jedné každé vsi o *volení rychtáře, konšelův, hajných, kostelníkův,* pokudž by se uznávalo, že by někteří nedostateční, podezřelí a při předešlých povinnostech zůstati na rozmyslu byli, své tajné zdání soudci svému pro každou osobu obzvláštně přednášeli, oznámiti; [a když se to vy]koná, na čem se větší počet snáší, zdali zase př[edešlé osoby, anebo] na místo které osoby jinší volí a své hlasy nebo zdání [předná]šejí; uvedouce to na papír a dadouce pozor, zdali něja[cí přá]telé, kmotrové pro přízeň sou koho volili, čili zase p[ro ně]jaký hněv, závist a nesousedství voliti nechtěli, to [vše má] se dobře vyšetřiti, jaká osoba, která se volí, a kdo [ji] volili, poznati mohlo, prozřetedlně, vážně to posoudit... se.

6. Po vykonání toho hned *povinnosti obnovovati* ... předešlých, pokudž sou před tím náležitou přísahu ... zanechati. A to nížepsanejma přísahama, postavíce [se proti vý]chodu slunci, před božím umučením s vyzdvižením d[vou] prstů pravé ruky jednoho každého, říkajíce s ni[mi] volnou, však zuřivou a vážnou řečí přísahy .. jednoho každého, aby předně na pána Boha, jeho sva[tá při]kázání, církve svaté katolické nařízení, a své milostivé vrchnosti i na místě vystaveného poroučení, na.. dobré svědomí, manželky, dítky a obecní dobré, na s[irotky a] vdovy pamatovati, a to vše, co jest kdo pánu Bohu [povinen, vy]konávati, zachovávati hleděl; což potom a za to od [Boha] štěstí, zdraví, prospěch a svaté požehnání, a od vrchnost[i..] lásku, náchylnost a odměnu, ochranu a potom odplatu .. časně i tam v nebi věčně dosáhnouti má, ... livě přednášeti, pamatovati bude.

7. Potom každému rychtáři dadouce žílu do rukou, [napomenouti] ho: co jest pánu Bohu, vrchnosti své milostivé, i jednom[u každé]mu k jeho ouřadu náležejícím, obzvláštně sirotkům [a vdo]vám sliboval, na to aby pamatoval, svou duši pov... bré svědomí nelehčil, boží přikázání nepřestupo[val, obec]ního dobrého vyhledával, a podle moci, povinnosti, prá[va] . . každému spravedlivě činil, v tom se tak a ne jináč [zachovati] hleděl, jemu napomenutí učiniti.

Přísahy, které se při soudě a obnovení povinnostech dávají a vykonávají, následují:

8. *Přísaha rychtářská*: Já N. přísahám pánu Bohu všemohoucímu, blahoslavené Panně Marii jeho důstojné matce, i všem božím svatým, a JMti důstojně velebnému, vysoce urozenému pánu p. Ferdinandovi Leopoldovi Benovi svaté Římské říše hraběti z Martinic, pánu na Žitenicích, proboštu Vyšehradskému, též Halberstadtskému, Pasovskému, Olomuckému a Pražskému kanovníku, jakožto mé milostivé a dědičné, od samého pána Boha vystavené vrchnosti, že chci v tejto rychtářské povinnosti poddaně, poslušně, poctivě, věrně a spravedlivě sloužiti, a podle přikázání božího, nařízení církve svaté katolické živ býti, je zachovávati a plniti, všelijaké poručení vrchnosti mé milostivé a správce nám vystaveného časně, plně a dobře vykonávati; škody žádné, jaké by se ty kde a komukoliv kdy vynajíti a jmenovati mohly, jich činiti nedopouštěti, a při tom jednomu každému lásku a přivětivost, vzláště sirotkům a vdovám, prokazovati, a co by kdo a kdykoliv na soud a rozeznání mé přednášel a podával, ku všem věcem jemu náležejícím nápomocen býti, a podle práva a spravedlnosti každému spolu [s] konšely k pomoci mé přidanejma dopomáhati, a naposledy žádnému buď pro přátelství, kmotrovství, dary, přízeň i sousedství a pro jinší všeckny věci pod všelijakým vymyšleným způsobem, vzláště pak v obci naší, ničehož nepřehlídati, nýbrž dobré zvelebovati, zlé rušiti a přetrhovati, a tak tomu ... milé duše a dobrýho svědomí touto ... sám jak předně pánu Bohu, tak mé m[ilostivé vrch]nosti zavázán, podle mé nejvyšší moudrosti [snad: možnosti] . . [při]povídám. Toho mně dopomáhej Bůh Otec, Bůh [Syn i Bůh Duch] Svatý na věky věkův požehnaný. Amen.

9. *Přísaha konšelská*: My konšelé přísaháme pánu Bohu všemohoucímu, bl[ahosla]vené Panně Marii jeho důstojné matce, i všem b[ožím svatým], a JMti důstojně velebnému, vysoce urozenému [Ferdi]nandovi Leopoldovi Benovi ɔc, jakožto naší m[ilostivé a dě]dičné, od samého pána Boha vystavené vrchnosti, [že chceme v této] naší konšelské povinnosti podle přikázání božího a n[ařízení cír]kve svaté katolické živi býti, je zachovávati . . . JVHMti poddaně, poslušně, poctivě, věrně a spr[avedlivě] sloužiti a všelijaké poručení a jmenem JVHMti [správ]ce našeho časně, plně a dobře vykonávati, ško[dy . . .] a všelijaké, jaké by se ty kde a komukoliv [vynajíti a] jmenovati mohly, jich činiti nedopouštěti, a p[ři tom jednomu]

každému lásku, přivětivost s náchylnou ... vati, a co by kdo a kdykoliv na soud a [rozeznání rychtá]ře našeho a nás přednášel a podával, ... jim náležejícím podle práva a spravedlnosti kaž[dému nále]žitě dopomáhati; a naposledy žádnému a obzvláště v [obci] naší buď pro přátelství, kmotrovství, dary, př[ízeň neb] sousedství a pro jinší všechny věci pod všel[ijakým] vymyšleným způsobem ničehož nepřehlížeti, nýb[rž] zvel[ebovati dobré, zlé rušiti a přetrhovati], a k tomu všemu bez ujmy a ublížení našich [milých duší] a dobrého svědomí touto naší povinností, v kte[ré jsme, ja]k předně pánu Bohu, tak naší milostivé a dědičné [vrchnosti] zavázáni, podle našich nejvyšších možností zadosti činiti připovídáme. Toho nám dopomáhej Bůh Otec, Bůh Syn, Bůh Duch Svatý na věky věkův požehnaný. Amen.

10. *Povinnost kostelnická*: My kostelníci přísaháme pánu Bohu všemohoucímu, blahoslavené Panně Marii jeho důstojné matce, [i v]šem božím svatým, a JMti velebně důstojnému, vysoce urozenému hraběti pánu p. Ferdinandovi Leopoldovi Benovi ɔc, jakožto naší dědičné vrchnosti, že chceme v této kostelnické povinnosti podle přikázání božího a nařízení církve svaté katolické živi býti, je zachovávati a plniti, vrchnosti naší milostivé poddaně, poslušně, poctivě, věrně a spravedlivě sloužiti; jednomu každému, obzv[láště] sirotkům, vdovám, chudým lidem dobře činiti, a všelijaké vrchnosti naší milostivé poručení a správce nám vystaveného časně, poslušně, věrně vykonávati, k záduší a kostelu založení svatých Petra a Pavla*) všeckny věci přináležející, které jak předešlí, tak nynější věrní pobožní lidi pro spasení svých milých duší na památky své odvedli a odkázali, v svém opatrování a poručení míti, z nich pořádný počty, kdo by co a kdy zač dlužen a povinen byl, činiti, a ... věcech žádnému buď pro přátelství, kmotrovství, dary, p[řízeň] neb sousedství pod všelijakým vymyšleným spůsobem ničehož nepřehlížeti, dobré zvelebovati, zlé rušiti a přetrhovati, a dobrému svědomí touto naší povinností, v kteréž jsme jak předně pánu Bohu, tak naší milostivé a dědičné vr[chnosti] i kostelu tomuto zavázáni, zadosti činiti připovídáme. [Toho] nám dopomáhej Bůh Otec, Bůh Syn, Bůh Duch Svatý na věky věkův požehnaný. Amen.

*) V Žitenicích jest kostel sv. Petra a Pavla.

11. *Povinnost hájenská*: My hajní přísaháme pánu Bohu všemohoucímu, blahoslavené Panně Marii jeho důstojné matce, i [všem] božím svatým, a JMti velebně důstojnému a vys[oce uroze]nému hraběti, pánu p. Ferdinandovi Leopoldovi [Benovi], jakožto naší milostivé a dědičné vrchnosti od samého p[ána Bo]ha nám představené, že chceme v této hájenské povinnosti podle přikázání božího a nařízení církve [sva]té katolické živi býti, vrchnosti naší milostivé poddaně, poslušně, poctivě, věrně a spravedlivě sloužiti, jednomu každému, vzláště sirotkům, vdovám dobře činiti, poručení a rozkaz vrchnosti naší milostivé a správce [nám vy]staveného časně, poslušně, věrně vykonávati, a .. jak v lesích, v hájích, tak v porostlinách dříví ... ké sekati, voziti, nositi, v mejtech a mladých lesn ... zvěři v nich stříleti, la-

pati, hranic, mezníkův napravovati nedopouštěti, a to buď pro přátelství, kmotrovství, dary, přízeň nebo sousedství a pro jinší všeckny věci pod všelijakým vymyšleným způsobem ničehož nepřehlížeti, nýbrž dobré zvelebovati, zlé rušiti a přetrhovati, a tak tomu všemu podle našich nejvyšších možností bez ujmy a ublížení našich milých duší a dobrého svědomí touto naší povinností, v které jsme, jak předně pánu Bohu, tak naší milostivé a dědičné vrchnosti zavázáni, zadosti činiti připovídáme. Toho nám dopomáhej Bůh Otec, Bůh Syn, Bůh Duch Svatý na věky věkův požehnaný. Amen.

Artikulové, které se po vykonání p[ovin]nosti čísti, přednášeti mají:

1. Nejní žádná pochybnost, že vám všem v do[brých] pamětech, co se přednášelo, činilo a vykonávalo, pozůs[tává]. Protož budete se věděti, rychtářové, konšelové, hajní, [kos]telníci, jak podle vašich přísah a povinností chovati ... tom poněvadž *právo rychtářní* se jmenuje, a pod purk[recht]ním právem všudy se užívá, rychtář přední osoba největší moc a podstatu míti má; konšelé jsou jemu k ru[ce] a k rozsuzování všelijakých věcí, co by se kdy na rych[tá]ře vztahovalo, přednášelo, ochrany, rady, pomoci, no . . dy žádalo, přidáni, jemu ve všem napomocni býti, a v [tom] se věrně, upřímně, spravedlivě, jakož i hajní a [kostel]níci, tak jak jednomu každému povinnost jeho ukazuje a poroučí, chovati mají a povinni budou.

2. Trefilo-li by se kdy *rychtáři* ven přes pole vyjíti, [star]šímu *konšelovi* právo a moc odevzdá a do navrácení své[ho po]ručí, a on všelijaké poručení anebo od někoho př[ed]náš[ení v ne]přítomnosti rychtáře to zastane, a co by tak napra[vení s]cházelo a odkladu trpěti nemohlo, to spolu konšely sv[ými srov]nají, spokojí, k místu a konci přivede.

3. Dáleji poněvadž rychtář a konšelé v j[edné] každé obci nejpřednější osoby a lidé podle svých p[ovin]ností od vrchnosti nařízeni jsou, a jim všechno dobré [zve]lebovati, zlé rušiti a přetrhovati, trestati poru[čeno] jest, tehdy jich sobě vážiti, šetřiti a v uctivosti jm[íti], . . sni [poslušni?] jich býti všem jinším náleží: tak abyšte i vy to všechno činili, zachovávali, tuto se vám z jisté vůle a milostivého poručení vrchnosti přednáší a dostatečně poroučí. Což vědouce o tom, budete se věděti jak v tom poslušně zachovávati.

4. Při tom JVHMt pán pan probošt a vrchnost vaše milostivá o tom, abyste všichni pána Boha se báli, přikázání jeho svaté plnili a zachovali, nedělní a sváteční dni do *kostela* k slyšení mší svatých a kázaní slova božího chodili, svátky zasvěcené světili, posty nařízené zachovávali, chudým lidem dle možnosti almužny udělovali, a při nejmenším čtyrykráte v roce z svejch hříchů správci církevnímu spravedlivě a skroušeně zpovídali a velebnou svátost oltářní uctivě, pobožně přijímali, pana faráře svého v uctivosti vážnosti majíce, na zádušní a kostelní věci

pilný pozor dávali; vrchnosti vaší milostivé poddaně v pravém *člověčenství* poslušnost, věrnost podle povinnosti jednoho každého poctivě, šlechetně, řádně a podle přikázání božího živi jsouce, vdovám a sirotkům k spravedlnosti jejich dopomáhajíce, ve všem je chránili a zastávali; sousedskou přátelskou svornost a lásku jeden k druhému majíce zachovávali a prokazovali; *práce* všelijaké vrchnosti své milostivé podle poručení a rozkazu správce a rychtářův časně, pilně, věrně a spravedlivě vykonávali; *platy* JMCské, vrchnosti, záduší neb knězi, jak kdo co čím povinen bude, bez odpornosti odvozovali; vrchnost svou milostivou a na místě správce své duchovní i světské, tak potom rychtáře a konšely, kteří pod těžkým závazkem přísahy v povinnosti vám představeni a nařízeni jsou, všelijakou uctivostí a náležitou ... předcházeli, poslušni jich byli, nimi se řídili a spravov[ali, ra]dy a pomoci jejich ve všem užívali, všem poroučeti, [naři]zovati a od vás to jmíti chtíti ráčí.

5. JVHMt jakožto vrchnost vaše milostivá všem věrným, poslušným, pána Boha se bojícím, [při[kázání] boží a poručení vrchnosti plnícím poddaným svým tu vel[kou] milost, aby na budoucí časy *žádný řízení na své děti* [dokon]ce žádného neužíval a nečinil, nýbrž synové, dcery p[o svých] rodičích dědictví své beze všech předešlých ouplatkův, — [poně]vadž to toliko samé lidí utiskování proti spravedlno[sti a prá]vu vrchnosti, dobrému řádu na ujmu se vynachází, — už[ívati] mohli, tu velikou milost činiti a na věčnou památku [ob]noviti a zanechávati, a naproti tomu aby kdo, jak se [pr]votně činilo, spravedlnost svou na ujmu vrchnosti, s[irot]kům a vdovám i svým přátelům ke škodě prodáv[al a]neb kšaftoval, poněvadž poddací člověk proti pr[ávu] purkrechtnímu, kderé každému za spravedlivý uč[iní], *kšaftovati moci nemůže*, zapovídati a ruš[iti] ráčí.

6. Kdyby pak kdo od pána Boha nemocí zach[vá]cen byl, poněvadž největší příčina *smrti* bývá, a [jedno]mu každému poslední svůj čas a konec života sv[ého], nad to svou milou duši, kterou od pána Boha má, b[ez] žádné ouhony a nedostatku, ani poskvrny na ní neza[nechá], nýbrž užívajíce dobré paměti, dokonalou a ze všech hř[íchů] vyznání, zpověď služebníku božímu, pořádnému knězi [ka]tolické[mu] .. velebnou svátost a pos[lední pomazá]ní přijímal; a tak se pobožně, směle a vesele, majíce [svědom]í očištěné, a vezmouce pána Boha modlitby skroušené do svého předsevzetí na pomoc, přihotoviti, a svou zbraní, před kterou všichni zlí duchové utíkají, zaopatřiti, a buď rozloučení s tímto bídným světem a duši s tělem, aneb navrácení prvnějšího zdraví očekávati hleděl. Kdyby pak kdo k tomu pobožnému, duši i tělu platnému napomenutí a dostatečnému poroučení zadosti neučinil, a smrtí zachvácen byl, ten každý ne na krhově u kostela, kde se pobožní a církve svaté poslušní křesťané katoličtí pochovávají, ale vně za vsí beze všeho zvonění pochován býti má.

7. Kdyby pak kdo s tohoto světa skrze *smrt* časnou od pána Boha povolán souce, po sobě manželky, dítek v sirobě zanechal, ano také manželka souce po manželu svém vdána, umřela: tehdy pro zachování pozůstalosti po týchž rodičích, svršků a nábytků, šatův, obilí, ovoce, vína, volův, krav a jinšího dobytka, nad to peněz na hotově sirotkům a dítkám jich, a pro spravedlivé užívání té takové pozůstalosti hned po smrti týchž rodičův sirotkům jejich náležející, máte a povinni jste v jedné každé obci rychtář a konšelé, nečekaje na pohřeb toho mrtvého souseda neb sousedy vaše, jdouce do příbytku toho, všechny všudy věci, pokudž by týž otec neb mateř dítkám svým žádného poznamenání nezanechali, očitě spatříce, a co se toho všeho vynachází, v *poznamenání uvésti* a ouředníku svému přednésti, a o všem svou dokonalou jistou zprávu učiniti, a tak se v tom vždyckny beze všeho poroučení neb nařizování chovati hleděli a povinni byli.

8. Kdyby kdo k slyšení mší svatých a kázání slova božího, když se *do kostela* zvoní, sám, manželka nebo děti i čeledín, kdokoliv z nich, nemohli-[li] by všichni, nešel: ten každý hospodář rychtáři svému u přítomnosti konšela k záduší 3 krejcary pokaždý, kdyby se toho dopustil, složí, a za to, že pánu Bohu, souce tím nade všechny jiné věci sloužiti povinen, zanedbáv[al...], trestán býti musí. Načež rychtářové, konšelé, kostelníci dob[rou pa]měť míti, a nic žádnému v tom folkovati nemají.

9. V jedné každé obci aby dobrý chvalitebný řád ... ny a vykonány, zlé neřády v *smilstvu* a cizoložstvu přetrhovány ... trestány byly, na to rychtářové a konšelé i všichni povinnost [mající] pilný dobrý pozor dávati mají; kdyby se toho kdo kdekoliv do[pustil], přikázaní boží a vrchnosti své milostivé přestoupil, ten [bez] milosti podle práva ztrestán bude.

10. Jakož také JVHMt, abyste obilí vaše v pans[kých] *mlejních*, poněvadž mlynářové nájmy obilné ze mlejnův do důcho[du] odvozovati povinni jsou, mleli a do jinších mlejnův obilí k ze[mletí] nenosili, dostatečně o tom poroučeti ráčí. Kdyby pak kdo z [poddaných] v jinších mlejních své obilí nočně a tajně mlel, a tomuto [na]řízení zadosti nečinil, ten každý, kdo by se toho dopustil, pod p[ropa]dení[m] takového obilí pokutován a k tomu ztrestán bude. [Naproti] tomu zase kdyby který panský mlynář obilí zemlel, hrub[ou] černou mouku dělal, šroty naschvále trousiti a moukou ... šiti zanechal, jakého koliv fortele a při tom míry nes[pra]vedlivé užíval, bude moci jeden každý o to se domlouvati, [z ta]kového fortele toho mlynáře stíhati, v tom se jednomu k[aždému] s vynahrazením škody, kterou by kdo od kterého mlyná[ře sná]šel a takovou prokázal, spravedlivé odpomožení stát[i má].

11. Při tom také přespolních neznámých a *nepo[vědo]mých lidí* aby žádný nepřechovával, nefedroval, be[z svo]lení a vědomí vrchnosti nepřijímal, aniž čeládky [neka]tolickou [sic] do služby nejednal, to všem se zapovídá.

12. Aby žádný syny a dcery své postranním t... neslušným a nepořádným slibem za cizopanský podda[ný bez] vědomí vrchnosti nezamlouval a k tomu nepovolov[al ...] a vrchnosti s vědomím rodičův, přátel s radou syny své *ženiti* a dcery vdávati, a v tom se tak pořádně pro užívání božského požehnání, štěstí, lásky a svornosti manželské chovati, a tomuto nařízení zadosti učiniti hleděl a povinen byl, všem se dostatečně poroučí.

13. A poněvadž pán Bůh všemohoucí práce člověka spravedlivého rozmnožuje a požehnává, zlému pak a nespravedlivému ujmu, rozptýlení a zlořečení dává: proto se všem, aby svého vlastního užívali a z rukouch prací svých se živili, cizího zanechali a *krádeře* se nedopouštěli, na ujmu a skrácení nejmenšího žádnému nic nečinili, mezníkův nepřesazovali, meze nepřevorávali, hranic nesekali, v lesích dříví, v lukách trávy nepřesekávali, a na obilích, travách pasením, žetím v zahradách, štěpnicích, vinnicích aniž kde jinde škody žádné, obvzláštně své milostivé vrchnosti aniž žádnému činiti nedopouštěli, o tom se dostatečně poroučí. Kdo by pak kde a kdy komu co takového učinil a toho se dopustil, ten každý podle provinění a skutkem se toho dočinění pokuty i trestání s vynahrazením škody tuplovaným způsobem odbejvati musí, k tomu přidržán bude.

14. Všelijaké *cesty*, které se v polích, lukách, v lesích, porostlinách, v občinách vašich a kdekoliv jinde vynachází, každého roku napravovati, vysekávati, tak aby se pro neopatření toho vyhejbáním zlým cestám na polích vobilí, lukách, hradbách, nad to na dobytcích a vozích škoda žádnému proto nečinila, a podle jarního času opatřiti hleděli; což jak k užitku, volnosti a snadnějšímu jezdění, ale i k pochvale jednomu každému a k platnosti sloužiti bude.

15. I aby se na *ohně*, kde se topí, svítí, pro uvarová[ní ... ne]šťastné příhody pozor dával, osoby v jedné každé [obci] každého měsíce po vsi a domích, obcházeli, na komíny, pr[sky], jak se vymetají saze, a komíny opatřené jsou, pozor dávali, [vy]metati a komíny spravovati napomínali, k tomu nařiďte, a to tu, [aby] se pro neopatrnost vaši škoda skrze oheň nestala, opatřiti hle[ďte].

16. Všelijaké *hranice*, mezníky, meze, které pole, luka, [za]hrady, vinnice, háje, pastviště, průhony, občiny, kde a koliv v k[terých] místech dělí, takové každoročně po jarní síji, dříve než se trá[vy] vyzdvihnou a lesové listím porostlé a zelené budou, v[ez]mouce jeden každý svý syny anebo jinší mladé lidi, obcházejte, [tako]vé místa pro uvarování všelikého domnění, zaneprazdň[ování] a nesousedství, z toho pocházející zlé nevole, k pámětem budoucím vykazujte, a pro zachování dobrého svědomí, neubli[žují]ce jeden druhému a nežádajíce cizího, v tom se tak a nejináče chovati vynasnažujte.

17. *Myslivost* všelijakou kdo by kdy a kdekoliv na gruntech JVHMti s ručnicema, tenaty, tenátky, rukávníky, sítěma a [jin]šíma nástroji všelijakými provozoval

a kradl, takového každého, nechť by on kdokoliv a číkoliv poddaný byl, před vrchnost postav[te], a n[ad to], kdo by on byl, a o tom svou jistou pravdivou zprávu ..., a dokonce žádnému toho ničehož činiti pod nemilostí a velikém [trestá]ní nedopouštějte.

18. Aby žádný bez povolení vrchnosti, a to pod velkým trestáním ... o pole, luka, zahrady, štěpnice, porostliny, vinnice, lesy anebo cokoliv jiného *frejmarkův* žádných, nad to *prodaje* pod všelijakým vymyšleným způsobem nečiňte; s cizopanskými poddanými nápolkův neužívejte, aniž co zastavujte, a za ně *rukojemství* pro nic neslibujte; peněz, dobytkův, obilí neb co jiného nepůjčujte; bez přítomnosti register grunty vaše po straně neplaťte, a [všeli]jaké spravedlnosti, buď co buď, neprodávejte. Kdo by pak toh[o něco] učinil, ten každý ku příkladu jinším podle slušné pokuty ztrestán m[á býti].

19. [Kdož by p]ak mimo svou domácí potřebu *cokoliv na pro[dej* měl], žádnej nejmenší věci bez opovědi vrchnosti ničehož nepro[dávej], nýbrž dříveji, pokudž by toho vrchnost potřebovala a kou[piti] chtěla, ohlášení a omluvu v tom vždyckny užívej; nebo pro to a za to nemá se žádného nejmenšího zkrácení žádnému v tom činiti, aneb laciněji, než by to jinému prodal, žádati. Což vědouce o tom, budete se věděti podle toho jak poslušně zachovati.

20. Všelijaké *roboty* a práce s potahy i bez potahův, jak jarního, letního, podzimního, tak i zimního času, vinniční, zahradní, louční, polní, lesní a jinší všelijaké podělky, tak jak vám kdy co a jak od vrchnosti neb namístě vrchnosti od ouředníků a potom rychtářův pověřeno aneb rozdílně uloženo bude, takové se vší pilností časně, ochotně, dobře, nad to pak spravedlivě a věrně bez všelijakých fortelův a nejmenšího podezření vykonati, vám se pod pokutami a trestáním poroučí.

21. *Mlatci*, kteří k tomu nařízeni jste, abyste obilí k mlácení spravedlivě počítali, z slámy dobře vymlacovali, vytřásali, vyhrabovali, ouhrabky vypocívali [čti: vypodsívali], ječmeny klasnovali a po vymlácení v plevách podruhý zmlacovali, na hromady zhrnouci poznamenávali, potom z plev a z prachu, berouce mírně na lopaty jednostejnejma vrhy, a to co nejvejšeji a nejdáleji mlaty stačiti mohou, víli, a odnímajíce zadní, takové třikrát přehazovali, a zadní od předního, pěkné od nečistého oddělovali, na říčici aneb sítě pouštějíce pomalu z něho přepočítávali [čti: přepodsívali], a jak náleží vyčišťovali. Při tom pak žádného nejmenšího fortele neužívali, obilí za botami, v kapsách, za ňadry, v kloboucích, nad to pak v pytlích pod velikou pokutou a na hrdle trestáním nekradli, aniž žádné krádeži nápomocni nebyli, nýbrž se v tom spravedlivě, věrně, upřímně, jak na dobré poctivé lidi náleží, podle přikázaní božího a přísného poroučení JVHMti chovati vynasnažovali a povinni byli.

22. *Ponocní*, kteří k tomu nařízeni a zjednáni s[ou a] za to svou mzdu a plat berou a přijímají, aby na všecky [věci], se co mluví, rozpráví, šepce, aneb

jaké koliv schůzky čeládka noč]ního času užívá, pozor dávali, vrata zamykali, od jednoho mí[sta k] druhému ve dvoře a okolo zámku chodili, po každé hodině mají[cím služ]bu se ohlásili, žádného ven ani sem bez povolení ouředlník[ův ne]pouštěli, nad to srozumění anebo tajných fortelův s čeléd[kou], mlatci a s kýmkoli jiným neužívali, a v tom se tak ne[jiná]če, věrně, spravedlivě, bedlivě, pilně a poctivě chova[li. A] kdyby kdo co uhlídali, uslyšeli aneb nějaké domnění o něk[om] jměli, hned, co by se kdy takového přitrefilo, ouředníku t[aj]ně oznámili a pravdivě všecko vyjevili. Jestli by se pak co kdy takového od nich zatajovalo anebo co přehlíželo, pro takové zpronevěření bez milosti ztrestán býti, a jinší sousedé, poněvadž na místě všech takovou ponůcku vykonávají, za to odpovídati i právi býti musí.

23. Naposledy kdyby se kdy mezi vámi nějaké nesnáze, *různice*, rozepře, vády, hanění, na cti utrhání, kde komu a od koho koliv staly, tak že by někdo z vás od druhého hanbu, škodu snášel: tehdy nejen jeden každý takové věci na rychtáře a konšely své hned vznésti, a napravení, urovnání, spokojení a nahrazení vyhledávati, jako i jinší tajné, zjevné a všeliké zlé skutky oznámiti a přednášeti má a povinen bude. Kdyby pak rychtář toho napraviti a spokojiti nemohl nebo nechtěl, tehdy takové věci správci svému oznámiti a za ochranu sebe neb jiného žádati. Kdyby potom i u správce svého žádné ochrany nenašel a užiti nemohl, — nedávajíce zlému skutku ani těm, kteří jej činí, žádného průchodu, — má jeden každý takové ublížení a sobě neb jinšímu učiněné skrácení i to, co by kdy kde zlého proti pánu Bohu a JVHMti i svému bližnímu [čelící]ho věděl, slyšel neb povědom byl, na JMt pána pána a svou milostivou a dědičnou vrchnost bez všelijakého strachu a ostejchání vznésti, a vše, co samo v sobě jest, v pravdě oznámiti, a tu té náhrady a sebezastání šetrně žádati. Což vše jednomu každému za spravedlivý učiněno a vynahrazeno skutečně býti má.

A tak co se vám tuto všem společně v těchto artikulích z jisté vůle a dostatečného nařízení JVHMti přednáší a poroučí, takové věci abyšte podle vašich nejvyšších možností upřímně, věrně, poslušně, poddaně, spravedlivě a poctivě zachovati, vykonávati, a na to, kdyby kdo co takového přestoupil a neposlušně se zachoval, že přísného, těžkého a již prvé vyměřeného trestání ku příkladu všem jiným zakoušeti a podniknouti musí, pamatovati hleděli. Což jednomu každému jak předně ke cti, slávě a chvále pánu Bohu všemohoucímu, k zachování přikázání jeho svatého, tak k zalíbení JVHMti jakožto vaší milostivé a dědičné i od samého pána Boha vám vystavené vrchnosti, tak i pro požehnání boží, štěstí, zdraví a prospěšenství v pracech vašich, a naposledy k dojití věčného spasení všem přinášeti bude. Amen.

234.

(*Ok. 1650*): *Artikulové k soudům vesnickým na panství Velko-Meziříčském.*

Pod tímto nadpisem jest v Praskově Selském Archivě III. (1904), str. 65—77, otištěn řád vesnický, jejž vydal Rudolf hrabě z Kounic, dědičný pán na Meziříčí nad řekou Oslavou, svým „všem lidem poddaným z městečka Radostína a všech vesnic;“ tištěn tam jest podle opisu Františky Stránecké. Srovnává se zhruba s artikuly vydanými okolo r. 1630 od Jana Jetřicha Berky k soudům vesnickým na panství Meziříčském, jež jsem dal tisknouti výše zde str. 110—121, a rozdělil jsem je tam na 60 článků. Otisk v Selském Archivě má 44 číslované články, kteréž se s mými články ovšem nesrovnávají. Obsah jest však v obojím vydání stejný a pokračuje kus za kusem od počátku až do konce týmž pořádkem. Text Rudolfa z Kounic má tu a tam více slov (než starší text Berkův), kteráž však největším dílem nic nového nepovídají; jenom na několika málo místech text pozdější nařizuje některou novou podrobnost. Takž v prvním článku (podle mého číslování, str. 110) před poslední větu bylo za Rudolfa Kounického vsunuto ustanovení, že, kdo by do kostela nechodil, takový má od rychtářů a osob úředních býti ihned ohlášen při městě úředníku panskému a v městečku Radostíně nebo ve vsi Rudvíkově kněžím a do zvláštního rejstříku zapisován, a pokuta nemá mu býti nijak prominuta. Ku prvotnímu článku 18. jest v Kounicovském článku 11. přidáno nařízení, kdo by pásl na lukách nebo v lesích, ten má býti skutečně trestán (vězením) a z každého kusu dobytka zaplatiti jednu kopu míš. pokuty; rovněž tak má býti trestán, kdo by na lukách (panských) trávy vyžínal; a když by jeden druhému (poddanému) udělal škodu na poli nebo jinde, má ji dvojnásob nahraditi jemu, krom trestání. Prvotní článek 30. (zde str. 115) dal vznik novému článku 27. toho smyslu: když lidé odjinud přivedou kradené koně, herky i jiný dobytek na to panství na prodej, aby jim rychtářové nedopouštěli prodávati, leč by to prvé vznesli na úředníka; a kdo by jinak něco toho koupil a skrze to k nějaké těžkosti přišel, „již to sám vinný býti musí, a k tomu skutečně trestán i z gruntů mých vykázán bude“. Jinak není znamenati, že by řád Kounicovský byl ku poddaným krutější než Berkovský, vyjma ve slovích. Datum v něm schází, ale přibližně možno se ho domysliti.

Podle Volného (Jihlavsko 219) paní Anna Maria hraběnka Kieselová (Khiesslová), dcera Jana Jetřicha Berky, prodala 11. ledna 1649 panství Velkomeziříčské Rudolfovi hraběti z Kounic, nejvyššímu sudímu markrabství Moravského; pozůstalí po něm tři synové učinili mezi sebou 1. října 1669 smlouvu, podle níž prostřední z nich, Ferdinand hrabě z Kounic, ujal panství Velkomeziříčské. Lze se domýšleti, že Rudolf z Kounic obnovil artikule Berkovské brzo potom, když se uvázal v panství Meziříčské, tedy asi roku 1650.

235.

1651, 23. ledna: *Nařízení obce Litoměřické o služebných děvečkách.*

Z protokolu města Litoměřic vydal je dr. Nováček v Českém Lidu XIII. (1904) str. 322. Žehrá se v něm, že děvky i od dobytka opičí se po měštkách i opentlují si zvláště hlavy, a hrozí se jim, že právní posel třeba uprostřed rynku jim pentlení z hlavy strhne. Mzda roční nemá se jim dávati větší než 10, 8 nebo 6 zl. „A páni ouředníci důchodní na to pozor dají, aby z lidí poddaných obzvláštně sirotky děvky zahalečné pánům měšťanínům k po-

dobným službám a pracím propouštěli a jinam jich vandrovati nedopouštěli; jako i městský dcerky bez ohlášení a povolení pánův starších obecních od města nikam se nepodávaly."

236.

1651, 1. února ve Vídni: Hrabě Maximilian z Waldšteina předpisuje na svých panstvích (Svijanském, Hradištském, Zvířetickém, Dobrovickém ɔc) řád dědický a kterak poddaní mohou pořizovati o statcích.

(Instrukcí od Jeho Excell. hr. vydaná při řízení soudův purgkrechtních.)

1. Předně: Muž, maje manželku a dítky s ní pořádně splozené, udělal-li by *kšaft* o statečku svém manželce a dítkám svým, a nevztahoval-li by se na škodu vrchnosti, manželky a dítek, ten aby za pořádný jmín a držán býti mohl.

2. Kdyby žádného kšaftu neučinil, a zanechal by po sobě manželku a dítky pořádně splozené: tehdy ta manželka má se o všechnu pozůstalost po manželu jejím pozůstalou s dětmi na *rovný díl* rozděliti.

3. Pokudž by ty děti let svých neměly, a matka jejich dobrou hospodyní byla a sirotkům statek mrhati nechtěla, mohla by za *poručnici* dítek týchž svých a statku jejich až do proměnění stavu jejího představena býti; však povinna bude vedle práva hodnými rukojměmi zaručiti, že chce dobrou hospodyní býti a statek dětem jejím náležející na ničemž nezmenšovati; a mohou jí k radě dva konšelé neb sousedé přidáni býti.

4. Po smrti jednoho každého muže majíce*) statek neb jakékoliv jmění, ať rychtář s konšeli ihned všelijakou pozůstalost *zinventovati* a sepsati dá, a inventář beze všeho odkladu na kancelář, které přináleží, složí; a ten má tu ihned u přítomnosti vdovy a přátel jejích přečten a do knih k tomu obzvláště zřízených vepsán býti.

*) To jest: majícího.

5. Kterýž by muž i s dětmi bez kšaftu umřel a po sobě *manželký* zanechal, mělo by na manželku vedle Práva Městského C. 42. třetí díl všeho statku po manželu jejím pozůstalého přijíti, a nad to více, co by svého vlastního statku k manželu svému přinesla a manželu svému pořádně ho odevzdala, pokudž by toho podle práva provedla, to jí zase vydáno a navráceno býti má; při čemž i já toho zcela a zouplna pozůstavuji. Pakli by se žádní kupci nenacházeli, ani přátelé toho umrlého jej ujíti nechtěli, aby grunt k svedení nepřišel po zaplacení dluhů, má každá taková žena po svém manželu pozůstalost [pozůstalá?] všeho statku po manželu jejím pořádnou držitelkyní býti; a tak tou příčinou, když něco míti bude, spíšeji se někdo najde, že ji sobě za manželku vezme a grunt osazený zůstane. Avšak jestliže by grunt nedoplacený byl, povinna bude jej dopláceti a závady s něho svozovati.

6. Všechny *dluhy* po jednom každém muži s světa sešlém ať se dříveji zaplatí, a potom teprva, co by po dluzích zůstalo, mají se o tu pozůstalost manželka s dětmi poděliti.

7. Kdyby se po některém muži víceji dluhů nalézalo, než by po sobě zanechal, mají dluhy do důchodu mého, kontrybuce JMCské zadržalé, záduš[n]í, sirotčí a obecní peníze zouplna zaplatiti, a co by po těch dluzích zbejvalo, vedle velikosti a malosti věřitelové poděliti.

8. Umřela-li by kterému muži manželka a měla by na gruntech mých i jiných jakouž takouž spravedlnost: všechna spravedlivost, byť i děti s ním měla, plným právem má připadnouti *na manžela* jejího; leč by nějaké pořízení učinila a dětem svým něco odkázala, tu manžel její, otec těch dětí, chtěl-li by ten odkaz za sebou míti, povinen bude jej hodnými rukojměmi zaručiti.

9. Žena, která by vdovou byla, umřela-li by, kšaft udělala neb neudělala, všechen statek *na děti* její ať plným právem připadá; a kdyby žádný děti neměla, tehdy na nejbližší přátele na gruntech mých toliko zůstávající.

10. *Vdova* majíce prve manžela a s ním dítky pořádně splozené, jestliže by sobě jiného za manžela vzala, povinna bude na sebe pozor dáti, aby se manželu svému se vším nezadala, a tím způsobem od dětí svých neoddala: již by nemohla po dětech svých zmrlých vedle Práva Městského C. 59. děditi.

11. Trefilo-li by se kdy, že by manžel i s manželkou svou bez kšaftu umřeli, a dítky malé nezletilé po sobě zanechali: tu má regent neb hejtman po zinventování všeho jmění po nich pozůstalého týmž dítkám *poručníky* i nad statkem jim náležejícím zříditi, a dříveji, nežli by toho statku v držení vešli, aby jej podle práva zaručili, kdyby sirotci let neměli a potom jich došli, aby věděli, kde své hledati. Pakli by statek jim náležející pro dluhy k prodaji přijíti musel, tehdy sirotky tak opatřiti, aby s gruntův nesběhli. Nejlépeji ty sirotky [sic] opatřiti se mohou, když se při té živnosti zanechají, aby je držitel gruntu povinen byl dotud, dokudž by sobě chleba zasloužiti nemohli, stravou i oděvem opatrovati; jak se ten dobrý řád i na mnohých jiných panstvích zachovává.

12. Při každém prodaji gruntu dávati na to obzvláštní pozor, aby se vdovy a sirotci náležitě v smlouvách trhových *vejpravami svatebními* a vejminkami, a potom zápisy tak opatřili, aby budoucně neměli nač naříkati. Při které smlouvě trhové by se toho nestalo, nemá regent ani hejtman k tomu trhu povolovati, leč by se obzvláštní příčiny právní nacházely.

13. Až potud o linii dolů stupující. A co by tuto [v] vejš psaných artykulích obsaženo nebylo, budou se moci Právem Městským F. 7. říditi a spravovati; a tomu se nejlépeji z stromu krevnosti anebo přirozeného přátelství krevního vyrozuměti moci bude.

14. Komu by vedle linie nahoru stupující spravedlivost náležela, nejní mnoho potřebí disputirovati; dočtou se v Právích Městských F. 12, a vejš psaný strom krevnosti a přátelství také jim jako prstem ukáže.

15. Třetí linie jest poboční, když počítáme bratry a sestry a potom další přátele, jakž též přátelství strom krevnosti anebo zpřízněného přátelství krevního v Právích Městských na listu 101 to vše [v] sobě šířeji obsahuje a zavírá, a na díle se to přátelství v Právích Městských F. 12, 13, 14 a 16 velmi pěkně vysvětluje.

16. Byl bych z toho povděčen, aby se netoliko na gruntech mých, ale i *ven z gruntův cizím lidem* spravedlnost, co komu spravedlivě po přátelích na gruntech mých přináleží, beze všeho rozdílu propouštěla; ale majíce jistou zprávu, jsouce někteří z okolních panství na grunty mé propuštěni, že se jim toliko spravedlnost otcovská propouští, a po dědu, bábě, mateři, bratřích, strejcích, sestrách, ujcích a tetách propouštěti nechce: protož nechť na to regent a hejtmané moji obzvláštní pozor dávají, z kterýchž by gruntův na grunty mé lidem poddaným mým vejš psané spravedlnosti propouštěti nechtěli, aby se jmenované spravedlnosti z gruntův mých zase na ty grunty žádným způsobem a pod žádným praetextem nepropouštěly. Komu by vejš psané spravedlnosti náležeti měly, to já sobě v své moci zanechávám, jak bych chtěl dáleji, když by na mně o ně vzneseno bylo, nařīditi.

17. Co se gruntův mých dotýče, jednomu každému dobře zachovalému člověku povoluji a to míti chci, aby se nahoře oznámené spravedlivosti beze vší další resolucí propouštěly.

18. Cizí poddaní, chtěli-li by již jmenované spravedlivosti po dědu, bábě, mateři, bratřích, sestrách, strejcích, ujcích a tetách, jakž o tom v artykuli 16. doloženo, užiti a propuštěné míti, povinni budou od vrchnosti své psaní přinésti, že chce z gruntův svých takové spravedlivosti lidem poddaným mým jako věrný a upřímný soused beze všeho rozdílu a umenšení nadepsané spravedlivosti propouštěti.

19. Mnozí netoliko usedlí lidé, ale i děti živých otcův, sirotci, nicméněji i vdovy přikázání Pána Boha přestupují, a tou příčinou o svou živnost a spravedlivost se připravují. Však dříveji, nežli by co komu k ruce mé *konfiscirováno* anebo vzato bylo, nechť se provinění jeho dříveji na mne vznese.

20. Též se začasto trefuje, obzvláštně v těch pojminulých vojnách, že mnoho sirotkův nezletilých z gruntův sešlo, a na jiných panstvích ihned takovému spravedlnost jeho k ruce vrchnosti se odpíše. Já však toho na gruntech mých míti nechci; nýbrž jestliže jest který sirotek nezletilý, nemající 20 let, anebo léta mající, *z gruntův mých ušel,* těm aby se spravedlivost jejich do 30 let stáří k ruce mé žádným způsobem neodpisovala. Nebo slyšíce od přátel svých, že se jim spravedlivost jejich zanechává a k ruce mé neodpisuje, tím spíšeji se zase sem na grunty mé navrátí. Po vyjití pak těch let jednoho každého nenajdou-li se na grunty mé, anebo že

dříveji v tom zběhnutí na cizích gruntech pomrou, teprve bude se moci taková spravedlivost jejich k ruce mé odepsati.

21. Povstala-li by kdy jaká nesnáz o propuštění spravedlnosti, nežli by se propustila, vznésti to na regenta.

22. Když se soudy purgkrechtní drží, skutečný pozor na interesse mé po zběhlých a zle chovalých lidech dávati.

23. V Právích Městských E. 2. patrně se dokládá, že lidé kmecí bez vůle pána svého *kšaftovati* nemohou. Ten artykul já takto vysvětluji:

Předně, manžel mající manželku a dítky pořádně splozené, jakž o tom v prvním artykuli doloženo, může o jmění svém, manželce a dítkách svých, když toliko týž kšaft proti vrchnosti, manželce a dítkám čeliti nebude, kšaftovati.

Druhé, vdovec anebo jiný člověk nezůstávaje v moci otce svého, nemaje manželky ani dětí, může také kšaftovati a přátelům svým, vše toliko na gruntech mých, jmění své poroučeti.

Třetí, který by neměl žádných přátel, a jmění jeho na vrchnost připadnouti by mělo, ten žádný nemůže kšaftovati, ovšem pak na cizí grunty co poroučeti.

Čtvrté, všickni lidé poddaní moji mohou k záduším, špitálům a k školám, na milosrdné skutky, co chtějí, vše na gruntech mých, poroučeti. A co se tuto o mužském pohlaví píše, to se má rozuměti také i o ženském pohlaví.

24. Při jednom každém kšaftu ať bývají sami rychtářové a konšelé, a tu také ať jej po smrti kšaftujícího na kancelář přinášejí, a týž kšaft u přítomnosti jich i koho se dotýče dáleji, tu ať se ihned přečte a do obzvláštní knihy vepíše.

25. V[z]ešel-li by jaký *spor o kšaft*, tu ať regent, co nejdříveji možné, strany vyslyší, a kterým se tak co kšaftuje, ty osoby ku porovnání bez soudního zaneprázdnění přivede.

26. *Města*, městečka, majíce od předešlých vrchností anebo ode mne obdarování, aby mohli o statcích svých a jmění svém kšaftovati, toho já při tom jejich obdarování zcela a zouplna pozůstavuji. Však i ti měli by na to pozor dávati, odkud by se jim takové spravedlivosti, o nichž se [v] 16. artykuli dokládá, propouštěly, aby se jim zase touž volností sousedskou odměňovali.

27. Kdo by kde z sousedův z týchž měst a městeček 1. velebnosti božské utrhal a stvořiteli svému zlořečil; 2. o vrchnosti své dědičné zle mluvil a o zkázu vrchnosti, panství, města, městečka a lidí poddaných mých obmejšlel, kde koliv a kdy koliv, obec aneb některé osoby toliko v jakých koliv příčinách proti vrchnosti pozdvihoval a v poslušnosti rozpakoval; 3. zle a neřádně proti přikázání božímu živ byl, jakž se to v Právích Městských pod rubrikou o pokutách a rozličných trestáních na přestupníky řádu a práva obšírně rozepsané nachází. A co se tuto o mužském pohlaví píše, to se má i o ženském rozuměti.

28. Bylo by zapotřebí ještě o mnohých věcech psáti; ale co se tuto napsaného nenachází, to se bude moci v Právích Městských vynajíti, tak aby jednomu každému od regenta mého a hejtmanův mých za spravedlivé se učinilo. O čemž vědouce regent můj a hejtmané moji, budou se věděti čím spraviti. Actum v městě Vídni dne 1ma Februarii léta 1651.

(L. S.) Max hrabě z Waldšteina m. p.

Ze sborníka Hradištského v knihovně univ. Pražské XV. E. 16 fol. 34—36. — Za tímto řádem dědickým v témž sborníku fol. 37 pod nadpisem „Instrukcí hejtmanská" následuje 13 článků nedlouhých (bez datum), kteréž jsou vesměs vytaženy z instrukce hejtmanské na komorních statcích, a sice ze článků 1, 3, 4, 6, 7, 10, 11, 21, 23, 25, 26, 29, 30, 33, 36, jež jsou tištěny v Archivě Českém XXII. str. 366—386; při tom byla ze článků komorních některá slova vynechána, ale nových nepřidáno žádných. Pročež ta instrukce o 13 článcích zde se neotiskuje.

237.

1651, 17. května: Rozhodnutí komory české o několika kusích dědického práva poddaných na panství Pardubském.

V archivě Českého Musea chová se kopiář, do něhož na komorním panství Pardubském byly zapisovány rozmanité důležité písemnosti z let 1632—1687. Dovídáme se z něho mezi jiným, že na jaře r. 1650 z císařského nařízení poslán byl od komory české podkomoří měst věnných a general-profiantmistr v království Českém Jindřich Kustoš svobodný pán z Zubřího a z Lipky, aby ohledal panství Pardubské a navrhnul, kterak po předešlém valném spuštění ve válkách mohlo by býti opraveno a do pořádku uvedeno. Jeden následek zpráv Kustošových po této visitaci byl ten, že komora česká dne 30. prosince 1650 vyslala do Pardubic účetního radu *Vavřince Košína z Freudenfeldu*, aby tam uvedl do pořádku urbář, též účty a registra sirotčí i zádušní. Košínova práce byla nejen revidentská, ale poněkud i organisatorská; z té příčiny se zprávou o svém pořízení předložil komoře české také dotazy o tom, co by mělo platiti za pravidlo v některých kusích práva dědického a souvislého s tím práva komory královské jakožto vrchnosti k nápadům po poddaných na panství Pardubském. Komora česká o desíti dotazích Košínových rozhodla resolucí, jejíž datum jest 17. května 1651; ta resoluce byla potom poslána hejtmanovi panství Pardubského, aby se jí spravoval; vepsána jest v dotčeném kopiáři na listech 93—99. Na listě 100 opsán jest dopis, datovaný (snad omylem) 2. května 1651 a poslaný hejtmanovi panství Pardubského Havlovi Gotthelfovi z Freudenberku, kterýmž komora česká změnila jednu dotehdejší zvyklost ve prospěch vdovy, která by držela statek po rodičích svých (ne po manželovi).

Některé kusy resoluce komorní měly platnost jen dočasnou, ježto pocházely z nahodilostí místních nebo časových; jiné byly potom předepsány za pravidlo na komorních panstvích v Čechách vůbec a zůstaly dlouho v platnosti. Při tom pravidlo obsažené v dopise z 2. května 1651 bylo k nim též přibíráno; pročež jest poněkud s podivením, byl-li ten dopis expedován z komory české o 15 dní dříve než resoluce o 10 kusích, proč to pravidlo nebylo pojato také do ní.

Zde kladu úplný text obojí písemnosti. Prvější jest psána i zde tištěna dvousloupcově, takže v levo stojí výtahy ze zprávy a z dotazů Košínových, v pravo pak odpovědi a rozhodnutí komory české.

JMti p. p. presidenta a Jich Mtí pp. rad sl. komory české na některé artikule v příčině řízení při věcech sirotčích na panství JMti Pardubském od ur. p. Laurence Košína z Fraydenfeldu, JMCské rady nad počty puchhalterie komory české, Jich Mti v spisu přednešené a podané, tato milostivá resolucí a nařízení, jakž vnitř následuje, učiněno jest, a vedle toho tak a ne jináče řízeno a postupováno býti má.

Artikul:

Poznamenání některých artikulův, dotýkajíce se sirotčích věcí na panství JMCé Pardubském, které se Jich Mti pánům panu presidentu a pp. radám komory JMti království [sic] k milostivému povážení a resolucí, jak by se pokračovati mělo, podávají:

Skládá se hodnověrný přípis třech artikulův o nápadích, jak od JMti slavné a svaté paměti císaře*) Rudolfa, tak od JMti slavné a svaté paměti císaře Matyáše a JMti Ferdinanda III., jak by se v dotčených nápadích pokračovati mělo, vydané:

1. V artikuli od JMti císaře Rudolfa takové vyměření se činí: „Jestliže by *matka děti své vlastní živobytím přečkala,* tehdy nemá nic více po nich děditi,**) toliko *třetí díl,* a dva díly na JMCskou přicházeti mají. Jako i žádní nápadové na cizí grunty aby propouštěné nebyly.“ — V druhých pak dvouch poslednějších artikulích od JMti císaře***) Matyáše a JMti císaře Ferdinanda III. žádné zmínky se o tom nečiní, nýbrž se vypouští. Že pak pod ty všeckna leta vedle svrchu položeného od JMti císaře Rudolfa vyměření se pokračovalo; zdali posavad tak se pokračovati má? v tom další vysvětlení a milostivé resolucí jest zapotřebí.

Resolucí:

JMti císařské radě nad počty komory expedicí české p. Lorencovi Košínovi z Fraydenfeldu na ty při spořádání urburu Pardubského vystavené, a JMCské komoře české per puncta přednešené otázky takové se vysvětlení činí a odpověď jemu dává; což on v pořádnosti uvésti a resolvirovaným spůsobem do téhož urburu přivtěliti a vepsati dáti má:

-1. Co se těch nápadův dotýče, jakým by spůsobem děti po rodičích děditi měly, při tom se pozůstavugycze, aby, tak jakž JMCské Rudolfa slavné a svaté paměti vyměření s sebou přináší, v tom pokračováno bylo.†)

*) Zde v kopiáři písař z nepozornosti napsal ještě „a JMti císaře,“ kterážto slova jen matou, pročež je vypouštím. Tři artikule, o kterých jest napřed zmínka, nepochybně pocházely od tří císařů zde jmenovaných, Rudolfa, Matyáše a Ferdinanda III., a nikoli od čtyř.

**) V kopiáři stojí „deti“ nepochybně místo „děditi.“

***) V kopiáři stojí slova „od JMti císaře“ dvakrát po sobě.

†) Podobný případ, jako jest v otázce č. 1, jest obsažen a rozhodnut níže v č. 8.

2. Poněvadž se také ten spůsob zachoval, že pod ty všechny leta těm *starým sirotkům,* který jejich*) spravedlnosti místo hotových peněz na jistotách a kvitancích v truhlici leží, z nápadův nyní do truhlice těmto nynějším sirotkům *nezletilým skládaných* a přicházejících peněz se platívalo: zdali se ten spůsob posavád zachovati má, čili toliko z těch samých nápadův, kteříž tak na JMCskou právem *odoumrtním* a *po zle zachovalých,* jichž se ročně 400 kop a někdy více a někdy méně přicházeti bude, platiti má. — A poněvadž JMCská v těch jistotách se vysoce zavazovati ráčí, jsouce z předložené summy díl jich k vlastním důležitým potřebám zemským zapůjčené, že taková summa [z] tehdejšího posudního zaplacena býti má. Nebo kdyby se jim z nějakého jinšího prostředku mimo ten nápad, který tu tak na JMCskou právem odoumrtním a po zle zachovalých přichází a ještě přicházeti bude, platiti nemělo, aniž by ta ještě pozůstávající summa, t. těch 23.491 kop 25 gr., o nichž se zmínka v extraktu pod lit. B. činí, těm sirotkům, kteří ještě v živobytnosti zůstávají, v 50 letech splacena býti mohla.**)

-2. Co se sirotčích peněz dotejče, v té příčině JMCské k další milostivé resolucí JMti psáno bude.

*) Místo „který jejich“ má státi „kterýchž“ anebo „jejichž“.

**) Tato argumentace jest napsána zmatené, a má se jí rozuměti nejspíš takto: Na Pardubsku ze sirotčích peněz bylo obráceno 23.491 kop jinam, dílem na pilné potřeby státní, a císař v jistotách a kvitancích za to daných do sirotčí pokladny zavázal se uhraditi tu summu z posudného. Avšak skutečně nebyla nahrazena, a budou-li na vypokojení starých sirotků příště obráceny jenom odúmrti po poddaných spadající na komoru, a nenajde-li se k tomu ještě jiný nějaký důchod, třeba z peněz nových sirotků, nemohla by ta vypůjčená summa sirotčích peněz býti úplné splacena ani v 50 letech, poněvadž 23.491 : 400 = 59.

3. Jakož také při této relací v přiložených extraktích pod lit. B. jistá summa, t. 7071 kop 27 gr. 5 d., pro ty *sirotky neb nápadníky,* o kterýchž se gruntovně při této kommissí a examenu rychtářův a konšelův již mnohých od 8 let i více, kde by zůstávati měli, vyzvěděti a uptáno býti nemohlo, pro interim a další JMti Cské komory české milostivé resolucí in suspenso zanechána, měla-li by se taková

-3. Co se nápadův těch sirotkův dotejče, o kterých se od 7 nebo 8 let neví, a summa toho 7071 kop 27 gr. 5 d. vynáší: Poněvadž JMCské instrukcí to s sebou přináší, kdokoliv [z] sirotkův poddaných do 3 let pořád zběhlých k vrchnosti své se neohlásil, ní se neřídil, a na grunty, kdež poddaný jest, nedostavil, že svou spravedlnost do důchodův propadnouti má; pročež aby všech těch, kteří

summa ještě za 2 letě, zdali by se v tom času ještě kdo z opačených nápadníkův ohlásil, zanechati, čili by se mělo vedle instrukcí, *kdoby se ve třech letech neohlásil* a vrchností svou se neřídil, pokračovati a do důchodu ji odepsati.

4. Nachází se také, že v těch nešťastných letech a roztržitostech vojanských mnozí sirotkové a nápadníci buď mužského neb ženského pohlaví ne tak svévolné, jako z *nucení na vojnu* nočně brané byly; jinší sloužíce u hospodářův, od nich ucházeli a pod armádu JMCské neb kurfirsta Saského dobrovolně potřebovati se dali, tam zhynuli, nebo se zase nevrátili [čti: *navrátili*] a pas puštění [a] svého dobrého chování z vojny ukázali; nápodobně mnohý ženský pohlaví že by *z násilí o poctivost* přicházely a potom se zase *dobře chovaly.* I pokudž by tí a takoví, jak se tuto nahoře rozpisuje, majíc buď hotové peníze v truhlici sirotčí ležeti, neb, by jim jaký nápadové náleželi, to dostatečně ukázali a nevinu svou provedli: mají-li svých nápadův neb spravedlností užiti, čili svou spravedlnost tratiti?

5. Nápodobně nachází se nemálo sirotkův, kteří jsouce po rodičích svých, téměř od prsu matky své osiřeli, nemajíc let dospělých, v tom *dětinském věku více než po tři leta se nestavěli,* nesprávou rychtářův a konšelův do register přístavních jich zapisovati nedali, ti a takoví na cizích gruntech se zdržovali, dobře se chovali, nyní přicházejíce k dospělým letům, zase se na grunty postavili a k vrch-

od 7 neb 8 let se nedostavují, aniž se o nich, kde jsou, věděti nemůže, spravedlnosti do důchodův apprehendirované, a takové peníze jiným sirotkům přítomným a nyní effective se na panství vynacházejícím k zaplacení jim jejich spravedlnosti vykázané byly.

-4. Co se těch distinkcí buďto rozdílův dle 4. punktu v příčině zle zachovalých dotýče, že věc takto vysvětlujeme: Kteříž koli v těch roztržitostech vojenských netak svévolně, jako z přinucení na vojnu vzati byli, ano i ti, kteří od svých hospodářův ujdouce, pod kurfirštem Saským sloužíce, zase se navrátili, a svého dobrého chování kundšofty z vojny ukázali; it. ženské pohlaví, že z nevážnosti [sic], nýbrž z násilí o poctivost přišly, a potom dobře se chovaly: ty všeckny, který by s podstatou svou nevinu provedli, mají své spravedlnosti užiti, a nemá se jim zdržovati.

-5. Podobně kteří tak v nevinnosti a v dětinství, nemajíce dospělých let svých, z gruntův buďto skrze rodiče nebo jiným spůsobem odvedeni byli, a nyní se zase navrátíce, na gruntech zůstávati chtějí: takových se jich spravedlnost zdržovati nemůže, nýbrž *vydána býti má* na ten spůsob, jako jiným sirotkům; a jest-li jim co do důchodův vzato, to jim slušně navráceno býti má.

nosti se hlásí; však že již některým z nich jejich spravedlnosti do důchodův odepsané jsou, a díl ještě v truhlici sirotčí neb na jistotách zůstává: mělo-li by se jim z dotčených spravedlností ještě pozůstávajících propouštěti a vydávati?

6. Někteří [z] sirotkův neb vdov, buď mužský neb ženský pohlaví, majíce zavázání, slib manželský [s] podobným sobě sirotkem neb poddaným člověkem z téhož panství, a pod tím slibem dříveji, nežli by k dokonalému stvrzení manželskému skrze správce církevního přišli, skutku *smilného* se dopustili, a za to prohřešení slušně vězením trestáni byli, potom pořádně *v stav manželský* vkročili a spolu dítky měli: zdali [by] také ty osoby své spravedlnosti otcovské, mateřské neb nápadní, kterouž by tehdáž měli aneb na ně by budoucně přicházela, zbaveni býti měli?

-6. Ti sirotci mužského neb ženského pohlaví, kteří majíce mezi sebou slib manželský, dříve dokonalého stvrzení skutku smilného se dopustili, a za to takové prohřešení vězením potrestáni jsouc, potom pořádně v stav manželský vkročili, spolu dítky měli a se dáleji dobře chovali: takoví mají, po vystání svého trestání jako i pokuty, své otcovské i mateřské spravedlnosti užiti.

7. Jakož také se mnoho těch příkladův při této kommissí vynašlo, že mnozí [z] sirotků, jak mužského tak ženského pohlaví, proti božímu přikázaní zhřešili, cizoložstva a mnozí *smilstva* se zoumyslně dopustili; však potom mnozí se zase *polepšili*, dobře živi byli; pro kteréžto jejich přečinění, zlé skutky, spravedlnosti své i všelijakých nápadův, co se up[t]ati mohlo, zbaveni bývali a posavád se také pokračuje. Nic méně jsouce již jednou pro takový vejstupek předně vězením a svrchu psanou pokutou na spravedlnosti své strestání, polepšíc života svého, chovajíc se potom dobře, a vrchností se řídíce, přijde některýmu z nich po bratřích, sestrách neb jiněích krevních

-7. Co se pak těch, kteří dopustivše se cizoložstva, za to náležitě vězením a pokutou ztrestáni jsouc, potom se polepšili a dáleji dobře živi byli, dotýče: ty všechny tehdáž, když se prohřešili, a dáleji dobře živi byli, cokoliv své spravedlnosti měli, takovou slušně ztratiti mají. Než potom co na ně, když se zase dobře chovali, připadlo, toho užiti mohou.

přátelích nápadem, buď kšaftem neb jiným nápadem po mnoha letech: mají-li se jim takové propouštěti?

8. Také se na to přichází, když muž umře a manželky po sobě zanechá, a nemajíce spolu *žádných dětí*, tehdy pozůstalý statek na třetí díly se rozděliti, a z toho statku po něm zůstalého, pokudž nebožtíka téhož manžela jejího vlastní bratři a sestry v živobytnosti by zůstávali, musí dotčená vdova jim dva díly statku odvésti, a jí samý toliko *třetí díl* se zanechává. A jestli pak žádných bratří a sester nebožtíka nezůstalého,*) tehdy takový dva díly na JMCskou přichází. I nejsouce v instrukcích JMCské to vysvětleno, jak by se v tom pokračovati mělo?

*) Čti: nezůstalo.

-8. Strany 8. punktu, při tom se pozůstavuje, jak to předešle prakticirováno bylo, totiž když [muž] umře a manželky po sobě zanechá, nemajíce spolu žádných dětí: tehdy pozůstalý statek na 3 díly se rozděliti, a z toho statku po něm zůstalého, pokudž nebožtíka manžela jejího vlastní bratří a sestry v živobytnosti zůstávají, dotčená vdova jim dva díly statku odvésti, a sama toliko třetí díl sobě zanechati má. Jestli pak žádných bratří aneb sester neboštíka nezůstalo, tehdy takový dva díly na JMCskou připadnouti mají.**)

**) Srovnej podobnou tomuto kusu otázku v č. 1.

9. Jakož také někteří z lidí poddaných nechtějíce se v *náboženství katolickém* srovnati, od živností svých pryč ucházeli, však potom zase po některém čase přicházeli, víru katolickou přijali, na gruntech se zdržují, vrchností se řídí a spravuji; někteří pak, kteří posavad se nenavracují, svých vlastních synů a dcer na gruntě zanechali, a ti katoličtí zůstali a vrchností se řídili; že pak mnohým jejich gruntové prodané byly, a peníze zavdavační i gruntovních díl do důchodův JMCské obráceno jest: mají-li se jim, jak těm, kteří po rodičích svých na gruntech zůstali, vrchností se řídili, víru svatou katolickou přijali, tak těm nyní přicházejícím jejich nápadové, ti kteří, to co jest zastiženo [sic] a co by budoucně z nápadův na ně přicházelo, propouštěti?

-9. Strany těch, kteří pro religii z gruntův ušli, však potom po některém čase zase se navrátili, mezi tím, co oni zde nebyli, jim jejich gruntové k rukám JMCské apprehendirované a jiným prodané byli; těm všem, kteří toliko pro samou religii odejdouce, zase se navrátili, aneb po sobě katolických dědicův zanechali, zase to, co jim bylo odňato, z jiných prostředkův od jednoho času k druhému vynahrazeno a navráceno býti má.

10. Naposledy nachází se tento error a nepořádnost při propouštění lidských spravedlností, ku př. když se trefí, že zůstane 6 i někdy více sirotkův neb *nápadníkův*, mezi nimi se rovný díly v nápadu učiní, a tu vždy starší nejprve rok po roku někdy po 3, 4, 5, desíti kopách, jak se obyčejně gruntovní peníze platí, až do vyjití svého nápadu beře, tak že to několik let trvá, nežli on svůj nápad zcela a zouplna dobere; druzí pak nápadníci na něho se dívati musí, tak že mnozí skrze to svých nápadův živobytností nedočkávají. I zdali by se v tom neměl tento řád zachovati, t. jak by se rozdělení v takových nápadích učinilo, buď jich mnoho nebo málo, tehdy aby jeden rok jeden bral, a druhý rok druhý, třetí rok třetí, a tak aby posloupně pokračováno bylo. Skrze kteroužto takovou pořádnost každý sirotek neb nápadník by aspoň něco svého nápadu za živobytí svého dosáhnouti mohl. Pročež jak by se v tom pokračovati mělo, milostivé resolucí jest zapotřebí.

-10. Při propouštění lidských spravedlností sirotkův tento spůsob se zachovati má, t. když by se v takových nápadích, a kdež by pět nebo šest i více dílův bylo, rozdělení učinilo, tehdy aby nejstarší každého roku pořadem všeho svého nebral a druzí všichni čekali, nýbrž kdeby tolik nápadníkův bylo, tehdy *aby jeden rok jeden, druhý rok druhý*, a třetí rok třetí bral, a tím spůsobem aby posloupně pokračováno bylo, tak aby skrze tu pořádnost každý sirotek něco svého nápadu za živobytí svého dosáhnouti mohl.

Vedle čehož se jak zachovati a na tom jistou a mil. JMCské vůli naplniti věděti bude.

Ex Consilio camerae Boh. Pragae 17. Mai 1651.

Vilém Albrecht z Kolovrat.

Sygmund Graf von Volckstenstein [sic].

Jiří Maržan.

1651, 2. května: Komora česká dopisem k Freidenberkovi hejtmanovi Pardubskému nařizuje, když vdova má statek po rodičích, že jí má zůstati celý.

Jakož jest až posavád tu na svěřených vám na ten čas pod správu JMCské panstvích při propouštění spravedlností a nápadů lidských takový obyčej a spůsob se zachovával, že zůstanouce dcera jediná po rodičích svých z poctivého lože manželského na svět splozená, a ta sedíce v dědictví svém po týchž na ni přišlém, manžela vzala a s ním dítky splodila, potom pak týž manžel její i dítky prostředkem smrti časné z tohoto světa sešli, a ona v živobytí zůstala; po kterémžto manžela jejího smrti teprvejc již vdově dva díly dědictví jejího vlastního do důchodu a k ruce JMCé se braly a obracely. Pročež z slušných a dobře uvážených příčin tu věc vyzdvihujíce, jménem a na místě JMCské krále a pána nás všech nejmilostivějšího vám dostatečně poroučíme, abyšte napotom, když by se koliv tu mezi lidmi JMCské pod-

danými podobný casus přitrefil a vynašel, takové pozůstalé vdově a dědičce, po smrti manžela jejího, ničehož nejmenšího na statku neb dědictví jejím k ruce JMCské neujímali, nýbrž ji v týmž dědictví jejím *zcela a zouplna* při pokoji zanechali.

Na hradě Pražském 2. Mai 1651.

238.

1651, 23. června: Poddaní čeští, jsouce nevolníky, nemají práva stěhovati se do ciziny bez svolení své vrchnosti, a z krajin kurfirsta Saského mají býti vraceni.

Této zásady dovolává se císař Ferdinand III. v reskriptě ke kurfirstovi Saskému vydaném z této příčiny: Když paní Anna Marie z Lobkovic rozená ze Šternberka (vdova po Oldřichovi Adamovi z Lobkovic na Bílině) napomínala své poddané ve vsi Ullersdorfě (u hranic saských mezi Moldavou a Hroby), aby přistoupili k církvi katolické, oni nočního času nedovoleně se vzchopili a utekli do Míšenska. Paní prosila císaře, aby jí byl nápomocen k navrácení zběhlých poddaných. Císař připomíná kurfirstovi závazky, pocházející z dědičné smlouvy česko-saské, zavřené 24. října 1587 (viz AČ. XXII. str. 240), též recessy říšské a smlouvu o mír, a žádá kurfirsta: gehöriger Orten gemessene Verfügung thun zu lassen, als auch den Friedensschluss zu folgen, nicht allein der von Lobkowitz ihre von der Herrschaft Ullersdorf, sondern auch andern Stands-Inwohnern in unsern Erbkönigreich Böheim, von ihren Gütern etwa entwichenen Unterthanen (welchen auch ohnedas als Leibeigenen das jus emigrandi keineswegs zustehet) in Euer Liebden Gebiet und Landschaften nicht geduldet, sondern von dannen zurückgeschafft, und ihren rechtmässigen Obrigkeiten unweigerlich ausgefolget, und also beederseits zwischen unsern und Euer Liebden Ständen und Landsinwohnern gute Nachbarschaft und getreuliches Vernehmen, wie bishero, also auch hinfüro ferners erhalten werden möge. (Weingarten, Codex 1720, str. 281.)

239.

1651, 2. září: Výtah z instrukce, dané císařem Ferdinandem III. královskému prokuratorovi komory české.

Tuto instrukci v následujícím výtahu srovnávám s onou ze dne 17. srpna 1605, tištěnou v AČ. XXII. str. 496—499, s níž namnoze se shoduje.

Ferdinand III. ꝛc. Instruction auf den ehrenfesten unsern Appellationsrath und getreuen lieben *Johann Graf von Grafenburg*, als unsern derzeit verordneten kgl. Procuratorn in unserm Erbkönigreich Böhmen.

1. [srovnává se celkem s instrukcí 1605, krom:] uns als König zu Böheimb . . anzugreifen und zu verletzen, oder sonst ichtwas wider unsere erneuerte kgl. Landsordnung, publicirte Patentes, Edicta regalia, oder auch wider die unsern kgl. Statthaltern insinuirt und in die Landtafel unsers Erbkönigreichs Böheimb einverleibte Resolutiones ichtwas vorzunehmen, oder in fraudem derselben einzuführen sich unterstehen würde,*) auf solche Person soll . . Procurator . . Aufacht haben und . . sich deswegen bei uns oder unser kgl. böhm. Hofkanzlei

*) Srovnej výše str. 101 č. 202 výtah z instrukce 18. března 1630.

gebührend angeben . ., berichten, und daselbst Belehrung nehmen, und sich diesfalls unser kgl. Landsordnung lit. R. XI. gemäss verhalten; da aber der Casus nicht die justitiam oder statum publicum, sondern ein Emolumentum unsers kgl. Fisci antreffen thäte, bei unser kgl. böhm. Kammer sich angeben, und vorerst auf Beliebung derselben die Action prosequiren.

2. [vznikl z kusu 3. 1605, ale krom pokut pro fiskus jest tu též zřetel:] sondern auch unsers hochtragenden königlichen Amts wegen obliegen will, darob zu sein, damit dergleichen *publica delicta* nicht unbestraft verbleiben und dardurch der Zorn Gottes erwecket werden möge; [teda na to měj pozor], sondern alspald er etwas solches entweder bei den schwebenden Rechtsführungen beim Land-, Kammer-, Burggrafensrecht auf Mass und Weise, wie . . Ferdinand II. sich unter dato 3. Oct. 1629 gegen unsere Statthaltere resolvirt, oder auch in andere Weg in Erfahrung bringen möchte, nicht allein auf unsere diesfalls zuständige Pönfall, sondern auch darauf Achtung geben, dass wo kein Kläger vorhanden, er unser kgl. Procurator laut unserer publicirten kgl. Landsordnung, sonderlich lit. R. 10 bis 15 incl., und lit. T. 1, 3, 5, 8, 13, 14, 16 u. 19 §. 11 die *Accusation selbst anstellen*. . . [Též ať komoře neucházejí pokuty dobrovolným srovnáním takových pří, jako řečeno 1605.]

3. [podobá se článku 2. 1605, ale nařizuje jen, ať písemné jednání neuvázne, s odkazem na Landsordnung lit. D. XLVI.]

4. Güter nach den Personen, so unteř dem 10. Grad inclusive keine Erben ab intestato haben, [jako 4. 1605].

5. . . vorkommen, samb bishero viel *Pfand- und Lehengüter vor frei* . . einverleibt, theils Lehengüter, auch sonderlich aus denen neulich zu Lehen erkannten und ausgesetzten Gütern noch dato in der Landtafel nicht ausgelöscht, noch der Lehentafel eingelegt, noch zu Lehen empfangen worden, [ať po tom pátrá ve prospěch fisku]. Was aber die geistlichen Güter anlangt, wird er in allem nach unserer publ. Landsordnung zu richten haben. [Vzniklo z článku 6. 1605.]

6. . . *Freisassen* und *Freibauern* . . zum Theil durch die bishero im Land geweste Unordnung, zum Theil durch allerlei böse Ränk, Mittel und Anschläg uns entzogen, von den übrigen aber [der Dienst zu Ross] nicht geleistet wurde, [ostatek vše jako 10. 1605].

7. [podobné jako čl. 13. 1605.]

8. = 11. 1605.

9. Wollen wir gnädigst auch, dass unser kgl. Procurator alle und jede Sachen mit denen von uns ihme zugeordneten Procuratorn als seinen *Amtsadjunctis* berathschlagen . .

10. Soll unser kgl. Procurator so wenig als seine Amtsadjuncten in einige Bestallung, so zu Verhinderung unsers kgl. Fisci und dessen Gerechtigkeit in einigerlei Weise gelangen könnte, sich einzulassen keineswegs unterstehen.

11. Obwohl unser kgl. Procuratoramt eigentlich auf die *Fiscalia*, so bei den höhern Standspersonen sich zutragen, gewiesen ist, so wollen und befehlen wir doch hiermit gnädigst, dass unser kgl. Procurator auch auf die Prager und andere unsere kgl. *Städte*, wie sowohl auf die *Judenschaft* in Böheimb sein Obacht haben, und da er etwas in Erfahrung brächte, welches wider unsre kgl. Hoheit und die leges regni, oder auch wider das bonum publicum der Städte, wie nicht minder wider die ertheilte Privilegia oder auch Reservata wäre, und unser kgl. Richter, deme die Observirung der Justiz und Kameralien jedes Orts anbefohlen ist, dasselbe nicht in Acht nehme: dass er, unser Procurator, solches uns, unserer böhm. Hofkanzlei oder böhm. Kammer pro qualitate causae jedesmal vorbringe . . .

[Bydlí v Praze, jako 1605], und derentwegen soviel möglich in seinem Zimmer auf dem Saal, wo nicht täglich, wenigstens etlich mal in der Wochen sich mit seinen Adjunctis finden lasse.

Schliesslichen . . . [když z processu nekyne užitek pro komoru], sondern allein das publicum scandalum darunter versiren thäte, da er auch zweifelte, ob mit dem peinlichen Process fortzukommen: so soll er sich bei unserer kgl. böhm. Kanzelei, oder da wir in Land nit anwesend, bei unserer Statthaltereikanzlei vermöge Landsordnung R. 11. belernen, ob er agiren soll . .

Geben und geschehen Wien 2. Sept. 1651 . . .

Ferdinand mp. — Ad mandatum S. C. Mtis proprium

Wilhelmb Albrecht von Kolowrat. — F. M. Freisleben.

Z říšského ministeria financí opis v zemském archivě v Praze. — Nachází se také jiná instrukce z 1. července 1651, nejspíš návrh neschválený, ježto scházejí v ní některé formalie; tento návrh více se liší od instrukce vydané r. 1605; takž v 1. článku před obhajováním autority královské ukládá prokuratorovi za povinnost ochranu náboženství katolického, a při tom zejména předpisuje: sonderlich aber die *Freibauern*, als welche sowohl denen Prädikanten, als Strassenräubern allerhand Unterschleif zu geben pflegen, in allweg ehistes zu der . . kath. Religion zu bringen eifrigst bemühen, sie ganz disarmiren und ihnen dabei scharf verbieten solle, dergleichen Leuten einigen Unterschleif ferner nicht zu geben, sondern dass sie selbe, soviel sie können, anhalten oder ihm zeitlich angeben.

240.

1651 snešením sněmu moravského dovoluje se ovčákům, aby ve dne i v noci byli s ovcemi na poli podle obyčeje českého.

(Der Schäfer Schuldigkeit.) Die treugehorsambiste Stände haben auch einhellig geschlossen, dass nach des Königreichs Böheimb Wirtschaftsgebreuchen auch in diesem Marggrafthumb Mähren die Schäfer auf den Aeckern, wo es die Notdurft erfordert und dem Inwohner gedunket, (zumahln man umb des grossen Abgangs der Züg, Ross oder Ochsen willen die Aecker allerdings zuzurichten nit klecken kann), mit dem Schafvieh so Tag als Nachts halten und aussetzen sollen; und wird ein jeder Inwohner mit ihme wegen seiner Bemühung der Billigkeit nach sich zu vergleichen wissen. — D'Elvert, Beitr. z. Gesch. der Rebellion, Reformation ɔc pg. 613.

241.

(1651—1654). Artikulové soudní, předepsaní nepochybně Maximilianem hrabětem z Waldšteina, aby se jimi spravovali poddaní v městech i vesnicích na jeho panství Hradištském, Svijanském, Zvířetickém, Dobrovickém ɔc.

Při soudech tyto nížepsané artykule z jistého nařízení Jeho Excell. pána pána vašeho milostivého vám, všechněm lidem poddaným, k panství tomuto N. přináležejícím, za jisté pravidlo, jak by ste se v čem chovati, čeho následovati aneb zase vystříhati a varovati věděli a měli, k skutečnému podle nich se chování představuji a v známost uvozuji. Kdož by z vás který koliv takový artykul přestoupil

anebo podle něho se nezachoval, má býti jeden každý bez ušetřování osob dle pokuty a trestání při něm vyměřeného neproměnitedlně zachován a ztrestán.

Předně a nejprve: *Pobožnost* maje zaslíbení k odplatě v vezdejším časném i budoucím věčném životě: protož Pána Boha všehomoucího máte se báti, všickni jeho svatých přikázání bedlivě ostříhati, pobožně, ctně, střízlivě a chvalitebně na světě živi býti. Do chrámu Páně k službám božím nejen ve dny nedělní a svátky vejroční, ale i kdy koliv jaké svátky od církve svaté zasvěcené jsou, zanechajíce všech prací hmotných, jak s hovádky svými vidomě, tak i v domích řemesel provozování, jeden každý hospodář s manželkou, dítkami a čeládkou svou abyste se skutečně scházívali, tu při službách božích myslí neroztržitou zůstávaje. Velebné svátosti oltářní podle nařízení Krista Pána, jakž na věrné a horlivé křesťany katolické přísluší, svědomí svá tudy očišťujíc, přijímati. Slova božího bedlivě poslouchati, je do srdcí svých vkládaje, podle něho pobožně živi býti. A nejvíceji snad buď handlův svých aneb hospod, páleného neb jakého koli ožírání a kvasův v ty časy se přidržeti, též v postní dni a vigilie od církve svaté zasvěcené anebo zapověděné pokrmův masitých požívati a strojiti dáti, jako i maso předtím prodávati, abyste se skutečně vystříhali, a to vše pod pokutou a trestáním předešle již na to vyměřeným.

Druhé. *Správce* svého *církevního* i jiné všechny duchovní lidi a pořádné katolické kněží vážně, v poctivosti a šetrnosti abyšte měli, povinnosti neb desátky jim náležité a náležející časně bez zadržování a napomínání odvozovali, se křty a vodavky [sic] nikam jinam, mimo svého domácího správce církevního, abyšte se neunikali [neutíkali] pod těžkým trestáním.

Třetí. Lání a hromování, štveření neb hraní, jména božího nadarmo braní, ožralství, po nocech s muzikou se toulání, sodomářství, přísahání, smilstva, cizoložstva a všech jiných oplzlých proti Pánu Bohu a přikázání[m] jeho svatým čelících *hříchův* abyšte se všichni vesměs, staří i mladí, vystříhali, pod přísným a neproměnitedlným trestáním dle velikosti oučinkův skutečně hleděli. Obzvláštně pak osoby představené v povinnostech zůstávající mají, na sobě dobrý a chvalitebný příklad ukazujíce, k přetrhování toho vzláštní bedlivost dávati, jinak sice sami trojnásobně k vejstraze jinším strestáni a pokutováni budou. Tolikéž nevěstek aneb žen jakých koliv neřádných, jako i povalečův a tulákův při obci žádné trpěti; a na to obzvláštní pozor konšelé a rychtářové dávati, a takové časně buď z obce vybejvati, nechtěl-li by dobrovolně, s vůlí vrchnosti s trestáním k nim dáti přikračovati.

Čtvrté. *Ouřad konšelský, rychtářové* a jinší v povinnostech, i summou všickni obecní lidé abyšte byli pobožní, práce domluvní, střízliví, svornost a lásku milující, spravedlnost jiným lidem činící, sami od sebe i od jiných vážně se před

lidem majíce, a žádných zbytečností, prostopášností neb vožralství a různic i jiných neslušných věcí proti Pánu Bohu a svým hrozným vykonaným závazkům čelících se nedopouštěli, pod skutečným trestáním a pokutou k záduší již prv vyměřenou.

Páté. Naproti tomu také *lidé obecní* a jim k správám přináležející mají ty všechny osoby sobě představené v náležité a šetrné vážnosti míti, poslušněji a poddaněji, nežli jsou až posavad byli, vše, což jim jménem a na místě Jeho Excell., vrchnosti jejich milostivé a dědičné, k dobrému se vztahujícího poručeno a předneseno bývá a bude, ochotně vykonati. Jinak dopustil-li by se kdo čeho naproti tomuto vyměření, má býti ten každý podle náležitosti na hrdle i statku strestán.

Šesté. *Konšelé*, když k povinnostem a sedění právnímu, k považování spravedlností lidských na rathous a [ve] vesnicích do obce se [s]cházejí anebo od pana purkmistra aneb p. primasa obesláni bývají, mají poslušně, střízlivě a vážně, jako i na zámek se dostavovati, na přísahu svou, kterouž Pánu Bohu a vrchnosti své dědičné vykonali, vždyckny mysliti, spravedlivě souditi, jednomu každému, jak domácímu, tak přespolnímu, chudému i bohatému, příteli i nepříteli, obzvláštně pak vdovám i sirotkům za ochránce a opatrovníky jich býti, a k spravedlnostem lidským bez ušetřování osob dopomáhati, a to pod pokutou a trestáním právy vyměřeným.

Sedmé. *Peněz gruntovních*, též závdavečných, buď siročích anebo na věřitele vyjíti majících, bez ohlášení se a přednešení toho vrchnosti ouřad o své újmě propouštěti a vydávati, ani jakých *zápisův* aneb koupí na grunty a rolí do knih městských bez jisté na to dekretací aneb konfirmací ingrossirovati dáti nemají; a toho dopustil-li by se kdy, tehdy pokutu do důchodu J. Excell. každá osoba konšelská neproměnitedlně složiti a dáti má 1 kopu míš. A když by kdo z sousedův při obci jejich co takového prodával aneb kupoval, mají k tomu pro povědomost a další zprávu některých osob ouřadních povolati a v spis u přítomnosti jejich to uvésti, a potom teprve vrchnosti přednésti.

Osmé. *Prodaje soli* na mírky aneb čtvrtce po vesnicích aby se žádnému nedopouštělo, nýbrž kdo co na groš kupovati chce, aby od pronájemníka kupoval, pod propadením toho, co by koupil anebo po vesnicích prodával, a dalším od vrchnosti trestáním.

Deváté. Řezníci a pekaři jako i ševci a jiní všelijací *řemeslníci* aby s prodaji řemeslnických věcí svých a děl lidí chudých nad míru nepřetahovali, nýbrž v mírnosti masa, chleby, též obuvi a jiné věci prodávali. K tomu podle předešlého vyměření osoby z ouřadu i starší obecné bedlivě a časně dohlížeti mají.

Desáté. *Řezníci* také podle předešlých sobě vydaných některých artykulův při cechu svém nepromènitedlně, což i v nich obsaženo jest, říditi, a jak chudší tak i bohatší, všickni zároveň, aby se živiti mohli, dobrý řád vždycky v bití dobytka mezi sebou držeti a se sousedsky snášeti mají.

Jedenácté. Míra, váha, žejdlík, též i loket, vše jak se v krajském městě užívá, aby srovnané a scejchované a jednostejné byly, pod pokutami na to obzvláštně patenty od JMCské nařízenými.

Dvanácté. Varty anebo *ponůcky* mezi sebou při nejmenším skrze ponocnýho, bedlivého člověka, času nočního držeti; a kdyby, čehož Bůh uchovati rač, buď oheň u kterého souseda vyšel, aneb od nějaký chasy lehké neb zběři vojanské jaký outok buď na město, vesnici, obzvláštně pak na Jeho Excell. zámky, dvory, mlejny aneb jakou koliv jinou věc opovážlivě učiniti se chtěl, tu ihned k šturmu udeřiti dáti, a všichni k bránění a přetržení toho ouhrnkem běžeti a hájiti mají, a to pod trestáním na hrdle i jmění.

Třinácté. *Komíny* jeden každý z sousedův v každých šesti nedělích vymetati a před ohněm náležitě opatřiti dáti má, k čemuž začasté starší obecní dohlížeti mají. Jako přediva lnu a konopí žádný v domích svých sušiti ani tříti aby nedopouštěl, nýbrž v *pazdernách*, pod trestáním u vězení za 2 téhodny. A kdyby skrze to, čehož Pán Bůh u[cho]vej, oheň vyšel, tehdy trestání na hrdle by následovalo.

Čtrnácté. Na *roboty* a všelijaké podělky, kteří čím povinni jste, ke dvorům JExc. času letního i jináč, kdy toho jaká potřeba káže, že jste až posavád velmi lenivě a váhavě předešle [se] vypravovali, a to maje ráno vypraviti, tehdy k poledni, a místo hodných dělníkův děti vysílati obvykli, a mnohokráte za sebou (sic) posílati dali, povědomé jest: a protož vám všechněm tuto se časně poroučí a v známost uvozuje, kdo by koliv po jednom napomenutí rychtáře na dílo, kde a kdy poručeno bude, se nepostavil aneb dělníka hodnýho nevyslal, mimo moci boží a slušné vejmluvy, ten každý hospodář buď v železích dělati aneb za každý promeškaný den téhoden u vězení seděti musí.

Patnácté. A jakož nemalé zaneprázdnění povstává, že lidé na panstvích JExcell. i jinde na cizopanských nemálo *dluhů* zdělali, nyní pak lidé, chtějíce splaceni býti, o to se správcové jejich dopisují, ohradníma psaníma i o[b]stavuňky hrozíce: čehož po tenkráte víceji činiti se nemá, a na konec zapovídá, žádných dluhův bez vědomí a povolení nedělati. Pakli by se který toho dopustil a ohradní psaní přišlo, ten má vedle uznání trestán býti.

Šestnácté. V hospodách a *krčmách* pivo za pivem vždyckny míti. A kdo by piva neměl, pokutu bečku solí neb 5 tolarů propadne. Také velikých dluhův činiti se nedopustí, nýbrž když se jeden sud na dluh vezme, dluhy ať se pokaždé zaplatí. A ne aby se mělo s panskými penězi, jako snad někdy předešle, handl vésti, zakládati a dluhy na papířích vykazovati. Co se pak nyní jakého koliv dluhu nachází, to neprodleně do důchodu písaři důchodnímu vše ať se náležitě odvede.

Sedumnácté. Zbírky a *kontribuce*, které se sněmy a patenty nařizují, posavad od vás velmi váhavě se odvozují, a za sebou rychtářův častokráte choditi dají, mnozí

broukáním toho odbývati chtějí, jim se schovávají a předtím ucházejí. A jakož sice ta zlá navyklost i mezi vás vkořenila se jest, toho následujíc, čím dáleji, tím více se horšíte. A protož v tom se napomínáte všichni, kdy koliv co takových zbírek se nařizuje, sami ouřadní osoby napřed ochotně ihned odvésti, a potom na jinších chudších rychtářům napomáhati bez odkladův to vybírati, a na kancelář písaři aneb kde potřeba káže naproti quitancí odvésti. Jako i přicházelo mi k uším kolikráte také od sousedův stěžování, jedni na druhé, že nerovné rozvržení na ty zbírky od konšelův a rychtářův se činí; pročež aby všudy rovnost býti mohla, má-li kdo jakou stížnost do rychtářův, můžete se v tom jsouce tu pospolu ohlásiti, aby se pro budoucí řád to napraviti mohlo.

Osumnácté. Co se pak *důchodův* Jeho Excell. dotýče, jako ourokův a všelijakých poplatkův, též dluhův za piva i jinších jakých pak koliv do důchodův JExc. přináležejících, sami to na oko dobře spatřujete, že časem na pilná vydání v důchodu peněz nebývá; avšak vy, kteří jakými dluhy vrchnosti povinni jste, by i mnohý s to býti mohl, bez přinucení a vězení k placení se nemá, domnívaje se, že handl svůj předešlým způsobem i penězi panskými vísti budou a takových restantů zdělají. Může to každý bedlivě rozvážiti, aby potom vrchnost, majíce sobě k tomu skrze takovou některých neposlušnost příčinu danou, s nemilostí k nim přistupovati neporučila. V kteréžto příčině dává se jim vejstraha, raději se pokojiti, co božího Bohu, a co vrchnosti to vrchnosti dle božího přikázání a povinnosti lidské dávati a vyplňovati.

Devatenácté. *Gruntové*, kteří posavád *pustí* zůstávají, konšelé a rychtářové, kdo by buď z chalupníků, podruhův, synkův aneb čeládky který takový grunt ujíti a zase vyzdvihnouti mohl, jako i jsou-li k kterým kde na cizích gruntech jací nápadníci, též před některými časy hospodářové neb čeládka jestli jsou kteří odešli, aby zase rychtář a konšelé po nich se ptali, a že jim to všechno předešlé provinění se odpouští a passiruje, oznámili, a zase je na grunty dosazovati hleděli. A poněvadž při mnohých těch gruntech pustých po ta pojminulá léta obilí na třetinu i jinak namnoze osíváno bylo, a kdo toho užil aneb kam se takové obrátilo, žádných pořádných počtů z toho učiněno nejní: pročež jak při městě, tak i v vesnicích primas a rychtářové za ta pojminulá leta mají se z toho zpraviti, a co letos na ozim při kterém vyseto jest, jako i na jaře kdo bude míti co síti, budou moci sobě semena dáti časně opatřiti, a na třetinu také síti; a taková třetina, jako i co by se kde nyní jakého obilí nahotově vynacházelo, při kupování těch gruntův pustých má to přidáváno býti. A pokudž by se prodati nemohli, mají takoví gruntové na krytu a stavení od rychtářův a konšelův z té třetiny opravované býti, a dokonce jich nespouštěti. Jinak musejí z toho rychtář a konšelé sami právi býti. Trávy na lukách aneb ovoce v sadích, když co Pán Bůh při těch gruntech pustých naděliti ráčí,

mají časně konšelé pronajíti a prodati, tak aby to od žádného peskováno a vykradeno nebylo, nýbrž se speněžilo. Tolikéž o slamách, senách, hnojích, i co by koliv se kam podělo, zpráva se o tom skrze konšely učiniti má.

Dvacátý. *Hospodáře nedbalé* rychtář a konšelé časně napomínati i vězením přidržeti mají, aby jak grunty na stavení opravovati, role osívati, potah i semeno podle nejvyšší možnosti časně sobě zaopatřiti a hospodářství svého pilni býti hleděli.

Dvacátý první. Do *mlejnův* JExc., kde kteří lidé melivem přináležejí, kdo co má, ať nosí a vezou, a jinde pod žádným vymyšleným způsobem; bud na cizích gruntech anebo jinde koupíc, to semlíti by chtěli, aneb po domích prosa, ječmeny i pohanky dělal [sic]: v tom kdo koliv postižen bude, to všechno propadnouti mlynáři ku pomoci pronájmu toho mlejna, a k tomu za 4 téhodny u vězení krutém zůstávati musí.

Dvacátý druhý. Do *volejny* JExc. lidé poddaní, kdo co bude míti na volej dáti zdělati, času postního aby nesli, pod trestáním za 4 téhodny u vězení.

Dvacátý třetí. Co se pak *lesův* JExc. dotýče, na oko se to spatřuje, že hajní v svých povinnostech velice nedbanliví byli a jsou: ačkoliv málo kdo z lidí ku prodaji najíti se dal, avšak z lesův dříví namnoze vyvážejí, pravíce, že je před 2 a 3 léty kupovali, vykrádati dopouštějí a přehlížejí. Pročež kdo co jakého koliv dříví v kterých lesích kdy a od koho koupeného posavad nevyvezené má, aby se z toho při rychtáři vrchním v jedné každé rychtě u přítomnosti hajných týchž lesův spraviti, a to ukázati do téhodne, oberouc sobě k tomu jistý den, hleděli. Rychtář vrchní to pořádně poznamenati a na zámek odvésti (však toliko co by skrze hajné provedeného a přiznalého bylo) povinen bude. Kdo co spravedlivého koupeného míti bude a má, to aby sobě konečně do 4 neděl z lesa vyvézti a mejto vyčistiti dal, užil (?) dáleji žádnému se nepovoluje. A kdy koliv budoucně kdo co kupovati bude, to vždyckny do druhého prodaje z lesův aby vyvézti dal. Také se zapovídá škod s dobytkem na mejtách dělati od podruhův aneb chalupníkův, na zádech, trakařích i jináč dříví z lesův vykrádati, nýbrž kupovati poroučí. Na cizích gruntech dříví žádného pod pokutou jedné bečky soli žádný kupovati aby se nedopouštěl, nýbrž na gruntech JExc. jsouc, dostatek lesův kupovati. Lidé poddaní, kteří své lesy aneb hájky mají, zapovídá se jim pod přísným trestáním a takových hájkův k ruce JExc. ujetím, aby mimo svou potřebu žádnému v nich dříví neprodávali a vyvážeti nedopouštěli. Kdo by se toho dopustil, a bez vědomí a vůle vrchnosti co takových lidských aneb cizích lesův vykupoval, ten každý v pokutě jednu bečku soli propadne a dále trestán bude.

Dvacátý čtvrtý. V lukách, v ohradách, štěpnicích, na paloucích aneb v chobotích okolo Jizery, při rybnících, což na polích a poplužích *pasením dobytka* užívati má, abyšte toho všickni lidé doslejchaje času letního prázni byli, buď sami aneb če-

ládce své trav vykrádati a vynášeti, též s dobytkem pásti neďopouštěli, nýbrž jeden každý skutečně se vystříhali, a žádných spolkův s JExcell., vrchností svou dědičnou, nemívali, pod trestáním v kruhu za 4 dny.

Dvacátý pátý. Co se pak *rybníkův, Jizery* a potokův JExc. k vlastnímu užívání přináležejících dotýče, to se vám také všechněm na konec pod nemilostivým JExc. při hrdle i jmění trestáním zapovídá, abyšte toho všeho prázni byli, a vykrádání buď ryb, rakův pod jakým koliv zámyslem se žádný nedopouštěli.

Dvacátý šestý. K *stavení čeládky* a dětí lidských při těchto jminulých vánocích dosti časně poručeno bylo, aby do 8 let stáří všichni k řízení dostaveni byli, i ty osoby, kteříž s gruntův zběhli a od některého léta jinde své vůle užívaje zůstávají: však toho posavad od mnohých se nestalo. Protož nechť každý se na to bezpečí, nedají-li se co nejdřívěji zase sem na grunty najíti, že žádnému, kdo jaké spravedlnosti mají, propuštěna budoucně býti nemá, nýbrž na JExc. se obrátí a převede; a vy, kteří se stavěti povinni jste, skutečně trestáni budete.

Dvacátý sedmý. *Kostelníci z věcí zádušních* každého roku před vrchností a panem děkanem pořádné počty abyšte činili; co jakých koliv příjmů k záduší, buď odkazův, dobročinnosti, lidských peněz skoupených, za obilí, slámy a plevy od záduší prodané, aneb jakých poplatkův buď z lesův, luk a rolí přináleží a vychází, spravedlivě a pravdivě do počtův svých pokládati, peněz zádušních bez vůle a vědomí vrchnosti a pana děkana žádným vymyšleným způsobem nerozpůjčovali, nýbrž kdo čím k záduší povinen, časně před počtem zvyupomínati skutečně hleděli. A co se časně při žáduší na dosti skrovný peníz opraviti a další škodu předjíti může, s tím neodkládaje, časně vše při kostele a záduší hleděti dáti opraviti a všechno dobře opatrovati, a to pod přísným trestáním a té škody z jejich vlastního vynahrazení.

Dvacátý osmý. Žádný aby se *v rukojemství*, zvláště za člověka cizopanského, v jakékoliv příčině bez povolení vrchnosti nevydával, ani se nedlužil ani z práva vyručoval, pod pokutou 10 sáhů dříví udělání; a ten také touž pokutu nésti musí, kdo by ohradního psaní na sebe pro dluhy dopustil, a jinej nevinnej právem stavení stižen byl.*)

*) Takové obstavování jiných mělo přestati podle OZZ. H. 7.

Dvacáté deváté. *Myslivosti* všelijaké provozování s ručnicemi i jakým koliv jiným vymyšleným způsobem mají se všichni vystříhati a nedopouštěti, se psy do lesův nechoditi, nýbrž je u řetězu vázati. A jestli že by se kdo co takového opovážil, a s ručnicí provozujíc myslivost v lesích aneb při rybnících postihl,*) toho mají hajní, rychtářové a všickni podrychetní, jsouc jim ku pomoci, jíti a na zámek dodati; a pakli by byla osoba z vyššího stavu, to osvědčiti a na zámek oznámiti, pod trestáním neobyčejným.

*) Čti: postižen byl.

Třicátý. Na lov aneb *honění zajícův*, když by jim poručeno bylo, aby jeden každý hosp[od]ář sám šel aneb hodnou osobu na svém místě, a to tím rán-

něji, k které hodině by poručeno bylo, vyslati hleděl, pod pokutou desíti sáhů [dříví] udělání.

Třicátý první. Cest a *stezek přes obilí* aneb luka jinším na škodu v nově zarážeti žádný se dopouštěti nemá; starých pak silnic aneb stezek nehyndrovati, nýbrž časně, kde zapotřebí, napravovati.

Třicátý druhý. *Souhrady*, ploty aneb *příkopy*, kde se od starodávna dělávaly, časně propravovati [sic] a vyklízeti, a vody jeden na druhého v rolích vésti nemá, nýbrž kady stoky od starodávna bývaly, tudy ji vyváděti, pod skutečným trestáním.

Třicátý třetí. *Škodu* jakou buď dobytkem aneb jakkoliv jináče udělal-li by jeden druhému, žádný sám sobě napravovati a moci jaké provozovati nemá, nýbrž skrze obecní to obvésti, a právem každý živ býti hleděti má.

Třicátý čtvrtý. Když se obecní buď na rathouz aneb v rychtách lidé do *hromady* obsélají, tehdy k které hodině poručeno by bylo, všichni ouhrnkem se sejděte, a tu, co zapotřebí, všeho společně doslechněte. Podobně na zámek aneb kdekoliv komu dostaviti kdyby poručeno bylo, poslušně jeden každý má se ihned najíti dáti, pod trestáním.

Třicátý pátý. Rychtářové a konšelé toho pilni buďte, jestliže by na kterého člověka Pán Bůh těžkou nemoc dopustil, ať *o statku svém pořízení* učiní, a kdyby kdo *umřel*, mnoho-li dětí a jakého statku po něm zůstalo, tehdy to všechno ihned na svršcích i jináč abyšte *sepsati* dali a vrchnosti o tom oznámili, tak aby ti, jimžto přináleží, spravedlivého opatření dosáhnouti mohli. Pokudž by se pak toho nestalo, tehdy k vám a statkům vašim pod dnešní den o to hleděno bude. A jakož jest také veliký neřád téměř již v zvyklost přišel, že konšelé, když tak statky buď sirotčí inventovati aneb lidí poddaných šacovati mají, tehdy při vykonání té obojí věci *v veliký outraty* na škodu sirotkův aneb osob, jichž se dotýče, vydávají: protož kdekoliv se taková nemírná outrata od konšelův vynajde, tu takovou outratu konšelé, kteří jsou se jí dopustili, sami zaplatiti, a od vrchnosti další trestání podniknouti musejí.

Třicátý šestý. Mnozí jste sobě také za zvyk vzali, že lecjakejmis, časem zbytečně i nepravdivě, *supplikacemi,* kdy se vám vidí, zanášeti a v mnohé nejplatnější práci překážku činiti se opovažují; zvláště co se dluhův dotýče, třebas jeden s druhým nepromluví ani rychtáři neřekne, hned s supplikací běží. Protož aby v tom dobrý řád byl, poněvadž rychtáře máte, nechť každý s dlužníkem a věřitelem svým nejprv o to promluviti hledí; nebude-li moci sám se srovnati a dobrovolně chtíti platiti, ať k rychtáři jde a za dopomožení žádá. Pakli by i tu nic nebylo, tehdy teprva rychtář s dlužníkem a věřitelem ať se na zámek postaví, však v jistý den, *v středu aneb v sobotu* k tomu terminovaný, má se mu náležitě dle možnosti dopo-

možení státi. Pokudž by se kdo tak nezachoval a ňákou takovou zbytečnou věcí a k tomu ještě nepravdivě zaneprazdňoval, bude míti záplatu v kruhu sobě vykázanou. Však co se jiných věcí dotýče, kdyby se komu jaká křivda stala buď od rychtáře neb jiného, tomu se cesta nezamezuje; avšak v žádný jiný den kromě středy a soboty, leč by právě důležitá a nevyhnutedlná potřeba toho ukazovala, že by odkladu trpěti nemohla. Také ve středu bez napomínání rychtářové a dlužníci všichni peníze k důchodům odvádějte, a v sobotu zápisy, kdo [by] jaké kdy měl, činiti se budou.

Třicátý sedmý. Služby aneb *mzdy* sirotkům a *čeládce*, jenž by svůj čas vysloužila a dobře se chovala, jestliže by kdo při vyjití roku nezaplatil, a na něj vrchnosti by žalováno bylo: ten každý z vězení nevyjde, dokavadž tomu sirotku aneb čeledínu náležitě zaplaceno nebude.

Třicátý osmý. Rodičové dítek svých a poručníci sirotkův, bez jistého dovolení vrchnosti, jak *k manželství* tak i ven z panství na *službu* ani na jaké řemeslo zadávati a povolovati pod skutečným trestáním nemáte.

Třicátý devátý. Vdova, sirotek aneb která souseda a sedlská dcera, která by se koliv *nepoctivě chovala* a kurevství dopustila, též z gruntův *zběhlí* obojího pohlaví, spravedlnost svou všechnu vrchnosti k ruce propadají a ztratí; a k tomu na poctivosti zmrhaná mistrem popravním ku příkladu jiným podle právního uznání ztrestána býti má. Konšelé pak a rychtářové, dopustila-li by se která takového sodomářství, toho zatajovati nijakž pod skutečným trestáním nemají.

Čtyřicátý. Naposledy o *nápadech* a interesse, který by po takových lidech zmrhalých, zle chovalých, z gruntův zběhlých, aneb po *oumrtech* na vrchnost jejich dědičnou přicházeti a připadati mělo, co by se takového kdekoliv na kterých gruntech vyhledati mohlo, toho konšelé a rychtářové naproti svým hrozným závazkům zatajovati, ani komu jinšímu, buď on kdo buď, z nápadníkův aneb věřitelův při kladení peněz za grunty křivdy činiti dopouštěti nemají, pod přísným a neproměnitedlným trestáním; nýbrž co komu spravedlivě náleží, aby to mohl učiniti a spravedlnost svůj průchod míti.

Protož všichni slyšíce a vidouce, co se vám tuto z jisté vůle a milostivého i přísného nařízení JExc., vrchnosti vaší dědičné, v těchto artykulích vydaných přikazuje a poroučí, jsem té naděje k vám, že se tak a ne jinak ve všem to zachovati vynasnažovati budete, pod skutečným trestáním a pokutami při jednom každým artykuli obsaženými; tak aby budoucně žádný slušně nevědomostí jakou, kteráž by sice žádnému nepostačovala, vymlouvati se příčiny neměl.

Vepsáno ve sborníku Hradištském v knihovně univ. Pražské XV. E. 16. fol. 40—45. Datum schází, i také určité označení statků, pro které tito artikulové byli vydáni, a kdo byl pánem jich. Tento pán označuje se v artikulích toliko titulem Jeho Excellence; statky jeho ležely u řeky Jizery, o které jsou zmínky v článcích 24. a 25. Podobá se, že tyto artikule soudní vydal hrabě Maximilian z Waldšteina, kterýž také v nadpise řádu

dědického, vydaného 1. února 1651, označen jest titulem JExce; po něm jeho syn Karel Ferdinand, držitel Hradiště, teprv r. 1678 stal se cís. tajným radou a nabyl titulu Excellence. Ježto článek 35. artikulů soudních zmiňuje se o kšaftech poddanských jako o věci, která se rozumí sama sebou, míním, že tito artikulové byli vydáni po 1. únoru 1651, kdy Maximilian z Waldšteina výslovně přiznal svým poddaným právo testamentu (v 23. článku řádu dědického, viz výše str. 256). Hrabě Maximilian podle Riegrova Sl. N. IX. 868b zemřel r. 1654; tedy nejpozději toho roku byli tito soudní artikulové vydáni. K letům 1651—1654 dobře se hodí jejich článek 19, jenž nařizuje o osazování gruntů, „kteří posavád pustí zůstávají," jakož celé znění těch artikulů hodí se do času nedlouho po skončené válce třicítileté, nikoli však do ní.

242.

(*1651—1700*): *Třicatero artikulův o právu dědickém a o nápadích po poddaných na panstvích komorních v Čechách.*

V archivě města Prahy v knize patentů č. 636 na listech 231—7 čtou se dolejší artikulové, kteříž tam byli vepsáni někdy v 18. věku; opsal je pro mne z velké ochoty dr. Josef Teige. Jest jich 30, a jsou hned v rukopise očíslovány; tři z nich opakují se na konci v německém překladě. Jednotlivé články jsou rozmanitého původu a stáří; článek 5. sám dovolává se resoluce císaře Rudolfa z roku 1584, ale některá pravidla práva dědického zde vyslovená jsou o mnoho starší; pravidlo, že po rodičích dědí napřed děti nedílné, a když by nedílných nebylo, děti oddělené (čl. 9, 10), jest zděláno podle vzoru privilegia daného králem Vladislavem 1497 šlechtě české; výraz jure repraesentationis, užitý v čl. 14, ukazuje, že ten článek byl složen po vydání Obnoveného Zřízení Zemského 1627. Sbírka třicíti článků byla v tento způsob sestavena ve druhé polovici 17. věku, jmenovitě teprv po 17. květnu 1651; neboť konec článku 3. a celé články 23., 25. a 28. vznikly z resoluce komory české, vydané 17. května 1651 především na panství Pardubské, kteráž jest otištěna výše na str. 257—263. Níže otisknou se artikulové, vepsaní r. 1709 do gruntovní knihy vsi Milého na panství Kornhausském, kdež nachází se také 30 artikulů, jež kníže Ferdinand ze Schwarzenberka předepsal svým poddaným z Vídně 17. července 1700, a tyto artikule Schwarzenberské jsou zcela zřejmě zdělány kus za kusem podle vzoru přítomných artikulů komorních; pročež přítomná sbírka 30 artikulů komorních musila býti sestavena před rokem 1700.

Opis přítomných artikulů v knize Pražské, z níž se zde podává otisk, jest dosti chatrný; jsou v něm i chyby, které ruší smysl. Některé chyby vysvětlil jsem v poznámkách, anebo postavil jsem do hranatých závorek [ ], jak se co má čísti. Některé pochybnosti, jak čemu dlužno rozuměti, odstraní se, srovná-li čtenář kterýkoli přítomný článek se stejným článkem Schwarzenberským od r. 1700, tištěným níže pod rokem 1709. Některé přítomné články nabývají světla z předpisů, na něž v poznámkách odkazuji jakožto na původ. Německý překlad tří článků, jejž otiskuji na konci, nepochybně jest vyňat z úplného překladu všech 30 pravidel komorních o dědickém právě poddaných, jenž nyní není na snadě. Asi sto let později vznikla myšlenka, aby tato pravidla byla vztažena na všechny poddané v Čechách a vyhlášena za zákon zemský, což se však neuskutečnilo; viz návrh takový níže při roce 1756.

Artikulové, jak dalece lidé poddaní na panství JMCské [k] dědictví a nápadům se připouští.

1. *Vdova* mající děti neb bratry a sestry, neb která by žádných dětí, bratrův a sester neměla, a zase se vdáti chtěla, manželi svému *třetí díl* jmění svého, a více věnovati nemůže.

2. Lidé poddaní na panstvích JMCské cizí *děti za vlastní své přijímati*, a nemajíce svobody na to, kšaftovati, je zapisovati, zadávati, ani muž pojímaje sobě manželku vdovu s dětmi, ty [s] svými v statku svém spolčovati a za vlastní přijímati nemůže a nemohou.

3. Kdež od JMCské — vdově věnem neopatřené, kdyžby který muž bez dětí, bratrů a sester neb dětí jich umřel, a nápad na ni jíti měl, z zůstalého statku jejího může při nejmenším *třetí díl* (ačby dobře hospodařila) vydati, ostatní dva díly do důchodů JMCské ujíti — nejmilostivěji nařízeno jest; při tom se tuto zůstavuje, však na ten a takový způsob: Když by ta pozůstalost od manžela jejího pocházela. Jestliže by pak statek od *rodičův týž vdovy* právem dědickým neb jinak jak koliv jí spravedlivě přináležel, tedy ona jakožto při svém vlastním [se] zanechává; a to vice versa i o mužském pohlaví rozuměno býti má. *)

*) Co jest obsaženo v první polovici článku 3., to nařídil na panstvích komorních již císař Rudolf, jakž vysvítá z Košínova dotazu z r. 1651 č. 1, tištěného výše str. 258; srovnej též komorní instrukci z r. 1615 čl. 47f. v AČ. XXII. str. 393. Druhá pak polovice článku 3. pochází z nařízení komory české z 2. května 1651, tištěného zde str. 263, kteréž pojato bylo též do komorní instrukce 1652—73 čl. 47f v AČ. XXII. str. 393.

4. Který by muž věnem od manželky opatřen byl, i po smrti její toho, nebo pokudž by věnem zaopatřen nebyl, *třetího dílu* pozůstalosti dosáhne; však k jinšímu věnovanému neb zůstalým dvoum dílům statku práva míti nemůže, nýbrž takový dětem spolu splozeným, a jestli by těch nebylo, přátelům nížepsaným způsobem k rozdělení náležeti; pakliby dětí neb jiných tak blízkých přátel se [ne]nacházelo, ten všechen nápad *na důchod* přicházeti bude. Čemuž, jestli smlouva o věno učiněná k zapsání nepřišla, kdy toliko se podstatně provede, na překážku býti nemá. Nic méně jestli by týž statek z společného za mnoho let hospodaření a rozdělení pocházel, a zůstalá osoba se domnívala tím rozdílem sobě ublíženo býti, bude moci v té příčině při JMCské komoře České se ohlásiti a další resolucí na to očekávati.

5. Pokudžby který poddaný o statku otcovském a mateřském dílný prostředkem smrti z tohoto světa sešel, a nemaje žádných dětí ani bratří a sester, též dětí jich, po sobě toliko manželku a vlastní matku svou neb otce v živobytí zůstavil: tehdy manželka (ač by věnem opatřena nebyla, z statku jeho na tři díly rozděleno býti má podle nejmilostivější,*) davné a svaté paměti císaře Rudolfa v letu 1584 prošlé**) resolucí) při nejmenším jednoho, otec neb mateř aneb oba společně druhého dílu užije, a *k třetímu důchod* JMCé právo míti bude. Pakliby manželky ani přátel jejích k dědictví připuštěno nebylo, a rodičové neb jeden z nich toliko v živobytu zůstával, tedy třetí díl téhož statku jim propuštěn, a ostatní dva

díly do důchodů obráceny býti mají. Nápodobně když rodičové neb jeden z nich s dětmi, totiž bratry a sestrami, zůstanou, z jmění umrdlého na rodiče díl třetí, a ostatní dva na děti, to jest [na] bratra a sestry z světa sešlými [sešlého] v živobytu se nacházející k rozdělení přicházejí. *) Rkp. nejmilostivějšího. — **) Rkp. podle.

6. Kdež vedle JMCské komory české milostivého povolení, když poddaný z světa sejde, a po sobě manželku, bratry a sestry zůstávají [zůstaví], v statku jeho *manželce věno neb třetí díl*, bratrům pak a sestrám neb dětem jich dva díly se poručuje; podle toho, byť toliko bratr jeden neb jedna sestra se nacházela, pokračovati se má.

7. A pokudžby se přitrefilo, že by se po z světa sešlém děti po přeslici, a ne po meči, to jest jednobřišní sice, avšak dvouch otcův zůstali, statek umrlého rovným dílem *na vlastní toliko po meči*, aneb v nepřítomnosti těch a jiněích pravých nápadníkův, po sražení věna neb dílu vdově náležejícího, na důchod JMCské, a *ne na děti po přeslici* přicházeti, neb oni po otci svém nápadu očekávají; nic méně jedni i druhý, jestli hned první při vdání mateře dílem opatřeni nejsou, v jmění mateřském, odkudžkoliv na ni přicházejícím, rovných dílů dosahují.

8. Když který poddaný mužského neb ženského pohlaví prostředkem smrti časné z tohoto světa sejde, a manželky ani žádných jiných k dědictví,*) tehdy statek jeho na čem koliv záležející zcela zouplna *v důchod* JMCské přichází.

*) Zde jest něco vypuštěno. Smysl toho článku jest obsažen také výše v článku 4. i doleji opět v čl. 12.

9. Sice kde děti po z světa sešlém otci zůstanou, předkem *nevybytí synové a dcery* po něm dědí.

10. Pakli by žádných nevybytých synův a dcer se nenašlo, tehdy nápad po otci [nebo] mateři *na dílné* syny a dcery aneb děti jejich; nápodobně po bratru dílném a sestře dílné na bratra dílného a sestru dílnou, kteřížby na panství JMCské osedlé byli a tu se nacházeli, nápad jíti má.*)

*) Články 9. a 10. srovnej s předpisy č. 47b. a 47c. komorní instrukce z roku 1615 v AČ. XXII. str. 392.

11. Dcera vezmouce od otce, matky aneb bratří *věno* jinému věnované, přece tím toho další *spravedlnosti dědické se nezbavuje,* při rozdílu pak naddotčené dědické pozůstalosti, bude-li chtíti s jinými dětmi rovného a jednostejného dílu užiti, povinna bude, co prvé u věně a vejpravě přijala, to na podílu svém poraziti; a tož rozuměti se má o synu, k kterémuž při oženění otec díl jistý k živnosti dal a tím ho [z] statku svého nevybyl.*)

*) Toto pravidlo jest srozumitelněji vysloveno v Právech Městských Koldínových F. 56.

12. Kde žádných synův a dcer, i tolikéž bratří a sester neb dětí jich,*) ani otce neb mateře před rukami není, tehdy taková odúmrt a nápad, jak již pod artikulem 4. dotknuto, *důchodu* JMCské, a ne jiným dalším nahoru neb dolů stupujícím a postraním přátelům přináleží.

*) Povšimnutí zasluhuje, že podle článku 12. mohly děditi také děti bratrův a sester; takové rozšíření práva dědického vyskytá se také v komorní instrukci od roku 1652, ale r. 1615 v ní ještě nebylo; viz AČ. XXII. str. 392 čl. 47c, 47d.

13. Žena maje dítky s předešlými prvními manžely, *kdyžby se zase vdala*, povinna bude všechen statek sirotčí a manželův svých zouplna prvé na podíly položiti, a nic takového statku žádným způsobem, ač nechce-li o díl a právo své přijíti, neodcizovati ani před sirotky zatajovati.

14. Kdyžby který poddaný z světa vykročil, a *nejsa* od otce neb mateře dílem dědickým *vybytý*, po sobě dětí zanechal, tehdy takové zůstalé *děti* v statek *dědů svých* s dědici prvního stupně, totiž s syny a dcerami, nápadem vkračují, a toho dílu, který by na otce neb mateř jich, kdyžby rodiče své předčkali,*) přecházel, *iure repraesentationis* užiti mají. *) Čti: přečkali.

15. Manželka zůstávajíce *po smrti manžela svého s dětmi* svými z téhož statku vydělaná [čti: neoddělená], dokudby na vdovské stolici seděla a dobře hospodařila, a na [čti: má] ten všechen statek, však pod inventářem, k dobrému sirotčímu v opatrování svá [svém] míti a sirotky z něho chovati; pakli by týž děti nedílné před lety nedospělými zemřely, pozůstalosť jich na mateř vlastní připadne; jako zase kdyby mátie za vdovství svého umřela, tak statek na ty děti její, manželův pak na všechny rovným dílem jíti má.

16. Ačkoliv těm lidem poddaným, kteří *v forštu* sedí, ano i některým *městečkám* JMCské slavné a svaté paměti *kšaftovati*, a přátelům jich nejbližším, jenžby na panství osedlí byli neb osaditi se chtěli, statky jich děliti [čti: děditi] nejmilostivěji povoleno jest; nicméně však v některým městečku privilegirovaným neb v forštu sedící *o gruntu poddacím neosvobozeným kšaftovati nemůže;* neb každá věc tím právem, pod kterým zůstává, říditi se má, a grunt poddací svobodou držitele z poddanosti se nevyjímá; a naproti tomu poddaný o dědictví [v] forštu neb dotčeném městečku jemu náležejícím, jak daleko obdarování jim toho propůjčuje, říditi může. Co se pak *nápadův* dotejče, podle instrukcí JMCské hejtmanské takové nic dálej, nežli při artikulích doloženo, totiž na syny a dcery, bratry a sestry neb děti jich, leč by obdarování jim dané dále se vztahovalo, jíti a propouštěné bejti nemají; nápodobně *vdovám* po manželích bez kšaftu z světa sešlých osiřalým, jenž vzdáním společným neb věnem opatřené jsou, dotčená instrukcí JMCské mimo díl třetí více děti [děditi] nepropůčuje.*)

*) Do přítomného článku 16. byl pojat smysl předpisů 47e. i 47g. komorní instrukce z r. 1615, tištěných v AČ. XXII. str. 393.

17. Kdyby který poddaný nemaje dědicův žádných a nevěda, že by pozůstalost JMCské připadnouti měla, že by odkaz k kostelu neb záduší jednomu neb více učiniti chtěl: takový každý, než by co podobného před sebe vzal, při panu hejtmanu téhož panství se ohlásiti, a pan hejtman jak by po vyšetření versi-

rujících cirkumstancí a považení mnohobytnosti jeho, tak aby důchod tudy nehynul a *pia legata* dokonce zastavené nebyly, vynašel, na JMCské komoru českou to přednésti povinen bude. Jináče který by poddaný nemaje od JMCské komory české sobě povoleno, vždy některému záduší na stenčení důchodův něco aneb na povolení dané více odkázal, týž jeho odkaz žádné platnosti a za dostatný postačovati nemá, nýbrž při další JMCské komory české resolucí, jak by v tom nařiditi chtíti ráčila, zůstávati bude.

18. Po *zběhlém* poddaným, který svévolně z gruntu JMCské odejde a tu manželku a dětí svých zanechá, ačkoliv děti otce takového svévolného, očekávajíce po něm nějaké spravedlnosti, prohřešením jeho vinni nejsou, však nicméně spoléhajíce se na to, že díl jim náležející dětem zůstane, [aby] snázeji toho se dopouštěti příčiny neměli: pozůstalost všechna a jmění po sražení věna neb dílu manželky jemu náležející, proto že s vrchností svou spravovati se nechtěl, jakožto po odběhlci *do důchodů* JMCské; komora česká na ponížené toho *dětí* pozůstalých vyhledávání nějaký díl jemu propustiti ráčí, jakéž milosti užiti mají. Však jestli že by týž zběhlý v tom svévolným předsevzetí z světa sešel a po sobě bratry a sestry dobře zachovalé na panství zanechal, a z nich by [některý] po smrti zběhlého život svůj dokonal: pozůstalost na panství umrdlého *bratrům a sestrám neb dětem jich*, jako i *zběhlého dětem*, k rozdělení náležeti bude.*)

*) Počátek článku 18. srovnává se s č. 47 komorní instrukce z roku 1603, viz AČ. XXII. str. 392. Mírnější druhá polovice článku 18. jest nepochybně původu pozdějšího, a najde se níže do němčiny přeložená.

19. Což nápodobně i na ty se vztahuje, který *pryč zběhli* a v roce neb v dvouch letech ven z panství se zdržujíc, tam skrze smrt z tohoto světa sešli; neb jednou takový každý, byť dosti krátký čas v takovým předsevzetí živ byl, zběhlcem do smrti zůstal, a skrze to spravedlnost potratil i dítky své dědictví a nápadu otcovského zbavil.

20. Item který by bez povolení JMCské komory České neb pana hejtmana *po řemesle vandroval* a v tom vandru život svůj dokonal, neb maje povoleno, přes čas a termín k postavení se na panství vně zůstal, a příčiny podstatné svého [ne]dostavení neprovedl: takoví o nápad svůj přicházejí, a důchod na místě jich, poněvadž nad vrchností svou se zapomněli a ní se říditi zanedbali, v dědictví vkračuje.

21. Pakli by který z těch zběhlých a vůle své požívajících *dříve vyjití 3 let sám dobrovolně* na panství se nevrátil [čti: navrátil], tím [ten] strany nápadu svého při JMCské komoře české se ohlásiti, a pan hejtman, zdali a jak mnoho jemu propustiti by měl, milostivé resolucí odčekávati moci budou.

22. Když se přitrefí, že z sirotkův osiřalých jeden neb více své vůle užívaje a vrchností svou spravovati se nechce, *pryč zběhne*, a [z] druhých pak dobře chovalých na panství zůstávajících některý bez dětí a manželky na [čti: za] živobytí

zběhlého umře, nic méně nápad, díl dědický podobným způsobem na zběhlé v živobytu zůstavající, jako nepřítomné [na přítomné], kladen býti, a po nich zběhlých *do důchodů* JMCské náležeti má. Pakli by po smrti zběhlého některý [z] dobře zachovalých na panství zůstavajících umřel, v té případnosti podle artikule 18. pokračovati.

23. Jestliby pak který sirotek v věku mladém od lidu vojenského *mocí* vzat neb jakkoliv *pryč zaveden byl,* a navrátivše se, potom dědictví svého neb nápadu vyhledával, a dotknuté mocné vzetí neb zavedení jako i nepovědomost časného se dostavení dostatečně provedl: toho slušně, byť po 3 i více letech se stalo, užiti má; neb to násilné vzetí neb zavedení k žádné ujmě a zbavení spravedlnosti na nepřicházející [čti: přicházející] jemu ani (kdyby na vojně zhynul) přátelům jeho k překážce dědictví býti nemůže.*)

*) Článek 23. vznikl ze 4. a 5. kusu resolucí komory české ze 17. května 1651, tištěných výše str. 260.

24. Nápodobným způsobem ti, kteří s povolením vrchností buď *po školách a řemeslech* vandrují, aneb dajíce se pod regementy psáti, v službách JMCské na vojnách zůstávají, při vrácení svém nápadův jim náležejících, pokudž by pak ukázáno bylo, že v tom sobě povoleném vandru zemřeli neb v běhu vojenském v službě JMCské zhynuli, přátelé se na panství nacházející, jimž nadepsaným způsobem děditi se propů[j]čuje, dosáhnouti a užiti mají.

25. Jakož instrukcí JMCské hejtmanská lidi obojího pohlaví, jenž by se *zle zachovali,* všechny spravedlnosti dědické i jiných nápadův odkud koliv jich [jim] náležejících zbavuje, při tom i tuto se zůstavuje. Nic méně když by osoba ženská po spáchaném zlém oučinku na panství JMCské *k vdání poctivému* přišla, a nápad po otci neb po někom jiném teprva na ni přicházel: toho ona neb děti, jestli by které před tím na svět splozené po sobě zanechala, užiti moci bude. Pokudž by pak na některou osobu, buď mužskou neb ženskou, jenž by života svého *polepšila,* na panství poctivým obchodem se živila, času takového dobrého chování nějaký nápad přicházel, o ten při JMCské komoře České se ohlásiti a další milostivé resolucí očekávati bude. K té však spravedlnosti a dědictví, které jí, když v zlém chování postižena byla, náleželo, dle nadočené [naddotčené] instrukcí žádného práva více míti nemůže.*)

*) Článek 25. má původ v 6. a 7. kuse resolucí komory české ze 17. května 1651, tištěných zde str. 261.

26. Který pro své zlé činy z panství *vypověděn* neb tak *ztrestán* a zpokutován byl, že by mezi poctivými lidmi trpěn býti nemohl: ten sice, jak se nadepisuje, všechno cožkoliv měl potratíce, *děti* pak po něm zůstalé k dědictví po bratřích a sestrách nebožtíkových se propouštějí [čti: připouštějí].

27. Kdy se trefí, že některý z lidí poddaných buď na panství JMCské usedlých neb jinam propuštěných *spravedlnost svou prodati* chce, k té sice nejpřednější práva držitel gruntu, na němž zůstává, míti bude; jestliby však ji on koupiti nechtěl neb nemohl, takovou pan hejtman sirotkům nezletilým k ruce za peníze

z truhlice sirotčí ležící skupovati dáti; pakli by ten prostředek před rukama nebyl, v té případnosti od JMCské komory české milostivá resolucí, zdali by a na jaký způsob dotknutá k prodaji přicházející spravedlnost důchodu k dobrému skoupena aneb někomu z přátel prodávajícího na panství usedlých propuštěna býti měla, žádati povinen bude. Jináče kdo co takového bez povolení JMCské komory české skoupí a na sebe pod jakým koliv praetextem přivede, to ztratiti a důchodu propadnouti má.

28. Kdež po učiněném mezi nápadníky o dědictví jim náležející v rovnosti neb jináče rozvržené *peníze gruntovní vždy staršímu* až do vyjití celého dílu jeho rok po roku se propouštěly, jinší pak na vyplacení summy staršímu svědčící očekávati museli, a mnozí z nejmladších, zemrouce dříve, než starší se vypořádali, dědictví svého ničímž neužili, kterýmžto způsobem veliký ublížení a skrácení takovým se dělo. Pročež zapotřebí v pozoru míti, aby peníze gruntovní vycházející nápadníkům buď rovným neb jiným dílem *podle proporcí a rozvržení*; jestli by pak placení roční tak málo vynášelo, že by na tolik, jak potřebí, dílův rozděleno býti nemohlo, jednomu po druhém propouštěné byly. Mezi tím kdyby se vědělo, že jeden více než druhý neb třetí, obzvláštně když vyžení [?] neb zdržení hospodářství peněz potřebuje, a jinší by dalších terminův bez škody čekati mohli, jak mnoho by takový napřed vzíti měl, při uvážení a disposicí pana hejtmana zůstávati bude.*)

*) Článek 28. vznikl proměnou 10. kusu resolucí komory české ze 17. května 1651, tištěného zde str. 263.

29. Co se *gruntův pustých*, spálených a jinak ruinirovaných, k nimž rozdílní nápadníci se nacházejí, dotejče, když by kterej z nich k prodaji přicházel, takový se vším k němu příslušenstvím pan hejtman skrze rychtáře a jinší osoby přísažné, nynějšího způsobu i ceny gruntův pustých povědomé, *prošacovati* dáti; jestli by pak podle spravedlivého uznání a bedlivého od p. hejtmana vyšetření v tom valoru, jako předešle, se nacházel, a nápadníci, též jinší interessirovaní praetendenti k zaplacení svému zauplna přijíti nemohli, vezmouc praetensí všechny ty pozůstávající, odkud která a jakým způsobem pochází, jak šacovaný grunt, zdali skrze běh vojenský, casum fortuitum aneb nedbandlivostí hospodáře k ruinirování a k spuštění přišel, nejméně [neméně] mezi jinší[mi] praetendenty versirující differencí v své bedlivé povážení, co by tak komu z jeho praetensí defalcírováno a nejprv placeno býti mohlo, nadepsaní rychtáři a konšeli podle velikosti a malosti proportionaliter rozvržení učiniti, a v těžších neb záduší se tejkajících případnostech, obzvláštně kde by bez ublížení jedné i druhé neb více stran dotknutou disposicí vykonati sobě netroufal, na JMCské komoru Českou o milostivou decisí se utíkati moci bude.

30. Kteréžto z předu psané punkta, ačkoliv na některých místech v jednom, mužském neb ženském, pohlaví doloženo stojí, tak dobře a jednostejným způsobem dle povahy věci neb příhody zběhlé, *na ženské jako na mužské pohlaví* rozuměna a vztahována bejti mají.

[Německý překlad předcházejících článků 18., 23. a 24.]

23. art. supra bohem. Wan ein Waiss bey seinen jungen Jahren *von denen Soldaten mit Gewalt entnomen* oder mit was anderer Weise entführet wurde, mithin aber wider anheim kherete, und seine Erbschaft oder Angehör forderte, auch das gewalthätige Wegnehmen und Entführung, wie auch ausführlich die zeitliche Gestellung ihm unwissend gewesen zu seyn erweisen möchte: soll alsdan dieser hinterbliebenen Erbschaft auch nach Verflüssung 3 oder auch mehr Jahren habhaft werden; dan diese Entführung zu keiner Kürtze oder Wegnehmung sothaner Gerechtigkeit seiner des Weggenommenen Freunden (wan er doch im Krieg umbkommen sollte) gereichen noch verursachen kan.

Ad 24. Mit gleicher Gestalt solche, die mit Bewilligung der Herrschaft, es seye hernach in denen *Schuelen* oder dieselbe einen *Handwerck* nachgehen, oder aber Kay. Kriegsdienste annehmen, sollen unhunderlich ihre Erbschaft genüssen und erlangen. Sollten sie dahingegen in denen Schulen, Wanderschaft oder Krieg absterben, so solle unkewehrt seyn deren Freunden, die Verlassenschaft zu nehmen und zu genüssen.

Ad 18. Wan einer muthwillig von der Herrschaft abweichet oder *flüchtig* wird, auch immittelst nicht wieder anheim kehret, sondern in solcher Verharrung stirbet, nach sich aber Brüder oder Schwester, die sich ehrlich und rühmlich alle mal bey dieser Herrschaft verhalten, verlasset: soll sein völliges Vermögen ihren Brüdern oder Schwestern oder den ihrigen Kindern, wie auch des Verlaufenen Kindern zur Eintheilung zukommen.

243.

Po 2. březnu 1652: Poddaní panství Litomyšlského prosí svou vrchnost hr. Trautmannsdorfa, aby s nich sňal nově ukládané břemeno chování panských telat.

Václav kníže z Lobkovic panství Litomyšlské po Pernšteinech zděděné prodal r. 1649 hraběti Maximilianovi z Trautmannsdorfa; po něm je dědil r. 1650 syn jeho hrabě Jan Fridrich Trautmannsdorf, kterýž brzo jal se ukládati poddaným panství Litomyšlského nové břemeno: nařizoval, aby každému celolánníkovi byla z důchodu panského vyplacena jedna kopa gr. m. na tele, z něhož on má ve třech letech vychovati vola pro vrchnost.

Dem Hoch- und Wohlgebornen Grafen und Herrn Herrn Johann Friedrich Grafen zu Trautmannsdorf und Weinsperg, Freiherrn zu Gleichenberge, Neustadt am Kochern, Negau, Burgau und Taternbach, Herrn auf Teinitz und Leuthomischl wie auch Windigen Jenikau, RKsMt Kammerern und Reichshofrath ɔc, unserm gnädigsten Herrn . . demüthiges Suppliciren von uns Richtern, Geschwornen und allen Unterthanen der Herrschaft Leutomischl.*)

Hoch und Wohlgeborener H. Gf, H. H. und unser gn. Obrigkeit! Dass wir Ew. hochgräfl. Gn. hie mit dieser demüthigen Supplication beschweren und molestiren dörfen, bitten in allem Gehorsamb umb gn. Verzeihen. Und demüthigist im Bericht einlegen, dass uns des nächst verloffenen 2. Martii praesentis anni 1652 von dem Herrn wohlbestellten Verwalter in der Schlosskanzelei vorgetragen und angedeutet worden, dass Ew. hgrfl. Gn. als unser gn. Erbobrigkeit der völlige und gn. Will sei, einem jedweden Angesessenen Unterthaner, der nun ein rechten Bauerngrund hat, auf der ganzen Leutomischler Herrschaft ein Schock Geld aus dem Rentamt auf ein Kolb zu geben, welches drei Jahr lang zue Herrlein [sic] Ochsen aufgezogen sollen werden. Weilen dann Ew. hgr. Gn. wohl bewusst, dass nach solchem Kriegswesen in der lieben Friedenszeit, (welcher halben Ew. hgr. Gn. seliger und hochlicher Gedächniss lieber H. Vater ziemlich laboriret), wir arme Unterthanere mit vielen neuen Sachen, als Bier, Branntwein, wie auch andern alten versessenen Zinsen beschweret sein, dass fast unmöglich vielen aus uns, und zumal die ja in äusserster Armut leben, und viel deren, die nicht ein einziges Stuck Vieh, das ihr eigen wäre, haben, beschweret und überlegt werden, dass ihnen und uns allen desgleichen solches unmöglich auszustehen. Kommen derowegen zu Ew. hgr. Gn. als unser gn. Obrigkeit und fallen tief zu Füssen, gehorsambist, demüthigist und unterthänigst bittende, Ew. hgr. Gn. wollen uns arme Unterthaner mit denen grossbarmherzigen Augen umb Gottes Willen ansehen; und wegen der grossen Armuth, in welcher alle Unterthaner stecken thun, die hochangeborene Gnad erzeigen und väterliche Lieb an präsentiren [sic] und das Vornehmen wegen der Kälber ändern, damit wir alle sammentlich möchten unsere Zinsen und andere Schuldigkeiten desto besser und fleissiger in das Rentamt ablegen, die Roboten verrichten, wie auch bei unsern armen Nahrungen bleiben könnten. Wann es ja anderst nicht sein könnte, so wäre es einem jeden Unterthaner auf der ganzen Herrschaft, solche Last und Beschwernuss zu ertragen und zu erleiden, unmöglich. So wir dann arme und elende Unterthanere der Hoffnung leben, dass wir in unserm demüthigen Anbringen und gehorsamben Bitten erhöret, und Ew. hgr. Gn. von dem Proposito ablassen werden, damit es Gott der allmächtige anderwärts einbringe; wir arme Unterthanere der Schuldigkeit nach in unsern andächtigen Gebet dessen ingedenk sein wollen. Erwarten die gn. Resolution. Gott der allmächtige gebe Ew. hgr. Gn. und dem ganzen hochlöblichen Haus längwäriges Leben und Regieren. Ew. hgr. Gn. demüthigst geh. Unterthanere

Richter, Geschworne und alle Unterthanere d. Herrschaft Leutomischl.

Žádost psaná rukou dobře cvičenou, chová se nyní v archivě Českého Musea v Praze. — *) Pozdější rukou připsáno: Ad memorabilia Leuto. gehörig.

244.

1652, 26. dubna: Obnova smluv z let 1536 a 1640 o užívání zádušních hatí (chrastin) mezi Mikuleckými a Litrbašskými u Litomyšle.

(Actum Mikulče a Litrbachy. Porovnání Mikuleckých a Litrbaských v příčině hatí, kterýchž Litrbašští vedle starodávních zápisův v registrách purkrechtních starých v deškách po předcích svých posloupně užívají.)

Jakož nemalá rozepře a nesnáze mezi Mikuleckými a Litrbaskými, kteří drží hati od gruntův Mikuleckých, od dávních let, a jakž tomu z porovnání v letu 1536 stalého a v knihách starých purkrechtních v deštkách pod lit. C. 43 [či E. 43?] zapsaného trvala, a mnohokrát o to mezi obojí stranou až posavád veliké nesnáze a zaneprázdnění povstávaly; i aby tomu všemu jednou konec učiněn býti mohl, porovnáni jsou na spůsob tento:

Předně aby oni Litrbašští takových hatí tím spůsobem, jako předkové jich, svobodně a bez překážky jednoho každého užívati mohli nyní i na časy budoucí a věčné. Co se pak stadlisk a pastev při týchž hatech, též sekání dříví a hradby každý při svých hranicích dotýče, toho se všeho při tom zůstavuje, jakž starodávní porovnání v nadepsaných registrách to v sobě šíře obsahuje a zavírá.

Naproti čemuž oni Litrbašští povinni budou k záduší Mikuleckému, začnouce při sv. Jiří l. 1652, jednou toliko v rok po 22 gr. bílých pokojně a bez odporu odsílati a spravovati. Oni pak Mikulečtí nemají jim Litrbaským žádné protimyslnosti v ničemž nejmenším, co by proti starému i tomu vnově stalému porovnání čelilo, činiti, ani víceji na žádný větší plat, nežli jakž v letu 1641 [sic] svoleno bylo, nastupovati. Kteréžto svolení takto se slovo od slova tuto podpisuje:

Im Jahre 1640 [sic] heute dato den 9. Nov., demnach ist zwischen der Nachbarschaft der Gemein Lauterbach und Nikel wegen der Haüpüsche, welche der Kirchen zum Nikel mit Zinsen zu geben unterworfen sein, von etlichen verlaufenden Jahren solche Zinse versessen, und wegen dessen zwischen beiden Theilen ein Unvernehmen gefolget. Ist dasselbige mit Bewegung auf beiden Theilen also verglichen und beschlossen worden, darmit gute Einigkeit und Nachbarschaft zwischen ihnen verbleiben möchte: auf zwei unterschiedliche Termin solchen verlaufenden Rest ohne alle Aufschub und Hinderniss zu folgen, den ersten Termin auf künftige Marie-Lichtmesse, der andere Termin auf S. Johannistag des Täufers des künftigen Jahres 1641 folgentlich zu erlegen, und auf S. Görgentage jahrlichen zu 22 weisser Groschen der Kirchen zum Nikel nach Laut der Versprechung verpflicht und schuldig sein zu erlegen; und solche bemeldete Haüpüsche ohne alle Hindernuss zu geniessen.

Wegen dessen also und nicht anders zu halten, seind auf beiden Seiten diese ausgeschnitten Zedel in einerlei lautenden Worten und Handschrift verfertiget worden, im Beiwesen dieser unterschriebenen Personen, den Tag, wie oben gemeldet:

Von Lauterbach sein bei diesem Vertrag gewesen diese Personen: Peter Domináček, Görge Urbánek, Peter Kmendt, Martin Hanausek, Wenzel Steffan, Adam Ambroz, Görge Styndl, Jan Wopozdil, Matthäus Kleych, Steffan Ssedn, Nikel Valten.

Von Nikel sein bei diesem Vertrag gewesen diese Personen: Martin Richter, Simon Mitwohner, Valtin Henik Kirchenvater, Wolfgangus Heintzius Regiomontanus Bohemus, decanus Litomysslensis et parochus Lauterbachensis.

Pro lepší toho důvěření a jistotu požádali z jedné i z druhé strany, aby do kněh zámeckých vepsáno bylo. Actum dne 26. Apr. 1652.

Z Litomyšlské knihy smluvní f. 214b—215b, nyní v museu města Litomyšle.

245.

1652, 20. července na hradě Pražském: Královská resoluce, že dítě svobodných rodičů jest svobodné, i když se narodí na poddaném gruntu.

Ferdinand Třetí z Boží milosti volený Římský císař, Uherský a Český král ɔc. Stateční věrní jmilí! Nečiníme vás tajna, že jsme sobě zprávu a zdání, které jsou nám královští místodržící naši pod datum 27. dne měsíce září léta pojminulého 1651 podle královské naší appellací na spis urozeného Ferdinanda Rudolfa Lažanského hraběte z Bukové, kterýž v jisté případnosti strany jednoho člověka, jenž jsa z svobodných rodičův na cizích gruntech zrozen, zdali by vrchnosti gruntův pro splození jeho na něm poddaný byl, za vysvětlení poníženě žádá, učinili, náležitě přednésti dáti ráčili.

Uznávaje my slušnou a spravedlivou věc býti, že člověk každý bez ohledův gruntův poddacích aneb jakých koliv jiných cizích, když toliko z rodičův svobodných a ne poddaných splozen jest, samé místo splození jemu ani rodičům jeho k žadné ujmě svobody jeho, méněji pak pro samou příčinu vrchnosti gruntu jaké právo dává:

Pročež vám milostivě poroučíme, abyšte pro budoucí podobný casus takovou milostivou naši resolucí královskou při dskách zemských tu, kdež náleží a za obyčej jest, ad notam míti nařídili. Na čemž se milostivá vůle naše císařská a královská naplní. Dán na hradě našem Pražském 20. dne měsíce července léta 1652, a království našich Římského 16., Uherského 27. a Českého 25.

Ferdinand m. p.

Johannes Hertvigius comes de Nostitz, regis Bohemiae cancellarius.

Ad mandatum S^ae^ C^ae^ Maiestatis proprium

Zd. Pachta m. p.

Urozeným N. N. našim radám a ouředníkům Pražským menších desk zemských v království našem dědičném Českém, věrným jmilým.

Vloženo do desk zemských 27. července 1652 v kvaternu červeném karmazínovém B. 13; odtud výpis v kopiáři panství Pardubického z let 1632—1687 fol. 55, chovaném v archivě Českého Musea. — Vepsáno do sborníka Hradištského v knihovně univ. Pražské XV. E. 16. fol. 30a podle výpisu vydaného z desk zemských 7. července 1663. — Německý text tištěn ve Weingartenově Codexu 1720 str. 285 č. 158.

246.

Zřízení o poddanství a volnosti lidu obecného

vydané 1. října 1652 knížaty a stavy slezskými.

Tištěno ve Weingartenově Codexu 1720 str. 286—291 pod č. 160. — Jest až s podivením čísti, kterak knížata a stavové slezští se schválením císařovým v tomto snešení kus za kusem staví se na stranu rozumné slušnosti a blahovůle k poddaným proti rozmanitým způsobům útisku, které v Čechách ve dvou stoletích předcházejících byly uzákoněny a prováděny.

Anno 1652 den 1. Octobris Publication der hochlöblichen Herren Fürsten und Stände in Ober- und Niederschlesien Verordnung und Aufsatzes, wie es mit denen entwichenen Unterthanen hinfüro gehalten werden soll und zu reduciren sein.

Demnach auf der Röm. kaiserl., auch zu Hungarn und Böheim königl. Mt· unsers allergnädigsten Herrn unterm Dato Wien von 5. Monatstag Decembris des verstrichenen 1650 Jahrs an dero königl. Oberamt gnädigst ergangenen Befehls, und darauf uns nach dem Ober- und Fürsten-Recht Jubilate bei gehaltener Zusammenkunft beschehenen Vortrags, wir anwesende Fürsten und Stände neben derer abwesenden gevollmächtigten Abgesandten, uns vermöge des abgefassten Memorials de dato Breslau den 3. des Monats Aug. nechst abgewichenen 1651 Jahrs, durch einhelligen Schluss dahin vereiniget, dass ein bei Recht beständiges Gutachten, welchergestalt die *entwichene Unterthanen* wiederum zu *reduciren* und zurechte zu bringen, durch gewisse aus unserm Mittel niedergesetzte Deputirte reiflichen berathschlaget, zu Papier gebracht, und zu weiterer unserer Consultation bei der auf nechst folgendes Oberrecht St. Michaelis ausgeschriebenen Zusammenkünften in unser Mittel gegeben werden solle; bemeldte Deputierte auch das Werk darauf vor sich genommen, und nicht allein die bei angeregter Zusammenkunft in Votis dieses Passus halber vorkommende Erinnerungen, sondern auch die vorigen Fürstentagsschlüsse, Policei und Landfrieden sammt unterschiedlichen anderen Landes-Ordnungen, und was sonsten von anderen Orten eingelaufen, alles Fleisses erwogen und uns ihre diesfalls abgefasste Relation übergeben.

Als haben wir nicht unterlassen, uns darinnen nothdürfftig zu ersehen, weiter das Werk cum omnibus suis qualitatibus et circumstantiis zu consideriren, und uns hierüber nachfolgendergestalt zu vereinigen und zu vergleichen; allermassen auch allerhöchst gedacht Ihre kaiserl. Mt solches unterm Dato Wien von 15ten Martii dies Jahrs allergnädigst ratificiret haben.

[1] Anfangs nun und erstlich verstehen wir bei dieser Quaestion, wie die Unterthanen zu reduciren und zu restituiren, *nicht alle und jede Unterthanen* ohne Unterschied, was Standes oder Condition sie sein mögen, sondern allein Bauern,

Gärtner und dergleichen Leute, welche wegen ihrer Güter oder sonsten nach Gelegenheit ihrer Personen den Herrschaften Roboten, Dienste und Opera zu leisten, sowohl an Erbzinsen und dergleichen Praestationibus ein Gewisses zu reichen schuldig, und ohne der Herrschaft Wissen und Consens ihr Domicilium nicht mutiren, sondern auf den widrigen Fall repetirt und vindiciret werden können; derowegen auch auf diese solche unsere Disposition gerichtet ist, und nicht auf andere, die in diese Classen nicht gehören.

[2] Obige Unterthanen nun, von denen allhero gehandelt wird, seind entweder aus den benachbarten incorporirten Königreichen und Landen, als Böheim, Mähren, oder aus anderen Orten, als dem Königreich Ungarn, Polen, Laußnitz und der Mark Brandeburg, bei währenden Krieg, bevorstehender Gefahr oder auch nach dem allbereit geschlossenen allgemeinen lieben Frieden, aus allerhand herfürgesuchten Praetext und Fürwand in dieses Land Schlesien kommen und noch darinen wohnhaftig; oder seind zwar im Lande geboren und erzogen, haben auch allezeit darinnen gewohnet, aber nachdeme sie von ihren vorigen Gütern entwichen, unter andern Herrschaften im Lande sich gesetzt, oder sonst daselbst ihre häusliche Nahrung.*)

*) Schází konec věty, asi: gesucht und gefunden haben.

[3] So viel nun diejenigen anlanget, welche aus andern Orten *in dieses Land kommen,* setzen wir ausser allen Zweifel, dass nach Anleitung aller Recht und Billigkeit, auch Erheischung guter Freund- und Nachbarschaft, wie sonst einem jedwedern das seinige, also auch den incorporirten und [in] publicis ganz vereinbarten, als Böheim und Mähren, wie nicht weniger andern benachbarten Ländern, als Polen, Laußnitz und der Mark, ihre Unterthanen sollen und müssen restituiret werden, es wären dann dieselbe ordentlich der Unterthänigkeit entlassen, und solches genugsam durch richtige Kundschaften und Loßzettel ihrer rechten natürlichen Herrschaften und Obrigkeiten zu bescheinigen hätten; jedoch mit diesem ausdrücklichen Vorbehalt, dass, wie die natürliche Billichkeit erfordere, aus jetztgemelten Orten diesem Lande und dessen Innwohnern ihre Unterthanen ebenfalls passieret und ausgegeben, auf den widrigen Fall und da man sich nicht ebenmässiger Willfährigkeit, Freund- und Nachbarschaft zu ihnen zu versehen hätte, das ius talionis oder retorsionis in alle Wege statt haben und zu gebrauchen sein wurde.

[4] Anreichend aber die *Einheimischen,* hat es mit denenselben ratione der Abfolgung oder Restitution gleiche Meinung, sintemal in den alten und neuen Schlüssen und aufgerichteten Ordnungen, damit auch die übliche Observanz übereinstimmet, ausdrücklich versehen, dass kein Unterthaner ohne Kundschaft seines Verhaltens, und dass er von seiner vorigen Herrschaft der Unterthänigkeit erlassen, aufgenommen werden sollte; da es auch geschehe, und ein solcher Unterthaner aufgetrieben

und erforschet wurde, ist derjenige, der ihn also ohne Kundschaft aufgenommen, demselben seiner Herrschaft wiederum folgen zu lassen schuldig, bei Vermeidung einer Poen, so es einen von Adel betrifft, von funfzehen Reichsthalern, so es aber einen geringern Stands Person betreffen wurde, von acht Reichsthalern unfehlbar einzubringen, und soll doch nichtsdestoweniger der Unterthan gefolget werden.

[5] Dieweil aber hierbei, indeme die Unterthänigkeit nicht allemal zugestanden wird, und derohalben nothwendig bescheinet werden muss, mancherlei Streit vorzufallen pfleget, darüber cognitio causae erfordert wird, und dahero gewisse Regulae, wornach sich die Judicia in judicando zu richten haben mögen, ausgesetzt werden müssen: als erachten wir, dass zu wissen hoch vonnöthen seie, wie und welcher Gestalt die *Unterthänigkeit erlanget,* und durch was Mittel solche wiederum *aufgehoben* werde. Ehe wir darauf antworten, befinden wir vor rathsam, kürzlich zu praemittiren, dass es mit den Unterthanen nicht aller Orten einerlei Gelegenheit habe, indeme sie an einem härter als in andern gehalten werden. Allhier zu Lande, soviel uns wissend und aus den Fürstentagsschlüssen, sowohl theils Landesordnungen, auch ergangenen Abschieden und rebus judicatis zu ersehen, ist die *Sclaveria und Leibeigenschaft nicht bräuchlich* oder Herkommens; sondern die Bauren und Gärtner und dergleichen Unterthanen werden für freie Leut gehalten, dahero sie ihre *Güter eigenthumblich* und erblich besitzen, dieselbe zu ihrem Nutzen verkaufen, vertauschen und davon, wie auch von allen andern ihrem Vermögen, tam inter vivos, quam mortis causa disponiren, nicht allein mit andern Leuten, sondern auch mit ihren eigenen Herren contrahiren, für Gerichte handeln, und was mehr ist, selbst Gerichte besitzen können; wie dann notorium, dass auf den Dörfern ihnen nicht allein die burgerliche Gerichte vertrauet, sondern auch die Halsgerichte auf begebende Fälle mit ihnen bestellet werden; welches alles solche actus sein, so keines Weges von Leuten servilis conditionis verrichtet werden mögen. Und ob sie wohl ihren Herrschaften von den Gütern *zu roboten* und zu dienen verbunden, nimmts doch solches ihrer Libertät nichts, welches dannenhero erscheinet, dass öfters auch von andern, höhern Standes Personen dergleichen Güter besessen, und die Schuldigkeit davon an Diensten und andern Verrichtungen praestiret worden, denen doch auf ihrem Stand und Ehren nichts abgehet. Dass aber von den Gütern Dienste und andere Beschwerden geleistet werden müssen, kommt ohne Zweifel ex conventionibus et pactis cum subditis initis, indeme dergleichen Güter Anfangs und für Alters dergestalt ausgesetzet, und denen ersten Besitzern ohne Entgelt oder um ein leichtlich Pretium hingelassen worden; dagegen sie untereinander gewisse Urbaria aufgerichtet, sich ad operas et alias praestationes obligat gemacht, und cum isto jure et onere die Güter folgends auf ihre posteros transmittiret, hierdurch aber ihren Statum zu mutiren oder Servituti sich mancipiren nicht bedacht oder Willens gewesen. Immassen dessen noch

Vestigia verhanden, und Güter im Lande, sonderlich gegen denen polnischen Gränzen zu befinden, welche *besetzte Güter* genannte, und *der Herrschaft eigenthümlich zuständig*, den Leuten aber mit einem gewissen Beilass an Vieh, Hausrath und anderer Zugehör eingeraumet werden, dass sie den Herrschaften ihre Dienste verrichten, aber liberi homines sein und verbleiben. Dergleichen Beschaffenheit es auch in den Fürstenthümern Oppeln und Raitibar mit den Gütern vorige Zeit gehabt, bis weiland Kaiser Ferdinandus I. aus erheblichen Ursachen bewogen worden zu verordnen, dass allen Bauersleuten ihre Güter von ihren Herren um ein ziemlich leidlich Geld erblich verkauft und den Besitzern aus Gnaden gegeben werden sollten, dieselben weiter, wann es ihre Nothdurft oder Gelegenheit erfordert, zum theuristen, als sie können, zu verkaufen; wie aus hochgedachtes Kaisers *Ferdinandi I. Opplischen Robot-Ordnung* im Eingang zu sehen, so folgends auch der Opplischen Landesordnung einverleibet worden. Wiewol nun deme also, kann doch nit verneinet werden, sondern ist gewiss, dass die Bauren, Gärtner und dergleichen Leute, vermög des kundbaren Landesbrauchs, wegen ihrer Güter und Gründe mit der Unterthänigkeit ihrer Herrschaften stärker und genauer, als andere Unterthanen, verbunden sein.

[6] Diesemnach halten wir dafür, dass derjenige *für einen Unterthanen zu achten*, welcher sich unter einer Herrschaft häuslich einlässet und seine Nahrung anstellet; welches auf mancherlei Wege kann geschehen.

[7] Und [zwar erstens] wann er einen *liegenden Grund* an sich bringet, es geschehe durch Kauf, Tausch oder andere Mittel, wie es Namen haben mag, und die Herrschaft ihn daraus zum Unterthan auf- und annimmt, doch wofern er von seiner vorigen Obrigkeit, unter deren er gewohnet, ordentlich loßgelassen ist, weil er anderer Gestalt nicht angenommen, und dahero dem Landsbrauch nach an zweien Orten nicht Unterthänig sein kann.

[8] Wann zwar einer keinen liegenden Grund besitzet, aber doch etwas *miethet,* es sei ein Gut, Wohnhaus oder Garten, und dadurch sich auf einem Ort sesshaft macht; denn auch solche Leute, solang sie an dem Orte wohnen und ihre Nahrung treiben, Unterthanen sein, und alles, was anders dergleichen Miethleute der Herrschaft zu thun schuldig, billich praestiren.

[9] Gleiche Meinung hat es mit denen, welche schlechte *inquilini* oder Hausleute sein, und ihre Wohnung an einem Ort haben, die ebenermassen, wie sie ad statuta illius loci verbunden, alle daselbst gebräuchliche onera zu agnosciren vi tacitae eiusdem conventionis verbunden.

[10] Und zwar werden und sein nicht allein vorgemeldte Proprietarii und Mietleute für ihre Personen, sondern auch ihre *Kinder* utriusque sexus ohne Unterscheid, sie seind gleich allda geboren oder mit den Eltern dahin kommen, Unterthanen; und obwohl sonst nativitas pro modo constituendae subjectionis, und die

Kinder an einen Ort erzeuget, pro originariis subditis gehalten werden: kann doch solches andergestalt nicht, als in obangesetzten Fällen, wann nemlich die Eltern in loco nativitatis wohnhaftig, nicht aber, wann die Kinder extra domicilium an Ort und Stellen, wo die Eltern sich ihrer Geschäfte halber oder sonstwie gastweise aufgehalten, geboren werden, stattfinde[n].

[11] Wie dann auch die *Kinder* unter einer Herrschaft geboren, nicht simpliciter, sondern nur certo modo und so lang unterthänig verbleiben, als die *Eltern ihr domicilium* nicht mutiren; wann aber solches ordentlicher Weise geschiehet, werden die Kinder, sie seind daselbst geboren oder nicht, sammt den Eltern frei, weil sie der Eltern Condition folgen, und können derowegen von der Herrschaft nit zuruck gehalten werden; welches doch auch nur von denen Kindern zu verstehen ist, die ein Vater noch in seiner väterlichen Gewalt hat, nicht aber von denen, welche abgesondert seind, und ihre eigene Haushaltung führen, dann diese bleiben billich als Unterthanen an dem Ort, wo sie sich eingelassen und unterthänig worden.

[12] Mit denen aber, welche *ausser der rechten Ehe* gezeuget, hat es ein andere Gelegenheit, weil solche der Mutter folgen, derowegen sie für keiner andern Obrigkeit Unterthanen können gehalten werden, als deren Jurisdiction die Mutter unterworfen gewesen, und solches ohne Unterscheid des Orts, wo sie geboren worden.

[13] Wegen der *Bedienten* und *Dienstboten,* als Amtleute, Vögte, Schaffner und dergleichen, wie auch die Schäfer und Müller, halten wir dafür: weil solche Leute für sich selbst der Herrschaft mit keiner Unterthänigkeit, proprie loquendo, verwandt, dass auch ihre Kinder nicht für Unterhanen zu achten; es wäre dann, dass die Eltern sich erblich eingekauft und dadurch sammt den Kindern unterthänig gemacht hätten. Wegen der Kinder ist auch noch dieses zu melden, dass dieselben nach der Eltern Tod Unterthanen verbleiben der Herrschaft, unter deren sie verwaiset sein.

[14] Wann auch fürs fünfte eines Unterthanen halben Streit vorfällt, wie jetziger Zeit öfters geschiehet, dass einer für einen Unterthanen angesprochen, oder derentwegen zwischen zwein Parteien controvertiret wurde: bleibet und wird er dessen *Unterthan,* dem er mit Urtheil und Recht *zuerkennet* wird, wofern der Abschied in rem judicatam kommen und nicht reformiret oder retractiret worden.

[15] Die nun auf obbeschriebene Weis Unterthanen worden, sind nicht allein derselben Herrschaft, derer sie sich erstlich verpflichtet gemacht, unterthänig, sondern werden auch in solcher Qualität wiederum alieniret und auf andere Herrschaften *mit dem Fundo transferiret,* deren sie nachmals unterthänig sein und verbleiben, bis sie wiederum loßgelassen oder sonst der Unterthänigkeit befreiet werden.

[16] Davon nun auch, welcher Gestalt nemlich die Unterthänigkeit aufgehoben werde, zu melden ist: Unter den modis tollendae subjectionis ist der fürnehmste und

gewöhnlichste die ordentliche *Loszlassung*, wann ein Unterthan der Unterthänigkeit, damit er vorhin einer Obrigkeit verpflichtet gewesen, erlassen, und ihme seine Gelegenheit anderstwo zu suchen verstattet wird; welche Loßlassung, wie im Eingang angezeiget worden, in allwege erfordert wird, weil keiner zum Unterthan, es geschehe sub quocunque praetextu es wolle, auf und angenommen werden kann und soll, er habe dann dessen Schein und Kundschaft vorzulegen.

[17] Dabei aber zu merken, dass die Loßlassung eines Unterthanen, wann solche kräftig und beständig sein soll, *von dem Erbherren*, oder wo deren mehr als einer sein, von allen gesammt geschehen müsse, nicht aber von denen, welche nur Bestandes- oder Pfandes-Innhaber sein, wie auch nicht von den Leibgedings-Frauen, Obergerichtsherren und anderen, die mit den Gütern ihres Gefallens zu gebähren nicht haben; es wäre dann, dass durch die Loßlassung das Gut nicht geschwächt, sondern der Abgang des loßgegebenen Unterthanens durch Annehmung eines andern richtigen ersetzet worden. Welches auch von den Vormündern, weil selbige auf gewisse Maas loco dominorum sein, verstanden werden mag.

[18] Sonsten ist nichts daran gelegen, wie die *Kundschaft stylisiret* werde, sondern ist genug, dass der Herr bekennet, sein gewesener Unterthaner seie mit seinem Wissen und Willen von ihme abgeschieden und entlassen worden; obgleich die Clausul, dass er zum Unterthanen möge angenomen werden, nicht inseriret zu befinden.

[19] Dieweil aber die Herrschaften sich bisweilen beschweret befinden und widerwärtig erzeigen, und den Unterthanen die *Kundschaften* zu wegern *[verweigern]* pflegen, ist solches unsers Erachtens nicht zu loben noch zu billigen, indeme eine Herrschaft und Obrigkeit, es wären dann sehr wichtig und erhebliche Ursachen vorhanden, keinen Unterthanen wider seinen Wissen [čti: Willen] und Gelegenheit aufzuhalten und an seiner Wolfahrt zu verhindern nicht befuget, sondern ihme eine Kundschaft und *Loszbrief* zu geben *schuldig* ist,

[20] wann nemlich ein Unterthan, Erstlich, seinen gehabten Grund und Bauergut oder Garten mit der Herrschaft Vorwissen und Einwilligung *verkauft*, oder sonsten an dem Mann gebracht, denselben tradirt und ordentlich aufgelassen hat, obgleich der neue Besitzer den Fundum wiederum verlassen sollte.

[21] Secundo, wann die Herrschaft selbst den Unterthanen sein Gut aus gewissen Ursachen abhandelt oder ihn *zu verkaufen nöthiget;* in solchen beiden Fällen ist der Unterthan nicht schuldig, auf den Grund zu bleiben, und sich auf ein ander Gut, es sei beschaffen, wie es wolle, ungebauet oder nicht, weisen lassen, mag auch von der Herrschaft nicht dazu gezwungen werden.

[22] Tertio darbei auch dieses zu merken, dass obzwar keiner Herrschaft wider dero Willen ein Unterthaner eingedrungen werden kann, es doch damit eine

andere Meinung habe, wann das Gut mit einem arbeitsamen richtigen Biedermann besetzt wurde, den solle die Herrschaft, wofern sie nicht sonderbares Bedenken und genugsame Ursachen darwider einzuwenden hätte, *anzunehmen,* und hingegen den vorigen Besitzer loß zu lassen schuldig [sein].

[23] Quarto, was bishero gemeldet, ist allein von den Bauern, Auenhäußlern und Gärtnern, die eigenthümliche Güter oder Gründe haben, zu verstehen; mit den *Miethleuten* und *Hausgenossen* aber hat es eine andere Meinung, nemlich dass dieselbe nach Ausgang der Miethung nicht allein mit Vorwissen der Herrschaft sich an andere Orte ihrer Gelegenheit nach begeben können, sondern auch, wann sie sich zeitlich dessentwegen bei der Herrschaft angemeldet und auf solchem Fall richtige Kundschaft, damit sie von andern Herrschaften mögen angenommen werden, erhalten. Jedoch aber sollen solche Mietungen praecise und zum wenigsten auf drei Jahr, keineswegs aber darunter verstanden werden.

[24] Quinto, wann eine Herrschaft ihr *Gut verlassen* und auf ergangene peremptorische Citation sich in der bestimmten Zeit nicht wiederum angenommen, auf solchen Fall, weil das Gut pro deserto gehalten und der Obrigkeit anheim gefallen, sind die Unterthanen von ihrer gehabten Herrschaft loß, und können von derselben weiter nicht angesprochen werden.

[25] Sexto, wann die Herrschaft oder hohe Obrigkeit einen Unterthanen wegen seines Verbrechens vom Grund *abschaffen* oder sonst nicht leiden will, und ihm das Gut einzeucht, wird er dardurch von derselben Herrschaft loß und ist weiter solcher Herrschaft oder Obrigkeit nichts verbunden.

[26] Septimo, hingegen wann auch eine Obrigkeit durch Misshandlung ihr *Gut verwürket,* wird sie dardurch alles Rechten, das sie zu den Unterthanen gehabt, verlustig, der Unterthaner bleibt aber dem Fundo und künftiger Herrschaft verbunden.

[27] Octavo, wann ein Herr mit seinen *Unterthanen übel handelt,* sie mit Hofdiensten und Roboten zuwider dem Landesbrauch und denen alten Urbarien dergestalt, dass sie dabei samt Weib und Kindern nicht erhalten können, bedränget, sie mit ungewöhnlicher Gefängnus- und andern harten Strafen ohne genugsame Ursach beleget, oder sonst mit ungeziemender Gewalt gegen dieselbe verfähret, und solches genugsam zu erweisen ist: kann auf der Unterthanen Beschwer eine solche Herrschaft, dafern sie sich nicht weisen lassen und davon abstehen will, ihres Rechtens und Obmässigkeit, weilen sie sich deren missbrauchen, von jedes Ortes hohen Obrigkeit gar wohl *entsetzet,* und die Unterthanen von dem unerträglichen Joch befreiet werden; dardurch aber demjenigen Stande, so den Grund in Steuern übertragen, auch denen dabei interessirenden Creditoren nichts praejudiciret noch geschadet wird.

[28] Nono, wann sichs begibt, dass eine ledige verwaisete *Magd*[1] auf einen anderen Grund *heirathen* wollte, soll es derselben nicht gewehret, sondern von der Herrschaft, jedoch auf vorgehendes gebührliches Ersuchen, verstattet, sie auch ohne Entgeld — wofern nicht in etlichen Fürstenthümern von undenklichen Jahren ein anders hergebracht worden wäre — samt ihrem Zustand dem Marito in sein Domicilium gefolget, und an ihrem zeitlichen Glücke nicht gehindert werden; doch wofern sie im Diensten, dass sie selbiges Jahr ausdiene oder an ihre Stelle einen richtigen Dienstboten verschaffe.

[29] Decimo, ebenmässige Meinung hat es mit denen *Wittiben,* wann die wiederum sich in Ehestand begeben und unter andere Herrschaft freien wollen; doch sollen im solchem Fall die Kinder, welche sie mit ihrem ersten Mann erzeuget, der Herrschaft, darunter sie verwaiset, verbleiben.

[30] Hiebei fragt sichs, wann eines Herrn Unterthan auf eines anderen Grund eine Wittib, so *ihr eigenes Gut* hat, heiratet, ob er sich zu der Wittib in ihr Gut begeben, und die Herrschaft ihme solches zu verstatten, oder ob das Weib dem Marito zu folgen schuldig? Welche Quaestion secundum ius strictum leicht zu erörtern ist; wir hätten aber dafür gehalten, wann der Maritus in seinem Domicilio nicht begütert, dass in solchem Fall ex aequitate zu dispensiren, und die Herrschaft ihn der Unterthänigkeit erlassen solle. Will aber eine begüterte Weibsperson, sie seie Wittib oder Magd, dem Marito folgen, so solle dieselbe schuldig sein, ihre Stelle durch einen tüchtigen und der Herrschaft annehmlichen Mann zu besetzen.

[31] Undecimo, anreichende die *Kinder*, ist zwar oben gemeldet, dass selbige nach Absterben ihrer Eltern allda, wo der Vater gestorben, unterthänig verbleiben; es ist aber solches nicht unbillich zu verstehen, wofern sich die Herrschaft ihrer annimmt und ihnen Unterhalt verschaffet. Sonsten, wann sie ganz verlassen, und von ihren Freunden oder sonst guten Leuten aus Mitleiden und Erbarmen aufgenommen und an andern Orten auferzogen, zur Schulen oder Handwerkern oder sonsten zu Diensten befördert werden, hat die Herrschaft zu ihnen tanquam pro derelicto habitis keinen Zuspruch; insonderheit weil allbereit anno 1637 den 19. Novembris ein allgemeiner Schluss gemacht worden, dass wann arme Dorfkinder, welche aus Armut und Not zu unglückseliger Kriegszeit sich in Städten zu Handwerkern oder Schulen begeben, a nexu mancipiorum befreiet sein sollen, verbleibet es billich darbei.

[32] Duodecimo. Ob es wohl scheinet, samt die *praescriptio* propter defectum bonae fidei in hac materia nicht statt habe, weil einem Unterthanen nicht wohl verborgen sein kann, wohin er mit der Unterthänigkeit gehörig; so kann sich doch begeben, dass Unterthanen in ihrer Kindheit und Jugend, ehe sie ihren Verstand erlanget, von ihrer Herrschaft wegkommen und auf andern Gründen erzogen werden, oder lange Zeit allda gewohnet haben. Wann nun einem solchen nach Verfliessung

30 Jahr, Jahr und Tag, quaestio status wollte moviret werden, wurde er sich zweifelsohne mit der praescriptione libertatis schützen können. Dergleichen wurden auch thun können diejenige, welche noch vor oder bei Anfang des unseligen Kriegs von ihren Herrschaften sich anderorts weg begeben; wann sie nunmehro nach so langer Zeit wollten angefochten werden, bevoraus weil es eine Zeit lang und bis zu der chursächsischen Völker-Ankunft ins Land, wie auch nach dem Pragerischen Frieden etliche Jahr im Lande zimlich ruhig gewesen, und die Unterthanen, wo sie sich aufgehalten, wol erkündiget und zum Stand gebracht werden können, und die Herrschaft, da sie es nicht gethan, sondern so viel Zeit verstreichen lassen, ihrer Nachlässigkeit zuzumessen hätte.

[33] Wie es aber mit denen zu halten, welche bei währenden Krieg *nicht vor gar langer Zeit* von ihren Gütern *entwichen,* darüber jetzo der führnehmste Streit ist: ob solche wiederum von ihren Herrschaften, wo sie angetroffen, abgefordert und gezwungen werden können, ihre verlassene Güter wiederum zu beziehen und anzubauen, ist zu erörtern schwer, weil die Verjährung in hoc casu nicht angezogen werden kann; so befinden wir doch, dass hierauf mit Unterschied zu antworten seie, dass nemlich diejenigen, welche *ohne alle Not,* da sie wohl bleiben können, von ihren Gütern entlaufen und dieselbe stehen lassen, keineswegs zu entschuldigen, sondern sich wiederum bei ihren Herrschaften einzustellen, angehalten werden sollen.

[34] Mit denen aber, welche nachdeme die Herrschaften selbst ihre Güter und Unterthanen deseriret, und sich an sichere Ort oder gar ausser Landes begeben, *aus äusserster Noth,* indeme sie nichts zu erwerben noch sich nebenst Weib und Kind zu ernähren gewusst, auch sonst alles Schutzes entblöst gewesen, ihre Zuflucht an andere Ort genommen und daselbst bishero blieben, mittlerweile aber ihr Haus und Hof abgebrannt oder sonst eingangen, hat es eine andere Gelegenheit, und seind dieselbe Mitleidens würdig. Derowegen darauf Acht zu geben, ob solche Leute unter anderer Herrschaft sich *eingekauft* und sesshaft gemacht oder *nicht.*

[35] In den letzten Fall hat es kein sonder Bedenken, warum nicht die Unterthanen ihre gehabte Güter und Häuser wiederum beziehen, und wann sie Mittel hätten, selbige wieder anbauen; oder, dafern ihnen die verwüsteten Stellen aufzurichten, aus Mangel nothwendiger Mittel unmöglich, ihrer Herrschaft, weil sie sich sonst [von] ihrer Handarbeit nähren, für andern, und das unter selbiger Herrschaft, Vorschub annehmen sollten.

[36] Wann sie aber unter einer Herrschaft, durch deren Hülf und Beförderung *Güter an sich gebracht* und mit schwerer Mühe und Unkosten aufgerichtet, daselbst sich verheurathet und zur ersten oder andern Ehe gegriffen, wie die Fälle geschehen können: scheint etwas hart zu sein, wann sie gezwungen werden sollten,

ihr Haus und Hof mit ihren und der jetzigen Herrschaft Schaden zu verlassen, und auf verwüstete Stellen wiederum zu ziehen, bevoraus wann sie dieselben nicht anzubauen vermöchten, auch die jetzigen nicht so bald versilbern könnten. Und weil solche Unterthanen nicht pro fugitivis zu halten, ihnen auch keine Schuld zu imputiren ist, indeme sie wegen Feindes-Gefahr und ermanglender Lebensmittel sich zu salviren gezwungen worden, die Herrschaft auch mehr zu loben als zu strafen ist, die sie angenommen, geschützet, ihnen Unterhalt gegeben und wiederum zur Nahrung geholfen hat: sind wir der Meinung, dass nicht rigorose mit ihnen zu verfahren, sondern ein solch Temperamentum zu ergreifen seie, dass zwar dergleichen Leute, mit denen es, wie jetzo gemeldet, beschaffen, *bei ihren* unter jetziger Herrschaft habenden *Gütern gelassen,* ihrer Erbherrschaft aber einen andern Unterthan gestellen, oder im Fall es nicht möglich, sich mit derselben nach billichen Dingen, doch auf erträgliche Maaß, abzufinden schuldig sein sollen; jedoch mit dem Beding, wofern die Herrschaft an Unterthanen Mangel hätte, und des abwesenden Unterthanen Gut und Stelle nicht allein allbereit wiederum besetzet wäre, dadurch wurde der vorigen Herrschaft etlichen massen Satisfaction geschehen, die jetzige aber sich nicht zu klagen haben.

[37] Ob auch wohl, wie oben gemeldet, die *jura sclaveria servitutis et manciporum* in diesem Land nicht Herkommens, auch durch unterschiedliche Schlüsse abgethan und verboten worden, also dass auf eine Praescription zu schliessen bedenklich: so haben wir demnach für billich erachtet, dass *a die factae pacis* und von Zeit des geschlossenen allgemeinen Friedens an *zehen Jahr* in futurum passiren, solcher Gestalt, dass wann ein Unterthan nach Verfliessung zehn Jahr, von geschlossenen Frieden an zu raiten, sich unter fremder Herrschaft ruhig und ohne allen Anstoss aufgehalten, er weiter von der vorigen Herrschaft nicht angesprochen, sondern alldar ruhig gelassen werden solle; sintemahlen nicht vermutlich, dass eine Herrschaft binnen solcher Zeit nicht nach ihren Unterthanen fragen sollte. Wegen derjenigen Unterthanen aber, welche zur Zeit des Kriegs entzogen oder entlaufen, sollten und möchten dieselben von ihren Herrschaften, denen sie tempore belli zugehörig gewesen, auf Mass und Weis, wie vorher gesetzt, vindiciret und abgefordert werden.

[38] Dieweil auch Zweifel vorgefallen, wie sich gegen diejenigen, welche dem Krieg nachgezogen, und jetzo nach erlangten friedlichen Zustand sich wiederum ins Land herein finden, zu verhalten: ist solcher Unterschied zu machen, und diejenigen, welche sich in wirklichen *Kriegsdiensten* dergestalt befunden, dass sie unter gewissen Regimentern gewesen, vor dem Feind gestanden, die Waffen geführet, Zug und Wacht und andere Kriegsdienste verrichten müssen, auch derowegen richtige

Passport und Abschied erlanget, und bei Officieren etliche Jahr bescheinend gedienet, und ihre Abschied vorzuweisen haben, von denen Herrschaften und ihren vorigen *Unterthänigkeit befreiet* sein und bleiben; — andere aber, die in keiner Bestallung und nicht angenommene Soldaten gewesen, sondern sich bei denen gemeinen Soldaten oder dem Droß und Bagage aufgehalten, *unterthänig verbleiben*, und billich von ihren Herrschaften, wo sie anzutreffen, vindiciret werden können.

[39] Folget nun ferner welcher Gestalt die *Abforderung der Unterthanen* geschehen solle. Dabei ist unsers Erachtens des Unterscheids zu halten, dass zwar diejenigen, welche in actu fugae begriffen und unter anderer Herrschaft noch *nicht wohnhaft* sein, wo sie angetroffen, eigenmächtig, doch wofern es ohne Tumult und Auflauf geschehen kann, weggenommen werden mögen. Wo sich aber ein solcher Unterthan auf einen andern Grund befindet, sich daselbst *gesetzet*, oder häuslich eingelassen, hat es eine andere Meinung, und soll keines Wegs mit Gewalt, — bei Verlust des Unterthans, wann es armata manu beschiehet, — verfahren, sondern desselben Orts Herrschaft begrüsset und den Unterthan folgen zu lassen ersuchet werden, die sich auch in diesem Fall willig erweisen sollen.

[40] Im Fall aber derselbe, unter dessen Jurisdiction der Unterthan betreten, sich zu der Restitution nicht verstehen, sondern tergiversiren, den Unterthan für den seinigen anziehen, oder denselben gar nach beschehenen Ausspruch von sich gelassen, oder auch der Unterthan selbst die Unterthänigkeit widersprechen und Einwendung darwider haben würde, also dass eine *causae cognitio* vonnöthen: auf solchen Fall muss die ordentliche Obrigkeit und immediate superior, oder im Fall es immediate Stände selbst betrifft, das königl. Oberamt in hac causa um Billichkeit angeflohen, und deroselben Decision erwartet werden.

[41] Dabei aber doch kein weitläuftiger Process gehalten, sondern auf genugsamen summarischen Beweis schleunig erkennet werden solle, mit diesem Anhang: dass derjenige, so einen fremden Unterthanen aufgehalten, und wissentlich ohne Ursach wider dessen Erbherren geschützet, fünfzig Thaler schlesisch verfallen sein, und dieselbe gedachten Erbherren neben Entrichtung aller verursachten Schäden und Unkosten abzulegen; der Unterthan aber, der sich ohne erhebliche Ursach widersetzig gemacht, auf vier Wochen lang bei seiner Kost und ohne Entgeld nach Belieben der Herrschaft zu Arbeiten condemniret werden. Hingegen aber, der ohne Ursach eine Person für seinen Unterthan ausspricht [sic] und solches nicht bescheinigen kann, gleichermässiger Straf neben Erstattung der Unkosten unterworfen sein soll.

Wann wir nun gesehen, dass an diesem allgemeinen nutzigen Werk dem gesammten Lande insonderheit sehr viel gelegen, auch mehr allerhöchstgedacht Ihro kaiserl. und königl. Mt Ihro solches gnädigst gefallen lassen: als haben wir es durch

offenen Druck zu männigliches Wissenschaft bringen wollen. Darnach sich ein jeder zu richten, und für Schaden zu hüten wissen wird. Breßlau den 1. Octob. anno 1652.

George Rudolph.

(L. S.) Martin von Knobelsdorf

Marcus Antonius von Tausentschon.

247.

1652, 2.—23. prosince sněm moravský usnesl se o vydávání poddaných zběhlých z Čech do Moravy a naopak.

(O poddané z království Českého). A jakož jest JMCská a Královská jim věrným poslušným stavům svým i to milostivě připomenouti a jich pohnutedlně napomenouti dáti ráčila, aby oni k zachování další sousedské a vlastenské lásky a předešlé dávné obojí země stavův, totiž království Českého a markrabství Moravského, tehdejších snešení, ty z království Českého do tohoto markrabství Moravského zběhlé poddaný na slušné stavův království Českého vyhledávání pokaždé, kam by náleželi, protiv podobné odměně vydávati a navraceti hleděli, s takovým při tom nejmilostivějším doložením, že JCská a KrMt stavům svého dědičného království Českého nápodobně nejmilostivěji to uložiti a při nyní tam trvajícím sněmě do snešení potáhnouti nařiditi ráčila, aby ony moravské poddané, kteří by tam vynalezeni býti mohli, takovým způsobem et reciproce vydávati a propouštěti povinni byli. Kdež věrní stavové v tomto JCské a KrMti dědičném markrabství Moravském z poslušné devocí, upamatujíce se též starobývalé upřímnosti sousedské, aby i na další čas trvati mohla, jsou k nejmilostivějšímu JCské a KrMti zalíbení k tomu přistoupili a na tom se snesli, že naprotiv podobné odměně JMCské dědičného království Českého stavův tak postupovati, a jejich poddané, kteříž do tohoto markrabství Moravského se přibrali a uptáni býti mohou, k slušné jejich žádosti propouštěti a jim vydávati chtějí, ano i také jestli by kdo v tom odporen byl, aneb nějaký spor tudy povstával, bude moci jedna nebo druhá strana v tom královském ouřadu hejtmanství zemského pomoci náležitě vyhledávati a požívati.

Tištěno D'Elvertem v Beiträge zur Geschichte der Rebellion, Reformation oc, 16. Bd der Schriften der historisch-statistischen Section, Brünn 1867 str. 617, 618.

Vyhláška knížecího sněmu *slezského* z 1. října 1652 uznává toho slušnost, aby poddaní, kteří by utekli do Slezska z Čech a z Moravy, nebo i z Polska, z Lužice a z Marky, byli navracováni, avšak pod výminkou vzájemnosti. Viz zde str. 287 čl. 3.

Mezi Moravou a Slezskem toto vzájemné navracování zběhlých poddaných mělo své obtíže. Sněm *moravský* snešením z 23. prosince 1653 svolil k vydávání zběhlých slezských poddaných jenom pro budoucnost, a ne těch, kteří té doby byli již v Moravě: dass ... alle und jede schlesische Unterthanen, so sich im Land befinden, denen jetzigen Obrigkeiten, wo sie sich unterthänig eingelassen, verbleiben; diejenige aber, welche sich bei künftigen Zeiten und Leuften ins Land begeben möchten, auf ferner gebührendes Ersuchen ausgefolgt, gegen Versicherung, dass diejenigen Unterthanen, so aus diesem Marggrafthumb in das Herzogthumb Schlesien

sich begeben möchten, denen mährischen Ständen reciproce ebenfalls sollen herausgegeben werden. Tištěno D'Elvertem v knize již jmenované str. 621-2.

248.

1652, 3. pros.—1653, 14. ún. sněm český usnesl se o vzájemnosti ve vydávání zběhlých poddaných s Moravou i se Slezskem.

Co se propouštění neb vydávání těch do království tohoto Českého z markrabství Moravského zběhlých poddaných tkne: poněvadž stavové moravští tím, že tu velkou upřímnost a důvěrnost, kteráž mezi královstvím tímto Českým a markrabstvím Moravským byla, i dále ještě prokazovati, a tu v té příčině před dávnými lety učiněnou smlouvu držeti chtějí, chvalitebně se zakázali; protož i tohoto JMCské a Kské dědičného království Českého věrní a poslušní stavové nápodobně v tom se uvolují: když obyvatelé markrabství Moravského poddané do Čech náležející propouštěti a vydávati budou, že tolikéž nápodobné vyhledávání moravských poddaných zde v Čechách zdržovati nechtějí. Jakož pak to tolikéž v JMCské a Kské tomuto království přivtělených knížetstvích Horních i Dolních Slezích zachovávati, knížata a stavové skrze jisté vůbec vydané tištěné snešení již se uvolili, aby neméně odtud z království tohoto Českého tam zběhlí poddaní vrchnostem jich vydáváni byli.

V tištěných artikulích sněmovních z r. 1653 na str. 42.

249.

1653, 6. října: Komora česká nařizuje na panství Pardubické, že osoby při forštu sloužící, užívají-li poddanských nemovitostí, mají konati z nich poddanské povinnosti.

(Komora česká urozenému p. Havlovi Gotthelfovi z Freidenberku, hejtmanovi panství Pardubského.) ... Jakož jste nám na JMCé komoru českou 17. Jul. o tom zprávu učinili, že by jak Jan Samuel Clueg, JMCé panství Pardubského forštmistr, ze dvouch gruntův sedlských poplatných a robotních, kteréž sobě ve vsi Brozanech, k témuž panství přináležející, pronajaté měl, tak i Matěj Vávroušek, Jiřík starší a Jiřík mladší Novák, osoby při JMCé forštu sloužící a v též vsi usedlý, z gruntův svých žádných podělkův a robot vykonávati a zastávati nechtěli, nýbrž toliko tím, že by za příčinou dotčených služeb svých toho osvobozeni byli, se zastírati měli.

I poněvadž v 1650 letu při generální visitací všech JMCé panství v království Českém pana Jindřicha Kustoše všecky při JMCé forštu sloužící a tu na gruntech JMCé usedlé osoby do robot a podělkův potaženy, a to také nyní posléze od JMCé dle znění extraktu tuto přiloženého z milostivé resolucí 3. Febr. 1653 prošlé milostivě ratificirováno jest: pročež týmž jmenem a namístě JMCé poroučíme vám, abyšte nadjmenovaného JMCé forštmistra, aby on z dotčených gruntův nájemních od starodávna povinné podělky a roboty náležitě vykonávati hleděl, skutečně napo-

menouti, ano i kdyby se vždy dále toho zpěčoval, nájem jemu vypovědíti, a při tom vyjití téhož nájmu takové grunty jinému hospodáři, který by z nich podělky zastávati mohl, pronajíti, nadřečené pak ve vsi Brozanech a jiné všecky, a zvláště hajné při vejš psaném JMCé forštu sloužící osoby, kteří tak jaké grunty poddací na dotčeném JMCé panství mají, k vykonávání všelikých, důchodu JMCé z takových gruntův jich povinných podělkův a robot skutečně přidržeti nepomíjeli.. 6. Oct. 1653.

Kopiář panství Pardubického z let 1632—1687 f. 218 v archivě Českého Musea v Praze.

250.

Z urbáře Jindřicho-Hradeckého

založeného roku 1654,

paměti o břemenech poddanských, řád poddanský a formule přísah.

V hraběcím Černínském archivě v Jindřichově Hradci chovají se dva urbáře, založené roku 1654, oba formátu foliového, jeden menšího, druhý většího. *Menší urbář* obsahuje 527 listů papírových, očíslovaných; má původní vazbu v kůži. Na vnitřní straně přední deštky jest ve vosku vytištěno 16 pečetí tolikéž rychet toho panství; na každé pečeti jest některá částka znaku Slavatovského, a mají vesměs letopočet 1658. První list jest schátralý od mnohého užívání tohoto urbáře; nápis na něm jest necelý, a doplníme-li jej ze souhlasného nápisu velkého urbáře, zní takto:

Registra urburní panství Hradce Jindřichového, spolu s jinými na ten čas k němu přivtělenými, v Českém království ležícími panstvími a statky, všech a všelijakých týchž panství stálých i běžných, z jednoho každýho poddanýho vlastního přiznání, a i jinak z starých urburních register vyhledaných důchodů a platů, i jiných znamenitějších lidských povinností, s všelijakými jeho příslušnostmi a spanilostmi. Což všecko po bedlivém těch všech věcí, a to od leta 1652 až do přítomného 1654, vyhledání, skutečném vyšetření, skušené povědomosti, ano i dokonalém skrze za dvě letě pořád zadosti jim učinění, potvrzení, v tato registra položeno a zapsáno jest, vše naskrz polouletně na kopy míšenský, totiž 60 grošů do jedné kopy, a 7 d. do jednoho groše rozumějíce. Dopracovaný a dokonaný dvě neděle před sv. Jiřím leta páně 1654.

Za titulním listem následuje na 4 stranách přehled obsahu, a pak na listech 1—372 popis jednotlivých panství a statků, jež tehdáž byly spravovány z Jindřichova Hradce, s podrobnými udaji, jaký užitek vrchnost brala od jednoho každého poddaného i z celých osad,

Z toho popisu uvádím zde jména osad, aby se vidělo, jak které panství a statek byly rozlehlé; ve jmenech jsou některé odchylky i doplňky k českým názvům, jež Palacký uvedl v Popise království Českého.

Panství Jindřicho-Hradecké dělilo se na rychty; k některé rychtě náleželo několik vesnic; některé vesnice měly však rychtu každá pro sebe, tak že k ní žádná jiná ves nenáležela, a ty sluly „vesnice samy se řídící". Napřed popisuje se v urbáři město Hradec, potom rychty v tomto pořádku:

Rychta Jarošovská a v ní vsi Jarošov, Rodvinov, Matějovec, Kruplov, Nekrasín, Hostějovec, Rosička.

Rychta Bednářecká: ves Velký Bednářec, Český Malíkov, Malej Bednářec. (U Palackého str. 294 mylně Pernarce a Pernarečky).

Rychta Voldřišská: ves Voldřiše, Blažejov, Mutina, Matějovec, Dvořec. — Na listě 88 jest poznamenáno o poddaných v této rychtě: „Ačkoli tato Voldřišská rychta platy stálými větším dílem k faře Hradecký, která již nyní za proboštství sluje, náleží, a z celý týž rychty se tomu zouplna zadosti činí: však nicméně vrchnost na Hradci drží panství pro sebe, a jsou povinni všelijakými robotami, děláním dříví varového a jiným vším, tak jako jiní poddaní, od zámku se říditi.“

Rychta Votínská: ves Votín, Jindřiše, Malej Radmírov, Hospříze, Rutkov. (U Palackého 295 Hrutkov, Ruttenschlag.)

Rychta Pénénská: ves Horní Pénná, Dolní Pénná, Německý Malíkov, Kačlehy. (U Palackého Péna, Kazlechy = Gatterschlag.)

Rychta Čiměřská: ves Číměř, Krampachy, Weiszenbach, Sedla, Senotín.

Rychta Lasenická: ves Lasenice, Dvořec, Dolní Lhota, Horní Lhota, Dolní Žďár.

Rychta Polikenská: ves Polikno, Hatín, Stejka, Polště.

Rychta Bukovská: Ves Buk, Horní Žďár, Matnej, Děbolín, Studnice.

Vesnice samy se řídící: Roseč, Ratiboř, Radmírov Velkej, Lodvířov, Najdek, Německá Radouně, Malá Radounka.

Rychta Kumžatecká: městečko Kumžak, ves Lomy [Tieberschlag], Mosty, Sukdol, Butkov [u Palackého 292 Budkov], Střížovice, Člunek [Hosterschlag]. — O rychtě Kumžacké jest na listě 174 tato poznámka: „Na týto rychtě Kumžatecký peněžitý poplatky a jiné povinnosti i celý vládnutí a panství má pán a vrchnost na Telči: kontribucí však a berné zemské i všelijaký břemena a obtížnosti v království Českém jsou povinni s poddanejmi panství Hradeckého podle povinnosti snášeti; jakož pak podle starobylého spůsobu se z nich přiznání k berni zemský činí. Jakou tehdy příčinou poplatky peněžitý vrchnosti Telecký přinášející tuto se nevpisují, nýbrž toliko grunty a spůsobnosti jejich živnůstek, tak aby tím lepší správa v ukládání kontribucí se zachovati mohla.“

Rychta Strymilovská: městečko Strymilov, ves Vlčice, Bořetín, Leština. — Opět jest poznámka o ní na listě 191: „Tato rychta náleží panství Teleckému se všemi povinnostmi peněžitými, poplatky, robotami, řízení sirotků a jináče, na ten vlastně spusob, jako Kumžatecká, mimo toliko oves, mák a slepice na zámek Hradec dávají, s kontribucí, berní a jiných obtížností v království Českém vystáváním jsou s poddanými Hradeckýho panství trpící, a od zámku Hradeckýho v tom se řídí. Jakož pro tu příčinu povahy jich živnůstek tuto se vypisují, a tak aby při rozpisování kontribucí vědělo se na ně co ukládati.“

Na *panství Řečickém* jsou popsány: městečko Řečice (Kardašova), vsi Nitovice, Drachov, Ceraze, Žišov a Kozmice, Zlukov, Drahov, Oujezdec, Pleše, Lhota Malá, Mnich, Plasná, Klenovej, Pohoře, Samosoly, Březina, Světec.

Na *panství Žirovnickém* popisují se: město Počátky, městečko Žirovnice (psáno Zierownicze), ves Vlčetín, Zdešov, Štítnej, Litkovice, Jakubín, Choluna, Stoječín, Stranná, Lstiboř.

Na *panství Strážském* bylo městečko Stráže, ves Pistnina, Mníšek, Lybožiezy (u Palackého 309 Libožez), Příbraze, Plavsko, Vydří.

Statek Červená Lhota obsahoval Městečko Dešnej, krom toho popisují se při něm požitky ze vsí řečených Světce, Vícemily (psáno Wiczemille), Mnich, Giznie (u Palackého 297 Jižná), Březina.

Statek Mnich koupil r. 1655 Adam Pavel Slavata od Heřmana Václava Černína; obsahoval vsi Mnich, Bořetín a Rosičku.

Na listě 365 jest rodokmen Slavatův, jenž podle vkusu onoho věku počíná se Adamem v ráji a jde skrze Židy, Trojany, císaře z rodu Franského i Lucemburského, a skrze Minsterberky i Jindřicha z Hradce až do posledního Slavaty kněze Karla karmelitána, jenž zemřel r. 1712.

Pak ještě na listě 372 jest připsán statek *Vřesná*, jenž obsahoval vsi řečené Vřesná, Mostečnej, a Okrouhlá Radouně. Přikoupil jej r. 1666 Ferdinand Vilém Slavata ku panství Řečickému.

V popise těchto panství a statků nacházejí se tu a tam zprávy a paměti, jež mají obecnou zajímavost, ježto se jimi osvětluje původ některých poddanských *břemen* na Jindřichohradecku, též některé *míry*, a kterak se nakládalo s *jitry*, jakž v jižních Čechách nazývali novější planiny nebo kopaniny. Vysvětlivek takových otiskuji zde řadu označenou písmeny *a)* až *q)*

Na listech 406—422 Malého urbáře jest vepsána německá Ordnung und Instruction, wie sich in [und] ausser der Taydigung die Unterthanen gegen Gott und ihrer vorgesetzten Obrigkeit verhalten sollen. Český text tohoto řádu poddanského psán jest na listech 423—432, a k obojímu textu připojeny jsou formule přísah v obojí řeči. Soudě podle jmen vrchností, zmíněných v některých formulích, byly ty přísahy psány v rozličných časích mezi lety 1652 až 1680. Doleji otiskuje se český text *řádu poddanského*, též několik málo *formulí přísah* pod literami *a*)—*f*), jež mají některý vztah k lidu poddanému.

Na listech 451—490 Malého urbáře jsou opsána privilegia města Hradce, Počátek, Řečice Kardašovy a městečka Deštného. Na listech 496—501 jsou poznamenány kusy luk „jiterních i gruntovních", ležících u dvora Velhartického (čili Zadního, u řeky Nežárky západně od Hatína), kteréž v letech 1676—1679 byly odňaty poddaným a obráceny k užívání vrchnosti, tak že „některým jsou odměny dány, a ostatním platy se porážeti budou"; na listech 506—8 jsou zápisy z r. 1680 o podobných směnách pozemků a zabírání jiných ke dvoru panskému u Kardašovy Řečice; vše to jest drobné.

Velký urbář byl vyhotoven krasopisně nepochybně pro samu vrchnost; má číslovaných listů 584. Bylo do něho opisováno nejspíš z Malého urbáře, ježto se v něm nacházejí tytéž kusy v stejném pořádku za sebou, jenže ve Velkém zaujímají více místa, a některé přípisky Malého urbáře nepřešly do Velkého. Nápis jest týž, jako v Malém, též letopočet v něm 1654. Vazba jest nádherná; na přední deštce jest na emajle malovaný znak Slavatovský, a pod ním týž letopočet 1654. Ačkoli i Velký urbář jest psán řečí českou, potvrzení bylo do něho zapsáno r. 1674 na listě 575 řečí německou v tato slova:

Dass dieses Urbarium von uralten Neuhauserischen Herrschaftsurbario aus Ursachen, dass selbtes sehr abgenützet gewesen, von Wort zu Wort abgeschrieben, und die Qualitates der Unterthanen darinnen in geringsten nicht verändert, sondern alle und jede in ihrigen uralten Esse und Wesenheit unverändert gelassen worden, bescheiniget mein und meines Neuhauserischen Haubtmanns eigene Handunterschrift und beigedruckte Insiegeln. So geschehen in meinem Schloss Neuhaus den 12. November Anno 1674.

Hans Joachim (L. S.) Graf Slawata m. p.

(L. S.) Matthes Gottfried Ruth von Ruthenstein, der Herrschaft Neuhaus Haubtmann m. p.

Posloupnost vrchností na Jindřichově Hradci v 17. věku byla tato:

Proslulý pan *Vilém Slavata* dostal r. 1602 za manželku *Lucii Otilii* rozenou *z Hradce*, kteráž potom po svém bratru Jachimovi Oldřichovi r. 1604 zdědila panství Hradecké, Řečické, Žirovnické, Strážské a jiné statky. Vilém Slavata povýšen byl r. 1621 za hraběte; manželka jeho Lucie Otilie zemřela r. 1633. Vilém dědil panství po ní, r. 1641 přikoupil statek Červenou Lhotu, a zemřel 19. ledna 1652.

Po Vilémovi vládl na Hradci jeho starší syn *Adam Pavel* hr. Slavata 1652—1657, kterýž zemřel neženat. A poněvadž mladší jeho bratr Jachim Oldřich byl již od r. 1645 mrtev, dědil statky nejstarší syn tohoto *Ferdinand Vilém Slavata* 1657—1673, pán na Telči. Po něm následovali v panství jeho dva mladší bratří, *Jan Jachim Slavata* 1673—1689 a *František Leopold Vilém*, jenž zemřel 26. ledna 1691.

Marie Josefa, dcera předposledního vládaře Slavatovského Jana Jachima, provdala se r. 1687 za Heřmana Jakuba hraběte *Černína z Chudenic*, a když r. 1693 veliké dědictví Slavatovské rozdělilo se mezi nápadníky na pět dílů, obdržela za podíl panství Hradecké. Od té doby vládnou na Hradci Jindřichově hrabata Černínové.

Paměti o břemenech poddanských.

a) 1653: Namísto mýta z dobytka na trh do Hradce voděného ukládá se sedlákům, aby dávali stálý plat po 1 krejcaru z gruntu při každém trhu čtyřikrát do roka.

Předchází Instrukcí, vlastně sazba, o 29 kusích na mýto placené ve branách v J. Hradci z rozmanitých věcí; „toto mejto vyneslo od sv. Havla 1652 do sv. Jiří 1654 300 fl.“; pak se pokračuje:

(Mejto při trzích dobytčích.) Dobytčí trhy v městě Hradci drží se v roce čtyři; při každým trhu sedí u brány jeden hejtman z předměstí, jedna osoba od zámku, a vybírají mejto podle instrukcí aneb taxy m[a]jící; schází se ho rozdílně, více i méně. V letu přítomným 1653 vynašlo se, že poddaní dobytkův málo na trhy doháněli, a tudy mejto skrze nedbalost jich hrubě hynulo. Z té příčiny tehdy nařídilo se při všech rychtářích a konšelích v městečkách a ve všech vsích na panství Hradeckém, aby každý doma před trhem dobytčím mejto takové od svých sousedův, totiž z každého gruntu po jednom krejcaru vybral, a potom vyberouce takové mejto v ten den dobytčího trhu je sem na Hradec důchodnímu písaři přinesl a odvedl, tak jakž leta tohoto ze tyich [?] trhův mejta se vybíralo, pokaždý 36 fl. 59 kr. A tak může každý poddaný na trh dobytek hnáti anebo doma zůstati. Jak mnoho z kterého městečka a vesnic sebráno jest a dále na časy budoucí při tom zůstati má, tuto následuje. Však potřeba věděti, který vesnice tuto specificirovány nebudou a dobytky odtud se hnaly, jako i z czyho panství, od nichž nic méně skrze ty, jenž při branách seděti budou, mejto vzato býti má.

(První trh dobytčí ve středu po neděli Reminiscere, druhej ve středu po neděli Judica, třetí ve středu po neděli Cantate, čtvrtý v pondělí před slavností Těla Božího.)

Rychta Jarošovská 1 fl. 16 kr., Voldřiská 50 kr., Bednářecká 1 fl. 15 kr., Votínská 1 fl. 35 kr., Pěnenská 2 fl., Číměřská 2 fl., Lasenická 1 fl. 23 kr., Polikenská 1 fl. 9 kr.

Z Roseče 32 kr., z Ratiboře 33 kr., z Studnic 27 kr., z Velkýho Radmírova 37 kr., z Lodířova 1 fl., z Nejdeku 12 kr., z Německý Radouně 50 kr., z Malý Radounky 14 kr.

Z rychty Bukovské 1 fl. 14 kr.

Městys Řečice 1 fl. 20 kr., ves Nitovice 12 kr., z Drachova 18 kr., z Oujezdce 12 kr., ze Zlukova 15 kr., z Pohoře 11 kr., ze Mnichu 17 kr., z Klenovýho 18 kr., z Samosol 11 kr., z Drahova 13 kr., z Pleší 6 kr., ze Lhoty [Červené] 3 kr., z Plasný 9 kr.

Městys Deštno 1 fl. 11 kr., ze Mnichu 10 kr., z Březiny 38 kr., z Gyždnie [z Jižné] 16 kr., z Světce 28 kr.

Městys Žierovnice 1 fl. 2 kr., Choluna 9 kr., z Jakubína 10 kr., z Stoje-

čína 11 kr., z Štítného 31 kr., ze Zdešova 17 kr., z Vlčetína 22 kr., z Stranný 25 kr., ze Ctiboře 14 kr., z Litkovic 8 kr.

Městys Kumžak 1 fl. 57 kr., ves Lomy [Tieberschlag] 21 kr., z Mostů 17 kr., z Sukdola 9 kr., z Budkova 9 kr., z Střížovic 19 kr., z Člunku [Hosterschlag] 34 kr.

Městys Strymilov 1 fl. 20 kr., z Vlčic 12 kr., z Bořetína 20 kr., z Leštiny 13 kr.

Špitálský, z Okrauhlý Radouně 34 kr., z Kaprounu 6 kr., z Lovětína 15 kr., z Dolního Skrejchova 11 kr.

Městys Stráže 54 kr., z Pístiny 20 kr., z Příbraze 19 kr., z Mníšku 21 kr., z Libožec 10 kr., z Vydří 24 kr., z Plavska 30 kr.

Summa všeho mejta, co ho tak vycházeti má z celého panství, 36 fl. 59 kr.

V malém urbáři J. Hradeckém 1654, list 54.

b) (1654) Chalupníci dosud na panství Hradeckém neplatili ničeho vrchnosti, nyní se jim ukládá po 2 gr. 1 d. půlletně.

(Zpráva strany chalupníkův.) Ačkolivěk jak na panství Hradeckém, tak i na všech jiných k němu přivtělených, chalupníci až posavad žádnýho stálýho platu vrchnosti neplatili; však nicméně užívajíce s manželkami a dítkami svými ochrany panský, tak dobře jako jiní na gruntech usedlí poddaní, a živnosti své při tom vyhledávajíce, uvolili se platiti do důchodův platu stálého každého půl leta po dvou groších malých a jednom penízi. Avšak rozuměti jest toliko ty chalupníky, kteří na obci, aneb koupivše od některého sedláka kus jeho gruntu, na něm sobě svý vlastní chalupy vystavěli, s nimiž dědičně a podle svý libosti vládnou. Vynachází se sice více chalup, ty ale k gruntům, z nichž beztoho vrchnosti plat jde, přináležejíce, v tuto povinnost se nepotahují, leda by časem od téhož gruntu odcizeny a někomu za dědičný prodány byly: což kdyby se stalo, rychtářové oznámiti, a držitelové takových chalup, podobně jako jiní, v nadotčený plat potaženi býti mají. Při této vsi Jarošově ale na ten čas žádný takový chalupník se nevynachází.

V Malém urbáři na listě 60 při vsi Jarošově. Uveřejnil J. Nedoma v Pam. Arch. XIV. 255. — Při vsi Votíně (Ottenschlag) na listě 88 vyčítá se na konci patero „chalupníků na obci“, při každém jest napsána povinnost 2 gr. 1 d. (že to jest polouletně, zapomenuto poznamenati), a k tomu přidáno vysvětlení:

Těchto 5 chalup až posavád JMti pánu nic neplatily; uvolily se ale podle jiných na panství platiti polouletně vrchnosti za ochranu jich osob, aby s tím důvěrnější myslí v jejich důležitostech a potřebách se k vrchnosti utíkati mohli, a skrze to oni znali svého pána a pán je zase svý poddaný, každý po dvou groších malých a jednom denáru; a tak z nich pěti polouletně vycházeti bude 10 gr. 5 d.

c) (1654) Suté míry korbelík, máslík (mejtník) při máku, a měřice úroční i veliká.

Na listech 57—60 Malého urbáře J.-Hradeckého popsána jest ves Jarošov. Součty z té vsi, pokud platila vrchnosti, jsou tam takto udány: „Summa, co z té vsi Jarošova platu stálého vychází, jsouce usedlých

20, majících čtvrtí [lánu] 60$\frac{1}{2}$, peněz polouletně 11 kop 20 gr., ovsa 109 měřic, slepic 56, loje čistého 25 liber, máku 45$\frac{1}{2}$ máslíků 113 korbelíků." K vysvětlení těchto posledních údajů o máku jest tam tato poznámka:

Strany máku až podnes nemohlo se na pravý grunt přijíti, co ty korbelíky a máslíky vynášejí. V urbáři starém nebylo žádný summy položeno v počet, obilnejch pak více i méně se za příjem uvozovalo. Aby tehdy takový stálý plat neměnitedlný se zachoval, snesli jsou rychtářové panství Hradeckého všeckny svý takový korbelíky a máslíky na kancelář Hradeckou, a tu se přeměřily. I vynašlo se, že v tyto rychtě Jarošovský korbelíků do máslíku vcházelo 12, a máslíků do jedné míry, na kterouž se od starodávna mák i jiné ouroční obilí, jako oves, ječmen, přijímá, 16; ta pak míra ouroční na velkou obyčejnou míru 3 čtvrti vydává. A tak přichází ze vsi Jarošova máku 3 míry 1 čtvrtce 2 mejtníky menší ouroční a 11 korbelíků. A tím spůsobem se jiný rychty a vesnice tolikéž srovnávají.

Podle vědomí hraběcího archiváře v J. Hradci p. Frant. Tischera jest máslík a mejtník jedno. Že tomu tak skutečně bylo, potvrzuje se přepočtením summy máku z Jarošova podle návodu zde udaného; jestiť 45$\frac{1}{2}$ máslíků (mejtníků) 113 korbelíků rovno 3 měřicím (malým) 1 čtvrtci (jaké jdou 4 do měřice) 2 mejtníkům (máslíkům) 11 korbelíkům, když se počítá 12 korbelíku do máslíka, a 16 máslíků do měřice čili do míry (malé neb úroční).

d) (1654): *Robota dříví varového jak vznikla z odúmrtí (4. ledna 1580).*

Další povinnost této rychty [Jarošovské]: Za privilegium odoumrtí, že jeden po druhém děditi může, dělají z každý čtvrti jeden sáh dříví varovýho k Hradeckýmu pivováru, a jsou povinni odvésti, kdy a kde se jim poručí; a kdyby jednonásobní nestačilo, jsou povinni podruhý dělati, a dobře do sáhu, kde se jim poručí, rovnati, 165 sáhů.

V jiných všech rychtách na panství Hradeckém též tou povinností zavázáni jsou; z té příčiny se o nich žádná zmínka dále nečiní.

Pěkná paměť a pramen této povinnosti tuto se vypisuje:

„Já Adam z Hradce na Hradci a Hluboké, JMsti Římského císaře, Uherského a Českého krále radda a komorník ꝛc, známo činím tímto listem obecně přede všemi, kdež čten aneb čtouci slyšán bude: jakož jsem vnově pivovár v městě mém Hradci ustaviti dal, a pro lepší opatření a snadší náklad téhož pivovára na lidi poddaný z rychty Jarošovský (v kterýž jest usedlých 74, a mají gruntův lánův 41 jednu čtvrt, bezzemků 7)*) žádost složil, aby mi k témuž pivováru mému každýho roku z jednoho lánu po čtyrech sázích, a z jednoho be[z]zemku po jednom sáhu dříví, oni i dědicové a budoucí jejich, pokudž by týž pivovár trval, v lesích mejch udělali, a k pivováru mému, kdyžby jim kterého koliv času poručeno bylo, zouplna odvezli, srovnali a odměřili. A poněvadž ty osoby, kteří toliko bezemky a chalupy mají, potahu, aby sami takové dříví, kterýž by k nadepsanému pivováru mému na-

*) Roku 1654 tam bylo 61 usedlých se 165 čtvrtmi lánu.

dělali, dovezli, nemají, ti aby povinni jiným spolusousedům svým všechno dříví na vozy nakládati, a když je k pivováru přivezou, zase do sáhů srovnati nápomocni byli. Več jsou se dobrovolně uvolili, že to rádi vykonati chtějí.

„I prohlídaje já k jich takové poslušnosti a dobrovolnému uvolení, jim proti tomu jakožto pán jich dědičný věrným poddaným svým, kteří k nadepsané rychtě Jarošovský náležejí, z lásky tuto milost činím, a jim, dědicům a budoucím jejich odoumrtí všecka, kteráž na mne, dědice a budoucí mé, držitele panství Hradeckého, spravedlivě a náležitě po sirotcích a vdovách připadati mají, tímto listem dávám. I nad to vejše aby z nich jeden každý, kterýž by žádných dědicův neměl, statek svůj, kterýž by měl a na čem by koliv ten býti mohl, komuž by se jemu dobře vidělo a zdálo, buď kšaftem nebo za zdravého života odkázati, však na panstvích mejch a ne jinam, toliko těm, kteříž by se dobře zachovali a bez ouhony byli, mohl. A pakli by kdo z nich bez pořízení z tohoto světa prostředkem smrti sešel, tehdy aby z jednoho na druhýho nejbližšího přítele krevního, kteříž by na panstvích a gruntech mejch byli, po meči aneb přeslici, a nejinam připadlo.

„Jestliže by pak kdy z takového dříví dělání a vození jakýmkolivěk spůsobem sešlo, aneb že bychom já aneb dědicové a budoucí moji od toho upustili, tehdy týž lidé poddaní naši za takové odoumrtí jim propuštěné mně, dědicům a budoucím mým panství Hradeckého, za každý sáh dříví ročně po 2 gr. českých platu stálého, však rozdílně, při sv. Jiří jeden groš český, a při sv. Havle tolikéž, na časy budoucí a věčné platiti a dávati mají a budou povinni. A pakli z týchž lidí poddaných našich žádného přítele krevního by nebylo, tehdy takové odoumrtí při obci též vsi zůstati má. Však s touto znamenitou při tom vejmínkou: co po lidech ze dvorův a z služby mé zběhlých, na poctivosti zmrhalých, a těch, kteříž by pro zlé skutky své spravedlivě na hrdlech svých popravci ztrestáni býti jměli, a byly-li by takové odběžné a po lidech na cti zmařilejch a na hrdle ztrestanejch vejš dotčené spravedlnosti jich: ty mají na nás, dědice a budoucí, zouplna připadati a nám vycházeti na časy budoucí a věčné.

„Tomu na svědomí pečeť svou vlastní jistým mým vědomím k tomuto listu přitisknouti jsem rozkázal dobrovolně, jehož jest datum na Hradci v pondělí po novým letě leta Páně 1581.“ [Čti: 4. ledna 1580.]

Malý urbář na listech 68, 69. — V archivě J.-Hradeckém jest také originál pergamenový tohoto listu; datum jest tam 1580, vypsané slovy; viděti jest tam prodlouženou zbytečnou čáru z hořejšího řádku, kterou opisovač pokládal mylně za jedničku, i napsal do opisu v urbáři letopočet mylný 1581.

e) (1654): Platy peněžité za roboty jak vznikly.

Pamět, pro jakou příčinu k některým kruntům peníze za roboty se připisují, jakž v tyto vsi Matným se spatřuje.

Vynachází se v tomto urbáři rozdílně, že některej usedlej má k svýmu gruntu jinej připojenej, a takového užívá, což se ode mnoha let jemu z milosti vrchnosti dovolilo. A to větším dílem takový grunty, na kterých pro jich skrovnost a nehodnost obzvláštní hospodářové obstáti nemohli, nýbrž pobudouc na něm, vždyckny z něho ustupovati museli. Z takových tehdy gruntů, ti jenž je mají, spravují sice ouroky, a dříví gruntovní a varový dělají, pěších ale robot prázdni byli; pročež při nynějším tohoto urbáře spisování namluveno s nimi všemi, co by tak za ty malý roboty vrchnosti platiti měli, jakž se k každému gruntu připsáno nachází. Při některých obcech dokonce se o ně rozdělili, meze rozvorali, tak že znamení jich nepozůstalo. Bylo by sice vinšovat, aby raději tím více hospodářů bylo; ale poněvadž to tak již daleko zašlo, musí se při tom zanechat a za vděk přijíti, že přece ouroky gruntovní z nich vychází [sic], i nyní tímto platem za malý, totiž pěší neb ruční roboty vrchnosti náhrada se činí. Však podtad, pokadž možné, k tomu nedopouštěti, neb vrchnosti dva usedlí, byť chudí byli, více užitku nesou, nežli jeden. Jakož pak panství Hradeckýho důchody a užitkové podle zkušenosti především jiným v množství poddaných svou vzácnost a podstatu mají. K kterým pak za týž roboty žádný platy se nepřipisují, jako tuto Šilharovi, tu je znamení, že ti jistí je stavěti a na ně hospodáře dosaditi mají.

V Malém urbáři na listě 147. — Vytiskl J. Nedoma v Pam. XIV. 257.

f) (1654): O vsech, z nichž některé požitky 1564 darovány jsou špitálu sv. Jana v Jindř. Hradci.

Špitál sv. Jana v městě Hradci Jindřichově.

Slavné paměti urozený pán, pan Joachim z Hradce na Hradci a Hluboký, rytíř tovaryšstva zlatého beránka domu Burgundského, Římského císaře, Uherského a Českého krále tajná rada, komorník a nejvyšší kancléř království Českého, ráčil tento špitál vyzdvihnouti a podstatně nadati leta páně 1564. Jakož podle rozdílného deputátu od zámku tyto vesnice následující k němu s lidmi poddanými, platy stálými peněžitými i obilnými, a celým právem přináležejí, a od obzvláštních správcův se řídí a spravují, mimo toliko že piva z pivovárů panských bráti, tolikéž kontribucí a platy k zemi aneb jináče podle jiných poddaných panských vystávati; jakož také v listech přiznavacích k berni zemský odsílaných se od starodávna pojímají:

ves Okrouhlá Radouně, má gruntů 25,
ve vsi Horní Radouni jsou grunty 2,
ves Lowetin [Lovětín] má gruntů 11,
ves Klenowcy má gruntů 7,
ve vsi Dolním Skrejchově jest gruntů 12,

ve vsi Kaczlehach [Kačlehy, Gatterschlag] mají poddaní 14, ti ale samý toliko ourok k špitálu dávají, robotami a jinými povinnostmi jsou vrchnosti zavázáni;

ve vsi Kapraunu [Kaproun, Kaltenbrunn, mezi Horkami = Adamsfreiheit a Kunžakem] jest poddaných 6,

ve vsi Rutkowie [Hrutkov, Ruttenschlag] jest jich též k špitálu 8, ti ale podobně jen ourokem a jedním vozem drev k špitálu zavázáni jsou, a ostatními robotami vrchnost rozkazovati má.

V Malém urbáři na listě 172.

g) *(1654): Jitra a platy z nich.*

Revíry, buďto hájemství hor a lesů na panství Hradeckém, v kterých [se] ročně dříví za 2 i 300 kop míš. (mimo co se v nich k potřebě panský a do pivovára vyseká) prodává, a ty vynášejí platů neb ouroků jiterních:

Hájemství Hostějovský: V tomto hájemství Jarošov, Matíkov Českej, Malej Bednařec, Hostějovec, Velkej Bednařec, Matějovec, Nekrasín, Kruplov, Rosička a Rodvinovští jiter panských, loučních i vorních užívají; vychází každého půl leta, což hajnej vybírá a do důchodů odvozuje, 24 kopy.

[Omissis similibus]. Hájemství Pienienský: užívají jiter sousedé z Horní Pěnný, Rutkova, Kačleh a Číměře; 50 kop 28 gr.

Hájemství Malikovský, mají pronajaty jitra panská: Německý Malikov, z města Hradce, Dolní Pěnná, a Weisenbach; 44 kop 44 gr.

Hájemství Bukovský, mají pronajaty jitra ves Buk, něco od města, některý jitra po 2 gr., některý po 4 gr., všeho 4 kopy 10 gr.

Hájemství Mutiweský [Mutiněves, Muttaschlag], poddaní z Mutiny, Malýho Radmírova, Voldřiše, Vlčice, z panství Teleckého, z Německý Volešný, k obci města Hradecké náležející, a Blažejova, jsou po 3—4 gr.; 18 kop 15 gr.

Hájemství Děbolínský, vybírá hajnej platy od poddaných v Děbolíně, Ratiboři, Matným; odvozuje polouletně 8 kop 5 gr. $3^1/_2$ d.

Hájemství Lasenický, z Lasenice, Dolní Lhoty, Dvorců, Příbraze, Lybžec [Libožez jižně od Stráže], Mníšku, Sedel, Číměře, Horní Lhoty, Horního a Dolního Žďára, [jsou jitra veskrze po 2 gr.]; vychází polouletně 18 kop 1 gr. $3^1/_2$ d.

Hájemství Zahradnický, hajnej tohoto hájemství vybírá tolikéž větším dílem plat jiterní z vesnic nahoře dotčených [kde?]; a odvozuje ho polouletně 7 kop 46 gr.

Hájemství Ratibořský, z Ratiboře, ze Mnichu, z města Hradce [jsou po 2, 3, 4 gr.]; polouletně vychází 10 kop 28 gr. 2 d.

Hájemství Studnický, mají sami Studničtí svý jitra, a někteří málo sousedé z města, platí polouletně do důchodu 7 kop 43 gr. $3^1/_2$ d.

Hájemství Lodirzowský [Lodheřov, Riegerschlag], mají jitra Lodiřovští, Studničtí, Nejdek, Vokrouhlá Radouně; vychází polouletně 11 kop 15 gr. 3½ d.

Hájemství Hatínský, z Hatína, Stejky, Polště, z města Hradce, Polikna, a Horního Žďára; 13 kop 41 gr. 3½ d.

Hájemství Dolního Žďára, má v sobě málo jiter, sami ti sousedé jich toliko užívají; 2 kopy 6 gr.

Hájemství Sedelský, sami Sedelští drží jitra; 9 kop 29 gr.

Hájemství Nekrasínský, poddaní z Německý Radouně, Vokrouhlice a Lovětína; 11 kop 19 gr.

Hájemství Roseczký [Roseč], sami sousedé Roseczti jitra pod platy mají; 4 kopy 31 gr.

Hájemství Radmírovský, sami jiter užívají, a podle jich přiznání platí po 3½ gr.; 7 kop 33 gr.

Hájemství Malo-Radounský, sousedé z Malý Radounky, někteří z města; 8 kop 25 gr.

Hájemství Jindřišský, poddaní z Jindřiše, Votína, Hospříze a Blažejova; 5 kop 4 gr. 3½ d.

Hájemství Horního Skrejchova, sousedé z Dolního i Horního Skrejchova, a z Jarošova, platí polouletně hajnýmu, a on do důchodu jako jiní hajní donáší 6 kop 24 gr.

Ouřad Hradecký platí do důchodu z jiter 4 kopy.

Summa hájemství na panství Hradeckém 20, platu jiterního z nich vychází na penězích 277 kop 30 gr. 2 d.

Zpráva: Byvše to shledáno, že poddaní s jitry panskými sem tam tarmarčí, jeden druhému je zastavuje a prodává: i přiložila se k tomu všelijaká pilnost, zdali by k jednomu každýmu gruntu, tak jak nyní v držení jsou, připsati se mohly, tak aby rychtářové spolu s ourokem gruntovním je upomínali. Však vynalezše se to, že se upřímně přiznati nechtěli, a to s škodou a skrácením vrchnosti bylo: pročež se zanechalo na ten čas při tom, jak až posavad hajní vybírali a tuto nahoře zaznamenáno jest, až by při další práznosti se to v náležitý rejstřík uvésti mohlo.

V Malém urbáři na listech 207—211.

h) (1654): Platy od mlynářů místo chování chrtů a krmení vepřů.

Platy od mlynářův místo chování chrtův a vepřův, polouletně vycházející.

Na řece od Žirovnice do Včelničky a odtud až na panství Strážské vypočteno mlýnů 7 s platem po 3 kopách, 1 mlýn s 2 kopami, a 4 mlýny s 1 kopou; na řece od Radmirova 3 mlýny po 3 kopách; na rozdílných potocích a vodách od rybníkův panských 4 mlýny po 3 kopách, 1 mlýn s 1 kopou 30 gr., 3 mlýny po 1 kopě, 6 mlýnů po 45 gr.

Summa platů ze mlejnů namístě chování chrtů a vepřů 57 kop.

Zpráva: Tito mlynáři za Jich Milostí pánův pánův z Hradce byli povinni na svých mlejncích chovati chrty, aneb kde se chrt nedal k chování, za něho jednoho vepře. I sešlo z toho po čase z milosti vrchnosti, a ujednáno s nimi na jistý plat, jakž tuto před psáno jest. Přes to povinni jsou gruntovní dříví jako jiní poddaní dělati, a ploty okolo vobory Hradecký darmo spravovati, jakož v letu 1653 vůkol a vůkol novým šindelem od nich přikryta se spatřuje.

Připsáno drobně a hustě do malého místa:

Stará paměť v tý materii: Leta Páně 1616 při času sv. Havla na jisté poručení a nařízení JMti páně stala se námluva s mlynáři, poddanými JMti páně na panství Hradeckém: Jakož jeden každý z nich, který mlejny svý vlastní, totiž 2 kola moučná, má, JMti pánu každoročně 1 vepře vykrmiti anebo chrta vychovati povinen byl, a který 1 kolo mouční má, za 2 lítě jednoho vepře: protož na vyhledávání týchž mlynářův a vlastní jich se uvolení na tom zůstáno, že jeden každý z nich na místě jednoho vepře vykrmení JMPánu do důchodův každoročně 3 kopy míš., počnouc při sv. Jiří leta 1617, a to rozdílně, při sv. Jiří polovici, a při sv. Havle druhou polovici odvozovati mají. A co tak mlynářův na panství Hradeckém jest, a jak mnoho kol moučných mají, též co tak platu z nich se sejde, to vše níže pořádně poznamenáno a pro paměť do těchto knih zapsáno jest.

V Malém urbáři na listě 214.

i) 1654—1658: K ovčínu Lasenickému jitra připadají směnou.

Připisky k popisu ovčína Lasenického:

A⁰ 1658 dne 22. Junii stal se frejmark na jitra od gruntu Papežovského v Lasenici, jakž se obšírně na listu 234 vynachází.

Leta 1655 jest k tomuto ovčínu spůsoben hamlhof u dvora Lišnýho při dolní chmelnici, v němž do 600 kusů mladýho dobytka zavříti se může.

[List 234:] Paměť v příčině frejmarku na jitra od gruntu Papežovskýho k ovčínu Lasenickýmu. Leta 1658 dne 22. Junii. Tak jakož jitra od gruntu Papežovskýho všecka zarostlá, pod rolma slove Zelenejch, jdouc k sv. panně Markýtě, pod platem do důchodu povinným, k ovčínu v Lasenici vystavenýmu se připisují; naproti tomu jemu Papežovi se vyplacuje louka s rybníkem od jeho gruntu v 6 kopách míš. rychtáři Číměřskýmu zastavená, a přidává se mu jedna louka jdouc k sv. panně Markýtě vedle strouhy, která od téhož rybníka vyplacenýho do rybníka Lasenickýho jde, a k gruntu Bořkovskýmu, nyní pak k témuž ovčínu Lasenickýmu přináležela. Nad to se mu přidává ještě jiné jitro od gruntu pustýho Bořkovskýho, pod rybníkem slove Bořkovským, tímto spůsobem: že ty platy, který z těch jiter, nyní k ovčínu Lasenickýmu připsaných, se odvozovaly, na tyto jemu Papežovi

postupující se přenášejí, a on Papež nyní z těch, jako předešle z oněch, platem do důchodu povinen bude. A tak bude mocti on Papež i budoucí jeho tuto jemu vykázanou a postoupenou louku a jitro k svému gruntu svobodně užívati bez překážky jednoho každého; a naproti tomu nadepsané jitra k jmenovanému ovčínu Lasenickýmu se připisují na časy budoucí a věčné, na nichž planění velmi obtížný, a práce nemálo potřebovati bude. Actum leta a dne svrchu psaného.

Samuel Ferdinand Karolides z Karlsberku m. p.

V Malém urbáři na listech 221, 234.

k) Starší povinnost dodávání masa vrchnosti změněna byla 1651 v plat peněžitý, a ten r. 1658 zmenšen.

Správa strany dávání mas na kuchyni zámeckou podle starobylé povinnosti, a jakým způsobem s poddannými na peníze narovnáno jest.

Byla povinnosť stará za Jich Milostí pánův z Hradce a trvala až do léta 1651, že poddaní zavázáni byli dobytek velký i malý pro kuchyni vrchnosti a vší zámecké i dvorské čeledi vychování po pořádku dávati, z něhož maso hovězí po 2 kr., telecí a skopové po 2 kr. 2 d. se platilo; za lůj po 2 kr., za kůže pak: za volovice po 1 zl. 45 kr., a za kraviny po 1 zl. 10 kr. Za telecí a skopové nic.

Vidělo se to býti sice dosti velké pohodlí a zvůle vrchnosti; avšak když se dvůr milostivé vrchnosti již v ten čas nemálo rozmohl, spatřovalo se v tom veliké nepohodlí vrchnosti a tím větší škoda poddaných. Neboť pro velikou potřebu masa při zámku poddaní dávali to, co měli, místo hovada vzal panský řezník jalovičku, neb býče dvou nebo trojleté. Když na možnějšího poddaného přišel pořádek dáti hovado, uplatil řezníka; když na chudého, vzal mu poslední krávu, tak že tento s dětmi a ženou hned neměl odkud stravu vzíti. Drobný dobytek bral se napořád, tak že až hanba; z Kytlova [z jatek] do rybníka telata z březích krav a jehňata z ovec se vyhazovala. Telete sedlák nemohl odstaviti, leda je fortelně řezníku vyplatil aneb někde v stodole mezi slámou ukryl, tak že proto veliké naříkání od poddaných počalo vznikati. Vrchnost pak, jak chutné krmě z toho míti musila, snadně jest posouditi. Když pak se přísně na rychtu nastoupilo, aby hodných pár volů dala, tedy musila je za 40 kop i dráže koupiti, podlé váhy od zámku dostala sotva 20 kop za ně; musila tedy za sebe ostatek sbírati. To se přihodilo jedné rychtě 5- i 6krát do roka, a to na samém hovězím. Posouditi lze, co škodovali poddaní, a nežli toho sobě splatili, povstaly mezi nimi soudy a nevole s velikou nepříležitostí vrchnosti, tak že v tom veliké neřády byly.

Byli jsou tedy 20. února léta 1651 poddaní všichni na zámek J. Hradec povoláni, a tu jim předneseno, zdali by vrchnosti jistou sumu peněz polouletně dávati chtěli za povinnost týchž dobytkův dávání; načež rychtářové a konšelé se uvolili

a takto svolili, i ujištění na to tímto způsobem s milostivým konsensem vrchnosti jeden každý rychtář přijal, jako nejprve:

1. Rychta Jarošovská podlé námluvy a snešení na zámku učiněného bude platiti za povinnost dávání dobytků pro kuchyni k sv. Jiří 58 zl., k sv. Havlu 58 zl., [za rok úhrnem] 116 zl.

Proti tomu nebude se žádnému ani chlípěti dobytka bráti; a to má trvati vlastně do vůle poddaných, až by se lepšími dobytky zásobili. Actum na zámku Hradci Jindř. 20. Februarii Ao 1651.

Samuel Karel z Karlsberku, vrchní hejtman m. p.

Rovněž tak za oba termíny rychta

2. Velkobednárecká	160 zl.	Ves Roseč	40 zl
3. Voldřišská	78 „	Ves Ratiboř	50 „
4. Votínská	160 „	Ves Vel. Radmírov	60 „
5. Pěněnská	140 „	Ves Lodvířov	90 „
6. Číměřská	180 „	Ves Najdek	14 „
7. Lasenická	98 „	Ves Něm. Radouň	80 „
8. Polikenská	90 „	Ves Malá Radounka	20 „
9. Bukovská	140 „	Ves Studnice	42 „

[Součet ze všech těch rychet činí 1558 zl.]

Což se až dodnes 11. aprile 1654 zúplna od poddaných vyplňovalo, a až posavad oni změny v tom sobě nežádali. Kdyby pak budoucně Pán Bůh jim dobytky rozhojniti ráčil, a oni dostatek hodného dobytka na kuchyni zase dávati by chtěli, tedy má z toho platu sjíti a žádná vrchnosť ani hejtman jich k tomuto platu dále nutiti s dobrým svědomím nemůže a nemá. A nadto výše kdyby se přihodilo a stalo, že některý poddaný shoří aneb sice grunt jeho v nic přijde, pán a vrchnosť jeho kvantum bez všeliké své škody jemu odpustiti a v počtu důchodním do schůzky položiti má.

Předcházející zpráva o dávání masa jest zde vytištěna podle nového výpisu, jejž si učinil p. archivář František Tischer nepochybně z Velkého urbáře od roku 1654 na listu 376. V Malém urbáři jest psána na listě 228; odtamtud jest vytištěna v Pam. XV. 57, kdež platy místo masa z jednotlivých rychet jsou vynechány, a uveden jich celoroční součet 2472 zl. (nikoli 1558 zl.).

Na listě 228 v Malém urbáři při zprávě o mase, která zde předchází, jsou tyto přípisky psané Karlem Karolidesem z Karlsberku:

Na panství Lhoteckým přibylo platu peněžitého za masa, kterýž takto pochází: že přikoupivše JExcí pán a vládař domu Hradeckého v letu 1655 od pana Černína druhou polovici vsi Mnichu a ves Rosičku, přibejvá z nich i z těch třech ve vsi Bořetíně spolkem přikoupených ročně 17 fl. 45 kr.

Paměť strany limitací tohoto platu hledej na listu 234.

V Malém urbáři na listě 234 stojí:

Limitací platu masitého na všech hraběcích Slavatovských panstvích. Leta 1658 při počátku panování Jeho hr. Excí vysoce urozeného pána, pana Ferdinanda Viléma Slavaty, SŘŘ. hraběte z Chlumu a Košmberka, pána a vládaře domu Hradeckého (titul), na ponížené a poslušné vyhledávání poddaných všech panství, jest povinnost placení za masa na kuchyni panskou od JExcí milostivě limitirována na ten spůsob, aby jednokaždé panství, rychta a vesnice quantum, které až potavad dávali, na budoucí časy toliko tři díly dávati povinni byli, a čtvrtý se jim z milosti odpustil. Jakož pak takový milosti začátek se stal při terminu S. Jiří anno 1658. A tak na budoucí časy po srážce z ovčína Lasenickýho, Hostějovskýho, špitálských poddaných v Klenovým, kteří omylem prve do počtu panských poddaných též s tímto platem přimíšeni byli, a něco na statku Mnichovským pochybeného, a tak na to učiněné korrekcí vycházeti má 930 fl. 32 kr. $3^3/_4$ d., jakž tuto in specie následuje:

Jarošovská	42 fl. 49 kr. 3 d.	Ves Ratiboř	18 fl. 45 kr.
Bednařecká	60 „	Velkej Radmírov . . .	22 „ 30 „
Voldřišská	29 „ 15 „	Lodýřov a Najdek . . .	39 „
Votínská	60 „	Německá Radouně . . .	30 „
Pěněnská	52 „ 30 „	Malá Radounka	7 „ 30 „
Číměřská	67 „ 30 „	Panství Řečický . . .	114 „
Lasenická	36 „ 45 „	Zierowniczky	129 „ 30 „
Polikenská	33 „ 45 „	Lhotecký s Mnichem	51 fl. 28 kr. $^3/_4$ d.
Bukovská i Studnice . .	68 „ 15 „	Strážský	60 fl.
Ves Roseč	15 „		

Skutečný součet těchto položek činí 938 zl. 32 kr. $3^3/_4$ d.

l) 1654: Mlynářovi v Krampachách přibylo roboty, z čehož se vyplácí 3 kopami.

V rychtě Číměřské na listě 118 Malého urbáře psáno: „Ves Krampachn. Kašpar na Boltlově má 3 čtvrti, platí ouroku polouletně JMPánu 16 gr., a za roboty tři kopy, ovsa 2 míry, slepice 2.“ Kromě té roboty jsou to povinnosti v té vsi u jiných sousedů obyčejné; k tomu vztahuje se následující poznámka na listě 229 v Malém urbáři:

Zpráva, proč na prvním gruntu v Krampachách 3 kopy míš. za roboty se platí. Kašpar Baltl na témž gruntu sedící má mlejnec. Přednášel JExci pánu, panu Adamovi Pavlovi hrab. Slavatovi, vládaři domu Hradeckého, že jak z gruntu, tak i z toho mlejna před vojnou českou roboty nevycházely, jako od sousedů v týž vsi, nýbrž jako od mlynáře jiným mlynářům na panství rovnýho. Však nemohouce toho dostatečně dokázat, prosil za milost, kteráž se mu stala na tento způsob, k čemuž on taky rád přistoupil, totiž aby za ty sousedský roboty každého půl leta 3 kopy míš. s ourokem gruntovním do důchodův odvozoval, a toliko roboty jako jiným mlynářům na něm pozůstávaly, a to na budoucí věčné časy. Jestli by pak se trefilo, že

by budoucí jeho takového platu dávati nechtěli, tehdy zase z gruntu, jako jiní sousedé, a ze mlýna s jinými mlynáři zároveň, a tak obojí roboty vykonávati mají. Actum na zámku Hradeckém 2. Januarii anno 1654.

Samuel Karel z Karlsbergku, hrab. Slavat. vrchní hejtman.

Táž zpráva s týmž datem a podpisem nachází se v hr. archivě J.-Hradeckém také pod starou signaturou 1273, 83.

m) (1654): Vesničané jsou bez obmezení povinni robotovati, co se jim kde nařídí.

Zpráva strany robot vykonávání při zámku, dvořích, ovčíních a rybnících, i jinde při hospodářství.

Na těchto všech, v tomto urbáři psaných panstvích nenachází se žádných jistých vysazených robot tak dalece, aby mimo vykonání týto neb druhý práce dáleji vrchnosti jednou neb více robotou povinni nebyli; nýbrž tolik, co kde vrchnosti zapotřebí, pěší i forní roboty vykonávají, kde toliko od správcův se nařídí a poručí: mimo městečka samy, ty mají jistý roboty vysazeny a předepsány, po vykonání těch ostatní se jim z milosti vrchnosti přehlížejí. Rychty však a vesnice nemají žádného cíle, mohou však těm všem potřebným robotám lehce a volně zadosti činiti, když toliko rozumně se při nich rozkazuje.

V Malém urbáři na listě 229 napsáno tak doslovně.

n) (1654): V každé nepříliš malé vesnici jsou povinni vždy míti pivo k šenku; obec si může šenkýře voliti, ale ručí za něho.

Zpráva strany krčem a šenku piva.

Poněvadž panství Hradecký nikdyž v prodaji žádným nebylo, nýbrž od množství let vždy při jednom domě posloupně zůstávali a zůstávají: z tý příčiny o žádných vejsadních krčmách se tuto nic psáti, a počet jich nebo místa jmenovati nemůže; nýbrž zůstává a zůstane při tom, že po všech vesnicích téhož panství piva šenkovati povinni jsou, mimo vesnice, který toliko ode 3, 4 neb 5 hospodářů osedlý jsou, ti a takoví berou z druhých vesnic nejbližších piva, aneb tam se k trunku scházejí. V těch pak vesnicích, v kterých stálý šenk jest, tento obyčej vždy dále zachovávati sluší, aby začasté mládkové od pivováru vycházeli, a šenkýře, zdali pivo má, navštěvovali. Neb ta povinnost v jedné každý obci jest, jedno pivo za druhým míti. A jestli kde najdou šenkýře bez piva, upadá takový pánu v pokutu jedné prostice soli. Může taky každá obec podle svý libosti šenkýře voliti; však jestli se on zavede, tehdy celá obec za něho práva býti má.

V Malém urbáři na listě 230.

o) 1654: Vrchnost dovoluje Zlukovským, honiti dobytek do panského rybníka, za roční plat 16 gr.

Povolení obci Zlukovský, aby dobytky své do rybníka Novýho honiti mohli.

Leta 1654 dne 13. měsíce Maji rychtář a konšelé ze vsi Zlukova postavivše se na kancelář, žádali, aby do rybníka panskýho, jenž sluje Nový, dobytky své svobodně k napájení, aneb raději, což více místo má, k popasení [v] chobotě a okolcích honiti mohli. I pováživše toho, že tu veliký příliš škody se učiniti nemůže, mimo co drobet sena k panský potřebě se tu uhájiti mohlo (ač dosti těžce), s milostivou vůlí JExcí pána, pána mého milostivého, jim k tomu dovoleno a listem potvrzeno. Proti čemuž oni na místě celý obce se zakázali, za tu zvůli do důchodů panských platiti každého půl leta platu stálýho 8 gr., to jest 9 kr. 2 d.

V Malém urbáři na listě 238.

p) 1654: Udaje o výměře usedlostí jsou v tomto urbáři spolehlivé, nikoli však udaje o výsevu a sklizni.

Zpráva strany popsání jakovosti aneb povah gruntův v tomto urbáři znamenaných.

Najde se při každým gruntu zapsáno, kolik čtvrtí má, co na ně seje, co při nich sena neb votavy klidí, má-li jaký les aneb jakej rybníček, a potom co z něho vrchnosti platí. Co se popsání čtvrtí gruntů dotýče, a co vrchnosti z nich platu přichází, v tom žádný omyl a nejistota nejní, nýbrž vrchnost nyní i na časy budoucí v tom bezpečna býti může, a na samým vědění toho vrchnosti záleží, tak aby skrze schytralost sedlskou jí tu nic ucházeti nemohlo. Dále pak, jak se dokládá, co seje, sena klidí, do rybníčků nasazuje a jinak užitky svýho gruntu má, tomu důvěřovati se nejní, a to naskrze; neb jeden každý nynějších těžkých daní a kontribucí, i dále strachujících se obtížností, svou živnost menší dělá, nežli jest. Ačkoliv tehdy taková nekonečná věc v tomto urbáři se dokládá, avšak nejsouce na ní podstata žádná založena, není potřeba nad tím se zastavovati a podle toho se řídit.

V Malém urbáři na listě 359.

q) 1655, 24. února: Adam Pavel Slavata potvrzuje Soběslavským a Cerazským jitra k věčnému užívání pod platem.

Lucie Otilie Slavatová z Hradce († 1633) někdy upsala Soběslavským, aby jejich poddaní ve Vesci a Cerazi mohli věčně za roční plat užívati jiter u Drachova; ve válce jitra opuštěná byla obrácena k panskému dvoru v Drachové; Adam Slavata upisuje Soběslavským, aby jiter někdy Veseckých mohli užívati ke svému dvoru, a také Cerazští aby svá jitra mohli opět držeti, vše pod stálým platem.

In nomine Domini amen. Já Adam Pavel s. Římské říše hrabě Slavata z Chlumu a Košumberka, vládař domu Hradeckého, pán na Hradci, Telči, Žirovnici,

Nové Bystřici, Chlumci a Červené Lhotě, JMCské říšská dvorská rada, komorník, a nejvyšší dědičný šenk v království Českém, známo činíme tímto listem vůbec přede všemi, kdež čten aneb čtený slyšán bude, a obzvláště tu, anby a kde by toho potřeba ukazovala, a přináleželo:

Tak jakož jsou slovutní a opatrní purkmistr a rada, starší obecní i na místě celé obce města Soběslavě snažně a mnohými prosbami toho při mně pohledávali, majíce některá jitra loučni a vorní nade vsí naší Drachovem ležící, a k panství Jindřichova Hradce jure proprietatis náležející, někdy poddaní jejich ve vsi Czerazy a ve vsi Vesci osedlí, z jistých a podstatných a pohnutedlných příčin k věčnému držení a užívání proti jistému vyměřenému stálému ročnímu platu od Její Msti vysoce urozené paní, paní Lucie Ottylie, vzáctné paměti Slavatové z Hradce na Hradci, Telči a Stráži, paní mateře mé nejmilejší, obzvláštním hamfeštem, jakž v něm to vše obšírněji obmezeno a vyjádřeno jest, na věčnost připsané a ujištěné, abych i já jim Soběslavským předně ta jitra, kterých někdy vesečtí poddaní jejich užívali, však potom v těch nešťastných prodloužilých neřestech vojenských podle živnůstek svých chudobných též oželeti a dokonce ode všeho pryč odejíti museli; čímž potom obec Soběslavská v též vsi Vesci, jakožto v ruinu dokonalou uvedené, dvůr ku potřebě své vyzdvihnouti pohnuta byla; — jakož pak i tím způsobem Cerazským toho všeho i s vejhonem na pastvy do Kratoše,*) čehož předešle předkové jejich užívali, k věčnému držení, užívání a vládnutí pod tím obyčejným od starodávna ustanoveným platem od sebe i budoucích potomkův mých a pánův panství Hradeckého, potvrdil a ujistil.

I ačkoliv bych slušný a podstatný příčiny toho měl, předdotčenému snažnému pohledávání dotčených purkmistra a rady města Soběslavě odepříti, a zvláště ty jitra někdy Veseckým poddaným jejich propuštěná, že z nich povinných a vyměřených platův, tak jakž v tom hamfeštu Její Mti vzáctné paměti paní paní mateře mé nejmilejší obmezeno jest, vypravovati a odvozovati zanedbávali a neodvozovali, aniž také o ně kdy se umlouvali, neb zadržování a neodvozování jich jaké obrany předstírali, a tudy consequenter opustivše je dokonce, k vystavení dvoru Drachovského, k němuž, tanquam res pro derelictis habitae et per nonusum longi temporis praescriptae, obrácené byly, též velikým nákladům příčinu daly, při dotčeném dvoře a possessí své i budoucích potomkův mých pozůstaviti.

Nicméně však vynasnažujíce se já, z svrchu jmenované Její Mti slavné paměti paní paní mateře mé nejmilejší, a JJMtí pánův pánův předkův milostivé usnešení, a v příčině těch všech vorních i loučních jiter Cerazským a Veseckým učiněné vyměření, pokudž nejvejš možné, v svém esse konservirovati; ohlížejíce se též na jich Soběslavských šetrné a pohnutedlné prosby, neméně i mnohé sousedské od sebe a budoucích svých mně i potomkům mým, držitelům panství Hradeckého a vsi Drachova,

učiněné zámluvy, že totiž mimo níže specialiter doložené povinnosti a platy, mně i potomkům mým, držitelům panství Hradeckého, in recognitionem hujus renovati beneficii, všelijakou vděčnost prokazovati, sousedství dobré zachovávati, proti nám nejen skrze sebe, ale ani skrze jiného koho koliv nic nepříjemného jednati, nýbrž dobrého všeho a prospěšného našeho nám přiti a fedrovati, se všelijak vynasnažiti chtějí. Jakož pak i také anbychom my, neb potomci a budoucí naši, zvůle panské po těch jitrách do tenat honěním neb štvaním v času příhodném požívati chtěli, toho ani od sebe a budoucích svých, ani skrze koho koliv jiného nezastupovati, ale i pokudž by v tom dle sousedství dobrého požádáni byli, na svých dědičných tu okolních gruntech toho vděčně přáti se zakázali;

jim i budoucím jich ten hamfešt na táž všechna vorní i luční jitra, tím vším způsobem, učiněním, vládnutím jako s svým vlastním, a právem, jakž v něm vejslovně vše obmezeno a obsaženo jest, milostivě potvrzuji, a zouplna při něm na časy budoucí a věčné od sebe i potomkův mých pozůstavuji:

Tak že jak oni Soběslavští těch někdejších, vsi Vesci a poddaným jich postoupených jiter, již k tomu nedávno tam v Vesci vyzdviženému, k vzdělání obecního dobrého svého dvoru, tak i ves Ceraz sobě vykázaných i s tím průhonem na pastvy do Kratoše, svobodně a bez překážky všelijaké, na časy budoucí a věčné užívati mají, a ničehož toho žádným vymyšleným způsobem budoucí a potomkové moji, a držitelé panství Hradeckého a vsi Drachova, měniti, odnímati, neb na táž jim prve i nyní zase realiter vykázaná a postoupená, vorní i luční jitra se potahovati moci aby neměli a míti nemohli.

To ale při tom napraveno, vysvětleno i zachováno míti chci, aby ten starodávní peněžitý z těch jiter plat dle v nově spořádaného urbáře budoucně vždycky polouletně vycházel, a při každém terminu sv. Jiří a sv. Havla časně a bez zadržování i výmluv všelijakých, hajnýmu Drachovskýmu odvozován byl; totiž od obce Soběslavské ze dvora již Veseckého z jiter tři kopy patnáct grošů půlčtvrta peníze, od Cerazských z jiter čtyry kopy šestnáct gr. pět čtvrt peníze, a z průhonu šest grošů míš.; ospů pak z též vsi Ceraze vycházejícího půl páta strychu ovsa staré míry, a slepic devět, to obé jednou v roce, a to při každém sv. Havle, vlastně na zámek Hradecký přiváženo a dodáváno býti má.

Pročež pak já z začátku psaný Adam Pavel sv. Římské říše hrabě Slavata, vládař domu Hradeckého, jim purkmistru a radě města Soběslavě nynějším i budoucím ta všechna jitra, jichž někdy poddaní jejich ve vsi Vesci užívali a v possessí byli, nyní ke dvoru Veseckýmu, tolikéž i poddaným jejich ve vsi Cerazi s tím průhonem na pastvy do Kratoše, z cela z ouplna připisuji a zanechávám; tak i oni Soběslavští za sebe a budoucí potomky své s poddanými svými vsi Ceraze po inni

budou a jsou, tomu všemu, což předepsáno jest, počnouc na sv. Jiří prv příštího, tak a nejináč ve všem zadosti činiti.

Pro dokonalejší toho ujištění a budoucí věčnou stálost toto potvrzení mé jest ve dva exempláře sepsané, a pečetmi nás obojí strany stvrzené i podepsané. Stalo se na zámku Hradci dvacátého čtvrtého dne měsíce února, leta Páně tisícího šestistého padesátého pátého [24. února 1655].

Ve Velkém urbáři panství J.-Hradeckého od r. 1654 na listě 437. — *) *Kratoš* na mapě gen. štábu slove rybník v lese na jihozápad ode vsi Drachova; nejspíš i les ten jmenuje se Kratoš.

Ve velkém urbáři na listě 403 bylo zapsáno nepochybně o něco dříve, než tento nový hamfešt byl vydán, co následuje: „Ves Czeraze náleží k obci města Soběslavé; platí za pastvy, kterých užívají, JMPánu slepic 9, item ovsa jsou povinni dáti při sv. Havle $4^1/_2$ strychu."

A na listě 431, kde se vyčítají platy jiterní z jednotlivých hájemství panství Řečického, stojí: „Z hájemství Drachovskýho platu penežitého pololetně vychází 9 kop 1 gr."

Řád poddanský na panství Jindřicho-Hradeckém.

(Okolo r. 1660.)

V Malém urbáři z roku 1654 na listech 423—432, psáno okolo roku 1660: jenom konec kázaníčka na konci artikulu jest psán rukou pozdější, která roku 1681 jinde psala jednu poznámku. Touž novější rukou popsán jest také list 433 po artikulích následující, na kterém jest přísaha konšelská, rychtářská a začátek přísahy starších obecních, jejíž konec jest na listě 434 psán zase rukou starší okolo r. 1660; jest z toho patrno, že ty dva listy 432—433, jejichž barva jest také světlejší, byly tam vloženy později na místo dřívějších. O německém textě tohoto řádu poddanského učiněna jest zmínka v popise Malého urbáře výše na str. 301.

Artikule k soudům, jak se poddaní předně k Bohu a jich milostivé vrchnosti chovati mají.

Ve jmeno boží amen.

Poněvadž o tom všickni dobrou vědomost máte, proč se tento soud obecní [v něm. textě: gemeine Taydung] s vámi drží, jedno proto, aby dobrý a starobylý pořádek v zapomenutí nepřišel;

druhé: jestliže by jací vejstupkové a hříchové mezi vámi povstávali a se rozmáhali, jakožto smilstvo, cizoložstvo, vraždy, oplzlá mluvení, přísahání, hanebná užívání a jiné nepobožné věci, který by byly proti Pánu Bohu všemohoucímu a milostivé dědičné vrchnosti vaší, ty aby se v čas přetrhovaly a od žádného nečinily pod pokutami níže položenými;

třetí: aby se ouřadové, rychtář a konšelský [sic] obnovovali, a podle toho gruntové vaši, kteří vyplaceni jsou, se vymazovali a vejmínky*) nezasediovaly; *) vejrunky?

čtvrté: jestliže by kdo jaké pokuty pro vejstupky vyměřené propadl, buď přísežní nebo obecní člověk, tak se to nemá zamlčovati, a měl-li by kdo s kým oč činiti, aby to při tomto soudu oznámil a žaloval:

páté: abyšte pobožný život vedli, nejméně jednou v roce velebnou svátost oltářní od pořádného kněze přijímali, a to při času velikonočním; v lásce a svor-

nosti společně přebývali, živností a prací svých hledíce, odkudž požehnání božského takoví nabývají;

šestý: všelijaké povinnosti a platy spravedlivé abyšte každého času vrchnosti svý dávali, a když se vám co poručí, to činili;

sedmý: všech věcí JMti pána vašeho abyšte šetřili, ochraňovali a s pokojem nechali, obzvláště v rybnících, potocích a řekách lovení, též myslivosti provozování zanechali; jakž se vám o tom o všem artikulové pořád čísti budou, čemuž porozumíte.

A jest té dokonalé naděje vaše milostivá a dědičná vrchnost k vám, že se tak a nejináč zachováte. A pakli by se kdo čeho dopustil, ten pokuty neujde. A když se tak pokojně, pobožně i poddaně, všemu zlému se vyhýbajíc, chovati budete, dá vám Pán Bůh všemohoucí při práci vaší všeho dobrého hojnost a požehnání svaté; a vrchnost vaše milostivá také vás opustiti neráčí, nýbrž ochraňovati, láskou a milostí se k vám nakloňovati chce, křivdy vám nečiniti, aniž jinému činiti dopouštěti bude.

Při prvním artikuli, co se *rychtáře* a konšelského ouřadu dotýče: jestliže by měl kdo co činiti, ten na rychtáři a konšelích, co by jim souditi přináleželo, přestati má. Pakli by nepřestal, má pokuty trpěti dvě kopy, a den a noc v kládě seděti.

Za druhé, jestliže by kdo rozkaz vrchnosti svý milostivý nebo pana hejtmana přestoupil, ten má trestán býti podle vyměření JMti pána nebo pana hejtmana.

Třetí: Jestliže by jeden druhého *zhaněl* na poctivosti, ten má propadnouti dvě kopy m.; pakliby toho druhý zase zhaněl, tolikéž pokuty propadne, a trestáni budou oba dva.

Čtvrté: *Konšely* a rychtáře abyste v poctivosti měli; a jestliže by kdo kterého čím nařekl nebo *zhaněl*, jsouce to ouřad ne jeho, nýbrž milostivý vrchnosti: ten padne vrchnosti v trestání a pokutu 10 kop m., a taková pokuta nižádnému odpuštěna nebude; a k tomu celej tejden věží trestán býti má.

Páté: Kdyby vás rychtář nebo konšelové buď pro panskou nebo obecní potřebu kdykoliv *předvolal*, abyste se ihned bez prodlení sešli, a pakliby potřeba toho byla, vykonali; zvláště konšel jestliže by se kterej k tomu najíti nedal, co by hodina minula, ten druhejm konšelům dá pokuty deset grošův; a obecní člověk dopustil-li by se toho, dá sousedům pět grošův. A nebude-li kdo na robotě panský podle jiných sousedův, dá jim pokuty tři groše bílý, a proto trestán bude.

Šesté: Jestliže by jeden druhému za jakoukoliv příčinou *pohlavek* dal, ten jednu kopu vrchnosti propadne. Pakliby jeden druhýho *okrvácel* a sám se na něm mstíti chcel, nevznášejíc to na ouřad a konšele: takový dvě kopy grošův vrchnosti pokuty dá, a s tím, jehož by zranil, se urovnati má.

Sedmé: *Zerval-li* by se jeden s druhým v domě šenkovním, ten dá vrchnosti pokuty jednu kopu grošův, a rychtáři viny půl osma bílýho; a jsa v trestání panským, aby postaven byl před rychtářem, a potom před hejtmanem; jak jim to dále váženo bude, to při tom.

Osmé: Žádný na žádného vo nižádnou věc *nesahej,* a práva sám sobě nedopomáhej. Jestliže by kdo co přečinil, na rychtáře a konšely to vznes; pakli se kdo tak nezachová, trestán bude.

Deváté: Jestliže by se jaká věc zběhla, a *rychtář* chtěje nějaké *neřády staviti,* do kterého domu přišel: tehdy tu jeden každý, kohož by koliv zavolal, aneb pro koho by poslal, má mu nápomocen býti, žádnej se nevymlouvajíc. Pakliby kterej toho neučinil, o tom má rychtář hejtmanu oznámiti, a ten má tak trestán býti, jako ten jistej, kterej jest se toho čeho dopustil, a to do vůle pana hejtmana.

Desáté: Co se rybníkův, potokův, lesův a *gruntův vrchnosti* vaší dotejče, ty se všem skutečně zapovídají, aby v nich žádnej žádné *škody* nečinil. Pakliby který v rybnících a potocích postižen a usvědčen byl: ten má oči stratiti.*) A v lese sekal-li by kdo bez povolení, a jaké včely v lesích panských by vyloupal: ten na hrdle trestán býti má.

*) Proti zápovědi Majestátu Karlova, AČ. XXII. str. 1. o moci panské.

Jedenácté: *Myslivost* všelijaká se zapovídá se všemi vazbami, s střelbou z ručnic i kuší, pod stracením hrdla; kromě s sítkami sedání na ptáky; a co by se těch ptákův zbilo, k potřebě zámku za peníze každého času se nositi mají.

Dvanáctý: Jsou-li které *ženy poběhlý,* že svých řádných manželův nemají, a zle živy jsouce: ty aby trpeny nebyly u žádného pod trestáním vedle vůle hejtmana. A nic méně byli-li by jací *povaleči,* ti aby žádní také trpíni nebyli.

Třináctý: *Psův* žádných do pole, do lesů, na pastvu s sebou žádný neber. Pakliby při dobytku psa míti chtěl, voď ho na provaze. Bude-li pak kdo v tom postižen, ten tejden v věži seděti má, a propadne JMti pánu 1 kopu, anebo psu jednu nohu utít dát musí.

Čtrnáctý: Co se *her* dotýče, ty všecky o plné, o peníze skutečně všem se zapovídají. Pakliby který v tom postižen byl, žádného nevyminujíc, an vo peníze hraje: ty rychtář má mu pobrati, a jeho do trestání vzíti; hospodář pak, že jest tomu v svým domě dopustil, tři dni v věži seděti má, a dá pokuty jednu prostici soli. Pakliby kdo vo plné hrál, ten v kládě den a noc seděti má, a hospodář pokutu přece dá.

Patnáctý: Co se *ohně* dotejče, o tom se rychtářům a konšelům poroučí, aby nad tím bedlivej pozor měli a ty opatrovali, při komínich, zvolíce z sebe dvě osoby, a ty aby ve čtyrech nedělích v každém dvoře spatřovaly, jak se kdo s ohněm vobírá; a poznaly-li by potřebu, aby hned každej povinen byl komín i kamna, neb

co by nebezpečného před ohněm bylo, dáti vopravit, vyměříc mu čas; pakli by se tak nezachoval, dá konšelům pokuty patnácte grošův bílých.

Šestnáctý: *Přástky, tance*, ani žádných schůzek pacholkům s děvkami hned u žádného hospodáře, zvláště pak v domích šenkovních aby více nebývalo. Dopustil-li by se kdo toho, den a noc v kládě seděti má, a dá pokuty milostivý vrchnosti jednu prostici soli. A nad tím rychtář a konšelé pozor míti mají; jestliže by to od nich dopuštěno a přehlídáno bylo, tehdy oni také touž pokutou vrchnosti povinni budou, k tomu den a noc v věži seděti mají.

Sedmnáctý: Pro nebezpečenství mnohé o tom se poroučí a rozkazuje, aby obecní jízba za každou vesnicí nebo městečkem pro *sušení lnu* a konopí ustavena byla, a žádnej aby víc v domě lnu a konopí nesušil. Pakli by kdo v tom shledán byl, dá pokuty patnácte bílejch, a k tomu trestán bude.

Osmnáctý: Jestliže by kteří svejch *živností nehleděli*, louky a dědiny opouštějíce a jich neosívajíce, anebo pro zbyteční vožírání takové rozzastavovali: to aby trpíno nebylo; nýbrž jsou-li kteří takoví, aby se hejtmanu oznámilo, on bude věděti, z takového zlého jak dobrého hospodáře udělati.

Devatenáctý: *Dobytky* se všechněm skutečně zapovídají, aby bez vědomí hejtmana žádný jich *neprodával* na jiného pána zboží neb cizopanství, leč prve na zámek dojde a oznámí. Pakli by se kdo tak nezachoval, a něco od dobytka jinam prodal: ten ty peníze, zač by stržil, vrchnosti propadnouti má.

Dvacátý: *Překupování* vobilí, másla, sejra a soli aby se žádnej nedopouštěl, než na svobodnej trh aby vezl, tu prodával, sůl sobě při městě, kde náleží, kupoval, a ne jinde. Kdo by pak to přestoupil, ten zač by koliv co prodal, to JMti pánu propadnouti má; a sůl mu též, jestliže by ji kdo při sobě složil anebo jinde koupil, pobrána býti má.

Jedenmecítmý: Co se *rukojemství* na jiný cizí panství dotejče, každý z vás aby se varoval, aby tudy zaveden nebyl, pod pokutou pět kop grošův českých.

Dvamecítmý: Který by koliv z vás před hejtmana přišel vo jakou koliv příčinu, a byl by *vopilej*: ten den a noc v věži seděti má, za pokutu vrchnosti a hejtmanu míru ovsa propadne; a taková pokuta hned nižádnému bez vejmínky odpuštěna nebude.

Třimecítmý: Jestliže by která osoba *ženská*, jsouce v stavu vdovském anebo panenském, s keym koliv *se dopustila*, tak že by těhotna byla: ten každý, kdož by se s tou osobou toho dopustil, má spravedlnost svou, jak on tak ona, vrchnosti propadnouti, a trestání oba dva neujdou. A jestliže by to na koho skrze rychtáře a konšele se zatajilo, a taková neřádná věc že by skrze jich neopatření a zanedbání svůj průchod měla: tehdy týž rychtář a konšelé v tu svrchu jmenovanou pokutu upadnou a ji složiti povinni budou. A každého čtvrt leta rychtář s konšely

všeckny osoby ženskýho pohlaví, které by manželův svých neměly, obeslati mají, a skrze ženy a hospodyně jejich aby přehledané byly; a našlo-li by se co tu toho, aby to hned na rychtáře a konšely vznesli, tak aby se tohle v čas přetrhnouti mohlo.

Čtyrmecítmý: Co se dotejče *for rybních*, když se pro plody a jiné ryby jede, aby brali sudy šestivěderní, aby málo neplny vodou byly; a vždycky z každé vsi aby rychtář s vozy na rybník přijel, tu kdež mu se poručí, dovezl; a dá se mu pro plod matka [vatka ?], aby jej pěkně na ni vsadil, aby se vylkl, a když se vylkne a zase občerství, teprv jej do rybníka má pustiti; a to pod propadením jedné prostice soli.

Pětmecítmý: Jak se taky často přihází, že mnozí *sirotci*, i také hospodářův synové, před pány svými dědičnými se ukrývají, jimžto povinně sloužiti mají, a jinde jiným lidem raději do *služby* se dají, a když se čas prodlouží a ouřadové se proměňují, tehdy synové k otcům svým, a sirotci k přátelům svým přicházejí, tu svého dědictví a spravedlnosti každý užiti chce; i poněvadž takoví vrchnosti svý milostivý sloužiti se stydějí, i z služby mnohdykráte utíkají, tak se v tom nařizuje: Kterej by se koliv sirotek anebo čí syn toho dopustil, pryč odešel a bez vůle vrchnosti jinde sloužil, nebo se *řemeslu* učil, takový každý jakožto zběhlej slouti má, a dále žádného dílu při jiných dílech míti nemá, buď sirotek nebo jinší; a takového rychtář a konšelé při soudech zatajiti nemají, tak aby se o takových neposlušných, kteří nad vrchností svou zradí, vědělo. Však který by se dobrovolně řemeslu učiti chtěl, nejsa v panský službě, ten hejtmanu představen býti má: co on dobrého uzná, to on také dovolí.

Šestmecítmý: Jakž se předešle několikráte přístně zapovědělo pod propadením statku a stracením hrdla, aby žádnej z jara žádnejch *vohňův na žádná jitra* a louky planěný nevynášel, ani také pastevcům jakejch bráti dopouštěl; i poněvadž se to zbrániti nemůže, a škody znamenité, i nenabytý, vrchnosti milostivý na lesích činiti by mohli: z té příčiny ještě se to vysoce zapovídá a přikazuje, kdo se toho koliv dopustí a oheň ven vynese, ten má bez milosti oběšen býti. Než chce-li kdo louky planiti, nebo jaká jitra vohněm páliti, ten to má činiti při času sv. Václava, a dřív ne. [V něm. textě: Dann so jemand Wiesen oder *Mähring* raumen will und das Feuer darauf anmachen, das mag er am heil. Michaeltag in dem Herbst, ehünder aber nicht thun.] Jestliže by kde taková škoda přišla, čehož Pán Bůh uchovati rač, a ohňové v panských lesích se rozmáhali, a do které vesnice by vzkázáno bylo, aby hasit šli, a ti se tak nezachovali: tehdy ti a takoví, kteříž oumyslně, pána svého škodu hájiti mohouce, nechtí, povinni budou po 1 kopě grošův českých položiti a tejden u věži seděti,

Sedmmecítmý: Když čas toho ukazovati bude, že se *rybníci loviti* budou, tu jeden každý hospodář sám osobně ať se na rybník dostaví. Pakli sám nepřijde,

tehdy ať silného pacholka na místě svým odešle. Pakli se to nestane, a jak mnozí obyčej mají pacholata, děvečky a ženy posílati: tehdy ten hospodář pokuty jednu prostici soli dá, a hned žádnému prominuto nebude.

Vosummecítmý: Do *mlejnů* JMti pána ať každý vozí. Najde-li se pak který, že by do jiných cizích mlejnů vezl, tomu obilí vzato bude, a v věži celý týden seděti má; a mlynáři tomu, kterej jemu mlel, od kola čep se vezme, a pokuty 5 kop grošů neujde.

Devětmecítmý: Jest toto poručení přísné JMti pána, abyšte *žádného krejčího* v míli od města v domích svejch nepřechovávali, pod pokutou 1 prostice soli. Jestli se to pak stane, a že ten krejčí nějaké šaty dělati bude, ty jemu budou od zdejších mistrův krejčích do cechu pobrány.

Třicátý: *Rybníkův* z poddaných panských aby žádný znovu nedělal, ani starý přesejpal, pod pokutou toho každého rybníka i místa propadení. A co se *dříví vození* k pivováru i jindy dotejče, ty aby zouplna a docela v ukázaný místo odvozovali.

Jedenatřicátý: *Popelův* žádnej po lesích buď zjevně nebo zlodějsky aby nepálil; a na kohož by uznáno bylo, nebo kterej postižen byl, ten jednu kopu grošů pokuty propadne, a k tomu dvě neděle v věži seděti má; a jestliže by přes to pálil a ohně do lesův zanášel, ten má bez milosti oběšen býti.

Item tito všickni artikulové z jistého rozkázání a vůle vrchnosti vaší milostivý vám se vydávají; při kterých jeden každý aby se tak zachoval, a to[ho], což by vejstupního bylo, ač chce-li pokuty ujíti, se nedopouštěl; nebo se to v žádným artikuli nepromine, než každý pokutu přece ponese a dáti musí. —

Teď jste již všichni mohli slyšeti, jak jsou vám tito artikulové přečteni, kterak se máte k vrchnosti své i také sami mezi sebou chovati a spravovati, pokudž trestání a pokuty ujíti chcete. A poněvadž se tu časných a pomi[nu]tedlných věcí dotejká, sluší na to výše pamatovati, nade všecko se Pána Boha báti, bližního svého jako sebe samého milovati, pobožnej a křesťanský život vésti, hříchův se varovati, dítky a čeládku též k dobrým věcem míti, všelijakých řečí oplzlých, přísahání, zlého a nepříkladného obcování se nedopouštěti, do kostelův na služby boží i také k slovu božímu abyšte přicházeli, jeho rádi poslouchali, ke křtu svatému dítky svý přinášeli, a ne pohansky abyšte činili, jakž někteří činí, neznajíce vůle boží, tak že horší nežli ta nerozumná hovada jsou.

A protož sluší nám všem předkem království božího v dobrým obcování hledati, přikázání božská plniti, dítky své i čeládku jim vyučovati: jiné pak věci mimo naději budou vám přidány při všeliký práci a živnosti vaší, podle přípovědi božské. Pakli toho pominete, a na toto vám potřebný pamatovati nebudete, dopustí na vás Pán Bůh všechno zlé, a přijde na vás místo požehnání zlořečení, jako na lid

Izrahelský: když jsou koliv odstoupili od Pána Boha svého a přikázání jeho nezachovali a vrchností svou se spravovat nechtěli, dal je v moc nepřátelům a pohanům, takže ze všech stran souženi byli; nad to trestal je hladem a morem místo obrody časné k obžívání jejich, že jsem [čti: se] jim na polích hloží a bodláci plodili, více nežli obilí. A to vše pro hříchy vám krátce připomenuté. Což se pak i těchto časův při mnohých nepobožných lidech děje, tak že Bůh ráčí jim umenšovati, a mnohé nesnesitedlné neřesti dopouštěti, a proto se nechtí poznati. I poněvadž jsme lidé smrtedlní, na to máme mysliti, abychom Pána Boha svého nehněvali, hříchův svejch se káli a jich se dále vyhýbali, a [k] vrchnosti naší milostivý věrně a poddaně se chovali, i k těm, kteří k tomu nařízeni jsou, jich ve všem dobrém poslouchajíc, to což velí, činili; poněvadž všeliká vrchnost od Pána Boha nařízena jest. Nebo nejsou [nejsme?] věční, než na chvíli pobudem, a s tímto světem se rozdělíme, a co dobrého jsme činili, to v nejposlednější čas, když přijde syn Boha živého soudit živé i mrtvé, před sebou uhlídáme, a před ním konečně státi musíme. I čiňmež dobře, dokud čas máme, pro vyvarování pekla a trestání neskončenýho, abychom přijíti a dostati se mohli do věčné slávy s [ji]nými vyvolenými božími. Staniž se nám to všechněm amen.

Formule přísah.

a) (*Ok. 1680*): *Přísaha konšelská pro města i do vesnic.* Přísaháme Pánu Bohu všemohoucímu [později po straně jinou rukou připsáno: a od počátného hříchu neposkvrněné rodičce boží] Panně Marii, všem božím svatým, a Jeho vysoce hraběcí Excellencí, vysoce urozenému hraběti a pánu, panu Janovi Joachimovi [vládařil 1673—1688] svaté Římské říše hraběti Slavatovi z Chlumu a z Košumberka, pánu a vládaři domu Hradeckého (titul), jakožto vrchnosti naší dědičné, že tento ouřad konšelský, nám od JExcí svěřený, chceme věrně, stále a právě vésti, spravovati, a v něm chudým i bohatým, domácímu i přespolnímu práva a spravedlnosti dopomáhati, vejnosy a ortele spravedlivě mezi stranami vypovídati, sirotky a vdovy ochraňovati, jim v spravedlnostech jich neubližovati, aniž komu jinému ubližovati dopouštěti; na lesy, louky, potoky, rybníky bedlivý pozor dáti; tejnost rady a všecko, co by toliko proti naší milostivé vrchnosti nebylo, zachovati, a toho jináče nečiniti pro přízeň nebo nepřízeň, pro dary, ani jinou jak koliv vymyšlenou věc. Toho nám dopomáhej Pán Bůh, Panna Maria, i všickni svatí amen.

V Malém urbáři na listě 433 vepsáno okolo r. 1680. — Starší jest německá formule, Aydt der Schopfen und Geschwornen für Stätte undt Dörfer, na listě 418; není tam nic připsáno o neposkvrněném početí, a vrchnost se jmenuje Adam Paul Gf. Slawata (panoval 1652—1657).

b) (*1660—1680*): *Přísaha rychtářská.* Přísaháme pánu Bohu všemohoucímu, blahoslavené Panně Marii, všem božím svatým, a jeho vysoce hraběcí Excellencí (titul) jakožto vrchnosti mé dědičné, že tento ouřad rychtářský [připsáno: konšelský]

mně svěřený chci věrně, právě, stále vésti, a v něm bohatým i chudým, domácím i přespolním práva a spravedlnosti dopomáhati, povinnosti, roboty a platy milostivé vrchnosti náležející časně a pilně upomínati, sebe nima pod ztracení[m] povinnosti své nezakládati, nýbrž časně a zouplna do důchodu odváděti, a toho jináče nečiniti pro přízeň ani nepřízeň, ani pro jaké dary i jiné vymyšlené věci. Tak mně dopomáhej Pán Bůh, panna Maria, i všichni svatí amen.

V Malém urbáři na listě 433. Ze srovnání s německou formulí přísahy rychtářské na listě 418 jde na jevo, že ty obě formule byly vepsány prvotně do té knihy okolo 1660, potom na okraji doplňovány, a konečně česká okolo 1680 na list nově vložený znova vepsána, jak se nyní čte.

c) *(Ok. 1660): Přísaha hajnýmu.* Přísahám Pánu Bohu všemohoucímu, blahoslavené Panně Marii, všem božím svatým, a jeho vysoce hraběcí Excellencí (titul) jakožto vrchnosti mé milostivé a dědičné: Jakož jsou mi svěřeny lesy a jitra, potoky [jinou rukou připsáno: rybníky, luka] pod správu mou [připsáno: hajenskou na hájemství Nitovským]*) N., že ty lesy všelijaké v hájemství svém chci věrně a pravě opatrovati a ochraňovati k dobrému JExcí, v nich bez vůle a vědomí pana hejtmana, purkrabího, polesnýho, nic dáti sekati, ani prodávati, ani rozdávati, než co by se kdy ke mně od nich prodalo, s vědomím, jakož dotčeno, zapsalo, teprva dáti sekati; peníze JExcí zvyupomínati a písaři do kanceláře odvésti mám. Nestalo-li by se to ode mne, tak že bych co tak neučinil, to by se stalo proti vší poctivosti mé, JExcí v pokutu a trestání upadnouti mám, buď na hrdle aneb na statku. Toho zlého mne Pán Bůh i všickni svatí zbaviti rač amen.

V Malém urbáři na listě 435. — *) Ves Nitovice na jihozápad od Kardašovy Řečice.

d) *(Ok. 1660): Přísaha myslivecká:* Já N. N. přísahám Pánu Bohu všemohoucímu, blahoslavené Panně Marii, všem božím svatým, a Jeho vysoce hraběcí Excellencí, vysoce urozenému pánu, panu (titul), vládaři domu Hradeckého, vrchnosti mé milostivé a dědičné: Jakož jsem za myslivce na panství N. nařízen, tu chci a mám lesy a revíry na témž panství všecky pilně obcházeti, a aby se v nich, jako i v rybnících a potocích nikdež od žádného škoda nedála, na to bedlivý pozor míti; a kdybych kde co takového, co by vrchnosti mé ke škodě čelilo, vyšetřil, o tom ihned oznámiti; zvěř, kterou bych tak koliv dostal, všecko na zámek k rukám vrchního hejtmana a ne jinam dodávati; žádným cizím myslivcům nepřehlížeti, a ve všem věrně a upřímně se zachovati. Pokudž by pak v čem ode mne, tak jak slibuji, pochybeno bylo, tehdy pro to o čest a dobré jmeno mé přijíti, a v pokutu mé milostivé vrchnosti upadnouti mám. Čehož mi dopomáhej Pán Bůh, Panna Maria, i všichni svatí amen. V Malém urbáři na listě 438.

e) *(Ok. 1680): Přísaha šafářům.* My N. N. přisáháme Pánu Bohu všemohoucímu, blahoslavené Panně Marii, všem božím svatým, a Jeho v. hr. Excellencí, vysoce urozenému pánu, panu Janovi Jachymovi [1673—1688] svaté Římské říše

hraběti Slavatovi z Chlumu a z Košmberka, pánu a vládaři domu Hradeckého (titul), jakožto vrchnosti naší dědičnej: že v povinnosti šafářskej i v věcech všech a všelikých, nám od JExcí svěřených, obzvláště pak v omastku, obilí vomláceným i v slámě zůstávajícím, věrně, spravedlivě, beze všech fortelův a ouskokův, jak by ty koliv jmenovány býti mohly, se zachovati; omastek od jedný každý krávy uložený a vyměřený náležitě a čistotně hofmistrovej odváděti; obilí z mlatů bližších u města bez přítomnosti obročního, z dalejších pak bez rychtáře aneb konšela nikdy nepřijímati; mladcze s cedulkami k podpisu a záplatě na kancelář posílati; a in summa ve všem, z čeho koliv milostivé vrchnosti užitek přijíti může, se věrně zachovati chceme a připovídáme. K tomuž dopomáhej Pán Bůh, Panna Maria, i všickni svatí amen. **V Malém urbáři na listě 442.**

f) (*Ok. 1680*): *Přísaha ovčákům.* My N. N. přísaháme Pánu Bohu všemohoucímu, blahoslavené Panně Marii jeho důstojné matce, a všem božím svatým, a vysoce hraběcí Excellencí, vysoce urozenému pánu, panu Janovi Jachymovi svaté Římské říše hraběti Slavatovi z Chlumu a z Košmberka, pánu a vládaři domu Hradeckého (titul), jakožto vrchnosti naší milostivej a dědičnej: Jakož jsou nám ovčíny panský svěřeny, že ve všech a všelikých věcech nám od JExcí svěřených, obzvláště pak v dobytku, věrnost a poslušnost, pilnost a spravedlnost, beze všech ouskokův a fortelův, jak by ty koliv jmenovány býti mohly, zachovati chceme; též s pící skrovně zacházeti, ní zbytečně plejtvati, aniž s ní našeho dobytka více nežli panského šetřiti nežádáme, nýbrž se ve všem podle našeho dobrého svědomí spravedlivě, věrně zachovati připovídáme. Dopustil-li by se kdo co z nás takového, má ten a takový JExcí v pokutu padnouti, a buď na hrdle aneb na statku vedle provinění trestán býti. Toho zlého nás Pán Bůh, blahoslavená Matka boží, i všichni svatí zbaviti a chrániti račte. Amen.

V Malém urbáři na listě 442.

251.

(1654) Naučení rychtářům a konšelům vesnickým. Rozvrh osevu a sklizně při trojstranném hospodářství. Též o robotách.

V knihovně Českého Musea (sign. V. B. 25) chová se nevelký rukopisný foliant s nečíslovanými listy, jehož první vlastník ani domov není povědom; v 18. věku náležel Gelasiovi Dobnerovi, potom rytíři Neubergovi. Do té knihy byly uprostřed 17. století opisovány instrukce hospodářské, řády poddanské a poučení pro úředníky panské, nepochybně jenom na vzor, a nikoli aby na některém určitém panství touto sbírkou předpisů skutečně musili se říditi. Na prvních 18 listech bez nadpisu jest vepsán výtah z hejtmanské instrukce na panstvích komorních, kteráž jest tištěna v AČ. XXII. 366—479; mnohé články jsou zkráceny, některé vynechány, i celé kapitoly byly vypouštěny; též některé předpisy byly přidány. Soudím, že ten výtah byl učiněn z nějaké úpravy komorní instrukce, kterou jsem dosud neměl v ruce,

a která byla vydána někdy po roce 1616, ale před rokem 1652; vše jest předěláno tak, jako by to nařizovala soukromá vrchnost na svém panství. Na konci opisovač přidal letopočet 1653, v němž však poslední číslice 3 není bezpečná. — Pak na 6 listech následuje memoriál, co v kterém měsíci hospodář má dělati, psaný napřed touž rukou, jako předcházející instrukce, potom jinou mladší. Táž mladší ruka psala i většinu dalších textů: Na 3 listech předpisy o tom, kolik kterých potravin vydá se na stravu pánům, jich úředníkům a služebníkům na panství Krumlovském (zdá se býti původu značně staršího). Dále následují četné kusy instrukce Fridlandské, a sice v témž pořádku, jak jsou tištěny zde na str. 53—73. Potom jest 10 listů bez zvláštního nápisu vyplněno poddanským řádem pro nejmenované panské město, a jiným řádem pro vesnice; oba jsou jalově frázovité a jen tím odlišné od jiných již zde vytištěných; na ukázku podávám z toho níže jenom předpis o povinnostech *rychtářů a konšelů vesnických*. Potom přicházejí opět některé kusy instrukce Fridlandské, a sice ty, jež jsou tištěny výše str. 74—88, též instrukce polesnému neznámého původu. Dále opakují se kusy z Fridlandské instrukce, jež jsou tištěny zde str. 53—73; psány jsou tam podruhé dílem druhou (mladší) rukou, později pak první (starší) rukou, kteráž na konec opsala také menší kousky, tištěné zde str. 33—35, i jiná podobná naučení pro úředníky hospodářské; z toho otiskne se níže *schema osevu a sklizně* při panském dvoře, a poučení *o robotě*.

Jiných vlastních jmen ani letopočtů jsem v té knize nezahledl, než které uvádím v tomto popise. Vše jest psáno česky. O tom sborníku dověděl jsem se při tisku předcházejícího čísla 250, před kteréž by tyto výňatky mohly býti postaveny podle letopočtu 1653, jenž stojí v knize při prvním kuse; upozornil mne na ten kodex bibliothekář dr. Zíbrt.

Zvláštní oznámení rychtářům a konšelům, jak by se při svých ouřadech chovati měli.

Po učiněné přísaze dej jim naučení a rozkaz, jak se chovati mají, příklad dobrý i jiným na sobě dávajíce: V krčmách aby co nejmíněji bejvali, leč by toho zvláštní potřeba kázala. Her, tancův a jiných neřádův, což by proti Pánu Bohu bylo, aby nechali, a raději z takových věcí jiné trestali a to jim nedopouštěli. Kdež by mezi lidmi byly jaké různice neb nesnáze, rychtáři a konšeli aby rovnali, k tomu ať se přičinějí. Také rychtářové [k] sousedům, zvláště mrhačům nedbanlivým aby dohlídali, je k hospodářství napomínali, a kdož by poslechnouti nechtěl, toho i někdy potrestali. Na sirotky a vdovy žádné těžkosti mimo spravedlnost, leč by se kdo zoumyslně wezdal [sic], nedopouštěli, v ničemž jim křivd nečinili. Na žádného taky aby nekřikali, s každým pěkně o všechno rozmlouvali; by jim pak někdo dosti velká protivenství činil, žádného aby nebili, než raději do trestání dali, a na radu, več by sami trefiti nemohli, k ouředníku aby se utíkali. Pakli by se pak který tak nezachoval, jakž již oznámeno, buď rychtář nebo konšel, své vůle v tom užívati chtěje, že skutečného trestání vejš nad jiné neujde. Nebo ti ouřadové jsou jim pro dobrý řád a ne pro nepořad dáni, aby jim [čti: jiní], berouce sobě z nich dobrý příklad, tak činili.

Kdyby koliv rychtář kdy pro kterého z konšelův poslal, má ihned každý jíti, nechajíce všeho na straně; nebo žádný neví, jaký kdy potřebě čeho [čas?] přijde; ježto někdy skrze jedno nejití spěšně mnoho by se mohlo zběhnouti. Zase také kdyby kdo pro rychtáře z příčiny ouřadu jeho pro potřebu obecní a ne svou vlastní poslali, žádaje, aby hned šel, a on by toho zanedbal a skrze to něco těžkého by se zběhlo: neušel by rychtář znamenitého trestání. Nebo kdyby [čti: každý] rychtář jak sobě, tak zase od sebe podle povinnosti ouřadu svého každému činiti má.

Pročež co se vám koliv tuto oznamuje, a na[d] to více, čeho by kdy potřeba byla, pamatujíce podle přísahy vám dané jeden každý z vás na své duše, tak se všickni poslušně, co komu vedle ouřadu jeho náleží, chovati budete, abyšte za to od Pána Boha všemohoucího odplatu vzali, a JMt pána vašeho raději na sebe laskavějšího, nežli zuřivějšího, a při tom i potom pana ouředníka měli.

Dáleji pan regent téhož šetříce ne[j]více, aby lidé na tom panství N. ke cti a chvále Pána Boha (víc napřed o tom).

Následují artikule 2—36 řádu poddanského, který se měl čítati na soudech výročních; jsou podobného slohu; jádro jejich najde se i v jiných řádech té i starší doby.

Na třetím listě od konce jest první (starší) rukou psán číselný vzorec osevu a sklizně při panském dvoře poplužním, patrně jen z hlavy sestavený, ale přece příhodný ku poznání tehdejšího trojstranného hospodaření na panské půdě. Pročež jej zde kladu. V číslicích jsou mnohé chyby; některé jsem hleděl opraviti výpočtem, a výsledek postavil jsem do hranatých závorek.

Zpráva o rolích vorních.

Při dvořích N. jest rolí vorních 110 kop 46 záhonů; na lány, počítajíc 12 kop do jednoho lánu, učiní 9 lánů 2 kopy 46 záhonů. Rozdělíce těch 100 [čti: 110] kop 46 záhonů na 3 strany, přijde do každé, totiž do *strany ozimní* 36 kop 55 záhonů, zrna vysíti 226 [čti: 276] korců 3 věrtele 2 čtvrtce.

Do jedné polovice se síti bude *pšenice* na 18 kop 27 záhonů. Na jeden každý záhon 2 čtvrtce, na 1 kopu záhonů 7 korců 2 věrtele, učiní 128 [čti: 138] korců 1 věrtel 2 čtvrtce. Zase počítajíce z jednoho záhonu 1 mandel, a z jedné kopy záhonů 60 mandelů, učiní 18 kop 27 mandel. A počítajíce ze dvou mandel 1 korec, a z jedné kopy mandelů 30 korců, a tak by se namlátilo 553 korců 2 věrtele.

Do druhé polovice budu síti *žito* na 18 kopách 28 záhonech. Zrna počítajíce na 1 záhon 2 čtvrtce, a [na] 1 kopu 7 korců 2 věrtele, učiní, že se vsije 138 korců 2 věrtele. Zase počítajíce z 1 záhonu 1 mandel, a z 1 kopy 60 mandel, učiní, že by se naklidilo 18 kop 28 mandel. A počítajíce ze dvou mandel zrna 1 korec, a z 1 kopy mandel 30 korců, učiní, že by se namlátilo 554 korce.

Do *strany jarní* počítá se záhonů 36 kop 55 záhonů. Zrna padne 207 korců 2 věrtele 2 čtvrtce 2 z.

Ta strana se dělí na polovic. Do jedné polovice bude se síti *ječmen* na 18 kop 27 záhonů. Zrna počítajíce na 1 záhon $1^1/_2$ čtvrtce, na jednu kopu záhonů 5 korců 2 věrtele 2 čtvrtce, učiní, že by se vyselo 103 korce 3 věrtele 2 z.*) Zase z outěžku, počítajíce ze 2 záhonů 1 mandel, a z 1 kopy záhonů 30 mandel, učiní, že [se] naklidí 9 kop $13^1/_2$ mandele. A počítajíce ze dvou mandel zrna 1 korec, z 1 kopy mandel 30 korců, učiní, že by se vymlátilo 276 korců 3 věrtele.

*) Přepočteme-li, když na záhon se vyseje půldruhé čtvrtce, kolik se vyseje na 18 kop 27 záhonů, obdržíme 103 korce 3 věrtele a půl čtvrtce; zkratka *z.* musí tedy znamenati takovou míru, jaké šly 4 do čtvrtce, tedy čtvrtné; jmenovala se žejdlík, což potvrzuje se udaji zde níže následujícími. Slovo žejdlík bývá jinde označováno touž zkratkou, písmenem *z* se smyčkou na pravé straně.

Do druhé polovice se síti bude *ovsa* na 18 kop 28 záhonů. Zrna počítajíce na 1 záhon 1 čtvrtci 2 z., a [na] 1 kopu záhonů 5 korců 2 věrtele [a 2 čtvrtce], učiní vysetí 105 [čti 103] korce 3 věrtele 2 čtvrtce. Zase počítajíce z pole ze 2 záhonů 1 mandel, a z 1 kopy záhonů 30 mandel, učiní 9 kop 14 mandel. Počítajíce z jednoho mandele zrna 1 korec, a z 1 kopy mandelů užilo by se zrna 60 korců, učiní 554 korců.

Do *strany ouhorní* počítá se 36 kop 56 záhonů. Ta strana dělí se na polovic. Do jedné polovice síti se bude *hrachu* na 8 kop 9 záhonů. Zrna počítajíc na 1 záhon $1^1/_2$ čtvrtce, a za 1 záhon [čti: na 1 kopu záhonů] 5 korců 2 věrtele 2 čtvrtce, učiní, že by se vyselo 45 korců 3 věrtele $1^1/_2$ čtvrtce. Zase počítajíce z 6 záhonů 1 vůz, že by se naklidilo $81^1/_2$ vozů. Z toho počítajíce zrna z jednoho vozu po 2 korcích, učiní, že by se naklidilo 163 korců.

Jarého žita na 8 kop záhonů; počítajíce na 1 kopu záhonů 5 korců 2 věrtele 2 čtvrtce, a na 1 záhon $1^1/_2$ čtvrtce, učiní 48 korců 2 věrtele 1 čtvrtci.*) Zase z pole počítajíce ze 2 záhonů 1 mandel, a z 1 kopy záhonů 30 mandel, učiní 4 kopy 3 mandele.**) Počítajíce ze 3 mandel zrna 1 korec, a z 1 kopy mandel zrna 20 korců, učiní 107 korců 1 věrtel $1^1/_2$ čtvrtce [výpočet mylný].

*) Tolik by se vyselo, kdyby se selo na 8 kop a 38 záhonů. — **) Opravdu 4 kopy mandelů z 8 kop záhonů, anebo 4 kopy 19 mandel z 8 kop 38 záhonů.

Pohanky na 2 kopy 10 záhonů, zrna vysíti, počítajíce na 1 záhon 2 žejdlíky, učiní, že se vseje 4 korce 1 čtvrtce. Zase počítajíce z pole ze dvou záhonů 1 mandel, naklidí se 1 kopa 5 mandel. A počítajíce za 1 mandel zrna 1 věrtel 1 čtvrtci, činí 20 korců 1 věrtel 1 čtvrtci.

Tři záhony, které v té polovici vybejvají, na ty se po srovnání počtu nic nebude síti.

Do druhé polovice síti se bude *proso* na 1 kopu záhonů 47 záhonů; zrna, počítajíce na 4 záhony 1 čtvrtci, učiní 1 korec 2 věrtele 2 čtvrtce 2 z. [čti: 3

žejdl.]. Zase ourody, počítajíce ze 2 záhonů 1 mandel, učiní, že by se naklidilo 53½ mandele. Zrna, počítajíce z 1 mandele 1 věrtel 2 čtvrtce, učiní 20 korců 1 čtvrtci.

Konopí nebo semence bude se síti na 1 kopu 47 záhonů. Semene, počítajíce na 1 záhon 1½ čtvrtce, učiní 10 korců 2 žejdlíky. Počítajíce zase z pole konopí hlavatých a poskonných z 1 záhonu 90 snopů, učiní, že bý se naklidilo konopí obojích 160 kop 30 snopů. Rozdělíce těch 160 kop 30 snopů na polovici, přišlo by k vymlácení konopí hlavatých 80 kop 15 snopů. Počítajíce z 1 kopy zrna 3 čtvrtce, učiní 15 korců 3 žejdlíky. A počítajíce ze 4 snopů konopí, když se setrou na vochlovnách, 1 libru, a z 1 kopy snopů 16 liber, vydaly by 20 centů 7½ libry [sic].

Len se bude síti na 53½ záhoně. Semene, počítajíce na 1 záhon 2 čtvrtce, a na 1 kopu záhonů 7 korců 2 věrtele, učiní 6 korců 2 věrtele 3 čtvrtce. Zase počítajíce z každýho záhonu lnu naklidití 90 snopů, učiní, že by se naklidilo 82 [čti: 80] kop 15 snopů. Z toho počítajíce semene z 1 kopy snopů 2 čtvrtce, vydalo by 10 korců ½ čtvrtce. A počítajíce z 8 snopů lnu nezvochlovaného, když se trou, 1 libru, z 1 kopy snopů 7½ libry, učiní 5 [čti: 6] centů 1½ libry 12 lotů.

Břestkvice na 24 záhonů, semene počítajíce na 16 záhonů 1 čtvrtci, učiní 1½ čtvrtce, a počítajíce zase užitku semene, učiní 2 věrtele 1 čtvrtci.

Řípy kolníka bude se síti na 24 záhonů. Semene, počítajíce na 2 záhony 1 žejdlík, učiní 12 žejdlíků. *Řípy vodnice* na 27 záhonů; počítaje semene na 2 záhony 1 žejdlík, učiní 13 žejdlíků.

Zelí se síti bude na 1 kopu 47 záhonů; z toho počítajíce při mírnosti z 1 záhonu zelí nasekati 1 vědro, učiní, že by se nasekalo, počítajíce do tůny 10 věder, 10 tůn 7 věder.

Mrkve na 26¾ žejdlíků [čti: záhonů]; semena, počítajíce na 2 záhony 1 žejdlík, a do 1 čtvrtce žejdl. [sic], učiní 13½ žejdlíků.

A tak zůstává v týž polovici ouhorem neposeto, co se ku pšenici strojiti bude, 10 kop 34¾ záhonů.

Na předposledním listě jsou kratičké rozvrhy o tom, kolik slámy a sena se spotřebuje pro dobytek, kolik dobytka a drůbeže může se chovati; pak o robotě a přízi; dále kolik plátna z čeho se udělá, o děvečkách ke kravám a ku přízi, o užitku z krav, z ovec dojných a z drůbeže pernaté. Z toho otiskuje se zde zpráva o robotách a přízi:

Roboty s potahy. Ukládá se robot na každého sedláka z každého lánu na každé straně 30 záhonů zvorati, hnoje vyvésti a jaři [?] vlíci. Učiní na 3 stranách 1 kopu 30 záhonů; a tak by těch 33 sedláků z [?] 45 lánů zdělalo při týmž dvoře, a zůstalo by potahem dovorávati 45 kop 16 záhonů. Záhonů počítajíce na dvorský

potah zvorati v každé straně 7 kop záhonů, a ve 3 stranách 21 kop záhonů. Pro zdělání všech ostatních musilo by se potahů chovati dva potahy. Těch 1 kopa 16 záhonů, které se na poddané rozvrhnouti nemohou, na potahy dvorské se pokládají. Co se fůr všelikých dotýče, a[by] v tom rovnost mezi sebou zachovati mohli, ukládá se, aby lánník*) z lánu 2 fůry, a poloulánníci z půllánu jednu fůru udělati povinni byli.

*) Psáno jako Zlunek. Písmo na posledních listech té knihy jest tak nedbalé, že ho nelze čísti bez mnohých dohadů, a ty bývají nejisté. Zvláště číslice a zkratky měr bývají nerozeznatelné.

Roboty poručí pěší. Robot poručích [?] ukládá se z lánu na sedláka, na chalupníka ze $^1/_4$ lánu: zelí vysázeti a zakopati, konopí na čisto spraviti [?], proso vypleti, sedlák z lánu 2 záhony, chalupník z $^1/_4$ lánu 1 záhon. Len na čisto [?] spraviti, sedlák z lánu 1 záhon, chalupník z $^1/_4$ lánu $^1/_2$ záhonu. Mrkve vyplíti, sedlák z lánu $^1/_2$ záhonu, chalupník z $^1/_4$ lánu $^1/_4$ záhonu. Na jiné poručí roboty všeliké ukládá se, aby sedlák z lánu 2 dělníky, poloulánník jednoho dělníka, a čtvrtlánník z $^1/_4$ lánu též jednoho dělníka připravil.

Příze. Od příze se ukládá na sedláka z lánu, na chalupníka z $^1/_4$ lánu v rovnosti lnu, konopí, koudele, lnu i konopí [sic], každé příze zvláště přísti po 2 librách. A tak z těch sedláků z 45 lánů a z 12 čtvrtí [?] lánu při týmž dvoře každé příze spředli [by] po 124 librách.

252.

1654, 28. září na zámku Frideckém: Jiří hrabě z Oppersdorfu obnovuje list na svobodné fojtství ve vsi Lubném na panství Frideckém v Slezích a vyměřuje fojtovy povinnosti a práva. — Jan hr. Pražma 15. list. 1748 potvrdil ten list.

Já Jan Nepomuk, Svaté Římské říše hrabě Praschma, svobodný pán z Bílkova, dědičný pán svobodného panství Friedeckého, známo činím tímto listem obecně přede všemi, že jest přede mně předstoupil Matěj Ostatek poddaný můj fojt věrný milý z dědiny Lubného, dajíc toho správu, kterak maje on list neb obdarování na tož fojtství od předešlých pánův takto znějíc:

Já Jiří Svaté říše Římské hrabě z Oppersdorfu, svobodný pán z Dubu a Frydšteina, pán na Horním Hlohově a Fridku, Jeho Řím. cís. Milosti, též Jeho královské Milosti Uherského a Českého krále rada a splnomocný královský hejtman zemský knížetství Velkého Hlohova, známo činím tímto listem obecně přede všemi, že jest přede mně předstoupil ukazatel Václav poddaný můj, fojt dědiny Lubného v panství mém dědičném Friedeckém ležící, činíc toho správu, kterak maje on list a obdarování na tož fojtství jeho od předešlých panův držitelí panství Frideckého a té vsi Lubného, jemu takové obdarování v tyto jminulé nepokojné a bouřlivé vojenské časy v skázu přišlo, prosíce mně uníženě, abych jemu na tož fojtství list

nový s obmezením a dosažením [sic] předešlých svobod jeho vydal. Kdež k jeho unížené prosbě s přímluvami za ním činěnými, a tudíž aby lépeji živnost svou provozovati a tím, čím povinen, odbejvati mohl, z mým dobrým uvážením tak činím a jemu svrchu psanému Václavovi fojtu Lubenskému, erbům a potomkům jeho takového fojtství a role v sežení [sic] od hranice Novoveské až do hranice Janovské dva lány a jednu štvrt, a lúku v pasekách, a s tím vším, co k němu od starodávna přísluší aneb on neb jeho erbové sobě z vědomím a vůlí mou a erbův mých přikoupiti a připojiti mohl, od všech a všelijakých robot, povozův, jaké by koliv byly a se jmenovati mohly, osvobozuji a za fojtství vejsadné a svobodné činím. Toliko povinen bude, jako i jiní fojti a volní mají [sic] v panství Friedeckém, každého roku jednú pro víno, kde by se jemu oznámilo, nákladem svým ode mně ukoupené aneb jemu tam k naložení ukázané jeti; na což se jemu pokaždý z důchodův mých Friedeckých 3 zl. sleské dáti, a on vezmúc ty peníze takové víno na zámek Friedek dostaviti má. Tolkéž každoročně o sv. Jiří jeden zlatý pět groší, o sv. Václavě též jeden zl. pět gr. platu peněžitého na minci v zemi berné; item slepic čtyry, vajec čtyry do důchodův mých Friedeckých oddávati, a ve čtyry Jahrmarky Friedecké na zámku po dva dni z dlúhou ručnicí a šablí hlásati povinen bude. A kdyby koliv takové fojtství k prodaji aneb z otce na syna neb dceru právem dědičným přišlo, auffanku z každého sta zlatých 10 zl. do důchodův mých se spravovati má. A tak vykonávajíc zvrchu psané povinnosti můj zvrchu psaný Václav, fojt dědiny Lubného, tohož fojství z napřed psanými rolami svobodně užívati, pivo šenkovati, a v tom žádný soused jeho jemu překážky činiti nemá, prodati, dáti, zaměniti, odporučiti a učiniti i nechati, jako svým vlastním dědičným, bez překážky mé i erbův mých, držitelův a pánův vsi Lubného.

Tomu na svědomí pečet mou hraběcí k tomuto listu sem přitisknouti dal; jehož datum na zámku mém Friedeckém dně sv. Václava leta 1654.

(L. S.) Jiří hrabě z Oppersdorfu.

Mně v náležitosti jest přednesl, a že bych jemu takové obdarování netolko konfirmirovati, nýbrž i také to stojnisko [sic], které on toho roku za sto zlatých ukoupil, ku fojtství připojiti a tuto vnésti dal, poníženě jest žádal. Kdež vidouc žádost jeho slušnú bejti, toho mu odepříti nemohu, nýbrž list tento aneb privilegium Matějovi Ostatkovi, erbům a potomkům jeho od sebe, erbův a potomkův svých i příštích pánův panství Friedeckého v všech punktích a klausulích i regalij méch [sic] dle urbarium hledějíc schvaluji a konfirmiruji. Tomu na svědomí jsem se vlastní mou rukú podepsal a pečet hraběcí přirozenou přivěsiti dal. Jenž dáno ve Friedeckým zámku dně patnáctého listopadu roku 1748.

Jan Nep. hrabě Pražma m. p.

Potvrzení z r. 1748 na pergameně v archivě Českého Musea; na zelené hedvábné stuze visela pečeť, kteráž schází. — Ves, která dle tohoto listu jmenovala se Lubný nebo Lubné, slove nyní Lubno, a stojí 10 km. jižně od města Fridku v Těšínsku, na východ od městečka Fridlantu i hraničné řeky Ostravice.

253.

1654, 22. října: místodržitelstvo české patentem vyhlašuje potvrzené snešení sněmovní o svěcení neděli a svátků, též proti přílišným robotám.

(1654 den 22. Octobris. Patent wegen Feierung der gottgeheiligten Tägen und Andachts-Beförderung.) Wir N. N., der römisch kaiserlichen, auch zu Hungarn und Böheim königl. Majestät wirklich geheime und andere Räthe, Cammerere und verordnete königliche Statthaltere und obriste Landofficierer im Königreich Böheim, fügen allen und jeden Inwohneren dieses Königreichs, was Stands, Condition, Würden und Wesens die seind, hiemit zu vernehmen, wasgestalt bei dem jüngst allgemeinen Landtag bei Berathschlagung ihrer kaiser. und königl. Majestät allergnädigsten Proposition alle dero treugehorsamste versammelte vier Stände dieses Erbkönigreichs Böheim, — welchermassen unter anderen, zeitwährenden, nunmehro gottlob durch erlangten längst erseufzten edlen Frieden obgewehrter*) langwierigen Kriegsunrue,h eingeschlicheuen Unordnungen auch dieses mit eingerissen, dass an vielen Orten, wider Gottes und der heiligen römischen katholischen Kirchen Gebot, an denen Sonn- und anderen gebotenen Feiertägen allerhand Zug- und Handwerksarbeiten verrichtet, hiedurch aber jetztermelte Sonn- und Festtäge verunehret, und Gott der allmächtige zu einen billichen Zorn angereizet worden, — zu Gemüth gezogen, und solchemnach auf der geistlichen Obrigkeit heilsamen Erinnerung, wie dieser Unordnung abzuhelfen und die Ubertreter oder Verachter mehr besagter heiligen Sonn- und Feiertäge bestrafet werden sollen, in reifer Deliberation gehabt, auch Ihro kaiserl. und königlicher Majestät ihre diesfalls geschöpfte allerunterthänigst treueifrigste Gutbedünken allergehorsamst beigebracht; Ihro kaiserl. und königliche Majestät dann dieselbe als eine gute gottgefällige Polizeiordnung allergnädigst placidiret, und damit zu derer würklicher Observirung es jedermänniglich wisslich gemacht werde, und diesfalls die Patentes zu verfassen, und dardurch, was also die obangeregte sämmtliche vier Stände dieses Dero Erbkönigreichs untereinander geschlossen, zu publiciren allergnädigst anbefohlen.

*) Rozuměj: abgewehrter

Wann dann zu Verhütung derlei verbotenen und Gottes Straf nach sich ziehenden Profanirungen der heiligen Festtäge dieses für nothdürftig befunden, und zu jedermänniglichen Observanz ausgesetzet worden, dass zuvorderist gleichwie zu Gottes und seiner lieben heiligen Ehre ein jeder Magistrat und Obrigkeit ihres Theils eifrig darzuthuen, und denen geistlichen Vorstehern und Seelsorgern diesfalls alle nöthige *Assistenz* und hülfliche Hand zu bieten verbunden ist, damit das von der christlichen katholischen Kirchen, wegen gemeldter Feiertägen Observanz ergangene Gebot allenthalben unverbrüchlich gehalten werde, also dass ein jeder an denen heiligen Sonn- und sonst allen andern gebotenen Feiertägen denen Aemtern

der heiligen *Mess*, wie auch beinebenst denen *Predigen* und anderen gewöhnlichen heil. katholischen Kirchenceremoniis (welche die Obrigkeit, wo und soviel es immer möglich, zu verschaffen schuldig) mit gebührender Andacht beiwohne, fleissig anhöre, hierzu ein jeder Hausvater seine Kinder und Gesinde, nicht allein, so er zu Hause oder ausserwärts nothdringender Weis in oder über Feld beim Viehe zu gebrauchen oder zu verschicken hätte, vorhero vorsichtiglich nach Möglichkeit unverhindert kommen lassen, ja darzu emsig verleiten und anhalten, wie auch selben Tages sonderlich sie zur Frömmigkeit, guten Sitten und christlichen gottgefälligen Wandel anführen, zu deme alle ungeziemende Vornehmen, Händel und Leichtfertigkeiten in alle Weg nicht allein abschaffen und verhüten, sondern auch an ihme selbst seinen unterhabenden Leuten und Gesinde eines besondern Eifers sowohl der heiligen Mess andächtig beizuwohnen, als das katholische Predigen mit vielfältigen Trost und Frucht der Seelen anzuhören ein auferbauliches Exempel geben solle.

Und damit man desto leichter merken möge, wer etwan solchen Gottesdienst, sonderlich die heiligen Mess und Predigen, verächtlich verabsaumete oder, so noch sträflicher, sich wohl gar beim Trunk, Schenk- oder Wirthshäusern finden liesse, sollen durch jedes Orts Magistrat gewisse Personen deputiret werden, so auf dergleichen Verbrecher und Profanirer der Sonn- und Festtägen fleissig aufmerken, dieselben dem geistlichen Seelsorger und dem Magistrat oder Richter andeuten.

Gestalt dann auch nicht weniger denenselben zu beobachten sein wird, dass weilen die Handel und Wandel in Verkaufung derer zur Medicin und Lebensmittel unnothwendigen Sachen dazumal verboten, solches keineswegs prakticiret, sondern die *Kauf-* und *Handwerksladen* geschlossen verbleiben; darzu auch allerhand Umschweifer, abentheuerliche Schauspieler, Zähnbrecher und dergleichen Leut ihre Händel, es sei auf offenen Plätzen oder in Häusern, durchaus nicht treiben, und in Summa von keinem, er sei wer er wolle, in operibus servilibus, es seie Zug- oder Handarbeit, nicht verübet werden möchte. So solle ferners in solchen Festtägen in denen *Wirthshäusern* zur selben Zeit, wann die Vesper oder Katechismus gehalten wird, kein Spielmann ohne Erlaubnis sich im geringsten nicht merken lassen, das ist, mit dem Saitenspiel rühren, bis dass gemeldter Gottesdienst und die Vesper in der Kirchen gänzlich vorüber seie. In Advent aber und in der Fasten, wie auch in der Kreuzwochen, da man die Gebet-Processionen dem christlichen Gebrauch nach halten thut, wie nicht weniger den ersten Tag in Weihnachten, Ostern und Pfingstfeiertägen des Saitenspiels in denen Wirthshäusern sich durchhaus enthalten. Im Fall aber etwas dergleichen fürfiele, solches alles beiderseits Obrigkeit, wie obgesagt, alsobald denunciret, von derselben abgethan und abgestrafet werden solle.

Es werden auch an Sonn- und Feiertägen alle *gerichtliche* Zänk- und andere Händel verboten. Gleichwohl es aber vorkommen thut, dass solches auf dem Lande und in denen Kreisen schlecht beobachtet werde, indeme meistens an oft angeregten Sonn- und Feiertägen theils Grundobrigkeiten oder deren Beamten unter währenden vor- und nachmittägigen Gottesdienst die Unterthanen zu denen Ämtern zu berufen, daselbsten ihre Händel zu ventiliren, die wochentliche Robothen auszutheilen und mit ihnen wegen ihrer Renten, wie auch anderer Gefällen Abraitungen zu halten pflegen, und hiedurch die arme Seelen von ihren geistlichen Trost und dem Gottesdienst abhalten: dannenhero und damit solches inskünftig verhütet werden möchte, ist diesfalls einhelliglich geschlossen und zu künftiger verlässlicher Observanz ausgesetzet worden, dass wann führohin, von ein oder der andern Obrigkeit oder deren Beamten die Unterthanen mit *übermässigen Robothen,* dass sie ihre Arbeit an denen Werktägen nicht verrichten könnten, sondern auch an Feiertägen arbeiten müssten, beleget, und in solcher sträflichen Arbeit betreten würden, auf solchen Fall die Unterthanen billichmässig entschuldiget, und dieses ihrer Obrigkeit oder denen Beamten zugemessen werden solle. Und zwar dergestalt, wann ein Beamter, es seie für sich selbst oder durch jemand andern, die Unterthanen von denen vor- oder nachmittägigen Gottesdienst, als heil. Messen, Predigen, Katechismo und Vesper abhielte, und verbrechlich befunden würde, ein solcher soll jedesmal 6 Schock meissnisch zur Straf verfallen haben, und selbe durch die königliche Kreishauptleute von ihnen unfehlbar eingefordert werden. Würde aber ein Bauersmann betreten und in flagranti erdapet, dass er sonsten vor sich selbsten vorsetzlicher Weise die verbotene Arbeit an einem Sonn- oder Festtage verübet, demselben, sonderlich auf Erinnerung des Pfarrers und geistlichen Vorstehers, die Pferd oder andere Sachen, mit welchen er in Exercirung der Robothen und anderer Arbeit ergriffen, arrestiret; und da es ichtwas Ansehentliches betreffen thäte, gegen Relaxirung dessen der 10. Theil abgenommen, sonsten aber und wann die arrestirte Sachen zu gering und einige Straf nit allerdings empfunden würde, die Übertreter selbsten oder der Profanirungen eines Festtags Verursachere, sie seien, wer sie wollen, gestalten Sachen nach poena arbitraria beleget, der Geldstrafe dritte Theil dem Denuncianten und übrigens zu derjenigen Pfarr, wo der Delinquent hingehöret, appliciret, und solches ohne Unterscheid mit denen Einheimischen, Auswärtigen und Fremden (so sich ebenfalls hier im Lande denen legibus patriae zu begegnen schuldig) gleichfalls practiciret werden solle.

Dieweilen aber auch unterschiedliche Casus, als zum Exempel in *Schnitt* und *Weinlesen*, auch andere dergleichen Zustände, da es ein oder des anderen unumgängliche Lebensmittel betrifft, und um Verhütung eines gewissen befahrenden Schaden zu thun ist, wie auch andere occurentia necessitatis, pietatis et parvitatis

operis, durch welche die Liebe des Nächsten demselben die *aüsserste Hülfe* zu leisten erfordert, sich ereignen, so einen von sich selbsten von Profanirung der Sonn- und Feiertäge, doch cum conditione des Amts der h. Mess nicht verabsäumen, entschuldigen. Danenhero derlei Casus durch die Pfarrer und Seelsorger ihren Zuhörern und Pfarrkindern zur Nachricht genugsamb fürgebracht und expliciret werden sollen, deme gemäss ein jeder sich zu verhalten, und da einige Nothdurft ihme treiben thät, etwas in solchen Fällen auf Sonn- und Feiertägen de opere servili fürzunehmen, zu mehrers seines Gewissens Sicherheit bei dem loci ordinario oder dero officiali allhier zu Prag, ausserhalb aber und da hierzu füglich nicht zu gelangen, bei seinen eigenen Pfarrer um Erlaubnus (welche ohne alle Entgeld zu ertheilen) sich anzumelden haben, und also nach erlangter Licenz wegen solcher fürgehabten Arbeit nicht zu bestrafen sein wird.

Was die, so *über Land reisen* und schon in der Reis begriffen, oder sonst nöthiger Weis abzureisen hätten, anbelanget, dieselben können zwar, gestalten Sachen nach, ihren fürgenommenen Weg auch an Sonn- und Feiertägen fortsetzen; doch seind sie gleichfalls verbunden, das Amt der heil. Mess ohne erheblichen Ursachen keineswegs nicht versaumen, sondern, so viel es möglich, demselben zuvor andächtig beizuwohnen, ihnen angelegen sein lassen.

Hierumen wird jedermänniglich hiemit alles Ernst[es] erinnert, dieser heilsamen Verordnung allerdings nachzukommen, auf obbesagten Sonn- und andern allen gebotenen Feiertägen sich der Arbeit enthalten, und solche zu Gottesdienst und seiner lieben heiligen Verehrung angesetzte Täge gebührlich feiern, selbe zu derer Seelen Trost und Heil in gottseeliger Andacht vollbringen, und hierdurch denen, so Gottes und der heil. Kirchen Gebot halten thun, versprochenen reichen Segen zu erwerben allen Fleiss und christlichen Eifer anwenden, also alle Landplagen und die angedeute, wieder die Übertreter ausgesetzte unvermeid- und unausbleibliche Bestrafung verhüten und vermeiden sollen.

Hieran geschicht Ihro kaiserl. und königl. Majestät Will und Meinung. Geben auf dem königlichen Präger Schloss den 22. Monatstag Octobris Anno 1654.

Weingarten, Codex 1720 pag. 308 nr. 180.

254.

Okolo 1654: Samodílný řád městečka Frymburka nad Vltavou.

Otiskl jej L. Schlesinger v Mittheilungen des Vereins f. Gesch. der Deutschen in Böhmen 1876, ročník XV. str. 191—197, pod novým názvem: Das Taiding von Friedberg 1654—1697; starý nápis byl: Hie ist zu vermerken etliche Artikul und Gerechtigkeit unsers Markts Fryberg. Článků nově číslovaných jest 61; obsahují nejvíce zákazy povahy policejní, nejčastěji pod pokutou 72 peněz; týkají se dílem věcí městských, namnoze však hodily by se

také do každé spořádané vesnice. Poslední články 50—61 byly připisovány k hotové již sbírce později, a bývají při nich poznamenány letopočty (1654—1697) ukazující, kdy který článek byl usnešen při soudě městském (am Abschiedtäding) od rady městské a všeho měšťanstva (von einem ehrsamben Rat und gemeinen Bürgerschaft). Městečko Frymburk, německy Friedberg, leží u řeky Vltavy mezi Dolní Vltavicí a Vyšším Brodem; náleželo k panství Rožmberskému.

255.

1655, 31. srpna: Komora česká hejtmanovi panství Pardubského nařizuje, aby hajní nebyli potahováni k robotám na jiná panství, a na domácím panství krom hlavních robot letních k žádným jiným.

Ur. p. Janu Hogenovi z Švorcpachu a na Černodubu, JMCé panství Pardubského hejtmanu.. Jakož na nás JMCé komoru českou JMCé rada a ouřadu JMti nejvyššího jagrmistrství v království Českém adjunkt pan Václav Rudolf Věžník z Věžník vedle poníženého spisu hajných při JMCé forštu panství Pardubského.. sloužících, — že by oni hajní za správy hejtmanské na témž panství někdy p. Havla Gotthelfa z Freidenberku netoliko k domácím robotám nad spůsob předešlých časův potahováni, ale i na jiná JMCé panství k vykonávání všelijakých prací, a obzvláště minulého 1654 leta, vysíláni, tudy pak v službách svých s nemalým obmeškáním a skrácením JMCé forštu hyndrováni byli, — stížně vznáší a za remedirování toho snažně pohledává.

V kteréžto příčině považujíce my, že v té přítomnosti [sic] dotčených hajných, jimžto jak k záspům častěji dohlížeti, tak i obzvláštně na lukách při sečení trav nasedělé [sic] vejce bažantí a mladé bažanty obzvláštní pozor dáti přísluší, při dotčeném JMCé forštu nemalá škoda následovati může: pročež jmenem a namístě JMCé krále.. vám poroučíme, abyšte nadjmenované hajné z dotknuté příčiny budoucně netoliko na jiná JMCé panství k opačenému robotování vysílati nedopouštěli, ale i při domácích extraordinarních a běžných robotách a pracech (mimo však hlavních, času letního při klizení roční zelené píce a obilí z pole přicházejících, z kterýchžto se oni hajní vytahovati nemají) dle možnosti nadřečených povinností jich zastání ušetřiti nařídili..

Na hradě Pražském 31. Aug. 1655.

Kopiář panství Pardubického z let 1632—1687 f. 212 v archivě Českého Musea v Praze.

256.

1655, 18. prosince: Revers podepsaný pytlákem z Velkého Bělče, když byl v Praze puštěn na svobodu po vězení skoro tříletém.

(Komora česká Janu Hogenovi z Švorcpachu, hejtmanovi panství Pardubského).. Na jaký tak revers Jiří Štamma, JMCé panství Pardubského.. poddaný, toho vězení, v kte-

rémž jest až posavad při právě Starého Města Pražského za příčinou střílení a krádeže zvěři v forštu a revířích oznámeného JMCé panství provozované zůstával, prostředkem vejpovědi od téhož práva vynese[né] osvobozen, a již propuštěn jest: takového vám příležitě hodnověrný přípis pro vyrozumění odsíláme; při tom poroučejíce, abyšte týž jeho Štammy revers . . ad notam vzíti a zaznamenati, a pokudž by se kdy [čeho] proti opačenému reversu jeho čelícího on Štamma opovážil, tehdy s ním ihned náležitě se ujistiti dadouc, nám zase toho zprávu svou . . neprodleně učiniti nepomíjeli . . Na hradě Pražském 29. Dec. 1655.

(Revers.) Já Jiří Sstama, dědičný poddaný JMCské k panství Pardubskému náležející, přiznávám se tímto listem rukou mou vlastní podepsaným, jenž revers sluje . . : Tak jakož jsem za příčinou střílení a Janovi Dyryngerovi někdejšímu JMCské rychtáři města Hradce Králové n. L. dodávání zvěři JMCské do vězení se dostal, v němž tři leta méně neděl desíti zůstával, teď posléze pak takového spravedlivou vejpovědí od magistrátu Staroměstského vynešenou proti tomuto reversu osvobozen jsem. Vedle čehož mocí listu tohoto slibuju a se zavazuji, předně že do mé nejdelší smrti netoliko v střílení a prodávání JMCské zvěři se opovažovati, aniž sice co jiného zcestného se dopustiti, jakož i nad kým, zvláště pak nad těmi, skrze kteréž oznámené přečinění mé vyjeveno bylo, jak na osobách, statku, jmění jich, ani sice nijakž, co by jmenováno býti mohlo, žádným nevymyšleným [sic] spůsobem, jak sám osobně, tak ani skrze jiné lidi, v ničemž nejmenším slovy ani skutkem vymstívati nechci, nebudu a nemám. Nýbrž ke všem vůbec a jednomu každému pokojně, obzvláště pak k vrchnosti mé představené, při kteréž se ihned ohlásiti a na JMCské gruntech panství Pardubského se živiti a zůstávati chci a mám, poslušně a poddaně se chovati připovídám. Pokudž bych pak v jednom nebo v druhém, v čemž se tuto zavazuji, tak se nezachoval, a buďto proti milostivé (čehož mne však Pán Bůh uchovati rač) vrchnosti své, aneb komu koliv sice jinému, jakž by na mne to provedeno a ukázáno bylo, se dočinil a prohřešil, tehda všech dobrodiní, právních milostí, přímluv, a i summou všech těch a takových obran, kteréž by opatrnost lidská vymysliti mohla, se zbavujíc, beze vší milosti dle uznání buď na hrdle neb jináče skutečně trestán býti mám. A že se podle toho všeho, jakž výš položeno jest, věrně upřímně a právě zachovati chci, rukou dáním panu rychtáři Starého Města Pražského připovídám. Čehož dotvrzuje podpis ruky mé vlastní. Datum v Starém Městě Pražském 18. Dec. 1655. Jiří Sstama ručnikář.

Kopiář panství Pardubického z let 1632—1687 f. 155 v archivě Českého Musea v Praze.

257.

1656, 16. června: Komora česká ukládá zevrubnou přísahu ovčákům k zamezení šideb jejich.

(f. 177.) Komora česká píše Janu Hogenovi z Švarcpachu na Černodubu, hejtmanovi panství Pardubského: Dověděla se . . . že věším dílem mistři polní, hamlknechtové a czucht-

raitrové při JMCé ovčíních zůstávající bahnice své, které se jim k chování passirují, mezi jalovým dobytkem — na skrácení JMCé důchodu v tom, že tudy netoliko dotčené bahnice a jehňata své tím nejlepším obrokem a pící na ujmu panského dobytku živiti, ale i časem, když se která jarka panská obahní, ji mezi své bahnice dáti neb od ní jehně, jestli kdy který jich zhyne, přisaditi, a tím spůsobem jedny i druhý nemalých některých fortelův se dočiniti mohou, — chovati měli . . . (To komora zapovídá, a předpisuje přísahy šafářům, kterou pomíjím, a ovčákům, kterou zde kladu:)

[f. 179v] Povinnost mistrův ovčákův na JMCské panství. Já N. N. přísahám Pánu Bohu všemohoucímu, blahoslavené [připsáno: a neposkvrněné] panně Marii, všem božím svatým, a nejjasnějšímu nepřemoženějšímu velikomocnému kníželi a pánu p. Ferdinandovi III. volnému Římskému císaři, Uherskému a Českému králi, pánu mému nejmilostivějšímu a dědicům Jeho Mti budoucím králům Českým: Jakož jsem do ovčína JMCské N. za mistra polního přijat a dosazen, že v té práci chci a mám se věrně upřímně a spravedlivě, jakž na dobrého čeledína náleží, chovati, a tak předně na to, aby v tomž ovčíně a hamlhaufu mně na ten čas k opatrování svěřeném dobytek ovčí JMCské s jmenem mým a pacholkův vedle mne sloužících toliko tím počtem, jakž vyměřeno jest, žádného více mimo to, aniž krav dojných a jinšího dobytka mimo samo povolání [povolení?] při tom nechovajíc, a vždyckny netoliko v čas-pastvy tu, kdež by beze škody JMCské i jinších lidí býti mohlo, ale i času zimního, zvláště pak kdyby se bezelstně ven přeháněti nemohl, domácí pící, (s tou však rozšafně a spoře zacházejíc), tolikéž i solí, — kterážto nikam jinam, než tak jak se spravedlivě buď z důchodův JMCské aneb ode mne sedmého dílu odvede, vždy zcela zouplna v přítomnosti osoby od p. hejtmana aneb p. purkrabího k tomu zřízené, témuž dobytku časně dávati se má, — neméně pro zachování zdraví jeho všelijakými k tomu spůsobnými prostředky náležitě opatrován byl, bedlivý pozor s obzvláštní pilností a péčí jmíti; tak také čeládku svou v dobrém řádu a kázni zdržujíc; jehnic mladých dříve času k beranům nepřipouštěti. A kdyby se pak mimo nadání a proti vší vůli něco toho přitrefilo, netoliko těch od týchž mladých, ale ani od starých ovec a zubkyň, zvláště pak cvilinčat, tolikéž i od zmetalých neb od kterých by tak jehňata malé zhynuly, poznovu přicházejících jehňat nic dokonce neustraňujíc, o všech každého času pravdivě oznamovati; téhož dobytka JMCské za svůj neb pacholčí ani žádného jiného, buď živý neb umrlý, jakým koliv vymyšleným fortelem nevyfreimarčovati a neodcizovati, aniž při prodeji braku na místě jeho lepšího vydávati; jehňat svých a pacholčích při ovcích JMCské nenadržovati, ale raději JMCské vlastním, které by špatnější byly, pomáhati; týchž ovec dříve časův na záhubu jehňat dojivem neužívati; bez vědomí vrchnosti žádného dobytka svého neb pacholčího neprodávati, aniž takových nikam jinam nepřeháněti, méněji pak bez přítomnosti purkrabího aneb jisté osoby dokonce žádného dobytka z ovčína nevydávati, a ani jedinkým kusem nehejbati, zvláště jaké jiný od koho koliv přijímati; co by tak kdy

z dopuštění božího z téhož dobytka buď JMCské aneb mého a pacholčího zhynulo, to netoliko časně vrchnosti oznámiti, ale také vždyckny pořádně vykázati a při tom dokonce žádných obmyslův a fortelův neužívati. Tolikéž aby vlna z dobytka jak času jarního dříve stříže, tak při střížích, pod jakým koliv titulem k mrhání neb stranění přicházela, aniž dobytek můj a pacholčí aneb něčí jiný oblezlý za JMCské rounatý k tříži podstrčen byl, k tomu nedopouštěti. A in summa jak sám k svému užitku z toho nic nejmenšího, co by na škodu a ublížení JMCské čelilo, neprzyzowatj [sic], tak ani čeledi mé, aniž komu jinému toho nedopouštěti a nepřehlídati; nýbrž kdyby se co toho od koho koliv dálo, to ihned na p. hejtmana i purkrabího vznésti, a jich nařízením, co by s dobrým a užitečným JMCské bylo, ve všem se spravovati. Toho mi dopomáhej blahoslavená a nerozdílná Trojice svatá, panna Maria i všickni boží svatí amen.

Kopiář panství Pardubického z let 1632—1687 f. 177—180 v archivě Českého Musea.

258.

1656—1658: Čtvero nařízení komory české o pohodných na panství Pardubském.

a) 1656, 9. srpna: Poněvadž pohodný Pardubský za kuže nic do důchodu neplatí, komora nařizuje Hogenovi hejtmanovi Pardubskému, aby pohodnému Přeloučskému dle nabídky jeho zvětšen byl okres, začež on bude konati práce katovské; pohodný ze Skutče nechť si zřídí pohodnici v Dašicích, a když by Pardubský nechtěl se uvoliti k placení, nechť se zřídí pohodný i v Sezemicích, a Pardubskému nechť zůstane pouze město Pardubice. — (Kopiář panství Pardubského z let 1632—1687 f. 181 v archivě Českého Musea.)

Ur. p. Janovi Hogenovi z Švorcpachu a na Černodubu, JMCské panství Pardubského hejtmanu. Jakož se z relací, nám na JMCské komoru českou od JMti všech královských panství v Čechách p. vrchního hejtmana v příčině visitací hospodářství panství JMCské Pardubského učiněné, mezi jinými punkty i to dle přiležejících extraktů vynachází, že pohodlný Pardubský všechny kůže z konských i hovězích dobytkův na témž panství JMCské jak v JMti dvořích, tak i lidem poddaným padlých, k užitku svému až posavád obrací, a za touž příležitost a užitek toliko mistru popravnímu, když by do města Pardubic v nastalých [po]pravách a exekutorních potřebách povolán byl, vychování a zaplacení tu dává, dáleji pak mimo tuž zřídka se trefující povinnost do důchodův Pardubských žádného platu neodvozuje. I poněvadž se v té příčině Matouš Dašický mistr popravní v městě Přelouči k dotčenému JMCské panství přináležejícím, a Jan Johanny pohodlný při městě Skutči zůstávající, skrze přiležející vám podané snížené spisy ohlašují a za to, aby jak předně témuž mistru popravnímu k rychtě Přeloučský ještě Bohdanecká s vesnicemi k ní přináležejícími k užívání opačených koží z dobytkův padlých, — uvolujíce se naproti tomu pokaždé, kdyby toho koliv od JMCské zámku a panství jaká potřeba nastala, opačené právní potřeby a exekucí bez další JMCské důchodu, též i dotčeného pohodlného Pardubi-

ckého odměny, vykonávati, — přidána, tak i řečenému Johannidesovi v měst. Dašicích obydlí pohodlného koupiti povoleno, a tak Dašická s některými jinými okolními rychtami a vesnicemi proti odvozování do JMCské důchodu jistého ročního platu peněžitého, též do sklepu hospodářského všech koží z dobytkův v JMCské dvořích padlých, propuštěna býti mohla, sníženě žádají; tudíž pak týž JMCské důchod spůsobem na panstvích jiných pánův obyvatelův v zvyk uvedeným něco přivětšen býti může:

Protož jmenem a na místě JMCské krále vám poroučíme, abyšte dle společného vašeho s nadjmenovaným p. vrchním hejtmanem na tom zůstání, které by tak JMCské dvory, rychty a vesnice buď k městu Pardubicům, neb Přelouči a Bohdanči, též Dašicům se potáhnouti měly, rozvrhnouti, a na to jak předně jmenovanému mistru popravnímu v městě Přelouči k týž Přeloučské Bohdaneckou i jiné k tomu okolní rychty a vesnice k dotknutýmu užívání koží z dobytkův padlých na vejš psaný způsob, aby on dle svého vlastního uvolení pokaždé dotčené exekucí a jiné nastalé potřeby právní bez všeliké JMCské důchodu, též pohodlného Pardubského odměny vykonávati, a vnady neb ludra do JMCské obory vlčí téhož panství časem zimním též bez platu dovážeti hleděl, propustili; tak i řečenému Johannidesovi pohodlnému v Kutczj [t. j. v Skutči] k trhu opačeného spustlého obydlí pohodlného v měst. Dašicích, kteréž pohodlný Pardubický na skrácení JMCské důchodu stavěti a ouroky vypravovati zanedbává, připustiti, a jeho tu skutečně dosaditi nařídili. Neméně i dáleji co by tak týž pohodlný Dašický, tak i onen Pardubský, za opačené příležitosti a užitky, mimo odvozování do naddotknutého sklepu hospodářského koží z dobytkův v JMCské dvořích padlých, a pokudž by toho potřeba byla, dodávání luder do obory vlčí, ourokův do JMCské důchodu každoročně odvozovati chtěli, od nich vyrozuměli, a s nimi na další ratifikací naši v tom místně se namluvili. Pokudž [by] pak dotčený pohodlný Pardubský toho ujíti a žádnému platu se podvoliti nechtěl, tehdy ty všechny rychty a vesnice od města Pardubic odníti, k měst. Sezemicům připojiti, a tu jiného zvláštního pohodlného, který by opačený roční plat a kože z dobytkův v JMCské dvořích padlých k dobrému důchodu odvozovati chtěl, dosaditi dali, a témuž pohodlnému Pardubskému samého města Pardubic k podobnému užívání zanechali. V čem pak pokračovati a vyřízení vašeho nám na JMCské komoru českou zprávu učiniti věděti budete.

Dán na hradě Pražském 9. Aug. 1656.

b) 1656, 3. listopadu: Když hejtman panství Pardubského dle nařízení komory smluvil se o povinnostech se třemi pohodnými na panství, pohodný v městě Pardubicích uvoloval se, vzíti to vše sám na sebe; což komora schvaluje. (Tamže f. 183.)

Ur. p. Janovi Hogenovi z Švarcpachu a na Černodubu, hejtmanu panství JMCské Pardubského. Jaké jste tak rozdělení JMCské panství Pardubského dvorův

a vesnic, též měst a městeček do tří dílův k usazení v jednom každém jednoho pohodného, ježto by dobytek padlý odklizoval, učinili, tomu jsme z zprávy nám od vás 5. Sept. učiněné, a vyznamenání téhož rozdělení k tomu přiloženého s dostatkem vyrozuměli. A ačkoliv bychom nad tím, — aby jeden díl Matoušovi Dašickému mistru popravnímu při městě Přelouči, a druhý díl Janovi Johannidesovi pohodlnýmu z města Skutče v revíru Dašickém, tu kdež na gruntu spustlém nynějšího pohodlného Pardubského se osaditi chce, zanechán, a naproti tomu onen místo ročního platu exekucí právní, ač by se kdy činiti měla, beze vší odměny, mimo čtyr kop na vychování osob prohřešilých, předešle z JMCské důchodu vydávaných, konati; tento pak každoročně 25 fl. platu penězitého do JMCské důchodu vypravovati; k tomu také jak jeden tak druhý netoliko vnady a ludra do obor vlčích tu na JMCské panství se nacházejících v určitém času náležitě bez platu dovážeti, ale i kůže všeckny z dobytkův ve dvořích JMCské padlých do sklepu hospodářského navracovati povinen; z třetího pak dílu, jehož Jan Ledvina pohodlný Pardubský k sobě ujíti, aniž témuž Johannidesovi nynějšímu pohodlnému Skutskému gruntu svého spustlého v Dašicích propustiti nechce, nýbrž aby jemu ještě dále pod předešlým na mistra popravního právní exekucí uloženým platem a lidí prohřešilých vychováním na celém panství dobytek padlý odpravovati dopuštěno bylo, snažně prosí, podobný roční plat a vejš dotknuté snížené služebnosti odvozované byly, — žádného rozmýšlení neměli;

Nicméně aby on Ledvina, kterýž jest za obydlí své při městě Pardubicích a Dašicích 1650 kop m. dosti vysoce vyplatil, vždy v něčem překvapen nebyl:

Pročež jmenem a na místě JMCské k tomu své povolení dáváme, pokudž by týž Ledvinka tomu, co nadepsaní dva pohodlní k revíru Přeloučskému a Dašickému způsobem nadepsaným se podvolují, podniknouti, t. kůže z padlého dobytka ze dvorův navracovati, luder neb vnady do obor vlčích dovážeti, mistra popravního v nastalý potřebě vychovávati, a k tomu každoročně na penězích po 40 fl. do JMCské důchodu platiti chtíti bude, abyšte jeho samého na celém panství předešlým způsobem, avšak aby se pacholky zaopatřiti a dobytek padlý časně odklízeti dáti hleděl, při jeho snížené práci a obchodu zůstavili a zanechali. Jináče pak, kdyby toho učiniti nechtěl, tehdy netoliko vejš jmenovaným dvěma pohodlným przi [sic] díly jich, ale i třetí díl nadřečeného rozdělení vašeho k tomu pohodlnému Skutskému proti jistému platu a svrchu oznámené snížené služebnosti propustili, nicméně také k vystavení nějakého v Dašicích obydlí jemu jisté místo vykázati dali. A poněvadž často psaný Ledvina do Daniele Mojžíše žida Pardubského strany koží z dobytka padlého jemu mocně vzatých v přiležejícím spisu stěžuje, jemu v tom spravedlivé opatření a spomožení učiniti hleděli.

Na hradě Pražském 3. Nov. 1656.

c) 1657, 8. ledna: Když pohodný Pardubský nezdržel předešlé smlouvy, komora nařizuje hejtmanovi, aby zavřel smlouvy s jinými třemi pohodnými k tomu ochotnými. (Tamže f. 184 v.).

Vyrozuměli jsme z zprávy nám na komoru českou od vás 30. Dec. 1656 učiněné, že jest se dle poručení našeho k vám ddo 3. Nov. Jan Ledvina pohodlný při městě Pardubicích zůstávající, aby sám na témž celém panství při své snížené práci dle předešlého způsobu zůstaven býti mohl, to vše, co jsou se Matouš Dašický mistr popravní při městě Přelouči, a Jan Johannides pohodlný z města Skutče od revírův Přeloučského a Dašického dle rozvržení vašeho podniknouti a do JMCské důchodu odvozovati prohlásili, zastoupiti, a jak kůže z padlého dobytka z JMCské dvorův navracovati, ludra neb vnady do obor vlčích dovážeti, mistra popravního v nastalých potřebách vychovávati, a k tomu každoročně na penězích po 40 fl. do důchodu platiti, tak i pacholky, aby dobytek padlý časně odklizován býti mohl, se zaopatřiti, sice podvolil a přislíbil; avšak až posavád [z] samé navyklé zpoury, tomu, na skrácení JMCské důchodu a JMCské lidí poddaných, zadosti činiti a do opačených revírův pacholky k též snížené práci obstarati zanedbává. A z té příčiny při nás JMCské šafmistr Jan Glury sobě to, že by již od několika neděl do oznámených obor vlčích žádné ludra neb vnady dodávané, na zvěři od vlkův nemalá škoda, jakož i JMCské poddaným a celému panství skrze neodklízení dobytkův padlých nepříležitost činila, sobě stěžuje. I ačkoliv nápodobně i při nás on pohodlný dle spisu nám podaného krom platu po 40 fl. ročně jemu vysazeného dotčené snížené povinnosti na celém JMCské panství vykonávati se prohlašuje; poněvadž však jak jemu téhož platu na skrácení JMCské důchodu passirovati, tak i k tomu dopustiti za slušné není, aby v nedostatku vnady, do jam vlčích se dodávati mající, JMCské foršt od škodlivé zvěři se hubiti, jemu pak v obmeškávání té snížené jeho práce zpoura a protimyslnost trpína býti měla:

Pročež jmenem a namístě JMCské krále .. vám poroučíme, abyšte dle předešlého nařízení našeho a rozvržení od vás učiněného nadepsané dva revíry Přeloučský a Dašický dotknutým dvěma pohodlným dle námluvy s nimi učiněné, — t. aby on Matouš Dašický místo ročního platu exekucí právní, ačby se kdy jaká na témž panství činiti měla, beze vší odměny, mimo čtyr kop na vychování osob prohřešilých předešle z JMCské důchodu vydávaných, konati; druhý pak Johannides každoročně 25 fl. platu peněžitého do JMCské důchodu vypravovati; k tomu také jeden i druhý vnady a ludra do obor vlčích v určitém času náležitě bez platu dovážeti, též kůže všechny z dobytkův ve dvořích JMCské padlých do sklepu hospodářského navracovati povinen byl, — propustiti, ale i ten třetí díl dle rozvržení vašeho, pokudž by jeho pohodlný Pardubský ujíti a z něho podobného platu ročního, též snížených služebností s těmito zároveň vždy dáleji podniknouti a vykonávati nechtěl, nadřečenému pohodlnému Skutečskému dle snížené žádosti jeho,

(jemuž také předešle nařízeným spůsobem v městys Dašicích k vystavení nějakého obydlí jisté místo jak vykázati dáti věděti budete), proti jistému platu a svrchu oznámeným sníženým povinnostem pronajíti dáti, a nám vyřízení vašeho další zprávu učiniti nepomíjeli .. — Na hradě Pražském 8. Jan. 1657.

d) 1658, 20. prosince: Komora česká mění povinnosti a stanoví práce pohodného na Pardubsku. (Tamže f. 159 a opět 189.)

Ur. p. Janovi Hogenovi z Švorcpachu a na Černodubu, JMCé panství Pardubského hejtmanu. Vedle čeho tak a z jakých příčin Jan Ledvina pohodlný a zadní [žádný?] soused při městě Pardubicích, — majíce za kůže ze všelijakého padlého dobytka tu na JMCé panství Pardubském .. do důchodu platu ročního 40 fl. odvozovati, kůže pak z dobytka při JMCé dvořích padlého zase navracovati, ludry darmo do vobor voziti, a při právních exekucích mistra popravního s čeládkou jeho na svůj náklad vychovávati, — za povolení toho, aby z odvozování těch koží z dotknutých JMCé dvorův pocházejících sjíti, a naproti tomu k nadepsanému platu těch 40 fl. ještě každoročně po 10 fl. od něho přijímáno býti mohlo, poníženě vyhledává;

Vy pak jaké zdání na to dokládajíce, že jest on pohodlný teď v krátkých časech na trojí exekucí právní nad osobami prohřešilými tu na připomenutém JMCé panství nákladem svým náklad vedl, a k tomu také nemálo luder a vnady do obor vlčích, k nimž nyní poznovu jedna přibyla, dodávati musel, nám na JMCé komoru českou pod datum 28. Jun. 1658 činíte, tomu jsme s dostatkem vyrozuměli.

Nad kteroužto snažnou žádostí, ač bychom se mezi jiným i proto, že jest on Ledvina tehdáž, když jemu na vůli buďto k vejš řečenému platu a jiným sníženým pracem přistoupiti, aneb dotčený užitek z koží padlých, tu na JMCé panství se nacházející, jinému, ježto se k již řečené práci ohlašovali, propustiti, zanecháno bylo, na to, zdaliž by tomu všemu zadosti činiti mohl, bedlivě se rozmysliti měl, slušně pozastaviti mohli;

Nicméně jmenem JMCé krále a pána nás všech nejmilostivějšího k tomu povolujeme: pokudž často řečený Ledvina k těm předešle vysazeným 40 fl. ročního platu ještě 20 fl. každoročně, a tak v jedné summě 60 fl. do JMCé důchodu odváděti, vedle toho také všechny nadjmenované snížené práce vykonávati chtíti bude, abyste naproti tomu všecky z dobytků ve dvořích JMCé padlých se scházející kůže jemu Ledvinkovi v rukou, však toliko do vůle a libosti JMCé komory české, zanechati mohli. Vědouce, že na tom milostivá JMCé vůle naplněna bude.

Dán na hradě Pražském 20. Dec. 1658.

N. N. JMti Ř. císaře, Uh. a Českého krále president a rady zřízené komory v království Českém.

Praes. 22. Jan. 1659.

259.

1657, 13. listopadu: K stížnosti poddaných komora nařizuje na Pardubsku úlevu v braní dětí ke službám dvorským, a táže se hejtmana o zdání, zdali může se sleviti z ceny piva 7 fl. 15 kr. za ječné a 6 fl. 15 kr. za bílé.

Ur. p. Janovi Hogenovi z Švarcpachu a na Černodolu, JMCské panství Pardubského hejtmanu. Z přiležejícího, nám na král. komoru českou jmenem všech poddaných vesnických k panství JMKské Pardubskému.. přináležejících podaného spisu tomu, kterak při nás toho, aby děti jich obojího pohlaví k službám dvorským již řečeného panství potahovány, aniž jinam, t. na panství Brandejské zároveň s sirotky z ohledu toho, že mnohým rodičům již věkem sešlým bez pomoci jich živnosti mající obsáhnouti, a vedle toho jiné robotní podělky vykonávati možné není, vysílány nebyly.. poníženě vyhledávají, šířeji vyrozumíte.

Kdež co se předně žád[a]ného od prací a služeb dvorských dětí jich supplikujících ušetření dotýče: ačkoliv takovou jich žádost dokonce neslušnou z ohledu toho, že by oni poddaní tím prostředkem sobě nějakou svobodu osobovati a z poslušnosti a služebnosti poddacích se vytahovati chtěli, ano i jiných panství poddaní lidé tou cestou postupovati mohli, poznáváme;

nicméně jmenem a na místě JMti Uherského a Českého krále.. poroučíme vám, abyšte [v] té případnosti takové prozřetelnosti, — aby k nadoznámeným službám a práci dvorské především sirotci dospělí z opačeného panství vybírané, v nastalé však potřebě, a když by se sirotků nedostávalo, tehdy z těch osedlých, více dospělých dětí nežli jedno majících, za rok, dvě i tři leta dle uznání vašeho do dvorův potřebované, a tudy rodičům jich zvláště věkem sešlým jak pro jejich vlastní [v] živnostech zaopatření, tak i snadnější robot povinných vykonávání jakáž takáž pomoc v rukou zanechána byla, — požívati hleděli...

Na hradě Pražském 13. Nov. 1657.

Kopiář panství Pardubského z let 1632—1687, f. 187, podruhé f. 190, v archivě Českého Musea.

260.

1657: Český sněm maje ustanoviti nové pravidlo o nevolných lidech narozených na cizím panství, odkazuje toliko na starší předpisy.

(Wegen der Unterthanen Widerspänstigkeit, der entloffenen Aufenthalt, und von selben auf frembden Gründen erzeugten Geburt halber sich ereignenden Difficultäten.) Uber dieser Sachen Bewandnuss sollen die Visitationscommissarien vernommen, sodann die Sach vou denen königl. Statthaltern fleissig erwogen, und Ihrer Kais. und Königl. Mt von denenselben, wie solchen Differentien am füglichsten abgeholfen werden könnte, ein ausführlich-räthliches Gutachten gegeben werden. [Z artikulů sněmu českého, jenž trval od 13. dubna do 20. června 1654, str. 42.]

(Wegen den an frembden Gütern erbornen Unterthanen.) Diejenige Inwohnere, so sich wegen solcher an frembden Gütern, dahin sich die Eltern bei vorigen Kriegsläuften reteriret gehabt, erbornen Unterthanen etwa zu beschweren haben, sollen diesfalls ihre Nothdurft bei der königl. Statthalterei in Ihrer Mt Abwesen

anbringen, welche sodann communicato consilio mit der Hauptcommission, wie solchen Differentien am füglichsten abgeholfen werden könnte, Ihrer Mt denen Umbständen nach ihr räthliches Gutachten zu eröffnen haben werden. [Artikule sněmu českého konaného v Praze od 17. července do 12. září 1656, str. 28, 29.]

(Von denen Differentien wegen der Unterthanen Geburt an frembden Gütern.) Wann etwa einige Inwohnere wegen der an frembden Gütern, dahin sich die Eltern bei vorigen Kriegsläuften reteriret gehabt, erbornen Unterthanen sich noch zu beschweren hätten, die sollen demjenigen, was diesfalls in dem vorgehenden Landtagschlusse Pag. 28 und 29, wie nicht weniger was die Nichtaufenthaltung frembder Unterthanen betrifft, demselben, was destwegen in der königl. Landsordnung und jüngst mit Verdoppelung der Strafe publicirten Patenten*) enthalten, allerdings nachzukommen schuldig sein, und der daselbst ausgemessenen Abhelfung zu gewarten haben.

*) Viz výše str. 228 č. 226.

Z artikulů sněmu českého, který se počal na hradě Pražském 3. září a zavřen 24. prosince 1657, str. 50. — Tato vyhýbavá snešení z let 1656 a 1657 otiskl také Weingarten v Codexu str. 285b.

261.

1659: Řád poddanský na panství Golčovo-Jenikovském.

Panství Jenikovské držel v letech 1657—1677 Jan Jetřich z Ledeburu, kterýž roku 1659 dal svým obročním písařem Janem Holubem Podmockým na základě starších register sestaviti nová „Registra purkrechtní Jeníkova a vsi Frydnavy.“ Na konci toho urbáře čte se řád poddanský, nadepsaný: „Tyto artikule lidem mají se čísti a oznamovati, jak se chovati mají.“ Uveřejnil je dr. V. J. Nováček v Časopise přátel starožitností českých 1900, VIII. str. 5, 6. Článkův jest 14, obsahu velmi obyčejného; prvotně nejspíš byly sepsány před rokem 1620, a při opisování jich r. 1659 zapomněli v článku 6. doložiti zmínku o zpovědi, i zůstalo tam napomenutí, aby každou neděli chodili do chrámu Páně a jednou v roce k „posluhování večeře Páně.“

262.

1660: Arciknížecí resoluce: poddaní klášterů Třeboňského a Borovanského nejsou povinni k jiným robotám na panství Třeboňském, než pomáhati při rybníce Rosenberském a hlídati zámek.

Extract aus der erzherzoglichen Resolution de anno 1660.

Mit was Bedingnuss die Herrschafts- und klösterliche Unterthanen derer gegen einander prätendirten Roboten erlossen, und an Seiten der Herrschaft gegen den klösterlichen Unterthanen die schuldige Schlosswacht vorbehalten wird.

Was ferner bei dem 19. Punct wegen einer Herrschaft an die gesammte klösterliche Unterthanen prätendirter Roboten, sodann herentgegen in folgenden 22. Puncten wegen des Klosters Borowan an die herrschaftl. Unterthanen zu Kramolin begehrter Roboten angeregt worden, wie weit [ein] und anderer Theil hierin fundirt sein möchte, auch was zu gütlicher Beilegung dieser Strittigkeit sowohl bei

nächst gehaltener Commission zu Wittingau, als auch bei beeden zu Pressburg und allhier vorgangenen Conferentien für Vorschläg ins Mittel kommen.

Ob nun zwar Ihr hochfürstl. Durchlaucht an Seiten der Herrschaft fast erhebliche Fundamenta vor sich hätten, kraft deren die herrschaftlichen Roboten gegen denen klösterlichen Unterthanen noch forthin zu kontinuiren wären: so haben jedoch dieselbe aus obangezogener Inclination gegen beede Gottshäuser, so zu etwas Erleichterung der vorhin mit vielfältigen Beschwerden beladener Unterthanen, in Gnaden resolvirt:

dass hinfüran die prätendirenten Roboten sowohl an Seiten der Herrschaft, als der Klöster, gegen eines und andern Theils Unterthanen allerdings compensirt und aufgehoben sein sollen; jedoch mit folgender austrucklichen Vorbehaltung:

dass erstlich die Klosterunterthanen bei dem Rosenberger grossen Teicht nicht allein anjetzo, bis zu dessen völligen Verwahr- und Perfectionirung, mit Roboten ihren Beitrag thun, sondern auch da inskünftig bei demselben eine gäglinge [jählinge] Gefährlichkeit herfürbrechen möchte, zu allgemeiner Rettung neben denen herrschaftl. Unterthanen verhilflich zu concurriren gehalten sein sollen;

ingleichen wird andertens an Seiten der Herrschaft gegen denen klösterlichen Unterthanen die schuldige Schlosswacht mit dieser gnädigsten Vertröstung vorbehalten, dass mit solcher Wacht die klösterlichen Unterthanen von denen herrschaftlichen nicht übernomben, sondern jedesmalen eine proportionirte Gleichheit gepflogen werden solle.

Kopie v knížecím archivě Třeboňském VI. Gβ. 35. — Arcikníže Leopold Vilém držel panství Třeboňské zástavou od svého bratra císaře Ferdinanda III. od r. 1648, až je r. 1660 odevzdal hraběti Janovi Adolfovi ze Schwarzenberga, kterýž r. 1670 dosáhl titulu knížecího.

263.

1660 bylo obnoveno zřízení Nedvědické.

Městečko Nedvědice u hradu Pernšteina na Moravě dostalo r. 1538 od své vrchnosti, pana Jana z Pernšteina, řád městský neboli zřízení, kteréž jest vytištěno v AČ. XXII. str. 90—100. V úvodě poznamenal jsem tam, že Jungmann (V. 618) zmiňuje se o rukopise o 16 listech, jenž obsahuje „Zřízení Nedvědické někdy Jana z Pernšteina, obnovené r. 1660". — Tento rukopis, Jungmannem blíže neoznačený, nachází se v archivě zemském v Brně pod číslem 113; jest to sešit malého kvartového formátu o 18 listech, z nichž poslední dva nejsou popsány; na prvním listě jest nápis: „Zřízení Nedvědický obnovený jest leta páně 1660." Úředník moravského archivu zemského dr. B. Navrátil k mé žádosti srovnal ten rukopis pečlivě s otiskem prvotního zřízení z roku 1538 v AČ. XXII. str. 90—100, a poznamenal na otisku všeliké odchylky, jež v rukopise shledal. Podle toho pořízen byl vlastně r. 1660 jenom nový přepis ze staršího rukopisu, tak jak tehdáž uměli, ale nového nic nebylo přidáváno, a staré zřízení bylo nepochybně znova vyhlašováno. Že by se to bylo stalo s povolením vrchnosti, kterouž tehdáž byl na panství Pernšteinském hrabě Maximilian z Lichtenšteina, toho není

žádná stopa. Rozdíly mezi textem Brněnským z roku 1660 a textem z r. 1538 již vytištěným jsou velmi četné, ale největším dílem jsou jenom pravopisné, hlaskoslovné, mluvnické a jiné drobné, kterými se nemění věcný smysl, pročež jich zde nezaznamenávám. Články v rukopise Brněnském nejsou číslovány, také při jich začátcích schází zbytečné slovo item. Všechna slova a čísla, která jsem v otisku dal mezi křížky na znamení, že jest to přeškrtnuto v původním rukopise, to vše schází v opise z roku 1660. Důležitější odchylky od textu tištěného jsou v rukopise Brněnském tyto:

První slovo v rukopise jest Pan místo Jan (z Pernšteina).

V článku 1. uprostřed místo tištěných slov „toho abyšte [k] nápravě přivedli" čte se v rukopise plněji: „toho abyšte nikoli nepromíjeli, ale hned k spravedlivej a spěšnej nápravě přivedli."

V článku 5. v posledním řádku místo „u jiného obilí" má rukopis správněji: „*i* jiného obilí".

V článku 7. místo „v ½ sudu" stojí v rukopise „ *VI sudů*", a scházejí v něm slova „a k vystavení u sudu".

V čl. 12 místo tištěné věty „opí se pivy hotovými" stojí v rukopise: „opojí se prvý hotovým".

V čl. 13 místo tištěných slov v posledním řádku „nedadí se pivu vykvasiti" stojí v rukopise: „nedají se pivu vykysati".

V čl. 16 místo chybného „piva suďte" stojí v rukopise správně: „piva *saďte*".

V čl. 25 na konci místo „i řemeslu, ti ať závazky k tomu mají" stojí v rukopise tuším nesprávně: „i řemeslníci ať závazky k tomu mají".

V čl. 26 v prvním řádku místo „saused jich" má rukopis srozumitelněji: „saused *do domu* jich".

V čl. 27. po slově „nezaněcoval" dokládá rukopis: „v pivovaře".

V čl. 31. ke konci místo chybného „nádoby vody vod" stojí v rukopise: „nádoby vod".

V čl. 34. v druhém řádku tištěné pochybné „ti" není v rukopise.

V čl. 36. místo „X gr." stojí v rukopise „*12 gr.*"

V čl. 37. pokuta X gr. též zvýšena na *12 gr.*

V čl. 39. v předposledním řádku místo „řízení" rukopis má správně „*zřízení*", a poslední slovo „povoliti" změněno v „učiniti".

V čl. 40. v třetím řádku místo „se při některém kvasu" rukopis klade správně: „*jsa* při některém kvasu". V posledním řádku také v rukopise pohřešuje se slovo „prodávati", potřebné ke smyslu.

Čl. 42., jejž 1538 počali psáti, 1660 schází na tom místě docela.

Článkem 51. končí se rukopis Brněnský, přidávaje k němu jenom závěrečné slovo „amen".

Co dále k tomu tištěno jest v AČ. XXII. str. 100, to schází v rukopise 1660; z čehož jest znamenati, že rukopis nyní Brněnský z r. 1660 nepochází přímo z prvopisu psaného 1538, z něhož jest pořízen otisk v AČ. XXII. str. 90—100, nýbrž z nějakého opisu, jenž byl udělán někdy mezi léty 1538—1563, dříve než k prvopisu byly přidány přípisky tištěné na str. 100.

264.

Výtahy z instrukce hospodářské

na vzor sepsané okolo r. 1660.

V knihovně fary Bohumilické (mezi Vimberkem a Volyní) nachází se rukopisný sborník hospodářských instrukcí, jenž prostřednictvím prof. dra Č. Zíbrta byl mi půjčen k použití; nazývají jej Maloveckým, protože pochází z kanceláře pánův Malovcův z Malovic, jimž statek Skalicko-Bohumilický po několik věků náležel. Jest to kniha ve formátě malého folia, do

3 *cm* tlustá, vyplněná instrukcemi pro hospodářské úředníky a praktickými poučeními k vedení hospodářství polního. Všecky součástky jsou v ní psány jazykem německým, a jak se zdá, jedinou rukou dobře vypsanou, nejspíš v druhé polovici 17. věku. Jedinou výjimku činí záznam na jednom prázdném listě v druhé polovici knihy, psaný v první polovici 19. století, jenž obsahuje Vídeňskou novinu z roku 1726 o proroctvích k letům 1740—1999, nalezených v benediktinské hrobce v Neapoli. Listy nejsou číslované.

Napřed je psána „Instruction und Ambtsordnung bei denen N. N. Herrschaften und Gütern, darinnen zu befinden, wie sich zuförderst der Haubtmann, dann seine nachgesetzte Beambten, ein jeder seinen Beruf und Dienst [nach] zu verhalten schuldig" ɔc. Tato instrukce zaujímá skoro polovici celé knihy, jest rozdělena v 189 článků číslovaných, po kterých ještě následují formule 7 přísah. Nikde není letopočet, ani vlastní jméno osob nebo statků, z čeho by se poznalo, kdy a kde to bylo přepisováno; týž nedostatek jest u všech kusů v knize obsažených. První instrukce již dotčená na několika místech dává na jevo, že nebyla nikde skutečně tak vydána, nýbrž že byla sepsána podle mnohých zkušeností jakožto vzor, aby si z ní každý vybral a nařídil, co by se mu hodilo. Podle věcného obsahu některých článků lze se domýšleti, že ta instrukce nejspíš byla sestavena po skončené válce třicetileté a před rokem 1680, kdy vyšel první robotní patent; k tomu poukazuje článek 40. o přepisech privilegií, čl. 48. a 92. o užívání pustin, čl. 179 o robotách odměřených a neodměřených, a zvláště důvod v článku 171: „Weilen nunmehro alles in Frieden begriffen, als solle man auch Acht haben, wo ein Wirtshaus abgangen, dass dasselbe wiederumb erbaut . . werde." Tak mluvilo se v prvních desetiletích po zavřeném míru Westfalském. Z té příčiny kladu sepsání této instrukce přibližně k roku 1660; a ježto celá kniha zdá se býti psána jednou rukou, a nic nikde určitě nesvědčí pro pozdější původ, domnívám se, že celá byla napsána asi při roce 1660, sotva o několik desítek let později. První instrukce jest velmi obšírná, mnohomluvná, ale obsah její z největší části jest nám znám z jiných instrukcí 16. a 17. století; otiskuji z ní zde 26 článků, znamenaných prvotními čísly, jichž obsah jest dílem nový nebo aspoň vzácnější.

Za velkou instrukcí následuje pod společným titulem „Etliche Wirtschaftssachen" několik kratších písemností, a to: 1. návod k odhadování statků zemských (Regiment oder landsübliche Gesatz und Brauch der Taxirung), kterýž níže otiskne se celý pod číslem 265. — 2. Monatliche Observationes, jsou rady, co kterého měsíce má hospodář dělati. — 3. Von bequemer Anstellung der Haus-, Feld- und Gartenarbeit nach Beschaffenheit des Monden, jaká čtvrt měsíce jest které práci hospodářské nejpříhodnější. — 4. O pálení kořalky, o včelách, při tom záznam pozdější již dotčený o proroctvích z r. 1726, a opět o včelách.

Před poslední třetinou knihy jest opět společný titul: Wirtschafts-Puncta, nach welchen sich die Haubtleute, Rent- und Kornschreiber, auch Burggrafen auf denen Herrschaften gebrauchen und ihre Raitungen ordiniren sollen; jest v tom opět úplná instrukce pro úředníky hospodářské o 190 článcích, avšak stručnějších, s přídavky o přádle, setí ɔc; pak pod titulem „Etliche Notationes zur Wirtschaft" jest několik návodů zvláštních o správě jednotlivých oborů hospodářství na velkostatcích; v tom také na 6 listech jest poučení o odvarech rozmanitých bylin a k čemu se v nemocech hodí (Allerlei gebrennte Wasser und zu was Gebrechen oder Krankheiten ein jedliches dienstlich).

Na posledních dvou listech psán jest kratičký řád poddanský o 21 článcích, jež se zde níže celé otisknou pod číslem 266.

11. Es soll kein Haubtmann noch einiger Beambter Macht haben, einigen *Unterthan zu verweglassen*, weder mit noch ohne Wexel, sondern soll solches an die Obrigkeit oder an den Oberhaubtmann gelangen lassen, und darüber fernere Verordnung erwarten.

16. So soll ein jeder Haubtmann oder Ambtmann schuldig und verbunden sein, die *Gerechtigkeit zu handhaben*, und gleich einem wie dem andern, den Armen als dem Reichen, ohne Respect einiger Person und ohne Ansehung einiges Interesse Justitiam administriren. Damit auch in Wirtschaftssachen nichts verabsaumet werde, noch den Leuten und Unterthanen, so im Amt zu schaffen, mit Versaumbung des ihren und Hintansetzung des ihrigen häuslichen Wirtschaften und Gewerb solches präjudiciren möchte, so soll man dieses beobachten, damit die Aembter bei Städten und Märkten, die *Ambtstage*, wo es die Nothdurft erweisen wird, zwar zweimal in der Wochen, jedoch aber dass auf den Tag ausgesetzt werden, wann Markt seind oder wann sonsten Versammblung an dergleichen Orten zu sein pflegen, und mit Ausschliessung der heil. Feiertägen; bei andern Aembtern aber, wo auf dergleichen nicht zu sehen, kann man die Ambtstäge in der Zahl und dergestalt anordnen, wie es einen jeden Orts und Ambts, dann auch der Unterthanen Gelegenheit am bequembisten an die Hand geben wird. An welchen angesetzten Ambtstägen man die Parteien in Streit- und Irrungssachen gegen einander verhören, dieselben entweder in Guethen vertragen, oder durch ein rechtmässig vernünftig Urtheil und Ausspruch, auch ohne weitläufige Verzehrung entscheiden, und der Sachen nach Billigkeit ein End machen soll. Jedoch ist hierüber jedesmal auf der Obrigkeit Strafen und Interesse zu sehen. Und was Erbschaften, Testament und andere wichtige Sachen, Malefiz oder sonsten schwere Verbrechung antrifft, wann darunter der Obrigkeit Interesse gar zu stark versirte, soll sich der Beambte diesfalls um Belernung oder fernere Verordnung bei der Obrigkeit selbsten oder seinen höheren Beambten mit Vorbringung aller Umbständen anzumelden schuldig sein.

17. Es soll sich kein Beambter unterstehen, sich einiger von denen frembden oder einheimbischen Unterthanen eingebrachten *Strafen* in etwas, auch in dem allergeringsten theilhaftig zu machen oder zu participiren, bei Straf der doppelten Wiedererstattung; dann diese allein gehören immediate der Obrigkeit zue.

18. So sich auch jemand in Urtheil, Ausspruch oder in seinen Rechten gravirt befinden möchte und solches ferner an die Obrigkeit gelangen lassen wollte, soll ihm solches keineswegs durch die Beambte verwehrt oder er deswegen gehindert werden, sondern man soll ihm auch noch darzu umb ein rechtmässige Gebühr einen wahrhaften ausführlichen und schriftlichen Bericht zu stellen schuldig sein; und solcher *Appellant* soll sich auch dann hüten, dass er mit unrechten Grund und Sachen nicht aufgezogen käme, dadurch die Obrigkeit nur zu beunruhigen, noch

auch der Beambte eine Sache zu Verkleinerung der Wahrheit und eines jeden Recht und Gerechtigkeit anderst vorbringe, als sie an ihr selbsten ist; sonsten hat sich gewiss ein oder der andere Theil nach Befindung der Sache einer ernstlichen Straf zu versehen . .

19. Wann auf einer Herrschaft in der Obrigkeit Grund und Boden wohnhaft, einer ein *Testament* machen will, ob er schon kein Unterthan, der soll, ob er schon Recht und Fueg zu machen hat, solches ohne Bewusst des Ambts nicht thun, sondern sich daselbst anmelden, mit Benennung der Leute, wem er bei solchem Testament haben will. Und da soll der Haubtmann erkennen, ob selbe Leut hierzu tüchtig und qualificirt, ohne Tadel und einiges Interesse, damit nicht etwas den künftigen Erben, als Wittiben und Waisen, in praejudicio geschehe. Und darauf soll man mit allem Fleiss Acht haben. Wer darwider thut, dessen Testament soll ungiltig sein und vor kräftig gar nicht erkannt werden.

30. Wann es sich begebe, dass ein *freie Person* sich auf der Herrschaft niederliesse, sich allda nährete, Handel und Wandel triebe, soll man ihme, gleich einen andern Unterthan, gebührlich Schutz halten, jedoch gegen Erlegung eines billigen *Schutzgeldes.* So er sich aber von dannen wieder begeben und seine anderweitige Gelegenheit suchen wollte, er zwar unaufgehalten, jedoch zu der Obrigkeit Nutzen ein gewisses *Abzuggeld* ins Ambt zu bezahlen schuldig sein.

38. Es soll in keiner Stadt, Markt oder Dorf einiger frembder Mensch gefördert oder zu einem *Mitnachbar angenomben* werden ohne Mitbewilligung des Ambtes; und daselbsten soll er sich neben Burgermeister oder Richter anmelden, Bescheid und andere billiche Beförderung gewärtig sein.

40. Wer *Privilegia* oder Freiheiten, Majestät, Handfest und andere dergleichen Sachen hat und derselben genüssen will, ist solche zu weisen oder ein glaubwürdige vidimirte Abschrift darvon niederzulegen schuldig. Wer solches nicht thun wollte, deme ist man keine Freiheit zu halten verbunden; auch kann man Niemand, der als zu seinem Nutzen redet, etwas glauben, was er nit beweisen wird.

48. Wo sich öde und *wüste Güter* befinden, sollen die Beamte mit Fleiss Acht haben, damit an Feldern, Wiesen, Gärten und andern nichts verwendet werde. Auch sollen sie sich erkundigen, wer selbe geneust, ob die Obrigkeit hievon das ihre bekommt. Im Fall dergleichen Güter in der Obrigkeit Nutzen, es sei an Feldbau oder Wieswachs, nicht gebraucht werden wollen, soll man sie andern umb den 3ten Mandel zu geniessen hinlassen, damit vor ihre zurückbleibende Zins und Schorwerk die Obrigkeit zum wenigsten eine Zuebuess habe, das übrige aber zu solchen Guet[ern] verbleiben. Und was in übrigen an geackerten oder geseeten Feldern sich befinden möchte, hat der Kaufer den Saamen zu erstatten, und sich mit dem Possessor umb das Feld und die gehabte Mühe zu vergleichen. Da sie sich aber nicht

vergleichen könnten oder wollten, soll sie der Haubtmann beede vor sich berufen, die Billigkeit erwägen, und sich ein rechtmässig Mittel erfinden, wormit beede Parteien zufrieden sein sollen.

52. Zuförderst soll der Haubtmann dahin bedacht sein, dass er bei einem jeden Maierhof mit einem in Wirtschaftssachen erfahrenen, treu und beeidigten Schaffer versehen sei. Dieser soll nicht allein die Ort, Natur und Eigenschaft aller Felder und Wiesen wissen, sondern auch Acht haben, dass er die *Felder in 3 Theil*, das ist in 3 Zelchen, die eine vor das Winter-, die andere vor das Sommergetreid, und die dritte zur Prach getheilt habe. Das Gesind soll treu und arbeitsam sein, den Schaffer in allen folgen und gehorsamen. Er soll sie auch in einen billigen Ernst halten. Zu vier Huben Feldes, eine jede Huben von 60 Strich Prager Mass oder von 12 Schock Böten gerichtet, ist ein Geschür genug. Und da soll man Acht haben, dass soviel Feldes, als nach 2 Strich Getreids, des Tages mit einen Geschür geackert werde. Jedoch hat man der Huben halber, auch des Landes Ort oder Gelegenheit zu observiren, ob es kalt oder warm, nass oder trucken liegt, wie bald es Sommer oder Winter wird, und wie lange man ackern und in die Erde kommen kann. Was auch die Unterthanen hierbei vor Schorwerk zu thun schuldig, diesem nach kann man abnehmen oder zugeben, nachdeme man befinden wird, dass man erklecken kann. Und solches wird die Special-Instruction eines jeden Orts mit mehreren zu erkennen und an die Hand geben.

62. Die Schafferin soll auf die Mägde Acht haben, dass sie Winterszeit fleissig *spinnen;* und soll auf jede Magd gerechnet werden den Winter über Flachs, das ist zu klarer Leinwand 4 Pf., zu Mittelleinwand 5 Pf., zu Hanfen 5 Pf., und zu groben 5 Pf. Die Schafferin soll halb soviel spinnen. Aus einem Pfund Flachs soll gespunnen werden 3 Garn, jedes von 16 Binden, hanfene aus 1 Pf. 3 Garn; Werckh oder zu grober Leinwand aus 1 Pf., es sei flächsen oder hänfen, 2 Garn von 12 Binden. Auf die klare werden zum Einwirken auf 60 Ellen passirt 5 Garn, auf Unterwirken Mittel- oder hanfene auf 60 Ellen 2 Garn, auf die grobe gar nichts. Dass aber an etzlichen Orten von 1 Pf. Flachs nur 6 Garn von 10 Binden und 40 Faden gespunnen werden, auf welche man $^1/_2$ Ellen Leinwand rechnet, das ist zu wenig und wird keineswegs passirt. Das ubrige Gespinnst und nachdeme die Herrschaft an Orten gelegen, wo es wohl gerathen thut, soll unter die Unterthanen der Proportion nach vertheilt. In übrigen, wann das Gesind nichts zu thun hätte, [soll] dasselbe zu Federschleissen oder anderer Arbeit angehalten werden. Es ist aber auch dies zu beobachten, dass in einem Ort das Gespinnst besser als den andern, und auf jedes soll man Acht haben, den guet wissend, wo der Flachs guet, dass aus einem Pfund 7 auch 8 Garn gespunnen werden können. Man soll aber den Leinweber bezahlen

von einer Ellen gar klaren Zwillich 2 kr. 4 d., andern Zwillich 2 kr. 2 d., klare Leinwand 2 kr., Mittelleinwand 1 kr. 1 d., grobe 4 d.

64. Und weilen in dergleichen Wirtschaftssachen eines Weibes Aufsicht hoch vonnöthen, als wird bei einer jeden Herrschaft eine *Hofmeisterin* passiret, jedoch dass sie wirtlich und getreu sei, auf der Obrigkeit Nutzen und Frommen mit Fleiss Acht habe. Und die soll mit dem Gehorsamb nicht allein an dem Haubtmann, sondern auch an dem Burggrafen verwiesen sein, Käs, Butter, Gespinnst, das Viehe klein und gross alles dirigiren, ordnen und unter ihren Händen haben. Die Schafferin und Mägd sollen ihr in allen gehorsamben. Ohne Bewust des Burggrafen, welcher alles verraiten muss, soll sie das geringste nicht einnehmen noch ausgeben, sondern ihme alles zu rechter Zeit, umb richtiger Raitung willen, anzeigen. Sie soll aber auch eines ehrlichen Wandels sein und ihr unterhabend Gesind mit Fleiss darzu halten; dem Haubtmann und Burggrafen soll sie gehorsamben, ihres Raths pflegen. Jedoch wann sie sehen thäte, was in Wirtschaftssachen vonnöthen und nützlich, auch ihr zu verrichten möglich ist, soll sie nicht allererst warten, bis ihr solches anbefohlen werden möchte, sondern was ihres Thuns ist und ihr zu verrichten gebühret, deme unverzüglich nachkommen. Wo aber ein klein Gut ist, da keine Hofmeisterin gehalten werden könnte, soll man solches des Hauptmanns oder Verwalters Weib, jedoch in Fall sie hierzu tüchtig, oder der Schafferin des Orts zu verrichten anvertrauen.

68. Der Haubtmann sol dahin bedacht sein, dass soviel möglich der *Schaffer* und *Schafferin* Eheleute sein; dann dergestalt wird eines auf des andern Bestes und der Obrigkeit Nutzen sehen; und so ihnen an den deputirten Flügelwerk-Miethung, Käs, Butter was abgehen möchte, haben es zwei besser zu bezahlen, als eines allein.

83. . . Wann aber Mangel vorfallen sollte, dass man etwas Heu kaufen müsste, sollen die *Schäfer* entweder den 7. Theil, wie sie die Haltung haben, an Geld darzu zu geben schuldig sein [sic].

85. Der Kornschreiber soll Acht haben, dass das *Getreide* in denen Maierhöfen und auf den Kornboden allezeit richtig überworfen werde, damit es nicht michczendt [?] werde, wurmich oder sonsten in andere Weg Schaden nehme. Auch soviel möglich soll er darauf sehen, dass es ohne Staub und Rathen [Raden, koukol] sei. Sollte sich aber befinden, dass dergleichen verhanden, und das Getreid wegen des wohlfeilen Verkaufs sonsten liegen müsste, so soll es mit Wissen des Haubtmannes in die Gemeinen oder sonsten solchen Leuten, wo er sich dessen versichert weiss, dass ers wieder haben kann, *ausgeliehen* werden; und der Richter soll nebst den Geschwornen und der ganzen Gemein, eine[r] vor alle und alle vor einen stehen, dass sie solch Getreid entweder auf 5 Viertel oder umb ein gewisses Geld zum Neuen

wieder erschütten oder bezahlen wollen. Welches Getreid zum Haufen geschüttet oder zusammengebrauchet, oder das Geld darvor vor Empfang gesetzet werden kann.

92. Ferner ist dieses in Achtung zu nehmen, wo es bei den Meierhöfen nahe *öde Dörfer* und Güeter gibt, dass man derselben besten Felder, solang selbe mit einem Wirt nicht möchten besetzt werden, soviel möglich besee, und hingegen die magern und ausgeklaubten Felder bei den Meierhöfen, bis sie mit dem Getung zugericht werden möchten, ruhen lassen. Welches, weilen es der Obrigkeit zue gueten Nutzen gereichen kann, soll es von keinen zu thun unterlassen werden.

108. Es soll ein jeder Schaffer dahin sich befleissen, dass er bei seinem Maierhof zum wenigsten 5 oder 6 *Bienenstock* habe, weilen ihme dieselben gar kein Unkosten machen, und der Obrigkeit zu Nutzen seind; dahero auch selbsten etwas allezeit zu hoffen hat, als wird er ihme solches ins Werk zu setzen desto besser angelegen sein lassen.

110. Wann die *Schaf lamben,* soll man Acht haben, als dass die Lämber nicht verwechselt werden; dann wann dem Knecht eines abgehet, können sie der Obrigkeit bald das beste, entweder von einem Zwilling oder andern guten Schaf an die Stelle nehmen, sonderlich wann es noch jung ist, sperren sie selbe zum Schaf in einen absonderlichen Stall, lassens 3 oder 4 Tag beisamben, dann muss alsdann das alte annehmen und säugen, ist alsdann das Lamb der Obrigkeit und nicht dem Knecht gestorben. Die Meister, ob sie schon den 7ten oder 8ten Theil unter dem Gemeng haben, haben sie doch Partiten mit dem Knecht und vergleichen sie sich schon mit einander.

113. Zehn *Schaf* sind zu rechnen vor eine Kuh, und darvon soll soviel gesamblet werden, als eine Kuh in Nutzen austrägt.

115. Die Knecht sollen den Verkauf ihrer Wolle der Obrigkeit zuförderst anzubieten schuldig sein; wann sie dieselbe nicht erkaufen will, alsdann mögen sie es frembder Orten verkaufen.

117. Auf 100 alte Schaf wird zum Salzen passirt 1 Metzen, auf 100 gälde ½ Metzen. Zum heil. Abend Weinachten soll ihm noch das Salz, hernach nicht mehr, bis an Gründonnerstag zur Hamblung das erstemal, und hernach alle 4 Wochen den Sommer über gereicht werden.

119. Dem *Schafmeister* soll man zu seinem Unterhalt aus der Obrigkeit Viehe 2 Kühe passiren und in Futter halten; und hernach, wann man die Nothdurft zu sein erachten wird, können solche Kühe entweder verkauft, oder vor die Hofstatt gebraucht werden. Item ein Ochsen oder Pferd, darauf wird passirt das rauhe Futter. Hingegen soll er alle 4 Wochen eine Fuhr darmit mit einem Karren in der Obrigkeit Diensten auf 1, 2, 3 oder das meiste 4 Meil Weges zu verrichten schuldig sein.

122. Wo die *Schafherde*, nämlich die Hälfte alter und etwas mehr oder weniger gält Viehe, nicht über 1000 Stuck, werden 3 *Knechte* nicht passirt; wo aber die Haufen stark, von 1000 oder 1200 sein, sollen 3 Knechte gehalten werden, ein Meisterknecht, Lämmerknecht und Zutreiber. Wo aber die Schäferei stark ist, wird auch noch ein Hammelknecht und wohl 2 Zutreiber passiret. Wo der Hammelhof allein ist, gibt man dem Hammelknecht 8 Strich Korn zu Brod, 2 Viertel Arbeis; den Meistern noch einmal soviel, oder nachdem die Schäferei stark, an Gesind ein mehrers in der Haltung, wird dem Hammelknecht zugelassen 30 tragende und 20 gälde; dem Meisterknecht so viel, dem Lämmerknecht 20 tragende und 20 gälde, oder auch des Orts Gelegenheit nach 15 tragende und 10 gälde. Zutreiber so viel. Wann man aber den Knechten zum Unterhalt Brod giebt und Kuchelspeis, wie einem andern Gesind, hält man ihnen noch dazu 10 alte und 10 gälte Schaf. Dieses wird die Specialinstruction eines jeden Orts absonderlich weisen.

123. Der *Pfürg* solle alle Tag fleissig fortgeschlagen werden, und hierauf soll der Schaffer Acht haben. Item den *Hunden* soll man Prügel anhengen, dass sie dem Wild nicht nachlaufen und Schaden thun. Und der Mist soll aus den Schafhütten vor Pfingsten geführet werden.

169. Es soll ein jeder Wirt oder wer sonsten Bier nimmt, den gesetzten *Branntwein* oder das darfür gesetzte Geld zu bezahlen schuldig sein. Wo aber dergleichen Anordnung nicht wäre, soll man einen jeden Wirt $^1/_2$ Pint Branntwein zu einem 4eimerigen Fass Bier geben. Wo aber der Branntwein bezahlet wird, und Branntweinhäuser vorhanden, soll man in die Dörfer unter die Höcklere anbefehlen, dass sie bei ernster Straf von Niemanden und keinen andern Orten Branntwein, als von der Obrigkeit, nehmen. Die Richter zwar sollen hierzu gezwungen sein, jedoch wann sie sonsten Branntwein gebrauchen, seind sie schuldig selben von der Obrigkeit zu nehmen. Man soll aber tüchtigen und guten Branntwein brennen lassen. Zu 40 Seidel Branntwein wird passirt $3^1/_2$ Viertel Kornschrott, und $^1/_2$ Viertel Gerstenmalz. Nimmt man Weizen, so ists desto besser. Häfe darzu 16 Seidel. Und das Seidel Branntwein 5 kr. Den Anies passirt man nicht, denn er ist nicht gross vonnöthen..

179. Die *Robottage* sollen gleichmässig an Geld angeschlagen, allwo man den Unterthanen bezahlen muss, und sie über ihre verbrachte Robot nichts weiters zu thun schuldig, und in die Rechnung in den Werckh eingesetzt werden, wie man den Leuten zu bezahlen pfleget. Man soll aber mit den Mädern, Schnittern, Wein- und Hopfenarbeitern ɔc nebenst den Körbhölzern, was ein jeder gearbeitet, auch Particularregister halten, und selbe alsdann der Rechnung beilegen; hernach was ein jeder gearbeitet und an Robottagen schuldig, ordentliche Abrechnung halten, und ihnen das ihrige bezahlen, die völlige Abrechnung beilegen. Wo aber die Unter-

thanen kein gewisse ausgesetzte Tag haben, sondern alles nach dem Befelch zu verbringen schuldig, da ist man auch dieser Mühe überhoben. Es sollen auch die Beambte dahin sehen, dass wo dergleichen Leute ihre Robot ohne Kost zu verbringen schuldig, dass man ihnen das Brod darüber gebe, das Pfund per 1 kr. 1 d., auch 1 kr. 2 d., nachdeme das Ort ist und das Getreid gilt, und ihnen hernach bei der Rechnung solches anstatt empfangenen Geldes mit abrechnen.

265.

(Okolo 1660): Co zač při odhadu statku se počítá.

V knize Malovecké, kterou jsem popsal v úvodě k č. 264 na str. 347, hned za velkou instrukcí čte se tento návod k odhadům statků zemských, psaný tuším touž rukou a v témž čase. Nadpis jeho jest: „Regiment oder landsübliche Gesatz und Gebrauch der Taxirung." — Srovnej pravidla k odhadům, tištěná v AČ. XXII. str. 216 č. 91, též AČ. XXIII. str. 36.

[1] Ein *Schloss* oder vornehmer Sitz, es sei, wie derselbe von Gebeu aufgerichtet ist, vermög des Königreich Böhmen Gebrauch wird auf meissnisch taxiret per 2000 m. Schock.

[2] Ein *Rittersitz* desgleichen oben gemelten Landsbrauch nach wird taxiret per 1000 m. Schock.

[3] Die *Maierhöf.* Soll observirt werden, wie dergleichen Meierhöf in Gebeu, als mit Stallungen, Küheställen, Böden, Scheuern, Schüttböden, nachdeme sich dieselben unterschiedlich dem Gutachten nach an dem Gebeu befinden, werden geachtet 1000, 800, 500, 300, 200, 150 und auch 50 m. Schock. Wieviel derselben, wie ein jeder mit Namen, wieviel Vorspann, Mälkvieh, Geldevieh darinnen über ein Jahr gehalten werden kann oder gehalten worden ist, guete Nachricht und dessen examinirte Specification zu fassen.

[4] Die *Ackerfelder*, zu einem Meierhof gehörig, werden hubenweis gerechnet, ein Hueben Acker soll haben 12 Schock Bet, darauf wird ausgesäet 60 Strich Korn Präger Maas; ein jede Hueben Acker, nachdeme er in welchen Kreis guet und fruchtbar, zuvor mehrentheils per 600, 500, anjetzo aber gemeiniglich per 400 Schock; da aber der Boden zu gering, wird auch nach den Erachten per 350, 300 und auch 250 Schock gerechnet. Und wieviel derselben Hueben bei ein jeden Maierhof, solches alles zusammen summiren.

[5] *Wiesen.* Wieviel von einer Wiesen Fueder Heu oder Grummet gefext wird, bei einen jeden Maierhof und Schafstall solches specificiren. Wieviel in ein Schafstall des Schafvieh überwintert werden kann, auf 100 Stuck Schafvieh gibt man Heu Bauerwägen, nemblich 10 Fueder. Von einem jeden Stuck Schafvieh wird die Nutzung per 15 Gr., auch 12 Gr., und was es austrägt, gerechnet, alsdann ein jedes Schock des Genusses [in] steigend und fallenden Nutzungen gestellt, beträgt N.

— Dafern über die Ueberwinterung des Schafviehs ein mehreres Heu und Grummet überbleiben und übertreffen sollte, also wird der Genuss, als ein Herrnwagen voll Heu oder Grummet per 1 Schock, Bauerwägen aber zu 45, auch zu 35 m. Gr. taxiret; solches zusammen gerechnet, beträgt N.

[6] *Viehtaxation.* Die Nutzung einer jeden anwesender Kuh, wieviel sich derselben bei ein jeden Maierhof auszuhalten oder effective befindet, wird angeschlagen 3 [Schock], 2 Schock 30 Gr., auch 2 Schock; dieses, soviel dessen beträgt, auf m. Schock in steigend und fallenden Nutzungen gerechnet, beträgt N. Dafern bei einen oder den andern Maierhof oder Schäferei kein Rind- oder Schafvieh nicht zu befinden wäre, ausser des gäldes Viehes, so muss man Achtung haben, wieviel Fueder Heu und Grummet in ein jeden Maierhof und Schäferei eines Jahr kann eingefext werden, so wird ein jedes Herrnfuder per 1 Schock, und Bauerfueder per 45 Gr., weniger ist 30 Gr., in steigend und fallenden Nutzungen taxiret, facit N.

[7] *Breywerk.* NB. wieviel sich derselben befinden. Hierauf soll man wohl Achtung haben der Orten, allwo ein Breuhaus ist und viel Gebreu in einer Wochen, auf wieviel 4-eimerige Fässer des weissen Biers. und in wieviel Wirtshäuser solches kann ausgesetzt werden, sich dessen rechten Information zu erholen. Anjetzo sollen die Gebreu, soviel derselben in einem Jahre kann gebreuet werden, wieviel Fass es beträgt, zusammenrechnen N. — Da wird ein Jedes 4-eimeriges Fass des weissen Biers per 30 Gr., des Gerstenbier aber ein 4-eimeriges Fass per 45 Gr. m., was die Summa austrägt, nemlich N. — Dieselbige Summa wird die Hälfte in standhaften Nutzungen 1 m. Schock per 40 m. Schock, die andere Hälfte aber in steigend und fallenden Nutzungen 1 m. Schock per 20 m. Schock taxiret, beträgt N. — Da aber bei einer oder der andern Herrschaft kein Breuhaus nicht zu befinden wäre, ausser die Wirtshäuser allda, und solche in Fassbestand verdingt wären, wird desselben Bestands jedes Schock in steig- und fallenden Nutzungen berechnet.

[8] Wieviel *Wirtshäuser.* Derorten, allda kein Fassgeld geben, weder der Obrigkeit Bier nicht geschenkt wird, ein jedes Wirtshaus wird gemeiniglich taxiret per 200 m. Schock.

[9] Wieviel *Mühlen.* Wie derselben Namen und auf was für Wasser-Fluess dieselben bestehen, ad notam zu nehmen. Derselben werden die Nutzungen in einer Summa getragen, von derselben Summa wegen der Unkosten, die etwan in einem Jahr auf Reparirung der Mühle aufgehen möchten, wird der vierte Theil abgezogen; was dann bleibt, solche Summa in steigend und fallenden Nutzungen gerechnet, beträgt N.

[10] Wieviel die *Seegmühlen.* Was solche an Nutzungen austragen, wieviel in einer Wochen Schock Bretter darauf kann geschnitten werden, solches zusamben, was es beträgt, getragen, davon vor die Unkosten, die etwan in einem Jahre aufs

Gebeu aufgehen möchten, der vierte Theil abgezogen; die übrige Summa soll in steigend und fallenden Nutzungen taxiret werden, beträgt N.

[11] *Weingarten.* Zu beobachten, nachdem der Weingarten gross, zu fragen, wieviel des Jahrs Eimer Wein einkommen, ein Jahr dem andern zu vergleichen. Wan ein Garten ein Jahr 50 Eimer, das andere 40, das dritte 60 Eimer Wein gegeben hat, so nehme ich die mittlere Anzahl, als die 50 Eimer; solche aufs Geld geschlagen, davon wird das vierte Theil vor die Unkosten abgezogen, und ferner das Schock in steig- und fallenden Nutzungen zu 20 Schock angeschlagen, bringt N. — Oder unter wieviel Strich derselbe Weingarten, ein jeden Strich vor 100 Schock, und solches zu 40 Schock, bringt N.

[12] *Obstgarten.* Nachdeme dass derselbe gross ist, wie solcher jährlichen mit Obst oder Zugemüs und Gras kan genutzet werden, was dessen jährlich wieviel Schock austrägt, die zusamben 1 Schock zu 20 Schock, facit N.

[13] Ein *Teuch,* darinnen 3jähriger Karpfenbrut sitzt, ein jedes Schock Karpfen zu 12 Schock, allda ein guter Boden, geringer zu 10 Schock, solches zusamben, facit N.

[14] *Teuche zum Strecken.* Die Einsatz 1 Schock, so 2 Jahre, zu 5 Schock, ein Jahr zu 4 Schock, jüngere Einsatz zu 3 Schock; also sollen die Teuche observirt werden. Die Gehalter und Absecz wegen der Teuch-Nothdurft bleiben untaxiret.

[15] Die fliessende *Stromwasser* und Bäch werden vermög, wie sie gemeiniglich in Bestand jährlichen verlassen werden, mit Nutzung der Fisch, so die Fischer bezahlen und geben, ein jedes Schock zu 20 Schock, facit N.

[16] *Wälder* und Büsche. Dieselben werden auf Stallung oder Landseil gerechnet; eine Stallung soll haben 26 Haasengarn, ein jedes Garn soll die Länge haben 25 Klafter. Wird also eine Stallung (doch nachdem theils Orten das Holz zu verkaufen ist) zu 300, 200, 150, anjetzo gemeiniglich zu 200 Schock gerechnet; wieviel derselben zusamben, thut N, die zu 200 Schock facit N.

[17] Ein Seil des Geholzes oder Püsch wird in standhafter Nutzung, nachdem desselben Orts das Holz im Wert, zu 20, 15 Gr. angeschlagen, dasselbe auf Schock zusammengerechnet, wird in standhafter Nutzung ausgesetzt N.

[18] Die *Ziegel-* und *Kalkhütten,* sodann *Steinbruch.* Was dasselbe jährlichen einbringt an der Nutzung des Bestands oder anderst, solches wieviel es bringt, zusambengeseczet, davon vor die Unkosten den 4ten Theil abgezogen, was bleibt, wird in fallenden Nutzungen ein jedes Schock zu 20 Schock gerechnet, facit N. — Und da kein Grossbestand nit ist, davon wird überhaubt, nachdem solches zu erachten ist, zu 100, auch 50 weniger und mehr Schock angeseczt, facit N.

[19] Die *standhafte Nutzungen* betreffend, welche derselben 1 Schock zu 40 Schock angeschlagen werden, seind nemlich die Zinse zu St. Georgi und Galli,

Weinachten, Lichtmess und in unterschiedlicher Zeit fallen und bezahlt werden Hünner vermög Urbari zusamben gesetzt zu 6 Gr., Zinsgans zu 15 Gr., it. Zinsweizen 1 Strich zu 1 Schock 30 Gr., Zinskorn 1 Strich zu 1 Schock, Zinsgersten 1 Strich zu 50 Gr., Zinshaber 1 Strich zu 30 Gr. oder 35 Kr. Sonsten werden auch die Zinsgäns zu 12 Gr., junge Hünner zu 3 Gr., Zinskapauner zu 10 Gr., Zinsayer ein Schock zu 12 Gr., Zinsschunken zu 20 Gr. — It. hiernach folgend werden die *Roboten* gerechnet, als Ackern des Tags ohne der Kost zu 12 Gr. oder 14 Kr., mit der Kost zu 8 Gr. Die Schnitterrobot eines jeden Bauers ohne der Kost des Tages 6 Gr., mit der Kost zu 4 Gr. — Mistfuhren. Mistauswerfen. — Hanf ausreissen, Rueben graben oder Pflanzen seczen, wieviel dessen vermög Urbari beträgt, doch ein jedes Dorf specialiter zusamben summiren, und ein jedes Schock zu 40 Schock in der Taxa gerechnet, bringt facit N.

[20] Folgen *steig- und fallende Nutzungen*, derselben ein jedes Schock zu 20 Schock m. angeschlagen werden, wie folgt: Die fallende Nutzungen gegen den andern standhaften, ein jedes Schock wird nur per 20 Schock gerechnet, welche seind, nemlich: Zoll, Maut, was solches jährlich einbringen thut. Desgleichen von den in Bestand verlassenen Wiesen und Acker, vor Weid-Hünner und Ayer, Fleischbänk, von der Schmitten, von unterschiedlichen Wasserbächen, Elben,*) Wasserstromb, Häusler, von Gewölben oder Kramb, so den Juden verlassen, von Wein- und Bierschank (von der Ziegel- und Kalkhütten, davon den vierten Theil abgezogen), das übrige taxirt, vor die Ueberfuhr ɔc.

*) To jest: z kusů řeky Labe.

[21] Item da etwan ein Dorf oder Maierhof bei einer oder der andern Herrschaft *wüst* und öde zu ersehen, und darinnen keiner wohnhaft zu befinden wäre, und solches zu der Taxirung kommen möchte: so muss man durch Urbaria und von alten Leuten, was vor ein Nutzung aus demselben gangen, befragen, solches beschreiben, eine jede Sach specificiren. Wan alles beschrieben worden, die Summa schliessen, davon die Hälfte abziehen, die übrige Hälfte standhafte Nutzungen gerechnet.

[22] Die *Herrlichkeit* wird unterschiedlich, nachdem dieselbe gross, zu 1, 2, 3, 4, 5 auch 600 Schock angeschlagen.

NB. Bei einer oder andern Herrschaft werden unterschiedliche Sachen klein und gross befunden, welches alles dem Landbrauch und Gueterachtens taxirt werden muss.

266.

(Okolo 1660): Řád poddanský stručně na vzor psaný.

Psán jest na posledních dvou listech knihy, o níž jest řeč výše str. 348. Nadpis v knize zní neurčitě: Bei einer Herrschaft etliche Puncta zue observiren. Určitých známek o čase, kdy ty články byly sepsány, není viděti; písmo zdá se býti z též ruky, která psala v též knize velkou instrukci, jejíž vznik lze položiti do prvních desetiletí po válce třicitileté. Němčina ve všech třech číslích 264—266 je stejně kostrbatá.

1. Vor allen Dingen Gott fürchten und lieben, die vorgesetzte Geistliche mit aller Gebühr respectiren.

2. Das Fluchen, Schelten und Schwehren und unnütze Reden einstellen, solches bei Zeiten dem Haubtmann andeuten, und ihme alle Ehr und Respect erweisen, ihme auch alle Schäden und Diebställ offenbaren.

3. Alsbalden auf Befelch des Haubtmannes sich stellen und demselben nachkommen.

4. Die Zinsgelder, Getreid, Hünner, Ayer und andere Gaben solle 8 Tage vor der Zeit gemahnet, und alsdann zur bestimmten Zeit erlegt werden.

5. Wer heimlich *wüste Gründ* geneust, die Bezahlung verläugnet oder verschweigt, umb selbe soll er kommen und noch gestraft werden.

6. Die *Fleischhacker*, und wan sie gleich das Jahr nur einmal schlachten, sollen 1 Stain zu St. Galli zu geben schuldig sein.

7. Und sofern ein Unterthan ein Stuck Rindviehe ohne Vorwissen *verkauft*, der soll 3 Schock zur Straf geben.

8. Soll kein Wirt *frembt Bier*, Wein oder Branntwein bei Verlust dessen ohne Erlaubniss ausschenken.

9. Solle kein *Schenk* 2 Tag ohne Bier sein, rechte Mass geben, übermitternachtiges Sitzen, Spüllen, Fluchen und andere Ungelegenheiten abschaffen und mit nichten gestatten, insonderheit dem Schloss- und Maiergesind, bei Straf 2 Schock.

10. Den Hanf oder Flachs in der Stueben nit *trucknen*, in Ställen mit Fackeln und Schleussen nicht, sondern mit Lattern leuchten, und in summa auf die *Rauchfang* Achtung geben, dass sie alle 4 Wochen gekehret werden; darauf die Richter und Geschworne Acht haben und bei Straf solches besichtigen sollen. Wie ingleichen keine Landfahrer beherbergen oder aufhalten.

11. Sofern Jemand mit Bewilligung ein *Grundstuck kauft*, soll aufs längste in 14 Tagen in die Register eingeschrieben werden, die Wehrungen zeitlich auf das Schloss und nicht in Winkeln abführen, bei Verlierung noch soviel.

12. Die *Waisen* sollen ohne Vorwissen nirgends dienen, und dafern ein oder ander Unterthan solches wüsste, bei Straf anmelden. Und wann sich ein *Entloffener* auf Warnung zum andern mal St. Martini nicht einstellt und um Verzeihung bittet, solle er um seine Gerechtigkeit kommen. Item auch ein Wittfrau, Mensch und Knecht, wann sie sich nicht ehrlich verhalten.

13. Ein *Gesind* solle das andere nicht abspenstig machen; frembt verloffen Gesind ohne Erlaubnissbrief nicht aufhalten, bei ausgesetzter Landsstraf.

14. *Schaden*, so durch Hütung des Viehes in Gärten, Feldern und Wiesmatten beschieht, solle erkundt und bezahlt werden.

15. Ohne Vorwissen und sonderlich auf frembden Gründen solle Niemand guetsprechen oder *Bürgschaft* leisten, dan man oft verführt wird.

16. Die Weg und Fuessteig über Felder oder Wiesen sollen *verzaumbt* und gebessert sein, damit keine andere und dardurch Schaden gemacht werde.

17. Keinen Garten, Felder noch Wiesen weder *verkaufen*, verlassen oder auf die *Hälfte* arbeiten ohne Bewilligung, bei Verlust dessen.

18. Die *Merkstein* bei Lebensstraf nicht ändern, sondern nach Gebrauch jährlich in Anfang Mai renoviren, und also keine Angere überackern, viel weniger andern gestatten.

19. Keine *Hund* in das Feld und Wälder nehmen, dan sie verjagen das Wild, und den Schafhunden Prügel anhengen.

20. Wer was schuldig den Waisen, Kirchen und andern, soll in ordentlicher Zeit bezahlen.

21. Sofern ein Hauswirt *stirbt,* solle dem Haubtmann angedeutet werden, damit man inventiren und verpetschiren kann, und dardurch der Obrigkeit oder Wittib und Waisen kein Unrecht beschehe.

267.

(Ok. 1660) Pořádek zachovávaný na výročních soudech purkrechtních na Hradištsku nad Jizerou a na jiných panstvích Waldšteinských.

(Artikule k soudům náležející.) Tímto níže psaným pořádkem soudové se držeti mají. Totiž:

1. Podrychetní mají se vyčísti, a kdož by se nepostavil, pokuty k rukám vrchnosti korec ovsa dáti povinen bude.

2. Doptání učiniti, kterak jsou se mezi sebou snášeli, mají-li sobě co konšelé a rychtářové do podrychetních svých stěžovati, aby oznámili, i také, kterak jsou jich poslušni byli.

3. Jsou-li starobylým způsobem *hromady* předsoudní vydrženy, také-li jací neřádové proti Pánu Bohu všemohoucímu, přikázání[m] jeho svatým mezi lidmi se nacházejí, to vše aby na spisu podáno bylo.

4. Žádají-li z těch povinností býti propuštěni, a když žádati budou, mají propuštěni býti.

5. Vystoupení všem dáti s tím oznámením, kdokoliv zase povolán bude, vědouce, že to ne náhodou, trefuňkem ani chtěním lidským, nežli samým řízením Pána Boha všemohoucího se koná, a žádná obec bez správy sobě představené dobře řízena býti nemůže, aby každý, kdo bude jmenován a k jaké potřebě neb povinnosti volen,

bez odpornosti na místo sobě ukázané se postavil. A tu povolajíc primasa, ouřad dó registříku vepsati.

6. Vystoupení jim dáti a oznámiti: poněvadž jsou sobě všickni rovni, že má toho každý svobodnou vůli, sobě kdo do toho z těch, kteří v povinnosti byli, stěžovati; pakli ne, aby mlčeli.

7. Osoby k povinnosti jmenovati a ohlášení učiniti, ví-li kdo co na ně zlého, proč by v těch povinnostech, do kterýchž jsou zvoleni, hodni seděti nebyli, aby se ihned ohlásili. Pakli by nevěděli, tehdy aby mlčeli. Podruhé i potřetí ohlášení takové učiniti.

8. Závazek jim vydati.

9. Artykule soudní čísti.

10. Zahájiti soud.

11. Říditi grunty lidské.

12. Zeptání učiniti o truhlicích sirotčích, jak vyřízené jsou.

13. O počtech a věci [sic] zádušních, za kým ty a v jakém opatření zůstávají.

Vepsáno ve sborníku Hradištském v knihovně univ. pražské XV. E. 16 fol. 75. — Celý obsah toho sborníku, popsaného výše na str. 25—26, nasvědčuje tomu, že tyto artikule byly do něho vepsány okolo roku 1660 nebo nemnoho let dříve nebo později. Pořádek tohoto způsobu byl na soudech purkrechtních zachováván vůbec po Čechách a již dlouho před tím časem.

268.

1661, 5. února: Hr. Jan Adolf Schwarzenberg ukládá svým úředníkům, aby roboty spravedlivě rozdělovali a nad slušnost jich nepožadovali.

Exped. Wien 5. Febr. 1661, in den Dienstesinstructionen für den Oberhauptmann (Gattermeier) steht vom Fürsten eigenhändig geschrieben: „Mit denen Roboten und Diensten solle er die arme Leute über die Gebühr keineswegs beschweren, noch auch gestatten, dass sie für die Beamten oder Fremde zu dienen oder zu roboten angehalten werden. Damit aber ein jeder, was seine Schuldigkeit erfordert, der Ordnung nach prästiren thue, und keiner über seine Schuldigkeit angestrengt werde, so solle er Gattermaier ein ordentliches Robotregister halten, und alle Wochen einmal mit Zuziehung der Dorfrichter die Austheilung unparteiisch machen, die nöthigen Arbeiten ohne alle Gunst oder Feindschaft austheilen, und dabei die billige Proportion also beobachten und observiren, dass keiner vor dem andern beschweret und belastet werde."

In den Erledigungen der Wirthschaftspuncte expd. Wien 3. Febr. 1664 und Murau 8. Aug. 1666 ɔc: „auf dass die arme Leute mit der Robot ja nicht übereilt oder über die Gebühr angehalten würden, und ihnen mehrers nicht, als was sie füglich verrichten und darneben ihre eigene Arbeit auch beobachten können, aufgetragen werde. Dann wann dieses nicht geschieht, sondern denen Unterthanen mehr, als sie bestreiten können, aufgebürdet wird: so müsste endlich alles zu Grund gerichtet und über den Haufen fallen."

Z výpisků archiváře Wagnera v knížecím archivě Třeboňském.

269.

1661, 10. února: Úředník na Nových Hradech poddanému vysvědčuje legitimitu, propouští ho z nevolnictví, aby se mohl usaditi v některém městě Buqucyském, však na cizí panství nesmí odcházeti.

Ich Elias Meyerhofer . . urkund und bekenne hiemit . . ., wasmassen mir Andreas Khaincz, des Mathiae Khaincz allhiesiges Hofmelzers in Nederthal eheleiblicher Sohn, als Ihrer Exc. meines gn. Herrn H. und Grafens von Buquoy zu der Herrschaft Gräzen angehöriger leibeigener Unterthan, seines erlernten Handwerks ein Melzer, gehorsaml. zu vernehmen gegeben, wiedass vermittelst obrgktl. Consens er entschlossen wäre, seinen ledigen Stand zu verändern, und sich mit der Eva, des Jacobi Rieglers seel. gewesten Burgers zu Gäplitz hinterlassenen eheleiblichen Tochter, zu verheiraten, auch mit der Zeit unter hochernannt Ihrer Exc. Herrschaften an einem beliebigen Ort in die Burgerschaft einzulassen, mich dessentwegen unterth. gebeten, ihme solches nicht allein obrgktl. zu verwilligen, sondern auch derjenigen Leibeigenschaft, mit welcher ermeldter Herrschaft Gräzen er bis dato zugethan ist, gänzlichen zu befreien, und wegen seiner ehe- und ehrlichen Geburt schriftl. Zeugniss mitzutheilen.

Worauf dann im Namen hochged. Ihrer Exc., kraft habender Plenipotenz, ich ihn erhöret, und seine fürgestellte hernach genannte Zeugen, als Joannem Schwarz seines Alters 78, Gallum Weselsky 59, und Lorenzen Mädring bei 64 Jahre, alle 3 Burger in Markt Gäplicz, an heunt dato ordentlich und nach denen königl. Landesstatuten dieses Königreichs Böheimb examiniren und verhören lassen; welche dann bei ihren Eidspflichten, wormit zuvorderst Gott und ihrer gn. Obrigkeit verbunden, einhellig, jeder abwesend des andern, bezeugt und ausgesagt, wie ihnen allen wohl wissend sei, dass sich vorberührtes Andreae Khaincz Vater, Mathias Khaincz, mit Marie, des Eliae Wenusch auch gewesten Burgers in mehrangeregten Markt Gäplicz, ehelichen Tochter, den Sonntag vor S. Michaelis Archangeli ao 1635 in eheliche Verheiratung eingelassen, mit selbiger christlich-katholischer Ordnung nach in dem würdigen Gotteshaus, bei S. Petri & Pauli genannt, zu Gäplicz durch den dazumal gewesten ordentlichen Priester und Pfarrherrn P. M. Eliam Hepp [?] copulirt worden, folgends mit einander stets fromb und wohl gehauset, auch noch hausen, und diesen ihren Sohn Andream, nebens andern Kindern mehr, in ihrer währenden Ehe, und aus einem unbefleckten reinen Ehebett, ehrlichen erzeuget und geboren. Die Ursach ihres Wissens ist, dass obangezogene Zeugen der Copulation persönlich beigewohnet sein, und sowohl beider Eheleut, als dies ihres Sohns guete Kundschaft haben.

Weilen mir dann gleicherweis anderster nichts bewusst, als habe anstatt mehrgedacht Ihrer Exc. ich aus habender Vollmacht ihme Andreae Khaincz diesen

Geburtsbrief ertheilen, und zugleich der bisanhero unterworfen gewesten Leibeigenschaft dergestalten völlig erlassen und ledig zählen wollen, dass ihme hiemit obrgktl. erlaubet sein solle, sich unter Ihrer Exc. hieig [sic] oder Rosenbergischen Herrschaft in einer beliebigen Stadt oder Markt häuslichen anzusetzen, und die burgerlichen Freiheiten andern Inwohnern gleich zu geniessen; jedoch aber mit dieser ausdrücklichen Condition und Reservat, dass er vor seine Person und sammt all den seinigen, ohne vorhergehendes obrgktl. Vorwissen und Willen, sich weitern Orten oder auf andere Gebiet und fremde Herrschaften, bei Verlust solcher leibeigenschaftlicher Entbindung und aller dadurch ihme zufallender Privilegien und burgerlichen Emolumenten, zu begeben nicht befugt sein solle, solches auch nicht thun könne noch möge. Zu Urkund dessen habe ich mich, neben beigetruckten meinem angebornen Petschaft, hier unten eigenhändig unterschrieben. Geschehen zu Grazen 10. Febr. 1661.

(L. S.) Elias Mayerhofer.

Archiv Třeboňský II. 85. 1 q.

270.

1661, 13. července: Soused Morašický u Litomyšle zemřel bez testamentu; rychtář a konšelé činí pořízení, aby vdova ujala statek, třem dětem aby s ní náležel rovný díl, a jakou výpravu má dáti dvěma synům.

Leta páně 1661 dne 13. Julij. Jakož jest poctivé právo, rychtář a konšelé, uznávajíce s bedlivostí, poněvadž dobré paměti n. Jiřík Zavřel soused náš, povolajíce ho pán Bůh prostředkem časné smrti z toho světa, že jest vo statečku svém kšaftu a pořízení neučinil, co by tklo dluhův všelijakých, buď do důchodův JHMsti, buď co by jemu sousedé povinni byli; a majíce manželku a dítky, aby mezi nimi dále svornost, láska byla, a při pokoji aby zůstávali; s bedlivostí jsme to před sebe, poctivé právo, rychtář a končelé, vzali, a mezi nimi pořízení činíme:

Dorotě manželce jeho týž grunt, aby hospodyní jako i prve zůstávala, se vším příslušenstvím za summu, tak jakž rejstra zámkovní purkrechtní ukazüjí, ji nad tím mocní. Však sirotkům pozůstalým, synům Jakobovi, Matějovi a Anně, co by z tý summy, jak Dorotě manželce a hospodyni, i sirotkům aby rovnejm dílem poděleni byli. Co by se tklo vejpravy Jakubovi a Matějovi, bude povinna vydati po 1 korci žita, pšenice 2 věrt., piva 1 vědro, na maso 1 kopu, krávu jednu a jedno tele, to při ní zůstává. Co by se vynacházelo dluhův do důchodu JHMsti, to v přednosti z závdavku vyjíti má, totiž 23 fl. 24 kr. 1 d. It. více lidem 1 fl. 15 kr., žita 3 věrt., ovsa 2 korce 1 věrt.

Stalo se leta a dne svrchu psaného u přítomnosti poctivého práva v ten čas rychtáře Jiříka Kroulíka, Petra Holubíka, Pavla Jelínka, Jiříka Litochleba.

V čem žádáme, pane Jane, že tomuto pořízení své místo a povolení dáti ráčíte, toho žádáme.

[In dorso:] Správa kšaftu neb. Jiříka Zavřela ze vsi Morašic.

Z archivu společného ministeria financí nový opis v archivě zemském v Praze.

271.

1661, 28. července: Instrukce daná radou Starého Města Pražského úředníkům záduší kostela Panny Marie na Louži, též o správě poddaných toho záduší a jich zvláštní robotě.

Instrukcí od nás purkmistra a rady Starého Města Pražského jakožto kollatorův pro ouředníky zádušní kostela blahoslavené Panny Marii Matky Boží na Lůži v témž Starém Městě Pražském.

Předně a nejprve, ten jeden každý, na kterého by koliv takové ouřednictví zádušní vloženo bylo, netoliko takovou povinnost k sobě beze všeho darebného vymlouvání volně přijíti, ale i dáleji tak se chovati povinen jest, aby vůbec uznáno a spatřeno bylo, že neméně o dobré zádušní, jak o svou vlastní živnost a hospodářství se stará, též tudy žádného svého zisku neb užitku, nýbrž věčné odplaty blahoslavené Panny Marii očekává. Jakož pak

za druhé, oni ouředníci zádušní muži bohabojní a věrní býti, jiné lidi všemi dobrými skutky a příklady předcházeti, svornost milovati a mezi sebou zachovávati, jeden druhého dle přednosti ctíti a všickni spolu pány inspektory své a vrchnost představenou náležitě respektovati mají.

Za třetí. Ačkoliv přední ouředník všecky knihy, registra a *spisy zádušní* při sobě míti a opatrovati má, však sám od sebe bez vědomosti a rady jiných konsortův svých nic činiti nemá, poněvadž jak jeden, tak druhý o všech důchodech, příjmu a vydání věděti a z nedostatkův všeckni spolu odpovídati musejí. Pročež taky

za čtvrté, každou sobotu do domu předního ouředníka v jistou hodinu všeckni se *scházeti*, o věcech zádušních rozmlouvati, a co tak v tom týhodni zač a odkud přijato nebo vydáno, item co kde a proč řízeno a působeno bylo, to vše sobě circumstantialiter, i s jinými věci [sic], jenžby nějakého považení potřebovaly, přednésti dáti, zdali a co k zádušnímu dobrému neb záhubě jest nebo není, bez všelikého respektu bedlivě rozvažovati, a in summa o tom všem, co zapotřebí a povinnost jejich sebou přináší, kterakby jedno neb druhé nejlépeji se státi, záduší zvelebeno a škoda uvarována býti mohla, rozmlouvati, a dřív nežliby se rozešli, na něčem jistým snésti se mají.

Za páté, pokudžby oni ouředníci nějakou velikou věc, ku příkladu za příčinou sepultur a smlouv aneb něco jiného těžkýho, kdež interesse zádušní neb ně-

koho třetího příliš versiruje, k považení a před sebou měli; v podobných všech případnostech nemají nic bez vědomosti a rady pánův *inspektorův* činiti, kteřížto páni inspectores zdali a jakým způsobem ta jistá věc na místo postavena býti může, čili dáleji do místa radního o jisté vynaučení, nějaké ohlášení se státi má, věděti budou. Jakož pak in specie

za šesté, žádného *poddaného z vesnic zádušních* propouštěti, za jiné osoby vyvexlovati, gruntův a míst zádušních prodávati, dluhův dělati, platův stálých měniti neb zlechčovati, starých hypothek proti nějakým novým se strhovati, ani taky fundací nových sami od sebe přijímati bez vědomosti a dovolení našeho nemají.

Za sedmé, poněvadž taky záduší na pořádnosti nemálo záleží, pročež se při nich ouřednících toto nařízení činí, aby všecky knihy, registra a *spisy zádušní* v náležité pořádnosti podle jistého inventáře zdržovali, když něco potřebují, to dříveji v dotčeným inventáři hledali, potom ex fasciculo neb numero vyjali, na to, co vyjato jest, v tom místě konsignaci zanechali, a když se tam navrátí, takovou konsignaci zase vyzdvihli a kassirovali; vědouce o tom, že oni při propuštění jich z povinnosti takové vše věci dle opačeného inventáře v týž pořádnosti budoucně novým ouředníkům s připojením toho, co se v tom čase víceji mezi týž věci dostalo, postoupiti musejí.

Za osmé, do kněch zádušních má se všeckno pořádně ingrossirovati, jedna každá věc tam a do té knihy, jenž k ní destinirovaná jest, obzvláště pak do knihy platův komorních neb jiných dluhův, z *urburu* do ní transferirovaných, má každý plat nebo dluh pořádně se vpisovati, tak aby jedno každé panství, vesnice, dvůr, grunt a věřitel své obzvláštní místo v ní míti, a kdyžby jeden neb druhý něco odvedl, to tam a pod tím titulem, dřív nežby kvitancí z rukou dána byla, vyznamenáno býti mohlo.

Za deváté. Nad tím taky oni ouředníci pilný pozor míti mají, aby časně platové a důchodové zádušní vybíráni byli, a k *restu* neb zadržování nepřicházeli: k čemuž jim, pokudž by přátelské upomínání postačovati nemohlo, právně snadno dopomoženo bude.

Za desáté. Co se těch fundací a věřitelův dotýče, o nichž se neví, co restirují, s tím každým oni ouředníci beze všeho prodlévání oučty konati a takové tu, kdež náleží, ingrossirovati mají.

Za jedenácté. Do knihy urburní nemá se bez dovolení našeho dokonce nic psáti, přidávati, měniti, ani kassirovati.

Za dvanácté. Poněvadž taky toho potřeba ukazuje, aby oni ouředlníci pořádný *inventář* všech věcí kostelních za sebou měli, pročež se při nich nařizuje, aby ihned takový dokonalý inventář sepsali, jej za sebou mezi jinými spisy zádušními měli, do kněch ingrossirovali, a kdyby tak něco od dobrodincův oznámenýmu kostelu daro-

váno bylo, to v témž inventáři pilně vyznamenali a do něho vepsali. Kterýžto inventář (tak jako i ten druhý, o němž nahoře v artikulu 7. zmínka) i se všemi v něm vyznamenanými věcmi nynější i budoucí ouředníci jiným, kteří by po nich zřízeni byli, pořádně postupovati povinni budou.

Za třinácté. A jakož se toho zpráva činí, že by *zvoník* téhož kostela z správy ouředlníkův zádušních se vytahovati a někdy víceji jinými osobami, než nimi ouředníky, říditi se chtěl: pročež uznávajíce my tu věc proti dobrému řádu a povolání jeho zvoníka býti, takto o tom nařizujeme, aby vedle jiných služebníkův zádušních i on zvoník (mimo služby panu faráři povinné) pod správu jich ouředníkův přináležel a jim všelijakou poslušnost zachovávati povinen byl.

Za čtrnácté. Na stavení chrámu Páně, aby k ruině nepřicházel, bedlivý pozor míti, obzvláště pak k střechám pilně a často dohlížeti mají. Neméně kdyby něco spatřili, že by se na ujmu téhož chrámu Páně neb celého záduší činiti a před se bráti chtělo, buď povinnost jejich in praejudicium nic nedopouštěti, a kdyby sami z toho býti nemohli, to na nás bez meškání vznésti mají.

Za patnácté. *Soudové gruntovní a sirotčí* na vesnicích a gruntech zádušních mají každoročně při svatém Havle držáni býti, a každý soud svou obzvláštní knihu míti, tak aby se to vše, co se při jednom neb druhém soudu vyřídí a vynajde, pořádně ingrossirovati mohlo. Při kterýchžto soudech má se taky všech poddaných poznamenání učiniti na tento způsob a formu:

Vesnice N.	Rodičové	Děti	Mají let	Nacházejí se	Summa
Usedlí	Matěj N.		50		5
	Anna, žena jeho		48		
		Jan	20	u otce	
		Jiří	17	doma	
		Anna	12	v službě u N.	
	Jiřík		55		4
	Maria, žena jeho		52		
		Šimon	34	utekl	
		Karel	30	združuje se na panství N.	
Chalupníci	Kryštof		60		4
	Eva, žena jeho		45		
		Dorota	20	slouží u N.	
		Tomáš	23	jest na vojně	
Pokojníci	ɔc				

Za šestnácté. Co se vedení počtův dotýče, poněvadž se to patrně vynašlo a nyní na oko spatřuje, že skrze vypoušťování *restantův* z příjmu mnohý a znamenité pošty s nemalým stracením a škodou zádušní k zapomenutí přišly, takže se o mnohých, kteří, co a jak mnoho restirují, až dosavad věděti nemůže: pročež budoucně pro uvarování takového škodlivého zapomenutí toto se při nich ouřednících nynějších i budoucích dostatečně nařizuje, aby oni začnouce v počtu léta přítomného 1661 všecky resty a dluhy odkudkoliv pocházející, obzvláštně pak platy komorní a stálé v urburu vyznamenané nejináče, než jakoby na hotově odvedeny byly, do příjmu zcela a zouplna každoročně při svých vlastních terminích uvozovali, a co v příčině pustých gruntův neb jináče uchází, to sobě zase za vydání s jistou attestací kladli, ostatek pak, co jim tak koliv na hotově odvedeno nebude, v restu místo hotových peněz, za tímto a tímto dlužníkem neb panství vykazovali, a proto že se něco na hotově neodvede, žádného dokonce dluhu z počtu a příjmu nevypouštěli; lečby termin placení ještě přítomen nebyl, při kterýmžto terminu teprv každá fundací, odkaz neb jiný dluh do příjmu kladen býti má.

Za sedmnácté. Ke kterémužto cíli oni ouředníci v těch místech, obzvláště pak v kanceláři Staroměstské, kde by se tak o nějakým odkazu neb jiné donací doptati mohli, často se ohlašovati mají.

Za osmnácté. Když se někdy od *místa krchovního* neb z jakýkoliv jiné příčiny místo peněz světlo voskové přijímá, to vedle množství liber a ceny každého času do příjmů uvozovati, a potom, když se potřebuje, zase skrz vydání v týmž valoru pořádně odpisovati mají, což i o všech jiných věcech, jenž se místo peněz k záduší odvozují, rozuměti se má.

Za devatenácté. Co se *slepic a vajec* ouročních dotýče, jenž se po tyto časy skrz počet nevedly ani záduší k dobrému nepřicházely, avšak nic méně od poddaných odvozovány byly, aby i v tom zádušní užitek nehynul, budou povinni oni ouředlníci, začnouce v přítomném roku 1661, místo každé slepice 7 krejcarů, a místo každé kopy vajec 15 kr. do počtu a příjmu uvozovati, kteréžto peníze jim poddaní místo slepic a vajec platiti mají.

Za dvacáté. Jak příjem, tak i vydání od nich ouředníkův na jisté hlavní titule neb rubriky rozdělené, a ačkoliv na některou věc, ku příkladu na víno, rozličné partikulární vydání se stává, však při konci roku každého ty všecky posty do jedné pojímané a s jistou approbací v jedné summě do vydání kladené býti mají. Což i o všem jiným vydání rozuměti se má.

Za dvacáté první. Při skonání jednoho každého roku mají se k tomu přičiniti, aby co nejdřív, a to nejdýleji v čtyrech nedělích pořád zběhlých, *počet svůj roční* i se všemi k němu přináležejícími approbacími a inventáři hotový měli, jej

jednou do knihy záduší ingrossirovali, druhý pak exemplář, kdy by koliv od nich požádán byl, s podpisem jich všech do místa radního složiti mohli.

Za dvacáté druhé. Pokudžby jim ouředlníkům nějaké nedostatky vystavené byly, jsou povinni všeckni z nich odpovídati, a z čeho by se tak vyměřiti [sic] nemohli, do příjmu uvésti. Jakož pak

za dvacáté třetí, toto na konec při nich se zapovídá, aby mimo ordinární deputáty a v direktorium specificirované *akcidentia* dáleji žádných jiných praesentův neb rekompensův pod jakým koliv způsobem bez hodných příčin a uznání pánův inspektorův nedávali, takových žádnému sobě zarážeti nedopouštěli, aneb těch specificirovaných nezvejšovali; jináče jim to při počtu passirováno býti nemá.

Za dvacáté čtvrté. In summa to vše činiti a tak se v týchž povinnostech svých chovati mají, aby skrze ně záduší zvelebeno, a všeckna škoda uvarována byla, též z čeho by tak budoucně předně Pánu Bohu a nejmilostivější Rodičce Boží, potom taky vrchnosti své a celé osadě bezpečně odpovídati mohli.

Za dvacáté páté. Kterážto instrukcí naše (jíž jeden exemplář při záduší, druhý při puchhalterii zůstávati má) netoliko pokaždý v nově voleným ouředlníkům přečtena, ale i dáleji při každých suchých dnech, když se vespolek sejdou, publice repetirována býti má.

Vedle čehož až do dalšího nařízení našeho oni ouředlníci se říditi a spravovati věděti budou.

Pro větší podstatu a na potvrzení toho všeho dali jsme k této instrukci pečeť naši menší městskou přitisknouti vědomě, jíž jest actum 28. Juli A° 1661.

(L. S.)

Originál spečetěný ve zvláštním malém foliovém sešitě v archivě města Prahy č. 2052. — O osudech kostela Panny Marie na Louži v Starém Městě Pražském viz Ekertova Posvátná místa II. str. 379—383; kostel slul prvotně na Louži, ad lacum; ale v 17. a 18. století vykládalo se to na Lůži neb na Loži P. Marie, ad cunas Marianas.

Též v archivě městském v Praze č. 2051 chová se opis a německý překlad této instrukce, datovaný rovněž 28. července 1661, psaný nejspíš v nejbližších potom letech, ježto jsou při tom opsány také některé dekrety rady Staroměstské v zádušních záležitostech kostela P. Marie na Louži z let 1661—1667. Na listě 1. přípisem daným 28. července 1661 k „pánům starším i jiným osadním kostela“ P. Marie na Louži rada Staroměstská oznamuje, že za *ouředlníky* toho kostela a důchodův jeho „z prostředku spoluměšťanův a sousedův svých voliti a nařizovati ráčí osoby tyto, jmenovitě pana Ernesta Šteidle, p. Tomáše Dvorského, p. Aureliusa Böhma.“ Byli tedy tři úředníci zádušní při tom kostele; německy je jmenovali Kirchenväter, Kirchenbeamte, a kostel ten Gotteshaus unser lieben Frauen an der Pfützen, ob der Lacken. Instrukce zůstala nejspíš dlouho nezměněná v užívání, ježto po ní v rukopise 2051 na posledních listech 17—19 jsou vepsány výsledky tří výchozů neboli místních kommissí z let 1693, 1699 a 1700, při kterých se jednalo o sporné hranice ve vsi Sedlci mezi poddanými zádušními a poddanými nejvyššího purkrabství Pražského. Rozumí se tu ves *Sedlec* na levém

břehu Vltavy severně od Prahy. O *robotách* a některých jiných poměrech poddaných zádušních v Sedlci vepsán jest na listě 14. tento dekret z 28. srpna 1662:

Pan purkmistr a páni radní Starýho Města Pražského ráčí při pánich ouředlnících záduší Matky Boží nad Louží nařizovati, aby oni považíce to, kterak páni collatores po té těžké časy poddané téhož záduší ve vsi Sedlci i jinde pod správu jich náležející vždycky přichrániti, a je všelijak možné ode všech nátiskův vysvobo- diti, jich se ujímati, je zastávati, a o ně se starati, žádnými pak těžkými robotami obtěžovati nedopustiti ráčili; nicméně jich oni páni collatores ani záduší v ničemž nejmenším robotami nenížili, a nad to všeckno veliké dluhy k záduší povinovaté zůstávají, pro jichžto splacení páni collatores skrze hospodářství *panství Libeňského* k prostředkům budoucím naději míti ráčí. Aby pak to a takové hospodářství užitečně zvelebované a skrze nějakou pomoc zádušních poddaných časně fedrované býti mohlo: takové poddané před sebe povolali, a při nich to vše pohnutedlně repraesentirovali, aby po tři dni čtyrykráte do roka, mohou-li, s jich potahy, aneb jinak, proti vychování osob do Libně na pomoc přišli. Item krčmářové dle předešlého nařízení pod propadením jedné bečky soli a pobrání piva pokaždý, když by postiženi byli, z Libně pivo brali. Ex consilio Antiquae Urbis Pragensis 28. Augusti A° 1662.

M. Max. Macht mp.

Na listě 15b téhož rukopisu čte se dekret německý:

Decret. Remittatur denen Herrn Beamten mit Bewilligung zu Ausfertigung des Weglossbriefs, ohne Berührung der unehelichen Geburt in terminis generalibus gegen ebenmässigen Vergelt. Ex consilio Antiquae Urbis Pragensis 25. Febr. A° 1665.

M. Max. Macht mp.

Popis tehdejších poddaných a důchodů kostela P. Marie na Louži nachází se v rukopise č. 2053 archivu Pražského, jenž má nápis: „Urburní správa aneb pravidlo o všech a všelijakých důchodech a povinnostech záduší kostela blahoslavené Panny Marie Matky Boží na Lůži v Starém Městě Pražském přináležejících, kteréž tak kde se s pilností vyhledati a uptati mohly; ačkoliv prv v letu 1652 sepsaná, však zase v přítomném letě 1654 k obnovení a napravení přišla prací Jana Vojtěcha Sušického z Sonnenšteina, měštěnína Starého Města Pražského a ouředníka předního téhož záduší“. Podle toho urbáře řečenému kostelu náležely *platy komorní*, a sice kníže Lichtenštein jakožto držitel panství Dubečského z dědin Měcholupských dával ročně 1 kopu gr. č., a z dědin Škvoreckých měl dávati 10 k. č. čili 23 fl. 20 kr. *Stálé platy* mělo to záduší ze vsi *Sedlce*, předně od *čtyř svých poddaných*, kteří z polí (nejvíce polí měl rychtář, 8 kop a 30 záhonů, nejméně krčmář, 1 kopu záhonů), zahrad, z řeky a z vinic starých i nových platili ročně o sv. Martině dohromady 21 fl. 43 kr.; jiné *povinnosti* těch čtyř poddaných zádušních popisují se takto:

Předně k slavnostem velikonočním a před poutí držanou *bláta z vůkol kostela* k odvážení na dva vozy nakládati skrze své domácí, a též zase po odvezení na most z mostu do řeky házeti.

Za druhé, k pouti, svatému Duchu do kostela časně *máje* a trávy dosti donášeti, též i k vánocům pro strojení jesliček i k hrobu strojení mechu a mladého boroví donášeti.

Třetí, při *lovení* v společní. řece s p. hejtmanem JExce nejv. p. purkrabího království Českého všichni spolu s syny a zeťmi svými, majíce sobě časně znáti dáno, k takovému lovu se všemi potřebami a zhotovenými sít[m]i přichystati; s pilností a věrně tuž práci toliko jednou v roce, zvláště staří hospodářové vykonávati, a po vykonaném lovu sám rychtář s jinými na vodě týž zádušní díl dobře opatrovati a potom na ráno pro podělení, tu kdež náleží, čerstvě donésti hleděti má.

Naposledy též povinnost jich jest, k posvěcení chrámu božího a pouti Narození Panny Marie jak pro pana faráře, též pány, [k] uctění pozvaných hostí, tolikéž žákovstva, literátův a osadních i samých poddaných vlastním svým lovením od ryb pomoc činiti, a takové ouroční slepice časně odvozovati.

Kromě těch čtyř poddaných měli v Sedlci grunty také měšťané Pražští, kteří platili z nich, tuším, touž měrou jako poddaní, a sluli *poplatníci*; a sice platili z chalupy a z rozličných pozemků p. Václav Vltavský, hejtman komorního panství Poděbradského, 3 fl. 20 kr., a paní Apolena Ulrichová z chalupy 7 fl. 57 kr. O těchto dvou poplatnících jest poznamenáno, že měli povinnost, „s koňmi a vozmi i čeládkou svou po dvakrát do roka [před] velikonocí a k pouti nastávající *bláto*, jak by ho mnoho bylo, od kostela až na most odvážeti, i časem, an toho potřeba obecní ukazuje, s forami se za den nebo dva propůjčovati beze všeho ouplatku“. Třetí poplatník byl pan Daniel Jaroměřický, kterýž r. 1650 od paní Ulrichové, měštky z Nového Města Pražského, koupil dva statky, při nichž bylo přes 10 kop záhonův, a platů z nich i z příslušenství vycházelo úhrnem 10 fl. 44 kr., a ještě chalupu, z které bylo platu 2 fl. 36 kr. — Slepice odváděli ze Sedlce jak poddaní, tak i poplatníci.

Dále měl ten kostel dvůr kmecí ve vsi *Třeboraticích* (t. j. v Třeboradicích mezi Prahou a Kostelcem n. Labem) s 12 kopami záhonů, z něhož šlo platu 3 fl. 53 kr. ročně; užívala ho měštka Pražská; byla při tom dvoře povinnost, „před velikonocí a k pouti od kostela s potahem svým *bláto* odvážeti“. — Též měl kostel Matkobožský poustku v Třeboraticích se 6 kopami záhonů polí; uživatel měl platiti 1 fl. 46 kr., ale zpěčoval se. „*Povinnosti* držitel gruntu má: vysílati čeládku po dvakrát od [sic] kostela k nakydání bláta na vozy, k velikonoci a k pouti.“

Záduší mimo to bralo nájmu 7 fl. z pole svého na Smíchově, 1 fl. 56 kr. z vinice na Babě, 3 fl. 4 kr. z vinice na Bílé Hoře a jiné více. Ostatní majetek zádušní záležel nejvíce v penězích odkázaných od dobrodinců a pojištěných na rozličných domích v Praze; leccos ze starých nadání se také ztratilo nebo bylo sporné.

Dekret z 28. srpna 1662 výše otištěný jest také zapsán na listě 24 v Knize Pamětní kostela Matky Boží na Louži z let 1718—1786, kteráž se chová pod č. 1651 v archivu Pražském; ale obsažený v něm nesmělý pokus, aby na zádušní poddané v Sedlci byla uvalena *robota ke statku Libeňskému*, jejž obec Staroměstská právě tehdáž r. 1662 sobě koupila, neměl asi žádného účinku. Teprv několik let před rokem 1732 Pražská vrchnost začala na Sedlecké poddané ukládati novou povinnost, totiž aby každoročně platili 15 kop v penězích namístě roboty. Když Sedlečtí poddaní podali k radě Staroměstské žádost za osvobození od toho nového

břemene, tehdejší dva úředníci záduší Matkobožského na Louži navrhli, aby té žádosti se vyhovělo, hlavně proto, že ti poddaní sami platili subsidium extraordinarium (daň vrchnostenskou); a rada Staroměstská dekretem ze 17. listopadu 1732 (zapsaným na listě 147 téže Knihy Pamětné) schválila ten návrh, tak že Sedlečtí poddaní zůstali při své „starobylé robotě, jenž v uklízení bláta dvakrát do roka záleží," a toliko nařídila, „aby na vykonávání takové roboty dobrý zřetel držán byl."

272.

1661, 16. září na Skalách: Hejtman Jan Václav st. Radvanovský Turnovským vysvětluje, že poddaní nejsou povinni voziti dříví na místo popravní, nýbrž pohodný.

Slovutné poctivosti oc. Psaní od VPti jest mi náležitě k rukám dodáno, z kteréhožto žádost jejich nač se vztahuje, porozumívám. A jest mi to téměř s podivením, že páni na lidi poddané zdejší k mé správě přináležející tu věc podávají, aby oni měli to dříví k místu popravnímu dodati, ježto ne nesnadno na to přijíti mohou, že oni, byť k tomu i donuceni býti chtěli, nepřijmou, a já bych snad z toho budoucně musel odpovídati. Mé zdání jest takové, poněvadž ta věc vlastně pohodlným přináleží, a majíc pohodlný Turnovský svůj vlastní potah a syna svého k tomu dosti statečného, že on k vežení takového dříví slušně přidržen býti může. Mezi tím píši právu rychtářskému městys Rovenska, aby podobně pohodlného Rovenského s klisnou jeho do Turnova vypravili, a takové dříví pohodlnému Turnovskému aby svézti nápomocen byl, dostatečně nařídili. Což oc.

Z archivu města Turnova I. E. 124 opsal J. V. Šimák.

273.

1661, 17. listopadu: Zatímné vyřízení komory české na stížnosti předložené farářem Ždanickým jménem kněžstva panství Pardubského na skracování důchodů farářských.

Von wegen .. dem würdigen P. Herrn Georgio Christophoro Hageckh, der beiden zur kgl. Herrschaft Pardubitz gehörigen Pfarrkirchen Ždanitz und Wositz derzeit bestellten Pfarrern, auf das Ihrer hochfrstl. Eminenz H. Cardinal von Harrach als Erzbischofen zu Prag von ihm vor sich und anstatt selbiger Herrschaft gesammter Pfarrer, jedoch ohne deren in Theils Puncten Vorwissen eingereicht, und der kgl. böhm. Kammer communicirtes Anbringen, inhalt dessen sich er

1. samb ihnen Pfarrern die Decimae von denen verwüsten Gründen, denen ao 1653 ergangenen Consistorialpatenten zuwider, vorbehalten;

2. das Zehendgetreid nicht auf die alte grosse, sondern auf jetzige Prager Mass abgefolget, und

3. ein authentisches Raitungsbuch, vermög dessen ihm an Weizen des Jahrs 90 Strich decimarum loco ausgeworfen, jetzt aber allein 4 Strich abgeführet wird, nicht ediret werden wollte,

sich beschweret, zum Bescheid und anzudeuten: Die kgl. Kammer hätte hierüber gehöriger Orten Bericht eingeholet, darauf auch angeregte Beschwerpuncta in Consideration gezogen, und befunden:

ad 1. Was die wüsten Gründer prätendirte Decimas anlangt, dass obangezogene Consistorialpatenten, kraft deren er H. Pfarrer von wüsten Gründen derlei Zehend zu suchen vermeinet, allein auf die abgebrannte Gründe, bei welchen noch Leute vorhanden und der geistlichen Administration geniessen können, gerichtet, und daher nicht zu ziehen. So hätte sich auch

ad 2. diesem seinem Anbringen zuwider in facto befunden, dass denen Pfarrern der Zehend, nicht wie er angibt, auf jetzige neue Pragerische, sondern auf die alte grosse Maass von denen Herrschaftsunterthanen abgeführet worden. Was aber den von kais. Meierhöfen reichenden Zehend anlangt, hätte die kgl. böhm. Kammer unterm heutigen Dato verordnet, dass zwar wegen der Beamten richtigen Verraitung bei der Prager Maass verbleiben, jedoch ihme, soviel Maass daran abgängig, jedesmals ersetzt werden soll.

ad 3. Betreffend das von ihm also genannte Raitungsbuch, hätte solches die kgl. böhm. Kammer ihr vorbringen lassen, und nicht erwissen [?] kann, wienach selbiges ein authentisches Document, umb damit der Pfarrern Decimas zu approbiren, erachtet und gehalten werden sollte, zumal es von Niemanden unterschrieben, sondern anstatt eines summarischen Verantwortungsberichtes von der kgl. Herrschaft gewesten Schlossofficirern verfasset und dem damaligen Oberhauptmann weiland Herrn Josua Korzensky überreichet worden. Und obwohlen der darinnen zue Zehendgebühr denen ihme Hageckh derzeit anvertrauten zweien Pfarren ausgesetzte 90 Strich Weizen ein merklicher Verstoss dahero sich befindet, dass, wie erweislich, seine Vorfahrer dergleichen Quantität des Weizens vor diesem niemal gewesen [genossen?]; so hätte doch die böhm. Kammer bei deren untergebenen Buchhalterei umb dessen gründliche Nachrichtigung zu haben, weiter nachzuschlagen anbefohlen, und auf dessen Erfolg und Befund derselbe der ferner Vorbescheidung zu erwarten.

Ex cons. camerae Boh. Pragae 17. Nov. 1661.

An Ihro hochfürstl. Eminenz Herrn Cardinal von Harrach. — Hochwürdigster! Wessen bei Ew. hfürstl. Eminenz der würdige Herr P. Georgius Christophorus Hageckh, wo sich und anstatt der kgl. Herrschaft Pardubitz sammtlichen Pfarrern, jedoch ohne deren in Theils Puncten laut Beilagen Vorwissen, des ihnen von wüsten Gründen vermeintlich vorbehaltenen Zehents, und in dessen Lieferung verweigerten alten Mass, auch abgeschlagener Abfolgung eines Raitungsbuches sich beschwert, haben wir auf Ew. hf. Eminenz uns dessen beschehene gn. Communi-

cation dienstgehorsamst vernommen, darüber auch gehöriger Orten nothwendigen Bericht einzuholen nit unterlassen. Wann dann derlei Beschwerungspuncta nicht allerdings angebrachtermassen benannt, als haben wir der Nothdurft zu sein befunden, ihm beiliegenden Inschluss nach zu verbescheiden, zuvorderst aber Ew. hf. Eminenz solches auch zu dero gn. nachrichtlicher Wissenschaft hiemit dienstgehorsamst beibringen wollen . .

Prag 17. November 1661.

Kopiář panství Pardubského z let 1632—1687 f. 200-1 v archivě Českého Musea.

274.

1661, 18. listopadu: Komora česká Hogenovi hejtmanovi panství Pardubského nařizuje o míře, v které desátek z dvorův panských se odvádí, pak aby vyšetřil a dílem hned zastavil nové dávky a roboty ukládané lidem od faráře Ždanického a Osického.

. . Jakou jste nám zprávu na komoru JMCské českou na stížnost od dvojíctihodného kněze Hájka faráře Ždanského a Vosického i na místě jiných tu na JMCské panství Pardubském . . zřízených i usazených farářův v rozdílných 4 artikulích Jeho vysoce knížecí Eminencí panu kardinálu z Harrachu jakožto arcibiskupu Pražskému podaných, a nám na tuž JMCské komoru českou kommunicirovaných, vedenou pod datum 23. Jun. učinili, takovou sobě přednésti davše, v tom ve všem, jak předně JVKnEminencí jistou odpovědí jsme zase spraviti nepominuli, tak i již řečeného p. Hájka tuto přípisně ležící resolucí poděliti dali.

A jakož jsme mezi jiným také slušnost toho uznali, aby obilí desáteční dotčeným pp. farářům z vlastních JMCské dvorův vycházející na nynější Pražskou míru pro lepší pořádnost počtův vždy předce sice odvozováno, avšak nicméně co tak předešlá stará velká více nežli táž nynější míra Pražská vynáší, to na míře Pražské dosazeno bylo: pročež jmenem a namístě JMCské krále . . vám poroučíme, poněvadž dle zprávy vaší stará velká nad Pražskou míru více o dvě čtvrtce vynáší, abyšte budoucně to, co tak na staré velké míře přebejvá, na nynější Pražské míře dosazovati, a tím spůsobem desáteční obilí pp. farářům z vlastních JMCské dvorův odvozovati dali.

A srozumívajíce my naproti tomu, že by p. farář Ždanský rozdílné akcidencie sám o své ujmě sobě vysaditi, a to předně místo letníkův z každé krávy po 7 kr., it. koledy vánoční po 6 kr., it. za koláče k trojím hodům a počtvrté k posvícení pokaždé po 3 kr., it. semena lněného po jedný čtvrtci aneb za ně po 20 kr., též obláče lněné lidem poddaným, ano i na ty chalupníky a zahradníky, kteří desátkův neplatí, ukládati měl: abyšte vyptajíce se od lidí starožitných a hodnověrných i sice

jináče se vší pilností na to, co jest se předešle za letníky dávalo, též zdaliž jsou se předešlým farářům Ždanským a Vosickým při každých hodech a k posvícení jaké koláče odvozovaly aneb jaké peníze za ně dávaly, it. zdaliž, vedle čeho a z jaké příčiny předešle také téhož p. faráře Hájka předkům jaké obláče lněné od poddaných vycházely, — zprávu toho gruntovní a ubezpečlivou, a to na každou věc obzvláštně, co nejdříve učinili.

Mezi tím pak poněvadž jest on p. farář po jedný čtvrtci semena lněného sám o své vlastní ujmě sobě zřídil, a vedle toho také chalupníkům a zahradníkům roboty jisté též zoumyslně uložil, abyšte při JMCské lidech poddaných obojí, t. Ždanské i Vosické osady, jak dotčeného lněného semene placení, tak i další robot vypravování jmenem naším skutečně a neprodleně zastavili, s tím při tom, co se exakcí vánoční koledy dotýče, nařízením, aby toliko z těch míst, kteréž by on p. farář s žákovstvem obcházel, taková koleda, avšak ne vedle téhož p. faráře uložení, nýbrž vlastní líbosti a možnosti toho každého poddaného vydávána byla.. Na hradě Pražském 18. Nov. 1661.

Kopiář panství Pardubského z let 1632—1687 f. 199 v archivé Českého Musea.

275.

1662, 21. července: Komora česká v dopise k hejtmanovi panství Pardubského Hogenovi nově upravuje platy úředníků zámeckých na tom panství.

[Komora dosazuje dvě osoby k úřadům, mění služby některých úředníků a služebníků, také z toho důvodu, že na panství Pardubském] pro vyvarování všelikých tu v lesích JMCské časem se sbíhajících fortelův, neméně jinou při vykazování lesův a opatrování luk i štěpnic zapotřebnou práci obzvláštního polesnýho, — a to i z dalšího ohledu toho, že pojezdní oba při nynějším rozšířenějším téhož JMCské panství hospodářství, zvláště pak polních dílách beztoho dosti práce mají, — chovati zapotřebí bylo . . .

. . . vedle vás sloužícím officírům zámeckým platy jich roční od času teď minulého sv. Jana následujícím spůsobem, totiž

purkrabímu 260 fl. 20 kr. a na koně 26 strichů ovsa,
obročnímu 120 fl.,
sirotčímu 135 fl.,
polesnýmu 75 fl., a $19^1/_2$ str. ovsa na koně,
přednímu fišmistru 150 fl.,
porybnému neb písaři rybničnému 80 fl.,
podfišmistru 70 fl.,
dvoum pojezdným, jednomu každému po 75 fl. a 26 str. ovsa na koně,
písaři listovnímu 60 fl.,
kancelářskému při důchodě 40 fl.,
dvěma kancelářským při kanceláři sirotčí předešlým spůsobem 70 fl.,
Švastovi 30 fl.,

holomkovi též 30 fl.,

hlásnýmu i za práci topičskou 30 fl. 20 kr., k tomu pšenice 3 věrt., žita 6 str., ječmene 2 str., hrachu 3 věrt, soli 3 čtvrtce,

vrátnýmu 25 fl.,

hodináři 9 fl. z důchodu panství JMCské Pardubského vydávati, co se pak důchodního písaře dotýče, toho při předešlém platu zanechati nepominuli . .

Na hradě Pražském 21. Jul. 1662.

Kopiář panství Pardubického z let 1632—1687 f. 204 v archivě Českého Musea.

276.

(1662): *Řád vinařský města Mělníka.*

Třicatero artikulů, jež vydali cís. rychtář, purkmistr a páni města Mělníka starším a mladším vinařům při témž městě. Datum schází při artikulích, ale jsou psány na počátku manuálníku úřadu perkmistrského nad horami viničnými při městě Mělníce, kterýžto manuál byl založen r. 1662; před těmi artikuly jest tam zapsán artikul cís. Rudolfa z r. 1605 nařizující, aby purkmistr a konšelé i všecka obec m. Mělníka nařídili řád mezi perkmistry a staršími vinaři; podobá se tedy, že ten řád vznikl někdy mezi lety 1605—1662, spíš snad ku konci té doby, ježto Mělničtí vinaři r. 1652 opatřili si výpis cechovního řádu vinařů Pražských od roku 1606. Tištěno na str. 5—13 v knize Josefa Šimáčka poznamenané v Archivě Českém XXII. str. 500 č. 166.

277.

1662: *Řád poddanský vsi Vísky u Vratislavic (Maffersdorf).*

L. Schlesinger v Mitth. d. Vereins f. Gesch. d. Deutschen in Böhmen 1876—7, ročník XV. str. 175, učinil zmínku o tom, že Jäger ve spise „Dorfchronik von Maffersdorf" str. 73 sld. podává výtah z artikulů soudních Víseckých od roku 1662, Gerichtsartikel von Siebendörfel bei Maffersdorf. Ves Víska náležela ku panství Českodubskému; na mapě gen. štábu píše se Dörfel; leží mezi Dlouhým Mostem, Rochlicí a Vratislavici na jih od města Liberce.

278.

(1662—1692): *Vinohradský řád vsi Horních Němčiček v jižní Moravě.*

Ves Horní Němčičky, o kterou zde jde, stojí 6 *km* na východ od města Hustopeč; v 17. věku náležela ku panství Hodonínskému. Řád vinohradský odtamtud jest vytištěn v Selském Archivě 1905, IV. str. 70—76 o 41 článcích. Redaktor V. Prasek předeslal tam úvod, v němž vysvětluje, že mnohé vinohrady v zemi Moravské spravovaly se pravidly vzatými z městečka *Falkenšteina* v Dolních Rakousích (stojí jižně od Mikulova nedaleko od hranic moravských), a že soudy starých vinohradů moravských braly naučení od soudu Falkenšteinského, což sněm moravský ještě roku 1609 schválil. Horenská práva Horních Němčiček v rukopise, z něhož jsou v Selském Archivě vytištěna, sama se hlásí k tomu, že byla vydána „ze slavného vyššího práva Faltenstanského" (t. j. Falkenšteinského); též v úvodě oznamují, že ty artikule, „od starodávna vyjádřené", byly obnoveny k oznamování při zasedajícím soudě vinohradském za panování p. Bedřicha hraběte z Oppersdorfu na hrabství Hodonínském. To tedy bylo někdy

mezi lety 1662—1692, ježto v těch letech hr. Bedřich z Oppersdorfu držel panství Hodonínské. „Starý nápis nad 41 artikuli H. Němčiček zní všeobecně: „Pravá horenská markrabství Moravského.“

Tytéž horenské artikule vytiskl z města *Bzence* J. Cvrček v Časopise Matice Moravské 1893 str. 338, jakž poznamenal jsem již v AČ. XXII. str. 258 č. 107; ve Bzeneckém rukopise slovou Engelsteinskými místo Falkenšteinskými; srovnávají se doslovně s Němčickými; největší rozdíl mezi nimi jest v článcích 7. a 9., kdež na toho, kdo se dopustí jistých přestupků při vinicích, ustanovuje se hrozný trest, a sice podle textu Bzeneckého přestupník „propadl 5 liber svého masa neb ruku“, a v textě Němčičském scházejí slova „svého masa“, takže se tam čte toliko: „propadl pět funtův aneb ruku“. Také zpráva hotařům (o 10 článcích), kterak chovati se mají, vytištěná z Němčiček v Selském Arch. IV. 76, jest úplně táž, která jest ze Bzence vytištěna v ČMMor. 1893, 337. Toliko přísaha hotařů, přidaná vždy k artikulům hotařským, během času něco se změnila; ve Bzeneckém textě, jenž pochází nejspíš ze sklonku 16. věku, hotař sliboval pod ztracením hrdla, nedopouštěti se škod na hroznech a na ovoci; v Němčické přísaze jest to vynecháno, a za to hotař sliboval vystříhati se kouzel a čárů, které by mohly býti vinohradům ke škodě. Formule přísahy hotařské byla tak psána v Němčičkách za hraběte Zdeňka Žampacha z Potšteina, tedy v letech 1628—1640, a podle pozdějších poznámek při ní bylo jí užíváno také za jeho syna Jindřicha Burjana Žampacha, tedy po roce 1640, a též za panovaní Jana Adama knížete z Lichtenšteina, jemuž hr. Bedřich z Oppersdorfu r. 1692 prodal panství Hodonínské. (O držitelích toho panství viz topografii Volného, Brněnský kraj I. 352—3.)

279.

1664, 27. listopadu: Vrchnost Častolovická obecnímu úřadu městečka Tyniště nařizuje, jak se mají připraviti k soudu purkrechtnímu, k stavění čeládky a k obnově rady městské.

Opatrní věrní milí! Poněvadž čas, při kterýmž každoročně pořádnosti obce vaše [sic] se konají, přichází, z té příčiny vám poroučím, abyšte ke dni 5. měsíce prasince k soudům se přihotovili a o gruntovní peníze se časně porovnali, jako i zápisy zhotovili, tak aby soudy pořádně držané býti mohly, a zbytečný hádání přede mnou přednášené nebyly.

Za druhé hleďte k dotčenému dni všechny sirotky z obce vaše shromážditi, tak aby na budoucí rok pořádně službami opatřeni byli. Mezi tím přísně a pod neprominutedlnou pokutou poroučím, aby jednomu každému čeledínu jeho služba za tento pomíjející rok před nadepsaným dnem buďto zaplacena byla, anebo mezi hospodářem a čeledínem o ni náležité porovnání se stalo. Nebo kdokoliv čeledína náležitě nespokojí, ten na budoucí rok žádného dostati nemá.

Za třetí vám dostatečně poroučím, abyste, dá-li Pán Bůh, příští sobotu ráno, jenž bude 29. Novemb., dle starobylého obyčeje vaše zdání, kdo by na budoucí rok ouřad mého rychtáře, primaský, jako i jiných konšelův a starších obecní[ch], též

rychtáře městského zastávati mohl, mně odeslali, a k spořádání té věci jak radní tak i obecní společnost dne zejtřejšího ranním časem učinili; na místě tých dvouch konšelův, kteří jeden prostředkem smrti a druhý skrze své prohřešení ouřadu zbaveni jsou, celý ouřad má mně dvě osoby k konšelské povinnosti spůsobné přednésti.

Za čtvrté hleďte mně týž sobotní den správu učiniti, co jest Bartoloměj Ryspivo na mou milostivou onedejší z Zámrsku odeslanou dekretací vám za odpověď dal, a takyli již Václav Čapek uloženou ode mně pokutu k záduší složil. Vědouce tak o mé vůli, poslušně se ve všech nadepsaných čtyrech artikulích zachovejte. Z Častolovic dne 27. listopadu leta páně 1664.

Jan Václav Ign. z Oppersdorfu m. p.

[Adressa] Ouřadu Tyniskému k dodání.

Originál s pečetí adressantovou obdržel jsem od p. setníka Václava Kodouska. List, podpis i adressa jsou psány jednou rukou a stejným inkoustem.

280.

1665, 2. června na Skalách: Regent panství Waldšteinských, Jan Václav Švantle ze Třebska, Turnovským zapovídá užívati pozemků selských.

Slovutné a vzácné poctivosti ɔc. Zatím schválně tuto pánům píši, že se JExcę nemálo ráčí pohoršovati, že někteří sousedé z města Turnova v okolních vesnicích jak rolí tak taky i luka, na nichž sena klidí, od sedlákův bez vůle a proti poručení JHExce již několikerého prošlému [sic] užívají, skrze což sedláci k nemalé škodě přicházejí. Pročež při páních jménem JExce to nařizuji, aby se takových věcí nedopouštěli; sice kdo koliv v čem takovým postižen bude, netoliko o to všechno že přijde, ale i pokutu do důchodu JExce složiti musí. O čemž tuto pp. oznamuji; budou se věděti, vedle tohoto napsání jak spraviti. S tím ɔc.

Z archivu města Turnova I. E. 133 opsal dr. J. V. Šimák.

281.

Instrukce daná hejtmanovi

na statcích kláštera Svatojirského r. 1665, též na statcích kapituly Pražské (1670).

Následující instrukce hospodářská vydává se podle opisu učiněného v archivě zemském v Praze ze starého opisu, jenž se nachází v archivě arcibiskupství Pražského. Předepsal ji kardinál arcibiskup Arnošt Harrach 30. prosince 1665 pro hejtmana a jeho podřízené úředníky *na statcích kláštera Svatojirského* na hradě Pražském. O právu jakéhos vrchního dozoru,

z něhož arcibiskup vydal tuto instrukci na statky kláštera Svatojirského, jest zmínka hned v úvodě k ní, avšak málo srozumitelná. Článků jest 89 hned prvotně číslovaných.

Četné články přítomné instrukce zněním svým upomínají na rozličné kusy tak zvané instrukce Fridlandské. Skladatel instrukce Svatojirské r. 1665 patrně měl před sebou instrukci Fridlandskou, a nezřídka z ní opisoval buď celé články beze vší proměny, anebo částky článků a přidával k nim ustanovení nová; poznamenal jsem o tom u některých článků, odkazuje na stránky tohoto svazku Archivu Českého, kde co stejného najde se v instrukci Fridlandské. Skladatel instrukce Svatojirské čerpal něco málo také z instrukce hejtmanské na statcích komorních, a snad i z jiných. V tom však, co přidal nebo měnil z vlastní hlavy anebo z předlohy mně nepovědomé, jsou ustanovení cenná a poučná. Málo podoby najde se mezi touto instrukcí Svatojirskou z r. 1665, a mezi staršími artikuly soudními na statcích kláštera Svatojirského z roku 1566 (tištěnými v AČ. XXII. str. 228—235), i soudními artikuly z arcibiskupského panství Červeno-Řečického z r. 1633 (zde na str. 122--139); týkajíť se rozkazy dané lidu poddanému větším dílem jiných věcí, nežli pravidla předepsaná úředníkům hospodářským. V jedné věci jest i protiva mezi těmi maličkými zákonníky vrchnostenskými: Abatyše r. 1566 ustanovila mnoho pokut na přestupky poddaných; arcibiskup r. 1633 rovněž měl v pokutách veliké zalíbení, připisoval nové a zvyšoval staré, a v čl. 58 (str. 137) třetinu vybraných pokut daroval hejtmanům, aby povzbudil jejich horlivost v jich ukládání; naproti tomu však nyní r. 1665 ve čl. 15 hejtmanovi nařídil, aby žádných peněžitých pokut poddaným neukládal, nýbrž aby těžší poklésky poddaných vznášel na vrchnost ku potrestání. Podobá se, že na statcích kláštera Svatojirského, nebo na statcích arcibiskupských, aneb nejspíš na obojích, při dřívějším lehkomyslném pokutování nabyli zkušeností výstražných, kteréž vedly k opačnému nařízení z roku 1665. Ten obrat a náprava slouží ke cti arcibiskupovi kardinálovi Harrachovi. Ale za to zase přítomný jeho článek 11. otvírá nám smutný výhled přímo na okolnosti a pohnutky, které tehdáž po válce třicítileté vedly vrchnosti k ukládání robot nových, až nesnesitelných. —

Přítomná instrukce byla dána také hejtmanovi *na statcích kapituly Pražské,* ač s některými změnami. Nynější adjunkt archivu kapitulního P. Jindřich Skopec tu kapitulní recensi z veliké ochoty opsal pro mne. Našel ji vepsanou v rukopisné knize archivu kapitulního XXXV. 10, kteráž má nápis: „Protocollum ab anno 1666 usque ad 24. Febr. anni 1672.“ O účelu té knihy praví v ní poznámka: „Založena tato kniha na všelijaké věci kapitolní památné. Sepsána od Františka Arnošta Herdýho, tehdejšího písaře kapitolního, dne 25. Maji léta Páně 1666.“ Kniha má 177 listů; naše instrukce stojí v ní na listech 161—170, tedy blízko konce, a po ní následují na posledních listech ještě záznamy z roku 1671; instrukce tedy byla do ní psána nejspíš roku 1670. Nápis její jest: „Instrukcí hejtmana kapitolního hospodářská“; pod ním následuje hned beze všeho úvodu článek první. Většina článků kapitolní instrukce jest slovně opsána, ač s mnohými i hrubými chybami, z té, kterou arcibiskup předepsal r. 1665 na statcích kláštera Svatojirského. V některých článcích učiněny byly při tom změny, které se rozuměly samy sebou, když ta pravidla vydávala se na jiné panství; v některých článcích jsou však i jiné proměny a přídavky. Všecky odchylky (vyjma pouhé chyby) dal jsem pod každým článkem zvlášť tisknouti drobným písmem. Články kapitolní instrukce jsou číslovány, a jest jich 93, tedy o 4 více, než v instrukci Svatojirské, ale tento rozdíl povstal jenom tím, že dva články 26—27 Svatojirské instrukce byly rozděleny v šest článků 26—31 kapitolní instrukce, uděláno tedy ze stejného obsahu o 4 články více.

Před následující otisk Svatojirské instrukce z r. 1665 postavil jsem *formuli přísahy*, kterou za abatyše Žofie Albínky z Helfenburku, tedy někdy v letech 1601—1630, poddaní kláštera Svatojirského slibovali člověčenství. Vypsal jsem ji z knihy někdy Svatojirské od r. 1631, nyní v archivě Českého Musea, kterou jsem popsal v AČ. XXII. str. 228 – 230. Připomínám, že v též knize hned z předu na listech nečíslovaných nacházejí se formule přísah, které tam musely býti vepsány v letech 1631-1637 a složením svým pocházejí z let 1621—1637, kdy manželkou císaře Ferdinanda II. byla Eleonora Mantuanská; jest tam přísaha konšelská, přísaha starších obecních, a přísaha rychtáře městského, rozumí se v Třebenicích. V těchto třech přísahách jest ta zvláštnost, že v nich není zmínky o abatyši jakožto vrchnosti, nýbrž konšelé, obecní starší a rychtář městský v Třebenicích dle nich měli přísahati Bohu, Panně Marii a svatým, a „Ferdinandovi II. volenému Římskému císaři, Uherskému a Českému králi, jeho dědicům a budoucím, též její Mti císařové Římské Leonoře jakožto králové České, paní naší nejmilostivější, věrnost, upřímné a právě poddané poslušenství, tento úřad . . věrně a právě řiditi" atd.

Přísaha správce statku Třebenického a zároveň knížecího (t. j. abatyšina) rychtáře, pak přísaha purkrabího klášterského a přísaha písaře pivovarského, datované k 30. říjnu 1666, nacházejí se v archivu zemském opsané z archivu arcibiskupského (Moniales ad s. Georgium oecon. concern. cop.); tyto formule jsou velice obšírné, ježto jsou v nich zmínky o mnohých povinnostech, jež těm úředníkům předpisovaly instrukce; těch neotiskuji. Nevztahují se na císaře a císařovnu, také ne na arcibiskupa, nýbrž úředníci klášterští přísahali r. 1666 Bohu, Panně Marii, svatým, „též Její Mti vysoce osvícené kněžně, důstojné a velebné panně Alžbětě Eufrozině Kestnerové z Trawenberku, z boží milosti kněžně a abatyši, velebné a nábožné panně Veruně Albínové panně převorce, i všemu slavnému konventu kláštera sv. Jiří na hradě Pražském, jakožto mé milostivé dědičné vrchnosti."

Přísaha poddanost slibujících [z let 1601—1630]:

Přísahám a slibuji Pánu Bohu všemohoucímu, Panně Marii i všem božím svatým, že Její Mti důstojné velebné a urozené panně panně Žofiji Albínce z Helfenburku abatyši, a panně Lidmile Břežanské z Břežan převoře, a všemu konventu kláštera sv. Jiří na hradě Pražském, věrnost, poddanost a člověčenství zachovati chci a zachovám. Čehož mi dopomáhej [Bůh], Panna Maria a všickni svatí.

[Hejtmanská instrukce na statcích kláštera Svatojirského z 30. prosince 1665, se změnami asi z r. 1670 na statcích kapitoly Pražské.]

My Arnošt z boží milosti svaté Římské církve de Praxedis presbyter kardinal z Harrachu, arcibiskup Pražský, sv. Římské stolice zrozený legat a kníže, JMCské skutečná tejná rada, řádu křižovníkův s červenou hvězdou v Čechách, Moravě, Slezsku a Polště jeneralmistr. Poněvadž kláštera Panenského u sv. Jiří na hradě Pražském jak hospodářství, také i statkův in specie dle nařízení anebo statutův kap. 22. na sebe jsme přijali: proto ke cti a chvále boží a téhož kláštera vzdělání, zvelebení a užitku, chtějíce tudy, aby se ve všem pořádnost náležitá zachovávala, hejtmanu panství předjmenovaného kláštera, nynějšímu i budoucím ná-

městkům jeho podle této naší instrukcí v povinnosti své pokračovati a ji ve všem bedlivě zachovávati přísně nařizujeme a přikazujeme.*)

*) Tento úvod schází v instrukci kapitolní.

1. Hejtman a purkrabí mají věděti příležitost, kde grunt a pravidlo všeho hospodářství jest, a na všelijaký důchod peněžitý i obilní, též platův stálých a běžných *urburní registra* držeti. Podobně čl. 1 str. 39, čl. 1 str. 53 v tomto svazku AČ.

2. Hejtman s purkrabím má na *čeleď dvorskou*, aby se dobře snášela, v práci své pilna byla, ráno časně vstávajíc modlitby své vykonávala, a u večer dříveji, než by dobytek opatřen nebyl, na odpočinutí se nekladla, bedlivý pozor dávati. Obzvláště pak dne svátečního do kostela aby chodila; vedle rozdělení pro opatření dobytka a dvoru tuž čeládku i poddané k tomu míti, aby při času velikonočním lidé jak při vesnicích tak i při dvořích panských pozůstávající, buďtež oni poddaní nebo nepoddaní, k svaté *zpovědi* a přijímání velebné svátosti přistupovali a chodili, cedulky anebo vysvědčení té od nich vykonané pobožnosti žádati, a vrchnost pilně a věrně zpravovati, zdaliž všichni katoličtí jsou, též kdyby den sváteční prací polní, v stodolách, aneb sice jiným hmotným dílem přestupovali, to přetrhnouti.

3. Věci podle *inventáře* sobě odevzdané dobře opatrovati, a co se k tomu kdy přikoupí, to připojovati, a to aspoň třetího měsíce přehližovati, zdaliž všechno dobře se opatruje anebo oprávky potřebuje, dohlídnouti. Jestliže by pak který z čeládky co zmrhal a svou nedbanlivostí pokazil anebo ztratil, to aby tím dříveji nahraditi hleděl, a z služby své koupiti a zaplatiti takovou škodu povinen byl. Dále hejtman povinen jest, všechny důchody co nejdříveji sepsati, a tu, kdež náleží, složiti, aby věděli kommissaři časem svým, vedle čeho se regulirovati, jakož i to, co by se mohlo zvelebiti, a co by ročně užitku mohlo přinésti, a jak velkým nákladem to mohlo by se vyzdvihnouti.

4. Na *oheň* a světlo pozorovati, komíny časně vymésti dáti, bez lucerny do chlívů ani po dvořích choditi nedopouštěti, v maštalích a chlévích to místo, kde by světlo se klásti mělo, dobře a bedlivě opatřiti dáti má. Dvory panské, též stodoly, aby obzvláštně nočním časem vždyckny pilně zavřeny a zaopatřeny byly, na to pozorovati; pakliby sám přítomen nebyl, to při šafáři, aneb při kom se mu viděti bude, ustanoviti a přísně naříditi zavázán jest. Ponocní, kteří vedle pořádku na ponůcku do dvorů panských jíti mají, aby časně a pilně přicházeli a dříveji neodcházeli, než jak jim ustaveno bude, ani na místě svém ledajakých lidí neznámých a podezřelých neposílali.

5. *Dobytka* žádného jak hejtman tak purkrabí mezi poddanými ani ve dvořích pod propadením toho všeho chovati, ani do pastev dopouštěti nemají; nebo to všechno jest na ujmu panskou a jiných sousedův.

První polovice článku 5 shoduje se s čl. 3 str. 53.

6. Každého téhodne jednou dvory, rybníky, ovčíny a jiné hospodářství bedlivě *shlížeti*, dobytky, drůbeř na pozoru míti, obzvláštně při setí a klizení obilí osobně přítomen býti, a na všechno pilně pozorovati mají; a když čeládka v poli postavena jest, truhly jejich, kde obrok mívají, přehlídnouti, zdaliž nějaká krádež při nich se nenachází. **Méně podrobností má čl. 4 str. 53.**

7. Nového něco *stavěti* nebo starého zjinačiti bez vědomí v tom dokonalého a povolení vrchnosti nemá; menší pak díla, obzvláštně jenž průtahu netrpí, bez dotázání spraveny býti mají.

8. Při šafářích to se naříditi a na to dobrý pozor dán býti má, aby s každým potahem každého půldne pod jeden strych, a tak za den pod dva strychy, a to vše dobrým dílem *zorali*. **Shoduje se s čl. 6 str. 53.**

9. *Hnoje* ze dvorů zimního času za dobrých cest, a tehdáž při dobré prázdnosti dáti voziti; z ovčínův pak dříve památky sv. Ducha voziti dáti nemá.

Poslední dvě slova scházejí v čl. 7 str. 54. V kapitulní instrukci poslední slovo jest *má*.

10. Po gruntech, lukách, rolích, pastvištích, kde cest není, jezditi zbraňovati, na lukách hned po jaru kopce krtičné rozmetati, srovnati, ploty zahraditi, příkopy okolo obilí časně zdělati dáti má, a cizího dobytka na gruntech pásti nedopouštěti. Při *Zálezlicích* a *Mradicích* pěkná obora a pastvy hojnost se nachází pro větší i menší dobytek, v nichžto mnoho dobytka by se pásti mohlo, tak že netoliko klášter zaopatřen by celý rok masem býti, ale i užitek peněžitý by přinésti mohl. Na hlídače, který se tam chová, aby darební náklad nebyl a se nevedl, zapotřebí bude..., aby takové obory dobytkem letního času se naplnily.

Začátek podobný v čl. 9 str. 54.

11. Role a všeliké oulehle *ladem* kdekoliv jaké jsou, a k užitku vrchnosti se zorati mohou, má dáti roztrhati, a ležeti bez užitku déleji nezanechávati. Pakli by to od něho pominuto bylo, tehdy ta škoda na něm postíhána býti má. Pole panská sedlákům se pronajímají; mnohem užitečněji by bylo, aby se vrchnosti k ruce orala, jakož i také od pustých gruntův; neb potahův sedláci dosti mají, a tomu všemu zadosti učiniti mohou. **První polovice jest také v čl. 11 str. 54, druhá jest nová.**

12. *Cedule peněžité* dvoutýhodní nebo měsíční, jak obilné, purkrabské i sklepovní, bedlivě spisovati. Item při sv. Janě *počet* polouletní čtverý, a při vánocích nápodobně tolikéž pořádně zavírati, a tu, kde náleží, časně skládati povinen bude.

Srovnej čl. 15 str. 54.

13. Cedule své, jak peněžité tak obilné, jako i purkrabské a sklepové, spolu srovnalé vlastní rukou aby podpisoval. **Srv. čl. 16, 17 str. 54.**

14. Žita ze *mlejnův* za příjem, též zase do mlejnův k zdělání mouky vydané pokládati, mouky po jednom každém strychu žita po 5 věrtelích a 1 věrteli otrub od mlynářův přijímati, a každé do cedule obzvláštní vpisovati a klásti, jako i po

strychu ječmene krup tlustých 2 věrtele, a drobných krup po 3 věrt.*) přijímáno býti má. Srv. čl. 22 str. 55. — *) V kapitolní instrukci stojí 2½ věrt.

15. Poddaných pod žádným vymyšleným spůsobem *na penězích netrestati*, nýbrž který by něco tak těžkého přečinil, to na vrchnost*) vznésti povinen bude.

*) V kapitolní instrukci zde přidáno: na JMt pana děkana a kapitolu.

16. Na peníze gruntovní, *odoumrtí* neb jináče na vrchnost přicházející, po vyřízení soudu specifikací shotovena, k počtu uložena, a peníze za příjem v počtu peněžitém uvedeny býti mají. Srv. čl. 27 str. 56.

17. *Sirotky* každého roku říditi povinen jest, a peníze sirotčí bez povolení vrchnosti nižádným spůsobem rozpůjčovati nemá.

18. Na *platy běžné* specifikací neb partikuláře k počtu skládati.

19. V *rejstřích hlavních* jisté rubriky jak u příjmu i vydání rozepsané, a jedna každá věc pod ně příslušející pořádně uvozována býti má.

20. *Výhosty*, vydání neb přijímání do obzvláštních register vypisovati má.*)

*) V kapitolní instrukci přidáno: Bez vůle a povolení JMti pana děkana a celé velebné kapitoly nižádnýho propouštěti.

21. *Po smrti hospodáře* má statek zinventován, a inventář do obzvláštních register vepsán býti; aby grunt nehynul, tím dříveji jinších [čti: jinšího] zaopatřiti.*)

*) Kapitolní instrukce přidává: Takový pak inventář má k rukám velebné kapitoly odeslán býti.

22. *Registřík čelední*, kde kdo zač slouží, kdy přistoupí neb odstoupí, držeti, při počtu skládati; dříve pak zasloužení žádnému služby vydávati nemá.

23. Item od poddaných žádných *holofancův* nepřijímati, je v nastalých potřebách vhlídně vyslyšeti, a náležitě zastávati má.

24. *Obilí* suté na obilnici ležící každé čtyry neděle, a to při nastání nového měsíce, bez zameškávání dáti přeházeti má. Šíře čl. 27 str. 56.

25. Na omlatu s šafářem a sládkem na obilí do štoku dávané vruby pořádně držeti má.

26. Kterému *krčmáři* co se kdy piva vystaví, má zejmena dokládáno v ceduli býti, a přes tři*) věrtele piva za krčmáři nezanechávati. Aby pak lepší užitek vrchnosti přijíti mohl, obyčejně krčmáře míti řemeslníky, jako krejčí, ševce, řezníky, aby tak pivo panské spíšeji vydávati se mohlo pro příchoz k nim lidí. Jestli pak krčmář blíž silnice jest, cesty co nejpěkněji dáti spraviti, aby se lidé pro zlost cesty neodráželi. Oves a seno, jako i slámu a jídla, aby krčmáři zaopatřené měli, a na tom nepřetahovali, nýbrž vhlídnost k lidem užívali, kradených věcí nepřijímali.

Item *pivovár* a sládka na dobrém pozoru míti, a aby žádných záškodníkův a zahalečův nepřechovával, k němu dohlížeti se má. Piva řídkého po každé várce pro potřebu dvorův i ku prodaji též nic více uděláno býti nemá, nežli co toho od jedné várky k druhé ve dvoře s čeládkou neb jinými dělníky se stráviti, neb jinak

volně zpeněžiti může. Dále má se správce o to co nejpilněji starati, aby obilí na slad časně dodával, a slady časně zdělati poručil, aby snad pro nedostatek sladu anebo nevčas dělaného vrchnost škody netrpěla. Item má týž správce, totiž hejtman s purkrabím, začasto k sládkům osobně dohlížeti, aby pšenice, jako i ječmen, předkem v štoku vhod vymočovali, nižádné dílo v sumě neobmeškávali, slady v míru vytáhnouti a na liskách dobře a jak náleží osušiti, a vejrost, pokudž nejvýše možná k té míře, jakž obyčejný spůsob náležitý jest, přivozovati hleděl. A poněvadž sládek při pivováře jest sám pánem, sám obilí přijímá, sám sobě zase na várky vydává,**) povinen bude hejtman tu věc jinak zaopatřiti; nebo z pivováru největší užitek přichází, zapotřebí také jest, aby dobrá pořádnost při něm se nacházela, jakož i nápodobně při vinopalu.

První odstavec kromě první věty jest nový. — *) V kapitolní instr. stojí: *dva*. — **) Kapit. instrukce zde přidává: přídělkův nedává, žádný při něm, když vaří, nebývá.

27. S sládkem a krčmáři na pivo rejstříky držány, a za nimi, dokud by vrchnost jich pro skonferirování počtův vyzdvihnouti nedala, zanechány býti mají.

28. *O vinopalně.* Po jednom strychu žita šrotu namleného má vinopalka 40*) žejdlíků dobrého páleného hejtmanu odvésti, a on po 7 kr.**) mezi poddané vystavovati má; a obzvláště aby šenkýři bez něho nebyli, pozorovati. Kaly a droždí, kde se sládkovi nedávají, vinopalce z každé várky odvozovati, a sprobovati, jak mnoho páleného z toho od jedné várky pochází, a potom tak ustanoviti, a důchod panský zvelebiti.

Srovnej str. 44. — *) Kapit. instrukce klade: 42. — **) Kapit.: po 6 krejcařích.

29. Svinského *dobytka*, též hovězího, co se již pro starost k užitku nehodí, na to pozor míti, aby se stále *krmilo*, a každého čtvrt leta něco ku prodaji před rukami býti mohlo; k tomu se jak mláto z pivováru a podední, tak také i vejpalky obrátiti k užitku mají.

30. Našel-li by se který *krčmář*, že by piva panského a páleného svou vinou na šenku neměl, ten aby byl povinen půl bečky soli do důchodu zaplatiti; pakli by hejtmanovou vinou se to stalo, z toho on odpovídati povinen jest.

31. Hejtman a purkrabí k svému užitku nemá žádného páleného páliti a prodávati, ani vína nebo piva šenkovati dáti. Srv. AČ. XXII. str. 399 č. 9 (1615).

32. Poddaní lidé aby do cizopanských krčem a hospod nikam nechodili, pod jistou pokutou vyměřenou se zapovídati má.

33. *O ovčínich. Soli* se dává každý měsíc na 100 bahnic 1 čtvrtce, a na 100 kusů jalového ½ čtvrtce; však ovčák má sůl u přítomnosti hejtmana s kořením smíchati. Item sůl svou, která se jemu sedmým dílem kdy dáti dostane, má ovčák prvé nahoru přinésti, a tu u přítomnosti nápodobně s kořením smísiti.

První polovice čl. 33 shoduje se s článkem 4 str. 66; srv. čl. 2 str. 46.

34. *Dojivo* z ovec aby se ovčáku pronajalo, aby on z každé ovce za to dojivo při nejmenším do důchodu po 15 kr. dáti povinen byl.

V čl. 5 str. 66 požaduje se 21 kr. z ovce, v kapit. instr. 12 kr.; srv. čl. 4 str. 47.

35. Jak počne dojiti, aby na poli co nejdéleji v lísách zůstával, dokudž právě nezmrzne, až se lísy přebíjeti nemohou; a každý den lísy přebíjeti povinen jest, a na to se hrubě pozorovati má. Podobně předpisuje čl. 8 str. 66.

36. Ovčák ani pacholek žádných ovec, skopcův neb jehňat bez vůle a vědomí hejtmana pod pokutou prodávati nemá, Podobně čl. 12 str. 67, čl. 7 str. 47.

37. Ze 30 kusů ovec starých, a ze 60 kusů mladého dobytka ovčího kámen vlny vycházeti, a ta co nejdříveji aby se zpeněžila, hleděti se má.

38. *O setí a klizení obilí.* Semeno žádné k setí bráno býti nemá, leč by hodné a čistotné bylo; času pak k setí na zimu i z jara ledajakýms dílem mařiti se nemá, ale se přičiniti, aby co nejpěkněji a vedle příležitého k setí času všechno zaděláno bylo. Podobně čl. 1 str. 67; čl. 1 str. 48.

39. Jak mnoho na kterém kusu a při kterém dvoru jednoho neb druhého obilí se *vyseje*, má v počtu zejmena dokládáno býti. Vedle nejvyšší možnosti sám při setí býti; jestli by se pak to státi nemohlo pro rozličnost dvorů a jiné nevyhnutedlné práce, písaře nebo purkrabího, nebo někoho v věrnosti zkušeného a přísahu majícího člověka ustanoviti, aby se dobře rozsívalo a krádeže se nestaly. Nebo zkušenošt to učí, že při setí snadno některý strych se ustraní, a potom řídčej se rozsívá se škodou panskou a darební prací. Item když obilí urostlé jest, pilný pozor dáti má, zdaliž na něm z jara nebo na zimu pásti dopustiti má.

40. Po sklizení jak zimního tak jarného obilí má se, jak mnoho mandelův, aneb čeho se obrodí, *naklizeno*, a jak mnoho proba každého obilí vynáší, kteráž u přítomnosti rychtáře a dvouch konšelův vzata býti má, v pořádný počet doložiti; a není dosti jednou toliko probu vzíti, než častěj; nebo může se státi, že horší obilí na svrch se dáti může, a to naschvále, které méněji vynáší, nežli zpodnější, a tak vrchnost od koho koliv, a hejtman od mlatcův skrze krádež mohli by ošizeni býti. Item ihned po sklizení obilíčka do stodol všeho obilí první probu učiniti, a co jeden každý dvůr mohl by užitku na zrně vynésti, co k setí, na pivovár, na čeládku, na hovádka vyjde, rozvržení učiniti, a co by se mohlo mimo všechno vydání do důchodu vrchnosti zpeněžiti a odprodati, své dobré zdání a zprávu věrnou vrchnosti dáti. Podobně čl. 6 str. 68.

41. Když se *len a konopě* trhají, tu co se natrhá, na snopky svážíc vyčísti, když se vytrou, ihned v klouby svázati, když se zvochlují, koudel a pačesy zvláště převážiti dáti a za příjem položiti, potom pak do dvorův a mezi poddané přísti dáti má. Podobně čl. 7 str. 68.

42. K *stodolám* dvě osoby možné hodné aby při každém dvoru nařízeny byly, ty u přítomnosti hejtmana v poli mandele přijímati, k mlatcům, aby se dobře vymlacovalo, pilně a často dohlížeti, jim mandele vyhazovati, potomně při větí*) a míře bývati, kolik mandelův omláceno a z nich na zrně nakleděno,**) s šafářem pilně vroubiti, a sami stodolu zamykati povinni budou.

Podobně čl. 8 str. 68. — *) Kapit.: při věji. — **) Kapit.: vyměřeno.

43. *Hejtman* ani purkrabí nemá k svým vlastním potřebám a fůrám koní a klisen panských i poddaných užívati, a jich od díla odtrhovati, nýbrž každý má *své koně*, které se na něj pasirují, na svůj vlastní obrok chovati a užívati. An by pak panské koně užíval a užívati chtěl, nemá jemu obrok vydán a pasirován býti. Však obyčejně, když statek větší a roztržitý jest, hejtmanu se pár koní panských obrokem chová; leč by se s ním tak smluvilo, aby sám koně své choval. A to jest všechno na vůli panské.

44. *O šafářkách a vaření.* Každá šafářka aby příplodku odchovala od každé slepice 4 kuřat, od jedné husy 6 mladých, od indianské slepice 2, od kachny 8, a vajec od jedné každé slepice 1 kopu odvedla.

Srv. čl. 1 str. 70. — Kapitolní instrukce požaduje více: od každé slepice 8 kuřat, od jedné husy 8 mladých, od indianské slepice 5 mladých. Item od jedné každé staré husy peří draného $^3/_4$ libry, a prachu $^1/_4$ libry odváděti povinna bude.

45. Při každém dvoru řepy a mrkve co nejvíceji seti, a zelí sázeti, dokud pak ty věci před rukama jsou, dotud jiného vaření, krup, hrachu, nedávati.

Podobně čl. 5 str. 71.

46. Soli na 10 věder sekaného zelí pasiruje se 1 čtvrtce.

Článek 7 str. 71; čl. 8 str. 51.

47. Šafáři, šafářce, pacholkům, pohůnkům, děvkám a jiné čeládce na týden po 2 čtvrt.*) mouky na chleb dávati. Srv. str. 35. — *) Kapit.: po $2^1/_2$ čtvrtci.

48. Item vaření na každou osobu trojího týhodně, hráchu, krup a mouky režné*) po jednom čtvrtňátku**); však kdyby se místo kterého vaření někdy jahel nebo krupice dávalo, tehdy za jedno čtvrtňátko toliko půl čtvrtňátka dáno býti má.

*) Kapit.: pšeničné. — **) Kapit.: po jedné míře [čti: mírce].

49. K svátkům vánočním, velikonočním a k svatodušním na jednu každou osobu půl čtvrtce mouky bílé na koláče dáti se má.

50. Masa na týden šafáři po $1^1/_2$ lib., a jiné čeledi po 1 lib., aneb na penězích po 3 kr. za libru; k svátkům pak každému tuplovaně se dáti má.

V kapitolní instrukci stojí: Masa na tejden šafáři po $^1/_2$ libře [sic] a jiné čeledi po $^1/_2$, anebo na penězích po $2^1/_2$ krejc. za libru.

51. Soli do týhodne na 1 osobu 8 lotů, počítajíce do jedné každé bečky při nejmenším 164 lib., to jest 20 čtvrtcí.

Kapit. instrukce má jinak: Soli do týhodne na jednu osobu $^1/_2$ žejdl., počítajíc do jedné každé bečky štrubinky po 1 strychu 1 věrteli, a Pražský 1 strych 1 věrtel [sic].

52. Item na 8 osob čeledi k zalívání mlíkem na místě másla pasiruje se jedna kráva, a více nic od omastku hejtman nemá vydávati.

53. Od jinších pak krav dojných mimo ty, které pro čeleď zanechány budou, každá šafářka po 50 lib. másla, 100 lib. [sýra]*) hodného nadělati, a máslo hejtman každotýhodně na váhu u přítomnosti jich přijímati, a každé obzvláštně do tuny klásti dáti má. Srv. str. 34. — Kapit.: po 80 librách sýra.

54. Co se sejrův dotýče, ty ve 4 nedělích dobře vysušené aby šafářka odvozovala, a co tak odvede, to aby jí hejtman na vrub její navroubiti povinen byl.
Srv. článek 4 str. 72.

55. Soli na 1 centnýř sejrův pasiruje se $1^1/_2$ čtvrtce,*) na 1 centnýř másla 1 čtvrtce.**)
Shoduje se s čl. 5 str. 72; čl. 8 str. 51. — *) Kapit.: 1 čtvrtce. — Kapit: $1^1/_2$ čtvrtce.

56. *O předivu.* K desíti kravám jedna děvečka aby se chovala, a každá aby napředla příze od sv. Havla až do sv. Jiří přes zimu 24 lib., totiž lněného tenkého 6 lib., pačesného 6 lib., konopného [6 lib.] a koudelného 6 lib.
Shoduje se s čl. 1 str. 72; srv. čl. 9 str. 51.

57. Šafářka polovic tolik jako děvečka napřísti povinna jest.
Článek 2 str. 72.

58. Ostatek mezi poddané, co by se spřísti mělo, vedle spravedlivého uznání, však proti mírné záplatě,*) aby se každoročně rozdělilo.
Srv. čl. 3 str. 72. — *) V kapit. instrukci scházejí slova: však proti mírné záplatě.

59. *O rybnících.* Kapry na tření: ihned na podzim při lovení rybníkův kaprových šetřiti toho, dva díly jikrnatých a díl co nejpěknějších mlíčných vybrati, a do bezpečného rybníku neb sádky je svézti dáti, a aby se nimi celou zimu nehýbalo, na to bedlivě pozorovati. Srv. čl. 3 str. 44; čl. 1 str. 62.

60. Když se po jaru do rybníků nasazuje, k dvou[m] kaprům jikrnatým jeden mlíčný, a jeden poštěváček mlíčný dávati se má. Srv. čl. 3 str. 62.

61. Potom jednoletní plod každého roku na podzim vyloviti, totiž v kterých by rybnících vyseděti nemohl, do hlubších rybníků je rozvésti dáti má.
Shoduje se s čl. 5 str. 62.

62. Po jaru zase sloviti, a do dvouletních k tomu rozdělených vejtažních rybníkův je rozvésti dáti. Srv. čl. 6 str. 62.

63. Potomně při nasazování kaprového plodu na dvě horka mezi něj žádným spůsobem štik do rybníkův dávati a nasazovati nemá, což se již stalo předešle, tak aby škoda zoumyslná se nedála, a plod kaprový k užitku bezpečně do pastvy vjíti a v kapry zrůsti mohl; aniž také aby odjinud z jiných rybníkův po strouze štiky se mezi něj nedostaly, pozor míti má.

64. Rybníky, jenž na jisté vodě nejsou, z jara co nejvíce vodami nahnati má.
Srv. čl. 9 str. 45.

65. Tarasy dáti dobře a bezpečně spraviti, a po krajích rybníkův žádného dobytka hnáti ani pásti dopouštěti nemá, tak aby plod v pastvách překážky neměl a vyhnán nebyl.

Shoduje se s čl. 10 a 11 str. 45; čl. 12, 13 str. 63, 64.

66. Plody když se vezou, při nasazování jich vždyckny rychtář a konšel u každého rybníka bývati, plodu na vodě dobře vylknouti dáti, a kde jest nejčistší voda a hlubina, do vody jej pěkně vsaditi dáti má.

Podobně čl. 6 str. 45; čl. 16 str. 64.

67. Při *lovení* rybníkův kapry na kopy vyčítati, štičí násadu vybrati a do kaprových rybníkův nasaditi dáti má. Šíře čl. 17 str. 64.

68. Při lovení každého rybníku poznamenati, jak se mnoho v něm našlo, buďto kaprův velkých, prostředních, menších, též i splodoviny,*) tak činěno a pokračováno býti má. Podobně čl. 14 str. 46. — *) Kapit.: plodoviny.

69. O štikách podobně: větší, menší, prostřední, obloučky i násadu štičí vše na kopy počítati, co jich v kterém rybníce se našlo, zapsati, nápodobně i drůbeř, jak mnoho se jí vynašlo, a co za ni od ruky utrženo na kterém rybníce jest, znamenati má. Totéž v čl. 26 str. 65.

70. Fišmeistr sítě, vazby a nádoby rybničné dobře spravovati a v suchém místě chovati má. Podobně čl. 19 str. 46.

71. *O mlejních.* Aby poddaní do žádných cizopanských mlejnův obilí k mlení voziti příčiny neměli, hejtman sám začasto k mlynářům a jich čeládce s pilností dohlížeti, a toho při tom šetřiti má, jak spravedlivě lidem poddaným i jiným přespolním, kteří do mlejnův vozí, obilí jich zdělávají, a jakou jim míru spravedlivou a hodnou zase navracují. Mimo jednu čtvrtci, totižto šestnáctý díl strychu, a žádného po jednom strychu více měřičného se bráti, ani toho dopustiti nemá.

Chmelnice, poněvadž dosti příležitých míst pro ně se vynachází, ať se rozšiřují.

Mlejny pusté ať se vyzdvihují, tak aby důchod panský více a více se zvelebovati mohl.

72. *O vinicech.* Hejtman všelikou péči, kterak by prázdná místa pustá co nejspíšeji možná kladením rozvodův a vysázením hodnou sazbou zase k zhuštění a náležitému užitku přivedena býti mohla, na to míti má.

73. Co kdy z dělníkův času letního, mužského neb ženského pohlaví, na které vinici dělá, těm podle příležitosti času a díla má placeno, a toho při tom šetřeno býti, aby malá pacholata a děvčata, kteráž s nic býti a díla podle jiných, jak náleží, zastoupiti nemohou, na vinici se škodou vrchnosti odsílána nebývala.

74. Všeliké dělníky na vinicích ne po vyjití týhodne, když by jim zaplaceno býti mělo, než na každý den na večer po díle povroubiti, a toho při tom také še-

49*

třiti mají, aby sobě víceji dní nepřičítali, anobrž všickni toho platu spravedlivě zasluhovati hleděli.

75. *O štěpnicích a zahradách.* Co se pak dotýče štěpnic a zahrad, buďto u dvorův popplužních neb při vinicích, v té příčině k zahradníku, šafáři a vinařům tak dohlíženo býti má, aby štěpové časně od housenek očistiti, hospodářsky ostrouhati, vyklestiti a tak to okopávati hleděli, aby vrchnosti z pilného opatrování víceji užitku odtud pocházeti mohlo, nežli ta leta přicházelo, obzvláště pak pláněmi vysazovati, štěpnice štěpovím se rozmnožovati mají.

76. *O počtech sirotčích.* Co se pak dotýče počtův sirotčích a těch peněz, které se sirotkům a poddaným i jiným lidem o soudích skládají, a buďto zase propouštějí neb do truhlic sirotčích schovávají: při těch řád a všeliká šetrná bedlivost užívati se má, aby žádnému skrácení se nedálo.

Též *kontribuční peníze* na velikém pozoru býti mají; nebo rychtář žádný tak dobrý arithmetikus není, aby při repartici něco nepřebral, a tudy chudým lidem veliká křivda se děje; mají míti na to registra obzvláštní, co jeden každý každého měsíce odvedl, a co z toho do kasy krajské neb jinam vydáno, a při soudě zdali počet s kvitancemi se srovnává, to bedlivě vyšetřiti.*)

*) V kapitolní instrukci jest přidáno: Co se pak kassy sirotčí dotýče, taková při JMti panu děkanu zůstávati má.

77. *O počtech kostelních.* Počtové kostelní neb zádušní při všech podacích mají se každého roku také příležitým časem, když se lidé k tomu volně uprázdniti mohou, v přítomnosti pana faráře, hejtmana, starších kostelníkův a všech jiných lidí osadních*) podle rozdílnosti jednoho každého záduší napořád držeti. Při kterýchžto počtech to s pilností vyhledáno býti má, co po předešlém počtu předkem peněz hotových v truhlicích zádušních zůstávalo, a komu k dalšímu opatrování poručeno bylo, též také co se komu na ten čas dědin, luk, rybníkův neb dobytka kostelního jakýmkoli spůsobem v nájmu zastavilo. Item co se v tom roce více a výšeji z nadepsaných nájmů sešlo, též peněz za lesy zádušní, ryby, medy, vosky, vína z desátku pocházející stržilo, a proseb na výroční svátky při kostelích shledalo, a co kde z toho, a skrz koho, jak pořádně u vydání položeno jest, a jak táž záduší po ta leta od jednoho každého času k druhému jsou se až posavad opatrovala, a kterak by i dáleji všelijak lípeji věrně a bedlivě opatrována býti mohla, na to obzvláštní pozor míti přináleží. Slušná též věc jest, důchody všech far, desátky, pole, luka a jiné případnosti s pilností obzvláštní sepsati, a kdeby se farář vychovati mohl, jeho tam dosaditi.

*) V kapitolní instrukci stojí zde: u přítomnosti JMti pana děkana, a sice kdoby ještě více při něm byl, staršíma kostelníkama [sic] a všech jiných lidí osadních . .

78. Poddaného žádného, jak mužského tak ženského pohlaví, buď on na panství přítomen neb nepřítomen, bez vůle a vědomí vrchnosti*) *z poddanosti nepropouštěti*, nýbrž kdyby se co takového v sousedství přitrefilo, to na vrchnost vznésti.

*) V kapitolní instrukci jest zde přidáno: pana děkana a velebné kapitoly.

79. *Poddané všechny* obojího pohlaví, jak mladé tak staré, na panství přítomné i nepřítomné, co se koliv na gruntech zrodilo, v obzvláštní knihy, ves po vesnici, hospodáře každého zejména se všemi dětmi *vepsati*, a to každoročně, co se víceji přirodí, připsati; co pak umře anebo se zhostem propustí, to též na paměť vzíti.

80. *Řezníci*, co se jich koliv na panství zdržuje a svůj handl provozují, obyčejný plat z krámu masného do důchodu vrchnosti, nejmíněji po 3 fl. ročně, dávati povinni budou.

81. Cokoliv se *z důchodu prodává*, zač jest co prodáno, od kupujícího attestací, jako i na všelijaká vydání důchodní vztíti a ty takové k počtu přikládati má.

82. Nad každým *lesem* vrchnosti náležejícím jisté a hodnověrné osoby pod přísahou za hajné ustanoviti, tak aby oni bedlivý pozor měli, aby žádným spůsobem od žádného žádné škody se v nich nečinilo, nýbrž když se buďto ku potřebám panským aneb ku prodaji z nich co sekati a odvozovati má, jim hajný[m] hejtman na to aprobací dávati, a oni takové ku počtům polouletním skládati povinni bndou. Item do mýt a mladých lesův aby žádného dobytka honěno nebylo. K palivu do dvorův aby suché dříví a ku potřebám se obracelo, tak aby lesy vyčišťovali; lesův pak bližších k užitku panskému hejtman prodávati nemá, nýbrž raději ty, které dáleji postaveny jsou, nebo v nich spíšeji škoda se státi může. Poddaným, mnohem míněji jiným do lesův s sekerou na dříví k jejich užitku choditi a lesy sekati dopouštěti nemá; pakli by kdo se toho dopustil, přísně pokutován bude.

83. Po všech gruntech k panství přináležejících žádným vymyšleným spůsobem žádné *myslivosti*, buďto štvaním, střílením, honěním aneb lapáním, žádnému nedopouštěti, načež hejtman dobrý pozor míti a hodnověrného myslivce, kterýž by na to bedlivost měl, pod povinností dosaditi.

84. Role neb luka, buďto ke dvorům panským aneb po pustých gruntech náležejících,*) které by se k dobrému vrchnosti pro nepříležitost zdělávati nemohly, ty takové pod jisté platy *spronajímati*.

*) Také v kapitolní instrukci stojí bez náležité vazby: anebo pustých gruntech náležitých. Má státi: anebo k pustým gruntům náležející.

85. Všechny rybníky, jak nasazené tak pusté, k panství přináležející, do pořádného počtu rybničného vepsati, a v kterém jaká násada se nachází, vykázati; takový pak počet rybní vedle jinších počtův vrchnosti skládati.

86. S *rybáři* na pronajaté řeky, co z nich buďto na penězích neb rybách pro vrchnost dávati povinni jsou, nájemní cedule zdělati.

87. S *mlynáři* na pronajaté mlejny též obyčejné cedule nájemní držeti.

88. Co se koliv kterého roku z požehnání božího na stěpnicích panských *ovoce* obrodí, to skrze osoby přísežné dáti prošacovati, a potom vedle toho co nejvýš k užitku vrchnosti zpeněžiti.

89. A poněvadž z relací komisí, kteráž se leta 1664 na témž panství vykonala, pilně*) se spatřuje, že mnohé užitečné příležitosti zanedbáním pustinou zůstávaly, a jsouce táž panství na blízce u Prahy, taková proti jiným panstvím dále od Prahy ležícím řka dvojnásobně k dobrému vrchnosti se užiti mohla, což vše na bedlivější pozor vzíti velmi zapotřebí jest.

*) Také v kapitolní instrukci stojí tato zmínka o komisi konané „leta 1664 na témž panství“, a na tomto místě jest tam výraz příhodnější: patrně se spatřuje.

A poněvadž pro rozličnost a množství jiných případností, kteréž časem na díle k proměnám přicházejí, všechny a všelijaké věci k spravování panství náležející vysloveny a zejména do instrukcí postaveny býti nemohou, a v té příčině mnoho na správnosti a pilnosti hejtmana a purkrabího záleží: tehdy jest a bude povinen, vedle své nejvyšší možnosti a dobrého svědomí škody ve všech místech časně předcházeti, dobré vzdělávati, užitky a důchody rozmnožovati, bez ublížení chudých poddaných zlepšovati, ve všem na svou přísahu a povinnost pamatovati, při odstoupení svém všech a všelikých zpráv, konceptův, listů, relací, zápisů, vejhostů a jiných rozdílných hospodářství a panství dobrého se týkajících spisův a pamětí, uvedouce to vše v pořádný inventář, budoucímu hejtmanu vykázati a zanechati.*)

*) Tento odstavec jest vytažen ze závěrečných artikulův 253 a 254 hejtmanské instrukce na statcích komorních a z přídavku připsaného 1616 Škretou k té instrukci, jakž jest vše tištěno v AČ. XXII. str. 479, 480. — V instrukci kapitolní jsou zde přidány ještě tyto předpisy *a*) *b*) pro hejtmana:

a) Bez vůle a vědomí pana děkana a velebné kapitoly, neb kteří by od velebné kapitoly nařízeni byli, mezi poddanými nic řídití, žádných psaní činiti, lidí žádným spůsobem nešacovati, aniž [jim] ubližovati; a pokudž by co proti nařízení neb poručení pana děkana a kapitoly čelilo, žádnému v ničemž nefolkovati. A což mu tak koliv poručeno bude, to aby beze všech odkladův vyřídil.

b) Do dvorův a do vesnic tím častěji dohlížeti má, aby se dobře hospodařilo, a škoda časně se předcházela. K poddaným tím časněji dohlížeti má, zdali dobře hospodaří a jaká mezi nimi správa. Uznal-li by při nich nějakou nedbalost a nesprávu neb zlé hospodaření, to na pana děkana a velebnou kapitolu a ty, kteří by od velebné kapitoly nařízeni byli, vznésti, s jich vědomím, jak by to nejlépeji napraveno býti mohlo, opatřiti, tak aby gruntové tudy se nestěžovali, nýbrž zlepšovali, povinen bude.

A tak poněvadž jedenkaždý věrný a bedlivý služebník a dělník mzdy hoden jest, hejtman za svou bedlivou práci a povinnosti své zadostičinění platu peněžitého ročně 100 fl., jednoho koně na obroku klášterském, jako i stůl z kuchyně klášterské míti bude. Nicméně pokudžby pilností jeho a bedlivým hospodářstvím statky k zlepšení a k zvelebení přijíti se znamenaly, tehdy i on dle zásluh svých a uznání vrchnosti platu zvýšení může očekávati a doufati.*)

*) Tento odstavec o služném hejtmanové schází v instrukci kapitolní, jakož i datum a podpisy.

Dáno z kanceláře našeho arcibiskupského Pražského dne 30. Decembris anno 1665.

Arnošt kardinál z Harrachu.

(L. S.)

Jindřich Heckenburger kanclíř.

Concordat cum suo originali per omnia.

282.

1665: Řád medařský v Brušperku na panství Hukvaldském.

V. Prasek uveřejnil v Časopise Matice Moravské 1895 článek o medařských landfojtstvích na severovýchodní Moravě; v něm na str. 138—141 otiskl „Brušperské právo medařské z r. 1665“ o 16 artikulích; byl ten řád vydán nebo obnoven všem medařům na biskupském panství Hukvaldském, jmenovitě z měst a z městeček Moravské Ostravy, z Příbora, z Brušperka, z Místku a z Frenštátu. První landfojt medařský, jenž řídil záležitosti medařské na Hukvaldsku, byl tehdáž zvolen z Brušperka, a vedle něho bylo zvoleno 7 starších neb přísedících soudu medařského z týchž pěti měst již jmenovaných; soud ten zasedal dvakrát do roka; medaři měli ouly včel v zahradách i brti v lesích. Podobá se, že řád tento byl medařům vydán se zachováním jich starých obyčejů od vrchnosti, kterouž r. 1665 byl Karel hrabě z Lichtenšteina, biskup Olomucký.

283.

(1665) Instrukce vydaná nepochybně hrabětem Karlem Ferdinandem z Waldšteina pojezdnému na panství Loučenském.

(Instruction, wie sich der Lautschinische Überreiter zu verhalten.)

1. Erstlich soll er Gott vor Augen haben, seine Gebot fleissig in Obacht nehmen, fluchen und schelten müssig gehen [sic], mit gutem Leben und Wandel denen Leuten vorleuchten, und sich also verhalten, wie es einem catholischen Menschen geziehmet und gebühret.

2. Die ihme anvertraute Leute mit keinen ehrenrichichen [sic] ungeziehmenden Worten anfassen, sondern sich in Begebenheiten solcher zur Abstrafung gebrauchen, die zulessig und allerseit zu verantworten.

3. Wann ein oder ander Unterthan auf sein vorderist ergangenes Ehrennehmen [čti: Ermahnen] von *Schaden* oder Ungehorsam nit ablasset, solches alsobald dem Burggrafen andeuten, und bei Nitabhelfung oder Abstrafung der Unbilligkeit in Ankunft des Haubtmans klaghaft zu werden schuldig sein.

4. Weilen ihme die Contribution und Viehera[i]ttung anvertraut, sol er mit jedwedern Richter ein ordentliches *Contributionsbüchel* halten, bei jedwedern Entpfang

solchen wenig oder viel in das Büchl annotiren, damit bei jähriger Raittung der ganze Entpfang collationiret und ersehen mag werden.

5. So oft im eine monatliche oder vierteljährige Ordinarij- oder Extraordinarij-Contribution angeschaffet, soll der Burggraf solche der Bekantnus der Felder nachrepartiren, und vermög seiner Austheilung er Uberreiter die einfodern, sonsten ohne Vorwissen des Burggrafens, ausser Creisbotenloss [-lohn?], einzigen Kreuzer ausgeben.

6. Über gross und klein Rindvieh, Schaf- und Schweinvich, allerhand Gefliegelwerck, wird er schuldig sein, alle Monat meinem Haubtman die gewöhnliche *Monatzettel*, alle halbe Jahr die halbjährige Rattung meinem Buchhalter mit beigelegten Approbationibus, ohne welche nix passiret, und den [dann] in Ausgang eines Jahrs die Contributionrattung zu meiner Canzelei abzustatten schuldig sein.

7. Alle Monat einmal soll er das *Schafvieh* durchlaufen lassen und überzehlen; keinen Schafer oder Schafknecht gestatten, ohne seinen Vorwissen einziges eigenes Vieh zu verkaufen, bis er solches Anzeichen erstlich selbst ersehen, damit kein Unterschleif ergehe; auch die Schafer dahintreiben, dass allemal bei Abgang eines oder des andern Stücks ihme solches vorgezeiget, und nit zweimal abgeschrieben werde.

8. Schweinviech wohl pflegen und warten zu lassen, an welchen ein schöner Nutz, in Obsaumung dessen ein grosser Schade erfolget; damit von Zeit zu Zeit die Notdurft abgesetzet, soll ihme angelegen sein.

9. Keinen Menschen, wie der Namen haben mag, soll er gestatten, in denen Meierhöfen und Schafstall gross und klein Schaf- und Schweinviech oder von Geflügelwerck einziges Stück, was nicht von mir genedigst erlaubet, bei Verlust dessen, zu halten.

10. Auf das wenigste alle Wochen dreimal, und wan es von Nöten, mehres, soll er verbunden sein, die ganze Wirtschaft zu *bereiten*, nachfolgende Puncta bestermassen in Augenschein zu nehmen:

11. Dass die *Felder* wohl untergriffen, wol unterackert, mit drei Forchen zur Wintersaat versorget, nach jedwedern Ackern geeget, die Queckenwurzel erzwungen, die Felder von diesem Unrat gereiniget und geschlacht mögen gemacht werden.

12. Keine Gersten und Arbeis in eine, sondern zwei Forchen gebracht, und so viel möglich, mit allerhand Winter- und Sommersaat nix verobsaumet, sondern beschleiniget werde.

13. Wan die Felder gedunget, sich vorderist wohlberahten, ob dieses mehr oder weniger des Dunges von nöten, damit bei Überheufung und einfallenden dürrn Sommers das liebe Getreide nit mehres ausbrinne, in weniger Bewirtung weniger Nutzent verspüre.

14. Auf die *Knecht* und *Menscher* Acht haben, dass sie bei Zeiten und vor Tag allezeit fleissig aufstehen, das Viech mit Essen und Trinken versorgen, nit schlagen, schmeissen, priegeln, nit verwahrlosen, Fluchen und Schelten meiden, sondern zeitlich, wie es die Zeiten zulassen, abgemelcket, durch den Kuhehirten auf die Weide treiben, die Stall sauber putzen, gehöriger Orten den Dung ablegen, auf das Grass gehen, dessen genung den Kühen den Tag zweimal, in Winter aber Heu, Stro und Siede-Spree*) vorschüten und vorlegen, damit einziger Mangel an dem Viehe nit vermercket, sondern sein Fleiss verspüret werde.

*) Siedespreu, spařené plevy.

15. Die Knecht soll er anhalten, dass sie früh zur Arbeit oder Acker fahren, auf den Ochsen nit reiten, das Viech nit übertreiben, vor der Zeit nit ausspannen, die Wagen mit Überladung nit vernichten, das Viech verterben und einzigen Schaden verursachen.

16. Die Unterthanen sollen ingleichen deme nachfolgen, ihre *Robot* in Ackerbau und anderen Führwerken, den Hofknechten *zwei Tag wochentlich* gleich, verrichten, widrigenfals darzu müssen ermahnet und angestrenget werden.

17. Die *Drescher* sollen sich allezeit bei früher Tagzeit durch sein fleissiges Einschauen in die Scheun einstellen, sauber dreschen, in Stroh und Spreu keine Kerner, mit keiner Mass oder Säcker sich finden, über die Mass bei dem Frühstück, Mittagmal und der Jausen nit aufhalten, hierdurch weniger dreschen, und eher als ein Stund vor Abends dieselbe nit heimbgehen lassen.

18. Allen Vortheilhaftigkeiten, Entfrembdungen soll er fleissig bei den Dreschern, der Mass-Einnamb und -Ausgab, wie die Namen haben mögen, vorbauen, vorkommen, und nachtrachten, was dergleichen er vermerket, verspüret und gründlichen erfahren, solches gehörigen Ortes andeuten, mit nichten, was zu meinem Schaden, nichts verschweigen, bei Verlust einer vierteljahrigen Besoldung, und nach Erkandtnuss des Schaden mit mehrem bestrafet werden.

19. Bei allem *Holzverkauf* soll und muss sich er befinden, ohne welchen kein Heger befuget, das geringste zu versilbern, wie das der Burggraf ingleichen zu thun schuldig; und muss er, Überreiter, zum öftern die Walder durchreiten, damit kein Holz von Frembden und Einheimischen ohne Vorbewust entnommen und entführet werde.

20. Kein kraum [sic] Holz soll einzigem Menschen, ausser Spahr-, Bren- und Aichenholz, zum Kaufen zugelassen werden.

21. Bei Visitierung der Wirthschaft allezeit die *Wirtsheuser* besichtigen, damit kein Bier niemahlen ermangele, sondern Bier umb Bier in Vorrat bei Straf gehalten werde.

22. Von künftigen Januario an soll er ein ordentliches *Schussregister* über Roth- und Schwarz-Wild, Hasen, Rehebück, Feder-Wildbrat, was einkommen,

halten, solches bei aller halbjährigen Rattung meinem Haubtmann abzustatten verbunden sein.

23. Von *Gefliegelwerck* allzeit ein guten Vorrat, die Höf in rechter Anzahl besetzet zu haben, muss er Fleiss anwenden; sonsten, da ein Abgang gespüret, die Erstattung von ihme gesucht.

24. Die *Stutten*, Follen oder Zugross, in bester Obsicht zu halten, damit sie wohlgewartet, das Futter ihnen nit entwendet, wol geseubert, die Zeit aber der Belegung nit verobsaumet werde.

25. Kein Zugviech keinem Menschen, ausser der höchsten Notturft und meiner Wirtschaftsbenötigung, auch vor sich selbsten zu gebrauchen nit gestatten.

26. Ohne Vorbewust des Haubtmans soll einzig Viech versilbert; was solches erlaubet, erstlich durch Deputirte abgeschätzet, und das wol erwogen werden.

27. Welche Unterthanige nachlessig ihr Haus und Hof vernichten, nit repariren, zugrund gehen lassen: solche in der Zeit ermahnen, in Nit-Verbesserung zur würcklichen Zurichtung müssen compelliret werden.

28. Auf die *Hop[f]garten* fleissig Acht haben, dass sie zur gebührender Zeit wohl umgehacket, gepfleget, gepföhlet, und ohne Schaden beschnietten, auch bei Abpflückung dessen sich selbsten befinden, nach Abdörrung bei der Maass verbleiben, als [über alles] das, was Gott beschäret, eine ordentliche Specificatiou überreihen.

29. Denen *Teichen* fleissig nachsehen, dass nit einer oder der andere schadhaft, sondern bei Zeiten reparieret werde.

30. Denen *Fasanen* fleissig zuzuschauen, dass der Garten von denen Leuten nit incommodiret, und wo sich sonsten der Vogel gern aufhaltet, von Viech und Grasschneidern in Wiesen und Ackern nit vertrieben werde.

31. Den *Weingarten* muss er oft besichtigen, denen Arbeitern zureden, auf den Weiner Acht haben, bei dem Weinpressen, was Gott etwas beschäret, Tag und Nacht bleiben, damit aller Unterschlief unterrucket [Unterschleif unterdrücket].

32. Die *Obstgarten* fleissig beobachten, dass Obst nit abgeschlagen, der Uberfluss gebührend verkauft; alle Herbst alle lahre Platz mit Wildtling ersetzet, und bei Frühlingszeiten mit guten, nutzbaren, tauglichen Pelczreysen von allerhand schönen Obst gepfroppet werde.

33. Von der Herrschaft soll er sich nirgend ohne Erlaubnuss meines Haubtmans auf keine Weise absentiren, bei derselbigen stettiges verbleiben und dieselbe bestermassen beobachten.

34. Von künftigen Neuen Jahr anfangend, so oft die Schafferinne Butter und Kass abführe, er bei der Waag sich befinden, die Specification darüber alle halbe Jahr abstatten solle.

35. Dass die *Wiesen* nit ausgegraset oder unnöthig vernichtet, sondern alle zu Nutzen der genedigsten Obrigkeit gehaut werden, keiner dem anderen über das ihme Gebührende, albereit ausgewiesene eingreiffe, ein Mehres, als geziehmet, begehre, mit dem Heu sparsam verfahren, was ersparet, zum Vorrat künftigen Jahres aufgehalten, wird er zu beobachten wissen.

36. Alle Abend soll er sich mit dem Burggrafen beobachten [sic] und bereden, was in der Wirtschaft zu verrichten, wo morgen des Tages hinzureiten, was zu besichtigen, damit nit aus [ausser?] der Noth nit beide ein Hof, sondern lieber allerseicz die Wirtschaft observiret werde.

37. Wan Gott die *Einfexung* des lieben Getreides verleihet, den grössten Fleiss anlegen, dass die Schnitter nit saumseelich ihre Arbeit verrichten, keine grosse Stuppel lassen, gute gleiche Bund machen, jede Mandel per 15 Garben anlegen, vorderist das Getreid in zwei oder drei Tagen übermandeln, trucken eingebracht, und von ihm alles fleissig nebenst anderen darzu Deputirten überzehlen, durch eine ebenmässige Specification, was dessen bei allen Höfen gewonnen, überreichet werde.

38. Den *dritten Mandel* von Korn, Waiz, Gersten, Haber, Arbeiss, Hierss, Buchweiss, Linsen soll keinen Menschen übersehen, alles zum meinem Besten eingefodert, auf dem Felde ausgeklaubet, beschrieben, die Verzeichnus gehöriger Orten eingereichet und in die Scheunen eingebracht werden.

39. Bei aller *Prob* sich selber nebenst dem Burggrafen und anderen Befehlligten befinden, den Dreschern aller Orten zuschauen, damit möglichst mein Schade abgewendet werde.

40. Sich befleissen, ob er mit guten Worten frembde *Leute auf die Herrschaft zu ziehen*, sie sich unterthänig geben, sesshaftig machen möchten, bereden könnte.

41. Zu*) denen Waldern und Herrschaftsgründen Niemanden, er sei auch wer er wolle, ohne meinen genedigsten Specialbefellig, soll er gestatten das *Jagen*, Hetzen, Schiessen, in den Teich und Bachen zu fischen, sondern seinem Vermögen nach dergleichen ab, und da es nit erklecken, gehöriger Orten anbringen. *) Čti: In.

42. Die auf der Herrschaft in barer Bezahlung das Jahr durch verharrende *Arbeiter*, als Maurer, Handlanger, Zimmerleut, Kleber, Feldtrotter, soll er dahin halten, dass sie ihre Arbeit fleissig verrichten, nit mehres stehen, sitzen, liegen, als mit der Hand verrichten; sonsten alle Saumseligkeit dem Burggrafen vorderist, dan ihme in Nitremedirung soll zugemessen werden.

Endlich gebühret ihme, als einem getreuen Diener, alles, was zu meinem Nutzen erspriesslich sein kann und mag, zu beobachten und zu betrachten, alle Vorteihaftigkeiten nit allein selbst zu vermeiden, sondern auch anderen, wie die Namen haben mögen, keinem einzigen ausnemment, bei höchster Verantwortung und Straf,

zu thun durchaus nit gestatten, auch alles, was hierin begriefen oder etwan Kürze halber ausgelassen, — sintemahlen nit alles so eigentlich, wie es die Zeit und Gelegenheit sonst giebt, zu Papier zu bringen, — und mein Dienst erfodert, auch zu meinem Nutzen sein möchte, beobachten und verrichten, sich in allem getrew, aufrichtig und fleissig verhalten, dergestalt, wie er dan solches mit guten Gewissen zu thun schuldig.

Vepsáno ve sborníku Hradišťském v knihovně univ. Pražské XV. E. 16 fol. 86b—88. — Před tím předcházejí tři jiné německé instrukce, vyšlé nepochybně z péra téhož pána: 1. pro hejtmana meiner Herrschaft Swian und Lautschin, o 28 článcích, bez data (fol. 82b); 2. Memoriale vor die Herrschaft Lautschin ad interim H. Burggrafen zu observiren, o 30 článcích, ddo Lautschin 9. August 1665 (fol. 84b); 3. instrukce vor den Rent- und Kornschreiber der Herrschaft Lautschin, o 11 článcích, daná 9. srpna 1665 (fol. 86a). Podle toho se podobá, že nedatovaná instrukce pro pojezdného byla také vydána roku 1665. Ježto vrchnost v ní mluví o sobě v první osobě, nepochybně ji koncipoval sám hrabě Karel Ferdinand z Waldšteina, tehdejší držitel panství Svijanského, Loučeňského a (snad poručník) Hradištského. Otiskuji toliko instrukci pro pojezdného, poněvadž jest vzácná, kdežto instrukcí pro jiné úředníky hospodářské jest znám dostatek. K objasnění 38. článku hořejší instrukce pro pojezdného stůjž zde jen článek 7. instrukce pro purkrabího z listu 84b; zní takto:

7. Niemalen zuzulassen, dass die auf die dritte Garbe geschehene Aussaat-Fexung ehender von interessirten Leuten von Feldern weggeführet, bis nit von ihme Herr[n] Burggraf[en] und dem Kornschreiber solche besichtiget, abgezehlet und ausgeklaubet werden.

284.

(Ok. 1665): Nařízení vrchního hejtmana panství Třeboňského k rychtářům a poddaným, též přísaha rychtářská.

Toto nařízení nechce nikterak obsáhnouti vše, čeho se týkávaly řády předpisované od vrchností poddaným; ale již tón jeho, ve srovnání se staršími řády, svědčí o náramném zhoršení poměrů poddanských, jež nastalo v 17. století. Koncept toho nařízení nachází se v archivě Třeboňském (IB. 5AU. 82). Panství Třeboňské, pro které bylo vydáno, obdržel hrabě Jan Adolf ze Schwarzenberka od císaře Leopolda r. 1660; titulu knížecího dosáhl hrabě Jan Adolf roku 1670; a ježto přítomné nařízení dává mu titul hraběcí, muselo ono býti vydáno v letech 1660—1670; kladu je tedy k roku 1665 jakožto ku prostředku té doby.

Jisté a přísné nařízení, zpráva a oznámení. Všem vůbec J. V. Hr. Exc. z Schwarzenberku, hraběte a pána mého milostivého, dědičným poddaným panství Třeboňského mně k správě a řízení náležejícím lidem, kterak ti všichni společně na budoucí časy, a hned po publicirování listu tohoto, při důchodech a kancelářích zámku tohoto Třeboňského, každýho týhodne [se] chovati, nížepsaný artikule a punkta bedlivě na pozoru míti, pilně a bedlivě je zachovávati, nimi se říditi, dle týchž poslušně pokračovati a ve všem dokonale se spravovati povinni býti mají. K tomu pak k jedinému cíli, aby některý, buď ten kdo koliv, že by jemu to vědomé a v známost uvedené nebylo, a jakou koliv sice jinou zbytečnou podobnou vejmluvou se

zastírati příčiny neměl, takto níže psaní artikulové jednomu každému, pro ujití budoucího skutečného trestání, časně k srozumění se dávají, totiž:

Předně, všichni společně rychtářové a konšelé v jedný každý obci s svými sousedy s největší pilností opravdově a snažně se k tomu vynasnažovati, obzvláště pak sami na sobě pěknými příklady a chvalitebným chováním jiný předcházeti mají, aby tudy čest a chvála boží, a všechny dobré skutky a mravy jak nejvíc možno se rozmnožovati, obzvláště pak času *neděle páně* a *jiných zasvěcených dnův žádné forování aneb vození, jako i jiné všelijaké práce a díla, se nevykonávaly, méněji pak s jakýma žalobami, stížnostmi a daremnými zaneprázdněními, (což tuto se vše vysoce a přísně pod neproměnitedlnou pokutou skutečně zapovídá), žádnému z officírův činiti se nedopouštěli; nýbrž raději jeden každý hospodář s ženou, dětmi a čeládkou svou do chrámu páně, byť týž třebas na půl míle od vesnice vzdáli byl, pilně ke mši svaté a slovu božímu se najíti, a tu s pobožností ku Pánu Bohu jak za vrchnost svou milostivou, tak i za odpuštění všech hříchův, požehnání boží a jinší důležité potřeby se horlivě modliti nepřestávali. Pokudž by pak který proti této přísné zápovědi čeho dopustiti se opovážil, a tak, jak se svrchu nadpisuje, se nezachoval: tehdy jeden každý rychtář a konšel obce své, pokudž sám tuplované pokuty ujíti chce, bude povinen ihned na kancelář zámku Třeboňského, komuž by to v nepřítomnosti JMti pana vrchního hejtmana doma patřilo, s pravdou vznésti, a tu takového provinění na zasloužilou pokutu dalšího poručení očekávati. Jakož dále i

za druhé, poněvadž tu až posavád nechvalitebný a nepořádný obyčej se zachovával, skrze svrchu psaných lidí poddacích jich zlé navyklosti takový řád a spůsob vešel, že když co nejmenšího týmž poddacím, an to častokráte za práci a cestu nestojí, do hlavy přijde, a jak jim se co zlíbí, z bůhdarma a zoumyslna *na zámek běžeti,* JMti panu vrchnímu, taky všem officírům nemalé zaneprázdnění, a tudy i hospodářství své, mohouce sobě za tu chvíli mnoho potřebného doma spraviti, opouštěti se neostenhají [sic]. Aby však dáleji nic podobnýho a nenáležitýho se nedálo, průchodu nemělo, a témuž obyčeji a zlým navyklostem konec učiněn byl: tehdy k přednášení jejich důležitostí, všelikých věcí a potřeb, kdy a v který určitý dni na zámek přicházeti, a tu obě strany vejpovědmi spravedlivě poděleny býti mají, věděti se jim dává a na konec oznamuje takto:

Že toliko v *den outerní a sobotní,* jiné žádné, mimo právní věci, rozsudky, spravedlnosti lidské, a všeliké nevole, stížnosti a různice před se brány a řízeny býti nemají a slyšány nebudou. Pročež když co takového kdo přednášeti a žalovati chtíti bude, to všechno v spisích podáváno, ad notam ihned vzato, a na to oboje odporné strany povolané, a následovně pořádně spravedlivou vejpovědí náležitě podělené býti mají. Jestliže by pak týž již zpředku oznámený den vyřízeno a porovnáno býti nemohlo, s tím do nejprv přicházejícího *dne sobotního,* v kterémžto bez-

toho *všichni rychtářové a konšelé* vždycky při společnosti [sic] býti musejí, poodloženo bude. A mimo těch již oznámených dvouch dní nižádný s nejmenší nadoznámenou věcí žalobní, nějakou stížností, do zámku přicházeti a některého z officírův melestýrovati, ač nechce-li skutečně trestán a pokutován býti, ať se neopovažuje. Neb středa a čtvrtek officírům k pokojnějšímu spravení počtův svých a cedul měsíčných pořádnému zhotovení se dokonale zanechávají. Dne pak sobotního *řízení* se konati bude, při kterémž společně všichni officírové, rychtářové a konšelové, šafářové a všelijací řemeslníci a dělníci předvolaní se představiti povinni budou; na kteréž se, co jaké dílo při kterém dvoře zhotoveno, spraveno a konáno bylo, dostatečná dotázka učiní. A tu hned po zprávě jednoho každého co jaké roboty na přicházející druhý týden, kterýmu dvoru na jaké dílo a jak mnoho se vypraviti museti a následovati budou, o to se dle jistého snešení, s povážením všech případností, jiných pilných hospodářství a robot, jednomyslně zavírati, načež potom jisté cedulky hned, o jaké koliv již jmenované roboty činiti bude, rychtářům a konšelům vydávané býti, a to vše pořádně do robot-protokolu se vpisovati bude a má.

Za třetí: Jakož také při lidech těchto poddacích veliká tvrdošijnost, neposlušnost a vzpoura se rozmohla, že když podobné *cedulky* neb i jiné rozličné *pilné poručení rychtáře docházejí*, předně častokrát rychtář neb konšel za sebou zadržují a jiným dle povinnosti a obyčeje odsílati zanedbávají; skrze což potom, nemajíce jinší vesnice o tom žádné vědomosti, tudy roboty, fůry a díla panský příčinou jich nedbanlivosti se nevykonávají, a tak všechno váhavě a pozdě: mnohdykráte někteří majíce časně, jak pěší tak s forami, na roboty panský se vypravovati, sotva o polednách, a ještě záhy třebas zase o nešpořích domů z robot ujíždějí a ucházejí. Pročež tuto se dokonale takové všechny nezbednosti, zlé navyklosti a folkování vyvrhujíce a přetrhujíce, přísně a dostatečně se všechněm poroučí, aby oni rychtářové a konšelé, po dodání sobě vejš dotčených cedulek a psaní, takové ihned bez prodlení a v okamžení do nejbližší vesnice bez meškání opatrně *odeslati nařídili*, a že takové náležitě dodané jsou, jisté znamení pro sebe požádati nepomíjeli. I

za čtvrté: Jakož buď ono kdykoliv, když jaké *forování* neb *na vorání jeti* nařizováno bude, tehdy rychtář každý sám napřed, ten který potah má, nejprve přede všemi a nejraněji se postaviti a vyjeti; kdyby pak to neučinil, a své sousedy pořadem s potahy na díla s sebou nepojal a nevypravil, za jednu každou spřež neb fůru jednu kopu míš., a za chalupnickou robotu půl kopy m. pokuty do důchodův JMti hr. Exc. složiti povinen bude. K tomu ještě kolikrát koli by se toho dopustil, náležitě a skutečně jinším trestáním obtížen býti má.

Za páté: Tyto vejš psané punkta a artikule *vrátnýmu zámku* tohoto Třeboňského dobře bedlivě pamatovati a v své mysli každýho času nositi velice zapotřebí jest; jakož i sobě dostatečně o tom poručeno má, dne pondělního a čtvrteč-

ního žádnýho s nějakýma žalobami, leda by příliš co bezelstně potřebného bylo a času trpěti nemohlo neb dokonce mnoho na tom záleželo, do zámku nepouštěti jemu vrátnému se přísně zapovídá. Pokudž by pak dle tohoto jistého nařízení se tak nezachoval a něco přehlídl, tehdy za pokutu 4 hodiny v kruhu státi museti bude.

A ťak tehdy zpočátku psaní všichni poddaní nadoznámeného panství Třeboňského, obzvláště pak rychtářové a konšelové, tuto posledně se horlivě napomínají, aby týž všechny již dotčené a vejslovně oznámené nařízení skutečně plniti, poslušnost náležitou zachovati, sousedům svým ničehož zcestnýho, což by proti Pánu Bohu, vrchnosti jich milostivé ke zlému patřiti a čeliti mělo, přehlížeti, nýbrž týž časně na roboty a všelijaké povinnosti panské dostatečně a upřímně vypravovati, a je k týmž dokonale přidržovati; sami pak rychtářové nejprv předepsaní v vyjíždění neb vypravování robot volně a pilně se ukazovati, sousedy v tom také svý s sebou ihned pojímati, a tak často jmenované panské roboty se vší bedlivostí, času žádného nemaříce, vykonávati povinni, a tomuto patrně srozumitedlnému jistému a přísnému nařízení zadosti skutečně činiti se zavazují. Actum v kanceláři zámku Třeboňského dne . .

Pod touž signaturou IB. 5 AU. 82 archivu Třeboňského jest německá *formule přísahy rychtářské a konšelské,* kteráž obsahem a písmem hlásí se asi do též doby, ač může býti také o několik desítiletí později. Ves Hodějovice či Hodovice panství Třeboňského, pro kterou byla napsána, jest německá a stojí nedaleko města Budějovic.

Juramentum eines new erwählten Richters.

Ich N. N. schwöre Gott dem Allmächtigen, der heil. Jungfraueen Maria und allen lieben Heiligen: Demnach ich von Ihro Gestreng Herrn Ober*) Hauptmann der Herrschaft Wittingau vor einen Richter in dem Dorf Hodowitz erwählet bin, dass ich in diesem Beruf treu, redlich und aufrichtig gegen einen jedwedern, sowohl Fremden als Einheimischen, Armen als Reichen, mich verhalten, der Ungerechtigkeit widerstreben, der Wahrheit beistehen, dem Befund nach treulich, nicht verschonend Freund oder Unfreund, Gunst oder Neid, ans Licht bringen, denen Wittwen und Waisen nicht Unrecht thun, auch andern thun nicht zulassen, sondern sie in allen vertreten, „meiner vorgesetzten Obrigkeit gehorsamben, den Richter in seines Amts Sachen vertreten, und ihme allen Fleisses an die Hand gehen,“**) allerlei Ungelegenheiten, es sei nachtlich oder sonsten, welche wider Gott und die Obrigkeit wären, verhindern, und was ich selbsten nicht vermitteln könnte, solches an die gnädige Obrigkeit oder aber mir vorgestellte Officier — „Richter“***) zu bringen, und alles treu und gerecht und gehorsamb, meiner Möglichkeit nach, thun und verrichten gelobe, verspreche, und solches alles und anders nicht zu thun mit meiner Seelen bekräftige. Zu dessen allen wolle mir verhilflich sein die hochgelobte, unzer-

theilte heilige Dreifaltigkeit, Gott Vater, Gott Sohn, Gott Heiliger Geist, die gebenedeite Jungfrau Maria, und alle Heiligen Amen.

*) Slovo Ober jest přeškrtnuto. — **) Slova v úvodnících patrné náležejí do přísahy konšelské, nikoli do rychtářské. — ***) Slovo Richter opět náleží jenom do přísahy konšelské.

285.

1665, 1683: Předpisy o robotě poddaných na panství Vlašimském, o robotě šenkýřů, též o stravování dělníků ve žních při panských dvořích.

V pozemkových knihách, ježto se nyní opatrují v archivě zemském v Praze, nachází se urbář panství Vlašimského o 119 listech. Původní jeho titul: „Registra urburní panství Vlašimského, za panování vysoce urozeného hraběte a pána p. Krištofa Helmharda Sv. Ř. Ř. hraběte a pána z Weissenwolfu . . . nejvyššího zemského hofmistra v Hořejších Rakousích, dskami zemskými nad Františkem Antonínem hrabětem z Weissenwolfu, pánem na Vlašimi, zřízeným poručníkem, s bedlivostí spořádaná l. P. 1699." Na listě 118 jest podepsán Valentin Kuneš Vlkovský, tehdejší hejtman panství Vlašimského. Popisují se v tom urbáři podrobně povinnosti usedlých na tom panství, totiž v městech Vlašimi a Štěpánově, v městečku Domašíně, v městečku Zdislavicích, a v 36 vsech, z nichž několik bylo zaniklých; jmena jich čtou se také v Palackého Popise 222—3. Na listech 93—95 vypočítávají se hospody na panství; kromě měst byly hospody ve 27 vsech nebo o samotě při vsech, a to ve 22 vsech po jedné hospodě, a v 5 vsech bylo po dvou hospodách. Na listech 103—106 vepsána jsou touž rukou, která psala celý urbář, následující pravidla o robotách poddaných vůbec z r. 1665, a na listech 106—7 o robotách šenkýřů z roku 1683:

Roboty.

Od poddaných povinné roboty na panství Vlašimském dle dílčí cedule pánův pánův Tallenberkův do desk zemských kvaternu Památného Zeleně Zlatého pátého, l. 1665 v pátek po památce Početí P. Marie, to jest 11. dne Decembris, pod lit. C. 23 vložené.

1. Štěpnice po jaru vyhrabovati, sprażdňovati, kde zapotřebí, ploty obhražovati, stromy na podzim kořeny okopávati, po jaru vyklešťovati, a zahradníkovi i v kořenný zahradě napomocni býti, zase zahrabovati, zanášeti, ovoce česati.

2. Louky jarního času sprazdňovati, kopce a krtiny zrejvati srovnávati, křoví, trní vykopávati.

3. Trávy na lukách na sena a votavy posekati, rozmetati, sušiti, shrabovati, suché do kopek skládati; sedláci takové na ovčíny a do dvorův, kde náleží, odvozovati, chalupníci skládati.

4. Chalupníci došky, záklasníky dělati, a co na stavení od sněhův, dešťův pokaženo, od větrův na střechách potrháno, zase časně zapošívati; pobřísla časně s šafářem, vrátným a jinším na vázání pšenic, ječmenů a ovsův nadělati, a jak

polní práci, tak i domácí, střechy, aby na obilí nepršelo, a mlaty spravené, parny vyprázdněné a zhotovené byly, to vše zaopatřiti a vykonávati náleží.

5. Hnoje ze dvorův a ovčínův chalupníci skejdati a na vozy nakejdati, sedláci na pole panský vyvožovati, a zase chalupníci rozkejdati, a sedláci hned, aby od dešťův, větrův, slunce, vytráveny a vyžity býti nemohly, zavorati.

6. [K] jarním sejím, k ovsům, hrachům a ječmenům pole, (nad to pak zahrady, kde se semena mrkvové, řepné, lněné, semenečné, mákové a jiné hlavatice sázejí) zvorati a takové zavlačovati.

7. Bodláky a zlou trávu na zahradách, i časem z ječmenův a ovsův vytrhovati, zelí okopávati.

8. Chmelnice sládkovi s jeho tovaryši pomáhati zdělávati, potom chmele česati a sklizovati.

9. Ovce jarního i potom letního času práti, vlny z nich stříhati, zbírati, žokovati; od kteréžto práce od ovce 2 d. a jehněte 1 d. platu užívají.

10. Rybníky podtěrný a vejtažní po jaru, a kaprové na podzim loviti, na přeběračky vynášeti a do voznic vyčtené snášeti, a sedláci voziti.

11. V potocích ryby, raky do sakův lapati, a kde náleží, odvozovati.

12. Ouhory vorati, vláčeti a k sejím připravovati.

13. Letního času obilí žíti, sícti, vázati, snášeti, skládati, sedláci do stodol svážeti. Bochník chleba každodenně jim se za to dává.

14. K seji podzimní aby se pole jak náleží zvorané přihotovily, obilí na ně rozsívalo, zavlačovalo, a ty dvě pilné a užitečné práce [sic]; obilí z polí časně do stodol skliditi a k semenům vymlátiti, a tak tím způsobem zasíti, a to obé dobře jak náleží vykonati, pochvala a povinnost přináší a tak míti žádá.

15. Ponůcky kde nařízeno bývá, každé noci,*) majíce zbraně obyčejné při sobě, a troubu, aby po každé hodině troubili, a noční schůzky pokoutní, postávání, hry, pití, křiky a všelijaké povyky, a kdyby se od koho co zlého a nenáležitého začínalo a vykonávalo, toho netrpěti; na zloděje a škodu ohně celé noci pilně pozory dávati; a potom ranního času po vykonání ponůcky troubu a zbraně sousedům svým, aby o tom, že na nich ponůcka jest, věděti mohli, odvozovati. A tak se všichni chovati mají.

*) Dodej asi: konati.

16. Přediva, konopě, nejprve poskonné, potom hlavaté, lny trhati, drhnouti, vymlacovati, semena vyčišťovati a na míry odvozovati; konopě i lny máčeti, z vod vytahovati, rozstavovati, v pazdernách sušiti, setříti, zvidliti, zhachlovati, a vlákna, konopě, lněné, též pačísky a koudele každé vzláště odvážiti, potom po kolika librách anebo čteníkách komu co a jak mnoho k předení dáno bude, zase s vejminkou pazdera, co vyprší, na váhy odvozovati povinni budou.

17. Dříví k stavení na kmeny, tak k palivům na látra, provazce a sáhy na podzim, když jinší práce pominuly a mízha z kmení lesního vyzrála, do nastání jarních časů v lesích sekati, a jak mnoho kdy na koho uloženo a poručeno bude, takové porážeti, sekati a zdělati, a potom hajným odvozovati povinen bude.

18. V posilkách kdykoliv kdę vrchnosti anebo správcům panství na místě vrchnosti a k platnosti na cesty choditi zapotřebné bývá, takové ve dne i v noci z platu od jedné míle po 4 kr. vykonávati mají.

19. Jarních a letních časův, když fijaly květou, houby, smrže, špičky a potom hřiby rostou, jahody, maliny, jalovec, lískové vořechy zralé bývají, to vše k vrchnosti, jako i včely v lesích nalezené přinášeti; však za takové skutečné a jisté platy i poděkování užívati mají.

20. Na shony zvěři, srnců̊v, lišek, zajícův do lesův, tenatníci z soškami, a volavci za psy a s klepačkami choditi, a za to od vlka 35 kr., od lišky 6 kr., zajíce 3 kr., srnce 12 kr. platův za své práce dostávati a užívati mají.

21. Mezníky, hranečníky, meze, cesty, silnice, stezky, lávky a mosty, příkopy napravovati, a každého roku po jaru, dříve než jinší práce nastanou, a půda zemská travami a lesy zeleným listem zarostlé budou, takové obcházeti; a pokudž by se cokoliv ke škodě vrchnosti a jednomu každému nepovědomého vynacházelo a na odporu zůstávalo: o tom ihned, aby se k nápravě a dobré povědomosti přivésti mohlo, vrchnosti anebo na místě vrchnosti správci o tom učiniti zprávu obmeškávati nebudou.

22. Zimního času ledy sekati, do lednice voziti a skládati, tak i na rybnících vokenice, aby když ryby časem vyvstanou a pro bahnité dna obstáti nemohou, jim pomáhati, a vrchnosti od škody chrániti a hájiti mohli, prosekávati, a hajní jak by kdy, že již brouci a trubci vyvstávají a k prohlubni prosekané přicházejí, (nebo hned za nima ryby jdou), hejtmanu aneb purkrabímu a porybnému písaři o tom oznámiti, a rybám pomáhati (však když uměti budou) mají.

23. V každé obci, v městě neb vesnicích dvě a zase dvě osoby, aby ve čtyrech nedělích domy a obydlí jednoho každého souseda svého obcházeli, a jak komíny, prsky, pece vymetají a před ohněm a škodou jeho takové opatrují, dohlídati a na to pozory dávati nařízeni býti mají. A tak tyto celoroční práce a roboty poslušně, pilně, věrně a spravedlivě vykonávati povinni zůstávají.

Item pod rubrikou lesův a hájův stojí: Včeličky zdali se v lesích nacházejí, aby vrchnosti z jistého platu 30 kr. odvozovali.

24. Podruzi na celém panství, kde kdo zůstává a jakéž takéž obživení a byt má, povinni jsou po jednom dni roboty ženní vykonávati, lny pleti, kde se jim při kterém dvoře vykáže.

Šenkýři.

Leta 1683 Její Milost vysoce urozená paní, paní Františka Benigna Svaté říše Římské hrabinka z Weissenwolfu, vrchnost panství Vlašimského, zdědíce toto panství Vlašimské po své nejm. paní paní mateři její vys. ur. kněžně z Portiae, ucházeli se k Její Mti všichni šenkýři téhož panství, kteří od starodávna celoročně robotou, jako jiní poddaní, povinni jsou, aby pro lepší fedrunk šenku piva vrchnosti nějaká milost a polehčení v týchž jim učiněna byla. I ráčila se Její Mt na tento nížepsaný způsob do své a dědicův svých líbosti resolvirovati, a týmž šenkýřům, jenž své zakoupení mají, robotu vyměřiti, totiž:

1. Který šenkýř potažník jest a lán rolí má, robotovati bude ve žni po dvouch dělnících, jako jinší poddaní, celý žně a senná diela.

2. K vorání jarnímu po tři týhodny s párem potahu, to se rozumí každý téhoden po třech dnech, a tak všeho 9 dní.

3. K vorání na seje též tak po 3 téhodny.

4. Fůry když se do Prahy aneb kam jinam z té vsi vypravují, on s nimi spřeží jeti má.

5. Který by pak dva lány rolí měl, ten z jednoho lánu celý rok, tak jako jiní ze vsi poddaní, každého týhodne robotovati povinen bude.

6. Který by pak toliko $1\frac{1}{2}$ lánu měl, ten jednoho pěšího celý rok na jaké koliv panský [dílo] s jinšími pěšími, a v diela letní po dvouch vysílati, a též na jaře k seji po 3 týhodny, a na zimu po 3 téhodny vorati a na fůry s jinšími jezditi má.

7. Chalupník, jenž hospodu svou má, ten celý žně a senná diela po jednom dělníku pěším vypravovati bude. Item mlácení aneb jiné dílo, mimo diela letní, po čtyry celý téhodny vykonávati má.

Na listech 108–116 popisuje se 15 dvorů (Vlašimský, Znosimský, Vostrovský, Nesperský, Chobolský, Věžnický, Domašínský, Blanický, Tehovský, Ratajský, Štěpánovský, Dubějovský, Zdislavský, Skalkovský, Častrovský), kolik při každém nacházelo se rolí v každé straně (třídě jakosti), a to roku 1698; u všech těch dvorů počítalo se polí 1711 strychů v I. straně, 1639 str. v II., 1711 str. v III., 407 str. ve IV. straně, a 511 str. zarostlých polí, úhrnem 5979 strychů. — Potom následují na listech 117—118 předpisy o stravování dělníků ve žních na panském díle:

Dělníkům letním, sekáčům, žencům a vazačům. Tak jakož vysoce osvícená kněžna paní paní Beatrix Benigna kněžna z Portiae a Brugnieri, rozená Kavkovna z Říčan, koupíce panství Vlašimské leta 1665 dne 7. Decembris,*) našlo se, že za předešlých vrchností dělníkům žádná strava se nedávala, a toliko denně po 1 bochníku chleba, $1\frac{1}{4}$ libry vážící, se dávalo; ráčila milostivě se resolvirovati, aby se jim strava dávala, a dělníci pořád při dvořích zůstávali a domů nechodili, na tento níže psaný [způsob], totiž:

1. Dává se za den dvakrát jísti, na oběd polívka z tvarohu neb mlíka, kroupy, hrách; na večeři polívka, kroupy, šišky. Kroupy se do mlíka zavařovati budou.

2. Na 60 dělníků na jedno dáti: Na poledne krup 1¼ čtvrtce, hrachu 2 čtvrtce, a když hrachu není, tehdy místo hrachu bílý mouky na kaši 2 čtvrtce, mlíka na zalívání krup i na polívky 1½ konve id est 27 žejdlíků, másla ½ libry, soli 2 žejdlíky. Na večeři krup 1½ čtvrtce, vejraže na buchty 2 čtvrtce, mlíka na zalití krup i na polívku 27 žejdlíků, na posypání buchet sejra 1 libra, másla ½ libry, soli 2 žejdlíky, chleba statečnému po 1 bochníku vážící[m] 1¼ libry.

3. Sekáčům dává se na 40 sekáčů jako na 60 ženců: Na oběd polívka, mlíka na zalívání krup i na polívku 27 žejdl., krup drobných 1½ čtv., hrachu 2 čtvrtce, másla ½ libry, soli 2 žejdlíky. Na večeři krup drobných 1½ čtvrtce, výraže na buchty 2 čtvrtce, mlíka na zalívání i na polívku 27 žejdl., másla ½ libry, sejra homolek na posejpání 1 libra, soli 2 žejdlíky.

4. Toto obročnímu a obzvláště purkrabímu šetřiti sluší: Když ví, kolik dělníků bude, aby při zastavování vaření při tom nejprve (a je-li možný, bylo by potřebí pokaždý) byl, aby tolik krup zastavili, a potom sprůbujíc škopíčky, již bude z paměti věděti a znáti, jak mnoho na 12 osob za jeden stůl do škopíčku dávati má, a zdali dost slaný, také mastný jest.

5. Když se šišky (které v peci jako chleb na calty pečeny býti musí) mastí, dá do hrnce mlíka žejdlík nebo více a zhřeje je, a kus másla na to, a tím rozlámaný šišky do škopíčku omastí, a sejrem na to posype.

6. Když dělníci při jednom dvoře dodělávají, a zase druhý den k jinému jíti mají, tehdy se domů na noc pouští, a mnozí nečekaje na večeři, domů odcházejí; a tak když se to státi má, nepotřebí tolik do hrnců na večeři zastavovati, aneb dokonce nic, toliko chleb se jim dává, leda by kteří tu zůstati měli.

7. Za jeden stůl 12 osob sedati bude; však když se drobná chasa trefí, tehdy musí jich více sednouti. Na oheň bedlivý a pilný pozor dávati zapotřebí jest.

8. Chleb se začíná péci a dávati, když se na sena seče, sekáčům; ale hrabačům se žádného chleba nedává. A trvá to, až se zase votavy sklidí.

9. Všelijakým řemeslníkům a robotným dělníkům, kteří bez platu dělají, dává se podobně chleb od začátku sen sekání přes všechny diela letní, až do sklizení obilí a votav, každému dělníku denně po 1 bochníku ve 1¼ libry v[áhy].

(Pod tím drobná pečeť, na ní český lev.)

Valentin Kuneš Vlkovský mp.
hejtman panství Vlašimského.

*) Beatrix Benigna kněžna z Porcie, rozená Kavkovna z Říčan, zemřela r. 1681; následovně řád o stravování dělníků musel býti od ní nařízen někdy v letech 1665—1681. O tehdejších majetnících panství Vlašimského dává poučení rodopisná tabulka v Dějinách města Vlašimě od Fr. A. Slavíka, tištěných v Táboře 1889, str. 204, a text při ní.

286.

1666, 10. června: Hrabě Jan Adolf Schwarzenberg se diví, že ve výkazech Třeboňských ubývá poddaných: je-li to pravda, aby se tomu pomáhalo. (Výtah.)

První list an Mayerhöfer ddo Wien 6. Mai 1666: hrabě žádá za vysvětlení toho, že by na Třeboňsku v krátkém čase bylo ubylo poddaných, jakž vyhledala meine Buchhalterei ze summárné relace přišlé do Vídně s poslední měsíční cedulí. Druhý list psaný hrabětem o tom vrchnímu hejtmanovi na Třeboňsku Mayerhoferovi:

An Oberhauptmann . . Ich habe mit eurem Schreiben vom 3. d. die vermeinte Erläuterung, warumben der numerus der in ao 1664 gewesener 539 geschirrmässiger Unterthanen also gähling diminuiret worden, wohl erhalten. Obwohlen nun in ged. Erläuterung diese so geschwind erfolgte grosse Calada*) damit beschönigt werden will, dass zu Zeiten des Oberhauptmann Gattermayers seel. unter denen geschirrmässigen Unterthanen auch die Richtere, Schänken, Teicht- und Waldhegere mit eingemischet, und dahero derselben 539 in die Monatzettel eingebracht seien: so scheinet jedoch aus nachfolgend Bewandnus, dass diese Erläuterung nicht sufficient, sondern auf gar schlechten fundamentis gegründet sei, zumalen in der letzt eingeschickter summarischer Relation, wie nit weniger in der mit obged. euren Schreiben eingekommener, nun de novo gefertigter Specification aller zu der Herrschaft Wittingau gehöriger Unterthanen mehr nit dann 270 geschirrmässige, sodann 46 Richter und Schänker, 9 Waldheger, und 7 Teichtheger eingebracht worden, also dass [když se vše sečte, ještě do 539 schází 207] . . Bei welcher Bewandniss dann ihr den entlassenen Hauptmann Birckner und andere dortige Beamten hierüber nähender vernehmen und der Sache recht auf den Grund sehen wollet, auf dass ihr folgends mir einen zuverlässlichen beständigen Bericht zukommen lassen möget. Dass aber die Anzahl der Unterthanen, massen ihr meldet, dem Accrescimento und Decrescimento unterworfen sein solle, solchem Allegato kann ich platterdings nicht statt geben, es wäre dann, dass ihr solches auf die geschirrmässige Unterthanen allein verstehen und davor halten thätet, dass wann ein oder anderer Unterthan von seinen Röss und Ochsen kommet, er nit mehr für einen geschirrmässigen zu achten sei. Es thut aber in alle Weis einem treuen und fleissigen Beamten obliegen, nit allein die vorhandenen Unterthanen zu conserviren oder auf begebenden Fall, da ein oder der andere Wirth mit Tod oder sunsten abgehet, dessen Hof oder Bauerngut alsopalten wieder mit einem andern zu besetzen, und wann sie von dem Vieh durch Unglück kommen, dahin zu gedenken, wie ihnen wiederumb geholfen werden möge . . Dahero dann obgedachte allzugrosse Calada fast unglaublich, ja unmöglich zu sein scheinet. Und wann ihme ja also, wider besseres Verhoffen, sein sollte, so will die höchste Noth erfordern, auf Ursachen, welche diese allzu übermässige Calada causirt hat, zu reflectiren und die Remedia alspald vorzukehren. Dann wann die übermässige *Roboten* daran Ursach wären, so müssen sel-

bige moderirt, und denen armen Leuten nicht mehr, als sie füglich prästiren können, auferlegt werden. Inmittelst aber ist, wie gedacht, nicht zu begreifen, wie die Summa der Tausend Unterthanen, so der Gattermayer je und allwegen in denen monatlichen Relationen eingebracht hat, bis auf die Summa der jetzo angebend 829 diminuiret sein solle; zumalen wann schon die Bauern von denen Gütern, so doch nicht sein sollte, zum Theil weg gekommen wären, so werden gleichwohl die öde Hofstätte, welche sunst auch allzeit mit eingebracht worden, überplieben sein . . . [Gattermayerovi věří, že psal pravdu], als welcher ein treuer, emsiger und laborioser Mann gewesen . . [Mayerhofer ať si na tom dá záležeti], und die noch öde Hofstätt successive wirklichen zu besetzen trachten, und zu solchem Ende neue Calupen an denen Oertern, wo es am meisen vonnöthen und die Robot· ohm [sic] schweresten sein, aufbauen und selbige bewohnen lassen . . . guter Freund

Wien 10. Jun. 1666. J. A. G. z. Schwarzenberg mp.

Orig. v knížecím archivě Třeboňském IB. 5 AU. 79. — *) Vlasky calata sestup, klesnutí; španělský calada, má týž smysl i jiný.

287.

1666, 30. září: Jan Adolf hr. Schwarzenberg vrchnímu hejtmanovi Třeboňskému Mayerhoferovi: aby poddaných nepřetěžoval břemeny.

Edler und Vester, besonders Lieber und Getreuer! Der dortige Rentschreiber ist an verwichenen Montag mit denen Wittingaw- und Frauenberger Rentgefällen allhier, Gott sei gedankt, glücklich ankommen; welcher nach deren Ueberzählung auch nothdürftig quittirt worden, und wird heut, geliebts Gott, seinen Rückweg nach Wittingaw nehmen. Gedachter Rentschreiber hat wegen der ihme über seine von Johannis bis Weihnachten 1665 geführte Rechnung gemachte Ausstellungen, — absonderlich was den Punctum der Unterthanen-Zinsen betrifft, weilen er Rentschreiber umb ein Merkliches weniger, als der verstorbene Teichel, in Rechnung eingebracht, verraiten thut, — allhier sagen wollen, dass gedachter Teichel von solcher der Unterthanen Zinsung mehr, als sich de facto befinden, in Empfangen hätte. Nachdeme aber gar nicht zu vermuthen, auch schier unglaublich zu sein scheint, dass gedachter Teichel gehörigermassen mehr, als er schuldig gewesen wäre, in Empfang genommen haben solle: so wird die Nothdurft erfordern, diesem Werk mit Bestand auf den Grund zu kommen, und ihr wollet solchem nach die hierzu nöthige Anstalten unverlängst anordnen, und aus denen Urbariis die rechte Information nehmen und beobachten, was für Gründe anjetzo öd und wüst sein mögen, und welche wirklich besetzt sein; worbei aber das vornehmbste pro principio objecto zu halten sein will, dass nit allein oft anbefohlenermassen die be-

reits vorhandene Unterthanen bei Haus und Hof und möglichen Wohlstand erhalten, sondern auch die öde Gründe successive durch Anziglung neuer Wirth besetzet und bewirthet werden. Welches alsdann hoffentlich geschehen wird, wann die vorhandene Unterthanen über die Gebühr und ihr Vermögen mit Roboten und anders [nicht] beschwert, noch sonsten diejenige, so notorie unvermög. sein, mit beschwerlicher Exaction nicht übereilet, sondern bald ihnen in etwas unter die Arme gegriffen, und in ihrer Armut getröstet werden.

Meine Meinung ist allzeit gewesen und noch, dass die Unterthanen über ihre Ordinari-Robot nicht getrieben werden sollen, sondern wann vielleicht die Noth oder die jetzo unter Handen habende Meliorationes ein Mehrers, als sie ordinari zu thun schuldig seien, erfordern thäte, solche Uebermass ihnen entweder in der darauf folgenden Wochen compensirt, oder in andere Weg durch billiche Bezahlung erstattet werden solle. Ihr wollet euch derowegen solche meine Intention zu assequiren, und die Unterthanen, ohne welchen die Herrschaft nicht bestehen kann, alle Wege zu conserviren, bestermassen angelegen sein lassen, und gedenken, dass die arme Leute so viel Deposita seind, welche Gott denen Herrschaften zu ihrer schwerer und genauer Verantwortung anvertrauet hat. Und weilen ich den meinigen in Gegenwart nicht vorstehen oder zusehen kann, so musste ich euerer Treu und Gewissen trauen, auch glauben, dass ihr gegen meinen Willen mit der armen Leute sauren Schweiss und Arbeit oder mit deren Untertruckung mich zu bereiche[r]n nicht suchen oder begehren werdet. Ich habe es euch aber zum Ueberfluss nochmalen also erinnern wollen, und verbleiben euer gutter Freunde

Jo. G. Z. Schwarzenberg mp.

Wien den 30. Sept. A° 1666.

Z archivu Třeboňského VI. Gβ. 35.

288.

1667, 10. dubna: Jan Adolf hr. Schwarzenberg vrchnímu hejtmanovi: aby se mírnil v trestání poddaných a v ukládání jim robot.

Starý regest: An Mayerhoffer, Moderamen in Castigirung der Unterthanen zu halten.

Edler und Fester, insonders Lieber und Getreuer! In eurem Schreiben vom 31. Martij berichtet ihr zwarn, dass die Unterthanen auf dortigen meinen Herrschaften, nicht (wie ich vorher berichtet worden) von denen Beamten ha[r]t tractirt würden, sondern dass diese böhmische Leut, als bei welchen die ordinaria castigationis remedia wegen ihrer angewohnter Halsstarrigkeit wenig oder gar nicht früchten, gleichwohl zu Zeiten mit etwas Ernst bestraft werden müessen. Nun will ich wohl glauben, dass diese arme und allzusehr in Abnehmen gerathene Leute in Verrichtung der herrschaftlicher Roboten zu Zeiten etwas nachlässig erscheinen, und bei

so überhaufter Arbeit und Armuth den Muth fallen lassen, oder wohl gar obstinat und hartnickich werden, und von Naturen einige üble Dicke an sich haben mögen. Es musse aber mit allem deme eine gewisse Moderation darbei observirt und geglaubet werden, dass die arme Leute theüre Deposita seien, welche uns Gott anvertraut hat, und von welchen eine jede Obrigkeit Rechtschaft*) zu geben schuldig ist. Dahero mit gedachten armen Leuten moderate zu verfahren, und die Roboten also zu mensuriren sein, dass darbei nicht so viel, was die Herrschaft etwa in allem vonnöthen hat oder erfordern möchte, als was die arme Leut füeglich prästiren und darneben ihre Nahrung haben mögen, in Consideration gezogen werde. Und ist von dem darauf folgenden Segen Gottes und von Conservation der armen Leute ein mehrer Nutzen in die Länge, als von einem geringen, wiewohl gegenwärtigen Profit zu gewarten. Darumb so wollet ihr nicht gestaten, dass die euch untergebene Beamten, deren Crudelitäten gegen die arme Leute fast gemein ist, mit den üblen Tractamenten, als Brüglen oder übermässigen Gefängniss und dergleichen, excediren sollen . . . Ich versehe mich dessen und verbleibe euer guter Freunde

Jo. G. z. Schwarzenberg mp.

Wien den 10. Aprilis A° 1667.

Orig. v kníž. archivě Třeboňském VI. Gβ. 35. — V listě ddo Wien 18. Jun. 1678 kníže Jan Adolf Schwarzenberg píše hejtmanovi: ihr wollet . . insonderheit aber gesambter Hand überlegen, wie gedachte Heufechsung ohne mehrer der armèr, vorhin mehr als zu viel betrangter Unterthanen Abstrapazirung füglich geschehen, und der Breunutzen vermehret, die nothwendige Teichtreparationes ins Werk gerichtet, und andere gute Anstalten in einem und andern zeitlich gemacht werden können. — *) Rechenschaft.

289.

1667, 25. srpna: Komora česká nařizuje, aby 11 vsí panství Pardubského bylo zbaveno nedávné povinnosti odváděti raky nebo za ně peníze do důchodu; též seznam rybářův.

Ur. p. Janovi Hogenovi z Švorcpachu a na Černodubu, JMCské panství Pardubského hejtmanu.. Jest vám vědomé, jakým tak způsobem při nás na JMKské komoře české Jiřík Forman, krčmář ve vsi Hostovicích JMCké panství Pardubského .. poddaný, toho, aby ten plat, kteréhož on každoročně při sv. Havle za 24 kopy rakův po 6 gr. m. do JMCské důchodu téhož panství, v jedné summě 2 kopy 24 gr. m. odvozuje, na celou obec týž vsi Hostovic transferirován a rozdělen býti mohl, poníženě vyhledává.

V kteréžto příčině davše sobě nám na komoru českou jak od vás, tak i od puchhalterie expedicí české učiněné zprávy přednésti, vynacházíme, že netoliko připomenutému Formanu, ale i mnohým jiným vesnickým obcím a poddaným, též rybářům k ročnímu placení za 226 kop raků, po 6 gr. každou kopu počítajíce, v jedné summě 22 kopy 36 gr. m., do urburu řečeného panství v minulém 1651 letu obnoveného dle přiležející specifikací lit. A. k zapsání přišlo; kterýž však plat

jak předešle nikdy od dotčených lidí odvozován, tak také v žádném předcházejícím urburu pojatý nebyl, takže dotčení všichni takovým novým platem mimo ouroku obtížení poddaní v tom sobě stěžovali a posavad stěžují.

I poněvadž dle dotknutých zpráv takový plat z rakův v žádném starém urburu zapsány nejsou, nýbrž tak mnoho se poznává, že dávání těch rakův odtud počátek svůj vzalo, když za předešlých dávných let jak hejtmanům, tak i jiným vyšším i nižším officírům a služebníkům strava se dávala, že takové nošení dotknutých rakův na zámek za 16 týhodnův, jakž to připomenutá specifikací ukazuje, pro stoly a stravu již dotčených officírův zámeckých jako robotou (neb se toho, aby jim těch časův co za ně dáváno býti mělo, nenachází) učiněno, na téhodny rozepsáno, a tak s týmž nošením až do času ouřadního předka vašeho neb. Havla Gotthelfa kontinuirováno; následovně pak byvše před 36 lety na všech JMCské panstvích takové vychování hejtmanův a officírův dokonale proti zvýšení platův peněžitých zdviženo, při obnovení urburu v nadepsaném 1651 letu těch 22 kop 36 gr. m., avšak také bez předcházeti majícího povolení JMCské komory české, za stálý plat zapsáno bylo.

Z těch příčin, jako i z dalšího považení toho, že nadjmenovaní poddaní a rybáři, kteří tím odvozováním rakův aneb za ně platem povinni byli, beztoho mimo ouroky také z řek a potokův zvláštní platy odvozují, mnohé pak vesnice dokonce žádných řek a potokův nemají: jmenem a na místě JMCské . . vám poroučíme, abyšte nadjmenované všechny v opáčené specifikací položené poddaný a rybáře jak odvozování a dodávání na zámek in natura často psaných rakův, které jsou předešle dodávati museli, tak i toho za ně v nadřečeném 1651 leta obnoveném urburu zapsaného stálého platu budoucně osvoboditi, a toto poručení vše [naše] jak týmž interessovaným poddaným a rybářům v známost uvésti, tak i při knihách urburních pro budoucí toho paměť a potřebu, tu kdež náleží, ad notam vzíti a zaznamenati dáti neopomíjeli . . . Na hradě Pražském 25. Aug. 1667.

(f. 210.) V novém urburu JMCské panství Pardubského v letu 1651 obnoveném nachází se plat za raky po všeckny hlavní summě rozepsaný takto:

Rakův ouročních každoročně, počna od sv. Filippa a Jakuba za 16 týhodnův z níže psaných vesnic odváděti, aneb za jednu každou kopu po 6 gr. m. při sv. Havle zaplatiti povinni jsou:

Ze vsi Bezděkova po 1/2 ß 8 ß
„ „ Měleč po 1 ß 16 ß
„ „ Platěnic po 1/2 ß 8 ß
„ „ Roudnice po 1 ß 16 ß
mlynář Štělinský 1/2 ß 8 ß
„ „ Hostovic po 1 1/2 ß 24 ß

ze vsi Lohenic po 1 ß 16 ß
„ „ Prachovic po 1 1/2 ß 24 ß
„ „ Čeradic po 1 1/2 ß 24 ß
„ „ Mnětic po 1 1/2 ß 24 ß
„ „ Třebosic po 1/2 ß 8 ß

Rybáři na Labích [sic] a řekách ročně dávají:

Ze vsi Opatovic 2 rybáři 6 ſſ
„ „ Dřítče 1 rybář 2 ſſ
„ „ Kunětic 2 rybáři 4 ſſ
„ „ Svítkova 1 rybář 2 ſſ
„ „ Blatníka 1 rybář 2 ſſ
„ „ Srnojed 1 rybář 2 ſſ
„ „ Kosslanu*) 1 rybář 2 ſſ
z řeky Nemošické 4 ſſ
ze vsi Bukoviny 1 rybář 2 ſſ
„ „ Němčic 1 rybář 2 ſſ
z města Pardubic 5 rybářů 10 ſſ
ze vsi Rosic 2 rybáři 4 ſſ
„ „ Černý u Boruhrádku 1 rybář 2 ſſ
„ „ Lánů na Důlku 2 rybáři 4 ſſ
„ „ Opočínka 1 rybář 2 ſſ

Summa všech rakův ouročních činí 226 ſſ, aneb po 6 gr. m. 22 ſſ 36 gr.

Kopiář panství Pardubského z let 1632—1687 f. 210 v arch. Českého Musea. — *) Tu snad písař smísil dvě vsi: Koštěnice a Lány u Dašic.

290.

1667, 10. října; Komora česká Janovi Hogenovi z Švarcpachu na Černodubu hejtmanu panství Pardubského nařizuje, aby poddaným za dovážky potravin ke dvorům královskému a arciknížecímu do Prahy platilo se z důchodu po 10 kr. od míle.

Považujíce toho, že lidé JMKské poddaní k panství na ten čas pod správu vaši svěřenému přináležející, mimo všelijaké při dvořích a hospodářství téhož JMKské panství mající potažní a rukovětní [sic] podělky a roboty, nyní také začasté k dovážení sem na hrad Pražský k potřebě JMKské . . ., též Jeho vysoce osvícené arciknížecí Mti dvorův, všelikých viktualií i jiných věcí potahováni, a tak něco více nežli předešle zaměstnáni jsou; mezi tím pak nicméně nynější těžké, jak berničné tak i vojenské, též ouroční platy s tím větší obtížností vypravovati musejí. Pročež [aby] jakéhož takéhož spomožení za příčinou již řečeného k naddotčeným JMKské a JVAMti dvorům forování užiti, a tím snázeji u vypravování tak rozdílných platův při živnůstkách svých obstáti mohli: týmž jmenem a na místě JMti Uherského a Českého krále k tomu své povolení dáváme, abyšte na jednu každou čtyřmi koňmi neb voly spřeženou, buď s připomenutými viktualními neb jinými k týmž JMKské a JVOAMti dvorům patřícími potřebami až posavad a budoucně dále vypravenou fůru po 10 kr. od jedné míle sem i tam, avšak toliko z samé milosti a k žádné budoucí konsekvencí, to pak větším dílem na ourocích i jiných platech do důchodu JMKské povinných passirovati a odepsati, i na díle také dle uznané potřeby na hotově k nějaké jich na cestách vyživení pomoci vydávati, a následovně podobně srážky do počtův za příjem a vydání pořádně uvésti dali . . Na hradě Pražském 10. Oct. 1667.

Kopiář panství Pardubského z let 1632—1687 fol. 186 v arch. Českého Musea.

291.

Hospodářský memoriál na měsíce

opsaný (v Brtnici na Moravě) r. 1667 do knihy řečené Oeconomus.

V museu města Pardubic chová se rukopisný sborník hospodářských instrukcí, řečený Oeconomus. Do Pardubic se dostal s milovníkem starobylých památek knězem Josefem Františkem Devotym, někdy farářem Sedleckým a pak Mikulovickým, jenž zemřel v Pardubicích r. 1865. Jest to kniha ve formátě malého folia, v staré vazbě, na hřbetě v kůži. Na přední deštce jest přilepena cedulka s nápisem: „Kniha hospodářská. Jozef Fr. Devoty.“ Na titulním listě poznamenáno jest nahoře: „Ex libris Jos. Devoty Regihradecensis“, a dole: „Z pozůstalosti otcovské zdědil Jozef Devoty 1817.“ Původní titul knihy i s verši pod ním zní celý takto:

Oeconomus
aneb hospodářská kniha pro hejtmany a všelijaké správce nad panskými statky.

Kniha k čtenáři:

Zavazuji vás, páni šafáři, — jenž jste nad cizím statkem vládaři,
skrze jeleny, srny a laně, — abyste pozor dávali na ně.
Neumím lháti, pravdu povím vám, — kdo smí žádati, tomu radu dám,
neb kdo se radí, ten nezavadí, — to staročeský přísloví praví.
Líbí-liť se, skus a v hlavu ber to, — mihi experto crede Ruperto.

J. Chlum (?) m. p.

Anno Christi 1667.

Všechny písemnosti v této knize psány jsou jednou rukou, dobře čitatelnou, která hodí se k letopočtu 1667, jenž stojí na titule; výjimku dělají jenom tři formule přísah, připsané na konci knihy. Listy nejsou číslovány. Součástky toho sborníka jsou tyto a jdou po sobě v tomto pořádku:

1. Sbírka instrukcí hospodářských, bez společného nadpisu a bez udání původu nebo panství, pro které byly sepsány. Jest to 15 kusů tak zvané instrukce Fridlandské, a sice ty, které jsem odjinud dal tisknouti v tomto díle Archivu Českého str. 53—74 pod čísly XXII až XXXVI., a jdou po sobě v témž pořádku. Také dvě instrukce o setí a klízení obilí, pak o zahradách a štěpnicích, jsou tam zkomoleny a dohromady spojeny týmž zmatkem, který jsem oznámil zde na str. 67 za článkem 2.

2. *Memoriál*, co v kterém měsíci hospodář má dělati. Kus tento otiskne se zde níže.

3. Jana Jetřicha Berky z Dubé řád městský vydaný mezi lety 1624—1636 městu Velikému Meziříčí a jiný pro vesnice na tom panství. Obojí řád jest vytištěn výše str. 103—121.

4. Artikulové sepsaní r. 1607 k soudům výročním na Moravě. Dal jsem je odtud tisknouti v AČ. XXII. str. 502—511. — Všecky čtveré písemnosti dotud vytčené jsou psány v Pardubském sborníku stejnou rukou, tedy roku 1667.

5. Na konci připsány jsou pozdější rukou tři formule přísah, totiž přísaha purkmistra, přísaha cechmistrů a přísaha mlejnských hospodářů, kteří měli dohlížeti ke mlýnům a k mlynářům. Všecky tři přísahy vztahují se na vysoce urozeného pána pana Antonína Františka svaté Římské říše hraběte z Collaltu jakožto na dědičnou vrchnost. To vede na stopu, kde ten sborník byl napsán. Člen válečné rady dvorské Rombald hrabě Collalto koupil r. 1623 panství Brtnické na Moravě (mezi Jihlavou, Třebíčí a Dačici) a zároveň Německý Rudolec nedaleko Žďáru u hranic českých; testamentem roku 1630 zřídil z obojího fideikommiss. V to dědictví nastoupil roku 1631 jeho syn Klaudius hr. Collalto, a po jeho smrti roku 1661 mladší bratr Antonín František hr. Collalto, který zemřel roku 1696. Podobá se tedy, že sborník datovaný 1667 byl pořízen za hraběte Antonína Františka Collalta na Brtnici, a to prostě tak, že písemnosti rozličného původu byly jednou rukou opsány do knihy k tomu zřízené; později, ale vždy před rokem 1696, připsány byly vzadu formule přísah.

Co se týče hospodářského *memoriálu o měsících*, takové rady nacházejí se i v leckterém jiném sborníku hospodářském, kratší i delší, obsahu dílem stejného, dílem rozdílného. Přítomný memoriál dává také rady o pěstění vinařství. Vznikl na Moravě, neboť v měsíci lednu radí jezditi na trh do Třebíče nebo do Dačic. To se zrovna hodí na Collaltovské panství Brtnické. Mnohé předpisy jsou jistě původu staršího, a memoriál byl na Brtnicku toliko tu a tam upraven k místním potřebám. V měsíci listopadě stojí zastaralá rada, aby lid poddaný opatřil se dobrou zbraní a byl mustrován; roku 1667 ten předpis již se nehodil, když lid poddaný byl r. 1650 v Moravě i Čechách odzbrojen z nařízení sněmovního (viz výše str. 234—236). Podobně pravidlo o rovnodennosti, udané v březnu, neplatí již od r. 1584. Memoriál poskytuje mnoho podrobností nejen z hospodářství panského, ale i ze života lidu selského v 17. i v 16. století.

Memoriál, při kterých věcech hospodářských, kdy a kterého měsíce jeden každej dobrej hospodář přes celý rok svou práci vésti má; a pro snadší, kde by měl čeho v tom Monathmemorialu a při kterém měsíci, tento založenej registřík ukáže:

1. O sladu, pivováru a pivovarním nařízení.
2. O zahradách, stromích, ovocích a semenech.
3. O stavení, vápně a cihlách.
4. O duchovních věcech.
5. O penězích.
6. O kuchyni.
7. O dvořích.
8. O světských věcech.
9. O šafářství.
10. O rybnících a věcech rybničných.
11. O obilí, sejpkách obilných a stodolách.
12. O lesích a forstu.
13. O vínu, sklepu a vinohradech.
14. O myslivosti a nádobí mysliveckém.
15. O lukách, travách, senu a votavě.

Ianuarius, Leden 31 dnův.

Slady dělati. Housenky ze stromů zbírati, nebo ony stromový list, když slunce nahoru vstupuje, obžírají, květ i list suší, takže rozplemeníce se, těžce se zase vypleniti mohou. *Suché ratolesti* ze stromův vyklešťovati, hnůj do zahrad voziti, potřeby k stavení, jako kámen, dříví svážeti. Dříví k cihelni a vápenici navoziti, kladí ku pile svážeti.

Od kněze poznamenání požádati, kolik se dětí ten rok narodilo, kolik osob se oženilo, a kolik umřelo. Praeceptorův, aby pilně mládež učili, ponapomenouti.

Přemýšleti, co na sv. Jiří zpeněžiti se může, a co z prodaných věcí peněz může se utržiti, to na jisté terminy k vydání peněz rozděliti. Dobytek bíti, maso uditi, nasolovati a na půst potravy chystati. Čeládka dvořská má peří dráti, řezanku řezati, a jedna každá děvka, byť měla ve dne co dělati, tehdy ráno a večer má při nejmenším 7 pásem napřísti.

Sirotky přehlídati, stavěti, řiditi, sirotčí počty držeti, ouřady obnovovati, od ouřadův obecní počty přijímati; kostelní, špitální počty přehlížeti. A potom sirotčí počty, tak jakž v formuláři zní, odsílati,

Rybníky, a zvláště na nejisté vodě prosekávati, rákosí z rybníkův svážeti, obilí přesejpati, mlátiti; nebo obyčejně in Februario a Martio myši na obilí hrubou dělají škodu. Hnoje ze dvorův na rolí voziti, jako i měsíce máje. Oves pěkný, těžký a načervený, ten roční mlátiti, a jestližeby ho před rukami nebylo, hned se o něj starati, když jest dobrá a bezpečná cesta do Třebíče, Dačic a jinam, kde sou trhy, voziti. Dříví k stavení, když jest měsíc starej, sekati, větve k palivu klestiti, a žádného dříví nedati osekávati, které stojí. Poddaní nemají žádného dříví ku palivu bez vůle hejtmana a foršta dělati. Vlky a lišky na místech hraničných honiti, víno stahovati, dolívati, bednáři vobruče dělati. Sekati led, do lednice voziti, když měsíc jest na plně.

Principium Janus merito sibi vendicat anni:
Solis enim nobis ille reducit equos.

Notanda: Když při začátku měsíce tohoto ledna bývá dne 8 a noci 16 hodin, ráno v $5^1/_2$ na půl na orloji svítá; u večer pak před pátou hodinou bývá tma. Při dobíhání toho měsíce bývá dne 9, a noci 15 hodin. Ráno svítá o 5 hodinách, u večer pak před $4^1/_2$ hodinou tma. Hřmí-li toho měsíce, hojnost obilí; a větrové silní věјí-li na Vodnáři, válku znamenají. Hřmí-li, když jest měsíc na Vodnáři, pocítí ovoce škodu. Slunce tohoto měsíce vstupuje na Vodnáře, od 21. Januarii až do 19. Febr. zůstává na něm. Člověk narozený na vodnáři bývá sanguineus, skoupý, závistivý, bledý, neforemný, nezbedný a hanlivý.

Februarius, Únor 28. dní.

Slady dělati a marcové pivo na ležení vařiti; stromy klestiti, staré kůry odstruhovati, zbytečné vlky a ratolesti odřezávati. Strom, který se tohoto měsíce štěpuje, ovoce jeho nekazí nikdy červi. Holubince a kuřince do zahrad nositi, a na místa příležitá růže, třešňoví, karlátkoví saditi, a časem k tomu příhodným štěpovati. Země v zahradách překopávati, hnojiti, a všelijaké semeno síti, jako: česnek saditi, anýz, kopr, petružel, pelynek, špinák rozsívati, cibuli, tykve, ředkev, khel saditi. Na plně měsíci dobře jest hlávkovej salát, romany salát seti, a ploty kde potřeba opravovati. Děti do školy odevzdávati, a s nimi examen držeti. Mouku mleti, když jest zima; nebo mouka sama od sebe teplo dává, a potom když se zahřeje, ráda stuchne a se kazí. Chceš-li mouku trvanlivou míti, prve než ji do sudu dáš, hleď, ať dobře proschne, a dej potom, když ji na ležení dáš, do sudu několik prutův lískových samoschlých; a jestliže by se do ní dávali moli, podkuřuj chmelem a pelynkem. Hnízda slepicím vyčisťovati, aby hojněji vejce nosily.

Když jest měsíc starý, a mrazové přestávají, dobře jest svině miškovati, a kance řezati. Šafářům a ovčákům poroučeti, aby senem a slámou neplejtvali. Při rybnících okolo kraje led sekati, aby spíše zhrachovitěl a sešel. Mezi tím pomalu k lovení a rozsazování plodů se strojiti, a poslední čtvrti nasazovati. Pluhy a co k vořbě přináleží hotoviti, hnůj voziti, jako i měsíce března a máje. Rýví co nejdříveji řezati, (když toliko není zima), a nepotřebné koření od rýví odřezovati, hodné pak podhnojovati, a dobře dolovati anebo podsazovati, a obzvláště při druhé čtvrti vkládati.

Na bečky a na vobruče často dohlídati, o všelijaké vobruče se starati, vinný bečky v hromadu stahovati, když větrové půlnoční a polední vějí. Na ty, jenž zajíce a kurotve lapají, pilný pozor míti, a vlky při hranicích místem honiti. Holubince a kuřince na neúrodná místa a na louky nositi, po nichžto velmi ráda tráva roste.

Februus insequitur post frigida tempora Jani
ordine crescentes auget et ille dies.

Notanda. Při začátku měsíce tohoto února dne jest 9 hodin a noci 15 hodin. Ráno po 5. hodině na půl orloji svítá; u večer po 6 hod. tma. Při dobíhání měsíce dne 11 a noci 13 hodin. Na sv. Valentina jest-li pěkný čas, budou dobrá vína; pakliže hřmí, mnohým lidem, zvláště bohatým, smrť hrozí. Tohoto měsíce slunce vstupuje na znamení ryb od 19. Febr. až do 21. Martii. Člověk narozený pod znamením ryb phlegmatický bývá, vysoce učený, milovník hrubý, štěstí hrubě skušující, a klenjowj [sic].

Martius, Březen, 31 dnův.

Vrby vysekané nehned vyplotovati a svazovati, ale za tejden i za 2 neděle nejprvé je vysušiti, a .potom zase u vodě rozmočiti, pak teprve plotovati. Hrách, mrkev, cibuli, vikev rozsívati okolo neděle smrtedlné, anebo okolo zvěstování P. Marie; hrách a vikev tři dny před novým měsícem, čistotný bude. Zahrady hnojiti, vyhrabovati, kopati, tvrdého ovoce stromoví přesazovati, jako i broskve, třešně, karlátka, špendlíky; vořech kamenitý štěpovati 3 dny před novým měsícem Martii, aneb 3 dny po novém měsíci přesazovati. Stromy odkopávati, a vody okolo nich na kořeuí napustiti, a nechati tak, aby vláhu kořenı́ mělo, až strom odkvetne, i neškodí takovým stromům ani zima, ani mráz. K štěpování rouby na plně měsíce lámati, a schovati, až by byl čas k štěpování. Kolik dní na nov měsíce štěpuješ, v tolika letech ten strom ponese ovoce. A když se rouby z mladého stromu, ježto ještě nikdá nekvetl, ulomí, takový strom nebývá nikdy plodný. A štěpovati se má, když již strom dobře zmocní. Cibuli mezi a okolo záhonů vsaditi, a mezi ní seti, tehdy brzy zroste a bude hrubá. Když měsíc Martius jest 3 aneb 4 dni stáří, tehdáž jest dobře ovoce tvrdé štěpovati. Při sv. Kedrutě*) hrachové semeno síti, khel saditi, chmel řezati a okolo něho pracovati. Všeliké dříví, které se v poslední dva pátky tohoto měsíce setne, zůstane rovné a nezkřiví se. Haltýře nasaditi, a k budoucí potřebě čerstvými rybami opatřiti, k tomu i rybníky kapry osaditi. Rybníky, kteréž se přes zimu zadržely, musejí [se] největší vodou, jakž hráz může zdržeti, nahnati. Vrbí okolo plotu vsazovati. Mouku mleti. Vorati, jak se jen do země může. A oves síti, jak se jen z druhý čtvrti převažuje. Pytle aby se dobře vypraly, poručiti. Kde jsou nové sady vinohradní, tehdy pomalu griftovati, podsazovati, a čistě okolo pro víno kopati dáti. Bednář aby se obručemi zaopatřil, poručiti. A vrby sekati na nov měsíce, ty které chceš vsaditi. Louky popelovým hnojem hnojiti. A po vánocích jedenáctý tejden vorati.

Martius adducit reddeuntia tempora veris,
sed tamen interdum dura recurrunt.

Notanda: Při počátku měsíce března dne $11^1/_2$ hodiny, a noc $12^1/_2$ hodiny. Ráno svítá o půl pátý, večer o 6. tma. Při dobíhání měsíce bývá rovnost dne jako noci.**) Kolik mlh března měsíce bude, tolik bude dešťův do roka, a kolik ros, tolik mrazů po veliké noci. Hřímání tohoto měsíce znamená veselý a ourodný rok. Slunce tohoto měsíce vstupuje na znamení skopce, od 20. [sic] Martii až do 22. Aprilis trvá. Dítě narozené na znamení skopce bývá cholericus, pěnokrevný, postavy slušné, více suché nežli tlusté, kostlavý, chlupatého těla, barvy snědé aneb černé, koně, zbroj a panny milující.

*) Sv. Gertrudy 17. března. — **) Tomu tak bylo před Gregorianskou opravou kalendáře (provedenou u nás r. 1584), že rovnodennost jarní nastávala 31. března, ale po té opravě připadá na 21. března.

Aprilis, Duben, 30 dnův.

Melounové semeno jak nejstarší sázej 2 neděle po veliké noci, když již mrazu nebývá; však je musí vycukrovati vodou na sv. Marka. Vokurkové semeno sázeti, avšak ho den nebo dva před tím močiti. Na sv. Marka melouny, fíky, citrony, zemský jablka, a těm podobné vlaské zrostliny, šalvěji, rautu, polní i zahradní byliny vysaditi. Včelám oule vyčisťovati, aby mohly v čistotném místě novej med skládati a dělati. Když již měsíc 3 neb 4 dni starší jest, dobře jest všeliké ovoce štěpovati. Hned před anebo po svátostech melouny neb vokurky sázeti. Artičoky, když mák roste, vsaditi, i jiná semena síti. A když měsíce ubývá, cikoriji a červenou řepu saditi. Od tohoto měsíce až do octobru, každé 4 neděle, když měsíc roste, salát a ředkev síti, aby ty věci byly mladé vždycky. Cihly začínejte dělati. Na olejné koření a na vlaské ovoce pozor míti. Mladé kuřátka, housátka, morky, pávy a všelijaké ptactvo nasazovati. Počty dělati. A poznamenání míti poddaných, kteří své vinohrady měli a jich nedělali. Polouletní počet v 8 [sic] nedělích po vyjití terminu hotovej míti, přehlídnouti a obnoviti. Službu polouletní čeledi odvozovati. Grunty poddaným, dvořákům neb manům platy a nápady zapisovati. Ovce okolo sv. Jiří stříhati, holičky nařídíti, a před tím ovce pěkně, může-li býti, na proudě vyprati a vysušiti. Vlnu dobře žokovati, zvážiti, prodati. Beránky řezati, koně valašiti, i jinej dobytek dáti kastrirovati aneb klestiti. Obilí první tejden po sv. Jiří přemítati, co staršího prodávati, lepší zrna chovati, a na dobře oupravné rolí nevelmi hustě síti. Vinohrady hnojiti, vyklizovati, kolky tlouci, řezati dřív než se začne pučiti. Kravský hnůj k vinohradům voziti, a na hromadu skládati, i k němu dohlídati.

O dobrý kleprlíky a psy pečovati. Ptáky zpěvavé do tmy stavěti, a okolo sv. Bartoloměje zase vystavovati, a budou zpívati do vánoc. Mladé vrby, když se nejprve u vodě vypučí, na nov měsíce vsaditi. Kopce od krtkův na lukách a zahradách rozhazovati, a ta místa vodou z rakův vařenou pokropovati. Strouhy okolo louk vyprazdňovati, cesty spravovati. Doly vinohradský poznamenané míti, kolik jich v jednom každém uděláno.

Frondibus Aprilis ramos viridantibus ornat,
jamque redit pratis arboribusque decor.

Notanda: Z počátku měsíce dubna dne 13 hodin 50 minut, svítá po 3 hodině, a večer tma po 7½ hodině. Před sv. Jiřím dne 14 hodin a noci 10, při sv. Jiří ráno v půltřetí svítá, u večer v 8½ tma. Hřímá-li toho měsíce, hojný rok znamená; ale nákeřníkům provazem hrozí. Spívá-li pěnice na sv. Tiburcia, víno se pěkně obrodí. Prší-li před velikou nocí tejden, anebo v bílou sobotu, hojné deště mezi velikou nocí a sv. Duchem budou. Žáby jak dlouho křičí před sv. Markem, tak dlouho po sv. Marku mlčeti musí. Slunce tohoto měsíce vstupuje ve znamení bejka, od 22.

Aprili až do 22. Maii. Člověk narozený na bejku bývá melancholicus, těla bílého, měkkého a rozkošného, postavy příhodné a milostné, tváře plné, pěkné okrouhlé, krásný bývá, rád vesel, a frejovnej.

Maius, Máj, 31 dnů.

O sv. Filipu Jakubu včelám díry, kudy do oule i z oule lítají, potříti ovčím mlékem a poprskati, rády se brzo rojí. Vokurky saditi na pln měsíce, když již přestanou mrazy, sice rády od malého mrazu škodu mívají. Hlavatici posypati popelem anebo jirchářským louhem pokropiti, aneb z bejlí prachu nadělati a posypati pro mušky. Granatová jablka na broskvový strom štěpovati. A žádného stromu neobřezovati, ani příliš neohejbati, ani neohražovati, nebo to hrubě stromu škodí. Co se koliv seje, když měsíce ubejvá, to vše roste pod sebe, jako řepa, mrkev, cibule, česnek, ředkev; co se pak seje, když měsíc roste, jako: zelí, khel, petržel, salát, to nahoru do byliny roste. Kočičkového květu vodu a jiných bylin poslední tejden tohoto měsíce shromažďovati, a vstaviti do místa temného, kdeby vítr nemohl a slunce nedocházelo. Ocet pivnej i vinnej na celej rok zadělati, fialovej, charpovej, růžovej, kočičkovej, rozmarinovej ocet působiti, a nezralé švestky, měchounky, vokurky do octa zadělati. Husy staré ponejprvé podškubávati, kačení vejce pod slepice ponejprvé nasazovati. A plátno bíliti, když jabloň kvetne. Ovce dojiti, a jak mnoho na ně sena býti má, rozlosovati, a kam z které louky seno dávati se bude, ustanoviti. Beránky odsaditi. Ovce 3kráte za den dojiti při Sv. Duše. Vorati a semena seti, když není hrubě sucho ani mokro; oves dobře uvláčeti, aby se hrudy rozvláčely. Hnojené rolí, které dlouho vláhu drží, nejprvé vorati. Kdež pak suché země jsou, tehdy podruhé hnůj k podzimnímu setí na pole vyvážeti. Proso seti v první neb druhé čtvrti. Na vrchu rolí musí se houště hnojiti, a při dolině řídčeji. Kopce rozhazovati, a příčky dělati pluhem. Pšenice pleti prve, než by se metaly. Obilí přeměřiti. Na rolí pšeničnou slamnatej hnůj voziti, a kde lepší rolí, tehdy ovčí; však obojí brzo zavorati v starým měsíci. Vinohrady kopati při začátku tohoto měsíce, a když měsíc starý, tehdáž dolovati, a když jest země lehká, hnojiti, a kde silná, tu ovčí hnůj vdělati. Při sv. Duchu kopati i dolovati. Ptákův, když se hnízdí, nelapati. Děr liščích a kocourův hledati, a 3 neděle před sv. Duchem vykopávati.

Pignora nunc juvenes vestri si vultis amoris,
serta puellari sinite facta manu.

Notanda: Při počátku měsíce máje dne 15 hodin, noci 9. Ráno svítá o 2 hodinách, u večer o $8\frac{1}{2}$ tma. Při konci měsíce den 16 hod. a noc 8. Jestli slunce pěkně svítí na sv. Urbana, bude dobré víno. Hřmí-li tohoto měsíce často, znamená rok neúrodný. Měsíce tohoto slunce běží na znamení blížencův od 22. Maius až do 22. Junii. Člověk narozený na blížencích bývá sanguineus, pěnohorký, přirození Ve-

nuše, chytrý, opatrný, frejovný, řeči upřímné, řemeslník anebo prokurator umělý, skrze čtvernohé hovado a ženské pohlaví škodu mívá na zdraví. Miluje čistotné roucho a koně.

Junius, Červen, 30 dnův.

Zelí sázeti měsíce máje, a když prší, k němu vorati, a hned sázeti hlavatici okolo sv. Víta. Pro roj míti pohotově oule aneb koše. Kmín trhati, a všelijaké bylinky schovati. Splavy při mlejních spraviti. Co se může na sv. Václava zpeněžiti, o to přemejšleti, a rešt příjmu na jisté terminy rozděliti. Octy dělati, vokurkový, kočičkový, růžový, zázvorový a jiných bylin vonných květův. Na sv. Jana zadělati ořechy. Žencům starej dobytek bíti. Dobytkům scordiam v nápoji dávati; pomahá proti jedu, a voní jako chmel. Mladé husy prve než na pastvu ženeš, kopřivy drobně usekaje, a železný [?] oves s votrubami pšeničnými a tvarohem míchaje, ráno nakrmiti, i večer, když z pastvy přijdou. Ovce březí chovati. Berany špatné a lehké prodávati. Rybníky plné, jak nejvíce možné, držeti. Vrbí okolo rybníka saditi, hráz opraviti, třtí v rybníce vyhlazovati, však šetřiti, až se ryby vytrou. Trouby při rybnících otemovati, aby nikudy netratily. Stodoly opravovati, a co by se k nim nedostávalo, objednati; střechy na nich flekovati, slámu a neřád na hnůj vynositi. Řepu seti, pšenice čistiti, a když je sucho, dříví z lesův voziti, a kde je divoká zvěř, tam dobytkův nehoniti. Bečky dáti bednářům dělati. Rýví vysazovati. Po dešti, když pšenice kvetnou, dvéře do sklepu i okna hraditi pilně před horkem. O krahulce, jeřáby a rarohy se starati. Seno dělati, a z druhé čtvrti pěkně je do kop skládati a domů voziti.

Junius aestatem reddit, cum cancrinus ardet,
nunc umbra est feruor fonte lauandae vitis.

Notanda: Při začátku tohoto měsíce června den dlouhý 17 hodin, a ráno po druhé hodině svítá, a vo devíti soumrak bývá. Při konci měsíce ráno v jednu hodinu svítá, a u večer o 9 hodinách tma. Hřímá-li tohoto měsíce, bude dobrý obilí; ale dobytek bude metati, lidé pak odnepadati a mříti. Roj včeliček, kterej bývá před sv. Janem aneb okolo sv. Víta a Božího Těla, jest lepší, nežli ten, kterej přijde po sv. Janu. Na sv. Jana sej u večer všecko, co chceš míti kadeřavé. Jestliže prší na sv. Jana, znamená po 4 dni pršku; ale vořechy všecky vezmou skázu. Na sv. Petra a Pavla přejímá se žitu kořínek, a již ve dne i v noci zrá. Slunce toho měsíce nejvejše vystupuje, a zase počíná dolů jíti na znamení raka. A zůstává na témž znamení raka od 22. Junii až do 24. Julii. Člověk narozený na znamení raka bývá dlouho živ, často stůně, skoupý a handlovní člověk.

Julius, Červenec, 31 dnův.

Včel pilně hlídati. Všeliké bylinky zbírati před vejchodem slunce, a když jasnej, tichej den jest, tehdy ze všelijakých bylinek zbírati květ, semena i koření k lékařství užitečná, a chovati, aby vítr ani slunce k tomu nemohlo. A když měsíce ubejvá, šetřiti, byliny zahradní zbírati. Z ovoce shnilého pálený páliti. A před sv. Jakubem 2 neděle při mokřině articu, salát i špargle seti, a nezralé ovoce do vocta zadělávati, fíky a višně do vocta dávati. Vomastku nakoupiti. Mladé kohouty kapounovati. A poněvadž svině tohoto času rády mrou, proto jim dávati planou řepu v nápoji, starej sejr vařiti, a dávati ku pití, anebo střepnatou žábu do nápoje vložiti. Když často tento měsíc prší, bývá rád mor na malý prasátka, protož jim pomáhati peckami a votrubami. Slámu do stohu pěkně skládati šafářům a ovčákům poroučeti. Přihlídnouti k poddaným, kteří mají koně. Rybníky jak nejvíce možné vodou naplněné držeti, a třtí vyhladiti, jak nejvíce možné bude. Ke žni se pomalu pěkně hotoviti, obilí šetrně žíti, vázati, a snopy nehrubě házeti ani šlapati. Pěkně a šetrně snopy do mandelův skládati, aby déšť nemohl škoditi. Obilné mandely bedlivě vyčítati, vroubiti a od rychtářův poznamenání mandelův požádati. Desáteční obilí každé obzvláště klásti, pšenici i žito, ani čehož spolu nemíšeti pro průbu, a jeden každý rychtář sobě poznamenati, do stohu složiti. Stohy slamou pokládati i krýti. Průbu dáti mlátiti, a jak mnoho vynese, od rychtáře a přísežných poznamenání požádati, a hned spolu s cedulí týhodní odvésti. Pořádné poznamenání obilní míti, buď co jest z desátku utěženo, aneb z domácího outěžku, z kterého místa co navázáno, a takové poznamenání o slámě, obilí pohotově míti. Při mlejně, co potřebí opravovati. V čas sucha dříví ven z luhu na místo suché vyvážeti. Rýví vázati. Višňový víno strojiti, i vocet, obzvláště z agrestu [angreštu] nezralého. Bečky časně před vinobráním hodlati. A na prosa pilný pozor míti; k prosu náčení a putny chystati a vyčišťovati. Vodní ptáky lapati.

Rusticus in pratis virides iam demetit herbas,
commodius nullum tempus habere potest.

Notanda: Při začátku tohoto měsíce července dlouhost dne jest 17 hodin 45 minut, noci 6 hodin 15 minut. Ráno po první hodině svítá, u večer o 9 hod. tma. Při dobíhání měsíce noci zase přibejvá a dne ubejvá, ráno okolo půl druhý hodiny svítá, u večer po 8 hodině tma bývá. Když na sv. Markýtu prší, rády vořechy vlaský dolů prší. Prší-li na sv. Jakuba, nebo tři dni před tím dnem, nebude veliká ouroda na žaludy. Slunce tohoto měsíce běží na znamení lva od 22. dne tohoto měsíce Julii až do 23. dne měs. následujícího Augusti. Člověk narozený na znamení nebeského lva bývá cholericus, vysokomyslný a všelijakých důstojemství žádostivý, chytrý, šťastný, silný, statečný, smělý a ke všelijakým věcem schopný.

Augustus, Srpen dnův 31.

Tvrdé ovoce, hrušky a ranní jablka sušiti. Ovoce sobě zapisovati, a pěkně shromažďovati. A tak které samo prší, buďto červivé anebo jinak, dobytku dávati. Pálený páliti. Kamna, okna, střechy při všem stavení opatrovati. Agrest dělati, vořechy pilně shromažďovati. Hlemejždě pilně sbírati a na zimu zaopatřiti. Vejce na celou zimu hotoviti. Másla soliti, a všeliké mlíčné v jistém místě míti. Pivo tohoto času rádo kyše: pozor dáti, aby dobře se vyvařovalo a lépe chmelilo, nežli prvé. Vejce budou trvanlivá, když se do hrachu při ubejvání měsíce kladou a každý tejden přebírají. K lovení rybníků pomalu se chystati. Při sv. Bartoloměji přestává ryb přibejvati na dlouhosť, a začínají tlustnouti. Ovce přestati dojení. K podzimnímu setí k třetí vořbě se hotoviti. Oves kliditi. Pšenice k semenu i žito mlátiti, a do dobře vypravených rolí aby zaseto bylo, přihlídati. Próbu mlátiti, jak mnoho mandel vynáší, od rychtářův poznamenání přijímati, a takové poznamenání vedle cedulí téhodních připisovati, a v jistém počtu míti; všelijaké obilí, co a z které nivy přijato v slámě, buďto z panských rolí anebo desátečnýho. Oves podobně poznamenáno míti, jak mnoho se utěží. Dříví ven z louhův na sucho vyvážeti. A když se obrodí žaludy, jalovec, může se poddaným poručiti, aby v tom svině pásly, však na ten spůsob, aby desátou svini povinni byli dáti za to. Po sv. Vavřinci již dříví neroste. K vinohradům hotaře zjednati, a před vinobraním bečky spravovati, a na presy obzvláštní pozor dáti především. Všeliké nádobí, jako i presy, vymyté a vyčistěné pohotově míti. Ořechy lískový když se dobře podaří, tehdy se taky žaludy dobře obrodí. Na sv. Bartoloměje jakej bude čas, takovej i celej podzimek.

Frugibus Augusti ditescunt mente coloni,
Cereris famidi [famuli?] spica reserta gerunt.

Notanda: Při začátku měsíce srpna jest den 16 hodin, a noci 8 hodin. Ráno ve 4 hod. svítá, a večer o osmi hodinách tma. Při konci měsíce den 12 hodin 45 minut, ráno před 5 hodinami svítá, u večer o 7 hodinách se smrká. Jestliže hřímá, když je měsíc na váze, rádo se pokazí všelijaké ovoce. Měsíce tohoto slunce běží na znamení panny od 23. Augusti až do 24. dne měsíce Septembris. Člověk narozený na panně bývá melancholicus, postavy prostředně subtilný, chytrý, mluvný, a ke všemu ostrovtipný.

September, Září, 30 dnův.

Chmel česati, sušiti a pěkně do sudů klásti, zabedniti, aby nevětral; pivné sudy spravovati a co nejpilněji zasmolovati. Na sv. Lamberta lískové červené vořechy saditi jest dobré. Ovoce zapisovati, a suché v počtu míti, a rozlosovati, to co má býti u vydání, co ku potřebě domácí. Dříví k cihelně a k stavení, to které

u vrchu suché, a na dědiny rozvržení učiniti, co by jedna každá sáhů dříví nadělati a odvésti měla. Hlínu pro cihelnu odtrhovati od břehu, tak aby ji v zimě mráz a studenost zkypřilo. Hrozny čerstvé na celou zimu zaopatřiti. Oleje k svícení dáti. Ovce dobře opatřiti březí. Vepře na krmník zasaditi, čerstvých ryb nakoupiti. Svatováclavskej počet s neděle po terminu odvozovati, jináče sic polouletní služba se srazí a do vězení dán bude podle nálezu formuláře. Grunty prodané poddaným zapisovati i peníze. A na sv. Michala všechny inventáře přehlídnouti a obnoviti. Službu polouletní všem z ouplna zaplatiti, ničehož nezadržujíce, a zvláště těm, jenž pod počtem zůstávají. Příkopy vedle cest vykliditi a vyčistiti, k tomu vodnaté rolí po třetí vorati a zaseti. Ovce přebrakovati, a prodati, čistotně stříhati. Osm dní před sv. Václavem pšenice a jiné ozimní obilí seti. Ale prve pytle pro semeno vyprané míti. Poznamenání obilí všelikého, hrachu, pohanky, semence, prosa outěžku v počtu míti. Rybníky, a haltýře opraviti. Sádky dávno vyšentované k napouštění vodou pohotově míti. Žaludy nedati sbírati bez dovolení psaného. Vinné bečky spravovati, pres, putny k vinobraní chystati, a k těm ke všem věcem dohlídnouti, a memoriál rychtářům a písařům přečísti. Klastry na stahování vína strojiti. Bez dovolení JMti páně vína nezbírati, ale časně o tom JMti pánu psáti. Křivánky, křepelky, korotvi i jiné ptáky lapati, a vodní ptáky stříleti. Když měsíc na střelci jest, a toho času hřímá, tehdy se při vrších ovoce podaří, ale při dolinách ne tak. A tuhou tvrdou zimu znamená.

Septimus arboreis se iactat fatibus imber,
hic nunc autumni nobili[s] tempus adest.

Notanda: Při počátku tohoto měsíce září dne bývá 13 hodin, a noci 11. Ve 4 hodiny svítá, u večer přes 7 tma. Při konci měsíce ráno před 5 hod. svítá, u večer po 7 tma, a den jako den.*) Hřmí-li tohoto měsíce, znamená hojnost obilí. Bude-li pěkný čas na sv. Mathouše, následujícího roku bude hojnost vína; hřmí-li na sv. Michala, bude hojnost obilí, ale ovoce pozná škodu, a budou silní větrové. Při studených místech sej ještě pšenici. A tohoto měsíce obyčejně hrušky na ležení se trhají, i také víno, ješto k hruškám náleží a přísluší, vedle veršův:

Fert pira nostra pirus: sine vino sunt pira virus;
si pira sunt virus, sit maledicta pirus.

Tohoto měsíce slunce běží na váze od 23. dne měsíce Septem. až do 24. dne měsíce následujícího Octobri. Člověk narozený na váze jest sanguineus, frejovný, smilný a ženskému pohlaví milý, krásné brady, bledý, tesklivý, nestálé mysli, mravný, pravdivý, muziku milující, a štěstí mívá v zelené barvě.

*) Snad se má čísti: den jako noc. — Rovnodennost podzimní připadá na 23. září, před rokem 1584 psalo se toho dne 3. října.

October, říjen má dní 31.

Jablka, hrušky, třešně a k tomu podobné tvrdého ovoce stromy osazovati, dva neb tři dni před aneb na plném měsíci. Všeliké ovoce má klízeno býti, když měsíc roste. A pláně mají se hned po vinobraní kopati a saditi. Hlínu od břehu odtrhovati. Vařený víno dělati. Z podčepků octy zadělávati. Z břečky pivné výborný se ocet dělá. Kyselý zelí a řepu opravovati. Kapouny, husy a jiné věci krmiti. Volů a beranů s potřebu nakoupiti. Při pivovářc v čem by jakýkoliv nedostatek byl, buď na pánvi neb při peci, neb při sušení a hvozdu, to spraviti. Močenej oves slepicím dávati, rády po něm vejce nesou. Svině anebo i jiný dobytek krmný prodávati, anebo bíti; maso nasolovati, mladé plece uditi. Kohoutu vlaská jelita nakoupiti. Listí zelený pro dobytek sekati a letinu pro ovce dělati. Poznamenání míti poddaných těch, kteří svých vinohradův nedělají, a za jeden každý outěžek na svém kusu poznamenati. Tarasy dobře opatřiti, rybníky loviti a příkopy šentovati, struhy spravovati, a všelijakými potřebami vody opatřiti, pokud se k zemi může, i na splavích. Před vinobraním od rozumných kopáčův zlé a neužitečné rýví ať se poznamená a vyhubí, a dobré na to místo aby se dolovalo. Při vinobraní bedlivý pozor dáti, aby pěkně hroznové sebráni byli. Při putnařích a zbíračích mají vždycky takoví lidé býti, kteří by na dělníky bedlivej pozor dávali, aby nic stranou nešlo. Všeliké byliny a hroznové zrna a vody strojiti a spravovati podle poručení JMti pána. Mláto z hroznův pro dobytek sklízeti, aneb z něho pálený páliti. Všeliké víno sepsati, jak mnoho se utěží na kterým vinohradě, a jak mnoho kdo desátků dá, jak mu říkají, a kolik čtvrtí drží. Mestu nedati plných beček líti. Mestu nešacovati bez psaného dovolení. Když hroznové nejednostejně zralí bývají, buď když jedni hnijí, a druzí zaměkají, tehdy dvakráte vinobraní držeti. Rýví jedno s druhým přikládati aneb zatahovati, tak jakž na Moravě jest obyčej. Víno a mest když teče, přikrývati, aby tam něco neupadlo, a v tretčafu dlouho státi nenechávati. Bečky, které by byly mestem naplněné, bylo-li by teplo, v teple nenechávati, ale do sklepu vtáhnouti. Staré louky od neřádu vyčišťovati, a místy, kde by tak plané byly, hnojem potrousiti, a bylo-li by potřeba i zvorati; místy koření vyhubiti. Mladé včely přes zimu medem krmiti.

Musta dat October, gratissima dona hoci [Lyaei?],
collige nunc uvas, ut bona vina bibas.

Notanda: Při začátku tohoto měsíce dne 11 hodin 56 minut, a noci 12 hod. 4 minuty. Ráno o 5 svítá, večer o 6 se stmívá. Při konci téhož měsíce v 6 hodin svítá, u večer o 5. tma. Hřímá-li tohoto měsíce, větrové silní budou, umenšení ourody znamená. Na sv. Havla sej žito, neb před ním aneb po něm tři dni. Na sv. Šimona na vinohradě vytahuj tyčky a jiné potřeby spravuj. Tohoto měsíce

slunce běží na štíru ad 24. octob. až do 23. novembri. Člověk narozený na štíru bývá phlegmaticus, martialis ingenii, obžerný, hněvivý, lživý, svárlivý, a často náhle umírá.

November, Listopad, 30 dnův.

Při času Všech Svatých všelijaké mladé stromoví obvazovati, plané jabloňoví, hruškoví i hlohoví šetrně s kořenem vykopávati; kaštany, vlaské ovoce, vodní vořechy sklízeti, ale kteří na zem padli, jsou dobří k sázení, aby jich dal na hromadu, s zemí smíchaje, aby byly v místě suchém a teplém, kdež by jich však vítr nedocházel, a když by se již pukali, tehdy měsíce března po dvouch a po dvouch rozsazovati. Broskve a mandlí tím spůsobem. Rychtářům poručiti a oznámiti, jak bude mnoho dříví aneb palachu, buď k vápenici aneb cihelně, jakby mnoho která obec stíti a odvésti měla. Hlínu naříditi a rozděliti k dělání cihel. Dříví chystati na opravení mlejnův a je dáti podrážeti. Zapůjčené peníze, obilí upomínati, a peníze odvozovati. Vepře, svině, husy, voly ku potřebě bíti. Husy měsíce toho pilně opatrovati, a sádlo jejich schovávati.

Lid mistrovati [čti: mustrovati], a aby jedenkaždý poddaný dobrou zbraní se zaopatřil, nařiditi. Obilí do Třebíče a jinam na trhy voziti, a peníze tržiti. Berani k ovcím připouštěti se mají, aby se mladý jehňátka při začátku leta plodily; podobně i kozli [k] kozám. Dříví k stavení porážeti jest dobře, když měsíc dochází, a k tomu když jest jasný den. K palivu dříví voziti, a v každém provazci vejstavků nechati, a je u přítomnosti ouředníka, purkrabího aneb rychtáře dáti vycejchovati. Vinohrady kopati dáti, a poznamenání požádati, jak mnoho dolů při každém vinohradě jest uděláno. Též podzimní kleštění vinohradu býti má, však tehdáž, když by dobré počasí k tomu sloužily.

Quisquis es, ad calidum iam vino quietior ignem,
otia securus laeta November amat.

Notanda: Při začátku měsíce listopadu dne bývá deset hodin 56 minut a noci 14 hod. 4 min. [?] Ráno po šestý hodině svítá, a večer o páté se setmívá. Při skonání měsíce ráno před osmou hodinou svítá, u večer po 4. hod. tma. Tohoto měsíce slunce běží ve znamení střelce, od 23. tohoto měsíce Novembris až do 22. Novem. [sic]. Člověk narozený na střelci bývá cholericus, chytrý, obmyslný, spravedlnost milující, krásné tváře, postavy dlouhé a suché, šťastný a prospěšný při mnohých velikých věcech a soudech. Pokoj více nežli rozbroj milující, hospodář bývá dobrý, ale skoupý.

December, Prosinec, má dnův 31.

Hady [?] dělati na celý rok. Mladé stromy obvazovati a před zajíci a kozáky zaopatřiti. Slaměnými povřisly stromy opasovati; praví, že rády dobře rodí. Sůl ku potřebě domácí obstarati. Husí před vánoci dobře hleděti, aneb potomně nejsou tak dobré; a které jsou lehčejší a chatrnější, ty před vánoci odbejvati, aby se jiné tím snáze odbejvati mohli. Kostelní, špitální a sirotčí počty přijímati. Sirotky vyhledávati a vepsati podle formuláře, jakž instrukcí ukazuje. Na ovčírny pozor dáti, a když jest ticho, ovce ven vyháněti, nebo v ten čas není jim potřeba doma píci dávati. Na rybníky dohlídati, aby byly pro hloubky prosekávány, tak aby se ryby nepodusily, ut in Januario et Februario. Obilí mlátiti a do města na trh voziti, ut in Novembri. Hnůj vyvážeti ut in Maio. Jámy obilné vypalovati, a suté obilí do nich sypati, ut in Januario. Dříví k stavení roubati, ut in Novembri. Fořtové mají hlídati v lese, aby dříví se nevykrádalo. Dříví svážeti na celý rok ku potřebě, a dříví ven vyvážeti z mokrých míst a z luhův do sucha. Poddaní mají dříví ku palivu roubati, však s jistým vědomím ouředníka a foršta. Od hranic má se zvěř odháněti, a na ty, ježto korotve lapají, pozor dávati; lišky, vlky, divoké svině honiti, a zajícům neodpouštěti. Hnůj drobnej na jalové louky voziti, ut in Maio.

Bruma venit, densis tu frigora pellibus arce,
qui sapis, et calidis adjice ligna focis.

Notanda: Při počátku tohoto měsíce den 8 a noc 16 hodin; ráno po 7. svítá a večer o 4 tma. Při konci měsíce den půl sedmý hodiny, a noc půlosmnáctý hodiny; ráno v půl šestý svítá, u večer v půl pátý tma. Před vánocí žádné mokro neškodí osení, ale potom hrubě škodí. Vánoce bez sněhu přinášejí Velikou noc sněžnou. Hřmí-li, když slunce na kozorožci, znamená deště hojné v tom kraji. Tohoto času běží slunce na kozorožci, od 22. dne Decembris až do 23. dne Januarii. Dítě narozené na znamení kozorožce bývá melancholicus, svývolný, smutný, bledý, suchý, chlupatý, závistivý, a mívá hluboké oči, černé vlasy, hněvivý, a skrze ten hněv často bejvá šlakem poražený, takže někdy mnoho let mluviti nemůže a sebou nevládne, nýbrž mizerně ležeti musí. Finis coronat opus.

292.

(Ok. 1667.) Formule pasu pro posla k vyhledání zběhlého poddaného.

(List otevřený k vyzdvižení poddaného na grunty poddací.)

My N. N. vyznáváme tímto listem vůbec přede všemi a zvláště tu, kdež náleží, že ukazatel listu tohoto N. poddaný náš jest, a pro N. poddanýho našeho, bez povolení a konsensu našeho na cizích gruntech se zdržujícího, k vyzdvižení a před-

stavení jeho před nás jakožto vrchnost svou dědičnou se vysílá. Protož VMt, vás i jednoho každého respective služebně, přátelsky a sousedsky žádáme, že kde by koliv nadjmenovaný N. N. náš poddaný se dostati mohl a doptán byl, netoliko jeho témuž poddanému našemu vydati, ale i všelijakou laskavou assistencí jemu uděliti odporni býti neráčíte a nebudete, tak abychom slušnou příčinu neměli, pro zdržování a nevydání jeho na pokutu JMCské patenty vyměřenou nastupovati. Tomu na svědomí k listu tomuto pečeť naši kapitolní, vlastní rukou pana děkana našeho podepsanému jsme přitisknouti dali vědomě, jenž jest datum ꝛc.

Z kodexu XXXV. 10 fol. 56v. v archivě kapitoly Pražské vypsal P. Jindřich Skopec.

293.

1668, 5. dubna: Nařízení dané biskupským hejtmanem obci Žalkovické u Kroměříže o věcech kostelních a jiných.

Farář Břestský (ves Břest u Kroměříže) stěžoval si u vrchnostenského (biskupského) hejtmana pro rozmanité nepořádky na občany vsi Žalkovic, kdež on také měl správu duchovní, poněvadž Žalkovická fara byla neosazena. Hejtman vyslech obě strany, vydal na Kroměříži 5. dubna 1668 „Nařízení, jak se budoucně ouřad a celá dědina Žalkovic protiva panu faráři a kostelu svému zachovávati jmíti budou.“ Rozděleno jest na 12 článků; prvních deset týče se věcí kostelních, jmenovitě dvou kostelníků a jich roboty, peněz vybíraných jimi pro kostel, zvonění proti bouřkám, koní k dovážení faráře Břestského do Žalkovic, obilí ke kostelu darovaného, zvonů, krav věčných. Hejtman k tomu přidal dva články proti hrám a chození do cizopanských krčem, a proti mletí v cizopanských mlýnech. — Uveřejnil J. Lochman v Selském Archivě 1905 IV. 157—160.

294.

1668, 23. července: Pas žebrácký.

Já níže podepsaný známo činím tímto listem mým odevřeným: Jakož jest přede mne předstoupil Ondřej Kovář ze vsi Voslova, JMKcí z Eggenberku tit. p. p. mého milostivého k panství Vorlickému přináležející poddaný, jsouce již člověk věkem sešlý a slepý, tak že sobě kus chleba více vypracovati nemůže, aby mezi vzáctnými pány a poctivými lidmi almužnou svatou fedrován býti mohl, mne o toto vysvědčení poníženě žádá. Což uznávaje jeho žádost slušnou býti, a o chvalitebném jeho chování zprávu z hodnověrných lidí vezmouc, jemu toto vysvědčení dávám, a že téhož napřed jmenovaného Ondřeje Kováře, kdeby se koli mezi VMti a vás zahodil, sobě poručeného jmíti a almužnou svatou pro odplatu boží podle možnosti fedrovati ráčíte a budete, za něho se přimlouvajíc, VMtí služebně a vás i jednoho každého přátelsky žádám. Na potvrzení, že tomu v pravdě tak a nic jináče jest, sekryt svůj k tomu listu jsem přitisknul a v něm se vlastní rukou podepsal. Jehož datum na zámku Vorlíku dne 23. Julij anno 1668.

(L. S.) Mi. Haugsperger m. p.

JMKcí hertzoka na Krumlově a knížete z Eggenbergku tit. panství Vorlického, Zvíkovského a Červeného Oujezdce nařízený písař důchodní.

Orig. v archivě Vorlickém 5. AU. 3. — Takový pas nebo fedrovní list na žebrotu slul v německých písemnostech Bettelbrief. Podobná formule tištěna jest v AČ. XXII. str. 536 č. 17.

295.

1668, 13. září: Některé vsi k žádosti faráře Úštěckého dobrovolně konali jemu jistou robotu, z čehož jim vzniká povinnost.

Scripserat parochus Auschensis RD. Joannes Rüttner ad nos [t. j. jesuitům] Libeschitium ao 1668 die 13. Sept. gratiam petendo, ut subditi nostri et eius parochiani ex pagis Olhott, Skalken, Tirzowitz, Prause*) etc. aliquas vecturas lignorum ad parochiam suam deveherent, cum absque hoc decimas non darent ullas toto anno; non quidem ita eas urgebat, quasi tenerentur ad id ex obligatione aliqua, sed ex charitate ut id laboris praestarent suo parocho: vicissim sicut alias prandium dabatur, ita se idem velle dare adpromisit. Quia vero vecturas tales a nobis sibi constitui petiit, et eiusmodi operae transire possent in consuetudinem ac denique in obligationem, curavi ex dictis pagis seniores ad cancellariam nostram vocari, de robottis et operis parocho praestandis interrogari. Eorum denique super hoc puncto responsum ita, prout singuli fassi sunt, inscripsi:

Olhotter Richter Hans Ridel bekennet, er hätte von alten Wirthen vernommen, dass die Olhotter schuldig sein nastatt des Tätzen den H. Pfarrherrn von Ausche jährlich jeder ein Klafter Holz zu machen; Essen bekommen sie darauf von ihme H. Pfarrer. Nach churfürstl. Einfallen hat Herr Georg Boden Pfarrherr begehret, dass allein die Gärtner und Häusler Holz machen sollen, und die Bauern jeder anstatt der Klafter Holz zu machen, eine Klafter jährlich mit ihrem Vieh zuführen; dieses thuen sie bis dato.

Skalken. H. George Boden Pfarrherr hat die Gemein Skalken gebeten und angesprochen, weil sie ihm auch kein Tätzen nicht geben, dass ihm die Gärtner und Häusler jeder ein Klafter Holz jährlich machen sollen, und jeder Bauer eine Klafter führen; war ihnen von H. Pfarrherrn 2 Wasserkanne Bier, 1 Käs und ein Speisfleisch gegeben. Also bekhennte Christof Khecher.

Tieržowitz. Zur Zeit des H. Kestebrodt [?] auf sein Begehren hat ihm einmal die Tierzowitzer Gemein 1 Wagen geben und Reisig führen lassen, und nichts mehr. Also redete der Martin Czinke Richter.

Brause. Vor 3 Jahren Herr Pfarrer Joann. Pittner ist auf Brause kommen und die Bauern angesprochen, dass sie ihm sollen Holz führen; 3 Fuhren haben sie gethan, hat ihn Essen und Bier gegeben. Georg Czech Richter.

Tierzowitzer, Alt-Teiner, Brauser, Luzniczer, Eychter, Luker**) und Olhotter Richter haben unter einander beschlossen, dass sie den H. Pfarrer inskünftige kein Opfergeld nicht geben wollen, wie sie auch den vergangenen Pfinsten nicht geben wollen, weilen er ihnen ihren Stuhl in der Kirchen zu Ausche, allwo obgenannte 7 Richter ihren Sätz gehabt haben, hat lassen wekreissen, und einen andern hieingesetzt, und selbigen den Burgersleuten vorkaufet. Alle Herrntag gibt jeder 1 kr., und die kleine Häusler 3 d. Opfergeld.

Liber mem. Liběšic. pg. 60 Nro 89 v arch. Českého Musea. — Srv. výše str. 236 č. 230. — *) Lhota, Skalka, Držovice, Brusov. — **) Alt-Tein Starý Týnec, Luznicz Nučnice?, Eicht Dubičina, Lucke Lukov.

296.

1669, 7. ledna: Přísaha kostelníkův v královském městě Lounech.

Uveřejnil ji prof. V. Dušek v popisu archivu města Loun ve Věstníku Kr. Č. Spol. Náuk 1898 č. XIII. str. 79. Podle obsahu té přísahy byli dva kostelníci, kteří ji učinili v radě městské 7. ledna 1669, toliko služebníky kostela, a nikoli správci majetku zádušního.

297.

Instrukce panskému rychtáři v městě Roudnici

vydaná za knížete Václava z Lobkovic 2. dubna 1669.

Král Ferdinand I. při trestání stavův českých za odboj r. 1547 ustanovil v královských městech po Čechách nové úředníky zeměpanské, kterým dal jméno královských rychtářů; ti měli dohlížeti k soudům a k obecní správě v městě jednomu každému svěřeném, aby úřadové nevykračovali ze zákonů a nařízení, aby nijak neprojevovala se nespokojenost s vládou a nic se nestrojilo proti ní, i aby odúmrti a pokuty, jež měly z města přicházeti do komory královské, skutečně byly do ní odvozovány. Král Ferdinand vydal o tom instrukci rychtářům v městech Pražských 8. října 1547 a do ostatních měst královských 17. ledna 1548 (Sněmy české II. str. 537, 543). Podle tohoto příkladu potom také některé vrchnosti zřídily ve svých poddaných městech rychtáře, kteří by pečovali o veliké prospěchy vrchnostenské v městě. Rozdílný od takového královského rychtáře v městě královském a podobného jemu ***panského rychtáře*** v městě panském býval tehdáž ***rychtář městský***, jenž byl náčelníkem policie městské i míval dozor nad vězni a vězeními; ten byl podřízen radě městské.

V městě Roudnici nad Labem byl zřízen panský rychtář r. 1669; kníže Václav z Lobkovic, vrchnost Roudnická, dal mu předepsati instrukci, kteráž patrně jest napodobena podle instrukce královských rychtářů z roku 1548, z níž některé předpisy byly dílem doslovně přejaty do ní. Město Roudnice mělo býti spravováno vzorně podle úmyslu vrchnosti; i ač se nám jedná vlastně o vesnice, nebude od místa všimnouti si také vzoru městského.

Město Roudnici přinesla do rodu Lobkovického paní Polyxena rozená z Pernšteina, kteráž panství to obdržela od svého prvního muže, pana Viléma z Rosenberka († 1592). Paní

Polyxena vdala se podruhé 13. listopadu 1603 za pana Zdeňka Vojtěcha z Lobkovic, pána na Chlumci u Sedlčan; ten byl od r. 1599 nejv. kancléřem království Českého, r. 1623 byl obdařen knížecím titulem říše Římské, kterýž mu byl r. 1624 též uznán pro země koruny České; zemřel r. 1628. Polyxena, paní na Roudnici, přežila i druhého manžela svého, a zemřela r. 1642. Po ní vládl na Roudnici syn její Václav Eusebius z Lobkovic, narozený r. 1609. V službě dvorské dospěl až k nejvyšším místům: r. 1631 stal se členem válečné rady dvorské, v níž r. 1652 jmenován presidentem; císař Leopold r. 1665 učinil jej nejvyšším hofmistrem, ministrem a presidentem tajné rady; v tom postavení Václav Lobkovic provozoval vedle císaře Leopolda 1669—1674 moc téměř neobmezenou. Po otci zdědil titul knížecí, r. 1646 získal vévodství neboli knížectví Zahaňské v Slezsku, a r. 1653 uveden do kollegia knížat říšských. Na výsluní moci a slávy upadl r. 1674 náhle do nemilosti u císaře Leopolda; byl zatčen ve Vídni a vezen 19. října 1674 do Roudnice, kdež v samotě strávil ostatek svého života, a zemřel 22. dubna 1677.

Přítomnou instrukci, vydanou pro knížecího rychtáře v Roudnici, nalezl jsem v knížecím archivě Třeboňském v opise málo pozdějším (sign. A. 5AC. 1a). Hejtmanský úřad panství Třeboňského opatřil si ji r. 1682, když pomýšlel na prostředky, kterak by správa měst na panství Třeboňském mohla se uvésti v lepší pořádek. Ale nedošlo k zamýšlenému zřízení rychtářů panských na Třeboňsku, poněvadž se shledalo, že tamnější města neměla důchodů k jich vydržování. V článku 11. přítomné instrukce panského rychtáře jest zmínka o instrukci dané konšelům města Roudnice. Taková instrukce nachází se také v archivě Třeboňském, ale s datem 20. února 1676, pod kterým se níže též otiskne. Třeboňské opisy obou instrukcí jsou psány jednou rukou, nejspíš v Roudnici, a nacházejí se při nich také pokusy k jich přeložení do němčiny, které nejspíš byly dělány v Třeboni a chystány pro vrchnost Schwarzenberskou.

JMt Osvícené kníže a pán, pan Václav v Slezích kníže Saganské, kníže a vládař domu Lobkovskýho, knížecí hrabě Šternšteinský, pán na Chlumci a Roudnici nad Labem, zlatého rouna rytíř, JMti Římského císaře tejná rada, nejvyšší hofmistr, pán pán náš milostivý, ráčil jest městu Roudnici nad Labem pro dokonalejší správu náležitě podle práva, řízení lidí poddaných, pro upřímné věrné poslušné od jednoho každého poddanosti zachování, a všelijakých neřádův předně proti Pánu Bohu všemohoucímu, JMti Knížecí jakožto vrchnosti jich dědičné, i právu království Českého čelících uvarování, rychtáře jednoho obzvláštního svého, — kterýžto JMKcí rychtář v radách i jinde mezi ouřadem konšelským přední místo míti, s ním purkmistr i primas i celý ouřad dobře, v ničem se neukrývajíce, korrespondirovati, k němu pro vzácnost JMKcí ouřadu všelikou šetrnost a uctivost jak ouřad purkmistrský tak také celá obec zachovati má, — spůsobem měst královských zříditi a ustanoviti, a jemu tyto níže psaná puncta, vedle kterýchž by pokračovati měl, naříditi dáti.

1. Poněvadž přede všemi věcmi na Pána Boha pozor dáti sluší, bude povinnost téhož JMKcí rychtáře, učiníce sám na sobě dobrý příklad, na to pilný pozor dávati, aby jak ouřad konšelský, tak i lidi obecní, manželky, dítky i čeládka jich, do *chrámu páně* pilni byli, dni nedělní, svátky vejroční i jiné od církve sv. kato-

lické zasvěcené světili a posty zachovávali. K čemuž pro lepší toho vykonání mají jistí *desátníci* k tomu, kterýby jistý katalogy sousedův, manželek a čeledi jich popsané měli, před kostelem, když lidé z kostela půjdou, kdo při službách božích v chrámu páně byl neb ne, pilný pozor dali, zřízeni byli [čti: býti]. Načež také i jistá pokuta pro zameškání mší svatých na jednoho každého takového půl libry vosku aneb 15 kr. uložena jest.

2. Týž rychtář má se vší pilností a bedlivostí na to pozor dáti, jestliby buďto v radě, neb mezi obcí aneb osobami v témž městě zůstávajícími, co toho, že by *proti* vlastní osobě JOKMti, *vrchnosti* jich, aneb *na škodu* téhož JOKMti *důchodu* před se brali, působili, aneb jaké puntování se dáti chtělo, přezvěděl, o tom aby ihned bez meškání JOKMti oznámiti, nikdy netajiti, i také sám osobou svou, pokudž mocti bude, takové věci předcházeti, přetrhovati, a ve všech věcech s panem inspektorem, též správcí, dobře korrespondirovati hleděl. Nad nímž JOKMt ochrannou ruku ve všem slušném a náležitém držeti chtítiráčí.

3. Týž JMKcí rychtář má též na to pilný pozor dáti, aby purkmistr a konšelé v určitý čas ráno střízliví *do rady se scházeli*, lidi v spravedlivosti jich nezdržovali; a kteříž by pak časně do rady se nedostavili, bez ušetření osob pokutovati, a takovou pokutu na darební vejmluvy žádnému nepromíjeti. Který by pak tomu kontradiciroval, to na JOKMt vznésti, a za časné té neposlušnosti přetržení žádati.

4. Týž rychtář má při všech rozepřích a *soudech*, též i jiných všelijakých *obecních jednáních* a radách, co kdy a jak purkmistr a rada slyšeti, rozsuzovati neb jednati a před se bráti budou, sedati a toho všeho sám osobně přítomen býti, se vší pilností doslejchati; a kdyby buďto JOKMti neb komu koliv co ke škodě, jak v právních tak i jiných všech a všelijakých příčinách, krom v kterýchž by on sám na místě JOKMti původem byl, nenáležitého činiti [se] chtělo, v tom se ohlásiti a k tomu nijakž nedopouštěti.

5. Též často jmenovaný rychtář bývajíce při všech soudech konšelských, na to paměť míti má, aby lidem ku právu přistupujícím daremní odkladové a *průtahy* v jejich spravedlnostech se nedáli, nýbrž bez přijímání osob chudému jako bohatému, z povinnosti skutečně jednomu každému k spravedlnosti dopomáhati, a v radě všelijakou uctivost a vážnost jak od osob konšelských, tak i od lidí, kteříž při právě činiti mají, a zvláště od prokuratorův zachována byla. Pakliby co nenáležitého buď při konšelích neb při komkoli jiným se nacházelo, o to se k nim domlouvati; pokudžby se napraviti nechtěli, ty osoby JOKMti jmenovati a to oznámiti.

6. A kdyby taky osoby *konšelské* buď v radě aneb krom rady v nějaké nedorozumění, *svády* a nevole přišly, což se sice od žádného dáti nemá: tehdy JMKcí rychtář má to přetrhovati, takové osoby pokojiti, a aby od těch nesvorných spů-

sobů přestali, lásku, pokoj, svornost a upřímnost jeden k druhému zachovali, a všech záští zanechati hleděli, napomínati, a pokudž by od toho napomenutí [sic] přestati nechtěli, o tom bez meškání JMKcí oznámiti, a dle poručení JMKcí pokutovati.

7. Týž JMKcí rychtář povinen bude ve všem *tejnost rady*, lečby se vlastní osoby JOKMti aneb důchodův, jakž v druhém punktu již o tom obšírněji doloženo stojí, dotýkalo, zachovati.

8. A poněvadž od starodávna chvalitebně se záchovává, že konšelé bez ohlášení se před správou zámeckou *obec svolávati* nemají, týmž spůsobem na to rychtář často psaný pozor dáti musí, aby se bez vědomosti jeho a ohlášení se při něm žádné schůzky a svolání obce nedálo, nýbrž po oznámení příčin, pro které obec svolána býti má, a vedle uznání potřeby, že by svolání obce přišlo, má, pokudž nejvýše možná (o čemž též pod artikulj čtvrtém vysvětleněj oznámeno), co se jednati bude, všeho doslejchati, osobně přítomen bejti a na interesse JOKMti pilný pozor dávati.

9. Co se pak *počtův obecních* jako i zádušních, kteréžto počty bez přítomnosti JMKcí rychtáře činěny, přijímány ani zavírány býti nemají, dotýče, při tom on rychtář bedlivě observirovati bude povinen, aby jak obci, tak osobám, kteří počty činí, žádné skrácení se nedálo.

10. Strany pokuty za příčinou *cizoložstva, žhářství a mordu,* JMKcí rychtář pilný pozor dáti má, pokudž by co takového se zběhlo, aby o tom JOKMti oznámiti, a jednoho každého takového přestupníka vedle zasloužilosti a vynešení práva trestati dáti hleděl, sice pro zatajení a netrestání takových k němu by se hleděti muselo.

11. A poněvadž v instrukcí úřadu konšelskému dané mnoho jiných artikulův k vzdělání dobrého řádu a zdržení pravé poddané poslušnosti obsaženo jest: povinnost jeho káže, na jmenovaný artikul[e] bedlivě pozor dáti, tak aby ve všem jim zadosti učiněno bylo, a jeho instrukcí v jednom i druhém v nejmenším ničímž nic nescházelo.

12. Jakož také předešlých časův a až dosavad všelijací JMKcí neřádové při *oumrtích* v městě, na JMKcí jakožto vrchnost jich spravedlivě přicházející[ch], nebyvši žádný takový prostředek a pořádek, kteréhož sice jiní vůbec při právích městských užívají, zvláště podle při inventování zachovávání se nacházejí: pročež má JMKcí rychtář, kdeby koliv jaký takový nápad odoumrtí se přitrefil a na JMKcí jakožto vrchnost spravedlivě připadl a se vynašel, ihned vezma k sobě dvě osoby přísežné konšelské, takový všechen statek, zvlášť co by se kdy od peněz hotových, svrškův a nábytkův našlo, při přítomnosti jich skrze písaře přísežného se vší pilností a bedlivostí to všechno, ničehož nevypouštějíc, pořádně zinventovati dáti, a takový inventář s doložením, kdo jsou při takovém inventování byli, pečetí měst-

skou stvrzený bez meškání JMKcí aneb v nepřítomnosti panu inspektorovi odeslati, a to s ouřadem tak opatřiti: pokudž by tu kdo jakou spravedlnost sobě pokládal, aby ničímž do rozeznání té věci a dalšího ustanovení JMKcí odtud hejbáno nebylo. Též jestliže by kdy odporové o kšafty, že by se těm místa dáti nechtělo, při kterém právu vznikli, a při takových odpořích se spatřilo a nacházelo, že by spravedlivě takoví kšaftové minouti, zdviženi býti, statkové pak po kšaftu cizím zůstalí JOKMti jakožto vrchnosti spravedlivěji nežli jinému náležeti měli; neb sice předešlých časův to se dálo, že při takových rozepřích již i právně začatých, srozumívajících stra [čti: srozumívajíce strany], že by málo nebo zhola nic právem dosáhnouti nemohly, nýbrž takoví statkové vrchnosti přijíti měli, k přátelským smlouvám týž strany přistupovaly, a se o takové statky, jak se jim zdálo a líbilo, smlouvajíce se rozdělovaly, čehož jsou JKMti ke škodě činiti neměly. Pročež kdyby se koliv co takového neb k tomu podobného při témž právě zběhlo, tedy JMKcí rychtář nemá nikdy takovým smluvám, na škodu důchodu JKMti činěným, místa dávati, nýbrž ihned se k tomu ohlásiti, a to tak, aby takové rozepře právně vyslyšány, doslyšány, a spravedlivým nálezem poděleny býti mohly a byly, vésti má.

13. Jestliže by se pak kdy našlo a vskutku vyhledalo, že dotčený rychtář, buď pro dary nebo jakou koliv jinou vejmluvu, o takové statky, které by JMKcí spravedlivě náležely, v jaké smlouvy a podělení jich, moha to předejíti a opatřiti, vejíti směl: tehdy o to, co by JMKcí tuto náleželo, k němu a statku jeho hledíno, a on skutečně proto trestán, pokutován, i také z takového ouřadu s despektem sazen býti má.

14. JMKcí rychtář každého půl leta *počet*, začnouce ihned od actum této instrukcí, vésti má a ním povinen bude; kteréhožto také polouletně se všemi poručeními, quitancími a approbacími do JKMti puchalterie skládati a odsílati, též podle takového počtu vždyckny k závěrce půl leta od purkmistra a konšelův téhož města vysvědčení psané, v kterémž by všeckny ty *odoumrti i pokuty,* co se jich koliv od koho koliv v tom půlletě trefilo, zejmena a světle doloženy byly, skládati, s tou při tom závěrkou, že žádných odoumrtí a pokut, které by se v tom půlletě zběhnouti měly, nežli jak tuto poznamenáno, jsou neviděli, a nikam jinam, než do důchodu JKMti, nebo vlastně také k disposici JMKti a žádnému jinému patří, nepřišly, pod pečetí městskou bráti, a vedle týchž počtův skládati.

15. Dále pak JKMti rychtář o to zvláštní péči míti má, aby [ode] všech věrnost práva a spravedlnosti vůbec zachována byla, zlé se přetrhovalo, neposlušní, bezbožní a neřádní lidé bez promíjení podle provinění trestali; a JMKcí rychtáři *rychtářové městští,* kteréž [kteříž] též JMKcí jakožto vrchnosti přísahou zavázáni jsou, ve všech věcech slušných parirovati, a ním se též jako ouřadem konšelským spravovati povinni byli. Obzvláště často psaný rychtář JMKcí s rychtáři městskými

na to šetřiti a toho pilen býti má, aby v městě nic se toho, buď od měšťanův osedlých neb neosedlých, svobodných neb přespolních, nedálo, nekonalo, *nemluvilo ani nezpívalo,* co by předkem proti pánu Bohu všemohoucímu ohavně a neřádné bylo, aneb na posměch a k zlehčení jak vlastní osoby, tak i dědicův a budoucích JKMsti jakožto vrchnosti jich býti mohlo.

16. Item JMKcí rychtář podobně má na to pilný pozor dáti, aby se v témž městě *míry, váhy,* lokty, pinty, žejdlíky, s mírou, váhou, loktem, též pintou a žejdlíkem,*) u koho nespravedlivě se našlo, toho každého JMKcí rychtář má JMKcí, v nepřítomnosti pana inspektora [sic] přednésti, poručení dalšího o tom a resolucí očekávati, a ní se spravovati povinen bude.

*) Zde schází několik slov.

Což kdy se tak to vše, jak v sobě instrukcí obsahuje a zavírá, od něho stane, má jemu taková věrnost všelijakou milostí zpomínána, i také jeho osoba ve všech náležestých [sic] příčinách proti jednomu každému chráněn a zastoupen býti, načež se týž JMKcí rychtář bude moci bezpečití.

Actum této instrukcí v městé Roudnici nad Labem dne 2. Aprilis a. 1669.

298.

1669, 16. října: Při testamentě někteří poddaní dostali svobodu.

Rytíř Přibík Jeníšek z Újezda na Březnici a Tochovicích, nejv. písař zemský a horlivý svého času katolický reformator, upsal r. 1640 své manželce paní Lidmile Kateřině rozené z Talmberka 32.500 kop m. věna na panství Březnickém. Že neměli dětí, statky jeho po smrti jeho 1651 přešly na jeho strýce Přibíka Františka z Újezda, povýšeného r. 1642 do stavu panského. Teta tohoto paní Lidmila Kateřina z Újezda roz. z Talmberka učinila v Praze 4. prosince 1659 testament „o věnu mém dskami zemskými stvrzeném, na statku Březnici vykázaném a za uroz. pánem panem Přibíkem Františkem z Újezda, dědicem již v Pánu odpočívajícího pána mého zůstávajícím, na 32.500 kop m. se vztahujícím," odkazujíc 11.100 kop jesuitům Březnickým na seminaristy, však českého národa a jazyku, značné summy klášterům jiným a kostelům, 3000 kop bratrovi svému panu Janovi staršímu z Talmberka na Jankově, Bedřichovicích a Postupicích, něco jiným příbuzným. K tomu testamentu udělala kodicill v Praze 16. října 1669, v němž činí nové odkazy, jako bratrstvu neb kongregaci české Nanebevzetí bl. Rodičky boží v Starém Městě Pražském, jenž své služby bratrské v Betlemě mívá, 100 fl. r.; dvěma dcerám paní sestry dobré paměti pana patera Chanovského Soc. Jesu po rodu Hubkovnám, každé s jedno lože šatův a jedno povlečení na každé lože; pěti služkám, pěti služebníkům, mezi nimiž jsou „dvě pacholata moje" . . „A poněvadž poddaní moji mne k tomu věrností svou a službami, ačkoli povinně prokazovanými, pohnuli, že jsem sobě umyslila, je z poddanosti k svobodě propustiti: pročež kterýž by takového propuštění a svobody užiti měli, z vejhostův, které jsem k kšaftu mému přiložila, se vyrozuměti moci bude."

Vloženo do desk 19. srpna 1686. Opis v místodržitelském archivé v Praze. — V tom testamenté i v kodicille mluví se jen o penězích věnných a o svršcích, jež testatorka odkazuje, a o žádných nemovitostech, které by jí náležely, ani o poddaných, kterých by se mohlo týkati to propuštění. Snad ti propuštěnci pocházeli z Březnicka, a paní snad si je vymínila k osobní posluze; ale u těch čeledínů, kterým zejména něco odkázala, nepraví se nikde, jsou-li poddaní či svobodní.

299.

1669: Obnovuje se nařízení hraběte Schwarzenberga na Třeboňsko: od pololánníkův ať se nežádá robota taková jako od celolánníkův; co se robotuje nad 3 dni v témdni, ať se zaplatí, ale ať sedláci chodí časně do práce.

Extract aus denen Wittingauer Wirtschafts-Resolutionen de anno 1669.

17. Roboten: Demnach auch Ihre Exc. vernommen, dass die Roboten zeithero ihrer hinterlassener Verordnungen zuwider sehr unordentlich ausgetheilet, benanntlichen aber, dass die Halblehner denen Ganzlahnern und vermöglicheren Bauern gleich gehalten, und diesergestalt die arme Unterthanen sehr beschweret worden: als thun Ihre Exc. nit allein dero vorige Verordnung in Haltung der Gleichheit dergestalten, — dass eines jeden Bauers sein Vermögen von denen Beamten in Obacht gezogen, und deme gemäss die Roboten ausgetheilet, die arme Leute aber über die wochentliche drei Täge nicht beschweret werden, — hiemit wiederholen, sondern es befehlen auch dieselbe ernstlich:

dass der Ober- und Hauptmann hierob gute und fleissige Obsicht tragen, auch vorsehen und befehlen solle, damit die Unterthanen, weilen man sie nur 3 Tag in der Wochen zur herrschaftlichen Robot ziehet, und aber die Experienz erweiset, dass die Unterthanen gar spat zur Robot kommen, dessen hingegen die meiste Ursach ist, dass die Beamte nicht fleissig zusehen thun: also sollen die Beamte gute Obsicht tragen, damit solche spate Herbeikömmung deren Robotern pro futuro vermiedet bleibe, und die Unterthanere fein zeitlich erscheinen, und nit etwan um den Mittag erst zu roboten anfangen.

Wegen dessen, so die Unterthanen über die wochentliche 3 Täg in Extraordinari-Roboten, als mit Ausraumung deren Wiesen, oder sonst mit Zuführung ɔc verrichten, ist schon vor diesem befohlen worden, ihnen dafür die Zahlung zu thun; so hiemit auch nochmalen wiederholet wird.

Kopie z 18. století v kníž. archivě Třeboňském VI. Gβ. 35.

300.

1669, 1682: Hrabě Jan Adolf ze Schwarzenberka dává přednost úředníkům domácího původu před cizími.

An Brandis nach Schwarzenberg [u středního Mohanu] exped. Pressburg 26. Sept. 1659: „Wir auch alle Zeit davon gehalten haben, dass wann die geringe Amter, insunderheit die berechnete [Rechnungsämter] und alle Wirthschafts-Bedienungen durch einheimische, der Landesart und Gewohnheiten erfahrene Subjecta versehen würden, wir damit besser, als mit denen Ausländern, welche fremde und unbeständige Absehen und Gedanken zu haben und bei dem Landvolk unangenehm zu sein pflegen, bedient sein möchten."

An Wiedenfeld ddo 31. Jan. 1669, Dep. Schwarzenberg B. 7. B.: Zu den Gründen, aus welchen Johann Adolf dem Schwarzenberger Oberamtmann Brandis die gebetene Versetzung nach Böhmen versagte, zählte auch dieser: „dass er der bömischen, hingegen die Unterthanen der deutschen Sprach nit kundig sein, also dass an der nöthigen Confidenz und Affection beiderseits ein grosser Mangel zu höchsten Disconsolation der armen Leute erscheinen thut, als welche ihre Nothdurften anders nit als mit grossen Unkosten schriftlich oder durch einen unerfahrenen Buben oder Schreiber per modum interpretationis mit ziemlicher Confusion und oftmaligen Aequivocation vorbringen lassen müssen."

An Brandis nach Schwarzenberg exped. Wien 9. Jun. 1669: „Fremde Leute von fernen hinkommen zu lassen, findet seine Difficultäten und Bedenken, zumalen die alte Baum sich nit wohl transplantiren lassen, massen ehe sie Wurzel fassen, zu verdorren und abzustehen pflegen, die junge aber thun nicht allemal angenehme Früchte tragen."

An Oberhauptmann Siebert von Lilienstein exped. Wien 1. Oct. 1682: „Auf euer Schreiben, die Bestell- und Anzieglung unterthäniger Scribenten betreffend, dienet zur nachrichtlichen Antwort, dass wann der Casus, dergleichen Leute aufzunehmen, vorfallet, die erste Reflexion auf die, so lediglich unterthänig, und wann deren keine zu bekommen, alsdann erst auf die Bürgersöhne zu machen, und diese denen Fremden zu präferiren sein werden; massen das Obst, so im eigenen Garten wachst, allezeit viel angenehmer, als was man auf dem Markt kaufet, zu sein pfleget."

Z výpisků † archiváře Wagnera v archivě Třeboňském.

301.

1670, 29. ledna: Klášter Borovanský brání se proti robotování svých poddaných k rybníku Rosenberskému.

Mužské augustinianské kláštery v Třeboni a v Borovanech zanikly v druhé polovici 16. věku, a statky jejich Vilém z Rosenberka připojil ku panství Třeboňskému. Z vůle císaře Ferdinanda II. oba kláštery r. 1631 povstaly znova. Uprostřed 17. věku, když císařské panství Třeboňské bylo v zástavném držení arciknížete Leopolda Viléma, dosáhla toho jeho správa, že poddaným obou klášterů bylo nařízeno, aby pomáhali robotou opravovati veliký rybník Rožmberk na panství Třeboňském; viz výše str. 345 č. 262. To bylo na obtíž poddaným klášterským i nevhod správcům klášterů tehdáž velice ubohých. Hejtman panství Třeboňského Matěj Hosman z Manfelsu listem z 27. ledna 1670 žádal probošta Borovanského, aby poslal své poddané odvézti něco kamene z lomů Koleneckých na hráz rybníka Rožmberského; odůvodňoval svou žádost tím, dass der Herrschaft hoch und viel daran gelegen ist, indeme dieser Teicht pr. 60.000 fl. in die Landtafel des etwan darauf erfolgenden Schadens halber einliegt, a že podle císařských a arciknížecích resolucí jsou k tomu povinni též poddaní obou klášterů ↄc. Probošt odpověděl hejtmanovi:

Wohledler gestrenger hochgeehrter H. Hauptmann! Dessen vom Zuruckbringer dieses undern dato 27. hujus an mich erlassenen Schreiben habe ich zu Recht erhalten, und wegen Betörröfung des diesz ihr bidtligendten Rosenberger Teichtes, dass meine arme, zu hiesigen Kloster gehörige wenige Unterthanen einige Anzahl Klafter Stein von dem Koleneczer Steinbruch auf ermeldten Rosenberger Teicht-Thamb abführen sollen, mit mehreren verstanden. Wann dann zwar vorhero geschehen, dass ernannte meine Kloster-Unterthanen ermeldten Rosenberger Teichtthamb in Zurichtung desselben einige Beihilf gethan, ist aber darum keine Con-

sequenz, zumalen zu solchem Teichtthamb nicht allein das hiesige oder Wittingauer Kloster, sondern auch alle Freibauern vermöge des von der kön. Cammer deswegen ergangenen und einpublicirten Befelch solche Beihilf geleistet worden. Will dahero meinen hochgeehrten H. Hauptmann gebeten haben, mich mit dergleichen unbefugten Roboten dieseits zu verschonen, sondern wann Befelch von der Cammer auskäme und mir gezeigt werden wird, werde mich ein wenigst solcher Beihilf nit entfernen [?] noch saumselig einstellen. Widrigen Falls weilen das Kloster von dem H. von Rosenberg nicht das Mindeste, sondern alles dasjenige, was jetzo darzu gehörig, von dem Peter von der Linde hat: weiss also gestalten Sachen nach nicht, warumben ich einige Beihilf zu solchen Teicht leisten solle, als welche von ihme fundirt worden . . . Verbleibe . . .

An H. Hauptmann Hosmann zu Wittingau d. 29. Jan. 1670.

Matthias Hoszman von Manfels v odpovědi dané Wittingau 31. Mart. 1670 ukazuje prelátovi na resoluci arciknížete Viléma z 18. Feb. 1660, na privilej krále Ferdinanda III. danou městečku Borovanům 1629. Anlangend die Freibauern, solche Allegir- und Exemplificirung gehöret zu dieser Sach nicht; es hat auch solches mit dem Kloster keine Gemeinschaft, und hat die köngl. behemische Kammer dazumal wegen der noch gehabter Proprietät in der Herrschaft Wittingau, derer Ihr erzherzogliche Durchlaucht allein Pfandsinhaber zu selbiger Zeit war, für die Conservation itzt gedachter Herrschaft zu sorgen gehabt, welches folgends Seine erzherz. Durchlaucht nach erlangter Proprietät und jetzo Ihro gräfliche Exc. ɔc. Též replikuje na cosi de jure patronatus, což v hořejším dopise prelátově nestojí, a žádá za ty robotníky po velkonocích.

Hejtman E. Mayerhoffer ddo Wittingau Febr. 1677 vytýká prelátovi Borovanskému, že ke dvojímu vyzvání z 31. Dec. a 13. Jan. poslal robotníky k rybníku Rosenberskému pozdě, když už přes led nemohlo se jezditi, i žádá, aby nyní Borovanští poddaní ze 110 sáhů kamene u Kolence odvezli 20 sáhů.

1679, 28. Jan. Mayerhofer zase vybízí proboštа Borovanského českým listem (na němž se podepsal Euer Hochw. willigster Knecht), „že můj vzáctně uctivý pán na toto moje navržení lonského roku vědomým spůsobem a dle vyměření JMCské v letu 1676 v té příčině prošlých resolucí, ku klášteru Borovanskému příslušející částky a quantum jako lonského roku“ ɔc (zase aby kámen vozili).

Archiv Třeboňský VI. Gβ. 35; opis listu proboštova jest chatrný.

302.

(Po 1670): Jaký nápad jde na koho po lidech zběhlých a na vojně zabitých, též po padlých ženských na panství Hlubockém a snad i na jiných panstvích knížat Schwarzenbergů v Čechách.

Nejprve jak následují některé puncta a milosti pro lidi poddané k dobrému vysazená, a za kteréžto jeden každý JVKMti v nejnižší poníženosti děkovati a nimi se spravovati věděti bude, jak následuje:

1. S těch jistých poddaných, kteří od leta 1618 za času té nešťastné rebellie a na to následující české vojny z panství zběhli a zemřeli, připadá milostivé vrchnosti z jejich spravedlnosti 3, k kostelu tomu, jem[už] službama božíma připojeni byli, 1/2, k záduší pustému N. 1/2, — summa 4 díly;

2. po takovým, kterej se JMCské za vojáka verbovati dal, a po vyjití 12, 15 i více letech se zase nenavrátil, nýbrž o život svůj přišel, připadá mil. vrchnosti 1, přátelům jeho 2, — summa 3 díly. Anby pak po dosti dlouhém čase zase se navrátil, tehdy taková jeho spravedlnost jemu v celosti propuštěna a připsána býti má.

3. Který by pak z rozpustilosti neb svývolně z panství zběhl, a po 10 neb 15 letech se nenavrátil: všechno mil. vrchnosti připadá. Avšak navrátil-li by se zase na panství, mil. vrchnost z pouhé milosti jemu buď všechno anebo aspoň díl zase dáti v moci sobě zanechávati ráčí.

4. Po jednej ženskej svobodnej osobě, kteráž by s mužskou též svobodnou osobou k pádu přišla, připsán býti má mil. vrchnosti 1, jí s dítětem 2, — summa 3 díly.

5. Po zmrhanej vdově připadne mil. vrchnosti 1, jí s dítětem 2, — summa 3 díly.

6. Vynacházejí se též na dvořích od leta 1618 pustých mnozí nápadové, o kteréž žádní nápadníci se neozejvají: takové zouplna zcela mil. vrchnosti připadají. Však pokudž by se kdo budoucně ohlásil a náležitě provedl, že tento anebo onen nápad jemu skutečně patří, má v tom slyšán, a jemu z milosti dle uznání zadosti učiněno býti.

7. Po jednom v knížecím špitále Lišovském zemřelém špitálníkovi připadá k témuž špitálu 1, a jeho přátelům 2, — summa 3 díly.

V archivě Třeboňském IA. 6Gβ. 5a. Na rubu čte se poznámka; Etwelche Puncta und Gnaden der hochfürstlichen gnädigsten Herrschaft, dero armen Unterthaner[n] verliehen, deren Anfall und Wehrungsgelder betreffend. In die Grundbücher einzulegen. — Datum schází i jmeno panství a vrchnosti, nacházejí se však některé známky toho všeho: Lišov byl ode dávna spojen s hradem Hlubokou, vyjma za rozdělení Malovců 1608—1619, a při konfiskaci 1622 byl s panstvím Hlubockým postoupen od komory v dluze donu Baltazarovi de Marradas. Vnuk jeho bratra Bartoloměj Marradas prodal panství Hlubocké 1661 hraběti Janovi Adolfovi ze Schwarzenberka, jenž potom 14. července 1670 povýšen byl za říšského knížete. Knížecí vrchnosti, o níž jsou zmínky v této písemnosti, může se rozuměti jenom Jan Adolf Schwarzenberg po tomto svém povýšení, anebo po jeho smrti († 1683) jeho syn Ferdinand kníže ze Schwarzenberka. Když byla tato písemnost sepsána teprv po roce 1670, jest trochu podivno, že se v ní ještě mluví o lidech zběhlých a statcích selských zpustlých až od r. 1618. Opis chovaný v Třeboni ukazuje k tomu, že ta pravidla platila netoliko na panství Hlubockém, k němuž náležel Lišov, ale i na Třeboňsku a snad i na jiných panstvích Schwarzenberských.

303.

1671, 17. prosince: když poddaní na Hlubocku nevážili sobě tažného dobytka jim od vrchnosti půjčeného, kníže dává působiti k tomu, aby měli svůj.

An Frauenberger Hauptmann Eimer von Waltershofen, exped. Wien 17. Dec. 1671: „Wann es aber möglich wäre, dass die arme Leut sich selber ein eigenes Vieh schaffen thäten,

so wollet ihr hierunter keine Mühe noch Sorge, um sie dazu anfrischen, sparen. Dann so lang sie nichts Eigenes haben, so ist ihnen die Arbeit und das Haushalten zuwider und verdriesslich; wann sie aber einmal etwas vor sich bringen und zu Mitteln kommen, so bekommen sie einen Muth, und verrichten ihre Arbeit mit mehrer Freud und mit grösserer Emsigkeit".

Z výpisů Wagnerových v knížecím archivě Třeboňském.

304.

1672, 5. října: Jesuitská vrchnost Liběšická propouští poddaného vesnického do svého města Úštěka, ale ne na jiné panství, s poznámkou, jakoby ten list zhostný platil jen na čas života jeho ženy (ku které se snad do Úštěka přiženil).

Nr. 116. Losbrief Christophoro Cžokerten, Tischler zu Auscha.

Ich Bartholomäus Tolesius Residentiae Soc. Jesu zu Libieschitz Superior, urkunde und bekenne mit diesem offenen Brief vor jedermänniglich, dass ich dem ehren- tugendhaften Christophoro Cžokert Tischler, des Clementinischen Collegii in der Alten Stadt Prag angehörigen Unterthan aus der Herrschaft Libieschitz, zu dero künftigen Jurisdiction der Stadt Auscha vor einen Einwohner und Mitbürger, sammt aller seiner habenden Gerechtigkeit, hiemit thue loszählen und überlassen, mit diesem doch Vorbehalt, dass er ihme keine andere Obrigkeit ansuche noch vornehme. Zu dessen mehrer Urkund ich mich eigenhändig unterschrieben und sigillum officii mei hieran drucken lassen. Geben in der Residenz Libiessitz den 5. Oct. 1672.

(L. S.) Idem qui supra.

Eo fine imposita est dimissio, ut advertatur, quali conditione dimittatur, scilicet, si ipsa sponsa ejus seu moderna uxor moriatur, dominio Libeschicensi liberum sit illum rehabere quocunque dominii velit, et tunc non censetur alius subditus, quam paganus quicunque, et ita liberum non erit illum transire ad aliam partem, aut sine scitu domini inter cives morari.

Liber memorab. panství Liběšického str. 120 v archivě Českého Musea.

305.

Z knihy dekretní panství Jindřicho-Hradeckého

z let 1673–1690.

Vlastníci velkých panství dostávali od svých poddaných mnoho písemných žádostí, o nichž pak vydávali prosebníkům písemná vyřízení čili dekrety. Někde takové vrchnostenské dekrety zapisovaly se pořádkem časovým do zvláštní knihy, aby správa statku je měla v patrnosti. Ve hraběcím archivě Jindřichohradeckém chová se několik knih dekretních. Nejstarší

z nich, malý foliantek nestránkovaný, má nápis: „Kniha dekretní, založená 1673. roku dne 7. Decembris pod správou urozeného pana Mattesa Rutha z Ruthenšteina, toho času nařízeného hejtmana všech panství Jindřichohradeckých.“ Zapisovalo se do ní v letech 1673—1690; jsou to dekrety z celé vlády hraběte Jana Jachima Slavaty 1673—1689; po něm začal dekretovati jeho bratr hrabě František Leopold Slavata dne 31. října 1689, jenž zemřel již 26. ledna 1691. Vytáhl jsem si z této knihy znamenitější dekrety, z nichž některé zde dávám tisknouti.

[1] Rychta Bednařecká. *Platův stálých zlehčovati* v mé moci nepozůstává. Jestliže pak který z sousedův tak nemožný jest, že ouročních ovsův letos odvésti nemůže, ten a takový může to při mým hejtmanu ohlásiti, on bude věděti podle slušnosti co učiniti. A poněvadž v týž rychtě nemalé dluhy obilní zdělány jsou, tehdy při rychtáři dostatečně nařizuji, aby hleděl takové podle možnosti, a to aspoň od zámožnějších, zvyupomínati. 7. Dec. 1673.

[2] Kaschpar Molters von Brambach. Du kommst mir mit deinem ingemeldeten Begehren gar zu oft vor, und machest daraus zu sagen eine Gewohnheit und Consequenz. Diesemnach weilen mir derlei stäte *Robotzinsen nachzulassen* sehr nachdenklich fallen thuet, als werden dir die Hälfte derselben noch für diesmal aus absonderlichen Gnaden nachgelassen, hinfüro aber komme mir darmit nicht mehr. Act. Neuhaus 7. Dec. 1674.

Srovnej o původu platů robotních zde str. 306 e).

[3] Špitálských poddaných. Majíce špitál zdejší beztoho špatné důchody, takové bych jim raději zvětšil nežli zlehčil, a vy jim toho drobet *ouroku* jakožto chudým pro odplatu boží také dáleji dávati můžete, což vám Bůh všemohoucí na vašich živnostkách jinším spůsobem vynahraditi a požehnati může. Jestliže by vám pak špitál beze škody a újmy svý co učiniti chtěl, to při vůli jejich zůstává. V Hradci 7. Dec. 1674. Viz výše str. 306 f).

[4] Ondřej Chládek soused ze Žirovnice. Poněvadž tento supplikant k ujití toho gruntu přinucen nebyl, předně nemohu jej *robotami* ušanovati; za druhé ačkoli již prve k vystavení téhož gruntu se jemu pomoc dřívím učinila, však nicméně mu nad to ještě 10 kmenův milostivě daruji; za třetí pak majíce já prve již *učedlníka kovářskýho* při kováři mém zámeckým, nemohu jeho syna na učení přijíti povolení dáti. V Hradci 28. Aug. 1675.

[5] Rychtář a celá obec ze vsi Wrzesnj [Vřesná u Kard. Řečice]: Že jste až posavad žádných *ourokův* nedávali, z toho nenásleduje, že vrchnosti ním zavázáni nejste, však z ohledu nynějších těžkých časův jim jen tentokrát polovic těch ourokův pasiruji. Act. v Hradci 15. Nov. 1678.

[6] Rychtářův, konšelův a celých obcí vesnic panství Strážskýho. Poněvadž na celým panství J. Hradeckým poddaní pro milostivé nadání oumrtí, že totižto poddaní kšaftovati mohou, všecka *drva varová* darmo dělati i voziti se uvolili,

nevím z jaké příčiny se těmto supplikantům něco obzvláštního činiti, od dělání varových drev platiti a nad to vejše 4 sudy piva nadávati má. Pročež toho placení a nadávání piva podstatnější důvody proukázati musejí. Jestliže pak pilněji roboty, nežli posavad se stalo, vykonávati budou, mají zase téhož piva něco užiti. Actum na zámku Hradci 18. Dec. 1684. Viz výše str. 304 d).

[7] Václava Kera, Víta Tupého a Jana Prchala z Malý Lhotky na panství Řečickém. Tito supplikanti budou se mocti při mém vrchním hejtmanu ohlásiti; on co slušného uzná, tak i učiní. Decretum na zámku Hradeckém 18. Dec. 1684. Jan Jachim hrabě Slavata. — Pokudž tomu tak, že těmto supplikantům žádné ulevení *platu masitého* nikdá se nestalo, tehdy za slušné uznávám, aby se jim třetina téhož platu, tak jakož za vlády JVHr. Excí pana hr. Ferdinanda uleveno celýmu panství bylo, ulevila, a na celý Řečický panství, těchto supplikantův vynímajíc, rozvrhla. Vedle čehož se správce téhož panství jak spraviti věděti bude. Decretum na zámku Hradeckém 8. Jan. 1685. Mates Ruth.

O vzniku platu masitého viz str. 310 k).

[8] Der sammentlichen Haltern [*slouhů*] auf der ganzen Herrschaft. Wiewohlen ich diesen Supplikanten einige Gnade zu wiederfahren nicht schuldig wäre, massen dieselben sich unerdenkliche Jahren hero einer allzugrossen Freiheit gebrauchet, und einige Erkanntnuss weder Ihro Mt dem Kaiser, noch mir als ihrer Erbobrigkeit (unangesehen sie sich sambt ihren Weib und Kindern auf meiner Herrschaft nähren) wider alle Billigkeit nicht gegeben haben, da doch ein jedweder Unterthan seiner Erbobrigkeit aufs wenigest mit der Robot verbunden ist, und dahero billiche Ursach hätte, von ihnen was mehrers zu fordern; nichts desto weniger und unangesehen dessen allen, damit sie sehen mögen, dass ich gleichwohlen ihrer gnädiger Herr verbleibe, thue ihnen die Hälfte des angesetzten *Steuers* [sic] vor das verflossene 1684 Jahr in Gnaden nachsehen. Decretum Klein Stadt Prag 1. Feb. 1685. Johann Joachim Gf. Slawata.

[9] Der sammentlichen *Gemeinschmieden* auf der ganzen Herrschaft. Ingemeldete Anlag ist keine Contribution, sondern ein *Schuetz- oder Robotgeld* zu nennen, sintemahlen ein jedweder Unterthan seiner gnädigen Obrigkeit auf wenigist mit denen Roboten verbunden ist. Diese Supplicanten aber haben sich auf dato dieser Freiheit unbillicher Weise dergestalten gebrauchet, dass unangesehen selbte aus absonderlichen Gnade ihrer gnädigen Obrigkeit sothanes Handwerk, wordurch sie ihr Stück Brod gewinnen und haben mögen, erlernet, mir gleichwohlen auf dato zu einiger Erkanntnuss weder die schuldige Roboten verrichtet, noch darfür einige Erkanntnuss als ihrer Erbobrigkeit entrichtet, da doch die Inleute oder Tagwerker, so ihr Stückl Brod weit mühsamer dann diese Supplicanten erwerben, nicht allein die Fuessroboten, sondern auch dem Kaiser die Contribution entrichten müssen.

Solchem nach obwohlen ich in Ansehung dieser Motiven diese Supplicanten wegen ihrer bishero genossener Freiheit mit grösseren Schuetz- oder Robotgeld hätte belegen können, so habe ich doch, mithin sie erkennen sollen, dass ich gleichwohlen ihr gnädiger Herr verbleibe, ihnen ein leidentliches Schuetzgeld, darwieder sie sich keineswegs zu beklagen haben, auferlegt. Und diese Anlag ist auch dergestalten zu verstehen, so lang ein oder der andere auf einer gemeiner Schmitten ist und seine Mittel hat. Da aber einer durch was für Unglück also erarmen sollte, dass ihme das auferlegte Schuetzgeld zu entrichten unmöglich fallen sollte, so kann solcher seine Zuflucht zu dem Hauptmann nehmen, welcher ihme nach Erkanntnuss seiner Unvermögenheit schon einen Nachlass thun, oder völlig nachsehen oder passiren wird können. Actum Klein Stadt Prag 21. Feb. 1685. Johann Joachim Gf. Slawata.

[10] Poddaným panství Žirovnickýho: Ačkoli sice poddaní Hradečtí mnohem větší *roboty* nežli Žirovničtí mají, a ještě k tomu panství Žirovnické rybními fůrami polehčovati a zastávati musejí, a žádné takové *pivo* nedostávají; však nicméně aby tito supplikanti tím pilnější v robotách byli, tehdy jim každoročně po seči sen jeden sud, a při žni též jeden sud, a tak dva sudy budoucně vydávati milostivě povoluji. Actum v Hradci 15. Jul. 1687.

[11] Zápis *mlynářův* na panství Hradeckém a vokolních panstvích. Leta Páně 1690 dne 11. Februarij stalo se dobrovolné porovnání, a to na kanceláři zámeckej: tak jakož společní mlynáři na panství Hradeckém i vokolních panství, — mimo na panství Strážském zůstávajících mlynářův, kteří z povinnosti chmelnici, totižto plot šindelem krýti a opravovati musejí, — tolikéž strany krytby a opravování na *ohradě při voboře* panskej zdejší Jindřicho-Hradeckej blíž dvora Novýho ležící, což jeden každej mlynář sobě vyměřeno měl, krytbu a oprávku při tejž voboře, takové díly vystávati museli, a milostivá vrchnost skrze nedbanlivost na zdech a ohradě při nadjmenované voboře škodu uznávajíce, z té tehdy a takové příčiny, aby víceji s takovým dílem povinnováni nebyli, uvolil [se] jeden každý milostivej vrchnosti do důchodu zdejšího zámeckýho každoročně od leta tohoto svrchu psaného, totiž od 1. Januarij až do posledního Decembris při konci jednoho každého roku *15 krejcarů* odváděti. Kteroužto volnost a takovej plat peněžitej milostivá vrchnost na tři leta milostivě tomu vůli dáti ráčila, však po vyjití těch třech let takový plat buďto konfirmirovati aneb kassirovati, toho sobě milostivě zanechává. Ten a takový zápis v pokladnici zůstávati má. Jenž jest na zámku Hradeckém potvrzeno. Actum anno et die ut supra.

[12] Denen *Inleuten* in vier Gericht. Dazumfahl diese Supplicanten von Mannsdenken keinem hiesigen Probsten kein *Küsgeld* entrichtet, so sollen sie auch dem jetzigen ohne mein Vorwissen und Befehlich keines entrichten. Wornach sich

diese Supplicanten wie zu richten wissen werden. Decret. auf meinem Schloss Neuhaus 22. Mai 1690.

[13] Dekret všech *mistrův polních* při panství Hradeckém. Ačkoliv znamenám, že tito supplikanti ne tak o můj užitek, jako o svůj vlastní a čeledi své pečují, aniž také jakou podstatnou příčinu nacházím, pro kterou bych obyčeje až posavad dobře zachovalý rušiti, a k žádosti jich přivoliti měl; však nicméně z pouhé milosti a z ohledu toho, aby oni mého dobytka při svým tím bedlivěji a pilněji opatrovali, milostivě povoluji, aby zase na způsob předešlý dobytek čelední chován a v počtu obyčejným k němu připojen byl; s tou však dokonalou vejminkou: pokudžby jeden neb druhý pacholek svého vlastního *dobytka* neměl, a *nájemného* potřeben byl, aby takový od nižádného cizího člověka nenajímal, nýbrž při hejtmanu a purkrabím mým se ohlásil, jemužto oni z mého dobytka tolik, co by mu ho scházelo, do nájmu dle obyčeje pustějí; načež oni mistři bedlivý pozor dají, aby v tom se žádný fortele a podvody neprovozovaly, pod skutečným trestáním a toho všeho dobytka ztracením, co by se ho koliv cizího vynašlo. Také tomu na konec chci a milostivě nařizuji, aby vždycky oni svůj díl buď na dobytku neb vlně, co na ně s vědomím hejtmana a purkrabího vyjde, oni sami sobě obzvláštně peněžili, nechtíce já v tom s nimi žádné společnosti míti, a sice ve všem dle instrukcí sobě vydané se chovali, a všeho se varovali, co by na ujmu mou a zkázu mých poddaných býti mohlo, abych přinucen nebyl, k nim se přísněji chovati, a milost tuto jim udělenou zase odníti. Decretum na zámku Hradeckém dne 8. Octobris 1690.

306.

1674, 26. ledna: Otevřený list k vyhledání zběhlé poddané Vorlické, vydaný z nedopatření.

Ukazatel listu tohoto Havel Hauff ze vsi Dobrošova vysílá se pro JOKMsti z Eggenberku k panství Vorlickému a mně na ten čas k správě přináležející zběhlou poddanou Kateřinu, vdanou za Jiříka Břicháče, ve vsi Neštěticích na panství Prčickým zůstávající.

Pročež VMst a vás respective služebně uctivě žádám, kde by se koliv týž vyslaný za příčinou té zběhlé zahodil, že jemu všelijakou slušnou a náležitou pomoc a assistenci učiniti, a jemu ji neprodleně vydati sobě oblíbiti ráčíte a oblíbíte. Čehož zase VMsti a vám v podobných případnostech každého času skutečně odměňovati se zakazuji.

Pokudž by pak (mimo nenadálost) se to nestalo, a netoliko tato JMKcí poddaná, i jiní kdekolivěk jinde uptaní poddaní, by se dálcji buďto fedrovati a zdržo-

vati měli, musel bych přinuceně na vyměřenou právy a JMCské prošlými patenty pokutu nastupovati; v čemž by mně žádný za zlé míti nemohl.

Actum na zámku Vorlickém dne 26. Jan. 1674.

JMKcí na Krumlově a Eggenberku panství Vorlického, Zvíkovského a Červeno-Oujezdeckého hejtman J. Fr.[?] S. z Helfentolu mp.

[In dorso:] Ta osoba jednou jest na statek Prčický JMsti pánu panu z Tallenberka náležitým výhostem propuštěna, a nepochybně snad při expedicích si to zapsali. A tudy daremně nebylo potřebí zaneprazdňovati sebe, ani jiný lidi.

Actum z Prczjczy 6. Febr. 1674. Martin Zvůr [?] mp.

Originál v knížecím archivě Vorlickém 5. AU. 16.

307.

Instrukce konšelům a obci města Roudnice

předepsaná knížetem Václavem z Lobkovic 20. února 1676.

Starý opis této instrukce nachází se v knížecím archivě Třeboňském (A. 5AC. 1 a), spolu s instrukcí danou r. 1669 panskému rychtářovi v Roudnici, jakž jsem oznámil v úvodě k otisku této instrukce posledně jmenované (výše str. 428). Přítomná instrukce, daná úřadu konšelskému, jest datována 20. února 1676, čemuž má se asi tak rozuměti, že toho roku byla obnovena neb znova vyhlášena; sepsáním svým jest ta instrukce starší. Nacházíť se zmínka o ní již v 11. článku instrukce rychtářské dané r. 1669 (viz výše str. 430); a v přítomné instrukci samé jest několikero rčení takových, jež ukazují, že musela vzniknouti v krátkosti po skončené válce třicetileté, a ne teprva 28 let později; takž ve článku 12. jest zmínka o „minulých vojenských časích," a rok 1644 jmenuje se tam „pominulý;" zase v čl. 25. rok 1649 slove „pominulým," a v čl. 28 jest stesk na „pominulé vojenské příběhy;" tak se mluvívalo jenom o letech a o událostech nedávno minulých nebo právě uplynulých a přetrpěných. Ve článku 30. zápověď zbytečného střílení z ručnic odůvodňuje se konfusí, kteráž tím nastala „při teď pominulém vpádu švédského lidu do Menšího Města Pražského," čímž se ukazuje na události roku 1648 jakožto teď nedávno zběhlé. Ve článku 37. jsou narážky na jakési zřízení vojenské mezi měšťanstvem Roudnickým, k čemuž mohla vésti potřeba obrany ve válce, ale pochybuji, že by taková věc byla v nastalém potom pokoji zachovala se dlouho při síle.

Písemnost tato podává se zde jakožto obraz poměrů, jaké byly po válce třicítileté nejen v Roudnici, ale i v jiných městech; městečka a vesnice měly mnoho tomu podobného a leccos horšího.

JMst Osvícené kníže a pán, pan Václav v Slezích kníže Saganské, kníže a vládař domu Lobkovskýho, knížecí hrabě Šternšteinský, pán na Chlumu a Roudnici nad Labem, zlatého rouna rytíř, JMCské tejná rada,ráčí milostivě tuto instrukcí aneb artikule, vedle kterýchž [by] se město Roudnice nad Labem, obzvláštně JMKcí-

rychtář, purkmistr a konšelé v ouřadech a povinnostech svých vždyckny a každého času poslušně, poddaně a neproměnitedlně chovati měli, vydávati, jim při tom poroučejíce, aby z ní nijakž nevykračovali, nýbrž tomu všemu, co v ní a každém artikuli obzvláštně obsaženo jest, skutečně zadosti činiti hleděli.

1. Aby hned po publikování této instrukcí netoliko nynější, ale i budoucí konšelé, hned jakž by vyhlášeni byli, na rathauze v místě k tomu naschvál připraveném vyznání *víry katolické římské*, dle znění příležité notule, hlasitě a společně vykonali; nad to jak oni sami od osob svých cti a slávy boží vyhledávali, taky na to šetřili a toho pilni byli, aby v témž městě buď od měšťanův neb jiných lidí osedlých neb neosedlých, domácích neb přespolních, nic se toho nedálo, nekonalo, nemluvilo ani nezpívalo, což by předkem proti Pánu Bohu všemohoucímu ohavné, neřádné bylo, potom k' urážce JOKMsti, neb proti právům a křesťanským mravům se vztahovalo, nýbrž raději od jednoho každého čest a chvála boží a jiné cnosti svaté se rozmáhaly.

2. Žádný, kdož by prvé samospasitedlné víry katolické apoštolské římské nebyl, a náboženství katolického všemi skutky svými podle řádu církve svaté nenásledoval, v městě a obci jim svěřené buď tajně neb zjevně trpěti, též pokoutních schůzek k *zapověděnému náboženství* nižádným spůsobem dopouštěti nemají; nýbrž každého takového, při kom by co toho vyzkoumali, buď on stavu rytířského neb jakého koliv jiného řádu, žádného neušetřujíc, zejmena kdo jest, kde a u koho se zdržuje, poznamenaného regentu našemu časně podávati. I dále k tomu snažně vésti povinni budou, aby

3. žádní do města zhusta přijíždějící a přicházející *emigranti* bez povolení JMCské neb Jich Mil. [sic] — poněvadž sami ti buď od JMCské salvum conductum mají, neb v zemi JMsti kurfiršta Saského a jiných do pokoje pojatých provincií[ch] a krajinách usedlí a spolu s zemí trpící jsou, a toho hodnověrné kuntšofty ukázati mohou, toliko v obchodech a handlích, neb vyhledávání dluhův svých průchod mají — od žádného pod pokutou patenty JMCské vůbec publikovaným[i] vyměřenou přijímáni a fedrováni nebyli.

4. Aby všickni lidé vedle přikázání božího a církve sv. katolické všeckny *nedělní a jiné zasvěcené dni* s náležitou uctivostí světili, posty od církve sv. ustanovené věrně zachovávali a v čas jich od všelijakých pokrmů masitých skutkem se zdržovali; do chrámu páně pilně chodili, slova božího a poct božích pilni byli; tehdáž pak a v ty hodiny, když se mše svatá, služby a pocty boží vykonávají a slovo boží káže, všelijakého díla hmotného zjevně neb skrytě nedělali, nic neforovali, nehandlovali, neprodávali, žádných krámův kupeckých, masných ani jakých koliv jiných řemeslníkův [sic] neodvírali, též vína, piva, páleného nešenkovali aneb na řád nedávali, hokyně taky se nevykládaly, ani ti, jenž jídla strojí, v čas služeb

božích žádných lidí k sobě nepřijímali. Pakli by kdo v čem tom postižen byl, toho každého podle jeho provinění buď peněžitou pokutou na pobožný skutky, neb vedle povahy věci skrze pobrání a rozdání lidem chudým toho, co prodáváno bylo, aneb vězením skutečně trestati. Nádenickou pak chasu a čeládku řemeslnickou, jenž se začasté v neděli a jiné zasvěcené dni místo chrámu páně v domích [sic] scházeti, tam zpívati a ledajakés zapověděné knihy sobě čísti dáti obyčej mívají, neb na rynku stojí, klevetají, jiní z nich mezi židy na pálený [se] scházejí, i kuchynky nestoudné vytloukají: z takových a těm podobných míst do kostelův hnáti, a byl-li by kdo v čem odporný, do vězení bráti a pokutovati rozkázati mají.

5. Všelijaká zoumyslná přísahání, hromování, *zlořečení*, lání i sice bezbožné neřádné a nešlechetné ožralství se přidržící lidé [sic], beze všeho promíjení podle provinění, jako i *duelly* a rvačky, dle znění JMCské patentův, jiným ku příkladu a vejstraze k náležitému strestání přivozovati, a tak všeckno zlé přetrhovati a předcházeti mají.

6. A jakož věc slušná a spravedlivá, a Pánu Bohu milá a líbezná jest, aby všecky a všelijaké *fundací*, — kterýchž od starodávna mnozí dobří a pobožní křesťané stavu rytířského i městského, ke cti a chvále boží a na věčnou svých [sic], s jistými kondicími a závazky, co se proti tomu při týchž špitálích, kostelích a oltářích též věčně vykonávati má, na mnoze jsou učinili, — nikda nehynuly, nýbrž k zachování jak Pánu Bohu, tak i těm již v milosti boží odpočívajícím lidem, v tom co jim slíbeno a zapsáno jest, pravé a náležité věrnosti, dle odkazův věrně a spravedlivě, tu kdež náleží a ne jinde, se obracely: načež jim ouřadním osobám zvláštní pilný a bedlivý pozor dáti sluší. Pročež k tomu se všecky osoby konšelské, od prvního až do posledního, dostatečně napomínají, aby společně a nerozdílně nad dotčenými nadáními, aby se jim skutečně a nepromĕnitedlně zadosti dálo, všecko řádně a dobře a náležitě vedlo, a takové zádušní nadání a důchodové na nic jinšího, nežli na to, nač vlastně odkázané a zapsané jsou, se obracely, opravdovou bedlivost míti, k přidávání*) pak a vydávání takových důchodův jistou osobu, která by z toho ze všeho pořádný počet při každém quartálu polouletním činiti povinna byla, nařízditi hleděli. Aby pak to, k čemu tuto zavázáni jsou a povinnost jejich s sebou přináší, tím snázeji a lépeji skutkem vykonati, a z toho budoucně Pánu odpovídati mohli: mají ihned od ouředlníkův a správcův všech a všelijakých k městu náležejících špitálův a záduší i od jiných osob, kteří by toho povědomi byli, jaké fundací při jednom každém špitálu a záduší, i od jiných osob při kostele a oltáři jsou, od koho pošly, jak mnoho nadání jest, jaké spůsoby a kondicí, mnoho-li v špitále chudých [se] chová, a nač dotčení zádušní důchodové obráceni a vydáváni bývají, co nejdřívěji na to vše pilně se vyptati, dostatečnou správu všeho pro dokonalou vědomost svou s vejpisy z knih jejich zádušních vzesti [snad: vzíti],

pro všelijakou nastalou potřebu to vždyckny stále a pohotově před rukami anebo podle nejvyšší možnosti v čerstvé paměti míti; a kdyby při tom co neslušného našli, to přetrhovati, jako i také JOKMsti k vyrozumění týchž všech fundací hodnověrné poznamenání odeslati. *) Snad: přijímání.

7. Jest zapotřebí k snadnějšímu a dokonalejšímu vyplnění všech těch nadepsaných artikulův, aby z prostředka svého při nejmenší *dvě* rozšafné a prozřetedlné přednější *osoby* deputirovali, kteréžto povinny budou, co v dotčených předcházejících artikulích obsaženo jest, zvláštní pozor a zřetel míti, obzvláště pak k vyhledání toho, zdali by se v obci jich jací *nekatoličtí* lidé obojího pohlaví proti přísným JMCské zápovědem nacházeli, a kteří by přikázání církve svaté katolické poslušně vykonávali neb ne, po vyjití času velikonočního, — při kterém každý věrný křesťan katolický z hříchův svých se *zpovídati* a velebnou svátost oltářní pod smrtedlným hříchem přijímati, a na to vysvědčení míti jest zavázán, — u všech měšťanův a spolusousedův svých, tak jako se to v jiných městech chvalitebně děje, každoročně veřejnou, aneb kdykoli by k tomu jaká podezhřelost příčinu dala, u některých partikulárních visitací vykonati, a od nich na to, že jsou takovou křesťanskou povinnost jak oni sami, tak i manželky, pokojníci, podruzi a summou všecka čeleď jich vykokali, hodnověrné vysvědčení od osob duchovních vyzdvihovati; kde by pak při kom buď v té příčině, neb v kterém jiném nadepsaném artikuli jaký nedostatek a přestoupení shledali a vynašli, to do plné rady k společnému uvážení a napravení vznášeti.

8. Kdyby proti týmž předcházejícím i jiným následujícím artikulům, a tak proti Pánu Bohu, dobrému řádu, JMCské patentům a strany nepřechovávání *nekatolických* stálým zápovědem na kterých duchovních gruntech, též v panských a jiných *svobodných domích*, — kdežto mnozí mužského i ženského pohlaví domnívajíce se, jakoby v takových svobodných domích a místech všecko svobodně provozovati a bez trestání zůstávati mohli, byty sobě jednají, ješto svobody takové na nepravosti a neřády nesvědčí, a nepochybně že [by] držitelé těch gruntův nic takového, kdyby věděli, netrpěli, — kdyby co neřádného se dálo a v jistotě se dovědělo a shledalo: o to se v nepřítomnosti JOKMsti k regentu neb hejtmanu časně utécti, obzvláště pak toho, aby *židé* u nich se zdržující žádné křesťanské čeledi u sebe nechovali, dopouštěti nemají. — Co se další politické správy dotýče, v tom se jakž následuje zachovati povinni budou:

9. Aby se po všeckny dni, v kterých se podle starobylého obyčeje a pořádku na radě sedá, a to jmenovitě ráno v osum hodin polovičného orloje, všickni, neukazujíc jeden na druhého, *do rady* scházeli, žádných ferií mimo ty, kteréž v právích vyměřené jsou, na těžkost lidí a obmeškání potřeb obecních sami o své ujmě neukládali.

10. *V obcování svém* poctivost a vážnost všelijakou, a mezi sebou jeden k druhému lásku, upřímnou svornost a důvěrnost, též chvalitebnou obzvláštně na lidi v povinnostech postavené příslušející a potřebnou střízlivost s pilností ostříhati; k sobě se všelijak uctivě a vážně, tak aby je i jinší spoluměšťané jich a obyvatelé města v šetrnosti měli, chovati, jeden druhého nepotupovati; všech náruživostí, zlých nedorozumění, kyselostí, záští, svády, nevole a těm podobných všech věcí, z kterýchž by scandala publica netoliko [nebolito] zjevná pohoršení jiným lidem pojíti mohly, se varovati, a in summa ve vší počestnosti spolu dobře korrespondirovati, v radě všelijakou uctivost a vážnost jak sami od osob svých zachovati, tak i jiné lidi, kteříž při právě činiti mají, zvláště prokuratory k tomu vésti; item *do chrámu páně* na všecky od církve zasvěcené dni a svátky choditi, nařízené posty zachovávati, a když se v jistých dnech a časích pro rozmnožení cti a slávy boží s svatou processí chodí, tu oni osoby ouřadní všickni beze všech vejminkův přítomni bejvati, a tím způsobem ve všem dobrém a chvalitebném na sobě obci a spoluměšťanům svým příklad k následování dávati hleděli. Pakli by se časně nescházeli, aneb něco nenáležitého při kom se nacházelo, to dle povahy města [sic] JMKcí rychtář aneb primas přetrhovati, a jestliby toho sám napraviti nemohl, takový osoby regentovi neb hejtmanu jmenovati a oznámiti má.

11. Aby *lidské spravedlnosti*, pamatujíce na závazky své, bedlivě uvažovali, k nim jak k chudému tak k bohatému bez přijímání osob skutečně dopomáhali; item v potazu a v přímluvách aby sobě nepřekáželi; jak jmenováni a vyhlášeni jsou, pořád sedali, a hlasy své, a to tak zadní jako přední, ve všech spravedlnostech lidských i jakých koli potřeb lidských a obecních se dotýkajících věcech, beze všeho ostejchání podle dobrého svědomí svobodně, jak sobě před Bohem z toho odpovídati troufají, dávali, a což většího a hrdelního jest, tejnost rady pod pokutou právy měststkými vyměřenou pevně zachovali.

12. Aby lidem při právě činiti majícím v soudech a spravedlnostech jich pro své do rady se nescházení a mnohokráte snad nesvornost a nelásku bez potřeby *neodkládali*, aniž řečníkům — jak se to za jminulých vojenských časův dílo, skrze což strany v svých pretensích nevinně hynouti, a tudy k velikým škodám a outratám přicházeti musely — mezi sebou odkládati nedopouštěli; obzvláště pak, jak se porozumívá, že vedle té JMCské královskému tribunálu appellací na hradě Pražském v letu pominulém 1644 vydané a královským městům insinuirované instrukcí, v kteréž vyměřeno jest, aby při dolejších právích tolikéž *v spisích procedirováno* bylo, takové nařízení prokuratoři na dlouhost a obšírnost termínův v řízení zemským vyměřených táhnouti chtěli, i jich bez rozdílův ve všech případnostech, byť i zřejmě in notorietate facti záležely a summarissime vyvedeny býti mohly, s povoleuí[m] práva dosahují. Poněvadž pak mezi pány obyvateli vyšších stavův, kteří od mnoho míl na

hrad Pražský k soudům přijížděti, a též časem z rozdílných vzdálených míst svědky vésti musejí, k tomu pak těch prostrannějších terminův bezelstně potřebují, a naproti tomu měšťany a sousedy blízskými, jenž v potřebách svých i přítelem právním se opatřiti i průvody snadně zhotoviti nemohou,*) veliký rozdíl jest; a v dotčené JMCské instrukcí, aby tím samým JMCské nařízením, že při soudech městských v spisích procedirováno býti má, ti předešle zachovávali,**) v Právích Městských vyměření a slušní terminové vyzdviženi neb jaké jiné proměněné byly [sic], dokonce nic se nenachází: Protož jakož zkušení ukazuje, že se to od nich prokuratorův bez vší podstaty pro samý průtah spravedlnosti zoumyslně děje, a mnohé ubohé strany na takové zbytečné průtahy hořce naříkají: tak oni purkmistr a konšelé v udělování stranám odkladův a terminův vedle patrných práv svých takovou rozšafnost netoliko sami skutečně zachovati, ale i jinde kdekoliv pod nimi v jakých nedorozumění[ch] svých vyslejcháni a souzeni bývají, to opatřiti a nad nimi ruku držeti mají, aby předně přem lidským raději podle nejvyšší možnosti co nejdřív konec učiněn, nežli průtah spravedlnosti, zvláště v věcech patrných, folkován byl. A protož sobě žádný co stěžovati slušné příčiny míti nebude. *) mohou. — **) Čti: zachovávaní.

13. A jakož i ten veliký nespůsob a neřád se nachází, že mnozí pořad[u] práva a processu nepovědomí, též i jiní někteří, opustivše řemesla svá neb všecko své utrativše, na *prokuratorství* a sollicitirování se všetečně vydávají, lidské spravedlnosti k sobě přijímajíce, je vedle toho svým častým navštěvováním a hodováním zžírají, proti všemu dobrému právu a řízení zemskému radami svými toliko zisku svého šetříce, škodlivě zavozují, mnohdykráte z oumyslu zlostného druhou stranu a prokuratory jich dotýkají, vejpovědi od práva vynešené naopak vykládají, a tudy veliké zaneprázdnění soudu činí, pře zoumysla bez vůle stran odkládají, je v tom, aby se bez nich zvláště krevní a příbuzní přátelé nesmlouvali, zavozují, a k tomu nemírně proti dobrému svědomí šacují. Jakož pak mnozí nezbední lidi předkem proti pánům svým, a potom také sami jedni proti druhým na těžkost a zošklivení JOKMsti *supplikují;* mnozí kdyby i sami toho neuměli, ti kteří jim supplikací spisují, berouce od nich ouplatky, na to je vedou a nasazují, nesmějíce se o to sami pokusiti, tou mírou častokráte mnohé poddané proti pánům jich pozdvihují; skrze kteréžto supplikací jak JOKMst, i oni ouřad konšelský zaneprazdňováni bývají: Protož aby oni takového neřádu netrpěli, jej přetrhovali, a ihned po přeslyšení této instrukcí jak při pořádných prokuratořích, i jinde dle potřeby, aby každý, buď on kdo buď, chtěje do rady za svou potřebou a proti komu koliv jak[ý] spis podati v něm každý, jehož se tu dotýče, předkem jmeno své vlastní a příjmí, potom podle něho tolikéž i ten, kdož by témuž spisu radil a jej spisoval, zejmena *se podepsal,* dostatečně nařídili; žádných tím spůsobem nepodepsaných spisův, — na niž [čti: na něž] také žádný odpovědi dotad, dokudž by se takoví podpisové nestali, dáti povinen nebude, — ku

právu nepřijímali a neuvažovali; mimo ty při obci jich za hodné uznalé prokuratory, kteříž by lidské spravedlnosti upřímně zastávali a neprodávali, žádným zkaženým řemeslníkům, jako i neužitečným sollicitatorům řečňovati ani supplikací spisovati nedopouštěli, nýbrž takové, zvláště pak *židy* za řečníky křesťanům se vydávající od šrankův hnali a pudili.

14. Kdeby se *chudých* a sprostných lidí dotýkalo, jim ex auctoritate officii sui v plnosti rady přísežného rozumného *prokuratora*, kterýž se takovým volně potřebovati dáti povinni jsou, k vedení a zastávání pří jich přidávali; anobrž dotčené nebohé lidi chudé, tak aby pro nedostatek ku právu potřebných nákladův proti boháči v spravedlnostech svých sukkumbirovati nemuseli, kdyžby juramentum paupertatis podle vyměření práva vykonali, do vyvedení věcí jich taxirovati nedali. Jakož pak

15. netoliko od týchž chudých, ale vůbec téměř ode všech lidí veliké stížnosti se proslejchají, že strany, kteréž při právích neb instancích městských v právních neb jiných potřebách svých co činiti mají, veliké taxy těm, jenž se při vyšších tribunálích zemských na hradu Pražském odvozují, podobné a časem i nad ně zvýšeněji platiti musejí, an i servusové neboližto služebníci ouřadní od vstoupení a obsilek lidí, podle vůle a libosti své, prvé nikdy neslýchaně a *nemírně přetahovati* a šacovati se opovažují. I poněvadž JMCská při vrchním svém právě královské appellací a jiných ouřadech jistou taxu vyměřiti ráčil, tak že sama sobě [sic] slušné jest, aby při týchž dolních právích něco jistého, co by za slušné a spravedlivé se uznalo, uloženo a nařízeno bylo, a tak ze všelikého neslušného nemírného lidí přetahování sešlo: [k] kterémuž cíli JOMKcí skrze jistou kommissí, od jakých věcí a jak mnoho předešle se platívalo, též jak mnoho nyní se bere, vyšetřiti dáti ráčí; potom pak na milostivou Jeho Osvícené KMti ratifikací, co by a jak mnoho netoliko od udělování práva městského, a to i jiných řízených [sic], od kterých jak soudcům, tak písařům, služebníkům ouřadním při týchž právích městských taxu odvozováno býti mělo, specifice vyměřiti a co nejdřív publikovati dáti oumyslu býti ráčí. Protož když od JOKMti takový *řád taxy* jim odeslán bude, aby nad ním ochrannou ruku drželi a z něho žádnému vykračovati nedopouštěli, a zatím v dotčeném taxirování lidí nejvyšší mírnost skutečně zachovati nařídili. Co se pak *udělování městského práva*, též přijímání lidí do pořádku dotýče: v tom s lidmi podle slušnosti tak zacházeti, i cechmistři a pořádky k tomu míti hleděli, aby mnozí k rozmnožení obce a k vzdělání obchodův raději se osazovali, nežli kdyby se do toho draze [v]kupovati museli, velikostí outrat a nákladův od předsevzetí svého odhrozeni a odvráceni nebyli.

16. *Vězně* také na dobrém pozoru míti náleží, tak aby nevinně stěžováni a hladem mořeni, a ti, ješto in custodia, totiž toliko zjištěni býti mají, v tak těžkém

vězení, kteréž by jim sotva pro poena neboližto v pokutu vynalezeno býti mohlo, jak se to dosavad dálo, neslušně trápeni nebyli. A protož oni purkmistr a konšelé od tohoto dne napotom vždycky beze všelijakého přerušení při dotčených vězních takový pořádek se vší snažností a opravdovostí skutečně zachovati mají:

1) Aby *dvě* hodné *osoby* z počtu svého zvolili, kteréž vedle Práva Městského A. 34 každého dne pátečního *ke všem vězňům* přihlídati, a dadouce jmena týchž vězňův, i při tom proč a pro jakou vinu, též jak dlouho v vězení sedí, od koho do něho připraveni, a jak potřebným vychováním opatřen jest, bedlivě oznámiti, purkmistru a konšelům v plnosti rady o tom o všem zprávu učiniti; oni však bedlivě vše uvážiti, a seznali-li by, že se některému proti právu neslušně procediruje, takovým in causis civilibus buď na rukojmě neb dostatečné reversy a závazky z vězení pomáhati; ty pak, ješto by v ničemž kriminálním interessováni, z lehké příčiny seděli, a czau prawy [snad: podle práva] vyměření pořádně a časně obviněni nebyli, dokonce propouštěti, neb pokudž by se sami v té příčině na čem zastavovali, to na JMCské král. appellací k spravedlivému nařízení neprodleně vznésti mají.

2) Kteří vězňové pro zlé skutky a nešlechetné přečinění do vězení připraveni bývají, pokudž by *komu v poddanosti* zůstávali, vrchnosti jich o tom ihned v známost uvésti; kdyby, zdali se jich ujímati chtějí neb ne, v jistém krátkém čase se nepronesly, tehdy proti takovým dle vyměření práv bez odkladův pokračovati naříditi mohou; a kde, zvláště in criminalibus publicis, žádný za původa se nepostavuje, takového vězně, tak aby žádní nešlechetní skutkové bez spravedlivého potrestání nezůstali, vedle povahy osob buď JMKcí rychtář aneb *rychtář městský* ex officio viniti, ouřad pak obviněného, pokudž by pro chudobu přítele právního sobě zjednati nemohl, prokuratorem k zastání pře jeho opatřiti, a dále krátký summarní process zachovati.

3) *Chudé vězně*, který odnikudž žádného vychování nemají, a v čas trvajícího processu, tak jak se to v jiných dobře zřízených obcech děje, k práci a k dílu při obcích z jistého slušného platu pro vyživení jich (dobře opatřené, tak aby vyniknouti nemohli) užívati dáti, jiné pak jich potřebami časnými opatřiti; i tolikéž

4) pro duchovní potěšení jich je začasté opatřené ke mši sv. do chrámu páně doprovázeti dáti mají.

Takovým tehdy spůsobem podle vyměření království tohoto dotčený purkmistr a konšelé vězním i jiným všem lidem vůbec *beze všech odkladův* a průtahův spravedlivost administrovati, strany v rozepřech co nejrychleji vyslejchati, a potom ihned po vyslyšení rozepří, s vejhradou vrchního práva, *vejpovědí podělovati*, aby

1) věci náboženství, cti a slávy boží, též napravení neřádův, — kteří by proti JMCé strany reformací v náboženství vydaným nezměnitedlným patentům a resolucím čelili, — se dotýkající, k čemuž i obzvláštní den obrán býti může,

2) criminalia a vězňové,

3) co by od JOKMsti jim purkmistru a konšelům buďto k opatrování aneb opravu [sic] odesláno bylo, což napotom nikdy [sic] přes tejden od nich protahované, ano i na několikeré napomenutí vyřizované nebyly, až i s obmeškáním mnoho dobrého a utvrzování[m] rozdílných neřádův a nespůsobův k ututlání přicházely, žádného zalíbení míti neráčí [sic], žádným spůsobem, (leda by k tomu od JOKMti dle potřeby další čas uložen byl), déleji zdržován[o] býti nemá.

4) Kdeby JOKMsti interesse versirovalo,

5) kdeby evidens periculum in mora, neboližto patrná škoda a skrácení kon [sic] pro odklad následovalo,

6) kdeby se pobožných skutkův, fundací a nadání dotýkalo;

7) personae miserabiles neboližto osoby nuzné, vdovy a sirotci,

8) lidé přespolní fedrováni byli.

Jiné pak věci, tak jakž by časem přední byly, tak před se brané i jedny po druhých vyřizované býti mohou.

17. Jest vůbec vědomé, že jsou dosavad ubohé *vdovy a sirotci* velmi zle opatrováni a od poručníkův zavozováni byli. Aby se tehdy toho již více nedálo, netoliko Právem Městským, ale i touto instrukcí a povinností jsou oni purkmistr a konšelé zavázáni:

1) Poněvadž na tom, aby pozůstalosti z světa sešlého neb sešlých buďto sirotkům, nebo komuž správa*) náleží, v celosti zůstaly a vyšamované [?] nebyly, mnoho záleží: protož aby ihned, jakž by kdo z světa sešel, všecku a všelijakou *pozůstalost* jeho, zachovajíce se v tom vedle JMCské novell. artikule Hh. 1. a Práva Městského D. 21. ve všem znění a položení jeho, skrze dva konšely *spečetiti*, a ji ne dříve, [než] až by se dědic pořádný ohlásil, neb kdyby se sirotkův dotejkalo, jim poručníci zřízeni byli, otvírati, při témž pak otvírání ihned pořádně, zcela a zouplna popsati a zinventovati, a takový inventář jeden jim poručníkům odvésti, a druhý při knihách městských dobře schovati dali.

*) Snad: z práva.

2) Aby za *poručníky sirotkům* lidi rozšafné a dobře osedlé, kteří by statek sirotčí dobře uručiti mohli, nařizovali, a je k tomu cíli, že dobrého sirotčího upřímně vyhledávati, statek jich tak, aby ho raději přibejvalo nežli ubejvalo, věrně opatrovati, je k pravému samospasitedlnému náboženství katolickému římskému, též jiným chvalitebným cnostem a mravům vésti chtějí a mají, přísahou zavázali; neb již vskutku shledáno jest, že někteří poručníci ubohé nezletilé sirotky tak zle opatrovali, že skrze nedbanlivost a nerozšafnost jich do těch provincí a zemí, kdežto netoliko téhož katolického náboženství žádného exercitium, ale naprosto nic jiného, než co jim protivné a odporné jest, slyšeti nejní, vyšikováni a o dědictví své mizerně připraveni byli.

3) Na to taky zvláštní pozor míti a dáti mají: kdyby kteří sirotci [s] statkem svým v opatrování *mateře své vdovy* podle nařízení manžela jejího zůstali, a ta by potom stav svůj proměnila, aby ihned purkmistr a konšelé po bedlivém toho uvážení jinak [sic], a ji při poručenství déle zanechati za dobré sirotka býti neuznali, sirotkům jiní poručníci zřízeni byli, táž pak mateř jich k zhotovení [psáno: k schotovením] a do rady složení inventáře, pokudžby hned po smrti manžela svého vykonati nedala, přidržána byla, a takový dle potřeby uznalé i přísahou stvrdila. Což když se stane, mají oni ten všecken statek na díly rozvrhnouti, a díly sirotkům náležející dobře opatřiti dáti.

18. A jakož v JMCé deklaratoriích a novellách pod lit. Aa. 8. jest vyměřeno, že vstavu městským žádný, byť i v tom městě rodilý byl, k právu městskému připuštěn býti nemá, dokud by tu v[Z]řízení Zemském Obnoveném pod lit. A. 2. vyměřenou *přísahu dědičné poddanosti* [ne]vykonal, což až posavad nikdež téměř v žádné obci zachováváno nebylo: pročež aby pro dostiučinění témuž právu a JOKMti ustanovení, syny městské i ty všecky, kterým by práv městských udělovali, k vykonání dotčené přísahy měli, a žádnému k právu městskému přístupu a nic v knihy městské klásti nedali, ani poručníkům statkův postupovati, ani živností městských fedrovati dotud a tak dlouho, až by s povolením JOKMti dotčenou povinnost vykonali. Však co se týchž městských synův pořádně zde v městě Roudnici splozených dotýče, a že by majíce svá leta, živnosti městské provozovati a dle příkladův jiných sousedův se živiti chtěli: ti a takoví, jak sice i v jiných městech to se zachovává, mají beze všech ouplatkův *práva městského* a svobod rodičův svých užiti a k živnostem městským připuštěni býti. Ale osoby přespolní od udělení jim takového práva městského a přijetí jich, co náleží, zaplatiti povinni jsou.

19. Aby na všeckny a všelijaké pořádky, *řemeslníky a obchodníky*, aby se vedle statut svých chovali, při přijímání nových mistrův do pořádku velkými ouplatky a strojením svačin i jinak nestěžovali, a tudy, jak již vejš dotčeno, jim cesty k přijetí nezamezovali; díla svá podstatná a hodná dělali, jich po své vůli a libosti nezdržovali, lidi neutiskovali, nýbrž v mírnosti a slušnosti jak spravedlivé jest prodávali.

20. Též na všeliké *míry a váhy*, aby se kupci, kramáři, handlíři, šenkýři, pekaři, řezníci a summou všickni obchodníci, kteříž na míru a váhu i jinak zboží své prodávají, v tom věrně a spravedlivě chovali, pilně a bedlivě pozorovati, a při kom by koliv míra neb váha nespravedlivá, s mírou a váhou, loktem Pražským se nesrovnávala, aneb jiná neupřímnost na oklamání lidské se našla: tomu každému takové míry a váhy, též i zboží v pokutě pobrati, a jeho skutečně strestati i jinak vedle vyměření Práv Městských pokutovati dáti mají.

21. Náleží jim také nad tím, aby řezníci všelijaká *masa*, i rybáři a rybářky všelijaké ryby, nejinak na váhu v té ceně, jakž by libra kterého masa neb ryb

podle proměnitedlnosti a potřeby časův sazená a to ratificirováno bylo, pod těmi již předešle od Jich Mtí vyměřenými pokutami prodávali, odbejvali; také bílá i hořká *piva* hodná a dobrá vařili, pekaři *chleby* dobré hodné a vyválené vedle taxy a sazení chleba dle ceny obilí pekli, zvláštní pozor míti. Protož v tom se napomínají, aby k přetržení všelikého ubohých lidí v prodaji těch věcí utiskování a přetahování netoliko chleby a piva, ale i masa, ryby a všelijaké jiné věci od největších až do nejmenších, které se v městě prodávají, ihned, jak by se s cenou obilí poměnilo, dobytky, ryby i jiné věci snázeji se dostati mohly, spravedlivě saditi, šacovati a taxirovati, ale vůbec v trhu tu, kde se co prodává, pro vědomost jednoho každého, jak draze která věc platiti má, vyvyšovati [snad: vyvěšovati] mají a dali, a z toho žádnýmu nijakž vykračovati nedopouštěli; jako i jisté přísežné osoby, dle starobylého řádu a chvalitebného obyčeje, též vyměření Práva Městského, zvolili, jim aby na takové prodaje pozor dali, [k] těm všem, kdo co prodávají, obzvláště pekařům a hokyním, s pilností dohlídali, chleby vážili; a pokudž by dle taxy a sazení který chleb váhy nedržel neb na oklamání lidu nevypečený nalezen, tolikéž kdo v tom, že kterou věc dráž, než taxirována jest, prodává, postižen byl: tehdy takový chleb všecken, neb což by dráže prodáváno bylo, buď na krámě neb v příbytku pekaře a jiných prodávajících pobrali, chudým lidem do školy neb špitálův rozdali, přísahu vydali; oni pak purkmistr a konšelé takové přestupníky dobrého řádu peněžitou pokutou neb vězením dle spravedlivého uznání pokutovali.

Co se *židův* zdejších dotýče, kteří při jarmarcích a trzích týhodních v skupování ryb i jiných věcí, a co se do města přiváží neb přináší, ke škodě nemalé sousedům, proti předešlému obyčeji *přednost* před týmiž sousedy sobě zarážejí, a v tom jim pekařům [škodu?] činiti nepřestávají: i poněvadž i v jinších městech, jako i v Kamenici České, kdež na 1000 strychů obilí i jiných věcí k jarmarkům a trhům se týhodním přiváží, žádné takové přednosti a svobody netoliko židé, ale ani přespolní kupci nemají, nebo jisté znamení neb praporeček se vystavuje, a dokud trvá, v tom čase domácí sousedé a měšťané přednost v koupení neb v koupi, co se jim líbí, mají, po vyzdvižení téhož praporečku teprva židům a přespolním svoboda v kupování obilí i jiných potřeb se zanechává; pročež y dle [snad: již] tak, jak prvé bylo, zachováno býti, a sousedé zdejší přednost v takových koupích slušně míti mají. Jestli by pak kteří z těch židův (což se jim přísně zapovídá) proti této inhibicí čeho se dopustil a postižen byl: to jemu netoliko pobráno, ale další pokutou strestán býti má.

22. Nachází se také nemálo lidí, kteří obilí na trhu *skupují,* je na podlahách skládají a *na drahotu chovají,* neb i sladovníkům a pekařům půjčují, a za dosti krátkého času sečkání mnoho na něm přetahují; což samo v sobě nic jiného není, než pouhé nešlechetné lichvení a sedlání, kteréž vždyckny v království tomto pod těžkými pokutami zapověděno jest. Protož mají na to bedlivý pozor dáti, aby se toho

více nedálo. Nýbrž chtěl-li by někdo kterému [z] sladovníkův neb pekařův půjčkou vděk učiniti, ten aby mu peněz neb obilí nic vejšeji, než co obyčejný zřízený ourok vynáší, počítajíc obilí v té ceně, jakž jest v čas půjčky na trhu platilo, nebral a jinak nečinil. Kdo by pak v čem jiném shledán byl, toho aby na JKMt, v nepřítomnosti pak na regenta k dalšímu uvážení, co by jej proto následovati mělo, vznésti hleděli.

23. *Vína* taky v městě a *piva* šenkujícím v obchodech svých velikých fortelův požívajícím, kteří téměř dvojnásobnýho zisku šetří a vyhledávají: i k týmž tehdy vín a piv šenkýřům pilně dohlídati, vedle ceny vědra vína na místě koupeného a nákladu k šenku na něj vzešlého, začby pinta nebo žejdlík vína neb piva šenkován býti měl, *saditi.* Též míra spravedlivá městská merkem znamenána býti má. A aby přes to drážeji vína ani piva nevybejvali, jednoho ani druhého neštěpovali a nefalšovali, nýbrž kteří se toho dopustí, jiným k vejstraze skutečně trestáni byli, se přičinili. A summou takové i jiné všelijaké v obchodech a handlích k ublízení bližního a nespravedlivým zemským [snad: ziskům] některých proti Pánu Bohu a dobrému svědomí se vztahující neřády, obmysly, šacunky a fortele opravdově snažně rušiti a jim v cestu vkročiti povinni jsou.

24. Strany přetrhování *nočních povyků* a v domích šenkovních i po ulicích s muzikou i jinak páchání rozpustilostí, odkudž pochází, že pro takových zežralých lidí zoufalost a povyky dobří a pokojní lidé pokoje užiti, a jak se málo připozdí, bezpečně po svých potřebách procházeti nemohou: aby se k uvarování všech odtud nepříležitostí pocházejících a nepravostí v obci své takové rozpustilosti zapověděly a zastavily, hospodářům domův šenkovních, aby přes druhou hodinu na noc žádného piva neb vína, — vynímaj c známé a poctivé osoby, kteří by pokojně veselí býti chtěli, jistý čas k tomu sobě obrali a hospodáře za to žádali, — na řád dávati, ani s muzikou neb jinak jakých povykův a pokřikův činiti nedopouštěli, přikázali. Řemeslníkům, čeládce jich [s] *zbraní,* zvláště bez světel, z domu vycházeti nedopouštěli. Kdoby pak koliv z dotčené rozpustilosti, cházky, buďto v kterém koliv domě šenkovním neb na ulici, po jmenované druhé hodině na noc buď s muzikou, jináč neb s jakoukoliv zbraní a světlem v jaké rozpustilosti a povycích, kterýmiž se Pán Bůh těžce uráží, postižen byl: toho každého i s muzikou do arrestu vzíti dali, a potom dle spravedlivého uznání jiným ku příkladu strestati.

25. I to s pilností opatřiti mají, aby těm od starodávna v příčině řebříkův a zahálečův [čti: hákův] též *hašení ohně* zachovalým nařízením, obzvláště pak v letě pominulém 1649 k uvarování morního nakažení od JMti vydanému, jim insinuirovanému dobrému a prospěšnému řádu ve všech punktech, artikulích a klausulích, znění a položení jich skutkem zadosti se stalo. V kterémžto cíli, co se hašení ohně dotýče, jest zapotřebí, aby jisté osoby k visitirování komínův nařízeny byly,

a svý měsíčný zprávy každý měsíc do plnosti rady skládaly; též řebříkův a hákův hodných a mocných potřebu nadělati, též po různu v ulicích v místech příhodných sklásti; v rathauze pak korbelů, konví a jiných k hašení ohně spůsobných a potřebných nádob, jako i seker a palic k stloukání šindele, co nejvíce chovati dali. Neméně při kašnách štoudve na smykách k vožení vody, kdežby zapotřebí bylo, vždyckny dobře spravené pohotově jměli. Obzvláště pak *židé* všickni v takové nastalé potřebě k ohni hašení, jakž i v městech Pražských to činiti povinni jsou, skutečně přidržáni býti mají.

26. A poněvadž pro zachování zdravého povětří znamenitý prostředek jest *čistota*, a v mnohých místech začasté se na rynku a v rozličnýeh místech před domy na placech, při chrámích páně a v ulicích všelijaký neřádové, též domovní kuchynské smetí, k veliké ohavě města na oko se spatřuje: ·pročež jak předně z rynku, tak potom i [v] jinších všech ulicích města ze všech domův i před domy, staré všecky jako i nově zdělané všelijaké nečistoty, bláta, návozy, rumy, hnoje, slámy za město, tu kdež náleží, vyvážeti; i tolikéž všelijaké hromady kamení a písku, čehož se tak k patrnému stavení toho času nepotřebuje, odprázdniti, a zase jiných nových sousedům činiti nedopouštěli; nýbrž ty všeckny, kteří by je svévolně činiti, aneb kdo spolu z měšťanův jich každého téhodne při nejmenším jednou před domem umésti a ukliditi nedali, jiným ku příkladu buďto peněžitou pokutou aneb vězením spokutovali; nic méně haldy dříví na ryncích dlouho ležeti netrpěli, ale vždyckny časně odkliditi poručili. *Silnice* a cesty všudy, kdekoliv vylámané a šlakovité, kdež toho kdy a jaká potřeba ukazuje, — an pro opatření takových silnic vejsady na cla nejní, — aby sobě lid přes svět pracující slušně co stěžovati neměl, náležitě časně dali [dodej: opraviti].

27. Vedle toho jest povinnost jejich, také dotčené silnice od *loupežníkův* a škůdcův zemských pro bezpečnost lidí pocestných vyčistiti pomáhati. Protož jak by o takové nešlechetné zběři co nejmenšího uslyšeli, mají k jímání jich dle starobylého spůsobu právo ven vysílati, a takové škůdce pleniti a vykořeniti nejvyšší možností se vynasnažovati.

28. Ukazuje zkušení, že za pominulých vojenských příběhův mnozí zlí lidé od nepřátelské strany na špehy do měst se vloudili; jiní také tam *přespolní* zůstávajíce, nic dobrého neprakticirovali. Aby tehdy napotom od takových lidí všelijaké nebezpečenství uvarováno býti mohlo, mají oni purkmistr a konšelé do každé brány jistého člověka opatřiti, při něm, též při všech měšťanech a zvláště hospodářích domův hostinských, pod skutečným trestáním, to*), aby na jednom každém, tolikéž na poslích, kdož by k bráně a potom do hospody přišel neb přijel, kdo odkud aneb z kterého města neb místa jde neb jede, kdy se odtud na cestu vydal, koho při

sobě neb sebou má, jak dlouho, s jakými příčinami tam a v které hospodě aneb u kterého souseda se zdržovati, a kam zase odtud jíti neb jeti chce, na všecko se dostatečně a gruntovně vyptali; žádného z míst, o nichž by pověst byla, že *inficirována* jsou, do brány nepouštěli; a kdyby se kdo vždy takový jakým spůsobem do města dostal, tehdy jeho do domů a hospod nepřijímali, nýbrž vždycky dříveji poznamenání zejména takových osob s těmi vejš dotčenými circumstanciemi k ouřadu odvozovali. *) Dodej: nařídití.

29. Jak se k *povalečům*, tulákům a lidem zahalčivým chovati mají, jest o tom v Právích Městských obsaženo. A poněvadž takových neužitečných lidí onde a onde namnoze se nacházejí, kteréžto ač u žádného v službě nezůstávají, nic nedělají, žádných poctivých obchodů nevedou, a in summa o nich, co odkud jsou, za jakou příčinou se zdržují, se věděti nemůže; však v šenkovních a jiných domích dnem nocí hejří a štveří, po městech semotam se protulují, a tudy v nemalé podezření se uvozují; jiní také nejsouc v ničem s městem trpící, v domích pronajatých leží, obilí na drahotu skupují, peníze na lichvu půjčují, a jinak obec zžírají a lidem v živnostech překážku činí. Na takové tehdy lidi a *lichevníky* aby se s pilností vyptali, a k nim se podle dotčených vyměření skutečně zachovali. Nad to kdo z jakých lidí k kterému měšťanu se přestěhuje, koho při sobě má, kde se při městě zdržuje, [aby se] věděti mohlo: a našlo-li by se při některých jaké podezření, takoví za jakými tu zůstávají, a nač živi jsou, se dotazovati, i uznalo-li by se toho potřeba, do vězení bráti, to na JOKMt neb regenta v nepřítomnosti hejtmana vznésti mají.

30. Jakož jest od starodávna ta přísná zápověď byla, aby žádný ve dne, mnohem méně v noci, z žádných *ručnic* pod uvarováním jak pokuty peněžité i těžkým trestem *nevystřelovali*; ukazovala-li by pak jaká potřeba, že by kdo z ručnice vystřeliti aneb s ní nějakou kratochvíl míti chtěl, ten aby to v místech k tomu za městem nařízených, kdeby se škody a nebezpečenství obávati nebylo, vykonal. Že pak přes takovou přísnou zápověď v noci [mnozí?] po domích i ulicích ve dne i v noci daremně střílejí, v kteréžto příčině netoliko by se buďto někomu oheň neb prostřelením i snad zamordováním, jako ženám těhotným a dětem zle posloužiti mohlo; ale jakou to konfusi činí, to se při teď pominulém vpádu švédského lidu do Menšího Města Pražského zjevně ukázalo. Pročež aby nad týmž předešlým dobrým řádem, o kterémž také vojenským officírům, aby od soldátův zachován byl, v známost uvedeno jest, ještě ochrannou ruku drželi, při měšťanech také, aby přespolním lidem hospodáři a hospodyně o této zápovědi, jak by který přespolní do kterého domu přijel neb přišel, oznámiti, a stříleti nedopouštěti hleděl, nařiditi. Kdoby pak tak se nezachoval, toho s tím, na koho by, že vystřelil, usvědčeno bylo, zároveň strestali aneb dle potřeby o tom na JMKcí vznesli.

31. Dáleji přicházelo to zhusta mezi lidi, jakoby z osob radních toliko tři nebo čtyry *osoby přední všecknu správu* sobě osobily, samy důchody obecními vládly, a o nich podle vůle a libosti své nařizovaly, ostatní pak málo, a na to nedbajíce, ničehož se nedotýkali. A jakož všickni zároveň, tak dobře poslední jako přední, jednu povinnost dobrého obecního vyhledávati zavázáni, a toho časem svým Pánu Bohu, JOKMti a obci povinni jsou: tak samo v sobě slušné a spravedlivé jest a k tomu se dostatečně napomínají, aby zachovajíce mezi sebou všelijakou svornost, upřímnost, jednotu, rovnost v plnosti rady všeckno řídili a zavírali, od prvního až do posledního, a všecky, obzvláště na čem důchodové obecní, špitálští, zádušní i jiní záležejí, a jiné podstatné věci dějí, mluviti, zdali se s nimi náležitě zachází věděti, a co by scestného vynašli, tím lépe a dostatečněji k napravení přivozovati mohli.

32. Kteřížto *počtové obecní* každého čtvrtléta v přítomnosti JMKcí rychtáře, též předních starších obecních k tomu spůsobných a počtův, též co k nim náleží, povědomých, v plné radě a ne pokoutně přijímáni a odvozováni býti mají, jako i před celou obcí aby nahlas čteni byli, a na místě JOKMti hejtman k doslejchání vyslán, a tak pod pečetí městskou [s] zprávou při tom na puchalterii se odeslali.

33. Item budou povinni oni purkmistr a konšelé počty své polouletně při sv. Janu Křtiteli a vánocích, důchodní i kontribuční se všema k nim přináležejícíma potřebami, též approbaciemi, zhotovené míti, tak aby je, kdež náleží, složiti mohli.

34. Jakož sobě tolikéž mnozí měšťané a sousedé dosavad stěžovali, že by v ukládání *kontribucí* a zbírek veliká nerovnost se zachovávala, některé chudé a pracně se živící osoby s jinými možnějšími srovnány, a na ně nesnesitedlné quoty *proti náležité proporcí* ukládány byly; ouřední pak osoby samy ve všech věcech se ušetřovaly, velmi málo aneb dokonce nic odvozovati, vedle potřebných zbírek i jiný proti předešlému spůsobu a obyčeji nikdy prvé nebývalý kollekcí samy o své ujmě bez vědomí a povolení JOKMti neb regenta sobě zaraziti, a podle libosti na měšťany ukládati, nýbrž i peníze pod titulem tých kontribucí vybírané jinam, než kde náleží, obraceti jměli. Jak by [čti: I aby] s takového všelikého chudých lidí utiskání a naříkání sešlo, budou napotom oni purkmistr a konšelé povinni, kdykoliv [by] budoucně na snémích, sjezdích obecních kontribucí svolena neb patenty nařízena byla, všem starším obecním a některým osobám z obce, povolajíc je v jisté místo před sebe, hodnověrné a jisté poznamenání všech domův městských a šosovních k šosu jich náležejících, též měšťanův, komu kteří náleží, jako i měšťanův a sousedův neusedlých, též jiných obyvatelův a podruhův živnosti městské provozujících, žádného nevypouštějíc a nezatajujíc, přednésti, potom takovou kontribucí do summy toliko vedle sněmovního snešení neb patentův na obec jich přicházející, a nikoli víceji, rozděliti. Při tom společně, jak by bohatší chudým nápomocni býti mohli, a co by jeden každý soused usedlý vedle možnosti a obchodu svého dáti měl,

bedlivě uvážili, v tom spravedlivou slušnou a naskrze pocházející [= durchgängige] rovnost zachovali; a coby jeden každý podle téhož rozvržení byl povinen dáti, každému skrze tolik cedulek s doložením causae contribuendi, kolik kdo domův má, v známost uvedli, a potom vybírati dali a je v spisu quitovati dali. Při čemž sami sebe dokonce šanovati, ušetřovati a ze všeho vytahovati nemají, nýbrž v nešení břemen obecních poslušně a nejinak, i při tom takto [se] zachovati povinni budou: aby žádným officírům vojenským proti mající ordinací na škodu obce žádný *diskrecí*, taflgelder a těm podobných neslušných vydání bez vědomí JMti neb ouřadu generalkommissařského neodvozovali, a o to s nimi žádné smlouvy nevydávali.

35. Nemají také pro ujití všelikého nedorozumění, bez vědomí a snešení se s nimi starších obecních i některých předních osob z obce, žádných *dluhův* o své ujmě na obec neuvozovati, ani jakých dluhův jinak, než [s] vědomím jich, platiti; na[d] to pak bez jistého povolení JOKMti neb regenta žádnému nic na obec pojišťovati, ani co od města zastavovati aneb jinak odcizovati moci míti nebudou.

36. Povinni jsou i to také zachovati, totiž:

1) Jestliže by kdy z nevyhnutedlné potřeby museli se *vydlužiti*, aby to nejprvé na JOKMt, potom i na regenta vznesli a za povolení žádali; neb jináče bez takového povolení vzdělaní dluhové za nepořádné se uznávají.

2) Z důchodův obecních, zádušních i špitálských aby žádní ouředlníci a správcové jich *na poručení jedné osoby*, buďto primasa aneb koho koliv z konšelův, nic *nevydávati*, než kdyby kam co vydáváno býti mělo, to aby se nejprvé v plné radě uvážilo, a vedle uznání a snešení certifikací na takové nařízení od písaře radního s podpisem primasa a předního staršího obecního zhotovena byla; jináče certifikací žádné passirované býti nemají.

3) A pro lepší tomu činění dosti mají dotčení ouředlníci a správcové všelijakých při obci důchodův k tomu cíli, že z důchodův obecních nemají a nebudou nic vydávati, lečby jim z plné rady po bedlivém uvážení se poručilo, a na to dostatečná certifikací, jakž dotčeno, dána byla, přísahou zavázáni býti.

4) Na dotčené ouředlníky a všecka hospodaření jich mají *primas* a starší obecní přední pozor míti, k nim dohlížeti, i všelijak příjmu a vydání vědomost míti, tak aby ve všem pořádně, věrně a náležitě postupováno bylo.

5) Na ujmu a stenčení důchodův obecních, zádušních aby žádný *pangkety* při přehlížení všelijakých počtův, při výchozích, kommissích, smluvách, jak se to předešle při jaké koliv nejmenší obecní práci podle zlé navyklosti činilo, strojeny nebyly.

6) Co by se osobám konšelským ouřad *purkmistrský* držícím za ten čas, dokud ouřad drží, na vychování dávati jmělo, to [aby] se neprodleně v plné radě

uvážilo, a to vydání aby mírné bylo. Mimo to, co se v plné radě nařídí, aby purkmistru nic víceji z důchodův obecních povolováno a vydáváno nebylo. A jestli JOKMti *rychtář* neb kdo koliv jiný z konšelův*), — že by se s důchody obecními od primasa, purkmistra a konšelův nedbanlivě zacházeti mělo, dluhové obecní splacováni nebyli, hospodářství se spouštělo, anebo někdo při důchodech obecních svého vlastního zisku vyhledával; jako i jestližeby kdo koliv proti nadepsaným artikulům něco před se bral, — a toho přímluvou svou v radě napraviti nemohl: o tom o všem aby na JOKMt vznésti neb regentovi zprávu svou učiniti nemeškali.

*) Dodej asi: by zpozoroval.

37. Mají i na to pozor dáti, aby sousedy k mušketům a *zbraním* nařízený nad náležitost a slušnost od *kaprálův* neobtěžovali, nýbrž v tom náležitou rovnost mezi všemi zachovali; *pokut* peněžitých ani jiných na ně neukládali, nýbrž provinil-li by kdo co, to na konšela vznesli.

Naposledy má jeden každý z konšelův hodnověrný vejpis této *instrukcí* při sobě míti, vše bedlivě čísti, sobě v paměť klásti, ta pak v místě radním vedle Práv Městských ležeti a pohotově býti. Aby pak tím lépeji jednomu každému v paměť přišla, a vše, co v ní a v jednom každém artikuli obsaženo jest, particirováno [prakticirováno] a vyplněno býti mohlo: má purkmistr každého čtvrt leta v plné radě tuž instrukcí zcela a zouplna, a podle ní z Práv Městských artikule, vedle kterýchž konšelé sami k sobě i jiným se chovati, a lidem k spravedlnostem dopomáhati mají, od lit. A. 4. až do 40. přečísti dáti; a kdyby komu v čem se zadosti nestalo, to ihned společně napravovati, a dále všemu skutkem zadosti činiti povinni budou. Jakž tehdy žádné pochybnosti není, když tak při spravedlnostech lidských a řízení[ch] obecních upřímně a věrně kráčeti budou, že Pán Bůh práce jich požehná, tak tolikéž JOKMt poslušnost a věrnost jich milostí svou knížecí jim zpomínati ráčí. A v tom se milostivá vůle Jeho Osvícené Knížecí Milosti naplní. Jíž jest datum v zámku Roudnickém dne 20. Februari a. 1676.

Jo. Frydrych Claner (L. S.) Ex decreto
regent. Celsissimi ducis Saganensis.

Weingarten v Codexu otiskl dva reskripty císaře Leopolda (str. 572 č. 511 z roku 1694, a str. 630 č. 574 z roku 1700), podle kterých nejmenovaná knížecí vrchnost ve svém městě ustanovila si *fiskála*, jenž měl býti první osobou u magistrátu; císař ten název zapověděl, a nařídil, že sice každá vrchnost může u městského magistrátu zříditi si osobu, která by pečovala o prospěchy vrchnostenské, ale ta že se má nazývati její Sachwalter nebo mandatarius (1694), actuarius nebo plnomocník (1700). V obou případech jsou vlastní jmena většinou vynechána, ale zůstalo tam jmeno města Roudnice (str. 630). Podle toho jest možno se domnívati, že syn a nástupce knížete Václava z Lobkovic († 1677) na Roudnici, kníže Ferdinand z Lobkovic († 1715), pojmenoval fiskálem asi takového zmocněnce svého v Roudnici, jakým dle instrukce z r. 1669 (viz výše str. 427 č. 297) i dle této zde předcházející instrukce měl býti knížecí rychtář v městě Roudnici, (viz úvod str. 442-3, čl. 16 č. 2) str. 449, čl. 32 str. 456, čl. 36 str. 458).

308.

1678, 14. ledna: Člověk volný, jenž svedl sousedskou dceru v městě Kostelci n. Orl., zavazuje se pojmouti ji za manželku a dává se v poddanství a člověčenství vrchnosti Kostelecké.

(V poddanost uvedení Jana Libkovského.) Tak jakož jsem já níže podepsaný proti Bohu všemohoucímu a jeho svatým přikázáním těžce prohřešil, dopustíce se skutku snubného s Annou dcerou slovutného muže Václava Karáska souseda při městě Kostelci n. O., pro kteréžto prohřešení do slušného trestání jsem od vrchnosti téhož panství a města Kostelce vzatý; nemoha sobě z něho jináč pomoci, přicházejíce na mé jí Anně Karáskový učiněné přípovědi, že ji k stavu sv. manželství pojíti chci: pročež nyní tímto mým zápisem se zavazuji a připovídám jako poctivý člověk pod stracením poctivosti své, že se s ní dle řádu a nařízení církevního svatého, jak nejdřívěji svých [?] vrchnosti duchovní k tomu přijíti moci budu, se kopulirovati dáti. Také při tom, jsa já člověk svobodný, Její Mti vysoce urozené paní paní Františce Magdaleně Zárubové rozené Grammové, jakožto v ten čas mocné poručnici nad sirotky po slavné paměti nebožt. urozeným pánu panu Václavovi Zárubovi z Hustiřan pozůstalými, slibuji věrnost, poddanost a pravé člověčenství. Na potvrzení toho, že tomu, což tuto nadepsáno jest, zadosti učiniti a se tak zachovati chci, jsem se k tomuto listu vlastní rukou podepsal. Stalo se na kanceláři Kostelecký dne 14. Jan. 1678. Jan Ludvík Lybkauskeg m. p.

Z manuálu města Kostelce od r. 1636 fol. 146, jejž mně r. 1894 zapůjčil spisovatel p. Oldřich Seykora. Že měšťané Kostelečtí své vrchnosti museli slibovati poddanost i člověčenství, doloženo jest v monografii Zoubkově: Kostelec n. O. 1860 str. 21, 33. Srovnej níže list ze 20. září 1714.

309.

1679, 15. června: Zběhlý poddaný Křivsoudovský, jenž byl vrácen a uvězněn, slibuje pod nejtěžšími tresty již neodcházeti.

Leta 1679 dne 15. Junij. Já Vít Dušek přiznávám se s tímto zápisem, že jsem sobě dobře nevyrozuměl, jak svou živnost spraviti, abych se do vůli boží na ní s manželkou živiti mohl, s malými dítkami, a v čem komu povinnostem vypravovati, než smysl nestálý jsem měl. Jeden čas jsem se dosti napracoval, abych také užitek z požehnání božího míti mohl, a podruhý zase vopustil a něco rozmrhal a *pryč ujel*, a to po dvakrát. A tu má milostivá vrchnost mne dali honiti a hledati, a mně zase dostali, a tu do vězení jsem dán byl. I nemohouci sobě jináč z takového vězení pomáhati, ale rukojmí jsem zastavati*) musel, a k tomu ještě jurament a závazek jsem učinil na kříž božího umučení, klečíce dva prsty jsem položil a tyto slova říkal: „Přísahám Pánu Bohu všemohoucímu, blahoslavený Paní Marii, všem božím milým svatým, že víc nad svý milostivý a dědičný vrchností zraditi, a nikam

ujíti ani ujížděti nechci do mý smrti. Kdyby mně se pak nějak skrácení a ublížení stalo, tehdy k své milostivé vrchnosti se utíkati a oznámiti chci. Pakli bych se tak nechoval, a pryč ujel neb ušel, a má vrchnost milostivá a dědičná se mně uptati a dostati ráčili, tehdy po svý**) milostivý vůli, jak by koliv nejtěžší trestání mně by bylo usouzený, podniknouti a podstoupiti chci, a žádná milost aby mi se nestala, na to se dobrovolně uvoluji. A k tomu mi dopomáhej svatá Trojice Boží, blahoslavená Panna Marie, a všichni svatí Amen.

*) Snad: postaviti. — **) její.

Ze zápisné knihy Křivsoudovské fol. 67b opsal Hanuš Valchář, učitel v Košeticích. — Podobný zápis jest v též knize na fol. 82., kdež Martin Navrátil 4. ledna 1667 slibuje věrnost vrchnosti své.

310.

1679, 1. prosince: Nařízení komory české, kterak poddaní na panství Pardubském mají býti trestáni, když odpírají robotovati.

Praes. 6. Dec. 1679. Resolucí, jakým tak spůsobem poddaní JMCské pro všelikou neposlušnost trestáni býti mají.

Ur. p. Jakubovi Bohuslavovi Lysandrovi z Ehrenfeldu, JMCské panství Pardubského hejtmanu, příteli nám milému k dodání. Ur. p. hejtmane, příteli nám milý! Vyrozuměli jsme z zprávy nám na JMCské král. komoru českou od vás pod datum 18. Nov. leta přítomného učiněné, též inklusivy, že na panství JMCské Pardubském pod správu vaši svěřeném, jak mnozí vesničtí rychtářové, tak jiní lidé poddaní téhož JMCské panství vám, též officírům vedle vás sloužícím v poslušnosti státi, povinné mírné *roboty* vykonávati, dotčení rychtářové do rozdílných prací nařízené lidi stavěti, a kdoby dobrovolně do týchž prací jeti neb jíti nechtěl, takového neposlušného in specie vám přednášeti nechtějí; též jaký vy tak prostředek k vytrestání týchž rychtářův přednášíte, a vedle toho resolucí naší na to, zdali by vždy předce také i lidé poddaní pro nevykonávání bez slušné příčiny robot *peněžitou pokutou* trestáni býti měli, podělen býti poslušně žádáte.

I poněvadž vejš dotknutí rychtářové z gruntův svých přes celý rok žádných robot nevykonávají, pročež jmenem a namístě JMCské krále.. vám poroučíme, abyste opáčeným rychtářům to, aby do všelikých děl a prací s lidmi vejjezdnými i pěšími každého téhodne se postavovali, a je z officírův aneb šafářův tomu, kdo při jaké práci zůstávati bude, zouplna odváděti [sic].*)

Za druhé, aby oni rychtářové sami lidi JMCské poddané v robotách a v jakýchkoli pracech odporné, neposlušné k poslušnosti skutečně přidrželi; kdyby sami tomu odolati nemohli, je k vytrestání před vás dostavovali: a pokudž by který rychtář, krom nemoci neb jiné slušné příčiny, to vykonávati zanedbal, aby za to s jinými poddanými zároveň dva neb tři měsíce robotoval, jmenem naším uložiti.

Co se pak lidí JMCské poddaných, krom připomenutých rychtářův, dotýče: poněvadž jim z poslušnosti se vytahovati nepřísluší, tehdy jednoho každého chalupníka, kdyby koliv pěší robotu zameškal, pokaždé až na jednu kopu, a potažníka aneb rolníka na 3 kopy míš., však nížepsaným spůsobem: totiž [když] se chalupníka trefí, ten aby tolik hranic pivovarského aneb hvozdového dříví, co by za tu jednu kopu míš. platiti přišlo, postaviti, potažník pak s koňmi svými buďto fůry (mimo nařízené roboty) k hospodářství patřící, aneb jaké koliv forování, od čehož by se z důchodu platiti aneb na fůry něco dáti musilo, též za ty 3 kopy m. vykonati povinen byl, — vytrestati, a to oboje pokaždé v počtech penězitých, co se pokuty místo platu penězitého od díla dáti mělo, dokládati.

Pokudž by kdo z lidí JMCské poddaných větší pokuty aneb jiného trestání zasloužil, to pokaždé na nás JMCské král. komoru českou s zprávou a zdáním vaším vznášeti, a toto poručení naše jak opáčeným rychtářům, tak i poddaným pro vejstrahu v známost uvésti nepomíjeli. Vědouce, že na tom milostivá JMCské vůle naplněna bude. Na hradě Pražském 1. Dec. 1679.

Kopiář panství Pardubského z let 1632—1687 fol. 251 v archivě Českého Musea.

***) Snad měl hejtman nařiditi rychtářům, aby bývali při svých robotnících, i aby jmena poddaných dostavivších se k robotě podávali napsaná úředníkovi neb šafářovi tam dohlížejícímu.**

311.

1679: Právo a řád horenský v Napajedlích.

Tak nazývá se řád o 39 artikulích, jenž obsahuje pravidla právní, platná při vinohradech Napajedelských a při soudě nad vinicemi tehdáž v Napajedlích zřízeném. Vepsána byla na počátku horenské knihy, založené r. 1679. Horný (perkmistr) a horníci (konšelé viniční) městečka Napajedel nepochybně si ty artikule ustanovili sami, neboť mnohé články se počínají slovy: „To také za právo ustanovujem.“ V artikulích není zmínky, že by vycházely z moci anebo s potvrzením vrchnosti, ačkoli artikul 1. oznamuje, že „všech hor Napajedelských i toho práva (soudu horenského) vrchnost jest každý pán a držitel městečka Napajedel;“ tou vrchností byl 1674—1691 Julius Vilém baron z Rotalu. Tištěno v Praskových Pamětech městečka Napajedel, ve Velkém Meziříčí u J. F. Šaška bez udání roku, dle předmluvy 1881, na stranách 95—104.

312.

Z Knihy Hospodářské Kryštofa Fischera T. J.,

sepsané okolo r. 1679.

***Kryštof Fischer* narodil se r. 1611 v České Lípě; r. 1628 vstoupil do řádu jesuitského v kolleji sv. Klimenta v Starém Městě Pražském, kdež stal se knězem. Že mu nesloužilo zdraví při dalších studiích, oddal se správě statků kolleje Klementinské. V letech 1644—1651 byl**

superiorem residence v Kostelci nad Orlicí, kdež jesuité drželi (1638—1666) statek jim připadlý po Kašparovi Grambovi. Později 1654—1668 byl superiorem residence v Liběšicích u Litoměřic. Obojí ten statek za osobní správy své dobře zvelebil, i staral se také o písemné zaznamenání všeho, čeho paměť by mohla býti budoucně s užitkem; v těch záznamech slove někdy (1657—1666) regentem nebo inspektorem všech statků kolleje Klementinské. V dubnu 1680, v čas selského povstání, Fischer přišel schválně do Liběšic, aby se pokusil o utišení sedláků, poněvadž uměl s poddanými lépe zacházeti než Bartoloměj Tolesius, jeho nástupce v residenci Liběšické i v inspektorství statků Klementinských; ale přišel do Liběšic pozdě, nestačil již odvrátiti příchod vojenské kommisse a ukrutné trestání odbojných sedláků; nadarmo navrhoval slevu některých břemen poddanských, proti nimž sedláci povstali. Znesnadniv se o to s Tolesiem i s jinými, odešel asi po třech nedělích rozmrzen z Liběšic; superior Litoměřický Jakub Tatýrek nazval ho tehdáž posměšně reformatorem.*) Kryštof Fischer zemřel potom již 7. září 1680 v Průhonicích**) u Prahy, kterýžto statek tehdáž (1669—1685) také náležel jesuitům u sv. Klimenta.

Fischer v posledních letech svého života spisoval dílo ku praktickému poučení správcův na velkých statcích, a to jazykem latinským; měl je rozpočteno na tři svazky, ale napsal jenom dva svazky, a za jeho života vyšel tiskem jenom svazek první. Ten má dvojí titulní list; první jest mědirytina s obrázky dílem allegorickými, dílem z přírody vzatými o životě hospodářském; nad titulem nejvýš spatřuje se kohout (symbol bdělosti), pod ním v záři oko lidské s nápisem na podstavci: Oculus Domini (oko pánovo); titul knihy uprostřed mědirytiny zní: „Pars prima, decas georgica X principalium operarum *oeconomiae suburbanae*, conscripta a P. Christophoro Fischer Societatis Jesu anno 1679." Pod titulem jsou vyobrazeny váhy jako symbol spravedlnosti, a při nich čte se heslo: „Do ut des." Druhý titulní list jest pořízen obyčejným způsobem typografickým; nápis zní: „Operis oeconomici per R. P. Christophorum Fischer S. J. conscripti pars prima de oeconomia suburbana, nunc primum in lucem data oc. Pragae, typis universit. in colleg. Soc. Jesu ad s. Clementem 1679." Následuje dedikace kolleji Klementinské, že autora živila 48 let. Dovolení provincialovo k tisku jest datováno 27. prosince 1679; kniha nazývá se v něm prostě Oeconomia suburbana. Díl první má 261 číslovaných stran v malém kvartě; dále jest abecední rejstřík věcí na 13 nečíslovaných stranách, a na 27 stranách abecední seznam technických slov s vysvětlením českým a německým. Obsah knihy dělí se v deset traktátů, k čemuž ukazuje rytý titul, a každý traktát dělí se v několik kapitol; a sice pojednávají traktát I. o zemědělství a jeho odvětvích ve 14 kapitolách, II. traktát o rybách a rybnících, III. o pivovarství, IV. o zahradách kuchynských a kořenných, V. o štěpnicích, VI. o vinicích, VII. o lesích, VIII. o ovčáctví, IX. o dobytku, X. o drůbeži.

Díl druhý jest upraven podobně, jako první. Nahodilé letopočty 1677, 1678, 1679 ve vzorcích na stranách 117, 205 ukazují, kdy byl psán. Má též dva titulní listy, první v mědi rytý a ozdobený obrázky dílem symbolickými, dílem představujícími rozličné obory zaměstnání hospodářského; nad nápisem jest otevřena účetní kniha a nad ní vztýčena otevřená pravá ruka s okem na dlani vykresleným, a pod účetní knihou nápis: „Oculus oeconomi" (oko hospodářovo). Uprostřed listu jest titul: „Pars secunda Oeconomiae suburban ae posthuma R. P. Christophor Fischer S. J. in lucem data anno 1683." Pod tím titulem jsou opět vyobrazeny váhy a při

*) Schulz, Korrespondence jesuitů z let 1584—1770, nákladem Č. Akademie 1900 str. 152. Mám též vlastní výpisy z papírů Kosteleckých i Liběšických. — **) Rezek, Dějiny Čech a Moravy nové doby, kniha II. 1893 str. 263.

nich napsáno heslo: Unicuique suum (každému své). Druhý titul zní jako u dílu prvního: Operis oeconomici per R. P. Christophorum Fischer S. J. conscripti pars secunda de oeconomia suburbana, nunc primum in lucem data ɔc, Pragae 1683." Dedikován jest tento pohrobní díl správcům všech jesuitských sídel po Čechách, Moravě i Slezsku. Text jest na 263 stranách; pak ještě následuje rejstřík věcný na 10 stranách, a slovníček technických výrazů latinsko-česko-německý na 13 stranách. Vydavatel nikde se nejmenuje, a o spisovateli vypravuje předmluva málo více, nežli že Fischer nemohl tohoto druhého dílu úplně dokonati, a třetí díl, jenž zůstal nenapsán, že měl obsahovati zeměměřictví hospodářské a stavitelství, též o dobývání kovů a j. v. Obsah druhého dílu jest též rozvržen v traktáty, a ty se dělí v kapitoly. — Traktát I. jedná o kanceláři a jejích náležitostech; v něm kapitola 5. pod názvem kalendáře měsíčného dává poučení, co kdy hospodář a úředník má dělati, a uvádí též mnohá pravidla pranostická a kalendářská; sama kapitola 5. zaujímá strany 23—93, i jest hojnější, nežli bývají podobné kalendáře v jiných sbornících hospodářských, jako memoriál tištěný výše str. 411—424. — Traktát II. dělí se v 6 kapitol, z nichž první jedná o hospodáři čili pánovi statku, jaký má býti, ostatní pak obsahují instrukce pro hejtmana, důchodního, obročního, purkrabího a pro sládka; rady a předpisy v tomto traktátě sebrané jsou nám největším dílem již známy z jiných instrukcí, pocházejících ze 16. nebo 17. století; některé význačné články, jež osvětlují poměr mezi poddanými a vrchnostmi, otisknou se zde jakožto důležité svědectví, kterak o těch věcech smýšlel znamenitý toho času praktický ekonom Fischer. — Traktát III. poučuje dále o správě panství, jmenovitě o měrách a váhách, o třech zvůrech čili stranách (ozimní, jarní a úhorové), v něž se polnosti rozdělovaly, a jak se má co zaříditi při orbě, při dobytku i v jiných oborech hospodářských, aby statek přinášel užitek. — Traktát IV. dává naučení o účtech, jak se mají sestavovati; — traktát V. o dílnách při dvořích panských, jako o mlýnech, o pekárnách, o kovárnách, o konopí a lnu, jak se mají pěstovati a zužitkovati. — Ostatek knihy má společný nadpis Corollaria, a obsahuje kapitoly o rozličných věcech, jež prý spisovatel chtěl rozvésti ve větší pojednání, ale překazila mu to smrt; a sice pojednává kapitola 1. o pronajímání dvorů neb statků, 2. o zaopatřování sirotků poddaných, 3. o výročních soudech, 4. o hranicích a meznících, 5. o svědcích v příčině hranic a kterak se hranice mají zabezpečiti popisem. Také z těchto přídavků otisknou se zde některé výňatky.

Fischer svým spisem chtěl hospodářům a zvláště úředníkům hospodářským v Čechách dáti návod, jak by si měli počínati, aby bylo dobře na vše strany, statek aby vlastníkovi přinášel užitek a se zveleboval, a při tom úředníci, čeládka i poddaní aby mohli obstáti. Poučení o tom bral ze skutečnosti, jak se v Čechách hospodařilo, ze své vlastní praxe, z předpisů souvěkých, kterých se však do slova nedržel, i z výroků starověkých spisovatelů, jichž se nezřídka dovolává pro ozdobu. Vedle věcí tehdáž všedních a nám odjinud známých nacházíme ve spise Fischerově zvláštní ráz, zvláštní praktickou filosofii hospodářskou, která jest jeho vlastním majetkem a označuje jeho osobní charakter, z něhož vychází. Fischer byl člověk skrz naskrz praktický, utilitarian v dobrém smyslu toho novověkého slova. Zemědělství provozoval pro užitek, ne pro zábavu nebo z pouhé záliby; nespatřoval v něm idylly, nebyl sentimentální, ani mnoho útlocitný, ale rozumný a spravedlivý. Často ve svém spise vrací se k svému heslu, postavenému na jeho první titul: *Do ut des*, dávám, abys dal, a odůvodňuje jím praktická pravidla pro hospodáře na všecky strany: heslem tím má se spravovati pán statku v poměru ke správcům, jimž má poskytnouti slušnou obživu, aby od nich mohl požadovati řádnou službu. Týmž heslem mají se spravovati pánové i správcové v poměru k čeládce, aby náležitě praco-

vala, i v poměru ku poddaným, aby bez odporu konali své povinnosti k vrchnosti. Fischer radí spravovati se týmž heslem i při dobytku, kterýž, je-li náležitě chován, dává dobrý užitek. A totéž heslo platí mu v poměru mezi zemědělcem a půdou, kteráž dává dobrou úrodu jenom tehdáž, je-li dobře vzdělávána.

Deset let po smrti Fischerově spis jeho vyšel *v německém překladě*, též ve dvou dílech, o 296 a 312 stranách v malém kvartu. Hlavní část dlouhého titulu v prvním dílu zní: „Fleissiges Herrnauge, oder wohl ab- und angeführter Haushalter, d. i. gründlich und kurz zusammengefasster Unterricht von Bestell- und Führung eines nütz- und einträglichen Landlebens und Wirtschaft.. von R. P. Christophoro Fischern, anjetzo aber ins Teutsche übersetzt von Agatho Carione. Frankfurt und Nürnberg in Verlegung Johann Ziegers MDCXC.“ Díl druhý (Zweiter Theil des Landlebens und Wirtschaft) vyšel též r. 1690. — Týž německý překlad vydán byl podruhé u Jana Ziegera v Normberce 1696, při čemž první i druhý díl (str. 342, 312) byly rozmnoženy o několik kapitol, a přidán byl nově díl třetí (str. 588) o zahradách květinových, o rostlinách léčivých, o čížbě a jiných věcech více zábavných než užitečných.

Také do *češtiny* byl ten spis přeložen, a sice z latiny; český překlad vyšel též ve dvou dílích, avšak s jedinou paginací (stran 445 v kvartě). Díl první má nápis: „Knihy hospodářské skrze dvojíctihodného kněze Kryštofa Fišera T. J. sepsané díl první o hospodářství polním .. na česko přeložený od dvojíctihodného kněze *P. Jana Barnera* z téhož Tovaryšstva Ježíšového. V Praze v impressí univers. v kolleji Tovaryšstva pána Ježíše u sv. Klimenta 1706.“ Na typografickém titule dílu druhého stojí rok tisku 1705, nepochybně omylem, neboť na titule do mědi rytém jest letopočet 1706.

Co se týče dokonalosti formy, oba překlady zůstaly daleko za originálem. Fischer z vlastní praxe výborně rozuměl věcem, o kterých psal, a byl dobrý znalec jazyka latinského, kterým psal, jazyka to vytříbeného a ustáleného. Naproti tomu němčina i čeština nacházely se tehdáž ve stavu schátralém, jsouce zanedbávány ve vyšších školách a kaženy špatnými módami v kancelářích; oba překladatelé, německý i český, málo znali věci hospodářské, pročež překlady jejich nevždy přiléhají dobře k originálu, ba mívají poklésky jmenovitě také v názvech technických. Jan Barner (narozený v Jičíně 1643, jesuita od r. 1663, zemřel 1708 v Kutné Hoře) byl na svůj věk dosti dobrý spisovatel český, ale správou statků nikdy se nezaměstnával. —

Zde dávám tisknouti jenom nevelké výňatky; vybíral jsem k tomu taková místa, kterými se osvětluje, jaké byly tehdejší poměry mezi lidem poddaným v Čechách a kterak o nich smýšlel rozumný hospodář jesuita Fischer. Všechny výňatky zde položené jsou vzaty z II. dílu spisu Fischerova; vedle latinského textu kladu český překlad Barnerův, vždy s udáním stránky starého tisku.

V díle II., traktátě II., kapitole 1., jež obsahuje *naučení pro pána*, píše Fischer:

Xenophon oeconomum benevolum et inde imperio aptum exoptat; benevolentiâ enim et *humanitate* facile efficitur, ut obsequentes sint subditi: nimius rigor et nimia majestas odiosa, clementia loco firmi praesidii est: praestat subditorum constans amor satellitum plurimorum vigi-

Xenofon chce míti hospodáře *dobrotivého* a vlídného;*) nebo skrze dobrotivost a přívětivost snadno to dovede, aby ho poddaní poslušni byli. Přílišná přísnost a velebnost nenávistná jest, milostivost pak silná obrana. Více pomahá stálá poddaných láska, nežli mnohých drábů be-

lante custodiâ. Nunquam *noviter excogitatis exactionibus* populus exhauriendus; et ita tractandus, ut illi parere, et quasi spontaneâ lubentiâ placeat servire. Obsequia coacta ut plurimum tyrannidem periculosam sapiunt; plerique plus praemiis, quam poenis in officio continentur. Neque tamen omnino remisse semper agendum; non tantum imperiosa saevitia, sed et nimia lenitas rem perdit. Vitium omne tam est in defectu, quam excessu. Virtus in mediocritate consistit. [II. str. 95.]

dlivá stráž. Nikdá nově vymyšlenými daněmi nemá lid obtížen býti; nýbrž tak s ním jednáno býti má, aby on rád poslouchal a sám volně sloužiti chtěl. Služba bezděčná obyčejně tyranská věc jest; a větší díl dá se raději odplatou nežli trestáním k tomu vésti, k čemu jest zavázán. Ale však nevždy měkce s ním jednati se má: nebo nejen přílišná ukrutnost, ale i dobrotivost zkázu uvádí. Zlá vášeň nejen v vejstupku, ale i v nedostatku se nachází:**) ctnost pak v prostředku stojí. [Barner, str. 305—6.]

*) Místo 'vlídného' mělo by státi: způsobilého ke vládě. — **) Spíš: Vadou jest jak nedostatek, tak i nadbytek.

V traktátě II. do kapitoly 2. Fischer položil *instrukci hejtmanskou*, v níž zasluhují pověimnutí články 15, 17, 18, 19, 21:

15. Quot pecora per hiemem ali possint, et ex pabuli quantitate et seniorum subditorum documentis perdiscat. Si in praediis aluntur *juga propria*, nunquam ab aratro abstrahenda, et subditi aliis operis occupandi. [Str. 102.]

15. Co se přes zimu dobytka doma chovati moci bude, z hojnosti píce a z starších poddaných naučení pozná. Jestli se který *potah panský* při dvořích chová, ten nemá nikdy od pluhu odtržen býti, poddaným pak má se jiná práce uložiti. [Str. 311.]

17. Ad pecuniarias mulctas nullum adiget sine scitu; et si quas ex mente sui principalis imposuerit, proventibus ejusdem adjicientur et sub titulo mulctarum inscribentur. [Str. 102.]

17. K *peněžitým pokutám* žádného nutiti nebude bez vědomí pána; a jestli které z vůle jeho uloží, toť přijíti má do důchodů panských, a pod titulem pokut se zapíše. [Str. 311.]

18. Omnis administrator rei familiaris sit velox ad audiendum, tardior ad credendum, cunctabundus ad puniendum. Ad poenitentiam enim properat, qui cito judicat. Quidquid audierit, prudenter examinet, et circumspiciat veritatem; noverit iram temperare. Sit benignus et affabilis, maxime in pauperes, viduas et pupillos. Subditis nequaquam sese reddat ni-

18. Každý správce při hospodářství má býti rychlý k slyšení, zpozdilý*) k věření, a zpozdilejší**) k trestání: nebo bycha honívá, kdo brzo soudí. Cokoli uslyší, má to rozšafně rozeznati a pravdu vyzkoumati. Ať umí hněv zmírniti, a jest dobrotivý a přívětivý, vzláštně k chudým, vdovám a sirotkům. S poddanými ať příliš přátelsky neobcuje, aniž s nimi v hospodě

mis familiarem et in tabernis aequalem, ne suam prostituat authoritatem: nimia enim familiaritas parit contemptum. Non sit in promeritos et familiam Evclio, memor Sirach: „Panis et disciplina et opus servo;“ et illius documenti philosophi: „Familiam“ inquit „tria decent: labor, esca et castigatio;“ memor pariter documenti Catonis: „Cum fueris servos proprios mercatus in usus, et servos dicas, homines tamen esse memento.“ [Str. 102 až 103.]

19. Multum tricatum dominus fundi evitaverit, si *capitaneum caelibem* nanciscatur; arduum enim maxime in re familiari duobus dominis servire, hero scilicet et imperiosae uxori. Minus fideliter domino serviet, si huic placere studeat; si in heri commodum totum se impenderit, habebit in uxore quotidie domesticam calamitatem. Innata enim mulieri in primo peccato superbia: hinc desiderium per fas et·nefas pretiosi et varii amictus, delicatior et amabilior victus, perpetuus et arrogans dominatus. Neque enim in hodiernum illud Geneseos digerere possunt: „Eritis sicut Dii.“ [Str. 103.]

21. Si quandoque quispiam ex numero familiae manu mittendus, aliusque substituendus, matrimonia confirmanda, literae dimissoriales vel testimoniales et natalitiae exhibendae, pacta constituenda, conventiones confirmandae, amicabiles compositiones ineundae, judices et senatus renovandi, templorum et pupillorum rationes revidendae, hereditates distribuendae, fruges et pecora oc distrahenda:

na řad pije, aby své vážnosti nezlehčil: nebo to příliš přátelské jednání s nimi způsobí, že ním pohrdati budou. Ať také není k zasloužilým a čeledi příliš skrbný, pomně na onu Syrachovu propověď: „Chleb a kázeň a dílo služebníku;“ a na ono naučení mudrce: „Čeledi tři věci přísluší: práce, pokrm a trestání;“ též i Katonové: „Když si najmeš služebníka, pomni ho býti člověka.“ [Str. 311—312.]

*) opozdilý. — **) váhavý.

19. Mnohým nepříležitostem ujde pán gruntu, bude-li míti *hejtmana neoženěného*: nebo velmi těžká věc jest, vzláště při hospodářství, dvěma pánům sloužiti, pánu totižto a mnohorozkazující ženě. Méně věrně sloužiti bude pánu, jestli této líbiti se chce. Jestli se celého odevzdá na službu pána, bude míti s ženou každodenně domácí bídu. Nebo ženě v prvním hříchu vštípena jest pejcha, z nížto přichází žádost, aby drahý a rozdílný oděv měla, lepší a oupravnější potravu, aby stále panovati mohla. Nemohouť zajisté do dneška svařiti*) ona slova v 1. knize Mojžíšově: „Budete jako Bohové.“ [Str. 312.]

*) Rozuměj: stráviti.

21. Jestli kdy někdo z čeledi propuštěn býti má, a jiný na jeho místo dosazen, manželstva povolena, vejhosty a vysvědčení poctivého zplození dány býti, smlouvy se postaviti aneb potvrditi, přátelská porovnání se státi, rychtáři a rada obnovena býti, kostelní a sirotčí počty přehlížeti se, dědictví rozděleno býti, obilí a dobytek prodati se: dříve o tom hejtman aneb písemně neb oustně dá zprávu

prius suo principali capitaneus vel scripto vel coram indicabit, nutumque praestolabitur. [Str. 103.]

pánu, a *povolení* na to očekávati bude. [Str. 312.]

V kapitole 5. traktátu II. Fischer umístil *instrukci pro purkrabího*, jejž nazývá též exactor. V článku 3. zmiňuje se o *nedostatečnosti selské orby* konané z roboty:

3 ... Noverit principes partes agriculturae esse: Coelum, solum et cultum ... Proderit etiam villicum et familiam ruralem subditosque ad certum pensum quotidianum urgere; quamvis meo quidem judicio debilioris sortis subditi ad solidos et primae fertilitatis fructiferos agros non facile admittendi sint: cum stupidis suis aratris et ligneis vel obtusis occis glebam tantum superficietenus radant, medulâ intactâ et zizaniorum radicibus ne quidem delibatis, taceo subsumptis; quae primaria conditio est agriculturae. Quod si tamen necessitas urgeat, exactoris et villici praesentia corrigent defectus. [Str. 115.]

3 ... Má také věděti, že nejvíce při polním hospodářství na nebi, půdě a dělání záleží ... Užitečno také bude, jestliže šafáře a dvorskou čeládku i poddaný k vyměřené každodenní práci doháněti bude; ačkoli podle mého zdání churavější sedláci k silnějších a ne[j]ourodnějších polí dělání ne snadno se připouštěti mají,*) poněvadž s tupými pluhy svými**) a s dřevennými aneb tupými branami hrud toliko povrchně se tknou a jich nerozráží, a kořenů nercili nevyvracují, ale ani se jich netknou;***) na čemž nejvíce při dělání polí záleží. Pakli nicméně potřeba k tomu dohání, purkrabího a šafáře přítomnost nedostatek napraví. [Str. 322.]

*) Lépe: poddaní slabšího druhu neměli by se zlehka připouštěti k zdělávání pevných a nejúrodnějších polí. — **) Vlastně: s hloupými pluhy svými. Snad Fischer míní hák k orbě nevhodný. — ***) půdu jenom povrchně poškrábou, spodní ornice se nedotýkajíce, o kořeny plevelu ani nezavadí, neřkuli aby je podbírali. — Fischer I. str 15 takto vypisuje *polní náčiní:* šafář má míti fortia et acuta aratra, simplex unum, alterum auritum, solidos currus et plaustra, vectabulum, carrucam, hiemalesque trahas, bonas catenas et sufflamina, ferrea rastra seu dentatas occas ..; arator tenens laevâ stivam ad manubrium, dextrâ rallum ad removendam glebam et dissipandam, cum vomere et dentali aequaliter proscindit et novat agrum, ut inverso cespite ipsae radices herbarum et zizaniorum exstirpentur, enecentur, faciendo regesta et cavendo, ne scamna remeneant, neve glebae cumulentur. Barner str. 13 to překládá takto: silné a ostřené pluhy, sprostý jeden a druhý ušatý, silný vozy a fasunky, káry a zimní sané, dobré řetězy, humulce, železné brány ..; voráč drže levicí kleč za rukověť, pravicí botku, níž odvrhoval zemi a drobil, s radlicí a krojidlem, stejně prokrajuje pole, aby po obrácení drnu kořenové bylin a koukole vypleněni a umrtveni byli, čině rovné brázdy a vystříhaje se, aby ani roklí nenechával, ani hromad nedělal.

V 6. kapitole traktátu III. o užitku pernaté drůbeže Fischer na str. 147 poznamenal *ceny*, zač se tehdáž *drůbež* prodávala, a Barner str. 349 opakuje to po česku s týmiž čísly. Počítá se tam libra másla za 6 krejcarů, libra sýra 2 kr., indianský kohout a slepice 24 kr., hus 15 kr., kachna 8 kr., kapoun 10 kr., slepice 7 kr., kuře 4 kr., kopa vajec 15 kr.

V kapitole 8. traktátu III. mluví se o užitku z dříví při dvoře panském. V odstavci na str. 158 Fischer obraceje se proti přílišné zálibě v *honech na zvěř*, začíná takto:

Sunt nonnulli ita avidi venatus, ut neque festis diebus Deo sanctisque dedi-

Jsouť někteří tak žádostiví honby, že ani ve dnech svátečních, Bohu a

catis, subditis suis plenâ hebdomadâ ab angariis lassis requiem largiantur.

svatým jeho posvěcených, poddaným svým od robot celého týhodne unaveným odpočinutí nedají. [Str. 358.]

Kapitola 10. traktátu III. jedná o platech a stravě čeledi a o píci dobytku. Z toho otisknou se zde tabulky. Fischer na str. 163 praví, že *mzdy čeledi* jsou v rozličných krajích a na rozličných panstvích od nepaměti velmi rozličné, i že chce jen na příklad uvésti mzdy obvyklé ve dvou krajinách, totiž u Prahy (kdež snad myslil na jesuitské statky Vodolku a Průhonice), a pak u Litoměřic (kdež měl zkušenosti z Liběšic); a v obou krajinách udává dvojí mzdu, jednu, kterou dostávali čeledínové osobně svobodní neb volní, a *druhou menší*, která se platila čeledínům *poddaným* čili nevolným; Fischerův výraz familia subdita, t. j. čeleď poddaná, Barner překládá (str. 363) „poddácý čeládka." Mzdy udávají oba stejné, ve zlatých a na celý rok. Uvedu zde pohromadě Fischerovy názvy latinské a za nimi hned Barnerovy názvy české:

Familia libera ad Pragam. Svobodná čeládka okolo Prahy:

Villico majoris praedii, šafáři při velkém dvoře 25 zl.
Villico praedii minoris, šafáři při menším dvoře 20 zl.
Famulo magistrali, mejstříkovi 20 zl.
Famulo aratori, pacholkovi 18 zl.
Famulo secundario, pohůnku neb špitálníku 13 zl.
Bubulco, pastuchovi 16 zl.
Stramini-secae, řezáči 14 zl.
Villicae, šafářce 12 zl.
Ancillae [u Barnera chybí děvečka] 11 zl
Cocae, kuchařce 12 zl.
Altilariae, husné 9 zl:

Familia subdita ad Pragam. Poddací čeládka okolo Prahy:

Villico, šafáři 18 zl.
Famulo magistrali, mejstříkovi 18 zl.
Famulo aratori, pacholkovi 16 zl.
Subfamulo, pohůnku neb špitálníku 11 zl.
Bubulco, pastuchovi 14 zl.
Subulco, sviňákovi 9 zl.
Stramini-secae, řezáči 12 zl.
Villicae, šafářce 10 zl.
Ancillae, děvce 9 zl.
Altilariae, husné 7 zl.
Hinnulario, hříbkovi 10 zl.
Cocae, kuchařce 10 zl.

In districtu Litomericensi, v kraji Litoměřickém, familia libera, svobodná čeládka:

Villico, šafáři 18 zl.
Famulo, pacholkovi 14 zl. 20 kr.
Subfamulo, pohůnku 11 zl. 40 kr.
Hinnulario, hříbkovi 8 zl.
Villicae 14 zl. 20 kr., šafářce 14 zl. 40 kr.
Ancillae, děvce 6 zl. 40 kr.
Pastrici, pstaušce [čti: pastušce] 7 zl.
Straminisecae pro 100 modiis secti straminis, řezáči od sto korců řezanky 2 zl.

In districtu Litomericensi, v kraji Litoměřickém, familia subdita, poddací čeládka:

Villico, šafáři 16 zl.
Famulo, pacholkovi 11 zl. 40 kr.
Subfamulo, pohůnku 9 zl. 20 kr.
Hinnulario, hříbkovi 6 zl.
Villicae, šafářce 11 zl. 40 kr.
Ancillae, děvce 5 zl. 50 kr.
Pastrici, pastušce 5 zl.
Straminisecae pro 100 modiis secti straminis, řezáči ode sta korců řezanky 1 zl.

Na straně 166 Fischer dal vytisknouti tabulku ukazující, kolik potravin dává se *čeládce ve dvořích* pode jmenem *deputátu* na 4 neděle: na str. 167 jest takováž tabulka na celý rok, s čísly 13krát většími (Canon victualium, quae ordinarie familiae in villis obveniunt singulis annis). Barner ty obě tabulky opakuje na str. 365, 366 s českými názvy. Z toho postačí zde uvésti, kolik deputátu jedna osoba dostávala ve dvořích panských za celý rok: Mouky na chleb 6 korců 2 věrtele, masa 26 liber, hrachu 3 věrtele 1 čtvrtci, krup ječných větších 1 věrtel $2\frac{1}{2}$ čtvrtce, menších krup 3 věrtele 1 čtvrtci, soli 26 žejdlíků, másla $6\frac{1}{2}$ libry. Ta výměra deputátu byla dle Fischera zvykem velice ustálena.

V nedokonaných dodavcích (Corollaria) kapitola 2. obsahuje naučení z instrukcí dosti povědomá o tom, kterak páni nebo úředníci jejich mají pečovati o vychování sirotků poddaných. Vzácnější v tom jsou následující rady (znamenané mnou *a—d*) o výročním *stavění čeládky* a o dozoru k sirotkům dospělejším:

a) His et compluribus aliis de causis singulis annis pupillorum atque *orphanorum census* circa festa Natalitia Domini, dum familia ex servitiis manumittitur, instituendus est; in quo pupillorum regesta anni nuperi revidenda, de absentibus inquirendum, denuo parentum defunctorum et ipsorum pupillorum nomina ac cognomina, aetas, conditio, locus, in quo degunt aut degent, consignanda. Quod si quid perperam elapso anno egerint, puniendum et emendandum erit etc. [Str. 247—248.]

b) Moris est in hoc pupillustrio etiam *prolem vivorum parentum* utriusque sexus censere, eadem ratione, ut dictum de pupillis: patris, matris, filiorum, filiarum nomina, cognomina, aetatem, conditionem, id est num serviant, et ubi, vel minorennes apud parentes degant etc. Idem faciendum de *inquilinis* eorumque in fundo progenita prole. Hac industria universum numerum subditorum atque animarum in dominio suo viventium velut in speculo intueri valebit. [Str. 248.]

c) Praeterea cavebit principalis vel per se, aut fideles curatores, ne pupilli adultiores et qui sub potestate tutorum esse desierant, otiose circumvagentur, eosque vel ad sua ministeria aptos domi forisque assumet, vel honestae ac bonae vitae patribus familias sub certo annuo penso in servitia elocabit. Aut opificiis in suo territorio necessariis, peritis magistris commendabit; aut capaces in scholis, doctis ludimagistris erudiendos tradet, ut et liberalibus artibus addiscendis, et characte-

a) Pro tyto a jiných více příčin mají každoročně *sirotci* okolo Narození Páně, když se čeládka ze služby propouští, v den ustanovený *se postaviti* před pánem aneb těmi, kteréž on na místě svém postaví; a tu rejstra předešlého roku mají přehlídnuta býti, po nepřítomných se ptáti, a znova zemřelých rodičů a sirotků také jmena, příjmení, věk, stav, místo, v němž se zdržují aneb zdržovati budou, poznamenati. Pakli v čem minulého roku prohřešili, potrestáno býti má a napraveno ꝛc. [Str. 433.]

b) Obyčej jest při stavení sirotků, i *děti živých rodičů* obojího pohlaví *zčísti* tím způsobem, jak nyní praveno jest o sirotcích, s zapsáním jmena otce, matky, synů, dcer, příjmení jejich, věku, stavu, to jest zdali slouží a kde, aneb zdali nezletilí při rodičích zůstávají ꝛc. To též zachovati se má při *podruzích* a jejich na gruntech zrodilých dětech. A skrze tu pilnost veškeren počet poddaných a duší, kteréž na panství se nacházejí, bude se moci jako v nějakém zrcadle spatřiti. [Str. 433.]

c) Mimo to zaopatří pán aneb sám, aneb skrze své věrnější oupředníky, aby sirotci dospělejší, a kteří více nejsou pod mocí poručníků, zahálčivě se nepotulovali, a je aneb k svým *službám*, hodějí-li se k tomu, vezme, aneb poctivého a šlechetného obcování hospodářům pod jistým ročním platem na službu odevzdá; aneb na nějaké *řemeslo*, jehož na panství potřebuje, zběhlým mistrům vydá; aneb schopné pošle do *školy* k učeným školmistrům, kteříž by je čísti a psáti, po-

ribus recte formandis, numeris arithmeticis computandis sedulo dent operam, ac his bene instructi, utiliter in oeconomicam cancellariam promoveantur. [Str. 248.]

d) Quod si vel ex annuo servitio, vel determinato opificio etc. ante designatum tempus recedant, causae recessus examinandae, et, si quidem petulanter id egerint, poenâ meritâ in eos animadvertendum; si patris familias culpâ id accidit, ille non tantum ad pupillum sistendum adigendus, sed etiam pro gravitate delicti justâ mulctâ plectendus. [Str. 248.]

čítati a jiným svobodným uměním naučili, aby tak dobře vycvičení mohli užitečně do kanceláře přijíti. [Str. 433.]

d) Pakli který z nich z roční služby aneb od ustanoveného sobě řemesla ɔc odstoupí před určitým časem, příčiny toho vyzvěděti se mají; a jestli se to z nezbednosti stalo, mají podle zasloužení trestáni býti; pakli toho vina najde se při hospodáři, budeť on netoliko povinen sirotka postaviti, ale i podle velikosti provinění spravedlivou pokutou má potrestán býti. [Str. 434.]

Kapitola 3. dodavků (Corollaria) jedná o *výročních soudech purkrechtních*, co všechno a jak má se při nich konati. Ten výklad jest pěkně spořádaný, stručný a tou měrou obsáhlý, že sotva kde jinde najde se to vše pohromadě, a některé podrobnosti nevyskytají se v jiných známých poučeních. Pročež otiskuje se zde ta kapitola celá z originálu Fischerova (str. 250—256) i z překladu Barnerova (str. 435—440). Při několika hrubších nedopatřeních překladatelových, jež zatemňují smysl, přidal jsem vysvětlivky tištěné drobným písmem.

De judiciis hereditatum et devolutionum.

[a] *(De quibus rebus in annuis judiciis agendum.)* Moris est in bene ordinata et recte disposita cancellaria oeconomica dies fastos seu judicia singulis annis celebrare, in quibus omnes controversiae et actiones de justitia commutativa et distributiva, quid Deo, quid loci domino, quid proximo debeatur, discutiuntur et decernuntur. Id est examinantur coram legitimo judice justisque arbitris legata ad pias causas, fundorum contractus et transactiones, servorum neglecta stipendia, pacta quibuscunque conditionibus promissa;*) devolutiones caducae ad dominum fundi aliosque jure et lege naturali legitimos heredes spectantes, quae

O soudech dědictví a nápadu.

[a] *(O čem se při ročních soudech jednati má.)* Obyčej jest při dobře zpořádané kanceláři hospodářské, že se každoročně držejí soudy, při nichž všelijaké rozepře, spravedlnosti se tejkající, co kdo Bohu, pánu toho místa neb panství, co bližnímu povinen jest, rozeznává a rozsuzuje [sic]. To jest, uvažují se před právním soudcem a ustanovenými přísedícími odkazové učinění chrámům páně, špitálům a jiní podobní, též smlouvy gruntovní a porovnání, zanedbané mzdy služebníků, nápady připadající na pána a na jiné dle psaného i přirozeného práva spravedlivé dědice; což z jistých a k tomu ustanovených kněh a desk dobře postavené

ex certis et ad hoc ordinatis codicibus ac tabulis bene digesta publice perleguntur. Haec judicia circa festa Natalitia Domini, subditis minus impeditis, celebranda; duabus vel tribus circiter septimanis prius, mense et die nominato, in amplioribus dominiis per praeconem proclamanda, ne cum justa excusatione ignorantiae debitores pecuniâ vacui accedant, et creditores spe sua defraudati, inanes recedant. Quod si justis de causis fundi possessores cum herede creditore de tolerabili et justo moratorio vel anticipata solutione transegissent, consideratis considerandis et nihil in contrarium obstante, id eis indulgendum, intabulatio tamen non differenda. Cavendum etiam, ne usura supra sortem intercedat, ut saepe debitore in magna indigentia constituto, ab iniquo improbo foeneratore, qui anatocismis debitorem nefarie devorare solet, fieri consuevit.

*) připovědi umluvené pod jakými koli výminkami (Barner opominul).

[b] Si quandoque fundi alicujus possessor moritur, vel senio confectus villam suam aut domum vendere, vel filio, cui jus protomysios*) convenit, seu genero suo cedere voluerit, aut si quacunque de causa confiscetur, novusque pater familias substituatur, *contractus* non solis chartis volantibus, quae facile evanescunt, concredendi, sed statim intabulandi, ut emptor impetrata jam a principali ratihabitione et praestito venditori arrhabone, de fundo securus, rem familiarem tanquam suam studiosius administret.

*) Čti: protimeseos, προτιμήσεως (jus praeemptionis, právo předkupní).

zjevně se čte. Tito soudové okolo Narození páně, když poddaní méně zaneprázdněni bývají, držeti se mají. Dvě pak neděle neb tři před tím s jmenováním měsíce a dne na větších panstvích skrze služebníka právního ti soudové vyhlásiti se mají, aby dlužníci, nemohouce se nevědomostí zastírati, bez peněz nepřicházeli, věřitelové pak v naději své oklamaní prázdni se domů nenavrátili. Pakli z spravedlivých příčin gruntů držitelové s dědicem věřitelem skrze snesitedlný a spravedlivý protah aneb skrze před časem placení byli se porovnali, šetřivše při tom, čeho šetřiti sluší, a žádné sice překážky v tom se nenacházelo, v tom se jim povoliti má, ale však do desk neb kněh zapsání nemá se odložiti. Varovati se také sluší, aby lichva v to nevkročila, jako se začastý děje, že když dlužník jest v veliké potřebě postavený, bezbožný lichevník jej skrze lichvy**) zžírá.

**) Anatocismus jest vlastně úrok z úroku.

[b] Jestli kdy nějakého gruntu držitel umírá, aneb věkem sešlý dvůr svůj aneb dům prodati aneb synu (jenž má první právo k té koupi) neb zeti bude chtíti postoupiti, aneb jestli z jakékoli příčiny jej propadne, a nový naň hospodář se dosadí, smlouva nejen na papír nějaký, jenž snadno zahynouti může, postavena býti má, ale ihned do desk neb kněh vepsána, aby kupec, obdržev již od pána povolení a složiv prodavači závdavek a ubezpečen jsa gruntem, hospodářství jakožto již své tím pilněji spravoval.

[c] *(Quae in intabulatione judiciorum tempore observanda.)* Consignanda autem in intabulatione: primo nomina venditoris ac emptoris, annus, mensis et dies. Secundo, praevia licitatione absolutus contractus, sive summa pretii, — quae ingravescit et alleviatur ex fundi constitutione ac qualitate et ex mobilium adjecta quantitate, — nominanda atque specifice pro futura reminiscentia in libris fundorum exprimenda erit. Additur deinde summa arrhae sive pignoris, quam passim primam pecuniam nominamus.

[d] *(Debita templorum. Patrimonia pupillorum.)* Mox specificantur debita templorum, salaria familiae neglecta, quae primum locum obtinent, deinde alia debita, ordine prioratus servato. Sequuntur patrimonia pupillorum, quorum priores tempore, potiores iure: neque haec lex, ob hereditatum confusionem et injuriarum occasionem, facile immutanda, nisi hi sponte et ultro annuant, justaque ratio suadeat dispensationem. Sed neque sine matura consideratione et scitu principalis admittendum, ut debita ecclesiarum fundis inducantur aut censu onerentur, maxime si id fiat in praejudicium tertii vel damnum ipsarum ecclesiarum, quando hae pupillos et naturales heredes jureque priores contra juris ordinem praeire volunt et nequeunt; pupilli vero e suo loco rejecti et debitâ quotâ violenter neglecti, injuriam patiantur. Ideo serio adlaborandum et iis causis ita succurendum, ut vivis patribus familias ac piarum causarum fundatoribus, donaria seu legata ita stabiliantur, ut certum cursum sortiantur.

[c] *(Co se při vepsání do kněh v čas soudů zachovávati má).* Mají se pak poznamenati v zápisu předně jména prodavače a kupce, léto, měsíc, den. Podruhý, s předcházejícím ceněním dokonalá smlouva aneb summa ceny, kterážto roste i zmenšena bývá, jak jest spraveno hospodářství a jak mnoho při něm mohovitých věcí se nachází, kteréžto jmenované býti mají a obzvláštně jedna každá pro budoucí památku v gruntovních knihách se vysloviti [sic]. Přidává se potom summa závdavku, kteréž vůbec první peníze říkáme.

[d] *(Dluhové kostelní. Dědictví sirotků.)* Potom se kladou dluhové kostelní, plat čeládce zadržený, kteréžto věci předek mají, potom jiní dluhové, starší před novými. Následují dědictví sirotků, z nichž, která jsou starší, předcházejí jiné; aniž to právo, pro dědictví zmatení a příležitost křivd, změniti se má, lečby onino sami k tomu přivolili a spravedlivá příčina tu změnu někdy míti chtěla. Nemá se také bez velikého rozvážení a vědomí pána připustiti, aby dluhové kostelní na grunty uvedeni aneb ourokami obtíženi byli, obzvláštně jestli se to děje k zlehčení práva někoho aneb ke škodě samých chrámů, když tito sirotky a přirozené dědice a dle práva prvnější proti pořádku práva předjíti chtějí a nemohou; sirotci pak z místa svého svrženi a v svém nápadu násilně zanedbáni křivdu trpí. A protož přičiniti se sluší a tak tomu pomoci, aby za živobytí hospodářů a k duchovenství patřících věcí zakladatelů ti darové aneb odkazové tak byli utvrzeni, by jistý svůj běh měli. Nebo jestli jednou a

Si enim semel iterumque successores a continua solutione deflectant et terminos morentur, debitum successu temporis et heredum negligentiâ valorem fundi excedet; quod ordinarie fieri consuevit, maxime in censibus illis, qui proveniunt ex *ferreis vaccis*, sine ullo usu fructuum, utpote in secula sterilibus; quod merito in considerationem aequi et justi venire deberet, cum hic census perpensis perpendendis consuetam sortem excedere videatur; quod onus nonnulli laudabiliter attemperant, dum ex fundo illo, cui ejusmodi census adhaerent, defunctos debitores gratis donant loco sculpturae.

podruhý nápadníci*) od stálého placení se odchýlí, a co povinni jsou dáti, odkládati budou, po nějakém čase pro nedbalost dědiců dluh samou cenu gruntu převýší; což se obyčejně děje, vzlaštně s těmi ouroky, jenž pocházejí od *železných krav*, žádného užitku nevydávajících a na věky jalových a neplodných; což by slušně dobře se uvážiti mělo, poněvadž po bedlivém všeho rozvážení ourok ten obyčejnou summu**) zdá se převyšovati. A to břímě někteří chvalitebně zmirňují, když z toho gruntu, na němž takový ourok vězí, mnohým dlužníkům darmo místo pohřbu propůjčují.

*) Čti: nástupci. — **) Rozuměj: míru.

[e] Addo hic, bonâ veniâ principalium, multo minus iis licere ***hereditates caducas***, postpositis legitimis heredibus, contra juris statuta anticipare: quod non raro et libere agitur, maxime in ordine heredum peregrinorum et inculpabili absentia procul degentium pupillorum. Imo saepe laudabiliter agerent domini, si consideratâ suorum indigentiâ, viduis et pupillis etiam debitum sibi cederent prioratum, iisque clementer faverent.

[e] Přidávám tuto, s odpuštěním pánů, že mnohem méně povoleno jest jim dědičné nápady, odloživše zatím spravedlivé dědice, napřed bráti,*) proti ustanovením práva; což začastý a svobodně se děje, obzvláštně s dědici přespolními a nepřítomnými sirotky, jenž pro vzdálenost nemohou se tu postaviti. Ano začastý by chvalitebně činili páni, kdyby rozjímavše svých potřebu, vdovám a sirotkům svou slušnou přednost postoupili a jim dobrotivě své napřed brání popřáli.

*) Rozuměj: ještě méně se sluší, aby páni brali *odúmrti* aneb chápali se dědických nápadů, odstrčíce od nich zákonité dědice.

[f] Non sine urgenti et bene perpensa necessitate permittendum, ut parens *dilapidator* avitam suam hereditatem, quam habet in fundo, quocunque pretio *divendat.* Vergit enim id in summum prolis detrimentum et ipsius principalis damnum, quando a simili parente consumptâ sub-

[f] Bez veliké a dobře uvážené potřeby nemá se povoliti, aby otec *mrhač své dědictví*, kteréž má na gruntě, v jakékoli ceně *prodal;* nebo děje se to se škodou dětí a samého pána, když takový otec promrhav zboží své,*) žádné naděje nepozůstavuje po sobě nějakého dědictví

stantiâ nulla spes superest patrimonii et futurae successionis; cujus carentia praecipua occasio est, quod tot subditi in iis dominiis et fundis fugâ dilabantur, in quibus proles nullum habet quod perdat patrimonium et hereditatem.

[g] *(Pupillorum matrimonia.*)* Sunt vidui vel coelibes, qui *viduarum matrimonia* affectant et ineunt, superstites minorennes et posthumos pupillos, vitricâ benevolentiâ quasi genuinos adoptantes, eorumque facultatibus fundum solventes, quos deinde successu temporis cum propria sua prole pares heredes instituunt. In hoc frequenti casu inquirendum primo: an ejusmodi heredipeta aliquod peculium notabilis quantitatis post defunctum pupillorum patrem invenerit. — Secundo: num ipsi, ante dictum fundum susceptum, a defuncto aliquid debeatur. Ideo sollicite examinandum, an ante sponsalia futurarum nuptiarum id certo constet, et an testes mutui dati reperiantur, vel ille in extremis constitutus ejusmodi debiti fecerit mentionem. — Videndum tertio: num vitricus talis pupillos impuberes, uti pater filios, honeste vestiat, alat et recte instruat, solitaque promissa fideliter exequatur. Cautissimum fuerit, ante ratum confirmatumque matrimonium omnes conditiones definire, ac libris fundorum, vadum fidejussione stabilire, ut quod ore spondet novus sponsus, opere praestare teneatur.

*) Spíš: Viduarum matrimonia.

[h] *(In fundorum contractibus exceptiones temperandae.)* In quibusdam territoriis consuetudo usu immemorabili in-

a nápadu; což působí aneb aspoň příležitost bývá, že tolik poddaných na takových panstvích a gruntech zutíkává, na nichž děti žádného dědictví nemají, jehožby pozbýti mohly.

*) majetek svůj, zde se míní spravedlnost čili nápad zapsaný na statku.

[g] Jsou vdovci aneb mládenci, kteří dychtí, aby sobě nějakou *vdovu za manželku* vzali, a berou, ježto pozůstalé nezletilé děti a na sirobu narozené za své vlastní přijímají a jejich penězi grunt vyplacují, kteréž potom s svými vlastními stejně dědice činí. V té případnosti, kteráž se začastý přihází, má se vyzvěděti předně, zdali takový člověk nějaké větší summy po mrtvým otci sirotků nenalezl. — Podruhý, zdali mu před tím, nežli on dotčený grunt ujal, něco mrtvý dlužen byl. Pročež starostlivě vyhledávati se má, zdali před připovědí budoucího manželstva něco jistého o tom se ví, a zdali se svědkové nacházejí, že tento onomu něco zapůjčil, aneb onen před smrtí svou nějakou zmínku učinil o takovém dluhu. — Po třetí má se dáti pozor, zdali takový o[t]čim nezletilé sirotky, jako otec syny, poctivě šatí, živí a dobře je cvičí, a obyčejné připovědi věrně vyplňuje. Nejbezpečněji se stane, aby před potvrzeným manželským sňatkem všeliké vejminky a závazkové se postavili, a gruntovními knihami a rukojměmi potvrdili, by co ústy nový ženich slibuje, to skutkem vyplniti zavázán byl.

[h] *(Při gruntovních smlouvách vejminky zmírněné býti mají.)* Na některých místech jest obyčej od nepamětných časů

ducta est, ut in plerisque fundorum contractibus venditor seu venditrix ultra pretium determinatum et ab emptore promissum, insuper alia accidentia, tam mobilia, quam stabilia ad vitam excipiat; quibus conditionibus emptor tempore belli et coeli accedente injuriâ, gravibusque tributis oneratus, ad insolubilia debita contrahenda cogitur, vel ex fundo omnino exurgetur cum magno dominii detrimento. Necesse igitur fuerit ita dictas exceptiones temperare, ut pars utraque subsistere possit quacunque temporis conditione.

[i] *(Devolutio hereditatum.)* Est et alius usus in judiciis paganis juri communi contrarius, pridem in consuetudinem inductus, ut in linea et serie descendente sola proles cum matre, defuncto patre et marito, in heriditate succedat, omni gradu alio excluso; ita ut defuncto filio sine herede neque frater, neque soror, multo minus nepotes, neptes aut alia posteritas in successione substituatur, sed tota hereditas domino fundi fit caduca, quod durum videtur. Si id per diuturnam consuetudinem in jus praesumptionis et legem abiisse dicatur, videtur idem a pari dicendum et observandum in consuetudinibus et gratiis favorabilibus etiam ab immemorabili tempore subditis horum dominiorum concessis; nec hoc exemplo contrariae praxis in aliis dominiis vel tolli vel imminui posse, maxime si dominus sub hac lege dominium ita possideat et sic tabulis regni est assecuratum. — In territoriis autem solemnioribus, id est civitatibus et oppidis jure municipali ab ipso possessore fundi liberaliter donatis, leges

uvedený, že téměř při všech gruntovních smlouvách prodavač nebo prodavačka mimo ustanovenou cenu a od kupce připověděnou, rozdílné také případky, jak mohovité tak i stálé, až do své smrti sobě vymiňuje; skrze kteréžto *vejminky* kupec v čas vojny, a když k tomu přistoupí neouroda a veliké daně, přinucen bývá k dělání dluhů, které vyplatiti moci nebude, aneb grunt postoupiti musí s velikou škodou panství. Potřebí tedy jest tak ty vejminky zmírniti, aby obě strany obstáti mohly, jakýkoli časové připadnou.

[i] (*Nápad dědictví.**) Bývá i jiný obyčej při sedlských soudech veřejnému právu odporující, že v linii sstupující *samé dítě s matkou po smrti otce a manžela dědí*, a všeliký jiný stupeň příbuzenství odmrštěn bývá od dědictví; takže, když umře syn bez dědice, ani bratr, ani sestra, mnohem méně vnukové z nich pošlí, ani kdo jiný po nich nedědí, nýbrž celé dědictví připadá pánu gruntů, což se zdá něco tvrdého. Řekne-li kdo, že to skrze dlouho trvalý obyčej již v právo předsouzení a v zákon uvedeno jest, zdá se, že podobně říci se má a to též zachovávati v obyčejích a propůjčených milostech poddaným takového panství od časů nepamětných, a že se to jim odjíti a zmenšiti nemůže z té příčiny, že ten obyčej na jiných panstvích se nenachází, nýbrž odporný, obzvláštně jestliže pán s tím závazkem vládne panstvím, a to dskami zemskými jest ubezpečeno. V místech pak přednějších, jakáž jsou města a městečka, jimžto sami páni jejich k právu městskému dopomohli milostivě, práva

et praecepta hereditatibus communia stricte observanda: quando nimirum pater demoritur, et post se superstites minorennes relinquit, in hos voluntas vel per *testamentum* (sive id sit mancipatum, sive scriptum seu holographum etc.), sive codicillum fidei commissarium, pupillis deficientibus in succedentes legitimos et proximos amicos transfertur. Pupillis in praesidium orbitatis fideles orphanotrophi seu tutores a magistratu constituuntur, qui minorennes sibi concreditos ab omni injuria tuentur, sicuti propriam suam prolem; finitâ tutelâ debent reddere administrationis sibi commissae rationes, juxta inventaria scripta. Matribus non facile tutela committenda.

[k] *(Pupillorum hereditas diligenter conservanda.)* Quidquid autem minorennibus et posthumis pupillis in judiciis obvenerit, statim in cistam ad id constitutam, praesente capitaneo et scribâ redituum, principali absente, includendum; a qua hic unam alter alteram clavim distinctam habebit: nisi forte a principali tutores constituantur, quibus clavis una concredatur, altera remaneat in cancellaria. Quod si quaedam difficultates consideratione dignae in ipso judiciorum cursu incidant, moratorium exigentes, ad notam accipiendae ac deinde in *postjudiciis* complanandae et graviores defectus corrigendi, ne impunitas in licentiam et contemptum abeat, quod in populo, id est inconstanti hominum genere, contingere solet.

obecní a ustanovení z strany dědictví z tuha zachovávána býti mají; když totižto otec umírá a po sobě zůstavuje nezletilé děti, na ně vůle poslední aneb skrze kšaft (a to buď přivlastněný buď psaný ɔc**), pakli zahynou sirotci, na nejbližší přátele přenesena bývá. Sirotkům k ochraně siroby jejich věrní poručníci od magistrátu se ustanovují, ježto by nezletilé sobě svěřené proti všem křivdám hájili jako své vlastní děti. Po dokonaném pak poručenství mají oni vydati počty z svěřené sobě zprávy podle psaných inventářů. Matkám nesnadno poručenství odevzdati se má.

*) Rozuměj: *Odúmrti* aneb nápady jdoucí po poddaných na vrchnost.

**) Zde překladatel vynechal jiný způsob projevu poslední vůle, asi slova: nebo skrze odkaz svěřený.

[k] (*Dědictví sirotků pilně se opatrovati má.*) Cokoli pak nezletilým a sirůbatům při soudech přijde, hned to do truhly k tomu ustanovené v přítomnosti hejtmana a důchodního písaře, když pána tu není, zavříti se má; od kteréžto tento jeden, druhý pak jiný rozdílný klíč míti bude; lečby snad pán poručníky ustanovil, jimžto jeden klíč svěřiti se má, druhý pak zůstane v kanceláři. Pakli nějaké těžkosti hodné uvažování v čas soudu připadnou, kteréž prodlení potřebují, mají se pilně poznamenati a potom při *posudcích* porovnati, a těžší nedostatkové trestáni býti, aby netrestání v svévolnost nepřišlo a v potupu, což v lidu obecním, to jest nestálým a vrtkavým, se přihází.

[l] (*Lites et controversiae decidendae.*) Potissimum autem sequentia decidenda et agenda: Primo duobus vel pluribus de familia vel de quacunque controversia disceptantibus audiendi, et quod aequum justumque visum fuerit, decernendum, librisque fundorum, quidquid conclusum fuerit, inserendum, et altercantibus silentium imponendum. — Secundo. Si quae lites inter subditos exortae per assumptum arbitrum seu judicem compromissarium amicabili compositione sopiri non potuerint, et utrimque vel pars quaepiam arbitrio judicis pedanei non acquieverit, mulctâ compescenda, ne contentiones in infinitum eant.

[m] (*Calumniatores et rixantes puniendi.*) Idem statuendum de calumniatoribus, rixantibus etc., si benevolam respuant conventionem.

[n] Deinde commonefaciendi omnes patres et matres familias, ut aedificia, sarta tecta diligenter conservent, caminos et fumaria fuligine saepius abstersâ securos a flamma reddant; an vero id accurate fiat, seniores plebis singulis mensibus aut saltem singulis quartalibus oculatâ inspectione lustrabunt. Monendi pariter, ut hortos et agros in publica via sepiant; a furtis ac alieno abstineant, inque pace convivant, delinquentes corripiantur.

[o] Quodsi quidam fundorum possessores patres familias ac viduae ad ulteriorem *oeconomiam inepti*, socordes negligentes, ignavi et communitati noxii reperiantur, in judiciis meliores substituantur. Inhibendum autem vel maxime, ne ullus

[l] (*Rozepře mají býti rozhodnuté.*) Nejvíce pak následující věci rozhodnuté a konané býti mají: Předně když dva nebo více jich o čeládku neb jinou věc mezi sebou rozepři mají, všichni vyslechnuti býti mají, a co za spravedlivé uznáno bude, toť se usouditi má, a do kněh zapsati, cokoli zavřeno bude, a hádajícím ústa se zacpati. Podruhý jestli které rozepře mezi poddanými vznikly a skrze voleného ubrmana aneb rozsudího nebudou moci přátelsky porovnané býti, a obojí strana, aneb aspoň jedna na rozsudku jeho nepřestane, má pokutou trestána býti, aby příliš dlouho pře se neprotahovaly.

[m] (*Pomlouvači a svářící se trestáni býti mají.*) Totéž státi se má s pomlouvači a s svářícími se oc, jestliže dobrotivého porovnání přijíti nechtí.

[n] Potom pak *napomenuti* býti mají všickni hospodáři a hospodyně, aby stavení a střechy pilně v celosti zachovávali, komíny často vymítati dávali, aby tím ubezpečeni byli od *ohně.* Zdali pak se to náležitě děje, starší obecní každého měsíce, aneb aspoň každého čtvrt léta sami očitě dohlídnou. Podobně napomenouti se mají, aby zahrady a pole podle silnic ohražovali, od zlodějství a cizích věcí se zdržovali a pokojně vespolek živi byli. Kdo v něčem provinί, má trestán býti.

[o] Pakli někteří hospodáři a vdovy, jenž grunty drží, *nehodí se více k hospodářství*, aneb jsou lenoši a nedbalci a obci škodliví nalezeni budou, při soudech lepší na místo jich dosaditi se mají. To pak na nejvejš zapovědíno býti má, aby

quidpiam de fundo suo vel abalienet vel elocet aut *oppignoret*; quod non solum de immobilibus sed et mobilibus intelligendum, sine quibus immobilia subsistere nequeunt, neque coli. Qua de re a judicibus adjacens vicinitas monenda; iisque indicandum, non tantum puniendum delinquentem subditum elocatorem, sed etiam conductori pretium confiscandum. Perditus est et diutius patrem vel matrem familias agere subditus ille nequit, qui alieno aere ita se implicat, ut iniquas versuras et auctionem facere cogatur. Haec et similia plura prudenti et circumspecto patri familias facile occurrent, serio in judiciis inculcanda.

[p] (*Judices, consules et similes constituendi.*) Quibus rite absolutis senatus pagorum, id est judices, consules, silvicolae, piscinarum curatores, aeditui caeterique ministratores renovandi, vel in locum defunctorum minusque aptorum idonei substituendi, obligatione fidei et consuetis juramentis adstringendi. Ac demum Deo gratiis actis, libri fundorum claudendi, loco ab igne tuto sub arctam custodiam reponendi, nulli unquam pervii, semper inaccessi atque sine manifesto principalis consensu nunquam reserandi; quod idem de urbario domini intelligendum.

[q] Quidquid autem ex *caducis* hereditatibus, id est a mortuis, tanquam bonis vacantibus, ex quovis territorio domino obvenerit, scriba redituum nominatim principali, si praesto est, consignabit, eo autem absente, in cassam, praesente ca-

žádný ničehéhož od gruntu svého neodcizil, ani *nepronajal*, ani nezastavil; což nejen o nemohovitých, ale i mohovitých věcech rozuměti se má, bez kterýchžto nemohovité obstáti a vzdělané býti nemohou. O čemž rychtáři sousedy napomenouti mají a jim oznámiti, že nejen trestán býti má, jenžby něco pronajal, ale i ten, kdož to najal, propadne to, což mu byl dal. Zkažený jest a nebude moci dlouho hospodařiti ten poddaný, jenž se tak do *dluhů* zaplétá, že nyní toto, nyní ono odprodati musí, aneb novými dluhy staré vypláceti. Tyto a mnohé jiné těm podobné věci rozšafnému a opatrnému hospodáři snadně připadnou, kteréž při soudech poddaným se představiti mají.

[p] (*Rychtáři, konšelé a podobní mají ustanoveni býti.*) Což když se všecko náležitě vykoná, rychtáři, konšelé, polesní a zprávu nad rybníky mající, kostelníci a jiní ouředníci po vesnicích obnoviti se mají, aneb na místa zemřelých aneb méně se hodících schopnější dosazeni býti, a slibem věrnosti a obyčejnou přísahou se zavázati. Naposledy pak, po díku činění Bohu, knihy gruntovní zavříti se mají, a na místě před ohněm bezpečným složiti, a k nim žádný přístupu nemíti, aniž bez zřetedlného povolení pána mají kdy otevřeny býti; což se i o urbáři panství rozuměti má.

[q] Cokoli pak z připadajících dědictví, to jest *odoumrtí*, z jednoho každého panství na pána přichází, to důchodní písař zejména pánu, když jest on přítomný, odevzdá; pakli ho tu není, do kasy v přítomnosti hejtmana sečtené to

pitaneo, numeratum sub duplici sera includetur ad ulteriorem heri dispositionem.

[r] Hic processus judicialis et justa executio, potissima via et medium est ad dominia in suo vigore ac incoluminitate conservanda, dum scilicet posteritas certum fulcrum invenit, in quo sese, defunctis suis majoribus, firmiter sustentare possit, nempe fundorum hereditariorum persoluto valore et extincto debitorum gravi onere, quae vel maxime supprimunt pupillos et a fundo avertunt. Et certe manifeste patet, illa dominia, in quibus haec viget justitia, omnibus praestare, pupulo et obolo semper ditiora.

pod dvojím zámkem zavře, dokavadž pán něco strany toho nenařídí.

[r] Tento způsob soudu a jeho spravedlivé vykonání jest nejpřednější prostředek, nímž panství v dobrém stavu zachováno bývá; když totižto potomci jistou podporu nacházejí, jížby se po smrti svých rodičů silně držeti mohli, totiž po dědičných gruntů ceny vyplacení a zapravení dluhů, což nejvíce tlačí a obtěžuje sirotky a od gruntů odvracuje.*) A jistě patrně se vidí, že ta panství, na nichž se tato spravedlnost zachovává, lépe stojí, nežli jiná, a více na nich lidu a peněz se nachází.

*) Rozuměj: kteréž (dluhy) nejvíce tlačí a obtěžují.. odvracují.

313.

1680, 22. března v Praze: Císař Leopold nařizuje patentem, aby poddaní se svými stížnostmi proti vrchnostem neobraceli se hned přímo k němu, nýbrž k úřadu krajskému, kterýž věc vyšetří a dle potřeby podá o ní zprávu císaři. A poněvadž neshody mezi vrchnostmi a poddanými leckde pocházejí z privilegií, císař vyhlašuje za neplatna všechna taková privilegia poddaných, která jim byla udělena před rebellií (1618) a nebyla potvrzena později.

Wir Leopold von Gottes Gnaden erwählter Römischer Kaiser ɔc. Entbieten allen und jeden unseren getreuen und gehorsamen Unterthanen aus allen vier Ständen in diesen unsern Erb-Königreich Böheim unsere kaiserl. und königl. Gnade und alles Guts. Und fügen denenselben hiemit gnädigst zu wissen. wasmassen wir von der Zeit unserer Ankunft in diese unsere königliche Residenz-Stadt Prag missfällig wahrgenommen, dass viele unserer treugehorsamsten Stände Bürger, Baurenschaften und Unterthanen nicht allein wider ihre Grundobrigkeiten sich auflehnen und nachdenklicher Zusammenrottir- und Vergatterung sich anmassen, sondern auch wegen ihrer wider die Grundobrigkeiten habender oder zu haben vermeinter Beschwerden uns in grosser Menge oder haufenweiss anzulaufen sich unterstehen.

Ob wir nun zwar ihnen und männiglichen in ihren Anliegen billigmässige Ausrichtung zu verschaffen gnädigst geneiget sein, dieweilen aber dergleichen

Anlauf der Bauerschaft und Unterthanen unmittelbar an uns derzeit aus vielen Ursachen sehr beschwerlich und sonsten auch von keiner Nothwendigkeit ist:

Als haben wir, fürs erste, gnädigst resolviret, dergleichen *Anläuf* gänzlich ab- und *einzustellen*, gnädigst und ernstlich befehlende, dass wann einige unserer treugehorsamsten geist- und weltlichen Ständen unterthänige Gemein, Bauerschaft und Unterthanen wider ihre Grundobrigkeit oder deren Beamten einige Beschwerden zu haben vermeinten, sie dieselbe nicht also gleich oder unmittelbar an uns, sondern zuförderist bei unsern in jeden *Kreis* bestelten *Hauptleuten* geziemend anbringen, und von denenselben billigmässige Ausrichtung erwarten sollen; gestalten wir dann an sie die gnädigste Verordnung ergehen lassen, derer unterthänigen Gemeinden, Bauerschaft und Unterthanen Klagen nicht allein willigst anzuhören, sondern auch fleissig und genau zu untersuchen, und nach Vernehmung darüber der Grundobrigkeit oder in derer Abwesenheit ihrer Beamten alsobalden die Remedirung gestalten Sachen nach vorzukehren, oder wann etwan etwas Bedenkliches darüber obhanden, uns dasselbe zu unserer allergnädigsten Vermittelung unverzüglich gehorsamst zu berichten.

Ob aber, andertens, dieser unserer gnädigster Verordnung zuwider eine oder mehrere von obbedeuten unterthänigen Gemeinden, Bauerschaft und Unterthanen sich unterstehen würden, uns mit ihren Beschwerden ohne vorgangener Anmeldung bei unsern Kreishauptleuten und also unnothwendig anzugehen und zu behelligen, gegen dieselbe würden wir mit unausbleiblicher Straf verfahren lassen; uns gegen unsere Kreishauptleute gnädigst versehende, dass sie hierinfalls solche Absicht und Fleiss anwenden werden, damit die Unterthanen wegen Nichtabhelfung ihrer Beschwerden den *Recurs an uns* (massen derselbe auf solchen Fall ihnen unverschrenkt, sondern in alleweg, doch dass sie bescheidentlich und durch hierzu taugliche Leute ihre Nothdurft handlen und uns nicht haufenweis anlaufen, vorbehalten bleibet) unumgänglich zu nehmen nicht getrungen werden.

Und sintenmalen auch, drittens, das Unvernehmen zwischen denen Obrigkeiten und Unterthanen an vielen Orten wegen deren *Privilegien* und derselben Ausdeutens ihren Ursprung zu haben scheinet; als wollen wir derentwegen hiemit durchgehend statuiret und verordnet haben, dass auf keine Privilegia deren unterthänigen Gemeinden, Bauernschaft oder Unterthanen in diesem unsern Erbkönigreich Böheim Reflexion zu machen, welche sie *vor der Zeit der abscheulichen Rebellion* gehabt oder genossen, sondern dass dieselbe für allerdings abgethan, aufgehoben und cassiret zu achten; es wäre dann Sach, dass die angehende privilegirte Gemeine, Bauerschaften und Unterthanen solche Privilegien oder anderwärtige Recht oder Freiheiten nach der Rebellion von ihren Obrigkeiten oder anderwärtig aufs neue erworben, und dieselbe ad usum gebracht zu haben, zu Recht beständiglich erweisen

könnten; auf welchen Fall sie darbei billig zu handhaben und zu schützen, im widrigen aber darmit allerdings a limine abzuweisen und nicht zu hören sein würden.

So viel aber, viertens, die *Zusammenrottir- und Vergatterung* deren unterthänigen Gemeinen und Bauerschaften anbelanget, nachdeme dieses eine in unserer königl. Verneuerten Böhmischen Landsordnung hoch verbotene Sach ist, und in statum publicum einlauft; wir auch dannenhero dieselbe in alleweg ab- und eingestellet gnädigst wissen wollen: als werden unsere königl. Kreishauptleute hierauf genaue Obsicht haben und dergleichen Beginnen von Amtswegen mit Beihilf unserer in jedem Kreis liegender und nächstens mit etlichen Regimentern zu vermehren kommender Miliz (gestalten wir derentwegen durch unsern Hofkriegsrath die benöthigte Verordnung bereits ergehen lassen) zu steueren nicht unterlassen, auch an uns, wann es vonnöthen, dergleichen sich ereignendes Beginnen zu unsern gnädigsten scharfen Einsehen gehorsamst berichten.

Insonderheit aber, fünftens, werden unsere königl. Kreishauptleute ihnen angelegen sein lassen, auf die *Aufwickler* und *Schriftensteller* derjenigen Unterthanen, welche mit unbegründten Klagen und Beschwerden wider ihre Grundobrigkeiten sich muthwillig auflehnen und nöthigen [sic], genau zu inquiriren und uns, um ernstliche Straf gegen ihnen vorkehren zu lassen, namhaft machen. Wornach ein jeder sich zu richten und sich vor Schaden und Ungelegenheit zu hüten wissen wird; das meinen wir ernstlich. Geben auf unsern königl. Prager Schloss den 22. Monatstag Martii im 1680 Jahr.

Weingarten, Codex 1720 pg. 448 Nr. 339. — Grünberg, Die Bauernbefreiung in Böhmen, Mähren und Schlesien, Leipzig 1893, II. Teil pg. 3–5.

314.

1680, 14. dubna. Požadavky a výminky zbouřilých sedláků panství Malešovského, předložené v námluvě snad s hejtmanem toho panství na poli mezi Dobření a Vidici.

Puncta, co v shromáždění poddaní panství Malešovského od vrchnosti své míti žádají a chtějí:

1. Téhodně 2 dni s potahem a nic víc dělati budou, a aby se ve dvořích potah choval.

2. Pěší nechtějí nic více, nežli jednoho ve žni a [na] sena klizení posílati, a každému [má] denně po 4 kr. placeno býti, a k tomu hospodářům [aby] 1 strych žita, místo každodenního chleba dávání, dáván byl.

3. Chalupníci 4 dni do týhodne že robotu vykonají.

4. S potahem dobře ráno že na robotu jeti chtějí. Naproti tomu hodinu před večerem vypřáhnouti, a o polednách potah dobře nakrmiti aby mohli.

5. Sedlská čeládka na robotě aby dokonce bita nebývala.

6. Ouroku aby jim polovici až na věčnost uleveno bylo, a druhou polovici že platiti chtějí.

7. Mlynáři, kteří robotu vykonávají, chtějí také polovici ouroku upuštěného míti.

8. Písař důchodní má dokonce preč odbyt býti, že ho nechtějí míti, ani jeho v nejmenším nic poslechnouti nechtějí, poněvadž on tak ostře dluhy upomíná a s námi sedláky hrubě hřeší.

9. Pivo aby šenkýřům po 7 fl. vystavováno bylo.

10. Pálený aby od vrchnosti se nepálilo, a oni též z něho po 15 kr. neplatili, nýbrž jeden každý šenkýř aby sobě pálený bral, kde se jemu líbí.

11. V Malenovicích aby se pivo nešenkovalo.

12. Košickým má se více luk přidati, kterých vrchnost užívá.

13. V Polance, v Mileticích a v Chlistovicích aby se v hospodách šenkovati hleďělo.

14. Toto pozdvižení aby na věčnost žádnému vyčítáno, a aby ani jeden skrze to trestán nebyl.

15. Tesaři aby od díla, nechť jest hrubé nebo malé, každodenně po 16 kr. se platilo.

16. U Dobřeně aby se ještě jednou pole přečtly, a co od prvnější vrchnosti od sedlských polí vzato bylo, aby se zase navrátilo.

17. Dva sudy piva při nynějším pozdvižení, tak aby oni na pp. poručníky do zejtřka dopoledne očekávali a dále více zlého netentirovali a horšího pohledávati nemuseli, aby jim darované, a co jsou ve 12 hospodách při pohledávání jiných sedlákův nočního času vypili, aby šenkýřům od vrchnosti passirovány byly.

18. Kašparovi Donnerovi Sukdolskýmu aby z mastnýho krámu 4 fl., a Gregorovi z Dobřeně také z mastného krámu 3 fl. uleveny byly.

19. K jarnímu setí obilí jak mnoho potřebovati a žádati budou, zapůjčeno, (také i kdo co s kejm na polovici obilí sel, aby mu zbráněno nebylo), že zase semeno navrátiti a náležitě oplatiti chtějí.

20. Jedna každá bečka soli aby jim jenom po 7 fl. vystavována byla.

[21.] Toto má od pp. poručníkův a pana regenta podepsaný a spečetěno býti: že jim ty svrchu připověděné věci se zdrží, a jim dále těžší břemeno uloženo nebude. Když se to stane, tak že chce jeden každý k své živnosti jíti, a cizopanské myslivce a lidi od sebe odvundati. A pan hejtman má jim sám osobně do shromáždění jejich to přinésti a odevzdati. Taková námluva jest dne 14. Aprilis ao 1680

mezi Dobření a Vidici na poli vedle lesa při celým shromáždění Malešovských sedlákův se stala.

Souvěký opis v archivě Českého Musea, na archu v polovici po délce zlomeném, psaný jednou rukou dobře vypsanou a slušným pravopisem; jen odstavec závěrečný [21] jest psán po celé šířce půlarchu, již na 4. straně. Na této 4. straně nahoře připsáno jinou starou rukou méně pěknou: Malessauer Pauern; a dole: Nr. 23. — Statek Malešovský koupil r. 1666 generál hrabě Jan Spork; když ten 6. srpna 1679 zemřel, nastala tam správa poručnická na místě jeho nezletilého syna hr. Františka Ant. Šporka (* 1662, † 1738).

315.

1680, 23, dubna. Cirkulář hospodářského úřadu Litomyšlského k rychtářům, v němž poddaným povolují se některá polehčení.

Rychtářové svrchupsaní! Nepochybuji, že ste skrze schválně vyslaného posla patent od JMCé, ano i mou cedulku, — kterej sobě za žádnej žert nepokládejte, nýbrž pokudž originál viděti žádáte, u Jich Mtí pp. hejtmanův krajských každého času takovej, ano i na branách naleznete, — dostali, i také přečtli, ano i také z něho vše s dostatkem vyrozuměli.

Poněvadž pak dnešního dne zase od JMCé poručení přišlo, pokudžby se některé panství proti vrchnosti svejm zdvihali [sic], na další nejmilostivější poručení JMCé nedbali, kdež JMCá v jistém čase, jak kterej poddanej téhodně své vrchnosti robotovati, a jak mnoho kontribucí dávati má, se co nejdříve resolvirovati a patent do krajův poslati nejmilostivěji ráčí: má ihned jedna každá vrchnost s pány hejtmany krajskýma s mocnou rukou a s pomocí soldatův takové pozdvižené, a zvláště rychtáře a ty, kteří se proti vrchnosti protiví, vzíti, ukovati a na šance do měst Pražských odeslati; ano i všechny soldaty do takové vesnice neb panství položiti, an se již beze všeho žertu ten tejden před svátky*) na mnohejch panstvích za Prahou stalo, rychtáři a takoví protivníci vzati a na šibenici pověšeni jsou. Čehož se jeden každý před neštěstím vystříhati, poslušnost své vrchnosti zachovati jak věděti bude.

Aby pak poddanejm na panství zdejším Litomyšlským nějaké polehčení se stalo, a oni při svejch živnostech obstáti mohli, do další očekávající JMCé resolucí toto se jim držeti připovídá:

V příčině *robot*, co se dotejče žní, klizení sen, votav, zimního a jarního setí, tu aby každej tejden svejch pět dní vystáli, buď jednoho pěšího poslati, aneb spřáhnouce dva spolu jeti. Sice skrze celej rok ve všech jinších robotách nemají více, nežli tři dni téhodně robotovati, a to tímto způsobem:

Kteří čtyry pět koní mají, mají se dva do vozu spřáhnouti, do pluhu však každý sám, tři dni robotovati.

Kteří však po dvou aneb třech potazích mají, do pluhu a bran dva spolu, do vozu však tři spolu se spřáhnouti, a tři dni téhodně jeti.

Co se však pěších dotejče, tak jak potažníci, tak také pěšáci v těch třech pilnejch časích 5 dní robotovati téhodně.

Kteří po jednom koni mají, takoví 4 buď do vozu, pluhu neb bran se spřáhnouti a 3 dni robotovati.

Sice podobným způsobem velicí chalupníci aneb poloupotažníci celej rok téhodně 3 dni; zahradníci však malí, kteří toliko holé chalupy mají, dva dni téhodně robotovati.

Žádné jiné *fůry* na Pečky aneb Velké Němčice,**) mimo soli a viktualií pro vrchnost, se vypravovati více nebude; a když fůra se 4 koňma vypravena bude, má se jim z důchodu po 1 fl. a jednom strychu ovsa a nic méně dávati.

Žádnýho *semena lučního* nemají nuceni bejti na resty odváděti, nýbrž pokud kdo co dobrovolně za hotové peníze prodati chtíti bude, to při vůli jednoho každého zůstávati jmá.

Co se *přediva* dotejče, má se budoucně na jednu štuku pěkně vochlovaného lnu jednu a čtvrt libry, pačísek šest liber, a koudele devět liber dávati, a dobře odvážiti, tak aby k tomu nic nepřidávali. Přes nynější obyčej více větším počtem předivem obtíženi nebejti, a co přes robotu předou, po 8 kr. od štuky na ourocích se porážeti neb hotovejma platiti.

Kdyby někdy zlá cesta byla, že by namístě roboty přísti, však žádnou jinší robotu nevykonati: má sedlák za ty tři dni šest šteníků, velkej chalupník 4, a zahradník dva šteníky napřísti, však při tom žádnou jinší robot[o]u obtíženi bejti.

Dříví, šindelů a tesů, klády nemají více robotou dělati, než jak před dvacíti lety bylo. Kdyby se ho pak pro pivovár aneb hvozd nedostávalo, to v panskejch lesích robotou dělati.

Šindele však mají ne v jejich, ale v panskejch lesích dělané bejti, aneb za kopu 4 kr. dáti, kterej se skrze panské šindeláře nadělati dá.

Co se dotejče dobytka *ovčího,* žádný jinší ovčíny budoucně se stavěti nebudou. A také v předešlejch ovčíních v každém přes 500 ovec se chovati nebude. I také ovčákům zapovědíno jest, aby jim mimo pustin zoumyslně škody na rolích nečinili. An se celému panství, také kde dohánějí, 1100 fl. ovčího ouroku poráží, domnívám se, že se jim tolik škody za tu sumu stěžkem učiní. A poněvadž ovčíny již od mnoha let vyzdvižené, také zkažené bejti nemohou.

Co se *ryb braní* dotejče, to se tak prostředkovati bude a JExcí přednese, aby na ceně sleveno, a toliko jednou za rok, a to v půstu, brané byly, tak aby oni při ceně obstáti [mohli] a škodu nenesli.

Co se *kontribucí* dotejče, aby zmenšena byla, to při vůli JCMti a ne vrchnosti stojí, takovou zmenšiti aneb zlepšiti, an se na vás přes repartici, která z Prahy po krajích jde, nic více neukládá.

Budoucně žádná *exekucí* skrze mušketýry na vás vedena bejti nemá, však s tím považením, abyste hleděli vaše ouroky, kontribuce a roboty náležitě vybejvati. A nejste povinni mušketýrům více platiti, mimo kus chleba.

Stavení mimo nynějších, které začaté se také zastavějí, tak že v robotách ušanováni moci budete [sic].

A tak budete se věděti, rychtářové, čím spraviti. Sousedům vašim při společnosti to ihned přednésti. Pokudž by pak která obec na tom obvyknouti nechtěla, a se proti tomuto poručení zdvihala, mně toho neprodleně zprávu učiniti hleďte.

Actum na zámku Litomyšlském dne 23. Aprile ao 1680.

Souvěká kopie bez podpisu v archivě Českého Musea. Pozdější rukou připsáno: Zu denen Aufstands- und Widersetzlichkeits-Akten 1680 gehörig. Amtl. Zuschrift an die Gemeinden. — Téhož dne 23. dubna 1680 večer vyhořel panský dvůr v Litrbaších, a nazejtří 24. dubna vzbouření sedláci shromáždili se u vsi Osíka, hrozíce městu Litomyšli vypálením; ale po přímluvě vrchního hejtmana zámeckého Karla Vilíma Světelského z Lichtenflusu 25. dubna opět se rozešli. — *) Hod boží velikonoční byl roku 1680 dne 21. dubna. — **) Na Litomyšli vládl 1650—1696 hrabě Bedřich Trautmannsdorf, kterýž držel také statek Červené Pečky u Kolína 1654—1696 a statek Velké Němčice na jih od Brna 1667—1688.

316.

1680, 6. května město Bělá pod Bezdězem obdrželo řád od vrchnosti.

Arnošt Josef hrabě z Waldšteina městu Bělé vydal „Instrukcí aneb některá punkta, podle kterých ouřad a celá obec města mého Bělý říditi se povinna bude;" výpis jich odevzdal hejtman panství Bělského při obnovení rady městské a úřadův v Bělé 6. května 1680. Instrukce má 15 artikulů; týkají se víry a mravů, škol, váh, vymetání komínů, myslivosti, šetření lesů, vybírání kontribuce ajv. Výtah tištěn v Listinách a zápisích Bělských, jež vydal J. Kalousek nákladem Kr. Č. Spol. Nauk 1889 str. 105—7 č. 170.

317.

První patent robotní

vydaný od císaře Leopolda I. v Pardubicích 28. června 1680.

Císař kárá, že proti vrchnostem v Čechách pozdvihli se jich poddaní měšťané a sedláci, a odporovali také vojsku. Strůjcové toho odboje jsou potrestáni, a císař nechce již dáti valně stíhati jiné provinilce. Aby poddaní, kteří setrvali při věrnosti, byli budoucně přichráněni proti tvrdosti vrchnostenské, nařizuje: 1. Vrchnosti nevybírejte od poddaných více daní, než kolik náleží podle snešení sněmovního; 2. poddaní robotou povinní mají zpravidla robotovati jenom tři dni v témdni, ale v čas žní a nalehavé práce i neustále; 3. vrchnosti nevnucujte potravin poddaným v cenách vyšších; 4. nepřejímejte poddaným zděděné statky, zvláště když jsou děti; 5. když poddaní konají daleké fůry pro vrchnost, mají se jim nahraditi útraty, a čas má se vpočítati za vykonanou robotu; 6. úrok z půdy poddanské nebuď zvyšován; 7. poddaní nemají býti trestáni až do zkažení zdraví nebo živnosti; 8. nejsou povinni ručiti za úředníky panské

nebo připláceti na ně; 9. poddaní nebuďte připuzováni k robotám na odlehlém panství, kromě ve žních; 10. císař se důvěřuje, že vrchnosti budou s poddanými nakládati křesťansky a laskavě; 11. také zodpořilí poddaní, kteří se vrátili ku poslušnosti, mohou se státi účastnými těchto úlev. Vrchnosti, které by se neřídily tímto patentem, budou stíhány prokuratorem královským.

Wir Leopold ꝛc. Entbieten allen und jeden Unsern getreuen und gehorsamen Unterthanen aus allen vier Ständen in diesem unsern Erbkönigreich Böheim unser kaiserl. und königl. Gnade und alles Gutes, und fügen denenselben gnädigst zu wissen, ist auch ohnedies jedermänniglichen zur Genüge bekannt und offenbar, wasmassen von der Zeit unserer Ankunft in dieses unser Erbkönigreich Böheim unserer treugehorsamsten Stände etliche unterthänige Bürger und Bauerschaften, und zwar in verschiedenen Kreisen, auch in ziemlicher Menge und Anzahl, nicht ohne grosse Ärgerniss und Zerrüttung des allgemeinen Ruhestands, nicht allein wider ihre Obrigkeiten mit höchst gefährlicher Zusammenrottir- und Vergatterung sich aufgeleinet, sondern auch andere Benachbarte zu solchem Aufstand durch allerhand verbotene Mittel und Weg, auch mit Gewalt aufgewickelt und gezwungen, theils Orten mit Rührung der Trommel, Gewehr und Waffen begriffen, sich sogar unserer Soldatesca ganz widerspänstig widersetzet, wie ihren Obrigkeiten, als auch unsern königlichen Kreishauptleuten allen Respekt verloren, alle Gott und ihren Herrschaften geschworne Pflicht, Treue und Gehorsam boshafterweis ausser Augen gesetzet, und sich eines weit aussehenden ganz unverantwortlichen und unzulässigen *Aufstandes* höchst strafmässig unternommen haben; also, dass wir darüber nicht allein ein grosses Missfallen geschöpfet, und noch haben, sondern auch um dieses unser wertes Erbkönigreich in den vorigen Ruhestand zu setzen, von königlichen hohen Amts wegen bemüssiget worden, dieses Unheil in der ersten Wurzel sogar mit gewaffneter Hand zu dämpfen, und die also zusammenrottirte aufrührische Unterthanen zu dem vorigen Gehorsam zu bringen, allermassen dann auch allbereit die vornehmsten Rädelführer und Aufwickler, andern zum Beispiel und Abscheu, theils an Leib und Leben, theils aber sonsten wirklich abgestrafet worden.

Ob wir nun wohl genugsame Ursach hätten, dieses abscheuliche Laster des Aufruhrs auch gegen andern Mitverbrechern mit noch mehrerer Schärfe anzusehen und zu eifern; so haben wir dannoch für diesmal aus angeborner Milde die Güte der Schärfe vorziehen, und es bei deme, was allbereit zu Bestillung und etwelcher Genugthuung des gemeinen Wesens geschehen ist, (ausser deme, was wir wegen ein- und andern Orts aus bewegenden Ursachen noch ferners absonderlich gnädigst befehlen und anordnen möchten), *ohne fernere Bestraf- und Züchtigung* aus Gnaden bewenden lassen, in gnädigster Zuversicht, es werden sich obberührte Unterthanen hinführo alles schuldigen Gehorsams gegen ihren Herrschaften und Obrigkeiten der-

gestalten erzeigen, dass nicht mehr vonnöthen seie, sich eines solchen Ernstes, wie bishero geschehen, und auf unvermutheten Zurückfall noch mehrers soll und würde geschärfet werden müssen, wider sie zu gebrauchen. Damit aber dannoch auch die treu und *gehorsam verbliebene Unterthanen* verspüren mögen, dass wir denenselben den billigen Schutz widerfahren und dieselbe wider die christliche Lieb, Recht und natürliche Billigkeit allzu hart und streng, wie von etlichen Herrschaften und Obrigkeiten bishero geschehen sein mag, halten und bedrängen zu lassen gnädigst nicht gemeinet sein; so haben wir aus kaiserlich und königlicher Macht und Vollkommenheit gnädigst resolviret, dass hinführo und erstlichen keiner Obrigkeit ihre Unterthanen in eine *höhere Anlag*, als deren Schuldigkeit vermög des allgemeinen *Landtagschlusses* mit sich bringt, zu ziehen erlaubt sein solle, sondern es werden dieselbe dasjenige, was ihnen vermög erst erwähnten Landtagschlusses zu entrichten oblieget, aus eigenen Säckel bezahlen und abstatten.

Andertens. Und weilen bishero verschiedene Klagen fürkommen, samb die Unterthanen mit Scharwerk und *Roboten* allzu hart und theils Orten die ganze Wochen hindurch sehr beschweret wurden, sollen hinführo an *Sonn- und Feiertägen* alle Roboten völlig verboten; im übrigen aber, wo keine gemessene Scharwerk oder Roboten sein, oder wo es von der alten Ausmessung bereits abkommen ist, wird ein jeder robotsamer Unterthan, so viel es denselben insonderheit und nicht die ganze Gemeinde oder alle betrifft, mehrers nicht schuldig sein, als *drei Täge in der Wochen*, wann es die obrigkeitliche Wirtschaften*) erfordert, zu roboten und zu scharwerken, dergestalt, dass einem jedwedern aus ihnen die übrigen drei Täge zu Bestreitung ihrer Nahrung und Wirtschaft anzuwenden frei stehen solle; jedoch in dem Verstand und auf solche Weise, dass die Unterthanen sich *darzu zeitlich einstellen*, die Arbeit der Gebühr nach verrichten, und sich deren ehender nicht, als zu gerechter Zeit, entbrechen. Es sollen auch hierunter die Erntzeit, Heumachen, Aufbrechung der Teucht oder andere unversehene gefährliche Zufälle, welche keinen Verzug leiden, nicht begriffen sein, als zu welcher Zeit die Unterthanen nach Befund der Herrschaft *beständig zu roboten* und zu Hilf zu kommen verbunden sein sollen: jedoch wie diese auch dahin zu sehen haben, dass ihnen darfür einige *Ergötzlichkeit* wiederfahre. Welcher Schuldigkeit der dreitägigen Roboten aber diejenige nicht unterworfen noch darunter verstanden werden, bei welchem vermöge der Urbarien, Vertrags oder alten und bishero üblich gewesten Herkommens ein *anders hergebracht*, darbei es billig sein Bewenden hat, und sie darüber weiter nicht sollen noch können beschweret werden.

*) Čti: Wirtschaft.

Zum dritten, wird und soll keine Herrschaft befugt sein, ihren Unterthanen die *Wirtschaftsfeilschaften*, als Bier, Brantwein, Käs, Butter, Schmalz, Fisch, Vieh, Geflügelwerk und dergleichen, bevorab wann dieselbe schon verdorben sein, *in hö-*

heren Wert anzunehmen und wiederum mit Schaden zu verkaufen wider ihren Willen aufzutringen, welches wir auch hiemit gänzlichen verboten haben wollen. Jedoch dass solches im Übrigen der Bräu-Urbars- und Brandweinschanks-Gerechtigkeit einer jeden Herrschaft, und das Bier wie auch Brandwein in die offene Kretschamb, oder wo es sonstens Herkommens, auszustossen, auch kein fremdes Bier noch Brandwein auf seinen Grund und Boden einführen zu lassen unpräjudicirlich sein. Wie imgleichen hierunter nicht diejenige Feilschaften von denen Unterthanen anzunehmen verstanden sein sollen, welche bei einer oder der anderen Herrschaft aus alten Verträgen *in wirklicher Übung* mit Einwilligung der Unterthanen hergebracht sein.

Viertens, soll keine Obrigkeit ihrer Unterthaner Erbschaften, bevorab wann Kinder vorhanden sein, durch unbillige Gesuche an sich zu bringen trachten; von welchen wir aber die *Fälligkeiten* der Güter, so vor Alters zulässigerweise bei einer oder andern Herrschaft *im Gebrauch* gewesen, hiemit ausdruckentlich ausgenommen haben wollen.

Betreffend, fünftens, die allzu *weite Fuhren*, wo in einem und öfters mehr Tägen zuruck zu kommen unmöglich ist, welche die Unterthanen bishero etlicher Orten auf eigene Unkosten verrichten müssen, thun wir dieselbe an sich selbsten zwar nicht verbieten, jedoch deren seithero verspürte Übermass dahin mildern, dass die Unterthanen darbei schadlos gehalten, mit der hierzu benöthigten Zehrung und Unkosten versehen, auch ihnen solche Fuhren gegen denen Robottägen wiederum zu Guten gelassen werden, zumalen genug, dass die Obrigkeit sich der Unterthanen Einspann darbei ohne Lohn gebraucht.

Sechstens, wollen wir auch gänzlichen verboten haben, die *Zinsen* wider die Urbarien und altes Herkommen, (es wäre dann immittels zwischen der Herrschaft und Unterthanen ein anderes gutwillig verglichen worden), nach eigener Willkür der Obrigkeit *zu steigern* und zu erhöhen, nicht zweiflende, ein jede Obrigkeit werde dasjenige, was etwan de praeterito widerrechtlich geschehen sein mag, selbsten bedacht sein in andere Weg zu ersetzen.

Zum siebenden, werden unsere getreue Landinwohnere und Obrigkeiten inskünftig die *Züchtigung*, Gefängniss und Bestrafung ihrer Unterthanen also einzurichten haben, damit ihnen nicht an der Gesundheit, weniger am Leben selbsten geschadet, oder sie an der Nahrung verdorben werden. Es wäre dann Sach, dass ein oder ander Unterthan ein halsbrüchiges Verbrechen begangen hätte, in welchen Fällen wir es bei dem Aussatz unserer Verneuerten königl. Landsordnung und ein jedwedere Herrschaft und Obrigkeit bei ihrem habenden Hals- und Obergericht allerdings unbeirret gelassen haben wollen.

Achtens, sollen auch die Unterthanen vor die annehmende Haupt- und Amtleute, wie an etlichen Orten eingeführet werden wollen, *Bürgschaft zu leisten* oder auch zu derselben Lohns- und Besoldungsbezahlung einigen *Beitrag* zu thun nicht schuldig sein.

Neuntens, befinden wir, auch für unbillig, dass die Unterthanen bei der Herrschaft, wo sie den Grund ankleben und unterthänig sein, die *Roboten* verrichten und noch darzu auf andere von ihrer Obrigkeit neu erkaufte *entlegene Herrschaften*, welcher Zukauf den Stand und Schuldigkeit der andern Unterthanen nicht vermehren oder vermindern kann, zu Roboten angestrenget werden wollen; welches ebenermassen hiemit abgeschaffet sein soll. Welches jedoch auf die *Erntezeit* und andere gählinge Zufälle, wo die Herrschaft einer geschwinden Hilf von denen Unterthanen vonnöthen hätte, wann anderst auch diesen ein billigmässige Ergötzlichkeit geschieht, nicht auszudeuten oder zu erweitern ist.

Fürs zehende. Und weilen hierinfalls wegen unterschiedlichen darbei waltenden Umstände und Absätze keine allgemeine Regel gemacht werden kann, sondern die Vermittlung von Zeit zu Zeit, auch von Fällen zu Fällen nach und nach wird geschehen müssen; thun wir alle unsere getreue Landesinwohnere, Herrschaften und Obrigkeiten dahin gnädigst ermahnen, ihre Unterthanen (wie unser gnädigstes Vertrauen zu ihnen ohnedies gestellet ist) *christ- und mildiglich zu tractiren* und mit ihnen also umzugehen und zu gebären [sic], damit sie sammt Weib und Kindern auch leben, dem gemeinen Wesen zum besten erhalten, und hierdurch allerseits der göttliche Segen und Landeswohlfahrt erworben und festgestellet werden möge. Welches alles, wie erwähnt,

zum eilften, auf die treu und gehorsam verbliebene Unterthanen nach der Zeit allein zu verstehen ist. Sollten aber die widerspänstig geweste und vermittels neuer Angelobung wiederum *zum Gehorsam gebrachte Unterthanen* sich, ihren Pflichten nach, treu-gehorsamst bezeigen, ihre Schuldigkeiten willfährig leisten, und sich als gehorsame Unterthanen gegen ihre Obrigkeiten verhalten, seind wir nicht ungeneigt, auch dieselben dieser Erleichterung und gemachten Aussatzes, gestalten Befund nach, theilhaftig zu machen.

Thäte aber jemand aus unsern treugehorsamsten Landesinwohneren dieser unsern allergnädigsten Verordnung und Patenten zuwider leben, wird unser königl. Procurator den oder dieselbe bei gehöriger Instanz gerichtlichen zu besprechen und auf die Straf, welche nach Gestaltsame der Umstände dem richterlichen Befund anheim gestellet wird, zu bringen haben. Wornach ein jeder sich zu achten und für Schaden und Ungelegenheit zu hüten wissen wird. Das meinen wir ernstlich.

Geben zu Parduwitz den 28. Monatstag Junii im 1680, unserer Reiche des Römischen im 22., des Hungarischen im 26. und des Böheimischen im 24. Jahre.

Leopold. Ad mandatum sac. caes. regiaeq. Majest. propr.
Joann. Hart. com. de Nostitz, Carl Maximilian Graf Lasanssky.
R. Boh. sup. canc. J. von Tam.

Weingarten, Codex 1720 str. 449–451 Nr. 339. — Grünberg, Bauernbefreiung II. pag. 5—10. — Český text tohoto robotního patentu viděl jsem jenom v starém opise archivu Třeboňského I. A. VI. Gβ. 35. — Tento patent byl vydán toliko pro království České, bývalo ho však potom někdy užíváno také na Moravě, a patentem z 26. května 1713 byl výslovně rozšířen na Moravu.

318.

1680, 9. a 14. srpna: Slevy břemen, jež poddaným svým na panství Litomyšlském povolil hrabě Bedřich Trautmannsdorf u přítomnosti kommisse zřízené k potrestání vzpoury selské.

K vyšetření a ku potrestání vzpoury selské, o níž učiněna zmínka výše při č. 315 z dne 23. dubna 1680 str. 485, císař nařídil listem z Budějovic 12. července 1680 kommissi tříčlennou, v níž byli: appellační rada Ignác Karel hrabě ze Šternberka, a hejtmané kraje Chrudimského p. Hertvík Fridrich Záruba z Hustiřan a rytíř Václav Kryštof Dobřenský. Tato kommisse odsoudila v Litomyšli 12. srpna 1680 šest provinilců k smrti a větší počet k jiným trestům; dne 13. srpna byli čtyři z odsouzených skutečně popraveni. V týchž dnech vrchnost Litomyšlská hr. Trautmannsdorf svolil k některým úlevám v povinnostech poddanských, nepochybně podle úmluvy s dotčenou kommissí. Výčet těch úlev nachází se ve dvojí poněkud rozdílné stylisaci a s dvojím datem. Jeden text, datovaný 9. srpna, má v opise museum města Litomyšle; k němu se vztahuje, co oznamuje pamět v manuále radním města Litomyšle z r. 1679 fol. 45, že „skrze Jich Mti pány pány kommissaře . . poddaným a celému panství Litomyšlskému v robotách a v jiných obtížnostech dne 9. Augusti l. 1680, po vykonaném od nich dříve dědičné poddanosti a věrnosti závazku, polehčení se stalo.“ Druhý text, v některých kusích srozumitelnější a jako opravený, datován jest 14. srpna 1680, a nachází se nyní v archivě Českého Musea v Praze. Oba texty jsou všelijak vadné, ale vysvětlují se poněkud na vzájem; pročež otiskují se zde oba

Gnadenpunkten, so die Obrigkeit der Herrschaft Leutomischl denen Unterthanen gethane, und selbe ihnen den 9. Augusti instehenden 1680ten Jahrs kundbar gemacht worden.

1. Der *Wein* und *Branntwein* soll ihnen nicht mehr ausgesetzt werden, ausser der Wirthschaftshäuser.

2. Kein *Flax* und Flaxsamen von ihnen zu begehren, [es] seie dann, dass einer oder der andere solches anstatt baren Geldes gutwillig abführen wollte.

3. Die *Schindel* und Tessen sollen sie in herrschaftlichen Wäldern, und nicht in den ihrigen verfertigen; und wann sie es verfertigen, soll es mit der Robot geschehen, und mit kein andern Robot beleget werden.

4. Ebenfalls ist zu verstehen, wann sie das Eichen- und Pfichten-*Lohe* machen, sollen es mit der Robot und nicht à parte verrichten.

5. Die *Schaf* sollen alle aufgehoben, auf ihre Felder gar nicht getrieben, und blos soviel Schaf-Viehe, was man auf der Herrschaft Feldern halten kann, verbleiben.

6. Wegen des *Gespinnst* sollen nicht höher, als anjetzo eingericht, nämlichen zur 5 Stucken Spinn[?] 1¼ Pfund Klares, 6 Pfund Midelwerk, 8 Pfund Grobwerk beschweret, und ihnen soviel herrschaftl. Flax, als es vonnöthen, die Nothdurft gegeben, und was sie über die Bezahlung spinnen, ihnen die Robot passirt werden [sic].

7. Die *Fisch*, weilen sie es bei Zeiten der Freile von Pernstein*) an denen Teuchten genommen, sollen schuldig sein, in billigen Werth solche zu versilbern.

*) Frebonie Eusebie z Pernšteina vládla na Litomyšli 1631—1646.

8. Das Brenn- und andere *Holz* sollen sie eben mit der Robot machen und führen.

9. Die Unterthanen sollen auch ihre *3tägige Robot* in allen (ausser Schnitts und Heu die ganze Wochen) recht verrichten, von Frühe bis Abends arbeiten, und keine Buben, sondern starke Leut schicken.

10. Welche zu 4 Rossen haben und stärkere Gründe, soll ein jeder vor sich selbsten 3 Tag roboten; die andern aber, welche schwach, zwei zusammenspannen.

11. Die Unterthanen sollen wiederum ihre eigene *Kinder stellen*, weilen sie es anderstwo verführen; und was sie auf die Alther*) ausgeleget, soll ihnen wiederum restituiret werden.

*) Rozuměj: Altar.

12. Die *Contribution* wird künftig guet gemacht, was man zu den Meierhöfen entzogen und zu denen Teuchten, als welche zehn Angesessene austragen, und künftig dem Contributions-Schreiber entrichtet werden.

13. Das *Salz* wird anderst nicht, als wie auf umbliegenden Herrschaften ausgesetzet, wie auch der *Kas*, das Pfund zu 2 kr.

14. Dem Kornschreiber soll das Mass-Geld von geborgten Getreid abgenommen werden.

15. Wann man den Unterthanen *Getreid leihet*, sollen sie wiederumben ein Strich ein (zde jiným inkoustem nad řádek připsána oprava: halben) Viertel gegen einen Strich abstatten.

Ze starého opisu v museu města Litomyšle. Na první straně týmž inkoustem a touž rukou, jako celek jest psán, poznamenáno jest v levém koutě: St. ad Feb. 1681 n. 17. — Na rubu touž rukou psáno: Copia Lit. M. — Tuším, že tuto kopii zhotovili 1681 k nějakému dalšímu úřednímu jednání o ty slevy.

Diese Puncta und Linderung in Beiwesen der kais. H. H. Commissarien sein denen Unterthanen von Ihro Exz placidiret und verordnet den 14. Aug. 1680.

1. Der *Wein* und *Branntwein* (ausser der Wirtshäuser, was die Schenken auf jeden Fass zu nehmen pflegen) soll ihnen in die Dörfer nicht ausgesetzt werden. Hergegen sollen die Unterthanen verbunden sein, kein Branntwein noch Bier anderorts von fremden Herrschaften zu nehmen.

2. Dass sie vor Flachssamen und *Flachsen* Schulden abführen müssen, soll aufgehoben, und sie auf die Restanten Par-Geld abführen, [es] sei dann, dass einer gutwillig in Abschlag der Schulden von solichen Flachs abführen möchte.

3. Die *Schindel* und Tessen sollen sie hinführo in Herrschafts-Wäldern und nicht in dem ihrigen verfertigen, und alles mit der dreitägigen Robot verrichten werden. Ebenfalls ist zu verstehen, wann sie Euchen- und Pfüchten-Lohe machen, mit obigen dreitägigen Robot verrichten.

4. Wegen des *Gespünst* sollen nicht höher, als solches bis auf diese Zeit eingericht, beschweret, und ihnen soviel Flachs vom Schloss, als die Nothdurft erfordert, auf jedes Stuck Garn, nämlichen schönen gehachleten Flachs $1^1/_4$ Pfund, Mittelwerckh 6 Pfund, Werkenes 8 Pfund gegeben werden. Und was uber die Robot spinnen (welche ihnen damalen soll passirt werden), von jeder Stuck das ubrige zu 8 kr. par bezahlet.

5. Ihre der Unterthanen Felder sollen ihnen mit herrschaftlichen *Schafvieh* nicht mehr betrieben werden, und soviel Schafvieh, als man auf Herrnfelder[n] unterhalten kann, gehalten. Hergegen sollen sie wiederumb den Schafzins wie vor Alters hero abführen.

6. Die *Fisch* von den Teuchen, weilen sie es bei Zeit der Freile von Pernstein versilbern helfen müssen, sollen ebenfalls befugt sein, welche in billichen Wert anzunehmen und zu versilbern helfen.

7. Das *Brennholz* und Breuholz seind sie schuldig, was man vonnöthen hat, mit der dreitägigen Robot aufzusetzen und zu führen.

8. Die Unterthanen sollen auch ein jeder vor sich ihre *dreitägige Roboten*, was man befiehlt, (ausser Schnitts, Heu und Grummet die ganze Wochen zu verrichten), recht verrichten, von Früh bis Abend arbeiten, und keine Buben, sondern starke Leut schicken.

9. Welche zu 4 Rossen haben und grosse Gründ, soll ein jeder vor sich selbsten 3 Täg roboten. Die andere aber, welche schwach, zwei zusammenspannen sollen, doch zu Fuss vor sich arbeiten.

10. Die Unterthanen sollen wiederumb ihre eigene *Kinder stellen*, weilen sie es anderstwo verführen. Und was sie auf das Altar ausgefolgt, soll ihnen wiederumb restituirt werden.

11. Die *Contribution* wird ihnen gut gemacht, was man zu denen Meierhöfen entzogen, und Teuchten, als welche laut der letzteren Revisitation 10 Angesessene austragen, und monatlich dem Contributionsschreiber entrichtet werden.

12 Das *Salz* wird anderst nicht, als wie auf umbliegenden Herrschaften ausgesetzt, per 9 fl., auch der *Kaas* der Centner zu 4 fl.

13. Von Stellung der eigenen Kindern sollen nichts geben, der Accidenten aufgehoben [sic].

14. Was man ihnen Getreid leihet, sollen von einem Strich zu 1 Strich und halb Viertel wiederumb abführen, doch das Massgeld aufgehoben werden.

Actum ut supra.

Starý opis v archivě Českého Musea v Praze.

319.

Řád poddanský na panství Uhřiněveském

s formulemi přísah, vydaný za knížete Jana Adama z Liechtenšteina v letech 1684—1707.

Archaeologický sbor Vocel v Kutné Hoře má ve svých sbírkách rukopisnou knihu, která nepochybně prvotně náležela knížecímu Liechtenšteinskému úřadu v Uhřiněvsi čili Ouřinovsi u Prahy; upozornil mne na ni a zápůjčku její do Prahy sprostředkoval p. školní rada Em. Leminger. Jest to nevelký foliant o 124 stranách v původní kožené vazbě; na přední deštce jest inkoustem psán starý nápis, z něhož nyní dobře možno čísti slovo Juramentenbuch a číslo 607; toto číslo psáno jest také na tuhém papírovém pásku, který přilepen jest k prvnímu listu a vyčnívá dole z knihy. Skoro celá ta kniha jest popsána, tuším od jediného písaře v letech 1706 a 1707, ale opisoval podle rozmanitých starších předloh; několik listů napřed, uprostřed i vzadu zanechal prázdných, z nichž některé jsou dosud čisté, a na jiné napsali jiní písaři po roce 1707 několik formulí přísah. První písemnost, kterou napsali do té knihy na první dvě číslované strany, jest nařízení vydané 26. května 1684 od knížete Jana Adama Ondřeje z Liechtenšteina, aby všichni úředníci a jiní zřízenci na panství byli vzati do přísnější přísahy podle formulí přiložených, a lidé poddaní že mají učiniti slib věrnosti k tomu sepsaný. Z toho jest patrno, že když toto nařízení bylo dáváno, byla k tomu již hotova sbírka formul přísežných. Tato pak sbírka z roku 1684 byla po 22 letech znova přepsána do knihy, kterou nyní má Vocel Kutnohorský; nejspíš při tom přepisování byla ta sbírka doplněna formulemi nověji předepsanými; zároveň r. 1706—7 byly k tomu připsány také dva řády poddanské, a vzadu připojen abecední rejstřík věcí, k nimž předpisy v knize se vztahují.

Ku porozumění, kdy a kde tyto předpisy byly v platnosti, sluší připomenouti, že kníže Karel z Liechtenšteina, po bitvě Bělohorské plnomocný kommissař císaře Ferdinanda II. v Čechách, roku 1626 koupil u Prahy panství Kostelec nad Černými Lesy, Škvorec a Uhřiněves, a jindy i jiné mnohé statky po Čechách a po Moravě. Když r. 1627 zemřel, dědil po něm

jmenované panství syn jeho Karel Eusebius, jenž zemřel 3. února 1684. Jediný jeho syn a dědic byl kníže Jan Adam Ondřej z Liechtenšteina, zrozený r. 1656; ten zemřev 16. června 1712, nezanechal po sobě mužského dědice, ale patero dcer, z nichž kněžna Terezie Anna Felicitas zdědila po otci panství Černý Kostelec, Škvorec a Uhřiněves v království Českém, a panství Čechy v Moravě; narodila se r. 1694; rok po smrti otcově, a sice 24. října 1713, pojala za muže vévodu Tomáše Emanuela Savojského; ovdověla r. 1729, a vládla sama statky zděděnými až do smrti své r. 1772. Odkazem po ní přešla ta panství na knížete Františka Josefa z Liechtenšteina z jiné linie; po jeho smrti († 1781) dědil jeho syn Alois Josef.

Jest viděti z toho přehledu, že kníže Jan Adam Ondřej předepsal nové formule přísah hned, jak uvázal se v držení statků po otci. List, kterým to učinil, zní v opise na stranách 1—2 takto:

Aydt der Herrschafts-Unterthanen und was wegen selbten Ihro hochfürstliche Durchlaucht gnädigst ergehen lassen.

Ich Johann Adam Andreas von Gottes Gnaden des heil. Röm. Reichs Fürst und Regierer des Hauses Lichtenstein, von Nikolsburg, in Schlesien Herzog zue Troppau und Jägerndorf. Unsere Gnad zuvor! Ehrenfester, ehrbare, liebe Getreue! Obwohlen die Ehre und das Gewissen einen jedwedern unserer Würtschafts-Beamt- und Bedienten zue behörigen Treu, Fleiss und Obsicht unseres Nutzens von selbsten nach Genüge antreiben: so zeiget doch die fast tägliche Erfahrung bei denen meisten das leidige Widerspiel, und verleitet uns entlich, [sic] sambt und sonders durch den sonst gewöhnlich körperlichen Ayd etwas schärfer zu verbinden, damit, [wo] die Ehre und das Gewissen wanken will, wenigst, die Furcht der unnachbleiblich exemplarischen Strafe, beedes der Untreu und des Meinayds, einigen Abscheu mache. Zue welchen Ziel und Ende dann wir euch gemessene Formulas beischliessen, wornach ihr Hauptmann in Gegenwart der Unterofficierer, und ihr Unterofficierer in Gegenwart des Hauptmanns vor den heil. Crucifix wohl bedachtsam schwören, die Unterbediente nach Gestalt der Condition gleichmässig beaydigen und vor den Meinayd warnen; sodann die ganze Gemeind an einem Feiertag zusammen berufen, die entworfene Erbhuldigung fruhe nach verrichteten Gottesdienst nüchtern, mit aufgehobenen zweien Fingern leisten lassen; nachmalen denenselben zu einiger Gedächtnuss vier Fass Bier zum Trunk ausschroten lassen, und weiter keine Unkosten, noch jemanden einige Sportel, ausserhalb der beikommenden Kanzleitaxa, oder andere Auflagen zumuthen werdet. Hieran erstattet ihr unsern gnädigen Willen. Und verbleiben euch mit Gnaden gewogen. Geben auf unsern Schloss Kosteletz den 26. Mai Ao 1684. J. Ad. F. v. L. mp.

Na stranách 3—56 následuje 40 přísah, z nichž toliko první otiskuje se zde celá, a z ostatních uvedu jen krátké obsahy, jmenovitě, jak se nazýval úředník nebo služebník, jenž přísahal, a co sliboval činiti nebo nečiniti. Obecně podotýkám, že přísahy úředníkův jsou německé, přísahy nižších zřízenců české, ale nadpisy bývají německé i při českých přísahách. Každý přísahal Bohu, P. Marii od prvního hříchu neporušené, a knížeti. Jmeno a titul knížete

uvedeny jsou jenom v nemnohých přísahách, a sice čísla 1, 2, 3, 11, 32, 38 výslovně vztahují se na Jana Adama Ondřeje knížete z Liechtenšteina, jemuž dává se vždy týž titul, jako v přísaze první; v ostatních formulích přísah stojí sice slovo kníže, ale vlastní jmena a titul jeho se nevypisují. V které formuli jest nějaká výjimka od toho způsobu, to připomenu všude zvlášť. Číslování přísah přidávám sám.

První přísaha na str. 3—4, ač není datována, byla patrně složena i skutečně vykonána roku 1684. Zní takto:

1. My purgmistr, rychtářové, starší i celá obec společně a rozdílně přísáháme P. Bohu, blahoslavené P. Marii a všem svatým: jakož všemohoucí P. Bůh osvíceného a vysoce urozeného knížete a pána pana Karla Euzebiusa S. Ř. říše knížete a vládaře domu Lichtenšteinského, z Nikolšpurku, v Sleziji Opavského a Krnovského knížete a pána pána, s tohoto světa povolati, a [nás?] v moc, ochranu osvíceného a vysoce urozeného knížete a p. p. Jana Adama Ondřeje, S. Ř. říše knížete a vládaře domu Lichtenšteinského, z Nikolšpurku, v Slezky Opavského a Krnovského knížete, jakožto dědičného potomka dáti jest ráčil: že chceme Jeho Osvícené Knížecí Milosti do smrti věrní a poslušní poddaní bejti, jejich slávu, čest a užitky podle možnosti pohledati, žádným způsobem naproti bejti, ani komuž dopustiti, nýbrž odbraňovati, JKMti anebo jejich ouředníkům co spíš věrně oznámiti, a se ve všem, jak věrným poddaným náleží, zachovati, ctně a bezelstně. Tak nám P. Bůh pomáhej, blahoslavená a od prvního hříchu neporušená Panna Maria a všickni svatí. Amen.

2. Ayd der HH. Officierer, nemlich Haubtmanns. . dass ich in dem. . hiesigen Haubtmannschafts-Amt jederzeit treu und fleissig sein, ein exemplarischen Wandl führen, die mir untergebene Officierer, Bediente und Unterthanere zur Ehre Gottes, Tugend und Ehrbarkeit halten, die Laster der Qualität nach durchgehend strafen, alle Geldbussen iu die fürstl. Renten weisen, einem jedwedern, insonderheit Wittiben, Waisen und denen Notleidenden unverzüglich Recht und Billigkeit verhelfen. . alle Vorthel und Unterschleif genau untersuchen und unterbrechen, die gröbern Excess Seiner fürstl. Gnaden anzeigen, und einiger Schenkassen(?) oder anderer Interesse willen Niemanden durch die Finger sehen, die Unterthaner in Lieb und Furcht regieren, sambt und sonders zu den Roboten und andern Schuldigkeiten unaussetzlich anhalten, und darüber auf keinerlei Weis beschweren . .

3. Rentmeisters. . auf die fürstl. Regalia und Interesse gute Achtung geben, die gewöhnliche stet- und unstete Zinsen und andere Gefälle fleissig eintreiben, selbte in keine Weg verändern, sondern wieviel sich von Recht und Gewissen wegen wird thun lassen, vielmehr vermehren. .

4. Purggrafens. . mit allen denjenigen, was mir zu meiner Verantwortung eingehändiget, getreu umbgehen, verrechnen .. die Roboten ohne Verstattung einzigen Unterschleifs anordnen und bestellen. .

5. Kastners .. [V této formuli jest na místo knížete pozdější rukou vepsána Herzogin und Frau Frau Maria Theresia Herzogin von Savoyen und Piemont]. . mit dem fürstl. Ge-

treide, es sei im Stroh oder Körnern, treulich umbgehen, bei Besäung der Aecker, Einfexung und Ausdreschung des Getreids gute Acht und Wacht haben. .

6. Fortmeisters oder Hofjägers. . auf Ihr fürstl. Gnaden Wildban und mit Schiessung desselben ein fleissig und wachendes Aug tragen. . mit Verkauf und Auszeichnung des Holzes, auch wann sich beträfe, dass die Eicheln und Buchäcker wohl gerieten, mit Verwilligung der Schweinhütung treulich und gerecht umbgehen. .

7. Wirtschaft-Bereiters. . bei der Wirtschaft vermög durch den Haubtmann und Purggraf angeordneter Robot mich fleissig finden lassen und Aufsicht haben, ob selbte gerecht verrichtet sein worden. . wann ich sehete und erfahrete, dass jemand über fürstliches Verbot Schnupftabak und Salz in die Herrschaften einführen, eintragen oder verkaufen sollte, solches wissentlich nicht verschweigen. .

8. Fischmeisters. . mich nicht weigern, bei den nothwendigen Robotern in Zeit der Noth mit guten Anstalten. . mich gebrauchen lassen.

9. Contribution-Einnehmers. . in meinem mir anvertrauten Contributionambt, vermög des Ausschusses der Richterschaft Vorwust und Willen willig, getreu und gehorsamb sein .. keinen Handel und Wandel treiben. .

10. Aydt der Schloss- und Wirtschaftsbediente[n], fürnemblich Meister Breuers .. že se chci v tom verštatu N., do kteréhož za mistra sládka přijat jsem, věrně chovati, .. slady hodný a dobrý nadělati, je nepřetahovati .. pivo hodné a chvalitebné vařiti, nic sobě aneb jinému mimo náležitost a povolení p. hejtmana nepřivařovati. .

11. Bierdrabens. . jakož jsem od vrchnosti představené za drába pivního a pivovarského přijat. . obzvláště co se k dohlížení šenkýřův [sic] dotejče, zda-li piva pořádně na dobrou a spravedlivou míru šenkují, a prázdné sudy k pivováru dodávají, podobně na lidi poddané, které každého týhodne k vožení dříví buďto šejtového neb k hvozdu, a sudoviny k bečvárni nařízeni bývají. .

12. Würtschaftsdraben. . v té službě drábovské. . všeliký rozkaz při hospodářství JMKcí z náležitým užitkem vrchnosti pilně vykonávati. .

13. Fischknechten. . na rybníky, tak také na řeky neb potoky JMKcí, aby se žádná škoda nestala, zimního i letního času dle nejvyšší možnosti každodenně dohlížeti. .

14. Mautners. . clo vedle nařízené tabule neb instrukcí pořádně vybírati, a každého týhodne k důchodům JMKcí ouplně odvozovati. . pokudž by kdo bez dávání cla mejto projel, tehdy takového ihned obstaviti, a vrchnosti o kontrabantu věděti dáti. .

15. Thorhüters. . v službě vrátnické, při kterýž v zámku N. zůstávám, na zámek jakožto nejpřednější klínot JMKcí. . na pokoje, vokna, hodiny a obzvláště komíny při topení bedlivý pozor dáti. . bránu a fortnu v čas složený a potřebný zavírati a otvírati. . na vězně dle nejvyšší možnosti pozor dáti. .

16. Weiners. . v té službě vinařské. . všelikou práci vykonávati. . vinici, štěpnici bedlivě štípiti, vysazovati. .

17. Aydt der Jägerpartei, als Forstknecht oder Jäger. . jakož jsem k této povinnosti forštovské povolán. . k lesům, mýtám, lizům a revíru mně k správě a opatrování svěřeným bedlivě dohlížeti, zvěři dle nejvyšší možnosti hájiti a bez poručení pana hejtmana a hofjagra nic nestříleti. . aby dříví nekradli a z lesův buď JMKcí neb pustých sedlských nevyváželi. .

18. Faszon-Jägers. . aby se od škůdcův bažanti nepokradli, a jak se posavad stalo, do Prahy i jinam nerozprodali. .

19. Feldjägers. . na korotwy příčiny, aby se od škůdcův nepokradly [pozor dáti]. . aby ptáčnice JOKMti, která po ty časy nedbanlivostí předcházejících [polních myslivcův bez] ptákův jest byla, zase z korotwy nasazena býti mohla. .

20. Hegers. . v tomto povolání hájenském. . rybníky, potoky a luka, tak i lesy, mýta, revíry JMKcí ptačžj a zwierzj, i jiné všeliké případnosti od pustých gruntův mně svěřené ve všem bedlivě pozoru jmíti, takové často procházeti. . a kdybych co takového shledal, by kdo co panského užíval a z toho poplatku nedával, v lesích škodu dělal, v rybnících a potocích ryby neb raky chytal, toho netajiti. .

21. Aydt der Mayerhofsbedienten, als des Schaffers . . v správě šafářské . . obzvláště při vysívání obilí, vyčítání a klizení mandelův, též mlácení téhož obilí bedlivost jmíti . . neb jaký[ch] spolků jmíti [později připsáno: s mlatci a poklasným jmíti a krádeže neb od nich přijímání se dopouštěti] . .

22. Schaflers . . v službě polní mistrovské . . [připsáno:] obzvláště pak ty od jedny bahnice po dvouch připlozený jehňata spravedlivě z jinšími opovídati . .

23. Getreidausmessers . . k mlatcům, aby nic ustraniti nemohli, pilně dohlídati, ustavičně při nich býti a je pozorovati, v čas klizení obilí mandele pořádně vyčítati . .

24. Drescher . . v této práci [připsáno: a poklasn. povinnosti mé] věrně a spravedlivě se chovati . . cokoliv se omlátí, spravedlivě opovídati . .

25. [Na stranách 36, 37 psáno rukou pozdější, a sice za knížete Josefa Františka 1772—1781] Hofbinder . . JVOsvícenosti knížeti a pánu p. Josefovi Františkovi S. Ř. říše knížeti a vládaři domu Liechtenšteinského . . v tej mně svěřenej pansko-budnářskej službě . .

26. [Na str. 38, psáno ještě později, snad okolo 1800]. Podstarschy . . [přísahá jenom] P. Bohu všemohoucímu, že chci v mej podstarzskej službě . .

27. Aydt des Rath in Stadtl und Gerichten in denen Dörfern, nembl. Rath in den Stadtl: My primas, purkmistr, konšelé a spoluouřadní . . [přísahají Bohu, P. Marii, všem svatým, knížeti, a celé obci N.] . . soudy spravedlivě konati . . přestupníky božího přikázání, též puntovníky proti vrchnosti netajiti, nýbrž tu kdež náleží vyjeviti . .

28. Rathschreibers . . [přísahá též] celému ouřadu a obci N . . . při vyslýchání a ortelování upřímo jíti . .

29. Stadtrichters . . soudy spravedlivě konati.

30. Gemeinältesten . . za spolustaršího obecního povolán . . na všechny důchody a užitky týto poctivý obce bedlivý pozor dáti . . [Na počátku i na konci této formule jsou vyškrtnuty zmínky o bl. Panně Marii od prvního hříchu neporušené i o všech svatých, a toliko Bůh béře se za svědka.]

31. Inspectori über Fleisch-, Brod- und Landmaass . . [přísahá také] celé obci N . . . ke všem řemeslníkům pilně dohlížeti, řezníkům maso podle hodnosti vsaditi, pekařům, aby podle ceny obilí chleby a housky pekli, šenkýřům, aby spravedlivou míru lidem dávali; lokty a váhy nespravedlivý netrpěti, a pokudž by se co nespravedlivého vynašlo, s vůlí purkmistra přestupníky trestati . .

32. Zechmeister unterschiedlicher Handwerker . .

33. Rauchfangbeschauer . . k sousedům svým, aby s ohněm a topením šetrně zacházeli, komíny sobě zdělati dali, vymazali a často vymietali, pilně dohlížeti . . a pokudž bych nedbanlivost v tom spatřil a on by na mé napomenutí dbáti nechtěl, toho netajiti, nýbrž rychtáři neb vrchnosti oznámiti . .

34. Vejběrčího daní královských . . [přísahá Bohu, P. Marii, svatým], též VOsvícenému knížeti a vládaři domu Liechtenšteinského, celému vzáctnému ouřadu a počestné obci, že v tomto na mě složeném ouřadu jakožto vejběrčí kontribučenský dle učiněné a od slavného krajského ouřadu stvrzené, sem pak ale k magistrátu dané subreparticí královských daní od jednoho každého souseda vybírati a vyupomínati . . [Psáno na str. 47, ku konci 18. věku, po 1772, totiž po smrti kněžny Terezie.]

35. Vejběrčího daní důchodenských . . [přísahá Bohu, P. Marii, svatým, knížeti, ouřadu] a počestné obci . . všechny vrchnostenské peněžité povinnosti, tak jak od ouřadu vrchnostenského sem dané budou . . zupomínati a do důchodu vrchnostenského odváděti . . [Psáno na str. 48 touž rukou, jako č. 34.]

36. Gerichten in den Dorfschaften . . [přísahají též] celé obci N., že chci v tomto ouřadu rychtářském, konšelském na mne vloženém . . soudy spravedlivě konati . . žádných schůzek, hry neb štvěření a opilství času nedělního a svátečního nedopouštěti, pokřikův nočních netrpěti, přestupníky božího přikázání, též puntovníky proti vrchnosti netajiti, nýbrž kdež náleží vyjeviti; podobně kdyby kdokolivěk co panského požíval a z toho poplatkův nedával, aneb škodu jakou činil, vrchnosti oznámiti . . [K tomu připsáno po 1707:] Lid na povinnou robotu pilně napomínati [? vypravovati ?], a každou sobotu na ni p. purkrabímu oučet udělati.

37. Richter sambt Heger . . v tomto ouřadu rychtářském a hájenském . .

38. Richter- und Schöppen-Aydt . . in dem mir anvertrauten richterlich- und Schöppenambt . . einen jeden, sowohl Einheimischen als Frembden Recht verhelfen . . Sünden und Laster strafen, heimliche Bindnuss wider meine gn. Obrigkeit offenbaren, Roboten und Zinsen, auch Contribution allzeit richtig abführen . .

39. Aydt der Kirchenbedienten, Kirchvaters . . na zlepšení důchodův zádušních a stavení dobré zření jmíti, ze všech věcí mně svěřených a přijatých, též odkázaných náležitý a spravedlivý počet činiti . .

40. Vermahnung der Leitter . . Vy kteří za zvoníky při témž chrámu páně zřízeni jste, hleďte . . pro čest a slávu boží, totiž k službám božím i také k obecnímu všemu dobrému v čas zlého povětří a bouřky, vždyckny každého času dnem nocí pilně se scházeti . . Ave Maria aby se při všech kostelích dle nejvyšší možnosti každodenně zvonilo, a to o polednách v $11^1/_2$ hodiny německý, ráno na úsvitě a večer v soumraku.

41. Na stranách 59—61 pod nadpisem Extraordinary jsou čtyři formule přísah před soudem, a sice 1. svědka v rozepři o luka knížecí a sedlská; 2. člověka, u kterého se našly falešné klíče a dytrychy, a on proto byl potrestán arrestem a jezděním na osle, že pro ten trest nebude se na žádném mstíti, a odejda z panství N., vícekrát se na ně nevrátí; 3. obžalovaného, že v šose kabátu nesl bažanty, a žalujícího bil; 4. svědka, že správec prodal 20 strychů žita z panského špejcharu formanům, a sám od nich na špejchaře peníze bral.

Po několika prázdných listech následuje na stranách 73—92 *řád poddanský* o 61 číslovaných článcích. Čeština jest v něm obstojná, z čehož lze souditi, že byl psán dost dlouho před rokem 1684, ale vždy po převratě Bělohorském za vlády knížat z Liechtenšteina, jakž svědčí dva první články o víře katolické i jiné články se zmínkami o knížecí vrchnosti. Tento řád poddanský otiskuje se níže celý pod číslem I. Vedle každého článku na okraji psán jest kratince jeho obsah, což v tisku vynechávám.

Na stranách 93, 94 pod nadpisem Rathsverneuerung jest český návod o 10 článcích, kterak jmenem knížete Jana Adama Ondřeje z Liechtenšteina hejtman s officíry obnovuje radu

v městys Říčanech: nově jmenovaní primas, purkmistr a konšelé činili přísahu, z níž jest tištěn výtah výše str. 497 pod číslem 27. Hejtman po česku napomenul radu. Nach diesem wird die Gemeinreuttung publicirt und zur Revision gebracht.

Na stranách 95—106 jest vepsán *druhý řád poddanský*, o 8 punktech, kteréž dělí se v paragrafy. Tento řád větším dílem jest vytažen z řádu staršího, tištěného zde pod č. I.; pročež rozpakoval jsem se, mám-li tento druhý řád poddanský tisknouti či pominouti; rozhodl jsem se pro otištění, poněvadž jednak některé předpisy jeho, jimiž se liší od řádu č. I., jsou charakteristické, jednak pak srovnáním obou řádů mezi sebou poznáváme, kterak taková pravidla povstávala jedna z druhých, a jak hluboko bylo pokleslé umění slohové v češtině na přechodu z věku 17. do 18., kdy tento druhý řád byl dělán. Při dolejším otisku dávám mu číslo II. V rukopise u některých paragrafů jest po straně poznamenán artikul řádu č. I., z něhož bylo čerpáno; ty poznámky vložil při otisku do textu a opatřil je hranatými závorkami. V rukopise vedle každého odstavce jest po straně též poznamenán krátce jeho obsah, a to po německu; to jsem vynechal. Na konci (str. 106) stojí datum 31. prosince 1707.

Na straně 107 počíná se Register der in diesem Juramentbuch enthaltenen Aiden oder Juramentern, und in der Instruction begriffene Sachen. Jest to abecední ukazatel ku přísahám a ke článkům řádu č. I.; pro odkazy jsou sice vylinkovány tři rubriky, a mají nadpisy: 1. Instruct. articuli, v té rubrice stojí čísla vztahující se na články řádu č. I.; 2. Extract. puncta et paragr., do té rubriky měla se vepsati čísla ukazující na řád č. II., ale zůstala ta rubrika prázdna; 3. folio, v té rubrice jsou čísla 1—92, ukazující, na které straně jest psána která přísaha a který článek řádu č. I. Abecední ukazatel vyplňuje v rukopise strany 107—117. Na konci jeho jest datum: Aufgericht Aurzinowes den 31. December 1706. Pod tím jest podpis písaře, jenž se snad má čísti J. Ferd. Barttel. — Mám za to, že rozdíl jednoho roku v datování před ukazatelem a za ukazatelem vznikl nedopatřením písařovým, a že na obou místech měl by státi rok stejný, buď 1706 nebo 1707; v tom některém roku byla kniha psána a dopsána, leč že v ní tu a tam zůstávaly ještě některé listy prázdné.

42. [Na stranách 118, 119 napsána byla později od jiného písaře] Přísaha jednoho od JVOKcí Mti ze Savoye v hrdelných případnostech při městečku Říčanech milostivě zřízeného aktuariusa. [Přísahá Bohu, P. Marii, svatým], též Vysoce Osvícený kněžně a paní paní Theresii vejvodě ze Savoye a Piemontu, marghraběnce ze Saluzzo, hraběnce ze Soissonu, rozený S. Ř. říše kněžně z Lichtenšteina a Nikolšpurku, vejvodě v Opavě a Krnově v Slezsku.. Poněvadž JVOKcí Mt milostivě resolvirovati ráčila, při hrdelním právě v městečku Říčanech k panství Ouřinovskému patřícím v právních hrdelních případnostech dle od Jeho císařské Mti nejmil. emanirovaný hrdelní instrukcí articulo 2do paragrapho 4to jednoho aktuariusa neb ouřadníka ustanoviti, a já k tomu ouřadu mil. denominirovaný jsem, a tak podle povinnosti ouřadu mého criminalium examinum bedlivě přítomen býti..

Hrdelní instrukcí, které se dovolává ta formule, rozumí se Právo outrpné a hrdelní, vydané od císaře Josefa I. pro Čechy, Moravu a Slezsko r. 1708, kdež v art. II. paragr. 4. se předpisuje, že kde se nedostává lidí způsobilých za přísedící soudu hrdelního, tam může vrchnost ku právu hrdelnímu zříditi přísežného ouředníka: ale ten se tam nenazývá aktuarem. Ta přísaha byla psána po r. 1712, a před r. 1766, kdy Říčany přišly o soud hrdelní.

43. [Do též knihy vložen byl pruh papíru, na němž rukou z druhé polovice 18. věku za vlády knížete, tedy po 1772, jest napsána něm. přísaha dohližitele k panským stodolám].. bei dem Biechowitzer Hof mir aufgegebenen Tenenmeisters-Bedienstung.. [že bude dohlížeti

na klizení a mlácení] . . auf den Schaffer und den Schafler, dann all unterhaltendes Mayergesindel ein fleissiges Augenmerk haben . .

Ze všeho jest viděti, že sbírka přísah, nařízená knížetem Janem Adamem z Liechtenšteina r. 1684, byla za jeho panování r. 1706 přepsána a rozmnožena řády poddanskými, a že té knihy bylo na panství Uhříněveském užíváno také za kněžny Terezie z Liechtenšteina provdané vévodkyně Savojské 1713—1772 (č. 5, 42), za knížete Františka Josefa z Liechtenšteina 1772—1781 (č. 25), a nejspíš ještě později (č. 26). Bylo-li těch přísah a řádů užíváno také na panství Černo-Kosteleckém a na jiných panstvích Liechtenšteinských, krom Uhříněveského, není nikde v té knize patrno.

I.

Artikule od Jeho Vysoce Knížecí Milosti jakožto vrchnosti milostivě poddaným svým k vypilnění vydané, a to:

1. Předně JMt knížecí vám všem rychtářům, konšelům i sousedům dostatečně poroučeti ráčí, abyšte se Pána Boha všemohoucího, Stvořitele svého, báli, jej milovali, přikázání jeho svatá plnice, ke cti a chvále jeho božské živi jsouce; čeládku svou i dítky jeden každý [aby] k tomu vedl; všech neřádův a nešlechetností, které proti Pánu Bohu všemohoucímu jsou, abyste se vystříhali, jinému žádnému zlého činiti nedopouštěli. Obzvláštně pak ve *dni nedělní a sváteční,* odvrhnouce již těch starých nákvasů, aby jeden každý hospodář s čeládkou svou i s dítkami svými do chrámu páně ke mši svaté a k poslouchání slova božího, kde se v čistotě káže, rád chodil, svátosti oltářní, tělo a krev Krista Pána pod spůsobou jednou vedle ustanovení víry svaté křesťanské katolické samospasitedlné, po skroušeném želení hříchův svých, knězi svému nařízenému vyznáváním [sic] neb spovědi, aby přijímal, a to nejméně jednou v roce při času velikonočním. Doma též dobrodiní božská, kteráž se nám vše[m] skrze zasloužení Syna božího stala, sobě rozjímal; nebo proto den sedmý, to jest neděle páně, k svěcení jest, ne abyste vejdouc do krčmy nebo před domy se scházejíc, živé i mrtvé přesuzujíc, klevety spravovali, různice, svády a neřády tr[o]pili. Nebo jistě se Pán Bůh všemohoucí na nás všechny hrozně hněvati a ujmu velkou při živnostích našich pro hříchy naše těžké nám činiti, a na nás *mor, válku, berně* i vše zlé dopouštěti ráčí, poněvadž my na Pána Boha všemohoucího, přikázání jeho svatá, jsouc stvoření jeho, málo a hned zhola nic nedbáme a na Stvořitele svého se často zapomínáme, on také skrze to nad námi se zapomínati a v našich nedostatcích nás opouštěti ráčí. Protož který by hospodář neb hospodyně ke mši svaté a slovu božímu, mohú[c] jíti, nešli, tehdy osoby k tomu zvolené s kostelníky na to pozor dáti, a jednoho každého, který k službě a k slovu božímu nepřide, poznamenati a o něm správci církevnímu oznámiti mají, a týž nepobožný člověk pokuty 2 libry [v]osku propadnouti a k záduší složiti jmá, lečby slušnou a hodnou

příčinu, pro kterou by přijíti netoho [čti: nemohl], ukázal; kteréžto pokuta žádnému prominuta býti nemá.

2. Item dne nedělního před kázáním a v kázání slova božího *šenkování* páleného a piva přístně se jak krčmářům tak i jiný[m] všem zapovídá; a kdož by se přede mší nebo v kázání opil, tehdy ten s tím, kdo je šenkoval, má 3 dni v kabátě seděti a pokuty 4 libry vosku dáti. O čemž rychtáři a konšelům přístně se poroučí, aby na to v každé obci pilný pozor dali, žádnému nepřehlídali, pod nahoře oznámenou pokutou.

3. *Správce církevního* jeden každý aby v náležité uctivosti měl a jeho nezlehčoval, ani se s ním vadil, pod skutečným trestáním.

4. *Zlolajctví*, obvzláštně hromování, přísahání a oplzlá mluvení proti Pánu Bohu a jeho sv. přikázání[m], ta se všechna zapovídají pod pokutou v trdlici státi, kde se nejvíce lidé scház[ej]í. Dopustil-li by se toho rychtář aneb konšel, tehdy dvojnásobní pokutou trestán býti má. Též při tancích všechny rozpustilosti pod touž pokutou se zapovídají. Kdoby pak, jsouc napomenut, zlořečení přestati nechtěl, má dokonce vyhlazen [sic] býti.

5. *Cizoložstva* aneb zmocnění kdo by se dopustil, má, jakž o tom práva vyměřují, beze vší milosti ztrestán býti. Rychtáři toho práva, který o tom na kancelář náš oznámí a to přetrhaje, z statku toho hřešícího pokuty 1 ſſ gr. českých dána býti má.

6. *Mordu* kdožby koliv nad kýmkoliv se dopustil a jej provedl, zase na hrdle trestán býti má.

7. *Zlodějství* kdo by se dopustil a v tom zhledán byl, obvzláštně v věcech všelijakých JMKcí, což jmenováno býti může, buď hospodář nebo čeledín, též čeládka svým hospodářům v kradení obilí i v jiných všech věcech, provazem na hrdle trestán býti má. Kdoby s kráděří postižen byl, mají se jím ujistiti jako zlodějem, a o něm na kancelář oznámiti. Také zlodějův a podezřelých lidí aby žádný nepřechovával a nefedroval. Po zlodějích neb Petrovských byl-li by jaký pokřik, tehdy mají všickni beze vší vejmluvy nápomocni býti.

8. Kdožby koho *zranil* aneb vokrvavil, pokuty rychtáři 15 gr. českých dáti a od vrchnosti podle zasloužení a uznání trestán býti má ku příkladu jiným. Všelijaký různice a pranice rychtář s konšely přetrhovati, vinného pak a neposlušného, pokudž by toho přestati nechtěl, do vězení vzíti a strestati mají. Též jeden na druhého aby mocí nesáhal, nýbrž při právě aby jeden každý žaloval; pakli kdo přestoupí, v pokutu vrchnosti upadne.

9. Kdožby koho *zhaněl* a na poctivosti nařekl, a na něho toho dovésti nemohl, zhaněný [?] má od vrchnosti na poctivosti opatřen býti, a hance škody, kteréž by pro to vzal, povinen bude jemu vynahraditi, a od vrchnosti podle zasloužení

a uznání vinný peněžitou pokutou neb nesnesitedlným [sic] dílem na dělání dříví neb kopání trní jiným ku příkladu ztrestán býti má.

10. Kdožby se vrchnosti představené *sprotivil* aneb spurně odpovídal, bez prodlení na hrdle strestán bude.

11. Na *zámek* žádný s zbraní nechoď. Nechávej ji dole, nechceš-li o ni přijíti a k tomu trestán býti.

12. Když se kdo od hejtmana nahoru obešle, ten každý nahoře v kanceláři se postav a ohlas, byla-li by jaká potřeba jemu o čem poručiti, aby se poručilo, a podruhé aby ho nebylo potřebí obsílati a jemu znovu nahoru se toulati, chceš-li sice trestání zbaven býti.

13. V *kanceláři* aby se každý pokojně beze vší vády a křiku s druhým choval, pod pokutou tejden v kabátu seděti.

14. Kdoby se zoumyslně toho dopustil, a maje se nahoře postaviti, *nepostavil*, a musilo se pro něj posílati: ten aby povinen byl tomu, kdo pro něj jde, od poselství zaplatiti, i tomu sousedu, který by od rychtáře byl s ním k dostavení jeho poslán, aby také povinen byl od poselství zaplatiti a u vězení za 4 dni zůstávati.

15. *Rychtáře a konšele* aby každý z vás v uctivosti měl, práva nezlehčoval, nýbrž na vyřízení jejich dosti měl, lečby se komu křivda dála; však proto žádného haněti nemá, nýbrž k vyšší vrchnosti na náš kancelář se odvolávati.

16. Rychtářové a konšelé pak aby *spravedlivě soudili,* spravedlnost každému dle povinnosti své udělovali; pokudž by se který tak nechoval, ten trestán bude.

17. Byl-li by pak kdo v obci svývolný a *neposlušný,* ten do trestání vzat bejti má; jestli by pak rychtář aneb konšelé z něho býti nemohli, mají to oznámiti druhým sousedům, aby jim ho vzíti a na zámek dostaviti nápomocni byli.

18. *Cedulky,* který se rychtářům, konšelům, hejným a krčmářům z kanceláře naší posílají, aby sobě ihned přečísti dali, pro omyl a něco pilného obmeškání.

19. Co se koliv skrze cedulky v příčinách našich nařizuje, to bez prodlévání aby jeden každý poslušně vyříditi hleděl, pod přístným trestáním.

20. Který by soused na poručení rychtáře na *robotu* jeti aneb jíti nechtěl, toho ihned na kancelář postaviti a představeným offícírům oznámiti mají. Podobně který by robotu svou náležitě nevykonal, nýbrž z díla ušel a se skrejval; a jestli by to rychtář zamlčel, tehdy sám vinen zůstává.

21. Do *hromady,* vedle rozkazu obsílky rychtáře, aby se ihned scházeli, a co jim z poručení vrchnosti oznámeno bude, to aby poslušně vykonali.

22. Kdož by šel na *žalobu* k našemu hejtmanu, a toho prvý na rychtáře a konšely nevznesl, co jim souditi náleží, ten slyšán nebude. Pakliby rychtář nemohl čeho srovnati, teprv na kancelář přijíti a naučení bráti mají.

23. *Ohňův*, těch aby se vší bedlivostí šetřili, a čeládku svou k témuž měli, kuchyně i komíny bezpečně aby opatrovali; nebo trefilo-li by se, že by od koho koliv oheň vyšel (byť se škody nestalo), a to z neopatrnosti jeho neb čeledi se stalo, ten hospodář s ženou trestán býti jmá. Rychtáři a konšelé každý měsíc k tomu dohlídejte, a kde *komínův* nemají, ihned neprodleně ať je dělati dají, pod trestáním. A jestli by u někoho jakou neopatrnost v tom vynalezli, ihned to vrchnosti přednésti mají. Kdyby pak stavení neb lesy hořely, jeden každý bez pobídky pod skutečným trestáním hasiti běž.

24. S loučí neb světlem *bez lucerny*, a v ní místo svíčky lampy [sic] do stodol, chlívů, marštalí i po dvoře aby žádný nechodil, pod pokutou 30 gr. česk.; a ta pokuta má tomu dána býti, kdo by to spatřil, osvědčil a o tom oznámil.

25. Lotrův, *povalečův* a kuběn, od kterýchž všechno zlé pochází, žádný u sebe nepřechovati, obzvláštně v krčmách a pastuších chalupách, pod pokutou; kdož by se toho dopustil, aby ji ihned rychtáři dáti povinen byl, k tomu od vrchnosti dostatečně strestán bude. Naproti tomu, který by to rychtář přehlídal, na to pilně pozoru nedal a neměl, má ku příkladu jiným strestán býti.

26. Kdyby kdo z pánův obyvatelův svý *poddaný hledati* dal, a najdouc je, vyzdvihnouti chtěl, aby je neskrejvali, nýbrž vzíti dopustili, však s vědomím vrchnosti.

27. Kdo by koliv z poddaných neb kdo jiný o poddaném neb poddané JMKcí, že na jiných *cizích gruntech* bez listu fedrovního sloužil aneb v podružství zůstává, hejtmanu oznámil, ten pokuty sněmem nařízené polovici dosáhnouti má.

28. *Hry* všelijaké, odkudž častokráte různice, pranice i mordy pocházejí, ty se všeckny všechněm zapovídají, pod pokutou JMKcí prostice soli propadení. Kdyby se toho kdo z poddaných osedlých dopustil, rychtář hrajícím má svobodně peníze pobrati; a který by hospodář neb krčmář, u něhož by se hrálo, rychtáři toho neoznámil, má tuž pokutu JMKcí propadnouti. Nicméně kdo by čeledi běžný[?] u sebe hráti dopustil, tuž pokutu má hospodář JMKcí složiti.

29. *Ouroky, kontribucí,* za piva, za lesy i jiné všelijaké *dluhy* časně bez napomínání dávejte; a kdyby se rychtáři poručilo anebo vzkázalo, a on toho nevykoná a na kancelář dlužníka nepostaví, tehdy sem do vězení dán bude, a odtud puštěn nebude, leč to sám zaplatí. Rychtáři od šenkýře z každé kopy dopomoženého 1 gr. český náleží; šenkýři pak ať čeledí[novi] dvořskému víceji neuvěří, jen toliko, zač by šafář sám přislíbil.

30. Na *jiná* panská *piva* žádný žádným vymyšleným spůsobem nechoď, pod propadením prostice soli. Kdoby pak jiná panská piva bral a usvědčen byl, to se jemu má pobrati, k tomu 10 ſſ gr. č. pokuty složiti povinen bude.

31. *Krčmářové* a šenkýři panských trunkův bráti a lidem spravedlivou míru dávati mají; a kdoby odjinad *pálený* bral, to jemu rychtář, jenž na to pozor dáti

má, svobodně vzíti může. Taky pálený nikdež od žádného v žádných jiných domích šenkováno býti nemá, než kde se pivo panské šenkuje a vydává, pod pokutou, kdo by se toho dopustil, prostice soli propadení.

32. Krčmářové a šenkýři když pivo vydají, *sudův* prázdných za sebou aby nezadržovali a nerozřezovali, nýbrž je ihned k pivováru dodávali, pod pokutou. kdo by se tak nezachoval, 10 sudův nových propadení.

33. *Myslivosti* všeckny a všelijaké pod trestáním všickni prázdni buďte; též všech potokův lapáním ryb, rakův i *koupáním* se v nich. A jestli by kdo koho z obecních lidí jakoukoliv myslivost provozovati spatřil, ručnicí bouchnouti v lesích neb v poli uslyšel, hned všichni ze vsi neb v pole běžte, hoňte, a jak můžte, toho vezměte; a jestli by člověk pěší neb myslivec byl, na zámek doveďte. Obvzláště pak v sněžné oupady toho šetřte, a myslivci s hejný[mi] pilně ven vycházejte, pod skutečným trestáním. Také se vám všem dostatečně poroučí, když by kdokoliv po gruntech JMKcí s chrty neb po koroptvích jezdil, abyste k němu vešli a doptávali se, kdo jest. Jestli se tak chovati při každé vsi nebudete, za pokutu v trdlici 3 dni státi všickni budete.

34. Pastuchové psův do pole aby [s] sebou bez klapaczma [klapaček] nebrali; který by psa [s] sebou míti chtěl, toho aby při sobě vodil. Pakli by se tak nezachoval, tehdy rychtář jemu za pokutu za 1 strych ovsa z služby jeho vyraz tolikrát, kolikrát by se toho dopustil, a na zámek jej odveď.

35. *Lesův* JMKcí aneb svých žádný, obvzláštně kde při panských jest, bez vědomí a povolení hejtmana neprodávej pod pokutou 10 ſſ gr. č.; a kde by oč rozepře byla mezi sousedy, časně oznámíte.

36. *Hejní* v lesích pilní buďte, chodi[l]-li by kdo po jeřábcích neb jiné myslivosti, zvlášť před velkonoci, toho ihned, jak můžte, vemte a na zámek přiveďte; za práci vaši bude vám 2 ſſ gr. dáno.

37. V lesích a mejtách aby s dobytky *nepásli*, pod pokutou a skutečným trestáním.

38. Též se přikazuje a zapovídá, aby *vajec ptačích* v rybnících ani v lukách nevybírali. Též letního času, když *ryby* na pastvu jdú, hleďte jeden každý při čeledínu to tak zaopatřiti, aby toho prázdni byli. Pakliby kterého hospodáře čeledín v tom postižen byl, předně hospodář, podobně i čeledín skutečně trestáni budou.

39. *Rolí,* luka, palouky, zahrady aby bez povolení toho, komu náleží, neužívali.

40. Též v lesích aby škodu nedělali, a *dříví* jaké sekali bez vůle a vědomí polesného.

41. Kdyby stavení neb lesy hořely, každý bez pobídky *hasiti* běž.

42. *Od gruntův* bez vůle JMKcí officírův žádný nic. ani peněz gruntovních *neprodávej*, ani nic nezastavuj a nenajímej ani polí, neb na třetím*) síti nedávej; jeden druhému na jeho rolí bez vůle vrchnosti nesej, nechceš-li o to přijíti. Podobně *cizí dobytek* do pastvy aby bez povolení vrchnosti žádný nepřijímal. *) na třetinu.

43. Hospodáři zlí, kteří *živností svých hleděti* a gruntův JMKcí zlepšovati nechtějí, dědin oulehlemi ležeti nechávají, o těch aby rychtář a konšelé nahoře oznamovali; pokuta na rychtáře a konšely, ne[o]známí-li o tom, se ukládá 5 ß gr. č.

44. Bez vůle vrchnosti za cizopanské žádný *neslibuj;* slíbíš-li, tehdy dáti musíš; sám se také nic u cizopanských nedluž. Jestliže kdo o jaké dluhy psaní na sebe dopustí, v pokutě pro psaní 5 hranic dříví, pro druhé 10 nadělati povinen bude.

45. Frejmark neb *prodej gruntův* bez povolení vrchnosti díti se nemá, pod trestáním neprominutedlným.

46. Žádný přes 3 ß m. [sic] více se jinde *nevdluž;* též na osení žádný nepůjčuj, sice o to přídeš.

47. Rychtářové na lidech *dluhů* dopomáhejte, ne nahoru o všecko se utíkajíc.

48. Rychtáři a konšelové, též hajní, aby v tom pilnost zachovali, jestli by kdo čeho panskýho, buďto luka neb rolí užíval, a z toho *poplatkův* nedával, to aby netajili, nýbrž dle povinnost[i] vrchnosti vyjevili.

49. *Čeleď* JMKcí shůry i ze všech dvorův po slunci západu aby se v žádném domě ani v krčmě nepřechovávala, pod pokutou 1 ß gr. č. Též žádný osedlý neb neosedlý od nich aby nic nepřijímal a žádných spolků s nimi nemíval.

50. Z poručení JMKcí, co se *dítek* dotýče, kdy [k] kterýmu *umění* kteří se dávati mají vedle zápisu, jak v rejstrách zapsáni jsou, a jich k tomu nedávají: na koho se to shledá, pokuty k ruce JMKcí 5 ß gr. č. propadnouti a dáti jmá. Pročež aby se hned takové děti k učení dávaly. Na *řemesla* aby otcové syny své nedávali bez povolení vrchnosti. *List rodicí* žádnému z panství ani na panství bez vůle a vědomí pana hejtmana vydán býti nemá.

51. Sousedé z každé vsi na tom se sneste a v některé svátky, když nejpříležitěji, na *meze* okolo vsí vycházejte, a jedni druhým oznamujte a rolí neb luka vykazujte, pod skutečným trestáním, berouc [s] sebou mládeře.

52. Když komu *dobytek* bezelstně do *škody* vejde, jeden druhému jej tluče, ochromen býti nemá; kdož by se toho dopustil, pokuty 30 gr. česk. dáti, k tomu v vězení seděti má. Než stane-li se komu jaká škoda, má rychtářem a konšely obvedena býti, a co oni za spravedlivé uznají, má jemu za škodu zaplacen[o] nebo navráceno býti; však konšelé mají se v tom spravedlivě zachovati, neprohlédajíc na žádné přátelství neb nepřátelství.

53. Též se vám všem dostatečně pod přísným trestáním poroučí, když kdo koliv umře, buď osedlý neb neosedlý, o tom hned nahoru oznamte, aby se *sirotci*

i jejich věci jim náležející opatřili. Neb mnohý sirotci, když otcové jejich pomrou, po vsech běhají, a věci jejich jim k rozkradení a zmrhání přicházejí.

54. Kdyby kdo *poručenství* činiti chtěl o svém statku, tehdy rychtář s konšely přítomen bejti, takový kšaft sepsati a vrchnosti odvésti má.

55. Pakli by který soused bez kšaftu umřel, rychtář s konšely *pozůstalost* spisovati a inventář panu hejtmanu odevzdati mají.

56. Na *vdovy,* aby sirotčího statku nerozmrhaly, pozor dáti mají; pokudž by pak co podobného seznáno bylo, bez meškání rychtáři tu věc na vrchnost vznésti povinni jsou.

57. Kdyby se kdy trefilo a *povodeň* velká přišla, že by se rybníky trhaly: tu jeden každý s potřebami běžeti, brániti, pomáhati jmá, pod skutečným trestáním.

58. Do *dvorův* JMKcí a pivováru, koho potřeba není a tam činiti žádný nic nemá, nechoď, nýbrž jeden každý prázen buď, pod skutečným trestáním.

59. Saky, kesery neb jiné *nástroje rybářské,* neb sítě *ptačí,* aby žádný u sebe nemíval neb choval, pod pokutou 10 ſſ gr. česk.

60. Konopí a lnův v struhách, kudy se voda na rybníky žene, ať *nemočejí.*

61. Masa od jinších *cizích řezníků* (toliko od těch v panství) pod pokutou 10 ſſ m. nebrati.

[62] Předně rychtář, konšelé a všickni obecní lidé poddaní tyto artykule napřed psaný pevně držeti, činiti a vedle těch se skutečně chovati mají; kdo by pak podle toho se tak nezachoval, ten bez milosti přístně trestán bude; a kdož by, věda o tom, na druhého něco podobného zatajil, ten JMKcí též v tu vinu upadne, rovně jako ten, který se toho dopustil.

II.

Der Gerichten in denen Dorfschaften Instructionpuncta, welche aus denen bevorstehenden Arcticuln meist extrahirt und mit noch anderen vermehrt..

P[unct] I. Předně se vám všem zřizuje a přístně poroučí, abyste se *Boha* báli, jeho ctili a milovali jakožto Stvořitele svého.

§ 1. Žádných *pověrkův* aneb *kouzlův* nevyhledávali, aniž jaký kacířský knihy četli a jich v domech přechovávali, neb s kacíři jaký obcování proti víře měli [Articul 1.]; nýbrž to vše, co svatá římská *katolická* jediná spasitedlná víra vyučuje, činiti, a sobě odevzdaných, jakožto čeládku, děti neb jinších k tomu vésti, tak aby Bůh jim požehnání dal.

P. II. *Přísah,* leda z nevyhnutedlný*) příčiny aneb když potřeba následuje,

*) Zde i v dalších těchto článcích psáno jest to slovo vždy: newyhautedlny, ale ve dvou případech bylo to později opraveno a uděláno *n* z *a*.

se vystříhati, též jmena božího nadarmo brání, klnutí, *zlořečiti*, obzvláště sakramentovati a hromovati; item mluvení jiných oplzlých věcí proti Pánu Bohu pod pokutou se varovati, a malým dětem pohoršování nedávati, tak aby skrz takovou hroznou navyklost Bůh všemohoucí hněván nebyl, a pro jednoho celou obec, tak jak patrně se stává, netrestal. Což i taky

§ 1. aby bedlivý pozor dali, aby *proti víře* svaté toho nejmenšího nemluvili, nechtí-li sice na těle trestáni býti.

§ 2. Poněvadž skrz *hry a čtveření* ty největší hříchy přichází, protož se taková pod nevyhnutedlnou pokutou konečně zapovídají [Art. 28].

P. III. *Nedělní* aneb *sváteční den* by se světil, lid k službám božím, jakžto kázání a k mši svaté, s čeládkou svou se najíti dali; děti, kde katechismus se drží, pilně k němu vysílali, tak aby se svaté víře katolický vyučovati mohly.

§ 1. V *hospodách* aneb jinde aby žádný truňk před službami božími se nenalíval, aniž jaký skotačení v hospodě aneb venku se trpělo; načež rychtář a konšelé dobrý pozor jmíti a vejstupníky trestáním pronásledovati budou; však rychtář z konšely sám na sobě dobrý příklad dáti má.

§ 2. Tím méněji aby kdo jakou *práci v dni sváteční* prováděl; a dopustil[li]by se kdo toho, ku kostelu na penězích strestán býti má; neb nás k tomu přikázání boží vede, abychom den sváteční světili.

§ 3. *Na kancelář* JVKMti den sváteční [s] žádnou správou anebo žalobou nechoď, leda že by toho důležitá příčina následovala anebo citirovaný byl; též piva v témž dni bráti se nemají, než před tím každý pivem se opatř, nechceš-li sice pokutován býti.

§ 4. Jakž taky časem hospodáři v den sváteční po službách božích [se] snésti a *hranice* mezi grunty osady procházeti, mladým hospodářům, též vyrostlým dětem mezníky vykazovati mají, tak aby o tom, když staří zajdou, mladí správu, když by toho potřeba ukazovala, vydati mohli. [Art. 51.]

P. IV. *Vrchnost* jakž *duchovní*, tak taky *světskou* [v] uctivosti jmíti, proti ní nereptati, jejich pak řízení poslušně vykonati, též od ní vám do obcí představených.

§ 1. *Rychtář[e]* a *konšele* [v] vážnosti jmíti, na jejich obsílky ihned do hromady se scházeti, a to vše, co jmenem vrchnosti vám od nich řečeno bude, z ochotností vykonati [Art. 21].

§ 2. Pakliby někdo z obce se jim v čem *protivil* a se před rychtáře postaviti nechtěl, mají druzí v tom rychtáři nápomocni býti, by vězením obecním zaopatřen, trestán býti mohl; však kdyby to vše nepostačovalo, má se jeho protivenství na kancelář, by tu trestán býti mohl, znésti [Art. 22]. Však naproti tomu

§ 3. rychtářové a konšelé mají *spravedlivě souditi*, a na přátelství aniž nepřátele se ohlídati [Art. 16], nýbrž jednomu každému dle svých povinností právo udělovati, a to pod nevyhnutedlnou pokutou.

§ 4. Kdyby kdo do kanceláře na *žalobu* šel, a toho prvý na rychtáře a konšele k rozeznání aneb soudu neznesl, ten slyšán nebude [Art. 22]. Pakli by rychtář a konšelé toho srovnati aneb porovnati nemohli, teprv svý outočiště na kancelář bráti mohou.

§ 5. Kdo by pak vrchnosti se *protivil*, aneb spurně odpovídal, má na hrdle trestán býti [Art. 10].

§ 6. [S] *zbraní* na zámek nechoď, nechceš-li o ni přijíti [Art. 11].

§ 7. Kdo by na kancelář citirovaný byl, má se také postaviti, nechce-li přístně trestán býti [Art. 12].

§ 8. *Cedulky* od vrchnosti, tu kam náleží, ať se ihned fedrují, a po přečtení jich, co v sobě obsahují, ať se bez odkladu vykoná [Art. 18, 19].

§ 9. Co se pak dluhův JVOKMti dotýče, předně rychtáři sousedy svý k placení *ouroků*, gruntovních peněz, též *kontribuce* JMCské, aby zaplaceny byly, dluhy nezrostly, k tomu pilnost přiložili a je upomínali, a zvyupomínajíc, peníze za sebou nezdržovali, nýbrž ihned po dostání jich nejprvnější sobotu, tú kdež náleží, odvedli [Art. 29].

§ 10. Taky každý hospodář svý *děti* k dobrému veď, tak aby v dobrým cvičení zůstaly a lidem neškodily. Na řemeslo aneb [k] cvičení liternímu žádný dáti moci nemá bez dovolení JVOKMti.

P. V. Jeden druhému *na zdraví* a tím méně na životě škoden buď, buďto *bitím* aneb jakým koliv spůsobem, jakož různice a pranice v hospodách i všech jinších místech se pod trestáním přístným zapovídají; však kdyby jeden proti druhému co měl, má si právně náhradu hledati, nechce-li svou při stratiti a do trestání sám padnouti.

§ 1. Aniž *hanění* bitím nahraženo býti má, nýbrž kdo by koliv strany opáčeného hanění bitku začal, má se jako původ bitky trestati.

§ 2. Hánce zase haněti, žádnou náhradu jmíti nemůže, poněvadž haněním sám sobě náhradu učinil, nýbrž oba, jakžť cti a dobrých mravův loupežníci ještě trestáni býti mají; však kdyby strany hanění aneb nějakého nářku věc svou právně pohledával, a jemu od odporníka prokázati by se nemohlo, má na cti dobře opatřen, a protivník jeho v právích vyměřenou pokutou trestán býti.

P. VI et IX. *Kurevství* v domě skrz čeládku aneb skrz podezřelé osoby v osadě provádějící ať se netrpí, nýbrž pod nevyhnutedlným trestáním takové osoby aby z obce vypověděli [Art. 25], čeládka pak k trestání se odevzdala; obzvláště

jeden každý hospodář, který někdy Pánu Bohu z vládařství svého těžký počet vydati musí, aby tomu všemu předcházel a na svý děti a čeládku dobrý pozor dal.

§ 1. Jakož *noční zchůzky* od pacholkův a děveček, kdežto mnoho oplzlého, a obzvláště chlípnosti se koná, k sousedu jednomu neb druhému po[d] trestání[m] se zapovídají.

§ 2. Řeči aneb písně *oplzlé*, nemravné v hospodě aniž jinde pro kažení mládeži a Boha hněvání ať se přetrhují; neb kdo by jednomu z maličkých pohoršení dal, těžkého trestání očekávati má.

§ 3. Každý [s] svou manželkou obcuj, s jinší pro uvarování zlého důmnění žádného tovaryšstva neměj; pakli by kdo nad Pánem Bohem a bližním svým se zapomněl a *cizoložstva* se dopustil, na těle trestán býti bude [sic].

P. VII. et X. *Zlodějství* mezi sebou, tak taky při panských dvorách, špejcharův a stodolách, obilí na polech neb sen brání, aneb nočně spasení na lukách, a všech těch věcí, které mu nepřináleží, aby se dokonce varovali a trestání přísnému tady vyhnuli.

§ 1. Jakož žádný *zahaleče*, tuláky aneb jiné podezřelé lidi, který [sic] by s práci rukouch svých živi nebyli, ať se [v] osadě netrpí, nýbrž takový škůdce hned odbydou, nechcete-li s nimi trestáni býti.

§ 2. Kdyby však jaký *zlodějství* od těch neb nápodobných lidí neb jinších zlodějův kde se stalo, má se jíti, a v tom správa na kancelář učiniti, by takoví právně opatřeni a trestáni býti mohli.

§ 3. Též nápodobně *zvěři zloději* pod velkým trestání[m] přechovati, aniž v nejmenším na ruku se jíti nemá, nýbrž je každý pod nevyhnutedlným trestání[m] vrchnosti vyjeviti náleží.

§ 4. Vy všickni pak sami v lesův [sic] knížecích *dříví* nesekejte, aniž s svých k gruntu patřících lesův bez dovolení vrchnosti vyváže[j]te aneb jiným prodáváte [sic], nechcete-li přístně na penězích aneb v železách 6tinedělním arestem trestáni býti [A. 35].

§ 5. Žádnýmu *myslivost* v polích, na rybníkách aneb jinších v příčinách (nechť on kdo chce jest) prováděti nemá, aniž ryb lapání na rybníkách a řekách trpěti se má [Art. 33], nýbrž má jeden každý od vás se stavěti, jim zbroj pobrati, a obec vrchnosti přivésti mají. Vy pak sami ručnic, škodných psův a vazby neb saky k lovení ryb nechovejte, nýbrž všech takových věcí se pod velikou pokutou vystříhejte; psům pak do pole beroucím, obvzláště pastuchové, klapačky dávejte (Art. 34).

§ 6. Jakož obzvláštně *hejní* a fořtové lesy často procházeti a pozor dáti mají, aby předně zvěř kradena, též dříví z nich vyváženo nebylo [Art. 33, 40].

§ 7. Luka aneb oulehly, též rolí bezprávně a *[bez] platu* vrchnosti užívající skrz rychtáře a hejný na kancelář oznámiti se má.

§ 8. Jeden druhému pasením buďto na poli aneb lukách a paloukách ***škodu*** nedělej [Art. 52], aniž naproti tomu, kdyby dobytek v škodě nějaký zastižen byl, stluč a na nic uveď, než je zajíti, škodu skrz vejchoz zhlídnouti a šacovati žádati máš; což i od panskýho dobytka udělanou škodou [sic] skrz nadřečený vejchoz náhradu pohledávati jmíti budeš.

§ 9. ***Míru*** spravedlivou, buď obilí aneb jinších prodávajících věcích, pod přístným trestáním dáti máš; neb kdo míry falešné následuje, ten též bližního svýho obkrádá. Jakož i

§ 10. ***šenkýři*** na dobrou míru pivo nalévati, a jedno na druhé s pivováru vzaté jmíti mají, tak aby lidem vystálé a čisté pivo se vydávalo, a šenkýř bez piva zastižen nebyl, a to pod pokutou 1 fl. 30 kr. [Art. 31]. Naproti tomu

§ 11. žádný na *cizí pivo* choditi, a tím méně domů bráti má, pod pokutou 10 ſſ m.; co i ředinů do panství brání též pod peněz pokutou přístně se zapovídá [Art. 30].

§ 12. *Sudy* prázdné mají se ihned do pivováru dodávati; pakli kdo ze šenkýřův aneb jinších, který by s pivováru k svadbám aneb posvícení pivo vzali, sudy za sebou zadrželi neb k potřebě své přeřezali, pročež kdo by koliv v tom postižen byl, 10 sudův nových za jeden sud pokuty dáti má.

§ 13. Hospodáři, který *grunty své spouští,* jich zlepšovati a živnosti hleděti nechtějí, a tady povinnosti jak cís[aři], tak taky JVKMti ukrádají [Art. 43], má rychtář a konšelé časně, nechtí-li sami v pokutu padnouti a týž grunty jinšímu hospodáři zaopatřiti, na kanceláři oznámiti. Též

§ 14. rolí, luka, palouky a zahrady aby bez povolení od vrchnosti jinším *nepro[na]jímali*, aniž od svého gruntu kdo bez vědomí vrchnosti co prodal, aneb na polovice rolí obsíval [Art. 42].

§ 15. Kdyby kdo z osedlých aneb jinších bez *kšaftu* umřel a po sobě co zanechal, má se ihned toho správa na kancelář učiniti, tak aby věci jeho pro sirotky neb zanechaných dědicův zepsati a inventirovati se mohly [Art. 53 et 54]. Pakli by kdo kšaft dělati chtěl a rychtáře neb konšele k tomu se dožádali, má ihned se mu jeho vůle vyplniti.

§ 16. ***Vdov a sirotkův*** statkův aby se nemrhaly, nýbrž jejich věci jako oko v hlavě [se] šetřily a [v] ochraně držely, a křivdy jim dělati se nedopouštělo; načež rychtář a konšelé dobrý pozor dáti mají.

§ 17. *Čeládku* a jinší pronajatý dělníky sousedu svému, aneb jeden druhému neodvozuj, aniž dělníky v čas polních děl připlácej;*) neb psáno stojí, že to vše, což bližního jest, nepožádáš [Art. 49].

*) Čti: přeplácej.

§ 18. Tím spůsobem ani *cizí poddaní*, obvzláště kdyby jich vrchnost jejich žádostiva byla, zdržovati se nemají, nýbrž vzíti se dopustili.*) Naproti tomu však, kdo by koliv z poddaných, k tomuto panství přináležejících, na cizích gruntech bez dovolení sloužil, má se o tom správa na kancelář dáti. Jakož jedný každý obci přísluší, jejich sirotky, děti a obyvatele v dobrý pozornosti jmíti, by nezběhli, neb jinde [?] těžko takový zhledávati a za ně státi přichází.

*) Čti: dopustiti.

§ 19. A poněvadž všem, co by bližnímu svému na škodu bylo, předcházeti přísluší, pročež ouřad jedný každý obce o[b]zvláště *komíny* měsíčně přehlížeti, škody [škodný?] kassirovati, a vnově by vystaven byl, hospodáře k tomu jmíti, z nevymítaných pak jeho přístně trestati [Art. 23, 24]. Nemohou-li pak s toho sami býti, mají takového nedbalce na kancelář přednésti, neb skrz takového může zešlého ohně celá obec na nic přijíti. Což taky každý hospodář pozor dáti má, aby čeládka jeho z dračkami rozsvecenými aneb jinším ohněm do komor, maštal a chlívův nechodila.

§ 20. A jestliby jaký oheň, čehož Bůh nás uchovati [rač], [v] obci který zešel, tehdy mají všicky ihned k *hašení* takového běžeti; jakož kdyby lesy hořeti, aneb náhlým přívalem a rozlitím řek a tokův rybníky trhati by se měly, brániti povinni jste a máte, tak aby se vší škodě předejíti mohlo [Art. 41 et 57]. Pročež aby háky, žebříky a jinší přípravy k hašení opáčeného ohně jměli, pod pokutou se nařizuje.

P. VIII. Křivého *svědectví* proti bližnímu nedávej, aniž olmynau [omylnou] správu vrchnosti přednášej.

§ 1. Kdyby se nějaký *klevety* mezi ženami neb čeládkou aneb i pranice stály, ze vším aby na kancelář neběželi, nýbrž to rychtář doma porovnati a vedle provinění potrestati má; a kdyby kdo jeho uposlechnouti nechtěl, toho ihned na kancelář správu učiniti má. A pakliby toho neučinil a někoho zakryti chtěl, a oni by při následující zchůzce znovu sobě to vyčítali, tehdy za to rychtář sám jistou pokutu složiti má.

§ 2. Pochlebenství a klevet netrop, skrze kteréžto toliko samý různice pochází, neb Pán Bůh takové lidi přístně tresce.

Posledně toho všeho se varuj, co kdyby ti to jinší činil, ty to nerad měl neb snášeti nemohl; tak všeho prohřešení a pokut ujdeš.

Actum dne 31. Xbris Ao 1707.

320.

1684, 16. srpna: Jan Kristian kníže z Eggenberka na panství Vorlicko-Zvíkovském zapovídá, aby z nevolných městeček a vsí nikdo nestudoval bez jeho povolení, a dává si předvolati ty, kteří tak studují.

[In dorso:] Fürstl. an den H. Inspector unter dato Warlik 16. Aug. 1684 gn. ergangenes Decret..

Von Gottes Gnaden Johann Christian .. Edlfester lieber Getreuer! Demnach wir die Zeit über mit unsern grossen Schaden wahrgenommen haben, dass verschiedene Eltern aus unsern leibeigenen unterthänigen Märkten und Dorfschaften, ohne einigen unsern Wissen und Bewilligung ihre Kinder hin und wieder in und ausser der Herrschaft auf die Studia oder sonsten des Lernens halber verschicken, wordurch selbige hernach der Wirth- und Bauerschaft entgehen, und also an Stift- und Robotleuten einen nicht geringen Abgang verursachen, so wir inskünftige nicht mehr zu dulden, oder ja wenigstens auf gewisse thunliche Mass und Manier zu moderiren gemeint seind:

als werdet ihr bei unsern gesammten Herrschaften die unverzügliche Verordnung thun, dass die Eltern oder Freunde von erwähnten leibeigen-unterthänigen Märkten und Dörfern alle dergleichen Kinder, so sich de facto, es sei wo es immer wolle, in dem Studiren oder auch sonsten des Lernens halber abwesend befinden, auf den nächst künftigen S. Wenceslai-Tag, bei Vermeidung unserer Ungnad und Straf, unfehlbar vor uns gestellen, und allda sodann weitern Befehls gewärtig sein sollen... Geben auf unsern Schloss Warlik den 16. Aug. 1684.

Johann Christian. Ad mandatum S. Celsit. proprium
Johann C. Puffer v. Gressl.

Opis v knížecím archivě na Vorlíku 5. AU. 3. — V témž oddíle téhož fascikulu jsou vrchnostenská svolení ke studiím, ale první jest z roku 1722, jako by Eggenberkové žádných byli neudělovali, než až teprve Schwarzenberkové. Jan Kristian kníže z Eggenberka při dělení dědictví po otci r. 1665 ujal panství Vorlicko-Zvíkovské, kteréž r. 1719 spolu s Krumlovem a jinými statky vymřelých Eggenberků přešlo dědictvím na Adama Františka knížete ze Schwarzenberka.

321.

1685, 1. ledna: Hospodářská instrukce Desfourská na panství Hruborohozeckém, Semilském a Maloskalském.

Vydána byla z rozkazu hraběnky Marie Polyxeny Desfoursové rozené z Schönfeldu, vdovy a poručnice dětí po hraběti Albrechtu Maximilianovi Desfoursovi († 1683), za rady a pomoci hraběte Jana Arnošta Šafgoče na Kunčicích, Sadové oc; datována byla na zámku Rohozeckém 1. ledna 1685; podepsán jest pod ní Barthol. Ign. Mráz z Milešovky, měštěnín kr. Starého Města Pražského, ten čas týchž panství puchhalter. Nápis jest: „Instrukcí hejtmana i jiných officírův při panství Velkorohozeckém, Semilském a Maloskalském.“ Dělí se na 52 článků, obsahu dosti obyčejného: o víře, o povinnostech úředníků a služebníků při účtech, ovčínech, hospodářství polním, pivováře, krčmách, vinopalně, při správě poddaných, při lesích, rybářství a j. v. Uveřejnil tu instrukci J. V. Šimák ve Věstníku Kr. Č. Spol. Náuk 1897 č. III. str. 1—10; připojen jest na str. 11—14 současný seznam služného, deputátů i akcidencí úředníků a sloužících na týchž třech panstvích; služné hejtmana Rohozeckého i purkrabů Semilského a Maloskalského platilo se z kassy kontribučenské.

322.

1685, 18. ledna a 4. října: Kníže Ferdinand ze Schwarzenberka nařizuje, aby úředníci na Třeboňsku robotami nepřiváděli poddaných na mizinu.

An Siebert, Haltung einer billig-mässigen Proportion in Austheilung der Roboten.

Lieber Hauptmann! Der gute Wohlstand, welchen ihr bei den dortigen Teichten und Meyerhöfen gefunden, ist mir nit weniger, als eure in Beischaffung der nothdürftigen Bau-Materialien erweisende Sorgfalt, lieb zu vernehmen gewesen. Gleichwie aber an Conservirung der armen Unterthanen und deren noch übrigen Zugviehes das meiste gelegen ist: als wollet ihr bei denen repartirenden Roboten hierauf das vornehmbste Absehen halten; massen verantwort- und erträglicher ist, dass diejenige Reparanda und vorhabende Gebaw, allwo keine sonders andringliche Gefahr auf dem Verzuge lieget, etwas später zur Perfection, als die arme Leut dardurch zum Untergang gebracht werden; welches aber hauptsächlich von der Discretion und Vernunft der Beamten zu dependieren scheinet. Also dass die Herrschaft und die Unterthanen neben einander, soviel möglich, ohne Klag bestehen können. Sign. Wien den 18. Jan. 1685. F. F. z. Schwarzenberg mp.

Wien 4. Oct. 1685 [týž témuž]... Sonsten vernehme ich auch, dass die arme Unterthanen zu Bzy zu der Robot hart und gleichsamb täglich angestrengt werden, und sich hierüber sehr beklagen sollen. Ob es deme also, und warumben es bishero dergestalten veranlasset worden sei, solches werdet ihr berichten, und sorgfältige Obsicht tragen, damit diese arme Leute wider die Billigkeit nicht beschweret, und ihnen keine befugte Ursach, sich zu beklagen, gegeben werde...

Originály v kníž. archivě v Třeboni VI. Gβ. 35. — Kníže Ferdinand Vilém Eusebius ze Schwarzenberka zdědil Třeboň po svém otci knížeti Janu Adolfovi 1683; zemřel r. 1703. Kníže Jan Adolf ze Schwarzenberka psal z Vídně 19. března 1682 Siebertovi, tehdáž novému hejtmanovi na Třeboni, že nerad se dovídá, kterak dosavad poddaní utíkají z toho panství, neboť se nadál, že nyní přestalo ostré a tvrdé nakládání s poddanými, jakého prý užíval předešlý hejtman Mayerhofer.

323.

Z hospodářských instrukcí,

vydaných okolo r. 1689 hrabětem Arnoštem Josefem z Waldšteina na panství Hruboskalském a Hradištském nad Jizerou.

Z knihovny barona Neuperka dostala se v nedávných letech do knihovny Českého Musea kniha rukopisná, naplněná předpisy o hospodářství panském. Na přední deštce na hnědé kůži jest pozdější nápis: Würthschaffts-Instruction. Formát jest malé folio; stran celkem 260,

z nichž první 4 a poslední 4 jsou popsány rozličnými přípisky nestejného písma. Všechno ostatní zdá se býti opis, učiněný dvěma písaři, z konceptu německého, jenž na několika místech nebyl dodělán. Schází knize společný nadpis, i datum a podpis, které by nám pověděly, komu, kdy a od koho byly ty předpisy vydány. Z nahodilých zmínek tu a tam v textu roztroušených vysvítá, že všechny koncepty vyšly z hlavy a ruky hraběte Arnošta Josefa z Waldšteina († 1708), kterýž je spisoval pro svá panství Hruboskalské, Mnichovo-Hradištské a Klášterské, a není patrno, byly-li ty předpisy vztaženy některou měrou také na jiná jeho panství, jichž časem nabyl. Podle veliké obsáhlosti knihy, jejíž rozmanitý obsah není nahodile sebraný, nýbrž byl sepsán podle jednotného plánu, lze předpokládati, že hraběcí spisovatel o tom díle pracoval mnoho let. Letopočty našel jsem v té knize jenom na straně 102, a sice 1689, 1690, 1691; ty se vztahují k některým rybníkům, jak mají po sobě býti loveny, Podle toho se podobá, že ty instrukce byly psány dílem před rokem 1689, dílem po tom roce. S tím dohadem shodují se i některé jiné okolnosti. Spisovatel, kde mluví o kontribuci, opětovně se dovolává visitační kommisse (str. 74, 75), a zvláště na str. 81 dokládá, že počet usedlostí v městě Mnichovém Hradišti byl sice určen v čas visitační kommisse, avšak „dass von selbter Zeit an nächst der Stadt verschiedene robotsame Häusel restaurirt und auferbauet worden"; z čehož jest patrno, že kapitola o kontribucích byla psána některý počet let po visitační kommissi, která se konala r. 1653 a 1654; a ježto při tom není zmínky o rekalkulaci usedlostí vykonané r. 1683, podobá se, že to bylo psáno před tímto rokem. V kapitole o orbě (str. 168) určitě připomíná se robotní patent vydaný v Pardubicích 28. června 1680; byla tedy ta část psána teprva po tomto datum. V první instrukci (str. 5) hrabě mluví o panstvích, pro která ji vydává, těmito slovy: als will nöthig sein, folgende Puncten bei meiner Herrschaft Gross-Skall, Münnichengrätz, Closter und andern incorporirten Gütern zu wiederholen; tyto statky hrabě Arnošt Josef z Waldšteina zdědil po svém otci Ferdinandovi Arnoštovi († 1656), a ten zase po svém otci Maximilianovi z Waldšteina († 1654). Hrabě Arnošt Josef z Waldšteina, jejž slyšíme mluviti v těchto nařízeních, přikoupil sám několikero panství, zejména panství Bělské pod Bezdězem roku 1678, a panství Dokezské v jeho sousedství roku 1680. O těchto dvou přikoupených panstvích jsou zmínky v kapitole o lesním úřadě str. 214: der Waldbereiter pfleget das Accidenz oder Stammgeld dermals mit dem kaiserlichen Oberforstmeister, welchem ich nebst Beobachtung wegen meines auch zu Hirschberg und Weisswasser habenden Wildbahns seine Vergnügung leiste, zu theilen; a na str. 235 v kapitole o zahradách ovocných: und kann die Rebe aus meinem Melniker, zu der Herschaft Hirschberg gehörigen Weingarten hierzu appliciret werden. Zadní částky byly tedy psány někdy po roce 1680.

Přítomná soustava instrukcí hospodářských liší se co do formy skoro ode všech jiných podobných předpisů svou mnohomluvností: jsou to nejenom předpisy a nařízení, nýbrž zároveň důvody k nim, a hovorný pán rád obšírnými slovy poví i leccos jiného, co mu při tom připadlo na mysl. Již pro tuto hovornost nevidí se mi, abych celou knihu otiskl; vyplnilať by zde přes 10 archů, a veliká většina jejího obsahu najde se pověděna kratšími slovy v četných jiných instrukcích zde již vytištěných. Pročež vybírám z té knihy a uveřejňuji jenom některé kapitoly nebo jednotlivé paragrafy z nich, jejichž obsah jest vzácnější, zvláště takové, které týkají se správy obecného lidu a jeho práv i povinností.

Ku potřebě badatelů v dějinách hospodářství polního podávám zde přehled obsahu celé knihy, uváděje nadpisy kapitol v pořádku stran:

Str. 1—4: Jak se mají držeti a chovati březí krávy.

Str. 5—45: Verordnungen, welche den Wirthschafts- und Raitungspunct concerniren, 41 článků, poslední 3 týkají se židů.

Str. 45—50: Nachricht wegen der Accidentien, 11 článků.

Str. 50—53: Von der Kirchen- und Spitalrechnung, 5 článků.

Str. 53—74: Ordnung und Nachricht, was bei Haltung der Burgerrecht-Rechnung zu observiren, und wie die Waisenrechnung geführet werden soll; 33 článků, poslední dva jsou patrné nedodělané.

Str. 74—82: Von dem Punct der Contributions-Austheilung, 6 čl.

Str. 82—101: Von dem Brei-Urber (o pivovářích), 25 článků.

Str. 101—120: Von der Fischerei, 27 článků. Na str. 102 vyčítají se rybníky, kterak by se mohly rozděliti na tři třídy k lovení ve třech letech po sobě jdoucích: Erste Class, 1689 zum Fischen, der Gross-Studenkher. . auf 800 Schock; andere Class: zum Fischen 1690, (8 menších rybníků) 730 Sch.; dritte Class, 1691 zum Fischen, (14 ještě menších rybníků), dohromady 700 kop násady.

Str. 120—124: Pferdzucht, 8 článků.

Str. 124—141: Rindviehzucht, 13 článků. Na str. 125 vyčítají se poplužní dvory, počtem 11, a kolik v každém z nich má se chovati hovězího dobytka: In dem Hof Münichgrätz 80 Stück, Waleczow 75, Lhoticz 60, Solecz 60, Malobratř. 10, Nasylnicz 50, Studenka 80, Zwereticz 60, Kloster 40, Pachaun 35, Bukowina 30, summa 530 kusů. Na straně 140 udává se, kolik másla a sýra v každém měsíci má se dostati od jedné krávy, za celý rok to dělá 52 liber másla a 80 liber sýra.

Str. 142—155: Von der Schafzucht, 17 článků. V posledním článku se vyčítá 10 ovčínů a kolik v kterém má se chovati ovec, a sice jmenuje se týchž 10 míst, kdež byly také poplužní dvory: Hradiště, Valečov, Soleč, Lhotice, Násedlnice, Studénka, Zvířetice, Klášter, Bukovina, Pachana (? dvůr u vsi Jiviny), jen Malobratřice tu scházejí; úhrnem mělo se chovati v těch 10 ovčínech 4000 bahnic a 6800 jalového bravu.

Str. 155—159: Von der Schweinzucht, 3 články.

Str. 159—165: Von der Geflügelzucht, 6 článků.

Str. 166—182: Vom Acker- und Feldbau, 21 článků. Na str. 182 vypočítává se opět 11 dvorů, tytéž jako na str. 125.

Str. 183—203: Gespinnstordnung, 9 článků; v tom jsou podrobné předpisy, kolik které příze má se napřísti a plátna natkati.

Str. 203—313: Wiesenwachs, 8 článků, s výčtem, kolik vozů sena a otavy má se skliditi s které louky.

Str. 214—227: Waldamt, Zinsacker und Wiesen, 13 článků.

Str. 227—233: Wildbahn und Waidwerk, 4 články, se sazbami střelného za škodnou i užitečnou zvěř.

Str. 233—236 Obstgarten. Hrabě tu také oznamuje, že rozhodl se založiti vinici u Kláštera, kde jindy již vinice bývala.

Str. 236 Hopfengarten.

Str. 237—243: Mühlenordnung und was bei denen Brettmühlen zu beobachten, kdež podrobně se vyčítá, jaký užitek z kterého mlýna jde vrchnosti, a co se platí za kterou věc do mlýna potřebnou.

Str. 244—245: Mauthgefälle.

Str. 246—348: Branntweinhauses Nutzung.

Str. 248—256: Was denen Handwerksleuten und sonsten von unterschiedlichen Sachen bezahlt werden soll, a sice: denen Glasern, Seilern, Becken, Seifensiedern, Strohschneidern, Schindelmachern, Webern, Weissgerbern, Kürschnern, Hafnern, Müllern, Brettschneidern, Fleischhackern.

Str. 257—260 obsahují recepty a mravná naučení v češtině, němčině i latině.

Verordnungen, welche den Wirtschafts- und Raitungspunct concerniren.

(Tato instrukce o 41 článcích zaujímá v rukopise strany 5—45; zde se otiskuje toliko úvod a 11 článků.)

Es sind zwar bishero verschiedene Wirtschaftspuncten aufgerichtet und theils auch eingeführt und beobachtet worden; alldieweilen aber deren ein ziembliche Anzahl zuruck geblieben, als will nöthig sein, über all dasjenige, was bis auf diese Zeit [in?] allen Raitungen durchgehends schon observirt wird, folgende Puncten bei meiner Herrschaft

Grosz-Skall, Münnichengrätz, Closter und andern incorporirten Gütern zu wiederholen und einzuführen, alle meine Bediente sambt und sonders dahin gnädig und gemessen erinnerend, denselbten allerdings nachzukommen; insonderheit aber wird ein jeglicher hieraus zu sehen haben, was etwan seines Ambts seie und zu selbten gehöre, nicht weniger soviel den Raitungspunct belanget. wie und auf was Weis ein und andere Raitung geführet und über die jetzige Beobachtung annoch eingericht werden solle. (Str. 5.)

Und damit dieses 4to umb soviel besser beobachtet werden könnte, soll einiger Officirer oder Bedienter ohne Vorwissen des ihme vorgestellten Haubtmanns nicht verreisen, ja sogar (sonderlich welche zu Closter wohnen) schuldig sein, so oft ein oder anderer zu seinen Ambtsverrichtungen sich in andere Orter begeben will, darvon dem Haubtmann, ob er nicht darbei etwas mehrers [zu] verordnen hätte. Nachricht zu geben; wie dann auch alle Officierer und Bedienten bei dem gewöhnlichen *Rathschlag* sich einfinden, und was zu Beförderung meiner Wirthschaft dienlich, abreden. Gleichermassen werden sich alle *Richter* zu dem Rathschlag gehorsamblich gestellen; so oft aber ein oder der andere vor Lässigkeit halber und ohne genungsamber Ursach ausbliebe, nicht erscheinen, und seiner Verrichtung halber keine ordentliche Relation erstatten sollten, derselbte solle jedesmals ein Kue-Ketten in meine Meierhof oder darvor 24 kr. verfallen und zu bezahlen schuldig sein. Die Schaffer, Förster, Fischmeister, Fischknecht, Musketierer und andere zum Wirtschaftrathschlag erforderende Bediente sollen gleichweis anwesend sein und ihre Relationes erstatten, in dessen Ermangelung aber nach Befund des Ungehorsambs in ebenmässige obermeldte Straf gezogen werden. (Str. 7.) — Und weilen

5to die Attestationes der Richter nur ebenhin, auch oft und in vielem denen Raitungen ganz discrepant ausgefertiget worden, also und damit man hierinfalls ausser [aller?] Arggewohn und aller Vermuten der Fortel hintertrieben werden möchte, sollen die *Richter* dieser Orten, wo darbei Zinsabgänge sich befinden sollten, solche Attestationes specifice, wird Gründ bewohnt oder uberwohnt,*) nacheinander gehen, in zwei unterschiedenen Rubriken einrichten, wohl examinieren, unter ihrer Unterschrift meinem Haubtmann zu vermehrer dessen Approbation allerlängst 8 Tage vor Ausgang des Zinstermins unweigerlich und bei Vermeidung wirklicher Straf selbsten abgeben, damit solche sodann der Raitungsführer alda erhöben und ersehen werden könnte, was ein und ander Orts richtig einlaufet oder an Ordnungen**) abgehen thuet, und wie die Ordnungen zu besetzen oder in andere Weis zu meinem Nutzen vorwendet oder angezogen werden könnten. (Str. 8.) — Was aber das bei denen Meierhofen

*) unbewohnt? — **) Oedungen?

6to sich vermehrende, oder sonst durch Unfall abgehende Viech belanget, solle der Burggraf, so die Raitung darüber führet, in allen Meier- und Schafhöfen

über alle Viech-Sorten ordentliche Viechregister halten, darein wochentlich, was vermehret oder abgangen, richtig eintragen, und hienach seinen Monatszettel dirigiren. Es sollen aber demnach diejenige *Richter*, allwo sich in loco oder allernächst daran die Meierhofe befinden, diese Vermehrung oder Abgäng gleicherweis besichtigen, und ihre Attestationes hierüber ausfertigen; solche aber jedes Monat, wie erwähnt, gehöriger Orten ausgefertigten einreichen; dem abgegangenen Geflügel aber, so vor die obrigkeitliche Kuchel ausgehalten wird, alsobaldten die Füess bei dessen Vorweisung abhauen, damit man solches ferners auf ein anderesmal nicht vorweisen könnte. (Str. 9.)

Weilen ich auch 16to wahrnehme, dass sobald die Bediente sich mit denen Unterthanen in Handlung oder Feldbau einlassen, gleich einige Connivenz anderer ihrer Schuldigkeiten wo nicht wirklich erfolget, doch wenigst präsumiret wird; dieses nun abzuwenden, will hiermit ernstlich verboten haben, dass weder der Haubtmann, noch einiger anderer Bediente in der Herrschaft *keine Handlungen* treibe, mit denen Bauern nichts anbauen, sogar des Flachsbaues bei ihnen sich enthalten, kein Viech zu selbten in Vermietung geben, weniger dergleichen Viech oder Geflügel in meinen Meierhöffen und Schäfer[eie]n erziehen, oder der Hoffelder zu eigenem Anbaue sich bedienen, sondern sich mit seiner Besoldung und Deputat begiennen [begnügen] lassen; bei dessen Übertretung wird ein solcher die wirkliche Bestrafung zu gewarten haben (Str. 21—22.)

Damit [ich] auch 18° wissen könnte, wie sich meine Unterthanen vermehren oder abnehmen, soll jedesmals nach verrichter *Waisenstellung* ein ordentlicher Extrakt auf solche Weis aufgesetzt, wie bereits geschehen und eingeführt worden, und zu meinen Händen überschicket werden. (Str. 23.)

Und weilen auch 23° hin und her bei denen Meierhöfen einige der Unterthaner *Stückel Feld und Wiesen* zwischen denen meinigen sich befinden, und nur hierdurch Ungelegenheiten, ja oft gar Abtragungen der Gräsereien beschicht, als sollen dergleichen Felder und Wiesen, doch gegen einen gleichen Aequivalent, ausgewechslet und denen Unterthanen ebensoviel, als sie hierdurch fahren lassen, an solchen Örten, wo sie von denen Hoffeldern separirt sein möchten, ausgewiesen und gegeben werden. (Str. 28.) Und dann

24° da die *Eicheln, Bucheckern, Haselnuss, Schwammen,* wilden Hupfen und Feldkümmel gerathen, solle, muess [sic] zu dessen Einbringung ein Anschlag, soviel sich thuen lasse, auf die Inleut gemacht, und sodann berechnet werden. Eicheln, Bucheckern können vor das schwarze Wild und einheimbische Schwein genutzet, der Hopfen zum Breuurber angewendet, und das Übrige vor meine Hoffkuchel abgeschickt oder zu Geld gestellet werden. (Str. 29.)

Und weilen 26° kein frembdes *Eisen* auf der Herrschaft Minnichengrätz sub poena confiscationis nicht versilbert werden solle, massen dessen die Jenigen [Menge?] von Skall dahin verschafft wird: also solle man auch hierauf fleissige Obsicht halten, und den Verscheyt [Verschleiss?] des Stoller [Skaller?] Eisen daselbst bestens zu befördern sehen [suchen?]. Damit aber bei dem Skaller Rentambt wegen Abrechnungen solcher Eisengelder kein Confusion erwachse, solle der Rentschreiber zu Münnichgrätz allzeit das bare Geld, soviel er von Skall zu versilbern empfange, in die Skaller Renten übermachen, das Eisen aber nach und nach versilbern, und solches Geld wiederumb einbringen, bei seiner Ausweisung aber jedesmals ansetzen, was vor Geld in dem noch unverkauften oder nicht bezahlten Eisen haftet. Von jedem Centner dieses Eisens, so er daselbst versilbert, wird er 1½ kr. dem Skaller Rentschreiber weniger abführen, und solches Accidens des Waggelds, welches der Skaller Rentschreiber sonsten zu geniessen hat, dergestalt aber keine Mühe anwendet, vor seine Bemühung geniessen. (Str. 30.) — So wird auch

27° der *Salzhandel* zu meinen Händen genossen, ausser der Stadt Münchengratz und Backofen, welchen derselbte, doch soweit sich ihre eigene Nothdurft erstrecket und etwan bei frembden Unterthanen anzubringen wäre, in Gnaden noch ferner gelassen; dahero solle man die Herrschaft mit genugsamber Notdurft des Salzes jedesmahl versehen, und die Erkaufung des Salzes zu Münnichengrätz und Backowen oder anderen frembden Orten, denen dieser Herrschaft angehörigen anderen Unterthanen bei wirklicher Straf einsagen [sic] und ob sie sich des frembden Salzeskaufs nicht gebrauchen, untersuchen, zu Nehmung des herrschaftlichen Salzes anhalten, und selbten jede Kuffen per 8 fl. 30 kr. aussetzen. Eine Kuffen kostet zu Prag sambt Traglohn 6 fl. 46 kr.; denen selbte abholen, zu Obrichtung der Unkosten wird passiert von einer Kuffen kaiserliche Maut zu Brandeis 1½ kr., und Pferdmaut zu Prag von jeden Pferd 1 kr., zu Brandeis 2 kr., ertrage auf eine Kuffen, wann man mit 4 Pferden 4 Kuffen führt, deren doch mehr geladen werden können, 4½ kr., also dass bei jeder Kuffen zu meinen Nutzen 1 fl. 39½ kr. verbleibet. Doch solle bei der Gewölbraitung das völlige Salz per Empfang gebracht, von dem Rentschreiber sambt denen Unkosten gegen Approbation bezahlet, sodann wiederumb aus der Gewölbraitung denen Unterthanen ausgesetzt und das hiervon kommende Geld von dem Rentschreiber eingemahnt und empfangen werden. Soll[t]e man aber durch die Fuhrleut das österreichische Salz von Mauthausen bekommen können, welches jede Kuffen besagte Fuhrleut vor 7 fl. 15 kr. auf Ort und Stelle bringen, wäre solches umb soviel besser und die Fuhren ersparet. Und weilen selbte Kuffen umb etwas grösser als die von Prag, müssen selbte um 9 fl. 15 kr. ausgesetzt werden. Wann zu eigener Wirthschaftsnothdurft einige Kuffen verworfen und gebraucht wird, ist von jeder deren bei der Gewölbraitung 22 Achtel oder 176 Pfund

zu berechnen; dann vber [wenn?] eine Österreicher-Kuffen zur Wirthschaftsnothdurft zerrieben wird, muss daraus 24 Achtel oder 192 Pfund berechnet werden.

Auf 100 Zuchtschafe wird monatlich passiret 8 Pfund, auf 100 galdes Viech 4 Pfund. Dabei aber wird wegen des 7ten Theil[s] der Schafler, als auch das andere, was bei der Schafzucht gemeldet, zu observieren sein. Zur Einsalzung 1 Pfunds Butter nach Inhalt dessen, was bei der Viechzucht hiervon ausgesetzt, 2 Loth, auf ein Pfund Käs 2 Loth, zu Einsalzung eines Eimer[s] Kraut 24 Loth, zu Einsalzung der geselchten Fisch, Wildbret, oder was dessen sonst wäre, soviel als die Notdurft erfordert, jedoch gegen des Haubtmanns Approbation, ausfolgen. Dem Breüer zu Besprengung des Malzdennes bei warmen Zeiten, und zwar zu 2 malen, wann es nötig, jedesmals 8 Pfund. (Str. 31—34.)

So sein auch 33° bishero bei denen Meierhöfen einige *Strohschneider* besoldet gewesen, hernach aber das Strohschneiden auf gewisse Chalupner, denen die anderen wegen solcher Bemühung beitragen sollen, übertragen worden. Weilen aber sich deswegen Beschwerlichkeiten ereignet, als wird man führohin die erfordernden Siedtruehen und Strohmesser zu jeglichen Meierhof beischaffen, nothwendig unterhalten und solche Strohschneider durch die Chalupner und ihre schuldige Robottäge verrichten lassen, doch einem jeglichem eine gewisse Zahl des Tages auswerfen, und deren soviel durch die Wochen beordnet [sic], damit das Viech füglich unterhalten werden könnte. Eine Person kann des Tags gar leicht 20 Strich verfertigen. Weilen sich dieses aber vor die zu Münnichengrätz stehende Beschäler nicht practicieren lasset, und selbte ein gleiches Gehack haben müssen, dermals auch einen gewissen Strohschneider vor 5 Strich 1 kr. bezahlet wird: also muss man darmit noch ferners continuieren; der Beschälerknecht aber solle mit diesem Strohschneider einen Rabisch halten, vermöge dessen der Oberpurggraf monatlich oder vierteljährig die Bezahlung auswerfen wird. Auf ein Pferd rechnet man wochentlich 1 Strich Gehäck; also leicht nachgeschlagen werden kann, ob der Beschälerknecht mit dem Strohschneider wegen Gesägung des gemachten Gehäcks keine vortheilhafte Verstandnus habe. (Str. 38.) — Es wird auch

34° bishero von Verfertigung des Fass- oder *Binder-Holz* ein Gewisses bezahlet; weilen aber dieses eine solche Sach ist, welche ein jeder Bauerkerl leicht verrichten kann, also solle man führohin zu rechter Zeit dem Hofbinder solche Leut zugeben, und durch ihme mit selbten die Nothdurft des Fassholzes verfertigen lassen. (Str. 39.)

Nachricht wegen der Accidentien, wie solche zertheilt werden sollen.

(Tato instrukce stojí v rukopise na stranách 45—50; zde se otiskuje celá.)

1° Von denen Verwilligungen zu *Heiraten* wird sambt denen Schreibern von denen Unterthanen, wie sonst bräuchlich gewesen, zu erhöben verwilliget 2 fl.; solche

Zettel soll der Oberburggraf schreiben lassen, seinen Schreiber hiervon contentiren, und der Haubtmann unterschreiben. Die 2 fl. aber werden folgendergestalt getheilet:

Dem Haubtmann	1 fl.	— kr.	
Dem Oberburggrafen	— „	40	„
Dem Unterburgkrafen . . .	— „	20	„
	2 fl.	— kr.	

2° Von *Verschreibung des Gesinds und Waisen,* von jeglicher Person, die wirklich 12 Jahr erreicht, wie auch Protocolirung der ledigen Leut, so in Ehestand treten, wird zu nehmen verwilliget 6 kr., ausser Münnichengrätz[ern], welche von ihren Kindern gar nichts geben, ausser wann solche in Diensten gehen, ebenfalls von jeden wie auch von allen Waisen nach obigen Aussatz zu verstehen 6 kr. Die Bakower aber geben von ihren Kindern zu 3 kr., von Waisen und was von Kindern in Dienst gelassen wird, 6 kr.

3° Von der *Grundrechnungverschreibung* der Gründ [sic] wird, wie bishero beschehen, einzubringen zugelassen Schreibgebühr, wie hoch sich die Gründe erstrecken, von jedem Schock 2 kr., und von der Angab 3 kr.; von denen Grundgeldern, so viel deren abzuschreiben kommen, ingleichen von jedem Schock 2 kr. Was aber wirklich in das Rentambt gehört und dahin erblich zugefallen oder confiscirt, ingleichen was denen Kirchen gehöret, von dem, der solche Gelder erlegt, Schreibgebühr nur 1 kr., weilen ihme nur die Hälfte abzurichten zustehet, und von der anderen Hälfte aus meinen Renten, und von der Kirchen nichts passiert wird.

4° Wann aber in denen Gründbüchern ein Post nach Absterbung eines oder des anderen etliche Theil zertheilet, und denen hierin gnuegsamb legitimirten Erben in solche Gründbücher getragen werden muss: sollen diejenigen, so es angehet, von jedem Schock 3 d. zu erlegen schuldig sein. Ebenermassen wann ein Grund völlig bezahlet, wie hoch sich der Kaufschillung [sic] belaufet, von jeden Schock Lösch-Geld $1\frac{1}{2}$ d. (Str. 47.) — Und

5° weilen bei der Stadt Münichengratz solche Grundrechnung auf dem Rathaus in Anwesenheit der Oficierer beschicht, der Rath aber alle Accidentien selbsten zu nehmen pfleget, bedeute Oficierer doch dabei die Bemühung haben, werden sie vor solche Bemühung 3 fl.; die Bakower und Kniežmoster, deren Grundrechnung, es sei bei ihnen oder auf dem Schloss, von denen Oficieren vorgenommen wird, jedes Ort wie bishero vor solche Mühe 4 fl. erlegen, das Accidens aber der Rath vor sich behalten.

6° Von denen *Müllern* exigeren die Bedienten jedes Jahr von einem Gang 20 kr. und einer Breümühl die Hälfte 10 kr., von einer Stampen aber 5 kr. zu einen Accidens, der mit ihnen habenden Bemühung halber; bei welchem es auch führohin sein Bewenden haben soll. (Str. 48.)

7° Von Verkaufung oder Vorleihung eines Strichs Getreides und Hopfens wird zum Messgeld zu nehmen, wie bishero bräuchlich gewesen, erlaubt 1 kr., von welchem dasjenige eximirt ist, so zu meinem Nutzen auf andere Herrschaften gelassen werden solle.

8° Von *Verkaufung des Holzes* in denen Wäldern, so jenseits der Iser hinter Münichengratz liegen, ist bishero Stammgeld vom Schock 10 kr. gegeben worden, worvon die Hälfte die Oficierer und die andere Hälfte der Waldreiter, so darmit zu thuen hat, mit dem Soletzer Heger und daselbtigen Förster geniessen; worbei es auch führohin bleibet.

Alle diese vorgemeldte Accidentien aber sollen zusambengezogen und folgendergestalt under die Oficierer vertheilet werden; weilen mit diesen Sachen alle zu thuen haben, also auch billich, dass jeglicher nach Qualität seines Ambts solche anticipirte [sic]. Und kombt vom jeglichen Gulden aller dieser Accidentien

dem Haubtmann	30	kr.		
dem Oberburggrafen	8	„	3	d.
Unterburggrafen	7	„		
dem Rentschreiber	8	„	3	d.
dem ersten Kornschreiber	3	„	3	„
anderen Kornschreiber	2	„	3	„
Latus	1	fl.		

9° Der Haubtmann hat aber nachfolgendes zu Genuss. Erstlich: von denen Rathsverneuerungen aus

jedem kanzen Gericht wie bishero	3	fl.	
aus einen halben Gericht von 6 Personen	1	„	30 kr.
von der Stadt Münnichengratz	6	„	
von Backoffen	4	„	

10° Wann ein *Müller* einen neuen Spanzetl bekombt, nachdeme seine 3 Jahre herumb, oder inzwischen wegen eines Todtsfalls geändert wird, vom jeden Gulden alles Bestands 1 kr.; gleichergestalts wann durch ihme andere Bestandtsbriefe aufgerichtet werden.

11° Von der Münichgrätzer, Bakower, Kniezmoster [sic], wann daselbst die *Häuser verkauft* werden, gebührt ihm das Accidens wie bishero allein, und zwar nur die Hälfte, wie bei anderen Unterthanen ausgesetzt, die andere Hälfte entricht der Kaufer dem Rath daselbst ein.

Ordnung und Nachricht, was bei Haltung der Burgerrecht-Rechnung zu observiren nöthig, und wie die Waisen-Rechnung geführet werden soll.

(Tato instrukce stojí v rukopise na stranách 58—74; zde se otiskuje celá.)

1° Sollen alle die Gründ, sogar auch die Chalupen, in denen vor jeglichem Gericht befindliche Burgrechtsbücher verschrieben und dabei beobachtet werden, dass wann ein oder anderer Grund aus *Nachlässigkeit* des Besitzers in einen ringeren Wert gebracht werde, (deme doch mit Ermahnung solches ubeln Wirths zeitlich vorzukommen ist), die vorigen Erben deswegen keinen Schaden tragen, sondern den nachlässigen Besitzer solcher Abgang an seiner darauf habenden Prätension abgezogen werden; weilen hingegen auch dem achtsamben und wirklichen [čti: wirtlichen] Besitzer die Melioration der Verbesserungen zustatten kommet. Nicht weniger

2° sollen die Währungsgelder obangereckten Nachlässigkeit wegen nicht gemindert, auch wegen einiger Melioration oder Erbauung nicht allzu sehr erhöht werden. Nicht weniger

3° die zu ein und anderer *Schätzung* fordernde Leute sollen ohne Partialität und gewissenhaft verrichten und ansetzen, die unveränderliche Grundstuck ein wie das andere mal in dem Werth auswerfen, und vor die Melioration des Gebaues, wann jedoch solches nothwendig und nicht ubrig geführet werde, nebst dem mehreren Beilass des Viechs und Feldbaues attendiren, und keinesweges aus den Schranken der Billigkeit umb einiger Freund- oder Feindschaft, noch weniger einigen (čti: eigenen) einiges Interesse halber schreiten, sondern ihre Eidspflicht und Gewissen darbei bedenken. Und obzwar

4° vermöge Statuten dieses Königreichs, sonderlich der Stadtrechte E. 2° § 4, keine Unterthanen ohne Vorwissen seiner Obrigkeit zu testiren nicht befugt; damit aber meine Unterthanen, wie gnädig ich gegen denselben gesinnet, wirklichen verspühren möchten, will ich solches folgendergestalt restringiren, und diesem Artikl, wem zu *testiren erlaubt* oder nicht, also erläutern:

a) Erstlich ein Mann, so verheiratet und mit seinem Weib erste Kinder erzeugt, solle Macht haben zu testiren, doch dass sein Testament nicht wider die Obrigkeit, sein Weib und Kinder gereichte;

b) ein Wittiber oder anderer Mensch, so nicht in der Gewalt seines Vaters, ob er schon kein Weib noch Kinder hätte, kann imgleichen testiren und sein Vermögen denen Befreundten, doch nur auf meinem Grund und Boden, verschaffen.

c) Welcher aber keine Freund hätte, und solchergestalt sein Vermögen auf die Obrigkeit verfiele, ein solcher kann nicht testiren, weniger was auf anderen Herrschaften verschaffen. Sonsten aber

d) sollen alle meine Unterthanen befugt sein, zu denen Gotteshäusern, Spitalern, Schulen oder zu anderen gueten Werken, wass sie von beweglichen Gütern wollen, doch auf meinen Gründen zu verstehen, sie gehöreten dann zu einer frembden Kirchspiel, zu verschaffen. Was hier von Mannsbildern verstanden werde.

Auf solche Weis lasse es auch führohin dabei bewenden, dass dieselben, wie bishero geschehen, ihres Vermögens halber auf ihren Todsfall einige Anordnungen machen mögen, mit diesem austrittlichen [sic] Beding und Vorbehalt jedoch, dass keiner, wer der auch seie, von denen zu seinen Grund gewidmeten und angehörigen Grundstücken, Feldern, Wiesen, Garten, oder Waldungen per Testamentum nichts abreisse, weder ad pias causas veralieniren, sondern blos und allein mit seinem fah[r]enden oder beweglichen Hab und Vermögen, nebst denen ausgezählten Grundgeldern und dergleichen Erbsanforderungen, nachdeme er es vor die seinigen und seiner Seelen Heil guet zu sein befindet, disponire, doch dass solche Disposition keinesweges denen Stadtrechten zuwider und entgegen laufe. Wann nun

5° ein Mann, der sein Weib und Kinder hat, oder sonst ein mannbare Manns- oder Weibsperschon ein solches *Testament* vor Richtern und Geschworenen aufgerichtet, welches nicht wider mich als ihre Grundobrigkeit, noch denen Stadtrechten entgegen und zu Schaden der nächsten Anverwandten gerichtet, so solle es auch darbei verbleiben, widrigens aber annulliert und solcher Verlassenschaft halber — wie nach einem, so ab intestato oder ohne Testament gestorben, zu geschehen pflegt, und in denen Stadtrechten ausgesetzt, — erkannt, disponirt und verfahren werden. Und sofern

6° ein Mann ohne Testament stürbe, doch Weib und Kinder verliesse, solle die Wittib mit ihren Kindern auf gleichen Theil abtheilen [sic]. Da aber

7° die Kinder noch klein und ihre Jahr nicht hätten, und die Mutter vor ein solches Weib gehalten werden, welche ihren Kindern das ihre nicht verthuet oder verthuen möchte, könnte solcher das Vermögen ihrer Kinder, so lang sie ihren *Wittib-Stand* nicht veränderte, in Handen lassen werde; ein solche aber wird dennoch schuldig sein, vermöge der Rechten, dass sie guet wirtschaften und ihren Kindern nichts verwenden wollte, annehmbliche Bürgschaft zu leisten; welcher auch zur Assistenz zwei Geschworne oder andere angesessene Nachbare verordnet werden sollen.

8° Nach tödtlichem Hintritt einer Manns- oder Weibsperson, so zu testiren fähig, wann sie auch viel oder wenig hinterliessen, sollen die Richter und Geschworene derer *Verlassenschaft* alsobalden, ehe dann hievon was verrücket würde, förderst petschieren, hernach inventieren und wahrhaft beschreiben, sodann taxieren, und solches Inventarium nebst dem Testament und Beifügung aller Schulden, so aus des Verstorbenen Vermögen bezahlt oder zu seinem Vermögen eingebracht werden sollen, von denen, so darbei gewesen, unterschriebener auf die Ambtskancellei

allernächst einliefern; welches der Waisen-Schreiber in das [čti: die] hierzu bei jedem Gericht mit Fleiss aufgerichte Büchern protocolieren; der Haubtmann aber solcher Verlassenschaft halber nach publicierten Testament und genungsamben Legitimation der Erben, wohin sie zu vertheilen, disponiren und solchem Inventario beitragen, auch [wenn] die Verlassenschaft auf ein Namhaftes praesumiert würde, dem Waisenschreiber solchem Inventar beiwohnen lassen. Vor diese Bemühung werden die Erben von jeglichem Schock der Verlassenschaft 1½ kr. zu bezahlen schuldig sein, worvon der vierte Theil denen Gerichten, die übrigen 3 Theil aber halb dem Haubtmann, halb dem Waisenschreiber zustehen sollen. Bevor aber

9° einige Abtheilung geschicht, sollen die rechtmassigen *Schulden* von dem Vermögen bezahlet, dann der Überrest der verlassenen Wittib und Kindern, oder anderen Erben, nachdeme sich selbte zu solcher Erbschaft genugsamb legitimiret, zugetheilet werden. (Str. 59.) Und da

10° nach einem Haussässigen oder anderer Verstorbener mehr Schulden zu zahlen werden (čti: wären), als dessen hinterlassenes Vermögen ertrage, müssen erstlich meine Rentenschulden, sofern sich einige befinden, dann die kais. Contribution, Kirchen-, Waisen- und Gemein-Schulden bezahlet, der Überrest aber unter die Creditores, nachdeme ein oder anderer Vorzueg hat, pro rata, was etwan auf jeden Gulden kommen möchte, zertheilet werden. Und weilen

11° vermöge der Stadtrechten Lit. C. 42, wann ein Mann ohne Kinder versterbe, das Drittel seiner völligen Verlassenschaft der Wittib, nebst deme, was sie zu ihm gebracht hat, zustehet, solle auch solches also gehalten werden; doch dass die Wittib dasjenige, so sie dem Mann zugebracht, genugsamb erweise. Und da nach solchem Todesfall auf den verbliebenen Grund kein Kaufmann wäre, weder die Freund des Verstorbenen sich umb solchen annehmen wollten, damit selbter nicht verödet wird, solle einer solcher Wittib die völlige Verlassenschaft ihres Manns verbleiben, damit, wann sie was haben wird, ihr ehender eine Heirat vorkäme und das Haus besetzt werden könnte; doch wird sie schuldig sein, sofern solches noch nicht völlig ausgezahlt, die rückständigen Grundgelder jahrlich abzustatten, und alle andere hiervon kommende Schuldigkeiten auszustehen und richtig zu machen. Und so auch

12° einem Mann sein Weib mit Tod abgienge und einige *Erbsforderung* auf meiner Herrschaft oder anderwärts hatte, alles dieses fallet von Rechts wegen, ob sie schon mit ihrem Mann Kinder hätte gehabt, auf den Mann, sie hätte dann durch ein Testament oder letzten Willen etwas ihren Kindern verschaffet; wollte nun der Mann solches hinter sich haben und zu seinen Händen nehmen, wird er schuldig sein, seinen Kindern genugsambe Caution zu leisten. Wann aber

13° eine *Wittib* mit oder ohne Testament Todes verfahren sollte, deren völlige *Verlassenschafft* fallet von Rechts wegen auf ihre verlassene Kinder; worbei doch

zu beobachten, ob ein oder anderes Kind bereits von ihr abgefertiget und sonsten viel bekommen hat; in Ermanglung der Kinder aber auf die nächsten in meiner Herrschaft sich aufhaltende Bluetfreundschaft, es wäre[n] dann andere ihre rechtmässige Freund sambt aller ihrer Erbsforderungen auf frembde Grunde entlassen.

14° Ein Weib, welches mit ihren Mann ordentlich Kinder gezeugt hätte, nach Absterben dessen aber sich mit einem anderen *verehelichen* wollte, hat zu beobachten, dass sie sich mit ihrem völligen Vermögen ihrem anderen Mann nicht ergebe, dann sonsten würde sie sich von ihren Kindern abscheiden und kandte sodann dieselbten auf ereignenden Todsfall nach Inhalt der Stadtrechten C. 59 nicht erben. Und wann

15° ein Mann und Weib ohne Testament abstürben, und kleine Kinder hinter sich verliessen, solle der Haubtmann nach *Inventirung* der völligen Verlassenschaft selbte, damit sie sich nicht verlaufen, bestens versorgen und ihres Vermögen verwahren lassen, oder hierüber nach genungsamber Caution Vormünder bestellen. Sofern aber der Grund wegen Schulden und Nichtabrichtung der Schuldigkeiten verkauft, und mit einem anderen besetzt werden müsste, kandten [čti könnten] solche Kinder zum besten verwahret werden, wann selbte der neue Grundsitzer, so lang bis sie ihr Brod verdienen können, erhalten und alimentiren müsste. Und weilen

16° zu diesem Ende mit Fleiss ein Waisenschreiber gehalten wird, damit der Waisen Vermögen nicht verzogen, sondern erhalten und vermehret wurde, also muess besagter Waisenschreiber bei jeglichem Gericht die Waisenraitungen formieren und zusambenführen; darinnen sollen jede Waisen besonder benennet, und deren Vermögen nach Ausweisung des protokolirten Inventarii, sowohl auch was sie auf denen Gründen zu prätendieren haben, ordentlich ausgesetzt, die Vermehrung oder gefallenes Interesse in Empfang gebracht, und was auf des Haubtmanns Verwilligung einem oder dem anderen erfolget wird, in Ausgab gelegt, die baren *Waisengelder* aber*) einen und der Haubtmann den anderen Schlüssel haben sollte, verwahret, und damit solches Nutzen bringe, nach des Haubtmanns Guetachten, doch gegen sicherer Caution oder Verschreibung, verliehen werden. Wann sodann ein und anderer Wais mannbar wird, sich verheiratet und das seinige vonnöthen hat, auch umb die Ausfolgung seines Erbtheils bei dem Haubtmann sich angemeldt, und nach dessen Befund die schriftliche Bewilligung erhalten, solle ihme auch solcher Erbsvohls [Erbfall] richtig ausgefolgt und zugestellt werden; er aber wird schuldig sein, wie hoch sich dasselbte an baren Mitteln und Grundgeldern, doch ohne des Viechs und Mobilien, beliefe, von jedem Schock dem Waisenschreiber zu einen Accidens 2 kr. abzustatten, warvon er denen Gerichten, wegen Einbringung solcher, 3 d. zu geben haben wird.

*) Zde vypadlo několik slov, snad: in einer Truhe, wozu der Waisenschreiber den.

17° *Bei Verkaufung der Gründe* nach denen Verstorbenen ist sonderlich wohl zu beobachten, damit hierbei die Wittiben und Waisen etwan wegen künftiger

Heiratsaussteuerungen verwahret, oder sonsten, wann sie viel von Fahrnwesen [čti: Fahrnissen] dabei lassen, mit einer ziemblichen Angab gedacht werden; sonsten wäre besser, wann man auf solche keine Reflexion machen wollte, dass solche Fahrnissen auser dessen, was nothwendig bei dem Grund bleiben muess, denen Wittiben und Waisen zum besten versilbert, in den Waisenraitungen berechnet, oder aber das Viech in Bestand gelassen; wie dann solches Viech, wie auch dergleichen Ausfewerungen [Aussteuerungen?] müssen gleichergestalt in der Waisenraitung geführt und gemeldet werden. Und obzwahr

18° bei anderen Hausverkaufen sich die vorigen Grundsitzer gewisse Wohnungen und Felder auf ihr Lebtag ausgenommen, hierdurch aber die Gründe sehr geschwächt und die Grundsitzer also onerirt worden, dass sie bei Nichtgeniessung des völligen Grundes sich darauf nicht wohl aushalten, weniger ihre gebührende Schuldigkeiten abrichten können: also will ich führohin dergleichen *Ausgeding* der vorigen Verkaufer auf lebenslang (ausser einiger Jahr) gänzlichen prohibirt und eingestellt haben, es hätte dann der Grundsitzer solchen Grund völlig bezahlt und wär auch sonsten zugleich ein alter Mann und einen gleichen Grund anzunehmen nicht fähig. Was aber Vatern und Muttern belanget, von welchen die Kinder solche Gründe kaufen, versteht sich vor sich selbsten, dass die Kinder ihre Eltern, wann sie zu weiterer Ernährung unvermöglich, erhalten und alimentiren sollen, darumben aber in dem Kauf Meldung zu thuen ist nicht vonnöthen, es wäre dann, dass die Eltern, wie schon verstanden, solches Haus völlig bezahlet hätten. So pflegen auch

19° einige, so Wittiben mit Kindern heiraten, die *Kinder* nur darumb vor ihr eigen *anzunehmen*, damit ihnen deren Vermögen in Händen bleibe, wirtschaften aber so oft so übel, und verlassen nicht halb so viel, als denen Kindern zuständig gewesen; bei solchen Fällen wird der Haubtmann der armen Waisen Bestes beobachten und reiflich überlegen, ob jene bei solcher Annehmung vor eigen mehr Nutzen oder Schaden zu gewarten hätten. Was nun

20° wegen der Erbschaften in vorhergehenden Puncten a linea descendenti oder absteigenden Linie nicht klar ausgetrücket wäre, wird man sich in den Stadtrechten F. 7. eines mehreren belernen, und zugleich daselbst ex arbore consanguinitatis die nächsten Bluetsverwandschaften abnehmen können. [Str. 66.] Ebenermassen auch

21° lineam ascendentem oder die aufsteigende Linie, besonderlich F. 12., solcher Bluetsverwandschaften halber, genungsamben Bericht ersehen. Nicht weniger

22° in oft besagten Stadtrechten lineam collateralem oder Seitenlinie, wie weit Brüder, Schwester und Kindskinder einander anverwand und von einander erben können, sonderlich Folio 101: F. 12., 13., 14. und 16. wohl exprimierter finden. Und da

23° wegen der Erbschaften oder des Testaments Schwierigkeiten vorfällen [sic] und der Haubtmann solche nach rechtlichem Befund zu erörtern nicht getrauete, kann er mit Beschreibung der eigentlichen Bewandnuess bei mir oder meinem Inspectori hierüber weitern Bescheid einholen. So wäre ich auch

24° gar nicht entgegen, dass allen Leuten nicht nur auf meinen Gründen, sondern auch ausser der Herrschaft die Erbsforderungen, was wem nach seinen Freunden auf meiner Herrschaft erblichen und rechtmässig zufiele, ohne Unterschied ausgefolget würden; weilen mir aber sattsamb beigebracht, dass einige umbliegende Obrigkeiten, bei Entlassungen deren Unterthanen auf meine Herrschaft ihnen nur den vaterlichen Erbfall zu erheben gestattet, nach der Mutter, Grossmutter, Brüedern, Schwestern und Geschwisterkindern, Vettern und Mumben nicht erlassen wollen, und die Lossbreif mit der Clausul (wie doch billig hätte sein sollen) *„sambt aller ihrer jetz und künftig habenden Erbsgerechtikeit“* nicht ausgefertiget; also solle mein Haubtmann gegen derselbten Herrschaft Unterthanen gleichmässig verfahren, unter [čti: und] bei Ereignung solcher Fälle dergleichen Erbschaften nicht ausfolgen. Wehme aber selbte sodann zugetheilet werden sollen, reservire ich auf erhaltenen diesfälligen Bericht zu meiner fernerer Resolution, und zwahr so lang, bis solche Unterthanen von ihren Obrigkeiten schriftliche Versicherung brächten, dass sie auch meinen Unterthanen derlei Erbschaften unweigerlich folgen zu lassen vrbittig [erbötig]. Was aber

25° meine Gründe anbelanget, will ich gehabt haben, dass einem jedwedern wohlverhaltenen Menschen obangereckte und nach der Länge verweilte Erbschaften, wie selbte einen oder dem andern rechtmässig zustünden, ohne weiter Anfrage oder Einholung hierüber meiner weiteren Resolution ausgefolget werden sollen. Und weilen

26° sowohl angesessene Leut, als auch lebendige Eltern, Kinder, Waise und Wittiben zu Zeiten die Gebote Gottes übertreten, sich *übel verhalten* und darumben ihres Erbtheils verlustig machen, und zu meinen Renten hierumben verfallen, welche auch billich eingezogen werden sollten: nichtsdestoweniger verordne hiermit, dass ehe und zuvor solche Confiscation beschicht, zumalen wann das Vermögen namhaft, das Delictum mir gehorsamblich und glar beigebracht werde, damit ich auch, wann die Delinquenten destwegen Gnad suchen möchten, mich hierüber zu resolviren wisse; doch sollen solche Ubertreter, sie hätten dann wirkliche Gnad erlangt, von solcher Confiscation nicht ausgelassen werden. — So pflegt man auch

27° auf angehörigen Herrschaften, sobald einige Waisen und lebendiger Eltern Kinder *sich verlaufen*, ihre Erbsforderungen alsobalden zu confisciren; obzwar dieses billich, so will ich doch darbei diese Maass zu halten gehabt haben, nämblich: wann ein Wais oder Kind, ehe dann es 20 Jahr hat, ja auch darüber wäre, von meiner Herrschaft gewiechen, solchen solle ihr Erbtheil, bis sie nicht wirklich 30 Jahr

erreichet, nicht eingezogen werden, und das darumben, wann sie von ihren Freunden Nachricht erlangen, dass wegen solcher Entweichung ihnen ihre Praetension noch nicht entzogen wurde, sie sich umb so viel ehender einfinden; wo dieses aber bis auf das 30. Jahr nicht beschehen sollte, werden ihre mehrbedeute Anforderungen, in w[as] sie bestehen, wirklich zu confisciren sein. Und obschon solche Leuth abwesend, oder aber ihre Forderungen eingezogen werden, hat man gleichwohlen bei Abtheilung der Erbschaft ihren Befreundten ihres Anfalls halber auf sie Reflexion zu machen, und sie darumben von deme, was ihnen zufallen möchte, es komme sodann ihnen oder meinen Renten zu statten, hievon nicht auszuschisen [auszuschliessen]. Dahero

28° bei solcher Abtheilung der Erbschaften und Vornehmung der Burgrechtsregister oder Rechnungen der Haubtmann und andere Officirer mein Interesse bestens zu beobachten sich angelegen sein lassen sollen. — Und weilen

29° die Stadt *Minnichengratz* und das Stadtel *Bakowen* von vorigen Obrigkeiten, dass sie wegen ihrer Vermögen *testiren* können, hierüber privilegirt sein, lasse ich es auch dabei; doch sollen sie ebenfalls, was in dem 24. Punkt von Entlassung der Erbschaften auf frembde Gründe gemeldet, beobachten und deme sich gemäss zu ve[r]halten. Und obzwar die Stadt Minnichengrätz ihre Grundbücher auf dem Rathaus verwahren, und dasebst auch die Grundrechnungen gehalten werden, so seindt sie nicht befuegt, solche nach ihren Belieben vorzunehmen, sondern schuldig sich deswegen bei dem Haubtmann anzumelden, damit er derselbten, wo nicht selbsten beiwohne, doch wenigst andere Officirer hierzu befördere oder anordne, welche dabei meine Interesse wegen der Verloffenen, Ubelverhaltenen oder was dessen sonsten wäre, nach Inhalt meiner diesfälligen Anordnung wohl beobachten möchten; das Accidens hiervon kommet dem Rath daselbst zu statten. Kein Haus dörfen sie aber ohne Vorwissen des Haubtmanns nicht verkaufen, weniger in denen Grundbüchern verwahren, sondern sein schuldig hierüber seine Licenz einzuholen und ihme von solcher die Hälfte des Accidens, das ist von jeden Schock Kaufschilling 1 kr. zu reichen. Das Stadtl Bakowen und *Fürstenbruck* hat gleicherweis ihre Grundbücher selbsten, doch wird die Grundrechnung von dem Haubtmann und Officirer entweder auf dem Schloss oder bei ihnen vorgenommen, das Accidens kommbt ihnen ebenermassen zu statten, sie aber erlegen denen Officierern jedes Ort hiervon 3 fl. Wegen Verkaufung der Häuser aber wird es solchergestalt participirt, wie bei denen Minichgrätzern. Alle diese drei Örten aber sollen mit der Waisen Vermögen getreulich handlen, und was diesfalls in denen Landrechten befindlich, dergestalt beobachten, damit sie destwegen vor Gott keine schwere Verantwortung tragen dörften. Mein Haubtmann und Officirer aber sollen bei solchen ihren Grundrechnungen jedesmals

nachsehen, ob denen Waisen taugliche Vormünder bestellet, uber der Waisen Guet richtige Raitungen geführt, und wie sonsten damit verfahren wird. — Und obzwahr

30° diese Örter sich, also Bürgern zustehet, richten und halten sollen, seindt sie doch nicht mächtig einige *grobe Verbrechen* unter sich selbten abzustrafen; sondern da einer aus ihnen sich unterstehende [sic], Gott zu lästern, dessen Ehre zu verkleinern, von seiner Grundobrigkeit übel zu reden, deren Untertrückung oder Verderbung der Stadt und Stadteln und meiner anderen Unterthanen suchen, und sich darumb beruchen [bemühen], die Gemeinde oder etliche aus derselbter, zu welcher Zeit und in was Orten oder Ursachen es auch geschehen möchte, wider die Obrigkeit und ihre Vorgesetzte aufhetzen, unruhig machen, und zum [Un]gehorsamb verleiten, ein ubeles Leben führen, die Gebot Gottes übertreten sollte: wider einen solchen solle mit denen Strafen verfahren werden, wie selbte die Stadtrechten von unterschiedenen Bestrafungen der Übertreter an vielen Orten klar austrücken und deutlich enthalten. Und wäre zwar schliesslichen bei aller dieser Sach noch viel ein mehrers zu erinnern, was aber hier unterlassen, wird in oft gemeldten Stadtrechten mit mehreren zu sehen sein, und vermöge selbter jegliches, was recht und billig seie, mein Haubtmann zu vollziehen trachten. — Und obzwär

31° wie vorhero gemeldet, die Stadt Münichgratz und Bakofen, ungeachtet sie leibeigen, dennoch einige *Privilegia* haben, hiervon aber bei der Ambtskancelei nicht[s] befindlich, doch zu wissen hoch vonnöthen sein wöll, damit derlei Privilegien nichts zugegen gehandlet (welches ich auch nicht gehabt haben will), als auch entgegen gehandlet oder geschehen werde, damit ein und anderes Ort seine Freiheit nicht höher anziehe, als sich selbte erstreckt: dahero solle der Haubtmann in meinem Namen von jeden Ort, nicht weniger von denen Zunften ihrer Artikl halber authentische Abschriften fordern, und in ein besonderes Protocoll zu künftiger Nachricht der Kancelei einverleiben lassen. Sollte sich dessen ein oder anderes Ort weigern, seinen weitern Bericht hierüber erstatten. — Und weilen

32° zu [in] denen Artikeln bei Theils Zünften gewisse *Strafen* in meine Renten, wann sie wider solche handlen, ausgeworfen, also solle der Haubtmann nach Inhalt solcher Artikln bei ereignenden Übertretungen bedeute Strafen nicht zurucklassen, und die Ungehorsambe hierdurch zu schuldiger und wirklicher Beobachtung bringen. (Str. 73.) — Und damit man auch

33° wisse, was sonsten diese privilegirte Örter zu thuen schuldig, wird solches allhier ausgesetzt, und zwaren seind die Minnichgrätzer schuldig alle insgesambt (nedokončeno).

Von dem Punkt der Kontributionsaustheilung.

Tato instrukce stojí v rukopise na stranách 74—82; zde se otiskuje celá).

Obwohlen 1. in diesem Königreich Böheimb der modus contribuendi nach denen Angesessenen eingereicht [eingerichtet], auch bei der gehaltener Visitationscommission jeglichen Ort in specie die *Anzahl der Angesessenen* und dann der ganzen Herrschaft summarisch ausgeworfen, nach solcher Anzahl der Angesessenen ein und andere Herschaft ihre Contributions-Contigent in das Obersteuerambt abführen müssen: so haben sich aber die löbl. HH. Stände resolvirt [reservirt?] und ist ein jeglicher befugt, solches Quantum auf seine Unterthanen nach wahren Befund der möglichen Erträglichkeit Austheilung*) auf die in dem Ort ausgeworfene Anzahl der Angesessenen keine Reflexion zue machen, (sintemahlen durch die von obangereckten Revision verflossene Zeit sich etliche Örter vermehret, theils auch verringert), sondern das eingentliche Ansehen dahin zu richten, dass der Vermögliche den Armen ubertrage; also welches Ort um besserer Gelegenheit halber ein Mehrers ertragen kann, auch ein Mehreres abrichten, und dadurch das unvermögliche Ort in etwas sublevirt werde. — Und weilen

*) Snad: *auszutheilen, wobei* auf..

2° solches zum besten durch die eingeführte *Bekanntnustabell* und daraus erfolgten Contributionsanschlag abgenommen werden kann, also solle auch inskünftige dieser Modus, zuemalen selbter mit allen denenjenigen bei der Visitationscommission beschehenen Observation[en] eingerichtet, erhalten, practicirt, und wo noch darinnen was zue verbessern wäre, beigethan werde; und [ob]zwar hierdurch ein jeder nach seinem Vermögen contribuiret, so haben doch einige in der Bekantnus ihrer Felder un[d] Gelegenheiten ziemblich zuruck gehalten, wordurch gleichwohlen dem Armen, welcher sein weniges Vermögen nicht verhehlen kann, der Last auf dem Rucken bleibet. Derowegen seind die Unterthanen zur wahren Bekanntnus obgesagter Felder und anderer Gelegenheiten anzuehalten, und sofern dennoch selbte von ihnen nicht zu bringen wären, müsste der eingentliche Verhalt dessen durch geschworene, hierzu bestellte Personen, welche deswegen ihre Ergötzlichkeit aus der Contributionscassa zue empfangen haben, erforschet und ergründet werden; wornach der Anschlag in specie umb so viel leichter zue machen sein wird, welchen sie untereinander selbsten, jedoch nach vorgedachten Tabell, austheilen mögen. Und wird der Haubtmann oder Purggraf und Rentschreiber, — nachdeme das von der ganzen Herrschaft durchs Jahr erforderte Quantum bekannt und hierzu die 2 Terminen und wegen anderen Durchzuegs und dergleichen Unkosten einiger erkleeklicher, doch nicht ubermässiger Uberschuess zuegeschlagen worden. — reiflich und gewissenhaft erwägen. Was auf solche Summa ein oder das andere Gericht beitragen und entrichten könnte, solches solle schriftlich verfasst und dem Contributionschreiber zur Approbirung seines Empfangs der Contributionrechnung unterschriebener zuegestellt, jeglichem Gericht aber ein

von dem Haubtmann unterschriebener Zettel, was solches durchs ganze Jahr abzurichten haben wird, gegeben werden, wornach der Contributionschreiber jedes Orts Quantum einbringen und der Abführung halber richtig quittiren solle. — Und weilen

3° sich sowohl *Einquartirungen* als *Durchzug* ereignen, oft aber maniches Ort hart betreffen und nicht geringe Unkosten verursachen, welche die arme Leut schwer zuruck bekommen, indeme die Ersetzung des Unterhalts denen kaiserlichen Etappen gemäss zuruck bleiben, und die Excessen und Erpressungen zue Zeiten gar nicht attendirt oder wenigst nur mit der Hälfte befriediget werden, inzwischen diese Örter, so es betroffen, mit ihrer Contributionsabführung stecken bleiben, und selbte nicht erschwingen können; alldieweilen aber derlei Durchzueg und Einquartirungen nicht aufem Ort, sondern auf die ganze Herrschaft gelegt und ausgetheilt sein, also müssen auch alle Contribuenten den Last tragen helfen. Dahero so oft sich nun was solches ereignete, solle dem leidenden Ort der Unkosten, wie sie solche bei guten Gewissen und Eidesbekräftigung aufgesetzt und in der Wahrheit gereichet, alsobalden aus dem Contributionsuberschuss entweder ersetzet, oder aber an ihren Contributionscontingent abgeschrieben und bei der Contributionrechnung gegen des Orts erdentlicher Quittung in Ausgab gebracht werden; doch dass solcher Unkosten zuvor von dem Haubtmann erwogen und ratificirt werde. Bei allem aber muess gleichwohlen die Specification des Unkostens, wie solches die Zeit und Notdurft erfordert, in der ausgesetzten Landtagschluessenfrist von dato, wann solcher beschehen, anzuerechnen, dem löbl. Kreisambt eingereicht, und was darbei nöthig ist, gehandlet und die Unterschrift gesucht, sodann zue dem Obersteuerambt, wann solches von dem königl. Kreisambt nicht selbsten beschehen sollte, eingesendet und daselbst die Ersetzung sollicitiret, bei deren Erhaltung aber in der Contributionsrechnung wiederumb denen gesambten Contribuenten zum besten per Empfang gebracht werden. Welches gleichergestalt von dem *Vorspann* verstanden werden soll; und wäre ganz unbilich, dass diejenigen an der Strassen gelegene Örter, welche der Marsch vielfältig betrifft, nebst der gehabten beschwerlichen Ungelegenheit auch den Unkosten tragen und desswegen nicht völlige Ersetzung erhalten, hingegen andere abgelegene Orter, so der Ungelegenheit halber gar nicht oder wenig beschwert werden, ganz lehr ausgehen und solche Last, die doch allen zugleich aufgebürdet wird, nicht mittragen und ersetzen helfen sollten. — Es will zwar

4° Die Stadt *Münichengratz* zue allen *Contributionsunkosten* keinen Beitrag thuen, und nur so viel abrichten, als ihre Angesessene ertragen, bleiben doch auch solches noch ziemlich lang schuldig und geniessen bei ereignender Execution gleichwohl den Contributionsuberschuess, welcher solche abzuewenden dazuemalen hergeschaffet, sie aber dardurch verschonet werden; dahero obschon sie auch bei dem Quanto ihrer Angesessenen verbleiben, und sie demnach schuldig, nicht nur allein

ihre Contribution monatlich und richtig abzuestatten, sondern auch zue des Contributionschreibers Besoldung, Kreisboten-Lohn und was sonst solches wäre, so die ganze Herrschaft betreffe, ingleichen die ex officio ereignenden Criminalunkosten, — sie wollten dann, wann sich bei ihnen ein solcher Casus ereignete, solchen ohne Beihilf der Unterthanen selbsten tragen, — einen Beitrag zu leisten. Also wird bei jeglicher Austheilung hierauf Reflexion zu machen und auszuwerfen sein, was sie auf solche unumgängliche statte Unkosten monatlich beitragen sollten. Ebenermassen, so oft ein Durchzueg oder Einquartirung in der Herrschaft vorfiele und einige Vorspann oder Proviant gereichet werden müssten, solle der vollige Betrag in so viel Theil der Angesessenen, mit welchen die ganze Herrschaft ausgeworfen, zertheilet, und was auf die Zahl ihrer Angesessenen fiele, selbte zu richtiger Abrichtung angehalten werden; und wird ihnen auch wohl gefallen, wann sie ein solcher Unkosten betreffen sollte, dass sie darbei nicht mehr, als die Anzahl ihrer Angesessenen austragt, leiden törffen, und den Uberrest aus der Contributionscassa verstandenermassen ersetzeter bekommen. Und weilen sie, wie schon erwähnet, zu allen solchen Unkosten ihr Contingent beitragen muessen, also ist auch billich, dass man ihnen hingegen von demjenigen, was aus dem Steuerambt darauf ersetzt und in die Contributionsrechnung per Empfang gebracht werde, wiederumb soviel, als ihre Angesessene austragen, ersetzen und gegen Quittung aus der Contributionsraitung in Ausgab bringen. — Wiewohlen

5° besagte Stadt *Münnichengrätz* auf obenthaltene Weis bei denen zur Zeit der Visitationscommission befunden[en] *Angesessen[en]*, solang ich destwegen nicht ein anderes verordnen möchte, blos aus Genaden gelassen wird, so ist doch zu merken, dass von selbter Zeit an nächst der Stadt verschiedene robotsambe Häuser restaurirt und auferbauet, zu einigen auch meine eigene Felder umb ihrer bessern Nahrung halber gegeben worden, welche sie in ihre Contribution ziehen, dessen aber keineswegs befugt sein; dehro [daher] solches wohl untersucht, und was solche Häusel an Angesessenen betrügen, zu ihrer Anzahl geschlagen, und von solchen der Contributionsbetrag nach denen publicirten Patenten bei ihnen exigirt, auch alle andere obangeführte Unkosten eingebracht werden sollen; diese und dergleichen Contribution aber werden sie dann auch verbunden sein untereinander der formirten Tabell gemäss auszutheilen, weilen ausser dessen die Armen sehr beschwert und zu Ertragung anderer Schuldigkeiten unbequem gemacht werden. — Dass

6° bei vorfallenden *Durchzueg* der Haubtmann nebst seinen untergebenen Officirern sich der Unterthanen annehmen, sowohl als möglich alle Ungelegenheiten und Excessen verwehren und abwenden, und damit die Vorspann wiederumb zuruck gebracht wurde, Anstalt machen sollte, braucht weiter keine Erinnerung und erfordert ohnedies seine und seiner unterhabenden Nebenbedienten gebührende Schuldigkeit.

Vom Acker- und Feldbau.

Tato instrukce v rukopise str. 166—182 má 21 článků; zde se otiskují jenom články 6—10, 14 a 17 ze stran 167—173, 175, 179.

6° Solle in Zeit der Aussaat bei jeglichen Hof ein *Richter* oder geschworne Person sein und der Ausmessung und Aussäung des Saamens beiwohnen, und wochentlich wohin was ausgesäet worden, auf der Kancelei bei dem *Rathschlag* schrifftlich, der Schaffer aber mündlich berichten: welches alsobald in das Protokoll getragen werden soll, damit man wüsste, wie nach bedingter [čti: beendeter] Ansaat der Kornschreiber hierüber gefertigte Attestation zue unterschreiben. Jedoch muess dieser Richter oder geschworene Person hierüber sein Register, der Schaffer aber, wann er nicht schreiben kann, einen Rabisch halten, woraus die Conformität vorangezogenes Protocolls und Approbation nach Nothdurft abgenommen werden könnte; welche zuegleich getreulich nachzuesehen haben, was etwan abgemessen, doch nicht ausgesäet würde, wiederumb auf den Kasten gebracht und nicht durch die Säleut oder Knecht veruntreuet, weder in die Summa der Abmass angesetzt, sondern hiervon abgezogen werden möchte. (Str. 167.) — Damit aber

7° oft bedeute Ansaat, gleicherweis der Schnitt mit gutem Fortgang vollzogen und die Leut ihre Schuldigkeit gebührend verrichten, wird der Haubtmann seine unterhabende Officirer und Bediente zue ein und andern Hoff erheis[ch]ender Nothdurft nach zue beordnen wissen. (Str. 168.) — Und [ob]wohlen

8° in diesem Königreich Böheimb der unterm Dato Pardubitz den 28. Monatstag Juni 1680 ergangenen allergnädigsten Verordnung gemäss ein jeglicher bespannter Pauer mit seinem Zuege durch die Wochen 3 Tag, und ein Fuessgeher mit seiner Handarbeit 3 Tag, auch wann es ein hohe Noth erfordert, ein mehrers, zue andern Zeiten aber auch uber die obausgesetzte Täge, wann man seiner vonnöthen hat, gegen Reichung der Bezahlung, einem Pauer täglich — kr.*) und einem Fuessgeher — kr. *zue roboten* und seiner gnädigen Obrigkeit verordnete Dienste zue leisten schuldig; nichtsdestoweniger, damit bedeute meine Unterthanen unter meiner Regierung keine Geschwernus hätten, sondern vielmehr in ihrem Vermögen und Aufkommen zuenehmen könnten, will ich selbte, doch so lang sie in dem Schranken des Gehorsambs bleiben, und zwaren ein[en] Pauer mit seinem Zueg, desgleichen einen Chalupner mit der Handarbeit durch die Wochen bei einem *zweitägigen*, einen solchen aber, der ein lediges und ohne Äcker befindliches Häusel hätte, bei einer *eintägigen Robot* lassen; jedoch dass sie solche Täg getreulich und von Aufgang bis zue Niedergang der Sonnen mit ihrer Arbeit continuiren und verrichten, worüber der Haubtmann und alle andere Officirer Obacht haben, und selbte zue solchen Schuldigkeiten gebührend anzuehalten wissen wird.

*) Nevyplnéno.

Und wiewohlen dieser Ackerbau nicht allzuegross, gleichwohl aber bei so geringer Robot, sonderlich der Schnitt und Heumachen, zue nicht geringem Schaden lang verzogen und mit Bezahlung der Uberarbeiten-Täg ein ziembliches Geld ausgeben wird: so solle man hierbei dieses observiren, dass vor dem Schnitt und Heumachen denen Leuten, sonderlich die man hierzue vonnöthen hat, ein oder zwei Wochen *die Robot aufgeschoben* und sodann in dieser Verrichtung wiederumb eingebracht, und die ubrige Bezahlung hierdurch erspart werde. Darumben solle bei diesen beeden Arbeiten ein tabellirtes Register bei jeglichem Hof gehalten, und darinnen jegliche Person, so hierzue verordnet, mit Namen geschrieben, so oft er nun einen ganzen, halben oder $^1/_4$ Tag verrichtet, zwischen die Columnen selbtes Tages gezeichnet; keine untüchtige Leut oder Kinder, (weilen die Unterthanen ein so weniges thuen, und wenigstens solches recht verrichten sollen), nicht angenommen, sondern abgeschafft, und tauglichere zue schicken verordnet, mit ihnen aber bei Bedingung [Beendigung] solcher Arbeiten nach Inhalt besagter Register ordentlicher abgerechnet, und jeder vollständiger Tag, den sie uber obangereckten Aussatz mit ihrer Handarbeit verrichtet hatten, zue 7 kr. gezahlet werden. Und weilen gehörtermassen dasjenige, so sie uber den ihnen zwar blos aus Gnaden bishero zuegelassenen Aussatz mehr verrichten, solchergestalt bezahlet wird, also seind sie auch hingegen schuldig, keinen solchen Tag auszuelassen; dahero solle bei dem *Rathschlag* vorhergehende Wochen beschehener Verordnung [nach] wohl examinirt, und die Verrichtung untersucht, die ausgelassene Täg aber einem und dem anderen zuegeschrieben werden, welche jeglicher, und zwar ein Pauer vor 1 Tag 15 kr., ein Fuessgeher 7 kr. entweder bezahlen, oder wiederumben einbringen sollen, welches an denen bei dem Schnitt, Gras-, Haber- und Gerstenhauen Uberarbeitentägen abzuerechnen sein wird. So fern aber ein oder der andere aus puren Ungehorsamb und bei nothwendigen Verrichtungen der Verordnung nicht nachkäme und vorsetzlich zueruck bliebe, ein solcher ist hierumben gebührend zue bestrafen; und solle gleichwohlen die ausgebliebenen Täge obenverstandenermassen zue ersetzen schuldig sein.

Wann man einen Pauer mit seinem Zueg nicht vonnöthen hätte, ist er *die Handarbeit durch vier Tag* bei allen Arbeiten, sowohl auch bei der Schafschuer zue leisten schuldig. So sollen auch die Inleut, sonderlich zuem Schnitt, Heu- und Grummetmachen, Haber- und Gerstenbinden, Mistzerwerfen, Hanf- und Flachs- Raufen, Brecheln und Hacheln, Hirsch-Jaten, und was solche Arbeiten sein, wochentlich mit einem Tag; auch die starken und gesunden Inleut Winters Zeit mit Machung eines Klafter Holz, doch nicht durchs ganze Jahr, sondern nach Befund der Zeit, angezogen werden. Zum Heu- und Grummet-Machen, Haber- und Gersten-Binden, Flachs- und Hanf-Raufen und Brecheln, seind die Bauer schuldig, ohne ihre Pferd-Robot wochentlich zue 2 Tag, wann es die Nothdurft zue dergleichen Arbeiten

erfordert, einen tauglichen Fuesgeher zue schicken und dergleichen verrichten zue Halfte [helfen]; ebenermassen von denen grösseren Gründen in Schnittszeit wochentlich 1 Tag uber ihre ausgesetzte 2 Tag Weizen, Korn, Gersten und Haber in die Stadl zue führen. Damit aber wegen Verrichtung der schuldigen Robot recht nachgesehen werden könnte, sollen alle angesessene Leut, wie auch die Inleut, in jedem Gericht mit Namen beschrieben, und bei jedem Gericht summarisch angesetzt werden, wie viel Bauer, Chalupner, Häusler und Inleut, so roboten können, befindlich; sodann melden, warumb einer oder der andere solcher Robot frei sei, von der Robot abziehen, und auf den Uberrest den Robotanschlag auswerfen; hierüber, ob es auch von allen verrichtet worden, darauf examiniren, und bei ermanglender Verrichtung verstandenermassen verfahren. Alle Verordnungen aber sollen jeden Rathschlag in einem Buch protocolirt, jedes Jahr ein neues gemacht, und das alte in der Ambtskancelei gelassen und aufbehalten werden. Dass das Getreid nach dem Schnitt nicht lang im Feld gelassen, und sobald es ausgetrucknet, in die Stadl geführet, doch zuevor abgezählet werde, wird der Haubtmann und andere Officirer vollziehen zue lassen wissen. Diejenige Geschworenen aber, denen solche Abzählung anbefohlen wird, sollen gleicherweis, nebst denen Schaffern, wie bei der Ansaat Meldung geschehen, damit verfahren, dass man hernach die Fechsungtabell, wie solches bereits eingeführet, approbiren könnte, worvon mir oder meinem Inspectori jedesmals ein Exemplar zeitlich eingeschickt werden muess. — Und sollen

9° in jegliche Mandel Getreids nicht mehr als 15 Garben gezählet und gelegt, alle Mandlen aber in die Fechsung richtig gezogen, und kein Uberschuess, wegen einigen Abgangs, wie vorhero geschehen, ausgelassen werden. — Nicht weniger wird man

10° nach beschehener *Fechsung* durch die Geschworene der Stadt Münichengratz, Kloster, Pachaun, Bukowin, in denen Meierhöfen Zwereticz, Lhoticz, Waletschow, Solecz, Malobratrzicz, Nasylnicz, Studenka, eine richtige Prob, und zwar von jeglicher Gattung des Getreids 60 Garben, worzue 20 grosse, 20 mittlere und 20 kleine Garben hin und her auszueklauben sein, und hierüber eine besiegelte Attestation einreichen lassen, deren Betrag in vorgedachte Fexungstabell einzueziehen; und nach solcher der Uberschlag zue machen ist, was solche Fexung ertragen, und mit Zueziehung des Rests, nach Abzueg des Breyurbers und anderen nothwendigen Ausgaben zue versilbern sein möchte, oder zue erkaufen nöthig sein wird. Sollte aber bei ein oder anderen Höfen ein Stück Feld gar ein schlechtes Getreid geben, kann solches auch besonders probirt und angesetzt werden. Doch ist keinesweges die Rechnung dahin zue machen, dass die Kornschreiber dasjenige, so uber die Prob mehr herauskäme, in keinen Empfang zue bringen hätten, sondern solle alles, so sich bei jeglicher Aufhebung findet, getreulich berechnet werden.

So sein 14° bei denen *Dreschern* vielfältige Diebstähl bereits befunden worden, und auch führohin zue besorgen; also werden die Purggrafen, Kornschreiber nebst Schaffern und Richtern nicht nur allein, dass das Getreid rein ausgedroschen werde, ofte Nachsehung, sondern sich a[uch] möglichst angelegen sein lassen, dergleichen Diebstahl wohl zue untersuchen und abzuewenden; wessentwegen zum öftern visitiren und nachfragen zu lassen. Denen Dreschern wird die 16. Maass von allen Getreid, wie solches von denen Tennen aufgehoben wäre, passiret, doch solche 16. Maass niemalen von dem Tenn, sondern aus dem Schüttboden, und zwar allzeit von den ältern Getreid geben sein. Sollte aber das Korn über 1 fl. 15 kr., die Gersten 1 fl., Habern uber 45 kr. steigen, wird denen Dreschern von jeglichem Strich Weizen, Korn, Gersten und Haber 3 kr. Drescherlohn, von dem Weizen aber sonsten ausser solcher Zeit die 16. Mass mit Korn, bei theuerer Zeit aber gleicher Weis, wie verstanden. 3 kr., von denen Arbesen aber entweder zuer 16ten Mass die mitlere Arbes, und bei theuerer Zeit vom Strich 4 kr. bezahlet. (Str. 175).

Und damit 17° der Schnitt desto ehender eingebracht werde, und die Leut hierzue bessere Lust hätten, verstatte, dass man zue selbter Zeit 12 Fass Bier von 15 Strich Gerstenmalz breue, und bei denen Meierhöfen nach Befund der Felder denen Leuten austheile. Es sollen auch einige Spielleut erlustigen, weiter nicht schreiten, und solchen bei jeglichem Hof 3mal zue essen, und jedesmal ein Labl Brod gegeben werden: zue diesem Unterhalt wird auf 10 Person passiret etc. (Nedokončeno.)

Gespinnstordnung.

(Tento řád o 9 článcích zaujímá v rukopise strany 183—203; zde se otiskují toliko články 5. a 6. ze stran 196—200.)

Und obzwahren 5° ein jedes *Meiermensch,* wie auch die Meierinnen vermög der alten Instruction jahrlich 24 Pfund haben *spinnen* muessen; damit sie aber zugleich auch die Federn schleissen könnten, warzue ebenfalls die Knecht zu ziehen sein [sic]: sollen die Meiermenscher und Schafferinnen jede Perschon von Wenceslai bis Weihnachten, weilen zu selbter Zeit das Gesind sich verändert, 2 Stuck, und dann von Weihnachten bis Georgi 2 St., zusammen aber 4 St., es sei nun Flachs, Hanf oder werkenes Garn, welches sich zum vorträglichsten thuen lasset, spinnen; sodann den Aussatz des Viechs gerechnet, ertragt von 75 Menschern, 11 Schafferinnen und 11 Khüehalterinnen, welche nur 2 St. spinnen, weilen sie nach Weihnachten aus denen Meierhofen gelassen und in Maio wiederumb angenommen werden, 322 St. Der Uberrest des *Gespinnst* kommt unter die *Unterthanen* zue vertheilen, warzue auch alle Inleut gezogen werden müssen, doch also, damit man sich der Gleichheit bediene, und die grössern Pauern ein mehrers, die kleineren aber ein weniger, gleichergestalt

die Chalupner und Gartler hiervon zu spinnen bekommen; solche Gleichheit zu untersuchen, kann man sich entweder der Anzahl der Äcker nach denen Vierteln, oder aber der Contributiontabell, worinnen einer von dem andern genungsamb unterschieden ist, bedienen. Und damit die Unterthanen auch diesfalls keine Beschwernus hätten, obwohlen sie zue spinnen schuldig, nichts destoweniger solle ihnen zu besserer Bestreitung dessen entweder die Wochen vor Weihnachten oder aber die Faschingswochen, zu welcher Zeit man sie am füglichsten entbehren kann, die Robot insgesambt nachsehen kann werden [sic]; welche aber dennoch selbte Wochen gebraucht werden müssten, denen wird solche Robot die darauffolgende Wochen nachzusehen sein, damit sie durchgehends jeglicher eine Wochen frei bleiben; wird, weilen sie solchergestalt eine Wochen frei bleiben, welches von einem Bauern 30 kr. ertrüge, sonsten auch ohne von Stuck mit 4 kr. 4 d. sonst gewöhnlich bezahlet werden, also eines gegen dem andern gerechnet, wird einem ganzen Lähner 8 Stuck zu spinnen kommen, und solchergestalt ein Viertler 2 St., einem Häusler 1 St., einem Inmann $^1/_2$ St. wahr nach der Austheilung einzurichten. Sollte nun dennoch gedeutes Gespunst nach obiger Austheilung durch die Unterthanen nicht alles gespunnen werden können, und dessen auf sie allzuviel kommen: müsste man den Uberrest, so unmöglich auszutheilen wäre, sodann gleichwohlen unter die Unterthanen vertheilet werden, und von jeglichem Stuck 4 kr. 4 d. bezahlet, welches sie auch, wie gehört, vorhero zu thuen schuldig gewesen; oder aber das ubrige Gespunst in Kloben zu verkaufen trachten. Besser wäre aber, solches spinnen zu lassen. Da aber durch eine[n] Misswachs das Gespunst nach erstgemeldten Aussaaten auszutheilen nicht erklecklich wäre, müsst der zuruckbleibende Rest, so die Unterthanen nicht gespunnen, bei jeglichem Gericht aufgemerkt, und künftiges Jahr umb soviel mehr, als selbter ertrüge, ihnen ausgetheilt werden. Wann man mit Zurichtung der Felder und anderer Arbeit wohl umgehen wird, ist ausser eines Missjahrs die Anzahl des Gespunsts, wie bei der Fexung gemeldet, wohl zu erbauen. — Doch

6° fleissig nachzusehen, dass sowohl vom Samen, als auch von dem Gespunst selbsten durch die Schafferinnen und Gesind (welche[s] bei denen Meierhofen ebenermassen auch allen Officiren und Bedienten, etwas dergleichen anzubauen, ganzlich verboten wird) nicht verzohen werden; darumben solle der Flachssamen, sobalden selbter abgeheyblet wird, verschlossener aufgedörrt, und sodann nebst dem Hanfsamen auf der Robot ausgedroschen, und das bishero darvon bezahlte Geld ersparet werden; welches auch Leute zu verrichten [vermögen], wann man bei solchen Droschen die Droscher nur ihre schuldigen Robottag stehen lasset; und können zwar durch die ganze Wochen hierzue angewendet, doch dass ihnen solche Tag auf die folgenden Wochen defalciret werden.

Waldambt Zins-Acker und Wiesen.

(Tato instrukce o 13 článcích zaujímá v rukopise strany 214—227; zde se otiskují toliko články 5. a 12—13. ze stran 220 a 225—7.

Alldieweilen auch 5° etwelche *Unterthanen* in dieser Herrschaft einige ihre *Waldungen* haben, werden ihnen solche zu ihren eingenthumblichen Gründ[en] zwaren gelassen, doch worbei gemessen prohi[bie]ret, verboten, einiges Holz heraus, sowohl in, also auch aus der Herrschaft nicht zu verkaufen; dahero auf. solche der Haubtmann und Waldreiter mit seinen zuegegebenen Forstknechten und Hegern Acht haben, und die Ubertreter nicht nur zue wirklicher Straf ziehen, sondern auch dieses beobachten sollen, damit solche Waldungen nicht weiter, als sie sich von Alters hero befunden, gezogen und extendiret werden; dahero von denen Besitzern solcher Walder deren Extension durch grundliche und e[i]gentliche Beweise untersucht, und zur Abwendung eines weitern Eingriffes mit dem, bei dem Waldreiter befindlichen Zeichen, welches er auch einig und allein hinter sich haben solle, gegen den obrigkeitlichen Wäldern Zeichen geschlagen werden sollen.

Was sonsten 12° von allerhand Gebeuholz zu ein oder anderer Notdurft gebraucht würd, solches muess der Waldreiter ebenfalls zu Ende seiner Raitung vermelden. Was aber aus der *Robot* gemachte *Klaftern-Holz*, vermöge der durch [den] Ober-Burggrafen bei dem Ambttag beschehener Verordnung, von denen Unterthanen entweder selbsten oder durch die Heger nach dessen Verfertigung abnehmen, und jedem, der solches gemacht, ein ausgeschnittenes Ker[b]-Holzl auf jegliche Klafter geben lassen, welche sie dem Richter zustellen, unter hiermit [welcher hierauf] bei dem folgenden Ambtstag, ob seine Leut der Verordnung nachgelebet und das angelegte Klafter-Holz verfertiget und noch was hiervon zu machen schuldig, ausweisen solle. Der Waldreiter aber wird solche Klaftern in Empfang bringen, und wohin sie verwendet, berechnen. Gleichermassen müssen in dem Bräuhaus und anderer Orten, wo das Holz fuhr- oder klafterweis denen Unterthanen, so die Abführung thuen sollen, auf die Klaftern andere Zeichen von denen, so das Holz empfangen, gegeben werden, die sie ebensowohl denen Richtern zustellen, welche durch solche Zeichen, ob die Roboten richtig verrichtet und das Holz geführet worden, bewiesen werden kann [sic]. Bei dem Bräuhaus aber soll der Waldreiter sehen, dass man sich soviel möglich zum Bierbräuen der Windbrüche gebrauche, es wären dann solche weit abgelegen und auf ein andere bessere Weis zu Geld zu stellen. — Und weilen

13° theils *Heger robotfrei*, also sollen selbte schuldig sein, jeglicher 3 Schock Schnecken und 2 Achtel Granawetber vor meine Nothdurft aufzusuchen und zu liefern; welches er auch leicht verrichten kann, indeme er ohnedies in den Wäldern herumbgehet, und sich, wo solche Schnecken befindlich [sic]; worzu der Waldreiter sie

anhalten und die Schnecken in meine Kuchel, die Kranawetber aber in die Gewölbsraitung zu rechter Zeit liefern wird.

Brandtweinhauses Nutzung.

(Tato instrukce jest v rukopise na stranách 246—248; zde se otiskuje celá.)

Alle diejenige der ganzen Herrschaft, welche sich des Bier-Schanks, zu was Zeit es auch immer seie, bedienen, sein schuldig *auf jedes Fass Bier* aus diesem meinem Brandweinhaus 2 *Pint Brandwein*, und zwar deren jede zu 20 kr., zu nehmen. Der Müller zu Kloster ist schuldig und verbunden, aus jedem Strich Korn gestrichenen Mass 5 Viertel, gehaufte Viertel, Schrott abzugeben. Aus 4 solchen Vierteln hat der Rentschreiber 42 Seidel zu verrechnen, und 2 Seidel werden zur Füllung passiret, doch nur dazumahl, wann er eine Anzahl des Brantweins in dem Gewölb liegen hat; wann aber der Brandwein gleich aus dem Brandweinhaus denen Schenken ausgesetzt wird, müessen die 44 Seidel vor voll in Empfang gebracht werden. Das Brandwein-Gespühlich wird zur Viehmastung angewendet.

Weilen ich aber dermals solches Brandweinhaus *einem Juden* zu Münichengrätz in Bestand gelassen, also wird der Haubtmann nebst denen anderen Officiren sich desfalls dem aufgerichteten Bestandbrief, welchem zu diesem Ende dieser Punct beigetragen worden, gemäss verhalten, selbte genau observiren, und was darinnen gemeldet, einige Einrede ungeachtet, punctual vollziehen. Dafern aber der Bestandsinhaber solchem nicht allerdings nachleben sollte, und er selbten zur Prästirung solcher seiner Obligation nicht zu bringen vermochte, mich oder meinem Inspectori dessen unverzüglich berichten; widrigens wird er sich bei Connivirung eines anderen, so in dem Bestandsbrief nicht enthalten, unfehlbare Verantwortung selbsten auf den Rucken binden.

So wird auch denen *Bürgern* zu Minichengrätz und Backoffen Brandwein zu brennen, doch nur daselbst auszuschenken oder unter dem Reifen zu verkaufen verwilliget; sie aber seind schuldig, sich gleich bei Anfang des Jahrs, wieviel in ein [und dem] andern Ort brennen wollen, auf der Kanzelei anzumelden oder und einschreiben zu kennen oder lassen [sic]; sodann, er brenne oder brenne nicht, das wollständige[?] Jahr von jedem Kessel 9 fl. *Bestandzins* zu entrichten, welche der Rentschreiber quartaliter einfordern, und vermög des Haubtmanns gleich bei Anfang des Jahrs hierüber unterschriebenen Specification berechnen solle. Da aber einer betreten wird, so sich zur rechten Zeit nicht angemeldet, und dennoch des Brandweinbrennens sich bedienen sollte, ein solcher wird zur Straf mit doppelten Zins angesetzt; dahero muess man solches zum öftern untersuchen.

324.

(Ok. 1690) Artikulové soudní z Nezamyslic na Moravě.

Článkův jest 24, obsahu obvyklého. Uveřejnil je V. Prasek v Selském Archivě III. (1904) str. 130—133 ze starého rukopisu z Nezamyslic, jejž podle písma odhaduje do času okolo r. 1690; starý nápis jest: „Artikulové, které při obnovení ouřadů se přednášeti mají." Vydavatel poznamenal, že ty artikule čítávaly se v Nezamyslicích, Kovalovicích, Osičanech, Teteticích, též v Laškově, Budécku, Pěnčíně a v Rakové Veliké. Z těchto vesnic skládaly se dva statky, jež náležely řeholním kanovníkům sv. Augustina u Všech Svatých v Olomouci (Volný, Olm. Kreis 88, 537, 572); skupina Nezamyslická leží mezi Kroměžíří a Víškovem, Laškovská západně od Olomouce blíže Náměště.

325.

1691, 13. února: Úředník Smiřický navrhuje své vrchnosti, aby ze Smiřicka propustila dvě poddané nevěsty na Náchodsko jako půjčkou a v naději odplaty rovné.

Hoch- und wohlgeb. Reichsgraf, gn. hochgebietender Graf und Herr, Herr! E.hgr.Exz solle geh. ich hinterbringen, wasgestalten unterm dato 5. curr. von dem Hauptmann der Herrschaft Nachodt beiliegendes Schreiben sammt dem Innschluss, umb selben bei Euer hgr.Exz zu befördern, mir zukommen. Wann dann dem Bericht nach zwei hiesige Unterthanerin zu Heurat in die Herrschaft Nachod darlehungsweise verlangt werden, und wie Herr Oberhauptmann vermeint, dass diesfalls wegen einerseits allzeit gepflogener guter Nachbarschaft an gn. Deferirung solchen Begehrens kein Zweifel sein würde, massen dann mit nächsten eine Perschon wiederumb herüber zu heiraten schon im Werk ist: also zu Ersparung mehrer Weitläufigkeit habe ich die Losbriefe zu gn. Confirmirung E.hgr.Exz gehorsamblich einsenden sollen; und zwar mit diesem unterth. Bericht, dass die in dem einem bemelte Dorothea Wojtiechin eines Pauern Tochter von Mezlecz, als dessen Sohn vor 2 Jahren auch eine Nachotische Unterthanerin herüber losbekommen; und die Salomena eine Waise nach dem verstorbenen Görge Hörnle, einem gewesten Gärtner auch von Mezlecz, und also diesfalls, doch ohne mein geh. ohnverfängliches Massgeben, kein sonderliches Bedenken sei..

Smirzitz 13. Febr. 1691. unterth. gehorsamster
Friedrich Ernst Heiszler mp.

Z archivu Českého Musea, Šternberk. — Také 1689, 9. Nov. Smiřický úředník A. Lysander psal svému hraběti: Hiebei thue geh. einen Losbrief zue gn. Confirmation beilegen, sintemalen hierinnen kein Bedenken ist, und der H.H. Graf Sporck dieses allbereit erwidert hat. — Panství Smiřické koupila roku 1685 ovdovělá hraběnka Isabella Majd. Šternberková; po její smrti 1687 dědili po ní její nezletilí synové, jichž poručníkem byl hrabě Vojtěch ze Šternberka na Zelené Hoře, až poručenec jeho hr. Jan Josef ze Šternberka došel let r. 1696, a uvázal se ve Smiřice; tento přikoupil r. 1698 statek Ples od hr. Frant. Ant. Šporka.

326.

1693, 17. ledna: Synové řemeslníků, když se naučí psáti a není pro ně místa při pracech kancelářských, buďte raděj dáváni na řemeslo než na studia.

[Koncept dopisu Třeboňského hejtmana Sieberta k Ferdinandovi knížeti ze Schwarzenberka] 26. Oct. 1692. Durchleuchtiger . . Der Joannes Stoczek, EFGn. zu der hiesigen Herrschaft Wittingau gehöriger Unterthan, des hiesigen Schlossbreuers Stiefsohn, welcher auf der Fundation in Seminarium zu Krumau gewest, sodann aber auf Horn zu denen PP. Piarum Scholarum sich begeben, und bei ihnen die Arithmeticam gelernet, thuet sich anjetzo allhier aufhalten. Und weil vor ihme kein Ort zu befinden, dass er bei einem oder andern Beamten accommodirt werden könnte, EFGn. in hiebei kommenden geh. Memoriali unterth. bittet, ihme die Erlaubniss gn. zu ertheilen, damit er seine Studia ferners prosequiren könnte. Weilen nun er aus Mangel einer Accommodation sich nur dem otio ergeben, und das Erlernte wieder vergessen thäte; wann vor ihme bei EFGn. Hofkanzlei einige Stelle [nicht] vorhanden wäre, so wäre ich der unterth. Meinung, dass EFGn. zur Prosequirung der Studiorum ihme die unterth. bittende Verwilligung gn. conferiren könnten, gestalten zu hoffen, dass er durch dieselbe zu dero geh. Dienst desto tauglicher sich machen könnte.

[Kníže odpovídá Siebertovi.] Lieber Hauptmann! Aus eurem Schreiben von 26. Oct. verlittenen Jahrs ist mir zwar geh. referirt worden, dass ihr vermeinet, es möchte des dortigen unterthänigen Breumeisters Sohn erlaubet werden, seine Studia, wann ich desselben zu meiner Kanzlei nicht bedurftig wäre, noch ferners zu prosequiren. Es ist euch aber von selbsten schon bewusst, wie wenig unter diesen Leuten zu riusciren, dass der grösste Theil entweder kein gut thun, oder aber ex taedio laborum endlichen das geistliche Leben zu amplectiren pflegen. Sollte nun dieser Bub irgendwo in der Schreiberei zu appliciren sein, so wäre es das Beste, weilen der längere Müssiggang ihn mehrers corrumpiren als qualificiren wird.

Sonsten aber würde es besser sein, dass man dergleichen Handwerksleuten Kinder, nachdeme sie lesen und schreiben gelernet, gleich von Jugend ad professionem parentum, oder worzu sie sonst tauglich wären, applicirte, und von dem Studiren abhalten thäte. So ihr dann nit allein in Wittingau, sondern auch anderwärts pro maxima generali halten werdet. Sign. Wien 17. Jan 1693. F. F. z. Schw. mp.

Z knížecího archivu v Třeboni IB. 5AU. 1d.

327.

Z instrukce hejtmanské na hraběcích panstvích Černínských

vydané asi r. 1695.

Do zemského archivu v Praze dostal se sešit papírový v malém kvartu o 56 stranách nově číslovaných. Skládá se ze dvou složek; první složka měla někdy 10 dvojlistů, druhá 5 dvojlistů; ale napřed jest jeden list utržen, a rovněž vzadu, tak že zbývá jenom 28 listů; možná, že krom toho schází napřed také celá složka, a vzadu rovněž, tak že by nám zbývaly jenom prostřední dvě složky větší rukopisné knihy. Písmo jest neobyčejně drobné, ale pod lupou dobře čitatelné. Týmž písmem psán jest na první straně tento nadpis:

Instruction und Ambtsordnung bei denen gräflichen Tscherninischen Herrschaften und Güetern, darinnen zu befinden, wie sich zuförderst der Haubtmann, dann seine nachgesäzte Beambten, ein jeder seinem Beruf und Dienst gemäss, erstlich in genere bei allen Herrschaften zu verhalten schuldig, benantlich zuforderst gegen Gott, seiner Obrigkeit und dann unter ihm habenden Unterthanen im Ambt und Wirtschaftssachen, auch allen andern ihme anvertrauten Verrichtungen, sambt absonderlich angehängten, zu jedem Gut oder Herrschaft gehörige[n] Specialverordnung, des Orts Beschaffenheit, Gelegenheit und Zustand gemäss.

Zvláštní instrukce pro jednotlivá panství, o kterých se zmiňuje konec toho nadpisu, nenacházejí se v tom sešitě. Pod nadpisem jest ještě poznamenáno Nr. 4, ale jiným inkoustem. Celý sešit vyplněn jest jedinou instrukcí, kteráž jest rozdělena ve 189 číslovaných článků, a možná, že vzadu ještě některé články scházejí. Vždy několik článků mají společný nápis, a tvoří tedy o sobě oddíl neb kapitolu. Nápisy těch oddílů jsou tyto:

Von des Haubtmanns und seiner nachgesäzten Beambten Person, Ambtsqualitäten; k tomu nápisu náležejí články 1—15.
Von Ambt und Polizei, insonderheit erstlich von Justitienwesen, čl. 16—19.
Von der Kanzlei und was hierbei in Acht zu nehmen, čl. 20—23.
Von Gruntbergrecht (rozuměj: o soudě purkrechtním), čl. 24—30.
Von Kirchen und Schulen, und was darbei in Acht zu nehmen, čl. 31—34.
Von den Städten, Märkten und Dörfern, čl. 35-51.
Von Wirtschaftssachen, und erstlich von Meierhöfen, čl. 52—108.
Von denen Schäfereien, čl. 109—124.
Von denen Teichen, Fliesswassern und Fischereien, čl. 125—141.
Von dem Waidwerk und Wäldern, čl. 142—155.
Von Breuwerk, Wirtsheusern, Wein- und Brandweinschenken, čl. 156—173.
Von Abführung allerlei Raitungen, was darzu gehörig sc, čl. 174—189.

Při článku 180. jest tabulkový vzorec výkazu o dobytku a jiných věcech při dvoře poplužním, jehož nadpis se počíná slovy: „Haubtextract, was sich bei geschlossener Rechnung S. Joanni 1695“ atd. Také v článku 189. jest podobný vzorec: „Form Monatzettel oder Vierteljährige Vieh-, Gewölb- und Wirtschaftsraitung über Einnahmen und Ausgaben bei der hochgräflich N. Herrschaft N. von 1. Mai bis letzten — anno 1695.“ Jiných letopočtů není v tom rukopise; podobá se, že byl psán roku 1695, a s tou domněnkou srovnává se i způsob písma a pravopisu.

Od koho byla ta instrukce vydána a pro které panství, o tom nestojí v rukopise nic více, než co oznamuje nadpis: že to bylo na hraběcích Černínských panstvích a statcích.

Hrabata Černínové žili r. 1695 dva, bratří Heřman Jakub a Tomáš Zacheus; otec jejich pan Humprecht Jan Černín z Chudenic r. 1652 obdržel dědičný titul hraběcí, zdědil fideikommissní panství Petršpurk, Kysibel, Schmiedeberg a jiné statky, přikoupil Vinoř, Landštein, Kost, Kosmonosy, Lnáře, a zemřel r. 1682. Dědicem po něm ve fideikommissu Petršpurském a jiných byl hrabě *Heřman Jakub*, jehož manželka Marie Josefa Slavatová dědila r. 1693 Jindřichův Hradec; domnívám se, že tento bohatý hr. Heřman Jakub Černín z Chudenic vydal r. 1695 přítomnou instrukci pro četné statky své i manželčiny, ježto v ní jest zmínka o panstvích a statcích Černínských v množném čísle; zemřel r. 1710. Bratr jeho Tomáš Zacheus měl též několikero panství, ale prodal r. 1685 Landštein, 1694 Častolovice a Tyniště; při smrti své r. 1700 měl Lnáře.

Přítomná instrukce Černínská souvisí nějak s velkou instrukcí, jež stojí na prvním místě ve *sborníku Maloveckém*, který jsem popsal výše v úvodě k č. 264 na str. 347; napsání sborníka Maloveckého položil jsem tam na zdařbůh k roku 1660, poněvadž obsah na některých místech hlásí se do doby nedlouho po skončené válce třicítileté, ač rukopis mohl by býti také o několik desítiletí pozdější. Na stranách 349—355 otiskl jsem 26 článků vybraných z velké instrukce ve sborníku Maloveckém; z těchto otištěných článků nacházím neméně než 25 nyní také v přítomné instrukci Černínské, a sice pod týmiž čísly; jenom článek 30. o platu volných osob za ochranu, tištěný výše str. 350, nenachází se v instrukci Černínské, a pod číslem 30. stojí v ní článek jiného obsahu, o truhlicích na peníze, jenž se zde níže otiskne. Sborník Malovecký navrátil jsem již před časem zpět p. bibliothekáři Zibrtovi, aby byl vrácen do Bohumilic; pročež nyní již nemohu zvěděti, které jiné články velké instrukce ve sborníku Maloveckém (jichž jest celkem také 189) srovnávají se s články instrukce Černínské, a které se nesrovnávají.

Zevrubným přirovnáním 25 článků, vytištěných z knihy Malovecké, k jejich znění v instrukci Černínské shledal jsem, že shoda mezi nimi není dokonalá, i že jsou mezi nimi četné *rozdíly*, největším dílem drobné a nepatrné, některé však také hrubé. Malé chyby písařské jsou v obojím rukopise, ale v knize Malovecké jest jich více než v instrukci Černínské, a pocházejí tam nejspíš také z písařovy menší znalosti němčiny. V obou textech jsou však také tu a tam vynechána některá slova, ba i značné skupiny slov, což kazí smysl. Uvedu zde jenom podstatné rozdíly, jež jsem našel v oněch 25 souhlasných článcích rukopisu Maloveckého a textu Černínského; v tom jsou ležatým písmem tištěna ta slova, jež se hodí ke smyslu a tedy mají státi v instrukci.

Článek 16. Malovecký, tištěný výše str. 349, počíná se slovy *So soll*, jež se hodí k smyslu; text Černínský má nevhodné „Soviel". — V 7. tištěném řádku schází slovo: „damit, *wo* die Aembter." — V Černínském textě schází skoro celý tištěný řádek 9., totiž slova: *jedoch aber dass auf den Tag ausgesetzt werden, wann Markt seind.*

V článku 19. (str. 350) v 2. řádku stojící potřebné slovo *einer* schází v textě Černínském, a zase v Maloveckém textě na konci téhož 2. řádku schází slovo: „ob er *es*," jež stojí v Černínském správné.

V článku 38. v 2. řádku text Malovecký má méně dobře „ohne Mitbewilligung" místo Černínských slov: *ausser mit Bewilligung.*

V článku 48. v 2. řádku Černínskému písaři vypadla slova: *damit an Feldern, Wiesen, Gärten und andern nichts verwendet werde.* — V pátém řádku místo chybného „umb den 3ten Mandel" má Černínský text správně „umb *die 3te* Mandel." — V 7. řádku Malovecký rukopis má slova nesrozumitelná: „das übrige aber zu solchen Guet verbleiben;" v Černínském textě čte se srozumitelně: „*Da sich aber zu solchem Gut ein Wirt oder Kaufmann befinden würde, soll solche dritte Mandel beim Guet verbleiben;* und was im übrigen an ge-

ackerten . . ." V předposledním řádku místo nenáležitého „und sich ein rechtmässig" psáno v Černínském rukopise dobře „und *selbsten* ein rechtmässig".

Ve článku 52. (str. 351) ve čtvrtém řádku stojící slova „*Acht haben*" ušla písaři Černínskému. — V 9. řádku místo nevhodného slova „gerichtet" Černínský rukopis má náležité „*geraitet*". — V 11. řádku správný slovosled jest dle Černínského rukopisu „des Landes *oder Orts* Gelegenheit."

V článku 62. celá třetí věta v řádcích 4—6 psána jest v instrukci Černínské takto: „Auf 1 Pfund Flachs soll gespunnen werden *6 Garn, 1 Garn hat 24 Gebünd, jedes Gebund von 30 Faden: von 1 Mittelwerk sollen gespunnen werden* 3 Garn, jedes von 16 Gebund; hanfenen aus 1 Pfund 3 Garn; Werk zu grober Leinwand aus 1 Pfund, flachsen oder hanfen, 2 Garn von 12 Gebünder." — Poslední věta toho článku zní v Černínském rukopise: „Man soll aber dem Leinweber bezahlen von einer Ellen Garn [sic] klaren Zwillich 2 kr. 4 d., desgleichen andern Zwillich 2 kr. 2 d., klare Leinwand 2 kr., *hänfener und* mitler Leinwand 1 kr. 1 d., grobe 4 d."

V konci článku 83., kterýž jest otištěn na str. 352, v Černínské instrukci stojí: „entweder den 7. *oder 9.* Theil, wie sie die Haltung haben."

Poslední věta v čl. 85. stojí v Černínské instrukci takto: „Welches Getreid zum Haufen geschüttet, gebrauchet, *und* das Geld darvor *in* Empfang gesetzet werden."

Článek 92. (str. 353) vypadnutím 11 slov „Wirt. . hingegen die" stal se v instrukci Černínské nesrozumitelným.

Také článek 110. jest v Černínské instrukci pokažen změněným začátkem „Auf die Schaflammen soll man Acht geben" i jinak.

V článku 122. (str. 354) v řádcích 5—11 Černínská instrukce má některé udaje jinačí: „Wo der Hammelhof allein ist, gibt man dem Hammelknecht 8 Strich Korn zu Brod, *2 Viertel Weizen, 2 Viertel Gersten,* 2 Viertel Arbes; dem Meister noch einmal soviel, oder nachdem die Schäferei *an dem Gesinde stark,* ein mehrers. *Unterhalt* wird dem Hammelknecht zugelassen 30 tragende und 20 gelde, *auch 25 tragende und 20 gelde*; dem Meisterknech soviel; dem Lämmerknecht 20 tragende *10* gelde; dem Zutreiber soviel." Text Černínský zde jest lepší.

Ve článku 169. v řádku 3—4 instrukce Černínská má tyto udaje: „soll man einem jeden Wirt 1 Pint Brandtewein zu einem 7eimrichen Fass Bier geben." — Konec toho článku (řádky 10—13) zní v Černínské instrukci takto: „Zu *36* Seidel Brandtewein wird passirt 3½ Viertel Korn und ½ Viertel Gerstenmalz; nimmt man Weizenmalz, so ists desto besser; Hefen darzu 16 Seidel, und das Seidel Brandtewein vor *7 kr.* sodann passirt. Den Anis gebraucht man so nöthig nicht."

Ve článku 179. v 1. řádku Černínská instrukce má lepší čtení „*zu* Geld," a „*was*" místo „allwo"; pak v 3. řádku *Wert* místo nenáležitého „Werckh"; ve 4. řádku *Weinern* místo „Wein-". Také v 6.—8. řádku dlužno opraviti text Malovecký podle Černínského takto: „hernach was ein jeder gearbeitet, und *hingegen* an Robottägen schuldig, ordentliche Abrechnung halten, und ihnen das *übrige* bezahlen."

Z těchto rozdílů mezi oběma rukopisy, zvláště kdež brzo v jednom brzo v druhém scházejí celé řádky a ztrácí se tím smysl, jest viděti, že ty dva rukopisy nemohly povstati jeden z druhého pouhým nepozorným opisováním, ani Malovecký z Černínského, ani Černínský z Maloveckého, nýbrž musíme předpokládati jiný text starší, z něhož oba naše rukopisy vznikly přepisováním buď bezprostředně nebo prostředkem přepisů jiných. Nad to pak některé z číselných rozdílů vznikly patrně úmyslně, když ku příkladu o výrobě a zpeněžení kořalky jeden pán předpisoval na svých statcích jinak než druhý.

Zde dávám z Černínské instrukce tisknouti 18 článků, jež týkají se také lidí poddaných; jsou zde poznamenány čísly, jež mají již v rukopise od roku 1695. Nacházejí-li se tyto články také v rukopise Maloveckém, nevím.

Von der Kanzlei und was hierbei in Acht zu nehmen.

20. Man soll denen Leuten umb eine billige und leichte Bezahlung allerlei Schriften folgen lassen, als Intercessiones und Verschreibungen, Förderungsbrief, Con-

senszettel und dergleichen. Es soll auch die *Ambtsgebühr**), ausser es wären etwann absonderliche Personen guten Vermögens, und die auch so etwas mehrers aus freien Willen thun wollen, wie es sich öftermals begibt, mit welchen es etwas anderst gehalten werden kann. Und wer darwieder thun, und die armen Unterthanen darüber beschweren, oder ein höchers erpressen wollte, der soll mit unnachlässlicher Straf angesehen werden.

*) Konec hlavní věty schází.

21. Kein Faulenzer, unnöthige Schreiber und übrige *Kanzleijungen* werden bei denen Kanzleien passirt; sonsten wo das Ambt klein, einer, und wo es grösser, zum meisten zwene; diese sollen ihnen aufwarten und hin und wieder verschicket, geübet und mit einem nothwendigen Kleid versehen werden; mit ihrem Unterhalt soll man halten, wie es die Spezialinstruktion einer jeden Herrschaft oder Gut weiter weisen wird. Es sollen aber dergleichen Jungen der Obrigkeit Unterthanen und keine Frembde sein; welcher einen Frembden hat, soll abgestraft, und ihme weiter nichts gereicht, sondern ein Unterthan an die Stell genommen werden.

22. Wachs und *Dinten* sollen die Beambte, und die Obrigkeit nur das billigmässige *Papier* zu schaffen schuldig sein. Dann darumb nehmen die Beambten ihre Accidenzien und Schreibgebühr. Wer hiervon etwas in die Rechnung bringen wird, dem wird mans ausstreichen.

23. Die Grund- und *Waisenraitung*, zuvorderst aber die Waisenraitung, soll selbe jedesmahl nach der Grundrechnung 8 Tage, vor Weihnachten ebenfalls 6 oder 8 Tage gehalten werden. Bei derselben sollen sich die Beambte folgendermassen verhalten: zuvörderst sollen ordentliche Waisenbücher vorhanden sein, worinnen die Waisengelder verschrieben, woher sie kommen, wann sie gefallen, wie sie vermehret und verbessert werden, wer die Vormünder, wem sie ausgeliehen worden? Was an Zinsen zugewachsen, und hinter weme sie stehen? So alsdann die Waisen erwachsen, haben sie solche mit Wissen des Ambts und nach dessen Disposition zu erheben. — Es sollen aber Niemand *Waisengelder* zu erkaufen gestattet werden, bei Verlust der Summa, und eben halb so viel der Obrigkeit, und halb so viel der Kirchen oder nächstem Gotteshaus, das ist, dass er der kaufenden Summa verlustiget und noch so viel Straf verfallen sein soll. Wenn auch, wie öftermals zu geschehen pflegt, dergleichen Gelder aus gewissen Ursachen in Depositum entweder in die Waisenladen oder in das Amt eingeleget werden, also dass sie ordentlich jemand in das Waisenbuch zugeschrieben werden könnten, soll man solches keinesweges auf Scartequen aufschreiben, sondern ein absonderliches Protocoll oder Memorial haben, solche darein zu verzeichnen, und nicht hinter sich halten oder behalten und zu seinem Nutzen verwenden; denn dergleichen Gelder kommen in Vergessenheit und geschicht denen armen Waisen zu kurz. Welche Waisen sich auch ungebührlich hielten, sich zuvörderst an Gott und ihrer Obrigkeit vergriffen, es sei mit was vor einem Ver-

brechen es wolle, deren Gelder fallen in der Obrigkeit Handen, und soll darmit dieselbe disponiren und anzuordnen Macht haben. Der Beambte soll auch eines jeden Verbrechen, da sich dergleichen befündte, notiren und gnädiger Herrschaft oder seinem Oberbeambten umb fernerer Verordnung willen nebenst seinem Gutachten einschicken. — Es soll auch bei *Stellung der Waisen* ein ordentliches Register aller Unterthanen verfasst werden, in diesem nachgesäzten Form, woraus zu ersehen, wie viel eine jede Herrschafft Unterthaner an Angesessenen, Calupneren, Häuslern, Hausgenossen, Manns- und Weibspersonen, Alten und Jungen [hat] ɔc. Wer sie seind? Wie alt sie seind? Und wo sie seind? oder dienen und sich befinden. Aus welchem Verzeichnus dann man alsbald wissen kann, ob man Gesind vor die Herrschaftsnothdurft, so bei Stellung der Waisen und Gesinde abgesondert, die übrige aber in Auslesung des Gesindes kein Vortheil gebrauchen, dass man die Reichen und Vermöglichen umb ein kleines Versprechen exempt machen, hingegen denen Armen die ihrigen nehmen wollte, sondern der Gleichheit nach soll man handlen und hierinnen weder Gunst noch Gabe, noch eine Freundschaft ansehen. Welcher Beamter anders handlet, der ist keines ehrlichen Manns und darzu ernstlicher Straf wert. Vide formulam posterius in extractu.

Vom Grund-Bergrecht [t. j. o výročních soudech purkrechtních].

24. Es soll bei Haltung der Grund-Berg- oder Waisen-Recht*) nichts verschrieben werden, wo das *Geld* nicht alsobalden *baar* niedergelegt sei. So sollen auch die Beambte die empfahende Gelder alsobald ins Buch einschreiben in Beisein [der] Richter und Geschworner, auch dessen, der das Geld erleget; und selbiges soll hernach ausen Buch laut und formlich, dass sie es alle hören können, verlesen werden; denn wer nicht alsobalden verschreibt, was er empfahet, hat gewiss die Obrigkeit oder einen anderen zu betrügen in Willen. Von den empfangenen und andern Geldern aber soll eine besiegelte Specification unter des Haubtmanns und Rentschreibers Handunterschrift über der Obrigkeit Gelder der Raitung beigeleget werden, wie solches beigesäzter Form zu erkennen giebt. Cerne formam in extractu.

*) V rukopise stojí mylně: Waisen in Recht.

25. Die *Accidentia* bei dem Kaufen und Verkaufen, Verschreibung, Fristenaufsuchung der Leutgerechtigkeiten, Auszug und Extracten aus den Gerichtsbüchern, lasst mans bei jeden Orts Gewohnheit, jedoch dass zwischen denen Vermöglichen ein Unterschied gehalten, und die Unterthanen auch nicht übersetzt werden, sondern dass es bei einem Billigen verbleibe. In Erlegung der Gelder aber soll der, so legt, Schreibgebühr vom Schock 3 kr., und der es nimmet, ingleichen 3 kr. erlegen; wo es aber die Obrigkeit oder die Kirchen erhebt, soll der Beambte von diesen nichts zu nehmen schuldig sein.

26. Die *Grund- und Waisenbücher* sollen unmakulirt sein, und der Haubtmann soll ohne Beisein des Rentschreibers, noch der Rentschreiber unbewusst des Haubtmanns, etwas in die Grund- und Waisenbücher schmieren oder schreiben, auslöschen oder zusetzen, weniger etwas herausreissen, bei Straf des Halses; sondern da sich ein Irrthum befindet, sollen sie alle beisammen sein, und solches geschehen in Beisein des Dorfrichters und Geschwornen, welche es angehet, ehe auch nicht, als wann ein Grundrecht gehalten oder dergleichen etwas zu thun die Obrigkeit anordnen wird; ausser dieser Zeit, wo es nicht erhebliche Ursachen, soll die Bücher niemand eröffnen, sondern in einer Truhen verschlossen bleiben, zu welcher zwei unterschiedliche Schlüssel gemacht, und einen der Haubtmann, den anderen aber der Rentschreiber haben soll.

27. Bei Haltung der Grund-, Waisen- und Kirchen-Rechnung sollen auch die *Kirchenväter* anwesend sein, dann damit, so was verlassen wurde, oder sie sonsten bei einem oder dem anderen Grund etwas zu suchen, so die Kirchen anginge, sie vertreten, darumb sich anmelden und ihre Nothdurft reden könnten. Im übrigen soll man still sein, niemand schreien, schwatzen oder reden, der beim Recht nichts zu thun hat, insonderheit ehe dann es an ihn kommet, oder mit Zanken und Schnarchen, auch toll und voll vor die Bücher treten; der sich anderst verhält, soll mit ernster Straf belegt werden.

28. Die *Expedition in den Kanzleien* soll kurz sein, keinen in Sachen über die Gebühr aufhalten, sondern ein jeder willig gehöret, soviel möglich Ausrichtung gethan, und wieder zu seiner Verrichtung gelassen werden.

29. Nach ereignetem Todesfall der Eltern soll man dero Vermögen, *Verlassenschaft* alsobald inventiren, beschreiben und nach allem fleissig fragen; denen Kindern treue Vormünder setzen, durch welche sie zu allen guten erzogen und ihnen auf das ihrige achtgeben, und jährlich ordentliche Rechnung abgeführt werden. Es soll aber ein *Inventarium* in das Ambt geleget, und das andere denen Vormündern in Handen gelassen werden. Und gedachte Waisen sollen sich ohne Vorbewusst des Ambts durchaus nicht auf anderer Herren Grund begeben, weniger sich darauf verheiraten, bei Verlust ihrer habenden Gerechtigkeit.

30. Bei der *Rentladen* oder Truhen sollen zwene Schlüssel sein, von welchen den einen der Haubtmann, den anderen aber der Rentschreiber haben soll; und was über die wochentliche Ausgab verbleibet, soll man allezeit hinein versperren. Der Rentschreiber soll redlich handlen, keine Einnahmen hinter sich behalten, und nit mit der Obrigkeit Geld handlen, bei hoher und ernster Straf.

Von Kirchen und Schulen.

33. Desgleichen auf Kirchen, Pfarr- und Schulgebeude soll man stäte Aufsicht und Acht geben, damit kein Unterthan ohne Ambtsconsens mit frembden Unterthanen *copulirt* werde, dardurch Streit und Uneinigkeit zwischen den Benachbarten verursachet wird; auch dass man die arme Unterthanen in den Kindstaufen, Ehegaben und Begräbnussen *nicht übersetze*, sondern dass man leidlich mit ihnen umbgehe; imsonderheit sollen die heil. und geweihte Örter rein gehalten und von allem unnützen Gestaud und Gestrüd, Disteln und Dornen, absonderlich von dem abscheulichen Wurtzelgeitz [? Wurtzelgritz ?] wohl gesaubert, und dergleichen schändliche Kreuter aufzuwachsen keinesweges zugelassen werden.

34. Die *Schulen* soll man fleissig visitiren, auf die Schul- und andere Kirchendiener Acht haben, wer sie seind, wie sie sich in ihrem Leben und Wandel verhalten, was gestalt sie Unterthanen worden, ob sie auch der Nothdurft nach versehen, was sie lehren, und ob sie gute Exempel von sich geben, ob sie gelährt und fleissig seind, damit der Unterhalt an ihnen und das, was ein ehrlicher Mann vor sein Kind aufwendt, nicht umbsonst sei, damit die Obrigkeit inskünftig sich derselben Kinder gebrauchen und sie zu tüchtigen Ämbtern weiter befördern könne. Wo es sich aber befände, dass der *Schulmeister* versoffen, faul und nachlässig, auch weniger als ein Discipul wüsste, soll man ihn abschaffen und einen tüchtigen an die Stelle thun; wäre aber auch der Discipul unfleissig oder nachlässig und zu lernen nicht qualificirt, den soll man abschaffen, und anstatt des Buchs den Pflug in die Hand geben.

Von den Städten, Märkten und Dörfern.

49. In Einnahm der *Contribution* soll eine Gleichheit gehalten, und dem Armen nicht mehr, als dem Reichen auferleget werden. Es sollen aber die Beambte hinführo keine Contribution zu ihrer Einnahm bringen, sondern man soll bei jeder Herrschaft oder Gut zwene taugliche, wohlverhaltene und qualificirte Männer wählen, die Ambtsunterthanen, zu welchen sie selbsten ihr Vertrauen tragen; dieselben sollen die Einnahm haben, und alle Vierteljahr Rechnung im Ambt nebenst denen darzu gehörigen Quittungen in Beisein eines jeden Orts Richtern und Geschwornen niederlegen, und alles gebührlich verrechnen. Unnöthige Ausgaben und Unkosten soll man ihnen keines Wegs passiren, sondern ausstreichen; auch da es sich befinden sollte, dass sich dieselben mit dem Contributionsgeld verleget oder solches in andere Wege verwendet, sollen sie nebenst ernster Bestrafung zu restituiren gehalten werden. Man soll aber die Disposition und Austheilung der Contribution im Ambt machen, und zu Einbringung deren alsdann ihnen ein Register zustellen; da sie zu Einbrin-

gung deren zu schwach, ist ihnen das Ambt an die Hand zu gehen schuldig; und was sie von einer jeden Gemeind empfangen werden, darüber sollen sie quittiren. Wann nun ein Termin oder Repartition ausm Kreisambt kombt, sollen sie nach Befehl des Haubtmanns solchen Termin oder Repartitionsgelder sambt denen darzugehörigen Orten abführen lassen.

51. Die Richter und ein jeder, so vom Ambt *citiret* werden möchte, ist mit allem Gehorsam zu erscheinen schuldig; sollte sich aber begeben, dass einer oder der andere sich ungehorsam erweisen und auf Erforderung ins Ambt zum erstenmahl nicht erscheinen wollte, der soll das andertemahl citirt und mit Gefängnus (im Fall er keine erhebliche Ursach vorzubringen hat) gestraft werden; kommt er alsdann abermals nit, soll man ihn mit Gewalt abholen, und deren jeder söll der Obrigkeit 10 Schock oder 2 Scheiben Salz, auch (nachdeme das Verbrechen) wohl eine grössere Straf zu bezahlen schuldig sein.

Von Wirtschaftssachen, und erstlich von Meierhöfen.

53. Es soll der Haubtmann, Burggraf, noch einiger anderer Beambte oder Diener sich unterstehen, *Vieh* in der *Obrigkeit* Meierhöfen oder Schäfereien zu halten, es sei klein oder gross, bei Verlust desselben Viehes und noch weiterer ernster Bestrafung.

54. Ingleichen soll weder der Haubtmann vor sich, noch der Burggraf oder einiger anderer Beambter und Diener ohne Consens und Verwilligung der Obrigkeit sich unterstehen, von den *Leuten Felder* zu erkaufen, oder auf öde Güter zu säen, weder umb die Hälfte noch 3. Mandel; ingleichen denen Schaffern oder Knechten solches zu thun keineswegs gestatten, bei Straf der Wegnehmung und Verlierung des Getreides, und was ihnen noch ferner darumb erkennet werden wird.

67. Ob sich zwar hin und wieder bei unterschiedlichen Ämbtern vielerlei Verordnungen finden, was aus soviel Raam vor *Butter*, und aus soviel Milch vor *Käs*, *Quarg* und anderst gemacht, und was diese oder jene Zeit gesamblet und abgeführet werden soll; welches, wann es des Orts Gelegenheit zuliesse und andere Difficultäten, worumb es praecise oftermals nit sein und richtig zutreffen kann, also wäre es an ihme selbsten nit bös, sondern sehr gut. Es sollen aber in dieser Verordnung die Beambte auf dergleichen so genau nicht, sondern vielmehr darauf sehn, wie das Vieh, als eine *Küh* pro 9 fl., zum wenigsten 8 fl. denen Schafferinen oder anderen Leuten *vermietet* werde; und wo sie nicht zu vermieten seind, sollen sie von jeder auch 50 Pfund Butter und 100 Pfund Käs liefern, und an Quarg eine ziemliche Nothdurft.

328.

1696, 29. listopadu obnoven policejní řád o čeledi, dělnících, též o zahalečích a žebrácích v městech Pražských.

Královští místodržící a nejvyšší úředníci zemští k zamezení rozličných nepořádků obnovují patentem policejní řád vydaný 27. srpna 1683: 1. Čeledínové buďte najímáni na celý rok; který by se tak nechtěl najmouti anebo vystoupil před dosloužením, buď trestán vězením o chlebě a vodě 6 neděl. 2. O mužích, kteří na ulici čekají na práci kusovou nebo hodinovou; zahaleči a špatní lidé buďte visitacemi přiváděni ku práci. 3. Drvoštěpové sami ani ženy jejich neodnášejte dříví, a pracujte ne od půlnoci, ale od 4. hodiny ranní do 4. hodiny odpolední za 18 kr. na den beze stravy. 4. O práci na náplavkách; dělníci nechávali si houžve z vorů, formani ztráceli cestou klády, sladovníci nechtěli dříví řezat. 5. Podskalským plavcům ustanovuje se mzda za plavbu dříví v Praze, pod trojdenním vězením. 6. Proti zdražování dříví v Praze skrze překupníky. 7. Podavačům u zedníků buď placeno po 12—13 kr. v letě, 9—10 kr. v zimě na den. 8. Bělohorská opuka budiž vozena do Prahy na dvojspřežných vozích po 10 velkých kamenech. 9. Proti podvodným žebrákům buď zakročováno podle OZZho Y. 12, 13; skuteční ubožáci nechť nosí olověnou známku a žebrají u kostelů. Židovští tuláci buďte puzeni ze země. Židovští koňaři a vůbec židé ať nemají křesťanské čeládky. Člověka vypovězeného z Prahy kdo by spatřil, ať jej oznámí úřadu. — Magistráty měst Pražských i vedlejší práva pečujte o zachování toho řádu, trestejte přestupníky a každého čtvrt leta podávejte zprávu o tom. — Weingarten, Codex 1720, pg. 585—591, č. 536.

329.

1696: Řád vinařský v Neškaredicích a Perštejnci u Kutné Hory.

Starší řád vinařský při vinicích Neškaredických z r. 1578 tištěn jest v AČ. XXII. na na str. 261 č. 115. V sousedství Neškaredic jest ves Perštejnec (nyní Perštejnice), při níž bývaly též četné vinice, jichž držitelé v 16. věku tvořili mezi sebou cech, na způsob vinařského cechu Neškaredického. „Registra cechu vinařského vinic a zahrad Perštejneckých", jež se zachovala (nikoli však nejstarší), byla založena r. 1609. Tehdáž ves Perštejnec náležela obci Kutnohorské, k níž se dostala koupí r. 1595. Při konfiskaci pobělohorské byly obě vsi Neškaredice i Perštejnec s ostatním panstvím Kutnohorským městu odňaty a brzo potom od císaře darovány jesuitské kolleji v Kutné Hoře založené. Za panování jesuitů založena byla dosud zachovaná „Rejstra cechu vinařského u hor a vinic, které k Neškaredicům přináležejí," a sice dne 1. října 1641 „při prvním soudu v Neškardicích držaném" u přítomnosti rektora i prokuratora kolleje jesuitské, čtyř starších vinařů i všech držitelů vinic. Takové soudy konaly se v Neškaredicích i v Perštejnci, někdy však účastníci sešli se k tomu cíli v kolleji Kutnohorské. Soudy vinařské konaly se z pravidla každoročně ve 14 dnech po sv. Václavě; vinaři neboli držitelové vinic byli povinni osobně k nim docházeti a úroky z vinic skládati; při tom četla se vinařská privilegia a pravidla, obnovováni byli starší nad vinaři, dály se zápisy o vinicích i jiná řízení. Co při soudě se nevykonalo, dokonávalo se pak při posudku, jenž se držel několik dní později. Místnější pravidla o tom a jiných obyčejích vinařských obsahoval řád vinařský Neškaredický, jenž r. 1696 byl vepsán do purkrechtní knihy vinic. Jakž jest vidno zvláště ze článku 12. a 13., vyšel ten řád z moci nebo aspoň s potvrzením teh-

dejší vrchnosti, totiž jesuitské kolleje Kutnohorské. Mluví sice jenom o soudě v Neškaredicích, a nezmiňuje se o Perštejnci, ale podléhali mu všichni držitelé vinic (jak poznamenává Fr. A. Slavík) Neškaredických i Perštejneckých. Tuším, že bývalé dva cechy vinařské, Neškaredický a Perštejnecký, v druhé polovici 17. století spojily se v cech jediný, jehož soud zasedal v Neškaredicích, a snad jenom registra vinařská vedla se dále dvoje, o každé vsi zvlášť; Slavík v Kutnohorských Listech z 3. prosince 1881 č. 17 uvádí z nich jména starších nad vinaři v Neškaredicích z let 1606—1646 a inspektory z let 1710—1726, z Perštejneckých pak register jmenuje starší z let 1608—1662. Celý řád z roku 1696 zní takto:

1. Jeden každý držitel vinice své má ji dáti nejméně v roce do knihy neb register cechu vinařského *zapsati*. Čehož jestli neučiní, dvojnásobný plat od zápisu a pánům starším 10 grošů bílých složí. Dříve však, než se zápis stane, má se každý u pánův starších o zápis ohlásiti, a bez jich uznání žádní zápisové státi se nemají.

2. Zápisové strany vinic státi se mají vždycky při obecném soudu Neškaredickém, a od takového zápisu klásti se má od jedné každé vinice prodané nebo zděděné dle taxy vinice z jedné každé kopy po 1 gr. bílém, a pánům starším diskrecí 30 kr., poslu z vinice 1 kr., a vosku do pořádku vinařského po 1 libře.

3. Mimo *obecného soudu* Neškaredického všickni držitelové vinic sjíti se mají k pánům starším dvakráte v roce, bez všeliké výmluvy, pod pokutou 5 grošův bílých, totiž nejprve ten outerý po suchých dnech po Svatodušních svátcích [sic].

4. Také všickni páni držitelové vinic všeckny *pusté vinice* povinni jsou rývím vinným vysázeti a je vzdělávati. Jestli by pak který týchž vinic orbou s vědomím vrchnosti užíval, tehdy takový pozor dá, aby skrze dohánění s potahem na jiných vinicích žádné škody neučinil. Pakli by někdo takového něco se dopustil, vedle uznání pánův starších tomu, komu se škoda stane, náhradu učiniti musí.

5. Což pak se *hradby* dotýče, jeden každý okolo své vinice s obou stran od pole neb cest příkopy neb jinší dobré hradby vzdělati má, tak aby skrze některých nedbanlivost jinší na svých vinicích škody netrpěli.

6. Podobně na týchž vinicích po stromích housenky sbírati povinni budou dle uznání pánův starších. Pokuty jest uznáno 1 libra vosku. Při každém *soudu vinařském* Neškaredickém mají se neb jiní starší noví voliti anebo potvrditi starší. Nemá žádný vinice své najímati nájemníkům neb podruhům bez povolení pánův starších.

7. Každý také držitel vinice k témuž soudu vinařskému do Neškaredic k odvádění *ourokův* sám osobně má se postaviti pod pokutou 10 gr. bílých. Pokudžby pak pro slušné příčiny přijíti nemohl, takové své zaneprázdnění předtím před někoho z pánův starších přednésti může, však na svém místě jiného postaviti povinen bude. Že se pak k takovému soudu k nařízené hodině příliš pozdě scházejí a staví, tak že pán gruntův a páni starší na ně dlouho čekati musejí, ten takový složí pokuty 4 gr. bílé.

8. Kdyby někdo na vinici jiného byl postižen, tehdy od rychtáře Neškaredického vězením opatřen a odtud do šatlavy dodán býti má; potom vedle uznání pána gruntův potrestán bude. Ani žádných cest nebo stezek skrze vinice jedni druhým (prve nebývalých) činiti nemají. Kdo by pak koho zastihl, má jej před pány staršími obžalovati, a on dle jich uznání potrestán bude.

9. Ten týden po soudech obyčejných *posudky* držet se mají, při kterých sami páni starší se najíti dáti mají, a ti, kteří se povolají. Při těch pak posudcích mají se registra přehlížeti, zdali všickni ourok odvedli, a pokudžby neodvedli, jak výš položeno, 10 gr. bílých pokuty složí. Tehdy také mohou se zápisy na vinice dělati, kteří se při soudu hlavním státi nemohly. Ty pak posudky držeti se mají na tom místě, kde pánům starším jmenováno bude.

10. Na postiženém *dobytku* na vinici nemá žádný sám sobě střílením, raněním nebo zkažením dobytka náhrady dělati, ale s takovým dobytkem u rychtáře Neškaredického se osvědčiti, škodu dáti šacovati, kde dopomožení míti bude. Ani jakých jam na zvěř neb dobytek na vinicích dělati žádný nemá, pod pokutou ztracení té vinice.

11. Kdo by koliv v jakých příčinách, buďto za příčinou prodaje neb koupě vinic, nějakého nesrozumění aneb na nich vzdělaných škod, k spatření a vyšetření toho pánův starších nad vinicemi *výchozu* se dožádal, ten a takový jeden každý za práci jejich dříve, než se výchoz stane, východného na penězích 35 kr. beze vší odpornosti dáti a složiti povinen bude; a jestli by se toho dáti spěčoval, nemá se jemu v tom zadosti učiniti.

12. Zachovává sobě pán gruntův moc a právo buďto staré artikule potvrditi, anebo ze slušných příčin je proměniti a jiné ustanoviti.

13. Též zachovává sobě pán gruntův moc a právo, místo k soudům nařídíti buďto v Neškaredicích anebo jinde, kde by se jemu pohodlnější místo k držení těch soudův vidělo.

14. Pokladnice s penězi se chovati bude u pana inspektora pořádku vinařského. Nejstarší pak z pánův starších počet z peněz povede, a při soudech vinařských k approbací svoje počty přinese.

15. V žádného moci nebude na penězích někoho pokutovati, leda z dovolení a za dobré uznání pána gruntův.

Tento řád uveřejněn byl poprvé Fr. A. Slavíkem v Kutnohorských Listech 5. listopadu 1881 č. 15.

Držiteli vinic Neškaredických i Perštejnických bývali hlavně sousedé a jiní obyvatelé města Kutné Hory, vedle nich též poddaní z vesnic i šlechtici usedlí v okolí Kutné Hory. Starší nad vinaři bývali bráni z Horníků, a jim ku pomoci přidáván některý soused vesnický. Vinařství u Kutné Hory již v 17. věku hynulo, napřed válkami, potom i z té příčiny, že se

nevyplácelo. Vinaři opouštěli své vinice, a bývalo nesnadno najíti někoho, kdo by se ujal spustlé vinice zdarma bez kupní ceny, za pouhý úrok k vrchnosti. Největším dílem vinice v 18. století zoraly se v pole. Cech vinařský byl r. 1752 zastaven rektorem kolleje Kutnohorské.

330.

1697, 26. února: Řád včelařského cechu na panství Lipnickém v Moravě.

Vydal jej Ferdinand kníže z Dietrichšteina jakožto vrchnost, když ho za to žádal „jistý počet měšťanův našeho města Lipníka, jakož také mnoho poddaných našeho knížecího panství Helfenšteinského a Lipenského“ (obojí jméno znamená totéž panství). Článkův jest 23; cech měl si každoročně voliti správu, totiž jednoho mistra včel, dva starší a šest přísežných rádcův. Uveřejnil ten řád Fr. Krestýn v Praskově Selském Archivě 1905, IV. str. 1—14.

331.

Instrukce vrchnímu hejtmanovi panství Litomyšlského

vydaná 18. července 1698 od hraběnky Marie Eleonory Kláry Trautmansdorfové.

Starý opis této instrukce nachází se v archivě Českého Musea; není při něm zvláštní instrukce pro hejtmana panství Chocenského, jakž by se mohlo mysliti podle začátku. — Dřívější držitel panství Litomyšlského byl Jan Fridrich hrabě z Trautmansdorfa, jenž držel i panství Brandýské, Chocenské a jiné statky v Čechách; vládl na Litomyšli od roku 1650, zemřel 4. února 1696. Poručnicí statků a nezletilých sirotků po něm stala se vdova, třetí jeho manželka Marie Eleonora Klára rozená ze Šternberka, jíž byli při tom ku pomoci Ignác hrabě ze Šternberka, Leopold z Trautmansdorfa a bratr její Václav ze Šternberka, o němž jest v úvodě zmínka. Poručenská správa trvala 3 leta, až nejstarší syn František Václav z Trautmansdorfa došel let a r. 1699 rozdělil se s bratry o dědictví po otci; sám ujal panství Litomyšlské, bratr jeho Antonín panství Chocenské a Fridrich panství Brandýské n. Orl. (Sedláčkovy Hrady I. 24.) — Přítomná instrukce směřuje toliko k napravení některých vad a šideb, jež hraběnka poručnice shledala na panství Litomyšlském a Chocenském.

Nochmalige erinnerliche Wirthschaft-Puncta, welche von mir sowohl dem Oberhauptmann zu Leitomischl als auch dem Chotzner Hauptmann negst beiderseits untergebenen Wirthschaftsbeamten fleissig zu observiren und denenselben in alle Wege nachzukommen gnädig angeordnet und hinterlassen worden, als nämlich, und zwar: die Herrschaft Leitomischl anbelangend:

1° Weilen aus vielen Umbständen und vorgekommenen Anmerkungen zu spüren, dass weder von mir ertheilte Instructiones, noch die von meinem hochgeehrtesten H. Bruder Lb. in verwichenen 1697 Jahr hinterlassene Wirthschaftspuncta bishero noch wenig observiret und denenselben nachgegangen worden, welches doch

von denen sammentlichen Wirthschaftsbeamten ihren pflichtmässigen Schuldigkeiten ein Genügen zu leisten unfehlbar hatte geschehen, oder im Fall es durch einige Veränderungs-Zeiten und anderwärtig verhinderliche Erheblichkeiten nicht sein oder werkstellig gemacht werden können, dennoch wenigstens mir nebst angehefteter gutachtlichen Meinung gehorsamlich beigebracht werden sollen. Derowegen der Oberhauptmann dasjenige, was er vermög ertheilten Instruction und hinterlassener Wirthschaftspuncten bishero unterlassen, mit dem nächsten, und zwar unverzüglich werkstellig machen, und zu diesem Ende gleich nach meiner Abreis von hier sowohl erwähnte Instructiones, als auch bemelte Wirthschaftspuncta wohlbedachtlich überlesen, selbte auch wenigstens alle Quartal repetiren, und dasjenige, was seinige unterhabende Wirtschaftsbeamte conveniret,*) extractive einem jedweden aus ihnen mitgeben, und also una fidelia [?] meiner Pupillen Nutzen und Fromben in alleweg beobachten, oder wofern sie einigen Anstand befindeten, denselben mir neben ihrer gutherzlichen Meinung des nächstens beibringen sollen.

*) Spíš: concerniret.

2° Und gleichwie unter andern aus deme sonderlich eine gute Wirthschaft zu verspüren, wann man die *Breuhäuser*, als von welchen die grösste Nutzung herfliesset, mit zeitlicher Machung eines ergiebigen Malzvorraths versorget, welches bishero nicht allerdings observiret, sondern mit grossen Schaden meiner Pupillen dergestalt unterlassen und hierdurch verursachet worden, dass man in Abgang des erforderlichen Vorraths hernach den Weizen und Gersten unumgänglichen in hohen Preis erkaufen müssen, wessentwegen nicht unbillich der Regress an demjenigen, welcher durch nichtgethane Vorsorg einen solchen Schaden causiret, gesuchet werden könnte. Als soll hinfüro sowohl bei der Leitomischler als Chotzner Herrschaft mit allem Fleiss und Eifer dahin getrachtet werden, dass des benöthigten Malzvorraths auf anderthalb Jahr, oder wenigstens auf ein ganzes Jahr zeitlich, und zwar längstens bis ultima Februarii dergestalt gemachet, und auch darbei dieses sonderlich bei dem hiesigen Leitomischler Breuhaus hauptsächlich beobachtet werden möge, dass wenn die Gersten dermassen theuer, und hergegen der Weizen im gleichen valore oder nicht viel höher im Preis wäre, womit durch Aufbehaltung und sodann Verkaufung des Weizens kein grosser Nutzen zu erheben oder zu hoffen sein sollte, in solchem Fall der einheimbische Weizen vermalzet, der dritte oder vierte Theil desselbigen, nachdeme man mit selben, ohne dessen mehreres zu erkaufen, würde erklecken können, auf jedes Gebreu dem Gerstenmalz zugeleget, und also die Schüttung beider Sorten Getreids auf 50 Fass, zu 7 Vierteln auf ein Fass, deren [die?] zubreuenden 5 Fässern aber ausgenommen, gegeben werden solle. Wenn aber kein Weizen, sondern nur lauter Gerstenmalz (in Ansehung, dass der Weizen etwan theuer, und da solcher verkauft würde, bessern Nutzen abwerfen möchte): als soll derlei Weizen nicht zum Vermalzen gegeben, sondern lieber verkaufet, hingegen aber auf

ein jedes Fass, die 5 zubreuenden Fässer mit eingehend,*) damit das Bier gut und körnig sein möge, 7 Viertel Gerstenmalz, und also in die Summa auf 55 Fass 96 Strich 1 Viertel geschüttet und passiret werden. Und zumalen *) eingerechnet?

3° zu Verfertigung eines anderthalb oder wenigstens ganzjährigen Malzvorrathes eine geraume und bequeme Malztenn nebst andern Bequemlichkeiten erfordert wird, der Breuer aber in diesem Fall sich beschwert, dass ihm der Ort zu Verfertigung so theueren Malzvorraths zu eng und sonst aus andern Ursachen unbequem sei, als solle der Oberhauptmann veranstalten, dass die alte Malztenne bei der Herrnmühl unverzüglich zu bereiten [zubereitet] und angerichtet werde, damit alldorten, gleich wie vorhero, also auch fürohin das Malz, und zwar mit Anfang dieses eingehenden Herbst gemachet werde. Und indeme

4° es die Erfahrenheit gibt, dass der *Füllkeller* allhier unter der Erde gelegen, und das Bier, nachdeme es gefüllet und vergähret, meistentheils in Ermanglung eines andern Bierkellers bis zum Ausstossen allda gelassen, oder wann inmittels wiederumb ein Gebreu geschehen, nur alsogleich in dem Vorkeller und Stiegen gethan werden müssen, welches, wann Neubier gegohren und sehr grossen Brailam [?] oder Dampf von sind gegeben, dass das zum Ausstossen alldar gelegene Bier entweder aufrührisch und trüb, oder aber von denen Breuersknechten, welche dem Vernehmen nach schier Tag und Nacht unter dem Vorwand der Hefen und Frischbier stets in besagtem Keller gestecket, vermuthlich mit Abzapfung und wider Zufüllung des Frischbiers veruntreuet und verfälschet worden; als wird, dieses schädliche Uebel zu verhindern und abzuwenden, dem Oberhauptmann gnädig anbefohlen, dass er die aus besagten Vorkeller in den Weinkeller gehend[e], jezo aber bis dato vermauerte Thür wiederumb eröffnen, und in dem einem Wein-Keller, wie ihme schon gezeigt worden, die Hälfte mit einer Zwerchmauer untermauern, die dazu gehörige Kantner, auf dass das ausgegohrene Bier zum Ausstossen allda hingelegt werden möge, alsogleich nach meiner Abreis verfertigen, ingleichen bemeldten Füllkeller, damit keine solche Unsauberkeit gehöget und durch einen üblen Geschmack dasjenige Bier nicht inficiret werden möge, mit Boch [?] oder Kiesel fein auszuflostern, nicht weniger, um solchen Füllkeller jederzeit mit frischem Wasser aussäubern zu können, durch die Maurer in den daneben befindlichen Stollen oder Kanal ein Loch, vermittelst welches die Unsauberkeit in jetzt erwähnten Stollen abgeschweifet werden könnte, durchbrechen, dem Breuer aber die Hefen und Frischbier bei dem Füllkeller oder neben dem guten Bier zu halten auf keine Weis gestattet, sondern dieselbe anderwärts hinzuthun ernstlich anbefehlen, und alles auf solche Weis veranstalten solle, damit zur Verbesserung und Vermehrung des herrschaftlicken Nutzens dermal ein gutes und lobwürdiges Bier zum Ausschenken befunden werden möge.

5° Und gleich wie nun pro meliori cautela der Reichardt vermög meines jüngstes Decrets zu einem *Controlor des Bierbreuers* bestellet und verordnet worden, dass neben dem Rentschreiber derselbe jedesmal bei dem Bierfüllen gegenwärtig seie, und auf die vermuthliche Unterschleife und Vortheilhaftigkeiten, sowohl so lange das Bier noch auf dem Breustock stehet, als auch wann es schon zum Einfüllen in dem Kanal abgezapfet wird, genaue Obacht, auch den Schlüssel von besagten Füllkeller haben, und ohne seiner niemanden einiges Fass ausgestossen, demselben aber vor seine Mühewaltung von jeden Fass in die Dorfschafts-Wirthshäuser und Kretschmer ausstossenes Fass Bier von denen Schenkern zu 1 Kreutzer Schreibgeld gegeben werden solle. Als wird solch meine gethane Verordnung hiemit nachmals wiederholet, und Kraft dessen dem Ober-Hauptmann nach meiner Abreis hierüber steife Hand zu halten, und damit demgemäss embsig und getreulich nachgelebet werde, ernstliches Ansehen zu haben; nicht weniger dass er Johann Reichardt, nachdeme das Bier zugefüllet, die ganze und halbe Fässer, auch Eimer und halbe Eimerfassel ordentlich numerire, und dergestalt nicht bald da, bald dorten die Fässer ausglauben, sondern wie selbste in der Ordnung nach einander liegen, den Schenkern zum Schank ausstossen lassen, und was so nach dem Ordinari-Guess und Einfüllung der 55 Fass noch übrig bleiben möchte, verzeichnen, und dem ganzen Gebreu in richtigen Empfang nehmen lassen solle, gnädig anbefohlen; und annebens auch ferner verordnet: Weil mit dem Breuwesen und Ausstossen des Biers, auch Ertheilung der Zettel zum Ausstoss, Einschreibung in das Bierregister und Verraitung des dafür empfangenen Gelds der Rentschreiber seine sonderbare Sorgfalt und Mühewaltung haben muss, also dass auch nicht unbillich ihme hievon einiges Accidenz zu geniessen gebühret, auf dass er Oberhauptmann denen Leitomischler Stadtschänkern — in Ansehung dass, obzwar die gn. Obrigkeit laut mit weiland Herrn v. Pernstein sel. Gedachtnuss getroffenen Vergleichs ihnen das Fass Bier nur umb 35 kr. wohlfeiler, als es in die Dorfschaften ausgestossen wird, zu lassen schuldig, dennoch aber umb 59 kr. leichter gelassen, auch dass durch diese Cautela das Bier hinfüro besser und gerechter, als es vorhero gewesen, sein wird — zu Erlegung von jedem Fass nebst dem vorigen Kreuzer, gleich wie die herrschaftlichen Schenken, zu bezahlen auferlegen und darzu halten solle; welcher sodann nebst dem eingehenden Fass-Kreuzer von den Dorfschafts-Schenken ad massam [?] geleget, und auf gleichen Theil mit ernannten Johann Reichardt getheilet. Zu Verhinderung aber alles besorgenden Vortheils, welche [sic] sich der Breuer mit seinem Gesindl gebrauchen könnte, am Ende des Kanals, durch welchen das aus dem Breustock in dem Füllkeller abzapfendes Bier rinnen thuet, einen Zapfen mit einer Anleg-Kette und Vorhängschlössl gemachet, und selbtes von dem Reichardt so verschlossen gehalten werden solle, bis die Zeit zum Bierfüllen vorhanden ist.

6° Damit aber mit Ausschenkung des [Biers] sowohl in der Stadt Leitomischl als auch in denen Dorfschaften kein Vortheil begangen, oder fremdes Bier zu meiner Pupillen Schaden heimlicherweise eingeführet, wie nicht minder von den Schenkern gerechtes Mass gegeben werde, auch die *Wirthshäuser* niemal ohne Bier sein möchten: als habe dem Christian Reiser [?], welcher einige Jahr Kanzleibedienter gewesen und noch bleiben solle, zugleich vor einen jüngern Uber- und *Bereitern* (weilen der alte nunmehro etwas zu schwach und sein Dienst der Gebühr nach nicht allerdings mehr vorzustehen unvermöglich ist) auf dieser Herrschaft Leitomischl angenommen, und allbereit mit einem Spanzetl und Instruction dergestalt versehen, dass er vorderist, damit kein fremdes Bier weder in die Stadt, noch auf die herrschaftliche und Stadtdörfer eingeführet, auch von denen sammentlichen Unterthanen an denen Kirchweihen oder sonst andern Zeiten keine Patoken zu Haus gemachet; item das Bier von denen Schenken nicht verfälschet, sondern wie es aus dem Breuhaus (worauf eine sonderbare Obsicht zu halten, und das Bier im Schlossbierkeller öfters auszukosten ist) gut genommen, auch also im ausgesetzten Werth ausgeschenket, und nicht falsche oder geringe, sondern gerechte Maass gegeben werde, auch die Schenken niemals ohne Bier sein und bleiben möchten, ihre Keller visitiren; nicht weniger damit die Fässer von dem Binder nicht zu gross und nicht zu klein gemachet, auch von denen Schenkern nicht verschleppet oder zu Schaden gebracht, sondern jedesmal wieder in das Breuhaus ohne Abgang geliefert werden möchten, genaue Obsicht halten; beinebenst auch, u. zw. sonderlich auf dem *Tabakhandel*, damit von keinem andern, ausser des Tabakmachers Mathes Fleisch (welcher laut Contracts allein und sonst niemands anderer den Tabak auf die Herrschaft zu verschaffen, denen Schenkern zum Verkauf ausstellen, und deshalben in die herrschaftliche Renten von jedem Gulden Werths Schnupftabak 18 kr., von einem Pfund Rollen- oder Rauchtabak aber zu 3 kr. zu bezahlen haben wird), einiger fremder Tabak in die Herrschaft eingebracht würde, ebenfalls gute und fleissige Obsicht haben, und im Fall er einiges fremdes Bier sowohl in der Stadt als auch in denen Dorfschaften, — sonderlich aber bei den Stadtdörfern, welche laut erhobenen Extractis aus denen Rentraitungen sehr wenig herrschaftliches Bier ausschenken und muthmassig einig fremdes Bier einprakticiren müssen, weswegen sie auch auf die Schlosskanzlei citiret und hinfüro fleissiger und ohne Unterschleif herrschaftliches Bier zu schenken, oder in Betretung einiges Unterschleifs der unausbleiblichen schweren Strafe gewärtig zu sein, treulich ermahnet werden, — betreten möchte, dasselbe ohne Ansehung der Person in Contraband ziehen, und den Oberhauptmann zu fernerer Disposition gehorsaml. beibringen solle. Im welchen Fall, wenn es die Nothdurft erforderte, ihm auch alle behörige Amtshilfe zu leisten sein wird.

7° Was bei denen herrschaftlichen *Scheuern* durch die Drescher, geschworne Scheuermeister und Meierhofsschaffer, sowohl bei Dreschung des Getreides, als auch in Besäung der Felder vor Untreu und Vortheilhaftigkeiten begangen worden, das ist [in] meiner jetzigen Anwesenheit zu Leitomischl mit meinem höchsten Missfallen der Genüge nach ans Tagelicht kommen; woraus zu verspüren, dass der Kastner dem geleisten Jurament nach seinen Dienst nicht mit solchem Fleiss, als es die Schuldigkeit erfordert, abgewartet, und die Scheuern gar selten visitiret, oder denen Abdrüschen beigewohnt, also dass ich nicht unbillich genugsame Ursach habe, solche connivendo begangene Untreu und ans Tagslicht gekommenen *Diebstahl* an ihme zu suchen. Damit aber diesem Unheil gesteuert und derlei höchst verbrüchliche Diebstahl verhindert werden möchten, als habe gn. resolviret, alle bisherige Ordinari-Drescher gänzlich abzuschaffen und sie von ihrem Eid zu entlassen. Befehle derowegen dem Oberhauptmann gnädig, dass hinfüro ordinari-beeidigte Drescher [nicht] gehalten, sondern bei jeden haltenden Amtstag aus denen Chalupnern und Hausgenossen alle Wochen die benöthigte Anzahl der Drescher angeordnet, u. zw. alternatim bald zu diesem, bald aber zum einem andern Hof bestellt, und ehender nicht, bis zu dem Abdrusch, keine Säcke mitzubringen bei scharfer Bestrafung ernstlichen verboten werden solle. Und wird annebenst der Kastner hiemit und [sic] gewarnet, dass er sein Kastenamt fleissiger und treuer, als bishero von ihm beschehen, vorstehen und sich besser verhalten, auch zu Erweisung seines treueifrigen Fleisses die Aufhebung deren Abdruschen also veranstalten solle, damit nicht in einem Tag auf einmal bei denen sammentlichen Meierhöfen, sondern unterschiedlichen Tage [sic] in denen Wochen, meistens des Tages bei 3 oder 4 Meierhöfen aufgehoben, und auch hiervon vorhero allezeit dem Oberhauptmann, ob er nicht etwan auch dabei sein könnte, die Nachricht gegeben werden.

8° Und dieweilen nun die beeidigte Drescher wegen verübter Untreu und begangenen Diebstahls gänzlich abgeschaffet, hingegen aber zu denen alle Amtstäge verordneten neuen Dreschern auch noch drei *Oberdrescher*, nämlich Wenzel Jaworniczky, Wenzel Klatowsky und Strakowsky, also und dergestalt auf und angenommen werden, dass sie drei bei allen Meierhöfen, und zwar der Jaworniczky bei dem Sedlischter, Augezder, Pernsteiner und Rosensteiner, der Klatowsky bei dem Tisower, Horker, Hermanitzer und Tisower Schafstall, der Strakowsky aber bei dem Friedricher, Literbacher, Leutomischler und Sternteucher Meierhöfen die Obsicht haben, die Scheuern nach Möglichkeit alle Tage, soweit sie erklecken können, fleissig visitiren, denen Dreschern, ob sie auch das Geströh rein und sauber ausdreschen, genau nachschauen, die vermeinende Schlupfwinkel, ob sie nicht Diebstahl begehen und einiges Getreid entfremden oder sonst andere Vortheilhaftigkeiten sich gebrauchen, durchsuchen, und übrigens ihren treueifrigen Fleiss auf alle Wege und Manier er-

weisen sollen; worüber ihnen der Oberhauptmann eine böhmische Instruction zu verfassen, und was ihre Schuldigkeit zu thun erfordert oder was ihme über noch nothwendig zu sein beifallen möchte, zu inseriren und fein deutlich aufzusetzen, darnebens aber auch dieselbe denen sammentlichen Dreschern vor Oberdrescher vorzustellen, und dass sie ihnen in diesen herrschaftlichen Gehöften alle gehörige und gehorsambe Parition leisten sollen, ernstlichen anzubefehlen haben wird. Vor welche ihre der drei Oberdrescher treu leistende Dienste, fleissige Verrichtungen und Mühewaltung zu einer Ergötzlichkeit sie aller Robot befreiet, und zugleich mit den andern Dreschern dergestalt, dass allwo 11 Drescher sein werden, sie, u. zw. ein jeder aus seinen assignirten Höfen, den 12. Theil, und also consequenter wo mehr oder weniger Drescher sein, allezeit den letzten Theil zu nehmen befugt und ihnen passiret werden sollen.

9° Bishero ist der üble und sehr schädliche Gebrauch gewesen, dass die Drescher denen Schafferinnen das gebührende *Hintergetreid* vor das Geflügel und andere junge Vieh aus den Scheuern getragen, wornach allerlei Vortheil und Untreu verübet werden können, welches aber keineswegs mehr zu leiden oder zu gedulden sein wird. Derowegen solle hinfüro solches Hintergetreid die Schafferin selbsten, oder ein von ihr dazu bestelltes Mensch nehmen und darvon tragen. Es solle aber jedesmal der Oberdrescher oder Scheuermeister darbei sein, auch die Wirtschaftsofficiere, besonders der Kastner, die Drescher uberfallen und das Hintergetreid in Augenschein nehmen, umb alle Vortheilhaftigkeiten und Unterschleifen, welche die Drescher mit der Schafferin ubey [üben?] dörfen, vorzukommen, und die befundene [sic] gemessener Bestrafung abzustellen.

10° Und indem bei dieser Herrschaft Leitomischl eine ziemliche Quantität allerhand Oftergetreid und schlechten Haber vorhanden, hingegen aber, Gott sei gedankt, dem Ansehen nach heuer durch den göttlichen Segen eine reiche Fechsung zu hoffen, also dass solches *Hintergetreid* und *schlechter Haber* länger aufzuhalten unthunlich zu sein scheinet: dahero wird sothanes Getreid noch vor dem angehenden Schnitt, soviel als nur immer möglich anzuwähren, in dem ausgesetzten Preis oder wie es aufs beste auszubringen wäre, verkaufet werden können. Hingegen

11° solle der Oberhauptmann [mit] dem Kastner alles Fleisses dahin bedacht sein, damit zu der künftigen Frühlingssaat wills Gott etwan 4 bis 500 Strich schönen und reinen Habers verschaffet, und nach und nach der so schlechte und unreine Haber ausgerottet und getilget werden möge.

12° Demnach auch in meiner Anwesenheit ich die Verordnung gethan, dass zur Vermehrung meiner Pupillen Renten und Einkünften von dem *Salz-Versilberer* Johann Reichardt gegen dem, dass er vorhero von einer Kuffen Salz nur 160 Pfund verrechnet, nunmehr fürohin 170 verrechnet, und darbei vor gut befunden worden,

dass weilen auf der in Ziegeln gepflasterten Erden das gestossene Salz die Feuchtigkeit an sich ziehet und sich verzehret, in dem Salzgewölb, allwo die Kuffen zerschlagen und das Salz zur Auswaag zerstossen wird, eine 3 Viertel hohe Bühne von Brettern gemacht werden möchte: als wird dem Oberhauptmann hiemit anbefohlen, dass er sothane Bühne von dürren und trockenen Brettern, also wie es die Nothdurft erfordert, ungesaumbt verfertigen lassen solle.

13° Es ist zwar schon von meinem sel. Herrn Ehegemahl einmal resolvirt, dass der alte *Thiergarten* abgetrieben und ausgerodet, und daraus mehr Felder zu dem Pernsteiner Hof gemachet, nachfolgends aber von meinem hochgeehrtesten Herrn Bruder Lb. mit dem Oberhauptmann abgeredet worden, dass in diesen alten Thiergarten der Wald nur einerseits durchaus abgetrieben und ausgerottet, auch wo die Eichenbäume gar zu dick siehen, solige ausgegraben, und welche taugliche Stammen zur Wirthschafts-Nothdurft sich findeten, selbige in truckenen Oertern aufbehalten, von denen stehen bleibenden grossen Eichen aber die grossen Äste, umb denen Feldern den Schatten zu benehmen, abgehauen, die Rinden davon abgeschälet und auf die Lohe-Stampfe nacher Brandeis geliefert, wie nicht weniger etliche Klafter des ubrigen allda stehenden Walds aufwärts von Seiten des neuen Phaszhaan-Teuchts abgehauen werden solle, damit der Teucht derorten nicht so sehr beschattet, sondern den ganzen Tag von der Sonne bescheinet werden möge: bei welchem ich es auch allerdings bewenden lasse, und darbei dem Oberhauptmann anbefehle, dass er diesen gn. Verordnungen ein Genügen leisten und ein und anderes bewerkstelligen lassen solle.

14° Und sintemalen durch Ausrottung diesen alten Thiergartens dem Pernsteiner Hof eine ziemliche Quantität Felder zugewachsen, wordurch mehrer Vieh ausgehalten werden kann: als ist hiermit mein ernstlicher Befehl, dass in jetzt bemeldt Pernsteiner Hof noch vor Einsperrung des Viehes per [?] voll 80 Stück *Melkkühe* aufgestellet, und zu dem Ende die Kühe-Stallung vor sothane Anzahl, damit dieselbe in einem Tractu beisammen stehen können, sowie es mit dem Oberhauptmann allbereit ausgesehen und überleget worden, verfertiget; von dieser Anzahl Kühen aber jährlich 40 Kälber vermittelst göttlichen Segens abgesetzet, auch in allen andern Meierhöfen respective der darinnen haltenden Anzahl Molkkühe allezeit wenigstens die Hälfte an Kälbern ohne Widerrede abgesetzt, oder widrigenfalls von denen Schafferinnen der Abgang von der Hälfte ersetzt und bezahlt werden solle. In welchem Fall auch der Purgraf, wenn er zur Vollziehung dessen seinen möglichsten Fleiss nicht anwenden sollte, nicht ausser schwerer Verantwortung gesetzet werden könnte; dahero er fürohin darnach sich zu richten, und dieser gn. Verordnung nachzuleben wissen wird.

15° Damit aber auch der Purggraf wissen möge, wie sich mit Abgebung des Salzes zu Einsalzung der Butter zu verhalten, als wird hiemit verordnet, dass

zu *Einsalzung* eines Zentners Butter 12 Seitl Salz, wie ingleichen auf einen Centner ausgeschmalzener Butter 30 Pfund Butter passiret, und also auf einen Centner Schmalz 150 Pfund abgeschrieben werden solle [sic].

16° Weilen dann zwischen denen herrschaftlichen *Meierhöfen* und den Bauernhöfen ein Unterschied zu machen ist, als wird hiemit gn. verordnet, dass sothane obrktl. Meierhöfe in- und auswärts mit Kallich beworfen, ausgeweiset und mit Rollen [Rotten?] spaliret werden sollen, damit selbe gleichwohlen denen Herrnhöfen ähnlich sein möchten.

17° Aus der Forstraitung ist zu sehen, dass der Forstmeister zwar vor das verkaufte *Stamb-* und *Klafter-Holz* im unterschiedlichen Werth, jedoch alles nur summariter das Geld per Empfang verraitet, wann aber und ob solches Holz theurer nicht verkauft werden, mit keiner Approbation beleget. Daher zu mehrer verlässlicherer Sicherheit bemeldter Forstmeister nicht allein all und jedes verkaufendes Holz in eine ordentliche Specification bringen, einen jeden Kaufer mit Namen benennen, und solches dem Oberhauptmann zum Ubersehen ubergeben, auch zu seiner Approbation unterschreiben lassen, sondern auch das zur Schloss- und Breuhaus-Nothdurft schlagendes Klafter- und Breuholz in richtigen Empfang und Ausgab verraiten, sonderlich aber zu Breuhaus-Nothdurft das Holz in seiner gerechten Mass, nämlich 2 Ellen lang, und nicht also klein, sondern in grossen Schnitten machen, und darbei auch alles Fleisses guten Obacht haben solle, damit dasselbe ohne Unterschleif und Vortheilhaftigkeit von denen *Bauern* gerecht anhero ins Schloss geliefert werden möchte. Zu welchem Ende, weilen ein jeder Bauer 3 Klafter zu liefern schuldig, nebst dem Ochsenwärter, welcher auf solche Fuhren Achtung zu geben hat, jederzeit ein Schloss Mischgurter [?] zugegeben, und von ihnen das Holz ausgezählet, und die Zettel ertheilet werden sollen. Und weilen auch

18° in denen Wäldern und Puschen hin und her *windbrüchig* und unterschiedliches *Gipfelholz* liegen, und wenn dasselbe nicht aufgearbeitet wird, nur umbsonst verfaulen und den Wiederwachs verhindern thuet: als soll er Forstmeister seinen möglichen Fleiss dahin wenden, damit vorhero solch windbrüchig und Gipfelholz zur Wirthschafts- und Breuhaus-Nothdurft aufgearbeitet, das stehende Holz aber soviel möglich verschonet und die Wälder umb besseren Wiederwachses halber geraumet werden mögen.

19° Sintemalen auch kund und offenbar, dass der Forstmeister in denen Holzhauen und andern Püschen und Gesträuch [an] unterschiedliche Bauern und Unterthaner gewisse Grasflecken zum *Ausgrasen* gegen gewisse Bezahlung und Ertheilung einiger Zeichen uberlassen, und auch verschiedenen Orten die Hutweide verdingen, und von einem jeden Stück Rindvieh zu 10, 15 bis 20 kr. sich bezahlen lassen; hingegen aber, wie die Raitungen beweisen, nicht einen einzigen Kreuzer

hievon verrechnen, sondern zu seinem eigenen Nutzen wider sein geleistes Jurament und Gewissen vor sich nehme, welches unzulässiges und strafmässiges Accidenz aber ihme keineswegs gebühren thuet: dahero wird ihme Forstmeister hiemit gn. anbefohlen, dass er nicht allein solcher Eigennützigkeit sich gänzlich enthalten, sondern auch alsogleich, weme an welchen Orten und wie theuer, auch von welcher Zeit er sothane Graserei und Hutweiden uberlassen, eine ausführliche und gründliche Specification unverzüglich verfassen, und selbte mir zu gn. Ersehung und fernerer Deliberation einreichen solle.

20° Nachdeme auch bei denen Schlosshäusern, allwo jetzo der Purggraf, Kastner, Salzversilberer ihre Wohnungen haben, ein gewisser *Keller* eingefallen sein solle, welcher mit etlich wenigen Gulden wieder reparirt werden, und diese Beamte ihren Trunk Deputatbier, weil dieselben sonst keine andere Gelegenheit haben, einlegen könnten; wann dann nun selbiger Keller etwan mit 5 oder 6 fl. dem Vernehmen nach zuzurichten sei: als wird dem Oberhauptmann hiemit anbefohlen, dass im Fall nun solcher Keller gleich wohl zur Nothdurft und Bequemlichkeit sein kann, und mehrer nicht, dann die wenigen Gulden kostete, er denselben anzurichten die Verordnung thuen solle.

21° Sintemalen ebenermassen dem Leutomischler *Schlossgartner* bisher zu seiner jährlichen Besoldung 40 fl. an Geld nebst einem ergiebigen Deputat, und noch darzu auf unterschiedliche Samen 6 fl. gereichet, hingegen aber [nicht] der geringste Nutzen ausser des wenigen Obsts in die Renten eingebracht worden, und nun die herrschaftliche Einkünfte soviel möglich zu vermehren und die Ausgaben zu ersparen mir oblieget: als wird hinfüro obbemeldter Schlossgartner vor den Genuss solch weitschichtigen Gartens, obwohlen demselben zur benöthigten Arbeit jedesmal einige *Robotsleute* pflegen gegeben zu werden, dannoch aus anderwärtigen Considerationen zwar keinen Zins geben, jedoch die benöthigten Samen ohne Entgeld der Renten selbst zu verschaffen, und in obrigkeitl. Anwesenheit der Kuchl mit grünen Sachen, in Abwesenheit aber der gn. Obrigkeit die Wirthschaftsbeamte mit benöthigten Kuchlsachen der Möglichkeit nach [zu] versehen schuldig sein, worbei das Obst und allerlei Baumfrüchte zu Handen der gn. Obrigkeit vorbehalten werden.

22° Es ist zu sehen, was die hiesigen Papiermacher für ein leichtfertiges durchschlagendes *Papier* machen, also dass wann eine Seiten beschrieben wird, man es schon nicht lesen, auf der andern Seiten aber gar nicht mehr darauf schreiben kann, welches sowohl ihnen zum Schaden, als auch der Obrigkeit präjudicirlich ist. Dahero solle der Oberhauptmann dieselbe ernstlich vermahnen und darzu anhalten, damit sie besseres und tauglicheres Papier machen sollen, widrigenfalls man verursachet sein würde, auf andere Mittel zu gedenken, womit ein taugliches Papier

zubereitet werden möchte. Welche Verordnung auch denen Papiermachern auf der Herrschaft Chotzen anzudeuten sein wird.

23° Ich habe auch wahrgenommen, dass bishero die *Fisch-Raitung* nicht allerdings ordentlich, wie in der Instruction verordnet, geführet, weder also beschrieben worden, dass man alsogleich wissen kann, wann und mit wieviel Schocken ein oder anderer Streich-, Strecken- oder Karpfenteuch besetzet, und in welchem Jahr oder zu was vor einer Zeit und wieviel Schock zum Abfischen und zu verkaufen sein. Derohalben wird hiemit gegenwärtiger Entwurf sub Signo (|), wie solche Fischraitung hinfüro zu führen sei, mit mehreren zu vernehmen geben, welchem nach sich dann also zu verhalten, und anbei auch noch dieses zu observiren sein, dass nicht alle Teuchen Herbst ausgefischt, sondern deroselben ein oder zwei, in allem bis 50 oder 60 ß gehaltende, u. zw. solche, welche beständiges Wasser haben und den vierten Winter ausstehen möchten, auf das Frühejahr vorbehalten werden, damit durch den Sommer die Stadt und reisende Leute mit benöthigten Fischen versehen sein, und keinen Abgang an Fischen, als wie hievor geschehen, leiden mögen; zumalen auch selbiger Zeit die Fische viel theurer als sonsten anderer Zeiten anzuwähren sein.

24° Und indem vermög sub Lit. A. beiliegenden Extracts und Auswurfs unterschiedlicher gewiss- und ungewisser oder schwer anbringenden Resten sowohl ein ziemlich namhafte Summa Geldes, als auch unterschiedliches Getreid in Ausstand sich befindet, welche aber länger anstehen zu lassen nicht thunlich sein wird: als wird den specificirten Debitoribus zu Bezahlung solcher ausständigen Schulden hiemit der erste Termin zu St. Galli, und der andere zu Weihnachten gegenwärtigen 1698 Jahrs eingesetzt, und darbei dem Oberhauptmann mit dem Rentschreiber, auch Kastner alles Ernstes anbefohlen, dass sie diesen benannten Schuldnern es andeuten und dieselbe bei den ausgesetzten Terminen zur Bezahlung, sonderlich aber sowohl derer in den landtafl. Inventariis begriffenen Restanten, als auch seithero angewachsenen neuen Schulden, und im Weigerungsfalle auch mit Execution wirklich anhalten, oder widrigenfalls und in nicht richtiger Einbringung solcher Restanten und neuen Schulden selbsten darvor haften sollen.

25° Letztlich weilen schier allerorten von 1 Strich Malzgetreid, 1 Strich 2 Viertel gestrichener Mass oder ein gehäufter Schefl *Malz* (wiewohl auch in unterschiedl. Malzhäusern 5 Viertel Malz von 1 Strich Getreid zuruck gegeben werden), als soll der Oberhauptmann nicht allein dahin anhalten, dass er ein gleiches, nämlich von einem jeden Strich Malzgetreid, es sei Weizen oder Gersten, 1 Strich 2 Viertel gestrichener Mass oder ein gehäufter Scheffel gutes und unübertriebenes Malz zurück geben, sondern auch ihme Breuer ernstlich anbefehlen, dass er ohne Beisein des Kastners oder Bierschreibers, dafern der Kastner manchmal nicht zu Haus wäre,

kein Malz aus der Dörre auf das Malzhaus ausmessen und abtragen, weder von dem Malzboden auf die Gebreu ausmessen und herunter tragen lassen solle, wiedrigenfalls sowohl der Kastner als der Breuer mit einer unausbleiblichen Straf angesehen werden sollen.

Welche Verordnung und gn. Befehl der Oberhauptmann — im Fall anderst ein oder der andere keine sonderliche erhebliche Ursachen einzuwenden haben möchte, welche sie mir jedoch vorhero mit allen Umständen ausführlich zu remonstriren, und zu meiner ferneren Deliberation und Resolution des nächstens einzuschicken haben werden, — in allen Clausulen und Puncten vollziehen, und mit einem guten Effect und Nachdruck ein Genügen leisten sollen.

Actum Schloss Leutomischl den 18. Julij 1698.

M. E. v. S. Gr. zu Trauttmansdorf mp.

332.

1698, 17. prosince: Kníže Ferdinand Schwarzenberg propouští z poddanství studenta ke stavu duchovnímu, ale přeje si, aby poddaní chlapci nechodili na studia.

[An Höflinger.) Lieber Hauptmann! Ich habe zwar dem Johann Korbel, unterth. Knaben aus dem Dorf Suchenthal, so zu Neuhaus die humaniora absolvirt, nunmehr aber dahier den cursum philosophicum angefangen, die dimissoriales in eum eventum, wann er in eine Religion treten (gestalten er seinem Vermelden nach bei dem Kloster Zwetel pro susceptione bereits angehalten) oder sonsten die majores ordines pro sacerdotio annehmen sollte, die Dimissoriales bewilligt.

Ihr aber werdet euch erinnern, wie dass schon ein und anderesmal inhibirt worden, die unterthänige Knaben nicht ad studia, sondern (welches für sie und die Herrschaft besser) ad agriculturam, oder wenigstens ad opificia appliciren zu lassen. Welche Verordnung ich dann nit allein nochmalen hiehero wiederhole, sondern ihr werdet euch eures Orts genaue Hand darüber halten, und wann bei den haltenden Waisenstellungen, Landgeboten oder andern Inquisitionen vorkommen sollte, dass ein oder anderer unterthäniger Knab sich ad studia, es sei wohin es wolle, begeben, so würdet ihr die Eltern oder Befreundten alles Ernstes dahin halten, dass sie einen solchen Studenten alsobald wieder zurück fordern und auf die Herrschaft stellen. Sign. Wien 17. Dec. 1698. Ferd. F. z. Schw. mp.

Originál v kníž. archivě Třeboňském I. B. 5 AU 1 d.

(Další část této sbírky viz v následujícím díle XXIV.)

Rejstřík písemností

obsažených v díle dvacátém třetím.

D. XXII. Řády selské a instrukce hospodářské. Vydává *Josef Kalousek.*

(Čísla 1—193 z let 1350—1626 jsou tištěna v díle XXII.)

Menším písmem jsou zde zaznamenány ty kusy, které v tomto svazku nejsou vytištěny v doslovném znění svém, nýbrž toliko u výtahu, anebo ku kterým se jen odkazuje s udáním, kde jsou vytištěny.

purkmistra, potom jiných 89; artikulové, kteří se lidem poddaným při řízení soudu každoročně čísti mají 92; formule přísah 96; taxa střelného 97.

199. 1628, 1. května: Obnoven řád mezi obcemi Hořejším a Dolejším Jiřetínem o rybolov a pastvy u jezera 98.

200. 1629, 14. srpna: Král Ferdinand potvrzuje vsi Hodějovicům privilegium z r. 1419 na osvobození od roboty, jež však obmezuje 99.

201. 1629, 29. září: Jan Vilém z Švamberka a na Červeném Újezdci poddaným svým v desíti vsech odpouští odúmrti, aby mohli majetek odkazovati přátelům svým; a za to budou robotovati o dva dni ve žních více 99.

202. 1630, 18. března: O svobodnících; z instrukce vydané král. prokuratorovi 101.

203. 1630, 25. května: Řád rybářův dolejších v Praze 102.

204. 1630: Platy služebníků a čeledi na panství Wartmberském a Lemberském 102.

205. Okolo 1630: Zřízení Meziříčské vydané Janem Jetřichem Berkou z Dubé městu Velkému Meziříčí: O náboženství 103; přijímání úřadu, cechy, škola 104; mravopočestnost, sirotci, čeládka 105; sirotčí peníze, praedikanti, desátky 106; soudy městské, obec bez povolení nesvolávati, řezníci, váhy a míry, pekaři, nákladníci piva, šenkýři 107; zbroj ke gruntu, dva grunty nemíti, mocí na druhého nesahati, do šenkovny se zbraní nechoditi, ženské vády, lesy panské a myslivost poddaným zapovězena 108; o psích, cesty, opatrování ohně 109. — Artikulové k soudům vesnickým na panství Meziříčském: Náboženství, úřad ve vážnosti míti 110; rychtáři, koupě statků, zlodějstvo, mordy, škody, smilstvo 111; na řemeslo dávati, k manželství zamlouvati, ohně opatrování, myslivost zapovídána 112; hajní, rybníky, řeky 113; frejmarky, gruntů osazování, odprodej 114; role, výměnek, nedbalí hospodáři, hranice, dobytek cizí nekupovati, zlořečení 115; sirotky na cizí nedávati, o psích, povalečů a podruhů nepřechovávati, dobytek neprodávati, mlýny 116; lesy selské, rukojemství, toulaví krejčí, panský pozemek od poddaných přivlastňován 117; cizí role neosívati, užitky k obci, roboty 118; kupování obilí po vsech, meze, močidla, šenkýři, cedule ze zámku, roboty 119; do vsi zabloudilí, řízení pro poddané, mistr popravní pohodným, sirotci zle zachovalí, mord 120.

206. 1632, 22. června: Zpráva o hospodářství panském na panství Kostském 121.

207. 1632—46: Soudy veské oč a kterak se konají a překážky jich v časích válečných 121-2.

208. 1633: Artikulové soudní z arcibiskupského panství Červeno-Řečického: Úvod vydavatelův 122. Jak se soud začíná 125. Artikulové: náboženství 126; lání, posty, manželství 127; boží muka, úředníky ctíti, školy 128; hajní, kostelníci, mýtní, sirotci, úroky 129; lesy panské, kopaniny, luka a dědiny od gruntu neprodávati, rybníků panských neloviti 130; myslivost zapovídána, na díla panská choditi, o psích 131; rvačky, podruzi, zloději, na cizí grunty neprodávati, spolky v setí zapovězeny, cizím řezníkům dobytka neprodávati 132; jarmarky, peníze gruntovní, zahrady a louky panské, předivo, ohně opatrování 133; dříví pivovarské, pivo, čeládka, mlýny, sůl, židé 134; cizí lidi do obce nebrati, cesty, pečeti, smilstvo, vády žen, hodování 135; svěcení nedělí, pokuty na nepostavení se, od gruntu neodprodávati, děti na cizí nedávati, cizopanské poddané nepřijímati, rybníky, dobytka neprodávati 136; třetí díl pokut hejtmanům, cechy a řemesla, závěrek 137. — Zahájení soudu 138; proba od přísežných mlynářů z měst Pražských 139.

209. 1636: Poddanský řád panství Novohradského, vydaný za hraběte Jana Frant. Trautsona 139. Náboženství, plat k záduší, smilstvo, uctivost k úřadu 140; roboty, ohně opatrování, cesty, povaleči, dílo panské, za cizopanské neručiti, gruntů neprodávati, pivo a pálené 141; myslivost zapovězena, vády, sirotky na cizí nedávati, povolení k svadbám, příslušnost k mlýnům, mrhači statků 142; o psích, lesy selské, dříví, voda na zámek, příslušnost k mlýnům, mlynáři 143; podruzi a zběhlé ženy, cizoložstvo, zbroj, hromady obecní, dobytek neprodávati. Seznam rychtářů a konšelů na rychtách 144.

210. 1637, 10. června: Ferdinand III. poddaným v král. Hvozdě potvrzuje rozhodnutí Ferdinanda II., vydané 1631 ve sporu, jenž o roboty a povinnosti vzešel mezi nimi a jich zástavnou vrchností Huertou 146.

211. 1638, 10. března: Hraběnka Buquojová povoluje poddaným v rychtářství Německo-Rychnovském na panství Novohradském stálý výkup roboty, však ne celé 149.

212. 1638: Řád poddanský, jejž Jaroslav z Martinic dal poddaným na panství Smečenském 1602, potom málo změnil a snad 1638 vyhlásil na panstvích Slanském a Plánickém 151: Úvod vydavatelův 152; náboženství 153; svěcení neděle a svátků 155; posty, lání 156; věrnost a pod-

229; registra, náboženství, soudy veské, spravování lidí poddaných, sirotci 230; čeleď, zápověď hejtmanovi, pivovár, dvory popluţní, vinice 231; ovčíny, seno, platy stálé a běžné, hliniště, přívozy, plat posudní, regalie 232; kassa, placení lidem poddaným, les, skládání počtů, dluhy, listy zhostní, množení důchodů, meze, plat služby 233; písař, závirka 234.

228. 1650, 13. října: Sněm moravský nařizuje odzbrojiti sedláky 234.

229. 1650, 24. října—7. prosince: Sněm český ku potlačení loupežníků vydal nařízení o odzbrojení sedláků, a jiná, ježto se týkají všeho obyvatelstva 235.

230. 1650, 6. listopadu: Provinciál Jesuitů při visitaci nařídil, aby farář Úštěcký neukládal farníkům nových dávek, při konání svého úřadu duchovního neutahoval chudých, ale jednal milosrdně 236.

231. 1650. 24. října — 7. prosince: Sněm český osvobozuje všecky ty, kdož by pustý dům v městě znovu vystavěli anebo pustý selský statek ujali a v něm obývali, ode všech kontribucí povinných císaři nebo zemi i od platů k vrchnosti na tři léta 237.

232. 1650: Řád podanský na panství kláštera Želivského 238.

233. Soudní artikulové na statku Žitenickém vydaní proboštem Vyšehradským okolo r. 1650: Úvod vydavatelův 241. Předmluva, která se poddaným při soudě čísti má: vrchnost od Boha dána, zahájení soudu 242; volba úřadů vesnických, forma přísahy 243; přísaha rychtářská a konšelská 244; povinnost kostelnická a hájenská 245. — Artikulové, kteří se po vykonání povinnosti čísti mají: právo rychtářské, náboženství 246; kšaftování nedovoleno, úmrtí hospodáře 247; mlýny, cizí lidé 248; sňatky, krádeže, cest a ohňů opatrování, hranice, myslivost zapovídána 249; frejmarky, prodeje, roboty, mlatci, ponocní 250; různice 251.

234. Ok. 1650: Artikulové k soudům vesnickým na panství Velko-Meziříčském 252.

235. 1651, 23. ledna: Nařízení obce Litoměřické o služebných děvečkách 252.

236. 1651, 1. února ve Vídni: Hrabě Maximilian z Waldšteina předpisuje na svých panstvích (Svijanském, Hradištském, Zvířetickém, Dobrovickém) řád dědický a kterak poddaní mohou pořizovati o statcích 253.

237. 1651, 17. května: Rozhodnutí komory české o několika kusích dědického práva poddaných na panství Pardubském 257: Matka dědí po dětech třetinu 258; sirotčí peníze, nápady sirotků 259; sirotci z přinucení na vojně, a kteří v mládí se nestavěli 260; sňatky, zločiny pohlavní 261; manželka dědí třetinu po muži, náboženství 262; jak dědí více sirotků, vdova dědí po rodičích statek celý 263.

238. 1651, 23. června: Poddaní čeští, jsouce nevolníky, nemají práva stěhovati se do ciziny bez svolení své vrchnosti, a z krajin kurfirsta Saského mají býti vráceni 264.

239. 1651, 2. září: Výtah z instrukce, dané císařem Ferdinandem III. královskému prokuratorovi komory české 264.

240. 1651: Snešením sněmu moravského dovoluje se ovčákům, aby ve dne i v noci byli s ovcemi na poli podle obyčeje českého 266.

241. 1651—4: Artikulové soudní, předepsaní nepochybně Maximilianem hrabětem z Waldšteina, aby se jimi spravovali poddaní v městech i vesnicích na jeho panstvích Hradištskěm, Svijanském, Zvířetickém, Dobrovickém ꝯc 266. Náboženství 267; vážnost k úřadu, konšelé, peníze gruntovní, prodej soli, řemeslníci 268; ponůcky, ohně opatrování, roboty, dluhy, krčmy, kontribuce 269; důchody, grunty pusté 270; hospodáři nedbalí, mlýny, olejny, lesy, pasení dobytka 271; rybníky, čeládka, kostelníci, rukojemství, myslivost 272; stezky, souhrady, škoda od dobytka, hromady obecní, když zemře hospodář, supplikace 273; mzdy čeládce, manželství, nápady 274.

242. 1651—1700: Třicatero artikulův o právu dědickém a o nápadích po poddaných na panstvích komorních v Čechách 275: Kdy připadá třetí díl manželovi nebo manželce 276; jak dědí děti 277; kšaftování 278; poddaní zběhlí 279; poddaní nepřítomní 280; peníze gruntovní jak děliti mezi nápadníky, grunty pusté 281.

243. po 2. březnu 1652: Poddaní panství Litomyšlského prosí svou vrchnost hraběte Trautmansdorfa, aby s nich sňal nově ukládané břemeno chování panských telat 282.

244. 1652, 26. dubna: Obnova smluv z let 1536 a 1640 o užívání zádušních hatí (chrastin) mezi Mikuleckými u Litrbašskými u Litomyšle 284.

245. 1652, 20. července na hradě Pražském: Královská resoluce, že dítě svobodných rodičů jest svobodné i když se narodí na poddaném gruntě 285.

246. 1652, 1. října: Zřízení o poddanství a svobodě lidu obecného, vydané knížaty a stavy slez-

skými 286: zběhlí poddaní ze zemí sousedních mají býti vraceni, v tom reciprocita 287; tresty za nevydání poddaných 288; poddanství kterak vzniká 289; se převádí 290; přestává 291; poddaní zběhlí z nouze a svévolně 294; poddaní na cizích gruntech z vojny se vrátivší 295; vrácení zběhlých poddaných, spory o ně 296.

247. 1652, 2.—23. prosince: Sněm moravský usnesl se o vydávání poddaných zběhlých z Čech do Moravy a naopak 297.

248. 1652, 3. pros. — 1653, 14. ún.: Sněm český usnesl se o vzájemnosti ve vydávání zběhlých poddaných s Moravou i se Slezskem 298.

249. 1653, 6. října: Komora česká nařizuje na panství Pardubickém, že osoby při forštu sloužící, užívají-li poddanských nemovitostí, mají konati z nich poddanské povinnosti 298.

250. 1654: Z urbáře Jindřichohradeckého paměti o břemenech poddanských, řád poddanský a formule přísah 299: I. Namísto mýta z dobytka na trh do Hradce voděného ukládá se sedlákům, aby dávali stálý plat po 1 kr. z gruntu při každém trhu čtyřikrát do roka 302; chalupníci dosud na panství Hradeckém neplatili ničeho vrchnosti, nyní se jim ukládá po 2 gr. 1d. půlletně 303; suté míry korbelík, máslík (mejtník) při máku a měřice úroční i veliká 303; robota dříví varového jak vznikla z odúmrtí 304; platy peněžité za roboty jak vznikly 305; o vsech, z nichž některé požitky 1564 darovány jsou špitálu sv. Jana v Jindř. Hradci 306; jitra a platy z nich 307; platy od mlynářů místo chování chrtů a krmení vepřů 308; k ovčínu Lasenickému jitra připadají směnou 309; starší povinnost dodávání masa vrchnosti změněna byla 1651 v plat peněžitý, a ten 1658 zmenšen 310; mlynářovi v Krampachách přibylo roboty, z čehož se vyplácí 3 kopami 312; vesničané jsou bez obmezení povinni robotovati, v každé vesnici vždy míti pivo k šenku, obec si může šenkýře voliti, ale ručí za něho 313; vrchnost dovoluje Zlukovským honiti dobytek do panského rybníka za roční plat, udaje o výměře usedlostí jsou v tomto urbáři spolehlivé, nikoliv však udaje o výsevu a sklizni, Adam Slavata potvrzuje Soběslavským a Čerazským jitra k věčnému užívání pod platem 314. — II. Řád poddanský na panství Jindřicho-Hradeckém (okolo r. 1660) 317. Soud obecní proč se drží 317; rychtář, hanění, předvolání uposlechnouti, trest za pohlavek, okrvácení 318; rvačky v krčmě, na cizí nesáhati, rychtáři pomáhati, vrchnosti škody nečiniti, myslivost zapovídána, žen poběhlých a povalečů netrpěti, psů do pole a do lesa nebrati, hry o peníze zapovídány, ohně opatrovati 319; přástky a tance zapovídány, sušírny na len, hospodáři zlí, dobytek bez povolení neprodávati, překupování obilí, másla, sýra, soli zapovídáno, rukojemství na cizí nebrati, trest na opilost, žena kleslá 320; fůry rybní, o sirotků zaměstnání rozhoduje hejtman, ohně na jitra a louky planěné nevynášeti, lov rybníků 321; příslušnost k mlýnům, krejčí nebudťež v míli od města, rybníky, dříví k pivováru, popelův po lesích nepáliti, náboženství, napomenutí závěrečné 322. — III. Formule přísah 323.

251. (1654): Naučení rychtářům a konšelům vesnickým 325; rozvrh osevu a sklizně při trojstranném hospodářství 327; o robotách 329.

252. 1654, 28. září na zámku Frideckém: Jiří hrabě z Oppersdorfu obnovuje list na svobodné fojtství ve vsi Lubném na panství Frideckém v Slezích a vyměřuje fojtovi povinnosti a práva 330; Jan hrabě Pražma 1748 potvrdil ten list 331.

253. 1654, 22. října: Místodržitelstvo české patentem vyhlašuje potvrzené snešení o svěcení nedělí a svátků, též proti přílišným robotám 332.

254. Okolo 1654: Samodílný řád městečka Frymburka nad Vltavou 335.

255. 1655, 31. srpna: Komora česká hejtmanovi panství Pardubského nařizuje, aby hajní nebyli potahováni k robotám na jiná panství, a na domácím panství krom hlavních robot letních k žádným jiným 336.

256. 1655, 18. prosince: Revers podepsaný pytlákem z Velkého Bělče, když byl v Praze puštěn na svobodu po vězení skoro tříletém 336.

257. 1656, 16. června: Komora česká ukládá zevrubnou přísahu ovčákům k zamezení šideb jejich 337.

258. 1656—1658: Čtvero nařízení komory české o pohodných na panství Pardubském 339.

259. 1657, 13. listopadu: K stížnosti poddaných komora nařizuje na Pardubsku úlevu v braní dětí ke službám dvorským, a táže se hejtmana o zdání, zdali se může sleviti z ceny piva 344.

260. 1657: Český sněm maje ustanoviti nové pravidlo o nevolných lidech narozených na cizích panstvích, odkazuje toliko na starší předpisy 345.

261. 1659: Řád poddanský na panství Golčovo-Jeníkovském 345.
262. 1660 Arcikníženecí resoluce: Poddaní klášterů Třeboňského a Borovanského nejsou povinni k jiným robotám na panství Třeboňském, než pomáhati při rybnice Rosenberském a hlídati zámek 345.
263. 1660 bylo obnoveno zřízení Nedvědické 346.
264. Okolo 1660: Výtahy z instrukce hospodářské na vzor sepsané 347: výhost, soudnictví vrchnostenské 349; kšaftování, ochrana vrchnostenská, soused přijímán, privilegia ukazována, pusté pozemky, nájem za 3. mandel 350; šafář, šafářka, hospodářství trojstranné 351; klíčnice, obilí půjčováno 352; pusté vsi, úly, ovce, ovčák 353; lísy, pálenka a pivo, roboty 354.
265. (Okolo 1660): Co zač při odhadu statku se počítá 355.
266. (Okolo 1660): Řád poddanský stručně na vzor psaný 359.
267. (Okolo 1660): Pořádek zachovávaný na výročních soudech purkrechtních na Hradištsku nad Jizerou a na jiných panstvích Waldšteinských 360.
268. 1661, 5. února: Hr. Jan Adolf Schwarzenberg ukládá svým úředníkům, aby roboty spravedlivě rozdělovali a nad slušnost jich nepožadovali 361.
269. 1661, 10. února: Úředník na Nových Hradech poddanému vysvědčuje legitimitu, propouští ho z nevolnictví, aby se mohl usaditi v některém městě Buquoyském, avšak na cizí panství nesmí odcházeti 362.
270. 1661, 13. července: Soused Morašický u Litomyšle zemřel bez testamentu; rychtář a konšelé činí pořízení, aby vdova ujala statek, třem dětem aby s ní náležel rovný díl, a jakou výpravu má dáti dvěma synům 363.
271. 1661, 28. července: Instrukce daná radou Starého Města Pražského úředníkům záduší kostela Panny Marie na Louži, též o správě poddaných tohoto záduší a jich zvláštní robotě 364. Povinnost svou řádně vykonávati, spisy zádušní, schůzky úředníků 364; porady s inspektory, poddaných bez povolení nepropouštěti, spisy zádušní řádně chovati, do urburu zapisovati, resty netrpěti, inventář sepsati 365; zvoník kým se má říditi, chrám opatrovati, soudové gruntovní a sirotčí 366; počty řádně vésti, psáti do nich i vosk přijatý, slepice a vejce úroční, počet roční v čas zhotoviti 367; úředníci odpovídají z nedostatků, nemají přijímati darů mimo deputáty a akcidence, kdy sluší tuto instrukci čísti 368.
272. 1661, 16. září na Skalách: Hejtman Jan Václav Radvanovský Turnovským vysvětluje, že poddaní nejsou povinni voziti dříví na místo popravní, nýbrž pohodný 371.
273. 1661, 17. listopadu: Zatímné vyřízení komory české na stížnosti předložené farářem Ždanickým jmenem kněžstva panství Pardubského na skracování důchodů farářských 371.
274. 1661, 18. listopadu: Komora česká Hogenovi hejtmanovi panství Pardubského nařizuje o míře, v které desátek z dvorův panských se odvádí, pak aby vyšetřil a dílem hned zastavil nové dávky a roboty ukládané lidem od faráře Ždanického a Osického 373.
275. 1662, 21. července: Komora česká v dopise k hejtmanovi panství Pardubského Hogenovi nově upravuje platy úředníků zámeckých na tom panství 374.
276. (1662): Řád vinařský města Mělníka 375.
277. (1662): Řád poddanský vsi Vísky u Vratislavic (Maffersdorf) 375.
278. (1662-1692): Vinohradský řád vsi Horních Němčiček v jižní Moravě 375.
279. 1664, 27. listopadu: Vrchnost Častolovická obecnímu úřadu města Tyniště nařizuje, jak se mají připraviti k soudu purkrechtnímu, k stavění čeládky a k obnově rady městské 376.
280. 1665, 2. června na Skalách: Regent panství Waldšteinských Jan Václav Švantle ze Třebska Turnovským zapovídá užívati pozemků selských 377.
281. (1665-70): Instrukce daná hejtmanovi na statcích kláštera Svatojirského, též na statcích kapituly Pražské 377: Starší přísaha poddanost slibujících, hejtmanská instrukce 379; povinnosti hejtmana 380; pivovár 382; vinopalna, ovčín 383; setí a klizení obilí 384; strava čeledi 385; rybníky 386; vinice 387; počty rozličné 388; lesy 389: obecná napomenutí 390.
282. 1665: Řád medařský v Brušperku na panství Hukvaldském 391.
283. (1665): Instrukce vydaná nepochybně hrabětem Karlem Ferdinandem z Waldšteina pojezdnému na panství Loučenském 391: Náboženství 391; kontribuce, dobytek, orání 392; čeleď, prodej dříví, registra 393; dobytek, zvěř, chmelnice, zahrady 394; luka, sklizeň obilí, poddané přilákávati, dělníci 395.
284. (Ok. 1665): Nařízení vrchního hejtmana panství Třeboňského k rychtářům a poddaným, též přísaha rychtářská 396: Náboženství, na zámek zbytečně neběhati, řízení týdenní 397; rozkazy v čas rozhlašovati, rychtář na robotě 397; nařízení vrátnému, přísaha rychtářova 398.

285. 1665, 1683: Předpisy o robotě poddaných na panství Vlašimském 400; o robotě šenkýřů 403; též o stravování dělníků ve žních při panských dvořích 403.
286. 1666, 10. června: Hrabě Jan Adolf Schwarzenberg se diví, že ve výkazech Třeboňských ubývá poddaných: je-li to pravda, aby se tomu pomáhalo 405.
287. 1666, 30. září: Jan Adolf hrabě Schwarzenberg vrchnímu hejtmanu Třeboňskému Mayerhoferovi: aby poddaných nepřetěžoval břemeny 406.
288. 1667, 10. dubna: Jan Adolf hr. Schwarzenberg vrchnímu hejtmanovi: aby se mírnil v trestání poddaných a ukládání jim robot 407.
289. 1667, 25. srpna: Komora česká nařizuje, aby 11 vsí panství Pardubského bylo zbaveno nedávné povinnosti odváděti raky nebo za ně peníze do důchodu; též seznam rybářův 408.
290. 1667, 10. října: Komora česká Janu Hogenovi z Švarcpachu hejtmanu panství Pardubského nařizuje, aby poddaným za dovážky potravin ke dvorům královskému a arciknížecímu do Prahy platilo se z důchodu po 10 kr. od míle 410.
291. 1667: Hospodářský memorial na měsíce vepsán (v Brtnici na Moravě) do knihy řečené Oeconomus 411: Januarius 413; Februarius 414; Martius 415; Aprilis 416; Maius 417; Junius 418; Julius 419; Augustus, September 420; October 422; November 423; December 424.
292. (Ok. 1667): Formule pasu pro posla k vyhledání zběhlého poddaného 424.
293. 1668, 5. dubna: Nařízení dané biskupským hejtmanem obci Žalkovické u Kroměříže o věcech kostelních a jiných 425.
294. 1668, 23. července: Pas žebrácký 425.
295. 1668, 13. září: Některé vsi k žádosti faráře Úštěckého dobrovolně konaly jemu jistou robotu, z čehož jim vzniká povinnost 426.
296. 1669, 7. ledna: Přísaha kostelníkův v král. městě Lounech 427.
297. 1669, 2. dubna: Instrukce panskému rychtáři v městě Roudnici, vydaná za knížete Václava z Lobkovic 427: náboženství, zasedání rady 429; svolávání obce, její počty, odoumrti v městě 430; počty půlletní, rychtářové měštští 431.
298. 1669, 16. října: Při testamentě někteří poddaní dostali svobodu 432.
299. 1669: Obnovuje se nařízení hraběte Schwarzenberka na Třeboňsku: Od pololánníkův ať se nežádá robota taková jako od celolánníkův; co se robotuje nad tři dni v témdni, ať se zaplatí, ale ať sedláci chodí časně do práce 433.
300. 1669, 1682: Hrabě Jan Adolf z Schwarzenberka dává přednost úředníkům domácího původu před cizími 433.
301. 1670, 29. ledna: Klášter Borovanský brání se proti robotování svých poddaných k rybníku Rosenberskému 434.
302. (Po 1670): Jaký nápad jde na koho po lidech zběhlých a na vojně zabitých, též po padlých ženských na panství Hlubockém a snad i na jiných panstvích knížat Schwarzenbergů v Čechách 435.
303. 1671, 17. prosince: Když poddaní na Hlubocku nevážili sobě tažného dobytka jim od vrchnosti půjčeného, kníže dává působiti k tomu, aby měli svůj 436.
304. 1672, 5. října: Jesuitská vrchnost Liběšická propouští poddaného vesnického do svého města Úštěka, ale jen na čas života jeho ženy 437.
305. 1673—90: Z knihy dekretní panství Jindřichohradeckého 437. (Slevy břemen poddanských a jiné milosti.)
306. 1674, 26. ledna: Otevřený list k vyhledání zběhlé poddané Vorlické, vydaný z nedopatření 441.
307. 1676, 20. února: Instrukce konšelům a obci města Roudnice, předepsaná knížetem Václavem z Lobkovic 442: o náboženství 443; fundace opatřovati 444; nekatolíci 445; jednání na soudě 446; vězňové 449; rady městské působnost 449; vdovy a sirotci 450; přísaha poddanosti 451; ceny pevné za potraviny a nápoje 451; židé na trhu, lichva obilní 452; ohně opatrování 453; čistotu zachovávati 454; jak se chovati k podezřelým, zbraně 455; počty obecní, kontribuce rozdělovati 456; hospodářství obecní 457; zbraně 458.
308. 1678, 14. ledna: Člověk volný, jenž svedl sousedskou dceru v městě Kostelci n. Orl., zavazuje se pojmouti ji za manželku a dává se v poddanství a člověčenství 459.
309. 1679, 15. června: Zběhlý poddaný Křivsoudovský, jenž byl vrácen a uvězněn, slibuje pod nejtěžšími tresty již neodcházeti 459.
310. 1679, 1. prosince: Nařízení komory české, kterak poddaní na panství Pardubském mají býti trestáni, když odpírají robotovati 460.

311. 1679: Právo a řád horenský v Napajedlích 461.

312. Okolo 1679: Z knihy hospodářské Kryštofa Fischera T. J. 461: Úvod vydavatelův 462. Naučení pro pána 464; instrukce hejtmanská 465; nedostatečnost selské orby konané z roboty, proti přílišné zálibě v honech 467; mzdy čeledi 468; výroční stavění čeládky a dozor k sirotkům 469; soudy purkrechtní, o čem se při výročních soudech jednati má 470; co se při vepsání do kněh v čas soudu zachovati má, dluhovó kostelní 472; když vdova znova se vdává 474; při gruntovních smlouvách výměnky zmírněny býti mají 474; nápad dědictví 475; dědictví sirotků pilně opatrovati 476; rozepře mají býti rozhodnuty, pomluvači trestáni, ohně opatrovati, hospodáři nevhodní 477; rychtářů obnovení, odoumrti 478.

313. 1680, 22. března v Praze: Císař Leopold nařizuje patentem, aby poddaní se svými stížnostmi proti vrchnostem neobraceli se hned přímo k němu, nýbrž k úřadu krajskému, kterýž věc vyšetří a dle potřeby podá o ní zprávu císaři 479. A poněvadž neshody mezi vrchnostmi a poddanými leckde pocházejí z privilegií, císař vyhlašuje za neplatná všechna taková privilegia poddaných, kteráž jim byla udělena před rebelií (1618) a nebyla potvrzena později 480.

314. 1680, 14. dubna: Požadavky a výminky zbouřilých sedláků panství Malešovského, předložené v námluvě snad s hejtmanem toho panství na poli mezi Dobřenì a Vidicí 481.

315. 1680, 23. dubna: Cirkulář hospodářského úřadu Litomyšlského k rychtářům, v němž poddaným povolují se některá polehčení 483.

316. 1680, 6. května: Město Bělá pod Bezdězem obdrželo řád od vrchnosti 485.

317. 1680, 28. června: První patent robotní, vydaný od císaře Leopolda v Pardubicích 485: Vzpoura poddaných 486; vrchnosti nevybírejte od poddaných více daní než náleží, týdně sluší pravidlem 3 dni robotovati, poddaným nemají se potraviny vnucovati za ceny vyšší 487; vrchnost nemá poddaným předjímati zděděné statky, fůry daleké, úrok z půdy nebuď zvyšován, poddaní nebuďtež zbytečně krutě trestáni 488; oni nejsou povinni ručiti za úředníky, roboty na místech odlehlých buďtež obmezovány, císař doufá, že s poddanými bude mírně nakládáno, též vzbouřenci, kteří se vrátili k poslušnosti, mohou se státi účastnými těchto úlev 489.

318. 1680, 9. a 14. srpna: Slevy břemen, jež poddaným svým na panství Litomyšlském povolil hrabě Bedřich Trautmansdorf u přítomnosti kommisse zřízené k potrestání vzpoury selské 490.

319. 1684-1707: Řád poddanský na panství Uhříněveském s formulemi přísah, vydaný za knížete Jana Adama z Liechtenšteina 493; formule přísah úředníkův a služebníkův 495. Artikule poddanské: o náboženství 500; čeho se vystříhati 501; vrchnost ctíti 502; ohně opatrovati, povaleče, hry netrpěti, cizí nápoje nebrati 503; myslivost zapověděna 504; gruntů si hleděti, děti řádně vychovávati 505; když zemře hospodář 506. — Soudů vesnických instrukce; náboženství 506; vrchnost ctíti 507; čeho se varovati 508; myslivost neprovozovati 509; gruntů si hleděti, na cizí nápoje nechoditi, když zemře hospodář 510; ohně opatrovati, klevet nečiniti 511.

320. 1684, 16. srpna: Jan Kristian kníže z Eggenberka na panství Vorlicko-Zvíkovském zapovídá, aby z nevolných městeček a vsí nikdo nestudoval bez jeho povolení, a dává si předvolati ty, kteří tak studují 511.

321. 1685, 1. ledna: Hospodářská instrukce Desfourská na panství Hruborohozeckém, Semilském a Maloskalském 512.

322. 1685, 18. ledna a 4. října: Kníže Ferdinand ze Schwarzenberka nařizuje, aby úředníci na Třeboňsku robotami nepřiváděli poddané na mizinu 513.

323. Okolo 1689: Z hospodářských instrukcí vydaných hrabětem Arnoštem Josefem z Waldšteina na panství Hruboskalském a Hradišťském nad Jizerou 513. Nařízení o hospodářství 515; porady hospodářské, rychtáři 516; spolky zapovídány, zaokrouhlování pozemků 517; monopol soli a železa 518; řezáči 519. — Jak rozdělovati akcidence 519; povolení k ženitbě, zápis čeledi a sirotků, zápis na statek, pozemkové knihy 520; měrné, pařezné, obnova rady, cedule nájemné, zápis na dům 521. — Purkrechtní účet sirotčí, odhad, kšaftování 522; zemře-li hospodář bez kšaftu, pozůstalost 523; dluhy z ní zaplatiti, komu co z ní připadá 524; sirotčí peníze 525; prodej statku po zemřelém, výměnek obmezován, sňatky se vdovami pro peníze 526; nápad vzájemný na cizí panství, kdy jde nápad na vrchnost, zběhlí poddaní 527; privilegia Mnichového Hradiště a Bakova, knihy městské 528; privilegia městská, cechy řemeslnické 529. — Rozvrh kontribuce, přiznavací tabela 530; vojska ubytování a průchod, přípřež 531; co se platí z kontribuční

kassy, hejtman má se poddaných ujímati 532. — O vzdělávání polí, porada hospodářská, robotní patent, robota dvoudenní 533; robota odkládána, robota podruhů 534; popis robotníků, obilí v čas odvážeti, pruba sklizně 535; mlatců mzda, žně s pivem a muzikou 536. — Předivo jak se rozděluje 536; kolik kdo má přísti, dozor k tomu 537. — Pole a luka v lesích, lesy selské, dříví robotní, povinnosti hajných 538. — Vinopalna, kořalka k pivu vnucována, žid vinopalem, nájem z toho 539.

324. (Ok. 1690): Artikulové soudní z Nezamyslic na Moravě 540.

325. 1691, 13. února: Úředník Smiřický navrhuje své vrchnosti, aby ze Smiřicka propustila dvě poddané nevěsty na Náchodsko jako půjčkou a v naději odplaty rovné 540.

326. 1693, 17. ledna: Synové řemeslníků, když se naučí psáti a není pro ně místa při pracech kancelářských, buďte raděj dáváni na řemeslo než na studia 541.

327. Asi 1695: Z instrukce hejtmanské vydané na hraběcích panstvích Černínských 542: Úvod vydavatelův 542; o kanceláři 544; akcidence, pacholata ku psaní, sirotčí peníze nekupovati 545; stavění sirotků, popis poddaných 546. — O výročních soudech purkrechtních, akcidence 546; knihy gruntovní a sirotčí, kostelníci, pozůstalosti, truhlice na peníze 547. Kostely, sňatky, školy, kontribuce 548. O dvořích poplužních, zápovědi úředníkům, předpisy o mléčném, užitek krávy 549.

328. 1696, 29. listopadu: Obnoven policejní řád o čeledi, dělnících, též o zahalečích a žebrácích v městech Pražských 550.

329. 1696: Řád vinařský v Neškaredicích a Perštejnci u Kutné Hory 550. Zápis, soudy a poplatky viničné 551; posudky a výchozy, přistižení dobytka na vinicích, kde se chová pokladnice 552.

330. 1697, 26. února: Řád včelařského cechu na panství Lipnickém v Moravě 553.

331. 1698, 18. července: Instrukce vrchnímu hejtmanovi panství Litomyšlského od hraběnky Marie El. K. Trautmansdorfové 553: Pivovár 554—5; kontrolor nad ním 556; krčmy, obchod s tabákem 557; stodoly, mlatci 558; zadina, solnař 559; obora, krávy 560; dvory poplužní, dříví a vývraty, tráva 561; sklep opraviti, zámecká zahrada, papír 562; rybníky, mláto 563.

332. 1698, 17. prosince: Kníže Ferdinand Schwarzenberg propouští z poddanství studenta ke stavu duchovnímu, ale přeje si, aby poddaní chlapci nechodili na studia 564.

Rejstřík jmen osobních a místních.

C i Ch.

Č.

D.

L.

R.

S.

Š.

T.

Rejstřík věcný.

I.

J.

K.

L.

Š.

T.

Doplňky.

O Adamovi Chvalovi Kunášovi z Machovic, jenž praví se býti původcem hospodářské instrukce Fridlandské z r. 1628, sestavil jsem několik životopisných udajů v úvodě k otisku té instrukce v tomto svazku na straně 24. K tomu dodávám, že Adam Chval Kunáš dostal se do služby Fridlandské teprve v dubnu 1628, a měl v ní nejlepší příležitost k sebrání a sepsání takové sbírky návodů hospodářských, která proslula pod názvem *instrukce Fridlandské*. Prof. dr. J. V. Šimák upozornil mě na dopis opsaný v kopiáři komory Fridlanské, (nyní v archivě zemském v Praze sign. 62 C. 9α. fol. 4), jenž o tom jedná; dopis byl datován v Menším Městě Pražském 13. Aprilis 1628 a podepsán po německu od Albrechta vévody Fridlandského (A. H. z. F.); soudě podle jiných dopisů v tom kopiáři obsažených, byl poslán hejtmanovi knížetství Fridlandského do Jičína; zní v tato slova: „Urozený náš věrný milý! Vysíláme k vám Adama Chvala Kunáše z Machovic, kteréhož jsme k službě naší přijali, aby on zatím jako kommissař sjedouce po všech panstvích knížetství našeho Frydlandského, všecky příležitosti a jak se kde hospodářství spravuje, pilně prohledl a ode všech hejtmanů i písařů, v čem kde potřebí, zprávu dostatečnou přijal. Protož vám o tom poroučíme, abyšte všechněm hejtmanům a správcům knížetství našeho jistou vůli naši v známost uvedli, při nich to dostatečně nařídili, aby vejš dotčeného vyslaného našeho náležitě a místně ve všech dotazích jeho, anby cokoliv věděti a shlednouti chtěl, zpravili, a k němu všeliký respekt zachovali. Kterýžto přijdouc zase do města Jitčína, nám o všech vécech dostatečnou relací učiniti má. Což vše neprodleně jsouc pilná potřeba, jak opatřiti věděti budete."

Čtyři opisy Fridlandské instrukce popsal jsem na str. 23—28, o jiných exemplářích jsou zmínky v tomto svazku na str. 221, 326, 378. Ještě o *jiném výtahu z instrukce Fridlandské* dověděl jsem se nověji od p. L. Domečky, městského sekretáře v Hradci Králové. V tamějším museu chová se rukopisné poučení o hospodářství bez společného nadpisu a bez datum. Pan Domečka našel v něm na dvou místech zmínky o knížetství Fridlandském. K určení času, před kterým byl psán rukopis nyní Hradecký, hodí se adressy rozličných osob v něm připsané jinou rukou, kteréž náležejí do druhé polovice 17. věku; nejurčitěji svědčí adressa Hradeckého biskupa Jana Bedřicha hraběte z Waldšteina, že rukopis byl psán před rokem 1675, neboť tento hrabě byl jmenován biskupem od císaře r. 1668, potvrzen od papeže 1673, a odešel k arcibiskupství do Prahy 1675. Pan Domečka vypsal pro mne také nadpisy kapitol, jež se nacházejí v rukopise Hradeckém; otiskuji je zde s poznámkami, na které straně a pod kterým číslem najde se v tomto svazku kapitola s nadpisem stejným nebo podobným. K sedmi nadpisům rukopisu Hradeckého nepřidal jsem poznámek, poněvadž takových kapitol není v hořejším otisku instrukce Fridlandské. Kapitoly jdou v rukopise Hradeckém tímto pořádkem: Co se skliditi může z korce vysetého obilí (zdá se býti č. II. na straně 32). — O konopích a lnu (č. III. str. 32). — Rozvržení obroku přes zimu, co se mladých od drůběže pernaté odchovati může (č. IV. str. 33). — Vyprubování mlíčného (č. V. str. 34). — Rozvržení vomastku (snad to, o němž podal jsem zkrácenou zprávu z rukopisu Turnovského str. 34). — Vyprubování a rozvržení soli (č. VI. str. 35). — Plat peněžitý a strava čeledi (č. VII. str. 35). — Míry polní (snad ty udaje, jež jsou tištěny z rukopisu Turnovského na str. 38). — O předivě (č. III. str. 32, nebo č. XXXIV. str. 72). — Co platí se řemeslníkům při dvořích. — O pivováru a sladovnách (č. XII. str. 42, nebo č. XXIII str. 57). — O vinopalnách (č. XIII. str. 44, nebo XXIV. str. 60). — O šenku vína (č. XXV. str. 60). — O forštu a prodaji lesův (č. XXI. str. 52, nebo č. XXVI. str. 61). — O hejtmaních, purkrabích a písařích (č. XXII. str. 53). — O rybnících (č. XIV. str. 44, nebo

č. XXVII. str. 62). — O ovčincích a ovčácích (č. XV. str. 46, nebo č. XXVIII. str. 66). — Lékařství pro ovce. — O sádkách a haltýřích. — O setí a klizení obilí (č. XVI. str. 48, nebo č. XXIX. str. 67). — O zahradách a štěpnicích (č. XVII. str. 49, nebo č. XXX. str. 69). — O mlýně a pilách (č. XVIII. str. 49, spíš č. XXXI. str. 70). — O šafářkách (č. XIX. str. 50, spíš č. XXXII. str. 70). — O mlíčném (č. XXXIII. str. 71). — O pohodlném (č. XXXVI. str. 73). — O platu myslivcův za zvěř (č. XXXXV. str. 97). — O pšenici a žitu. — Lékařství pro dobytek hovězí. — O holubích. — O sázení a pěstění stromů ovocných. — Zdá se, že Hradecký výtah z instrukce Fridlandské se nejvíce podobá výtahu Turnovskému z r. 1645, jejž jsem popsal na str. 25.

Řád poddanský hraběte Jaroslava z Martinic, jejž jsem k roku 1638 dal tisknouti v tomto díle str. 153—171, našel jsem nově také v rukopise knihovny Českého Musea (sign. III. F. 33), na nějž mě upozornil bibliothekář dr. Zíbrt. Jest to nevelký kvartant v původní vazbě, v zelené kůži; nepochybně se ho užívalo v panské kanceláři Martinické uprostřed 17. věku. Hlavního nadpisu nemá, ani letopočtu. Psáno jest v něm krasopisně, vždy jen na jedné straně listu. První polovice knihy jest vyplněna tabulkami a formulemi přísah. Tabulky ukazují, kolik čeho se spotřebuje v kuchyni panské, v hospodářství, v pivováře atd. Přísahy předepsány jsou pro panské úředníky a služebníky. Přísaha úřednická, která stojí na prvním místě, obsahuje plný titul vrchnosti; začíná se takto: „Já N. N. přísahám Pánu Bohu, blahoslavené Panně Marii a všem milým božím svatým, též Jeho Mti vysoce urozenému hraběti a pánu, panu Jaroslavovi Bořitovi Svaté Římské říše hraběti z Martinic, vládaři domu Smečanského, pánu na Smečně, Slaném, Brumersdorfě a Plánici, JMti Římského císaře, Uherského a Českého krále tejné radě a komorníku, nejvyššímu purkrabí Pražskému a místodržícímu v království Českém.“ Hrabě Jaroslav z Martinic byl nejv. purkrabím od roku 1638 až do své smrti 1649; tedy mezi těmi lety byla ta kniha psána. Druhá polovice knihy jest částečně vyplněna známým nám řádem poddanským, a sice jest to celkem týž text, jejž známe z opisu Slanského; oba ukazují stejné odchylky od opisu Citolibského. Rozdíly mezi rukopisem musejním a opisem Slanským jsou nemnohé, ale jeden opakuje se mnohokrát: opis Slanský vždy jmenuje vrchnost „Jeho Vysoce Hraběcí Milostí,“ ale rukopis musejní činí tak v tom řádě jenom jednou, v prvních slovech, a ostatně vždy jmenuje vrchnost „Jeho Milostí pánem“ (tak jak opis Citolibský činí vždy beze vší výjimky). Z toho rozdílu a z několika málo jiných soudím, že text musejní jest o něco starší, než Slanský, ač oba vznikly v letech 1638—1649; to vročení jest zjištěno uvedeným počátkem přísahy.

Opravy.

Na straně 34 v 1. řádku shora místo Rozvržení o... Rozvržeuí *a*...
„ „ 174 v 3. „ zdola „ Zalynskýmu čti *Zalinskýmu.*
„ „ 188 v 5. „ shora vynech závorky (. . . .),
„ „ 300, 314, 315, 317 místo Ceraz čti *Čeraz.*
„ „ 307 v 13. řádku shora „ Matíkov „ *Malíkov.*
„ „ 438 v čísle 2. „ Brambach „ *Grambach.*
„ „ 496 v 3. řádku shora „ Fortmeisters „ *Forstmeisters.*
„ „ 497 v čísle 25. „ budnářskej „ *bednářskej.*
„ „ 499 ve 12. řádku shora po slově „vložil“ přidej *jsem.*

Oprava k dílu XVII. Archivu Českého. Tam na stranách 258—260 nacházejí se artikule, jež Vilém z Pernšteina 21. srpna 1518 dal cechu krejčovskému a postřihačskému v Pardubicích, tištěné podle opisu z roku 1680, chovaného v Holicích. Pan Václav Diviš, známý archaeolog, dal v dubnu 1906 redaktorovi věděti, že museum v Pardubicích obdrželo nyní originál pergamenový téhož privilegia, jehož znění jest v některých slovích rozdílné od tištěného a ovšem správnější. Ty rozdíly týkají se největším dílem jenom mluvy, několik málo též věcí; důležitější v nich jsou:

Kde tištěný opis má adjektivum „krejčovský,“ tam originál má vždy starší tvar *krajčířský.*

Na straně 258 v posledním řádku druhého odstavce té listiny po slově „listův“ schází slovo *od cechu,* kteréž jest v originále.

Věcná chyba stojí v posledních dvou řádcích na str. 258 ve slovích „ve vsech nám přináležejících,“ kdež originál klade *ve vsi blíže míle od města na panstvích našich.*

Na str. 259 v 3. řádku shora místo „určitou“ má státi *uloženou.*

Na str. 259 ve 4. řádku po slově „ten“ schází slovo *mistr.*

This book should be returned to the Library on or before the last date stamped below.

A fine of five cents a day is incurred by retaining it beyond the specified time.

Please return promptly.